SVENSKA FOLKVISOR

EE 3 20.

E LEGATO
WILLELMI PATON KER
SOCII SOCIIS DESIDERATISSIMI
PER OCTO LUSTRA SEPTEMVIRI LIBRIS ELIGENDIS
ET RECTORIS THEOLOGIAE
MCMXXIII

WPKer

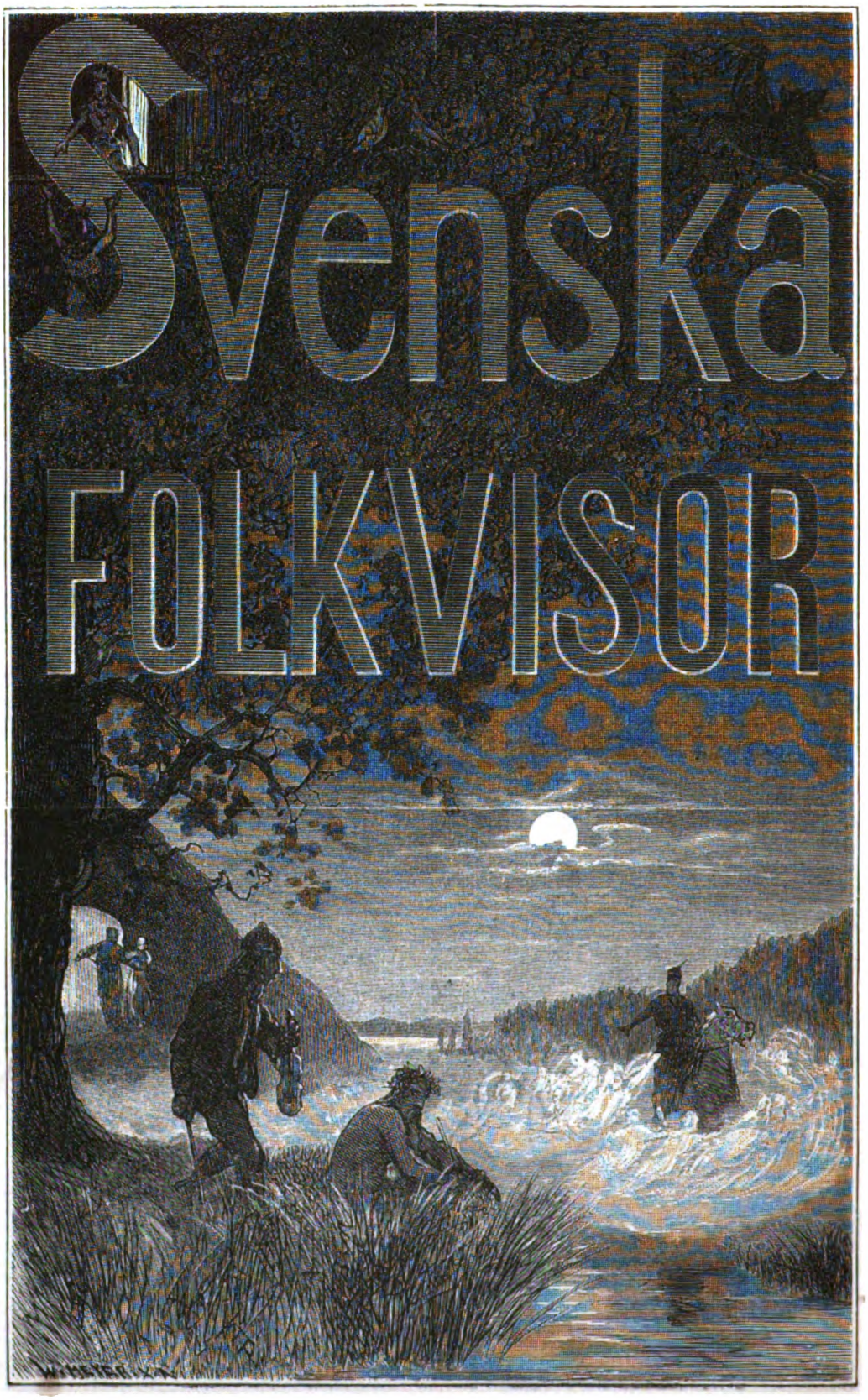
Svenska
FOLKVISOR

SVENSKA

FOLKVISOR

UTGIFNA AF

E. G. GEIJER OCH A. A. AFZELIUS.

NY, BETYDLIGT TILLÖKAD UPPLAGA,

UTGIFVEN AF

R. BERGSTRÖM OCH L. HÖIJER.

STOCKHOLM
Z. HÆGGSTRÖMS FÖRLAGSEXPEDITION.

IVAR HÆGGSTRÖMS BOKTRYCKERI
1880.

BIBL. COBR. COLL. OMN. ANIM. OXON.

I.

TEXT.

INLEDNING.

Då utgifvarne till allmänheten öfverlemna dessa, till största delen ur svenska allmogens mun upptecknade sånger, får en utgifvares vanliga skyldighet, att såsom medlare emellan boken och läsaren redogöra för hvad som lemnas, och åtminstone söka undanrödja hindren för ett opartiskt bedömmande deraf, för dem genom särskilda omständigheter en ny vigt. De befinna sig nämligen i den egna belägenhet, att tro sig såsom en nationalegendom böra anmäla någonting, som, för den talrikaste hopen af vår läsande allmänhet nu för tiden, antingen är alldeles obekant, eller också, om en och annan här skulle igenkänna ljud från sina barndomsdagar, med likgiltighet och åtlöje torde anses. Endast genom utvecklingen af begreppet om folkdikten och genom allmänna betraktelser skulle man väl förgäfves söka häfva detta misskännande, då det just är den bildade eller förbildade poesiens fel att förneka allt sammanhang med folkets. Detta sammanhang är det således, som måste återställas. Man måste visa, huru den ena ur den andra uppkommit; om bandet dem emellan i fortgången synes afbrutet, hvilken främmande inflytelse, som vållat detta, och hvilka gemensamma elaka följder det haft för hvardera; man måste derigenom, att man således förbinder det bekanta med det obekanta, sprida ett ljus öfver det hela, som låter hvar del synas i sitt egna värde. Framställandet af en sådan historisk utveckling, med närmare hänsigt på den fosterländska skaldekonsten, vore utan tvifvel den bästa anmälan för detta första försök till svenska folkdikters allmängörande. Att efter förmåga söka uppfylla, hvad i detta afseende kunde fordras, är det åliggande, som fallit på min lott, och det enda sätt, hvarpå jag kunnat svara mot min medutgifvares för mig smickrande åstundan att förena mitt namn med sitt i ett företag, hvaraf honom tillhör hela äran och mödan. Om man skulle tycka, att jag härvid gripit nog vidt omkring mig, så väl i allmänna betraktelser, som genom deras användande på europeiska poesien i sitt hela; så kan jag, utan att ingå i de orsaker, som ligga i ämnet och i följande försök af sig sjelfva blifva synbara, blott svara, att saker vinna på att blifva sedda i stort, och att man ej nog kan vänja sig att betrakta Europa som ett helt.

Betraktar man menniskan, må man väl säga, att poesien är det undransvärdaste i hennes natur. Utrustad med förmåga att handla efter afsigt och

för ändamål, finner hon deri sitt egentliga företräde. Hon skapar derigenom en egen verld, och man måste tillstå, att för hennes förstånd och vilja de största saker ej äro omöjliga. Ifrån vilden, som är sig sjelf nog, intill den bildade menniskan, för hvars behof millioner arbeta, fins intet menskligt tillstånd, som ej är en triumf öfver oräkneliga svårigheter. Likväl, så sysselsatt hon är att försäkra sitt bestånd och inrätta sin verld efter sina afsigter, återstår dock alltid hos henne ett öfverskott af kraft, som ej går åt, huru mycken verksamhet hon ock må använda för sina ändamål, och för hvilket, då det ej vidare kan brukas som medel, hon sjelf synes snarare vara en lek. Det är denna beskaffenhet, hvarigenom menniskan når utöfver, att jag så må säga, ej blott hvart och ett gifvet tillstånd, utan äfven öfver verkligheten i allmänhet, utan att deraf kunna tillfredsställas, och som gör det för henne till ett behof, att genom *dikten* söka hela det underbart fragmentariska i all mensklig existens. Ingens mening kan vara, att denna dikt bedrager, eller är blotta gyckelspelet af en öfverloppskraft, som så slösar bort sig, emedan den ej kunnat finna annan användning; snarare skulle vi säga, att poesiens blotta tillvarelse är ett så godt bevis på själens odödlighet som något, som kan framställas. Sprungen ur en förmåga, höjd öfver timliga begär och behof, lefver hon blott i de idéer och känslor, som äro menniskornas gemensamma egendom; utgifvande sig sjelf för en dikt, är likväl hela naturen för henne ej annat — blott sinnebild, symbol — så att man snarare skulle tro henne vara invigd i dess hemligheter och ega nyckeln till alla naturer; ja, ser man derpå, huru det inre för poesien är det enda väsendtliga, skulle man väl i henne kunna igenkänna själen sjelf, som genom välljudets magt löser sina band, och med fria vingar sväfvar i morgonrodnaden af en dag, hvars rena ljus ej hinner dödliga ögon.

Man må föreställa sig henne så eller annorlunda, så är det likväl visst, att man återfinner henne mer eller mindre öfverallt, der mensklig sammanlefnad gifves, och att hon öfverallt likasom är klangen af menskliga sinnens harmoni. Då hennes element är det högre, gemensamma i menniskonaturen, och då det är just detta naturligt gemensamma, som samhället utbildar och såsom offentligt föreställer, så skulle tyckas att poesiens bildning med samhällsordningen skulle hålla lika steg och, i mån af denna utveckling, äfven tilltaga, så i klarhet och styrka som allmänhet. Och detta kan i det hela ej nekas: likväl med nödvändigt afseende på vilkoren för all samhällsbildning. Det är visserligen samhället, som först framkallar allt, hvad hos menniskan ligger; men blott i stort, och ej allt hos alla; och vid sammanlikningen emellan samhällslefnadens utvecklingsgrader, eller emellan bildade och hvad man kallar obildade nationer, för att ådagalägga odlingens fördelar, duger ej att ställa man mot man, då den, som förblifvit naturen närmast, alltid inom sin person förenar de mesta tillgångar, utan folk mot folk. Huru många naturliga ämnen för mensklig verksamhet äro ej i ett odladt tillstånd den enskilda betagna eller gjorda umbärliga, emedan de äro delade på särskilda händer, och emedan hvar och en genom utbildandet af en egen konst eller färdighet betalar sin skuld till det hela, och äfven sjelf i detta afseende föreställer det! Denna den civiliserade menniskans ofullständighet och athängighet kan blott

godtgöras genom utbildandet af det ädlaste hos menniskan, af detta allmänna sinne, hvarigenom den enskilde känner sig sjelf i det hela, och derigenom att hvar och en på visst sätt verkar med alla de öfrigas krafter. Lagen för all civilisation, nämligen om arbetets fördelning, gör sig ej blott gällande i det nödvändiga, det nyttiga, utan äfven för de förmögenheters verksamhet, som öfverskjuta detta mått och framalstra det sköna. Om i hvart och ett väl inrättadt samfund hvarje medlem känner den ädla böjelsen, som är den egentliga samhällsdriften hos menniskan, att genom utbildandet af någon viss fallenhet och förmåga i ett eget afseende gälla som representant af det hela, så inträffar detta af sig sjelf med dem, som genom naturens gunst framför andra äro kallade att meddela och uttrycka det, som till sitt väsende är det mest offentliga, och såsom ett heligt ting aldrig kan blifva en enskild egendom. De öppna det skönas källa, hvarur alla gemensamma njuta och tillfredsställas. Genom dem blir poesien först fri konst, ej blott utbrottet af känslans behof för ögonblicket. Ju flere dess sanne prester äro bland ett folk, ju lifligare och allmännare känslan för det sköna. Hvarmed en annan lika sann sats allt för väl består: ju flere skalder ett språk eger, ju mindre diktar folket. Så — för att anföra exempel — är det anmärkningsvärdt, att de bland Europas nationer, som tala underkufvade språk, eller beherskas af folkslag, som med dem äro af olika tungomål, i allmänhet dikta mer och ega mer folkpoesi. Så är förhållandet med finnar, letter, skotska högländare m. fl. Deraf följer ej nödvändigt, att dessa nationer äro mera poetiska. Fenomenet kan komma blott af en undertryckt nationalitets högre temperatur. Det är en poesi, som ej får luft, emedan ett underkufvadt språk är stängdt ifrån all bildning. Lemnad i frihet, flammar alltid poesien upp omkring det högsta hos ett folk, omkring tronen och altaret; och det är snarare ett sorgligt tecken, om den, som grufbrand, blott glöder i jorden.

Frågar man, i hvad förhållande en äldre, konstlös och enfaldig poesi står till den bildade, så blifver svaret, att detta förhållande bort vara det mest vänliga, ja, vördnadsfullt å den senares sida. Ej heller ligger det i sakens natur, att denna nödvändigt skall utträngа den förra ur ett folks minne och hjerta. Ej blott derföre, att den bildade poesien ur dess sköte utvecklat sig och således sjelf måste taga med sig åtanken af sitt ursprung (så lefver barndomen i sina minnen ännu hos ynglingen och mannen); utan äfven emedan denna konstlösa poesi, i många särskilda afseenden öfverträffad, dock eger allmänna företräden, som för en bildad poesi äro omöjliga att återvinna. Det gifves i en naturlig utveckling intet tillstånd, som för ett följande är blott medel. Tvärtom, naturen verkar i hvart och ett med hela summan af sina krafter; och betraktar man dess gång, så är den mer en utveckling af det obestämda till bestämdhet, af det allmänna till individualitet, än ett fortskridande från det sämre till det bättre. Barnet lofvar alltid mer än ynglingen eller mannen håller. Det gifver en föreställning af hela menskligheten med alla sina förmögenheter och anlag, då mannen är ovanlig, om han blott i en bestämd karakters fulla utbildning i något afseende kan påminna om den höjd, till hvilken menskligheten mägtar hinna. På samma sätt med den poesi, som ännu eger barndomens oskuld; den eger äfven denna ålders symboliska,

outvecklade rikedom och storhet. Hela grekiska poesien ligger på detta sätt redan i Homer, en representant af dess äldsta nationela sånger, och det skulle möjligen kunna visas, att allt, hvad i den moderna europeiska är originelt och ej härmning, till sitt anlag finnes i romansen, eller hvad vårt folk kallat den historiska och kärleksvisan. Man kan således väl kalla denna poesi naturpoesi, men ej i den mening, att den uppkommer och bibehåller sig i motsats mot konsten (den innehåller snarare hela konsten i sitt ämne), utan emedan den är före, ja, öfver den. Den kan äfven utmärkas under namn af folkpoesi, ej såsom skulle den leda sitt ursprung från en råare samhällsklass, utan emedan den härstammar från tider af en för oss knappt mera fattlig enfald i karakteren, tider, då ännu i bildningen blott den nationela individualiteten var uttryckt, den enskilda ännu så outvecklad, att ett helt folk sjöng som en man. Den borde äfven företrädesvis bära dessa benämningar; ty det slags natur- eller folkpoesi, som uppstår i motsats mot en redan bildad poesi, och förblifver utan all konst eller förkastar den, är antingen oäkta eller ett bevis, att konsten är det, och i begge fallen oundvikligt rå; hvilket åter likaså litet är nödvändigt fallet med någon af poesiens naturliga åldrar, som med någon af menniskans.

Men det är blott i den gamla poesien, som vi tycka oss återfinna bildningens rena och vackra förhållanden, och en konst, som sjelf blott var blomman af de lyckligaste naturanlag. Den nyare deremot — ehuru jag ej tvekar att påstå, att den till sin ursprungliga ande är djupare än den antika — har hittills synts föga på vägen att bilda sig till ett naturligt helt, utan utmärker sig snarare genom söndring och förvirring. Den har äfven börjat med natur- eller folkpoesi. Men den fortgick blott i bildning, för att lära sig förakta sin källa; hvarföre den ock vid första påseendet visar det besynnerliga skådespelet af en konst utan natur, eller som söker naturen med osäkerhet. Besinnar man orsaken till denna sällsamhet, så synes den närmast vara härmningen efter de gamla, hvarigenom den nyare poesien på en gång ville tillegna sig alla en redan fullkomnad bildnings fördelar, och för att inympas på en främmande stam lösryckte sig från sin naturliga grund. Beskaffenheten af denna härmning förbjuder oss dock tro, att den var grundad på något klart erkännande af den gamla poesiens stora och väsentliga företräde, hvilket ligger i dess organiska utveckling till ett sjelfständigt helt. De nyare hade då i synnerhet i detta afseende sökt träda i grekernas fortspår och lärt af dem att utbilda sin naturpoesi i frukterna af en originel konst hellr· än att sätta sin ära i en ytlig och oväsentlig likhet med så förträffliga mönster. Men det fordras redan en hög grad af egen originalitet för att rätt värdera den hos en annan. Att antaga den andras och nöjaktigt uttrycka den är en förmåga mer; så att med fullt skäl kan sägas, att för att rätt imitera fordras att vara sitt original öfverlägsen. En anmärkning, som leder oss att söka en inre orsak till detta härmningsbegär.

Att veta urskilja det allmänna från det enskilda och känna förhållandet dem emellan, är hvad som utmärker den genom samhället bildade menniskan. Men det högsta hos menniskan är ej det allmänna eller det enskilda, utan hvad som evigt förenar begge och är öfver begge. Hon känner sig väl till-

höra ett helt, i samma mån som hon känner sig sjelf. Men då det hela så ofta verkar fiendtligt mot delarna, och i allmänhet går efter lagar, som af den enskilda äro oberoende; så skulle denna kännedom blott underrätta menniskan om ett oupphörligt missförhållande, i fall hon ej till sitt väsende vore en kallad medborgare i ett odödligt och saligt samhälle, och derigenom all missämja emellan det helas och personlighetens fordringar, om ej på ett timligt, dock på ett evigt och guddomligt sätt bilagd. Menskliga samhället har sin rot utom tiden. Religion är dess innersta band; och allt, hvad man utan afseende på detta högsta band kan säga om samhällets natur och egenskaper, gör det blott till en orimlighet. Men är religionen samhällighetens lifsprincip, så får äfven bildningen af den sin hela karakter; och dess uppenbarande i kristendomen är hvad som bestämt den europeiska. Man har deraf med skäl härledt det öfvervägande andliga i den nyare bildningen, och den motsats mellan detta och det sinliga, som deri så skarpt uppträder; en motsats, som ej på samma sätt förmärkes i den gamla, som ännu har en helt och hållet sinlig själ. Men om man derföre prisat denna såsom högst gynnande för poesi och konst, så har man ej heller försummat att förklara den andra för opoetisk till sin natur, emedan den söndrar förmögenheter, på hvilkas gemensamma, harmoniska verksamhet allt skapande af det sköna beror, emedan den styckar menniskan, som poesien behöfver hel. — Oss gifver denna egentligen mot kristendomen rigtade förebråelse, jemförd med så mången annan, anledning till en anmärkning rörande denna högst förundransvärda, i sanning guddomliga religion, nämligen: att intet inkast någonsin mot den blifvit gjordt, som ej är taget på dess egen grund, inga vapen brukade, som den ej sjelf lemnat, ingen strid förd, hvartill den ej sjelf gifvit krafterna, ja, att den närer alla meningar, framkallar alla sätt att se, utvecklar allt, hvad hos menskligheten ligger i all dess åtskillighet och egenhet, utan att någonsin upphöra att vara lik naturen, det evigt medlande mellan alla motsatser, och likväl alltid sig sjelf, och hvarken mer eller mindre än samma enfaldiga lära. Skola vi säga, huru den kan förlika så sällsamma egenskaper, så mycken söndring och så mycken enfald, så synes orsaken vara, att den å ena sidan till högsta stränghet och klarhet utvecklar den motsägelse, som hos menniskan innefattar alla andra, emellan det andliga och sinliga, och derigenom ej blott tillåter, utan oemotståndligt drifver henne att forska och använda sina krafter i alla möjliga försök att begripa sig sjelf, att rädda och till sammanhang förklara sitt hela väsende (försök, som stundom stannat i protest mot religionen sjelf), under det den å andra sidan hänvisar på en högre, odödlig enhet af elementen i hennes natur, bekräftad genom hvad den framställer som ett faktum, nämligen den guddomliga och menskliga naturens förening; i enlighet hvarmed den också lärer ej blott andens oförgänglighet, utan äfven den förklarade kroppens uppståndelse. Den söndrar blott menniskan med sig sjelf för att för henne uppenbara den rätta enheten i hennes väsende, som ej är af timlig utan evig art och beskaffenhet.

Så må vi väl också med rätta föreställa oss, att den kristliga poesiens karakter är att uppenbara det inre och väsentliga. Den förskjuter ej det sinliga. Den skulle förstöra sig sjelf. Men det är den lika naturligt att för-

klara, att förandliga det, som det var för den hedniska att försinliga allt andligt. Om den ena gaf själ åt allt, så ser den andra i allt och genom allt blott själen. Den lefver ej i bilder utan i det urbildliga sjelft, så att man väl kunde kalla den en poesi öfver poesien. Och denna dess karakter, att i allt yttre dock föreställa den inre menniskan, yttrar sig redan afgjordt i dess enklaste och tvifvelsutan första produkt hos de nyare europeiska folkslagen (hvilkas friska naturkraft kristendomen kunde utveckla i en egen bildning, då den tvärtom blott påskyndade den urartade gamla verldens förderf), jag menar den berättande folkvisan, eller romansen, såsom jag vill kalla den med en allmän och bekant benämning, utan att derföre inskränka den inom de romaniska språken. Dessa gamla visor, hvilkas enkla ljud säkert varit hörda hos alla folk, som äro integrerande delar i den europeiska bildningen, äro så vida blott aftryck af verkligheten, som de innehålla folkets minnen af märkliga och underbara händelser eller gerningar; ty man kan taga för afgjordt, att ingen af dem, ehuru fantastisk den må synas, är utan någon sådan anledning: den ännu konstlösa poesien diktar ej annorlunda. Huru olika är ej strax berättelsens karakter med allt hvad vi känna af berättande poesi hos de gamla! Den egentliga skilnaden är, att poesien deri ej går på det yttre i händelsen, eller blott på dess sinligt kraftiga, klara och harmoniska framställning, utan på dess inre betydelse. Det tyckes som själen här först sjelf blefve diktens lif; och då den öfverallt gifver sig sjelf hel, med alla sina motsägelser och all sin enfald, så kantrar redan på den moderna poesiens enklaste början all indelning af skaldearter, utstucken efter de gamlas mönster, eller, om man derefter skall uttrycka karakteren, kan det blott ske genom hvarandra motsatta karakterer. Sålunda skulle man kunna säga, att det episka i romansen är tillika helt och hållet lyriskt och det lyriska åter didaktiskt. Man må härvid ej tänka på något allegoriserande med afsigt, ej heller på någon förryckning af sakernas rena förhållande efter den diktande personens oklara ideer, och enskilda intressen och känslor, hvilket är den vanart hos en afsigkommen poesi, som kallas det sentimentala. Beggedera strida helt och hållet mot romansens väsende, som till den grad försmår all personlighet, att det visserligen ej är blott slump, att den så sällan för en författares namn med sig. Den romantiska karakteren ligger deri, att föremålen få sitt hela ljus inifrån, från en gemensam ideel verld, som uppgick i den genom kristendomen väckta allmänna sedliga känslan, hvari sederna hos de nyare folken strax visste sig ega en djupare grund än patriotismen var hos de gamla. Så se vi den kristna folkpoesien ifrån början mindre fästa sig vid det historiskt än vid det sedligt märkvärdiga, och äfven i det förra blott söka det senare. Sällsamma exempel af dygd och brott, menskliga sinnen, pröfvade af lycka och olycka, själens egna motsägelser, men i synnerhet de känslor, som äfven under en sinlig form hafva ett evigt föremål, kärleken, såsom heroism i handling och lidande, och under alla sina gestalter och öden, äro de käraste ämnen för dess berättelser. Genom en röst af den allmänna känslan, gillande, varnande, klagande, försonande, hafva sådana minnen blifvit helgade åt oförgänglighet; ej heller saknas den naiva ironi, som i den utbildade romantiska poesien sedermera blef ett så betydande drag. Derföre ligger äfven

det poetiska i romanserna i det, som är känslans egnaste, i *ton* och musiken, som är oskiljaktig ifrån dem och utvecklar blott den sång, som i dem är inneburen. Derföre påminna de om denna känslans underbara egenskap, att med ett enda ljud tränga till själen och der uppväcka föreställningen af ett helt menskligt tillstånd, lifligare än all beskrifning det förmår. Säkra på denna förmåga, afgöra de äfven allt, hvad som kan kallas beskrifning, utan all möda, och på det närmaste och lättaste sättet; en likgiltighet, som går så långt, att de dervid gerna nyttja vissa stående, alltid samma former, utan minsta omsorg för utbildning och omvexling. De gå alltid rakt på det hufvudsakliga, det karakteristiska i händelsen, behandla allt i stora massor, tillåta sig utan betänkande de djerfvaste öfvergångar, och förena dock klarhet med raskhet i berättelsen till en grad, som den högsta konst ofta ej skulle kunna öfverträffa. Med dessa egenskaper öfverensstämmer den förundransvärda allmänheten i deras väsende, hvarigenom de äro utan författare, utan all egenhet, som härflyter af stånd och olika bildningsgrader, utan bestämd hemort, emedan de lokalisera sig öfverallt, i allmänhet utan all annan individualitet än den nationella, som röjer sig i tonens och behandlingssättets skiftningar. Alla kännemärken, hvarigenom de visa sig tillhöra en enfaldig tid, ännu osöndrad genom bildningens fortgång men högst betydande, i sina anlag, hvilka innehöllo den i sitt ämne, och ännu för alla vore en gemensam egendom; eller, (emedan allt gemensamt hos menniskor slutligen beror på deras enighet i det högsta) då det heliga ej ännu var underkastadt fråga, och då hela Europa egde en lära, en tro, likartade seder och i en kyrka ett gemensamt band. Historiskt är den utmärkt genom ett europeiskt företag för kyrka och tro — korsfärderna; hvilka tillika beteckna det högsta i dens å kallade medeltiden, och bereda ett annat tillstånd.

Det följde nämligen på denna tid en annan lika märkvärdig genom alla sinnens uppväckelse, alla krafters utveckling, som den förra genom sin slumrande storhet och betydningsfulla enfald. Då vi se allt, hvad hos menniskan ligger med ungdomlig styrka, framstå och utbilda sig oberoende i sin art, — kyrkan begynna söndra sig inom sig sjelf genom fordran af en renare representation af det andliga, staten göra gällande sin oafhängighet af kyrkan, stånden bilda stater inom staten, och snillet förkunna sin sjelfständighet genom nya verldars upptäckt i andligt som verldsligt afseende. Under sådana förhållanden var ej poesien den sista att göra sig fri och samla sin kraft i individuella gestalter. Och om i allmänhet denna epok är det mest lysande bevis på huru rikt begåfvadt det europeiska slägtet är, och gifver oss ett skådespel utan like, så gäller detta i synnerhet om poesien; hvars första heroer hos de nyare på ett förvånande sätt visat, huru mycket låg i det enkla romantiska anlaget, och i huru hög mening man kan säga om den moderna konsten, att den står på egen botten. Betraktar man t. ex. Dante, Cervantes, Shakespeare, som vi vilja nämna för alla de andra, huru olika synas de sins emellan, huru originella hvar för sig! Och likväl uttrycka alla blott olika sidor af samma romantiska karakter. I formernas renhet och klarhet öfverträffas de af de gamla; i poetisk halt, i rikedom och djup öfverträffa de dem, och äro oöfverträffade. Om den moderna konstens framsteg ej sedermera

tyckts svara mot denna dess härliga morgon, så måste man söka orsaken deri, att den europeiska bildningen, begynd med en otrolig utveckling af kraft i alla rigtningar, ej kunde finna någon enhet; hvilken högsta enhet alltid är kyrkan. Reformationen har ej fullbordat sitt verk; ty kyrkan förblef söndrad. Det stora europeiska kriget, som kallas det trettioåriga, slutade väl med att förena Europa i ett slags politiskt system, som gaf staterna så i yttre som inre förhållanden mer sammanhang; men hvilka vulkaniska ämnen kunde samla sig under denna yta af regelmessighet och ordning, det hafva våra tider först erfarit.

Konsten behöfver fram för allt kyrkan. I det offentliga och gemensamma lefver konstnären som i sin luft. För att kunna öfverlemna sig åt sin ingifvelse, för att meddela den, behöfver han någonting i tänkesättet och känslorna, som är öfver all fråga, allt tvifvel: en tro, hvilken endast kan finnas på det afgjordt heliga, som är grunden för en sådan förening, som kyrkan är. Om de betydelsefulla gestalter, hvari den nyare konsten under nyssnämda epok uppenbarade sig, likväl uppblomstrade under en liflig strid i tänkesätten öfver andliga ämnen, så skall man betänka, att denna strid just yttrade sig i entusiasm för kyrkan, för det uttryck deraf, som hvardera delen ansåg för det enda sanna, att misshälligheten således rörde formen, ej väsendet. Men den stadfästa söndringen i formen gaf anledning till en indifferentism, som snart sträckte sig till väsendet; och denna skulle nödvändigt verka förlamande på konsten. I brist på en inre hållning, måste man således gifva konsten en yttre; och denna blef härmningen efter de gamla, som nu blef allmänt gällande, mindre genom deras öfverlägsenhet än genom egen svaghet. Hvilket bekräftas deraf, att så många härliga skalder hade lefvat i den föregående tiden, just omkring epoken af den gamla litteraturens återställelse, då den omfattades med en kärlek utan like, sjelfve också till en del voro dess ifrigaste återställare, utan att man kan finna, att de i sina odödliga dikter derigenom uppoffrat det minsta af sin originalitet; äfven som den nyare målarekonsten under samma tid steg till sin höjd, och innan ännu imitation efter antiken blifvit dess regel. Att denna princip åtminstone i poesien var en död princip, visade sig snart i dess användning; emedan den, tvärtemot naturen af all bildning, ej i sig hade minsta fortskridning. Då det är ännu beqvämligare att hafva mönstren hemma än borta, så sträcktes nu allmänna omtanken derhän, huruledes man af egna medel måtte kunna fylla alla rummen i det från det gamla abstraherade poetiska klassverket, eller samla de nödtorftiga materialen till ett klassiskt tidehvarf, en vitterhetens gyllne ålder. Efter denna hemgjorda klassicitet bildades en smak, som för alltid skulle gifva lag öfver hvad som i vitterheten var passande eller opassande, och som sparade en mödan att efterräkna, genom huru många leder man härstammade ifrån originalen, då man i alla fall var dömd att evärdeligen imitera imitationer. Men ingen bildning kan vara utan en princip för sin fortskridning, och denna tid visade sig snart ega en högst mägtig i filosofien, som nu först framstod hos de nyare i sjelfständig verksamhet och hvilken kristendomen på sitt eget gebit uppkallat i motsats med sig sjelf. Då dess första grundsats var att genom tviflet söka sanningen, förklarade den sig med det samma mot

all auktoritet. Den har äfven utträngt den ur poesien i samma mån som den hunnit göra henne till ämne för kritiken; och detta den nyare poesiens beroende af teorien är det sista karakteristiska vi om dem veta att anföra.

Då vi framstält den kristna folkpoesien under karakteren af romansen, så är ej meningen att denna var den enda arten deraf eller ens, strängt taget, den äldsta, utan att den mest och egentligast var det och till sitt väsende är mest universell. Det fans en äldre, till sin grund hednisk, från saguåldern, rent heroisk och episk, minnen, som stå i gemenskap med den stora folkvandringen och hafva sin medelpunkt i skandinaviska myter och sagor. Dessa senare hafva sträckt sina rötter in i hjertat af Europa, och i Tyskland uppskjutit i en kristlig, rättare sagdt, kristnad saga, hvaraf den episka dikten *Lied der Niebelungen* är en lemning, som ännu hänvisar på den nordiskt hedniska kämpesagan, hvilken man åter kan anse för den granithäll, hvarpå hela den romantiska blomsterprakten ytterst hvilar. I allmänhet, om romansen är sång och saga i fullkomligaste sammansmältning, kan man säga att norden gifvit det episka och södern det lyriska elementet dertill; hvilket också förklarar, hvarföre man i de sydliga, till sin natur lyriska poesierna (utom den kastilianska) skall träffa få egentliga romanser; ehuru legenden väl är ett romantiskt tema, som folkpoesien äfven der tillegnat sig. Kastilianer och nordfransoser åter, hvilkas poesi eger de äldsta och flesta romanser. hafva, rikare på heroiska minnen, först utbildat romansens episka sida, hvilket skedde i riddarromanen, som, ifrån början versifierad, sedermera upplöstes i prosa. Då ifrån norrmännen, som hemsökte Frankrike och bosatte sig der, detta slags bildning mest utgick, så gifva de oss mellanlänken eller riddarromanen och kämpasagan. Om vi genom romanen se det ena af romansens element utbildadt, så utvecklades der, emot den ridderliga galanteripoesien, hvars förebild hvar den provencaliska, det andra eller det lyriska. Trubadurernas kärlekspoesi blef inhemsk och efterbildad i hela det södra och mellersta Europa, ja, spred sig nästan så vidt som chevaleriet, utom till norden, der man ej af den finner ringaste spår. Hvarken riddarromanen, ej heller naturligtvis det ridderliga kärleksqvädet, var folkpoesi, såsom romansen, på hvilken de förnämt sågo ned, men som i sin enfald ensam egde all den poetiska kraft, som de delat sig emellan. Enformiga, utan naturpoesiens anspråkslöshet och gedigenhet, utan den individuella originalitet, som, utvecklad, gör bildningen behaglig, äro de blott en ytlig utvidgning af poesiens välde under medeltiden, och, ehuru ej utan älskvärdhet, dock, i det hela och med få undantag, blott en uppenbarad fattigdom. Med den store Dante slog först poesien rot i djupet för att nå till himlen. Med Ariost och Tasso, med Cervantes och Camoëns, med Spencer och Shakespeare, i allmänhet med den italienska, spanska och engelska poesien, under och efter den stora epoken af Europas uppväckelse, se vi först det romantiska anlaget uppblomstra i sjelfständig rikedom. Också stå desse konstens hjeltar med sina dikter, mer och mindre omedelbart, i förhållande till den äldre folkpoesien, som till sin källa. Shakespeare i synnerhet, som kan anses för den nord-europeiska romansens härligaste förklaring. Närde af nationel kraft, hafva de ock funnit väg till folket tillbaka. Cervantes' odödliga roman är en folkbok i Spanien.

Italienaren sjunger Tassos stanzer och Shakespeare är rik nog att konungsligt beskänka den högsta britten så väl som den lägsta. — Men ju mer den romantiska karakteren utvecklade sig i konsten, ju mer försvann den ur sjelfva folkpoesien; i hvilken med det tredje ståndets uppkomst redan en motsats infann sig, som beröfvade den sitt gamla opartiska och poetiska väsende. Den tog nämligen parti emot stånd, regeringar och kyrkan, och blef satirisk och didaktisk. Då denna polemiska syftning under reformationstiderna äfven var ibland de utmärkande dragen i litteraturen, så egde dock folkpoesien genom detta samband ännu ett slags gemensamt lif; äfven som den då uppväckta religiösa entusiasmen gaf den en mängd andliga sånger, ofta af högt värde. Först med medlet af 17:e seklet synes den ha sjunkit till fullkomlig obetydlighet; hvilket dock ännu mer gäller om det nordliga Europa än om de lyckliga länder, der solen ej upphör att dikta. De principer, som nu blefvo på ett uteslutande sätt gällande i vitterheten, nämligen härmningen efter de gamla och kritiken, voro naturligtvis för de olärda ytterligt främmande, och befäste emellan folkpoesien och den bildade ett så stort afstånd, att hvardera gingo sin egen väg utan att taga minsta kännedom af hvarandra. Derefter har poesien upphört att vara ett uttryck af det offentliga och gemensamma. Den har helt och hållet blifvit en lärd konst, upparbetad med största ifver och en förundransvärd talent; men, utan rot i det stora allmänna lifvet, har den ej heller med sina verkningar der kunnat gripa in, och otroligt är, huru obekant den blifvit för folket i det hela, som emellertid nöjt sig med sina gamla poetiska minnen och egna diktningsförsök, rå och obemärkta som de varit. Märkvärdigt är äfven, att under alla dessa folkdiktens öden, det är den äldre och äkta, som bäst bibehållit sig i det nationella minnet, (åtminstone är det fallet i Sverige), liksom barndomens minnen af alla äro de outplånligaste. I stillhet hafva dessa romantiska ljud blifvit älskade och bevarade, såsom enda åminnelsen af tiden, då det fans en poesi för den högsta som för den lägsta, och då folk ej betydde en viss klass eller en sammangyttring af klasser, utan hvad som genom ett själarnas gemensamma band var sammanhållet.

Imellertid äro väl af de nationer, hvilka haft någon inflytelse på Europas öden och bildning, svenskarne nästan den enda, som ej gjort något verksamt försök att från fullkomlig glömska och förgängelse rädda lemningarna af en äldre, konstlös, i folkets minne och hjerta blott lefvande poesi. Se vi endast på våra stamförvandter: hvem bland oss har uppstått att göra, hvad Percy, Pinkerton, Walter Scott, Jamieson gjort för den engelska och skotska, hvad Herder, Elvert, Eschenburg, och senast Büsching, von der Hagen, Achim von Arnim, Brentano med flere, gjort för den tyska folkdikten? Och likväl bebo vi största delen af det från ålder sång- och sagurika Skandinavien, och ega ännu i vårt folks minne skatter i detta afseende, som vi hvarken känna eller värdera! Det är tid, att denna likgiltighet upphör. På danskarne, som med så mycket mer kärlek vändt sig till forntidens minnen, ju mindre rik deras senare historia varit, faller ingen sådan förebråelse. Tvärtom har denna kärlek gifvit deras litteratur ett värde, som gör den en utmärkt heder. Redan för öfver tvåhundra år sedan egde de den första samlingen af

nationella sånger, utgifven af Vedel år 1591, på anmodan af danska drottningen Sofia, konung Fredrik den II:s gemål och henne tillegnad: ett bevis, att dessa enkla skaldeljud ej alltid blott varit älskade inom de låga kretsar, der de nu mera endast höras. Hundrade år derefter besörjde Peder Syv en ny upplaga af den Vedelska samlingen, förökt till ett dubbelt antal visor. Och i våra dagar hafva Abrahamsson, Nyerup och Rahbek, dels efter Vedel och Syv, dels efter handskrifna samlingar, jemförda med traditioner, samlade från alla delar af norden*, med kritisk noggranhet utgifvit: *Udvalgte Danske Viser fra Middel-alderen* (Köpenhamn 1812, 13. 3 Tomer 8:vo) till en del med bifogade melodier: ett arbete för hela Skandinavien af så mycket större värde, som det är en märklig sanning, att en stor del af dessa visor äro de nordiska rikenas gemensamma tillhörighet.

England, Skottland, Tyskland och Skandinavien, liksom de till språket föreställa en egen stam, som skiljer sig från de romaniska tungomålen (hvilka dock på engelskan haft betydlig inflytelse) hafva äfven i deras äldre poesi så mycken slägtskap, att den kan betraktas såsom ett eget helt. Romansen tillhör ursprungligen ej denna stam till namnet — det motsvarande skandinaviska namnet är *visa* (vise), det tyska *lied*, det engelska och skottska *ballad* — men väl till saken; så vida romansen är en berättelse i sång, såsom uttryck af en känsla eller lära. Säkert hade äfven dessa folkslags äldsta poesi en gemensam episk grund, en gemensam saga, hvars spår väl i den engelska och skotska poesien äro mest utplånade, men deremot i den tyska och skandinaviska bestämdt låta sig uppvisas. Didrik af Bern utgör medelpunkten för en saga, som på en gång är sydlig och nordisk. Att den är inhemsk både i Tyskland och norden, är ej blott klart genom det förhållande, hvari den tyska sagukretsen står till de ursprungligt nordiska sagorna, utan äfven genom de danska kämpavisorna, af hvilka ses, att de Bernska kämparne och de hjeltar, som sagan med dem sätter i gemenskap, i Skandinavien verkligen lefvat i folkets mun, i synnerhet de äkta nordiska gestalterna, ibland dem Vidrik Verlandsson och Sigurd Sven, hvilken de danska visorna kalla Sivard Snarensvend. Ej heller hafva dessa minnen i norden varit inskränkta inom Danmark, hvilket traditionerna om Vidrik Verlandsson i Skåne, och hans far Verland, eller, som Vilkinasaga kallar honom, Velint Smed, i Småland, bevisa. Äfven den under n. 7** i denna samling intagna och i Vestergötland upptecknade visan om *Riddar Tynne* försätter honom i gemenskap med Bernska kämpar. För öfrigt, ehuru intressanta de egentligen så kallade kämpevisorna äro, såsom bevis på sagans liflighet i folkets minne, kan jag dock ej i dem finna det höga värde, som W. C. Grimm*** och de danske utgifvarne dem tillägga. Det synes för väl, att den ursprungligt hedniska sagan förlorar sitt rätta förstånd i ett till kristendomen öfvergått folks mun. Man ser allt

* Hr professor Nyerup företog endast i detta ändamål en resa till Sverige under våren och sommaren 1812.

** [För återfinnande af de visnummer, till hvilka i Geijer och Afzelii förord m. m. hänvisas, behöfver det bifogade registret till föregående upplaga jemföras med det till denna.]

*** I sina Alt-Dänische Heldenlieder, Heidelberg 1811; en öfversättning af Peder Syvs samling.

för mycket, att de, som i dessa visor besjunga en kolossal forntid, sjelfve äro utom den; hvarföre de också i allmänhet travestera den (man jemföre den danska visan om Brynhilda med Volsungasagan!) och endera falla i matthet eller en löjlig öfverdrift, hvilka begge för den gamla sagan i sin äkta gestalt äro främmande. En sådan travestering af kämpalifvet företer äfven den enda visa af detta slag, som förekommer i denna samling, nämligen den om Grimborg (n. 4) och det med en temligen märkbar ironi; hvilken i ännu senare produkter af detta slag, t. ex. i den bekanta visan om Ramunder, blifver allt mera högljudd. Deremot födde kristendomen i norden en egen poesi, hvilken väl kämpesagans jernådra ännu genomgår, men mildrad af en själfull religion och förenad med en härlig lyrisk klang, jag menar den nordiska riddarvisan, eller (om man så vill kalla den, då den i allt afseende är af en djup romantisk karakter) den nordiska romansen.

Att de gamla visorna i synnerhet spela i riddaretiderna, faller i ögat vid den flygtigaste bekantskap med dem. Men att vi ännu verkligen höra dessa, ja, ännu aflägsnare tider i dem, detta påstående torde vid den allmänna okunnigheten om dem, den likgiltighet, det förakt, hvarmed de anses, öfverraska mången. Emellertid förhåller det sig så. Låtom oss först vända uppmärksamheten på de visor i närvarande samling, som erkänt ega en historisk grund. Den i första visan under titeln *Klosterrofvet* (n. 3 i andra afdeln.) berättade händelsen infaller under konung Magnus Ladulås; hvarom kan ses den vid visan åberopade, under Ihre utgifna dissertationen om Ymseborgs slott *, en af hvars egare berättelsens hjelte, Sune Folkunge varit: sjelfva visan, som anföres, kallas urgammal. Den allmänt kända visan om herr Peder och liten Kerstin hänföres af Botin ej otydligt **, af Fant uttryckligen *** till den i nordiska historien bekanta olyckliga kärlekshandeln mellan Burislev, konung Sverker den gamles son, och Kerstin, danske konungen Waldemar den förstes syster. Flere mindre omständigheter i den förra strida väl mot historisk sannolikhet, äfven om katastrofen i den senare visan ej är enlig med den, historien berättar; men begge kunna karakterisera folkvisans sätt att behandla det historiska, ty den fäster sig helt och hållet vid händelsens mening och betydelse, obekymrad om det blott yttre och tillfälliga, som också med allt poetiskt fog och af sig sjelf vårdslösas, om händelsen behandlas såsom dikt. Den af Saxo redan anförda traditionen om Habor och Signild, som lefver öfver hela Skandinavien, går ännu högre, förlorande sig i den gråaste ålderdom, och kan tillika vara ett bevis, af hvad natur en ursprungligen hednisk saga skall vara, för att, öfvergången i en kristen dikt, ej blott bibehålla sin karakter, utan äfven förklaras och förskönas. För visan om herr Axel och skön Valborg, hvilken, om den äfven från början är norsk, dock till den grad gått öfver hela norden, att den säkraste prydnad man träffar i svenska bondstugor är de begge älskandes bilder, ehuru ej målade i den bästa stil, kan väl ingen historisk grund uppgifvas, fastän den tydligen stödjer sig på en sådan. Men de seder, den målar, röja otvifvelaktigt dess ur-

* Af Nic. Drysén. Upsala 1755.

** Svenska Folkets Hist. 1792. Andra Band. ss. 51, 247, 282.

*** Utkast till Föreläsningar i Sv. Hist. 1:sta St.

sprung från längst förflutna tider. Och denna anmärkning leder oss till det allmänna och ovedersägliga kännemärket på visornas ålder, det inre nämligen, eller den sedliga verld, de framställa. Ty om man också skulle åberopa de gamla händelser, hvarpå en del af dem erkändt grunda sig, och af språkets och tonens mer och mindre likhet sluta till de öfrigas tid; så skulle likväl alltid det inkast kunna göras, att visorna i sjelfva verket aldrig varit samtida med händelserna, utan först långt efter uppkommit och utspridt sig. Deremot strider väl, att de då i egentlig mening skulle varit enskildas verk, och i det fallet väl någon gång fört en författares namn med sig, hvilket, så vidt jag vet, ej är händelsen med en enda: äfvensom deras förunderliga allmänhet ej på det sättet skulle kunna förklaras, då de, långt ifrån att blott flyta ur enskilda källor, snarare synas helt och hållet vara uttryck af nationella minnet och känslan. Ty hvad jag här framställer såsom ett påstående, skall en utvidgad erfarenhet bestyrka: det finnes svårligen en enda gammal visa af betydenhet, som ej är gemensam för alla svenska landskap, ja, i de mesta fall för hela norden. Men, som sagdt är, lifligheten af sedemålningen gör det nödvändigt, att åtminstone antaga dem att vara till sin uppkomst samtida med de seder, de måla.

Konungen sitter vid bredan bord och tjenas af riddare och svenner, som skänka vin och mjöd. I stället för stolar finnas bänkar, belagda med hyenden, eller, i visornas språk, bolstrar; hvaraf det uttrycket: *sitta på bolstrarna blå*. Prinsessor och förnäma jungfrur bära kronor af guld eller silfver; guldringar, kostbara bälten, guld och silfverspända skor nämnas ock såsom deras prydnader. De bo i högan loft, afsides från männen, och deras tärnor dela med dem rum och säng. Från högan loftsbro se de den främmande riddaren komma, på borggården axla sin kappa, eller, som det äfven heter, sitt skinn, eller upptäcka de i hafvet sig närmande skepp, och igenkänna på de flaggor, som deras egna händer virkat, att en älskare nalkas. Med pelsverk af sobel och mård är de förnämas drägt sirad, och skarlakan, som är ett allmänt namn på ett finare och dyrare tyg (ty den nämnes i visorna än röd, än grön eller blå), utmärker dem och motsättes vadmal, såsom de ringares klädnad. Både fruntimmer och män slå harpa, leka gulltafvel och tärning; visan och äfventyret äro ett gemensamt älskadt tidsfördrif, och emellanåt förnöja sig männen vid lediga stunder med ridderliga öfningar på borggården. Trolofningar afgöras först slägten emellan, om allt går i sin ordning. Men ofta förstör kärleken ordningen, och riddaren tager sin käraste på sadelknappen och för henne bort. Karmar nämnas såsom åkdon för fruntimmer; och af en gammal dansk visa, i hvilken en dansk prinsessa, öfverkommen på en svensk strand, beklagar sig att hon måste färdas ridande, ser man att bruket till att åka i karm kom senare till Sverige*. Våldsamma

* Den danska prinsessan, som skulle bli gemål åt en svensk konung, säger:

Var jeg i min Faders Land,
da fik jeg Karm og Kiøresvend
. . . . . .
Der til svarede de Svenske Fruer,
I føre os hid ingen Judske Sæder.

Ped. Syv. II:dra Afdeln. visan XXI.

frierier, näfrätt, blodshämd, som dock stundom kunde försonas med böter till målsmannen, äro vanliga o. s. v.

Sådana drag (de äro alla tagna ur de gamla visorna och kunde lätt förökas) kunna ej ditdiktas af en tid, som har olika seder; de hafva nödvändigt sitt ursprung i sjelfva det samtidiga lifvet. Alla hänvisa oss på den nordiska medelåldern, af hvars tänkesätt, seder och bruk dessa gamla dikter gifva oss en högst liflig bild. Deri ligger ock deras historiska värde, och våra häfdaforskare hafva blott föraktat dem; emedan de ej ega, hvad ingen dikt eger, annalistisk tillförsigtighet i anförande af händelser. Ett par andra inre egenskaper hos dem kunna leda oss till en närmare tidsbestämning. Det måste väcka uppmärksamhet, att de nästan uteslutande sysselsatte sig med höga och adliga personer; talas ej alltid uttryckligt om konungar och riddare, så nämnas dock herrar, fruar, stolts-jungfrun, titlar, som enligt äldre bruk endast kunde tillhöra ridderskapet. Nu vilja vi väl ej påstå, att visorna noga iakttagit någon rangordning; emellertid bevisar detta, att de tagit sina ämnen ur det högre och förnämare lifvet. Det är dess seder, som de i synnerhet föreställa; då lifligheten i målningen nödvändigt väcker den förmodan, att de äfven der tagit sitt ursprung. Å andra sidan hafva de bland allmogen varit så inhemska och äro det än, som om de endast inom dess krets blifvit alstrade. Detta allt förer oss tillbaka till tider, då ännu ej stånden trädt i något slags fientlig motsats mot hvarandra, då ännu adeln till större delen blott var naturlig, eller bestod i den naturliga glans, som stora förfäder och en genom dem till förmögenhet och anseende försäkrad borgerlig existens gifva före alla privilegier; då den således ännu tillhörde folket, och af det betraktades såsom sin egen blomma och härlighet. En sådan tid har hos oss funnits, och är blott misskännelig för den, som begynner med att i historien inlägga alla en senare tids aristokratiska och demokratiska partibegrepp. Vi torde ej misstaga oss, om vi säga, att det var först i Magni Erikssons tid i 14:e århundradet, som adeln inträdde i ett för folket tryckande förhållande och derigenom hos det väckte en motverkan, som sedermera under och efter unionstiderna hade så stora följder. Vidare — vi finna i de gamla folkvisorna ej blott intet ståndshat, utan äfven intet nationalhat emellan de tre nordiska folken. Detta förklarar, huru de kunna vara så gemensamma för hela norden; en gemensamhet, som äfven sträcker sig till de äldre historiska visorna. De danska behandla ämnen ur svenska historien, och visor om konung Valdemar i Danmark och drottning Dagmar (eller som allmogen säger, kung Vallmo och drottning Damma) har jag hört sjungas i Vermland och vet äfven, att de finnas i Östergötland. Detta tillbakasätter i allmänhet deras uppkomst till tider, då de tre nationerna, ehuru skilda i regering, dock genom seder, språk och åtanken af gemensamt ursprung ännu ansågo sig för en slägt. Romansen såsom folkdikt är också blott möjlig i en enfaldig, i seder osöndrad tid; ty blott i en sådan är den opartiskhet möjlig, som tillåter ett folk att i händelserna ej se det enskilda intresserande, utan det allmänna och poetiska, och att således behandla verkligheten såsom en dikt. Ty värr! var det just hvad som borde närmare förena de skandinaviska folken, som, under missgynnande omständigheter, väckte ett olyckligt partihat dem emellan, nämligen Unionen

(nu lyckligare knuten emellan norrmän och svenskar af en stor furstes hand), och under unionstiderna se vi ock nationella poesien antaga en annan från den romantiska vida skild natur*. Efter dessa inre kännemärken, som här äro de säkraste, torde nordiska romansens ålder ändå närmare kunna bestämmas än efter de danska forskarnes uppgifter, hvilka dock ungefärligen slå in med hvad vi anfört. Nyerup sätter de danska visornas affattelse *senast* i det 13:e, 14:e, 15:e århundradet.

Om den romantiska folksångens element är en blandning af verklighet och dikt, som tillika hänvisar oss på tider, då prosa och poesi i språket ännu ej skilt sig åt, så kunna vi anse rimkrönikorna, hvilkas äldsta författare lefvat under Magni Erikssons första regeringstid, såsom förebud till en sådan skilnad och till en annan period; ty de visa oss blott brist på prosa och äro, rimmen afräknade, i sjelfva verket ej annat. För att föreställa sig den karakter, nationella poesien nu fick, så må man påminna sig den stora rörelse bland svenska folket, rigtad mot utländskt och inhemskt förtryck, som begynte med Engelbrekt, sönderslet den skandinaviska unionen tillika med den gemensamma nordiska aristokratien, som var dess band, väckte Gustaf Vasa, som är svenska nationens stiftare såsom ett eget folk, och med sina sista vågor slog Sigismund af tronen. Tager man tillika reformationen i betraktande, och den stämning den gaf sinnena; så har man förklaringen på poesiens lynne under denna period. Den har en större mångfaldighet än under den föregående och visar redan ett slags utveckling af de poetiska element, som i den äldre folkvisan ännu äro oskiljaktigt tillsammans, men en utveckling, som ännu är så ofullkomlig, att den ingalunda genom rik individualitet ersätter den äldre diktens menlösa enfald och allmänna poetiska natur. Dess bästa sida i den berättande visan, som nu blifvit politiserande och moraliserande, är en naiv kraft och dugtighet, och ett visst lustigt väsende, som för sin äkta nationella art på en svensk gör ett högst behagligt intryck. Den äldsta lemning af detta slag ega vi väl i den så kallade lustiga liknelsen om konung Albrekt och Sverige, troligen strax efter Albrekts olycka författad**, hvari folkets ledsnad vid det utländska herraväldet och de många i landet indragna tyskarna så lifligt skildras:

En kom ej så arm af Tyskeland,
Hade han ett svärd i sin hand,
Kunde han dansa, springa och hoppa,
Han skulle ju hafva skällo och förgylta klåcka,
Dertill hundra löduga mark;
Ty han var kommen af slägt så stark,
Ändå han hade skinnare till fader, eller smed.

* Enligt denna här uppstälda grundsats tvekar jag ej att förklara den visa om Riddar Tynne, som i senaste danska samlingen finnes intagen T. I. s. 281, hvars ändamål tyckes vara, att nedsätta den svenska tapperheten mot den danska, för en senare öfverarbetning af den äldre folkvisan af samma namn, som i den af oss anförda ännu lefvande traditionen framträder i en vida ursprungligare gestalt. Efter Nyerup förskrifver sig den danska traditionen i sitt närvarande skick först från 16:e århundradet.

** Den finnes i Hadorphs edition af rimkrönikorna. Stockh. 1674.

Den dikt, hvarur vi anfört dessa rader med vårt nu brukliga stafningssätt, synes åtminstone till en del ifrån början varit en verklig folkvisa, som den okände författaren sedermera utvidgat och förklarat. Det bestyrkes ej blott af enskilda vändningar, helt och hållet i folkvisans manér, utan äfven deraf att han sjelf kallar den en visa *. Samma karakter röjer visan om kung Gustaf och Kristiern **, som begynner sålunda:

Kung Gustaf han rider till Dalarne,
Han tingar med dalkarlar sin;
Men Kristiern ligger före Södermalm,
Han äter stulen svin.

Äfven som den så kallade Dalvisan om slaget vid Brunbäck **1521**, hvaraf i en akademisk dissertation *** finnes bevarade 3:e strofer, de enda, säger författaren, som han då kunnat finna qvar i folkets minne. De lyda:

Konung Gustaf uti halmskrinda låg, Falivilom
De förde honom kring Dalkareland, Falivilivilivom
Så körde de Danska' ur Sverge. Falivilom
Brunbäcks elf är väl djup och så bred, Falivil.
Der sänkte de så många Jutar ned, Falivil.
Så körde de Danska' ur Sverge. Falivilom.

Säkert har de utländska fogdarnes förtryck under Erik af Pommern blifvit öfverklagadt i många samtida visor, som gått förlorade, och hvaraf jag ej hört någon omtalad mer än den herr d:r Fant nämner † såsom ännu gängse i Helsingland öfver den tyranniska länsmannen på Faxaholm, hvilken, som det heter, spände två bönder för årder, fyra för harf och åtta för plog. Säkert hafva äfven Engelbrekt och Sturarne varit firade i nationalsånger, och Gustaf Vasa ämne för flere än dem vi nu känna. Striden emellan Sigismund och Carl gaf dessa slags dikter ny fart och har alstrat flere partivisor, hvaraf i Palmsköldska samlingarna finnas trenne högst partiska för Sigismund. En annan är utgifven af d:r Fant ††. Vi vilja nämna ett par andra af motsatt syftning: den ena öfver Stångebro slag år **1598**, som har den egenheten att vara författad af en dansk, som sjelf nämner sig såsom en i Sverige bosatt bokbindare, och är den första svenska visa, jag känner af nämd författare: den andra synes vara en svensk parodi i anledning af det Te Deum, konung Kristian 4. lät sjunga öfver Kalmars öfvergång **1611** och är högst bitter mot

* I följande rader: *Fruer och mör bör mig prisa, i min dikt och i min visa, i min sång och i min rim.*

** Finnes i Palmsköldska samlingarna n. 1. T. II. s. 205.

*** *Prædium Ornäs* af *J. R. Schultze* Præside *Georgii.* Ups. 1758; läses äfven i M. Swæderi *Stockholms Magazin för* 1780 i Januaristycket sid. 63.

† Utkast till Föreläsn. i Sv. Hist. 1 st. s. 138.

†† Handlingar till upplysn. af Sv. Hist. 1 st. s. 109.

danskarna *. Utom denna den nationella poesiens patriotiska sida är äfven den religiösa af vigt, då genom reformationen folket fick en mängd andliga sånger, hvaribland äfven finnas original af ett sant, både poetiskt och religiöst värde.

För öfrigt fins det en enda man, hos hvilken alla de strålar af en ännu obildad poesi, som man under denna period träffar spridda, såsom i en brännpunkt sedermera synas samlat sig till ett klart sken, och som derföre äfven begynner en ny tid. Det är Stjernhjelm. Alla de egenskaper, som vi under den föregående tiden finna antydda, manlighet i väsende, hjertlighet i lära, naturlig kraft i uttryck och äkta svenskt godt lynne äro hos honom innerligt förenade på grunden af en mägtig inbillningskraft och till ett lika så betydningsfullt som angenämt helt. Med honom begynner svenska skaldekonstens historia, i hvilken man önskade att se de ingalunda föraktliga poetiska anlag, som visa sig i vår natur- och folkpoesi, genom konsten utvecklade i en lika rik som sjelfständig bildning. Ty värr rättar sig ej historien efter önskningar. Efter Stjernhjelm framskred den vittra bildningen med långsamma steg hos ett oroligt och krigiskt folk; och då den slutligen under en konung med stora egenskaper, som, sjelf snillrik, väckte och belönade snillen, fick en lifligare och glänsande gång, slutade den alltför snart med att stelna i härmning efter främmande mönster, mot nationens och språkets lynne stridande. Hvad som förr eller senare på det sättet skulle ske, har hos oss skett sent, och derföre så mycket häftigare. Ett krig mot fastställda litterära myndigheter har utbrustit och störtat vår vitterhet i en anarki, som är ingenting mindre än önskansvärd.

Vi nämde, att den engelska, skotska, tyska och skandinaviska folkdikten liksom utgör en slägt. Denna slägtskap ligger i en egen dem gemensam originalitet, som åter kommer af språkens ursprung ur samma lefvande källa; då deremot de romaniska tungomålen, ifrån början sammansatta af olika element, hafva mindre organisk liflighet eller inre utvecklingskraft. Väl har engelskan emottagit en betydlig främmande inflytelse; likväl har det germaniska moderslynnet hos den öfverhanden och hade det ännu mer i äldre tider och före Milton, hvilken, såsom man anmärkt **, i synnerhet med kärlek utbildat språkets latinska del. I följd af denna lynneslikhet finner man folksdikten i dessa skandiska eller germaniska slägtspråk ofta behandla samma

* Begge stå i en gammal visbok i ms., som finnes på Upsala Bibliotek och af herr prof. Aurivillius är mig benäget meddelad. Den förer sin egares namn, Bröms Gyllenmärs, men utan årtal. Af v. Stjernmans matrikel synes att han varit son åt Olof Gyllenmärs, adlad 1586, som skref sig till Borrarp och Lagmanshaga, varit sjöofficer, af några kallas amira, och dog 1688 vid några 90 års ålder. Angående sonen finnes ej mer, än att han varit gift med en Lilje och dött barnlös. Då allt utvisar, att han skrifvit denna vissamling i sin ungdom, så kan man antaga, att den är från 1600-talet. Den är vigtig, emedan den innehåller flere kämpavisor, hvaribland den om Didrik Verlandsons kamp med Högeben rese, som han här kallas, i åtskilligt afviker från den danska; andra åter synas vara blott öfversättning från danskan; äfven många romanser, hvaribland den första är den välbekanta, hvari en fostermor varnar sin gudlösa son att akta sig väl för böljorna blå, att de ej förkorta hans lif — jemte en mängd andliga och erotiska visor.

** Fr. Schlegel. Deutsch. Museum.

ämne nästan på lika sätt. För att gifva ett exempel: första anledningen till sin förträffliga romans Leonore fick Bürger deraf, att han en gång i månskenet hörde en bondpiga sjunga en visa *, haraf blott följande rader:

Der Mond scheint so helle,
Die Todten reiten schnelle,
Feins Liebchen, graut dir nicht?

fäst sig i hans minne. De sista utgifvarne af danska visorna, då de nämna denna anekdot, anföra trenne lika lydande rader ur en norsk folkvisa. Två af mina vänner ** hafva i sin barndom, den ene i Vermland, den andre i Småland, hört samma visa, hvaraf de just påminte sig ett motsvarande ställe:

Månen skiner,
Dödman rider;
Är du inte rädder än, Bolla? ***

Och engelsmännen hafva åter velat uppvisa originalet till Bürgers dikt i en engelsk ballad af lika innehåll. — I synnerhet finnes emellan flere engelska, skotska och skandinaviska romanser en sådan öfverensstämmelse, att den ej en gång kan förklaras ur de nationella lynnenas likhet, utan måste komma från folkens närmare gemenskap med hvarandra i äldre tider ****. Visan om jungfrun, hvilken af kärlek gaf sig till dräng och slutade med att blifva sin husbondes, konungens gemål, som finnes hos Percy † och ibland de danska visorna ††, är äfven inhemsk bland svenska folket, och jag har hört den sjungas i Vermland under namn af Stolts Botelids visa. Visan om skön Anna, som i närvarande samling finnes införd efter en muntlig tradition och äfven är anförd af de danska utgifvarne, träffas både bland Jamiesons och Walter Scotts samlingar af gamla skotska ballader. Balladen hos Percy ††† om sonen, som blodig kommer in till sin moder, och slutligen i förtviflan bekänner, att han mördat sin bror, är den i Sverige välbekanta visan om Sven i Rosengård. Denna likhet finnes ej blott emellan hela sånger, utan träffas i en mängd enskilda vändningar, uttryck och strofer. De begge sista stroferna i den af oss upptecknade och anförda romansen om *Rosa lilla,* som tjente i konungens gård, äro nästan ordagrant de samma, som de sista i balladen om Margaret och William hos Percy ††††, och samma likhet finnes i en dansk visa. Den märkvärdiga öfverensstämmelsen mellan visan om den underbara harpan och en färöisk, af herr Rask meddelad, synes i sjelfva samlingen, der den senare äfven är införd och öfversatt.

* Nu mera fullständigt införd i Des Knaben Wunderhorn, Alte Deutsche Lieder, utgifna af Achim von Arnim och Clemens Brentano. Heidelberg, 1806 T. II. s. 19.

** Hvaraf jag har den ena, herr Hammarsköld, att tacka för flere notiser om folkdikten

*** Bolla, diminutiv af Ingeborg.

**** Se Nyerups anmärkningar vid den danska vissamlingen T. III. s. 84.

† Reliques of ancient English Poetry, T. III. s. 84.

†† Danske Viser fra Middelalderen. T. III. s. 116.

††† T. I. s. 57. Öfversatt af Herder i Volkslieder aller Nationen.

†††† T. III. s. 119.

Jemför man den gamla folkdiktens karakter hos de nämda nationerna, så andas i den tyska mesta lefnadslust och glädtighet. Munterheten blir i högre grad humoristisk i den engelska: för öfrigt utmärkes denna af mycken ärlig hjertlighet, likväl med en afgjord böjelse till det patetiska, hvilket hos den skotska blifver ännu mera dystert och sorgligt. I den nordiska träda både känslan och inbillningskraften tillbaka i djupet, utan att derföre vara mindre verksamma, hvilket gör att den, vid jemförelsen med de andra, i början kan förefalla sträng och hård: ett intryck, som påminner mig den berömde italienske skalden Alfieris yttrande * om den sublima förskräckelse, som öfverföll honom under Skandinaviens himmel vid iakttagande af den ofantliga tystnad, som rådde i den nordiska naturen. I denna gamla nordiska naturpoesi är förhållandet till naturen märkvärdigt. Det synes, att menniskan här ej får hvila vid dess sköte med barnslig tillförsigt och njutning, såsom vid en moders bröst. Derföre ställer hon sig mot den, såsom magt mot magt, ja, rättare sagdt, såsom ande mot ande; ty hela naturen, som träder emot henne i stum hårdhet, förandligar hon och gifver den afsigt, liksom för att ega att strida med en like; och de stora skogarna och strömmarna, hafvet och bergets höjd och jordens metalliska djup har hon befolkat med egna magter; emedan de i norden mer än på något annat ställe såsom sådana låta känna sig. Deraf den trollkraft, som genomgår den nordiska poesien, der den ännu lefver i Odens gamla runor — blott ett symboliskt uttryck af menniskans andliga herravälde och kamp med naturens magter: deraf äfven den egenhet, att den nordiska visan aldrig uppehåller sig med naturbeskrifning, om ej för att beskrifva det välde, som menniskan med ett slags poetisk allmagt kan utöfva öfver den. Så finner man den ofta på det behagligaste framställa harposlagens underbara magt, att komma allt att blomstras, att grönska och på lefvande varelser visa ännu mer förvånande verkningar. En märkvärdig egenhet både i historiskt och poetiskt afseende; ty den har sammanhang med den inre trängtan efter blidare himmel, efter sol, som af ålder dref nordbon mot södern, och den visar sig tillika hos de senare och bildade nordiska skalderna, som, drifna inom sig sjelfva af en sträng och mägtig natur, tyckas framför andra hafva fått den förmågan, att ur sin egen själ framtrolla en oändlig vår, — för att sörja öfver att den blott finnes i inbillningen **. Allt, hvad man talar om nordens och söderns motsats, ofta med ett slags förakt för den senare, är blott prat, om man ej tillika förstår deras sammanhang. Alla ytterligheter röra vid hvarandra, och norden ligger södern närmast. — I allmänhet yttra sig i den nordiska poesien de mägtigaste motsatser; den är till sitt innersta väsende afgjordt tragisk, äfven i sin ironi och lustighet, hvilket synes på Bellman, som genom denna beskaffenhet påminner

* I hans memoirer om sin lefnad.

** Jag behöfver, för vår enskilda räkning, blott åberopa Kellgrens Nya skapelse och Elegi till Kristina, Creutz's och Oxenstjernas varma blomsterfantasi — för att ej nämna en ung skald, af en moderlig natur rikt utrustad, och som, oaktadt allt hvad man skriker emot honom, en gång gör sitt fäderneslands heder. I synnerhet synes denna unga skalds dramatiska behandling af *Fogel blå* (Poetisk kalender för 1814) berättiga den svenska vitterhetens vänner till de största förhoppningar.

om Shakespeare. Denna fantasiens magt, eld och djup, som redan är ett arf ur Odins borg och hörbart arbetar inom de gråa fornskalders metallbröst, ligger äfven i den nordiska romansen i enfaldiga former innesluten, ja, gör der så mycket större verkan, som hon är fullkomligt okunnig om sin förmåga, och det är ur ett par barnsliga ögon, som denna inneburna djupsinnighet konstlöst blickar emot oss. Men verkligt hänryckande är hon, när dessa egenskaper synas mildrade i kristendomens ande. Den berättelsen lifvande känslan, som enligt den stränga nordiska arten ej ännu tillåter sig några lyriska utbrott, sprider då likväl en själens vällukt, jag vet ej säga bättre, öfver den enkla framställningen, som är obeskriflig; och den, som t. ex. ej i visan om *Axel* och *Valborg* kan förnimma den, har ännu ej haft hjerta att se poesien in i själen, som dock torde mer höra till hennes väsende, än en viss klädning af fraser, som är det enda, hvarpå så många endast veta igenkänna, om ej henne sjelf, dock hennes livrée. Dem lemna vi äfven den tacklösa mödan, att i dessa enfaldiga sånger anmärka och förlöjliga alla möjliga fel mot den goda smaken och vilja i stället på fullt allvar anbefalla de gamla visorna till våra skalders studium. De skola af dem säkrast lära sig förstå den nordiska poesiens karakter, utan att behöfva förvillas, hvarken af en tom och ytlig regelmessighets fordringar, eller af det starka ropet om kraft, med hvilket man å andra sidan tyckes tro svenskheten vara tillräckligt utstyrd.

Hvad närvarande samling angår, så lemna utgifvarne den blott som en början, och dess ofullkomligheter undfalla dem minst. De hafva inga föregångare. Ty ehuru redan kongl. instruktionen för Riksantiqvarien af d. 30. Maj 1630 ibland annat äfven ålägger att samla gamla krönikor, historier, *dikter*, *rune-* och *kämpevisor*, och af erkebiskop Petri Kenicii bref till erkestiftets prester af d. 27 Juli 1631 * synes, att presterskapet blifvit förbundet, att vid en sådan samling gå till handa och lemna underrättelser; så har åtminstone, hvad visorna beträffar, ingenting genom denna åtgärd kommit i dagen. På Kongl. Biblioteken i Stockholm och Upsala finnes väl åtskilligt hit hörande, i synnerhet i Palmsköldska samlingarna för den folkdiktens period, som begynner med Kalmarunionen, och i de nordiska för den senare, från medlet af 1600-talet. Herr professor Zetterström i Upsala, herr medicinalrådet doktor Rutström, herr expeditionssekreteraren Thomé i Stockholm, egare till samlingar af tryckta svenska folkvisor, hafva haft den godheten att så väl till dem lemna tillträde, som att tjena oss med underrättelser, hvarföre vi här få förklara offentligen vår tacksamhet. Af de nyssnämda källor hafva vi likväl till en början ej mycket begagnat oss, emedan det var oss ett hufvudföremål, att så vidt möjligt lemna hvar visa med sin melodi, då vi naturligtvis voro inskränkta till den muntliga folktraditionen, som i alla fall är den rikaste och förnämsta källan. Jemför man de visor, vi tagit ur folkets mun, med motsvarande danska, för öfver 2 århundraden sedan utgifna, så skall man finna att våra på intet sätt stå efter i äkthet, och att behandlingen tillika är så fri och i många omständigheter afvikande, att man omöjligen kan tänka på något danskt lån. Ja, i några fall, t. ex. i visan om *Riddar Tynne*,

* Infördt i Ödmans beskrifning om Bohuslän. Stockh. 1746.

tveka vi ej att förklara den muntliga svenska traditionen för äktare än den tryckta danska visan. Att gamla nationella traditioner på det sättet kunna bibehålla sig, är ingalunda obegripligt för den, som känner folkdiktens väsende och historia. I allmänhet är det först i senare tider, som folkvisorna ur den äldre eller romantiska perioden blifvit allmogens uteslutande egendom, och för de öfriga okända. Den Gyllenmärsiska visboken af 16:e århundradet, som tillhörde en man af stånd, bevisar att de då ännu voro inhemska och älskade äfven hos de högre. I Messenii dramer, från början af samma århundrade, af adliga studenter och för förnäma åskådare uppförda både i Upsala och Stockholm, finnas visor helt och hållet i den äldre folkvisans ton, och så vackra, att man tviflat om de äro Messenii verk. Ännu i Dalins tid måste de gamla visorna äfven för de högsta varit väl kända; eljest hade den parodistil öfver dem, som han så mycket älskar, ej kunnat vara begriplig. Det är först i de sista 60, 70 åren, som de fallit i fullkomligt vanrykte och förgätenhet äfvensom så mycket annat fosterländskt. — Känner man de svårigheter, som åtfölja samlandet af traditioner ur folkets mun, huru på en gång litet bekanta, vidt spridda, ofta stympade de äro, huru svåra de äro att ur allmogen utleta, emedan den ej kan öfvertala sig att tro annat, än att hvar herrekarl endast vill göra narr af sådana saker, så skall man ej finna det underligt, att här till en början poetiska traditioner nästan blott från ett enda landskap, nämligen Vestergötland, som är min medutgifvares födelsebygd, kunnat lemnas. En någorlunda fullständig samling af svenska folkvisor fordrar resor, bekantskaper och brefvexling i alla landsorter, och måste ske af flere, som förenas af nitet för samma sak. Detta är så mycket nödvändigare, som den, som känner folkvisans natur, väl vet att man i hvar landsort kan träffa olika behandlingar af samma visa, ehuru de öfverensstämma i hufvudsaken. Ehuru det således är en ren omöjlighet att uppgifva alla en folkvisas variationer, som äro oändliga, så fordras dock kännedom af en mängd sådana, för att kunna gifva visan i sin bästa gestalt. Folkvisan är till sin natur improvisation. Det bevisar omqvädet eller ordstäfvet, som merendels åtföljer hvar strof, och ofta är dubbelt, eller finnes så väl midt i strofen, som vid slutet. Det synes att dessa alltid återkommande anslag äro liksom stödjepunkter för sångarens uppmärksamhet, vid hvilka han kan påminna sig det hela och betänka den del, som följer. Derföre innehåller omqvädet enligt sin ursprungliga mening någonting, som uttrycker och återkallar hela visans karakter. Men genom visornas allmänhet hafva en mängd sådana omqväden blifvit likasom en gemensam egendom i sångarnes minne, hvarigenom de i följden vid en visa än användt ett omqväde än ett annat, ofta till visans karakter ej hörande, intet sägande eller opassande, så att just i denna del herskar uti traditionerna den mesta förvirring.

Det är oss ej obekant, att en förtjent litteratör, herr kongl. sekreteraren Rääf, länge sysselsatt sig med samlingar af folksånger, och äfven enligt berättelse varit betänkt på deras utgifvande. Vi kunna säga, att vi med längtan väntat derpå, och då vi nu emellertid, kanske med inskränktare tillgångar, framträda, emedan vi ansett det af vigt att utan dröjsmål söka vända allmänna uppmärksamheten åt detta håll, önska vi ingenting lifligare än att

han måtte utföra detta uppsåt, endera enskildt, eller för framtiden i förening med oss, på det vi således gemensamt måtte få arbeta för ett ändamål, som mer än något annat fordrar fleres sammanstämmande åtgärd och hvartill vi dessutom härmed offentligen inbjuda alla, som skulle ega nit och vara i belägenhet att medverka dertill.

Hvad anordningen af de här lemnade visor angår, så var den till en början uppgjord efter det sig först erbjudande indelningssättet, nämligen i sådana, som synas ega en historisk grund, och i sådana, i hvilka den ej var märklig, utan som föreföllo såsom ren dikt. Denna grundsats är väl ej nöjaktig, då både dikt och någon verklighet såsom diktens grund säkert ingå i alla folkvisor. Ett närmare besinnande har lärt oss, att det varit bättre att i den svenska nationella indelningen följa de här uppgifna folkdiktens perioder, af hvilka den första allmänt nordiska eller romantiska kan sägas sträcka sig till unionstiderna, den andra mera enskilda och patriotiska till fram i 17:e århundradet, och den tredje, under hvilken folkdikten har fått en bildad poesi öfver sig, till närvarande tider: hvilka perioder dock ej strängt få tagas utan gå in i hvarandra. Således finner man romantiska visor äfven af senare datum; ehuru väl den om hertig Magnus * och Hafsfrun torde vara bland de sista i Sverige diktade äkta folkromanser. Men då tryckningen af visorna redan för en temlig tid sedan var börjad, kunde detta ej ändras. Vi få således blott nämna att, om man undantager de tvenne sista visor i andra afdelningen, som förkunna sig sjelfva såsom tillhörande nyare tider, intet inre skäl är för handen att ej räkna alla de öfriga till den första eller romantiska perioden.

Hvad åter de ur folktraditionen tagna och bifogade melodierna beträffar, så få vi göra den anmärkning, att af dem träffas i olika landsorter ännu flere variationer än af visorna sjelfva och att vi således ej kunnat ega det förråd af sådana, som skulle satt oss i stånd att alltid göra urval af de bästa och äktaste. Imellertid förtjena de alla att blifva bekanta; och då så många af dem, som här lemnas, utmärkas af en djup originalitet, hoppas vi dermed hafva gjort alla musikens kännare och älskare en välkommen skänk. Vi hafva ej heller inskränkt oss till att lemna blotta sången, som merendels är af en utmärkt svårighet att ackompagnera, i anseende till folksångens egna modulationer. *Förläggarens liberalitet* har instämt med vår egen åstundan att vilja gifva sången med lämplig harmoni. Denna önskan skulle likväl mött den största svårighet att uppfyllas, om vi ej haft den lyckan att i detta afseende få vända oss till herr hof-kapellmästaren Hæffner; en man, hvars värme för sin konst, hvars utmärkta skicklighet och sällsynta kunskaper deri ej kunna nog värderas. Han har ej blott upptäckt den nordiska folksångens egna skala, hvars kännedom är oundgänglig för att harmoniskt behandla de äkta gamla melodierna, ja, att ens med full säkerhet uppteckna dem, utan äfven gjort den högst intressanta anmärkning, att denna egna skala, skiljaktig så väl från den moderna musikens, som från kyrktonernas skalor, synes vara gemensam för den engelska, skotska, tyska och skandinaviska äldre folksången.

* Konung Gustaf I:s son.

Skada, att denna gamla förtjente, i svensk tjenst grånade konstnär ej skall ega en vidsträcktare verkningskrets än den, hans närvarande inskränkta belägenhet erbjuder! — Och härmed vilja vi — hvad vi kanske långt för detta bort göra — hänvisa läsaren eller hellre sångaren till sjelfva visorna i boken, hvarest likväl, för att säga sanningen, det gör mig hjertligen ondt att se dem. Deras element är ej papperet, utan friska luften, skogarne och den nordiska naturen. I århundraden hafva de blott lefvat i sångens melodiska vågor: slägten efter slägten hafva i deras enfaldiga toner funnit ett uttryck för sina känslor; och deras offentliga framställande för konstkännarens näsa är egentligen en strandning på det torra *. Emellertid bättre så, än att de skulle nedsjunka i en förgätenhet, som eljest för dem nu mera ej kunde vara långt borta.

Upsala den 8. November 1814.

Er. Gust. Geijer.

* HERDER yttrar (i förordet till *Volkslieder*, Bd. 2, 1779) följande, som påminner om GEIJERS ord här ofvan:

Ich sah leider! beim ersten Theil, welche armselige Gestalt die gute Feldblume mache, wenn sie nun im Gartenbeet des weissen Papiers dasteht und vom honetten Publikum durchaus als Schmuck- und Kaiserblume gefälligst beäuget, zerpflückt und zergliedert werden soll, wie gern und inständig sie dieses verbäte! *Not af B.*

FÖRORD.

1.

Då planen för denna nya upplaga af GEIJERS OCH AFZELII *Svenska folkvisor från forntiden.* 1—3. Stockholm 1814—16 (facsimile-upplaga af första delen 1846) röjer sig vid en flyktig genombläddring af arbetet, anser utg:n sig icke behöfva redogöra för den. Emedan det ursprungliga verket blifvit ett slags monument i vårt litteratur, har han ansett sig böra återgifva det så oförändradt som möjligt; han har rättat en del uppenbara fel och något ändrat visornas ordningsföljd m. m. Ur titeln har han borttagit orden »från forntiden»; om någon hemul behöfdes härför, har han en sådan i ett bref från GEIJER af Ransäter den 14. Juli 1814 (på Kongl. Biblioteket), i hvilket GEIJER föreslår sin medarbetare denna ändring. En uppsats af HÆFFNER har blifvit tillagd; såsom mer eller mindre hithörande må anföras HAMMARSKÖLDS anmälan af arbetet i *Svensk Literatur-Tidning, 1815: n. 45, 46,* samt A. AFZELII Inträdestal i K. Vitterhets Historie- och Antiqvitets-Akademien (Handlingar, bd. 19) *Om Sagans och Folksångens Geografi.*

För det ovärderliga biträde vår tids störste kännare af folkpoesien, professoren m. m. kapten dr SVEND GRUNDTVIG, icke tröttnat att lemna utg:n, och för den hjelp han af Öfverbibliotekarien m. m. KLEMMINGS säkerhet i våra gamla handskrifters tydande fått mottaga, vill han härmed uttrycka sin tacksamhet.

Stockholm i November 1880.

R. Bergström.

2.

Melodierna till våra gamla folkvisor hafva i allmänhet en så fast utpreglad karakter, att harmoniska tillsatser äro obehöfliga för dem, så vida de nämligen få lefva sitt ursprungliga lif i den fria naturen, der de ega sin bästa resonnans. Men när dessa naturens barn skola införas i våra koncertsalar

eller musiksamqväm, måste de stödjas af ett harmoniskt underlag, på det att deras skönhet bättre måtte kunna träda fram för vid flerstämmig musik vana åhörare.

Om klarhet och träffande karakteristik vid den harmoniska behandlingen af en melodi aldrig få lemnas ur sigte, så är detta af synnerlig vigt i fråga om de, just i detta fall så ömtåliga folkvisorna. Här, om någonsin, blifver det nödvändigt att, som L. M. LINDEMAN yttrar i anmärkningarna till *Halvhundrede Norske Fjeldmelodier:* ». . . . man med største Inderlighet harmoniserer dem, og i Kunstens Dragt søger at belyse dem, bringe deres dybe Indhold for Dagen, og bane dem Vei til fornyet Indgang blandt Folket.»

Sedan den första upplagan af GEIJERS OCH AFZELII *Svenska Folkvisor* utgafs, hafva inom tonkonsten många nya förhållanden inträdt. På harmoniseringen af folkvisornas melodier och deras sättning för piano hafva nya fordringar gjort sig gällande, icke minst till följd af det rikare tonmateriel, som nutidens salongsinstrument erbjuda. Säkert är, att hade HÆFFNER fått verka i vår tid, skulle hans harmoniska behandling af vår folkmusik i flere fall blifvit en annan än den, med hvilken han tillfredsställde sin samtid.

HÆFFNERS sats, att de gamla nordiska visorna hade en egen skala, skild så väl från kyrkotonernas som från de moderna tonarternas, samt att denna skala vore gemensam för den skandinaviska, tyska, engelska och skotska folksången, har blifvit bemött med den anmärkningen, att denna s. k. nordiska skala icke är annat än en transposition af den aeoliska kyrkotonen. Då HÆFFNER deremot invänder, att »äkta sångare och sångerskor bland allmogen taga, efter hvad man kan iakttaga, den 6:te och 7:de tonen i denna skala högre än vi», och tillägger: »Huru de öfriga tonerna sväfva, kan jag ej ännu med säkerhet säga», — så synes mig, att på sådana sväfvande grunder icke kan grundas någon lära om egen skala för de gamla nordiska visorna. HÆFFNER kunde, upptagen af arbete för utkomsten, icke egna ämnet några långvariga undersökningar.

Tonaliteten hos de gamle skandinaviska folkmelodierna hvilar, enligt min åsigt, på kyrkotonarternas, der icke helt enkelt dur- eller mollsystemet visar sig som det rådande elementet.

Att ett folk, så musikaliskt begåfvadt som nordens, skulle hänföras af den mystiska sång, som till den heliga Jungfruns och helgonens ära utfördes under messan i landets katolska kyrkor, är naturligt, liksom att landets sångare och sångerskor af så väl herreklassen som af folket skulle, medvetet eller omedvetet, i många af sina tondikter upptaga dessa kyrkotoners modulationssätt. Som exempel på nordiska folkmelodier, der ett sådant inflytande gjort sig gällande, må här blott nämnas visan: *De voro sju och sjuttio.* Om denna yttrar sig FÉTIS i sin *Histoire générale de la musique:* »Visans förra afdelning tillhör den frygiska transponerade tonarten; dess senare afdelning tillhör g-moll.»

Vidkommande min behandling af i detta verk befintliga melodier må nämnas:

Att tempobeteckning och, med ett enda undantag, expressionstecken här uteslutits, har skett på den grund, att dessa, i stycken af den öfvervä-

gande episka karakter, som dessa folkvisor förete, blifva oegentliga, enär de ju icke alltid kunna passa in på motsvarande ställen i följande stanzer. I allmänhet gäller här som regel: ett allvarligt, lugnt och jemnt tidmått, under så litet användande som möjligt af deklamations- eller uttryckseffekter.

Hufvudsakligen har jag sökt, att genom min harmonisering gifva en drägt, som, på samma gång den omslöt, derjemte äfven framhöll de melodiska formernas behag.

Någon gång har jag tillåtit mig att åt harmoniseringen gifva en mera skiftande färgläggning; dock endast der, hvarest visans dramatiska element lemnat tillfälle för ett sådant behandlingssätt. I n. 79, t. ex., der stanzerna 1—7 måla ungersvennens ridt i morgonstunden, och huruledes han derunder förvirrar sig in i en »elfvedansstim»; äfven så der, i samma sång, de följande stanzerna, från och med den 8:de, framställa ungersvennens brud, på sin bröllopsdag oroligt väntande på fästmannen, samt hennes sorg vid underrättelsen om hans olyckliga öde, — har den harmoniska behandlingen kunnat återgifvas i två olika facer, hvarigenom tillfälle blifvit beredt, att i den lemnade tonmålningen kunna framhålla den rådande stämningen.

Denna upplaga har blifvit tillökad med 62 nya, den gamla upplagans text tillhörande, men der saknade melodier.

Upptäckten af öfriga saknade, till orden i texten hörande melodier, dem jag, trots trägna spaningar icke lyckats finna, har måst öfverlemnas åt kommande forskare.

De af mig harmoniserade melodier, utgörande ett antal af 134, äro signerade L. H.

Uppgifter om melodiernas källor och öfriga historiska upplysningar finnas införda i de *Anmärkningar,* som åtfölja detta verks musikafdelning.

Stockholm, November 1880.

Leonard Höijer.

I.

Den bergtagna.

I.

1. Och jungfrun hon skulle sig åt ottesången gå —
Tiden görs mig lång —
Så gick hon den vägen, åt höga berget låg.
Men jag vet, att sorgen är tung.

2. Hon klappade på bergadörrn med fingrarna små:
»Statt upp, du höga bergakung, drag låsen ifrå!»

3. Och upp steg bergakungen, drog låsen ifrå;
Så bar han den bruden i silkes-sängen blå.

4. Så var hon i berget i åtta runda år,
Fick sönerna sju och en dotter så båld.

5. Jungfrun hon gångar sig för bergakungen stå:
»Ack gifve, att jag finge till moder min hemgå!»

6. »Och nog kan du hem till din moder få gå,
Blott att du ej vill nämna sju barnen de små.»

7. Och när som hon kom på sin kära moders gård,
Ute för henne huld-moderen står.

8. »Och hvar har du varit så långan en tid,
Nu hafver du väl varit uti rosende lid?»

9. »Och inte har jag varit uti rosende lid:
I berget har jag varit så långan en tid.»

10. »I berget har jag varit i åtta långa år,
Der har jag födt sju söner och en dotter så båld.»

11. Bergakungen in genom dörren steg:
»Hvi står du här och talar så mycket ondt om mig?»

12. »Och inte har jag talat något ondt om dig,
Men väl om det goda, du gjort emot mig.»

13. Så slog han henne på blekan liljekind,
Så blodet det stank på snörekjorteln fin.

14. »Packa dig på dörren, och låt det ske fort!
Och aldrig skall du komma inför din moders port.»

15. »Farväl, min kära fader, farväl, min hulda mor!
Farväl, min kära syster, farväl, min kära bror!»

16. »Farväl, du höga himmel, farväl, du gröna jord!
Nu reser jag till berget, der bergakungen bor.»

17. Så redo de sig öfver den mörka, långa skog;
Hon bitterligen grät, men bergakungen log.

18. Så gingo de berget sex gånger omkring;
Så öppnades dörren och de stego in.

19. Ung dotteren framsatte den röda guldstol:
»O, hvilen er här, min sorgbebundna mor!»

20. »Och hemten mig in de glasen med mjöd:
Derur vill jag dricka mig sjelfvan till död.»

21. Och första dricken, hon af mjödglasen drack —
Tiden görs mig lång —

Hennes ögon de lycktes, och hjertat det brast.
Men jag vet att sorgen är tung.

2.

1. Jungfru Marja hon skulle åt aftonsången gånga —
Den tiden görs mig lång —
Så gick hon den vägen åt berget der låg.
Herren Gud vet sorgen hon är tung.

2. I åtta år hon i berget var,
Åtta barn hon med bergmannen fick.

3. Den åttonde var en flicka så båld,
Och aldrig jag sett någon fagrare mö.

4. »Och eder vill jag gifva en krona af guld,
Om jag finge komma till min moder så huld.»

5. Och dotteren in genom dörren steg,
Och moderen henne med glada ögon neg.

6. »Och hvar har du varit så länge?» —
»Jag har varit i grönaste ängen.»

7. »Jag har varit i bergmannens våld,
Der hafver jag sju söner och en dotter så båld.»

8. Och bergman slog jungfrun på hvitan kind,
Så bloden han stank på guldsnöret fint.

9. Och dotteren sprang sin moder i famn:
»Och kära min moder, hjelp mig, om I kan!»

10. »Och packa dig till berget, och det skall gå fort,
Aldrig skall du få se far eller mor.»

11. »Och packa dig åt berget, och det skall gå fort,
Och aldrig skall du få se himmel eller jord.»

12. »Och packa dig åt berget, och det skall gå fort,
Och aldrig skall du få se måne eller sol.»

13. Bergmannen och jungfrun de körde öfver en bro,
Och jungfrun hon grät, men bergmannen log.

14. Bergmannen och jungfrun körde öfver en äng,
Och jungfrun hon grät, men bergmannen sång.

15. Bergmannen och jungfrun körde berget omkring,
Och dörrarna öppnas och bergmannen körde in.

16. Den äldsta sonen han satte fram en stol,
Den andra lade ett guldhyende uppå.

17. Den tredje son gaf'na dricka ur ett horn:
Då glömde hon både fader och mor.

18. Den fjerde son gaf'na dricka ur ett horn:
Då glömde hon både syster och bror.

19. Den femte son gaf'na dricka ur ett horn:
Då glömde hon både himmel och jord.

20. Den sjette son gaf'na dricka ur ett horn —
Den tiden görs mig lång —
Då glömde hon både måne och sol.
Herren Gud vet sorgen hon är tung.

2.

1.

Hillebrand.

1. Hillebrand tjente på konungens gård —
Uti lunden —
2. Och der tjente han i femton runda år
För den, han had' trolofvat i sin ungdom.

3. Han tjente der inte så mycket för guld,
Som för att fröken Gulleborg var honom så huld.

4. Och inte han tjente' så mycket för lön,
Som för att fröken Gulleborg var honom så skön.

4. »Och hör du, fröken Gulleborg, hvad jag månd' säga dig:
Lyster dig att fara utaf landet med mig?»

5. »Och nog vill jag fara utaf landet med dig,
Vore ej så många, som akta uppå mig.»

6. »På mig aktar fader, på mig aktar mor,
På mig aktar syster, på mig aktar bror.»

7. »På mig akta vänner, på mig aktar slägt,
Men mest aktar riddaren, som mig hafver fäst.»

8. »Jag skär dig en klädning af skarlakan fin,
Så känner han dig ej på din rosende kind.»

9. »Jag byter om ringarne på fingrarne små,
Så känner han ej igen dig deruppå.»

10. Och Hillebrand sadlade de gångarne grå,
Så lättelig han lyfte fröken Gulleborg derpå.

11. Så redo de öfver den trettimila skog,
Och der mötte dem en riddare så god.

12. »Och hvar har du tagit din goda ungersven?
Mig tycks, han sitter ej väl fast i sadelen.»

13. »Och honom har jag tagit från hans moder i går,
Deröfver hon månd' gråta så mången en tår.»

14. »Väl tyckes mig känna den rosende kind,
Men inte så känner jag skarlakanskappan fin.»

15. »Faren väl, faren väl, med tusende god natt,
Och helsa fröken Gulleborg med tusende god natt!»

16. Men när som de ridit så liten en stund,
Så lyster fröken Gulleborg att hvila en stund.

17. »Och Hillebrand, Hillebrand, du sof inte nu!
Jag hör nu min faders basuner de sju.»

18. »Jag känner min faders gångare grå,
Som inte varit ute på femton år.»

19. »Och när som jag rider uti striden fram,
Då, kära fröken Gulleborg, nämn inte mitt namn!»

20. »Och när som vi komma i striden som mest,
Kära fröken Gulleborg, du håll då min häst!»

21. »Att virka guld och silke min moder lärde mig;
Men inte har jag lärt hålla hästar uti strid.»

22. Det första slag, som de redo i hop,
Så slog han hennes broder och ett manskap så stort.

23. Det andra slag, som de redo i hop,
Han slog hennes fader och ett ridderskap så stort.

24. »Och Hillebrand, och Hillebrand, du stilla ditt svärd!
Den döden var inte min goda fader värd.»

25. De orden ej förr hade Gulleborg sagt,
Sju blodiga sår hade Hillebrand fått.

26. »Och vill du nu följa till din hulda moder hem?
Eller vill du följa än din sjuka ungersven?»

27. »Och inte vill jag följa till min hulda moder hem;
Men väl så vill jag följa min sjuka ungersven.»

28. Så redo de sig öfver den trettimila skog,
Och inte talte Hillebrand ett endaste ord.

29. »Görs Hillebrand trött eller görs honom mod,
Medan han ej talar ett endaste ord?»

30. »Och inte görs mig trött, och inte görs mig mod,
Men så strida lackar af mig mitt hjerteblod.»

31. Och Hillebrand red till sin kära faders gård,
Och ute för honom hans hulda moder står.

32. »Och hör du, ridder Hillebrand, hur är det nu med dig,
Medan blodet lackar så strida utaf dig?»

33. »Min gångare har snafvat och jag var ej sen
Och stötte mig så hårdt mot en apelagren.»

34. »Och kära min broder, du släpp min häst i äng,
Och kära min moder, I bädden upp min säng!»

35. »Och kära min syster, I krusen mitt hår,
Och kära min fader, I reden till min bår!»

36. »Och Hillebrand, Hillebrand, tala inte så!
Med lust och fröjd vårt bröllop om torsdag månd' stå.»

37. »Vårt bröllop skall stånda i det mörka hus;
Men inte lefver Hillebrand tills dager är ljus.»

38. Och när det vardt dager och dager stod ljus,
Så bars det tre lik ut ur Hillebrands hus.

39. Det ena var herr Hillebrand, det andra var hans mö —
Uti lunden —
Det tredje var hans moder, i sorg var hon död.
För den han had' trolofvat i sin ungdom.

2.

Herr Redebold.

1. Herr Redebold han rider på konungens gård —
Uti löndom —
Och der tjente han uti åtta år.
Den sorgen var mig timad i min ungdom.

2. Och der tjente han i årena sex,
Till dess han fick gullsadel och god häst.

3. Och der tjente han i årena sju,
Så lockade han Gulleborg, så vänan en brud.

4. »Och hör du, sköna Gulleborg, hvad jag säger dig:
Och vill du nu resa utaf landet med mig?»

5. »Väl ville jag resa utaf landet med dig,
Men de är' så många, som akta uppå mig.»

6. »På mig aktar fader, på mig aktar mor,
På mig aktar syster, på mig aktar bror.»

7. »På mig aktar ock min unga fästeman;
Det mesta jag rädes, så är det för den.»

8. Herr Redebold tog Gulleborg på sadelknapp;
Så redo de bort i fullt godt mak.

9. Och när som de kommo i rosende lund,
Der lyster herr Redebold hvila sig en stund.

10. Der breder han ut sin kappa så blå:
»Och lyster stolt Gulleborg att hvila här uppå?»

11. Han lade sitt hufvud i Gulleborgs knä;
Han sof en blund, han sof icke väl.

12. »Och Redebold, du sof ej så länge!
Jag hör min faders häst uti blomsteränge.»

13. »Jag hörer min faders förgyllande lur,
Som inte varit ute se'n min moder stod brud.»

14. Och Redebold tog Gulleborg uti sin famn:
»I dag skall du inte nämna mitt namn!»

15. Och Redebold han svänger sin gångare omkring,
Och alla kungens kämpar han fäller i en ring.

16. Och Redebold svänger sin gångare omkring,
Han fäller sjelfva konungen under en lind.

17. »Och Redebold, och Redebold, du stilla ditt svärd!
En annan död hade min fader varit värd.»

18. Och det var en af konungens svenner små,
Han högg herr Redebold ett dödeligt sår.

19. »Och vill du nu följa din faders svenner hem,
Ell' vill du följa än din sårade ungersven?»

20. »Och inte vill jag följa min faders svenner hem;
Men väl vill jag följa min sårade ungersven.»

21. Och Redebold tog Gulleborg på sadeleknapp,
Så redo de bort i fullt godt mak.

22. Så redo de öfver den mörka långa skog,
Han talte ej med Gulleborg det ringaste ord.

23. »Och hör du, herr Redebold, hvi rider du så tyst?
Du plär ju alltid gifva i sorgen någon tröst?»

24. »Jag må väl vara tyster och fälla af mitt mod:
Så stridelig månd' flyta af mig mitt hjerteblod.»

25. Herr Redebold han rider uppå sin moders gård,
Och ute för honom hans moder månde stå.

26. »Och hör du, herr Redebold, unga sonen min,
Hvi är din unga brud så bleker under kind?»

27. »Hon må väl vara bleker under kind,
För hon har sett sin fader falla under lind.»

28. »Och kära min moder, I bädda upp min säng,
Och kära min syster, du hjelp mig i den!»

29. Och Redebold var död, förr'n hanen han gol —
Uti löndom —

Och Gulleborg hon dog innan upprunnen sol.
Den sorgen var mig timad i min ungdom.

3.

Kung Vallemo.

1. Kung Vallemo han sadlar sin gångare grå —
Uti löndom —
Så sent rider han på sköna jungfruns gård.
Förty det var så lofvadt i vår ungdom.

2. »Hören I, kung Vallemo, hvad jag säga må:
Hvi kommen I så sent allt uppå min gård?»

3. »Hvad, skall jag icke rida både bittid' och sent,
När du ej håller lofven, som du har lofvat mig?»

4. »Väl vill jag hålla lofven, som jag har lofvat er,
Vore det icke så många, som akta uppå mig.»

5. »På mig aktar fader, på mig aktar mor,
På mig aktar syster, på mig aktar bror.»

6. »På mig aktar ock min lilla goda vän;
Det mesta jag rädes, så rädes jag för den.»

7. »Inte räds jag för din fader, inte räds jag för din mor,
Och inte för din syster och inte för din bror.»

8. »Inte räds jag för din lilla goda vän;
Det minsta jag räds, så räds jag för den.»

9. Han satte på henne sitt förgyllande svärd —
»Det plägar icke vara skön' jungfruers färd.»

10. Han klädde på henne sin kappa så blå:
»Och nu skall du rida och jag skall gå.»

11. Se'n lyfte han jungfrun på gångaren grå,
Så sent redo de ifrån jungfruens gård.

12. Och när som de kommo midt uppå skog,
Der mötte de jungfruens kära far och mor.

13. »God dag och god dag, min ungersven,
Hvar hafven I tagit er lilla smådräng?»

14. »Jag tog honom från sin moder i går,
Deröfver fäller hon så mången modig tår.»

15. »Adjö och farväl, min kära ungersven,
I faren icke illa med er lilla smådräng!»

16. När som de kommo lite längre ännu,
Der mötte de jungfruns bröder sju.

17. »God dag och god dag, min kära ungersven,
Hvar hafven I tagit er lilla smådräng?»

18. »Jag tog honom från sin moder i går,
Deröfver fäller hon så mången modig tår.»

19. »Adjö och farväl, min kära ungersven,
I faren icke illa med er lilla smådräng!»

20. Och när som de kommo uti blomsteräng,
Der mötte de jungfruns lilla goda vän.

21. »God dag och god dag, min kära ungersven,
Hvar hafven I tagit er lilla smådräng?»

22. »Jag tog honom från sin moder i går,
Deröfver fäller hon så mången modig tår.»

23. »Väl känner jag den rosenröda kind,
Men inte känner jag det harneska skind.»

24. »Vore det ej för det skarlakan röd,
Visst sade jag, det vore min lilla fästemö.»

25. »Vore det icke för den kappa så blå,
Visst sade jag, det vore min fästemö ändå.»

26. »Adjö och farväl, min kära ungersven,
I faren icke illa med er lilla smådräng!»

27. De redo, de redo allt genom en by,
De väckte inga hundar, de gjorde intet gny.

28. De redo, de redo igenom en stad,
De väckte inga väktare, som upp i tornen va'.

29. Men som de kommo i rosende lund,
Det lyste konung Vallemo att hvila en stund.

30 Kung Vallemo han breder ut kappan blå,
Så lyfte han skön jungfrun så vackert deruppå.

31. Kung Vallemo han somnar i jungfruns sköt,
Han somnade der uti sömn så söt.

32. »Kung Vallemo, kung Vallemo, I sof nu ej så länge:
Jag hörer min faders hästar i grön änge.»

33. »Jag hörer min faders förgyllande lur,
Som ingen har blåst i se'n min mor var brud.»

34. »Jag hör min faders hästar gå,
Som ej var't ur stallet på femton år.»

35. »Och hörer du din faders hästars gny,
Så heter jag kung Vallemo och lär för dem ej fly.»

36. Kung Vallemo tar jungfrun uti sin famn:
»I dag skall du inte nämna mitt namn!»

37. Han slog uti den första flocken
Hennes sju bröder med flätade lockar.

38. Andra slaget, som de slogo till,
Slog han tolftusen riddare och jungfruns fader med.

39. »Kung Vallemo, kung Vallemo, I stilla ert svärd!
»Min fader han var väl ej denna döden värd.»

40. Men innan hon hade det ordet väl utfört,
Så hade kung Vallemo ett banesår händt.

41. Kung Vallemo han torkar sitt blodiga svärd:
»Vore du ej min fästemö, detta vor' du värd.»

42. »Vill du nu följa en sjuker man hem,
Ell' vill du vända om och fara hem igen?»

43. »Hellre vill jag följa en sjuker man hem,
Än jag vill vända om och fara hem igen.»

44. Kung Vallemo han gjorde sin gångare spak,
Så lyfte han jungfrun på gångarens bak.

45. Så redo de öfver den tolfmila skog,
Kung Vallemo han talte ej ett enda ord.

46. »Hören I, kung Vallemo, hvad jag nu säga må:
Hvi rider I så tyster, hvi hafven I fält mod?»

47. »Hvad skall jag ej rida tyster, hvad skall jag ej fälla mod
Uti min venstra sida rinner mitt hjerteblod.»

48. Kung Vallemo han rider sig hem på sin gård,
Hans kära moder ute för honom står.

49. »Hörer du, kung Vallemo, hvad jag säger dig:
Hvi förer du så bleker fästemö med dig?»

50. »Hon må väl vara bleker och icke något röd:
Hon har sett sju bröder och sin fader ligga död.»

51. »Hon må väl vara bleker, hon må väl fälla mod:
I dag har hon trampat sin faders hjerteblod.»

52. »Kära min broder, du hjelp mig ned af häst,
Och kära min moder, I skaffa mig prest!»

53. »Och kära min syster, du bädda upp min säng!
Och aldrig så stiger jag mer upp utaf den.»

54. »Kära min moder, I hängen upp min hatt!
Jag lefver inte öfver denna här natt.»

55. »Kära kung Vallemo, du tala inte så!
Mången är sjuker, han dör väl ej ändå.»

56. »Kära min syster, hjelp mig uti säng!
Kära min bror, tag min fästemö igen!»

57. »Väl skulle jag taga din unga fästemö,
Visste jag att hon för dig vore mö.»

58. »Och det vill jag dig säga för visst:
Jag aldrig en gång liten Kerstin har kysst.»

59. Om morgon bittid', då dager vardt ljus,
Då var det tre lik i kung Vallemos hus.

60. Det ena var kung Vallemo, det andra hans mö —
Uti löndom —
Det tredje var hans moder, af sorgen blef hon död
Förty det var så lofvadt i vår ungdom.

3.

Liten Karin.

1.

1. Och liten Karin tjente
På unga kungens gård;
Hon lyste som en stjerna
Bland alla tärnor små.

2. Hon lyste som en stjerna
Allt bland de tärnor små.
Och unga kungen talte
Till liten Karin så:

3. »Och hör du, liten Karin,
Säg vill du blifva min?
Grå hästen och gullsadelen
Dem vill jag gifva dig.»

4. »Grå hästen och gullsadelen
Jag passar inte på;
Gif dem din unga drottning,
Låt mig med äran gå.»

5. »Och hör du, liten Karin,
Säg vill du blifva min?
Min rödaste gullkrona
Den vill jag gifva dig.»

6. »Din rödaste gullkrona
Jag passar inte på;
Gif den din unga drottning,
Låt mig med äran gå.»

7. »Och hör du, liten Karin,
Säg vill du blifva min?
Mitt halfva kungarike
Det vill jag gifva dig.»

8. »Ditt halfva kungarike
Jag passar inte på;
Gif det din unga drottning,
Låt mig med äran gå.»

9. »Och hör du, liten Karin,
Vill du ej blifva min,
Så skall jag låta sätta dig
I spiketunnan in.»

10. »Och vill du låta sätta mig
I spiketunnan in,
Guds englar små de se att jag
Oskyldig är dertill.»

11. De satte liten Karin
I spiketunnan in,
Och konungens små svenner
De rullade henne kring.

12. Så kom det ifrån himmelen
Två hvita dufvor ner;
De togo liten Karin,
Och strax så blef det tre.

2.

1. Liten Karin tjente i konungens gård,
Hon lyste som en stjerna ibland de tärnor små.

2. Hon lyste som en stjerna ibland de tärnor små,
Och unga kungen talte till liten Karin så:

3. »Och hör du, liten Karin, vill du nu blifva min?
Silfverspända skor dem vill jag gifva dig.»

4. »Silfverspända skor, dem passar jag ej på;
Gif dem åt unga drottningen, låt mig med äran gå.»

5. »Och hör du, liten Karin, vill du nu blifva min?
Silkestickad stubb den vill jag gifva dig.»

6. »Silkestickad stubb, den passar jag ej på;
Gif den åt unga drottningen, låt mig med äran gå.»

7. »Och hör du, liten Karin, vill du nu blifva min?
Guld och gröna skogar dem vill jag gifva dig.»

8. »Guld och gröna skogar, dem passar jag ej på;
Gif dem åt unga drottningen, låt mig med äran gå.»

9. »Och hör du, liten Karin, vill du nu blifva min?
Halfva mitt rike det vill jag gifva dig.»

10. »Halfva ditt rike, det passar jag ej på;
Gif det åt unga drottningen, låt mig med äran gå.»

11. »Hör du, liten Karin, vill du ej blifva min,
Så skall jag låta sätta dig i mörka tornet in.»

12. »Låten I mig sätta i mörka tornet in,
Det skall Gud Fader veta, om jag är skyldig till.»

13. »Och hör du, liten Karin, vill du nu blifva min?
Halfva mitt hjerta det vill jag gifva dig.»

14. »Halfva ditt hjerta, det passar jag ej på;
Gif det åt unga drottningen, låt mig med äran gå.»

15. »Och hör du, liten Karin, vill du ej blifva min,
Så skall jag låta lägga dig i spiketunnan in.»

16. »Låten I mig lägga i spiketunnan in,
Det skall Gud Fader veta, om jag är skyldig till.»

17. De lade liten Karin i spiketunnan in,
Och sjelf den unga konungen han rulla' den omkring.

18. Hennes kinder voro bleka och bloden den rann:
»Högste Gud i himmelen, gif unga kungen till!»

19. De togo liten Karin ur spiketunnan opp,
Och alla hofvets jungfrur de svepte hennes kropp.

20. De lade lilla Karin på förgyllande bår,
Och alla hofvets jungfrur de krusa' hennes hår.

21. De satte liten Karin i mörka grafven in,
Och alla små Guds englar de stodo der omkring.

4.

Kämpen Grimborg.

1. Det sutto två kämpar i Nordanfjell;
De helsade hvarannan så godan en qväll.
Men hvem skall föra våra runor så väl,
Med den äran?

2. Stallbroder talte till stallbrodren sin:
»Och har du inte lust att gifta dig än?»

3. »Väl vet jag så väner en fager mö och vif;
Men friar du dit, det kostar ditt lif.»

4. »Och kära min stallbroder, följ du mig dit!
Och dig vill jag gifva min gångare hvit.»

5. Och när som de kommo till mjölnaredam,
Der rann intet vatten, utan kämpablod fram.

6. Och när som de kommo till jungfrunes grind,
Der spelar en hjort och der dansar en hind.

7. Och när som de kommo till jungfrunes gård,
Gårdsgårdarne voro af jern och stål.

8. På hvar och en stör, som i gårdsgården var,
Ett blodigt mannahufvud blef man var.

9. Och Grimborg han klappade med vantarne grå:
»Statt upp, sköna jungfru, drag låsen ifrå!»

10. »Med ingen hafver jag stämma lagt,
Och ingen så släpper jag in om natt.»

11. Han gjorde sina fingrar båd' mjuka och små;
Så lätteligen drog han den låsen ifrå.

12. Och Grimborg han satte sig på rödan gullstol:
»Statt upp, sköna jungfru, drag af mig mina skor!»

13. »Väl är jag en konungadotter så god,
Men inte står jag upp och drar af dig dina skor.»

14. Och Grimborg han sticknade vid sådana ord,
Han sprang upp i sängen med båd' strumpor och skor.

15. Brådt det kom bud för konungen in:
»Grimborg han sofver hos unga dottern din!»

16. Konungen ropte öfver hela sin gård:
»Ståndar upp, mina hofmän, I kläden er i stål!»

17. »Ståndar upp, mina hofmän, I kläden er ej falskt:
Jag känner väl Grimborg, han är en vågehals.»

18. De sparkade på dörren med sporrspändan fot:
»Är Grimborg här inne, han komme oss emot!»

19. Och Grimborg han uppå dörren sprang;
Han slog den igen, så låsen han sang.

20. Och somliga han spjernte och somliga han slog,
Och tolf tusen hofmän för hans fötter dog'.

21. Och Grimborg tar jungfrun vid fagergulan lock,
Så binder han henne vid sadelknapp.

22. Så rider han öfver den trettimila skog,
Slätt inte så talte han ett endaste ord.

23. Och inte var det en så liten en sten,
Som icke tog ett stycke ur jungfrunes ben.

24. Och inte var det en så liten en rot,
Som icke tog ett stycke ur jungfrunes fot.

25. Grimborg han rider på sin moders gård,
Och ute för honom hans moder står.

26. »Och hör du, herr Grimborg, hvad jag säger dig:
Och hvar har du tagit den fagra unga brud?»

27. »Henne har jag tagit i konungens gård
Med starkan arm och med jern och stål.»

28. Så gångar han sig uti höga lofts bur
Och spelte gulltärning med sin unga brud.

29. Och Grimborg han klappar på bolstrarna små:
»Lyster sköna jungfrun att hvila häruppå?»

30. »Och dig vill jag hålla för en herre så båld,
Änskönt du tagit mig med magt och våld.»

31. »Och dig vill jag hålla för kämpe och man.»
Och Grimborg han hvilar i jungfrunes famn.

32. Och förr'n det var dager och dager var ljus,
Tolf tusende hofmän i Grimborgs hus.

33. Och ute hans moder för hofmännen står;
»Vi bedje med Grimborg vi tala få.»

34. »Grimborg har dragit så långt bort i går
Och kommer ej hem förr än jul ett år.»

35. »Och Grimborgs moder, I varen oss huld!
Vi skola er gifva det rödaste guld.»

36. »Grimborg han sitter i höga lofts bur
Och spelar gulltärning med sin unga brud.»

37. De stötte på dörren med sköld och spjut:
»Statt upp, herr Grimborg, och kom till oss ut!»

38. Grimborg han såg genom vindluckan ut,
Han såg inte himlen för pilar och spjut.

39. »Kära mina hofmän, I biden en liten stund,
Medan jag mig kläder litet annorlund'.»

40. Och jungfrun hon var mot Grimborg ej falsk,
Hon spände sjelf brynjan omkring hans hals.

41. Och Grimborg sprang ned på sin moders gård:
Tolftusende hofmän till jord han slår.

42. Han sadlade upp sin gångare grå;
Så rider han till konungens gård.

43. Och när som han kom på konungens gård,
Ute för honom sjelf konungen står.

44. »Och hör du, herr Grimborg, hvad jag dig säga må:
Hvar äro de hofmän, jag sände dig i går?»

45. »De hofmän, dem du mig sände i går,
De ligga der alla slagna som får.»

46. »Och äro än alla slagne som får,
Aldrig så kommer du utaf min gård.»

47. Grimborg han svänger sin gångare grå,
Och alla kungens tjenare han under sig slår.

48. Och Grimborg han stryker sitt blodiga svärd:
»Vore du ej konung, detta vore du värd.

49. »Kära du Grimborg, nu stilla ditt svärd,
Min dotter skall du få, du henne är värd.»

50. Och Grimborg drog hem och lefde i frid,
Och allt hvad han gjort, det blef nu härvid.
Men hvem skall föra våra runor så väl,
Med den äran?

5.

Skön Anna.

1. Skön Anna hon går till sjöastrand,
Och der spatserar hon så vida;
Till henne så kom en fager unger man,
Han helsade på henne så blida.

2. »Och hören I, min jungfru, hvad jag er säga må:
Hafven I lust med mig att följa? —
Att följa med mig till främmande land
Och blifva min hjerteliga kära?»

3. »Inte jag det vill och inte jag det kan,
Ej heller må ni sådant begära;
Ty här är så mången riddareson,
Som mig hafver bjudit sin ära.»

4. »Och bjude er sin ära hvem som bjuda vill,
Med mig så skolen I nu följa —
»Ja, följa mig bort i främmande land,
Den rödaste gullkronan att bära.»

5. Så hade han henne i åtta år,
Sju söner de hade till samman;
Men när som det led till det nionde år,
Så sökte sig herr Peder en annan.

6. Skön Anna hon går för drottningen in,
Hon helsade: »Fru och furstinna!
Får jag icke mera ega er son,
Min högsta begäran och vilja?»

7. »Och väl vill jag du skall ega min son,
Skön Anna, min redliga dotter!
Är du ibland alla den jag håller kär,
Du är ock värd att vara drottning.»

8. Och drottningen går för herr Peder in,
Hon helsar: »Väldiger herre!
Vill du dig trolofva skön Anna i år?
Det är min högsta begäran.»

9. »Nej, moder, jag henne trolofva ej kan,
Ej heller må ni detta begära;
»Jag hafver nu sändt de vänliga bref,
En annan att blifva min kära.»

10. Skön Anna hon går för drottningen in,
Hon helsade: »Fru och furstinna!
»Och kunde jag få på höga vallen gå
Att se hur de riddersmän rida?»

11. »Och väl kan du få på höga vallen gå
Att se hur de riddersmän rida;
Men först så skall du i högan loft gå,
De bästa kläder på dig att kläda.»

12. Skön Anna hon ut på borgvallen går
Att se hur de riddare rida:
»Ack, Herre Gud Fader i himmelrik,
Må jag vid mina sinnen nu blifva!»

13. Hon skådade skeppen allt långt uti haf,
Skön Anna de skeppen väl kände;
De flaggor, hon sytt allt medan hon var mö
Och bodde uti sin faders lande.

14. Herr Peder han går för skön Anna in
Och helsar henne: »Vänaste qvinna!
Och hvad vill du ge min unga brud i dag,
Att du hennes vänskap må vinna?»

15. »Henne gifver jag mina sorger och besvär,
Hon är dem ej för god till att bära;
Och henne gifver jag mina utslitna skor,
Som jag hafver slitit med ära.»

16. »Och gif du nu henne din gullkrona röd,
Som ligger i gullskrinet det röda!
Hon gifver väl dig en gåfva igen,
Så rik som denna månd' vara.»

17. »Min röda gullkrona, den gifver jag ej;
Jag lemnar ej henne så gerna;
Den gåfva det var, som I skänkte mig,
När eder jag skänkte min ära.»

18. »Och henne gifver jag mina söner de sju —
Kunna bära sin faders värjor —
Och henne gifver jag mina qvarnar de sju,
Som gå mellan Danemark och Sverige.»

19. »Det går ingen annan mäld deruppå
Än bara ideliga mandel —
Och den, som bortför en väner jungfru,
Han skall ej vara falsker i sin handel.»

20. Skön Anna hon går för drottningen in,
Hon helsar: »Fru och furstinna!
Och kunde jag i brudehuset få gå,
Den unga bruden att skåda?»

21. »Och väl kan du få i brudehuset gå,
Den unga bruden att skåda;
Men dina söner sätt din faders vapen på,
Och låt dem så framför dig gånga.»

22. Skön Anna hon steg i brudehuset in,
Allt som Gud henne tillstyrkte.
Hon fälde tårar på blekan kind,
De föllo henne neder på bröstet.

23. Skön Anna uppå golfvet hon går,
Det rödaste vin i hon skänkte;
För hvar och en gång på bruden hon såg,
Hennes tårar kring vinglasen stänkte.

24. Och unga bruden frågade den henne satt näst:
»Hören hvad jag eder månd' fråga:
Hvad är det för en fru på golfvet går
Och fäller så modiga tårar?»

25. Och svarade den, som henne satt näst:
»Väl kan jag detta er säga:
Min syster det är, som mist har sin mor,
Deröfver så fäller hon tårar.»

26. Och unga bruden frågar konungen så:
»Hören hvad jag eder månd' säga:
Hvad är för små herrar på golfvet gå?
Min faders vapen de bära.»

27. »Jag det väl säga månde för er
Och sanning icke fördölja:
Det är väl alla mina söner sju;
Skön Anna hon är deras moder.»

28. »Förbjude då er den allsmägtige Gud,
Som tänken nu henne att svika;
Skön Anna hon är min syster så kär,
Som bortröfvad var af Österrike.»

29. »Gullkronan utaf mitt hufvud nu tag,
Och röda gullbandet från bröstet!
Och gifven det skön Anna igen;
Skön Anna hon är nu min syster.»

30. »I tagen gullbandet utaf min arm,
Gullringarne af mina finger;
Och låt mig få resa till min moder hem
Att bära henne dessa tidender.»

31. Och unga bruden kastar en halfver gullring,
Skön Anna hon kastar den andra;
Och tvenne så kära systrar voro de,
Och ringarne de runno till samman.

32. »Nu låt mig resa till min moder igen
Att båda henne dessa tidender!
Min moder har aldrig haft någon ro
Allt se'n hon skön Anna bortmiste.»

33. Herr Peder han hade en broder så båld,
En riker och väldiger herre,
Och honom så gaf han den unga brud i våld;
Skön Anna han sjelf ville ega.

6.

Sorgens magt.

1.

1. Liten Kerstin och hennes moder de lade gull i bår —
Hvem bryter löfven af liljeträd? —
Liten Kerstin hon sörjer sin fästeman ur graf.
I fröjden eder alla dagar.

2. Han klappade på dörren med fingrarna små:
»Statt upp, liten Kerstin, tag låsen ifrå!»

3. »Med ingen så hafver jag stämma satt,
Och ingen så släpper jag in här om natt.»

4. »Statt upp, liten Kerstin, tag låsen ifrå!
Jag är den ungersven, du förr så hållit af.»

5. Och jungfrun hon månde så hastelig uppstå,
Så lätt tager hon den låsen ifrå.

6. Så satte hon honom på rödan guldskrin
Och tvådde hans fötter i klaraste vin.

7. Så lade de sig i sängen ner;
De talade så mycket, de sofvo inte mer.

8. »Och hanarna börja nu att gala;
De döde få ej längre hemma vara.»

9. Och jungfrun steg upp och tog på sig sina skor;
Så följde hon den ungersven öfver långan skog.

10. Och när som de kommo fram till kyrkogård,
Då började försvinna hans fagergula hår.

11. »Och se, sköna jungfru, hur månen upprann!»
Så hastelig den ungersven från henne försvann.

12. Då satte hon sig ned allt uppå hans graf:
»Och här skall jag sitta, tills Herren Gud mig tar.»

13. Då hördes svara den ungersven:
»Och hör du, liten Kerstin, gå hem igen!»

14. »För hvar och en tår, som du fäller uppå jord,
Min kista hon blifver så full utaf blod.»

15. »Men hvar gång på jorden du är i hjertat glad» —
Hvem bryter löfven af liljeträd? —
»Min kista hon blifver så full af rosors blad.»
I fröjden eder alla dagar.

2.

1. Jungfrun gråter tårar, hon gråter blod —
Hvem bröt löfvet af liljoneträd? —
Hon gråter sin käraste af svartan jord.
I fröjden eder alla dagar.

2. Ungersven klappar på dörren med fingrarne små:
»Statt upp, sköna jungfru, drag låsen ifrå!»

3. »Ingen har jag med stämma satt,
Och ingen så släpper jag in om natt.»

4. Och ungersven har fingrar båd' mjuka och små,
Så lättelig drar han den låsen ifrå.

5. Och jungfrun satte honom uppå en stol;
Han var så svart som den svartaste jord.

6. Jungfrun tvätta' honom med klaraste vin
Och efter torka' hon med det fina hermelin.

7. Och jungfrun hon satte sig i sängen ned,
Och ungersven han lade sig der bredvid.

8. Och der lågo de den långa natt,
De talte så mycket, de sufvo inte allt.

9. »Det lider så fort att hanarne gala,
Jag får inte mera med dig tala.»

10. »Du gånge nu, hvart du gånga må;
I natt skall jag följa min käraste åt.»

11. Och de gingo sig utöfver en spång,
Och ungersven han grät, och jungfrun hon sång.

12. Och de gingo allt utöfver en bro,
Och ungersven han grät och jungfrun hon log.

13. När jungfrun såg, huru månen gick fort,
Då hastade ungersven åt kyrkogården bort.

14. Och jungfrun hon satte sig på ungersvens graf:
»Här skall jag sitta och gråta till ljusan dag.»

15. Och när som det vardt ljusan dag,
Då gick jungfrun af ungersvens graf.

16. Och jungfrun hon gick sig vägen fram,
Så hastelig fick hon den soten stark.

17. Det vardt glädje för mycken låt;
Hvem bröt löfvet af liljoneträd?
De tvenne såte de följdes då åt.
I fröjden eder alla dagar.

He is spell bound by the runes of the dwarf's daughter: but freed by the dwarf's wife, a christian woman, & sent to use her sister's daughter the lady Hermelinda of Iceland, who had been stolen away to Bernerland & betrothed to the king's son there.

7.

Riddaren Tynne.

I.

1. Och det var ridder Tynne,
Han var en riddare så tyster;
Hvart det bär, till fot eller häst,
Han är en riddare så tröster.
I fören väl de runor!

2. Och det var ridder Tynne,
Han skulle skjuta hjortar och hinder,
Så fick han se Ulfva, lilla dvergens dotter,
Under grönskande linder.

3. Och det var Ulfva, lilla dvergens dotter,
Hon talade till sin tärna:
»Du skall efter min gullharpa gå,
Riddar Tynne skall jag till mig vända.»

4. Det första slag, hon på gullharpan slog,
Så ljufligt det månde klinga,
De vilda djur i mark och skog,
De glömde, hvart de ville springa.

5. Det andra slag, hon på gullharpan slog,
Så ljufligt det månde klinga,
Den lilla grå falk, på qvisten satt,
Han bredde ut sina vingar.

6. Det tredje slag, hon på gullharpan slog,
Så ljufligt det månde klinga,
Den lilla fisk i floden gick,
Han glömde, hvart han ville simma.

7. Här blomstrade äng, här löfvades allt,
Det månde de runeslag vålla:
Ridder Tynne sin häst med sporren högg,
Han kunde honom mera ej hålla.

8. Och det var ridder Tynne,
Han af sin häst sig svingar,
Så går han till Ulfva, lilla dvergens dotter,
Allt under grönskande linde.

9. »I sitten här, min jungfru skön,
En ros öfver alla liljor:
Eder ser aldrig en jordisk man,
Som ej lyster eder att gilja.»

10. »Tigen still, tigen still, ridder Tynne,
Med edra älskogsvärfver;
Jag mig trolofvat en bergakung,
En kung öfver alla dvergar.»

11. »Min fästeman sitter i berget inne
Och spelar gulltaffel så gerna,
Min fader han ställer sina kämpar i ring
Och kläder dem uti jern.»

12. »Min moder hon sitter i berget inne
Och lägger gull uti skrin;
Jag smög mig ut en liten stund,
Att slå på gullharpan min.»

13. Och det var ridder Tynne,
Klappa' henne på rosende kind:
»Hvarför vill du mig ej bättre svara,
Hjertans allrakärestan min?»

14. »Jag kan väl eder ej bättre svara,
Det månde jag sjelf ej vålla;
Jag har mig trolofvat en bergakung,
Den lofven månde jag honom hålla.»

15. Och det var Tora, lilla dvergens fru,
Hon ut genom bergadörren såg;
Då fick hon se, hvar ridder Tynne
Under gröna linden han låg.

16. Och det var Tora, lilla dvergens fru,
Hon var både torrer och vrång:
»Hvad hafver du i lunden att göra?
Så litet ligger deråt din gång.»

17. »Fast bättre vore dig i berget vara
Och lägga guld uti skrin,
Än att du sitter i rosende lund
Och slår på gullharpan din.»

18. »Och bättre vore dig i berget vara
Och sömma din brudskrud till ända,
Än sitta under lind och med runeslag
En kristen mans hjerta till dig vända.»

19. Och det var Ulfva, lilla dvergens dotter,
Hon går sig åt berget in;
Och efter henne går ridder Tynne,
Klädd i skarlakan och skinn.

20. Och det var Tora, lilla dvergens fru,
Hon satte fram rödan gullstol;
Så satte hon ridder Tynne i dvala,
Intill dess att hanen han gol.

21. Och det var Tora, lilla dvergens fru,
Hon tager fram de runeböcker fem;
Så löser hon honom af runorna ut,
Hennes dotter honom bundit i dem.

22. »Och hören I, ridder Tynne!
Nu ären I från runorna friad,
Det vill jag eder i sanning säga:
Min dotter skall aldrig eder vinna.»

23. »Och jag var född af kristet folk
Och stulen i berget in;
Min syster bor på Iseland
Och bär gullkronan så fin.»

24. »Och der bär hon sin krona af guld
Och dertill sitt drottninganamn;
Hennes dotter är henne stulen ifrån,
Derom går så vida en sägn.»

25. »Hennes dotter är henne stulen ifrån
Och förder i Bernerland in,
Der sitter nu den höfviska mö;
Hon heter fröken Hermelin.»

26. »Och aldrig får hon uti dansen gå,
Utan henne följa sju qvinnor,
Och aldrig får hon gullharpan slå,
Om drottningen ej sjelf är der inne.»

27. »Den konungen hafver en systerson,
Han stundar till riket att komma;
Den hafva de ämnat den höfviska mö,
Men henne till liten en fromma.»

28. »Och det vill jag göra af äran min,
Och utaf min goda vilja:
Dig vill jag gifva den höfviska mö
Och henne ifrån honom skilja.»

29. Så gaf hon honom en klädning ny
Med guld och perlor besatt;
Hvar enda söm i klädningen var
Med ädla stenar belagd.

30. Så gaf hon honom en häst så god
Och dertill en sadel ny:
»Och aldrig skall du vägen spörja;
Din häst väl hittar till by.»

31. Och det var Ulfva, lilla dvergens dotter,
Hon ville honom vidare väl:
Så gaf hon honom en glafven ny
Och dertill så godt ett svärd.

32. »Och aldrig skall du strida en strid,
Der du ej skall seger vinna,
Och aldrig skall du segla en sjö,
Der du ej skall stranden hinna!»

33. Och det var Tora, lilla dvergens fru,
Hon skänkte honom i ett glas vin:
»Riden fort, riden fort, ridder Tynne,
Förr'n hemkommer herren min!»

34. Och det var ridder Tynne,
Han rider under grönan lide,
Der möter honom de bergkungar två,
Så sakta åt berget de skrida.

35. »Väl mött, god dag, ridder Tynne,
Din häst kan väl med dig gånga!
Hvart gäller nu resan din,
Medan du hafver vägen så lång?»

36. »Resa skall jag och gilja,
Fästa skall jag mig en blomma,
Fresta skall jag mitt goda svärd,
Mig ant'en till skada eller fromma.»

37. »Rid i frid, rid i frid, ridder Tynne,
För oss skall du friden få njuta;
De komma väl, de kämpar från Iseland,
Som lysta med dig glafven att bryta.»

38. Och det var ridder Tynne,
Han rider under grönan lide,
Der mötte honom sju Berniska kämpar,
De bådo honom hålla och bida.

39. »Och antingen skola vi fäkta i dag
Om silfret och guldet det röda,
Eller skola vi fäkta i dag
Om bådas vår fästemö?»

40. Och det var konungens systerson,
Han var så hastig till mods:
»Och silfver och guld det hafver jag nog,
Om du mig vill derom tro.»

41. »Men har du icke en fästemö,
Som heter fröken Hermelin?
Om henne så skola vi fäkta i dag,
Om hon skall bli min eller din.»

42. Det första dust, de redo i hop —
De voro ett par kämpar så starka —
Han högg till konungens systerson,
Så att hufvudet föll uti mark.

43. Till baka redo de kämpar sex
Och klädde sig uti skinn;
Så gånga de sig uti högan lofts sal,
För gamla konungen in.

44. Och det var gamla konungen,
Han slet sina gråa hår:
»I skolen hämna min systersons död;
Jag bjuder eder sabel och mård!»

45. Till baka redo de kämpar sex,
De tänkte sig vinna den pris;
Men de blefvo halta och lemmalösa —
Af skadan blir man vis.

46. Oc^{h} han slog vargar och björnar
Allt för den höga lofts spång,
Så tager han ut den höfviska mö,
Som länge hade setat i tvång.

47. Och nu har fröken Hermelin
Sluppit all sin harm;
Nu sofver hon sött så mången sömn
På ridder Tynnes arm.

48. Nu har ridder Tynne
Sluppit all sorg och qvida;
Nu sofver han sött så mången sömn
Bredvid fröken Hermelins sida.

49. Mest tackar han Ulfva, lilla dvergens dotter,
Som honom med runor hade bundit;
Ty hade han inte i berget kommit,
Den fröken hade han inte vunnit.
I styren väl de runor!

2.

1. Dett var och en riddare från Afvelsbro öö,
Han förde sitt vapen för bröstet;
Ehvadh han är till footh eller häst,
Är han en riddare så tyster.
Styrer väl the runor.

2. Och dett var Olle, ville vargens dotter,
Hon gångar under grönaste lindh;
Hon lyster att binda the skiöttar,
Som jaga efter jortar och hind.

3. »I sitten i frijdh, mina möijor,
Och så min lilla smådräng,
Alt medan jag slår ett runaslagh,
Blomstras skall mark och ängh.»

4. Dett första slaget hon uppå gullharpan sloogh,
Hennes harpa så väll månde klinga;
Dhen lilla fogel, uppå qvisten satt,
Glömde bort hvad han skulle sjunga.

5. Den lilla fogell, uppå qvisten satt,
Glömde bort hvad han skulle sjunga;
Dhe villande diur uti skogen var,
Viste eij hvart dhe skulle springa.

6. Der löfvades skogh, der blomstrades mark,
Dett kunde vähl dhe runaslagen vålla;
Riddar Tinne sin häst med sporrarna stack,
Han kunde honom neppeligen hålla.

7. Dett var ridder Tinne,
Han springer utaf sin häst,
Så går han till Olle, ville vargens dotter,
Och sätter sig henne aldra näst.

8. »Hören ij, riddare Tinne,
Ij sittien migh icke så nähr,
Kommer min fader och fästeman,
Visserligen slåår dhe eder i hiähl.»

9. Dett sade straxt riddare Tinne,
Klappar henne på rödblomman kindh:
»Hvij svaren ij migh så illa,
O aldra kiärestan min?»

10. »Hörer ij, riddar Tinne,
För eder jag i sanning vill säga:
Min fästeman är uti berget här inne,
En kongh öfver alla villa vargar.»

11. »Förr änn ij skall hafva en bärgakonungh,
Och honom skall skie sådan lycka,
Förr skall iagh försökia mitt goda svärd
Och bryta mitt glaffven i stycker.»

12. »Rijden bort, rijden bort, riddar Tinne,
Alt medh eder älskog och villia;
Kunde ij än alla the riddarespeehl,
Honom kunde ij aldrig öfvervinna.

13. Dett var Olle, ville vargens fruu,
Hon sig genom berget sågh:
»Men hvadh giör tu under den grönaste lindh?
Fast mycket ligger ther tin hågh.»

14. »Fast bättre är tigh utj bärget sittia
Och sy uppå tin brudeskruud,
Än att tu sitter under grönan lindh
Och slåår uppå gullharpan puuhr.»

15. »Fast bättre är tigh utj bärget sittia
Och sy uppå tin brudeskrudh till ända,
Än att tu sitter under grönaste lindh
Riddar Tinne med runnerne binda.»

16. Dett var Olle, ville vargens dotter,
Hon går sig i bärget inn,
Effter följde riddare Tinne,
Hans glaffven som sohlen skijn.

17. Dett var Olle, ville vargens fruu,
Hon satt fram en förgyllande stoohl,
Derpå sof riddar Tinne
Alt intill hanen goohl.

18. Dett var Olle, ville vargens fruu,
Hon tog fram dhe runeböcker fem,
Så löste hon riddar Tinne frij:
»Min dotter hafver sielf bundit them.»

19. »Vak upp, vak upp, riddar Tinne,
Ingen skall tig mehra binda,
Dett vill jag i sanning säija:
Min dotter skall tu aldrig vinna.»

20. »Jagh är så vähl utaf christen blodh
Och kommit utj bärget här inn;
Min syster hon boor uppå Iselandh,
Hon heeter jungfru Hermolijn.»

21. Dett var Olle, ville vargens fruu,
Hon gaf honom kläderna skiön,
Och hvar enn söm utj kläderna
Var insänkter medh ädelar steen.

22. Och dett var Olle, ville vargens dotter,
Hon ville honom fast vähl,
Hon gaf honom en brynia ny
Och dertill ett fullgodt svärdh.

23. »Aldrig skall du segla den siö,
Utan tu skall komma till landh,
Och aldrig skall tu något fingersåhr få
Af någon vreder mans handh.»

24. Dett var Olle, ville vargens fru,
Hon skiänkte in miödh och vijn:
»Dricken fort, dricken fort, riddar Tinne,
Hem kommer herren min.»

25. Derpå straxt riddarn Tinne,
Han springer uppå sin häst,
Och så rijder han af bärget fort,
Som honom tiente aldra bäst.

26. Dett var riddar Tinne,
Han rijder under grönaste lijder,
Ther mötte honom then villande varg,
Som hem till bärget skrijder.

27. »Väl mött i dagh, riddar Tinne,
Alt med tin glafven och gångar,
Hvart hänn ligger resan tin,
Mädan vägen är så långer?»

28. »Jagh hafver mig ärnat åth Iseland,
Der hafver iagh fäst mig en blomma,
Der vill iagh försökia mitt goda svärd
Antingen till onda eller fromma.»

29. »Rijden, rijden bort, riddar Tinne,
För mig skall tu freden få bära,
Tig möta the Iselandhs kiämpar sjuu,
The villia medh tig svärden sammanskiära.»

30. Dett var riddar Tinne,
Han rijder under grönaste lijder,
Ther mötte honom the kiämpar sju,
The budo honom rusta sig i strider.

31. »Ettera vill tu om ähran fäckta,
Eller om gullet det röda,
Eller vill tu rijda en dust medh mig
Om bägges våra fästermöijar.»

32. »Intet vill jag om äran fäckta,
Eller om gullet thet röda;
Men nogh vill jag rijda en dust medh eder
Om vår k. fästermöija.»

33. Första taget the togo ihop,
The kiämpar the voro alla starka,
Sönder gick herr Allegåtz svärdh
Och hufvu föll neder till marken.

34. Dett var dhe Iselandskiämpar sex,
The klädde sig utj skinn,
Sedan gingo dhe utj höga loft,
För den gambla konungen in.

35. »Här är kommen en kiämpe till oss,
En kiämpe, och så gran,
Har slagit tin broder, herr Allegåth, ihiähl;
Förvist så fåhr han skam.»

36. Dett var den gambla konungen,
Han reste sina gråa håår:
»Kunnen ij den kiämpen öfvervinna,
Ij skohlen slita sabbel och mårdh.»

37. Dett var dhe Iselandskiämpar sex,
The tänkte att vinna stoort prijs,
Men somblige blefvo halte och lemmalöös —
Af skadan blifver man vijs.

38. Dett var dhe Iselandskämpar sex,
The tänkte slijta sabbel och mård,
Men i dett ställe fingo dhe slita
På det valmaret gråå.

39. Han sloogh ihiähl leijon, han sloogh ihiähl biörn,
Han bröth nedh then stora slutsstång.
Så togh han ut jungfru Hermolijn,
Som länge hade suttit i tvång.

40. Dett var jungfru Hermolijn,
Som länge hade lidit sorg och qvida,
Men nu sofver hon så söteligh
Alt vijdh riddar Tinnes sijda.

41. »Tacka vill jag Olle, ville vargens dotter,
Som hade migh med runnerne bundit;
Hade hon sådant icke gjordt,
Then jungfrun har iag aldrig vunnit.»
Styrer vähl the runor.

8.

Pröfningen.

1.

1. Och jungfrun hon gick till sjöastrand —
Glöm aldrig bort mej! —
Der mötte hon en ung adelsman.
Medan linden gror ute på fager ö.

2. Han kastade gullbanden i hennes knä:
»Och mig, sköna jungfru, trolofven härmed!»

3. »Och hvad skall min fostermor säga,
När hon ser mig de gullbanden bära?»

4. »Säg, att du var vid sjöastrand,
Och hittat de gullband i hvitan sand.»

5. »Och hvad skall jag min fostermor säga,
När hon ser mig bleka kinderna bära»?

6. »Säg, att du varit vid Östansjö,
Der fick du spörja båd' far och mor död.»

7. »Och vill du då ej trolofva mig,
Kom sätt dig ned och tala med mig!»

8. »Och jag blef född innan hanen gol;
Min moder vardt död innan upprunnen sol.»

9. »De satte min moder i svartan mull;
Då ringde de för min fader huld.»

10. »De satte min fader i svartan jord;
Då ringde de för min broder så god.»

11. »De satte min broder i svartan mull;
Då ringde de för min syster huld.»

12. »Nu voro de alla döde,
Som mig skulle kläda och föda.»

13. »Så när som min yngsta broder,
Han var mig för fader och moder.»

14. Han satte mig till en fostermor huld,
Hon lärde mig sy och sämka med guld.

15. »Hon lärde mig sticka, hon lärde mig sy;
Men aldrig att föra sqvaller i by.»

16. »Hon lärde mig duka de högas bord
Men aldrig att tro hvart fagert ord.»

17. »Haf tack min syster för sådana ord!
Du är min syster och jag är din bror.»

18. »Och hade du trott på mina ord,
Mitt svärd hade slagit dig neder till jord.»

19. »Jag tjenar uti konungens gård» —
Glöm aldrig bort mej —
»Den yppersta riddaren skall du få.»
Medan linden gror ute på fager ö.

2.

1. Jungfrun gick sig åt lunden —
I rosenskog —
Hon skulle tvätta tvinne.
Här sjunger en näktergal för vår jungfru.

2. Hon såg den sol upprinna,
Hon såg de riddare glimma.

3. »Och jungfru skön, trolofva nu mig!
Rödaste guld, det gifver jag dig.»

4. »Hvad skall jag min fostermor svara,
När hon ser mig det röda guld hafva?»

5. »Säg, att du var vid sjöastrand
Och guldet såg på hvitan sand.»

6. »Och jungfru skön, trolofva nu mig!
Sabel och mård det gifver jag dig.»

7. »Hvad skall jag min fostermor svara,
När hon ser mig de gråskinn bära?»

8. »Och säg, du hade en frände,
Som dig de gråskinnen sände.»

9. »Och jungfru skön, trolofva nu mig!
Bleka kinder gifver jag dig.»

10. »Hvad skall jag min fostermor svara,
När hon ser mig blek-kind vara?»

11. »Och säg att du var söder under ö,
Och sporde fader och moder död.»

12. »Och jag blef född, när hanen gol,
Min moder dog innan upprunnen sol.»

13. »Vi voro inte mer än syskon tu;
Så förde de oss af landet ut.»

14. »Så förde de mig till en fostermor huld;
Hon lärde mig sy och virka guld.»

15. »Hon lärde mig brygga och baka,
Det röda guldet att maka.»

16. »Så aldrig det jag trodde:
Och jag är nu din broder.»

17. »Jag tjenar uti konungens gård» —
I rosenskog —
»Den yppersta riddaren skall du få.»
Här sjunger en näktergal för vår jungfru.

3.

1. Jungfrun hon gångar sig till sjöastrand —
Fagert är ärligen lefva —
Hon tvättar der linne, båd' hvitt och grannt.
Me'n linden gror ute på fager ö.

2. Rätt som hon tvätta' som allra bäst,
Så kom der en riddare ridandes.

3. »Skönaste jungfru, trolofvar du nu mig,
Det rödaste gullet det vill jag gifva dig.»

4. »Hvad skall jag min fru då svara,
När hon får se mig det röda gull hafva?»

5. »Säg, att du stod vid brunden,
Du hittade det på grunden.»

6. »Säg, att du har en broder så rik:
Från främmande land han har skickat det hit.»

7. »Skön ungersven, skön ungersven, I sätten er ner,
Och alla mina sorger dem-klagar jag för er.»

8. »När som jag var i mitt bästa flor,
Så dödde från mig både fader och mor.»

9. »Och alla så önska' de, det jag vore död,
Men ingen var det, som mig trösta' i min nöd.»

10. »Men bara min yngsta broder,
Han var mig i ställe för fader och moder.»

11. »Han satte mig till en fru så rik;
Alla vackra dygder lärde hon mig.»

12. »Hon lärde mig brygga och baka,
Hon bad mig aldrig nå'nsin gå i vaka.»

13. »Hon lärde mig både sömma och sy,
Hon bad mig, jag aldrig skulle gå i by.»

14. »Hon lärde mig klippa och skära,
Hon bad mig, jag skulle aldrig någon lönlig älskog bära.»

15. »I lyden då fruens goda ord,
Du är min syster och jag är din bror.»

16. »När andra jungfru gå i vaka,
Så blif du hemma och brygga och baka.»

17. »När andra jungfrur gå i by,
Så blif du hemma och sömma och sy.»

18. »När andra jungfrur gå med blygd och skam» —
Fagert är ärligen lefva —
»Då bär du ditt jungfru namn.»
Me'n linden gror ute på fager ö.

9.

Herr Peder och liten Kerstin.

1. Herr Peder och liten Kerstin de sutto öfver bord —
Den älskog vilje vi begynna —
De talte så många skämtsamma ord.
Allrakärasten min, jag kan eder aldrig förglömma.

2. Herr Peder han talar till liten Kerstin så:
»Mitt bröllop det skall om söndag stå.»

3. »Skall edert bröllop om söndag stå,
Då skall jag vara när och se deruppå.»

4. »Mitt bröllop skall stånda så högt upp i land,
Att aldrig någon jungfru dit komma kan.»

5. »Skall edert bröllop stå så långt upp i land,
Blifver jag buden, jag slipper väl fram.»

6. Herr Peder öfver breda bord språng,
De röda guldsporrar på golfvet sång.

7. Herr Peder ut genom dörren språng,
Han slog igen dörren så låset sång.

8. Herr Peder han gångar i apelgård,
Der lägger han sadelen på gångaren grå.

9. Herr Peder ut genom dörren steg,
Liten Kerstin honom med ögonen neg.

10. Liten Kerstin vrider sina händer i blod:
»Ack stackar den jungfru, som skalkar tror.»

11. Herr Peder han låter sitt bröllop tillreda,
Liten Kerstin låter sig bröllopskläder skära

12. Hennes kjortel var af gyllenduk fin,
Tröjan var af skarlakan grön.

13. Hennes förkläde var af perlor och gull,
Armarne voro med diamanter full.

14. Herr Peder låter sitt bröllop gå fort,
Liten Kerstin låter sin gångare kringsko.

15. Liten Kerstin hon rider på snöhvitan sand,
Hennes häst han löper på rödan gullsko.

16. Liten Kerstin rider till bröllopsgård,
En liten smådräng utför henne står.

17. Liten Kerstin binder sin häst vid apelgård,
Hon borstar och krusar sitt fagergula hår.

18. Liten Kerstin hon går sig i herr Peders gård,
Hennes ögon fälla mång' sorgefull tår.

19. »Du lilla smådräng, gack i brudehuset in,
Säg, här håller en jungfru fager och fin!»

20. »Håller der en jungfru fager och fin,
Du låt henne komma i brudhuset in!»

21. Liten Kerstin in genom dörren steg,
Herr Peder henne med ögonen neg.

22. Liten Kerstin gångar i brudhuset in,
Det rann en ros på begge hennes kind.

23. »I varen välkommen, liten Kerstin till mig!
Här hafver jag blandat mjöd och vin.»

24. »Ej lyster mig mjöd, ej lyster mig vin,
Får jag ej sitta hos unga bruden din.»

25. »Inte får du sitta hos unga bruden min,
Gack på golfvet, bär henne mjöd och vin!»

26. Liten Kerstin månde på golfvet gå,
Hennes ögon fälla mång' sorgelig tår.

27. Unga bruden talte till småsvennen så:
»Hvad är för en jungfru, på golfvet går?»

28. »Herr Peder han hade en frilla så rik,
Hon är visst kommen till brudhuset hit.»

29. »Hon hafver mer guld på sin kjortelfåll,
Än herr Peder hafver i allt sitt våld.»

30. »Hon hafver mer guld på sina fingrar små,
Än herr Peder på sina gullstolar två.»

31. De drucko i dagar, de drucko i två,
Inte ville bruden åt sängen gå.

32. Den tredje dag, åt qvällen led,
Då begynte bruden åt sängen se.

33. De ledde den bruden till brudehus,
Liten Kerstin bär för henne fackla och ljus.

34. Och bruden satte sig på en stol,
Liten Kerstin drar af henne strumpor och skor.

35. De lade bruden i brudesäng,
Liten Kerstin täcker öfver begge dem.

36. Liten Kerstin ut genom dörren steg:
»Jag tror det fullvisst, jag kommer här ej mer.»

37. Liten Kerstin hon gångar sig i apelgård,
Der hänger hon sig med sitt fagergula hår.

38. Brådt kom bud för herr Peder in:
»Liten Kerstin hänger i apelgård.»

39. Herr Peder han ut genom dörren språng,
Han slog den igen så att låsen sång.

40. Herr Peder han gångar i apelgård,
Der löser han hennes fagergula hår.

41. Och tårarne runno från kinderna ner:
»Ack, medan du här lefde, jag höll dig så kär.»

42. Han lät grafva en graf både djup och bred:
»Här skola vi begge läggas ned.»

43. Han lät grafva en graf både bred och lång:
»Och här skall vara vår spatsergång.»

44. Herr Peder satte svärdet emot en sten,
Så udden lopp hans hjerta till men.

45. Herr Peder satte svärdet emot en rot,
Så udden lopp hans hjerta emot.

46. Den andra dagen, när dager var ljus,
Så lågo tre lik i herr Peders hus.

47. Det första var herr Peder, den andra var hans mö —
Den älskog vilje vi begynna —
Den tredje unga bruden; af sorg blef hon död.
Allrakärasten min, jag kan eder aldrig förglömma.

10.

Hertig Silfverdal.

1. »Och kära mina hofmän, I stillen edert lag!
Tills jag får gå till kyrkan och väcka upp min far.»
Min sorg faller vida!

2. Och Silfverdal han klappar uppå den mörka graf,
Och derur så fick han utaf sin fader svar.

3. »Hvem är, som mig väcker, allt under tungan jord,
Att jag ej får hvila med fred och med ro?»

4. »Jag vill er ej väcka, ej er oroa må,
Blott att jag får veta, hvar brud jag skall få?»

5. »En konungadotter, henne skall du få;
Men henne skall du söka i tvenne år.»

6. »Med dig skall du föra det röda guldband,
Och det skall du gifva prinsessan i hand.»

7. Och Silfverdal sadlade sin gångare grå;
Så rider han sig strax bort af sin gård.

8. Och när som de åren framlidit båda tu,
Så mötte han en gång de vallgossar sju.

9. »Och hören, I vallgossar, hvad jag er spörja må:
Hvad är det för ett land, jag kommen är uppå?»

10. »Det är väl intet land, det är en stor ö,
Der unga hertig Silfverdal skall få sin fästemö.»

11. Herr Silfverdal tar gullringar utaf sin hand,
Och dem vill han gifva de vallgossar i hand.

12. »Behållen de gullringar, de pryda eder hand,
Väl visa vi er vägen utan gull i hand.»

13. »När jag blir kung och herre allt uppå denna ö,
Så skolen I blifva mina riddare skön'.»

14. »Vi äro ej vallgossar, fast eder tyckes så,
Vi äro små Guds englar under himmelen blå.»

15. Herr Silfverdal han rider uppå konungens gård,
Och konungens dotter för honom ute står.

16. »Och hören, min jungfru, hvad jag er säga må:
Och viljen I blifva min äkta gemål?»

17. »Och inte jag det vill, och inte jag det får:
Min fader mig bortlofvat, när jag var tu år.»

18. Herr Silfverdal tog fram det röda gullband,
Så gifver han det prinsessan i hand.

19. Prinsessan tog bandet af Silfverdals hand:
»Härefter vi knyta ett bättre kärleksband.»
Min sorg faller vida.

II.

Herr Hollkin och liten Kerstin.

1. Och drottningen ville sina tärnor lära —
Villa rosor mig lofva —
Allt huru de skulle förvara sin ära.
Med de andra, de sofva, der leker han en afton.

2. »Herr Hollkin han hafver lockat mig i år,
Att jag skulle honom gifva min tro.»

3. »Och hafver herr Hollkin lockat dig i år,
Så skall du mer aldrig bo uti min gård.»

4. »Ack, om jag hade mig en fulltrogen vän,
Som budena bure till herr Hollkin i qväll!»

5. Och svarade falska tärnan i kjortelen blå:
»Och vill ingen annan, så skall jag väl gå.»

6. Och svarade falska tärnan i kjortelen hvit:
»Och vill ingen annan, så vill jag gå dit.»

7. Den tredje hon var så snar till att svara:
»Och vill ingen ann', skall jag budena bära.»

8. Och när hon kom till herr Hollkins gård,
Ute för henne herr Hollkin han står.

9. »Liten Kerstin hon hafver mig till eder sändt:
Hon bad ni skulle rida till henne i qväll.»

10. »Hon hafver eder födt en dotter så stor;
Hon är långt svartare än svartaste jord.»

11. »Och vare så svart hon vara vill,
Ju mera röda guldet jag henne gifva vill.»

12. »Och skänk henne dessa vinflaskor in,
Och bed henne dricka alla sorger ur sitt sinn!»

13. »Bed henne bära ut de bolstrarne blå,
Hon må välan ligga på dunbolstrar små.»

14. »Bed henne släcka ut de talgeljus,
Hon må välan bränna de hvitaste vaxljus.»

15. »Bed henne hvarken sörja eller qvida,
I morgon så vill jag till henne rida.»

16. Falska tärnan hon gångar till sjöastrand;
Der drack hon ur vinet, tömde vatten igen.

17. »Herr Hollkin han skänkte dessa vattuflaskor in,
Han bad ni skulle dricka alla sorger i ert sinn.»

18. »Han bad ni skulle bära ut de bolstrarne blå,
Ni har väl tid att ligga på stickor och på strå.»

19. »Han bad ni skulle släcka ut de talgeljus,
Ni må välan ligga i mörkaste hus.»

20. »Han bad ni skulle båd' sörja och qvida,
Ty aldrig skall han mer till eder rida.»

21. »Ack, om jag hade en silfbeskodd knif,
Så skulle jag sjelf förkorta mitt lif!»

22. »Och nog kan du få en sölfbebodd knif,
Men inte vill jag vara saker i ditt lif.»

23. Liten Kerstin klappar barnet på hvitan kind:
»I natt mister du kär moderen din.»

24. Herr Hollkin han var ej långt derifrå,
Han hörde väl efter hur talet skulle gå.

25. Liten Kerstin hon sig åt väggen vändt,
Herr Hollkin han stod i dörren på glänt.

26. »Och liten Kerstin, vänd dig ej bort ifrån mig!
Jag har väl inte ämnat att svika dig.»

27. »Falska tärnan skall sättas lefvande i jord» —
Villa rosor mig lofva —
»Som velat förråda så menlöst blod.»
Med de andra, de sofva, der leker han en afton.

12.

Herr Magnus.

1. Herr Magnus han sadla' sin gångare grå —
Under lidan —
Så rider han sig till liten Kerstins gård.
Så väl trodde han henne bida.

2. Och när som han kom till liten Kerstins gård,
Ute för honom liten Kerstin hon står.

3. »Välkommen, välkommen, Magnus min!
Jag hafver dig bryggat både mjöd och vin.»

4. »Du hafver nu friat till mig i femton år;
Men aldrig har jag kammat ditt fagergula hår.»

5. Och Magnus han lade sig i liten Kerstins knä,
Der somna' han en sömn och den var inte söt.

6. Liten Kerstin drar upp sin silfbeskodda knif,
Den stack hon tre gånger genom Magnuses lif.

7. »Och aldrig jag trodde din falskhet så stor;
Men nu har jag sannat min kära moders ord.»

8. Och Magnus steg upp på sin gångare röd,
Så red han långt fortare än fogeln han flög.

9. Och när som han kom till sin faders gård,
Ute för honom hans moder hon står.

10. »Och Magnus, Magnus, kär sonen min,
Hvad våller, bloden rinner så ur barmen din?»

11. »Min häst hafver varit mig så till men,
Han hafver mig stött mot en apelagren.»

12. »Det har väl inte varit någon apelgren,
Det har väl varit liten Kerstins silfbeskodda knif.»

13. »Och kära du min broder, släpp min häst i äng,
Och kära du min syster, du bädda upp min säng!»

14. »Och kära min moder, I varen mig näst,
Och kära min fader, I hemten mig prest!»

15. Men innan som budet till presten hann fram —
Under lidan —
Herr Magnuses timglas så saktelig utrann.
Så väl trodde han henne bida.

13.

Herr Peder och Malfred.

1. Det bodde en fru allt söder under ö,
Hon hade en dotter, som kallades Malfred.
Den sjön han gror aldrig.

2. Till henne så friade mång' fager ungersven,
Till henne så friad' herr Peder i Engeland.

3. Till hopa de lefde uti elfva år,
Och elfva små barn hade de till hopa då.

4. »Och kära herr Peder, blif hemma i år!
Jag lärer väl nu med det tolfte barnet gå.»

5. »Det var mig spådt, allt medan jag var mö,
Att jag med det tolfte barnet skulle dö.»

6. »Och den, som dig hafver spått, du skall dö,
Han skall mig brinna allt söder under ö.»

7. När som då herr Peder kom midt uppå sund,
Så fick han då höra de klockorna i lund'.

8. »Och kära min styrman, du styra i land!
Dig vill jag gifva mitt röda gullband.»

9. »Det är så svårt till att styra i land,
Det blåser starkt väder uppå vår strand.»

10. Och när som han kom på sin svärfaders gård,
Der ute för honom hans svärfader står.

11. »God fred, god dag, kära svärfader min!
Huru står till med Malfred min?»

12. »Det står så till med Malfred som det kan,
Hon spinner guldtråd och slår i guldband.»

13. Herr Peder han sig uppå stentrappan går,
Och ute för honom hans svärmoder står.

14. »God fred, god dag, kära svärmoder min!
Hur står det till med er Malfred min?»

15. »Gud han väl vet huru Malfred hon mår,
Hon är redan döder och lagder på bår.»

16. Herr Peder han faller strax neder till jord,
Der låg han i tre timmar och talte aldrig ord.

17. Herr Peder han går sig i stenstugan in,
Och elfva små barn fälde tårar på kind.

18. »Småbarnen mina, I gråten ej så!
I skolen ej någon styfmoder få.»

19. Herr Peder läste upp båd' kistor och skrin,
Det röda guldet gaf han små barnen sin.

20. Herr Peder han satte sitt fäste mot sin fot,
Och udden den lopp hans hjerta emot.

21. Och innan det var dager och dager var ljus,
Så var det tre lik i herr Peders hus.

22. Det första var herr Peder, det andra var hans mö,
Det tredje äldsta dottern; i sorgen blef hon död.
Den sjön han gror aldrig.

14.

Den bortsålda.

1.

1 »Min fader och min moder de hafva lidit nöd,
Då sålde de mig för en liten beta bröd,
Allt intill det hedniska landet att förödas.»

2. Och krigsman han kastar sina åror till att ro,
Skön jungfru lilla vrider sina händer uti blod:
»Och trösta den, som skall komma till det hedniska landet att förödas!»

3. »Och kära min krigsman, ni vänten liten stund!
Jag ser väl hvar min fader kommer ifrån rosende lund.
Han håller mig så kär,
Han tager sina oxar och löser mig dermed;
Så slipper jag att komma till det hedniska landet att förödas.»

4. »Och inte har jag mer än de oxarna två,
Den ena skall jag nyttja, den andra låta stå.
Du slipper ej att komma till det hedniska landet att förödas.»

5. Och krigsman han kasta' sina åror till att ro,
Skön jungfru lilla vrider sina händer uti blod:
»Trösta den, som skall komma till det hedniska landet att förödas!»

6. »Och kära min krigsman, ni vänten liten stund!
Jag ser väl hvar min moder kommer ifrån rosende lund.
Hon håller mig så kär,
Hon tager sina gullskrin och löser mig dermed;
Så slipper jag att komma till det hedniska landet att förödas.»

7. »Och inte har jag mer än gullskrinen två,
Det ena skall jag nyttja, det andra låta stå.
Du får väl lof att komma till de hedniska landet att förödas.»

8. Och krigsman han kasta' sina åror till att ro.
Skön jungfru lilla vrider sina händer uti blod:
»Gud trösta den, som skall komma till det hedniska landet att förödas!»

9. »Och kära min krigsman, ni vänten liten stund!
Jag ser väl hvar min syster kommer ifrån rosende lund:
Hon håller mig så kär,
Hon tager sina gullkronor och löser mig dermed;
Så slipper jag att komma till det hedniska landet att förödas.»

10. »Och inte har jag mer än de gullkronor två,
Den ena skall jag nyttja, den andra låta stå.
Du slipper ej att komma till de hedniska landet att förödas.»

11. Och krigsman han kasta' sina åror till att ro;
Skön jungfru lilla vrider sina händer uti blod:
»Och stackar den, som skall komma till det hedniska landet att förödas!»

12. »Och kära min krigsman, ni vänten liten stund!
Jag ser väl hvar min broder kommer ifrån rosende lund.
Han tager sina fålar och löser mig dermed;
Så slipper jag att komma till det hedniska landet att förödas.»

13. »Och inte har jag mer än de fålarne två,
Den ena skall jag nyttja, den andra stilla stå.
Du slipper ej att komma till det hedniska landet att förödas.»

14. Och krigsman han kasta' sina åror till att ro,
Skön jungfru lilla vrider sina händer uti blod:
»Ack stackars den, som skall komma till det hedniska landet att förödas!»

15. »Och kära min krigsman, ni vänten liten stund!
Jag ser väl hvar min fästman kommer ifrån rosende lund,
Han tager sina guldringar och löser mig dermed,
Så slipper jag att komma till det hedniska landet att förödas.»

16. »Och kära min fästman, ni hållen mig så kär,
Ni tager edra guldringar och lösen mig dermed;
Så slipper jag, att komma till det hedniska landet att förödas.»

17. »Och inte har jag mer än guldringar tolf,
Med sex skall jag lösa dig, de andra skall du få,
Så slipper du att komma till det hedniska landet att förödas.»

2.

1. »Min fader och min moder de bodde på en ö,
De sålde bort sin dotter för en liten beta bröd;
Men aldrig må jag komma till det hedniska landet att lefva.»

2. Sjömänner kasta sina åror ut att ro,
Skön jungfrun hon vrider sina händer uti blod —
»Och visst skall du komma till det hedniska landet att lefva.»

3. »Och kära min syster, du håller mig så kär,
Sälj dina gullkedjor och lös mig igen!
Men aldrig må jag komma till det hedniska landet att lefva.»

4. »Gullkedjor hafver jag flere än fem;
Men ingen att sälja och lösa dig igen,
Och fritt må du fara till det hedniska landet att lefva.»

5. Sjömänner kasta sina åror ut att ro;
Skön jungfrun hon vrider sina händer uti blod —
»Och visst skall du fara till det hedniska landet att lefva.»

6. »Kära min broder, du håller mig så kär:
Så sälj dina qvarnar att lösa mig igen!
Men aldrig må jag komma till det hedniska landet att lefva.»

7. »Qvarnar hafver jag flere än fem;
Men ingen för att sälja och lösa dig igen,
Och fritt må du fara till det hedniska landet att lefva.»

8. Sjömänner kasta sina åror ut att ro,
Skön jungfrun hon vrider sina händer uti blod —
»Och visst skall du komma till det hedniska landet att lefva.»

9. »Och kära min moder, ni hafven mig så kär,
Så sälj edra gullskrin att lösa mig igen!
Men aldrig må jag komma till det hedniska landet att lefva.»

10. »Gullskrin så hafver jag flere än fem;
Men intet för att salja och lösa dig igen,
Och fritt må du fara till det hedniska landet att lefva.»

11. Sjömänner kasta sina åror ut att ro,
Skön jungfrun hon vrider sina händer uti blod —
»Och visst skall du komma till det hedniska landet att lefva.»

12. »Kära min fader, ni håller mig så kär,
Så sälj edra gårdar att lösa mig igen!
Men aldrig må jag komma till det hedniska landet att lefva.»

13. »Gårdar så hafver jag flere än fem;
Men ingen för att sälja att lösa dig igen,
Och fritt må du fara till det hedniska landet att lefva.»

14. Sjömänner kasta sina åror ut att ro,
Skön jungfrun hon vrider sina händer uti blod —
»Och visst skall du komma till det hedniska landet att lefva.»

15. »Kära min fästeman, du håller mig så kär,
Så sälj dina gullskepp att lösa mig igen!
Men aldrig må jag komma till det hedniska landet att lefva.»

16. »Gullskepp så hafver jag flere än fem,
Och alla vill jag sälja att lösa dig igen,
Och aldrig skall du komma till det hedniska landet att lefva.»

15.

Herren Båld.

1. Herren Båld han sadlar sin gångare grå —
Kunde man sig rättelig betänka! —
Så rider han sig på sin moders gård.
Herren Båld träder viller öfver stigen.

2. »Varen välkommen, herren Båld, till mig!
Jag hafver så mycket att tala med dig.»

3. »Så är det väl sannt, som dig varit spådt:
Herren Båld han hafver sig en trollkona fått.»

4. »Och kära min moder, ni talen inte så!
Gud nåde den, lögnen kommer uppå.»

5. »Jo, jag såg henne uppå heden i går
Ibland alla andra trollpackor små.»

6. »Och björnen den så red hon uppå,
Och ulfven den hade hon till sadel derpå.

7. »Och ormen den hade hon till piska;
Jag sjelf der varit och vistats.»

8. Herren Båld han svänger sin gångare grå,
Så vred han rider från sin moders gård.

9. Herren Båld rider hem allt uppå sin gård;
Liten Kerstin hon ute för honom står.

10. »Var välkommen hem, herren Båld, till mig!
Jag hafver så länge väntat på dig.»

11. »Det är inte åt, du gläds öfver mig,
Då jag är så litet glader åt dig!»

12. Han tog liten Kerstin vid gullgulan lock,
Han slog henne ner, han ryckte henne opp

13. »Herren Båld, låt mig litet få lefva;
Jag mitt testamente får skrifva!»

14. Liten Kerstin hon gångar i kammaren in,
Herren Båld går efter med sju falska sinn'.

15. Herren Båld han slog den dörren i lås,
Der var ingen inne förutan de två.

16. »Min fader gifver jag min gångare grå,
Och den skall han rida i sorgstället på.»

17. »Min moder gifver jag min silkessydda särk;
Hon har för mig lidit båd' smärta och värk.»

18. »Min bror gifver jag min gullkrona röd;
Jag vet han frågar ock efter min död.»

19. »Och till mina kära systrar små
Så gifver jag mina gullskrin två.»

20. Herr Båld drog ut sitt förgylda svärd,
Dermed hugger han liten Kerstin till jord.

21. Herren Båld han talte till tjenaren så:
»Och hvad skall jag nu taga för råd?»

22. »Min herre låter sadla sin höga häst,
Så rider han dit, som skogen skyler mest.»

23. Herren Båld låter sadla sin gångare grå,
Så rider han sig på sin svärmoders gård.

24. »Välkommen hem, herren Båld, till mig!
Och huru mår nu liten Kerstin din?»

25. »Liten Kerstin hon mår som aldra bäst;
Jag menar hon lefver i himmelen visst.»

26. »Så mycket ser jag på ditt blodiga svärd,
Du slagit har liten Kerstin ihjel.»

27. Liten Kerstin de lad' på förgyldan en bår;
Herren Båld de lade bojor uppå.

28. Liten Kerstin de lade i svartan mull —
Kunde man sig rättelig betänka! —
Herren Båld de satte på stegel och hjul.
Herren Båld träder viller öfver stigen.

16.

1.

Den underbara harpan.

1. Det bodde en bonde vid sjöastrand —
Ungt är mitt lif —
Och tvenne döttrar hade han.
Våller mig den tunga.

2. Den äldsta var svart som den svarta jord,
Den yngsta var hvit som den klara sol.

3. Och syster talte till syster så:
»Kom, skola vi ned till sjöastrand gå!»

4. »Och tvättar du dig än natt och dag,
Slätt aldrig du blir så hvit som jag.»

5. Och som de nu stodo på sjöastrand,
Så stötte den äldsta sin syster af sand.

6. »Och kära min syster, du hjelp mig i land
Och dig vill jag gifva mitt röda gullband.»

7. »Ditt röda gullband får jag väl ändå;
Men aldrig skall du på Guds gröna jord gå.»

8. »Och kära min syster, du hjelp mig i land
Och dig vill jag gifva min gullkrona grann.»

9. »Din röda gullkrona får jag väl ändå,
Men aldrig skall du på Guds gröna jord gå.»

10. »Och kära min syster, du hjelp mig i land!
Och dig vill jag gifva min fästeman.»

11. »Din fästeman får jag väl ändå,
Men aldrig skall du på Guds gröna jord gå.»

12. »Helsa då hem till min fader god:
Jag dricker mitt bröllop i klaran flod.»

13. »Och helsa hem till min moder:
Jag dricker mitt bröllop i floden.»

14. »Och helsa hem till min fästeman:
Min brudsäng jag bäddar på hvitan sand.»

15. Det bodde en spelman vid den strand,
Han såg ut på sjön, hvar liket det sam.

16. På stranden skön jungfrun upp han tar,
Och gör utaf henne en harpa så rar.

17. Han tog den jungfruns snöhvita bröst,
Den harpa månd' klinga med ljuflig röst.

18. Så tog han den jungfruns fingrar små,
Och gjorde i harpan skrufvar derå.

19. Han tog den jungfruns gullgula hår,
Och gjorde harpoträngar derå.

20. Så förde han harpan till brudens gård,
Der bröllopet ståndar med lust och med ståt.

21. Det första slag han på harpan slog,
Den bruden hon satt uti brudstol och log.

22. Det andra slag, som på harpan rann,
Så klädde de af den bruden så grann.

23. Och tredje slag han på harpan slog —
Ungt är mitt lif —
Den bruden hon låg uti brudsängen död.
Våller mig den tunga.

2.

De två systrarna.

1. Det bodde en konung allt uti Engeland —
Hörde jag en liten fogel sjunga —
Och två unga döttrar och mör hade han.
För nu står skogen i blomma.

2. Och systeren talte till systeren så:
»Kom, skola vi ned till sjöastrand gå.»

3. Den yngsta var fager, hon blänkte som en sol,
Den äldsta var svart som Guds heliga jord.

4. Den yngsta gick före med utslaget hår,
Den äldsta gick efter med sjufalska råd.

5. Och när som de kommo till sjöastrand så grön,
Så sköt hon sin syster i stridaste ström.

6. Och jungfrun hon räckte upp sin snöhvita hand:
»Och kära min syster, du hjelp mig uppå land!»

7. »Och kära min syster, du hjelp mig uppå land!
Och dig vill jag gifva mitt röda gullband.»

8. »Ditt röda gullband, det får jag väl ändå,
Men aldrig skall du på Guds gröna jord gå.»

9. »Och kära min syster, du hjelp mig upp ur sjö!
Och dig vill jag gifva min gullkrona röd.»

10. »Din röda gullkrona får jag väl ändå,
Men aldrig skall du på gröna jorden gå.»

11. »Och kära min syster, du hjelp mig uppå land!
Och dig vill jag gifva min unga fästeman.»

12. »Och inte jag hjelper dig nå'nsin mer på land,
Väl får jag ändå din unga fästeman.»

13. De fiskare de rodde i mörka natten blå,
Så funno de jungfrun i böljan, der hon låg.

14. Så funno de jungfruens snöhvita kropp,
Och drogo den sakta på sjöastranden opp.

15. Så reste den vägen en speleman fram,
Han gjorde af jungfrun en harpa så grann.

16. Och han tog jungfruens snöhvita bröst;
Den harpan gaf han så ljuflig en röst.

17. Och han tog hennes fingrar så små,
Och gjorde sin harpa skrufvar derå.

18. Och han tog hennes fagergula hår,
Och gjorde sin harpa strängar derå.

19. Så tager han harpan allt uppå sin arm,
Så gångar han sig till bröllopsgården fram.

20. Den harpan hon spelte på konungens gård.
»Och hör min unga brud, hvad harpan tala må!»

21. Och första slaget på harpan det rann:
»Bruden hon bär mitt röda gullband.»

22. Och andra slaget på harpan det rann:
»Brudgummen var min kära fästeman.»

23. Och tredje slaget den harpan hon slog:
»Min syster hon stötte mig i stridaste flod.»

24. Om sönda'n satt bruden med gullkronan röd —
Hörde jag en liten fogel sjunga —
Om månda'n så bars hon på bål och på glöd.
För nu står skogen i blomma.

17.

1.

Jungfruköp.

1. Och jungfrun hon gick för sin moder att stå —
Så gröna va' de löfven —
»Får jag en stund åt lunden gå?»
Svika vill hon vännen sin;
Kramaren lyster hon följa hem.

2. »Och väl kan du åt lunden få gå;
Men gack ej den väg åt sjöastrand går!»

3. Men jungfrun ej lyder sin moders råd;
Hon gick den väg, som åt sjöastrand låg.

4. »Och hör du, krämar', hvad jag spörja må:
Hvad har du att sälja allt uti din båt?»

5. »Och jag har silke och sötaste mjöd,
Och det plär vara godt jungfruköp.»

6. »Och hör du, köpman, hvad jag säga må:
Hur skall jag komma uti din båt?»

7. »Du stig på stickor, du stig på strå!
Så kan du komma uti min båt.»

8. »Du stig på stickor, du stig på sten!
Så väter du ej dina snöhvita ben.»

9. Och jungfrun drack mjöd och såg på kram,
Till dess att hon somna' i krämarens famn.

10. Och jungfrun hon somna' i krämarens famn
Hon vakna' ej förr än i främmande land.

11. »Värst gör mig om mina barn de små:
Jag slog igen dörren och gick derifrå.»

12. »Och nog ser jag på min jungfru god,
Att aldrig hon suttit gift i bo.»

13. »Och nog ser jag på skön jungfruns bröst,
Att aldrig hon stillat barnatörst.»

14. »Och inte skall du komma till din moders by,
Förr'n du har en dotter, som silke kan sy.»

15. »Och inte skall du komma till din faders land,
Förr'n du har en son, som segla dig kan.»

16. Och jungfrun hon gångar på krämarens torg —
Så gröna va' de löfven —
Hon sliter grönt silke och glömmer bort sorg.
Svika vill hon vännen sin;
Krämaren lyster hon följa hem.

2.

Vallevans förklädning.

1. Vallevan han seglar så sent om en qväll,
Då jungfrun satt i kammaren och akta' ut sin eld.
Vallevan, Vallevan, ja, han seglar arlig.

2. »Hör du, skön jungfru, hvad jag säger dig:
Hus öfver natten det länar du mig.»

3. »Hus öfver natten, det kan du väl få,
Om du vill mig säga, hvad land du är ifrå.»

4. »Inte är jag så långt utaf land;
Jag är en kungadotter af Engeland.»

5. »Intet är jag så långt utaf by;
Men väl kan jag lära dig silke att sy.»

6. »Hör du, skön jungfru, hvad jag säger dig:
Huru många är det, som ha giljat för dig?»

7. »Prins Tor uti Norden den känner du visst;
Men Vallevan han sitter i mitt hjerta så fast.»

8. Om morgonen, innan dager var ljus,
Drog Vallevan bort utaf konungens hus.

9. »Hör du, sköna jungfru, hvad jag säger dig:
Ett stycke på vägen kan du väl följa mig?»

10. »Ett stycke på vägen kan jag väl följa dig,
En annan gång gör du det samma åt mig.»

11. Jungfrun hon stod och tänkte vid sig:
»Nu är det väl tid att jag vänder om till mig.»

12. Vallevan tar jungfrun allt uti sin famn,
Så bär han henne till skeppet fram.

13. Vallevan han sade till tjenaren sin:
»Ni hemten mig hit det klaraste vin!»

14. De drucko så länge det klaraste vin,
Att jungfrun hon somnade från sorgerna sin'.

15. Jungfrun hon vaknade och tänkte kring sig:
»Femtio mil är jag visst borta från mig.»

16. »Inte kommer du till din faders by,
Förrän du får dotter, som silke kan sy.»

17. »Inte kommer du till ditt fädernesland,
Förrän du får son, som skeppet styra kan.»

18. »Kommer jag ej förr till mitt fädernesland,
Så dölj inte längre ditt rätta namn!»

19. »Prinsessa är jag ej utaf Engeland.»
»Mina båtsmän de kalla mig för Vallevan.»

20. Vallevan tar jungfrun allt uti sin hand,
Gaf henne gullkronan och drottningenamn.
Vallevan, Vallevan, ja, han seglar arlig.

18.

Hertig Fröjdenborg och fröken Adelin.

1. Fröken Adelin hon gångar sig i rosende gård —
För allt hvad som kärt är i verlden —
Att hemta de rosor, både hvita och blå.
Mig tyckes det är tungt till att lefva.

2. Hon plockade rosor, både hvita och blå,
Att binda hertig Fröjdenborg en krans derutaf.

3. Hertig Fröjdenborg sig ut genom fönstret såg,
Der fick han se, hvar fröken Adelin hon går.

4. Hertig Fröjdenborg han tager sin hatt under arm;
Så gångar han sig för fröken Adelin fram.

5. Han klappar fröken Adelin på rosende kind:
»Ack, gifve du vore allrakärasten min!»

6. »Och kära hertig Fröjdenborg, ni talen inte så!
Jag fruktar min fader detta höra må.»

7. »Och höra det hvem som höra det vill,
Jag bjuder inte annat än med äran dertill.»

8. De falska tärnor gingo för konungen in:
»Hertig Fröjdenborg lockar unga dotteren din.»

9. »Och lockar hertig Fröjdenborg unga dotteren min,
Så skall jag sätta honom i mörka tornet in.»

10. Och konungen han talte till småsvenner två:
»I läggen hertig Fröjdenborg bojorna uppå!»

11. Och konungen han talte till tjenaren sin:
»Ni sätten hertig Fröjdenborg i mörka tornet in »

12. Fröken Adelin hon gångar sig åt rosende gård,
Att hemta de rosor både hvita och blå.

13. Hon hemta' de rosor både hvita och blå,
Att göra hertig Fröjdenborg en krans derutaf.

14. Konungen sig ut genom fönstret såg,
Der fick han se hvar fröken Adelin hon går.

15. Konungen han talte till tjenaren sin:
»Ni bedjen fröken Adelin komma till mig in!»

16. Tjenaren han talte till fröken Adelin så:
»Behagar fröken Adelin för konungen ingå?»

17. »Och huru skall jag för min fader ingå?
Han har ej velat se mig på femton år.»

18. Fröken Adelin sig in genom dörren steg,
Hennes fader henne med vreda ögon neg.

19. Och konungen han talte till Adelin så:
»Hvad gjorde du i rosende lund uti går?»

20. »Jag hemtade rosor både hvita och blå,
Att göra hertig Fröjdenborg en krans derutaf.»

21. Och konungen talte till Adelin så:
»Har du inte glömt hertig Fröjdenborg ändå?»

22. »Om jag än lefde uti hundrade år,
Hertig Fröjdenborg aldrig utur mitt sinne går.»

23. »Har du inte glömt bort hertig Fröjdenborg ännu,
Så skall jag på er kärlek väl göra ett slut.»

24. Och konungen han talte till småsvenner två:
»I tagen hertig Fröjdenborg ur tornet det blå!»

25. De togo hertig Fröjdenborg ur tornet det blå;
Hans hår det var grått och hans skägg likaså.

26. »Här hafver jag suttit uti femton år,
Mig tyckes det har varit uti dagarne få.»

27. »Om jag än i dag skulle mista mitt lif,
Jag vet jag det mister för ädelt ett vif.»

28. De bundo hertig Fröjdenborg under ett träd,
De slagtade honom som bönder slagta fä.

29. De falska tärnor de stego dernäst,
De togo hertig Fröjdenborgs hjerta så färskt,

30. De togo hertig Fröjdenborgs hjerta så färskt,
Och lagade åt fröken en så kostelig rätt.

31. När rätten var lagad och färdiger gjord,
De buro honom in på fröken Adelins bord.

32. »Hvad är detta för en kostelig rätt?
Mig tyckes, mitt hjerta det blir så förskräckt.»

33. »Det är hertig Fröjdenborgs hjerta så färskt,
Tillagad åt fröken en så kostelig rätt.»

34. »Är det hertig Fröjdenborgs hjerta så färskt,
Så skall det nu blifva min sista rätt.»

35. Fröken Adelin hon satt med ett högt bedröfvadt mod,
Hon tänkte hvad plåga hertig Fröjdenborg utstod.

36. »I gifven mig in de vinglasen två,
Deruti vill jag dricka hertig Fröjdenborgs skål.»

37. »I gifven mig in ett glas med mjöd,
Deri skall jag dricka mig sjelfvan till död.»

38. Den första drick hon af mjödglaset drack,
Hennes ögon de runno, hennes hjerta det sprack.

39. Brådt kom bud för konungen in:
»Fröken Adelin sitter död i kammaren sin.»

40. Konungen sig ut genom dörren sprang,
Han slog igen dörren, så låsen han sang.

41. »Ack, Herre Gud nåda mig arma man!
Som hafver förrådt mitt endaste barn.»

42. »Hade jag trott deras kärlek så stark,
Han skulle inte dött för hundratusen mark.»

43. »Hade jag vest deras trohet så huld,
Han skulle inte dött för hundra tunnor guld.»

44. De lade de två liken allt uppå en bår,
Och fruar och jungfrur de krusa' deras hår.

45. De lade de två liken allt uti en graf,
Der sofva de sött till domedag.

46. Det växte en lind uppå begge deras graf,
Hon ståndar der grön till domedag.

47. Den linden hon växte öfver kyrkokam —
För allt hvad som kärt är i verlden —
Det ena bladet tager det andra uti famn.
Mig tyckes det är tungt till att lefva.

19.

Konungabarnen.

1.

1. Det voro två ädla konungabarn,
De lofva' hvarannan sin tro;
De lofva' hvarannan på slottet,
Ja, uppå högan loftsbro.

2. »Och huru skall jag komma
I afton i buren till dig?
Det falla så strida strömmar
Allt mellan mig och dig.»

3. »Och väl så kan du komma
I afton i buren till mig;
Jag tänder upp ljus i lyktan
Och hänger i liljegren.»

4. Der stod en falsker menniska
Och lydde på deras råd:
»Det kärleksband skall jag åtskilja
Den stund jag lefva må.»

5. Det var den ädla konungason,
Han går sig till sjöastrand;
Der såg han ljuset i lyktan,
I liljegrenen brann.

6. Det var den falska menniska,
Hon gick till sjöastrand.
Hon släckte ut ljuset i lyktan,
I liljegrenen brann.

7. Han sam så långt allt under ö,
Han sam så långan led,
Der han intet land kunde finna
Allt uti den salta flod.

8. Skam få du, falska menniska,
Gud låte dig få laster och men,
Som släckte ut ljuset i lyktan,
Som hängde i liljegren!

9. Och in kom då en liten småsven,
Väl förde han sina ord:
»Jag såg ett ädelt konungabarn
Nedsjunka i böljan blå.»

10. Der sutto då de sköna jungfrur
Allt under skarlakan fin;
Förutan det ädla konungabarn,
Hon fälde tårar på kind.

11. »Och allra käraste moder,
Hör hvad jag bedja må:
Får jag lof gå att spatsera
Uti vår örtagård?»

12. »Väl får du gå att spatsera
Uti vår örtagård;
Men väck upp din yngsta syster
Och bed henne med dig gå!»

13. »Min syster hon är så liten och ung
Och kan så litet förstå,

Hon rycker upp rosor med rötter,
Som ibland liljorna stå.»

14. Det var det ädla kungabarn,
Hon gick för sin fader att stå:
»Får jag lof gå att spatsera
Uti vår örtagård?»

15. »Väl får du lof att spatsera
Uti vår örtagård;
Men väck din yngsta broder
Och bed honom med dig gå!»

16. »Min broder han är så liten och ung,
Han vet af ingen skam,
Han rycker upp rosor med rötter
Och stoppar dem uti sin barm.»

17. Det var det ädla konungabarn,
Hon går sig till sjöastrand:
Der såg hon sin faders fiskare,
Som fiskade invid land.

18. »Och hören ni, min faders fiskare,
Ni är så frusen och våt,
Har ni sett något konungabarn
Här uti böljorna blå?»

19. »Och fiskat ha vi i allan natt
Vid stranden med vår båt;
Vi funno den ädla konungason
Allt uti böljorna blå.»

20. »Fastbundna voro hans strumpeband,
Fast bättre hans sölfspända skor.
Och intet vissare vi sågo,
Än liket åt oss log.»

21. Hon tog gullkedjan utaf sin hals,
Gullringarne af sin hand,
Och gaf sin faders fiskare,
Som uppå det liket fann.

22. »Och helsa min fader och moder
Och bed dem ej hafva harm!
Jag sänker mig ned i hafsens grund
Och hafver min käraste i famn.»

2.

1. Thet wore tw edla konunga barn,
The lofde hwar annan sin troo,
Elskogh och en godh vilia
Them bådom tilsamman drogh.

2. »Hörer I, min sköna jungfrw,
Huru skal jag komma till edher?
Här faller så strijder een strömer
Alt både emellan edher och migh.»

3. »I kläden aff edher klädhe,
I simmen medh eder hand.
Jagh tänder vp ljus i lycktan,
Ther I kommen i land.»

4. Ther stod een ond menniskia,
Som lydde på theras taal:
»Then vänskap skal jagh skilia åth
Then stund jagh lefwa må.»

5. Och skam få then menniskia,
Herre Gudh gifwe henne skam!
Hon slechte uth ljusen uthur lychtan,
Som konungs sonnen efftersam.

6. Inkom tå en lijten hofwedräng,
Han stannade widh brede bord,
Han hade een snäll tunga,
Och wäl förde han sin ord:

7. »I sittien både frwr och mör,
I sömen som I förmå;
Jagh såg ett ädelt konunga barn
At siunka i böllian blå.»

8. Alle tå såtho the sköna jungfrur
Alt under skarlakan sijn;
Förvthan then ädle konungedotter,
Hon fälte tårar aff kin.

9. »O min aldrakäreste moder,
Höre I hwad jag säger eder:
Är mig loff gå i örtegård,
Ther the små roser stå?»

10. »Thigh är loff gå i örtegård,
Alt ther the små örter stå;
Tu väck vp tin yngste syster,
Hon skal wäl medh tigh gå.»

11. »O min aldrakäresta moder,
Hören I hwad jagh spör eder til:
Är migh loff gå vppå siögastrand,
Och hälst på hwijtan sand?»

12. »Thigh är loff gå til then hwijta siö
Och hälst på hwijtan sand;
Tu wäck vp tin yngsta broder,
Han skal wäl medh tigh gå.»

13. »Min broder är så lijten,
Han kan sigh intet förstå,

Han kan och icke åthskilia
The roser, som ibland ogräset stå.»

14. Then jungfru går så söriandes
Alt til then hwijta siöstrand;
Ther fan hon en fiskiare,
Han fiskiade uth medh land.

15. »Hören I, min käre fiskiare,
Alt hwad jagh spör eder til:
Sågen I något konunga barn,
At siunka i bölian nedh?»

16. »Fiskiat hafwer iagh i alla natt
Widh landet medh min båt;
Jagh fan en ädeligh konungs son,
Han hade warit eder til måt.»

17. Hennes hjerta bleff aff sorg fult,
Med wee klaga och jemmer stoor,
Och sade: »är min käreste död,
Så wil jagh ey lefwa en stund.»

18. Hon tog gulkedien aff sin hals
Och gullringar aff sin finger,
Them gaff hon then fiskare
Och tog lijket i sin fampn.

19. »O fiskiare, säg min moder god natt,
Min fader och mine bröder,
Ther til och mina systrar små;
Jagh seer them aldrigh meera.»

20. »Hälsa them alla med ett ord
Och bedh them ey hafwa harm,
Jagh säncker migh i haffzens grund,
Och hafwer min käresta i fampn!»

21. »Far nu väl, tu sköna werld,
Nu måste iagh skilias från tigh,
Och blifwa hoos min hiertelig kär,
Han är aldrakärest migh.»

22. Ack hvad jämmer och stoor sorg
Bleff tå i konungens land!
Tårar fältes i hwarie vrå,
Så ingen thet vthsäya kan.

23. Ty konungens dotter var tå dödh
Och drunckнat i bölian blå,
Ther til ock så en konungs son,
Som wore både skön och from.

24. Men Gud han straffade them ock så,
Som orsak war ther til;
Så gör han ock i thenna dagh,
Som godh kärleek skilia wil.

3.

1. Jag gick mig ut en midsommarsdag,
Då gräsen och örterna gro.
Det var två ädla konungabarn,
De lofvade hvarandra sin tro.

2. »Ack, hur skall jag till eder komma,
Jag ser ingen väg här fram?» —
»Vi tända ljuset i lyktan,
Då simmar du här fram.»

3. Det var den leda trollkäringen,
Hon stod och lydde derpå:
»Er vänskap vill jag åtskilja,
Den stund jag lefva må.»

4. Det var den leda trollkäringen,
Gud låte henne få skam!
Hon släckte ut ljuset i lyktan,
Så konungasonen han sank.

5. Jungfrun hon klädde sig i skarlakan hvit,
Också i skarlakan blå;
Så går hon sig i högan loft,
Der hennes fader sjelf låg.

6. »Och hören ni, käre fader min,
Hvad jag er säga må:
Får jag åt trädgården gånga,
Att plocka de liljor små?»

7. »Och väl skall du åt trädgården få gå,
Att plocka de liljor små.
Och tag med dig din yngsta syster,
Att du icke ensammen går.»

8. »Min yngsta syster är sig så liten,
Hon kan så litet förstå:
Hon plockar upp örter och liljor,
Och gräset det låter hon stå.»

9. »Och hören ni, kära fader min,
Hvad jag eder säga må:
Får jag åt sjöastranden gånga,
Att plocka de liljor små?»

10. »Och väl skall du åt sjöastranden få gånga,
Att plocka de liljor små,
Och tag med din yngsta broder,
Att du icke ensammen går.»

11. »Min yngsta broder är sig så liten,
Han kan så litet förstå:

Han skjuter bort alla små foglar,
Som ute med sjöstranden gå.»

12. Och jungfrun hon klär sig i skarlakan hvit
Också i skarlakan svart:
Så gångar hon sig åt sjöastrand,
Der som en fiskare satt.

13. »Och hören ni, käre fiskareman,
Hvad jag eder säga må:
Har ni sett till någon konungason,
Ligga död på böljorna blå?»

14. »Och fiskat har jag i den långa natt,
Och fiskat har jag med flit:
Jag hitta' det ädla konungabarn,
Jag såg aldrig fagrare lik.»

15. »Silfstuckne voro hans strumpor,
Guldspände voro hans skor,
Så sant som Gud fader i himmelen,
Så tyckte jag liket log.»

16. Och jungfrun tar liket uti famn,
Hon tryckte det till sin mun.
Stor ymka var det, att se derpå,
De båda sjönko till grund.

20.

Herr Tideman och lilla Rosa.

1. Rosa lilla talte till sin broder så —
Under lidan —
»Hvad sporde du för nytt uppå tinget i går?»
Så sent om en aftons tider.

2. »Ej annat hörde jag uppå tinget i går,
Men Tideman är döder och lagd uppå bår.»

3. Rosa lilla föll så blek ned till jord,
Hon talte på så länge icke ett ord.

4. »Och kära min syster, sörj icke så hårdt,
Han än ej är död och ligger ej på bår.»

5. »Vore mig till heder och icke till men,
Jag skulle strax resa till min sjuka ungersven.»

6. »Dig vore det heder och icke till skam,
Att du vill resa till din sjuka fästeman.»

7. Rosa lilla sadlade gångaren grå;
Så rider hon sig till herr Tidemans gård.

8. Rosa lilla rider på herr Tidemans gård;
Herr Tidemans moder i fönstret hon står.

9. »Här håller en jungfru allt uppå vår gård,
Och fagrare jungfru jag aldrig såg.»

10. »Hennes häst han ståndar på röda gullskor,
Den jungfrun hon lyser som guld emot sol.»

11. »Och det är lilla Rosa, min hjerteliga kär,
Och kära min moder, undfägnen henne väl!»

12. »Och inte vill jag undfägna henne väl;
Undfägne henne den, som håller henne kär!»

13. Rosa lilla in genom dörren steg,
Herr Tideman henne med ögonen neg.

14. Herr Tideman han klappar på bolstrarne blå:
»Behagar Rosa lilla att hvila häruppå?»

15. »Inte är jag trötter och inte är jag mod;
Men liten stunds hvila vore väl god.»

16. Herr Tideman talte till tjenaren så:
»Du bär mig hitin mina gullskrin två.»

17. Herr Tideman tar upp gullkronan så röd:
»Och den skall du bära allt efter min död.»

18. Herr Tideman tar upp gullringarna fem,
Demanter de lyste så klart uti dem.

19. Herr Tideman tar upp gullbältet så bredt —
Då vardt herr Tidemans moder så vred.

20. »Herr Tideman, Tideman, gif inte så;
Du tänk äfven på dina syskon de små!»

21. »Mina syskon de hafva båd' fader och mor
Men Rosa lilla ingen, som tröstar sig ett ord.»

22. »Mina syskon de hafva båd' åker och äng,
Men Rosa lilla sörjer hvar qväll hon går i säng.»

23. Så tog han lilla Rosa uti sin famn,
Och så gaf herr Tideman strax upp sin and'.

24. De lyfte lilla Rosa på gångaren grå,
Så rider hon sig öfver tolfmila skog.

25. De ringde för herr Tideman i östra kyrkogård —
Under lidan —
Det ringde för lilla Rosa i vester derifrån.
Så sent om en aftons tider.

21.

1.

Lilla Rosa.

1. Rosa lilla tjente på konungens gård —
Med äran och med dygd —
Och der tjente hon uti åtta runda år.
I vinnen väl, I vinnen väl både rosor och liljor.

2. Och hertigen han talte till Rosa lilla så:
»Rosa lilla, Rosa, trolofva mig i år!»

3. »Hertig, ack hertig, tala inte så:
Der ståndar er fader, han lyssnar deruppå.»

4. »Höre det hvem, som höra det vill!
Jag talar icke mer än hugen leker till.»

5. De orden de voro ej förr sagda fram,
Förr'n kungen sände hertigen till främmande land.

6. Och sände han hertigen i främmande land;
Men Rosa lilla fick han en grefve uti hand.

7. De skeppen de gingo både till och ifrån,
Och hertigen han spör, hur det Rosa lilla går?

8. »Väl Rosa lilla gångar, det gångar alltså:
I dag om en månad månd' hennes bröllop stå.»

9. »Och skall hennes bröllop i dag en månad stå,
Jag vara skall så när, att jag ser deruppå.»

10. Och Rosa lilla ut genom fönstret såg,
Så fick hon se de flaggor både hvita och blå.

11. »Jag skådar de flaggor både hvita och blå,
Och dem har jag virkat med mina fingrar små.»

12. Och Rosa lilla språng till sjöastrand,
Hon stannar inte förr än i hertigens famn.

13. Och satte de sig på gråan en sten;
De talte så mycket om kärlekens men.

14. De talte så mycket om kärlekens harm,
Till dess de sutto döde uti hvarannans famn.

15. Och brådt kom bud för konungen fram:
»Rosa sitter döder uti hertigens famn.»

16. »Och jag skall göra dem det till bravad,
Att de ej sku' få ligga i en och samma graf.»

17. Det växte upp liljor på begge deras graf,
De växte tillsamman med alla sina blad.

18 Det växte upp rosor ur båda deras mun,
De växte tillsammans i fagraste lund.

19. »Och hade jag trott deras kärlek så huld» —
Med äran och med dygd —
»Jag hade dem ej skilt för rödaste guld.»
I vinnen väl, I vinnen väl både rosor och liljor

2.

1. Rosa lilla tjente på konungens gård —
Med ära och med dygd —
Och der tjente hon i åtta runda år.
I vinnen väl, I vinnen väl både rosor och liljor.

2. Hon tjente der inte så mycket för lön,
Som för den unga hertigen var henne så skön.

3. Och hertigen han reste till främmande land:
»Och Rosa, lilla Rosa, du tag ingen ann'!»

4. Och medan han var borta i främmande land,
De gåfvo lilla Rosa en grefve uti hand.

5. Och Rosa lilla gångar i sin kammare in,
Der skrifver hon ett bref med tårar uppå kind.

6. Och Rosa lilla talte till den skeppareman:
»Ni fören detta bref i unga hertigens hand!»

7. När skepparen kom i det främmande land;
Så gaf han det brefvet i hertigens hand.

8. Och hertigen han sadlade sin gångare god,
Så rider han väl fortare än foglen han flög.

9. Och när som han kom till mölnaredam,
Så såg han de ljus, på brudbordet brann.

10. Och när som han kom uppå sin faders gård,
Hans faders små söner för honom ute stå.

11. »Och hören I, mina svenner små,
Viljen I med buden för Rosa lilla gå?»

12. »Här sitter lilla Rosa och skänker mjöd och vin,
Och ute sitter hertigen med tårar uppå kind.»

13. »Här inne sitter Rosa med utslaget hår,
Och ute sitter hertigen, ja, ute på vår gård.»

14. Och Rosa lilla hastigt från bredan bord sprang,
Och mjödet och vinet det efter henne rann.

15. Och Rosa lilla sprang i hertigens famn;
De talte så mycket om kärlekens harm.

16. De talte så mycket om kärlekens harm,
Till dess de sutto döde i hvarandras famn,

17. De lade lilla Rosa på förgyldan en bår,
Men hertigen de lade på granstörar två.

18. De svepte lilla Rosa i nettelduk fin,
Men hertigen de svepte i valmar och skinn.

19. De lade lilla Rosa allt uti kyrkogård,
Men hertigen de lade långt söder derifrå.

20. Men han fick ingen ro hvarken natt eller dag,
Till dess de blefvo lagda i en och samma graf.

21. Det växte upp en lind på båda deras graf,
Och gröna hennes qvistar och bleka hennes blad.

22. Och det stod ock beskrifvet uppå de bleka blad —
Med ära och med dygd —
»Min fader skall mig svara en gång på domedag.»
I vinnen väl, I vinnen väl både rosor och liljor.

3.

1. Rosa lilla tjente på konungens gård —
Med ära och med dygd —
Och der tjente hon för en ringa gemål.
Men strömmen faller hviter som en lilja.

2. Och der tjente hon i årena fem,
Till dess hon kunde bädda unga hertigens säng.

3. Och der tjente hon i årena sju,
Till dess hon kunde blifva unga hertigens brud.

4. »Och hör du, Rosa lilla, hvad jag dig säga må:
Är någon uti verlden din hug han leker på?»

5. »Och ingen är i verlden, min hug han leker på,
Förutan unga hertigen; den kan jag aldrig få.»

6. »Och hör du, lilla Rosa, hvad jag dig säga må:
Är det den unga hertigen, nog kan du honom få.»

7. Och hertigen han reste till främmande land:
»Och Rosa, lilla Rosa, tag ingen ann' till man!»

8. Och medan han var borta uti främmande land,
De fingo lilla Rosa en grefve uti hand.

9. »Och gifven mig, hvem I gifva vill,
Om först jag får skrifva unga hertigen till.»

10. »Och vi ha fått bref från främmande land,
Att hertigen är döder och lagd under sand.»

11. Så klädde de henne uti brudeskrud:
»Ack, stackars den jungfru, som tvingas stå brud!»

12. Och brådt kom bud i brudstugan in:
»Här kommer ett skepp i seglande vind.»

13. Och Rosa lilla ut genom fönstret såg,
Så fick hon se flaggor, både gula och blå.

14. »Och jag ser flaggor, både gula och blå,
Och dem har jag virkat med mina fingrar små.»

15. »Och hade jag mig en fulltrogen vän,
Som förde mig bud ifrån sjöastrand!»

16. »Och är icke jag en fulltrogen vän?
Jag bringar dig svar ifrån sjöastrand.»

17. »God dag, god dag, kär svågeren min,
Hur går det lilla Rosa uti buren sin?»

18. »Väl Rosa lilla går, det går allt så:
Vi druckit hennes bröllop i dagar två.»

19. Och hertigen han vardt så vreder till mods,
Han svartnade i ögonen som svartaste jord.

20. »Och skyndar du dig fort upp utaf sjö,
Så finner du henne med gullkronan mö.»

21. Och hertigen sadlar sin gångare röd,
Så rider han fortare än fogeln han flög.

22. »God dag, lilla Rosa, min fästemö!
Med dig vill jag lefva, med dig vill jag dö.»

23. Så gångar han sig uti brudstugan fram,
Och tog lilla Rosa i snöhvitan hand.

24. Så tog han lilla Rosa uti sin famn,
Så for han med henne till främmande land.

25. Och Rosa lilla somnade i hertigens famn —
Med ära och med dygd —
Hon vakna' inte förr än i tredje kungaland.
Men strömmen faller hviter som en lilja.

22.

Habor och Signild.

1. Habor kung och Sivar kung,
De begynte sig ett kif;
Det var allt om stolts Signil liten,
Hon var så vänt ett vif.
Fast hellre hafver Habor aktat vinna sig den allrasköna.

2. Habor drömde en dröm om natt
I sängen der han låg,
Arla om morgon han vaknade,
Han sade sin moder deraf.

3. »Mig tyckte jag uti lunden var
Allt med min brynja tung;
Der rann en ros upp på min arm,
Hon var både skön och ung.»

4. »Der rann en ros upp på min arm,
Hon var både skön och ung;
Hvar och en fogel, på qviste sutto,
De månde för henne sjunga.»

5. Ingen uti konungens gård
Den drömmen råda kunde,
Utan Habors moder,
Hon sörjer så margalunde.

6. »Är det dig till glädjen lagdt,
Att du skall vinna den mö,
Så är det mig till sorgen lagdt:
För hennes skull skall du dö.»

7. »Är det dig till glädjen lagdt,
Att du skall vinna det vif,
Så är det mig till sorgen lagdt:
För hennes skull låter du ditt lif.»

8. Habor lät sig växa hår
Och jungfrukläder skära,
Så seglade han åt främmande land,
Der ville han slöjder lära.

9. De histe upp deras silkessegel
Under deras förgyllande rå,
Så seglade de åt främmande land,
Fast mindre än månader två.

10. De kastade ut sin ankar
Uppå den hvita sand.
Det var Habor kungason,
Han trädde der först på land.

11. Habor stiger öfver stätte,
Hans brynja hon var ny.
Det ringer uti det kalla jern,
Det gjorde så stort ett gny.

12. Midt uppe på medjegårdar,
Der axlar Habor sitt skinn.
Så går han upp i höga loft,
För fruer och jungfruer in.

13. »Här sitten I, stolts Signil liten,
Båd' I och edra qvinnor,
Min fader hafver mig till eder sändt,
Jag skulle här slöjder nimma.»

14. »Har eder fader till mig sändt
I skolen här slöjder lära,
I skolen äta ur fat med mig
Och sofva hvar natt hos min tärna.»

15. »Jag är van sofva på svanedun,
Jag är ett konungabarn;
Skulle jag hos eder tärna sofva,
Så doge jag visst i harm.»

16. »Tjenen I qvar, min stolts jungfru,
I gifven eder ingen qvida!
I skolen äta af fat med mig
Och sofva hvar natt vid min sida.»

17. Alla sutto, stolts Signil litens mör,
De hade söm på knä,
Förutan Habor kungason,
Han skar ut roser af trä.

18. Alla sutto stolts Signil litens mör,
De sydde det bästa de kunde,
Förutan Habor kungason,
Han leker med sin nål i munne.

19. Der satt Signil litens tjenstemö,
Hon hade två händer så slöga:
»Aldrig såg jag någon stolts jungfru
Hafva tu djerfvare ögon.»

20. Så leka Habors ögon
Som solen öfver andra stjernor;
Ehvart som stolts Signil liten var,
Dit såg Habor så gerna.

21. »Aldrig såg jag någon stolts jungfru
Kunna mindre sy med nål,
Aldrig såg jag någon stolts jungfru
Bättre kunna dricka af skål.»

22. »Tig du, Signil litens tjenstemö,
Du vakta inte på mig!
Ehvart som jag mina ögon vänder,
Så litet jag aktar dig.»

23. »Jag är trött af resan stor,
Har rest en väg så lång.
Hören I, stolts Signil liten,
Lyster eder till hvilo gå?»

24. De åto och drucko en liten stund,
Det var intet mycket länge,
Upp stod stolten Signil liten,
Hon följde Habor till sänge.

25. »I sitten här, alla mina mör,
Syn eder gerning till ända,
Medan jag går i höga loft,
Och följer den jungfru till sänge!»

26. Habor satte sig i sängen ned,
Och tärnan drog af hans skor;
Det måtte höras så långan led,
Huru Habors hjerta det log.

27. Der lågo de en natt så lång
Allt vid hvarannars sida;
Arla om morgon de vaknade,
De sade hvarannan sin qvida.

28. »Hören I, stolts Signil lilla,
Hvad jag eder spörja må:
Är någon här i verlden till
Eder hug han leker uppå?»

29. »Här är ingen i verlden till,
Min hug han leker uppå,
Utan Habor konungason,
Honom kan jag aldrig få.»

30. »Är det sant I sägen för mig,
I hafven Habor så kär,
Det vill jag sanningen säga,
Han är eder ganska när.»

31. »Hören I, Habor konungason,
Hvi viljen I mig så skämma?
Hvi riden I icke i min faders gård
Med eder hök på händer?»

32. »Jag var mig i er faders gård
Med min hök på händer;
Eder fader är mig vorden vred,
Han vill mig låta upphänga.»

33. »Hören I, Habor konungason,
I snacken dock icke så;
Här ligger vid mina fötter
De falska tärnor två.»

34. »Ligger der vid edra fötter
De falska tärnor två,
Så ligger vid min hufvudgärd
Min skarpa brynja blå.»

35. Upp stod Signil litens tjenstemö,
Hon axlade kappan blå;
Så gick hon upp i höga loft,
Der unga konungen låg.

36. »I vaken nu upp, herre konung!
I hafven nu sofvit för länge;
Här är Habor konungason,
Han hafver eder dotter i sänge.»

37. Upp stod unga konungen,
Han ropte öfver all sin gård:
»I stånden upp, alla mina hofmän,
I kläden eder i jern och stål!»

38. »I stånden upp, alla mina hofmän,
I kläden eder icke falskt!
Det vill jag eder för sanning säga,
Habor är en vågehals.»

39. Det var stolts Signil liten,
Hon såg sig ut för säng:
»Här klädes i min faders gård
Så mången rasker hofdräng.»

40. »Klädes der ut i er faders gård
Så mången rasker hofdräng,
Det vill jag för sanning säga,
Litet räds jag för dem.»

41. »Här ligger vid min hufvudgärd
Min brynja och skarpa svärd:
Mig tager här ingen ut i dag,
Utan han får ofärd.»

42. »Här ligger vid min hufvudgärd
Mitt svärd och silfbodda knif:
Mig tager ingen här ut i dag,
Förr än mången låter sitt lif.»

43. Det var Signil litens tjenstemö,
Hon lydde deruppå;
Stal hon bort hans skarpa svärd
Och så hans brynja blå.

44. De stötte uppå dörren
Både med svärd och spjut:
»Hör du, Habor konungason,
Du gack för dörren ut!»

45. Det var Habor konungason,
Han tog i sin hufvudgärd:
Borta var hans brynja
Och så hans goda svärd.

46. »Borta är min brynja
Och så mitt goda svärd,
Hören I, stolts Signil liten,
Här blifver en ömkelig färd.»

47. De stötte uppå dörren
Med sporrspändan fot;
Hvar den nagla i dörren var,
De ruko Habor emot.

48. Somliga han med fötterna spann,
Somliga med händerna slog;
Det var femtio af konungens hofmän,
Som för hans fötter dog.

49. De lade på Habor de hårdaste band
Och alla voro de ny;
Hvart det band, på honom kom,
Det slet han sönder i try.

50. Der stod Signil litens tjenstemö,
Hon dem det rådet kände:
»I tagen ett hår af Signils hufvud
Och binden om Habors händer!»

51. De togo ett hår af Signils hufvud,
De bundo om Habors händer;
Förr ville han för henne dö,
Än han ville slita det sönder.

52. »Hören I, stolts Signil liten,
I låten god kärlek vinna!
När I sen min kappa hänga,
Låten eder i buren brinna!»

53. De togo Habor konungason,
De ledde honom ut för by;
Der fick han se de galgeträd,
De voro alla ny.

54. »I hängen upp min kappa,
Hon är af skarlakan röd;
Få de fruer och jungfruer se,
De ömka sig öfver min död.»

55. Det var stolts Signil liten,
När hon såg kappan hänga,
Tände hon elden på buren sin
Och lät sig der inne brinna.

56. Det var Habor kungason,
Han mälte ett ord med skäl:
»Är nu Signil innebränd,
Som mig var ganska kär!»

57. »I tagen ned min kappa,
Hon må nu på jordene ligga!
Fast om jag hade try tusend lif,
Jag ville ej ett af dem tigga.»

58. Det var unga konungen,
När han såg buren brinna;
Somliga hjelpa Habor ned,
Och somliga hjelpa stolts Signil.

59. När de kommo ut i rosende lund,
Så var då Habor hängd;
När de kommo till buren,
Var Signil innebränd.

60. När de kommo uti rosende lund,
Så var då Habor död;
När de kommo till buren,
Var Signil bränd i glöd.

61. »Hade jag detta förra visst,
Deras kärlek har varit så stark,
Icke skulle Habor hängt
För hundrade tusen mark.»

62. »I tagen nu Signils tjenstemö
Och sätten henne qvick i jord;
Hon har skilt mig vid dotter min,
Så ock en måg så god.»
Fast hellre hafver Habor aktat vinna sig den allrasköna.

23.

Axel Tordsson och skön Valborg.

1. De lekte gulltafel vid bredan bord,
I glädje och lust med alla,
De fruer tvenne med ära stor;
Så underlig leken månd' falla.
Men lyckan vänder sig ofta om.

2. De tärningar lupo så ofta omkring,
Så snart de sig månde vända,
Så gör ock lyckones hjul uti ring,
Hvars lopp man näpplig kan känna.

3. Fru Juli och drottning Malfred,
De lekte gulltafel med ära;
På golfvet gånga barnen dervid,
De lekte med äple och päron.

4. På golfvet gångar det barn så fint,
Med äple och päron månd' leka,
I salen herr Axel Tordsson kom in,
Han tänkte till Rom att resa.

5. Han helsade fruer och jungfruer tillik',
Honom följde tukt och ära,
I löndom han älskade det ädla vif;
Ty lyckan den vill förföra.

6. På armen tog han den lilla brud,
Klappade henne på hvitan kind:
»Krist gifve, att du vore vuxen nu
Snart blefve du kärasten min.»

7. Hans yngsta syster svarade brådt —
På kläder hon guld månde bära —
»Vor' hon än vuxen i denna natt,
I måtten ej samman vara.»

8. Jungfrunes moder talte här rätt,
Hon månd' ej från sanningen vika:
»I ären nu allt för när i slägt,
Dock väl hvarannan lika.»

9. Han tog en gullring af sin hand,
Bad barnet dermed att leka,
Der hon uppväxte i ålder, förstånd;
Det gjorde hennes kinder bleka.

10. »Kom väl i hog, min lilla brud,
I dag månde jag dig fästa!
Jag vill nu resa af landet ut,
De främmande herrar att gästa.»

11. Herr Axel drager af landet ut,
Honom följer tukt och ära;
I klostret sattes hans lilla brud,
Att hon skulle sömmen lära.

12. De lärde henne väl silke att sy,
Och läsa lät' de henne lära;
Af hennes dygd gick härligt gny,
Henne följde stor tukt och ära.

13. Slik adeliga seder, som hon bar,
Bör hvar man med rätta prisa;
I sinne hon ock förståndig var,
Och räknas ibland de visa.

14. I klostret var hon i ellofva år,
Tills Gud hennes moder månd' kalla,
Då tog henne drottningen i sin gård,
Bäst månde hon henne falla.

15. I kejsarens gård herr Axel var,
Hans sporrar som guld månd' glimma,
Sitt svärd han vid sin sida bar,
Och lät sig ridderlig finna.

16. Herr Axel han sofver så sötelig,
Allt som en herre månd' tämma,
Om natten har han ej ro hos sig,
Allt för sina starka drömmar.

17. Herr Axel han sofver i högan sal,
Och hvilar på silket det fina;
Han hade ej ro om natten all,
Han drömmer om fästemö sina.

18. Han drömmer om jungfru Valborg skön,
I flöjel klädd med ära,
Hos henne satt Hakon, konungens son,
En bön han månde begära.

19. Om morgonen ganska bittidelig,
Då lärkan sin stämma rörde,
Uppstod herr Axel så hastelig,
Sig snarlig i kläder förde.

20. Rätt fort lät han sadla gångaren grå,
Han lyster i lunden att rida,
Sin underlig tankar af hufvud slå
Och lyssna på foglasång blida.

21. Som nu herr Axel Tordsson
Kom in uti rosende lunden,
Der mötte honom en pelegrim skön
Uti den samma stunden.

22. »Väl mött, god dag, du pelegrim from!
Hvarthän står din begäran?
Ifrån mitt land du komma månd',
Dina kläder de mig det lära.»

23. »Norge det är mitt fädernesland,
Jag är af Gildeska stämma;
Till Rom har jag mig ärnat för sann,
Om jag der kan påfven finna.»

24. »Är du kommen af Gildeska slägt,
Då är du ock min frände;
Har stolten Valborg mig förgät't?
Säg mig, om du henne känner.»

25. »Valborg hon är en jungfru så skön,
Jag henne så väl månde känna;
Det är så mången riddareson,
Som sätter sin lit till henne.»

26. »Jag känner så väl den jungfru der,
Hon sliter sabel och mård;
Bland andra jungfrur hon loford bär,
Som tjena i drottningens gård.»

27. »Uppvuxen är Valborg skön jungfru för sann,
Som liljan fagrast på qviste;
Bland alla de jungfrur uti det land
Ej skönare någon visste.»

28. »Under marmorstenen hvilar fru Juli lik,
Allt hos sin herra kära;
Drottningen Malfred tog Valborg med sig,
Hon henne månd' älska och ära.»

29. »Guld bär hon om sin hvita hand,
I perlor flätar hon sitt hår;
Herr Axels brud af alle man
Hon kallas, ehvart hon går.»

30. »De kalla henne Axels fästemö skön,
Och göra deraf godt glam;
De ärna henne Hakon, konungens son,
Jag menar han blir hennes man.»

31. Herr Axel Tordsson, den ädle man,
Han klädde sig uti skinn;
Så går han uti salen fram,
För romerska kejsaren in.

32. »Hell sitten I, kejsar Henrik så from,
I ären så väldig en herre:
Urlof att resa jag bedes om,
Till fäderneslandet kära.»

33. »Från mig är fader och moder död,
I fara står godset det bästa,
Mig tvingar dock mest min fästemö,
En annan vill henne fästa.»

34. »Urlof det skall du gerna få,
Sjelf skall jag dig det gifva;
Om du tillbaka komma må,
Din plats skall öppen blifva.»

35. Herr Axel han rider af kejsarens gård,
Honom följde så härligan skara.
Och alle, som voro i samma gård,
Bådo honom af hjertat väl fara.

36. På resan var han så hastig och snar,
Honom följde trettio svenner;
När han kommer till sin moders gård,
Då red den herren allena.

37. När nu herr Axel Tordsson
Kom fram till borgaled,
Ute stod fru Helfred, hans syster skön,
Som hvilade dervid.

38. »Här står du, Helfred, syster min,
Nu väntar du mig icke komma,
Hur lefver Valborg, min fästemö fin,
Den ros och dygdeblomma?»

39. »Skön Valborg hon lefver mycket väl,
Den skönaste jungfru bland alla,
Hon tjenar ock vår drottning sjelf,
Hon henne bäst månd' falla.»

40. »Du säg mig, Helfred, syster fin,
Du gif mig rådet det goda:
Huru jag kan tala med fästemö min,
Att ingen man det förstode?»

41. »Kläd dig strax uti silke och guld,
Och sammet uppå dig drag;
Säg dig vara mitt hemliga bud,
Tala med den jungfrun i dag.»

42. Det var herr Axel Tordsson,
Gick öfver höga lofts spång,
Der mötte honom drottningens jungfrur skön',
De kommo ifrån aftonsång.

43. Han räckte skön Valborg hvitan hand,
Med äran sad' till henne så:
»Jag är fru Helfreds sändningebud för sann,
Att låta eder något förstå.»

44. Hon bryter upp det bref så stort,
Hon las det ut med alla,
Deruti stod' de älskogsord,
Som någon bäst kunde uttala.

45. Deruti lågo de gullringar fem,
Voro gjord' på sättet det bästa:
»Er gifver herr Axel Tordsson dem,
Som eder så ung månde fästa.»

46. »I lofva' att vara min fästemö,
Det skolen I hålla med ära:
Jag sviker eder ej på verldsens ö,
Det lofvar jag eder, min kära!»

47. Så följdes de öfver den höga bro,
Som Gud gaf dem till råda,
Der lofvade de hvarannan sin tro,
Och eder svuro de båda.

48. Vid Dorotea, den ädla mö,
En ed de svuro tillsamman:
I äran ville de båda dö
Och lefva tillhopa med gamman.

49. Herr Axel rider af konungens gård,
Han var så glader till mod,
Hans fästemö uti höga loft står,
Hon både lekte och log.

50. Det stod så uti månader fem,
Och väl uti månader nio,
Ellofva grefvesöner gingo fram,
Som månde om henne bedja.

51. Ellofva voro de riddare skön',
Till henne i äran månd gilja,
Den tolfte var Hakon, konungens son,
Han bad henne arla och serla.

52. »Hören I, skön jungfru fin,
Och viljen I vara min kära,
Så tager jag eder till drottning min,
Och kronan skolen I bära.»

53. »Hören I, Hakon, konungens son,
Det kan dock ej så gå;
Min tro har jag lofvat herr Axel from,
Den går jag aldrig ifrån.»

54. Fast vred blef Hakon, konungens son,
Och klädde sig uti skinn,
Så går han uti salen skön
För sin kära moder in.

55. »Hell sitten I, kära moder min,
Hvad råd månd' I mig bete?
Jag beder om skön Valborg fin,
Hon bjuder mig spott och spe.»

56. »Jag bjuder henne både heder och är',
Samt rike och land tillika:
Hon säger sig hafva herr Axel så kär,
Hon vill honom aldrig svika.»

57. »Har hon sin tro bortlofvat för sann,
Då bör hon den hålla med ära;
Här äro väl flere af grefvestånd,
Så mägtig som hon månde vara.»

58. »Väl äro här grefvedöttrar fler',
Så sköna och så rika;
Men ingen skön som Valborg är,
Ej heller så dygderika.»

59. »Med magt kan du henne icke få,
Ty det vore skam att höra;
Med vapen, om du henne vinna må,
Kan sig herr Axel ock röra.»

60. Fast vred blef Hakon, konungens son,
Och vred så gick han ut,
Der mötte honom hans skriftefader from,
Som kallas svartebror Knut.

61. »Hvi går min herre så sorgelig fram?
Hvarthän står hans begäran?
Är honom påkommen någon motgång slem,
Då sägen mig det, min herre!»

62. »Stor motgång är kommen mig uppå,
Som tvingar mig allra mest:
Skön Valborg kan jag icke få,
Herr Axel har henne fäst.»

63. »Hafver herr Axel skön Valborg fäst,
Han henne ej hem skall föra:
Deras härkomst ligger i klostret här näst,
Som I skolen se och höra.»

64. »Af ädel, hög och förnäm stam,
Närsyskonebarn de äro,
En fru, som dem till dopet fram
På Högeborgs slott månde bära.»

65. »Dopsyskon äro nu derföre de,
Allt för vår klosterrätt,
Derhos kunde vi erfara och se,
De äro i tredje slägt.»

66. »Min herre skrifver af landet ut,
Kapitlet skola de lyda:
Herr Axel får icke den ädla brud,
Vi vele honom det förbjuda.»

67. Det var Hakon, konungens son,
Han säger till svennerna så:
»I bedjen jungfruns morbröder from
Till mig i stugan ingå.»

68. De grefvar ställdes vid bredan bord,
Med tukt och mycken ära:
»Vår nådige herre oss sände ord,
Han säge oss sin begäran.»

69. »Om eder systerdotter skön,
Med henne lefva i ära,
Eder jag beder: mig henne ej sön!
Det är min bästa begäran.»

70. Svarade hennes morbröder tre,
De blefvo så glada till mod:
»Väl är skön Valborg född, ty se,
En konungason lofvar henne tro.»

71. De ädle herrar och grefvar för sann,
De klädde sig uti skinn.
De gingo i högaloftssalen fram
För Malfred, drottningen, in.

72. Drottningen Malfred, den mägtiga fru,
De helsade med tukt och sinne,
Dernäst stolts Valborg, den ädla brud,
Den skönaste der var inne.

73. »Väl dig, kära systerdotter skön,
Väl dig den stund du må lefva!
Om dig beder Hakon, konungens son,
Honom viljom vi dig gifva.»

74. »Hafven I mig bortlofvat nu,
Då vill jag eder det säga:
Herr Axel går aldrig utur min hug,
Helst lyster mig honom att ega.»

75. Svarade der hennes morbröder tre,
Som de bäst tyckte sig falla:
»Det skall i sanning aldrig ske,
Att du ditt löfte skall hålla.»

76. Och det var Hakon, konungens son,
Han låter skrifva kring landen,
Att hemta erkebiskopen from,
Med klerkerna alla tillsamman.

77. Först svarade då mäster Erland,
Han las det kongabref ut:
»Skam få den, som det påfann,
Ja, först och sist svartebror Knut!»

78. Erkebiskopen stod för bredan bord,
Han talte till kongen med ära:
»Min nådige herre sändt mig ord,
Han säge mig sin begäran!»

79. »Jag hafver mig en jungfru fäst,
Vid henne skolen I mig viga;
Herr Axel är henne af hjertat näst,
Hon skall honom öfvergifva.»

80. En stämning de utskrefvo fort,
Att till tinget skulle komma
Den ädle herre och jungfru så god,
Och stämningen icke försumma.

81. Om morgonen ganska bittidelig,
Som ottesången hade en ände,
Den ädle herre med fästemö sin,
Han skulle till kyrkan lända.

82. Den herre han stiger till höga häst,
Han månde så hjertelig sucka;
Den jungfru följer i karmen dernäst,
Sin sorg hon månde inlycka.

83. Det talte den sköna jungfru Valborg,
När hon kom i rosenlund:
»Sällan suckar gladt hjerta af sorg,
Men ofta ler sorgefull mun.»

84. Den riddarn rider på högan häst,
Hans tanke så vida omvankar;
Den jungfrun, som följer i karmen dernäst,
Hon döljer sin' sorgetankar.

85. Utom Mariæ kyrkogård,
Der stego de herrar från häst;
Sedan de uti kyrkan gå,
De fränder och riddar som bäst.

86. De hvilade på den kyrkogård,
Der biskop dem mötte och klerker;
Deras hjerta var klämdt af sorgen hårdt,
Det kunde man på dem märka.

87. Erkebiskopen mötte dem på den stad,
Med sölfslagen staf uti handen,
Med sina ordensbröder i rad,
Att skilja de kärleksbanden.

88. Fram trädde strax svartebroder Knut,
Med slägtebok i händer,
Han las för dem den arftaflan ut,
Att Axel var Valborgs frände.

89. Den arfvetafla de läste ut all,
Som munken gaf dem till råda,
Närsyskonebarn voro de uti val,
På mödernesidan båda.

90. De voro närsyskonabarn så god',
Af adeligt blod det bästa:
I fjerde led deras slägtskap stod;
Strax skilde dem åt de prester.

91. De voro komne af Gildeska rot,
Närsyskonabarn så fromma:
Herr Axel och skön Valborg god
Måtte icke tillsamman komma.

92. En fru dem båda till dopet bar,
Der de fingo dopsens gåfva,
Herr Esbjörn begge deras gudfar var:
Hvarannan de ej måtte ega.

93. Så följde de dem till altaret fram
Fingo dem handklädet i händer,
De voro ej sen att lösa det band;
Ty svennen var jungfrunes frände.

94. De voro fränder af ädelt blod,
Af Gildeska slägt, den bästa,
Dernäst voro de gudsyskon god':
De måtte ej sammanfästas.

95. Det handklädet mellan dem afskars slätt,
Ett stycke de hvar tilldela;
Ej lefver det någon i verlden så käck,
Som vet, hur hans lycka vill spela.

96. »Det handklädet nu sönderskuret är,
Hvarmed I oss åtskilja;
Så länge vi lefva, det aldrig sker,
I bryten vår vänskap och vilja.»

97. Af jungfruns finger man gullringen tog,
Gullarmband af hennes hand,
Sin gåfva igen fick den riddare god,
Upplöst var kärlighetsband.

98. Han kastade guldet på altaret då,
Gaf det sankt Olof till ära,
Svor alla de dagar han lefva må,
Han Valborgs vän ville vara.

99. Vred blef då Hakon, konungens son,
Allt under det silke röd:
»Efter du henne ej glömma kan,
Då är hon visst icke mö.»

100. Der svarade erkebiskop Erland,
Den visaste bland de klerker:
»Jag håller den för en oklok man,
Som ej känner älskogen starker.»

101. »Med vatten utsläcker man elden stor,
Härtill den brinnande brand;
Men kärlighets brand långt öfver går,
Den ingen man dämpa kan.»

102. »Solens hetta den brinner så starkt,
Att ingen den svalka kan;
Men älskogens brand är hårdare värk,
Den aldrig brytes, för sann!»

103. Dertill Herr Axel svarade så,
Stod klädd i silke röd:
»Den sak vill jag mig reda ifrån,
Skulle jag i morgon dö.»

104. Då blef Hakon, konungens son, vred,
Trädde fram på bredan sten:
»I morgon skall du mig svärja den ed,
Och det förutan allt men.»

105. »Svärja skall du i morgon för mig,
Allt både för klerk och prest,
Om Valborg hon är mö för dig,
Eller du har sofvit henne näst.»

106. »Om jag lofven skall gifva så,
Det kan jag fullväl göra;
I kampen törs jag än bestå,
Så länge jag mig kan röra.»

107. I loftet sof Eskelin, Hakons fru,
Hon vaknar af sömnen så brådt:
»Sankt Brigitta råde nu för min hug,
Hur jag hafver drömt i natt!»

108. »Jag drömde om Juli, den ädla fru,
Som hvilar i svarta mull,
Hon bad, att jag af hjerta och hug
Skulle vara hennes dotter hull.»

109. »Min herre, jag hafver sju söner med dig,
Hvar hafva de tjenare sköna,
De bjuda på svärd och våga sitt lif,
Att hjelpa den jungfru så väna.

110. »Min herre, I sadlen gångarn grå,
Och som en herre bortrida,
I följen med henne, bifallen då,
Att hjelpa ifrån all qvida!»

111. »Vi hafve till samman söner sju,
De unge hertigar raske,
Det är vår egen glädje och ro,
Att de kunna hålla sig tappre.»

112. »Närsyskonabarn vi voro i slägt,
Fru Juli och jag tillika,
Derföre står det oss mycket otäckt,
Om vi hennes dotter svika.»

113. Bittida om den morgonstund,
När solen begynte sig te,
På slottet gå de riddare fram,
Och vilja der aflägga ed.

114. Herr Axel Tordsson då färdig stod,
Och räckte sin hand ifrån sig:
»I kommen hit, grefvar af Gildeska rot,
Och lofven i dag med mig!»

115. Fram gå de ellofva riddare i mak,
Voro klädde i sabel och mård:
»Vi viljom lofva med Axel i dag,
Gud gifve det måtte väl gå!»

116. Strida runno tårar på jungfrunes kind,
Som regnet tjockast månd' falla:
»Ack, hvar skall jag finna vännerna min
Jag är eländig bland alla.»

117. Så talte hennes morbröder då,
Som henne så månde svara:
»Ensam du sjelfver svara må,
I rådet du ensam månd' vara.»

118. Och det var erkebiskop Erland,
Han talte till henne så:
»Fiender du många hafva kan,
Men vänner hafver du få.»

119. »Ja, fiender du väl många har,
Men vänner kan du ej finna;
Gud hjelpe dig af denna far',
Du måtte din sorg öfvervinna!»

120. »Att mig är min fader och moder död,
Må jag beklaga med smärta;
Men Gud, som alla hjelper af nöd,
Han känner ock bäst mitt hjerta.»

121. »Fru Juli ligger under marmorsten,
Herr Ingemar i svarta mull;
Men vore de än i lifve igen,
Då vore mig mången hull.»

122. Der hon nu satt med jemmer och ve,
Och uti sin stora sorg,
Då kom Hakon och lät sig se,
Framridandes till den borg.

123. Han trädde fram så hastelig,
Sina ord lät han så ljuda:
»I lofven går jag i dag med dig,
Sjelf vill jag mig tillbjuda.»

124. »Fru Eskelin är mig huld och god,
Hon sofver mig hvar natt när,
Din moder och hon voro af en rot,
Derföre kommer jag här.»

125. »I träden fram, mine sju söners tal,
Och eder i lofven blanda!
Herr Carl och hans söner af Söderdal,
De skola här stå till handa.»

126. Ellofva hertigsöner gingo fram,
Voro klädde i sabel och mård;
På fursteligt vis de pryddes för sann,
Och krusadt var deras hår.

127. Ellofva grefvar gingo i flock,
De voro helt oförfärde,
Krusadt var deras gula lock,
Förgyld' voro deras svärd.

128. »Med jungfrun vilje vi svärja nu,
Och lofven med henne göra,
I träder här fram, både sven och jungfru,
Att hvar och en det må höra!»

129. På messebok lade herr Axel sin hand,
Och svärdet höll han uti fäste;
Hans rike fränder stodo derhos för sann,
De ypperste och de bäste.

130. Fästet höll han uti sin hand,
Och udden stod mot en sten,
Sin ed på stunden gjorde han,
Och det förutan all men.

131. »Väl hafver jag haft Valborg kär,
Hon var min högsta tröst;
Jag henne dock aldrig var så när,
Att jag henne en gång har kysst.»

132. På messebok lade den jungfru sin hand,
Och så sin ed aflade:
»Min ögon vor' aldrig så dristig försann,
Jag torde herr Axel åskåda.»

133. Det bars öfver henne en himmel skön
Och sattes på henne skrud,
Så följde de henne i salen in,
Och kallade henne konungens brud.

134. In kom Hakon, konungens son,
Sitt tal månde han så fälla:
»Ej må härifrån någon riddare from
I natt sin resa anställa.»

135. »I dag vill jag fästa Valborg fin,
Allt till min hjertans kära;
Hon skall nu vara drottningen min,
Och kronan af röda guld bära.»

136. Der breddes duk, de sattes till bord,
Der skänktes både mjöd och vin;
Herr Axel satt med sorgefullt mod,
Och talte till kärestan sin.

137. »I sägen mig Valborg, min ädla ros,
Medan vi äro ena härinne,
Hvad råd vi kunna uppfinna oss,
Att vår sorg måtte försvinna!»

138. »Får jag konungen, om det så går,
Så sker det ju mot mitt minne.
Om jag än lefde i tusende år,
Går I mig aldrig af sinne.»

139. »I höga loft vill jag sitta med id,
Och virka guldet det röda,
Så sorgelig vill jag lefva min tid,
Som turturdufvan månd' göra.»

140. »Hon hvilar aldrig på grönan gren,
Hennes ben är' aldrig så trötta,
Hon dricker aldrig det vatten rent,
Men rörer det först med fötter.»

141. »Min herre, I riden så lustelig,
Att skåda den villa rå,
Alla de tankar, I fån om mig,
I låten dem strax bortfara!»

142. »Min herre, I riden så fröjdelig,
Att skåda den vilda hara,
Alla de tankar, I fån' om mig,
I låten dem strax bortfara!»

143. »Om jag än rider i rosende lund,
Och skådar de djur uti skogar,
Hvad skall jag göra om nattestund,
När jag dock icke kan sofva?»

144. »Mitt fädernegods jag säljer för sann,
För silfver och guld det röda,
Se'n vill jag draga i främmande land,
Och sörja mig sjelf till döda.»

145. »Min herre, I säljen ej godset bort,
Det är så svårt att mista,
Men sänder bud till herr Esbjörn fort,
Hans dotter skolen I fästa.»

146. »Allhed, hans dotter, I fästa må
Och lefva hos henne med ära,
I moders stad vill jag eder stå,
Och sorgen så för oss bära.»

147. »Ingen skön jungfru jag hafva må,
Och ingen trolofvar jag mig,
Kunde jag än kejsarens dotter få,
När jag nu icke fick dig.»

148. Erland erkebiskopen svarade brådt,
Han klappade dem med ära:
»I sägen hvarannan i afton god natt,
Det kan ej annars vara.»

149. Den erkebiskop han sade fritt ut,
Och kunde sin tunga väl röra:
»Skam få du, svartebror Knut,
Som häri skilnad månd' göra!»

150. Herr Axel böd den jungfru god natt,
Det gjorde han med stor ängslan,
Hans hjerta var med sorg belagdt,
Som fången i jern är fängslad.

151. Skön Valborg går i höga loft hän,
Med jungfrurna att sofva,
Hennes hjerta det brinner af sorg och men,
Som eld och ljusan låga.

152. Bittida om den morgonstund,
När solen sken med allo,
Begynner drottningen margelund,
På jungfrurna sina att kalla.

153. Drottningen bad jungfrurna i det sinn',
Att virka guldet det röda,
Stilla stod Valborg, jungfru fin,
Af sorg hennes hjerta månd' blöda.

154. »Valborg, jungfru skön och from,
Hvi är du så sorgse i hug?
Det sker dig ära och mycken mån,
Att du blifver konungens brud.»

155. »Jag vill heller hafva herr Axel god,
Och lefva med honom i ära,
Än jag vill hafva en gåfva stor,
Den norska kronan att bära.

156. »Så litet det dock gagnar mig,
Att mina vänner sig glädja,
När jag med tårar sorgelig
Min' kinder må dagelig väta.»

157. Detta stod nu en tid så rund,
Ja, väl uti månader tre,
Herr Axel och den jungfrun from,
De kunde hvarken leka eller le.

158. Der kom då örlig på det land,
Den fiende så stark månd' vara,
Herr Hakon, konungens son för sann,
Han månde det land försvara.

159. Konungen lät bjuda kring all sin land,
De lekte och lärde tillika,
Herr Axel, den högädle man,
Han månde dem icke svika.

160. Ty konung Hakon han var ej sen,
I fält då månde han rida,
Han bjuder i landet hvar och en,
Som svärd kunde bära vid sida.

161. Han bjuder utöfver all sin land,
Så många, som svärd kunde bära,
Herr Axel, den högädle man,
Han skulle hans höfvitsman vara.

162. Hans sköld var både hvit och blå,
Han kändes i marken vida,
Två röda hjertan deri månd' stå;
För äran då ville han strida.

163. När som de kommo på marken fram,
Och sågo sina fiender glänsa,
Mer gall då mod och väldig hand,
Och icke med jungfrur att dansa.

164. Herr Axel bedref så manligt verk,
Sitt fädernesland till fromma,
För honom föllo de hofmän stark,
Han gjorde dem sadlarne tomma.

165. Han slog så mången tapper man,
Han trampad' dem under sin' hästar,
Han skonade ingen med sin hand,
Och helst de yppersta och bästa.

166. Han slog de herrar utaf Upland,
Som redo de höga hästar,
Kung Amunds söner föllo för hans hand,
De grefvar och hertigar bästa.

167. Så tjockt de pilar flyga i skar',
Som bönder, när de slå hö:
Hakon, konungens son, blef sår,
Och snarliga måtte han dö.

168. Som nu herr Hakon konungason
Från hästen månde nedfalla,
Herr Axel, ädle herren from,
Gaf sig dervid med alla.

169. »Hör du, Axel Tordsson kär,
Du hämna till fyllest min död,
Så får du landet och riket här
Och begges vår fästemö.»

170. »Till fyllest skall jag hämna din död,
Att det skall spörjas till by,
Jag skonar mig ej för slag eller stöt,
Och aldrig skall jag fly.»

171. Herr Axel ränner i hopen in,
Han var så vred till mod,
Ehvem, som honom möter, gesvindt
Den slog han ned till fot.

172. Då föllo alla de starke män,
Som bönderne korn månd skära;
Herr Axel Tordsson, den ädle sven,
Stod manlig och oförfärad.

173. Den herre så länge värjade sig,
Tills han miste brynjan bäst,
Han stridde så friskt och mannelig,
Tills skölden blef klufven allt slätt.

174. Han värjade sig så mannelig der,
Och månde sig sjelfver trösta,
Intill dess att hans goda svärd
Det månde i fästet brista.

175. Aderton voro de dödliga sting,
Den herre han hade i bröstet;
Se'n buro de honom i tältet in,
Så nödigt de honom miste.

176. Af honom rann blodet så stridelig,
För segren då måtte han dö;
Det sista ord, han talade för sig,
Var allt om hans fästemö.

177. »I sägen skön Valborg så mycken god natt,
Vår Herre för henne skall råda,
I himmelriket vi finnas fullsnart,
Och mötas gladelig båda.»

178. In kom den lilla smådräng god,
Och stod för bredan bord,
I talet var han både snäll och klok
Han kunde väl foga sin' ord.

179. »I jungfrur, aflägg en silken röd,
Och bären det hvita linn!
Herr Hakon konung är nu död,
Och Axel, kär herren min.»

180. »Död är herr Hakon, kongens son fin,
Han ligger på döda bår.
Det hämnade herr Axel, herren min;
Ty fick han sitt banesår.»

181. »Segren hafva de vunnit visst,
All Norges land till ära,
Mång' tapper krigsman har lifvet mist,
Ja, mången ädel herre.»

182. Så svåra grät Malfred, drottningen fin,
Det kan hvar moder väl röna,
Skön Valborg sörjer om kärasten sin.
Hon väter sin kinder sköna.

183. Hon talte strax till tjenaren sin,
Bad honom hastig att vara:
»Du hemta hit mitt förgylda skrin,
Du må det strax inbära!»

184. »I spännen grå gångar' för karmen röd,
Till klostret vill jag mig gifva,
Jag glömmer aldrig herr Axels död,
Så länge jag här månd' blifva.»

185. Utanför Mariæ kyrkogård,
Der trädde hon från sin karm,
Så sorgelig hon i kyrkan går,
Hon qvaldes med ångest och harm.

186. Gullkronan tog hon med sin hand,
Hon satte den på de stenar:
»Nu vill jag aldrig hafva man,
Men lefva en jungfru allena.»

187. »Två gånger var jag fästemö,
Men aldrig brud kunde blifva.
Nu vill jag uti klostret dö,
Från verlden mig alldeles gifva.»

188. De buro fram de förgylda skrin,
Deruti var guldet mesta,
Det skiftade hon bland fränder sin,
De yppersta och de bästa.

189. Hon tog guld och det stora halsband,
Hvari de smycken månd' hänga,
Fru Eskelin hon det gaf för sann,
Som henne hade älskat så länge.

190. Så tog hon upp det stora guldband,
Dertill de spetsar, fast bred'.
Det gaf hon herr Hakon med mun och hand,
Som svor med henne den ed.

191. Hon tog fast mycket silfver och guld,
Väl öfver hundra gullringar,
Dem gaf hon de hertigesöner båld',
Som lofven med henne ingingo.

192. Hon gaf till kyrkor och skolar väl,
Och till dem, som skulle läsa;
För sin och sin kära väns själ,
Hon stiftade dagelig messa.

193. Hon gaf till enkor och faderlös' barn
Och dem, som vandra om föda,
Till sankt Annæ beläte skön
Gaf hon gullkronan den röda.

194. »I träden fram, biskop, ärvördig man,
I vigen mig in med mull,
Den klosterordning jag svär för sann,
Jag hoppas I varden mig hull!»

195. »Herr Åke, erkebiskop kär,
I vigen mig inför Gud!
Jag kommer aldrig af klostret här,
Förr'n jag bärs död härut.»

196. Der voro så många grefvar båld',
Som hade deraf stor harm,
Der de nu kastad' den svarta mull
Allt öfver skön Valborgs arm.

197. Nu går skön Valborg i klostret der,
Hon lider så mycket tvång,
Messan hon aldrig försummar der,
Ej heller ottesång.

198. I klostret mången gifven är,
Både jungfrur och dygdiga qvinnor;
Dock ingen så skön som Valborg kär,
Hvars like man näpplig' finner.

199. Bättre är det ej vara född,
Än städse i sorgen lefva,
Med ängslan dagelig äta sitt bröd,
Och aldrig rolighet pröfva.

200. Gud den förlåte, som orsak är,
Att de ej samman må vara,
Som hafva hvarannan af hjertat kär
Och älska med tukt och med ära!
Men lyckan hon vänder sig ofta om.

24.

Herr Carl eller klosterrofvet.

1. Herr Carl han gick för sin fostermoder in,
Han frågade henne om råd:
»Hur skall jag sköna jungfrun
Med mig ur klostret få?»
Men herr Carl sofver allena.

2. »Du lägg dig sjuk, du lägg dig död,
Du lägg dig uppå bår,
Så kan du sköna jungfrun
Med dig ur klostret få.»

3. In kommo de småsvennerne,
Voro klädde i kläderna blå:
»Och lyster skön jungfrun i vakstugan gå
Och se herr Carl på bår?»

4. Och in kommo de småsvennerne,
Voro klädde i kläderna röd':
»Behagar skön jungfrun i vakstugan gå
Och se herr Carl är död?»

5. Och in kommo de småsvennerne,
Voro klädde i kläderna hvit':
»Behagar skön jungfrun i vakstugan gå
Och se herr Carl stå lik?»

6. Och jungfrun gick för sin fostermoder in,
Och frågade henne om råd:
»Ack, kan jag i vakstugan få gå
Och se herr Carl på bår?»

7. »Och inte vill jag dig gifva råd,
Ej eller så nekar jag dig;
Men om du i afton i vakstugan går,
Herr Carl han sviker dig.»

8. Och jungfrun inför dörren gick,
Hon glimmade som en sol;
Men herr Carls falska hjerta,
Det låg på bår och log.

9. Och jungfrun till hans hufvud gick,
Hon såg på hans krusade hår:
»Ack, medan du här lefde,
Du höll mig ganska kär.»

10. Och jungfrun hon till fötterna gick,
Hon lyfter på hvitan linn':
»Ack, medan du här lefde,
Du var allrakärasten min.»

11. Och jungfrun hon till dörren gick,
Hon bjöd sina systrar god natt;
Herr Carl, som uppå båren låg,
Sprang upp, tog henne fatt.

12. »I bären ut min bår igen,
I skänken mjöd och vin,
I morgon skall mitt bröllop stå
Med allrakärasten min.»

13. Det var de klosternunnor —
De läste uti bok —
»Visst var det en Guds engel,
Som bort vår syster tog.»

14. Och alla klosternunnor
De sjöngo för sig:
»Krist, gif en sådan engel
Komm', tog' båd mig och dig!»
Men herr Carl sofver allena.

25.

1.

Oväntad bröllopsgäst.

1. Det var två såta vänner,
Som höll' hvarandra kär;
Den ena for till främmand' land
Ifrån sin fästemö.

2. Den ungersven skulle bortresa
Ifrån sin hjertans vän:
»Låt ingen dig bortlocka,
Till dess jag kommer igen!»

3. När ungersvennen var bortrester,
Fick hon en annan kär,
Som henne väl behagade,
Allt efter sitt begär.

4. När ungersven detta spörja får,
Fick han ett annat mod;
Han sadlade upp sin gångare grå,
Red sig dit brölloppet stod.

5. När ungersven detta veta fick,
Fick han ett annat sinn:
Han vände sina kläder
Och gick i brudstugan in.

6. Så bad han att få dansa
Med bruden liten stund;
Men hennes hjerta bäfvade
Och blek var jungfruns kind.

7. Så börja' han att dansa
Den långa dans till slut:
»Ack, hör min sköna jungfru,
Hvarför är hon så blek?»

8. »Hvarför är hon så bleker,
Hvarför är hon så blyg?» —
»En annan har mig lockat,
Se'n du var rest af by.»

9. »Jag må väl vara bleker,
Och kinden icke röd:
En annan har mig lockat,
Han sade, du var död.»

10. Och när han hade dansat
Den långa dans till slut,
Så sprang han in i kammaren,
Slog dörren igen om sig.

11. Han satte sig att skrifva
Det långa afskedsbref;
Så tog han fram sitt timmeglas,
Som väntar på hans lif.

12. När glaset var utrunnet
Och tiden var förbi,
Så tog han sitt förgyllande svärd
Och stack uti sitt lif.

13. När blodet börja' rinna,
Som strida strömmar plä',
Så öppnade han dörren,
Bad sköna jungfrun se.

14. Så kommen, flickor alla,
Och sen hur svårt det är
Med falsker tunga tala
Och ha en annan kär!

15. Men hvem kan hemta rosor
Utaf de hårda berg,
Och hvem kan finna kärlek,
Der ingen kärlek är?

2.

1. Jungfrun hon gångar på högan berg,
Hon skådar i djupan dal,
Der fick hon se ett gångande skepp,
Som fullt med grefvar var.

2. Det var den minsta grefve,
Som uppå skeppet var,
Han ville den jungfrun trolofva sig,
Så unger som han var.

3. Och ungersven drager de gullringar fem
Och sätter på jungfruns hand:
»Trolofva mig, du lilla vän,
Det är vårt kärleksband!»

4. »Hvad skall jag svara moder min,
När jag kommer hem igen?»
»Ack säg, ack säg, du lilla vän,
Du hitta'n i grönan äng.»

5. »Och för min moder så ljuga
Det går slätt inte an,
Är bättre att tala sanningen:
Det är ett kärleksband.»

6. Ungersven bad sin allera-
Sin allera käraste vän,
Han skulle litet bortresa
Och komma snart igen.

7. När ungersven var bortrester,
Fick hon en annan vän,
Den hon tillförne älskade;
Hon älskade honom än.

8. När tre år voro förlidne,
Kom ungersven igen;
Så frågade han kär fader sin:
»Hur mår allra kärasten min?»

9. »Du varit så länge bortrester,
I dag står din käraste brud;
Och hvem kan blifva vännen din,
Det vet allena Gud.»

10. Och ungersven gångar i kammaren,
Han kammar och krusar sitt hår,
Så gångar han sig till bröllopsgård,
Allt der, som brölloppet står.

11. Så tager han bruden i snöhvitan hand,
Han dansar golfvet kring;
Så sakta som han dansade,
Så bleknade hon på kind.

12. »Hvarför är du så bleker
Och icke något röd?» —
»De hafva ej talat sanningen,
De sagt att du var död.»

13. Och ungersven gångar i kammaren,
Slår dörren igen om sig,
Så sätter han sig på förgyllande stol,
Och skrifver det långa bref.

14. När brefvet det var skrifvet,
Och timman var förbi,
Så drager han ut sitt förgyllande svärd,
Och ränner i sitt lif.

15. När blodet börja rinna,
Som strida strömmar ner,
Så låter han upp den kammardörr;
Bad sköna jungfrun se.

16. Och hör ni, flickor unga,
Hur ymkeligt det är,
Att tala med falsker tunga,
Och ha en annan kär.

17. »Adjö, min lilla engel,
Och min utvalda vän!
Vi få väl en gång mötas åt
Hos Gud i himmelen.»

18. »I himmelen, i himmelen,
I himmelens trånga port,
Der får du en gång svara för
Hur illa du har gjort.»

26.

Stolts Hilla.

1. Hilla lilla sitter i kammaren sin —
Ingen vet min sorg utan Gud —
Hon fäller så mången tår uppå kind.
Den lefver aldrig till, som jag kan klaga mina sorger.

2. Brådt kom bud för drottningen in:
»Stolts Hilla lilla syr så vildt i sömmen sin.»

3. Drottningen axlade kappan blå,
Så månde hon sig till stolts Hilla lilla gå.

4. Drottningen slog Hilla på blekblommand' kind,
Så blodet det stank på sparlakanet fint.

5. »Nådiga drottning, I slå mig ej så hårdt!
Jag är en konungs dotter så väl som eders nåd.»

6. Hilla lilla klappar på hyendet blå:
»Och lyster min drottning att hvila häruppå?»

7. »Nådiga drottning, I sätten er här ner,
Att jag må tälja mina sorger för er.»

8. »Medan jag var i min kära faders gård,
Sju riddare mig dagligen vaktade på.»

9. »Min fader han höll mig så hederlig,
Två riddare dagligen tjente mig.»

10. »Den ena han hette hertig Magnus,
Han ville på äran mig beslå.»

11. »Den andra hette hertig Hillebrand,
Var konungens son af Engeland.»

12. »Och det var hertig Hillebrand,
Med honom så månde jag fly utaf land.»

13. »Hillebrand sadlade sin gångare grå,
Så lyfte han stolts Hilla lilla deruppå.»

14. »Och när som vi kommo i rosende lund,
Der lyste hertig Hillebrand hvila en stund.»

15. »Han somna' en blund allt uti mitt sköt,
Han sof der en sömn så ljuflig och söt.»

16. »Hillebrand, Hillebrand, sof inte nu!
Jag hörer min fader och mina bröder sju.»

17. »Hillebrand, Hillebrand, sof inte så!
Jag känner min faders gångare grå.»

18. »Hillebrand tog mig allt uti sin famn:
'Hilla lilla, Hilla, nämn icke mitt namn!'»

19. »Han slog uti den första skar'
Mina bröder sex, också min far.»

20. »Han mötte uti den andra flock,
Min yngsta broder med gullgulan lock.»

21. »Och Hillebrand, Hillebrand, stilla ditt svärd,
Den döden är ej min yngsta broder värd.»

22. »Jag hade ej förr utsagt dessa ord,
Sju sår lade Hillebrand ned till jord.»

23. »Hillebrand stryker sitt blodiga svärd:
'Vore du ej Hilla, detta vor' du värd'.»

24. »Min broder han tog mig vid gullgulan lock,
Så binder han mig vid sadeleknapp.»

25. »Aldrig var det så liten en rot,
Som icke tog ett stycke utaf min fot.»

26. »Och icke var det så liten en gren,
Som icke tog ett stycke ur Hilla lillas ben.»

27. »Och när som vi kommo till första led,
Min sorgbundna moder hon ståndar dervid.»

28. »Då ville min broder qvälja mig,
Min moder hon ville bortsälja mig.»

29. »Så sålde de mig för en klocka ny;
Hon hänger i Mariæ kyrkeby.»

30. »När moder min hörde den klockans klang,
Hennes hjerta sönder i stycken sprang.»

31. Stolts Hilla lilla slöt sitt tal härmed —
Ingen vet min sorg utan Gud —
Så föll hon död ned för drottningens knä.
Den lefver aldrig till, som jag kan klaga mina sorger.

27.

Liten Kerstin stalldräng.

1. Liten Kerstin hon låter kläder tillskära —
Åh, den lilla! —
Så gifver hon sig som en stalldräng till att tjena.
I vårt stall har hon tjent i stor löndom.

2. Så rider hon sig uppå konungens gård:
»Behöfver väl konungen nå'n stalledräng i år?»

3. »Och stalldräng behöfver jag i år som allrabäst,
Men intet föder jag din apelgrå häst.»

4. Unga hertigen han stod och lydde deruppå:
»Och fö'r min fader drängen, väl fö'r jag gångarn grå.»

5. »En stalldräng behöfver vi i år som allrabäst,
Och fö'r min fader drängen, väl föder jag hans häst.»

6. Den första dagen red hon de fålarna i bet,
Om natten följer hon den unga hertigen i lek.

7. Och andra dagen rider hon de fålarna i äng,
Om natten hvilar hon med unga hertigen i säng.

8. Den tredje dagen rider hon de fålarna i vall,
Om natten sofver hon på unga hertigens arm.

9. »Liten stalledräng är blefven så underligen fet,
Han orkar inte rida, när som solen bränner het.»

10. »Liten stalledräng är blifven så ovig och tjock,
Han orkar sjelf ej stiga i sadelen opp.»

11. Unga hertigen sig åt stallgården går,
Att se hur liten Kerstin stalledräng hon mår.

12. Unga hertigen in genom stalldörren såg,
Så fick han se, hvar Kerstin liten stalledräng låg.

13. Så bredde unga hertigen ut sin kappa blå,
Der födde liten stalldräng de svennebarnen två.

14. Och brådt kom det budet för konungen in,
Liten Kerstin hade födt en liten rosenblommand' kind.

15. Och konungen han ropade utöfver sin gård:
»I bedjen unga hertigen att inför mig gå!»

16. Unga hertigen in genom dörren han steg,
Och konungen honom med vreda ögon neg.

17. »Och hör du unga hertig, hvad jag dig säga må:
Är du väl fader åt de tvenne svennebarnen små?»

18. »Och är du nu fader åt de små barnen två,
Så tag då liten Kerstin och drag af min gård!»

19. Unga hertigen faller på sina bara knä:
»Och, kära min fader, förlåten I mig det!»

20. »Så tag då liten Kerstin och sätt uppå ditt knä,
Tag så de tolf gullringar, trolofva henne med!»

21. Och unga hertigen blandade mjöd och vin,
Men falska tärnan lade förgift deruti.

22. Unga hertigen blandade mjöd och vin
»Och lyster dig dricka, kärasten min?»

23. Den första drick utaf vinet hon drack,
Hennes gullkedja kring halsen hon sprack.

24. Och konungen blef så vred i sitt mod —
Åh, den lilla! —
Lät sätta falska tärnan qvicker i jord.
I vårt stall har hon tjent i stor löndom.

28.

Stolts Botelid stalldräng.

1. Stolts Botelid hon rider på konungens gård:
»Behöfver min konung stalledräng i år?»
Hon sade, hon har lust till att rida.

2. Och konungen han titta genom hvita gardin:
»Mig tyckes I vara en qvinnoblommand' kind.»

3. Och konungen han talte till småsvenner två:
»I bedjen stolts Botelid inför mig gå.»

4. »Hur skulle jag väl töras inför konungen gå?
Jag sliter intet annat än valmaret grå.»

5. »Och I må väl slita det valmare grå,
Så skolen I dock inför konungen gå.»

6. Stolts Botelid hon tjente der i sju år så god,
Det åttonde blef hon så tunger på sin fot.

7. Stolts Botelid hon tager af sin valmarsgrå rock,
Derunder så hade hon damaste blått.

8. Stolts Botelid hon gångar sig på höga lofts bro,
Med silkessydda strumpor och sölfspända skor.

9. Stolts Botelid hon in genom dörren steg,
Och konungen henne med blida ögon neg.

10. Och konungen han tager henne uti sin famn,
Och gaf'na gullkronan och drottningenamn.
Hon sade, hon har lust till att rida.

29.

Bergkonungen.

1. Stolts Margareta hade en fader så rik —
Tiden görs mig så lång —
Och han var en konung öfver sju kungarik.
Men jag vet, att sorgen är tung.

2. Till henne så friade grefvarne två,
Men ingen så ville hon hafva ändå.

3. Till henne så friade förstarne fem,
Och ingen ville hon hafva utaf dem.

4. Till henne så friade konungar sju,
Men ingen så ville hon hafva ännu.

5. Och bergakungen frågade sin moder om råd,
Allt huru han skulle stolts Margareta få.

6. »Och huru mycket vill du gifva åt mig,
Att hon sjelf skull' komma i berget till dig?»

7. »Dig skulle jag gifva det rödaste gull,
Och alla dina kistor med penningar full'.»

8. En söndagsmorgon då hände det så,
Stolts Margareta skulle till kyrkan sig gå.

9. Och allt som hon gick och allt som hon står,
Allt närmare kom hon, der höga berget låg.

10. Så gångar hon sig det berget omkring,
Så öppnas en dörr, och der går hon in.

11. Stolts Margareta in genom bergadörrn steg,
Och bergakungen henne med blida ögon neg.

12. Så tog han den jungfrun uppå sina knän,
Och tog de gullringar och fäste henne med.

13. Så tog han den jungfrun allt uti sin famn,
Gaf henne gullkrona och drottningenamn.

14. Så var hon i berget i åtta runda år,
Der födde hon två söner och en dotter så båld.

15. När hon der hade varit uti de åtta år,
Så ville hon gå hem till sin kära moders gård.

16. Och bergakungen talte till småsvenner två:
»I spännen för karmen de gångare grå!»

17. Och Margareta ut genom bergadörren steg,
Och hennes små barn de gräto dervid.

18. Och bergakungen tog henne uti sin famn,
Så lyfter han henne i förgyllande karm.

19. »Och hör du, smådräng, hvad jag dig säga må:
Nu skall du föra henne uppå sin moders gård!»

20. Stolts Margareta in genom dörren steg,
Och hennes moder henne med ögonen neg.

21. »Och hvar har du varit så länge?» —
»Jag har varit i de blomsterengder!»

22. »Hvad är det för en hufva, du bär på ditt hår,
Lika som qvinnor och mödrar plä' gå.»

23. »Väl må jag bära hufva på hufvudet mitt,
Mig bergakungen har båd' fästat och vigt.»

24. »I berget har jag varit uti de åtta år,
Der hafver jag två söner och en dotter så båld.»

25. »Der hafver jag två söner och en dotter så båld,
Den yppersta jungfrun i verlden månde gå.»

26. »Och hör du, stolts Margareta, hvad jag må säga dig:
Får jag dig följa hem och se barnena din?»

27. Och bergakungen in genom dörren nu steg,
Och Margareta föll till jorden dervid.

28. »Och står du nu här och klagar öfver mig:
Kom du icke sjelf uti berget in till mig?»

29. »Och står du nu här och klagar din nöd,
Kom du icke sjelfver in igenom min dörr?»

30. Bergkonungen slog henne på rosende kind:
»Och packa dig i berget till små barnen din!»

31. Bergkonungen slog henne med hopvriden rot:
»Och packa dig till berget, och det skall gå fort!»

32. Och bergakungen tog henne uti sin famn,
Så lyfte han henne i förgyllande karm.

33. »Och hör du, min smådräng, hvad jag dig säga må:
Nu skall du föra henne allt uppå min gård!»

34. Stolts Margareta in genom bergadörren steg,
Och hennes små barn de gladdes dervid.

35. »Det är inte värdt, I glädas öfver mig,
Krist gifve, jag aldrig vore moder åt er!»

36. Den ena bar fram en förgyllande stol:
»Och hvilen er här, min sorgbundna mor!»

37. Den ena bar fram det påfylda horn,
Den andra la' deri ett förgyllande korn.

38. Den första dryck hon drack af det horn,
Så glömde hon bort både himmel och jord.

39. Den andra dryck hon drack af det horn,
Så glömde hon bort både Gud och hans ord.

40. Den tredje dryck hon drack af det horn,
Så glömde hon bort både syster och bror.

41. Så glömde hon bort både syster och bror —
Tiden görs mig lång —
Men aldrig glömde hon sin sorgbundna mor.
Men jag vet, att sorgen är tung.

30.

1.

Herr Peders sjöresa.

1 Det var unga herr Peder,
Han kammar och krusar sitt hår;
Så gångar han sig för sin fostermor,
Frågte henne, hvad död han skull' få?

2. »Och inte så dör du på sotesäng,
Och inte blir du slagen i krig;
Men akta dig väl för de böljorna blå,
Att de ej förråda ditt lif!»

3. »Och dör jag inte på sotesäng,
Ej heller blir slagen i krig,
Nog aktar jag mig för de böljorna blå,
Att de ej förråda mitt lif.»

4. Det var den unga herr Peder,
Han gångar till sjöastrand;
Der låter han bygga sig ett skepp
Allt uppå den hvita sand.

5. Och skeppet det var utaf hvalfiskben,
Och masterna va' lika så;
Och flaggorna voro af det rödaste gull,
Som sutto derofvan uppå.

6. »I dag så låtom oss dricka,
Me'n ölet vi kunna få;
I morgon skola vi segla,
Der vinsten vi kunna få.»

7. Det var båd' skeppare och styresmän,
De sköto det skepp ifrån land,
Så glömde de bort Gud Fader,
Guds Son och Helige And'.

8. De segla' i dagar, de segla' i år
Allt uppå det villande haf;
Och när som de kommo på djupaste grund,
Så började masterna gå af.

9. Herr Peder tog upp sin tärningebok,
Han kastade tärning på bord:
»Vi skola nu alla kasta den lott,
Hvem som är den syndaren stor.»

10. Och första tärning på tafvelbord rann
Emellan de sjöfarand' män,
Lotten den föll på herr Peder,
Den unga konungason.

11. Den andra tärning på tafvelbord rann
Emellan de sjöfarand' män,
Lotten föll på herr Peder,
Den unga konungen sjelf.

12. Den tredje tärningen på tafvelbord rann
Emellan de sjöfarand' män,
Lotten föll på herr Peder,
Den unga konungen sjelf.

13. »Och efter vi äro så långt ifrån land,
Att vi ingen prest kunna få,
Så låtom oss falla för masterna ner
Och göra vårt skriftermål!»

14. Det var den unga herr Peder,
Vid masten, der han låg,
Han skulle nu göra sitt skriftermål,
Och det blef honom så svårt.

15. »I kyrkor hafver jag röfvat,
Och kloster hafver jag bränt,
Och mången adelig stolts jungfru
Båd' heder och ära förkränkt.»

16. »I skogen hafver jag vandrat,
Bedrifvit både rån och mord,
Och mången redlig bondeson
Låtit sätta qvicker i jord.»

17. »Om Gud han ville mig hjelpa,
Att jag kunde komma till land,
Så skulle jag bygga en kyrka
Allt uppå snöhvitan sand.»

18. »Om Gud han ville mig hjelpa,
Att jag kunde komma till by,
Så skulle jag bygga en kyrka
Och täcka den all med bly.»

19. »Om någon af er skulle komma i land,
Min fostermor frågar efter mig,
Så säg, att jag tjenar i konungens gård,
Och står mig så ridderlig.»

20. »Om någon af er skulle komma i land,
Min fästemö frågar efter mig,
Så säg, att jag ligger i böljorna blå;
Bed henne, hon glömmer ej mig!»

21. Och när han had' utfört de ord,
Rätt i den samma stund,
Det stormväder växte upp så stort,
Slog skeppet neder i grund.

2.

1. Herr Pädar går under borgalind,
Krusat hafver han sitt hår;
Gångar han för sin fostermoder in:
»Lären I mig god' råd!»
Medan sjön tager så mången.

2. »Inte skall du på landet dö,
Ej heller blifva slagen i krig;
Men vakta dig väl för böljan blå,
Hon dränker ditt unga lif!»

3. Snäckan ligger på sjöastrand,
Gräset under henne gror;
»Den der icke drager af land,
Tjenar icke sin herre i tro!»

4. När som de kommo sig midt på sund,
Böljan började att slå,
Han skriftade sig för sin styreman,
Han kunde icke presten nå.

5. Det var då unga herr Pädar sjelf,
Han faller på sina knä:
Och så gjorde han sitt skriftermål,
Allt framför ett segelträ.

6. »Röfvat hafver jag kyrkobord,
Kloster hafver jag bränt!
Så mången är den stolts jungfru god,
Hvars ära jag hafver kränkt.»

7. L»ockat hafver jag enka och brud,
Svikit hafver jag mö,
Det kom aldrig uti min hug,
Att jag på sjön skulle dö.»

8. »Kommer här någon till lands igen,
Min moder spörjer efter mig:
Säg, jag tjenar i främmande land,
Så sörjer hon inte mig.»

9. »Kommer någon här till lands igen,
Min fästmö spörjer efter mig:
Säg, jag ligger på hafsens grund,
Om hon vill gifta sig.»
Medan sjön tager så mången.

31.

Den lille båtsmannen.

1.

1. Jungfrun satt i högan loft och virka' gull på skinn
Så kom en liten båtsman och tittade derin.
Men de lekte, dé lekte gulltärning.

2. »Och hör du, lilla båtsman, hvad jag månd' säga dig:
Lyster dig att spela gulltärning med mig?»

3. »Och huru skall jag spela gulltärning med dig?
Jag hafver intet rödan guld att sätta emot dig.»

4. »Du sätter upp din tröja, du sätter upp den grå,
Och deremot jag sätter de gullringar två.»

5. Och första gulltärning på tafvelbordet rann,
Lilla båtsman tappade, men sköna jungfrun vann.

6. »Och hör du, lilla båtsman, hvad jag månd' säga dig:
Lyster dig att spela gulltärning med mig?»

7. »Och huru skall jag spela gulltärning med dig?
Jag hafver intet rödan guld att sätta emot dig.»

8. »Du sätter upp din gamla hatt, du sätter upp den grå;
Jag sätter min gullkrona, tag den, om du kan få.»

9. Och andra gulltärning på tafvelbordet rann,
Lilla båtsman tappade och sköna jungfrun vann.

10. »Och hör du, lilla båtsman, hvad jag månd' säga dig:
Lyster dig att spela gulltärning med mig?»

11. »Och huru skall jag spela gulltärning med dig?
Jag hafver intet rödan guld att sätta emot dig.»

12. »Du sätt upp dina strumpor och silfverspända skor;
Jag sätter upp min ära, och dertill min tro.»

13. Och tredje gulltärning på tafvelbordet rann,
Sköna jungfrun tappade och lilla båtsman vann.

14. »Och hör du, lilla båtsman, du skynda dig från mig!
Ett gångand' skepp i floden det vill jag gifva dig.»

15. »Ett gångand' skepp i floden det får jag hur jag kan;
Men jag vill ha' den jungfrun, jag med gulltärning vann.»

16. »Och hör du, lilla båtsman, du skynda dig från mig!
En silkessömmad skjorta den vill jag gifva dig.»

17. »En silkessömmad skjorta den får jag hur jag kan;
Men jag vill ha' den jungfrun, jag med gulltärning vann.»

18. »Och hör du, liten båtsman, du skynda dig från mig!
Mitt halfva kungarike det vill jag gifva dig.»

19. »Ditt halfva kungarike det får jag hur jag kan;
Men jag vill ha den jungfrun, jag med gulltärning vann.»

20. Och jungfrun gick i kammaren, hon krusade sitt hår:
»Ack, nåd' mig arma jungfru för giftermål jag får!»

21. Båtsman går på golfvet, han lekte med sitt svärd:
»Du får så godt ett giftermål, som nånsin du är värd.»

22. »Jag är väl ingen båtsman, fast eder tyckes så:
Jag är den bästa konungason, i Engeland kan gå.»
Men de lekte, de lekte gulltärning.

2.

1. Jungfrun satt i buren och sydde gull på skinn;
Kom en liten båtsman gångande in.
Men de spelte, de spelte gulltärning.

2. »Hör du, lilla båtsman, hvad jag vill säga dig:
Har du lust att spela gulltärning med mig?»

3. »Jag har väl lust att spela gulltärning med dig;
Men jag har intet rödan guld att sätta emot dig.»

4. »Sätter du ut dina silfverspända skor,
Deremot så sätter jag min ära och min tro.»

5. Den första gulltärning på tafvelbordet rann,
Lilla båtsman tappte, och jungfrun hon vann.

6. Den andra gulltärning på tafvelbordet rann,
Jungfrun hon tappte, men lilla båtsman vann.

7. Den tredje gulltärning på tafvelbordet rann,
Jungfrun hon tappte, men lilla båtsman vann.

8. »Hör du, lilla båtsman, du skynda dig från mig!
En silkesstickad skjorta den vill jag gifva dig.

9. »En silkesstickad skjorta den tar jag när jag kan,
Men jag vill ha den jungfrun, som jag med tärning vann.»

10. »Hör du, liten båtsman, du skynda dig från mig!
Ett skepp uti floden det vill jag gifva dig.»

11. »Ett skepp uti floden det tar jag när jag kan;
Men jag vill ha den jungfrun, som jag med tärning vann.»

12. »Hör du, lilla båtsman, du skynda dig från mig!
Ett slott och en fästning dem vill jag gifva dig.»

13. »Ett slott och en fästning dem tar jag när jag kan;
Men jag vill ha den jungfrun, som jag med tärning vann.»

14. »Hör du, lilla båtsman, du skynda dig från mig!
Min faders halfva rike, det vill jag gifva dig.»

15. »Din faders halfva rike det får jag när jag kan;
Men jag vill ha den jungfrun, som jag med tärning vann.»

16. Jungfrun går ur kammaren, hon kammar ut sitt hår:
»Gud nåde mig jungfru för giftermål jag får!»

17. Båtsman går på golfvet, han leker med sitt svärd:
»Och du får bättre man, än du nå'nsin är värd.»

18. »Jag är ingen båtsman, fast eder tyckes så:
Jag är den bästa kongason, i Engeland månd' gå.»

19. »Är du den bästa kongason i Engeland kan gå,
Så skall du få min ära och dertill med min tro.»
Men de spelte, de spelte gulltärning.

3.

1. Jungfrun satt i högan loft, hon virkade gullband,
Så mången kärlig tanke i hogen henne rann.
Men hon spelade, hon spelte och hon lekte gulltärning.

2. Och sköna jungfrun skådade allt kring det hvita haf:
»Krist gif' den sven månd' komma, som jag min tro bortgaf!»

3. Och hastigt fick hon skåda ett skepp på böljan blå;
En ungersven så fager han månd' vid stammen stå.

4. »Du spänn upp alla segel, och styr med hast i land!
Här är en fager jungfru, som väntar uppå strand.»

5. »Och hör du, lilla båtsman, hvad jag nu säger dig:
Och har du lust att kasta gulltärning med mig?»

6. »Och väl så vill jag kasta gulltärning med dig,
Om du har lust att sätta din ära upp mot mig?»

7. Och första gulltärning på tafvelbordet rann,
Den lilla båtsman tappade, men sköna jungfrun vann.

8. Andra gulltärning på tafvelbordet rann,
Lilla båtsman tappade och sköna jungfrun vann.

9. Tredje gulltärning på tafvelbordet rann,
Sköna jungfrun tappade och lilla båtsman vann.

10. »Och hör du, lilla båtsman, du skynda dig från mig
En silkessömmad skjorta den vill jag gifva dig.»

11. »En silkessömmad skjorta den får jag, när jag kan;
Men jag vill ha den jungfru, som jag med tärning vann.»

12. »Och hör du, lilla båtsman, du skynda dig från mig!
Ett gylne skepp i hafvet det vill jag gifva dig.»

13. »Ett gylne skepp i hafvet det får jag, när jag kan;
Men jag vill ha den jungfrun, som jag med tärning vann.»

14. Och jungfrun går i kammaren, hon smyckar ut sitt hår:
»Gud nåd' mig arma jungfru för riddare jag får!»

15. Och båtsman gick på skeppet, han drager ut sitt svärd:
»Du har fått bättre giftermål, än nånsin du är värd.»

16. »Jag är väl ingen båtsman, fastän dig tyckes så:
Jag är den förste konungsson, i England månde gå.»

17. »Är du den bästa kungason, i England månde gå,
Så skall du få min jungfrudom och dertill ock min tro.»

18. »Och hören I, små svenner, den jungfrun, som jag vann,
I fören till min fader allt uti Engeland!»

19. »God dag, min kära fader!» — »God dag min kära son;
Den jungfrun, som du förer, du tagit långt ifrån?»

20. »Den jungfru, som jag förer, jag med gulltärning vann;
Hon är en furstadotter allt ifrån Österland.»

21. »Är hon en furstadotter, jag vill dig vara huld:
Jag gifver till ditt bröllop utaf det röda guld.»

22. Så förde de den jungfrun allt uti kyrkan fram:
»Gif nu den tro och ära, som jag med tärning vann!»
Men hon spelade, hon spelte och hon lekte gulltärning.

32.

1.

Herr Äster och fröken Sissa.

1. Herr Äster rider sig der söder under ö —
Så välsigne! —
Han fäster Sissa lilla så väner en mö.
Stor sorg bär han väl för henne.

2. Han fäste Sissa lilla och förde henne hem,
Så stor och så kynner så var han öfver den.

3. Herr Äster rider sig uti rosenlund,
Der lyste Sissa lilla hvila en stund.

4. Herr Äster breder ut sin kappa blå,
Der födde Sissa lilla de sönerna två.

5. Herr Äster klappa' Sissa lill' på hvitblommand' kind:
»Hvem är nu väl fader till små barnen din?»

6. »Så hjelpe mig Gud utaf all min nöd,
Som intet jag vet, om han är lefvand' eller död.»

7. »Min fader han var en så underlig man,
Han bygde min bur så nära vid strand.»

8. »Elfva voro de, min bur nederbröt;
Det var ej mer än en, som min ära åtnjöt.»

9. Herr Äster klappar Sissa lill' på hvitblommand' kind:
»Hvad fick du då för äran din?»

10. »Och han gaf mig en harpa utaf gull;
Han bad att jag skull' leka, när jag är sorgefull.»

11. »Och han gaf mig en silkessydder särk,
Den hafver jag slitit med sveda och värk.»

12. »Och han gaf mig det röda gullband,
Det band han om min snöhvita arm.»

13. »Och han gaf mig ett par sölfspända skor,
Dem hafver jag slitit med så mycken stor oro.»

14. »Och han gaf mig en sölfboddan knif;
Krist gifve, han satt i hans hjerta och lif!»

15. »Och hör då, Sissa lilla, nu tala intet så:
Jag är nu fader åt små barnen de två.»

16. Herr Äster klappar Sissa lill' på hvitblommand' kind:
»Hvart skall vi nu göra af småbarnen din?»

17. »Det ena lägga vi under så bredan en sten,
För det bära vi så lönligen men.»

18. »Det andra lägga vi under så grönan en torf,
För det bära vi så lönligen sorg.»

19. »Och hör du, Sissa lilla, nu tala inte så,
Min syster bor inte så långt härifrån.»

20. »Min syster bor inte så långt ifrån by,
Hon fostrar upp de barnen, om de än voro try.»

21. Herr Äster klappar Sissa lill' på hvitblommand' kind:
»Orkar du nu rida i guldsadelen din?»

22. »Så litet orkar jag rida i guldsadelen min,
Jag fruktar, när jag framkommer, din moder spottar mig.»

23. Herr Äster han rider sig till Hviteborgs led,
Der ståndar hans moder och hvilar sig vid.

24. »Du vare välkommen, herr Äster, kär sonen min!
Hvar hafver du fått den unga bruden din?»

25. »Och hjelpe mig Gud utaf all min nöd,
Som jag såg aldrig så väner en mö.»

26. De ledde Sissa lilla i bruarehus,
Riddaren och små svenner de bar för henne blus.

27. Alla drucko mjöd och alla drucko vin,
Herr Äster lagade mat åt allrakärasten sin.

28. De lade Sissa lilla mellan bolstrarna blå,
Herr Äster lade sig på kistorna små.

29. »Och hör du, herr Äster, kär' sonen min:
Hvi sofver du inte när unga bruden din?»

30. »Jag lofva' hennes fader allt söder under ö,
Att Sissa lilla skulle sex veckor sofva mö.»

31. »Det är nu den seden uti främmande land» —
Så välsigne! —
»En jungfru skall sofva sex veckor utan man.»
Stor sorg bar han väl för henne.

2.

Herr Råstigh.

1. Råstiger rijder sigh söder under öö,
Han fäste lijten Inga, som war ingen mö.
Der groo Edle örter.

2. Han fäste lijten Inga, han förde henne hem,
Sielf herr Råstigh redh henne igen.

3. Rätt som dhe kommo i Rosenlund,
Der wille Inga lilla hwijla en stund.

4. Der breder han vth sin kappa blå;
Där föder liten Inga söhner twå.

5. »Höör du, Inga, hwad jagh säger nu:
Hwem är fader åth desse barnen tu?»

6. »Hoos min fader war en rijker giest;
Wij lekte guldtafl som wij kunde bäst.»

7. »Wij lekte guldtafwel af hiertans grund;
Då blef Jagh medh desse barnen tung.»

8. »Höör du, Inga, war intet rädd,
Men seij huru den Ridderen war klädd.»

9. »Han hade kläder brun och hwijt;
Jagh tychte han war Eder, herr Råstigh, lijk.»

10. »Han hade kläder brune och blå;
Den wackraste herre Jagh nånsin sågh.»

11. »Höör du, Inga, hwadh [jagh] seijer nu:
Hwar wil tu giöra af desse barnen tu?»

12. »Däth ena wil jagh settia emellan Muld och steen,
I alle mine dager bära för'et Mehn.»

13. »Däth andra will Jagh settia emellan Muld och torf,
J alle mine dager bära för'[et] sorgh.»

14. »Inga lilla, Inga lilla, seij intet så,
Du skall föda up desse barnen små.»

15. »Jagh haar här en Faster här ute widh åå;
Dijth skall Jagh före desse barnen små.»

16. Råstiger Eld medh Swerdsvdden slogh,
Han hämptade watn medh sine skoor.
Nu groor Edle örter.

33.

Riddar Olle.

1.

1. Riddar Olle rider sig allt söder under ö,
Der fäste han stolts Väna lill' och tänkte hon var mö.
Riddar Olle.

2. Der fäste han stolts Väna lill' och förde henne hem,
Med rödan gullkrona på bleknande kind.

3. De spelemän de spelade på gullharpan röd:
»Gud nåde dig, fru Väna lilla, du är inte mö!»

4. »Hör du, fru Väna lilla, hvad jag dig säga må:
Hvad är det, som de spelemänner spela må?»

5. »Och eder vill jag hålla för en okloker man,
Som tror, hvad som spelas utaf en drucken man.»

6. Och Väna lilla tager af det röda gullband,
Så kastar hon det uti spelemannens hand.

7. Så kastar hon det uti spelemannens hand,
En annan klang uti harpan det kom.

8. De spelte i dagar, de spelte i tre,
Men inte ville bruden åt brudsängen se.

9. Men när den fjerde dagen åt qvällen han led,
Fru Väna lilla lade sig i sängen ned.

10. »Och hör du, Väna lilla, hvad jag dig spörja må:
När var det, du bortgaf din ära och din tro?»

11. »Min fader han var en så underlig man,
Han bygde min bur så nära vid strand.»

12. »Han bygde min bur så nära vid strand,
Der alla de skeppare de kommo i land.»

13. »Och tolf voro de, som buren nederbröt,
Men ej mer än en, som min ära åtnjöt.»

14. »Och hör du, Väna lilla, unga bruden min,
Hvad gaf han då dig för du gaf äran din?»

15. »Han gaf mig en gullkrona så röd,
Han bad, jag skulle bära den bland fruar och mör.»

16. »Och han gaf mig ett par silfverspända skor,
Dem hafver jag slitit med stor möda och oro.»

17. »Och han gaf mig en harpa utaf det röda gull,
Han bad, jag skulle spela, när jag blir sorgefull.»

18. »Och han gaf mig en silfbodder knif,
Krist gifve, den sutte uti hans unga lif!»

19. »Och hör du, Väna lilla, du tala inte så!
Jag är nu fader till dina barn de små.»
Riddar Olle.

2.

1 Riddar Olle han rider allt söder under ö,
Der fäste han stolts Svaneli och tänkte hon var mö.
Riddar Olle.

2. Han fäste henne mö, han förde med sig hem,
Och alla kungens hofmän de kände henne igen.

3. Stolts Svaneli hon klädde sin tärna till brud,
Gaf henne guldkrona och silfverskrud.

4. De ledde den bruden i brudehus,
Och sjelfver stod stolts Svaneli och bar för henne ljus.

5. De ledde den bruden i brudestol,
Och sjelfver stod stolts Svaneli och drog af hennes skor.

6. De ledde den bruden i brudebänk,
Och sjelfver stod stolts Svaneli och bar för henne skänk.

7. Riddar Olle han hade en gammal sängefäll;
Han kunde så väl tala som riddar Olle sjelf.

8. »Och hör du, riddar Olle, hvad jag dig säga vill:
En mö gick ur din säng, men en sköka kom igen.»

9. »Och hör du, stolts Svaneli, hvad jag dig säga vill:
Och hvar var du, när du miste äran din?»

10. »Min fader han var en så underlig man,
Han bygde min bur så nära ned vid strand.»

11. »Han bygde mig en bur så nära ned vid strand,
Der alla kungens hofmän de skulle ro i land.»

12. »Elfva var de, som min bur nederbröt,
Men der var ej mer än en, som min ära åtnjöt.»

13. »Och han hade krusadt och kringskuret hår,
Och vackrare riddare jag aldrig än såg.»

14. »Hans växt var så rank, och hans skuldra så bred,
Han hofva' som en kämpe, när han till striden red.»

15. »Han gaf mig i fäste ett silfverbodda skrin,
Och maken finnes ej från Dannemark och hit.»

16. »Af honom fick jag de guldröda band,
Dem band han om min snöhvita arm.»

17. »Af honom fick jag en harpa af guld,
Derpå jag månde spela, när jag blef sorgefull.»

18. »Och han gaf mig en silfverbodder knif;
Jag önskar den satt i hans hjerta och lif!»

19. »Och kära stolts Svaneli, du tala inte så!
Ty jag är nu fader åt dina barn de små.»
Riddar Olle.

3.

1. Herr Olof han rider sig söder under ö,
Der fäste han fru Inga lilla till sin fästemö.
Ridder Olof.

2. Han fäste den jungfrun, han förde henne hem,
Med rödan gullkrona och blekan kind.

3. Liten Inga hon lade sig på bolstrarne blå,
Och der föder hon de sönerne två.

4. Herr Olof han hade en tärna med sig;
Hon var stolts Inga lilla ganska lik.

5. »Hör du, herr Olofs tärna, hvad jag säger dig:
Vill du i morgon vara brud för mig?»

6. »Gerna vill jag vara brud för dig,
Bara inte herr Olof känner igen mig.»

7. »Inte känner herr Olof igen dig,
Jag önska' hans moder inte mer kände mig.»

8. De klädde på henne en kjortel blå,
Och gullet det i hvarje söm låg.

9. De klädde på henne en tröja grön,
Och gullet det lyste i hvarje söm.

10. De klädde på henne en kappa svart,
Och gullet det i hvarje trå satt.

11. De satte på henne de gullringar fem,
Juveler och demanter de glindrade i dem.

12. De drogo på henne de handskarne små,
Rosor och liljor de glindrade derpå.

13. De satte på henne en gullkrona röd:
»Den fick jag, när jag var herr Olofs fästemö.»

14. Liten Inga hon såg utför höga lofts sval,
Hon såg sina brudmän, de kommo i traf.

15. Brudsadeln kom fram, han sken som en glöd:
»Ack väles den jungfru, som nu vore mö!»

16. Bruden hon rider i sakta mak,
Inga lilla sjelfver red vid hennes bak.

17. När bruden hon kom på kyrkogård,
Dess skönhet berömde både stora och små.

18. Bruden hon gångar åt kyrkan fram,
Dess skönhet berömde båd' qvinna och man.

19. Och när som de från kyrkan skulle fara hem,
Ute för dem var många spelemän.

20. Speleman han spelar i pipan röd:
»Gud nåde dig, fru Inga lilla, du är inte mö!»

21. Fru Inga lilla tog upp det röda gullband,
Så kasta' hon det i spelemannens hand.

22. Så snart han fick det röda gullband,
I pipan hördes en annan klang.

23. »Jag sitter nu här en så drucken en man:
Ingen må undra, hvad jag spela kan.»

24. »Jag sitter nu här både gammal och grå:
Ingen må undra, hvad jag spela må.»

25. De drucko i dagar, de drucko i tre,
Och inte ville bruden åt sängen se.

26. De drucko i dagar, de drucko i fem,
Då togo de bruden med våld i säng.

27. De ledde den bruden i brudehus,
Fru Inga lilla sjelfver bar för henne ljus.

28. De ledde den bruden åt höga loft,
Fru Inga lilla sjelf lät för henne opp.

29. De satte den bruden uppå en stol,
Fru Inga drog af'na båd' strumpor och skor.

30. Bruden hon lade sig i sängen ned,
Herr Olof han vände sig åt väggen dervid

31. Bruden hon lyfte på förgyllande fäll,
Och bruden gick upp, fru Inga lad' sig igen.

32. Herr Olof han hade uppå sig en fäll,
Han kunde så väl tala som herr Olof kunde sjelf.

33. »Hörer du, herr Olof, hvad jag säger dig:
Nu släppte du en mö, tog en sköka till dig.»

34. »Hör du, liten Inga, kärasten min,
Hvad fick du för mödomen din?»

35. »Min fader han var en så underlig man,
Han bygde min bur vid sjöastrand.»

36. »Han bygde min bur vid sjöastrand,
Der alla kungens hofmän skulle segla fram.»

37. »Nio var det, som min bur uppbröt,
Inte mer än en, som min ära åtnjöt.»

38. »Han hade hvitgult hår och skuret ikring,
Den raskaste, som seglar mellan Danmark och hem.»

39. »Han gaf mig en silkesstickad särk,
Derpå ha nio jungfrur haft sitt handaverk.»

40. »Och han gaf mig en kjortel blå,
Gullet det i hvarje söm låg.»

41. »Och han gaf mig en tröja grön,
Och gullet det låg i hvarje söm.»

42. »Och han gaf mig en kappa svart,
Och gullet det i hvar en trå satt.»

43. »Han gaf mig de handskarne små,
Rosor och liljor de glindra' derpå.»

44. »Han gaf mig de gullringar fem,
Han bad jag skulle blifva hans käraste vän.»

45. »Och han gaf mig en gullkrona röd,
Han bad jag skulle blifva hans kära fästemö.»

46. »Och han gaf mig en harpa utaf gull,
Han bad jag skulle spela, när jag var sorgefull.»

47. »Och han gaf mig en gullharpa röd,
Han bad jag skulle spela, när jag var i nöd.»

48. »Och han gaf mig en silfverbodder knif,
Jag önskar den sutte i hans unga lif!»

49. »Kära fru Inga lilla, tala inte så!
För jag är nu fader åt små barnen två.»

50. Herr Olof tog fru Inga lilla uti sin famn,
Han gaf henne gullkrona och drottningenamn.
Ridder Olof.

34.

Slottet i Österrik.

1. Det ligger ett slott i Österrik —
Österrik —
Det är så väl bebundet,
Med silfver och det röda gull —
Röda gull —
Och marmorstenar uppmuradt.

2. Der inne ligger en ung hertig —
Ung hertig —
På sitt lif är han fången,
Väl femtio famnar under jord —
Under jord —
Bland drakar, etter och ormar.

3. Hans fader kom från Rosenborg —
Rosenborg —
Han till det tornet gångar:
»Ack du, min allrakäraste son —
Käraste son —
Huru hårdt ligger du fången!»

4. »Ack fader, käre fader min! —
Fader min —
Jag ligger här hårdt fången,
Femtio famnar under jord —
Under jord —
I nöd och stort elände.»

5. Hans fader går för konungen in —
Konungen in —
»Gif mig den fången lösan!
Tio tusen gyllen gifver jag er —
Gifver jag er —
För den fångens blodsdroppar.»

6. »Tio tusen gyllen de hjelpa ej —
Hjelpa ej —
Den herrn han måste dödas;
På sin hals hafver han en gullked —
En gullked —
Hon hafver hans lif förrådit.»

7. »Bär han en gullked på sin hals —
På sin hals —
Den hafver han icke stulit,
Utan en jungfru hafver skänkt —
Hafver skänkt —
onom den till sin trolofven.»

8. De togo fången utur det torn —
Utur det torn —
Och gåfvo honom sakramentet.
Han ropade: »Krist i himmels tron! —
Himmels tron —
Nu är min död för handen.»

9. De förde honom på platsen ut —
På platsen ut —
På stegan månde han stiga;
Han bad ock då den mästerman —
Den mästerman —
Att han skulle få litet lefva.

10. Mästaren sade: »ej längre nu —
Ej längre nu —
Ty du aktar mig svika;

Ty gif mig hit en silkesduk —
En silkesduk —
Jag vill din ögon tillbinda.»

11. Han sade: »bind min ögon ej till —
Ögon ej till —
Låt mig först verlden beskåda!
Jag ser dock henne aldrig mer —
Aldrig mer —
Med mina svartbruna ögon.»

12. Hans fader uppå platsen stod —
På platsen stod —
Så svårlig hans ögon runno:
»Min kära son, min kära son,
Kära son —
Din död vill jag vedergälla.»

13. »Ack, fader käre, fader min —
Fader min —
Min död må du ej vedergälla;
Det komme min själ till pino svår —
Till pino svår —
Ty oskyldig måste jag dödas.»

14. »Jag sörjer ej mitt unga lif —
Mitt unga lif —
Ej heller verldslig ära;
Mer sörjer jag min jungfru kär —
Jungfru kär —
Hon gråter och sörjer så svåra.»

15. Det kom uppå den tredje dag —
Den tredje dag —
En engel af himmelen neder;
Han befalde, de skulle liket nedta',
Liket nedta' —
Eller han ville staden nedsänka.

16. Derefter kom en hämd så stark —
En hämd så stark —
Hans död blef vedergullen,
Och hastigt nederslogs till mark
Slogs till mark —
Menniskor öfver trehundra.

17. Hvem denna visan hafver gjort —
Hafver gjort —
Det må hvar man väl veta:
Att det hafver varit en jungfru skön —
En jungfru skön —
Till sin vän i Österrike.

35.

Den förtrollade prinsessan.

1. Jag vet väl, hvar som står ett slott —
Står ett slott —
Det är så väl utsiradt
Med silfver och med röda guld —
Röda guld —
Med uthuggen sten uppmuradt.

2. Uti det slott der stod en lind —
Stod en lind —
Med blad så däglig' och sköna;
Deruti bodde en näktergal fin —
Näktergal fin —
Som ljufligt sin tunga månd' röra.

3. Det kom en riddare ridandes dit —
Ridandes dit —
Han hörde den näktergal sjunga.
Deröfver han högelig förundrade sig —
Förundrade sig —
Ty det var vid midnattsstunden.

4. »Och hör du, liten näktergal! —
Näktergal —
En visa jag beder dig qväda;
Dina fjädrar jag vill med guld beslå —
Guld beslå —
Din hals med perlor bekläda.»

5. »Jag passar ej på dina fjädrar af guld —
Fjädrar af guld —
Som jag för dig skulle bära;
I verlden är jag en fogel vild —
Fogel vild —
Och ingen man månde mig känna.»

6. »Är du i verlden en fogel vild —
Fogel vild —
Och ingen man månde dig känna,
Dig tvingar väl hunger, snö och köld —
Snö och köld —
Som faller på vägen den breda.»

7. »Mig tvingar ej hunger, mig tvingar ej snö —
Mig tvingar ej snö —
Som faller på vägen den breda;
Mig tvingar fast mera en lönlig sorg —
Lönlig sorg —
Den gör mig ångest och möda.»

8. »Emellan berg och djupan dal —
Djupan dal —
Bortrinna de stridige strömmar;
Men den, som hafver en fulltrogen vän —
Fulltrogen vän —
Han honom ej snarlig bortglömmer.»

9. »Jag hade mig en käraste båld —
Käraste båld —
En riddare mägtig och väldig;
Min stjufmoder kastad' det hastigt omkull —
Hastigt omkull —
Ty hon det ej hafva ville.»

10. »Hon skapte mig till en näktergal —
Näktergal —
Bad mig i verlden omflyga;
Min broder till en ulf så grym —
Ulf så grym —
Bad honom på skogen löpa.»

11. »Strax for han uti skogen in —
I skogen in —
Hon bad, han ej bot skulle finna,
Förrän han drack hennes hjerteblod —
Hennes hjerteblod —
Sju år derefter så skedde.»

12. »En dag hon gick så lustelig —
Så lustelig —
I rosende lund spatsera;
Min broder det såg, och vredelig —
Och vredelig —
Gaf noga akt uppå henne.»

13. »Han grep henne vid hennes venstra fot —
Venstra fot —
Med ulfvaklon den leda,
Ref ut hennes hjerta, och drack hennes blod —
Hennes blod —
Igen fick han sin helbregda.»

14. »Ännu är jag så liten vild fogel —
Så vild fogel —
Som flyger i mörka skogar;
Så jemmerfullt månde jag lefva min tid —
Lefva min tid —
Men helst uti vintertiden.»

15. »Dock tackar jag Gud, som mig hafver hjelpt —
Hafver hjelpt —
Att jag min tunga kan röra,
Som i femton år ej hafver talt —
Ej hafver talt —
Som jag med eder månd' göra.»

16. »Men jag hafver städse sjungit på qvist —
Sjungit på qvist —
Med ljuflig näktergalsstämma,
Och aldrig fann jag bättre vist —
Bättre vist —
Än i de grönaste ängar.»

17. »Och hör du, liten näktergal —
Näktergal —
Hvad jag dig månde tillbjuda!
I vinter kan du sitta i buren min —
Buren min —
Tills sommarn igen att utflyga.»

18. »Haf tack, skön riddare, för tillbudet ditt —
Tillbudet ditt —
Det må dock icke så vara;
Ty det förböd mig stjufmoder min —
Stjufmoder min —
Så länge jag månd' fjädrar bära.»

19. Men riddaren stod och tänkte sig om —
Tänkte sig om —
Han aktar ej näktergalns vilje;
Ty grep han henne vid fotenom —
Fotenom —
För Gud det så hafva ville.

20. Han gick med henne uti sin bur —
Uti sin bur —
Tillstängde dörren och luckor;
Hon blef till många underlig' djur —
Underlig' djur —
Som man kan höra och spörja.

21. Först skapte hon sig till lejon och björn —
Lejon och björn —
Och så till många små ormar;
Omsider till en lindorm stor —
Lindorm stor —
Låts som hon vill' riddaren mörda.

22. Han skar henne med en liten knif —
Liten knif —
Så blodet derur månde komma,
På golfvet strax för honom stod —
För honom stod —
En jungfru, klar som en blomma.

23. »Nu hafver jag frälst dig af din nöd —
Af din nöd —
Och af din hemliga qvida;
Ty säg mig nu din afkomst god —
Afkomst god —
På faders och möderne sida.»

24. »Egypti lands konung min fader var —
Fader var —
Hans drottning min moder med ära
Min broder måste varulf gå —
Varulf gå —
Allt uti de grymma skogar.»

25. »Är Egypti lands konung kär fader din —
Kär fader din —
Hans drottning din moder med ära,
För visst är du systerdotter min —
Systerdotter min —
Som förr näktergal månde vara.»

26. Der blef stor fröjd uti hans gård —
Uti hans gård —
Ja, öfver det hela landet;
Ty riddarn hafver fångat den näktergal —
Näktergal —
Som i lunden har bott så länge.

36.

Florens och Margareta.

1. Herr Herrman han fäste fru Margreta,
Och Florens han henne miste;
Så hjertelig sörja de unga två
Som fogeln på liljeqviste.
I hafven det väl hört, att Florens bär sorgen för henne.

2. Det var den rika fru Margreta,
Hon skulle till kyrkan rida;
Der mötte henne Florens Benedikts son
Allt under den gröna linden.

3. Det var Florens Benedikts son,
Han tager fru Margreta i famn:
»Förlåte eder den allsmägtige Gud,
I togen en annan man!»

4. »Det är icke med min vilja gjordt,
Att vi skulle skiljas åt;
Min slägt och fränder gifvit mig bort
Och skilt mig från all min fröjd.»

5. »Hören I, rika fru Margreta,
Hur kan det eder behaga,
Om jag slår gamla herr Herrman ihjel,
Som eder i hand är nödgad?»

6. »Förbjude det den allsmägtige Gud,
Och vände eder från det sinne!
Gud, som oss sammanfogat har,
Kan bättre oss åtskilja.»

7. »I riden bort, Florens Benedikts son!
Mina fruer de hålla i skogen;
Skulle jag nu längre tala med er,
Då får jag sorg i hogen.»

8. Det var den rika fru Margreta,
Hon rider i herr Herrmans gård,
Och den gamle herr Herrman
Han ute för henne står.

9. »Hören I, rika fru Margreta,
Hvi hafva eder ögon så runnit?
Hafven I sport eder fader död
Eller hafven I Florens funnit?»

10. »Ej hafver jag sport min fader död,
Ej hafver jag Florens funnit;
Men det hafver vållat det väder så hårdt,
Som jag emot hafver ridit.»

11. »Vore det ej för er faders skull
Och för edra rika fränder,
Så ville jag för denna ymko skull
Gifva eder i Florens' händer.»

12. Det var Florens Benedikts son,
Han samlar trollkarlar alla;
De kommo fram i djurahamn,
Dem aktar herr Herrman fälla.

13. Det var den gamla herr Herrman,
Han aktar de djuren att skjuta;
Men pilarne vända tillbaka igen,
Sjelf månde han skadan njuta.

14. Då redde de upp en sotesäng,
De lade herr Herrman derpå,
Och bådo Gud Fader i himmelrik,
Men han månde aldrig uppstå.

15. Det var Florens Benedikts son,
Han hörde de klockor ringa:
»Visste jag det herr Herrman vore död,
Visst skulle min gångare springa.»

16. Det var Florens Benedikts son,
Han månde både åka och rida,
Han bad Gud Fader i himmelrik,
Det året skulle snart lida.

17. När nu det året ute var,
Då sade Florens med ära:
»Viljen I mig till eder man hafva,
Det är min största begäran!»

18. Det var hennes första ord igen:
»Det månde jag eder lofva,
Att vara min allrahjertans kär,
Och vid min sida sofva.»

19. Bröllop med glädje och fröjd månde stå,
Dem bådom till mycken gamman;
De lefde sedan i många år
I kärlek och ro tillsamman.
I hafven det väl hört, att Florens bär sorgen för henne.

37.

Törkel Tråndason.

1. Törkel han är den käckaste sven,
Som svärd kunde binda vid sida:
Hvar den dag, det i öster dagas,
Då lyster herr Törkel att rida.
Så fäller hon ljudet för honom.

2. Han rider sig så arla ut
Som fogeln under ö,
Så fäste han stoltan Adeluds,
Hon var så vän en mö.

3. Han rider sig att beta djur
Uti herr Laves hage,
Lofvade han stolta Adeluds,
Han ville henne sjelfver hafva.

4. Der var han i dagar
Och der var han i två,
Ingen man det visste
Och ingen man det såg.

5. Ingen man det visste
Och ingen man det såg,
Förutan herr Törkels svenner
Och fru Adeluds möer två.

6. Törkel tog jungfrun i sin famn,
Han talte till henne med gamman:
»Det är en stor ynk att skilja dem åt,
Som gerna vilja vara till samman.»

7. Det var Elin lilla,
Hon kunde både tukt och ära:
»Törkel, ni vakter eder sjelfver väl,
Spillen intet min jungfrus ära!»

8. Det svarade Törkel Tråndason,
Han icke af hjertat log:
»Och hör du, Elin lilla,
Det skall du hvarken tänka eller tro.»

9. Törkel lät jungfrun kläder skära,
Hurudana hon dem ville hafva,
Hvar den söm, han lade derpå,
Lät han med röda gull draga.

10. Det talte stolten Adeluds,
När hon de kläder såg:
»Gud signe alla de skräddare,
Som lade sin vinn derpå!»

11. »Gud signe alla de skräddare,
Som lade sin vinn derpå,
Både först och sist Törkel Tråndason,
Som all den kostnad månde stå!»

12. Konungen lät en herrdag hålla,
Med riddare och raska hofmän;
Men intet kom Törkel Tråndason,
Förrän herredagen var all.

13. Det var på en söndag,
Så heliga voro de tider,
Det var Törkel Tråndason,
Han lyster till konungen rida.

14. Törkel kom der ridandes i gård,
Främst för alla sina svenner,
Konungen sporde honom tidender åt:
»Hvar hafver du varit så länge?»

15. »Med min hök och med min hund
Var jag i grönan lund;
Hvilken sven, som djur vill beta,
Han skall väl töfva en stund.»

16. »Du rider så länge att beta djur
Uti herr Laves hage;
Det samma djur, du lyster att beta,
Det lägger ditt lif i grafven.»

17. »Jag skall få dig annat att göra,
Än beta djur i hagen;
Du skall fara till Iseland,
Allt med herr Esbjörn Snare.»

18. Det svarade Törkel Tråndason,
Han svarade honom med ära:
»Jag hafver så ofta på Island varit,
Jag en gång hemma må vara.»

19. Det var Danmarks konung,
Han slog sin hand i bord,
Han satt allt så länge
Och tänkte på det ord.

20. »Här är väl de, som dig ynka,
Och icke förglömma dig;
Hör du, Törkel Tråndason,
Till Island skall du för mig!»

21. Det var Törkel Tråndason,
Sin ord kunde han väl vända:
»I är min herre och jag eder sven,
Ehvart I viljen mig sända.»

22. Det var allt om en söndag,
Så heliga voro de tider,
Törkel han sänder sin sven för sig,
Bad presten skull' efter honom bida.

23. Det var Törkel Tråndason,
Bad sadla sin gångare med ära,
Han rider till den samma kyrka,
Som Adeluds inne månd' vara.

24. Det var Törkel Tråndason,
Han gångar åt kyrkan in,
Helsar han fruer och stolta jungfruer,
Så hederlig helsar han dem.

25. Han talar till fruer och stolta jungfruer,
Som honom stod allra näst,
Både först och sist stoltan Adeluds,
Han unte henne allra bäst.

26. Det var stolta Adeluds,
Talte till sin moder med ära:
»Hvem är då det sändningebud,
Som skall åt Island fara?»

27. Det svarade hennes kära moder,
Hon log under skarlakan fin:
»Det skall Törkel Tråndason,
Den hjertanskäraste din.»

28. »Jag hafver icke mer med Törkel att göra.
Än med en annan unger sven;
Herre Gud låte mig lefva den dag,
Att Törkel kommer glader igen!»

29. Messan den var sluten,
Och folket det for hem;
Törkel och stolts Adeluds
De gjorde deras tal så länge.

30. »Hör du, stolta Adeluds,
Du skall hvarken sörja eller qvida;
En liten stund, icke mycket länge,
Skall jag till Island rida.»

31. »En stackot resa är snarlig änd',
Till Iseland att rida;»
Den tyckes en stackot tid vara lång,
Som både skall sörja och qvida.

32. Det var stolta Adeluds,
Följde Törkel till gångaren sin;
När hon vände tillbaka igen,
Så rann henne tårar på kind.

33. Det var liten glädje,
De böd hvarandra god natt;
Så fick de en vind så blider,
De seglade till Island så brådt.

34. Fyra af sina svenner
Tog han af landet med sig:
»De andra skulle vara hemma
Och vakta min käraste för mig.»

35. De vinda upp deras silkessegel,
Under deras förgylda rå;
Då seglade de till Island
Med mindre än månader två.

36. De vinda upp deras silkessegel,
I dem blåste väder och vind;
Allt satt Törkel Tråndason
Med hand under hvitan kind.

37. Vädret det blåste och skeppet skred,
Böljan slog öfver bord;
Stilla satt Törkel Tråndason,
Han talte icke ett ord.

38. Det var herr Esbjörn Snare,
Han talade hastelig under skind:
»Icke är här segladt den sjö i dag,
Att Törkel torde blekna om kind.»

39. »Jag vill segla en sjö med dig,
Om tusend' gyllen att vara;
Jag vill bryta en stång med dig
Om alla jungfrurs ära.»

40. Så kasta de deras ankar
Allt på den hvita sand:
Törkel och herr Esbjörn Snare
De trädde der först i land.

41. Midt uti den borgagård
Der axlade de deras skinn,
Och så gå de i högan loft
För Islands konung in.

42. »Här sitter I, Islands konung,
Allt öfver edert breda bord,
Konungen af Dannemark
Hafver sändt eder bref och ord.»

43. Det var Islands konung,
När han uti brefvet såg,
Så tog han ut en liten knif
Och skar det i stycken små.

44. Det svarade Islands konung,
Honom kom så mycket i hog:
»Förr hafver man hört så fattig en sven
Fått en så rik jungfru.»

45. Det svarade Törkel Tråndason,
Han stod konungen allra näst:
»Icke var brefvet så illa skrifvet,
I måtte ju det hafva läst.»

46. »Hör du, Törkel Tråndason,
Fullväl känner jag dig:
Sju tunnor af det hvita silfver
Det skattade din fader från mig.»

47. »Sju tunnor af det hvita silfver
Dem skattade din fader från mig;
Åtta tunnor af det röda guld
Vill jag icke hafva för dig.»

48. Det svarade Törkel Tråndason,
Det bästa, som han torde:
»Väl kan jag icke deruti vålla,
Hvad som min fader gjorde.»

49. »Hör du, Törkel Tråndason,
Har du icke det förr hört?
'Det skall grisen umgälla,
Hvad gamla svinet har gjort'?»

50. Det svarade Törkel Tråndason,
Det bästa, som han kunde:
»Upp då växer den lilla gris,
Med hvassa tänder i munnen.»

51. Alla utaf konungens hofmän
Fick orlof hem att fara,
Förutan Törkel Tråndason,
Han måste der ensam vara.

52. Alla reste, kungens hofmän,
Då hem till deras mör,
Förutan Törkel Tråndason,
Han skulle i tornet dö.

53. Togo de Törkel Tråndason,
Ledde honom i tornet in;
Han sörjde för fruer och stolta jungfruer,
Och mest för kärasten sin.

54. Alla så stodo de danske hofmän,
De sågo så illa dervid;
Togo de Törkel Tråndason,
Vindad' honom i tornet ned.

55. Det svarade Törkels lilla smådräng,
Var klädd i kjortel röd:
Antingen skall jag följa Törkel hem,
Eller skall jag med honom dö.»

56. »Hör du, herr Esbjörn Snare,
En lön så beder jag dig:
Säg stoltan Adeluds tusen god natt,
Bed henne icke förglömma mig!»

57. »Du bed henne dansa och qväda,
Och vara både glad och fro;
Jag vill innan år och dag
Med henne bygga och bo.»

58. De vinda upp deras silkessegel
Under deras förgylta rå,
Så segla de till Dannemark,
Mindre än månader två.

59. Så kasta de ut sitt ankar
Allt på den hvita sand,
Det var herr Esbjörn Snare,
Han steg der först på land.

60. Det var herr Esbjörn Snare,
Han steg der först på land;
Det var stoltan Adeluds,
Hon räckte honom snöhvitan hand,

61. »Välkommen, herr Esbjörn Snare,
Och vill du säga mig:
Hvad lider Törkel Tråndason,
Som reste af landet med dig?»

62. »Törkel han tjenar i Island
Både för guld och ära;
Han sänder eder tusen god natt,
I ären hans hjertliga kära.»

63. »Han bad eder hvarken sörja eller qvida,
I skolen vara glad och fro;
Han vill, innan år och dag framskrida,
Med eder bygga och bo.»

64. Då svarade stoltan Adeluds,
Och henne rann tårar på kind:
»Tjenar Törkel i Iseland,
Allerhjertanskäraste min?»

65. Det så svarade den lilla smådräng,
Var klädd i kjortelen röd:
»Törkel sitter uti Iseland,
I tornet månde han dö.»

66. »Törkel han sitter i Iseland
Allt inom så hårda gömmen,
Han bad eder för den högste Gud,
I honom icke förglömmen.»

67. »Är nu Törkel uti Island
Allt uti tornet satt,
Det vill jag för sanning säga,
Att jag glömmer honom aldrig bort.»

68. »Sitter nu Törkel i Island
Allt uti så hårdan gömma;
Jag vill mitt lif för Törkel våga,
Jag vill honom aldrig glömma.»

69. Det var icke mer derefter
Än bara månader två,
Det var herr Stig Jonsson,
Han bodde sunnan vid å.

70. Det var herr Stig Jonsson,
Han bad att sadla sin häst:
»Jag vill rida upp åt land,
Herr Lave vill jag gästa.»

71. Det var herr Stig Jonsson,
Han kom der ridandes i gård,
Ute står herr Lave,
Han var väl klädd i mård.

72. »Här ståndar du, herr Lave,
Du är väl svept i skinn,
Du gif mig stoltan Adeluds,
Allrakäraste dotter din!»

73. Det svarade herr Lave,
Sin' ord väl kunde han föra:
»Jag vill spörja min dotter åt
Och hennes vilje höra.»

74 »Här ståndar du, stoltan Adeluds,
Väl vare dig till att lefva!
Om dig beder herr Stig Jonsson,
Och honom vill jag dig gifva.»

75. »Här sitter du, stoltan Adeluds,
Väl vare dig alla dina dagar!
Dig hedrar herr Stig Jonsson,
Och honom skall du hafva.»

76. Det svarade stoltan Adeluds,
Hon svor vid Gud och man:
»Det kom aldrig uti min hog,
Att jag skulle gifta mig än.»

77. Detta sade hennes moder,
Hon svarade henne så:
»Den sven han är i Island,
Som hennes hog ligger på.»

78. »Den sven han är i Island,
Som all din hog ligger på,
Och vore han än från Island,
Du skulle honom aldrig få.»

79. »Jag har icke mer med Törkel att göra,
Än med en ann' ungersven:
Herre Gud låte mig lefva den dag,
Att Törkel kommer glad igen!»

80. Detta sade Adeluds tjenstemö,
Och svarade hon dertill:
»I gifven ej min jungfru nå'n annan sven,
Än den hon sjelf hafva vill.»

81. Fullsnart så svarade herr Lave,
Han var en man så bråd:
»Fullväl gifver jag min dotter bort,
Och spörjer ej min tärna till råd.»

82. Aldrig så fingo de hennes vilja,
Och aldrig sade hon ja;
Drucko de deras bröllop
Den samma månadsdag.

83. Drucko de deras bröllop
Allt både med glädje och gamman,
Adeluds och hennes tjenstemö
De lade råd till samman.

84. Det var sent om afton,
De följde den bruden till sänge;
Stoltan Adeluds och hennes mö
De gjorde sitt tal så länge.

85. »Hör du, Elin lilla,
Vill du vara brud för mig?
Alla de dagar, jag lefva må,
Fullväl skall jag löna dig.»

86. Det svarade Elin lilla,
Hon svarade sin fru med ära:
»Gerna vill jag det göra,
Hvad eder till vilje kan vara.»

87. Serla det var om afton,
Då skickade det sig så,
Elin lilla hon gångar till brudehus
Och stoltan Adeluds hon gångar derifrån.

88. Det var herr Stig Jonsson,
Han klappade henne på kind:
»Är jag den allra käraste,
I hafven uti edert sinn?»

89. Det var Elin lilla,
Hon svarade sin jungfrus ord:
»Allt är I den allra käraste;
Me'n jag må icke Törkel få.»

90. »Jag vill det aldrig neka,
Att Törkel hade mig kär;
Men det vill jag för sanning säga,
Han böd mig aldrig oära.»

91. Arla om den morgon,
Då skickade det sig så:
Adeluds hon gick till brudehus,
Och Elin lilla gick derifrå.

92. Arla om den morgon,
Det första dagen var ljus,
Det var Dannemarks konung,
Han går till brudehus.

93. »Jag gifver dig det hvita silfver
Och så det guld så rödt,
Tig still, herr Stig Jonsson,
Om bruden icke var mö.»

94. »Jag gifver dig det hvita silfver
Och så det röda gullband;
Tig still, herr Stig Jonsson,
Om det var tvifvel ibland.»

95. »Haf sjelf det hvita silfver
Och edert guld så rödt;
I gaf mig stoltan Adeluds,
Hon var så vän en mö.»

96. »Är det sannt, du säger mig,
Att Adeluds var mö,
Då skall Törkel Tråndason
Uti Island för henne ej dö.»

97. De drucko deras bröllop
Både med skänk och vin,
Åtta dagar derefter kom,
Så följde de bruden hem.

98. Det var icke mer derefter,
Än bara månader fem,
Det var Törkel Tråndason,
Han kom från Island hem.

99. Det var Törkel Tråndason,
Han kom från Island hem,
Starka voro de tidender
Der honom mötte emot igen.

100. Starka voro de tidender,
Och angick Törkel mest,
Det var herr Stig Jonsson,
Han hade stoltan Adeluds fäst.

101. Det var allt om en söndag,
Så heliga voro de tider,
Törkel han sände sina svenner för sig,
Bad presten skull' honom bida.

102. Törkel han gångar åt kyrkan in,
Hans hår det sken som guld,
Det kunde man väl på honom se,
Hans hjerta var sorgefullt.

103. Det var Törkel Tråndason,
Han talte ett ord med ära:
»Hvem tog af det röda gull,
Stolt Adeluds brukade bära?»

104. Dertill svarade den lilla smådräng,
Han svarade Törkel så:
»Det gjorde herr Stig Jonsson,
Som bodde sunnan å.»

105. Messan hon var sjungen,
Och folket det for hem,
Törkel han gångar i kyrkan fram,
Han helsar vänner sin.

106. Han talar till fruer och stolta jungfruer,
Som honom stod allra näst,
Både först och sist stoltan Adeluds,
Och henne unte han allra bäst.

107. »Hör du, stoltan Adeluds,
Och hvad jag åtspör dig:
Var det med din vilja,
Du bröt din tro mot mig?»

108. Det svarade den stolta Adeluds
Med tukt och fullgodt sinne:
»Det gjorde vänner och fränder mina,
Det var aldrig med mitt minne.»

109. »Hör du, stoltan Adeluds,
Och är det med din vilja,
Så vill jag slå herr Stig Jonsson ihjel,
Och dig från honom skilja.»

110. »Hör I, Törkel Tråndason,
Det sker aldrig med min vilja;
Den samme Gud oss sammanfogat,
Han kan oss bäst åtskilja.»

111. »Hör I, Törkel Tråndason,
Min vilja vill jag låta er veta:
I skolen rida uppå landet,
Herr Peders dotter att gilja.»

112. »I beder icke om den yngsta,
I beder icke om den äldsta,
I beder om stolts Sissa lill':
Hon är den allra bästa.»

113. »I beder om stolts Sissa lill',
Hon är både fager och hvit.
Det säga alla, som henne se,
Att hon är mig så lik.»

114. »Hör du det, stolts Adeluds,
För din skull det så sker;
Dock vill jag för sanning säga:
Jag hafver henne aldrig kär.»

115. Det var Törkel Tråndason,
Han bad att sadla sin häst:
»Jag vill rida mig uppåt landet,
Herr Peder vill jag gästa.»

116. Det var Törkel Tråndason,
Han kom der ridandes i gård,
Ute ståndar herr Peder,
Han var väl svept i mård.

117. »Här ståndar du, herr Peder,
Och är väl svept i skinn,
Du gif mig stoltan Sissa lill',
Allra käraste dotteren din!»

118. Det svarade herr Peder,
Han var en man så bråd:
»Jag går mig uti högan loft,
Att spörja min dotter till råd.»

119. »Här sitter du, stolts Sissa lilla,
Väl vare dig alla dina dagar!
Om dig beder Törkel Tråndason,
Och honom vill jag dig gifva.»

120. Det svarade stolts Sissa lilla,
Hon kunde både tukt och ära:
»Det är icke godt trolofva den sven,
Till en annan kärlek månd' bära.»

121. De fingo hennes vilja derpå,
Och gladlig sade hon ja,
Så drucko de deras bröllop
Den samma månadsdag.

122. Det var Törkel Tråndason,
Han bad att sadla sin häst:
»Jag vill ännu i afton
Min kära moder gästa.»

123. Det var Törkel Tråndason,
Han sporde sin moder med ära:
»Och hvilken skall nu vara den fru,
Som bruden skall framföra?»

124. Det svarade hans kära moder
Så listelig under skinn:
»Du bjuder stoltan Adeluds,
Den allrakärasten din.»

125. Det var Törkel Tråndason,
Han bad att sadla sin häst:
»Jag vill rida mig upp åt lande,
Herr Stig Jonsson att gästa.»

126. Det var Törkel Tråndason,
Han kom der ridandes i gård,
Ute stod herr Stig Jonsson,
Han var väl svept i mård.

127. »Här står du, stolta Adeluds,
Du äst väl svept i skinn:
Och vill du vara nu den fru,
Som föra skall bruden min?»

128. Länge stod stolts Adeluds
Och torde honom inte svara:
»Ja», sade herr Stig Jonsson,
»Du skall det gerna göra.»

129. Hon skar ned två silkes-
Och så två sindalsväfvar;
Ingen der till brölloppet kom,
Som gaf bruden sådan gåfva.

130. Ingen der till brölloppet kom,
Som gaf bruden sådan gåfva;
Hon gaf henne samma sven,
Som hon önskade sjelf att hafva.

131. Och det var stoltan Adeluds,
Rider Törkels brud emot,
Silke och så det röda sindal
Hänger ned öfver gångarens fot.

132. De redo öfver den gröna äng,
Igenom de gröna skogar,
Aldrig kom Törkels hvita hand
Af stoltan Adeluds' sadelboga.

133. »Hör du, stoltan Adeluds,
Jag spör dig under ö:
Hvad sade herr Stig Jonsson
För du var icke mö?»

134. »Jag tackar Elin, min tjenstemö,
Ty brud var hon för mig,
Och löst hon hafver äran min
Och hvitan hals för dig.»

135. Det var Törkel Tråndason,
Och smilade han dervid:
»I afton skall jag mig vakta
För sådant qvinnosned.»

136. Det var stolts Adeluds,
Log listigt under skinn:
»Hvar fick du det ohöfviska ord,
Hjertans allrakärasten min?»

137. Det var serla om aftonen,
De följde bruden till säng;
Törkel och stolts Adeluds
De gjorde sitt tal så länge.

138. »Hvi ståndar du här så länge?
Det är för dig mycket värre;
Du får otack af din brud
Och jag utaf min herre.»

139. »Hjelpe mig så sannt den högste Gud
Både af sorg och qvida,
Att jag ville hellre tala med dig,
Än sofva vid brudens sida!»

140. »Hjelpe mig så sannt Gud af himmelrik
Både af sorg och harm,
Jag vill hellre tala med dig,
Än sofva på brudens arm.»

141. Det var stoltan Adeluds,
Hon drog sparlakanen samman,
Hennes ögon runno och hjertat grät:
Hon gjorde det af godt gamman.

142. Det var stoltan Adeluds,
Drog öfver dem silkespell:
»Det vete Gud Fader i himmelrik,
Att jag heller låge der sjelf.»

143. Det var stoltan Adeluds,
Stängde brudehusdörrn så brådt;
Törkel Tråndason och hans brud
Dem böd hon tusend' god natt.

144. Det var herr Stig Jonsson,
I sorg och sjukdom han låg;
Det var stoltan Adeluds,
Hon gick honom till och från.

145. Det var herr Stig Jonsson,
Ett ord talte han med harm:
»Gud vare lof i himmelrik,
Vi ha ej tillsammans ett barn!»

146. Det svarade stolts Adeluds
Så listelig under skind:
»Det båtar rika fränder din,
Men skadan blifver min.»

147. Det var herr Stig Jonsson,
Han vändes till väggen dervid:
Det vill jag för sanning säga,
Han dödde så hastelig.

148. In så kom en liten smådräng,
Var klädd i kjortelen röd,
Ett Pater noster för herr Stig Jonsson
Han bad, för han blef död.

149. Det var Törkel Tråndason,
Han slog de tafvelbord samman,
Ett Pater noster för hans själ han bad,
Det gjorde han med gamman.

150. Det var icke derefter
Mer än månader tre,
Det var stolts lill' Sissa,
Hon födde fager en son.

151. Det var stolts lill' Sissa,
Hon var så vänt ett vif;
Det vill jag för sanning säga,
För honom låter hon sitt lif.

152. Det var stoltan Adeluds,
Hon breder på sina bänkar:
»Herre Gud Fader i himmelrik
Han unne mig det jag tänker!»

153. »Herre Gud Fader i himmelrik
Han unne mig det jag tänker,
Han låte mig vara inom år och dag
Hvarken mö eller enka!»

154. Det var Törkel Tråndason,
Han bad att sadla sin häst:
»Jag vill rida uppå land,
Stolts Adeluds vill jag gästa.»

155. Det var Törkel Tråndason,
Kom ridandes i gård,
Ute stod stolts Adeluds,
Hon var väl svept i mård.

156. Det var Törkel Tråndason,
Han talar till henne så brådt:
»Och hör du, stoltan Adeluds,
Mig låna hus i natt!»

157. »Och hör du, Törkel Tråndason,
Stig ned utaf din häst!
Du har ju sjelfver hus och gård,
Du hafver här aldrig gäst.»

158. »Och hör du, Törkel Tråndason,
Du må icke annat tro!
Ett år det vill jag efter sitta,
Allt uti mitt eget bo.»

159. Det var den största glädje,
Att de komm' till samman;
Men det var ock den största sorg,
Den sommarnatt var icke lång.

160. Det gjorde stoltan Adeluds,
Emedan hon satt så allena.
Hon gaf Elin lilla
En af Törkels svenner.

161. Det var Törkel Tråndason,
Och han bad sadla sin häst:
»Jag vill mig rida uppåt land,
Herr Lave vill jag gästa.»

162. Det var Törkel Tråndason,
Han kom der ridandes i gård;
Ute ståndar herr Lave,
Han var väl svept i mård.

163. »Här ståndar du, herr Lave,
Du äst svept väl i skinn,
Gif mig stoltan Adeluds,
Allra käraste dotteren din!»

164. Det svarade herr Lave,
Han var en man så klok:
»Jag vill mig gå i högan loft,
Och spörja min dotter åt.»

165. »Här sitter du, stolts Adeluds,
Väl vare dig att lefva!
Om dig beder Törkel Tråndason,
Och honom vill jag dig gifva.»

166. »Med min sax och med min söm
Dermed vill jag mig föda,
Jag vill icke gifta mig igen,
Jag sköter icke hafva den möda.»

167. »Med din sax och med din söm
Dermed kan du litet vinna;
Du skall gifta dig igen,
Så göra andra qvinnor.»

168. Det var stoltan Adeluds,
Hon log under skarlakan fin:
»Det kom aldrig i min hog,
Att jag skulle gifta mig igen.»

169. Det var stoltan Adeluds,
Hon talte till sin moder så:
»Allt är Törkel den samme sven,
I sade jag skulle aldrig få.»

170. De drucko deras bröllop
Både med skänk och vin;
Åtta dagar derefter
Följde de bruden hem.

171. De drucko deras bröllop
Både med lust och gamman;
Törkel och stoltan Adeluds,
De hade sju barn tillsamman.
Så fäller hon ljudet för honom.

38.

Riddaren Bryning.

1. Det var en gång en riddare, en riddareson,
Han gjorde till sin fader så ödmjuk en bön
Om orlof och förlof,
Att rida under ö,
Och fästa sig en mö.

2. Strax orlof han då fick och sadla' gångarn grå,
Från fäderneslandet han gladelig månd' gå;
Herr Bryning heter han,
Det var en gildisk hjelt',
Som kunde stå i fält.

3. Han reste genom många land i åren fem,
Hans ridderliga rykte väl spordes uti dem.
Så mången jungfru skön
Honom älska' innerlig;
Den riddaren akta' sig.

4. Den herren for till Engeland, hans hug stod derhän,
Der hade han stor lycka och oförmärkt en vän;
Han lyckelig dit kom
På ridderlig manér
Som andra riddare fler.

5. Den herren han logerad' i den kongeliga stad,
Vid kongelig taffel han spisade sin mat,
Hans hog så vida rann,
Han tänkte då först på,
Hur detta skulle gå.

6. Den skönaste prinsessa, som någon hade känt,
Var konungens dotter af Engeland, och den
Herr Bryning har så kär
Som tusend' tunnor guld,
Dock hemligt och fördoldt.

7. Hon önskade och tänkte i tankar ofta så:
»Gud gifve, att herr Bryning mitt hjertelag kund' nå!
Då hoppades jag till,
Ant'en glädjas och le,
Ell' ock att döden se.»

8. »Och väl är mig frånfallen min moder så god;
Den sorg är dock liten, slätt intet deremot,
Som älskogen nu gör
Till denna riddareson;
Gud Fader, hör min bön!»

9. »Min vilja uti penna att låta honom förstå,
Det tör jag icke våga; hvad skall jag finna på?
Det står mig ock ej väl
Att skrifva uti lön
Till riddaren så skön.»

10. Herr Bryning så svåra i jungfruns tankar låg,
Och hennes blod sig förändrar, när hon honom såg;
Den riddaren lika så,
Af kärleken sin
Måst' bära blekan kind.

11. »Ack! ve och olycka är det mig kommen på,
Jag älskar den så högt, som jag icke kan få,
Och hon vet ej deraf;
Dock kanske, visste hon det,
Det blef visst min förtret.»

12. »Hvad skulle hon väl akta en främmad riddarson?
Väl annat, än att honom gifva döden till lön?
Dock jag det hellre såg',
Att dö i morgon dag,
Än lefva utan behag.»

13. Och der var nu den herren till fullo då ett år,
Hans glädje var så liten, hans sorg var så stor.
Hans kinder gjordes blek
För älskog, kärlekssak,
Som mången gör i dag.

14. Den engelandske konung han talte till sin sven:
»Hvi sörjer då herr Bryning, den bäste af mina män
Hvad fattas honom väl?
Gör älskog honom det
Eller annan en förtret?»

15. Den engelandske konung till honom talte så:
»Herr Bryning, I sörjer, jag kan det väl förstå;
Begären allt af mig
Utan gullkronan fin
Och dertill dotter min.»

16. »O nådige herre, jag sörjer nu derför,
Min fader, har jag sport, är i svartaste jord,
Och kärasten min är död;
Jag är åt lifvet led,
Att dö är jag beredd.»

17. »Se, derföre så blekna mina kinder, som I ser,
Dock mest för den ena, som jag hafver kär,
Den dägeligaste mö,
Som lyckan än gaf bröd;
Gud gif' jag vore död.»

18. »Du håll nu upp att sörja och aflägg sorgen svår;
Jag vet så rikt ett adelsvif, af er skall bli ett par!
En enka af min slägt,
Hon har en dotter så prud,
Och det skall bli din brud.»

19. »Stor tack, min nådig herre, i djupaste respekt!
Men aldrig den mö jag tager till min äkt';
Jag ville icke det
Mina vänner spörja skull'
För tusen tunnor guld.»

20. »Och hör du, riddar Bryning, du tag dig ej så när,
Du må då ej så blekna, hon är dig fullväl värd!
Två tusen tunnor guld
Med henne fångar du:
Hvad synes dig väl nu?»

21. »Mig synes nu som förr och svarar ännu dertill:
Den mö jag ej älskar, långt mindre hafva vill;
Om jag än half' ert land
Med henne kunde få,
Jag tog' henne ej ändå.»

22. »Och hör du, riddar Bryning, föraktar du mitt land,
Dertill min slägtings dotter, den däglig liljevand?
Den skall dig icke mer
Tillbjudas någon tid;
På kongaord du lit!»

23. Kong Edvard han han lät bjuda alla sina goda hofmän:
»I binder mig herr Bryning, i tornet honom sänd,
Tills i morgon den dag,
Sitt lif han låta må
För han oss svarat så!»

24. Hvad sorg den kongeliga prinsessan då fick,
Är ej väl att beskrifva; till sängs hon strax då gick;
Hon var då nästan död
Den tid hon hörde det,
Hvad riddaren var skedt.

25. Den andra dag om morgon de ledde honom ut,
Den kongeliga prinsessan hon suckade till Gud.
Och tårar det rann
På jungfruens kind
För riddaren så fin.

26. »Det vållar nu det unga adeliga vif,
Och dägligaste riddarn måst låta så sitt lif;
Ack, bättre vore mig,
Jag aldrig vore född;
Gud gif', jag vore död!»

27. Så kom de då med riddaren på platsen härut;
Så innerlig han suckade och hoppades på Gud,
Och tänkte så vid sig:
»Min själ, Gud, nådig var,
Också den kär jag har!»

28. Då trädde fram till honom kong Edvard på stund:
»Och hafver du en käraste i annat främmande land,
Och du vill ödmjukt be
Om nåd här hos mig,
Då lös jag gifver dig.»

29. »Då skämde jag mång riddare allt uti mitt land,
Om jag nu skulle tigga mitt lif utaf din hand;
Det vare långt från mig,
Jag förr oskyldigt här
Vill dö nu för ett svärd.»

30. »Om du nu ock den endaste i Engeland än var,
Som svärdet sitt vid sidan af röda guldet bar,
Så skall du dock nu dö
För blanka bödelns svärd,
Allt efter ditt begär.»

31. »Så säger jag, I herrar, god natt, som nu här står,
Så villig som oskyldig till döden jag hän går,
Och beder att I nu
Min oskuld kunnog här
Vill göra för en hvar.»

32. Så gräto de så många, som derhos månde stå,
Och aldra mest jungfruer, både stora och små,
De klagade aldramest
Den unga riddarens död,
God natt de honom böd.

33. Då trädde elfva riddare der fram med stor hast,
För kongen i ödmjukhet knäföllo de strax,
Och bådo för honom så:
»O nådige herre kär,
Den riddaren nådig var!»

34. Då svarade den konung: »jag skänker honom lif,
Men fången hårdt till döden den riddaren må bli,
Och sätt honom strax
Uti det mörka torn,
Från måne och från sol!»

35. Den dägligaste prinsessa, den tid hon hörde det,
Så blef hennes hjerta något tröstadt dervid,
Och tänkte så vid sig:
»Ännu förhoppning är
Om den jag hafver kär.»

36. Hon bad då således: »O du, all nådens Gud,
Låt mig dock en gång blifva den fångne riddarens brud!
Ty här förutan mig
Ej minsta glädje han
I verlden njuta kan.»

37. »Gud låte mig dock lefva den dag så lyckelig,
Jag må med honom tala, allt hvad som synes mig!
O Gud, du gifve det
Jag nu hos honom stod',
Det adeliga blod!»

38. Herr Bryning han suckade i tornet, som han låg:
»Gud nåde mig fånge, som här nu dödas må,
Och mina unga år
Således bringa hän!
O Gud, du var' min vän!»

39. »Jag sörjer ej så mycket för lifvet mitt nu här,
Som för den prinsessa, jag lönlig hafver kär;
Det smärtar mig nu mest,
Jag henne ej skall se;
Det gör mig sorg och ve.»

40. »Olycklig, jag dåre, hvad tänker jag väl på!
Jag älskar den så högt, som jag aldrig kan få;
Änskönt jag än var fri,
Hvad aktad' hon dock den,
Som är till döden känd?»

41. »Jag sörjer så mycket för henne uti lön,
Kanske hon sig kan glädja, den jungfrun så skön.
Gud vet, min sorg är stor,
Som jag i hjertat bär,
Mest för den jag har kär.»

42. En tid derefter fiender det land belade så,
Att Edvard den konung sjelf han måste med utgå;
Ty redde han sig till,
Att fara hän sin väg,
Han länge töfva' ej.

43. Prinsessan hon då sade: »Herr fader, säg dock hvem
Tör I betro herr Bryning, till dess I kommen hem?
Jag beder, se er för,
Ty om han frihet njöt',
Det blef så mångens död.»

44. »Tack vare dig, min dotter, allt för din' snälla ord,
Slätt ingen utan dig på hela verldens jord;
Der har du nycklar små
Till vård om fången sjelf,
Adjö, adjö, far väl!»

45. Nu råder den jungfrun, den dägliga mö,
Hon aktar att göra sin fånge ett besök,
Och sjelfver en glädje stor;
Ty tänker hon nu på,
Hur detta skulle gå.

46. Hon trodde slätt ingen att bära det bud,
Och sjelfver att gånga, dertill var hon så blyg;
Dock kärlek henne tvang,
Hon sjelfver tog sig på,
Till fången sig att gå.

47. En timme öfver midnatt den jungfrun var beredd,
Allena sjelf att gånga till fången sin då ned,
Som jernbunden låg;
Hon läste upp dörren då,
Och helsade honom så:

48. »God afton, riddar Bryning, det är mig så kärt,
Att I är i min vilja, också min fånge är;
Hvad synes er om det,
Att jag om midnattstid
Så ensam kommer hit?»

49. »O herre, o herre, hvad är det för en röst,
Hvad är det för en syn, som jag ser i mitt bröst!
Uti mitt fängselband,
I detta mörka torn,
Från måne och från sol.»

50. »Hvad heller månn' jag drömma, eller månn' jag vaken är
Mig synes för mig stånda den, som jag har så kär!
Jag, dödsens gifne man,
Som jernbunden är,
Hvad är det, som jag ser?»

51. »Hvem synes jag er vara, riddar Bryning så kär?»
»O nådigste jungfru, jag tycker att I är
Den dägliga mö,
Som hjertat gjorde sår't,
Allt uti kungens gård.»

52. »Jag älskad' henne svåra, och det i lönlighet.
Hon tvingade mitt hjerta, så kinderna dervid
Dödsbleka färger fick;
Men yppa det en stund
Jag torde ingalund.»

53. »Jag brukte salta tårar i stället för vin;
Men nu är lyckan värre, nu ser jag döden min.
Det enda är min tröst,
Att en så däglig mö
Mig sjelfver låter dö.»

54. Den jungfrun hon suckade så svåra för sig sjelf,
Dess ögon flöt' med tårar som en stridan dam och elf;
Dock tvang hon ut de ord:
»Hvad menar du, fånge god,
Att älska kongablod?»

55. »Min fader han är borta, och han är icke här,
Jag vill dig annat lära, än mig att hafva kär:
I morgon skall du dö,
Täm kärlekstankar slik',
Tro fritt jag säger dig.»

56. »Så dör jag, för ingen på jorden nu här
Jag högre i tanke har älskat än er;
Och det är all min lust,
Att en så däglig mö
Mig sjelfver låter dö.»

57. Den jungfrun sig omvände med tåreögonflod,
Den riddaren han suckade och jungfrun han bad
Hon ville icke fler
Så löna kärlighet!
Hon suckade dervid.

58. »Dock vet jag väl en fånge är ingalunda värd,
Att älska en prinsessa och hafva henne kär;
Dock kan jag ingalunda
De orden dölja mer,
Att jag er hafver kär.»

59. Hon längre ej kan vara att höra på hans ord,
Så läste hon då tornet, i hjertat hon då svor:
Hon aldrig någon man
Utan Bryning ville ha
Eller ock den svarta graf.

60. Herr Bryning blef allena och sorgelig han var,
Förty hans kärlekstal fick dödeliga svar,
Han älskade innerlig
Den domaren, som
Öfver honom fälde dom.

61. Han suckade så ofta, hans ögon de flöt':
»Nu händer mig det samma, jag mången jungfru söt
Allt oförtjent förakt
För kärlighet har gett;
Nu har mig det samma skett.»

62. Han visste ej att jungfrun honom älskade så,
Ty hennes ord vor' hård', då hon för honom månd' stå,
Så sorgelig han bad:
»Gud vare ej henne vred,
För min oskyldighet!»

63. »Att fälla flere tårar för kärlek, det är skam;
Men jag är så förvirrad som ett förvilladt lam,
Det vilse vandrat har,
Allt uti rosenlid,
Så mången viller stig.»

64. »O sorgeliga hjerta, din hug från den du vänd,
Som sjelf så omildelig till döden dig har känt!
Dock smärtar mig nu ej
Den förestående död
För kärleken så söt.»

65. Nu jungfrun tiden så fördref, och den var henne lång,
Att öppna till herr Bryning sitt hjertelag en gång;
Emellertid kom bud
Från stående ett krig,
Att kongen han stod lik.

66. »Högborna prinsessa, i det grönaste fält
Der byttes med kulor, och konungen sjelf det gält.
Vi hämnade hans död,
Och segern vi vann
Till ära för vårt land.»

67. Den jungfrun hon bleknade och signade till jord,
Det kan en hvar väl tänka, hur nu hon var till mod:
En enslig fogel lik,
Förutan far och mor
Och syster och bror.

68. Hon klagade sin smärta, med kinderna våt':
»I mina ungdomsdagar blef mig den sorgen spådd:
Oblida lycka, du
Allt hugger sår i sår,
Gif', att jag låg på bår!»

69. Så tänkte hon på Bryning, hur' honom månde gå:
»O du utvalde riddare, om jag dig kunde få,
Så nöjes jag dock väl
Änskönt i ringa stånd,
Än ega Engeland.»

70. Som hon då stod och klagade, då in åt dörren komm'
De högborne riddare och adelskap så fromm';
De svoro henne tro;
För henne lif och blod
De höllo ej för god.

71. Så trädde fram den biskop med ordensbröder god',
De önskade henne lycka och dem på stället stod',
Som henne ment med tro,
Att hålla trogen ed
I hörsam ödmjukhet.

72. Då svor' de henne troskap, både hög och nedrig stånd,
Och önskade henne lycka att döma Engeland,
Och rikena regera
Och lefva länge väl,
Allt, som hon önskar sjelf.

73. Hon tedde sig nådigt och ödmjuk tack dem böd,
Hon tänkte mer på fången än på gullkronan röd,
Hon aktad' honom mer,
Den fångne riddarson,
Än England med sin kron'.

74. Som natten så tillstundar, en hvar sin väg då gick,
De orlof månde taga; men hon i sinnet fick,
Till fången sin att gå:
Hon mente honom bäst,
Vill' vara honom näst.

75. När alla var till sängs, den jungfrun passade på,
Så ena till sin fånge hon aktade att gå,
Hon inom dörren steg
Och helsade riddaren,
Sin allra bästa vän.

76. »Stor tack, så bör du hafva, o dägelig jungfru skön!
Hvi töfvar du så länge, med döden till min lön
Att skänka fången din,
Som lifvet ej begär,
Att njuta längre här?»

77. »O, visste du, herr Bryning, mitt hjertelag till dig,
Du önskte dig ej döden, men då väl snarare mig,
Som kronan utaf guld
I Engeland skall bär',
Ack, hafver du mig kär?»

78. »Ack, nådigsta prinsessa, hon spotte icke mig!
Hvad hafver jag dock syndat, me'n jag så ynkelig
Skall höra sådant spe
Utaf den enda mö,
För den jag ville dö?»

79. »Ack, nådiga prinsessa, nu spotte inte mig,
Jag hafver förr haft tankar, och väl så ypperlig'.
Och varit buden den,
Så hög och mägtig är:
Jag döden nu begär.»

80. Prinsessan fälde tårar, satte sig hos honom ned,
För gråt hon ej kund' tala med riddaren dervid;
Han dubbelt fången blef,
Då han den jungfru såg,
Så sorglig der han låg.

81. Prinsessan upp månd' stånda, på honom vänligt såg:
»Och riddare, herr Bryning, hör hvad jag säga må:
Då är du endast den,
Som jag än har haft kär
Af allt i verlden är.»

82. »Hvad jag tillförne talte, det icke var så ment,
Mitt hjertelag att öppna är icke än för sent
För den, som jag har kär
Öfver verldens röda guld;
Herr Bryning, var mig huld!»

83. »Jag glad har aldrig varit, se'n jag första gång dig såg;
Ty kärleken till dig jag städse tänkte på,
Och fält har mången tår,
Som rinner för dig än,
Min allra käraste vän!»

84. Hon lossade den riddaren och sade till honom så:
»Dersom jag dig nu sviker, då Gud mig löna må!
Se här den för dig står,
Som unnar dig allt godt,
I ära utan spott.»

85. Herr Bryning af förundran blef ganska tyst och stum,
Den jungfrun honom träffad': »och hör du, riddar from,
Vill du ej svara den,
Som älskar dig så,
I ära och i tro?»

86. Den riddaren ned månd' falla för jungfruns fot,
Hon honom månd' upptaga af ett förälskadt mod,
Och vänligt tog i famn;
De fälde mången tår
Af kärleken så stor.

87. »Jag för till dig en krona, och det i trofasthet,
Hvem jag nu har utkorat, slätt ingen kommer vid.
Du är den endaste,
Med den på verldens ö
Jag lefva vill och dö.»

88. »Om än jag Englands krona förlora skall för dig,
Och jag dig nu kan vinna, jag är förnöjelig;
Sker det ej, ser du visst
Den kind, som nu är röd,
Om dagar få är död.»

89. »Ack, nådiga prinsessa, den endaste du är,
Som jag ännu har älskat och haft i hjertat kär,
Du endast är ock den,
Jag älskar till min död,
Skönt jag dig aldrig njöt.»

90. De famntogo hvarannan och grät' af kärlighet,
Så englarne hos sjelfver Gud de gladdes dervid
Deras hjerta stod i brand
Och ögonen i gråt
Förutan svek och hat.

91. »Hör, all min tröst och glädje, hör, hvad jag säger dig
O du, min engel kära, o du, mitt smycke rik',
Nu går jag från dig bort;
Till mig du komma må,
När jag dig beder så.»

92. »Nu ega vi ett hjerta, en själ, också ett lif,
Att vi ock en regering må ega, Jesu gif,
Vår ingång vare god,
Som i all ärlighet
Är skedd af kärlighet!»

93. När solen upp månd' skrida, prinsessan klädde sig,
Och gick så i salen, der mången riddare rik
Till uppvakt färdig stod;
Hon bad dem litet stå,
De vänta ville då.

94. Hon riksens råd månd' kalla, der de nu samlad' var
»Jag har ett ord till eder, vill I mig gifva svar,
Och unna vill mig den
I tro att lefva med,
Som jag nu sjelf begär?»

95. Der stod mång' riddare, som mod dervid månd' få;
Hertigar, furstar bålde tänkte vid sig så:
»Det vara kan väl mig»;
Hvarför de alla svor,
Att lyda hennes ord.

96. Och de högborne herrar de stälde sig nu fram,
De visste icke, hvilken det vara skulle af dem;
Ty svor' de andra gång,
Hvem hon sig önskade,
Skull' strax och villigt ske.

97. Hon märkte deras tankar, och talte så till dem:
»Jag vill begära fången, som är i tornet gömd;
Herr Bryning heter han,
Han är den enda nu,
Jag hafver i min hug.»

98. »Och om jag icke skulle till äkta gifvas den,
Som hjertat mitt är gifvet, och älskar som en vän,
Så dör jag i min sorg,
Och ingen till är född,
Som bota kan min död.»

99. De herrar henne svara: »hvad hennes vilja är,
Det långt från oss skall vara, ej annat att begär':
Låt hemta honom hit,
Den riddaren lyckelig,
Den riddaren så rik.»

100. Herr Bryning fick de ordres, så gladelig han kom;
Han blef bevist stor ära, och mest utaf dem, som
Nu visste hvad skull' ske;
Den jungfrun honom såg,
Hon då till honom går.

101. »Se här, I furstar bålde och riddare manerlig,
Här ser I hos mig stånda den jag har utvalt mig.»
De bugade alla då:
»Till lycka, konung båld,
Till lycka tusenfaldt!»

102. »Ditt rike och din krona du lyckelig reger',
Och kungars store konung dig gifve lycka här,
Att bära kronan så,
Du evigt bära kan
En krona i himmelsland!»

103. »Gud kröne eder begge med lycka och fred,
Att I må lefva länge i stor lycksalighet
På denna verldens ö,
Och se'n evinnerlig,
Att lefva i himmelrik!»

104. Då äktade hon sin fånge, och gjorde honom till man,
Och detta till en konung allt öfver Engeland;
De lefde länge väl,
I lust och glädje stor
Allt uppå denna jord.

105. Så fick herr Bryning glädje för all sin suck till Gud;
Från fångahus till kronan Gud sände honom ut.
Så hjelper Gud visst den,
Till honom har sitt hopp;
Han hörer deras rop.

39.

Sven Svanehvit.

1. Sven Svanehvit rider sig den vägen fram,
Så mötte der honom en vallareman.
»Och hör du, vallareman, hvad jag månd' säga dig
Och kan du de spörsmål, som jag spörjer dig?»

2. »Spörsmål dem hafver jag aldrig läst;
I går slog jag Iselands konung ihjel.» —
»Och har du slagit Iselands konung fullväl,
Så var det min fader du slagit ihjel.»

3. Sven Svanehvit honom med sin tumme slog,
Så lefver och lungor de ur honom for,
Sven Svanehvit slog honom i stycken så små,
Som lindelöf på marken om hösten falla må.

4. Sven Svanehvit reste den vägen fram,
Der mötte det honom en annan vallareman:
»Och hör du, vallareman, hvad jag månd' säga dig
Och kan du de spörsmål, som jag nu spör dig?»

5. »Hvad är det, som är rundare än ett hjul?
Och hvar finner du de fagraste djur?
Och hvar hafver solen sitt säte?
Hvart utåt ligger dödmannens fötter?»

6. »Hvem är det, som bygger den bredaste bro?
Och hvar gångar fisken som stridast i flod?
Hvart bär den väg, som är bredast?
Och hvar ligger menniskan som ledast?»

7. »Hvad är svartare än ett kol?
Och hvad är snabbare än lärkvingar små?
Och hvad är hvitare än svanor?
Och hvad ropar högare än tranor?»

8. »Jo, solen är rundare än ett hjul,
I himmelen der finner du de fagraste djur.
I vestern hafver solen sitt säte,
Åt öster ligger dödmannens fötter.»

9. »Och isen han bygger den bredaste bro,
Derunder går fisken som stridast i flod,
At helvetet går vägen som bredast,
Och der ligger menniskan som ledast.»

10. »Synden är svartare än ett kol,
Själen är snabbare än lärkvingar små.
Englar äro hvitare än svanor,
Och tordön ropar högre än tranor.»

11. De drucko i dagar, de drucko i tre:
»Och vet du allt detta, så vet du väl mer.»
Sven Svanehvit tog gullringar af sin hand,
Dem månde han gifva den vallareman.

40.

Herr Lager och Jon.

1. Herr Lager han tjente i konungens gård —
I varen väl mo'! —
I femton veckor och dertill ett år.
»Tjena troget!» sa' Jon.
»Ja vånn' det skull' kost' mej det rödaste gull,
Jag följer», sa' Jon.

2. Han tjente der intet så mycket för lön,
Ty konungens dotter var honom fast skön;
»Du blir narrad!» sa' Jon.

3. När som de det året den sista dag såg,
Då månde herr Lager bli konungens måg.
»Det var orätt!» sa' Jon.

4. De ledde den bruden åt kyrkones gård,
På henne så gapade båd' stora och små.
»Tyck' ni om'a?» sa' Jon.

5. Och bruden hon går sig i kyrkan allt in,
Med rödan gullkrona och bleknande kind.
»Stå på dej!» sa' Jon.

6. Och bruden spatserar i kyrkkoret fram,
Dess fägring berömde både qvinna och man.
»Du blir min!» sa' Jon.

7. Bruden hon i fägring för altaret står,
Med röda gullkläder och utslaget hår.
»Jag håll' å dej!» sa' Jon.

8. De drucko i dagar, de drucko i två,
Men intet ville bruden i sängen gå.
»Sitt oppe!» sa' Jon.

9. De drucko i dagar, de drucko i tre,
Och intet ville bruden åt sängen se;
»Håll ut!» sa' Jon.

10. Den fjerde dag, när som åt qvällen det led,
Och då ville bruden åt sängen se,
»Blir du sömnig?» sa' Jon.

11. Och bruden gångar sig i brudstugan fort,
Dess tärnor drogo af både strumpor och skor.
»Du är trötter!» sa' Jon.

12. Och bruden hon la' sig i sängen allt ned,
Och Jon lade sig så vackert bredeved.
»God afton!» sa' Jon.

13. Men hastigt kom budskap för herr Lager in:
Jon ligger och sofver hos bruden din.
»De ha' sqvalrat!» sa' Jon.

14. Häraf blef herr Lager fast ifrig i sinn,
Så att han båd' blekna' och rodna' om kinn;
»Får du ondt?» sa' Jon.

15. Herr Lager sprang sig öfver bredan bord,
Att vin, öl och mat utåt golfvet for;
»Fälas vackert!» sa' Jon.

16. I vreden herr Lager han fatta' sitt svärd,
Och svor han skull' hugga Jon genast ihjel.
»Det är rostigt!» sa' Jon.

17. Jon kasta' herr Lager allt ut mot en vägg,
Att myggor och flugor förgylde hans skägg;
»Det var rätt!» sa' Jon.

18. Han klappa' på dörren med fingrarna små:
»Statt upp, sköna jungfru, tag låset ifrå!»
»Hon sofver!» sa' Jon.

19. »Skall jag nu bli ute, tills dagen blir ljus?
I morgon skall jag gånga inför konungens hus.»
»Må göra!» sa' Jon.

20. Och rätt som den dager på himlen blef ljus,
Så gingo de begge för konungens hus.
»Go' morron!» sa' Jon.

21. »Min nådigaste konung, ödmjukast jag ber,
Om lof, att få lägga en klagan här ner.»
»Säg sanning!» sa' Jon.

22. »Den harm, som mig qväl mer än dödspilar sju,
Är att Jon har sofvit när min unga brud.»
»Jag gjorde så!» sa' Jon.

23. »Efter som I båda hållen henne kär,
Så skolen I brottas med två skarpa svärd.»
»Jag vinner!» sa' Jon.

24. Om middag till strids de på platsen månd' gå,
I dag, tro, det gäller att manligen stå.
»Slå ifrån dig!» sa' Jon.

25. Det första slaget, som de slogo te',
Då slog herr Jon Lager, att han föll på knä.
»Du blir efter!» sa' Jon.

26. Det andra slaget de slogo för sann,
Då slog Jon herr Lager, att blodet det rann.
»Tork' åf dej!» sa' Jon.

27. Det tredje slaget, med vrede fast svår,
Herr Jon slog Lager ett fast dödande sår.
»Det läks nog!» sa' Jon.

28. Men det fjerde slaget, de slogo till mord,
Då slog Jon herr Lager att han föll till jord.
»Ligg stilla!» sa' Jon.

29. Herr Lagers brud hon sade med glädje alltså —
I varen väl mo'! —
»Mig lyster att fröjdas, att Jon han fick rå.»
»Du är min!» sa' Jon.
»Jag vånn' det skull' kost' mig det rödaste gull,
Jag följer!» sa' Jon.

41.

Herr Heimer och fru Margareta.

1. Stolts Margareta sitter i högan lofts sal,
Herr Heimer han till henne giljar.
Stolts Hedelin håller så träget ett tal,
Hon aktar dem begge att skilja.
Men kärleken dårar så mången.

2. »Ack, hör nu ett råd, kära syster min,
Du må ifrån orden ej vika!
Så grant känner jag herr Heimers sinn,
Han aktar dig visserlig svika.»

3. »Han blinkar med ögonen, röder i hug,
Hans uppsyn synes så farlig.
Du aktar nu hvarken hans lock eller trug,
Men drag dig ur älskogen snarlig!»

4. »Ack, skulle jag sluta herr Heimer ur sinn?
Det må du dig aldrig inbilla.
Han hafver nu redan blifvit kärestan min,
Hvi skulle han vilja mig illa?»

5. »Han satte guldringar på min hand,
Han kallade mig för sin kära.
Af alla de jungfrur uti vårt land
Vill han mig endast begära.»

6. »Aldrig såg jag så fager en sven
Bland konungens riddare alla,
Som unga herr Heimer på guldsadelen,
När han månd' sina svenner befalla.»

7. »Och när som han rider på gångaren grå,
Med guldskodda svärdet i handen,
Med krusade lockar och kläderna blå,
Han kärliga blickar mig sänder.»

8. »Han hafver mig svurit sitt hjerta och tro,
Och gifvit mig skänkerna många.
Och förr skall han våga sitt ädla blod,
Förr'n han skall mig nå'nsin undgånga.»

9. Stolts Hedelin hon förde så väl sina ord,
Hon månde sin syster så svara:
»Och jag hafver om herr Heimer sport,
Att han uti kriget skall fara.»

10. »Ja, visst glömmer han stolts Margreta bort,
Och allt, hvad han henne har lofvat,
Som det hafver ej fallit honom för svårt,
Hos främmande jungfrur att sofva.»

11. Stolts Margreta blifver så vreder i sinn,
Hon månde sin syster så svara:
»Så snart jag får se allrakärasten min,
Jag honom de orden uppenbarar.»

12. Stolts Margreta axlade sammetet blå,
Hon går under grönaste lida;
Herr Heimer han månde för henne der stå,
Han satte sig vid hennes sida.

13. »Hörer I, herr Heimer, hvad jag säga må:
Jag kan nu min sorg aldrig glömma;
Alla mina vänner de säga och spå,
I viljen mig visserlig glömma.»

14. »Förr skall jag bryta min brynja i tu,
Och förr skall jag hjertat utrifva,
Förrän jag skall svika min vänaste brud,
Och ingen mig dertill skall drifva.»

15. »Alla dina vänner dem ger jag god natt,
De skola sin falskhet få röna;
På Långbron hafver jag bröllop utsatt,
Och der skall oss troheten kröna.»

16. »Kära min vän, I stilla den harm,
Jag lida måst af vänner och fränder!
I veten, hvad kärt jag bär i min famn,
Och tiden är redan i händer.»

17. Han klappade henne på blomblekan kind,
Han bad henne icke att gråta:
»Du dölj det endast för fränderna din,
Ty jag skall dig aldrig förlåta!»

18. Så glader gick stolts Margreta bort,
Henne följde herr Heimer med gamman,
Och aldrig var dagen så kall eller kort,
De voro icke begge till samman.

19. De blandade mjöd och drucko så vin,
De spelte gulltaffel till hopa;
Men tjugonde dagen, då qvällen föll in,
Begynte stolts Margreta ropa.

20. Stolts Margreta går sig i stenstugan in,
Hon klaga' sin nöd för sin moder,
Och der föder hon en rosende kind,
Hon kallar på syster och broder.

21. »Ack, kära min moder, I gifven mig råd,
Och hören I, syskonen kära:
I sänder nu strax till herr Heimer ett bud,
Han sörjer väl sjelf för min ära!»

22. Så hastigt bortgingo de svennerna två,
Och tänkte herr Heimer att finna;
Förgäfves de klappa' på portarna blå,
Dem mötte en afviger qvinna.

23. »Herr Heimer han reste i morgon sin kos,
Han hissa' sin flagga och segel;
I kriget han glömde sin blänkande ros,
Hon är en besmittader spegel.»

24. Så hastigt hemgingo de svenner igen,
De råkade jungfrunes broder;
Han tog till sin värja och ropa' sin vän,
Insegla' på villande floder.

25. De sökte i dagar, de sökte i tre,
De kunde herr Heimer ej finna;
De vände då om sin förriga led,
Så hastigt dess vrede månd' brinna.

26. Stolts Margreta lider stor ångest och qval,
Så fåfängt på döden hon kallar.
Hon gråter och håller så ynkligt tal,
Dess tårar förgäfves ej falla.

27. Hennes moder hon kamma' sin' silfvergrå hår
Med hjertelig sorg och möda;
Den sköna stolts Kerstin stor möda utstår,
Stolts Hedelins hjerta månd' blöda.

28. Herr Heimer han vandrar i främmande land;
Men samvetet honom dock gnager;
Så visst kommer han i verlden på skam,
Och ynkelig ändalykt tager.
Men kärleken dårar så mången.

42.

Stolts Margareta.

1.

1. Herr Peder han rider allt in på sin gård,
Hans sporrar som silfver månd' glimma.
Stolts Margreta springer i burekammaren in,
Så strida hennes tårar månde rinna.
Så lönligt bar hon sorgen.

2. Stolts Margreta kasta' gullsax i skrin,
Det klinga' i femton gullringar.
Så månde hon sig till herr Peder gå in,
Så strida hennes tårar månde rinna.

3. »Och hörer du, herr Peder, du gifver mig lof,
Du gifver mig lof till att resa!
Ty jag hafver sport min fader vara sjuk,
Och jag vill gerna honom besöka.»

4. »Och hafver du sport din fader vara sjuk,
Den Högste förlosse hans qvida!
Men om det vore nu, som det förr har varit vant,
Så skulle mina småsvenner rida.»

5. »Och inte sköter jag om dina småsvenner två,
Och inte ska' de med mig rida.
Men låt nu sadla upp min gångare grå,
Jag rider så gerna allena.»

6. Stolts Margareta rider på sin kära faders gård,
Hon var så en dägelig blomma
Och ute för henne hennes kära fader står;
Han beder henne vara välkommen.

7. »Och hur står det till med unga mannen din,
Och hur står det till uti Roma?» —
»Och väl står det till med unga mannen min,
Och väl står det till uti Roma.
Men jag hafver sofvit hos min lilla buresven,
Och mig till så liten en fromma.»

8. »Och hafver du sofvit hos din lilla brudsven,
Och dig till så liten en fromma,
Så kasta din gångare hastigt omkring,
Och aldrig för min' ögon mer att komma!»

9. Och ut kom hennes broder så god,
Han beder för henne så gerna:
»I låten min syster blifva qvar i år,
Och tjena för vår ringaste tärna!»

10. De satte stolts Margareta i ett mörkt hus,
Allt inom de bojor så trånga,
Så förbödo de alla jungfrur och frur,
Att ingen skulle till henne gånga.

11. Der måste hon sitta den hela vinternatt,
Allt efter sin goda faders vilja.
Der födde hon då de sönerna två,
Sjelf ligger hon döder på en tilja.
Så lönligt bar hon sorgen.

2.

1. Herr Peder han sitter i höga lofft,
Han kan både dichta och märkia,
Frw Margreta sitter i högan guldstohl;
Så svåra hennes hierta mond' werka.
Min herre haer gefwit migh Orloff.»

2. Herr Peder sitter öfwer brede bord,
Han kan både dichta och rimma,
Frw Margreta gåår på Steenstufwe golff,
Så swåra hennes ögon rinna.

3. »Planterat haar Jagh migh en Örtegård,
Bland rooser och andre små lilljer,
Där är kummen en tistel ibland;
Jagh weth icke, hwadan han är kummen.»

4. »Däth haar sigh en hiort i min hage wahnt,
Han bläder dhe bladen så nähr;
Blifwer han icke snart dädan drifwen,
Jagh skiuter honom wisserlig til döde.»

5. »Äpplet sitter aldrig så högt på trä,
Deth stunder til Jorden at falla,
Däth faller så snart vti blötaste pöhl,
Såsom på hårdaste halle.»

6. »Äpplet henger aldrig så högt vp i trä,
Däth stunder til Jorden falle,
Hwilken som hafwer en hiertelig kier,
Han önske henne godt öfwer alle.»

7. Frw Margreta gåer för herr Peder at stå:
»I sware Migh nu så blijde,
I seije Migh nu vthaf Eder Mund,
Jagh will til min Fader rijde.»

8. »Du haer däth aldrig förskyllet af Migh,
Jagh skulle sware tig blijde,
Men skynda dig snarlig af min gård,
Och kom aldrig för mig Mehre!»

9. »Min Fader gaf migh vti eder gård
Medh femten förgyllande karmar.» —
»Om däth hade warit tusend dertill,
Du hade dem alle förlohrat.»

10. Herr Peder tahler til lijten smådräng:
»Du töfwa icke förlänge,
Du kasta Guldsadel på Rinnaren rödh,
För henne gienem gröniste Enger!»

11. Sielf redh hoon den långe wägh,
Hem till sin Faders Gård,
Vte för henne hennes Fader ståhr,
Han war wähl swept i Mård.

12. »Du war wälkommen, kier dotter min,
Du sware migh nu så blijde:
Hwar är herr Peder, kier herren din,
Som förr pläger för digh rijde?»

13. »Herr Peder han drogh åth Roma i fiohl,
Jag wänte honom aldrig igen komma,
Wår yngste Stallswenn haar lockat Migh,
Mig sjelf till lijten fromma.»

14. »Herre Gudh tröste Migh arme Man,
Så skamlig du nu kommer här.
Du skynda dig nu snart vthaf min gård,
Och kom aldrig för migh mehr!»

15. Frw Margreta snoer sin häst om kring,
Hennes ögon dhe runne så strijde
Vth då kom hennes Moder kier:
»I affton må du wäl bijde.»

16. Om Morgonen arla för dager war liuss,
Sohlen skiner så blijde,
Tree lijk dhe wore i herr Lages hwss,
Som dödde af sorg och qvida.

17. Däth ena war frw Margreta,
Däth andre war hennes barn,
Däth tridje war hennes Moder,
Som dödde af sorg och harm.

18. »O Herre Gudh, tröste Migh arme Man!
Så illa Jagh hafwer leffwet,
Min hustru och barn dhe äre nu dödh,
Jagh effter i Jemmer och harm.»

19. »När lyckan hon wille medh Migh stå,
Så wille de alle migh kienna,
När sorg och bedröfwelse kom Migh på,
Monde de sin bak til migh vända.»
Min herre haer gefwit Migh Orloff.

43.

Tofva lilla.

1.

1. Lill' Tofva hon tjente på konungens gård —
Vore jag så fager som Tofva lilla var! —
I femton veckor och dertill ett år.
Men Tofva var konungens frilla.

2. Konungen talte till småsvenner två:
»I bedjen lill' Tofva inför mig gå!»

3. Lill' Tofva hon axlade kappan blå,
Så månde hon sig in till konungen gå.

4. Lill' Tofva in genom dörren steg,
Och konungen henne med blida ögon neg.

5. Konungen klappar henne på rosenblommand' kind:
»Krist gifve, du vore allrakärasten min!»

6. »Min nådige konung, I talen ej så!
Vår drottning hon ståndar och lyder på råd.»

7. »Ja, höra hvad hon höra må:
Krist gifve, hon var döder och lagder på bår!»

8. Och drottningen talte till småsvenner två:
»I bedjen lill' Tofva inför mig gå!»

9. Lill' Tofva hon axlade kappan blå,
Så månde hon sig in till drottningen gå.

10. Lill' Tofva hon in genom dörren steg,
Drottningen henne med vreda ögon neg.

11. Drottningen slog henne på rosenblommand' kind:
»Hvad har du för tal med kär konungen min?»

12. »Till mig friar en af hans småsvenner två,
Och nu var jag inne att fråga om råd.»

13. »Du lög, lill' Tofva, ditt tal var ej så;
Du önska' mig döden och lagder på bår.»

14. Drottningen talte till småsvenner två:
»I huggen mig ett redliget bål.»

15. »Ej huggen I ek, ej huggen I asp;
I huggen den veden, som brinner väl fast!»

16. Lill' Tofva hon rider sig söder om äng:
»Gud trösta mig för slik brudesäng!»

17. En liten smådräng kom för konungen att stå:
»Drottningen tillreder ett brinnande bål.»

18. »Drottningen tillreder ett brinnande bål,
Och der skall Tofva lilla brännas uppå.»

19. De lyfte lill' Tofva på högan häst,
Sjelfver konungen rider henne näst.

20. Lill' Tofva hon rider till sjöarestrand,
Der alla små skeppen de segla i land.

21. Lill' Tofva hon somna' i konungens famn —
Vore jag så fager som Tofva lilla var! —
Hon vakna' ej förr'n i tredje kungaland.
Men Tofva var konungens frilla.

2.

1. Och konungen talte till Tofva lilla så —
Vore jag så vacker som Tofva lilla är! —
»Gud gifve min drottning vore döder i år!»
För Tofva var konungens frilla.

2. »Gud gifve, min drottning vore väl död,
Så skulle du bära gullkrona så röd.»

3. »Gud gifve, min drottning låge uti mull,
Så skulle du bära kronan af gull.»

4. »Och nådige konung, snacka inte så!
Jag rädes er drottning det veta får.»

5. Och drottningen stod och lyddes uppå:
»Nu skall jag tillreda ett brännande bål.»

6. »Nu skall jag tillreda ett brännande bål,
Och der skall Tofva lilla brännas uppå.»

7. De bygde det bålet af ek och asp,
Det är väl de trän, som brinna fast.

8. Och konungens små svenner inför konungen de stå:
»Och drottningen tillreder ett brännande bål.»

9. »Drottningen tillreder ett brännande bål,
Och der skall Tofva lilla brinna uppå.»

10. Och konungen tog Tofva lilla uti sin hand,
Så gångar han sig åt sjöastrand.

11. Och konungen går sig åt sjöastrand,
Han skådade de skepp och båtar uti land.

12. Och Tofva satte sig i främsta stam,
Och så sköt konungen skeppet från land.

13. Och när som de kommo på villande sand,
Då ståndar hans drottning på hvitan strand.

14. Och konungen talte till drottningen så:
»Nu får du ta riket, regeringen med!»

15. Och konungen lyfter allt uppå sin hatt —
Vore jag så vacker som Tofva lilla är! —
Han bjuder sin drottning tusen god natt.
För Tofva var konungens frilla.

44.

Liten Kerstin.

1. Och konungen han ståndar i högan lofts svala;
Han ville så gerna med liten Kerstin tala.
Men ingen kan sorgen fördrifva.

2. Liten Kerstin hon ståndar i högan lofts bro
Med silfstickade strumpor och gullspända skor.

3. »Krist gifve, min drottning hon vore väl död,
Så skulle du bära gullkrona så röd!»

4. »Och nådige konung, I snacken ej så!
Här stånda de små svenner och lydas derpå.»

5. Och buden de kommo för drottningen in:
»Liten Kerstin hon snacka' med herren din.»

6. »Och hör du, liten Kerstin, hvad jag dig säga må:
Hvad var det du talte med min herre i går?»

7. »Jag talte intet annat med er herre i går,
Än hvilkendera tjenaren jag skulle få.»

8. »Du önskade mig döder och lagder i mull,
Så skulle du få bära mitt röda gull.»

9. »Du önskade mig döder och lagder uppå bår,
Så skulle du få alltsammans mitt hof!»

10. Hon slängde liten Kerstin af landet bort;
Hon gaf henne intet, hvarken vått eller torrt.

11. Och liten Kerstin gångar på sjöastrand,
Der konungens skepp de lägga i land.

12. »Och helsa konungen så mången god natt,
Som himmelen månd' vara med stjernor besatt!»

13. »Och drottningen helsa med så mången ond stund,
Som sandkornen äro i hafvets grund!»

14. »Du beder nu drottningen minna sig uppå,
Allt när som vi tvätta' våra linnkläder små.»

15. »Och alla voro hvita, men hennes icke ren';
Små sönerna tre hon grafvit under sten.»

16. »När hon grof ner en, så grof jag ner två;
Den skall alltid mera, som mindre förmår.»

17. Och konungen han gångar sig för drottningen in;
Han frågar: »hvar hafven I gjort af liten Kerstin?»

18. »Liten Kerstin hon ståndar i högan lofts bro
Med silfstickade strumpor och gullspända skor.»

19. Och konungen slog drottningen på rosenblommand' kind,
Så blodet det stank på skarlakan skinn.

20. Och konungen gångar sig till sjöastrand,
Der voro de skeppen nyss lossade från land.

21. »Och hör I, min skeppare, hvad jag er säga må:
Och trösten I mig hjelpa liten Kerstin igenfå?»

22. »Och väl skall jag igenskaffa liten Kerstin nu,
Änskönt jag skulle resa af landet ut.»

23. Han tog liten Kerstin i snöhvitan hand,
Så ledde han henne ur skeppet fram.

24. Och konungen gaf na båd' gods och gull;
Sin drottning han satte i svartan mull.

25. Han gaf liten Kerstin båd' gods och gård;
Han satte sin drottning i jern och stål.

26. Han satte liten Kerstin uppå sitt knä,
Gaf henne gullringar och fäste henne med.

27. Han tog liten Kerstin allt uti sin famn,
Gaf henne gullkronan och drottningenamn.
Men ingen kan sorgen fördrifva.

45.

Liten Kerstin befriar sin broder.

1.

1. Liten Kerstin gångar sig i stallet in —
Kärleken drar —
Der skådar hon fålarne alla fem.
Man spelar i pavelun.

2. Hon skådar den hvita, hon skådar den grå;
Den bästa lägger hon sadelen på.

3. Liten Kerstin rider på konungens gård,
Konungens frilla för henne ute står.

4. »God dag, god dag, kär frilla fin,
Är konungen hemma, herren din?»

5. »Konungen är inte hemma,
Han har ridit till tinget.»

6. »Kungen till tings är gången,
Han tar ut dom åt riksfången.»

7. Men Kerstin sporrar gångaren omkring,
Då får hon se kär broderen sin.

8. »God dag, god dag, kär broder fin,
Och huru hafver du kommit här in?»

9. »Här har jag legat i femton år,
Ingen dom jag af konungen får.»

10. Jungfrun hon sparkade med sin fot,
Hårda låsen den tog emot.

11. Jungfrun sparka' annan gång,
Hårda låset slapp ifrån.

12. Liten Kerstin gjorde sin gångare spak,
Så lyfte hon brodren på gångarens bak.

13. Liten Kerstin hon satte sig på gångaren grå,
Så rider hon ifrån konungens gård.

14. Men när hon kom i blomsteräng,
Möter hon konungen och alla hans män.

15. »God dag, god dag, liten Kerstin fin,
Hvar har du ta't rika fången min?»

16. »Den har jag tagit på konungens gård,
Med hårdan magt genom lås och stål.»

17. Liten Kerstin satt på gångaren grå —
Kärleken drar —
Så rider hon sig så fort derifrå.
Man spelar i pavelun.

2.

1. Liten Kerstin hon går sig åt stallet in —
   För hinkeli och finkeli! —
   Der skådar hon de fålarne fem.
   För vänner och fränder
   Och svågrar och mågar
   Och herrar och furstar
   Och bröder och systrar
   Och den, som ligger fången.

2. Hon skådar den hvita, hon skådar den grå,
   Den röda så lägger hon sadelen på.

3. Så rider hon sig på konungens gård,
   Och ute för henne sjelfva konungen står.

4. »Hvar hafver du ditt stora fångahus?
   Der skall jag lysa med facklor och ljus.»

5. »Mitt fångahus ligger så långt uppå land,
   Att ingen stolt riddare dit komma kan.»

6. Liten Kerstin hon rider i dagarna två,
   Och så får hon se, hvar det fångahuset låg.

7. Hennes fingrar voro både mjuka och små,
   Så lätt drager hon de låsen ifrå.

8. »Min broder, du hör hvad jag säga må:
   Hur många voro de, som bundo dig så?»

9. »Mig bundo ej fyra, mig bundo ej fem,
   De voro väl hundra af konungens män.»

10. Liten Kerstin hon stampar med sporrspändan fot:
    »Ack gifve, de nu alla kommo mig emot!»

11. Brådt kom bud för konungen fram:
»En riddare har lossat fångarnes band.»

12. Konungen talte till tjenarne så:
»Så tag honom fast, sätt i tornet det blå!»

13. Liten Kerstin svänger sin gångare omkring,
Alla konungens hofmän dem lade hon i ring.

14. Liten Kerstin hon stryker sitt blodiga svärd:
»Och vore du ej konung, detta vore du värd.»

15. »Kära stolts riddare, du stilla ditt svärd!
Min dotter skall du få, och henne är du värd.»

16. »Din dotter passar jag så lite uppå —
För hinkeli och finkeli! —
Jag sjelf en skön jungfru, som hon, vara må.»
För vänner och fränder
Och svågrar och mågar
Och herrar och furstar
Och bröder och systrar
Och den, som ligger bunden.

46.

Stige lilles bjudning.

1. Stige lille gångar sig åt marmorsten,
Så bjuder han konungen med sig hem.
Så fröjdelig.

2. Så bjuder han konungen och hela hans hof,
Och följde sjelfva drottningen med.

3. När som de kommo till Stige lilles port,
De gärdsgårdar voro utaf ideligt stål.

4. När som de kommo till Stige lilles port,
Der spelar en hind, der dansar en hjort.

5. När som de kommo till Stige lilles grind,
Der spelar en hjort, der dansar en hind.

6. När som de kommo i stugan in,
Så glimma' det guld hela stugan omkring.

7. Taket det var med silfver bespändt,
Och golfvet det var med messing bemängdt.

8. Ugnen han var utaf marmorsten
Och väggarne voro af elfenben.

9. Bordet och stolar af rödaste guld,
Men duken han var utaf åkerull.
Så fröjdelig.

47.

Herr Helmer.

1.

1. Herr Helmer han rider i rosende lund,
Der förde han sin hök och sin hund.
Så fermer rider Helmer i sadelen.

2. Herr Helmer han rider i rosende lid,
Der möter han jungfruns bröder sju.

3. »Herr Helmer, herr Helmer, rid oss ej så när,
Vi hafva dig icke af hjertat kär!»

4. Herr Helmer han slog sina handskar i jord:
»Här skolen I finna en riddare god!»

5. Herr Helmer han svänger sin gångare omkring,
Och bröderna sex han fälde i ring.

6. Herr Lars han föll på sina bara knän,
Så tigger han lif af herr Helmer der.

7. Herr Helmer han rider sig på jungfruens gård,
Herr Lars följde efter med sjufalska råd.

8. Herr Lars drager ut sitt blanka svärd,
Högg af herr Helmers hufvud dermed.

9. Så satte han det på svärdsudden sin,
Så gångar han sig för sin syster in.

10. »God dag, god dag, kär syster min!
Här har du hufvudet af fästmannen din.»

11. »Och är det hufvudet af fästemannen min,
Så skall du dricka af sölfkannan min.»

12. Första drick han af sölfverkannan drack,
Sin sölfverbodda knif i hans hjerta hon stack.
Så fermer rider Helmer i sadelen.

2.

1. Herr Hjallmar war en lijten Smådrängh,
Han tiente lijten Kirstin för sin Säng.
Så frommer redh Hjalmer i Sadelen.

2. Han tiente henne i Otta åhr,
Stolts Kirstin blifver medh Barnen små.

3. Herr Hjalmar gåer för liten Kirstin at stå:
»Ack, lijten Kirstin seijer mig Rådh!»

4. »Jag seger tigh rådh, dhe bäste Jagh kan:
Sadla din häst och ridh af land!»

5. Herr Hjalmar rijder söder för by,
Mötte honom Jungfruens bröder Siu.

6. »Herr Hjalmar, hwj rijder du oss emot?
Du locka wår Syster och giorde ingen both.»

7. »Jagh är så wäl skapat en Man som du,
Din Syster tigger Jagh gierna ähnnu.»

8. »Wij willja intet hafwa annor both,
Ähn högre hand och wenstre footh».

9. »Förr ähn Jagh skal mista hand och footh,
Förr skal Jagh fächta medh ett fritt Modh.»

10. Herr Hjalmer han drager sin brune brand,
Hugger af dem både hals och hand.

11. Den yngste Broderen badh för sigh:
»Herr Hjalmar, [Herr Hjalmar,] ij skona Migh.»!

12. »Fuller wille Jagh skona tigh,
Wiste Jagh du wille icke swjka migh.»

13. Unger Swen swähr på Christi dödh:
»Jagh drager eij Swerd vtan Migh gieller Nödh.»

14. Herr Hjalmar satte sig på en tufva,
Där lade han sigh nedh att svffwa.

15. Unger Swen drager sin Bryngia blå,
Så hugger han hans hufwvd aff.

16. Unger Swen rijder i Jungfruens gård,
Ute stoltz Kirstin för honom ståer.

17. »Statt här Kirstin, Syster min,
Nu haar Jagh ihiel slagit Belaren din.»

18. Unger Swen gåhr i höga lofft,
Lijten Stolts Kirstin wachter honom wp.

19. Hon tager honom widh sin gohla lock,
Skier af hans Strupe widh sänge stock.
Så frommer redh Hjalmar i Sadelen.

48.

Ung Hillerstöm.

1. »Du stig nu så vackert till sadel och häst,
Låt inte gullsporrarne klinga,
Du ride så vackert öfver högan lofts bro,
Låt inte gullsadelen ringa!»
Om sommaren.

2. När som han kom i rosende lund,
Der han var vaner att gånga,
Der möter han jungfruns bröder sju,
De ville honom fånga.

3. »God dag, god dag, fager unger Hillerström!
Hvar har du varit så årligt?» —
»Jag har varit i rosende lund,
Och skjutit de djur uti skogar.»

4. »Hvar är din hök och hvar är din hund,
Ell' hvar är det djur, som du skjutit?» —
»Det hafver jag gifvit min lilla goda vän,
Som mig uti lunden plär möta.»

5. Hillerström drar sitt förgyllande svärd,
Det sken som solen röda;
Så högg han jungfrunes bröder sju,
De lågo i skogen döda.

6. Hillerström stiger på gångaren grå,
Han rider oförfärad.
Så rider han på sin kärastes gård:
»Hur står det till, min kära?»

7. »Hör, hvad jag månde säga dig nu:
Du gör dig ej oro och möda!
Nu har jag slagit dina bröder sju,
De ligga i skogen döda.»

8. »Har du nu slagit mina bröder sju,
Så att de i skogen ligga döda,
Så skall du nu blifva kärasten min,
Och det i lust och möda.»
Om sommaren.

49.

Carl Vågeman.

1. Jungfrun hon gångar i stenstugan in —
Intet är det dager än —
Der föder hon en liten blomkind.
Då sade den jungfrun: »Gud trösta mig,
Gud nåda mig!»

2. Hon svepte det barnet i hvita linn,
Så lade hon det i sitt gyldene skrin.

3. Hon satte det skrinet allt under sin arm,
Så gångar hon sig åt sjöastrand.

4. Hon satte det skrinet på snöhvitan sand:
»Krist gifve, du flöt' nu aldrig till land!»

5. Och konungen gångar vid sjöastrand,
Så fick han se, hvar skrinet det sam.

6. Han talte till sina småsvenner så:
»I tagen det skrinet ur vågorna blå!»

7 Allt medan han red, han löste det opp,
Så satte han det på sadelknapp.

8. Tack vare honom, den konung så from,
Gaf barnet dop och kristendom.

9. Han gaf det barnet namn för sann:
»Och du skall heta Carl Vågeman.»

10. Carl Vågeman växte och blef stor,
På konungens gård en riddare god.

11. Men när som han fylt sina femton år,
Så gaf honom konungen hans egen mor.

12. De drucko det bröllop i dagarne två,
Men intet ville bruden åt sängen gå.

13. De drucko det bröllop i dagarne tre,
Men intet ville bruden åt sängen se.

14. De ledde den bruden i brudehus,
Och konungen sjelf gick före med ljus.

15. »Hvi vänder du dig från brudgummen din,
Vill du icke vara allrakärasten min?»

16. »Och huru skall jag vara allrakärasten din?
Emedan du är kära sonen min.»

17. »Och medan I är kära moder min,
Hvem skall jag då helsa för faderen min?»

18. »Du gack dig uti högan loft in,
Och helsa sjelfva konungen för fader din.»

19. Carl Vågeman gångar i kammaren sin,
Så kläder han sig i stål och skinn.

20. Så gångar kan sig i högan loft in,
Der helsade han konungen för faderen sin.

21. Carl Vågeman drager sin blanka knif:
»Trolofva min mor och försvara ditt lif!»

22. »Carl Vågeman, du stilla din blanka knif!» —
Intet är det dager än —
»Jag skall trolofva din mor och försvara mitt lif.»
Då sade den jungfrun: »Gud trösta mig,
Gud nåda mig!»

50.

Knut hulings visa.

1. Knut huling han tullar sin fä öfver bro —
I blåsen i horn, förgyllande lur! —
Femton flickor det har han i tro.
För den utländske hulingen.

2. Knut huling han tullar sin fä uti äng,
Femton flickor de bädda hans säng.

3. Det talet det gick så högt uti ros,
Att konungen kom det talet att tro.

4. Konungen sade till svennerna så:
»I beden Knut huling inför mig gå.»

5. Knut huling han in genom dörren steg,
Och kungen honom med ögonen neg.

6. »Hör du, Knut huling, hvad jag säger dig:
Hur många stolts jungfrur har du för dig?»

7. »Och om jag det vet eller minnes nog,
Så är det väl sju på det sjunde tjog.»

8. Och konungen gjorde ett kors för sig:
»Så många hade jag aldrig för mig.»

9. »Kungen behöfver ej kors för sig,
Ty drottningen är uti råd med mig.»

10. »Och hör du, min drottning, hvad jag säger dig:
Här står nu Knut huling och klagar på dig.»

11. »Står nu Knut huling och klagar på mig,
Så skamligen månde han ljuga på mig.»

12. Han skar af hennes kläder allt jemt efter knä:
»Förr var du en drottning, gå ock nu vall med fä!»

13. Knut huling tog drottningen uti sitt knä,
Han gaf henne riket och fästningen med.

14. Knut huling tog drottningen uti sin famn —
I blåsen i horn, förgyllande lur! —
Gaf henne gullkrona och drottningenamn.
För den utländske hulingen.

51.

Herr Redevall.

1. Lilla Lisa och hennes moder de sutto i sin sal,
De förde sins emellan så underlig tal.
Hå hå! Nå nå — nå nå — nå! —
De förde sins emellan så underligt tal.

2. »Och hör du, lilla Lisa, kär dotteren min,
Hvad är det för mjölk på kjortelen din?»

3. »Det är väl ingen mjölk, fast eder tyckes så,
Det är af det mjöd, jag spilde i går.»

4. »Så litet de två ting hvarannan ä' lik',
Mjödet är brunt och mjölken är hvit.»

5. »Och sanningen må jag ej dölja för dig:
Herr Redevall hafver lockat mig.»

6. »Och hafver herr Redevall lockat dig,
Så skall jag ej mer vara moder för dig.»

7. »Herr Redevall den skall jag låta hänga i qvist,
Och dig så vill jag låta steka på spett.»

8. Men Lisa lilla gick dit herr Redevall låg;
Hon klappade på dörren med fingrarna små.

9. »Statt upp, herr Redevall, och släpp mig in,
För jag hafver talat med moderen min.»

10. Och hör du, herr Redevall, hvad jag säger dig:
Min moder hon är så vreder på mig.»

11. »Och dig så vill hon låta hänga i qvist,
Och mig så vill hon låta steka på spett.»

12. »Och inte så skall jag brännas för dig,
Och inte så skall du hängas för mig.»

13. Herr Redevall han sadlar gångaren grå,
Så lyfter han lilla Lisa derpå.

14. Och när som de kommo i rosende lund,
Der lyste lilla Lisa att hvila sig en stund.

15. Herr Redevall han bredde ut sin kappa blå,
Der födde lilla Lisa de sönerna två.

16. »Krist gif', jag vore hemma hos min moder igen!
Visst gåfve hon mig dricka och bäddade min säng.»

17. Och Redevall han tjente sin fästemö i tro,
Han hemtade vatten i sölfspända skor.

18. Herr Redevall han gick sig till rinnande ström,
Der satt liten fogel i trädet och sjöng.

19. Och liten fogel han sjunger alltså,
Att Lisa lill' var död med sönerna små.

20. När Redevall han kom till rosend'grön lund,
Så var det allt sannt, som fogeln han sjöng.

21. Så grof han en graf så djup och bred,
Der lade han ned de likena tre.

22. Så satte han sitt svärd allt mot en rot,
Så udden den stötte hans hjerta emot.
Hå hå! nå nå — nå nå — nå! —
Så udden den stötte hans hjerta emot.

52.

Rafnen Rune.

1. Herr Tune han var en så viser man —
Det ligger en så löndeliger stig —
Han gifte sin dotter på främmande land.
I riden ock så varligt!

2. Om söndagen stod hon den fagraste brud,
Om måndagen låg hon läster i bojor och hjul.

3. Liten Kerstin hon tittar genom fenstret ut,
Så fick hon se Rafne-Rune kom flygande.

4. »Och hör du, Rafne-Rune, hvad jag säger dig:
Och vill du fara åt främmande land åt mig?»

5. »I lunden der har jag mina ungar,
Så långt far jag inte med dem så tunga.»

6. »Tag dina ungar och lägg dem på mitt bröst!
Så få de äta så länge, som dem lyster.»

7. Och Rafne-Rune flög sig åt rosende lund,
Der möter han herr Tune i samma stund.

8. »Och hör du, herr Tune, hvad jag säger dig:
Din dotter ligger fången på främmande stig.»

9. »Välkommen, Rafne-Rune, till mig!
För dig har jag blandat båd' mjöd och vin.»

10. »Och inte så lyster mig mjöd eller vin,
Men gif mig lite hvetekorn åt ungarne min'!»

11. De målte med skeppor, de målte med spann:
»Och tag nu så mycket, som du föra kan!»

12. Herr Tune han går sig åt stallet,
Der skådar han de fålarne alle.

13. Han skådar den bruna, han skådar den grå,
Blacken den kastar han gullsadelen på.

14. Herr Tune han red sig till grefvens gård,
Och ingen der ute för honom står.

15. Brun Blacken började att gnägga,
Så att murarne sluppo från vägg'a.

16. Och ut kom stora och ut kom små,
Och ut kom grefven och såg deruppå.

17. »Och hör du, rika grefve, hvad jag säger dig:
Och huru står det till med liten Kerstin?»

18. »Jag har ej sett liten Kerstin se'n i går,
Ty hon ligger läst i bojorna blå.»

19. Herr Tune han månde i slottet gå,
Han löste sin dotter ur bojorna blå.

20. Brunblacken han tar med sin venstra fot,
Så jernen de stodo inte emot.

21. »Och hör du, rika grefve, hvad jag säger dig:
Hvad hafven I nu till att vita mig?»

22. »Jo, det hafver jag till att vita dig,
Du hade intet gods, när du kom till mig.»

23. »Hvad var det, jag gaf eder fader?» —
»En häst med förgyllande sadel.»

24. »Hvad var det jag gaf eder moder?» —
»Två gullbälten och ett floder.»

25. »Hvad var det jag gaf eder broder?» —
»Ett gångande skepp uti floden.»

26. »Hvad var det jag gaf eder syster? —
»Två gullskrin och två gullkistor.»

27. »Den ena var full med spunnet gull,
Den andra var full af åkerull.»

28. »Hvad hafven I nu till att vita mig,
Medan I så illa hafver bundit mig?»

29. »Det hafver jag till att vita dig:
Du var ej mö, när du kom till mig.»

30. »Så hjelpe mig Gud af all min nöd,
Som jag kom uti brudsängen mö!»

31. Herr Tune han lyfter uppå sin hatt,
Han bjuder rika grefven så mången god natt.

32. Han satte liten Kerstin på gångarens bak —
Det ligger en så löndeliger stig —
Så rider han hem i fullt godt mak.
I riden ock så varligt!

53.

Grefven i Rom.

1. Jagh will edher seije nye mere,
Willenn I migh retth förstå?
I Room tå war enn herre,
En greffe jagh seije må;
Hann war milder och mectig,
Dygdesam och båldh,
Till thenn helge graff hann sigh loffuede,
Effter äre och ridder skapp.

2. Hans hustru honn sigh förfärede,
Honn togh then greffuenn i fampn:
»Gudh nåde mig, ädelige herre,
I ärenn minn ächte mann,
Att I skolenn ifrån mig skilias,
Epter ähre och ridder skapp,
I haffuen doch hwadh I willenn,
Ägor och rikedomer nogh.»

3. Medh tuchtt hann till henne sade:
»Gudh spare tigh karsk och sundh,
Iag will tigh alt slätth befalla,
Retth nu i thenne her stundh.»
Allt så drogh hann ifrå henne,
Longtt bortt i fremende landh;
Stoor sorg till honom wende,
Bleff fongenn i hårda bandh

4. Sitt fengzle kunde hann eij wijke,
Thett var hans störste klage,
I plogenn drogh hann ijdkeligenn,
Fast mehr änn åhr och dagh.
Hann ledh stoor nödh och hunger,
War honom en stoor sodhtt,
Thenn greffuen gick för konnungenn,
Föll neder för hans fodtt

5. Konungen swarede medh snille:
»Tigh hielper icke thett,
Om tu änn daglige wille
Falle för mig nidht,
Medh mindre att änn så wore,
Thijnn hustru kome till migh,
Skulle tu frelster warde,
Thet seger iagh wisserligh.»

6. »Stoor sorg moste mann höre» —
Thett klager thenn ädele herre —
»Läter iagh min hustru hijtth fahre,
Så mister honn sinn ähre;
Skall iagh och qwarre bliffue,
Doch koster theth mitth liff:
Ther om tå will iagh skriffue,
Epter mitth wenne wijff.»

7. Ther war wenn mann i gården,
Som hade fonger i göme;
Medh honom förlickte sigh greff[e]n,
Loffuede honom store löönn,
Att hann skulle bortt rijde,
Med breffuenn, som hann skreff[e]n,
Och bidie hans hustru låte sigh lijdhe,
Komma och frelse hanns lijff.

8. Thett budskap lätth sigh well willeligh finne,
Fahre öffuer thett wilde haaff,
I Room fann hann thenn quinne,
Breffuet hann henne gaff,
Honn kunde thett sielffuer lässe,
Then ädele quinne smuck,
Förstodh sinn herres wesende,
Henes hierte bedröffuedtt wardtt.

9. Honn skreff ett breff tilbake,
Ganske snelleligh,
I thett monde honn klage,
Att thett war omöijeligh,
Enn quinne skulle fare
Öffuer thett store wattnn.
Gull, sölff will honn eij spare,
Altt för sinn herre och mann.

10. Thett budskap sigh fast skyndadhe,
Att fahre hem till land,
I sorg stodh tå thenn quinne,
Godh rådh hon tå på fann:
Enn kappe lätth hon sigh skäre
Enn munker wara lijk,
Thett giorde honn för sinn herre,
Letth kronne rake sigh.

11. Honn kunde lässe och skriffue,
Med lekh och degligh spell,
På harper och på giger
Kunde honn leke well,
Them hengde hon på sinn sijde
Samptt lutann thenn hon förde.
Effter budskap monde honn rijde,
Som till hennes herre fohr.

12. Så fore the medh ähre
Off[ue]r haff[ue]t underligh,
Hon begynte till hoffuere,
Hwar man tå undrede sig.
Thett budskap honn well kende,
Som greffuenn hade vtsendtt,
Menn han kende icke henne,
Hennes kläder the wore förwendtt.

13. Thet budskap fick i sinnedtt,
Och sade till munkenn så:
»Herre, willenn I penninger winne,
Mig hem I fölgen thå,
Altt inn till konnungens rijke,
Ther haffuenn i stoor fordeell,
Han löner eder rijkeligenn,
Giff[ue]r eder hwadh I haff[u]e willen.»

14. Budhskap lett thett eij bliffue,
Vtan sadhe till munkenn medh machtt:
»Herre willen I medh migh rijde,
Som I tilförne haffue sagtt?»
The fore öffver grönne heedher,
Öffuer berg och diupe dahll,
Thenn frunn i munke kläder
Kom in för konungens sahll.

15. Konnungenn kom i gangenn,
Medh ståtth och hörde till.
Honn wardt ganske well vnfongen,
Medh hennes strenge spell,
Honn lätth sin harpe ther klinge,
Samptt lutann thenn honn förde;
The hedninger monde springe,
Sådantth the aldrig hörde.

16. The satte thenn munkenn till diske,
Och hade honom myckitt kähr.
Bore fram willdh brådh och steckte fiske,
Bewiste honom tuchtt och ähre,
Tå thenn fruunn thett förnamm,
Tenckte hon i sitt moodh,
Att hon war så well kommen:
»Minn sak blifuer well godh.»

17. Honn slogh vppå sinn harpe
Medh lust och degligh sång,
Thett kann hwar mann well merkie,
Att thett i pallasett klang.
Thett ledh så fast åtth quelle,
Mann skulle till sengenne gå,
The hedninger hade stoor glädie,
Greffuen fick tidender thå.

18. Hans hustru icke kunde
Fara så longenn wägh,
Bortt i fremmende lande;
Honn fructade sigh,
Att honn sinn ähre skulle miste,
Och komme i sorgh och nödh,
Thenn greffuen tenckte förwisse,
Her moste iagh bliffue dödh.

19. Thenn fruunn hon war på slottetth,
Inn till thenn andre dagh,
Greffuenn hon förnimme motthe,
Thett war hennes störste klage,
Så gick honn vth på tinnerne,
Ganske hemeligh,
Greffuenn honn monde förnimme,
I plogenn ther hann drogh.

20. Wthij thenn samme stunde
Greetth honn bitterligh,
Honn honom eij hielpe kunde,
Thett klagede honn iemmerligh,
Och wille honom gerne frelse,
Aff hugh och all hennes achtt,
Fyre wecker war honn på Slott[etth],
För änn honn ther orloff badh.

21. Thenn munkenn will man löne,
Och löne honom fulwell,
Bere fram en gyllene krone,
Enn sæck medh gyllene full:
»Tager thett, min ädele herre,
I försmånn thett eij!»
Munkenn thett eij begärade:
»Min ordh seije ther till neij.»

22. Munkenn sade med ähre:
»Jagh begerer eij sådane såldh,
Enn gåffue will iagh begäre,
Eij silffuer, eij röde gull,
Eij heller om ädele stener,
Eller om annor pråll,
Menn om enn menniskie allene,
Som vtth för plogen gåhr.»

23. Konnungenn strax tå sade:
»I skolenn honom gerne få»,
Lätt greffuenn ifrå plogenn taga,
Och inn för konnungen gå.
Och honom tå strax nådde,
Och tackede ödmiukeligh,
Thenn honom hade frelst af wådhe,
Thenn spellmann ypperligh.

24. Thenn fruen i twå dagar
Stodh wedh thett wilde haaff.
Greffuenn hann wille draghe
Inn till thenn helge graff,
Effter hann icke mere hadhe,
Gårdh, hwss, folk eller landh,
Halp honom igenn wår Herre
Aff sorgh och all hans wande.

25. Thenn greffuen kom heem gångende,
Såg vtth barmherteligh,
Hans hustru honn honom vnnfångede,
Medh tuctt och ganske kährlek:
»Jagh haffuer eder tillskriffuiit,
Låtit eder minn nödh förstå,
I haffuenn doch hemme bliffuitt,
Sågenn migh gerne waritth dödh.»

26. Thenn fruenn strax tå svaradhe:
»Herre, thet är wäll så,
I migh tillskriffuit hade,
Låte migh eder nödh förstå,
Att I ångre skullen,
Ädelle herre mijnn,
Budskap jagh eij troo wille,
Jagh fructade äronn mijnn.»

27. Tå greffuenn war heem komenn,
Altt på thenn andre dagh,
Monde hans wenner komme,
Begynte alle klage,
Öffuer hans hustru och sadhe,
Medh wrede alle snartt,
Att honn bortt faritt hade,
Dock wisste thett ingenn hvartt.

28. Then ädele fruenn medh jemmer
Stegh strax vp ifrå bordh,
Och gick vti sinn kammer,
Och talede eij ett ordh.
Kappan hon sigh i kläddhe,
Togh lutenn och harpenn godh,
Thenn hengde honn på sinn sidhe,
Som honn för konungenn stodh.

29. Medh tuctth och degligett sinne,
Honn inn genom dörenne tredde,
Och helsede them ther inne,
Såsom widh bordett såte.
Thenn greffuen sade medh ähre,
Ner hann thenn munkenn förnam,
»Welkommenn, minn käre herre,
I löstenn mitt vnge liff!»

30. »Jagh haffuer eder tagitt,
Herre, thett är well så,
För plogenn haffuen I dragitt,
För konnungenn sågenn I migh stå.
Migh ganske ödmiukeligenn
Falle för honom nidh;
Konungenn monde tå seije:
'Tagh fongenn och gak i fridh!'»

31. När greffuenns wenner thett hördhe,
The finge ett storth omodh,
Och stode strax vpp ifrå bordett,
Och fölle thenn fruenn till fodtth,
Och sade: »nådige fruge,
Förlåter oss tenne saak!»
Så warde och monge belugne,
Änn nu i tenne her dagh.

54.

Sven i rosengård.

1.

1. »Hvar har du varit så länge,
Du Sven i rosengård?» —
»Jag har varit i stallet.»
Kära moder vår,
I vänten mig sent, men jag kommer aldrig.

2. »Hvarför är din kläder så blodig?» —
»Hvita folan spjernte mig.»

3. »Hvarför är din skjorta så blodig?» —
»Jag har mördat broder min.»

4. »Hvart skall du då ta' vägen?» —
»Jag skall rymma af landet.»

5. »När kommer du tillbaka?» —
»När korpen han hvitnar.»

6. »Och när hvitnar korpen,
Du Sven i rosengård?» —
»När gråsten han flyter.»
Kära moder vår,
vänten mig sent, men jag kommer aldrig.

2.

1. »Hvar har du varit så länge,
Sven i rosengård?» —
»Jag har varit i stallet.»
Kära moder vår,
I vänten mig sent eller aldrig».

2. »Hvad har du gjort i stallet?» —
»Jag har vattnat fålarna.»

3. »Hvi är din fot så blodig?» —
»Svarta fålan trampa' mig.»

4. »Hvi är ditt svärd så blodigt?» —
»Jag har slagit min broder.»

5. »Hvart skall du då ta' vägen?» —
»Jag skall rymma af landet.»

6. »Hvad gör du då af din hustru?» —
»Hon får spinna för födan.»

7. »Hvar gör du då af barnen små?» —
»De få gå för hvars mans dörr.»

8. »När kommer du tillbaka?» —
»När svanen han svartnar.»

9. »Och när svartnar svanen?» —
»När korpen han hvitnar.»

10. »Och när hvitnar korpen?» —
»När gråstenen flyter.»

11. »Och när flyter gråsten,
Sven i rosengård?» —
»Stenen flyter aldrig.»
Kära moder vår,
I vänten mig sent eller aldrig.

55.

Den lillas testamente.

1. »Hvar har du varit så länge? —
Dotter, liten kind! —
»Jag har varit hos min amma.»
Kär styfmoder min! —
För aj aj! ondt hafver jag — jag.

2. »Hvad fick du der att äta?» —
»Ett par små randiga fiskar.»

3. »Hvad gjorde du af benen?» —
»Dem gaf jag lilla hunden.»

4. »Hvad önskar du din fader?» —
»Himmelen den glade.»

5. »Hvad önskar du din moder?» —
»Himmelen den gode.»

6. »Hvad önskar du din broder?» —
»Ett gångande skepp i floden.»

7. »Hvad önskar du din syster?» —
»Gullskrin och kistor.»

8. »Hvad önskar du din styfmor?» —
»Helvetet det svåra.»

9. »Hvad önskar du din amma?» —
»Den önskar jag det samma.»

10. »Jag hafver icke tider,
Att tala mer vid er;
Ty himmelens små klockor
De ringa efter mig.»
För aj, aj! ondt hafver jag — jag.

56.

Dufvans sång på liljeqvist.

1.

1. Det sitter en dufva på liljeqvist —
I midsommarstider —
Hon sjunger så fagert om Jesu Krist.
I himmelen är en stor glädje.

2. Hon sjunger, hon sjunger och sjunger alltså:
»Det väntas en jungfru till himmelen i år.»

3. »Och inte så kommer jag till himmelen i år,
Jag känner mig hvarken sjuk eller sår.»

4. Och jungfrun hon går på sin faders gård,
Ett styng i sin venstra sida hon får.

5. »Och kära min moder, I bädda min säng!
I år kommer jag hvarken på åker eller äng.»

6. »Och kära min dotter, du tala inte så!
I år är dig ärnadt en konung att få.»

7. »Och bättre är vara i himmelen brud,
Än bära på jorden en konungaskrud.»

8. »Och kära min fader, I skaffen mig prest!
Jag känner, att döden snart blifver min gäst.»

9. »Och kära min broder, du gör mig en bår,
Och kära min syster, du krusa mitt hår!»

10. Och jungfrun vardt döder, och lades på bår,
Och jungfrur och tärnor de krusa' hennes hår.

11. De buro den jungfrun ut af det hus,
Guds englar de gingo före med ljus.

12. De buro det lik öfver kyrkovall,
Och alla Guds englar gick före och sang.

13. De lade den jungfrun i svartan mull —
I midsommarstider —
Och sjelfva Gud Fader han var henne huld.
I himmelen är en stor glädje.

2.

1. Der sitter en fogel på liljeqvist —
I rädens icke mer! —
Han sjunger så vackert om Jesu Krist.
I himmelriket är en stor glädje.

2. Det kom en fattig torpare och lyddes deruppå:
»Och vill du nu komma åt himmelrik i år?»

3. »Och inte vill jag följa åt himmelrik i år,
Ty jag hafver hustru och många barn små.»

4. Det kom en fattig tiggare och lyddes deruppå:
»Och vill du nu följa åt himmelrik i år?»

5. »Och inte vill jag följa åt himmelrik i år,
Jag har så många ställen att gå uppå.»

6. Den fogeln han flög sig allt öfver kyrkokam,
Till honom kom en jungfru så fager och så grann.

7. »Och hören I, skön jungfru, hvad jag er säga må:
Och vill I följa mig åt himmelrik i år?»

8. »Och väl vill jag följa dig åt himmelrik i år,
Men jag är inte sjuker, ej heller lagd på bår.»

9. Och jungfrun hon red sig öfver blomstergrön äng,
Sjukdomar och plågor de följde henne hem.

10. Och när som hon kom till sin moders gård,
Ute för henne hennes moder står.

11. »Och kära min syster, du bädda upp min säng,
Och kära min broder, släpp min häst i grön äng!»

12. »Och kära min moder, I krusa ut mitt hår,
Och kära min fader, I förgyllen min bår!»

13. »Och kära min dotter, du tala icke så,
Till dig så friade kejsar Carl i går.»

14. »Det är väl godt att vara kejsarefru,
Men det är mycket bättre att vara Kristi brud.»

15. De buro det liket öfver blomsteräng,
Och himmelens klockor de gingo i fläng.

16. De buro det liket öfver kyrkogård —
I rädens icke mer! —
Och alla Guds englar de stod' kring hennes bår.
I himmelriket är en stor glädje.

57.

Liten Kerstins bröllop och begrafning.

1. Stallbroder talte till stallbroder sin —
Så gladelig —
»Får jag liten Kerstin, skön syster din?»
Så faller min hug till henne.

2. »Liten Kerstin hon är så liten och ung» —
Så gladelig —
»Hon kan icke bära gullkronan så tung.»

3. »Och vore liten Kerstin än aldrig så ung» —
Så gladelig —
»I år skall hon bära gullkronan så tung.»

4. Så lyfte de bruden på högan häst —
Så gladelig —
Och kungens små svenner de redo henne näst.

5. De ledde den bruden på kyrkogård —
Så gladelig —
Gullvirkade kläder och gullflätadt hår.

6. De ledde den bruden i kyrkan in —
Så gladelig —
Hennes tårar de tillra' så tidt ned på kind.

7. De ledde den bruden i brudestol —
Så gladelig —
Hennes tårar de tillra' så tidt ned på jord.

8. »Och Herre Gud fader, hör min bön!» —
Så gladelig —
»Tag bort liten Kerstin med'n skogen står grön!»

9. Och pingestdag var det, den bönen hon bad, —
Så sorgelig —
Och midsommarsdagen hon lades i graf.

10. Så lade de liten Kerstin på bår —
Så sorgelig —
Och sjelfva Guds englar de kring henne stå.

11. De buro det liket på snöhvitan sand —
Så sorgelig —
Och sjelfva Guds englar de för henne sang.

12. De lade det liket i svartan mull —
Så sorgelig —
Guds englar de reste korset af gull.
Så faller min hug till henne.

58.

1.

Herr Ulfver och fru Sölfverlind.

1. Herr Ulfver han var en riddareman,
Han fäste sig en mö i främmande land.
Så kännom vi Ulf.

2. Herr Ulfver var en riddarekind,
Han fäste sig jungfru Sölfverlind.

3. De lefde tillsammans i åtta år,
Och hade till sammans tre barnen små.

4. Så kommer döden i Vårby in,
Och tager bort fru Sölfverlind.

5. Och Ulf var qvar i möda och sorg;
Så fäster han jungfru Stineborg.

6. De voro till samman i åtta år,
Och hade till samman barnen de små.

7. Fru Stineborgs barn de gingo i lek,
Fru Sölfverlinds barn sutto inne och grät.

8. Det minsta barnet det grät så hårdt,
Det väckte sin mor under svartan jord.

9. Fru Sölfverlind talte till englaskara:
»Är det lofgifvet till jorderik fara?»

10. »Väl är det lofgifvet till jorderik fara;
Men kom blott igen, förr'n hanarne gala!»

11. Hon klappa' på dörren med fingrarne små:
»Stån upp mina barn, dragen låsen ifrå!»

12. »Hvi liggen I så, på stickor och strå?» —
»Vi hafva ej annat att ligga uppå.»

13. »Hvi ären I, barn, så oren' och svart'?» —
»Ej någon oss tvättar, se'n döder du vardt.»

14. »Fru Stineborg, statt upp, drag kläder uppå,
Och hör hvad jag talar, ett ord eller två!»

15. »Jag efter mig lemna' båd' åker och äng,
Nu få mina barn utan mat gå i säng.»

16. »Jag efter mig lemna' båd' oxar och kor,
Nu gå mina barn utan strumpor och skor.»

17. »Jag efter mig lemna' de bolstrarna blå,
Nu ligga mina barn på stickor och strå.»

18. »Har du mina barn varit hulder och god,
Gud fader i himmelen beredt dig en stol.»

19. »Har jag varit barnen en styfmoder styf,
Härefter vill jag bli en moder så blid.»

20. Men aldrig man sett en härligare skara,
Än Sölfverlind med barnen små till himmelen fara.
Så kännom vi Ulf.

2.

Stjufmodren.

1. Konungen drog sig allt söder under ö,
Så fäster han fru Sölfverlind, så vän en mö.
Och för älskog.

2. Han fäste henne mö, han förde henne hem,
Mycken lust och glädje det följde med dem.

3. I hopa lefde de uti årena sju,
Efter sig hade de barnena try.

4. Och så kom döden uti det land,
Så tar han fru Sölfverlind från sina små barn.

5. Konungen drog sig allt söder under ö,
Så fäste han fru Ållenborg och henne mö.

6. Han fäste henne mö och förde henne hem,
Mycken sorg och gråt det följde med dem,

7. Fru Allenborg hon inför dörren steg,
De fattiga små barnen med vreda ögon neg.

8. Det första hon spjerna', det andra hon slog,
Det tredje fick hon uti håret och drog.

9. De fattiga barnen de togo af sitt råd,
Så gingo de upp på kyrkegård.

10. Der gingo de, på sin moders graf att stå;
Der fälde de så mången modigan tår.

11. Det ena grät vatten, det andra grät blod,
Det tredje grät upp sin moder ur jord,

12. Fru Sölfverlind hon gångar sig till konungens gård,
Och ute för henne fru Ållenborg hon står.

13. Fru Sölfverlind hon sätter sig på fre-främsta pall,
Så lockar hon till sig små barnen all.

14. Hon tvätta' deras fötter, hon borsta' deras hår,
Hon tvätta' dem så snöhvit' allt uti ögnatår.

15. »Efter mig så hade jag åker och äng,
Men mina små barn de gråta sig till säng.»

16. »Efter mig så hade jag bolsterna blå,
Men mina små barn de ligga på strå.»

17. »Efter mig så hade jag guldkrona röd,
Men mina små barn de gråta efter bröd.»

18. »Äst du vor' mina barn en styfmoder så god,
Närast uti himmelen skall byggas din stol.»

19. »Äst du är mina barn en styfmoder så slem,
Närast uti helvetet skall byggas ditt hem.»

20. »Jag har ej längre tid att föra detta tal,
Ty jag skall vara igen, innan hanen han gal.»

21. Fru Ållenborg hon sätter sig på främsta pall,
Då locka' hon till sig små barnen all.

22. Hon tvätta deras fötter, hon borsta' deras hår,
Hon tvätta' dem så snöhvit' uti ögnetår.

23. Konungen talte till fru Ållenborg så:
»Hvi låter du tre barnen på golfvet ej gå?»

24. »Hur skulle jag låta barnen på golfvet gå?
Ty jag talte vid deras moder i går.»

25. Konungen slog sina handskar i bord:
»Hur skulle jag få tala vid fru Sölfverlind ett ord?»

26. Innan det var dager och dager var ljus,
Så var det fyra lik uti konungens hus.

27. Det var de tre barnen, som gråtit hade sin mor,
Så var det konungen, han dog af sorgen stor.
Och för älskog.

59.

De två konungsdöttrarna.

1. Det voro de konungadöttrar två —
Två rosor och adeliga blommor —
De blefvo bortstulna, allt medan de va' små.
Från Engeland äro vi komna.

2. Så gånga de jungfrur till konungens gård,
Och ute för dem sjelf konungen står.

3. »Och nådige konung, hvad vi er spörja må:
Behöfves här några små tjenstemör i år?»

4. »Och tjenstemör små behöfvas här väl;
Men det må ni spörja drottningen sjelf.»

5. De jungfruer in för drottningen steg,
Och drottningen dem med ögonen neg.

6. »Och nådiga drottning, hvad vi er spörja må:
Behöfves här några små tjenstemör i år?»

7. »Och kunnen I brygga och kunnen I baka,
Och kunnen I sy och det röda gull maka?»

8. »Väl kunna vi brygga, väl kunna vi baka;
Men bättre kunna vi röda guldet maka.»

9. »Här har jag en förgyllande väf för er,
Ack, kunden I mig den väfven väfva ner!»

10. Den yngsta hon trädde i skaft och i sked,
Den äldsta hon satte sig i väfven ned.

11. Det första slag uti väfven hon slog,
Der vof hon in himmel, der vof hon in jord.

12. Det andra slag hon i väfven slog,
Der vof hon in träd och grönan skog.

13. Det tredje slag hon i väfven slog,
Der satte hon fader, der satte hon mor.

14. Der satte hon måne, der satte hon sol,
Der satte hon syster, der satte hon bror.

15. Den äldsta hon fälde den väfven ned,
Den yngsta hon bar den i drottningens knä.

16. Och drottningen uppå golfvet går:
»Och fagrare väf jag aldrig såg.»

17. »Och hören I, jungfrur, hvad jag säga må:
Väfvarelön den skolen I få.»

18. »Den yngsta skall bära mina nycklar på band;
Den äldsta jag gifver min son uti hand.»

19. »Det är icke sed uti vårt land,
Att syster skall taga sin broder till man.»

20. Och det vardt glädje och det vardt gny,
Att konungens döttrar va' komna till by.

21. Och det var glädje i konungens gård —
Två rosor och adeliga blommor —
När moder och döttrar de kändes åt.
Från Engeland äro vi komna.

60.

1.

Liten vallpiga.

1. Liten vallpiga hon tullade vall —
Så väl hon kan —
Hon sjunger så vackert för getterna all'.
Så väl hon qväda kunde.

2. Och konungen vakna', i högan loft låg:
»Hvad är för en fogel, så väl sjunga må?»

3. »Det är ingen fogel, fast eder tyckes så;
Men liten vallpiga med getterna små.»

4. Och konungen talte till småsvenner två:
»I bedjen liten vallpiga inför mig gå!»

5. Och småsvennen talte till vallpigan så:
»Lyster liten vallpiga för konungen ingå?»

6. »Och huru skall jag inför konungen gå,
Som int' är klädd i annat än valmaret grå?»

7 »Konungen aktar din' kläder ej uppå,
Vallvisan den lyster han höra på.»

8. Och konungen talte till tärnorna små:
»I kläden af den vallpigan valmaret grå!»

9. Då tog de af henne det valmaret grå,
Så klädde de henne i sabel och mård.

10. Liten vallpiga gångar på Högavalsbro,
Med silkessydda strumpor och gullspända skor.

11. Liten vallpiga inför konungen steg,
Och konungen henne med blida ögon neg.

12. »Och liten vallpiga, qväd visan för mig!
En silk'stickad kjortel den gifver jag dig.»

13. »En silkesstickad kjortel den passar jag ej på,
Jag hellre vill gå vall med getterna små.»

14. »Och hör du, liten vallpiga, qväd visan för mig!
Ett gångande skepp i floden det gifver jag dig.»

15. »Ett gångande skepp i floden jag passar inte på,
Jag hellre vill gå vall med getterna små.»

16. »Och hör du, liten vallpiga, qväd visan för mig!
Min faders halfva rike det vill jag gifva dig.»

17. »Din faders halfva rike jag passar inte på;
Men hellre vill jag gå med getterna små.»

18. »Och hör du, liten vallpiga, qväd visan för mig!
Min tro och min ära dem gifver jag dig.»

19. »Din tro och din ära den kan jag ej få;
Men väl kan jag sjunga min visa ändå.»

21. Så begynte hon en, så begynte hon två,
Då började skeppen i floden att gå.

21. Och så qvad hon fyra och så qvad hon fem,
Då dansade konungen och alla hans män.

22. »Och det mig är lofvadt, det låt mig nu få,
Och låt mig så gå till getterna små!»

23. »Och det dig är lofvadt, det kan du väl få;
Men aldrig skall du mer med getterna gå.»

24. Och tärnor och jungfrur de krusa' hennes år —
Så väl hon kan —
Och konungen sjelf satte gullkronan på.
Så väl hon qväda kunde.

2.

Stolts Gundela liten vallkulla.

1. Konungen ståndar i högan lofts bur:
»Hvem är det, som blås i min förgylda lur?»
Så stolt var den Gundela.
Ungersven och vi, vi vinna henne aldrig.

2. »Det är väl ingen lur, fast eder tyckes så:
Det är en vallkulla, klädd i valmaret grå.»

3. Konungen talte till småsvenner två:
»I beden liten vallkulla inför mig gå!»

4. »Och inte kan jag inför konungen gå,
Jag är inte klädd i annat än vallmaret grå.»

5. Och Gundela sig oppför trapporna sprang,
Och röda gullspännet på marmorsten klang

6. Och Gundela sig inför konungen steg,
Och konungen henne med milda ögon neg.

7. »Stolts Gundela, stolts Gundela, du lek en lek för mig!
Ett stenhus uti staden det vill jag gifva dig.»

8. »Ett stenhus uti staden det kan jag väl få;
Men än mig lyster ej på min gullharpa slå.»

9. »Åh, kära du stolts Gundela, du lek en lek för mig!
Silfver och gullpenningar det vill jag gifva dig.»

10. »Silfver och gullpenningar det passar jag ej på;
Men intet lyster mig på min gullharpa slå.»

11. »Kära du stolts Gundela, du lek en lek för mig!
Den yppersta af mina herrar den vill jag gifva dig.»

12. »Den yppersta af edra herrar den passar jag ej på;
Men än mig lyster ej på min gullharpa slå.»

13. »Kära du stolts Gundela du lek en lek för mig!
Prinsen, min broder, den vill jag gifva dig.»

14. »Prinsen, eder broder, den passar jag ej på;
Men än mig lyster ej på min gullharpa slå.»

15. »Åh, kära du stolts Gundela, du lek en lek för mig!
Halfva mitt rike det gifver jag dig.»

16. »Halfva ditt rike det passar jag ej på;
Men än mig lyster ej på min gullharpa slå.»

17. »Och kära du stolts Gundela, du lek en lek för mig!
Sjelfva unga konungen den vill jag gifva dig.»

18. »Och är det så, jag unga konungen kan få,
Se, då lyster mig på min gullharpa slå.»

19. Första slaget hon på gullharpan slog,
Konungens hjerta det lekte och det log.

20. Andra slaget hon på gullharpan lät,
Konungens hjerta var nära det grät.

21. Tredje slaget, som på gullharpan klang,
För henne dansade alla konungens hofmän.

22. Fjerde slaget hon på gullharpan månd' slå,
För henne så dansade båd' stickor och strå.

23. Konungen tog Gundela allt uti sin famn,
Gaf henne guldkrona och drottningnamn.

24. »Och rest hafver jag öfver vatten och land,
För det jag skulle vinna Islands konung till min man.»
Så stolt var den Gundela.
Ungersven och vi, vi vinna henne aldrig.

3.

Inga liten qvarnpiga.

1. Konungen han vaknade, i högan loft låg:
»Hvem är det, som på min gullharpa slår?»
In inunder ekelund så grönan.

2. »Ingen är det, som på gullharpa slår:
Det är Inga lilla; i qvarnen hon mal.»

3. Konungen han talte till småsvenner så:
»I bedjen Inga lilla inför mig gå!»

4. »Huru skall jag kunna inför konungen gå?
Jag är ju bara klädder i valmaret grå.»

5. Inga lilla in genom dörren steg,
Och konungen henne med blida ögon neg.

6. »Inga lilla, Inga lill', qväd visan för mig!
En silkesstickad kjortel den vill jag gifva dig.»

7. »En silfverstickad kjortel det passar jag ej på;
Men nog så kan jag qväda visan ändå.»

8. »Inga lilla, Inga lill', qväd visan för mig!
Ett skepp i kungafloden det vill jag gifva dig.»

9. »Ett skepp i kungafloden det passar jag ej på;
Men nog så kan jag qväda visan ändå.»

10. »Inga lilla, Inga lill', qväd visan för mig!
Mitt halfva kungarike det vill jag gifva dig.»

11. »Ditt halfva kungarike det passar jag ej på,
Men nog så kan jag qväda visan ändå.»

12. »Inga lilla, Inga lill', qväd visan för mig!
Mitt eget unga lif det vill jag gifva dig.»

13. »Ditt eget unga lif det passar jag ej på;
Men nog kan jag qväda visan ändå.»

14. Hon qvädde en och hon qvädde två,
Då började liken utur grafvarna uppstå.

15. Hon qvädde tre och hon qvädde fem,
Då dansade konungens alla hofmän.

16. Hon qvädde fem och hon qvädde sju,
Då dansade konungen med sin unga brud.

17. Inga lilla satte sig på rödan gullstol,
Och konungen sjelf satte guldkronan på.
In inunder ekelund så grönan.

4.

Inga lilla.

1. Inga lilla ståndar i qvarnen och mal,
Och bättre hon sjunger än näktergal.
Månde jag få sofva hos dig, Inga, liten och väna!

2. Och konungen talte till småsvenn'a så:
»Och hvem är det, som på gullharpan slår?»

3. »Och ingen är det, som på gullharpan slår;
Men Inga lill' står i qvarnen och mal.»

4. »Och hör du, min småsven, hvad jag dig säga må:
Du bed nu Inga liten för mig ingå!»

5. »Och inte kan jag inför konungen gå,
Jag är väl inte klädder ann' i valmaret grå.»

6. »Och draga hvad klädning, du draga vill;
Men mig skall du följa för konungen in.»

7. Och Inga lilla in genom dörren hon steg,
Och konungen henne med ögonen neg.

8. »Och Inga lilla, Inga lill', du sjunger för mej!
Det bästa stenhus i min stad det vill jag gifva dej.»

9. »Och inte har jag sjungit eller väjet deruppå,
Det bästa stenhus i er stad det kan jag väl få.»

10. »Och Inga lilla, Inga lilla, sjung för mej!
Det bästa skepp i floden det vill jag gifva dej.»

11. »Och inte har jag sjungit eller väjet deruppå,
Det bästa skepp, i floden går, det kan jag väl få.»

12. »Och Inga lilla, Inga lilla, sjung för mej!
Den bästa gångarn i mitt stall den vill jag gifva dej.»

13. »Och inte har jag sjungit eller väjet deruppå,
Den bästa gångarn i ert stall den kan jag väl få.»

14. »Och Inga lilla, Inga lilla, sjung för mej!
Den röda gullsadeln vill jag gifva dej.»

15. »Och inte har jag sjungit eller väjet deruppå,
Den röda gullsadeln kan jag väl få.»

16. »Och Inga lilla, Inga lilla, sjung för mej!
En utaf mina tjenare vill jag gifva dej.»

17. »Och inte har jag sjungit eller väjet deruppå,
Den bästa tjenaren, som ni har, den kan jag väl få.»

18. »Och Inga lilla, Inga lilla, sjung för mej!
Och sjelf är jag konung, mig gifver jag dej.»

19. Och Inga lilla hon begynte uppå:
För henne dansa' stickor, för henne dansa' strå.

20. Och Inga lill' sjöng fyra, hon sjunger väl fem,
För henne dansar kungen och alla hans män.

21. Och kungen tog Inga lilla, satte på sitt knä,
Så gaf han henne gullring och fäste henne med.

22. Och kungen tog Inga lilla, lade på sin arm,
Gaf henne gullkronan och drottninganamn.
Månde jag få sofva hos dig, Inga liten, och väna!

5.

Stolts Elin.

1. Och konungen vakna', i högan loft låg —
Herren min —
»Och hvem är det, som på min gullharpa slår?»
Om sommaren, när alla små foglar de sjunga väl.

2. »Det är ingen, som på er gullharpa slår:
Det är liten Elin, som sjunger så båldt.»

3. Och konungen kalla' de småsvenner två:
»I bedjen stolts Elin inför mig gå!»

4. »Och huru skall jag inför konungen gå?
Jag är inte klädd ann' i valmaret grå.»

5. Stolts Elin hon gångar till högan brostrand,
Der tvättar hon sig så hvit som en svan.

6. Så drager hon på den klädningen blå,
Med perlor och gull i hvar eviga trå.

7. Så drager hon handskar på händerna små:
»Och nu lyster mig inför konungen gå.»

8. »Och hör du, stolts Elin, qväd visan för mig!
Och yngsta min broder den gifver jag dig.»

9. »Och yngsta din broder den kan jag väl få;
Men inte jag sjunger min visa ändå.»

10. »Och hör du, stolts Elin, qväd en visa för mig!
Och halfva mitt rike det gifver jag dig.»

11. »Och halfva ditt rike det kan jag väl få;
Men inte sjunger jag min visa ändå.»

12. »Och hör du, stolts Elin, qväd visan för mig!
Min tro och min ära dem gifver jag dig.»

13. Och hon sang för fyra och hon sang för fem,
Hon sjunger så, att aldrig nå'n sang så än.

14. Och det var stor glädje och det var stort larm,
När konungen sof på stolts Elins arm.

15. Och det var stor glädje och det var stort gny —
Herren min —
När konungen for med stolts Elin ur by.
Om sommaren, när alla små foglar de sjunga väl.

61.

Vedergällningen.

1. »Om alla berg och dalar de voro utaf gull,
Allt vatten vore vändt uti vin,
Allt sammans ville jag våga för din skull,
Du, som är allrakärasten min.»

2. »Är det då sannt du säger för mig,
Du vill bli allrakärasten min;
Du följer mig hem på min kära faders gård,
Och bedes med äran om mig.»

3. »Jag var hos din kära fader i går,
Din fader han svara' mig nej.
Sköna jungfrun tager nu rådet af sig sjelf,
Och följer utaf landet med mej.»

4. »Och skulle jag taga rådet af mig sjelf,
Och följa utaf landet med dej;
Och när som vi komma på främmande ort,
Så visserligen sviker du mej.»

5. »Jag svek inte Kristus, på korset stod,
Och mindre så skall jag svika dig.»
Men när som de kommo på främmande ort,
En annan mö der han fäster han sig.

6. Och ungersven tog upp det snöhvita linn',
Slog jungfrun på blekblommand' kind:
»Och aldrig skall du följa en riddare af land,
Förr'n han gifvit troheten sin.»

7. »Ja, om jag upplefde den dagen,
Jag öfvervinner all min harm,
Så väl lefver jag den dagen,
Jag ser dig både usel och arm.»

8. »Ja, om jag den dagen lefva får,
Jag öfvervinner sorgen min,
Väl ser jag dig komma uppå min faders gård,
Och vara både lamer och blind.»

9. »Och väl lefver du den dagen,
Du öfvervinner all din harm;
Men aldrig lefver du den dagen,
Du ser mig både usel och arm.»

10. »Och huru skall jag komma uppå din faders gård,
Du ser mig både lamer och blind?
Jag hafver ju sadel af rödaste guld,
Och betsel af hvitaste sölf.»

11. Och när det var lidet sju dar och sju år,
Gud hörde den jungfruens bön;
Så kom det en tiggare på hennes gård,
Han beder henne om en liten bit bröd.

12. »Ståndet upp, ståndet upp, mina söner två,
I släppen eder fader in!
Jag minnes väl den dagen ändå,
Han var allrakärasten min.»

13. »Ståndet upp, ståndet upp, mina söner två,
I gifven eder fader bröd!
Jag minnes väl den dagen ändå,
Han red i gullsadelen röd.»

14. Och jungfrun tog upp sitt armhvita linn',
Slog honom på blekblommand' kind:
»Och aldrig skall du följa en riddare af land,
Förr'n han svurit troheten sin.»

62.

Herr Apelbrand och Lena lilla.

1. Hertig Apelbrand rider på Lena lillas gård —
Vore jag sjelf ung som en lilja! —
Lena lilla ute för honom månde stå.
Nog minnes du det, jungfru Lena.

2. »Och hör du, lilla Lena, hvad jag dig säga må:
Dig vill jag lofva min ära och min tro.»

3. »Din ära och din tro jag passar inte på,
Dem aktar jag som dammet under mina skor.»

4. Hertig Apelbrand han svängde sin gångare grå,
Så vred rider han ifrån Lena lillas gård.

5. Och Lena satt hemma i årena sju:
»Och månne herr Apelbrand är vreder ännu?»

6. Så hände det sig en söndagsmorgon,
Lena lilla skulle sig till kyrkan gånga.

7. Och när som hon kom i rosende lund,
Der mötte hon herr Apelbrands snöhvita hund.

8. »Så mycket jag ser af herr Apelbrands hund,
Att Apelbrand månd' hvila i rosende lund.»

9. Och när som hon kom litet längre fram,
Der möter henne sjelfver herr Apelbrand.

10. »Och hör du, liten Lena, hvad jag dig säga må:
Vill du lofva mig din ära och din tro?»

11. »Jag passar inte på din ära och din tro,
Jag aktar dem ej mer än dam under sko.»

12. Så tog han liten Lena i fagergulan lock,
Så binder han henne vid sadelknapp.

13. Hertig Apelbrand red, liten Lena hon lopp,
Så illa hon stötte sin fagra kropp.

14. Inte var det en så liten en sten,
Han tog ju ett stycke ur Lena lillas ben.

15. »Och kära herr Apelbrand, du låt mig litet töfva,
Till dess att jag får mitt testamente göra.»

16. »Min moder gifver jag min silkessydda särk,
Hon lider för mig stor smärta och värk.»

17. »Min fader gifver jag min gångare grå,
Den skall han rida i sorgställe på.»

18. »Och gullskrinen hafver jag fagra två,
Och dem vill jag gifva mina systrar små.»

19. De orden de voro ej förr sagda fram —
Vore jag sjelf ung som en lilja! —
Så sände hon sin själ uti himmelens famn.
Nog minnes du det, jungfru Lena.

63.

Jungfrun i blå skogen.

1. Jungfrun hon skulle sig åt vakerstugan gå —
Linden darrar uti lunden —
Så tog hon den vägen åt skogen den blå.
Ty hon var i vildskoga vånda.

2. Och när som hon kom till skogen den blå,
Då mötte der henne ulfven den grå.

3. »Och kära du ulfver, du bit inte mig!
Min silkessydda särk den vill jag gifva dig.»

4. »Din silkessydda särk jag passar inte på,
Ditt unga lif och blod det måste nu gå.»

5. »Kära du ulfver, du bit inte mig!
Mina silfverspända skor dem vill jag gifva dig.»

6. »Dina silfverspända skor jag passar inte på,
Ditt unga lif och blod det måste nu gå.»

7. »Och kära du ulfver, du bit inte mig!
Min röda gullkrona den vill jag gifva dig.»

8. »Din röda gullkrona jag passar inte på,
Ditt unga lif och blod det måste nu gå.»

9. Och jungfrun hon steg sig så högt upp i ek,
Och ulfven han gick på backen och skrek.

10. Och ulfven han gräfde den eken till rot,
Och jungfrun gaf till ett hiskeligt rop.

11. Och ungersven sadlar sin gångare röd,
Han red litet fortare än fogeln han flög.

12. Och när som han kom till platsen fram,
Så var der inte mer än en blodiger arm.

13. »Gud trösta, Gud bättra mig ungersven!» —
Linden darrar uti lunden —
»Min jungfru är borta, min häst är förränd.»
Ty hon var i vildskoga vånda.

64.

De sju gullbergen.

1. Hertig Hillebrand han rider på rika grefvens gård —
Uti lunden —
Och rika grefvens dotter för honom ute står.
Den jag hafver tingat i min ungdom.

2. »Och hör du, sköna jungfru, hvad jag säger dig:
Har du lust att följa utaf landet med mig?»

3. »Hur skall jag kunna följa af landet med dig?
Här äro så många, som akta uppå mig.»

4. »På mig aktar fader, på mig aktar mor,
På mig aktar syster, på mig aktar bror.»

5. »På mig aktar ock en fager ungersven;
Det mesta jag rädes, så rädes jag för den.»

6. »Och inte rädes jag för din fader eller mor,
Och inte för din syster, och inte för din bror.»

7. »Och inte rädes jag för någon ungersven;
Det minsta jag rädes, så är det för den.»

8. »Och hör du, min jungfru, hvad jag lofvar dig
De gullbergen sju dem vill jag gifva dig.»

9. »Min fader var en konung öfver sju kungaland,
Han svor de orden sann', han aldrig gullberg fann.»

10. Och Hillebrand han gjorde sin gångare spak,
Så lyfter han jungfrun på gångarens bak.

11. Så rider han sig till sjöastrand,
Der båtar och skepp de lägga i land.

12. Och gångaren lade sig i sundet och sam,
Väl hundrade mil, till närmaste land.

13. Och gångaren sam upp allt på en klippesten,
Allt medan han hvilar sina trötta ben.

14. Så lade han sig i sundet och sam,
Och stanna' inte förr än i hertigens land.

15. Och gångaren stiger på stranden opp,
Och skakade vattnet allt utaf sin kropp.

16. »Och gångare god, du stilla litet stå,
Medan jungfrun vrider vattnet ur sina kläder små!»

17. Ungersven gjorde sin gångare spak,
Så lyfter han jungfrun på gängarens bak.

18. Och när som de kommo högt upp uti skog,
De sågo sju gullberg glimma mot sol.

19. »Och hvad jag har lofvat, jag dig hålla må:
Här äro de gullberg, jag lofvade i går.»

20. »Men hör du, sköna jungfru, hvad mer jag säger dig:
Här är en annan jungfru, jag fäst hafver mig.»

21. »Med henne må du lefva, med henne må du dö,
Om jag blott får blifva din ringsta tjenstemö.»

22. »Och kära min jungfru, du sörj inte så!
Och dig skola tjena tolf tärnor de små.»

23. »Två skola duka och tjena vid ditt bord,
Och två skola bära dig fram förgylland' stol.»

24. »Två skola bädda dig upp din silkessäng,
Och två sku' dig tjena som liten smådräng.»

25. »Två skola bära dina nycklar på band,
Och två sku' dig följa både af och an.»

26. Och ungersven rider hem på sin gård,
Der lyfter han jungfrun af gångaren grå.

27. Så satte han henne allt uppå sitt knä,
Gaf henne gullringar och fäste henne med.

28. Och ungersven tog jungfrun allt uti sin famn —
Uti lunden —
Gaf henne gullkrona och drottninganamn.
Den jag hafver tingat i min ungdom.

65.

Rosilias sorg.

1. Rosilia sitter i kammaren sin —
Uti lunden —
Så sorgelig fäller hon tårar uppå kind.
För lekt hafver hon med konungasonen den unga.

2. Rosilias fru genom dörren steg:
»Och hvarför ä' din ögon så förlekt?»

3. »Jag må väle gråta och min' ögon vara röd:
Jag har så nylig' sport, att min käraste är död.»

4. »Och hafver du så nylig' sport din käraste är död,
Hvarför har du inte sagt det förr för mig?»

5. »Och sanning kan jag inte dölja för er:
Kung Olof har lockat äran ifrån mig.»

6. »Och har konung Olof lockat äran ifrån dig,
Hvad hafver han då gifvit dig för äran din?»

7. »Han hafver gifvit mig en harpa utaf gull;
Han bad jag skulle spela, när jag blef sorgefull.»

8. »Och hafver konung Olof lockat äran ifrån dig,
Så tag, hvad du har, och drag långt bort från mig!»

9. Rosilia hon lade gull i gullskinn,
Så sorgelig fäller hon tårar uppå kind.

10. Rosilia hon gångar i rosende lund.
Der lyster henne att hvila en stund.

11. Rosilia hon tager sin harpa utaf gull,
Der lyster henne spela, för hon var sorgefull.

12. Kung Olof han såg genom vindluckan ut,
Så hörde han Rosilias harpa af gull.

13. »Och nu hör jag min harpa af gull:
Stackars min Rosilia, nu är hon sorgefull!»

14. Rosilia hon gångar sig åt konungens gård,
Och ute för henne småsvennerna stå.

15. »Och hör du, liten smådräng, hvad jag säger dig:
Är konung Olof hemma? I sägen det för mig!»

16. »Konung Olof han sitter i högan lofts bur,
Så litet aktar han en så ringa jungfru.»

17. Rosilia hon in genom dörren steg,
Kung Olof henne med milda ögon neg.

18. Konung Olof han klappar på bolstrarna blå:
»Lyster det Rosilia, att hvila häruppå?»

19. »Och inte är jag sömnig, och inte är jag trött,
För dig har jag lidit stor oro och spott.»

20. »Och hafver du för min skull lidit stor spott,
Tvifla inte, tvifla inte, det blir väle godt!»

21. Kung Olof tar Rosilia uti sitt knä
Och gaf'na gullringar och fäste henne med.

22. Kung Olof tog Rosilia uti sin famn —
Uti lunden —
Och gaf'na gullkrona och drottninganamn.
För lekt hafver hon med konungasonen den unga.

66.

Röfvaren Rymer.

1. Herr Rymer han rider på jungfruens gård —
Trolofvat han I mig —
Och jungfrun hon ute för honom står.
Två hvita fjädrar för han i sin hatt
Och falken på sin hand.

2. »Och hör du, min jungfru, hvad jag säger dig:
Har du lust att följa af landet med mig?»

3. »Och jag vill dig föra till så härligt ett land,
Der är så mycket gull, som här det är sand.»

4. Och jungfrun hon sadlar sin gångare grå,
Så följer hon riddaren Rymer af gård.

5. Och jungfrun tager med sig juveler i gullskrin,
Och deri ligger hennes sölfbodda knif,

6. Jungfrun tager med sig de starka band,
Dermed till att binda herr Rymers hand.

7. Och när som de kommo i rosende lund,
Der lyster herr Rymer att hvila en stund.

8. »Och hör du, sköna jungfru, hvad jag säger dig:
Och se, denna graf skall du ligga uti.»

9. »Och kära herr Rymer, säg icke så om mig;
Ty mången gräfver grop och faller sjelf uti.»

10. Herr Rymer han somna' i jungfruens famn,
Så binder hon honom till fot och till hand.

11. Så tager hon upp sin sölfbodda knif,
Och sticker den uti herr Rymers lif.

12. Och jungfrun hon tar hans förgyllande lur,
Så blåser hon efter hans systrar de sju.

13. Och systrarna voro så glada till mod:
»Nu få vi frökens guld och sölfspända skor.»

14. Och jungfrun hon sätter sig på gångaren grå,
Så rider hon hem på konungens gård.

15. Och systrarna sju de togo sina spadar:
»Nu få vi den unga prinsessan begrafva.»

16. Och när som de kommo i rosende lund in —
Trolofvat han I mig —
De fingo begrafva kär broderen sin.
Två hvita fjädrar för han i sin hatt
Och falken på sin hand.

67.

Röfvaren Brun.

1. Brun han rider sig till jungfruns gård —
Brun sofver allena —
Ute för honom jungfrun står.
Det blåser och det regnar nordast ut i fjellen,
Der hvila ock tre nordmän.

2. »Och hör du, min jungfru, hvad jag säger dig:
Och vill du nu resa af landet med mig?»

3. »Och väl vill jag resa af landet med dig,
Men jag har så många, som akta på mig.»

4. Och Brun han breder ut kappan blå,
Och sjelf så lyfter han jungfrun uppå.

5. Och Brun han rider till rosende lund,
Der lyster han hvila en liten stund.

6. »Och hör du, min jungfru, hvad jag säger dig:
Här har jag gjort af med elfva jungfrur för' dig.»

7. Och Brun han lad' sig i jungfruns sköt,
På honom så rann en sömn så söt.

8. Jungfrun tog upp sin förgyllande sno,
Så band hon Brun till hand och till fot.

9. »Statt upp, du Brun, så hastelig!
Jag vill ej i sömnen förgöra dig.»

10. »Och kära min jungfru, du släpp mig lös!
Det var inte annat än jag skämta' med er.»

11. »Och var det inte annat än du skämta' med mig,
Så skall du se, jag skall ej skämta med dig.»

12. Och jungfrun tog upp sin förgyllande knif,
Så stack hon den i Bruns unga lif.

13. »Och ligg nu här båd för hund och för ram!
Ännu skall jag bära mitt jungfrunamn.»

14. »Och ligg nu här på svartan mull!
Ännu skall jag bära mitt jungfrugull.»

15. »Och ligg nu här på svartan jord!» —
Brun sofver allena —
»Ännu skall jag dra' mina jungfruskor.»
Det blåser och det regnar nordast ut i fjellen,
Der hvila ock tre nordmän.

68.

Riddaren Malkom.

1. »God dag, kära Malkom, båd' fager och fin,
Och har du lust att byta skön Apelgrå med mig?»
Jag litar på Guds nåder och min jungfru.

2. »Och inte fattas hästskor och inte fattas söm,
Och inte behöfver du vattna, förr'n i Lindby ström.»

3. Herr Malkom han rider sig åt Lindebytorg,
Alla Lindby borgare undra nu som förr.

4. Skön Malkom han rider till konungens gård,
Och ute för honom sjelf konungen står.

5. »God dag, herr Malkom, båd' fager och fin,
Och hvar har du bekommit skön Apelgrå min?»

6. »Och inte har jag stulit och inte har jag fått;
Jag hafver med min morbror i rosende lund bytt.»

7. »Ja, om du än hade de lifvena två,
Så skall du dem mista för min sköna Apelgrå.»

8. Det stod en liten båtsman och hörde deruppå:
»De budena dem skall sköna jungfrun få.»

9. »Ja, om du bär de budena fram,
Så vill jag dig gifva halfva mitt land.»

10. Det var den liten båtsman, han satte sig i sin båt;
Han stanna' ej, förr'n han kom till sköna jungfruns gård.

11. När som han kom till jungfruns gård,
Ute för honom två svenner stå.

12. »Och hören I, små svenner, hvad jag er säga må:
Och är väl jungfrun hemma?» — »Å ja, män är hon så.»

13. Det var den liten båtsman, steg inom dörren in,
Och jungfrun hon blekna' och rodna' på kind.

14. »Och blifven ej så bleker och blifven ej så röd!
I morgon så skall sköna Malkom dö.»

15. »Hur skall jag det begripa, hur skall jag det förstå?
I går så red han hem på sin sköna Apelgrå.»

16. Och jungfrun hon ropar öfver hela sin gård:
»I sadlen opp tolftusend' och så min Apelgrå!»

17. Skön jungfrun hon rider till konungens gård,
Och ute för henne sjelfva konungen står.

18. »God dag, kära riddare, båd' fager och fin!
Och har du lust att dricka med mig båd' mjöd och vin?»

19. »Ej lyster mig mjöd, ej lyster mig vin,
Men mera lyster mig att se unga fången din.»

20. »Mitt slott det ligger så långt upp i nord,
Att der ingen riddare kan komma om bord.»

21. »Mitt slott det ligger så långt opp i land,
Att ingen skön jungfru kan komma der fram.»

22. »Får jag inte lösa fången med guld och med fä,
Så skall jag bränn' upp landet och konungen med.»

23. Och konungen såg genom fenstret ut,
Han såg inte staden för pilar och spjut.

24. Och konungen ropte öfver hela sin gård:
»Ni tager skön Malkom ur tornet det blå!»

25. »Och hvem, som nu här rider, ja hvem, som far här fram,
Skall inte veta annat än elden farit fram.»
Jag litar på Guds nåder och min jungfru.

69.

Herr Malmstens dröm.

1. Herr Malmsten han drömde en dröm om en natt —
Så lustelig lockar man liljorna. —
Han drömde hans kärastes hjerta det sprack.
För älskogsfullt han sörjde'na.

2. Herr Malmsten han kallar på småsvenner två:
»Statt upp och sadla min gångare grå!»

3. »Statt upp och sadla min gångare grå,
Jag skall rida och höra, hur' kärasten mår.»

4. Herr Malmsten han red sig under rosende lid,
Så mötte han dervid tärnorna små.

5. Och talte den ena, med kjortelen blå:
»Gud nåde er, herr Malmsten, hvad sorg I får.»

6. Han talte till den andra, med kjortelen röd:
»Och hvem är sjuker och hvem är död?»

7. »Och ingen är sjuker och ingen är död,
Bara herr Malmstens fästemö.»

8. Herr Malmsten han red sig allt upp till by,
Der möter han liket och båren så ny.

9. Herr Malmsten så hastigt af gångaren sprang,
Han lyfte så lätt under bårestång.

10. Herr Malmsten strök af sig de fem guldringar,
Det gaf han åt dem, som skulle grifta och ringa.

11. »I gräfven den grafven både bred och lång!
Och här skall blifva vår spatsergång.»

12. Herr Malmsten han ståndar både hvit och röd —
Så lustelig lockar man liljorna —
Han stack sig i sidan, sig sjelfver till död.
För älskogsfullt han sörjde'na.

70.

Den grymme brodren.

1. »Höres du, syster Anna!» —
Hej, sade man —
»Har du ej lust att gifta dig än?»
Så stolt under tiden.

2. »Inte jag vill mig gifta ännu,
Utan lefva en stolts jungfru.»

3. »Höres du, syster Anna!
Hvad var det för en gångare grå,
Som stod utmed din bur i går?»

4. »Inte var det någon gångare grå;
Det var väl af mina engelska får.»

5. »Höres du, syster Anna!
Hvad var det för ett förgyllande spjut,
Som blänkte genom ditt fenster ut?»

6. »Inte var det ett förgyllande spjut;
Men solen hon sken både in och ut.»

7. »Höres du, syster Anna!
Hvad var det då för barn så små,
Som grät' uti din bur i går?»

8. »Inte var det några barn så små,
Utan jag lät mina orgor gå.»

9. »Höres du, syster Anna!
Käns du vid denna mannens hand,
Som hänger vid mitt sadelband?»

10. »Gud nåda dig, broder Olof!» —
Hej, sade man —
»Har gjort mina små barn qvida,
Och tagit deras far från min sida.»
Så stolt under tiden.

71.

Linden.

1.

1. Och jungfrun hon gångar i rosende lund,
Der fick hon se ståndande så fager en lind.
Den allri'n'gen sorg fördrifva kunde.

2. »Här ståndar du, lind, så fager som du är,
Med förgyllande blader, som du också bär.»

3. »Det är väl inte åt att du så rosar mig,
För lyckan är bättre för dig än för mig.»

4. »I morgon komma friare, som fria till dig,
Och då komma timmermän, som skåda uppå mig.»

5. »Så hugga de mig till en altarespång,
Der mången grofver syndare skall hafva sin gång.»

6. »Så hugga de mig till ett altareträ,
Der mången grofver syndare skall falla på knä.»

7. »Och kära du lind, emedan du kan tala:
Är ingen i verlden till, som dig kan hugsvala?»

8. »Och ingen är i verlden, som mig kan hugsvala,
Förutan kung Magnus, den jag aldrig med får tala.»

9. Och jungfrun hon satte sig neder att skrifva:
»Ack, hade jag någon, som det brefvet kunde föra!»

10. Strax kom det der fram en falk så grå:
»Jag för väl det bref till kung Magnus' gård.»

11. Och falken tog brefvet allt i sina klor,
Så lätt flyger han dit kung Magnus han bor.

12. Kung Magnus tog brefvet ur falkens klor;
Så hastelig läste han hvart endaste ord.

13. Kung Magnus han talte till tjenarena så:
»I sadlen mig strax upp gångaren grå!»

14. »I sadlen mig strax upp rinnaren röd,
För jag skall rid' och frälsa min stackars fästemö!»

15. Kung Magnus han satte sig på rinnaren röd,
Så red han litet fortare än falken han flög.

16. Kung Magnus föll ned allt uppå sina knä',
Så kysste han den jungfrun i lindeträd.

17. Kung Magnus föll ned för jungfruns fot,
Så kysste han henne på linderot.

18. Kung Magnus tog linden allt uti sin famn;
Så fager en jungfru af henne upprann.

19. Kung Magnus lyfte jungfrun på gångaren grå;
Så red han med henne allt uppå sin gård.

20. Kung Magnus han satte den jungfrun på sitt knä,
Och gaf'na gullkronan och fästningen med.
Den allri'n'gen sorg fördrifva kunde.

2.

1. »Jag var mig så liten, jag miste min mor,
Min fader han gaf mig i styfmoders våld.»
I år så blir det en sommar.

2. »Och jag hade bröder båd' stora och små;
Som'a skapte hon till björnar, i skogen att gå.»

3. »Och som'a skapte hon till ulfvar grå;
Mig skapte hon till en lind på en slätt till att stå.»

4. Der kommo två jungfruer gångande:
»Här ståndar du: Guds fred, kära lind så grön!»

5. . . . . .
. . . . . .

6. »När du sitter inne och husar ditt ben,
Så ståndar jag ute, frusen å gren!»

7. »När du sitter inne och spoar din fot;
Så ståndar jag ute, frusen om rot!»

8. »När det kommer bedlare, som bedla om dig,
Så kommer timmermannen och skådar på mig!»

9. . . . . .
. . . . . .

10. Det kom en kungason der gångande:
»Här ståndar du: Guds fred, kära lind så grön!»

11. Så tog han på hennes fagraste blad,
Så rann det der upp en jungfru så klar.
I år så få vi en sommar.

72.

Lindormen.

1.

1. Lindormen rinner sig åt farstugan in —
Och de lekte —
Han sjunger så fagert om kärasten sin.
Och de lekte,
De lekte uti nätter och alla sina dagar.

2. »Och kära I min jungfru, I lofven mig tro!
I lunden der vilja vi båd' bygga och bo.»

3. »Och skulle det nu hända mig sådan stor harm,
Att jag skulle få en lindorm till man!»

4. »Och kära min jungfru, I lofven mig tro,
Och minn mig uppå munnen och lät mig sedan gå.»

5. Och jungfrun hon gångar sig åt rosend'grön äng,
Der funno de uppå en silkesbäddad säng.

6. Och jungfrun hon sprang och lindormen han rann,
Men ändå hann lindormen före fram.

7. Och jungfrun hon lade sig i sängen ned,
Och lindormen lade sig der bredevid.

8. Och der sofvo de, tills dager vardt ljus,
Och när som de vaknade, var det ett kungahus.

9. Och lindormen stod upp, han lofvade sin Gud —
Och de lekte —
»Nu är jag så god menniska, som jag har var't förut!»
Och de lekte,
De lekte uti nätter och alla sina dagar.

2.

1. Och jungfrun hon sitter i buren och syr,
Och der kom in en lindorm så långer och så led.
Men de lekte,
De lekte uti nätter och alla sina dagar.

2. Och in kom en lindorm så leder och så lång;
Han aktade så mycket på Signe lillas gång.

3. »Och hör du, sköna jungfru, hvad jag dig säga må:
Du minn mig på munnen och lofva mig tro!»

4. »Och hör du, liten lindorm, du rinn ifrån mig!
Hur' skulle jag en lindorm trolofva mig?»

5. »Och kan jag inte mera af sköna jungfrun få,
Så minn mig på munnen och lät mig sedan gå!»

6. De orden sköna jungfrun till hjertat månde gå,
Hon kastade gullsax och följde lindormen å.

7. Och när som de kommo i rosende lund,
Der mötte Signe lilla sina bröder fem.

8. »Här kommer du, Signe lilla, syster så kär;
Och är du nu kommen i lindormsfärd?»

9. »Och kära du min broder, du lät mig ha min gång,
Det var mig så förelagdt, allt medan jag var ung!»

10. Och när som de kommo i blomstergrön äng,
Der fingo de se en silkebäddad säng.

11. Och Signe lilla lade sig i sängen med harm,
Och lindormen lade sig på hennes hvita arm.

12. Och jungfrun hon satte sig i sängen ned,
Så bitterlig hon grät och sina händer vred.

13. »Och hör du, Signe lilla, hvad jag säger dig:
I sömnen i natt skall jag inte svika dig.»

14. Om afton när de somnade, var det en lindorm kåll,
Om morgon då de vaknade, var det en konung båld.

15. Så tager han Signe lilla uti sin famn:
»Nu skall du få styra öfver rike och land!»
Men de lekte,
De lekte uti nätter och alla sina dagar.

73.

Necken.

1.

1. Necken han gångar på snöhvitan sand —
Vaker upp alla redlige drängar! —
Så skapar han sig till en väldiger man.
De unga hafva sofvit tiden allt för länge.

2. Och Necken han gångar till skräddaregård,
Der låter han göra sig den klädningen blå.

3. Så gångar han sig allt upp under ö,
Der dansar så mången utvalder mö.

4. Necken han träder i dansen in,
De jungfruer rodna och blekna på kind.

5. Och Necken han drager det röda gullband,
Det faller så väl uti jungfruens hand.

6. »Och hör du, skön jungfru, hvad jag säga må:
Om söndag sku' vi mötas allt uppå kyrkogård!»

7. Och jungfrun hon skulle till kyrkan fara,
Och Hållfast han skulle hennes köresven vara.

8. Tömmar af silke och selen af gull:
»Kära du Hållfast, du kör int' omkull!»

9. Jungfrun hon åker till kyrkan fram,
Och der möter hon sin fästeman.

10. Necken han rider till kyrkan fram;
Han häktar sitt betsel på kyrkokam.

11. Necken han gångar i kyrkan in,
Och rådlös är jungfrun för fästeman sin.

12. Presten han framför altaret står:
»Hvad är för en man, på gången der står?»

13. »Hvar är du födder och hvar är du buren?
Eller hvar hafver du dina kläder väl skuren.»

14. »I hafvet der är jag båd' födder och buren,
Och der hafver jag mina hofkläder skuren!»

15. Och folket gick ut och skyndade hem,
Och bruden hon stod qvar med brudgummen än.

16. »Och hvar har du fader och hvar har du moder?
Och hvar har du vänner och hvar har du fränder?»

17. »Min fader och moder ä' böljorna blå;
Mina vänner och fränder ä' stickor och strå.»

18. »Och det är så svårt uti hafvet att bo;
Der äro så många, som öfver oss ro.»

19. »Ja, det är så svårt uti hafvet att vara;
Der äro så många, som öfver oss fara.»

20. Necken tog jungfrun i fager gulan lock,
Så band han henne vid sin sadelaknapp.

21. Och jungfrun hon ropa' så sorgeligt rop,
Det hördes så vida till konungens gård.

22. De sökte den jungfrun allt öfver bro,
Der funno de hennes gullspända skor.

23. De sökte den jungfrun allt upp efter fors —
Vaker upp alla redlige drängar! —
Der funno de hennes liflösa kropp.
De unga hafva sofvit tiden allt för länge.

2.

1. Necken han kläder af sin stygga sjöahamn,
Så kläder han sig till en herreman.
Med den äran.

2. Necken rider sig till grefvens gård,
Och ute står jungfrun och kammar gult hår.

3. »Och lyster sköna jungfrun åt kyrkan fara?
Sjelf så vill jag köresven vara.»

4. »Och väl lyster mig åt kyrkan fara;
Lyster det dig att min köresven vara?»

5. Och Hållfast han körde den kyrkovägen fram,
Så bergen de remna' och jorden skalf.

6. »Hållfast, och Hållfast, du kör ej så fast!
Mina tömmar ä' af silke och inte af bast.»

7. »Inte vånnar jag, hvaraf tömmen är gjord,
Men ändå så skall jag köra dig fort.»

8. Och när som de kommo till kyrkan fram,
Så lyfte han jungfrun ur förgyllande karm.

9. Och Necken han gångar sig åt kyrkan in,
Så mången man då bleknade om kind.

10. Och konungen han vände sig på rödan gullstol:
»Hvarfrå är du kommen, riddare god?»

11. »Och jag är kommen från främmande land;
Hållfast, Hållfast, det är mitt namn!»

12. Men när som presten välsignelsen las,
Så springer Necken ur kyrkan med hast.

13. När messan var sjungen och folket for hem,
Stod jungfrun qvar med sin fästeman än.

14. Han lyfte skön jungfrun i förgyllande karm,
Så körde han sig den vägen allt fram.

15. Och när som de kommo der midt uppå bro,
Så stapplade hästen på rödan gullsko.

16. Och hästen han stappla' på rödan gullsöm,
Så körde han jungfrun midt uti ström.

17. »Och Hållfast, Hållfast, du hjelp mig i land!
Och dig skall jag gifva mitt röda gullband.»

18. »Ditt röda gullband det kan jag väl få;
Men aldrig skall du på Guds gröna jord gå.»

19. »Och Hållfast, Hållfast, hjelp mig ur nöd!
Och dig vill jag gifva min gullkrona röd.»

20. »Din gullkrona röd den kan jag väl få;
Men aldrig skall du på Guds gröna jord gå.»

21. »Och hemma gråter fader och hemma gråter mor,
Och hemma gråter syster och hemma gråter bror!»

22. »Och gråta så mycket de gråta må;
Men aldrig skall du på Guds gröna jord gå!»
Med den äran.

74.

Grefvens döttrar vid Elfvabolid.

1. Det bodde en grefve vid Elfvabolid,
Han hade tre döttrar, och rara voro de.
Med den äran.

2. Den första var så dägelig, den andra var så grann,
Den tredje had' förlofvat att aldrig taga man.

3. Det spordes öfver vatten, det spordes öfver land,
Det spordes till Necken i Elfvabostrand.

4. Och Necken han simmar sig till sjöhvitan strand,
Der kläder han sig till en vacker herreman.

5. Den herren kom farande till Östervalla gård,
Och ute stod jungfrun och kammade gult hår.

6. »Och ståndar sköna fröken här och kammar sitt hår?
Mig lyster att sjelf sätta gullkronan på.»

7. Och fröken hon gångar sig i stensalèn in:
»Krist gifve den herren han måtte blifva min!»

8. Och Necken han gångar sig i stensalen in,
Han önskar i sitt hjerta den jungfrun vara sin.

9. »Och lyster sköna jungfrun till kyrkan fara?
Men sjelf så ville jag kusken vara.»

10. Han körde öfver vatten, han körde öfver spång,
Han körde den jungfrun för den sista gång.

11. »Och kära min herre, I kören ej så fast!
Mina tömmar äro af silke, de äro ej af bast.»

12. Han körde öfver berg, öfver dalar och land,
Han körde så långt uti Elfvabostrand.

13. »Och kära min herre, I fören mig till land!
Och eder vill jag gifva mitt rödaste gullband.»

14. »Ditt röda gullband jag passar inte på;
Och aldrig skall du ur vagnen min gå.»

15. »Och kära min herre, I hjelpen mig på ö!
Och eder vill jag gifva min gullkrona röd.»

16. »Din gullkrona röd jag passar inte på,
Och aldrig skall du på den gröna jord gå.»

17. »Och hemma gråter fader och hemma gråter mor,
Och hemma gråta systrar och så min lilla bror.»

18. »Hemma må de gråta och gråta hvem, som vill;
Men nu så är du inne, nu hör du Necken till.»

19. »Hemma låt dem gråta och gråta hvad de må;
Men aldrig skall du mera det gröna landet nå!»
Med den äran.

75.

Harpans kraft.

1.

1. Ungersven han går och leker på gården,
Och jungfrun hon sitter i buren och gråter.
Min hjerteliga kär,
Säg för mig, hvem I sörjen!

2. »Ant'en sörjen I gullsadel eller häst,
Eller sörjen I, att jag har eder fäst?»

3. »Inte sörjer jag gullsadel eller häst,
Och inte sörjer jag att jag har eder fäst.»

4. »Ant'en sörjen I för sadelen han är trång,
Eller sörjen I för vägen är så lång?»

5. »Inte sörjer jag för sadeln är för trång,
Och inte sörjer jag för vägen är så lång.»

6. »Ant'en sörjen I för fader eller mor,
Eller sörjen I för syster eller bror?»

7. »Inte sörjer jag för fader eller mor,
Och inte sörjer jag för syster eller bror.»

8. »Fastmera sörjer jag mitt fagergula hår,
Som så skall ligg' och flyta i Vernamoå.»

9. »Det mig var spådt, allt medan jag var barn,
Att jag skulle drunkna på min bröllopsdag.»

10. »Och jag skall bygga en bro så stark,
Om det skall mig kosta tolftusen mark.»

11. »Tolf riddare skola före dig rida
Och riddare tolf på hvardera sida.»

12. Och när som de kommo der midt uppå bro,
Der stapplade hästen på fyra gullskor.

13. På fyra gullskor och trettio gullsöm,
Och jungfrun hon föll i stridande ström.

14. Och ungersven talte till den lilla småsven:
»Du hemta gullharpan och snart var igen!»

15. Och första slaget han på gullharpan slog,
Då satt der Necken på vattnet och log.

16. Och andra slaget på gullharpan lät,
Då satt der Necken på vattnet och grät.

17. »Hör du, ungersven, du spela ej så hårdt,
Du skall väl få igen din unga brud ändå!»

18. »Och du skall få igen din unga brud, så röd,
Som aldrig hon legat i böljorna död.»
Min hjerteliga kär,
Säg för mig, hvem I sörjen!

2.

1. »Ant'en sörjen I sadel eller sörjen I häst» —
Vid den hvitaste sand —
»Eller sörjen I, att jag hafver eder fäst?»
Liten Kerstin,
Lyster eder följa ungersven inför öland?

2. »Och inte sörjer jag för sadel eller häst,
Och inte sörjer jag, att jag hafver eder fäst.»

3. »Fastmer sörjer jag för den strömmen så strid,
Der begge mina systrar ha drunknat uti.»

4. »Och jag skall låta eder gångare kringsko,
Så skall den inte stappla på gullsömmad sko.»

5. Det första slaget mot gullsöm klang,
Och Necken han satt på vattnet och sang.

6. Det andra slaget mot gullsöm slog,
Och Necken han satt på vattnet och log.

7. Och när som de kommo på bredaste bro,
Då stapplade hästen på gullsömmad sko.

8. Och ungersven vände sin gångare omkring,
Så rider han efter sin harpa af gull.

9. Han spelade barken af björkarne;
Han spelade tornen af kyrkorne.

10. Han spelade hornen af qvickaste fä —
Vid den hvitaste sand —
Han spelade liten Kerstin i sitt knä.
Liten Kerstin,
Lyster eder följa ungersven inför öland?

3.

1. Liten Kerstin hon sitter i buren och gråter;
Herr Peder går på gården, spelar och leker.
Min hjerteliga kär,
I sägen mig, hvarför I sörjer?

2. »Sörjen I för sadel eller sörjen I häst,
Eller sörjen I att jag hafver eder fäst?»

3. »Och inte sörjer jag för sadel eller häst,
Och inte sörjer jag att jag hafver eder fäst.»

4. »Fast mera sörjer jag mitt fagergula hår,
Som i dag skall färgas i böljorna blå.»

5. »Fastmer sörjer jag för Ringfallaå,
Der drunknade mina systrar två.»

6. »Det var mig så förelagdt, allt medan jag var ung,
Min bröllopsdag skulle blifva mig tung.»

7. »Och jag skall låta den hästen kringsko,
Han skall inte snafva på fyra gullsko.»

8. »Tolf mina hofmän skola före dig rida,
Tolf mina hofmän vid hvardera sida.»

9. Men när som de kommo på Ringfalla skog,
Der spelar en hjort med förgyllande horn.

10. Och alla de hofmän efter hjorten jaga;
Liten Kerstin hon månde ensam draga.

11. Och när som hon kom på Ringfallabro,
Der snafva' hennes gångare på fyra gullsko.

12. Fyra gullsko och trettio gullsöm,
Och jungfrun hon föll i stridan ström.

13. Herr Peder han talte till småsvennen så:
»Du skall strax efter min gullharpa gå!»

14. Första slag han på gullharpan slog,
Den fula, stygga Necken på vattnet satt och log.

15. Andra slaget på gullharpan lät,
Den fula, stygga Necken satt på botten och grät.

16. Det tredje slag på gullharpan klang,
Liten Kerstin räckte upp sin snöhvita arm.

17. Han spelade barken af höga trä,
Han spelte liten Kerstin uti sitt knä.

18. Och Necken han kom ur böljorna fram,
Han hade en stolts jungfru på hvar sin arm.
Min hjerteliga kär,
I sägen mig, hvarför I sörjen?

76.

Hafsmannen.

1. Det bodde en enka på Danemarka slott,
Fru Helga så månde hon heta;
Hon hade ej dotter, men en enda blott,
Och borta så månde hon vara.

2. Hon hade ej dotter, men bara en,
Och Vänna lilla månde hon heta;
Så sände hon ut sin yngsta son,
Han skulle Vänna lilla uppleta.

3. Och när som han kom i främmande land,
Der stod Vänna lilla på stranden:
»Och hvad är du för en främmande man,
Med' du går så ensam på stranden?»

4. »Jag är en fattig enkas son,
Fru Helga så heter min moder;
Hennes dotter är henne röfvad ifrån,
Och henne jag så vida månd' leta.»

5. »Och är du en fattig enkas son,
Fru Helga heter din moder;
Så vill jag i sanning säga för dig,
Att du är min käraste broder!»

6. Vänna lilla gångar sig in på sin gård,
Sin broder vid hand månd' hon föra;
Så satte hon honom i minsta vrå,
Den minsta i berget månd' vara.

7. Rosen han kom till berget hem,
Så börjar han på till att vädra:
»Och grant känner jag här kristenmanna blod,
Kristenmanna blod är mig nära.»

8. »Der flög en korp allt öfver vårt tak,
Han hade ett mannalår i munnen;
Det dröpo tre droppar derutaf,
Jag torka' så godt, som jag kunde.»

9. När Rosen han kom i berget in,
Så började han till att vädra:
»Och grant känner jag här kristenmanna blod;
Kristenmanna blod är mig nära.»

10. »Och sanningen kan jag ej dölja för er,
Och sanningen vill jag ej svika:
Här är inne min systers son,
Är kommen från Österrike.»

11. »Och här är kommen min systerson,
Från bådas vårt fädernesland;
För ett och för allt så beder jag er,
I honom hvarken snubbar eller bannar.»

12. »Och är hit kommen din systerson,
Från bådas ert fädernesland,
Så vill jag gifva honom en kista med gull,
Och bära dem begge på stranden.»

13. Vänna lilla var så snabb i sin hug,
Hon var så snabb i sina lister;
Hon tömde det guldet ur kistan ut,
Och lade sig sjelf uti kistan.

14. Och Rosen tog ungersven under sin arm,
Och kistan tog han i munnen;
Så förer han dem trehundrade mil,
Allt under de svarta jordgrunder.

15. När Rosen var kommen hem i sin gård,
Så börja' han på till att leta;
Så fick han se, hvar guldet det låg;
Men kärasten hon var då borta.

16. »Nu ståndar du här, du fula, stygga lif,
Och är inte värd till att lefva;
Sjelf hafver du bortfört ditt unga kära vif,
Nu sörjer du dig sjelfver till döda.»

77.

Hafsfrun.

I.

1. Herr Peder han går för sin moder att stå —
Blåser kallt, kallt, nordan öfver sjö —
»Och har jag inte haft de systrarna små?»
Hon kommer väl igen, när skogen ståndar löfgrön.

2. »En syster hade du så fager och så båld;
Men henne har hafsfrun fått uti våld.»

3. Herr Peder han gångar sig i stallet,
Der skådar han de fålarne alla.

4. Han skådar den hvita, han skådar den grå;
Den yppaste lägger han sadelen på.

5. Så rider han sig på hafsfruns gård,
Och ute för honom der hafsfrun står.

6. »Och hjelpe mig Gud af all min nöd,
Som aldrig jag såg en fagrare mö!»

7. »Och har du ej sett någon fagrare än jag,
Så har jag en tärna, fager som en dag.»

8. »Och eder vill jag gifva min gångare grå,
I låten lilla tärnan för mig utgå!»

9. »Behållen sjelf eder gångare grå!
Nog skall min lilla tärna för eder få utgå.»

10. Och hafsfrun hon trippa' öfver högan lofts spång,
Så alla hennes tärnor undra' på hennes gång.

11. Och hafsfrun hon klappar på bolstrarna blå:
»Behagar liten tärna af sängen uppstå?»

12. »Här hafver du varit i femton runda år;
Men aldrig har jag väckt dig af sömnen ändå.»

13. »Jag väcker dig ej för sax eller nål;
Men för en ungersven, som håller på vår gård.»

14. »Det håller en ungersven allt uppå vår gård,
Till honom skall genast vår lilla tärna gå.»

15. »Och huru skall jag på gården utgå,
Som inte har sett solen på femton år?»

16. De satte den tärnan på förgyllande stol,
De klädde på henne, så hon sken som en sol.

17. De klädde på henne gullspända skor,
Så gullskenet bort efter tiljorna for.

18. Och alla hafsens tärnor de fläta' hennes hår,
Och hafsfruen sjelf satte gullkronan på.

19. Och hafsfruen sade till systeren sin:
»Hvad tyckes dig nu om tärnan min?»

20. »Och skall jag nu säga som jag förstår,
Så fattas gull på bröst och perlor i hår.»

21. Liten Kerstin gångar öfver högan lofts spång,
Och ungersven han kände hennes stolta gång.

22. Och tärnan hon gick sig på grönan strand,
Hon har en sölfkanna på snöhvitan hand.

23. »Och inte tar jag kannan utur din hand,
Förr än du har sagt din kära faders namn.»

24. »Och väl kan jag säga min kära faders namn,
Och han var konung utaf Engeland.»

25. »Och var din fader konung af Engeland,
Så äro vi två syskon i Herrans namn.»

26. »Och eder vill jag gifva mina guldringar fem,
Om eder lilla tärna får följa med mig hem.»

27. »Behållen sjelf edra gullringar fem!
Nog skall min lilla tärna få följa med er hem.»

28. Och hafsfruen väntar i åren två;
Men ingen liten tärna kom tillbaka ändå.

29. Och hafsfruen väntar i åren fem:
»Och kommer liten tärna ej tillbaka än?»

30. »Hade jag trott din falskhet så stor» —
Blåser kallt kallt, nordan öfver sjö —
»Du aldrig nå'nsin kommit på Guds gröna jord.»
Hon kommer väl igen, när skogen ståndar löfgrön.

2.

1. Herr Hillebrand han talte till sin moder så —
Blåser kallt, kallt väder ifrån sjön —
»Och hade icke jag en syster så båld?»
Blåser kallt, kallt väder ifrån sjön.

2. »En syster hade du så fager och så båld;
Men den har hafsfrun tagit i sitt våld.»

3. Herr Hillebrand han går sig i stallet in,
Han skådar de fålarna rundt omkring.

4. Han skådar den bruna, han skådar den grå;
Men blacken den lägger han gullsadlen på.

5. »Jag kommer väl igen, innan skogen blir grön,
. . . . . .

6. Han klappade hästen uppå hans rygg:
»Och nu skall du vara mig trogen och trygg!»

7. Herr Hillebrand rider sig till hafsfruns gård,
Och ute för honom sjelfva hafsfrun står.

8. »God dag, sköna hafsfru, god dag på eder gård! —
Och fagrare jungfru jag aldrig än såg.»

9. »Och hafven I ingen sett fagrare än jag:
Jag hafver väl en tärna, som är fagrare ändå.»

10. »Kunde jag den vackra tärnan få se;
Häst och gullsadel det gifver jag er.»

11. »Häst och gullsadel det passar jag ej på;
Men min vackra tärna kan du få se ändå.»

12. Och hafsfrun hon sade till sin tärna så:
»I morgon skall du för riddaren utgå!»

13. »Och skall jag i morgon för en riddare utgå?
Jag har ej sett solen på femton år.»

14. Hon klädde på henne en genombruten särk,
Som femton prinsessor haft i händers verk.

15. Hon klädde på henne en kjortel så grann;
Som deruti tycktes, hela solen upprann.

16. Hon klädde på henne tröjan så blå,
Som var med gull i hvar fåll och hvar trå.

17. Hon satte henne en gullkrona uppå,
Hon tänkte det var konungen, hon skulle för utgå.

18. Och hafsfrun hon ledde sin tärna öfver bro,
Och femti gullringar hon efter sig drog.

19. »Och hvad heter fader och hvad heter mor,
Och hvad heter syster och hvad heter bror?»

20. »Min fader han var en så mägtiger kung,
Min moder hon var en drottning så from.»

21. »Min syster hon heter Seltima,
Min broder han heter herr Hillebrand.»

22. »Och var din fader en så mägtiger kung,
Och var din moder en drottning så from....»

23. »Och heter din broder herr Hillebrand,
Så äro vi syskon i Jesu namn!»

24. Herr Hillebrand han lyfte på sin hatt,
Han bjöd skön hafsfrun så mången god natt.

25. »Och om jag ej vore så tung på min fot,
Jag skulle ha igen min tärna så god!»

26. »Och hade jag trott din falskhet så stor» —
Blåser kallt, kallt väder ifrån sjön —
»Skull' aldrig min tärna kommit med dig om bord.»
Blåser kallt, kallt väder ifrån sjön.

78.

Herr Olof.

1. Herr Olof han sadlar sin gångare grå,
Så rider han sig till hafsfruens gård.
Men linden gror väl — men linden gror väl!

2. Herr Olof han red, men gullsadelen flöt,
Herr Olof han sjunker till hafsfruens sköt.

3. Och när som han kom på hafsfruens gård,
Der ute mot honom hafsfruen står.

4. »Välkommen, välkommen, ung Olof, till mig!
I femton år hafver jag väntat på dig.»

5. »Men hvar är du född, och hvar är du buren,
Och hvar hafver du dina hofkläder skuren?»

6. »På kejsarens gård är jag födder och buren,
Och der hafver jag mina hofkläder skuren.»

7. »Och der hafver jag min fader och mor,
Och der har jag syster och der har jag bror.»

8. »Och der har jag åkrar och der har jag äng,
Och der står uppbäddad min bruaresäng.»

9. »Och der hafver jag min fästemö tro,
Med henne mig lyster att lefva och dö.»

10. »Och hör, ridder Olof, kom följ nu med mig,
Drick ur min sölfkanna det klaraste vin!»

11. »Hvar är du nu född, och hvar är du buren,
Och hvar har du nu dina hofkläder skuren?»

12. »Jo, här är jag född och här är jag buren,
Och här hafver jag mina hofkläder skuren.»

13. »Hvar har du nu fader, och hvar har du mor,
Och hvar har du syster, och hvar har du bror?»

14. »Jo, här har jag fader och här har jag mor,
Och här har jag syster, och här har jag bror.»

15. »Hvar har du nu åkrar och hvar har du nu äng,
Och hvar står nu bäddad din brudesäng?»

16. »Och hvar har du nu din fästemö tro,
Med den du vill lefva, med den du vill dö?»

17. »Här har jag min åker, här har jag min äng,
Här hafver jag bäddad min brudesäng.»

18. »Och här hafver jag min fästemö tro,
Med dig vill jag lefva, med dig vill jag dö!»
Den linden gror väl — den linden gror väl!

79.

Herr Olof i elfvornas dans.

1. Herr Olof han red sig ut om en otta,
Och så kom han in i elfvedansstim.
Den dansen går väl,
Så väl uti lunden.

2. Elfvefader räcker hvit hand ifrån sig:
»Kom, kom herren Olof, tråd dansen med mig!»

3. »Och inte jag vill, och inte jag må:
I morgon skall mitt bröllop stå.»

4. Och elfvemoder räcker hvit hand ifrån sig:
»Kom, kom, herren Olof, tråd dansen med mig!»

5. »Och inte jag vill, och inte jag får;
I morgon skall mitt bröllop stå.»

6. Och elfvesyster räcker hvit hand ifrån sig:
»Kom, kom, herren Olof, tråd dansen med mig!»

7. »Och inte jag vill och inte jag må;
I morgon skall mitt bröllop stå.» —

8. Och bruden hon talte med brudsätan så:
»Hvad månde betyda att klockorna gå?»

9. »Det är sådan sed på denna vår ö:
Hvar ungersven ringer hem sin mö.»

10. »Och sanning för er jag ej dölja må:
Herr Olof är död och ligger på bår.»

11. Och andra dagen, innan dagen blef ljus,
Så var det tre lik i herr Olofs hus:

12. Det var herr Olof, hans fästemö,
Och så hans moder, i sorgen blef död.
Den dansen går väl,
Så väl uti lunden.

80.

Elfqvinnan och herr Olof.

1.

1. Herr Olof red sig till borgareled,
Der står en elfqvinna och hvilar dervid.
Men dansen går än,
Så väl uti lunden.

2. »Ack, hör du, herr Olof, hvad jag säger dig:
Och lyster dig nu tråda dansen med mig?»

3. »Och inte vill jag tråda dansen med dig;
I morgon så skall jag brudgumme bli.»

4. »Antingen vill du i sju år lida nöd,
Eller så vill du i morgon bli död?»

5. Herr Olof han kastar sin gångare omkring,
Sjukdomar och plågor de följde honom hem.

6. Herr Olof han red till sin moders gård,
Och ute för honom hans moder hon står.

7. »Och kära min moder, I bädden min säng!
Rätt aldrig så stiger jag upp utaf den.»

8. Och bruden hon väntade i dagarne två,
Och inte fick hon se sin käraste ändå.

9. Och bruden hon väntade i dagarne fem,
Och inte fick hon se sin käraste än.

10. Och bruden sadlar sin gångare grå,
Så rider hon sig till herr Olofs gård.

11. När som hon kom till herr Olofs gård,
Ute för henne hennes svärmoder står.

12. »God dag, god dag, kära svärmoder min!
Hvar är herr Olof, fästman min?»

13. »Jag har inte sett herr Olof se'n i går,
Han rider i skogen, skjuter hjort och rå.»

14. »Och tager han mer på hjorten vara,
Än som han aktar den hela brudskara?»

15. »Och aktar han mer på hjort och hind,
Än som han aktar allrakärasten sin?»

16. Och bruden hon viker på sparlakan röd,
Så fick hon se, hvar herr Olof låg död.

17. Och när det var dager och dager var ljus,
Så var det tre lik i herr Olofs hus.

18. Det första var herr Olof, det andra hans mö,
Det tredje var hans moder, af sorgen blef hon död.
Men dansen går än,
Så väl uti lunden.

2.

1. Herr Oloff rijder om otte —
Drifwer dagg, faller rihm —
Ljusa dagen honom tychte.
Herr Oloff kommer hem, när skogen giörs löffwegröen.

2. Herr Oloff rijder för bergia;
Finner en dantz medh Elfwer.

3. Där dantzer Ellff och Elfwemågh,
Lefwe kongens dotter medh vthslagit hår.

4. Elfwe kongens dotter rächte hand från sig:
»Kom hijt, herr Olof, trådh dantz medh migh!»

5. »Intet träder jagh dantz medh tigh;
Min fästemö haar thet förbudit migh.»

6. »Intet jagh will, ej heller jagh må;
I morgon skall mit bröllop stå!»

7. »Will tu intet tråda dantzen medh migh,
En olycka skall jagh ställa på tigh!»

8. Herr Oloff snodde sin häst om kring;
Sjukdom och soth följde honom hem.

9. Herr Oloff reedh i sin moders gård;
Vthe hans moder för honom ståer.

10. »War wähl kommen, kier sohnen min,
Hwij ästu så bleek i blomme kind?»

11. »Min fåhle war snabb och jagh war sen,
Jagh stötte migh moth en eekegreen!»

12. »Min kiere syster, bädda min sängh,
Min kiere broder, hälle hästen i engh.»

13. »Min kiera moder, borsta mitt håår,
Min kiere fader, giör migh en bår!»

14. »Min kiere Sohn, du sey ey så,
I morgon skall ditt bröllop stå.»

15. »Stånde nu när, thet stånda will» —
Drifver dagg, faller rihm —
»Alldrig kommer jagh til fästemö min.»
Herr Oloff kommer hem, när skogen giörs löfvegrön.

81.

Elfvefärd.

1. Jagh war Migh en fager Vnger Swen,
Och skulle rijda til Hofwa;
Rider jagh vth om en afftonstund,
Legger Migh i Rosenlund at soffwa.
Sedan Jagh henne först sågh.

2. Jagh lade migh vnder en lind så grön,
Mina ögon fingo en dwahla;
Der kommo twå Jungfruer gåendes fram,
Dhe wille alt medh Migh tahla.

3. Den ena klappar migh på min kind,
[Den] Andra hwiskar i mit öra:
»Statt vp, fagre Vnger Swen,
Om tijgh lyster Elskogh pröffwa.»

4. Dhe ledde fram en Jungfru,
Hennes håår Däth glimbde som guld:
»Statt vp, fagre Vnger Swen,
Om du äst frögdefull.»

5. Den tridie begynte en Wijsa at sjunga,
Thet gjorde hoon af en godh willje:
Derwidh stadnad' den stride Ström,
Som förr war wahn at rinna.

6. Stadnade då den stride Ström,
Som för war wahn at rinna;
Och hinden medh sine brune håår,
Förgath hwart hoon skulle springa.

7. Jagh stogh Migh af Jorden vp,
Och stödde Migh widh mit swerd.
Dhe Elfwe qwinnor dantza ihn och vth,
Alt hade de Elfwe ferd.

8. Had' icke lyckan warit Migh så godh,
Att Hanen slagit vth sine wingar,
Så hade Jagh soffwit i Berget den Natt,
Allt hoos dhe Elfwe qwinnor.
Sedan Jagh henne först sågh.

82.

Hertig Magnus och elfvorna.

1. Hertig Magnus gångar sig åt rosende lund,
Der lägger han sig neder till att sofva;
Så kommo de höfviska jungfrur fram,
De ville med honom trolofva.
Hertig Magnus, I svaren mej
Inte nej, utan ja, ja!

2. Den ena hon tager honom i hans hand,
Den andra hviskar sakta i hans öra:
»Vaker upp, vaker upp, sköna ungersven,
Om eder lyster älskogsvisor höra!»

3. »Och eder vill jag gifva de oxparen sju,
Och alla så äro de hvita.
Och alla så gånga de i rosende lund,
Och alla så äro de lika.»

4. »Och eder vill jag gifva ett förgyllande svärd,
Som hänger på femton gullringar;
När som I bären det uti krig,
Skall I icke tappa, utan vinna.»

5. »Och eder vill jag gifva en fackla af gull,
Den bästa, som I månde ega;
Ack, om jag vore en ungersven, som I,
Jag skulle icke dessa gåfvor mista!»

6. »Dessa gåfvor ville jag ock hafva,
Om I vore kristliga qvinnor;
Men nu ären I de ledaste troll,
Som mellan berg och dalar finnas kunna!»

7. De höfviska jungfrur de gånga sin väg;
De gingo åt berget till att vara;
Och alla de trän, som i skogen fanns,
De månde sig för dem nedböja.

8. »Och hade du bidat här en liten stund,
Och hanen han icke hade galit,
Så visst skulle du uti berget varit,
Och med oss du skulle trolofvat.»
Hertig Magnus, I svaren mej
Inte nej, utan ja, ja!

83.

1.

Herr Magnus och hafstrollet.

1. Det var så tidigt en söndagsmorgon,
Innan lärkan hon rörde sin tunga;
Det var en ungersven, som hvilade på strand;
Der hörde han hafsfruen sjunga.
Ack, hör I, unga Magnus,
Jag bjuder eder ganska gåfvor,
Viljen I mig ega?

2. »Och eder vill jag gifva en kappa så blå,
Den bästa, som I viljen bära;
Och hvar och en trå, som i henne är,
Skall vara skarlakan det skära.»

3. »Eder vill jag gifva en värja ny,
Som hänger på femton gullringar;
Och hvar gång I dragen i krig,
Så visst skall I striden vinna!»

4. »Eder vill jag gifva ett qvarnhus så nytt,
Med femton par gångande stenar;
De löpa så lätt uppå Leretava jord,
Som andra uti stridande strömmar.»

5. »Och väl kunde jag trolofva dig,
Om du vor' en kristelig qvinna;
Men nu är du ett hafstroll så vildt,
Som flyger alla bergen emellan.»

6. Herr Måns han svängde sin gångare omkring,
Han ville från hafsfruen rida;
Hon var då så viger i betsel och tyg,
Hon bad honom än litet bida.

7. Och had' inte Gud gifvit nåder dertill,
Att hanen hade flaxat sina vingar.
Visst had' han måst följa det sjötroll så vildt,
Som flyger alla bergen emellan.
Ack, hör I, unga Magnus,
Jag gifver eder ganska gåfvor,
Viljen I mig följa?

2.

Hertig Magnus och hafsfrun.

1. Hertig Magnus han såg genom slottsfönstret ut,
Huru strömmen så strida månd' rinna;
Då fick han se, på strömmen satt
En mycket dägelig qvinna.
Hertig Magnus, hertig Magnus, trolofven I mig!
Jag beder eder ännu så gerna,
I sägen icke nej, utan jo, jo!

2. »Och eder vill jag gifva ett gångande skepp,
Det bästa en riddare vill ega;
Det går så väl på vatten, som fasta land,
Och genom de markerna vida.»

3. »Och eder vill jag gifva en gångare grå,
Den bästa en riddare vill styra;
Han går så väl på vatten, som fasta land,
Och genom de skogarne vida.»

4. »Och huru skulle jag trolofva er?
Jag får ju ej stilla vara;
Jag tjenar ju konung och fosterland,
Men inte med qvinnor mig para.»

5. »Eder vill jag gifva så mycket guld,
Som I er aldrig kan mägta;
Och perlor och stenar, göperna full,
Och allt skall det vara äkta.»

6. »Och gerna skulle jag trolofva dig,
Om du vor' en kristen qvinna;
Men nu är du ett ledt hafstroll,
Min kärlek du aldrig kan vinna.»

7. »Hertig Magnus, hertig Magnus, besinna dig,
Och ej så spotskelig svara;
Ty vill du inte trolofva mig,
Så skall du få vansinnig vara.»

8. »Jag är en konungason så god,
Huru kan I mig vilja vinna?
I bor ej på land, men uti flod,
Och dervid kan jag mig ej finna.»
Hertig Magnus, hertig Magnus, trolofven I mig!
Jag beder eder ännu så gerna,
I sägen icke nej, utan jo, jo!

84.

Per Tyrssons döttrar i Vänge.

I.

1. Per Tyrssons döttrar i Vänge —
Kaller var deras skog —
De sufvo en sömn för länge.
Medan skogen han löfvas.

2. Först vaknade den yngsta,
Så väckte hon upp de andra.

3. Så satte de sig på sängestock,
Så fläta' de hvarandras lock.

4. Så togo de på sina silkesklä'r,
Så gingo de sig åt kyrkan.

5. När som de kommo på Vängelid,
Der möta dem tre vallare.

6. »Ant'en vill I bli vallarevif,
Eller vill I mista ert unga lif?»

7. »Inte villa vi bli vallarevif,
Hellre vi miste vårt unga lif.»

8. De höggo deras hufvu'n på björkestock,
Så rann der strax tre källor opp.

9. Kroppen grofvo de ned i dy,
Kläderna buro de fram till by.

10. När som de kommo till Vänga gård,
Ute för dem fru Karin hon står.

11. »Och vill I köpa silkessärkar,
Som nio jungfrur ha stickat och virkat?»

12. »Lös upp edra säckar och låten mig se;
Kan hända jag tör känna dem alla tre.»

13. Fru Karin slog sig för sitt bröst,
Hon gångar för Per Tyrsson opp.

14. »Det håller tre vallare uppå vår gård,
De hafva gjort af med döttrarna vår'.»

15. Per Tyrsson tar sitt svärd i hand,
Han högg ihjel de äldsta två.

16. Den tredje lät han lefva,
Tills han fick honom fråga.

17. »Hvad heter eder fader?
Hvad heter eder moder?»

18. »Vår fader, Per Tyrsson i Vänge,
Vår moder, fru Karin i Stränge.»

19. Per Tyrsson han går sig åt smedjan,
Han lät smida sig jern om medjan.

20. »Hvad ska' vi nu göra för syndamen?» —
»Vi ska' bygga upp en kyrka af kalk och sten.»

21. »Den kyrkan skall heta Kerna» —
Kaller var deras skog —
»Den skall vi bygga upp så gerna.»
Medan skogen han löfvas.

2.

1. Thöres döttrar j Wänge —
Kåller war theras skough —
Dhe sufuo een stundh för lenge.
Mädan skogen han löfgas.

2. Waaknade tå then äldsta,
Wäckte hon på then yngsta.

3. »Waak up, waak up, Syster wår,
Nu hafue wij sufuit bort wår ottensångh.»

4. The togo på sigh sine silkesärkar,
Röda gullett j hwar sömmen werkatt.

5. The satte sigh på sängestock,
The fläta' hwars annars gula låck.

6. The togo på sigh dee kappor små,
Då wille dee sigh til kyrckien gå.

7. Då wordo dhe sig till att ginga,
En willande stig dhe finge.

8. Rätt som dee kommo på Wänges broo,
Mötte them tree wallare och ingen war godh.

9. »Hillemoth, hillemoth, wallarwi[f],
Heller wille i mista idhert unga lif?»

10. »Intett wilie wij wara wallarwi[f],
Fast heller wilie wij mista wårtt vnga lijf.»

11. The taga af them thee kappor små,
Och så theras kjortlar blå.

12. Thee togo them j dett gula håår,
Och ledde them j ett börckesnåår.

13. Thee klädde af them dee silkessärckar,
Dem stoppade the j sine swarte säckar.

14. Thee ladhe them nid mooth en börkeståck,
Thee högge hufvud från theras kropp.

15. Dhe högge hufwud från theras kropp,
Strax rann där 3 kiällor up.

16. Dee wore sigh til att ginge,
[Den] Samma vägen dee finge.

17. Och dhe ginge sig til Wänge,
Vthe fru Karin för them står.

18. »J stå j freed kiera frua wår,
Willen j kiöpa några silkes särkar?»

19. »Silkessärkara låten ij migh see:
Behöfwer iag them, så blifwer iag them wid.»

20. Rätt som hon tå fick särka see,
Kände hon them sina döttrar til.

21. Hastelig hon in för Töres gick:
»Wallarna hafua slagit döttrarna wåra.»

22. Vth språng Thöres med dragit suärd,
Högg han ihiäl den äldsta.

23. Så högg han ihiäl den yngsta,
Mällingen låter han leefua.

24. Honom wille han fråga:
»Hwadan ähren ij kompne?»

25. »Eller hwem af äre I buhrne,
Efter I så röfwen folk?»

26. »Wij woro oss 3 bröder småå,
Sändes uth på fremmende land.»

27. »Wij wore oss till att wandra,
Från det ena landet till det andra.»

28. »Wår fader heter Töres i Wänge,
Wår moder heter fru Karin.»

29. »Gudh nåde oss, käre Töres min,
Nu ha I slagit ihiäl Sönerna wåra.»

30. »Hwad sku wij nu giöra till syndabot?» —
»Willie wij låta bygga en kyrkia.»

31. »Det görom wij så gerna» —
Kåller war theras skogh —
»Kyrkian skal heta Kierna.»
Mädan skogen han löfgas.

3.

1. Fru Märitha går i höga lofft —
Nu wele wij alla gånga —
Så wecker hon sina tre döttrar op.
De ädla jungfruer rika.

2. »J ståndenn nu wp, mina döttrar bålla!
J skolen till Kaga Kyrke gånga.»

3. Suarade då den yngste:
»Wij gå icke wthan oss lyste.»

4. De satte sigh på senga stock,
Så fletta the huars annars gula lock.

5. Dhe klädde på sigh sina sylke serker,
Derpå war wel femton jungfruer werk.

6. Dhe klädde på sigh sina kiortlar blå,
Det röda gullit i huarje trå.

7. Där de komme sigh mit på skogh,
Så komme dem tre röffuare emot.

8. »Hillemot, hillemot, jungfrur bålla,
Huart hedan wth då skole i gånga?»

9. Suarade då den yngsta:
»Och wij skole gånga till kyrke.»

10. »Antingen wele i wara wår wallarwiff,
Eller i wele mista eder wnga liff?»

11. »Welen i oss med wollom taga,
Det skole wij för wår fader klaga.»

12. »Wij passe icke på tin fader eller frende,
Wij skole hugga eder i stöcke sönder.

13. De hugge dem aff vid Börkestock,
Der då sprungo tre källor wp.

14. Så toge de af dem både kläder och gull,
Der aff bleffue deras skreppor full.

15. Sädan wandrade te så lenge,
At the om sider komme till Wenge.

16. De ginge sigh i Törissae gårdh,
Wthe Fru Meritha för dem står.

17. »Höre du, fru Mertha, huad iagh seger digh,
Wilt tu kjöpa nogra kläder aff migh?»

18. »Dem haffuer jagh efter min moder erfft,
Både gul kiortlar och silke serck.»

19. När fru Mertha fick de kläder see,
Då giorde det hennes hierta stor vee.

20. Fru Mertha går i höga lofft,
Töris i wenge då wecker hon wp.

21. »Jagh wecker eder Töris af sömre,
Ty här ära kompne tre röffuare gröme.»

22. »Det monde mit hierta sära wercka,
Hoss dem finner jagh mina döttrars serker.»

23. Töris han gånger i stuffuan in,
Med et draget suerd wnder sin skin.

24. Först hugh han iheel then äldsta,
Och sedan hogh han then yngsta.

25. Melingen later han en liten stund leffua,
Ty han wille aff honom tijender wetha.

26. »Huadan då äre i kompne,
Eller huart då wele i gånga?»

27. »Det haffue wij sport så lenge,
Wår fader hether Töris i wenge.

28. Töris han suartnade som en jord —
Nu wele wij alla gånga —
»Gud nåde migh för gerningh jagh haffuer giorth!»
De ädla jungfruer rika.

85.

Magdalena.

1. Magdalena går åt källeflod —
Solen skiner öfver enen —
Och Herren Jesus för henne stod.
Allt under linden gröna.

2. »Och hör du, Magdalena, hvad jag säga må:
Och hur skall jag det kalla vattnet få?»

3. »Hade jag här mina sölfkannor två,
Så skulle du det kalla vattnet få.»

4. »Hade du inte så många löndemän,
Så skulle jag dricka ur din bara hand.»

5. Och Magdalena hon svor vid Gud,
Att hon aldrig varit i mansens hus.

6. Magdalena svor vid helige And',
Att hon aldrig visste om löndeman.

7. Magdalena svor vid konung båld,
Att hon har aldrig varit i mansens våld.

8. »Och Magdalena, svär inte mer!
Löndemän det har du tre.»

9. »Magdalena, svär inte så!
Tre barn hafver du till verlden fått.»

10. »Det ena aflad' du med din far,
Det sänkte du ned i hafsens qvaf.»

11. »Det andra aflad' du med din bror,
Det sänkte du ned i hafsens flod.»

12. »Det tredje aflad' du med din sockenprest,
Dermed du syndade allra mest.»

13. Magdalena hon föll på sin' bara knä:
»Och Herre Jesus, skrifta mig här!»

14. »Och sådan skriftning skall du få:
I åtta år skall du i skogen gå.»

15. »Och ingen annan mat skall du få
Än löf på lindeträden små.»

16. »Och ingen annan drick skall du fä
Än dagg på lindelöfven små.

17. »Och ingen annan säng skall du få
Än ligga på linderötter små.»

18. »Och ingen annan ro skall du få,
Än orm och drake skall för dig gny.»

19. När de åtta åren framlidne va',
Herren Jesus för Magdalena står.

20. »Och hör du, Magdalena, kär dotteren min,
Hvad tyckes dig om maten din?»

21. »Väl tyckes mig om maten min,
Som jag har spisat vid kungens bord.»

22. »Och hör du, Magdalena, kär dotter min,
Hvad tyckes dig om drycken din?»

23. »Väl tyckes mig om drycken min,
Men jag har druckit det klara vin.»

24. »Och hör du, Magdalena,
Hvad tyckes dig om bädden din?»

25. »Väl tyckes mig om bädden min,
Som jag har legat i en blomstersäng.»

26. »Hör du, Magdalena,
Hvad tyckes dig om roen din?»

27. »Väl tyckes mig om roen min,
Som jag har hört ett orgelspel.»

28. »Ännu så skall du nåder få» —
Solen skiner öfver enen —
»Magdalena, synda aldrig så!»
Allt under linden gröna.

86.

Underbar syn.

1. »Nu hafver jag sett det jag aldrig förr såg,
Att gråstenen flyter och mannen sitter på.»
Gud finnes väl under tiden.

2. »Jag är ingen man, fast eder tyckes så,
Jag är en Guds engel under himmelen blå.»

3. »Och är du en Guds engel under himmelen blå,
Så säg du mig, hur uti himmelen tillstår!»

4. »I himmelen der är både glädje och ro:
Salig är den, som i himmelen får bo!»

5. »Der sitta enkor och faderlösa barn,
De sitta uti himmelrike, englar på det arf.

6. »Der sitter den, som lidit hafver nöd,
Sitter uti himmelrik, i Abrahams sköt.»

7. »Och är du en Guds engel under himmelen blå,
Så säg mig, hur det i helvete tillstår!»

8. »Der sitter sonen, som bannat har sin far;
Han sitter uti helvete, men aldrig är han glad.»

9. »Der sitter dottren, som bannat har sin mor;
Hon sitter i helvete, men aldrig får hon ro.»

10. »Der sitter den, som hafver gjort hor;
Sitter i helvete, svart som en jord.»

11. »Der sitter den, som aldrig tagit råd;
Sitter uti helvete, men aldrig får han nåd.»

12. »Nog kunna de få nåder, som hafva gjort hor;
Men aldrig få de nåder, som bannat far och mor.»
Gud finnes väl under tiden.

87.

Resan till Österlandet.

1. Till Österland vill jag fara,
Der bor allrakärasten min,
Öfver berg och djupa dalar,
Allt under så grönan lind.

2. Allt för min kärastes hydda,
Der står två trän så grön,
Som alltid äro beprydda
Med frukter, som lukta så skön.

3. De grönskas båd' vinter och sommar,
I lunden, der de stå;
Det ena bär muskotteblommor,
Det andra nejlikor små.

4. Der är ock en hage planterad,
Efter ett högt förstånd,
Med trän och örter förmerad,
Som jag ej beskrifva kan.

5. Jag måste ock icke förglömma
Den sköna kristalleflod,
De lefvande vattuströmmar,
Som fukta trädens rot.

6. Och midt uti den hage,
Der ståndar en lifsens bom,
Bär tolf slags frukter å rade,
Och löfvet är läkedom.

7. Dess frukter är som lustgårdars,
Beprydda med härliga frukt,
Med nardus, saffran och kalmus,
Som gifva en härligan lukt.

8. Der står ock helsobrunnen,
En lefvande källa klar,
Hvars like icke är funnen,
Som Salomo skrifvit har.

9. Min själ, du gör dig redo,
Den samma vägen att gå,
Öfver berg och torra hedar,
Förr'n natten faller oss på!

10. Jag sökte om natten långa,
Allt om den mörka qväll,
I sängen min, den trånga,
Den älskat har min själ.

11. Jag sökte af allt mitt sinne,
Och fann honom icke der;
Hvar skall jag honom finna,
Som min själ hafver så kär?

12. Jag drog uppå mina kläder,
Och stod upp af min säng,
Jag sökte på gator och gränder,
Och fann honom icke igen.

13. Uti ett sådant tillfälle,
Som jag nu sökte så,
Mig funno de väktare snälle,
Som kringom staden gå.

14. »Hör mig, I väktare männer,
Som mig nu möten här,
Har I icke sett den vännen,
Som min själ hafver så kär?»

15. Jag gick dock litet längre,
Allt om den mörka qväll,
Der fann jag den, som fägnar,
Och älskat har min själ.

16. Jag fattade honom med gamman,
Och förde honom med mig fram,
Uti mins moders kammar,
Och ville ej släppa han.

17. Min vän är röder och hviter,
Utkorad bland tusend' i tal,
Som morgonrodnans strimmor
Och månen i Ajalons dal.

18. En lilja mellan bergen,
Ett blomster i Saron fin,
Han satt mig på sitt hjerta,
Som en signetsring.

19. Herren, Herren har gifvit
En lärdan tunga mig,
Att jag vet med dem tröttom,
Att tala i rättom tid.

20. Han väcker mig hvar morgon,
Han väcker örat så,
Att jag kan utan sorgen
Hans ord så väl förstå.

21. Huru lustige äro de fötter,
På bergen bebåda fred,
Förkunna dina rätter,
Predika din salighet!

22. En dag i dinom gårdom
Är bättre än tusen år
För oss här neder på jorden,
I psalmen skrifvet står.

23. Han frälste min själ ifrån döden,
Mina fötter ifrån fall,
Min' ögon från tårar i nöden;
Dess Gud jag prisa skall.

24. Han lärde mig genom profeten
Förstå sitt lifsens ord,
En kraft till saligheten
För hvar och en, som tror.

25. Han hafver mig förärat
En bok, och till mig sändt;
Den jag skall dagelig lära,
Det Nya testament.

26. Den boken skall jag vörda
Såsom ett lilium,
Hon lättar mig lagsens börda,
Det helga evangelium.

27. Han höll mig under riset
Och i korsskolan så,
Att jag skulle blifva viser,
Och Hans ord rätt förstå.

28. Han hafver mig inskrifvit,
Mitt namn står i Hans bok,
Sin lag i hjertat gifvit,
När som jag dopet tog.

88.

Den sköna Dorotea.

1. När två gånger hundra från Kristi börd
Och sju skrefs med åttatie,
En gerning skedde, för allom ohörd,
Som tänkte sig då lefva frie.
På en viss dag
Ett stort misshag,
Af många de kristnas munnar
Man hörde stor låt
Och mycken gråt,
För de barbariske hundar.

2. En jungfru af adelig stämma och blod,
Hvars vackra namn var Dorotea,
Gudfruktig och from och allom god,
En Rachel och icke en Lea,
Guds gåfva stor
För far och mor,
Af hvilket hon sitt namn hade;
Kyskhet och dygd
Med alls köns blygd,
Hon mest sitt sinne pålade.

3. Föräldrom sin' hon lydig var,
Höll dem i heder och ära,
För dem ett vördsamt sinne bar,
Men mest den heliga lära,

Med högsta id
I all sin tid,
Sin Gud hon älskad' af hjerta,
All verldslig prakt
Hon höll i förakt,
Ej fruktade dödsens smärta.

4. Hon älskade alltid det dygdigt var,
Och det utaf reno hjerta,
Till odygd hon en styggelse bar,
Ty den gjorde henne stor smärta,
Otuktigt snack,
Som gudlöst pack
De bruka uppå sin tunga,
Dess dygdiga själ
Hon visste fullväl
Bortskämmer båd' gamla och unga.

5. En dag hon ifrån skolan gick,
Landsfursten henne månd' skåda,
Stor kärlek han till henne fick
Af en het älskogslåga.
Penningar, gull
Och trohet hull,
Och hvad hon ville begära,
Här uppå jord
Han med sitt ord
Tillböd sig henne förära.

6. Hon sade: »nådige herre, ack nej!
En brudgum jag mig har trolofvat,
För hela verlden jag kan det ej;
Så hafver han mig begåfvat.
Jesus, Guds son,
Mig till stor mon
Sig sjelfvan hafver mig gifvit;
Han i mig bor
Jag säkert tror;
Ty får jag det eviga lifvet.»

7. När han med orden ond och god
Alls intet kunde uträtta,
Med det menlösa lammets blod
Sitt nöje han då ville mätta.
Men i dess ve
Och grämelse,
När hon var fången och bunden,
Dess tro fanns klar
Och uppenbar,
Lik guldet, som pröfvas i ugnen.

8. Hon ömkeligen slagen vardt,
Hon pintes och hudflängdes,
Dock blef hon ej på brösten svart,
När de med facklor brändes;
Den lilla hop,
Som Kristi dop
Anammat, ej utan vånda,
Med suck och gråt
Och mycken låt
Dess jemmer månde åskåda.

9. Teofilus, den kanceller,
Hörd' jungfrun illa sig gifva.
Han sade: »du visst tokot är,
Som vill dig låta aflifva.
Din lära osann,
Det vet hvar man,
Dig dåra månde och svika.
Afstå med hast
Den svåra last,
Så kan du döden undvika.»

10. Den jungfru svarade med fritt mod:
»Det må du icke begära,
Jag låter gerna mitt unga blod,
Mig döden ej kan förfära.

Jesus min,
Som pinan sin
På korset månde utstånda,
Förutan brist
Mig hjelper visst
Ifrån min sorg och vånda.»

11. Hon sade: »Gudi ske lof och pris!
Om jag mig låter här döda,
Jag kommer snart i paradis,
Bland rosor hvita och röda.»
På knä hon stod
Med ett friskt mod,
Och bad med suck och tårar:
»O Jesu, min vän
I himmelen,
Fräls mig från verldsens dårar!»

12. Teofilus svarade utan tukt:
»O, jungfru, när I dit hinnen,
Så sänder mig af den goda frukt,
I der för eder då finnen.»
Hon svarade: »jag
I denna dag
Skall eder till tjenst det göra;
O Jesu min,
Af kärlek din,
Du värdes nu mig bönhöra!»

13. »Min Gud, af nåde du hos mig blif,
Till dig jag mig nu vänder,
I dödsens stund mig ej öfvergif,
Min anda jag till dig uppsänder!
Far väl, o verld,
Med all din flärd,

Hos mig du intet vinner;
I himmelen
Min själavän
Med fröjd jag igenfinner.»

14. När hon med svärd aflifvad var,
Ett skinande barn framkommer,
En korg det uppå armen bar,
Med sköna rosor och blommor.
»Teofile»,
Det sade, »se,
Dorotea dig detta tillsände,
Hvarom du bad,
Då hon helt glad
Från verlden till paradis lände.»

15. »Nu står hon inför Herrans tron,
I snöhvita silket klädder,
Och med Guds englar en ljuflig ton
Hon sjunger, nu hel orädder.
Den stora fröjd,
I himlahöjd
Hon eger, allsingen beskrifver.
Osägeligt godt
Förutan mått
Gud sina barn der gifver.

16. Teofilus undrade högelig,
Hvar then härliga frukten var tagen;
Ty slik på jorden omöjelig
Var funnen intill denna dagen.
Han tänkte uppå,
Hur han också
En sådan frögd kunde vinna,
Som allt här till
Hade farit vill,
Och sig ej kunnat besinna.

17. Uti den sanna kristna tro
Lät han sig strax undervisa,
Som då i hans hierta började gro
Begynte sin Jesum prisa
Med ett gladt mod;
Sitt lif och blod
För Jesu Kristi lära
Uppoffrade väl,
Och frälste sin själ
Sin Gud till lof och ära.

18. O! att vi kunde tacka vår Gud
Som vi det borde göra
Och vörda hans heliga lag och bud,
Och ej oss låta förföra.
Uti vår nord
Utaf Guds ord
Vi fägne oss allesamman.
I lust och nöd
Intill vår död
Det oss skall trösta. Amen.

89.

Den hedniska konungadottern i blomstergården.

1. En hednisk konungsdotter båld —
Dotter båld —
Gick ut en morgonstunde,
Att plocka rosor margefåld —
Margefåld —
Uti de gröna lunder.

2. När hon fick se de blomster små —
Blomster små —
Hon då begynte tänka:
»En mästare stor det vara må —
Vara må —
Som sådant godt kan skänka.»

3. »En mästare stor för visst är Han —
För visst är Han —
Dertill båd' stor och mägtig,
Som låter utaf jord och sand —
Jord och sand —
Uppväxa blomster präktig.»

4. »Jag Honom vill af hjertat tro —
Af hjertat tro —
Och önskar Honom känna;
Jag vill förlåta min faders bo —
Faders bo —
Och mig till Honom vända.»

5. Hon vände sig då hem igen —
Hem igen —
I samma tro och tanka,
Och sade: »hade jag den vän —
Jag den vän —
Hvar jag de blomster samka'!»

6. Det hände sig om midnattstid —
Midnattstid —
Då hon månd' sötast hvila,
En engel, både mild och blid —
Mild och blid —
Till henne månde ila.

7. Han sade: »kongadotter blid! —
Dotter blid! —
Statt upp i denna stunden,
Och följ nu med på denna tid —
Denna tid —
Uti den ljufva lunden.»

8. »Ty du har önskat dig i dag —
Dig i dag —
Att denna Herren känna,
Som låter blomster med behag —
Med behag —
Växa på jorden denna.»

9. Hon stod strax upp i samma stund —
Samma stund —
Helt glad uti sitt hjerta,
Bekände fritt ut med sin mun —
Med sin mun —
»Nu viker bort min smärta.»

10. »För jag kan få den Mästarn se —
Mästarn se —
Som jag vill gerna prisa,
Jag följer med; det skall strax ske —
Skall strax ske —
Vill du mig honom visa?»

11. Hon böjde sig för engelen —
Engelen —
Och sedan ödmjukt talar:
»Hvar finner jag den Mästaren —
Mästaren —
Som mig i sorg hugsvalar?»

12. »Säg mig, du vackre, unge dräng —
Unge dräng —
Hvarifrån har du kommit?
Medan du står här vid min säng —
Vid min säng —
Ditt tal har jag förnummit.»

13. »Du äst en skön och välskapt man —
Välskapt man —
Underlig utan like,
Att ingen sådan finnas kan —
Finnas kan —
Uti min faders rike.»

14. »För din skuld är jag kommen hit —
Kommen hit —
Du Mästaren skall ära,
Hvars underverk du såg med flit —
Såg med flit —
De fagra blomstren vara.»

15. »Min vän, om du har lust att gå —
Lust att gå —
Uti min Faders rike;
All verldens prakt skall du försmå —
Du försmå —
Och från din oro vika.»

16. »Ledsaga du mig dit, min vän —
Dit, min vän —
Med dig så vill jag gånga
Bort från min faders hus och hem —
Hus och hem —
Och hans afgudar många.»

17. »Hans skatter och afguderi —
Afguderi —
Jag gerna vill förlåta;
Den vällust, verlden skänker i —
Skänker i —
Vill jag af hjertat hata.»

18. Han tog då henne vid sin hand —
Vid sin hand —
Och hastelig månd' ila,
Långt bort från hennes faders land —
Faders land —
Till glädje, fröjd och hvila.

19. Hon följde honom med lust och frid —
Lust och frid —
Men ville gerna veta;
Ty frågade hon samma tid —
Samma tid —
Hvad hans namn månde heta.

20. »Mitt namn det är Förunderlig —
Förunderlig —
Och högt förutan like,
Jag har det haft evinnerlig —
Evinnerlig —
Uti min Faders rike.»

21. »Vill du mig tjena af hjertans grund —
Hjertans grund —
I stadig tro mig ära?
Jag säger mitt namn i denna stund —
Denna stund —
Det månde Jesus vara.»

22. Hon sporde honom än yttermer —
Yttermer —
»Säg mig, ho är Din Fader?
Emedan Du så däglig är —
Däglig är —
Af nåd mig till Dig drager.»

23. »Min Fader är den rikaste —
Rikaste —
All jorden månd' Han ega,
Rätt få vi af ditt slägte se —
Slägte se —
Som vandra på Hans vägar.»

24. »Himmel och jord och helvetets magt —
Helvetets magt —
Må Honom lydig vara;
Mång' tusen, tusen englars vakt —
Englars vakt —
Uppvakta Honom och ära.»

25. »Och är Din Fader så rik en man —
Rik en man —
Af välde, magt och ära;
Jag beder, Du Din moders namn —
Moders namn —
Mig äfven ville lära?»

26. »Min moder är en jungfru ren —
Jungfru ren —
Af kongablod och stämma,
Som födde mig förutan men —
Förutan men —
Men blef som förr den samma.»

27. »Blef dock Din moder en jungfru skär —
Jungfru skär —
Stort under utan like!
Säg mig, me'n jag på resan är —
Resan är —
Tillståndet af Ditt rike!»

28. »Uti min Faders rike är —
Rike är —
Beständig fröjd den bästa;
Ty verldens motgång och besvär —
Och besvär —
Må der ej säte fästa.»

29. »Min käraste och vän så fin —
Vän så fin —
Till det bär jag stor längtan;
Hjelp mig från denna verldens pin' —
Verldens pin' —
Och afgudstjenstens fängslan!»

30. »Vill du mig tjena af hjertans grund —
Hjertans grund —
Och ej min bud försaka,
Så skall du uti allan stund —
Allan stund —
Min Faders glädje smaka.»

31. Hon sade: »ja!» och fatta' mod —
Fatta' mod —
Att Herrans namn bekänna:
»Ty jag uti mitt hjertans rot —
Hjertans rot —
Allt känner glädjen denna.»

32. »Äst du i trona kommen dit —
Kommen dit —
Till fröjd förutan like,
Så blif nu här en liten tid —
Liten tid —
Med'n jag går till mitt rike.»

33. »Rum vill jag der bereda dig —
Bereda dig —
Hvar du skall hos mig vara
I ständig glädje, fröjd och frid —
Fröjd och frid —
Till evig tid i ära.»

34. Hon vakna' upp i samma stund —
Samma stund —
Den andra morgon blida,
Och tänkte på det hon i blund —
Hon i blund —
Had' drömt om nattetida.

35. Hon afsked från sin fader tog —
Fader tog —
Från hedniske rikedomar,
Till främmand' land långt bort hon drog —
Bort hon drog —
Och månde ej återkomma.

36. Hon sände bud till lärde män —
Lärde män —
Som henne kunde visa,
Hurledes hon kunde känna den —
Känna den —
Och honom rättlig prisa.

37. Hon lät dem undervisa sig —
Undervisa sig —
I kunskap och i lära,
Och trodde fast, förutan svik —
Förutan svik —
Treenig Gud rätt ära.

38. Hon antog dop och kristendom —
Kristendom —
Och förde gudfruktig vandel,
Och var i alla delar from —
Delar from —
Med rätt och kristlig handel.

39. Si, således, när hon dödde hän —
Dödde hän —
Var hon förlöst af våde;
Nu är hon hos sin själavän —
Själavän —
Upptagen i Guds nåde.

90.

Offersång vid Sankt Ingemos källa.

1. Förthenskull är jag kommen hijt,
Sökja hjelp med största flijt
Wijd dhenna lund och hälsos brun,
Som många gjör sund.

2. Thess heliga vatn jag dricker in,
Så ock bestryckes skadan min.
Med knäfall för sancte Ingemos kjell,
Gör jag min bön i thenna qväll.

3. Och hoppas på dhe heligas nådh,
Af hvilken vist hjelpen kommer ifrån.
Tree resor rundom går jag kring,
Mitt lilla offrar i thenna ring.

4. Nedlägger jag tacknemblig,
Och beder the låtha behaga sigh
Min sorg at lindra dag från dag,
Min lust at komma i förra lagh.

91.

Sankt Staffans visa.

1.

1. Staffan var en stalledräng —
Vi tackom nu så gerna —
Han vattna' sina fålar fem.
Allt för den ljusa stjernan.
Ingen dager synes än,
Stjernorna på himmelen de blänka

2. Två de voro röda,
De tjente väl sin föda.

3. Två de voro hvita,
De va' de andra lika.

4. Den femte han var apelgrå,
Den rider sjelfva Staffan på.

5. Innan hanen galit har,
Staffan uti stallet var.

6. Innan solen månd' uppgå,
Betsel och gullsadel på.

7. Staffan rider till källan —
Vi tackom nu så gerna —
Han öser upp vatten med skällan.
Allt för den ljusa stjernan.
Ingen dager synes än,
Stjernorna på himmelen de blänka.

2.

1. Staffan var en stalledräng —
Hålt dig väl, fålan min! —
Han vattnade de fålar fem.
Hjelp Gud och sankte Staffan!
Solen lyser inte än,
Men stjernorna de blänka på himmelen.

2. Två de voro röda,
De tjente väl sin föda.

3. Två voro hvita,
De va' de andra lika.

4. Den femte han var apelgrå,
Den rider sjelfva Staffan på.

5. Innan tuppen galit har,
Han i stallet redan var.

6. Hastigt lägges sadeln på,
Innan solen månd' uppgå.

7. Skinnpels och mössa,
Hundar och bössa.

8. Framme han till skogen var,
Innan någon vaknat har.

9. Orrar och tjädrar,
Hundarne vädra.

10. Sjelfva björnen i sitt bo,
Ej får vara uti ro.

11. I den fula vargens spår
Fort och oförskräckt han går.

12. Räfven den röda
Måste ock blöda.

13. Stackars haren, skrämd och rädd,
Måste stupa i sin bädd.

14. Dagen den lider,
Fålan hemskrider.

15. Nu är eld uti hvar spis,
Julegröt och julegris.

16. »Kära mor i spisen,
Gif oss ett stycke af grisen!»

17. »Kära mór vid lullan,
Låt oss smaka bullan!»

18. »Lutfisken luktar,
Bränvinet fuktar.»

19. »Få vi intet bränvin i våra krus,
Så slå vi edra fönster ut.»

20. »Kuse och kaka,
Låt oss få smaka!»

21. »Låt oss mera dricka få,
Innan harpan börjar gå!»

22. Gamla gumman, matt och tung,
Börjar åter blifva ung.

23. Sjelfva gubben krafter får,
Se'n han druckit sig en tår.

24. Unga bonden, nöjd och glad,
Dansar polskor tre å rad.

25. Hustrun, ung och röd och varm,
Håller barnet på sin arm.

26. At åre, då vi komma igen,
Så står en vagga vid ungmors säng.

27. Flickorna unga
Dansa och sjunga.

28. Drängarne hoppa,
Piporna stoppa.

29. Nu rider Staffan å gåle,
Han kommer ej igen, förr'n åt åre.

30. Uppå julen, broder Knut —
Hålt dig väl, fålan min! —
Som på visan gör han slut.
Hjelp Gud och sankte Staffan!
Solen lyser inte än,
Men stjernorna de blänka på himmelen.

92.

Klosterrofvet.

1. Konung Magnus han bodde i Upsala,
Han åtte de döttrarna fäm,
De tre de äro döde,
De två de lefva än.
Der ligga de hjeltar slagne.

2. Konung Magnus han lät en härredag skrifva,
På den de slutade så:
»Fröken Elin skole vi i Wreta kloster gifva,
Fröken Karin skall riket förestå.»

3. Och det var Herr Sune Folckunge,
Han talte till sin broder, Herr Knut:
»Wi vilje nu rida til Wreta kloster,
Och ta Fröken Elin der ut.»

4. Och det var den ädle Herre,
Han svarade sin broder så:
»Vi vilje rida till Upsala,
Och se huru Kung Magnus han mår.»

5. Så redo de sig til Upsala,
Konungen der ville de gästa,
Och det vill jag eder för sanning säga,
Det var ej för Fröken Elins bästa.

6. Utkom der en liten smådräng,
Var klädd i skarlakan röd:
»I riden bort, Herrar af Folckunge slägt!
Konung Magnus han är nu död.»

7. »Och är det sant, du säger för mig,
Konung Magnus ligger på bår;
Så är det då ingen i verldene til,
Som oss nu kan emotstå.»

8. Och det var nu Fröken Elin,
Hon drömde i sängen der hon låg,
När hon om morgonen vaknade,
Hon sade sin mormor deråf.

9. »Jag drömde om min Faders falckar,
De voro intet mer än tre,
De såto uppå vår klåster mur,
Så ynkelig låto de.»

10. »Jag tyckte ock, om den flygande örn
Och så den villande gam,
De begynte sig allt up en träta,
Och flögo så i min famn.»

11. »Drömde du om din Faders falckar,
De voro ej mer än tre,
Det bodar din Far, Kong Magnus,
Är anten sjuk eller död.»

12. »Och tyckte dig om den flygande örn
Och så den villande gam;
Det betyder, de Herrar af Folkunge slägt
De göra dig sorg och harm.»

13. Och det var Herr Sune Folckunge,
Han talte till brodren sin:
»Vinne vi nu Fröken Elin,
Så skall hon vist blifva min.»

14. När som de kommo till Wreta Kloster,
Så redo de det tre gånger omkring,
Och mitt uppå den klostermur
Begynte de bryta sig in.

15. Utkom der en liten smådräng,
Var klädd i kjortelen röd:
»Hvilken bryter på vår klåstermur,
Och gör fröken Elin stor nöd?»

16. »Herr Knut han bryter din klåstermur,
Herr Sune han vil der in;
Och hörer du, liten smådreng, nu:
Hvar sofver väl fröken Elin?»

17. »Hennes säng hon är af röda guld
Och silke der rundt omkring,
Och det vill jag eder för sanning säga,
Där slipper ingen riddare in.»

18. »Dören är af Elphenben,
Så väl står hon på sin hakar,
Det vill jag eder i sanning säga,
Tolf riddare för fröken Elin här vaka.»

19. Och det var nu fröken Elin
Hon gjorde sina kinder så blek:
»Gud nåde mig i denna dag,
Här blir en ynkelig lek!»

20. »Hörer i, Fröken Elin,
I görer eder ingen nöd,
Förn de sku ta er ur klåstret i dag,
Förr sku vi alla ligga död.»

21. De Herrar både af Folckunga slägt,
De gjorde Fröken Elin emot,
De slogo ihjäl hennes riddare tolf,
Så de lågo döde för fot.

22. Fröken Elin hon fördes barfota
Och barhufd utaf Wreta gård,
Aldrig hörde man at Konunga barn
Så ynckelig färd månde få.

23. Och det var Herr Sone Folckunge,
Han förde henne till Ymsaborg,
Hon fick der tåla både ondt och godt
Och hafde qvido och sorg.

24. Och det var Fröken Elin,
Hon klagade all sin nöd:
»Viste min Fader, Kong Magnus, det,
Vist hämna' han riddarnas död.»

25. Och det var då Herr Sune,
Han fruktade ingen nöd:
»För sanning vil jag er, Fröken, säga,
Kong Magnus är redan död.»

26. »Och är det sant, j sägen för mig,
Kong Magnus är redan död,
Så är det då ingen i verldene till,
Som mig kan hjelpa af nöd.»

27. Tillhopa voro de i 15 år,
Ja 15 år och dag,
Och alldrig de sig emellan talte
Ett godt nej eller ja.

28. Och det var en gång, den ädla Fru
Hon talte till smådrengen sin:
»Du skal gå i stenstugan fram,
Och beda min Herre koma in.»

29. Det kom då in Herr Sune,
Han stante vid hennes sängfötter:
»Kära, hvad han i för brådt att säga,
Att i ropen mig från mina gäster?»

30. »Jag har nu fått så hårdt ett sting
Uti min vänstra sida,
Jag hoppas til Gud Fader i himmelrik
Min tid lärer nu snart lida.»

31. »Vi ha varit ihop i 15 år,
Ja 15 år och tid,
Med eder har jag ock tre döttrar fått,
Jag fick dem än aldrig si.»

32. Så snart breddes ut det silke röd
Och sammet der runt omkring,
Så leddes derpå de Fröknar tre
Allt för sin Frumoder in.

33. »Hörer du, Fröken Karin,
Du äldsta dottren min,
Dig bjudes Kongen af Frankerik,
Den äran har du för mig.»

34. »Hörer Du, Fröken Maria,
Du medlersta dottren min,
Dig bjudes Kongen af Engeland,
Och honom gifver jag dig.»

35. »Och hörer du, fröken Elin,
Du yngsta dotteren min,
Du skal gifva dig i Wreta Kloster,
Och ärfva kär Modren din.»

36. Och det var Fröken Elin,
Hon svarade sin Moder i harm:
»Intet har jag något nunnekött,
J ärnen mig ock en man.»

37. Och det var den ädla Fru,
Hon vred sina händer i harm:
»Och skall jag icke vara hörd en bön
Af mina egna barn?»

38. Och det var då Fröken Elin,
Hon svarade med tuckt och fagert sinn:
»Jag skall gifva mig i Wreta Kloster,
Och ärfva kär Modren min.»

39. »Och hörer, Herr Sone, kära Herre min,
Och kläden er i sammetet blå,
Det vil jag eder för sanning säga,
En kongsdotter i alldrig mer få.»

40. Och det var då den ädla Fru,
Hon vände sig åt väggen dervid,
Och det vill jag eder för sanning säga,
Hon talte alldrig ordena fler',
Der ligga de hjeltar slagne.

93.

Konung Birger och hans bröder eller Brunkes förräderi.

1. Kung Birger Han war en Herre så båld,
Uti de förra års tider,
Hela Sweriges Rike han hade i våld;
Hans wälde så måste de lyda.
Men trohet beskyddar så mången.

2. Han hade en Syster, både fager och fin,
Hon war kär hållen af alla,
Hon war både tucktig och wänlig i sin',
Fröken Ingebor de henne kalla.
Men trohet hon älskas af mången.

3. Konung Eric Meneved utaf Dannemark,
En Herre i Höghet och wärde,
Han fick til den Fröken en kjärlek så stark,
Med ähran han henne begärde.
Ty troheten älskas af mången.

4. Hans Syster war dygdig och däjlig försan,
At mänge dess skjönhet berömde;
Fröken Sophia, så war Hennes namn,
Til henne Kung Birger bud sände.
Ty troheten fägnar så mången.

5. Han tog sig den Danska Printsessan til wän,
Hon Drottning i Swerige månd blifwa,
Gaf Konungen i Dannmark sin syster igen,
Til Drottning, at med sammanlefwa.
Ty trohet fagnar så mången.

---

6. Drottning Ingeborg hade de bröderna tre,
Den äldste han Kung månde wara,
Men twenne af dem deras lif låto de
Igenom förrädares snara.
Men otro förråder så mången.

7. De Herrar de wille til Swerige rida,
De woro i hogen så glade;
Fru Ingeborg bad dem hemma bida:
»I wet ej af nöd eller skada.»
Ty troheten warnar så mången.

8. Fru Ingebor ståndar uti Helsingborgs port,
Hon bad dem med wänliga ord:
»Mina ädela Bröder, i riden ej bort!
Ty det går mig swårlig emot.»
Men trohet förmanar så mången.

9. Då sade de bägge bröder tillika
Och swara: »wi det gjöra kunde,
Men wi länges til wårt fädernes Rike,
Så dagar, som timar och stunder.»
Men troheten tryggar så mången.

10. »Wi hafwe så länge hos eder nu warit,
Och lefwat i lust med godt nöje,
Hos eder wi mycket godt fått, och ärfarit,
Wår resa wi intet fördröja.»
Men troheten trygger så mången.

11. »I töfwen och biden i dagarna fem,
Jag beder j willen mig lyda,
Medan jag förtäljer er min starka dröm,
Mig undrar, hwad han månd' betyda.»
Men trohet beskyddar så mången.

12. »Jag drömde edra kappor de woro af bly,
Til tyngden de woro nog dryga,
Mine ädele bröder woren där uti,
Er sjelfwom til oro och qwida.»
Men trohet åtwarnar så mången.

13. »Ock de woro spände omkring eder hals,
De wore både tunge och trånge:
Så wist betyder det eder stor falsk,
Gud löse Ehr af sorg och wånde!»
Men trohet åtwarnar så mången.

14. De Herrar lydde intet Fru Ingeborgs råd,
De låto sin resa anlända,
De redo til Swerige uppå samma dag,
Trodde dem ingen motgång skull hända.
Men otro beswiker så mången.

15. Och de redo sig så långt uppå land,
De kommo på den wita sand;
Där mötte dem Bruncke, den otrogna man,
Söta ord kunde han wäl föra fram.
Men otro beswiker så mången.

16. »I waren wälkomne, i bröder både,
Som nu til wår fägnad wil komma!
I skolen få dricka Jul med wår nåde,
Wår ynest skal blifwa Ehr fromma.»
Men otro bedrager så mången.

17. De Herrar wiste intet utaf någon sorg,
De redo til Nyköpings stad;
Och när de kommo sig när intil torg,
Där mötte dem det falska Råd.
Men otro beswiker så mången.

18. »I waren wälkomne, i bröder så kjära,
Lägg brönjorna uti wår by,
Så kunnen i gå med lust och ähra,
På slottet i Hof-kläder ny.»
Men otrohet swiker så mången.

19. De Herrar de gingo på Slottet då fram,
Och stälte sig för breda bord,
Men Kungen stod upp och han fägnade dem,
Så wäl han framförde sin ord.
Men otro förråder så mången.

20. »I waren wälkomne, mine bröder båda,
Jag wil Ehr tilfråga med ähran,
Mån' jag icke ensam för landet skal råda,
Som Spiran och Kronan månd' bära?»
Men otro förråder så mången.

21. De bröder tilsammans med enighet swara,
De wille de ord intet höra;
Wår kära broder må han wäl vara,
Men ej ensam i landet regera.
Men otro förråder så mången.

22. De Bröder de woro så glade til mod,
De åto och drucko de stunder,
Och Bruncke han gaf dem mång wänliga ord,
Med list, otro och falska funder.
Men otro bedrager så mången.

23. »Mine gode Herrar», han til dem sade,
»Hwad tänker j nu wilja göra?
Willen I hålla er lustig och glade,
At dricka och dantsen at röra?»
Men otro inbillar så mången.

24. De dantsade ut och de dantsade in,
De blefwo helt glade til mode;
Och Bruncke han skjänkte dem klaraste win,
Om falskhet de honom ej trodde.
Men otrohet swiker så mången.

25. De Herrar de stogo på gålfvet och qwad,
Sin frihet de mente få njuta;
Men Kungen och Brunke de gingo til råd,
Huru de sin list skulle sluta.
Men otro förråder så mången.

26. Hertig Waldemar talade til broder sin:
»Wi akte oss för Brunkes swänker!
Erik, wi nu dricka alt för mycket win,
Ty han kan många skalka ränker.»
Men otro beswiker så mången.

27. Hertig Erik han slog upp med snöhwitan hand:
»Wi är' komne uppå tro och lejde:
Skole wi oss fruckta i fädernesland?
Wi wet ej af krig eller feid.»
Men otrohet fäller så mången.

28. De drucke och dantsa den dag til ända,
Tils mörkret och natten kom på;
Så månde de ljus och blåss uptända,
Som lyste i hwar och en wrå.
Men otro bedrager så mången.

29. När såsom det något på natten månd lida,
Och sömnen han kom dem uppå,
Då wille de Herrar hafwa ro och hwila
På silke och bolstrar de blå.
Men otro beswiker så mången.

30. Men Brunke han följde dem i tornet in,
De trodde i sängkammaren komma,
Och Kungen gick med uti skarlakan fin,
De Herrar til slätt ingen fromma.
Men otro bedrager så mången.

31. De Herrar de trodde at det war stor gamman,
De wiste ej af någon fara,
För än de slog alla dörrar tilsamman,
Då sågo de sig fångne wara.
Ty otrohet narrar så mången.

32. Härtig Eric sig wärjade såsom en man,
Så wäldelig mände han strida;
Til dess han ej stol eller sängstolpe fan,
Han nödgas i tornet sen blifwa.
Men otro förråder så mången.

33. Kung Birger war färdig af landet utfara:
»Johan Brunke, j har min gunst ock nåd,
Om j tagen nu mina bröder til wara,
Men jag hör Kung Eric Menveds råd.»
Men otro bedrager så mången.

34. De Härtigar blefwo bedröfwad til mod,
Den tiden han gjordes dem lång;
Så illa på trohet då gick dem emot,
Af kjöld, frost ock stor hungers twång.
Men otrohet swiker så mången.

35. »Wi gifwe dig, Brunke, det guldet så röd,
Wi äre af hunger så kryste:
Du gifwer oss wattn och det torra bröd,
Wårt hjerta wil i wårt bröst brista.»
Men otrohet dräper så mången.

36. Han svarad' rätt hastigt: »det går mig ej an
För mig at beklaga Er nöd,
Ty j får nu intet här i Sweriges land,
Kalt wattn eller det torra bröd.»
Men otro hon dödar så mången.

37. »Wi tro wår kära broders husfru så god,
Wi tro den fromma Drottning så wäl,
Hon gifwer oss halmen att sofwa uppå,
Och låter oss ej swälta ihjäl.»
Men otro fördärfwar så mången.

38. Herr Brunke han blef rätt hastig och ond,
Han harmades wid desse orde,
Han tog de nycklar uppå samma stund,
Och kasta dem i saltan flode.
Men otro will döda så mången.

39. Det war en stor ynka at höra uppå,
Det war en stor jämmer och qwida,
När bröder åto hwarannan skuldrorna frå,
Ock kjött utaf hwarsannars sida.
Men otro hon dödar så mången.

40. Det war ändå en större ynka och harm,
Det war större jämmer och qwida,
Ty bröder lågo döde på hwarsannars arm,
Och bredewid hwarsannars sida.
Men otro hon dödar så mången.

41. Det stod altså uti månader fem,
At Kungen från skåne kom hem:
»Hwar äre mine bröder? Hwi skjänkte j dem
Hwar måltid icke klara win?»
Men otro hon dårar så mången.

42. Det swarade då en så liten småswän:
»De Herrar har lidit stor möda,
Ty Bruncke han satte dem i tornet in,
Jag tror wist at de äre döda.»
Men otro hon dödar så mången.

43. Kung Birger han in genom windglaset såg,
Han lät sig det icke förlida;
Stor yncka war då där, som hans bröder låg,
De lågo döde wid hwarsannars sida.
Ty otro hon dräper så mången.

44. »Ack hör nu du, Brunke, hwad jag frågar dig,
Du, som desse dörar sidst läste:
Hwar äro de nycklar, som du tog af mig,
När jag utaf landet bortreste?»
Men otro bedårar så mången.

45. Herr Bruncke han swarade med falsker fund:
»De gjorde mig wreder til mode,
At jag tog de nycklar uppå samma stund,
Och kasta dem i saltan flode.»
Men otro bedrager så mången.

46. »Skam få dig därföre, du din arga dåre!
Så illa därmed du mig swikit,
Nu blifwer jag för denna gjerningen swåre
Qvitt nycklarna til Sweriges Rike.»
Men otro misshagar så mången.

47. »Hafwer jag förrådat edra bröder båda,
Så kan jag med sanning bedyra,
Att nu får ni ensamma för landet råda,
Det sjelfwer Regera och styra.»
Men otro inbillar så mången.

48. Men detta förtröt de Härtingars wänner,
De kunde den sorg intet lida;
De wille de Härtigars död wäl fullhämna,
För ähran begynte de strida.
Ty otro hon träffar så mången.

49. Kungen måtte rymma med Drottningen sin,
Och långt bort till främmand land lända,
Halshuggen blef Magnus, Kungens äldsta Son,
Så skamligt fick hans lif en ända.
Ty otrohet dödar så mången.

50. Men Bruncke blef lagd på fem stegel och hjul,
För otrohet måste han falla,
Han fick då sin lön, som han hade förskyldt;
Den platsen de Brunkeberg kalla.
Ty otro aflifwar så mången.

51. När många Regenter wil styra et Rike,
Då händer det ofta altså,
At de där om sällan sig kunna förlika,
Ty ingen wil då undergå.
Ty otro bepröfvar så mången.

52. Ty den, som med otro och falskhetens art
Wil komma sin nästa i fara,
Tör hända, dess Herre han kan wäl rätt snart
Inweckla sig sjelfwer i snara.
Ty otro hon fäller så mången.

53. Men at älska Gud, och lyda wår Kung,
Gud fruckta och Konungen ähra,
Den dygden bör wara hos gammal och ung,
Som Skriften oss tydligt kan lära.
Ty trohet berömmer så mångom.

---

54. Wälsigna, o Jesu, med din milda Nåd,
Wår Konung ock stora magt dyra;
GUD ware med honom I wisdom och råd,
Stad, Land och Folk fridsamt at styra!
Och trohet må finnas hos mångom.

55. GUD se wår Drottnings dyra Person ann,
Med nådens allseende öga:
Från all olycks fahra henne förskon,
Wälsignelsen gif af det höga!
Och lät henne få trohet af mången.

56. Wår Kron-Prins jag icke förgjäta må:
GUD honom så nådigt bewara,
At alt ondt må wika Honom ifrå,
GUD fräls honom utur all fara!
Så finner han trohet hos mången.

57. Gud gifwe wår Arf-Furste och Höga Gemål,
At I Guds beskydd bo och blifwa;
Gud gif dem wälsignelsen år ifrån år,
Gud alt ondt långt från dem bortdrifwa,
At de finna trohet hos mången.

58. Wår unga Arf-Furste, Printsessa ock så,
Gud wackta dem från syndsens snara,
At de i wälsignat stånd wäl lefwa må!
Gud dem nådeligen bewara!
Gud gifwe dem trohet hos mångom!

59. Gud styre vårt Kongliga swea Ricks Råd,
Som högmåla magt har i händer,
Endrägt och fridsamhet, genom Guds Nåd,
Samt trohet för Kung och för ständer!
För trohet wälsignar Gud mångom.

60. Gud gifwe at högre ock ringare stånd,
Med rolighet kund' sammanlefwa
I broderlig kärlek, förutan alt twång,
Och Enighet fast efter sträfwa!
At trohet må winnas hos mångom.

61. GUD låte också all den menige man
Sin skyldighet icke fördölja,
At wisa sin lydna för Kung ock de stånd,
Som man bör, med wördsamhet följa!
At trohet må finnas hos mångom.

62. GUD låte också både gammal och ung
Gud frukta, och Konungen ära,
Och älska hwarannan med hjerta och mun,
Samt hafwa hwarannan rätt kjära!
At trohet må mötas hos mången.

63. GUD låte oss alla få lefwa förnögd,
Med Christelig kjärlek tilsamman,
At wi uti Himlen, med glädje och frögd
Bland Helgon få mötas med gamman!
Där trohet blir glädje för mångom.

94.

Konung Erik och spåqvinnan.

1. Och konungen talte till hofmännen två —
Och den unga —
»I morgon skolen I för spåqvinnan gå.»
I beden alla väl för unga konung Erik!

2. Och hofmännen in för spåqvinnan stå:
»I morgon skall ni upp för konungen gå.»

3. »Och hur skall jag kunna för konungen gå?
Jag står nu klädd i valmaret grå.»

4. Och spåqvinnan in för konungen gick,
Goda svar hon af honom fick.

5. Och konungen klappar på bolstrarna blå:
»Behagar liten spåqvinna hvila häruppå?»

6. »Och hur skulle jag kunna hvila häruppå?
Der inunder så ligga de pennknifvar två.»

7. »Och vet du nu detta, du vet välan mer:
Och vet du hur många hofmän jag har i mitt hof?»

8. »Trettio hofmän har du i ditt hof,
Men intet flere trogna än baraste två.»

9. »Den ena han passar på konungens säng,
Den andra bär konungens skrinnycklar små.»

10. »Och vet du allt detta, du vet välan mer:
Och vet du hur många fröknar jag har i mitt hof?»

11. »Trettio fröknar har du i ditt hof,
Men intet flere trogna än baraste två.»

12. »Den ena hon passar på drottningens säng,
Den andra bär drottningens skrinnycklar små.»

13. »Och vet du allt detta, du vet välan mer:
Vet du, hur länge min drottning lefver efter mig?»

14. »Och drottningen gångar sig med svenbarnen två,
Och aldrig kommer hon med lifvet derifrå.»

15. »Och vet du allt detta, du vet välan mer:
Och vet du, hur länge som jag lefva får?»

16. »Och det kunde jag väl äfven säga dig,
Men jag är rädd, du förråder mitt lif.»

17. »Och inte så skall jag förråda ditt lif:
Så länge du lefver, skall du ha födan hos mig.»

18. »Det blir en förmörkelsedag i norden i vår,
Då ligger våran drottning på förgyllande bår.»

19. »Det blir en förmörkelsedag i norden i höst,
Då tändes upp en sjukdom i konungens bröst.»

20. Konungen svartnade i ögonen som jord,
Det var på tvenne timmar han ej talte ett ord.

21. »Min nådigaste konung, ni blifven ej förskräckt!» —
Och den unga —
»För er står två stolar i himmelen bredt.»
I beden alla väl för unga konung Erik!

95.

Elisif Nunna i Risberga kloster.

1. I Östgiötha bodde en Herre swa bold,
Herr Erik han sig månde kalla,
Många byar och godz han ägde i wåld,
Som honom med rätta tilfalla.
Herre Christ radi fyr oss allom.

2. Han ägdi ena Dotter, Stolts Elisif hon hiet,
Swa mikliga fromman och fager,
Den wyrdlika Herr Bengt uthi warnemo
Han spådde henne sorglika dagar.

3. Herr Erik han sala sin gångare grå,
Han månde sig åt Risbärgha fara,
Stoltz Elisif war då på sitt siunde åhr,
Hon skulle där til död[d]aga wara.

4. Wår heliga Fru Carin war då förder dith,
Till Jomfru Maria och hennes Sons ähra;
Nähr hon den fagra Elisif fick si,
Hon hölt henne så hiärtliga kära.

5. Den heliga Fru Carin och Stoltz Elisif
De lefde i swa gudlika gamman,
Aldrig man såg så fagra wif
Så kärlika lefwa tilsamman.

6. Sina lekesystrar de ey skötte om förwist,
Som barnalekar dem wille lära,
Men wår Jomfru Maria och nådigha HErra Christ,
I mässan de flitelika ära.

7. Den helige Moder i Klösteret war
Det wittnismålit om dem sade,
Att den heligha klöster[r]ätt i alla sina dar
De aldrig öfwerträdt hade.

8. Deth led så fram i manga åhr,
Fru Carin Herr Eghard fick,
Elisif blef i klösteret qwar,
Som tidast i Ottesång gick.

9. Deth war på den Helige likamadag
Hon skulle till mässan gå,
Den Tyske Konung Albrect kom ridandes i mak,
Stoltz Elisif han skåda får.

10. Den lange Bernhard, en tysker man,
War med i Konungens föllja,
Til stoltz Elisif den lusta han fan
För Konung Albrect han ey wille dölja.

11. Konung Albrect och Bernhard de rida så fort
Alt öfwer den mörka skog,
När som de komma til ladhära port
Deras hierta det lekte och log.

12. »I rike Herr Erik, i sitten i roo»,
Kong Albrect til honom sade,
»Än alla de Herrar, i rikena boo,
Wi kärare ingen hade.»

13. »Wid Risbärgha klöster wi woro i gåhr,
Stoltz Elisif, Ehr dotter, wi sågo,
Herr Bernhards begähr til eder nu står,
Om han henne kunde få ägha.»

14. Tå Herr Erik Kong Albrect förstått,
Han buga sig fyr honom deth mästa:
»Hwadan kommer mig fyre sa brott,
Att Kong Albrect will Ostgötha gästa?»

15. »Aldrig kan Herr Bernhard Stoltz Elisif få
På denna här werldenes öö,
Deth löffte hon gordt gåhr hon aldrig ifrå:
I klösteret måste hon döö.»

16. »Hon är och födder i werldena fram
Af ädlasti stämma och rot,
Om hon Herr Bernhard skulle taga til man,
Deth woro wår ordning emot.»

17. »Hennes Moder, den rika Fru Anna,
Af Norske Gylleroten är,
Och jag, des Fader, så sanna
Min härkomst af Iarlarna bär.»

18. Det war den tyska Kong Albrect,
Swa wreder blef han til modz:
»Och jag skal förgöra all din släkt
Och borttaga alla dina godz.»

19. Kong Albrect stiger uppå sin häst,
Hans sadel och sporrar woro ny,
Om morgonen förn de mässan läst
Han framkom til Risbergha by.

20. Kung Albrect och Bernhard, den lange man,
Sa gudelikan sig stälte,
Så mången uthi klösteret försan
Sin förbön för dem fälte.

21. Men när som mässan war siungen til slut,
Och bönen hon hade en ända,
Då Elisif träder uhr kyrckian uth,
Herr Bernhard åt henne sig wände.

22. Så satte han henne på gångaren grå,
Som sadlad och sölfspänder står,
Och reser så hastigt det Klöster ifrå,
Fast hon fäller så mången tåhr.

23. Stoltz Elisif fick så bedröflikan werld,
Hon blifwer så sorglik i hogen.
Nade Gud den arma Kung Albrects siähl!
Han fölgde och med öfwer skogen.

24. De färdas så fram i fullo godt mak,
Til Kumblabo Klöster de rida,
De budo Herr Hugo i Klösteret war,
Han wille dem tilsammans wia.

25. Den Gudlika man han swara swa brott:
»Beware mig Gud fyr dätta,
Stoltz Elisif deth helighe löffte ingått;
Deth lärer hon aldrig oförrätta.»

26. Kong Albrect frå Kumblabo kom:
»Ia wånde», sa' han, »hwad deth kostar,
Den helighe Fader, som sitter i Rom,
Stoltz Elisif Herr Bernhard gifwa måste.»

27. Til Urban den siunde VII. han ydmykelika skref,
Han nådelika wille tilstädia,
Uti ett efterlatilse bref
Herr Bernhard Stoltz Elisif äga.

28. Hastigt kom bod fyr Kung Albrect
Att feigd kom på Swea land,
Deth walte den ädli Stoltz Elisifz släkt,
Som upsagt sitt trohetz band.

29. Kung Albrect swa wredlika swor,
Han skulle hennes frändar betala;
Swa snarlika han til Falkping for,
At föra krig mot dem alla.

30. Den rika Drottning Margareta hon swara swa snart,
Hon wille dem alla förswara
Och alla hans tyskar wille hon dräpa [med] fart
Och Drottning öfwer Swerike vara.

31. Nade Gud dem alla, som orsaken war
Att Swerige kom i den wanda,
Swa nog blod de utgutit har,
Förrn landet kom Drottning Margareta tilhanda.

32. Den lange Bernhard qwar i Stockholm blef,
Att där förbida och wänta,
Den helighe Urbans tillatilse bref
Där pa han flitelika trängta.

33. Men när han fick deth sorglika bod,
Att Kung Albrect matte fangen wara,
Swa snarlika han fatte deth rad
Och gaf sig i Hättebrödra skara.

34. Men maste sen ifra Stockholm fly,
Stoltz Elisif han med sig tog,
Han gaf sig på en skuta ny,
Och yfwir deth salta hafwit drog.

35. Bernhard han seglar i böljorna blå,
Hans segel de stodo swa spände,
Stoltz Elisif fäller swa mången tår
Alt yfwir sitt stora älände.

36. Den Bernhard later sik stränglika höra,
Han henne til -- swa swåre -- talar:
»Menar du jag skal skona din ära
Alt fyr dina många tårar?»

37. Han tog henne uti sin famn,
Han hafdi swa ondan wilja,
Hon ropa til Gud Fader och then Helige And'
Han wille henne från honom skilja.

38. Hastelik uppkom swa blåsande währ
Och skutan hon brakas all sunder,
Den lange Bernhards syndighe siähl
Til hälfwetis hamna den stunden.

39. Swa underlika Stoltz Elisif allena kom til land,
Deth war alt wid Gottlandsöö,
Hon tacka swa ydmykelika Gud och Helige And,
Som frälste henne af den nöö.

40. En fiskare, som stod och laga sin noth,
Han bar henne i sin öka,
Och förde henne til Wissby Klöster fort,
Att henne torka och sköta.

41. Biskop Nils i Linköping war der hos,
Han blef swa swåra förskräckt,
Bedröfwad han såg den fagra Ros,
I den helighe Klösterdräckt.

42. Fyr honom hon talar all sin nöd,
Och all sin olycka klagar,
Hon hade hellre welat warit döö,
Än haft swa orolika dagar.

43. Biskop Nils hon swa kärlika bad,
Han wille henne til Risbergha föra:
»Ty der wil jag med Gudz heligha nad
Mitt löffte til fullo göra.»

44. Til Klösteret, som hon hade begärt,
Han da henne warlika förde;
Om sitt bröst och hufwud swart
Man henne klaga hörde.

45. När som de kommo till Risbergha by,
Hon sade, swa siuk som hon war:
»Här har jag lofwat att jag skal dö,
Deth sker innan twänne daar.»

46. Biskop Nils han stod och lydde där pa,
Han såg hennes bleka hyy:
»Gud du ydmykeliga tacka må
Du framkom til Risbergha by.»

47. Hon bars swa in i Klösteret där,
Swa litet hon wånda sin möda:
»Nähr jag här skal lemna min siähl,
Swa far hon i himmelriks öde.»

48. Deth war då morgonrådnan röd
Sig wiste swa arla och tida,
Til den fagra Elisifs död
Deth mande swa maklika skrida.

49. Deth wil jag sägia för wist,
Twå dagar förlidne woro,
Sen hennes siahl, nu hos Iesum Christ,
In i Risbergha klöster wi bore.

50. Deth wil jag sägia försann,
Deth alt mitt hierta rörde.
Jag Biskop Nils är samme Man,
Som detta skref och hörde.
Herre Christ radi fyr oss allom.

96.

Gotlandsvisan.

1. Wij klaghe thett alle
För herrar och welle
Och för wttlendsche stæd*er*,
Hwad Swerighe ær scheed
Medh swech och falscheett,
Som danar 'fara medh.
Swenske mæ*n*,
J acthe thett ænn,
Nær i hörenn thett quedhas!

2. Huru thett börias,
Thett må weell spörias
Öffu*er* konungha riche thry,
Altt huru the danar,
Swerig*is* venner,
The fingo wisby.
S*wenske* me*n*
The mo*n*de och eij [æn]
For daner fly.

3. Wisby war belagdt
Medh Swerig*is* macht;
För Stadzens portt
Ther*is* werio wå*re* harde,
The ma*n*ligha sigh warde,
Ther*is* hiertta war stortt.
S*wenske* mæ*n*,
J wachte ed*er* ænn
For falscheett ed*er* ær giord!

4. The waro thes rösthe,
På mure*n* the trösthe,
    På torn och borgh;
Thett hende sigh så,
The lwpu ther ifrå
    Med ångest och sorgh.
S*wenske* mæ*n*
The komo sigh ænn
    På Stadzens torgh.

5. The fingo till tanchar
Och stigho ther*is* planghar;
    Thenn mur så widh,
Bode vtha*n* och inna*n*,
The kunde eij winna*n*
    Med her skold eller strijd.
S*wenske* mæ*n*
The wnno hono*m* ænn
    För midnatz tijd.

6. Thett wåro eij riddara,
Ther waro ther*is* swenne,
    Som stigho thenn mvr:
Ma*n* skal them prijsa
Med hoffwitzsko wijsor
    Bland riddara och frwr.
S*wenske* me*n*,
J wachtenn ed*er* æn
    För danskes natwr!

7. The satte vp blidor
På alla sidor,
    Bodhe skerm och skragha.
Thett love the herrar,
Och thett war thes werre,
    Medh dagtinghann bedragha.
S*wenske* me*n*
The må ænn
    Nw thett hoghelighenn klagha.

8. The fattigha swenna
The wåro offu*er* ena,
The stridde med troo;
The ward*e* thenn stad,
So*m* kon*un*gh Karll them badh,
Till land och sio.
S*wenske* mænn,
J wachte ed*er* ænn,
Som j Swerighe boo!

9. The herrar kom*m*o
Till alz inge*n* froma,
Sida*n* fich thett wäre lagh;
The gripo till semio
Och meenthe sigh fremia
Och satte j dagh.
S*wenske* me*n*,
J wachte ed*er* enn
För itt epter slagh!

10. Her Oloff Axelsonn
Hann dagtingha må
För iuncher christiernn;
The Swenske thet soghe
Att the daner på lade
Bode harnisk och iern.
S*wenske* me*n*
Thet ångrar the*m* æn,
The togho eij til wærnn.

11. Her mons greenn
Han fruchtade för meen,
Hwi daner så glæddes;
Her Oluff fich swar:
»J tarffu*en* eij fara
Eller nogott redas.»
S*wenske* mæ*n*,
Tenchenn j thett ænn,
Nær j hören thett göras?

12. »Thett ær kon*ung*ha sedh,
Nær her hann tarffu*er* wed
Leggia harnisk vppå,
Thett må så skee.
Hans tienare, see,
The göra och så.»
S*wenske* mæ*n*
The fruchtadhe æn*n*,
Som blotthe monde stå.

13. The Swenske the stridde
Med byssor och pilar,
Med harnisk och swærd.
Danska manna ordh
Ær werre æn mord,
The daghtingha medh flerd.
S*wenske* mæ*n*,
J wachtenn ed*er* [æn]
För tolchin ofærdt!

14. The daner æro kloche,
The föra dane broche,
The ryckia sin breff,
Som otroo me*n* loffua;
The daner fögho dogha;
Medh falscheett ær ther*is* schrifft.
S*wenske* me*n*,
J tenche*n* thett ænn,
Hwad falscheett ær skeed!

15. Wij scholo*m* bortt fly,
The fingo Wisby
Med dagtinga falsch;
The wåro thess wärde
Att med itt sw[er]dh
Slogos offu*er* ther*is* hals.
S*wenske mæn*,
J tenche*n* thett ænn,
Nær j kommenn till tals!

16. Jagh will thett tro
Hwad swenske me*n* seya,
The bliffua ther wedh;
The plegha inghe*n* swicha,
Hwarchenn fatigha eller rijcha;
Thett ær enn godh sædh.
S*wenske* mæ*n*,
J wachte*n* eder æn,
Thet råd*er* iagh ed*er*!

17. Wåra men æhro slaghne,
Wåra werior borttagne,
Bodhe skep och skott;
Thett ær for Gudi kærtt,
Thett ær intet wærtt,
Daner göra edher medh spott.
S*wenske* me*n*,
J late*n* ed*er* æy æn
Annan tijd loffue så gott!

18. Daners tro ær bortt giffu*en*,
På paper schriffu*en*,
Beseglat medh wax;
[Uthan] the oss åther få
Thet te togh oss ifrå,
Honn aldrigh åther dagx.
S*wenske* me*n*
The holla henne æn
Her epter tro iche strax.

19. Tronn ær innelycht,
På pap*er* trycht,
Wed lagh så starch;
The få henne eij ighen
Aff S*wenske* me*n*
För twsend twsende ma*r*ch.
S*wenske* menn
Beholla henne ænn
På papers arch.

20. Bettre ær dö
J eldhen rödha
Ænn æhra löss leffua.
Tronn satte sigh panth,
The sade iche sant;
Slicht pleg*er* daner bedriff*u*a.
Swenske me*n*,
J wachtenn ed*er* æn*n*
För breff the schriffwa!

21. Migh tycker thett så,
Thett kan*n* wäll bestå,
Thett ær mo*n*ghe lundo*m* skifft.
Dansko*m* ær gott
Haff*ua* land och slott...
Wij haff*u*u*m* enn schrifft!
S*wenske* mæ*n*,
J wachtenn ed*er* ænn
För tolchenn wthgifft!

22. Troo giffu*er* brödh;
Falscheett, o dödh,
Som nw giorde the!
The monde oss swijche
Och Gottland bortrijche,
Så monde thett ske.
Swenske mæ*n*,
Her epter skwle j ænn
Edher well om see.

23. Danska manna ord
Vthi herra hoff
Skall ma*n* så kära.
The föra eenn strima,
Så illa the rima,
The haff*u*a henne så kær.
S*wenske* mænn,
J wachte*n* edher ænn
Edher högheligha æhro!

24. The wilie trugha
Och ned*er* bwgha
Och hwlla os för wrack.
The göra oss wånda
Till watn och land
För inge*n* wår saach.
S*wenske* mæ*n*,
J wachte*n* edher ænn
For tolchitt omach!

25. Herrar och förstar,
Bodhe minste och störsthe,
Bode Riddara och Swenna,
Bönd*er* och borgarska[p],
Bodhe sentt och arla
J hållen offu*er* ena.
Swenske me*n*,
J wachtenn ed*er* ænn
Och warer icke seena!

26. Warer edher land
Medh weriande hand,
Som daner wilia tagha;
Gud giff*u*e fredh,
Som j tarffu*en* wedh,
J wåra lijffdag*e*!
S*wenske* menn,
J lathenn edher ænn
Offwer ena dragha!

27. Scorpio pleghar lekia,
Med tungone smekia,
Med stierttano*m* stinga:
Så göra the danske —
Så Gud them wanske! —
Altt nær the dagtingha.
S*venske* menn,
J wachtenn ed*er* ænn!
The wilia ed*er* twingha.

28. Alsmechtigh Gudh
Hann haff*u*e them wisth,
Som Swerighe æhro tro;
Bodhe nw och förra,
Förwtha*n* altt twisth,
Gudh giffue them roo!
S*wenske* me*n*,
J seyen Amen,
Så sann j Swerighis riches boo! Ame*n*.

97.

Tord Bondes mord.

1. The heligha trefaldigheett medh sinn nådh,
The werdig*es* till att wara j wårtt råd!
Jh*es*us christh, wår frelsar*e* kær!

2. Tu prijsar thett hiertta, som trofasth ær.
Gud giff*u*e wårt måll enn godh enda,
Bodhe vthe och inne, ehwar wij oss wende!

3. Årenn epter Gudz födelse tijd,
Well fiortton hundrad, thenn longhe rijdh,
Och sex och femyttijo wij legge ther till.

4. I Swerighe war woxen enn rosende quisth,
Then hono*m* fordreff, fördriffwe hono*m* christh!
The*n* war well planterad j rosenne gård.

5. Ther frwer och Jungfrur the sittia wid bord,
Ther wexer en annan hwass tistell ibland
På borch holm vppå öland.

6. Thenn anna*n* hwass tistell fich mychin framgongh,
Hans stora falscheett giorde hono*m* forlongh.
The danske mæ*n* the Slottit bestaltte.

7. The Swenske men the lastade the*m*,
Me*n* icke fortij the reddes for nödh,
Menn mest för thett att marschenn war dödh.

8. Her marschenn war trött aff storm och strijd,
Thett war och hono*m* giordes mesth till hwila.
Han [trodde] Jons Bosonn fasth att stonda.

9. »Migh lysther nw till hwilo gå,
Iagh tror tigh besth aff alla mina swen*n*er,
Aff rættann kerlech iagh thett till tigh menar.»

10. Hann lönthe hono*m* illa sinn kerlech ighe*n*,
Han kloff hans hwffwd j axlenn nedh:
All Sweriges macht hann gaffz ther widh.

11. Ähn gwll och p*enning*ar togh hann med sigh,
Skeep och skenchkor; så sades för migh.
Så seglade hann j dannmarch inn.

12. Ther grætho the frwgher wnd*er* sin skindh.
Som Judas förrodde wår herre christh,
Så förrodde Jons bossonn marschenn forwisth.

13. Gudh forbarma sigh thett yncheligh mordh,
Gud fad*er*, Gud Sonn och thenn helghe and
Hann styre och rådhe off*ue*r Swerig*es* landh! Amen.

98.

Slaget vid Brunkeberg.

1. Willen j höra
Huadh jagh will göra?
Jagh quädher förty,
Huru the Suenske stridde
Och manneliga bidde
För Stochol[m]s by.
The Suenske hoffmän
The sadhe th*et* än,
The wille icke fly.

2. Konung Cristiern
Låth resa en wärn
På bärg och högher;
Bösser och pijler
Hadhe ingen huile,
The skottho till nöie;
The Suenske hoffmän
The säya th*et* än,
The falla ey till fögha.

3. Bössor och slangor
Giorde gatornar trånga
J konung Cristiers krijgh.
The fattige Suenske
The måtte th*et* säya
Om hans partij;
T*he* S*uenske* M*än*
The säya th*et* än,
Th*et* war een hårdan strijdh.

4. Tug hundradhe bösser
Leth konunge*n* lossa,
Han håller stort fyr;
Her Erick Karlsoon
Han månde thett säya
Och hans partij;
T*he* S*uenske* M*än*
T*he* s*äya* t*het* än,
The wille ey för danske fly.

5. Riddare och Suäner
The wille förmena
Med wäriande hand.
The hadhe th*et* spordt,
Att falsh*et* war giordt
På Suerigis land.
Thee suenske män
Th*et* hiälpe the*m* än
Gudz wäldiga hand!

6. Thän ädle her Sten
Han war ey seen,
Ty han hade th*et* sagdt,
Han wille them wäria,
The danske wille häria,
Thes hadhe the tröst.
T*he* S*uenske* M*än*
Them görs och än
Hoghe*n* så stark.

7. Thän Ädele herre, en Ridders man,
H*err* Göstaff hether han,
En man så tröst,
Han suerdett rörer,
Han baneret förer,
Han ropar så högdt:
»J Suenske hoffmän,
J ware*n* nu alle [än]
J hogge*n* full tröst!»

8. Th*et* begynte fast bläsa
J konung Cristiers näsa
Medh haka bysse lod:
[Fyra fram tänd*er*]
Ruko bort all j sänder,
Ther effter rinner blodh.
The *Suenske* Män
The sadhe th*et* än,
The tidender voro fullgodh.

9. The togo honom op,
Och ledde honom bort
Alt till sin hålk;
The dane Suener
Hono*m* månde tiäna,
The foro så wille.
T*he* *Suenske* Män
Th*et* sade [än],
Th*et* wille sigh ey stilla.

10. Daghen ledh fast
Och winde bron brast,
Them gaffs ey well åth;
800 folk
Th*et* ridher sig j sänk,
Theres jacka wart våth.
T*he* *Suenske* Män
The sade thet än,
Thet war en ynkeligh låth.

11. Tugh hundradhe män
Hadhe ha*n* igän,
Han trodde them wel;
Them kom j hogh
Att hugga sijn togh
Och segla så hem.
T*he* *Suenske* Män
The sade thett än,
The hadhe well vunnet sin harnesk igän.

12. Thän Edle H*er* Steen
Han stodh ther igän
Alt medh sina fånger:
»Nu haffue j funnit,
Huadh j haffue wunnit,
Thet j effter långe.»
T*he* S*uenske* M*ä*n
T*he* s*äya* t*het* än,
Th*et* hadhe vell m*ed* them gångit.

13. Nu haffuen j hördt,
Huadh H*er* Sten haff*ue*r giordt,
Mäda*n* jag så quädher:
»Gudh nådhe theres siääl,
Ther slogos j hääl,
Jagh trolighe*n* bidher!
J S*venske* M*ä*n,
J wachte*n* idher än,
J torffue*n* idher well vedher.»

99.

Riddaren Sankt Göran.

1. Lofvad vare allsmäktige Gud,
Desslikes hans välsignade Son!
Jag vill en visa qväda
Om den riddaren Sankte Jöran.

* *

2. »Hör du, Jöran, hvad jag säger dig,
Du skallt mitt ärende uträtta
Till Cappadociam, den store stad;
Der skall du med drakenom strida.»

3. »Den staden är både bred och lång,
Der bor en hednisk konung inne,
För samma stad ligger en drake,
Han ligger der staden till mene.»

4. »Den draken har så underlig sed,
Hvar dag vill han hafva sin föda,
Både folk och fä och hvad han får;
Så månd' han den staden utöda.»

5. »Hvar dag han icke sin födo får,
Han blåser andan öfver muren;
Alla de, hans anda känna få,
De blifva derutaf strax döde.»

6. »Den hafver en så underlig sed,
Hvar dag vill han hafva sin föda,
Både folk och fä förderfvar han,
Så ock månd' staden utöda.»

7. »Den dagen han ej sin föda får,
Luktar hans anda så svåra,
Han gångar sig alt för den staden
Och blås sin anda öfver muren.»

8. »Alla de, hans anda känna få,
De blifva deraf strax döde;
Så länge blåser han i den stad,
Att han ligger aller i öde.»

9. Konungen gaf dem ett annat råd,
Hvar dag en menniska gifva:
»Så må detta dock länga vårt lif,
Och så må vi längre få lefva.»

10. Då hvarfven voro omkring gångne,
På konungens dotter månde det falla;
Borgarne gingo för slottet in,
Hans endaste dotter utkalla.

11. Han böd för henne både silfver och gull,
Han ville det gerna utgifva;
Borgarne sade: »vi vilje det ej,
Våre barn ock gerna lefva.»

12. »Konung, I hållen det I hafven sagt
Och gören oss icke till mene!
Eller vi gåm i slottet in
Och brytom ned både stockar och stene.»

13. »Gack nu ut, min käraste dotter,
Du skalt till draken gånga;
Jag hade dig aktat en konungs son
Och icke den draken till handa.»

14. Jungfrun klär sig i bästa kläder,
I de bästa, som hon hade;
Så tar hon med sig sitt lekelamb
Och så af slottet utgångar.

15. Jungfrun hon gångar af slottet nid,
Så ynkelig var hennes läte;
Fader och moder kysste henne tå,
Så bitterlig månde de gråta.

16. Jungfrun hon gångar på gatan fram,
Hon vrider sina händer så svåra,
Och hvart ett barn i staden var,
De fälde för henne tårar.

17. De följde henne på marken ut,
Guds hjelp kom henne till fromma;
Hon steg sig uppå en liten hög,
Hon mente draken skulle komma.

18. Som hon steg uppå den lilla hög,
Den stund var icke för länge,
Der kom Sankt Jöran ridandes,
Hans häst för allom springer.

19. Ridder Sankt Jöran kom ridandes,
Hans häst för allom månd' springa;
Baneret var hvitt, korset var rödt,
Det förde han i sina händer.

20. Hans baner var hvitt, hans kors var rödt,
Det förde han i sina händer;
Hans harnesk det sken allt som en sol,
Ty jungfrun honom ej kände.

21. »Stånden I här, min sköna jungfru,
Hvi sörjen I så svåra?
Hvad är eder till möda lagdt,
I sägen det uppenbara?»

22. »Detta är mig till mödo lagdt,
Mig enom drakan att gifva;
I riden bort, fager ungersven,
Om eder lyster längre lefva.»

23. »Jag hafver Gudi lofvat detta,
Och eder, jungfru, desslikes;
I dag vill jag eder hjelpa,
Eller skall jag sjelfver stjelpa.»

24. »Riden bort nu, fager ungersven,
I gören eder intet till mene,
Ty detta är nog att jag skall dö,
Jag dör nu heller allena.»

25. »Skulle jag nu så rida bort,
Så måtte jag det ej bekänna;
Jag skall eder frälsa i dag,
Om I viljen Kristi tro anamma.»

26. »Gerna vill jag Kristi tro taga
Och Gud allena åkalla;
Kunnen I mig frälsa i dag,
Vid Kristi tro vill jag hålla.»

27. »Vårom Herre gifver jag eder
Och Kristo Jesu bekänner.»
Och så kom draken af denne sjö,
Sankte Jöran emot honom ränner.

28. Han stack honom i munnen in,
Hans glafven flög allt i stycker;
Ingen fogel flyger så snart,
Som han sitt svärd utrycker.

29. Ingen fogel flyger så snart,
Som han sitt svärd utryckte;
Han månd' honom med Guds namn binda,
Att han sin mun återlyckte.

30. »I gången fram, min kära jungfru,
Lägger på hans hals ert bälte,
Så att er fader och moder se
Att I nu ären frälste.»

31. De ledde den draken allt till den stad,
Konungen på muren månd' ropa,
Och allt det folk, som i staden var,
Började då till att löpa.

32. De ledde den draken allt till den stad;
Sankt Jöran och den jungfru sköna
Bådo konungen taga vid Kristi tro,
Eller staden blir all öde.

33. »Gerna tager jag vid Kristi tro,
Och dertill allt mitt rike,
Och jag gifver eder min kära dotter,
Kunde hon vara eder like.»

100.

Slaget vid Brännkyrka, 1518.

1. Swerighis menn achtar iagh att loffwa,
Om Gudh will migh nåd giffwa,
Theris dygd framföra medh acht och hogh
Thenn stund iagh må leff*u*a;
Thett kann migh inge*n* förmena.
Herre Gud, medh thinn nådh migh hielpe ther till!
Han ær min*n* trösth allena.

2. Thett ær ept*er* thenn födelsetijd
Fempte hundrade och adertonn ma*n* talde,
Kon*un*gh Christiern aff D*an*m*ar*ch förde eenn stridh
Och sigh för Stocholm ladhe.
Then stadh wilde hann förderff*u*a
Medh storm och skott bodhe natt och dagh,
Sigh achtade hann prijs forwerffwa.

3. Æhra och loff alzwoldigh Gudh,
Som gerna hielper j nödhe!
Han stiltte wthaff hans hetzskelige trwg,
The danske spiltte ther sina mödo;
Alt thett, the ther bedriff*u*e,
Thett kom them altt till skadha och sorgh
Och fölier så lenghe the leffwe.

4. Nær danske förnu*m*mo wtha*n* fördeel att wara
Altt thett the för them toghe,
Till brenne kirchio med stora*n* skara
Till hest och foott the drogho;
The Swe*n*ske mæ*n* ther for*e* them wår*e*,
The slogho the danske aff marchen så,
The fingo både dödha och såra.

5. Snarligha funno the danske till rådha,
Om natte*n* till skipe*n* dragha.
The rytter bliff*u*o quar j stora*n* wådha,
Thett war ther*is* hogheligha claghe.
Altt om enn aftonn stunde
Thå bliff*u*o så monge bodhe gripne och fongne,
Som icke ryma kunde.

6. Thenne wijsa lyd*er* så och qwedes,
Att danske mæ*n* thett wel kende,
Thett her Steenn stwr*e* war hoffwitzma*n* thå,
Nær thetta j sanningh hende;
Hann gaff sigh bodhe medh macht och sinne
Och stonda emott medh Swenske mæns hielp.
The danske skwlde ey få winna.

7. Vthsende Kon*un*gh Christiern dagtinge*n* falz
Och bad bode titt och offta
Sitt rådh med her Steenn stwr*e* till tals,
Att fredh mella*n* them wara motthe.
Och thet war ey aff hiertans grund,
The Swenske bliffwo draghne ther med
Och besweckne så monghe lunde.

8. Rom*m*idh ther till beråmadt war
Kon*un*gh Christi*ern* skwlde att ko*m*ma,
Medh her Stee*n* stwr*e* att wa*ra* j tall
Om begg*is* ther*is* froma.
Kon*un*ghen Gislem*en* för sigh sende,
Hann greep them j een feligh dagh
Och ned*er* till Danm*ar*ch sende.

9. Ewinnerligh tijd hann ær så longh,
Ho thett will rett betenckia,
Ho falskheet brwkar, han komber j twongh,
Och j syndene sencher.
Gudh Swe*n*ske mæ*n* bewar*e*,
Och lathe them så j werdenne leffwa,
Och finnes bland Gudz englar skar*e*! Ame*n*.

101.

Konung Gustaf I och dalkarlarne.

1.

1. Kununghh Göstaf rijdher till Dahlarne,
Han tingar medh Dahlkarlar sin,
Men Christiern ligger för Södhermalm,
Han äter stulin swijn.
Christiern sitter i Stocholm
Och dricker bådh miödh och wijn.

2. »Hören i, mine Dahlekarlar,
Altt hwadh iagh biuder uppå:
Welen J migh fölia till Stocholm,
At slå dhe Jutar åff?
Welen i migh fölia till Stocholm
Och slå the Jutar af?

3. Tå swarade the Dahlekarlar,
The swarade alle i sänder:
»Thet stodh itt slagh om longfredagx,
Wij minnas dhett alle ähn.
Thet stodh itt slagh &c.»

4. Så swarade ock konungh Göstaf,
Han swarade för sigh så:
»Wij bidie Gudh fadher i himmelrijk,
Oss må nu full bättre gå.
Wij bidie &c.»

5. Tå swaradhe och the Dahlekarlar
The swarade altt för dhy:
»Welen i wara wår höfwidzman
Altt in för Stocholms By?
Welen i wara &c.»

6. »Snioskrafu*en* och furufnatten
Rätt pijlen han råckar uppå;
Christiern, hin blodhe racken,
Må nu eij bättre gå.
Christiern, hin blode racken,
Giffue Gudh ei bettre gå!»

7. »Gerna ähr iagh edher höfwidzman»,
K*onung* Göstaff swarar så;
»Welen i wara migh troogne,
Altt under min fahna blåå?
Welen i wara &c.»

8. Så swarade the Dahlekarlar,
The swarade all' een man:
»Wij blodh och lijfwet wåga
Moot een så grym Tyran:
Wij blodh och lijfwet wåga
Altt för wårt fädherneslandh.»

9. The Dahelekarlar begynte sigh rusta,
The rusta' sigh i dagar twå,
The wilie fölia K*onung* Göstaf,
Hwart uth han lägger på.
The willia fölia &c.

10. Så gladeligh rijdher K*onung* Göstaf
Uthöf*ue*r Tuna Broo,
Flere åthte han the Dahlekarlar
Ähn Danske monde troo.
Flere &c.

11. The Dahlekarlar böria sigh sträckia
Altt öf*ue*r then Tuna heedh,
Flere woro the Dahlekarlar
Än K*onung* Göstaf kunde öf*ue*r se.
Flere woro &c.

12. The Dahlekarlar böria sigh hasta,
Altt in för Stocholms Stadh.
Flere woro the Dahlepijlar
Ähn hagel faller på haaff.
Flere woro &c.

13. The Dahlekarlar böriade wancka
Altt in för Stocholms Byy.
Fast flere woro the Dahlepijlar
Ähn hagel faller aff sky.
Fast flere &c.

14. The Dahlekarlar begynte att skiuta,
The skuto och all een man.
Tiockar röke the Dahlepijlar
Ähn sande*n* på siögastrandh.
Tiockar &c.

15. The Dahlekarlar monde så skiämpta
Och pijlarna hafwa sin gong,
Twå Jutar boro then tredie,
Uppå sin spetzsestongh.
Twå Jutar &c.

16. Uth kommer en mölnare hustru
Altt widh dhett samma sin:
»The säckiar ähro malne,
Hwij dragen i them här in?
The säckiar &c.»

17. »Thett ähr icke maldre säckiar
Fast i nu säije så;
Thett ähr then ypperste Juthe,
Som stodh på Malmen i går.
Thett ähr wår fattige Juthe
Som stodh för pijlen i går.»

18. »Jagh haf*ue*r så ondt i hufwudh,
Jagh gitter eij lemman rördt;
Jagh haf*ue*r druckit dhet starke porssöhl,
Som ähr ifrån Dahlarna fördt.
Jagh haf*ue*r &c.»

19. »Thett werker och i min sijda,
Jagh gitter migh icke wendt;
Jagh haf*ue*r smakadt then härske strömingh,
Som ähr ifrån Dahlarna sändh.
Jagh haf*ue*r smakadt &c.»

20. Uth kommer man aff huuse
På Stocholms gatu longh;
Thett war stoor lust att skoda
Huru Juthen från hättan språngh.
Dhett war stoor lust &c.

21. Thett war een Ryttar Erich,
Så skrija han som fler:
»Herre Gudh nådhe oss Juthar,
Wij see eij Juth Landh mehr.
Herre G*udh* &c.»

22. Konnungh Göstaf rijdher på högan häst
I fältet aff och ahn:
»Tacka will Jagh mine Dahlekarlar,
För edher trooheet san.
Tacka wil &c.»

23. »J hafwen medh migh ståndit
Som troogne Swänske Män;
Will Gudh migh lijfwet unna,
Jagh gör edher godt igen.
Will G*udh* &c.»

2.

1. Kung GJÖSTA han reser i Dalarne opp,
Han sade til Dalkarlar sin:
»Kung *Christiern* ligger på Stockeloms Slott,
Han dricker båd' mjödet och win.»

2. »I hören nu, mine Dalkarlar, ehwad
Jag eder skall bjuda uppå,
Om I wiljen följa till Stockeloms stad,
Att Jutarne med mig nedslå.»

3. Då swarte Dalkarlarne ej til behag,
Men sade Kungen igjen:
»Det stod et slag om Långfredag;
Wi minnas det alle wäl än.»

4. Kung GJÖSTA han swarade åter på slikt
Och sade til dem altså:
»Wi bedje Gud Fader i himmelrik,
Så lärer wäl bättre Oss gå.»

5. Straxt annat sinne i Dalkarne ran,
De sade till GJÖSTA, Sin Kung:
»Om Du will blifwa wår härhöfwidsman,
Så följer båd' gammal och ung.»

6. »Sniöskräfworna och Fuhrufnatten i trä
Rätt pilen råkar uppå,
Ja *Christiern*, den bloderacken, ock med
Skall ingalund' bättre nu gå.»

7. »Helt gerna är jag eder Härhöfwidsman»,
Straxt swarade Konungen då,
»Allenast I ären mig trogne, hwar man,
Inunder min Fahna blå.»

8. De Dalkarlar swarade med friskaste mod
Som alle de warit en man:
»Wi wåga wäl gerna båd' lifwe och blod
Mot en så grymmer tyrann.»

9. »Så låtom oss alla, i Herrans Guds namn,
På wägen oss gifwa nu snart»,
Sad' Konungen, »att frälsa wårt fädernesland
Från Jutarnes grymma medfart.»

10. Så foro Dalkarlar med bågar åstad,
Alt öfwer den Tuna bro;
Flere då woro Dalkarlar i rad,
Än Konung GJÖSTA månd' tro.

11. De Dalkarlar skynda sig fort i lopp
Alt neder till Tuna-hed;
Större nu blef Dalkarlarnes tropp,
Än Konungen kund' öfwerse.

12. De rasta där något, men foro sen fort
Med ifwer och fullsintan håg,
Att komma ju förre till samma ort,
Där hopen af Jutarne låg.

13. Dalkarlarna hinna til Brunnebäck fram;
Där fingo de Juthar i syn.
Straxt flere Dalpilar i wädret man fann,
Än haglet nedfaller i skyn.

14. Dalkarlarne började at skjuta alt mer;
De skjuta, alla en man.
Tjockare rykte Dalpilar där ner
Än sanden på sjöge-strand.

15. Så kjörde de Jutar i Brunebäcks älf,
Så wattnet dem porlade om;
De sörjde deröfwer, att *Christiern* sjelf
Han ej där tillika omkom.

16. Så togo de Jutar nu alle til flygt,
Och leto slikt ömkeligt quäd:
»Hin må mera dricka det porsöhl de brygdt
I smedjan wid Dalkarlens städ.»

102.

Slaget vid Stångebro, 1598.

1. Gud Fader, sonn och then helige and
Wälsigne eder alle, både quinnor och män,
Som boo i Swerigis Rijke!
Förloff will jag af eder bedie,
Een wijsa will jag för eder quedhe;
Hon är gjordt för Synnen.

2. Ther man schrifwer ettusen femhundrat åhr,
Otte nije tije thet war,
Så månde en kridsher uthkomma
Från Påland och til Sweries Rijke,
Effter Swensche mäns blod monde the lethe,
Sig sjelffwe til lithen fromma.

3. När hertigen fick then tidende höra,
Snårliga månde han sig redhe göre,
Och brefwen lett han utschrifwe
Til Rytter och kneckter, gifwens män,
Som will förswara wårt fädernesland,
Nu gäller för nöden at strijda.

4. The Rytter och knichter effter kridswijs
Med wapn och werie the wunno prijs,
Och manneliga monde the stånda.
The wille förlåte både blod och lif,
Hastade sig både ifrå kinner och wijf,
Förän Swerie schulle komma uthi wånda.

5. När kridsmachten kom hertig Carl till hand,
Så fohr han in i Östergöteland,
Och wille med Konungen tala
Och monde stelle all ting wäl i lagh
Förutan chridzvproor och slag,
Förrän Swerie schulle komma uthi wånda.

6. Wenlige breeff lett han till Stegeborg schrifwe,
Konungz M:t til kenne gifwe
Han wille med honom talla
Och önschet honom wellsignelse och lycko,
Ther til thet store och öpperste stycke,
Sweries Rikies Chrone med allo.

7. The, som stode Försten emot,
Gud gifwe de kunde blifwa winner god!
The wende brefwen wrånge,
Och andre sende the uth igen:
»Bedh Försten möthe med sine kridsmen,
I morgon att blifwe wår fånge.»

8. Thet samme the acte then förstelige man,
Som råder ännu i Sweries land.
Gud monde thet så till enda,
Att the till samme seng måtte gå
Föruthan lakan och bolsther små;
Så wille Gud hiulet omwenda.

9. Pålackerne med theras store macht
The fore från Stegeborgz Slott om ene natt,
Wasthene achte the at geste,
Och menthe ther uthi scholle boo,
Ändoch the motte icke nåd.
Theras sinne står ei till thet besta.

10. Effter kom Försten med sin kridsher,
Så the finge icke långan far
Och then til baka kiöra.
Så droge the in på Linköpings hus
Och menthe snipa the förstelige lius;
Jag tror han fick them annat at göre.

11. Om måndagen för Sanchte Michils dag
Så står the store märkelige slag,
Som mången man weet at af seje,
Emillan Stångebroo och Linköpings by;
Så wide gås ther sagu och rychte,
Och intet är wert at tije.

12. Dhet förste aldremest gick opå,
Hör nu, huru underlige monde tilgå:
Hededukerne wore månge.
Emillan store Stång och lille Stång
Ther blef hededukernes wäg så trång
Och theres hierta blef bångat.

13. Trumeterne ropte: Kom ann! Kom an!
The trummor the ginge: trummelum! trummelum!
The bössor icke försumme,
The klingat alle: bus, bas, bas, bus!
Hededukerne krupo i qwarnehus
Och achtat sig ther at giöme.

14. Jag tror han fick them annat at göre,
Ner ellen fasnat omkring theras öron,
Än sittie ther inne och rua;
The woro så snare och hastige i sinne,
Och glömde theras Gudar ther inne,
Som war Sancte Brita af Riga.

15 När the Bönder finge weta i landet widt,
At thet stod intet annat till,
Än slaget schulle angånga,
The trodde thet ock förwist,
Att försten gaf sig i fremste spess
Och gaf sig sielfwer i fara.

16. The bönder the hastat hwar man uhr hus
Och hastat sig til thet försteliga lius,
The wiste han war kommen i wåda.
The hade fast heller warit döö,
Än hans förstelige nåd scholle komma i nöd
Och hededukerne öfwer honom råda.

17. När han fick se the bönder komma,
Lät han them möta med pipor och trummor,
Twå flygande fahnor uthbära:
Tu ståteliga hufwut ther unde monde gå,
Gref Axel och hans broder och så
Bewiste the bönder stor äre.

18. Wår N[ådige] F[örste] slog up sin hand:
»Haf tack, haf tack, hwar ärlige man!
Som wille till mig komme.
Så lenge jag lefwer i werlden här,
Schall jag ider hafwe af hierta kär
Och ider af hierte gott vunne.»

19. Konungen drog hasteliga bort,
At Sweriges Rijke wiste icke hwart,
Hwart hans K. M:t willende.
Onde rådgifware, tror jag förwist,
The hafwa vllit med sinne och list,
At konungen kom Swerie ifrå hånda.

20. I Holland är jag född och burin,
I Swerie är min kleden schurin;
Min ähre will jag bekenne:
Toll bokförer är mitt namn,
Som thenna wijsa hafwer kommit på gong,
Hwem hon helst kommer til hånda.

103.

Konungen och herr Peder.

1. Herr Pädar han drömde en dröm om a Natt,
Dä war alt om så weener ena Möja;
Den wille han i sömnen så giärna taga fatt,
Han nappa henne hårdt i sin Slöija.
J hafwen dät wäll hördt, at CARL KUNG bar sårgian för hennar.

2. Han nappa uthi Slöja; men kan troo ho streeta moot,
Så Säng å sparlaka de bruste.
Hon sparka Herr Pädar på sin ömskinna Foot,
At han wackna där weed å swåra pusta.

3. Herr Pädar han säg utmä sängeståcken wree
Alt uthi en oroligan dåwa:
»Ey wet iag hwa mäg skadt nu i Nätterne tree,
At iag alsinte orkade såfwa!»

4. Herr Pädar han roopte til små-swännar två:
»Mäg tyckes tuppa börja nu å gaala;
J beden mine Spåmänn in före mäg gå,
Mäg löstar alt med dem at taala.»

5. De Spåmänn de träda i Sängeståfwan in
På präcktigaste wijs som de kunne.
Å alle wa de klädde i räf- å sabelskin;
Herr Pädar uppå sängen de funne.

6. De boga för Herr Pädar alt neder te Johl,
J sänga där han låg å säg skräckte,
Å taalte honom till mä ödmiuk-fulle ohl:
»Hur kommer dä du oss så bitti wäckte?»

7. »Å ingen utaf oss weet än af annan lag
Å ingen hafwer annat än i Minne,
Än at Herr Pädar såfwa plä till liusande Dag,
Hwij ästu så orolig nu i Sinne?»

8. »Å är icke Herr Pädar så wällug Herre-Mann,
Den yppersta i Gårda-Rijke?
Ä nåntij någon ting, som honom feelas kan,
Som har i Mackt och Ähra ey sin Lijke?»

9. »Ey feelas däg Land, ey feelas däg Slått,
Ey feelas däg Rysse stållts Fruger.
Du hafwer här i Wähla så låtli mycke gått;
Hwad är dä däg i magen då så suger?»

10. Herr Pädar han swara i wredefullt Moo,
Han opsyn som Ellgloa skåller:
»Å om ehr Signe-Konst är wisser och ä goo,
Så sägen i mäg straxt hwa mäg wåller!»

11. »Å rätt så snart dä dagas, då will ja gå the skalls,
Där säg i går de Myre-Biörnar giömde;
Å hören til i alle: dä kosta skall ehr hals,
Om J ey sägen straxt hwa mäg drömde.»

12. »Å nådige Herr Pädar, i sticknen icke så»,
Dä swarade hin digre å hin dålje,
»Hvad Eder hafwer drömt wij fulle gissa må,
Så snart wår hals blijr smorder med Ålja.»

13. »När ålja smörjer hals, seen är ey ondt at spå,
Hwad älskog Herr Pädar månde qwälja.
De Rysse-Frugers Barm han passar ey meer på;
Uthrijkes fager Möö han nu wällier.»

14. »Wed Hålma-gårda strann där dansar ena Möö,
Dock fast om hon sin Mödom däg neekar;
Men hoken kan stå moot din wålltaka-nöö?
Den är ju den din Hog uppå leekar?»

15. »Så hör ännu, Herr Pädar, hwa jag däg säger meer,
För däg iag ännu aldri plä skarwa:
A hennes Namn kan jag däg säga, om du beer,
Den Möja hon heeter stålts Narwa.»

16. »Hon hafwer och een Söster, som mindre är än hon,
Lijtan Iwangroo månde hon säg kalla.
Den wille wij först narra te däg uth baak om Loon;
Seen om Mijdnat den stålta öfwerfalla.»

17. Herr Pädar språng up gladlynnt, han klädde säg i skinn,
Han tacka dem med nådeligo tale,
För det de råka på den Dröm, som i hans sinn
Den heela Natta giordt honom qwale.

18. »Å när iag den skiön-Jungfru får taga i famn,
Hwar effter mitt Hiärta så längtar,
Så skoni all i hopa få Förstlige Namn;
Där effter iag weet hwar en trängtar!»

19. Där stod en gammal Kiäring, hon lydde där uppå,
Hon runka sitt skynkiota Tryne:
»Förstinna blijr iag och, när i blij Sann-spå»,
Sade hon då, ty hon war i syne.

20. »Ty aldrig har iag sett makan Fänta we Ström,
Hon kan ey luckta rysslädra-Remma;
Hon är om alt sitt Lijf så kettoll å så öm —
Å wälluge Herr Pädar, blij hemma!»

21. »Å aldri har iag sett makan Fänta på Gräs,
När Manfolcka giöra henne ähra;
Hon spåttar å hon slår, hon fnyser å hon fräs —
Komm aldrig, Herr Pädar, henne nära!»

22. »Å aldrig än kom nåhn mä den Möja innom båås,
Som bor i så håll-faste burar;
Å döra hennas stängia så styfwe hängelåås,
Å Nastun har jamntiocke Murar.»

23. »Den Jungfru hon hafwer och så underligan seed,
När utländska belare de komma:
Hon släpper ingen in, förän han giordt beskeed
Å fåt ruus i knijs-knas å Momma.»

24. »Å alt dä där tappas, dä skiänkes in hett
Tå källar Drängar, Swänsk eller Finne;
Ty alti pröfwar hon så sin Frijares wett,
Om han och hafwer kiärliga ölsinne.»

25. »Hon hafwer och ett Drycke-Horn af rödaste Gull
Som dwärjar i Gripsdala smidde;
Af glödga Wijn-luckta fast man kan blij full;
Dock dricka skall hwar een, som där bidde.»

26. »Dä fraasar utur den glödröde Drick,
Som blandas med Etter-heet nättel;
Ey belare mä nöije där nåntij frågick;
Han wärre är än Wijborga-Kättel!»

27. Herr Pädar han stickna we Spåqwinnans ohl,
Som winnögd och wrång-syynt hon sade;
Han slo henne på Munn, så hon tumla under bohl;
»Jag wille», saan, »att Wargia däg hade!»

28. »Ty aldrig har iag råkat för makan ett Tråll,
Som hemma är i Hålskoga-Klöffter.
Den Jungfru, som ey will, den kan iag taa mä wåll,
Å porta' tåf järna iag löfter!»

29. »Sij hundra Tusen Ryssar mä Sablar i hand,
Som Marker å Strander betäcker,
Will iag för hennes Dörar snart läggia til land,
Å nije Tiog stålte Murebräcker.»

30. Straxt sändes bodkaflar i Månader tree
Kring heela wijda Gårda-rijke;
Där drefs i hoop Folck, som man plä drifwa Fee,
Wed Lijfsstraff at ingen skulle wijka.

31. De ginge deras gång åt Hålme-Gården uth,
Uti månge förfaselige hoopar.
Man kunde ey se Solan för Glafwar å för Spiut;
De stanna först we Jowalla-Groopar.

32. We Portdeyas Qwarn de sloge säg ee broo,
Alt öfwer de snäll-flugne Floder:
»Här wille wij nu alle både byggia å boo
Å grafwa oss i Johla som groder.»

33. De twå weene Söstrar i höga-låfts Swaal
De dansa å de giole säg glade;
En Wäcktare på Muren först warse blef dä sinaal
Af Ryttare å Footfolck i rade.

34. »Mäg tyckes som säg samlar», saa han, »een stor hoop
Där borte på Wäpssekylä giähle.»
Straxt geer han til ett liudande wäcktare-roop:
»Wist nog ä här Frijare på fähle!»

35. Stålts Narwa lilla säg genom winnelögat såg,
Rätt i dä hon den Wäcktaren hörde;
Straxt kunde hon och see hwar den store Hoopen låg:
»Twij däg, som wår Leek nu förstörde!»

36. Hon stängde sina Portar mä Bommar utå Ståhl,
Och til sine fulltroo-go-Drängiar
Saa hon: »sij Ehwem, som will in i min Gåhl,
Den skiänken i bra feeta slängiar!»

37. Herr Pädar, i dät han nu fick see hennas Buur,
Som han så förgiärna will' äga;
Då sade han: »mig tyckes som hon låge smått på luur,
Dock will iag henne först låta fräga.»

38. Straxt talade Herr Pädar til Håmmänner tree:
»I skole gå ståltz Narwa berätta,
At hon ska taa reen Särk på, å sängen laga te,
Å säg wackert twåla å twätta.»

39. »Ty, sägen I, en Herre, den wällugaste Man
I wähla, til henne will komma:
I Affton willn haa ja, Czar Peter heeter han;
Der emot må hon ey töras komma.»

40. »Si hundra tusend Bruumän de stå nu här på språng,
Om hon ey straxt will gee säg mä goda,
At alle hennas Drängiar slå i hiäl på en gång
Och henne taa mä wåldsamma mode!»

41. »I sägen och hur iag will i fulle gått Maak,
Om hon mäg nåntij reeter eller äggiar,
Eldkulor slunga in i hennes Natstugu taak
Och bryta neder alle hennes wäggiar.»

42. »Men will hon blij min Fänta, min weena, min Bruu,
Oräckneli gått will iag henne gefwa:
Ty been'a lät up Porten i qwäll klockan siu;
Utom henne iag ey längere kan lefwa.»

43. De Giljare framrede; de klappa på Port,
Deras Stoor-Furstes ärne de förtälja;
Men finge dä til swars: »I packen Eder fort,
Min Mödom iag för Hoot ey plä sälja.»

44. »A hwem såg nånsin Ungerswänn för skiöna Jungfrurs dör,
Som första gången snorkar och puckar?
Den Frijare, som ey weet säg skicka som säg bör,
Han wijsas åf mäd harmfulle suckar.»

45. »De månge Ryssepällsar iag rädes icke för
Och är iag ey så moofällt en Pijga;
Men draar Herr Pädar älskog til Swänske weene Mör,
Så måsten taa åf mössan å nijga.»

46. »Herr Pädars Trug och Hoot iag acktar som strå,
Och iag är ey så skuggraddan Flicka;
Men är dä så at han nu te mäg frija må,
Glygga Brännewijns-Ruus måste han först dricka.»

47. »I ogiordt Wäär Herr Pädar nu kommer hijt til giäst,
Som aldrig än haar reede te Tuna;
Han weet så wåll som Jag, hwem iag mäg hafwer fäst;
Hans Odygd finner här ingen Sluna.»

48. »En segersäll ung Hiälte jag låfwat haar min troo;
Den wil iag och til dödzdaga hålla;
Men om Herr Pädar kommer någe nära we mitt boo,
Heeta Ekeluta månde honom skålla.»

49. »Här lagas och te Gästebo på alle mine Torn,
Herr Pädar i och dät låten weta.
Jag tror han kiänner redan här oosar bränt Horn,
Och drycke-kaara giöres honom heeta.»

50. »Men hoo, som biur te Bryta min röófärgia knuut,
Och slängeldar kasta i sparrar,
Snart kommer den, som honom lärer fullt weeta huut:
Mig tyckes, at Herr Pädar reeda darrar.»

51. »På wägen är min Wänn, min Herre å min Kung,
Med honom iag mäg långeseen mån para;
Herr Pädar blijr wist fåhlin, när han min Hiälte ung
Får see komma mig at förswara.»

52. »Gud signe däg, Kung CARL, där du såfwer i natt,
Wist haar du dine Möjar i minne!
Mäg drömde, at Herr Pädar lop bort frå sin Hatt
Å stöfwelkraga faasna i Grinne.»

53. De Giljare droo åf, å Huffwu hang på snee;
Herr Pädar detta Kalfskin de bore,
Och sade: »du ska tro, den Piga är ey gree,
Hon leer åth dine Krigzhärar store!»

54. Herr Pädar tog sin Mössa, han trampana med Foot,
Och swoor uthi ilsko å wreede:
»Sko unge-swage Flicker töras duka mäg emoot,
Så är deras Undergång dem reede.»

55. Straxt stängde han dem bägge, te watten å te land,
I tijo wekors ångstfulle dagar,
Och plåga derars boning med Eld å med Brand;
Dock hörde han än ingen, som klagar.

56. Men hocken Ryss, som tordes wåga säg fram,
Ja, alle dee, som lust hade noosa,
De tumla på snee; de finge alle skam,
Och ingen kunde Marcknaden roosa.

57. Sij lijtan Iwangroo, som, efter ho wa minst,
Skulle derför' och först blij wålltagen;
Men hocken, som böd til gå där fram å taa Winst,
Blef swedd bå i Kraga å Magen.

58. Twå gånger komme Gäster in under hennes Wägg,
Som wille up i Wins-Glugga klifwa:
Twå gånger tijnte hon deras rimfrusne Siägg,
Och öste glygga Brännewijn för lifwe.

59. Hon tappa i Kannor, hon tappa i Kruus,
Hennes Swännar uhr Koppar Ämmar gute.
Fast många wore de, som då finge ruus;
De somna alla just där de sute.

60. Nu öfwersåg Kung CARL i Skåne sine Männ,
Å synte huru alt före weter,
Å saa: »du falska Saxe, däg klöpper iag wäl än,
Men min Edsworne Wänn är Czar Peter!»

61. Just då kom Ryckte flygande öster öfwer Siö
Och saa: »Kung CARL, du Segersälle Hiälte,
Herr Pädar röfwa will stoltz Narwa, din Möö;
Men ännu så spänner hon bälte.»

62. »Hon är wäl lijtan Jumfru, men strijder som en Man;
Och alle hennes raske små-Swänniar,
De fäckta som Kiämpar; hwart öga skiönia Kan
Huru illa Gårda-hoopen där we gränniar.»

63. Å Kung CARL han satt på förgyllande Stool,
Han månde där we lijte säg besinna,
Och saa: »är dä den Wänskap, du swoor oss i fiool?
Du troolösa! Gud ska däg finna.»

64. Just lijka som ett Leijon, som hinsidon Öön
Får höra sine späde Ungar skrijka,
Full ifwer å full harm dä lägger säg i Siön
Och hinner, förrn man troor, öfwer wijka.

65. Så modder, we Carls hamn, steeg Kung CARL ombord,
Straxt hyssades Trossar och Ankar:
»Å Herren ware mä däg, i Gerningar och Ord,
Och främje dine Anslag å tanckar!»

66. Å Kung CARL drog öfwer det salte Haaf,
Hans Segel stodde alle heelt stinna:
Hans Skepp lupo alle för Winn i fult traaf,
Å lyckelig Hamn alla de finna.

67. Den Swänska Flåte lade wed Päronä til Strands;
CARLS Hiärta af Ifwer mon brinna;
Han fråga sine Swännar: »hwad giör nij nu til lands?»
De roopte alle: »Döö eller Winna!»

68. Straxt täga Konung CARL med ottatusen Man
Alt in under de Gårda-härars Bårgiar:
Men då ska troo Herr Pädars öga da raan
Af Skräck, Ångst å tusende sårgiar!

69. Ty Sermethof mä sex gånger tusen til häst,
Som skulle Silla-Mäcki förswaara,
Han tyckte Swänskas Upsyn waan wärre än en Päst;
Ty tänckte han: »längst frå haar minst faara«.

70. Han rijder til Herr Pädar i Borgen igän
Och säijer: »stora Czar, denna Timma
Är CARL Kung i Swärige mä alle sine Man
Öfwer oss: ty måste iag simma.»

71. Han gaf säg i Strömmen mä Häst å mä Kar,
Han wille säg åth hinsidon laga;
Men många, som då törsta, de somna där qwar;
Starkt Strömme-ruus de kunde ey fördraga.

72. Herr Pädar han ropte med Sårgbundan röst:
»O, Sermethåf, du west wäll at leefwa;
Kom, tag mäg mäd åt Musko i dänna här höst,
De Swänske kulor flyga så skeewa.»

73. »Men, efter Jag drar bort, kiära Cröije, iag ehr beer,
Ty Swenskt Kruut i förr kunnat luckta,
En Fällt-Herres Namn i tagen uppå Ehr;
Nu rijr iag; de komma där i buckta!»

74. Å detta war en Tisdag, i Wintermånan kall,
Då tiugundagen syntes half mogen,
På samma dag i fiool, som Herr Pädar uppå Pall
Swoor wara Konung CARL hull å trogen.

75. Å då drog Kung CARL uth sin gullsmidde Brann,
Han skijner alt som Sohlen den röda:
»Mäd Gudz Hiälp sko wij i dag haa öfwerhann
Å alle Gårda-Männ liggia döde!»

76. Där we sköts Swänsk Lösen mä fyra skått i raa,
At stålts Narwas Tilstånd förfara.
Hwem kunde meer än hon då blij glättug å blij glaa?
Ty månde hon på ögnablecke swara.

77. Då hwijfva Kung CARL mä Tirfingen röd,
Som aldrig drogs uth uthan baane,
Där mä föll och af Himmelen en Tyckna och een Snöö,
Den Ryssa kalla bloodrödan Haane.

78. Där under bröot Kung CARL i Rysseborgen inn
Med alla sina fulltrogne drängiar.
Men då ska tro de Gårda-Män de börgia speta skinn
Å kläda så bloodiga slängiar.

79. Å fijra tiog hundra de swore där uppå,
Med Gudz Hiälp, å brynorna blåtta,
De skulle åttj tusende Wågehalsar slå;
Sij nu Bardas een emoot åtta!

80. Det Gårda-Lägre war af een tweedubbel Borg,
Mä Wallar å stört-diupe Grafwar,
Å spanskt Rytterij kring alt deras Torg,
Som späcktes mä spettsige Stafwar.

81. De Murabräcker låge så högt uppå Wall,
De dundra dä mästa de kunna;
Men lijkwäl gick Kung CARL emot dunder å moot knall
Öfwer alt uti den samma stunna.

82. Jag troor at ingen åf dem, som först lupe an,
Weet sielf hur han kom öfwer Lijden;
Men fromme Häärars Gud, som alt giöra kan,
Han hialp å waa mä dem i Strijden.

83. Nu börgia badda hett för Rysse-ryggars päls,
Medan twee-äggia Klingor de slackta:
»Å den, som wore nu längst Noohl åth te Fiäls,
De hwite Biörnas Ungar at ackta!»

84. De Swänske sammskått ginge som Liungelden snäll
Å tiuge tusen Ryssar de fälte.
Så leekte de mä dem in te mörkaste qwäll;
Kung CARL war Gudz segersamma Hiälte.

85. Men de, som wille römma, de rede uppå broo,
Å Broa braaka sönder i stycken;
De andra wille simma, å somli wille roo,
Men mästedelen drunkna i dricken.

86. De öfrige om Natten de kröpe in i hool
Och ingen toole meera upduka:
»Å ingen utåf oss fåår nåntij meer see Sool!»
Sade de te sin första Dolgeruka.

87. »Doch wille wij först hämnas på desse Tyske Männ,
Som oss brackt i denna Olycka.»
De roopte: »äre wij icke hwar och een ehr Wänn?
Doch högge de dem sönder i stycke.

88. Straxt, när de tyske Riddare dä Specktakel såg,
Twå dödar såge de med ett öga:
»Å aldri wore wij uppå makan et Tåg;
At fäckta meer oss hiälpa will föga.»

89. »Den unga Konung CARL är Herre så Båll,
Hoo weet, han tör skiänkia oss Lijfwe,
Det Ryssa ändå lära oss ifrån taa mä wåll;
Til krigs-Fångar alle wij oss gifwe.»

90. Då gofwe sig til fånga så månge som de waa,
Croije, Felt-Herren, han waa den första.
»Å Stora Kåning CARL, war nådelig!», de saa,
»Wij alle effter din Nåde törsta.»

91. Snart kom och Dåligruka å tiggde sitt Lijf
För säg å sine Mädbröder alle.
Då taalte de Swänske til tijdfördrijf:
»Å desse tiääna bättre te gå walle.»

92. Mä bara hufwun föllo för CARL Kånung need
Mång tusend på nåder och Onåde:
»Herr Pädar, å Herr Pädar, som bort ifrån oss reed,
Du saaker äst til all denna Wåde!»

93. Nu taalte Kung CARL: »heela Wärlden skal see
At Jag als ingen Lust haar i Blode;
Ty stijgen up, i alle, som liggen här å bee,
Ehrt Footfall skall lända ehr til gode.»

94. »I Ryssar, Gewär läggen ned, å gån hem
Hwar å een til hwar sine Orter;
Men om wij någon wäpnad mehr råka utå dem,
De kläda Sko blodiga Siorter.»

95. Å tiuge tusen Ryssar mäd Eene Kiäpp i hann
De ginge där mä sina färde:
»Å skam taa den nånsin meer Sabel rörer an»,
Sade de, där de lope öfwer gärde.

96. Men nije store Jarlar å fäm tiog Håmmän,
De yppeste qwarlefwor af slage,
Dem tog man wara på; de sitta alla än:
D'ää de, som sko betala lage.

97. Å hundra Mura-Bräcker å try tiog å fem
Å tije te, när man nooga räcknar.
Å fast så många Faner, som där kiördes hem,
Men Krookswääl å Haakar ingen täcknar.

98. Å hwem kan tälja punnwaror, pänningar å tällt
Å alt dä, som fans där i Lägre?
Dä nyttiar Konung CARL å hans Män nu i fällt;
Ingen Rysse kan dä mera wägra.

99. Dä säges at Kong CARL i dät hijskeliga Slag,
Sedan Rinnaren snuppla moot Låge,
Haar reede mäd een Stöfwel den uthlängste dag
Å fäcktat med Kiämpa förmåge.

100. Å nu ree Konung CARL te stolts Narwa lilla in:
»Hur stååre te», saa han, »mä min weena?
I Natt wil iag såfwa på hwijta Armen din,
Du har nu länge nog bodt alleena!»

101. Hon fällte i glädie så mången modig Tåår:
»Wällkommen!» swara hon, »du, som stälte
Ditt dyra Lijf up för Sällheeten wår;
Sinne Gud däg, du Stridsamma Hiälte!»

102. Hon tagde, men kiyste på Konungens hann;
Ty Räddhoga, häpnad å Glädie
De lop' i hennes Bröst lijka som hwar om ann;
Doch, Glädien blef främst nu på Wädie.

103. Men sij Herr Pädar håller än öster ut mäd Åå,
Han illfijnas heelt uti Hoge;
Han lyder å han lyssnar hur' alt skulle gåå,
Men sammskåtta räcknar han noga.

104. I det kom een fram, som summet öfwer Flod,
Å wååt war han än baak om öra;
Han lopp, å lopp fort; Herr Pädar, där han stod,
Saa: »hwij löper du så, lä mäg höra?»

105. »See där; see där ä de! nu siuta de igiän;
O, wore iag nu baak om de Kullar!
Ja, rätt nu ä de här, de willsinnte Männ;
Hör på Trommpeta deras, hur' ho lullar!»

106. »Där komma de Swänske i hamn å i häl;
Där hialp hwarken Sabel eller Öxa,
Alt hwa de råkte på, dä sloge de ihiäl»,
Sade han, å han siällfde i Böxa!

107. »De giorde öfwer Wallen så mäcktuge språng;
Ho kan deras Lång-Swääl fördraga?
Dä wärsta war, de skute alla på en gång
Å skoonte hwarken Hals eller Kraga.»

108. »De slogo i hiäl fyra, de sloge i hiäl fem,
De slogo 'hiäl hwar man, kan iag meena;
Å aldri knådes bröö meer i wärdane för dem;
Men iag slapp där undan allena.»

109. »De toge dina stycke å alt dit gewär,
Å alla dina Faaner så nyia.
Mäg tyckes Träa ruska; rätt nu så ä de här,
Här är intet Råd längre bija.»

110. Då ree Herr Pädar åf, men swara ingen raa;
Han månde säg swårliga förfära.
Han stanna 'ke förn hemma i Moskowa staa,
De Tiender han siälf månde bära.

111. De Gårda-Jungfrur dansa i wijde höge Låfft,
De koxa så tijdt under Lijda:
»Å hwem troo där flänger i footsijdan Kåfft?
Snält öster uth så månde han säg rijda.»

112. De Ryske-Fruger stånda we store Nogåhls lee,
De wänta sina Herra hemkomma:
Å hemkomma Hästa, å blodiga waa dee,
Å Sahlana de wore tomma.

113. Straxt hördes ett Skrään långt öster under skog:
»Wee oss! wåre Männ ligga slagne;
Hwem kiörer nu wår Harf, hoo styrer nu wår Plog?
Å alle wåre Herrar ä tagne!»

114. Men där groor en Fägnad i Swearjkes Lann,
De Wall-Barn de lalla å de qwäda.
I Giöta där frögdas bå Qwinna å Man,
De låfwa Gud, som dem welat gläda.

115. Å ähra wari Gud, som hin troolösa slåår,
Som säg ey wil råda eller rätta!
Herr Pädar, dine slagne, som liggia där i skåår,
Å du sielf, äst Wittne te dätta.

116. Du Stoore å du Starcke, i Högdenne boor,
Som ögna-ste'en ackta din Smorde!
Bewara Konung CARL, som säg dig förtroor:
Hans Fijender din Krigs-Ängel Morde!
J hafwen dät wäl hördt, at CARL Kung baar sårgian för hennar.

104.

Malkolm Sinclair.

1. Sist, när på ljuflig blomsterplan
Jag mina lam utförde
Och satte mig, som jag var van,
Der jag bäst lärkan hörde,
Så kom till mig en gammal man,
Beprydd med silfverhåren;
Han såg mig ganska gunstigt an
Och helsade: »god måron!»

2. »Hör», sade han, »kom, Celadon,
Följ med mig litet stycke!
Lägg från dig dina lappris blom,
Du skall få höra mycke'.»
Jag steg strax upp, lad' flöjten bort,
Tog gubben uti handen,
Och kommo vi strax innan kort
Till obekanta landen.

3. Ett fasligt berg midt för oss var,
Det jag rätt häpna' före;
Men gubben sade: »åh, var karl!
Vi så ej hissna böre;
Säg, vet du ej, att veklighet
Har aldrig vunnit ära;
Men deremot manhaftighet
Ses alltid kransar bära?»

4. Häraf så blef jag fuller styrkt;
Men åter'gen förskräckter,
När gubbens hand med rostig dyrk
Åt bergets port blef sträckter.
Jag ville rymt tillbaka; men
Han fattad' mig i armen
Och sade: »har du då, min vän,
Ej hjerta uti barmen?»

5. Jag måtte ropa eller be,
Det halp dock intetdera;
Jag skulle in, vi fingo se
I berget gubbar flera;
Dem jag dock alla trodde väl,
Emedan som de viste
Att de en svensk, upprigtig själ
I skrynkne lemmar hyste.

6. Vi gingo dessa snart förbi
I våra skumma salar;
Men fingo derpå genast si
Täckt liljeklädde dalar
Och lundar af cypresse-trä
Samt ceder-prydde höjder;
Vi togos mot af en allé,
Som var af linder böjder.

7. En äkta sol med silfversken
Och perlestrålar höga
I klara vassen derpå se'n
Begynte sig att löga;
Hon klädde präktigt guld-mohére
Uppå agate-bergen,
Och gjorde himlen klar och skär
I höga safirs-färgen.

8. Beredde foglesvärmen nu
Med gäll-ljudd silfvertunga
För denna gyldne purpurbru'
Begynte till att sjunga;
Kristallekällan, som utför
Demanteklippan kullra',
Hon vid sin klara uppgångs dörr
Med perleböljor pulra'.

9. Inunder hvart ett skuggrigt trä'
Gråhårige sig döljde,
Dem Nöjet satt uppå sitt knä
Och med sin mantel höljde,
Och gaf dem nektar utur gull
Och dem i kärlek kysste;
Med ett ord sagdt: den ort var full
Af allt, hvad ädelt lyste.

10. »Ack», sad' jag, »täcke gubbe, hvad
En sällhet du mig ämnat!
Jag är så hjertans nöjd och glad
Att jag min' får har lemnat;
Säg, får jag icke här med dig
Bakom en buske lefva
Och uti himmelskt nöje mig
Insvepa och invefva?»

11. Men han mig svarad': »käre, håll!
Den, här skall bo och bygga,
Han måste först på verldens boll
Slå odygden till rygga;
Ty utaf alla, du här ser,
Är ingen, som ej kämpat,
Den ene mindre, andre mer,
Och henne förolämpat.»

12. Härvid jag pustad' ängsligt till;
Men fick ej tid att tala,
Ty sinnet föll mig i en grill
Och alltför ljuflig dvala;
Emot oss kom en täcker park,
Ett Floras mästerstycke,
Der gudarne af frusen mark
Had' gjort ett sommarsmycke.

13. Der stodo lagrar i gevär
Och skilrade för solen,
Derunder växte röda bär,
Som prydde gröna jolen;
Der stod en vattukonst och grät,
Så klara vattnet flödde.
»Så var», sad' gubben, »hennes sed
Se'n Carl den tolfte dödde.»

14. Och är det fåfängt bjuda till
Beskrifva denna prydnad;
Med tysthet jag här hellre vill
Bevisa Himlen lydnad.
Dock kan jag ej förtiga, hvad
Oss se'n för nåde hände,
Då jag min' ögon, nöjd och glad,
Åt höga slottet vände.

15. För nämde slottets kopparport
En hop stålklädde svenner
Nedkommo ifrån Baldurs ort,
Helt trogne Martis vänner;
Med dragne pampar stodo vakt,
Att ingen skulle klifva
På slottets sammetsklädda prakt
Ell' blanka silfverskifva.

16. Men, tänk! så bistre, som de här
Med bleka ansigt' stodo
Och hotades med blankt gevär,
Så tog' de dock till godo,
Att gamle gubben ledde mig
I deras förmak dyra,
Der ett ungt lejon roat sig
Ett korsadt klot att styra.

17. Jag häpna' nu långt mer än förr,
Men skräcktes ännu mera,
När gubben lätte på en dörr
Af klara silfret skära.
Inför den samma var en sal,
En sal för alla salar;
Der inne luften var helt sval
Och ljuset som i dalar.

18. Kring om ett präktigt silfverbord
Tolf svenska Carlar suto,
Som talte inte många ord,
Men konga-miner guto.
De åtta sågo gamle ut,
De fyra intet späde;
De förre, som de dock förut
Från verlden gjort afträde.

19. Den Nionde i denna rad
Tyckt's ha' ett hastigt sinne;
Den Tionde sågs djerf och glad,
Med mod i bröstet inne;
Den Elfte var en täcker karl,
Han satt och räkna' pengar;
Han delte ut, liksom en far,
Till sina barn och drängar.

20. Den Tolfte var en sirlig, lång
Och väl uppväxter hjelte,
Den man kund' se ej enda gång
Sitt karlahjerta fälte.
Hans ögon voro oförskräckt'
Liksom på unga örnar;
Hans styfva näfvar knyttes käckt
Som rammar uppå björnar.

21. Hans korta hår, som kämdes opp,
Afbildade en krona,
Som var åt en så dugtig kropp
En sirlig hufvudbona.
Hans armar, ben vor' full' af merg,
Hans skuldror utaf styrka,
Hans länder voro liksom berg
Och marmorn i vår kyrka.

22. Han satt uti en svensker rock
Af blått, passabelt kläde,
Han hade elghudsköller ock,
Som aldrig låg i träde,
Och handskar utaf samma slag,
Som långt på armen räckte;
Tror knappt manchetten satt i lag,
Den styfva kragen täckte.

23. Ett tjockt gehäng, tre finger bredt,
Var spändt på blåa rocken;
En gruflig pamp, den mången sett
Nedsabla hela flocken,
Satt, dragen till en tredjedel,
I detta gula bälte,
Och ville ut, ge den sin del
Som träffa' hennes hjelte.

24. Ibland så steg han upp och gick
Med sina stöflar store,
Som sutto uti krigsmans skick
Och föga blanke vore.
Han hade sporrar uppå dem,
Så stora, att de passa
Åt sådan fot och karlalem,
Med sina kringlor hvassa.

25. Sin ganska stora, höga hatt,
Den gyldne knappen prydde,
Han på sin krönta hjessa satt;
Se'n stanna' han och lydde,
Hur' kämpevakten skilrade,
Så att gevären slamra';
Man kunde se, han undrade,
Ho kom till dödens kamrar.

26. Strax lättes blanka dörren opp:
En svensker jarl framträdde
Med skjuten, sargad hjeltekropp,
Dock miner intet rädde.
Hans ansigt' var med blod besköljdt,
Nedsabladt, trampadt, slaget,
Och bröstet, som hans hjerta döljt,
Had' grofva skott intagit.

27. Hans hjerna satt i håret klent,
Jag ryser det att nämna;
Men glädes, att ej är för sent
För Himlen sådant hämna.
Han hade spänd pistol i hand,
Liksom han ville skjuta;
Men dödens hårdt åtsnörda band
Befalte'n förr att sluta.

28. Han helsade på svenskt manér;
Då kongen nådigt svara'
Och sad': »vi känne inte er,
Hvem skulle I väl vara?» —
»Jag är», sad' han, »en svensk major,
Mitt namn är Malkolm Sinclair,
Min själ nu nylig' af mig for
Från hjertats vrår och vinklar.»

29. »Hur», sade kungen, »blef du död,
Du tappre krigsbuss store?
Du äst i blod så färgad röd,
Liksom du slagtad vore.» —
»Jo», sade han, »Hans Majestät!
En oförskämd Bellona
Har så betalt de trogna fjät,
Jag gått för Sveriges krona.»

30. »Ja så», sad' kungen, »men hör på:
Hvar var du, när du dödde?» —
»Från Breslau något när' en å
Ur mina ådror flödde.» —
»Hvem mördat dig?» — »Sex ryske män,
Som stulo af mig lifvet;
Had' jag fått tid, jag dem igen
Skull' snälla piller gifvit.»

31. »Ja så, då slås vårt Sverige än
Med ryssen uti ifver?» —
»Nej, Hans Maj'stät, han är vår vän,
Så sagdt åtminston' blifver.» —
»Nej säg, men hvad för slag had' du
I Breslau till att göra?
Säg, sku' vi tro, att kejsarn nu
Vill sig på oss förföra?»

32. »Nej, män, det höres intet af;
Mitt äfventyr var detta:
Jag for till sultan i fullt traf,
Min konungs värf förrätta.» —
»Ack, sultan! Håll, håll, Sinclair håll!
God' vänner, Carlar alla,
Här är en svensk från verldsens boll,
Som mördad nödgats falla.»

33. »Se, hvar han står, och bloden ned
I strida strömmar rinner!
Der kan man se en hjeltesed,
Som ej i döden svinner;
Tänk på, han kommer från Turkit!
Ack, låt oss då få höra,
Hurledes Mars sin dragne plit
Nu brukar till att föra!»

34. Strax reste de sig alle tolf,
Vår Sinclair att bestråla,
Som deras blanka silfvergolf
Med röda saften måla';
Den Elfte sad': »stig hjelte, hit
Till bordet, me'n du talar!
Lägg bort pistolen och din plit!
Han dig ej mer hugsvalar.»

35. Ty klef han fram uti sin blod,
Att den kring benen stänkte;
Ett karlaväsend', hjeltemod
I röda köttet blänkte.
Den Tolfte sad': »berätta snart,
Hvad sker i våra länder,
Ditt ärende och öfverfart
Samt hvad der uppe händer!»

36. »Jo», började' han, »vårt Svea är
En dame, som stilla sitter
Och sina gröna lagrar skär,
Förnöjd med fogleqvitter.
Hon dricker fridens söta vin
Ur Friedrichs gylne koppar,
Och skådar med en hurtig min
På sina blåa troppar.»

37. »Och skall knappt någon hafva sett
En så förnuftig flicka,
Som, fast hon framdels sig beredt
På grönan kjortel sticka,
Har hon dock laddat flinkt gevär
Och lagt utmed sin sida,
Så att, om nå'n skull' gå förnär,
Skall han i fallet bida.»

38. »Hon klär sig som en karl med hatt
Och lider ingen mössa;
Dess purpurmun får ingen fatt,
Fast mindre lof att kyssa,
Mer än som hennes äkta man,
Kung Friedrich store, dyre,
I hvilkens trogna, starka hand
Hon anförtrott sitt styre.»

39. »Och som hon vänlig min vill se
Af alla uppå jorden,
Så täcktes hon ock nådigt ge
Åt mig de höga orden:
'Red, Sinclair, red dig till och far
Till sultans varma länder!
Du vet vi vänskap plägat har
Se'n Carol var i Bender.'»

40. »Ty for jag stad i största hast,
Kom lyckligt ock tillbaka;
Men åter bort på lyckans kast,
Min konungs värf bevaka;
Kom lyckligt dit, förrättad' väl,
Hvad mig var budet göra,
Fast oväns arga, falska själ
Vill smädetal kringföra.»

41. »Nu slogs sultan och slås ännu
Med ryska kejsarinnan.
De ge hvarannan tu för sju,
Dock tyckes sultan vinna.
Och efter jag till honom for,
Strax ryska hofvet gissa',
Att jag på Sveriges vägnar svor
Med honom punkter vissa.»

42. »Man tillad' äfven också se'n,
Och ilskan dermed viste,
Att mången ryss båd' arm och ben
För min skull plötsligt miste;
Och att jag kund' ej för min död
Det väna folket lida,
Samt att min klinga ofta flöt
Okallad ur min slida.»

43. »Nu var jag rester derifrån,
Till Breslau ändtlig' kommen,
Hvarest, när såsom min person
Af amtet blef förnummen,
Mig önskades en lycklig fart
Till svenska kungens länder,
Det jag ock upptog för en art
Af Sveriges trogna vänner.»

44. »Men när jag sedan några mil
På vagn från staden hunnit,
For en af sex liksom en pil
Förut, den se'n mig vunnit;
Han kom tillbaka, lade an,
Och fråga', hvad jag förde
För lustigt nytt till Sveriges land,
Som ryska kronan rörde.»

45. »Jag viste'n af rätt temlig' kort;
Men fyra hans dragoner
De ryckte mig af vagnen bort,
Ursinnige pultroner;
Och refvo till sig allt, hvad som
På papper var uppskrifvit,
Der jag helt troget handlat om
Hvad Sverige nyttigt blifvit.»

46. »Se'n sporde han mig åter till,
Hvad mera nytt jag hade;
Jag teg derpå, förbittrad, still',
Då annan en strax lade
Mig genom hufvud med ett lod,
Så att jag nödgas falla;
Min själ for bort, mitt hjerteblod
Och krafter blefvo alla.»

47. »Se'n höggo de mig lem från lem,
Fast hjertat i mig picka';
Man orsak har berömma dem
Som, utan till att klicka,
Förmådde skjuta mig ihjel
Med ellofva pistoler;
Den tolfte ligger ännu här
För svenska tolf Caroler.»

48. »Och således har oskyldigt jag
För ovän misstänkt blifvit,
Jag har för samma sett min dag
Och måst qvittera lifvet.
Min själ var ännu aldrig arg
På ryska kejsarinnan,
Dock ryssar mig som björn och varg
Handterat härutinnan.»

49. »Och uppå ett förrädligt sätt
Man mitt portrait utsände,
Så att det skulle falla lätt
Mig slå, hvar jag anlände;
Nu ha de då sin önskan fått,
Dock kan det mig hugsvala,
Jag vet, min konung detta skott
Lär ofelbart bet . . . beklaga.»

50. »Men, Sinclair, hör!», den siste Carl
Till honom derpå sade;
»Säg, fick du ej som tapper jarl
Dig värja för slik skade?» —
»Nej», sade han, »de röfvad' bort,
Som tjufvar, vapen mina,
Och gjorde se'n processen kort
Och glömde mig att pina.»

51. »Nu», sad' kong Carl, »vi säga kan
Det hjertligt oss förtryter
Att en så hurtig karl och man
Så hårda isar bryter.
Och straffe Himlen äfven den,
Som åt ditt blod sig fägnar
Ell' sändt de mördare och män
Ell' dem försvarar, hägnar!»

52. »Men, à propos, håll, Sinclair, hör!
Hur är med Pruthska freden?
Månn tro i folket hjertat dör,
Till tiden blir förliden?» —
»Nej, nej, Hans Majestät, tro fritt,
Sultan har hårda näfvar,
Och felas föga hvar ta'r sitt
Och ojemt byte jäfvar.»

53. »Ja, men det vor' lust höra få
De gamle tappre götar
Ännu en gång med mod gå på
Och dela karlastötar;
Man menar, deras krutrök lär
Kring verlden ännu lukta,
Och ingen är, som icke svär
Sig kunna tio tukta.»

54. »Hans majestät, tro säkert, att
Om de allenast fingo
Se hans maj'stäts durchskjutne hatt,
Det skulle dem så tvinga,
Att hela hjertat upp och ned
I bröstet skulle picka
Och deras svärd på karlased
Begära blod att dricka.»

55. »Kung Stanislaus, käre, säg,
Hur' är det med hans lycka?
Säg, vandrar'n än på ojemn väg
På lyckans falska krycka?
Säg, vill ej någon puissance
Mer uppå honom tänka?
Har då hans sol gjort alliance
Med mörkret, mer ej blänka!»

56. »Hans Majestät, han lefver nöjd
På lyckans lägre säte,
Och tror man han är föga böjd
Mer om sin krona träta.
Dock törs jag inte gerna se
I ödets döljda lagar,
Han får henn' än en gång, kan ske,
Om himlen så behagar.»

57. Rätt som man nu så taltes vid,
Så hördes litet bulra,
Och utför fönstren sågs derned
Helt många vagnar kulra.
Man sporde genast, ho der var,
Då bleka vakten svara':
»En ganska stor minister-skar'
Är kommen här att vara.»

58. En kom strax in, fick audience,
Hans sak de snart afgjorde;
Se'n slog han upp sin reverence
För hela kungaborde;
Gick derpå ut, en ann' kom in
Och för sitt hof agera'
Så fermt, att man dess stolta min
Och slughet admirera'.

59. Ja, hvart ett hof af Jafets land
Här hade en minister,
Som med helt mjuka kärleksband
Skull' binda alla tvister;
Och hvar och en kom till förhör,
Så snart det honom borde;
Men ingen inför deras dörr
Okallad träda torde.

60. Här var nu kejserlig och fransk
Samt engelsk, preusk och rysker,
Här var en italiensk och spansk,
Holländsk samt dansk och tysker.
Ja, jag kan sannerligen ej
Mig alla nu erinra;
Men alla syntes utaf mej
I guld och silfver glindra.

61. Jag stod hos gubben så långt bort,
Att jag ej kunde höra
Hvad dessa herrar talte kort
Ell' det till sinnes föra;
Dock smög jag uti skuggan fram,
Så snart en tala börj'de,
Som sad' sitt hof fått hjertekram
Af allt det Sinclair sörjde.

62. Och talte'n, liksom man förut
Skull' trott det hofvet villa,
Att Sinclair på sitt lif fick slut
Och nödgades bli stilla.
Han ropa' mycket om honneur,
Om ädelt, kristligt sinne,
Och att dess hof allt ärbart gör
För verldens friska minne.

63. Han declarera' den infame
Och hofvets rang ovärdig,
Som inte hade blygd och skam,
Att slå en så rättfärdig.
Och när han ändtlig' talat ut,
Så strök han uppå foten
Och mente med sin söta trut
Nu lagat bot för soten.

64. Man tog hans talan gunstigt opp
Med helt förstälda miner,
Man log åt tankens fria lopp
Och tungans styfva liner;
Sist tacka' mannen kärligt för
De målade douceurer,
Som han så ymnogt dem nu gör
Af alla slags couleurer.

65. Just nu steg Carl den Tolfte bort,
Tog Sinclair uti handen;
De gingo ut, och innan kort
Sågs de på gröna landen.
De gick tankfulla upp och ned
I vackra gångar gröna.
Att de om vigtigt taltes vid,
Man kunde se och röna.

66. Man kan ej veta hvad det var,
Hvarom de raisonera';
Men stundom sågs den store Carl
Sig litet alterera.
Omsider kommo de igen,
Då Carl den Elfte fråga':
»Hur står det till, min son och vän?
Ditt hjerta står i låga.»

67. »Åh, bagatelle!» sad' han, »min far,
Jag utaf åtrå brinner,
Att se om Mars der upp' är karl
Och om han kransar vinner;
Jag vill mig laga till gå opp,
Bli borta några dagar
Och föra an min hjeltetropp,
Så att . . . bragar.»

68. »Kom, Sinclair», sad' han, »kom, följ med,
Vi sku' för ros skull pröfva
Att bryta stål som rutit trä
Och styfva kaxar söfva.»
Vår Sinclair genast färdig var,
Hölt tropp med slika frågor;
Han tog en air som modig karl
Och döljde sina plågor.

69. »Flinkt väsend'», sad' kung Carl, »skall bli,
Friskt, bussar uti norden!
Båd' sol och måne skall få si
Förändring uppå jorden.
Kom, Sinclair, låt oss här gå opp
Och genast slå till korum,
Och rida kring i fullt galopp
På Martis flinka forum!»

70. Den Elfte tog den Tolfte fatt
Rätt som han skull' marchera,
Och sad': »min son, vi ha god natt
Från verlden tag't; än mera,
Om du nu skulle komma hän,
Vor' ingen, som dig kände
I hela vida Sveriges län
Ell' tankan på dig sände.»

71. »För öfrigt drar vår måg, din bror
Och svåger, Friedrich store,
För allting omsorg, så jag tror,
Om du der sjelfver vore,
Så skull' det vara alldels ett;
Du känner ock Ulrika,
Din syster; derför' kom och sitt,
Ej efter oro fika!»

72. »Jag menar du må vara mätt
Af slika sura drufvor,
Som hade knappt på tronen trädt,
Förr'n ovännen dig trugar,
Att gå med sig på fältet ut
Och fast han grufligt tappa',
Så had' han dock så när en klut
Bortrifvit af din kappa.»

73. »Se'n fick du ej ditt Sverige se,
Förrn kort förrän du dödde,
Du, som tolf år och tvenne tre
Dig på din klinga stödde.
Nu är du kommen uti ro,
Bli då, för Guds skull, stilla;
Låt dem, som nu på jorden bo,
På slika saker grilla!»

74. Vid dessa ljufva fadersord
Strax sonens ögon runno,
De stego åter till sitt bord
Och armar kärligt bunno.
»Ja», sade han, »min ljufva far,
Jag vet väl jag är döder;
Men för den kärlek, som jag har
Till Sverige, jag dock blöder.»

75. »Jag vet hvad hjerta, kraft och mod
Jag i soldaten satte,
När jag midt för hans ögon stod
Och sjelf i fästet fatta';
Och der jag red för rytterit,
Der växte mod i bröste,
Der drog en karlaarm sin plit
Och blod på marken öste.»

76. »Hjelp, Gud! Jag kan ej utan gråt
Och tårar mig påminna,
Då jag och Rehnsköld följdes åt
Vid Narva, kransar vinna.
Det blåst' al'armes, vi gingo på,
Så solen hufvud' skaka',
Och Cronstedt sköt, så bergen blå
Begynte till att knaka.»

77. »Än Düna slag, än Clischou då,
Än Cracau, Lemberg, flera,
Månn' tappre svenske bussar blå
Ej der souveraint regera?
Augustus måste ju af tron,
När som han såg min klinga,
Och nu . . . . .
Det kan mitt hjerta tvinga.»

78. »Fast mången tyckte, att min sol
Sig bergde vid Pultava,
Och steg inunder mörker pol,
Att låta sig begrafva:
Så, tro mig fritt, had' Friedrichshall
Mitt lif så brådt ej ändat,
Had' mina grofva styckens knall
Väl nya solar tändat.»

79. »Men nu är fåfängt tala om
De förra friska tider;
Vi veta dock ej huru som
Man nu på jorden strider.
Dock önskar jag mitt Sverige godt,
Jag, som dess konung varit,
Och klädt för samma många skott,
När jag i fält har farit!»

80. »Så må då väl, I bussar blå,
I lejon uti Norden,
Låt se, I alltid på er stå
Och egen norra jorden!
Jag tackar er för hvar en dag
Jag eder kommendera',
För I gick på i mina slag
Och veko ingendera.»

81. »Gack, Sinclair, i ditt rum och sitt,
Sätt värjan i din skida!
Oss har dock himlen mycket gett,
Hvarmed vi tiden lida.
Vi ega ju en gudafröjd
I våra himlasalar,
Vårt läger är af nöje böjdt
I täcka liljedalar.»

82. Af denna hjelten ifren svann,
Hans grymma ärr ej sågos,
Han sig förnyad genast fann,
Hans kropp ej mera plågas;
Fast han i verlden hurtig var
Och kunde tycken vinna,
Vardt han dock nu en annan karl,
Som vi en gång sku finna.

83. Strax steg vår Sinclair i ett rum,
Som klart af perlor lyste;
Der mötte'n hjeltar, famna'n om
Och honom kärligt kysste;
Der inne sågs i blåa klä'r,
På silkesklädde troner,
Högborne ädle, som gevär
Ha burit för tre kronor.

84. En gudalust kringsväfvade
Och allas hjertan nöjde,
Jag skåda' det, jag bäfvade
Och mig till marken böjde;
Jag knäppte mina händer hop
Och vördsamt gratulera'
Med underdånig suck och rop
Dem, som så väl regerat.

85. Se'n tog mig gubben vid sin hand
Och förde mig tillbaka;
Jag grät, att mina lefnads band
Förhindrad' mig att smaka
Ett sådant nöje, som här var
För dem, som väl ha lefvat,
Och efter ärans krona rar
Med fulla krafter sträfvat.

86. Derpå fick jag strax se min hjord
Och lamungarne snälle,
Som åto vid sitt blomsterbord
På samma rum och ställe.
»Se nu», sad' gubben, »lemnar jag
Dig der jag dig frånledde,
Och glöm nu aldrig denna dag
Ell' hvad på honom skedde.»

87. Och härpå tog han mig i famn
Och tacka för godt följe.
Jag bad'en säga mig sitt namn,
Men han det mig fördöljde.
Se'n stulla' han från mig igen,
Jag stanna' qvar och qvillra',
Tills denne min utlefde vän
Utur mitt sigte tillra'.

88. Se'n satte jag mig ned och grät
Och ömkade den skade,
Att Sinclair så i hastighet
Sin' ögon sammanlade:
Det var likväl en hurtig karl,
En krigsbuss och en hjelte,
Som, der raison fått blifva qvar,
Med Küthler väl spänt bälte.

89. Ack, tänk hvar redlig svensk uppå
Den herrens svenska hjerta!
Mång' hjeltes hjerta blifva må
Mot hans en liten ärta.
Ja, tänk uppå, hur' som han föll
Och hvem den gerning gjorde
Samt hur' han tyst i döden höll
Hvad sägas just ej borde.

90. Derför, I hjeltar, som ha mod
Och hjerta uti bröste',
Ack, hämnen Malcom Sinclairs blod,
Som Küthler mordiskt öste!
För öfrigt är jag städse er
Tillgifven alla tider,
Och slutar nu, helst som jag ser,
Vår sol i skuggan skrider.

105.

Hönsgummans visa.

1. Hanar å hönor å kycklingar små,
Spring glättuga nu,
Qväd mina pullor å tuppar, hå, hå,
Sjung kuckuliku!
Lät si, hvar en hoppar
Ikring sina koppar
Å näbbana doppar.
Jag orkar illa gå,
Sitter gammal å grå,
Men qväder ändå.

2. Fyra tjog år, å så nitton dertill,
Ä min ålder i dag.
Folcke må tro mäg så mycke di will,
Men aldrig vet jag,
Min hog vari bätter
Förnögder å lätter,
Båd dagar och nätter,
Än han ha varit nu
På sex år eller sju
För nån herre å fru.

3. Fem stora herrskap på herrgålen vår,
Allt efter hvar ann,
Mins jag så väl, som de varit i går;
Och derföre kan
Min åldriga tunga
Om herrskapet sjunga,
Bå gamla å unga;
Den, som ha vari mä,
Må ju veta hur dä ä,
Var man säker på dä.

4. Årsgammal var jag, då fröken for bort,
Då hörd jag di sa
Hur hon ha hushålla, rundt eller torrt,
Dä va som dä va;
Men bort vill hon resa
Te den, som kan läsa
Bakfram i katkesa;
Lika hva di sa,
Nog ha fröken vari bra;
Men di narra'na sta.

5. Sen var en herre på gålen, jag mins.
Han va väldug med art;
Yppare husbonde näppliga fins,
Men han dödde så snart;
Å frun, som vardt enka,
Fick sörja och tänka,
Hvad hon skulle skänka
Te dem, som mä magt
Uppå gålen hade akt
Och om egorna vakt.

6. Bästa, som frun i sitt hus hade qvar,
Var en endaste son,
Fyra års herre, som miste sin far;
Men mins, han va mån

Om åkrar å ängar
Å flitiga drängar,
Om egor å pengar.
Han föga var stor,
När han följde sin mor
Å kring egona for.

7. Grannsämja, hemfred å styr på sitt hus
Hölt han som en kar.
Frun, som han fick, var ett dygdenes ljus,
En fröken så rar,
Så from å gudfruktig,
Så sedig å tuktig,
I hushållet dugtig,
Att af detta par
Är åminnelse qvar
Alla verldenes dar.

8. Arfvingar fingo den herre å fru,
Jag mins inte grannt;
Som jag kan tycka så voro de sju.
Jo, jo, dä va sannt;
Ty fyra, de siste
Små herrar, jag visste,
Att herrskape miste;
Den äldsta va qvar
Å så fröknar et par,
Med moder å far.

9. Herrskape sjelfva, de lefde så kort,
Jag mins hur vi grät,
När som vår nådiga fru dödde bort.
Den sorgen var het
Å svår för oss alla
Som bittraste galla.
Vi gick här å valla
Bå nätter å dar,

Å den ömmaste var
Vår bedröfvade far.

10. Fyra, så när som ett fjerendels år,
Han lefde derpå:
Men, famikatten! när han stog på bår,
Hur di glunkade då.
Di sa: vi få värre
Bå större och smärre;
Vi miste en herre,
Som ville å fick
Hålla ordning å skick.
Gissa på hur ä gick.

11. Sonen tog hushålle först uti akt,
Men sen for han ut,
Reste med junkrar å drängar på jagt,
Hade kulor å krut.
Men trolla dä krute,
Di hölts mä der ute!
Dä vålde på slute
Att räfvana log
Åt dä skotte, som tog,
Då vår husbonde dog.

12. Endaste systern va frommer å go,
Som ärfde sin bror;
Att hennes herre på lofven å tro,
Som han henne svor,
Fick styra å stella,
Så de blefvo sälla,
Som hade vari snälla.
Å sen ha dä gått
Bå mä stort å mä smått
Såsom han ha förmått.

13. Nog va dä mer än halft anna tjog år,
Då herrskape här
Rådande voro på herrgålen vår,
Med mycke besvär.
Nu ä di döda
Från omsorg å möda;
Vår ögon ä röda,
Ty jemmer å gråt
Va vår dagliga låt
Hela tiden bort åt.

14. Men huru väl ha den Högste försett
Vår herrgål igen?
Mä både herre å fru han ha gett,
Så jag aldrig vet än,
Sen jag börja lära
Ta maten å bära
Te pullorna kära,
Dä låti så väl
För bå' junker å häl,
Bå' te kropp å te själ.

15. Herrskape läser å sjunger å ber,
Dä märker väl jag;
Unge små herrarna lära ju mer
Hvar endaste dag.
Aldri ska höras
Nån orätt få gjöras,
El' någon ska töras
Te peka säg fram,
Å biu te nogon skam,
Munser ell madam.

16. Herre Gud, signa di dygdiga två,
För all ordning å tukt!
Himlen bevare de plantorna små,
Deras härliga frukt!

Så den må bli mogen,
Te dygd redebogen,
Rättrådig å trogen!
Ty då bli dä gott,
Te fä del i den lott,
Som jag ha nu fått.

17. Solen å månan å stjernorna ge
Sin härliga glants,
Djuren på markene nöje bete
Med lek uti dants.
Hela jolen hoppar,
Å mustiga droppar
Gör lustiga kroppar.
Flicka, qvick å ung,
Kan du bättre, så siung;
Jag ä gammal å tung.

Fortsättning.

1. Aldrig jag tänkte få lefva den dag,
Då så skulle gå.
Knappt någon aktade ordning och lag,
Hvar en ville rå.
Å gårdsvenner dyra,
I tvedrägt och yra,
Ble styfva att styra.
Sjelf Herren, god och mild,
Må ställa hur han vill;
Det dock illa gick till!

2. Ledsen, då husbond' gaf all ting god dag,
Det mins fuller jag;
Sade: »så följ då hvar en sitt behag,
Hur det tager lag.»

Men huru de maka,
Gafs styret tillbaka
Åt husbonden att vaka.
Å hade nog gått bra,
Om dä gått som han sa;
Men dä gick som dä va.

3. Aldrig jag glömmer en tisdag om qväll,
Hur illa bar tell:
Ruggoter satt hvar en tupp på sitt gjäll
Och mådde ej väl.
Jag sade: »vassmänte!
Någ ondt vi oss vänte,
Det slår inte slänte.»
Jo menna, hvad det drog:
Ack, vår husbonde dog,
Å det var ju allt nog.

4. Borta var den, som tog gården om hand
I främmande land.
Tårar här flöto, med hjertsuckar bland,
På land å i strand.
Ack! allt lik en öken;
Vi ryste för höken,
När fru mor å fröken,
Ja, hela gårdens ros
Frå oss reste sin kos.
Sorg och saknad derhos!

5. Trohet å sämja fanns knappt mer igen,
Ty agget det brann.
Dräng emot fogde å fogde mot den,
Hvar man emot man.
De betos å trätte,
Sig inbördes frätte,
Hvar andra ej sätte.
Den, som då tömmen fick,

Körde på utan skick,
Hej! så långt, som dä gick.

6. Hem kom herren (å säll vare han!),
Han gården tar an;
Ställer i ordning oredan, han fann,
Det bästa han kan.
Folket sig brydde,
Allt illa uttydde,
De honom ej lydde,
Ty alla ville rå.
Men ack! gissa bara på,
Huru kunde det gå?

7. Trollen i bergen de sågo derpå,
De logo i mjugg,
Blåste på elden, hvar en i sin vrå,
Å vakte för glugg.
Å än deltes pengar,
Än ovett å slängar
Bland herrgålens drängar.
Den striden håldes fast
Om ett husbondekast.
Men si! kedjan hon brast.

8. Högt talte husbond till folket en dag:
»Är slikt lyda lag?
En ska bli rådande, I eller jag.»
Det tog ock ett tag — —
Ty för detta öga
Straxt föllo till föga
Båd låga och höga.
De krupo i en vrå,
Gjorde ed deruppå
Att nu herren ska rå.

9. Allt går nu skickligt, som höfves det gå,
Var man säker derpå!
Sysslorna drift å nytt lif börja få,
Så bland stora å små.
Kom, se man hur sämja
Kan pullorna främja,
Å ofällen tämja.
Se, hur roffogeln flyr,
Så fort som dagen gryr;
Ty en husbonde styr.

10. Alla gårdsegor han noga kringfar,
I sigte dem tar;
Å för ofredande, nätter å dar,
Han ställer försvar.
Se! hur han sträfvar,
Med svenska mannanäfvar,
De örnar å räfvar,
At drifva härifrå,
Som torde lura på
Mina kycklingar slå.

11. Knappt maken herre, att dygder ha fått,
Om gården har rådt,
Hyllar ej mer det, som stort är, än smått;
Men alla gör godt.
Den armod vill öda,
Å hungeren döda,
Som far ger han föda.
Han gifver mig ock stat,
Så att hönsen få mat;
Si! så väl vill han ha't.

12. Signe den högste, som magtena har,
Vår husbond' å far!

105. HÖNSGUMMANS VISA. FORTSÄTTNING.

Göre dess lefnad lycksalig å klar,
Mång tusen tjog dar!
Dess syster å moder
Samt frua så goder
Få ock ärestoder!
Nu har jag lefvat nog — —

Tänk! att dödsklockan slog
Å vår hönsgumma dog.

106.

Stenen i grönan dal.

1. I Werlden medhan wij lefwe,
I syndenne wij oss öfwe,
Thet är wår störste åtrå.
Gudz Ord wij achte så ringa,
Wij siunga, danse och springe,
Så pläghar thet mäst tilgå.
Til Höghfärd och pråål,
Ställe wij wårt mål,
Then är nu achtat öfwer andra,
Som kan godha sedher förwandla;
Som Apinior plägha göra,
Alt nytt wele wij införa.

2. En dygd är ibland andra:
Landzsedher icke förwandla,
Som hafwa sitt rätta skick.
Thet är jw en stoor ähra,
At fölia the gamblas lära,
Som är förvthan swick.
The laghade wäl,
Medh lämpa och skäl,
Godha sedher the månde förswara,
Alt nytt tå läto the fara;
Thet kan ey werlden besinna,
Thet få wij medh tijdhen förnimma.

3. Sitt okynne wil menniskian hafwa,
All ting förwandla och lagha,
Sig sielff til stort förderff.
Ostadigh är hon vthi all ting,
Som Hiwlet löper hon omkring,
Til skadha meer än förwerff.
Then heter en man,
Som wända kan
Efter sitt sinne och tycke;
Then sigh kan klädha och smyckia
Medh fremmande skick och sedher,
Förachta så Landsens hedher.

4. Pråal, ståt och flere okynden
Ökas nu så marghalunde
Moot thenna sidhsta tijdh.
Gudz Ord och Kyrkior förachtas,
Gudz fruchtan lijtet betrachtas,
Tu, långmodighe Gudh, äst blidh.
Höghfärd och Prång
Hafwa nu framgång,
Gudz Ord och hans försambling
The lida allt mest förwandling;
För them wil Gudh doch stridha,
Medh wredhenne medhan han bidhar.

5. Een fastan grund wij bygge på,
Thet skal moot ändan så tilgå,
Thet witne skrifter alla.
Wår Frelsare hafwer thet sagdt,
Hans helghe Apostlar gifwa thet macht,
Thet kan slet ingen vndfalla.
Them leer werlden åt,
Och hållas för flåk,
Som sin troo ther til sättia;
Okänd är henne en flättia,
Gudh skal sina wäl förswara
För all thera giller och snara.

6. Rådha wil iagh hwar Christen man,
Som margha Skrifft wäl läsa kan,
Han gifwe gran acht vppå
The gamblas dicht och theras grund,
Hwadh the oss lära så margelund,
Huru framdeles wil tilgå.
Ifrå thenne dagh,
Wil alt i olagh,
Så wäl hoos fattigh som rijka,
Ingen kenner snart sin lijka;
Thet wil nu ther til lända,
At werlden får sin ända.

7. Vpå en Steen är funnen en dicht;
Hon är åskrifwen medh Runa skrift,
Hon sattes ey tijt i går.
Emillan Norrijke och Jämteland,
Then skrift hafwa läsit qwinna och man,
Han har stått månge åhr.
Han är nu omkull
För wåra skull,
Ty thet är alt framfarit,
Som oss är vppenbarat;
Jagh wil gifwa tilkenna,
Hwart vth then Skrift monne lända.

8. Swenske Män skola thet förstå,
At thenna skrift lydher them vpå,
Thet är i sanning wist.
Förfarenheten röjer thet wäl,
Oss brister ingen fulgodh skäl,
Än dwälier någhon list.
Medhan Stenen stodh fast,
Brukadhes och så last,
Men när han böriadhe falla,
Fulbordes ondskan medh alla.
Thet wele wij nu framföra;
Then öron hafwer, han höre.

9. Then Runeskrift hon lydher så,
Som iagh wil låta nu förstå,
Thet är ett klagha taal:
The Swenske tagha widh vthländsk sedher,
Och kränkia så sin forna hedher,
Dogh står Stenen i grönan daal.
Thet är manne wart,
Och vppenbart,
Thet är jw så tilgångit,
Osedher hafwe wij vndfångit,
Lands ähran och hedhren borta,
Godha dygder wij afkorta.

10. Tå kyrkior warda fångehws,
Gudz tiensten mister sitt rätta liws,
Så står än Stenen widh sitt lagh;
Som nu är skedt i någhre åhr,
The fattighe Christne fara som fåår,
The qwälias bådhe natt och dagh.
The andras lust
Är wijn och must,
Som sådant komma til wägha,
Sigh sielf ther medh förgifwa,
The få thet sielfwe röna,
När Gudh wil allom löna.

11. När Skalkar och Bofwar trijfwas,
Och ährlighe män fördrijfwas,
Så står än Stenen widh macht;
Som nu är skedt och dagligh skeer,
Hwar man och thet för öghon seer,
Thet är dogh fast ett ont Compacht.
Thet är theras art,
O Gudh kom snart,
Förwendt thera modh och sinne,
Lät oss tijna nådher finna,
Förhindra theras wilia,
Som oss wele frå tigh skilia.

12. När Präster warda Bönder,
Och Bönder allas widhunder,
Tå ligger Stenen om kull.
Som nu är skedt och hwar man weet,
Han ligger i grönan lunde,
O Gudh war tu oss hull.
Nu drijfs thet spel,
Hwar gör hwadh han wil.
Then räknas nu wara then bästa,
Som ondt kan mäst stadhfästa
Och nedhertryckia then fromma,
Ther af sigh daghligh berömma.

13. Thet är ey vnder at så går til,
Ty werlden sådant hafwa wil;
Emoot sin sidsta stunder.
Hon måste nu brytas och rasa
Och öfwa sig bådhe i skam och last
Medh alla list och funder.
Så är jw gådt,
Som förr har spådt
Gudz Ord och Skrifter många;
The fromma kennas widh wåndan.
Nu ligger Stenen medh alla,
Til tigh wår Herre wij falle.

14. Hwadh nu wil meer tilstunda,
Förstån wij marghelunda
Af thet, som nu sagdt är.
Werlden wil sitt föröka,
Gud wil sijne barn försökia,
Som Skriften witne bär.
Höghfärd och bram
Nu klifwer fram
Samt medh odygder fleere
Och wele sitt hopp förmera.
O Gudh see wårt älende,
Och wändt til en godh ände! AMEN.

Register till texten.

No.		Sid.
1.	Den bergtagna	1
	Variant	3
2.	Hillebrand	5
	Variant. Herr Redebold	8
	» Kung Vallemo	11
3.	Liten Karin	16
	Variant	18
4.	Kämpen Grimborg	20
5.	Skön Anna	25
6.	Sorgens magt	30
	Variant	31
7.	Riddaren Tynne	34
	Variant	40
8.	Pröfningen	46
	Varianter	48 och 49
9.	Herr Peder och liten Kerstin	51
10.	Hertig Silfverdal	55
11.	Herr Hollkin och liten Kerstin	57
12.	Herr Magnus	60
13.	Herr Peder och Malfred	62
14.	Den bortsålda	64
	Variant	66
15.	Herren Båld	69
16.	Den underbara harpan	72
	Variant. De två systrarna	72
17.	Jungfruköp	77
	Variant. Vallevans förklädning	79
18.	Hertig Fröjdenborg och fröken Adelin	81
19.	Konungabarnen	85
	Varianter	88 och 91
20.	Herr Tideman och lilla Rosa	94
21.	Lilla Rosa	97
	Varianter	99 och 101
22.	Habor och Signild	104

N:o.		Sid.
23.	Axel Tordsson och skön Valborg	113
24.	Herr Carl eller klosterrofvet	139
25.	Oväntad bröllopsgäst	142
	Variant	144
26.	Stolts Hilla	147
27.	Liten Kerstin stalldräng	150
28.	Stolts Botelid stalldräng	153
29.	Bergkonungen	155
30.	Herr Peders sjöresa	159
	Variant	162
31.	Den lille båtsmannen	164
	Varianter	166 och 168
32.	Herr Äster och fröken Sissa	170
	Variant: Herr Råstigh	173
33.	Riddar Olle	175
	Varianter	176 och 178
34.	Slottet i Österrik	183
35.	Den förtrollade prinsessan	187
36.	Florens och Margareta	193
37.	Törkel Tråndason	196
38.	Riddaren Bryning	218
39.	Sven Svanehvit	236
40.	Herr Lager och Jon	238
41.	Herr Heimer och fru Margareta	242
42.	Stolts Margareta	246
	Variant	248
43.	Tofva Lilla	251
	Variant	253
44.	Liten Kerstin	255
45.	Liten Kerstin befriar sin broder	258
	Variant	260
46.	Stige lilles bjudning	262
47.	Herr Helmer	264
	Variant	265
48.	Ung Hillerström	267
49.	Carl Vågeman	269
50.	Knut hulings visa	272
51.	Herr Redevall	274
52.	Rafnen Rune	277
53.	Grefven i Rom	280
54.	Sven i rosengård	288
	Variant	289
55.	Den lillas testamente	291
56.	Dufvans sång på liljeqvist	293
	Variant	294

N:o. Sid.

57. Liten Kerstins bröllop och begrafning 296
58. Herr Ulfver och fru Sölfverlind 298
Variant. Stjufmodren 300
59. De två konungsdöttrarna 303
60. Liten vallpiga 305
Variant. Stolts Gundela liten vallkulla 307
» Inga liten qvarnpiga 309
» Inga lilla 311
» Stolts Elin 313
61. Vedergällningen 315
62. Herr Apelbrand och Lena lilla 318
63. Jungfrun i blå skogen 320
64. De sju gullbergen 322
65. Rosilias sorg 325
66. Röfvaren Rymer 328
67. Röfvaren Brun 330
68. Riddaren Malkom 332
69. Herr Malmstens dröm 335
70. Den grymme brodren 337
71. Linden 339
Variant 341
72. Lindormen 342
Variant 343
73. Necken 345
Variant 347
74. Grefvens döttrar vid Elfvabolid 350
75. Harpans kraft 352
Varianter ..... 354 och 355
76. Hafsmannen 357
77. Hafsfrun 360
Variant 362
78. Herr Olof 365
79. Herr Olof i elfvornas dans 367
80. Elfqvinnan och herr Olof 369
Variant 371
81. Elfvefärd 373
82. Hertig Magnus och elfvorna 375
83. Herr Magnus och hafstrollet 377
Variant. Hertig Magnus och hafsfrun 378
84. Per Tyrssons döttrar i Vänge 380
Varianter ..... 382 och 384
85. Magdalena 388
86. Underbar syn 391
87. Resan till Österlandet 393
88. Den sköna Dorotea 397

N:o.		Sid.
89.	Den hedniska konungadottern i blomstergården	403
90.	Offersång vid Sankt Ingemos källa	411
91.	Sankt Staffans visa	412
	Variant	413
92.	Klosterrofvet	416
93.	Konung Birger och hans bröder eller Brunkes förräderi	422
94.	Konung Erik och spåqvinnan	433
95.	Elisif Nunna i Risberga kloster	436
96.	Gotlandsvisan	444
97.	Tord Bondes mord	452
98.	Slaget vid Brunkeberg	454
99.	Riddaren Sankt Göran	458
100.	Slaget vid Brännkyrka, 1518	463
101.	Konung Gustaf I och dalkarlarne	466
	Variant	470
102.	Slaget vid Stångebro, 1598	473
103.	Konungen och herr Peder	478
104.	Malkolm Sinclair	495
105.	Hönsgummans visa	518
106.	Stenen i grönan dal	528

Rättelser.

Sid.	7	öfverst står:	**2:** 2. läs:	**2:** 1.
»	97	flyttas siffran 1 *under* orden Lilla Rosa.		
»	266	står: Migh.»!	läs: Migh!»	
»	288	» 52: 1	» 54: 1	
»	391	» arf.	» arf.»	
»	497	» skuggrigt	» skuggrikt	

55 Silfverdal - cf. Svedendal (Arwidsson)
Sveidal gdtr.

~20 heads on stakes - Landstad Store bror og lille bror

85 Königs Kinder
365 Herr Olof - DgF 45
264 Herr Helmer - tragedy DgF 415
305 the goat girl's song
478 - 335 drömde en dröm om en natt - (death of betrothed sposa morta)
328 Mag Colom 330
29 och zangarne de runno Tillsammen - cf Gisli + Vestein
339 Linden (stepmother's spell)
cf Ch. Roland 357 sister rescued - chest trick
360 ——— fruu merewife Landstad p. 494
371 drufwer dagg faller rihm
380 3 sisters killed by 3 gangrels = their brothers Babylon (3 versions)
393 Cantscum Canticoz
175 - Corpatrick
173 Der groo edle örter. cf Shetland Orfeo
147 Stolts Hilla No 26 - No. 2 Hillebrand - form like
155 Bergkonungen - No. 1 - Den Bergtagna Gudrun + Djödrekr
164 No 31 - No. 17.2 Valleran
298 Mother 300 children at grave
303 the 2 king's daughters
337 questions - tragic DgF 304
81 herzemere
416 Hr Sune Folckunge
69 cf SB p. 73 calumny - cruelty

EE. 3. 20.

SVENSKA FOLKVISOR

EE 3. 21

E LEGATO
WILLELMI PATON KER
SOCII SOCIIS DESIDERATISSIMI
PER OCTO LUSTRA SEPTEMVIRI LIBRIS ELIGENDIS
ET RECTORIS THEOLOGIAE
MCMXXIII

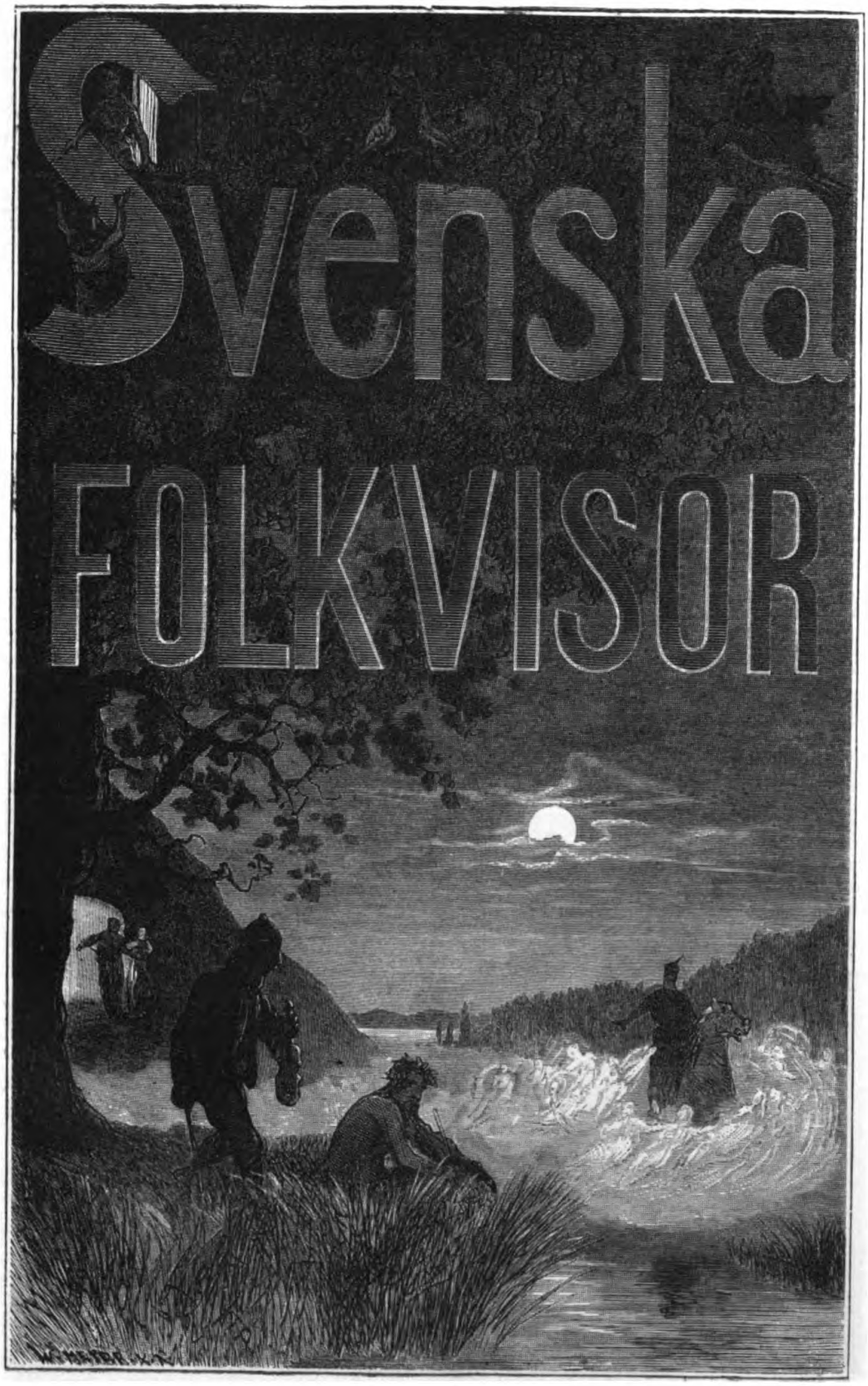
Svenska
FOLKVISOR

SVENSKA

FOLKVISOR

UTGIFNA AF

E. G. GEIJER OCH A. A. AFZELIUS.

NY, BETYDLIGT TILLÖKAD UPPLAGA,

UTGIFVEN AF

R. BERGSTRÖM OCH L. HÖIJER.

STOCKHOLM
Z. HÆGGSTRÖMS FÖRLAGSEXPEDITION.

IVAR HAEGGSTRÖMS BOKTRYCKERI
1880.

Durch ihre Lieder sieht man den Völkern ins Herz und lernt das bessere Theil in ihnen schätzen und lieben. Man erkennt, dass ein inneres geistiges Band sie alle gleichmässig umschlingt und zu einander hinzieht. Und je mehr solche Erkenntniss vächst und sich verbreitet, desto mehr werden sie einsehen lernen, dass sie mehr Grund haben, einander zu lieben als zu hassen.

(Fr. Bodenstedt, *Über slawische Volkspoesie* i *Aus Ost und West. Sechs Vorlesungen.* Berlin 1864. Sid. 44).

BIBL. CODR. COLL. OMN. ANIM. OXON.

II.

ANMÄRKNINGAR.

Om omqvädet i de gamla skandinaviska visorna.

I *Allgemeine Musikalische Zeitung,* 1816, n. 35, 36, förekommer en uppsats öfver de gamla nordiska folksmelodierna, hvari äfven de svenska utgifvarnes bemödanden för dessas allmängörande finnas nämda och bedömda. Vi vilja lemna den musikaliska delen af detta omdöme derhän, då den förtjente konstnär, som detta egentligen angår, ej funnit sig befogad att fästa någon uppmärksamhet. Endast om det så kallade *omqvädet* i de gamla visorna — man vet, att dermed menas de i slutet och stundom äfven i midten af hvarje strof ständigt återkommande samma ord — vill undertecknad tillägga några anmärkningar; emedan författaren yttrat sig i detta ämne med afseende på hvad uti inledningen till svenska folkvisorna derom finnes anfördt. Han anmärker att denna egenhet i de gamla nordiska visorna hittills varit oförklarad och ej till sin rätta betydelse förstådd. Då omqvädets innehåll ofta för visan synes helt främmande, har man nöjt sig med den förmodan, att det från början ej förhållit sig så, men att genom visornas allmänhet en mängd sådana omqväden blifvit liksom en gemensam egendom i sångarnes minne, hvarför de vid en visa än användt ett omqväde, än ett annat. Man skjuter således skulden på traditionernas förvirring i detta hänseende, och förklarar sig för öfrigt omqvädets ursprungliga mening på det sätt, att dessa ständigt återkommande anslag varit likasom stödjepunkter för sångarens uppmärksamhet, hvarvid han kunnat påminna sig det hela och betänka den del, som följer*. — Visserligen, säger författaren, gjorde ibland annat omqvädet äfven denna tjenst. Men dermed vore det blott någonting för ett annats skull: man önskade först och främst veta, hvad det är i sig sjelf, och — då dess evigt samma ej tröttar, utan tydligen gifver karakter och liflighet åt sången — hvilken idé, som ligger det till grund. Denna idé vore nu följande: omqvädet i folkvisan föreställer folket sjelf, är folkets egen stämma. Till en sång — och väl särdeles till en folksång — hör nämligen tveggehanda: skalden eller sångaren och åhörarne, som deröfver anses kunna yttra sig. Detta yttrande har nu det gamla Norden upptagit uti sjelfva sången, och så har omqvädet uppkommit, hvilket således i synnerhet uttrycker visornas nationella karakter, eller gör dem till folkvisor. — Tanken har någonting eget och sinnrikt. Skada endast, att, i författarens utveckling af den, det sinnrika försvinner och det egna, det vill säga, det besynnerliga endast blifver qvar! — I stället för att uppehålla sig vid det oförklarliga af omqvädets *innehåll,* borde man, menar

* Svenska folkvisor 1 del., inledning, sid. LXIV.

författaren, hellre ha fäst sin uppmärksamhet vid *formen*, och långt för detta insett, att omqvädet vore någonting visan emotsatt. Det är nämligen, vid närmare påseende, ometriskt, orytmiskt: är prosa. Att denna prosa oftast säger intetsägande, triviala saker, hör enligt författarens åsigt snarare till saken. Den är en anmärkning vid visan från folket. Det kommer dervid mindre an på anmärkningens innehåll, än att hon verkligen står der, såsom ett bevis på folkets fria yttranderätt: genom hvilken betraktelse folkvisan med sitt åtföljande omqväde småningom i författarens ögon förvandlar sig i afbilden i en fri satsförfattning. Oaktadt nu omqvädets prosaiska, ometriska och orytmiska natur sätter det *emot* sjelfva visan — hvarför ej så gerna *utom* den? — skall det likväl genom sången med visan förenas, hvilket författaren medgifver; likväl ej annorlunda än att det må sjungas af en annan stämma eller af folket i korus. För den senare meningen, eller att omqvädet alltid utmärker ett i sjelfva visan inträdande kor, synes författaren slutligen bestämt sig. Så föreställer han sig, att visorna ursprungligen blifvit sjungna*, och enligt denna grundsats har han behandlat de melodier, hvilka i bilagorna såsom prof lemnas. Då detta kor för honom egentligen gör folksången till folksång, är det i sin ordning att han anser det tillhöra, eller hafva tillhört all sådan; hvarför han äfver söker spår efter omqvädet utom Norden, och finner sådana i den grekiska hymnen, hvars ephymnion han dermed jemför. — Vi lemna denna jemförelse derhän: den står och faller med hans mening om folksångens natur i allmänhet och omqvädets i synnerhet. Författarens fel är i begge dessa afseenden ett och det samma, att nämligen ha lagt för för mycken vigt på en viss — enligt vår öfvertygelse — af honom orätt fattad form, att ha gjort detta tillfälliga till någon ting väsentligt och derigenom förstört sjelfva det väsentliga i folksången. För att bevisa det, behöfva vi i stället blott hålla oss vid detta väsentliga; emedan hvar och en form, som deremot strider, förfaller af sig sjelf.

Gemensamma minnen och känslor äro grunden och ämnet för folkpoesien såsom för all poesi — med den skilnad, att dessa minnen och känslor i den förra, ej blott till sin natur, utan äfven till sitt uttryck äro gemensamma, och att således detta uttryck ej ännu blifvit stegradt till en egen konst. Det är först genom konsten, som ett slags egendomsrätt uppstår inom detta gemensamma område, som derför ej upphör att till sitt väsende vara gemensamt och tillgängligt för alla; hvilket åter vill säga, att denna egendomsrätt blott kan förvärfvas i afseende på formen, ej egentligen i afseende på innehållet,

* Eller rättare af tvenne föresångare, som omvexlat med hvarandra och med koret, hvarvid författaren åberopar exemplet af visan n. 57 i danska samlingen, i hvilken, efter första strofen, i hvarje följande alltid upprepas en del af den föregående Att denna visas konstruktion tyckes antyda tvenne sångare, kan ej nekas, och jag känner äfven en och annan svensk af samma beskaffenhet. Men för att inse det denna konstruktion ej varit ursprunglig för alla eller ens de mesta visor, försöke man blott, att enligt den samma sönderdela dem, som ej från början äro derefter inrättade. Det lyckas ej utan att förstöra sammanhanget i melodien eller i meningen, i synnerhet i visor med dubbla omqväden. — Denna form är således snarare att anse som ett undantag, liksom den i sjelfva verket är sällsynt. Att båda sångarne i detta fall förenat sina röster i omqvädet, är troligt. Men detta bevisar ingenting för författarens sats, att omqvädet alltid föreställer tredje man eller folket.

som för poesien i det hela är ett redan gifvet och för handen varande, hvilken oändlig mångfaldighet också må ega rum i detta innehålls behandling och utveckling. Endast genom konsten kan på behandlingssättet den pregel af individualitet tryckas, som utmärker en enskilds verk. Om i den bildade poesien således behandlingssättet gör sig mest gällande, så förhåller det sig tvärtom med den, der konsten ännu saknas. Der ligger tvärtom hela vigten på innehållet; och detta innehåll, som redan sagdt är, författar sig sjelft. — Allt, hvad som *till sin natur* ibland menniskorna är gemensamt, och således ytterst beror på det *högsta* gemensamma, ligger utom och utöfver allt enskildt författarskap. Man författar det ej, utan man fattas deraf, och blir så författare. — Gemensamma minnen, sade vi, och gemensamma känslor ligga till grund för all poesi. De grundlägga äfven poesiens hufvudindelning i episk och lyrisk; hvilken ej är så till att förstå, som skulle i någon poesi ettdera elementet helt och hållet fattas. Tvärtom, de äro båda alltid tillsammans, och blott enderas öfvervigt gör skilnaden; — ja, poesiens historia innehåller ej annat än berättelsen om dessa begge poetiska elements utbildning och slutliga sammansmältning. Denna yttrar sig då äfven i ett eget slags poesi, den dramatiska, hvilken visar oss epik och lyrik i den fullkomligaste förening och tillika med rätta anses för poesiens högsta blomma hos ett folk. Ty denna dramatiska poesi i sin blomma och fulla härlighet utmärker just den punkt i ett foks bildning, då rikedomen af det lefvande slägtets känsla tagit till sig och genomträngt, återupplifvat och gjort närvarande hela rikedomen af dess minnen. Den är hela det närvarandes och förflutnas förmåga, sammanträngd i ett ögonblick, i ett uttryck, i en bild: och det finnes intet högre derutöfver. — Men innan en dramatisk poesi hos ett folk kan uppkomma eller åtminstone utbilda sig, fordras åter, att begge de poetiska element, som i den förena sig, nämligen den episka och lyriska, förut blifvit utvecklade hvar för sig; och historien tillika med sakens natur lärer, att det förra, eller det episka, häri har försteget. Berättande är alla folkslags första poesi, en bevararinna af deras minnen. Den besjunger händelser, ej känslor. Men då ingen poesi kan vara utan ett lyriskt element; ty det hör till hennes väsende; så bifogas det — i musiken, som från poesien i dess början är oskiljaktig. Sången blir i berättelsen känslans uttryck, det lyriska elementet. — Det är poesiens episka ålder och den *första* i hennes historia. I den *andra* har känslan funnit sitt eget uttryck, oafhängigt af berättelsen. Poesien har sjelf bemägtigat sig den lyra, som hittills blott beledsagat henne. Sången har genomträngt hennes eget väsende. Hennes själ har brutit sitt fängsel, förstår nu först att uttala sig sjelf, och den lyriska skönheten framgår som vällukten ur den sig öppnande rosen. — Det är poesiens egen guddomliga lyra, alla känslors himmelska tolk. — På samma gång som poesien sjelf blifver musikalisk, inträder äfven första skilnaden emellan henne och musiken i egentlig mening, och möjligheten för denna senare att utbilda sig i en egen konst. Tillika är fantasien, som förut blott varit i minnets tjenst, nu frigifven, och egentlig dikt uppstår. I stället för en yttre sanning, eller en dikt, som sjelf ej vet annat än den är sanning, blifver nu fråga om en inre — sanningen af känslornas uttryck. Det menskliga sinnet har vändt sin uppmärksamhet

tillbaka på sig sjelf. En inre verld har uppgått, för hvilken hela den yttre verlden blott blifver sinnebild, symbol; och i detta behandlande af allt yttre blott såsom bild för det inre, är det, som fantasien först känner sig och vet af sig sjelf såsom en diktande och bildande förmåga. — Sätter jag nu ett inre till den yttre händelsen, och ser den såsom en verkan deraf, så är händelsen med det samma *handling,* hvars föreställning såsom sådan, det vill säga såsom skeende — ej redan skedd, ty dermed antager handlingen strax karakter af händelse — är den dramatiska poesiens uppgift, hvilken poesi, om den episka skildrar ett yttre, den lyriska deremot ett inre tillstånd, kan sägas sammanbinda begge, emedan den framställer sjelfva öfvergången från det ena af dessa tillstånd till det andra. — Dermed inträder den *tredje* och högsta perioden i den poetiska bildningen, som ej blott förenar, utan äfven just derför i nya gestalter och med egentlig konst åter upprepar de begge föregående.

Betraktar man dessa trenne perioder af poesiens naturliga utveckling, så faller det i ögonen, att det först är i den andra eller lyriska perioden, som konst i en enskildare mening begynner uppkomma; emedan nu först fantasien lärt känna sin egen förmåga. De eviga känslor, som gifva den lyriska poesien näring och ämne, äro väl till sin natur gemensamma för alla. — Huru kunde eljest denna poesi vara en för alla tillgänglig njutning, och denna sanna njutningen af ett lyriskt stycke ett egentligt efterförfattande af det samma i själen? — Men dessa känslor hafva tillika hos en hvar sitt individuella uttryck. De stora nationella formerna för poesien under den episka perioden sönderfalla derför med det samma som den lyriska syftningen får öfvervigt. Sedan hvarje skald sjunger ut sin egen själ, antager han eller skapar han sig äfven den form, som hans egenhet bäst öfverensstämmer; och ett enskildt författarskap är gifvet. Dermed vilja vi ej säga, att i den episka perioden intet sådant och ingen konst finnes: den har blott ännu ingen individuell karakter. Då poesien sjelf i denna period blott är ett uttryck af de lefvande nationella minnena, gäller för detta gemensamma ämne äfven blott en gemensam och nationel form. Så finnas författare och likväl ej ett enskildt författarskap: en konst utan konstnärer; emedan denna konst är sig alltid lik. Derför hör man från denna folkslagens episka ålder väl många sånger och sagor, men endera ingen författare, eller en, som gäller för många, eller om också många, dock hvarandra så lika, att de kunde nästan gälla för en. Först med den inre lyriska halten uppkommer inom poesiens område möjligheten af en verklig organisk mångfald och olikhet, hvilken sedan genom dramatiken fullkomligt utvecklar sig.

Användom nu dessa betraktelser på vårt ämne! — Vi säga då: att de gamla skandinaviska visorna stå just på öfvergången mellan den episka och lyriska perioden. Till den förra höra de ännu genom sin berättande natur*, och derigenom, att för alla ännu en gemensam nationel form gäller. Deremot skilja de sig redan genom sitt ämne. Den episka tidsåldern känner blott

* Att berättelsen likväl i visorna så ofta är *in praesenti* är redan en märklig egenhet, som visar att i förbindelse med det lyriska elementet berättelsen strax får ett mera dramatiskt lynne.

två skaldeämnen: gudasaga och hjeltesaga, hvilka åter begge förena sig i begreppet om slägtsaga, ty heroerna härstamma från gudarna. Men äfven skalderna ur denna ålder ordna sig för efterverldens öga i samma slags förhållanden som deras ämnen. De gälla ej hvar för sig, utan tillsammans, såsom en slägt; bandet dem emellan är ej ett öfverenskommet, utan ett naturligt. Den ena har arbetat den andra i hand, hvar och en berättande det nyaste och underbaraste; och så har liksom af sig sjelf det hela uppkommit — dessa stora sagokretsar*, som omfatta en hel hjelteverlds öden, kamp och slutliga undergång. Deremot är i de gamla visorna det episka sammanhanget redan upplöst. De foga sig ej tillsammans i större cykler — smärre sådana förekomma någon gång — och de ha äfven med sina ämnen begifvit sig i en lägre och allmännare krets. Denna krets är ej den öfver det vanliga måttet sig höjande hjeltelefnaden, utan menniskolifvet i allmänhet med sina skickelser, lidanden, njutningar. Det underbara, som i den episka åldrens öfverlemningar framträder käckt och för att så säga kroppsligt, drager sig här mera i djupet tillbaka. Dock hvilar äfven hela denna sångverld — likasom i så många afseenden det verkliga lifvet — på en dunkel, underbar grund. Den natur, i hvilken den nordiska visan dväljes, är ännu befolkad af egna underliga väsenden, naturmagter, väl störtade från sin forna härlighets troner, men likväl ännu på mångfaldigt sätt liksom förstulet gripande in i menskliga öden. Genom allt detta sammanhänger denna poesi i allmänhet med en äldre, hvarom den äfven särskildt någon gång påminner. Ty enskilda gestalter ur fornsagans jättelika verld kasta ännu sina skuggor inom denna nya ljusare rymd, enskilda minnen klinga bortöfver — erinringar om fordna hjelteslägter och till och med af eddiska myter; dock förefaller allt detta omklädt, har förlorat af sin ursprungliga mening, rör sig såsom i ett nytt, främmande element. Hvilket är då detta nya element, som här inträdt? — Det är det lyriska elementet, som nu i poesien sjelf begynner yttra sig. Ty alla dessa visor hvila på en lyrisk grund. De röja nästan alla en särskild poetisk intention, som man i den episka åldren ännu förgäfves söker. De uppenbara hvar för sig en egen sinnesförfattning, för hvilken berättelsen blott tjenar till slöja eller uttryck. Det är känslan, som väl ännu ej funnit sitt eget språk, ej lärt sig den lyriska flygten, men som bland alla minnen väljer dem, som med henne mest öfverensstämma, lifvar dem och uttalar i den enkla berättelsen sig sjelf, dermed tillfredsställd, utan konst, utan anspråk, utan namn, och låter sin saga så vandra vidare, tills den, upphemtad af nya läppar, blifver en tolk för samma behof. Så sväfva dessa enkla sångljud omkring, ingens och allas egendom, från mun till mun, från hjerta till hjerta, röster af gemensamma sorger, förhoppningar, minnen, främmande och dock hvar och en nära, århundraden gamla och likväl aldrig föråldrade, emedan menniskohjertat, hvars historia de i mångfaldigt skiftande bilder föreställa, dock i alla tider förblifver sig likt. Många äro blott en suck, ett enda klagande, oändligt rörande ljud, och likväl gå de aldrig ur den berättande formen och synas endast göra anspråk på att enkelt förtälja. Jag påminner ibland flere af

* Ursprungligen poetiska ej blott till ämne utan äfven till form. Den prosaiska sagan är senare eller en omklädning af en äldre poetisk.

dylik beskaffenhet endast om n. 71 (Liten Kerstins bröllop och begrafning) i 3:e delen. Denna den berättande visans likväl lyriska natur visar sig ej blott deri, att den har *ton* — jag menar ej endast melodi eller musikalisk ton, som från all poesi ursprungligen var oskiljaktig, utan lyrisk ton, en känsloton, som genomgår det hela; hvarför jag äfven på ett annat ställe yttrat, att musiken till dessa visor blott utvecklar den sång, som i dem är inneburen — denna lyriska natur, säger jag, framträder äfven uttryckligt i en särskild egenhet hos de flesta äldre skandinaviska visor: och denna egenhet är *omqvädet.*

Till sitt innehåll kan detta delas i tre slag. Det återkallar nämligen 1) endera hufvudpersonen, hufvudhändelsen eller någon hufvudsaklig omständighet i berättelsen. — Detta slags omqväde förekommer allt för ofta för att man derpå skulle behöfva anföra exempel. Eller 2) uttrycker det blott i allmänhet en poetisk sinnesstämning, endera genom en uppmuntran till sång och dikt, eller ännu oftare blott på ett antydande sätt genom sinnebilder. Den blomstrande sommarn har här i synnerhet blifvit en bild för den inre sommar, som klingande uppgår i själen och drifver fantasien i blomma. Den nämnes endera uttryckligt, såsom i följande omqväden: *om sommaren — i midsommarstider — Om sommaren, då alla små foglar de sjunga väl,* och dylika, eller också genom något af sina attribut, såsom: *för nu så står skogen i blomma — medan skogen han löfvas — i rosenskog — uti lunden,* och tusen andra af samma beskaffenhet. Man får ej stöta sig vid, att dessa korta, ständigt återkommande satser ej stå i något synbart sammanhang med visornas innehåll. De äro, som sagdt, blotta uttryck af en poetisk sinnesstämning i allmänhet, ett: *också jag var i Arkadien,* enfaldigt, och man kunde nästan säga med en rörande oskicklighet antydt i ett ständigt upprepande af de allmännaste och närmast för hand varande bilder. Men dessa antydningar hålla sig ej blott inom bilderna af vår och sommar, liljor och rosor. Det finnes andra enskilda föremål, som i folkets fantasi en gång fått en poetisk betydelse, och derför användas i samma mening. En sådan allmän poetisk betydsamhet har i synnerhet *lindträdet.* Det förekommer i omqvädet af en mängd visor, utan att man dertill kan inse någon annan orsak, t. ex. *under linden — men linden gror väl — linden darrar uti lunden — linden gror ute på fager ö* o. s. v. Äfven har *herr Afzelius* anmärkt, att linden, som ej blott i omqväden, utan äfven i visorna om förtrollningar så ofta förekommer, ännu af allmogen anses med ett slags helgd och för ett träd af särdeles betydelse, under hvilket elfvor, tomtar och lindormar älska att vistas*. — Slutligen 3) uttrycker omqvädet ej endast, att sångaren är vid ett poetiskt mod i allmänhet, utan bestämdare den särskilda känslostämning, som i visan är den rådande. Exempel härpå äro äfven för allmänna, för att behöfva anföras. Jag vill endast anmärka, att omqvädet stundom i detta hänseende är ironiskt. En skämtande mening har denna ironi någon gång, men oftare och merendels en allvarsam. Ofta ligger deri någonting djupt bevekande, t. ex. i omqvädet: *I fröjden eder alla dagar,* i den sorgliga, oändligt vackra visan n. 6, 1 delen, der jordens glädje och sorger på ett så rörande sätt föreställas gripa in i de

* Anmärkningen till visan n. 87, 3 del.

älskade dödas boningar. — Denna samma visa har ännu ett omqväde: *Hvem bryter löfven af liljeträd?* — som i en täck och sällsam bild synes antyda sorgens magt öfver allt, hvad oskuld och fägring har mest intagande, på samma gång som det först nämda försätter föreställningen midt bland ögonblickets fröjder och nöjen. Och detta gifver oss anledning att säga några ord om det *dubbla omqvädet* i allmänhet.

I en mängd visor nämligen förekommer ett omqväde ej blott mot slutet, utan äfven ett annat i midten af hvarje strof. Vi vilja kalla detta senare medelomqväde till skilnad från slutomqvädet. Oftast hafva begge afseende på hvarandra. Endera så, att det ena bekräftar det andra eller eljest innehåller någonting i samma mening; ja, stundom fulländar blott slutomqvädet en mening, som i medelomqvädet är börjad: t. ex. i visan n. 17, 1:a del., der det fullständiga omqvädet: *Ungt är mitt lif — Våller mig den tunga,* är deladt så, att första hälften af satsen alltid upprepas i midten, den senare vid slutet af hvarje strof — eller ock befinna sig dessa begge omqväden sjelfva i motsats med hvarandra; och denna motsats är aldrig utan betydelse i afseende på visans innehåll. Så, för att taga det exempel, som först faller mig i minnet, motsättas i de begge omqvädena till visan n. 16, 1:a delen *Kunde man sig rättelig betänka!* och: *Herren Båld träder viller öfver stigen,* den betänksamma sansningen och detta lidelsens raseri, som bereder den olyckliga utgången. Motsatser af dylik beskaffenhet emellan de begge omqvädena förekomma ofta; stundom äro de blott sinbildligt antydda, och någon gång uttryckes äfven en sådan motsats genom förändring i sjelfva omqvädet, särdeles då visans innehåll från gladt blir sorgligt, eller tvärtom. Exempel kan man se 3 del. n. 71 och fragmentet vid n. 87. — Likväl stå ej just i hvar och en visa de begge omqvädena till hvarandra i de här nämda förhållanden af endera sammanhang eller motsats. De kunna äfven hvar för sig höra till olika slag, enligt den inledning, vi här uppstält. Efter den skola åter de mesta omqväden blifva begripliga i sitt sammanhang med visorna. Der intet sådant, enligt de här framstälda grundsatser, står att upptäcka, der kan man utan betänkande skjuta skulden på traditionernas osäkerhet och förvirring, hvarigenom en mängd omqväden fästas vid visor, hvartill de ursprungligen aldrig hört.

Vi säga nu, ej blott att det hittills sålunda betraktade omqvädet är i allmänhet en i visorna framträdande lyrisk egenhet, utan äfven, att i de tre slags omqväden, hvilka vi till deras innehåll urskilt, denna lyriska natur allt mer och i regelbunden fortskridning uttalar sig. — Det är i allmänhet en lyrisk egenhet; ty det hör först och främst ej till berättelsen, ej till det episka elementet i visorna, det innehåller tvärtom en reflektion öfver detta; och det beständiga återvändandet, upprepandet i omqvädets form och innehåll kan, för det andra, blott ha en lyrisk afsigt, nämligen att hålla fast ett visst intryck. Men detta fasthållande, fixerande af ett gifvet intryck, en känsla, är på en gång både vilkoret och ändamålet för all lyrik. Vidare — denna omqvädets lyriska natur uppenbarar sig allt mera i de tre slags omqväden, som vi anfört, och i samma ordning, i hvilken vi dem anfört. — En skaldens reflektion på sig sjelf ligger all lyrik till grund. Denna röjer sig redan i det

första slags omqväden, som vi omnämt, men dess enhet synes ännu mera vara en yttre än en inre, och visar sig blott i ett sammanfattande af berättelsens ämne i ett enda eller några få ständigt återvändande drag: omqvädet är ännu till sitt innehåll episkt, ehuru lyriskt till sin afsigt. I det andra slaget af omqväden uttalar sig i denna reflektion redan ett inre, en sinnesstämning, men med en allmänhet och obestämdhet, som först i det tredje slaget öfvergår till bestämdt uttryck, och med det samma träder i ett slags individuell förbindelse med sjelfva berättelsens ämne *.

Vi kunna nu ock närmare bestämma det yttrandet, att de gamla berättande visorna eller romanserna föreställa en öfvergång från epik till lyrik. Vi hafva visat att i de skandinaviska det är omqvädet och dess allt mer sig utvecklande lyriska natur, som i synnerhet utmärker både denna öfvergång och dess grader. Från det sista slags omqväde är till egentlig lyrik blott ett steg. Denna yttrar sig redan i flere yngre romanser genom inväfda lyriska reflektioner (t. ex. n. 31, 2 del.), hvilka äfven i några äldre falla i ögonen, såsom tillägg af en senare hand; tills slutligen visor af egentligt lyriskt innehåll uppkomma. Med det samma har ock den berättande visan mest förlorat sin gamla romantiska natur. Det lyriska elementet utbildar sig för sig sjelf i erotisk, didaktisk, satyrisk rigtning o. s. v. Det episka brukas dels af det förra såsom medel, dels blir det ock rimkrönika utan all poesi. När i vår nationella poesi denna söndrande utbildning begynte i de element, som i den äldre romantiska visan ännu voro oskiljaktigt tillsammans, har jag antydt i inledningen till denna samling. Till historien om de senare till lyrik öfvergångna visorna har herr Atterbom sedermera i Poetisk kalender för 1816 först lemnat ett intressant bidrag.

Efter dessa betraktelser kan granskningen af de i början nämda meningar blifva så mycket kortare. Författaren lägger oss till last, att vi endast gifvit omqvädet en tillfällig bestämmelse, att nämligen underhjelpa och fästa uppmärksamheten; hvad det deremot i och för sig sjelf är, skola vi hafva underlåtit att betänka. Denna brist, om den var verklig, hoppas vi genom närvarande lilla uppsats hafva afhjelpt; men påminna oss dessutom rätt väl, det vi på samma ställe, der frågan var om omqvädets tjenst, hafva yttrat, att det till sin ursprungliga mening innehåller någonting, som uttrycker och återkallar hela visans karakter **. Vi finna, vid närmare betänkande, så litet att tadla i detta yttrande, att, sedan vi nu visat, huru och i hvilka afseenden omqvädet i allmänhet har karakter, vi derigenom blott kunna anse detta samma yttrande bestämdt och förklaradt. — Författaren utgår från den satsen, att omqvädet är visan emotsatt, hvilket må hafva sin rigtighet; men då han blott håller sig vid formen, ja, gör sig en förtjenst af att blott formelt betrakta hela saken, så kunde han ej heller komma till den slutsatsen, som en betraktelse af innehållet lärt oss, nämligen att i och genom denna motsats visans

* Stundom finnar man ock derföre, att i detta slags omqväden det första slaget upprepar sig sjelf, men med en tydligt uttalad lyrisk afsigt. Så t. ex. ligger i omqvädet till n. 84, 3 del.: *Jag litar på Guds nåder och min jungfru*, på en gång en sammanfattning af visans hela ämne och ett uttryck af den sinnesförfattning, hvari den blifvit diktad.

** Inledning till folkvisorna, sid. LXIV.

inre enhet och väsende just framträder. Han drifver denna motsats så vidt, att omqvädet i hans tanke är egentligen ometriskt, orytmiskt, prosaiskt. Vi hafva visat, att omqvädet är företrädesvis till sitt väsende sång, det i sjelfva orden framträdande lyriska elementet. Att det har meter och rytm, ehuru en annan än visans, lärer redan första anblicken eller åhörandet, hvarföre äfven författaren måste låta denna omqvädets förmenta omusikaliska natur åter af sången upphäfvas; likväl så, att det föreställer en annan inträdande stämma. Vi hafva deremot ådagalagt, att omqvädet är det mest individuella i visan — deraf äfven till en del mångfaldigheten af omqväden till samma visa! — att deri sångaren just yttrar sig för egen räkning, och att således just omqvädet minst af någon annan kan föredragas. Dermed förfaller äfven den förutsättningen, att omqvädet är en i visan inträdande kör: en mening, hvarpå författaren lagt så mycken vigt, att han vill göra detta folkets verkliga deltagande i sången till det utmärkande kännetecknet på hvad som i allmänhet kallas folksång. — Oberäknadt nu, att omqvädet i folkvisan synes vara *norden* eget (om man dertill äfven räknar Skotland), oberäknadt, att i norden, så vidt jag vet, man aldrig får höra omqvädet föredragas i kör — hvarken jag eller någon af mina vänner har hört det så, eller derom hört talas — oberäknadt ändtligen, att i fall det såsom kör föredrages, detta i många fall skulle göra en störande och löjlig verkan, då omqvädena ofta bestå i korta, symboliska antydelser, som endast i närmaste sammanhang med visan och sångarn äro begripliga, oberäknadt, säger jag, allt detta, så visar denna förutsättning blott ytliga begrepp om folksångens väsende, liksom vore den ej folksång, utan att folket i egen person skreke in sig deri. Folkkaraktern ligger här i någonting helt annat, nämligen i gemensamheten af en viss nationel form för sång och dikt och deruti, att hela den poetiska vigten hvilar på innehållet, hvilket folkpoesien lemnar liksom naket; utan den mångfald i klädnad, utan den pregel af enskildt författarskap, som först genom utbildandet af särskilda former och behandlingssätt, det vill säga, genom konsten uppstår. Derföre är äfven omqvädet väl en intressant egenhet i den nordiska visan, men alldeles ej en egenskap, som i allmänhet följer af folkvisans natur, hvarföre man äfven hos oss stundom träffar visor, som äro det förutan*.

Jag slutar dessa anmärkningar, som blifvit utförligare än jag tänkte, och som många kanske finna allt för utförliga i ett ringa ämne. Detta slags utförlighet må äfven vittna, huru litet de varit ämnade till att blott vederlägga några yttranden, hvilkas författare jag enskildt har att tacka för ett fördelaktigt omdöme. Såsom bidrag till ett bättre förstånd af poesien i allmänhet och vår nationella poesi i synnerhet må de stå här. Med dem tager jag äfven, såsom deltagare i närvarande arbete, afsked af allmänheten; ej derföre att jag tror mig hafva sagt allt hvad i ämnet vore att säga, utan emedan jag sagt det första och nödvändigaste, eller i alla fall hvad jag har att säga. I för-

* Med hvad ofvanföre sagdt är vilja vi dock ej i förhand helt och hållet neka möjligheten deraf, att någon gång flere röster kunnat instämma i omqvädet, vid afsjungandet af en visa. — Vissa slags omqväden äro af ett innehåll, som åtminsotne ej sträfvar emot en sådan behandling. — Men att omqvädet i allmänhet är en kör eller föreställer en annan stämma, är en mening, som af sig sjelf måste förfalla.

tjensten af företaget, af samlingen och redaktionen, har min del alltid varit obetydlig. Det är förtjensten, som tillhör herr Afzelius, hvilken hädanefter hvarken lärer sakna skickliga medarbetare på sin bana, eller, vid den allt mera vaknande känslan för allt fosterländskt, i allmänhetens fortfarande bifall en belöning för sitt nit. Blott vid dessa enfaldiga sångers första framträdande på papperet inför ett vördadt, bildadt publikum, kunde en förespråkare anses af nöden. Har denne kunnat väcka några uppmärksamhet till deras fördel, så är han nöjd, och väntar sig dessutom en särskild tacksamhet af andra, som blott finna dem rå och löjliga. Ty ett löjligt ämne blifver naturligtvis dubbelt löjligare, om man tillika får se någon begrunda det med allvarsam eftertanke.

Upsala den 6. September 1817.

E. G. Geijer.

I.

Den bergtagna.

1.

Flere af de romanser från forntiden, som ännu i de aflägsnare provinser utgöra landtfolkets käraste tidsfördrif om höstaftnarne, börjas med en inledande berättelse; bland dem är äfven denna. Sångerskan förtäljer då först en underbar saga om den olyckliga flickan, som genom en tjusning eller förtrollning under sin väg till kyrkan af en oemotståndlig kraft kände sin hog dragas att söka bergkungen; efter förtäljningen om alla omständigheter härvid börjar sången. Under tiden hafva äfven dessa inledande berättelser blifvit författade i *vers;* en sådan utförlig förändring af denna folkvisa förekommer äfven i några landsorter under namn af Stolts Margreta.

De i hvar strof återkommande orden, som af de gamla kallades omqväden, synas ej hafva varit annat än en hvila, under hvilken minnessångaren erinrat sig eller uttänkt följande strof. Alltid är omqvädet valdt efter någon märklig vers i romansen, och ofta antydes deri grunden och karakteren till det hela.

Stanz. 1. Och] Detta ord, som öfverflödigt förekommer i början af verserna, i synnerhet då en ny period ingår, är ej att anse annorlunda, än som ett uppslag i musiken.

2.

Denna, och följande uppteckning från Östergötland, [*Sorgens magt*, 2] är meddelad ur hr Wallmans samlingar.

G.-A.

1, 2.

Uppteckningen n. 2 förekom i föreg. uppl. i ett *Bihang till första afdelningen*, **2**: sid. 201 o. f., hvilket meddelade några varianter, som senare inkommit. *Bergkonungen*, i föreg. uppl. n. 35, antagligen den samma som den ofvan omtalade Stolts Margreta, torde som en tredje uppteckning hafva bort förenas med dessa två; men då föregående utgifvare med afsigt låtit den samma utgöra ett n. för sig, har utg. af närvarande upplaga ansett sig icke böra göra en ändring. — Motstycken äro hos ARWIDSSON, **2**: 141, *Herr Elfver, Bergakonungen*, A, B — ARWIDSSONS **2**: 142 sluter sig deremot närmare till den nyss nämda *Bergkonungen* — hos WERNER, *Westergötlands Fornminnen*, ett fragment med öfverskrift *Visa*, sid. 93; hos BORGSTRÖM, **II**, en uppteckning, som dragit till sig en afslutning från, som det vill synas, en variant till *Dufvan på liljeqvist*. På norska hos LANDSTAD, **42**, **44**—**46** (jfr **43**); jfr *Hakje aa bergemannen* hos BUGGE, **10**. Hos GRUNDTVIG, **37**, finnas 7 uppteckningar, de äldsta från 1600-talet: ett par af dessa innehåller tillika en episod om en riddare, som friar till jungfrun, men öfverlistas af dvergen (bergmannen). Vidare hos KRISTENSEN, **1**: 95, *Angenete*, och **2**: 28, *Agnete i Bjærget*, A—E. Hit hör ock fragmentet *Ríka álfs Kvæði, Islensk fornkvæði*, 4; äfven en uppteckning från Färöarna, *Signild og dvörgurin*, omnämnes af GRUNDTVIG. Möjligen hit hörande är en skotsk visa hos KINLOCH, *Ancient Scottish Ballads*, sid. 225; BUCHAN, *Ancient Ballads and Songs of the North of Scotland*, **1**: sid. 6; **2**: sid. 67; MOTHERWELL, *Minstrelsy, Young Hastings the groom*, sid. 287.

Både REIFFERSCHEID, 2, *Christinchen ging in'n Garten*, och HOFFMANN VON FALLERSLEBEN, *Schlesische Volkslieder*, 1, *Die schöne Hannele*, och 2, *Die unglückliche Braut*, se ett samman-

hang mellan de visor, hvilka tillhöra samma grupp som *Den bergtagna* och *Angenete*, och de, hvilkas svenska representant är vår n. 75, *Harpans kraft*. Hos HAUPT UND SCHMALER, *Der Wassermann*, 1: n. 24, utgöra två visor af hvardera gruppen en enda visa [jfr ock *Die schöne Hannăle* (*Agnete*, *Dorothea*) hos ERK, *Liederhort*, 16, 16[a], 16[b].]. *Om Christinchen* hos REIFFERSCHEID, såsom denne författare anser, har en »otvifvelaktigt mytisk karakter», så att hjorten (i vår 75: 3) med »förgyllande horn» påminner om underjorden, herr Peder är en gud och hela myten en nordisk Orfeus-myt eller, än bättre, myten om vårgudens strid med vinterguden om den sköna jordgudinnan, och om ett ursprungligt samband finnes mellan de båda omtalade visgrupperna, hafva vi att betrakta *Den bergtagna* som ett fragment af en mytisk dikt. Att i alla händelser här lemnade två uppteckningar icke, med sina både bondska och sentimentala drag, äro af alldeles äkta gjutning, är väl tydligt, och icke hafva de vunnit i halt genom de förbättringar AFZELIUS, som antecknat den första af dem [1], torde kunna antagas hafva vidtagit med den samma; att den andra, som lemnades af bröderna WALLMAN [2], blifvit ändrad, framgår af jemförelse med deras handskrift. Så t. ex. har följande samtal mellan bergmannen och jungfru Marjo blifvit uteslutet:

"Å hvad viljen I gifva mej,
Om jag till eder kära moder skrifver?"

"Å eder vill jag gifva en krona af gull,
Om jag finge komma till min moder så hull."

Stanz. 8 låter i den oförändrade uppteckningen sålunda:

Å bergman slog jungfrun för öret,
Så bloden hon stank på gullsnöret.

Den sjunde sonen, som i föregående uppl. blifvit glömd, är det icke i den Wallman'ska uppteckningen:

Den sjunde son gaf'na dricka ur ett horn;
Då glömde hon bort bå Gud Fader och Guds son.

Det händer icke sällan inom folkvisan, att ett och annat drag af en äldre form stanna qvar i senare bildningar och gifva

[1] RÄÄF, sid. 215.
[2] Sjöngs af gumman Maja Hansdotter på Slaka backe, Östergötland, 1810.

undersökningen betydelsefulla vinkar. Utan att påstå, att sådant nu är fallet, anföra vi följande rader ur bröderna Wallmans uppteckning, hvilka kunna erinra om den ödesdigra bron i *Harpans kraft:*

Å elfven och jungfrun körde öfver en bro,
Å jungfrun hon grät, men bergman han log.

NYERUP erinrar i sin *Anmeldelse* om att *Den bergtagna* har flere strofer gemensamma med den genom BAGGESENS och ŒHLENSCHLÄGERS bearbetningar så bekanta *Agnete og Havmanden, Udvalgte Danske Viser,* 50. Fabeln är den samma i båda, men slutet olika; tillika förekommer den skilnaden, att i stället för att man i det danska sjölandet har en *Havmand,* om hvilken det heter att

4. Han stopped' hendes Øren, han stopped' hendes Mund,
Saa førte han hende paa Havsens Bund —

har man »i det bjergagtige Klippeland Sverrig» en bergakung, som

3. . . . drog låsen ifrå;
Så bar han den bruden i silkessängen blå —

hvilken anmärkning upprepades af de svenske utgifvarne i inledningen till *Bergkonungen,* under det de icke medtogo NYERUPS derpå följande anteckning, att, när danska traditioner tala om *Bjergekonger,* desse nästan alltid få namn af *Dvergekonger,* emedan bergens innevånare troddes vara af dvergslägt. Det betydelsefulla, som skulle ligga deri, att svenska visor sjönge om bergakungar och danska om *Havmænd,* hvari äfven LANDSTAD (sid. 432) finner ett för folkpoesien karakteristiskt drag, synes komma att försvinna dels för de, förut icke tryckta, uppteckningar GRUNDTVIG lemnar, dels och i synnerhet för det faktum, att *Agnete og Havmanden* är en icke särdeles gammal öfversättning från tyskan — jfr likväl den antagligen äldre *Angenete* hos KRISTENSEN — hvartill kan läggas, att svenska visor, t. ex. våra n. 78 och 83, hafva en hafsfru, der motsvarande danska hafva en elfqvinna.

NYERUP tillägger vidare, att den danska traditionen i *den* märkliga punkten skiljer sig från den svenska, att jungfrun i den senare af bergkungen begär att få komma hem till sin moder,

under det att Agnete i den danska hör Englands klockor klinga och ber Havmanden om lof att komma till kyrkan. »Må hända får Agnete af den omständigheten», säger han, »att hon befinner sig i *Guds hus*, då Havmanden kommer för att afhemta henne, anledning till att slippa från honom; hvaremot i den svenska visan jungfrun måste följa sin af vrede öfver hennes bristande ordhållighet fnysande bergakung.» Han anmärker slutligen, med anledning af rimmen *drack* och *brast* i sista stanzen, att det »skjønnes ikke lettelig, hvorfor Udgiverne ikke har sørget for Rimet, og bortbyttet Ordet 'brast' för *sprack*, saaledes som det i selvsamme Tilfælde bruges Pag. 100». (Jfr likväl utgifvarnes not just till detta ställe, *Hertig Fröjdenborg och fröken Adelin*, stanz. 38.)

Den bergtagna, 1, är öfversatt på engelska af STEPHENS i *Foreign Quarterly review*, 1840: April; på tyska hos MOHNIKE, *Volkslieder*, n. 16, O. L. B. Wolff, *Braga*, H. 10, och i *Nordensaal*, 3, af AMALIE VON HELWIG.

2.

1.

Hillebrand.

Som de flesta af de romanser, hvilka i detta band förekomma, sjunges denna i bergs- och skogsbygden af Vestergötland. Riddarens namn förändras på somliga ställen till *Hillemo*, under hvilket namn den med några förändringar äfven blifvit sänd från Norrland. Stolts Hilla är väl blott en betydligare förändring af denna; men som den sjunges med en annan melodi, förekommer den under en egen nummer

---

Stanz. 19. Det ansågs menligt för kämpakraften, att under striden nämna en riddares namn: det kallades att dödnämna. — I visan om herr *Ribolt* och *fröken Guldborg*, som i *Peder Syvs* samlingar förekommer och mycket liknar denna, läses denna vers så:

36. *End om du seer mig bløde,*
Du nævn mig ikke til døde.

Härpå hvilar hela upplösningen af denna romans.

Stanz. 29. Göres dig mod :ɔ är du bedröfvad.

2.

Herr Redebold.

(P. Syv, IV. 88. Grimm, 74. Nyerup, III: sid. 327. Scott, I. 218, och på isländska i *Magnæana*, n. 147, 8:vo).

Är i södra Sverige den mest allmänna bland de många traditioner, som med förändrade namn af denna folksång förekomma. Ofta hafva nordens gamla sånger senare blifvit lokaliserade på ett eller flere ställen: så har romansen om Magnus och elfqvinnan blifvit lämpad till händelsen med hertig Magnus, Gustaf den I:s son; visan om spåqvinnan till drottning Dagmars död i Danmark och äfven till konung Eriks i Sverige, och denna till en händelse i Skotland uti The Douglas Tragedy; men man har i den skotska traditionen förlorat den vigtiga katastrofen *dödnämningen*, hvarpå det hela i denna romans hvilar.

3.

Kung Vallemo.

Denna tradition sjunges i Upland och anföres såsom den fullständigaste vi ega utaf denna gamla folksång. Vallemo är i sagor och folksånger den vanliga förändringen af Valdemar.

The Douglas Tragedy.

»Rise up, rise up now, Lord Douglas», she says,
»And put on your armour so bright;
»Let it never be said, that a daughter of thine
»Was married to a lord under night.»
SCOTT, II. 218.

Lord Douglas' sorgespel.

1. »Statt upp, herr Douglas, och hastelig'
Drag på den blänkande skrud;
Låt aldrig bli spordt, att en dotter af dig
Blef i natt en riddares brud!»

2. »Stån upp, stån upp, mina söner sju,
Dragen lysande rustningar på,
Väl akten er yngsta syster nu,
För den äldsta är långt härifrå!»

3. Han hade henne satt på en mjölkhvit häst,
Och sig sjelf på en apelgrå;
Med sitt krokiga horn vid sidan fäst,
De redo så fort derifrå.

4. Lord William han öfver sin axel såg,
Hvad att spörja var denna tid:
Hennes bröder sju han ridande såg
Fort ned öfver rosende lid.

5. »Stig ned, Margaret», han sade nu,
»Och håll min häst en stund;
Jag möta vill dina bröder sju
Och din fader i rosende lund.»

6. Hans häst med snöhvitan hand hon höll,
Än fälde hon ingen tår,
Till dess hennes bröder sju de föll'
Och fadern till striden går.

7. »Håll, William, ditt svärd», hon sade då,
»Och slå min fader ej ner!
Än många fästemän kan jag få,
Men en fader aldrig mer.»

8. Och hon sin fina näsduk tar,
Den var af Hollands lin,
Band för sin faders blodiga sår,
Som rödare voro än vin.

9. »Nu välj, o välj, Margaret», han bad,
»Mig följ, eller blif hos din far!» —
»Jag följer dig, William, ty mig», hon sad',
»Intet stöd du lemnade qvar.»

10. Han hade henne satt på en mjölkhvit häst
Och sig sjelf på en apelgrå;
Det krokiga jagthorn vid sidan fäst,
De redo så fort derifrå.

11. Och vägen fram de redo allt fort
Vid ljuset, som månen spred,
Till dess de kommo till rinnande flod,
På stranden; der stego de ned.

12. Der stego de ned att taga en dryck
Af floden, som rann så klar;
Då blod uti skogen hon skåda fick,
Det Williams hjerteblod var.

13. »O stilla, William, jag fruktar din död,
Ditt blod det vara må!» —
»Det skuggan är af mitt skarlakan blott,
Som skymtar i floden så.»

14. Och vägen fram de redo allt fort
Vid ljuset, som månen spred;
Till dess de komm' till hans moders port,
Der stego de af hästarna ned.

15. »Statt upp, statt upp, min moder», han bad,
»Statt upp och släpp mig in;
Låt upp, låt upp, ty i natt», han sad',
»Har jag vunnit min mö så fin.»

16. »O moder, djup och bred en bädd
För mig du laga må;
Stolts Margaret vid min sida lägg!
Sundt vill jag slumra då.»

17. Lord William långt före midnatt dog;
Stolts Margaret långt före dag —
Och alla, som lofvat hvarandra tro,
Bättre lycka dem önskar jag!

18. Hennes lik i Marie kyrka begrofs,
I koret jordades hans;
Ur hennes graf det växte en ros
Och en annan det växte ur hans.

19. Der möttes de, der famnades de,
Och ville hvarandra så när';
Och hela verlden rätt väl kunde se,
De varit hvarannan kär.

20. Det var den svarta Douglas,
Hvad han var grym och vred!
Han ryckte upp den fagra ros
Och den andra han trampade ned.

G.-A.

1—3.

I föreg. uppl. var *Herr Redebold* (under n. 80) upptagen som ett n. för sig med *Kung Vallemo* såsom variant. Som lätt inses, höra de och *Hillebrand* till sammans som variationer af ett och samma tema, liksom den intagna skotska visans slägtskap med dem ligger i öppen dager. GRUNDTVIG, 82, för äfven hit *Ribbolt* hos ARWIDSSON, 2: 78, och ytterligare ett par svenska varianter finnas, enligt ARWIDSSON i förordet till bd. 2, sidd. VI och V, nämligen till *Herr Redebold* (i Bergshammars samling) och till *Kung Vallemo* (i Kongl. Bibliotekets handskrift MS 5: »Mythiska Sånger och Folkvisor», sid. 50).

Hos GRUNDTVIG meddelas af »denne gamle og mærkelige Vise, udbredt saa vidt, som nordiske Tungemaal have lydt», icke mindre än 19 + 4 (de senare i tilläggen) uppteckningar af visan samt en öfversigtstafla öfver versernas förekomst i de 19 uppteckningarna. Förut är den tryckt i en bearbetad text hos SYV, 4: 88, aftryckt i *Udvalgte Danske Viser*, 148; senare hos, bland andra, KRISTENSEN, 2: 84 A, B (med melodi). På norska finnas ett par uppteckningar hos LANDSTAD, *Rikeball og stolt Guðbjörg*, 33, och *Veneros og stolt Ölleber*, 34 (jfr ock 23 och 28, B); och bland *Islendzk fornkvæði* en, 16, *Ribbalds Kvæði*, A—C. Utom den här från W. SCOTT intagna visan (jfr MOTHERWELL, Introduction, sid. LXXX) finnes hos honom en beslägtad, *Erlinton* (2: sid. 208), och hos PERCY, 1: 1: 11, företer *The Child of Elle* likheter; GRUNDTVIG, som anser ordet *of* i denna titel bestämdt origtigt, säger med anledning af namnet *Elle:* »Den, som

har mod dertill, kan ju dervid tänka på *Helge* (Hundingsbane).» Närmast intill de skandinaviska uppteckningarna kommer af alla engelska *The brave Earl Brand and the King of England's Daughter* hos BELL, *Ancient Poems*, sid. 122, i hvilken synnerligen märkliga uppteckning, såsom GRUNDTVIG påpekar, likheten i namnen (*Earl Brand* och *Hillebrand*) är den minsta. — Då det i inledningen till den isländska *Ribbalds Kvæði* (sid. 129) heter, att »man kan betrakta denna visa som en medeltidens återklang af en del af fornqvädet om Helge Hundingsbane: hans strid för Sigrún, i hvilken hennes fader stupar, och hans dråp på hennes yngste broder», så är, enligt hvad GRUNDTVIG senare anmärker, att deremot invända, att så väl i detta qväde, som i den något liknande tyska sagan om Walter och Hildegund, fattas *dödnämningen*, hvilken GRUNDTVIG anser vara för visan karakteristisk.

I sin *Anmeldelse* säger NYERUP, att *Hillebrand* är den samma som *Hr. Ribolt* (*Udvalgte Danske Viser*, 148). Han påpekar skilnaden i förklädningen i den danska och den svenska visan, hvilken senares stanz. 8, 9 i den danska lyda sålunda:

14. "Jeg drager Dig i min Brynie blaa,
Min forgyldte Hjelm sætter jeg Dig paa.

15. Jeg gjorder Dig med mit gode Sværd,
Saa synes det ingen Jomfrufærd.

16. Jeg spender Dig gyldene Spore paa Fod,
Saa kan Du ride Dine Frender imod."

De danska stanzerna synas mera ursprungliga än de mattare svenska.

Hvad angår namnet *Valdemar*, kan det vara en förvridning af det i en ännu otryckt svensk uppteckning förekommande *Ballerman*, som genom *Balder*, hvilket åter kan härleda sig från ett missförstådt *Rike-balder*, får sammanhang med namnen *Ribbolt* (*Redebold* m. m.).

Hillebrand finnes öfversatt hos MOHNIKE, *Altschwedische Balladen*, 6, och hos R. WARRENS, 13: 1.

3.

Liten Karin.

1.

Sjunges nästan i alla landsorter, och sällan får man höra den på två ställen lika. — Äfven melodien är på olika ställen olika. Den här anförda är upptecknad i Vestergötland, och den utförligare förändringen tillika med melodien från Upland.

Uti åtskilliga uppteckningar förekommer ännu en slutvers:

13. Så kom två svarta korpar
Dit upp från helvete;
De togo unga konungen,
Och strax så blef det tre.

2.

Efter en annan tradition.

G.-A.

1, 2.

AFZELIUS upptecknade som ung student, på en resa genom Öglunda i Vestergötland, denna lilla visa efter en vallflickas sång. [3] Sedan dess har visan blifvit ryktbar; få torde nu de svenskar vara, för hvilka icke både ord och melodi äro kända allt sedan barndomen.

[3] Uppgift af dr J. A. AFZELIUS.

Genom många århundraden klingar sålunda mot oss en martyrhistoria, som skymtar redan hos den gamle biskopen EUSEBIUS. »Denna lilla visa», säger GRUNDTVIG, 101, »har på ett märkvärdigt sätt förstått att följa med tiden: hon har efter reformationen liksom aflagt sina klosterkläder och iklädt sig verldslig drägt. Så som hon nu allmänt är känd hos oss» — den danske författaren talar om visans danska form, men alldeles det samma gäller om hennes svenska — »handlar hon om en oskyldig mö, som icke vill låta sig locka genom något af en gudlös konungs lysande anbud, utan föredrager döden för vanäran. Visan framträder i detta skick så naturlig och inhemsk, så poetiskt sann och så sagomässigt afrundad, att hon icke väcker någon misstanke om, att hela hennes innehåll och betydelse från förstone voro något helt annat, än de nu äro.»

Som bekant, hade under den förvirrade tid, som följde sedan Diokletianus lemnat regeringen, hvilket den legend, vi nedanföre citera, naivt förklarar hafva tillgått så, att »domare satte Diokletianus och Maximianus båda från väldet och gjorde dem till släta bönder» — hade, säga vi, det snart inträffat, att den grymme Maximinus Gaza, cæsaren Galerii frände och medhjelpare, fått del i väldet öfver romerska rikets östra länder, under det Maxentius förde ett skräckfyldt regemente i Italien. De förföljelser mot de kristna, till hvilka Galerius lockat Diokletianus, hade icke upphört; åtminstone talar EUSEBIUS om sådana under både Maximinus och Maxentius. Men ej blott män, säger EUSEBIUS [4], utan äfven qvinnor uthärdade förföljelserna för sin tros skull. Som exempel anför han dels en rik, förnäm och bildad qvinna i Alexandria, som motsatte sig och med manligt mod öfvervann Maximini tygellöshet, hvilken icke lät döda, utan åtnöjde sig med att landsförvisa henne; dels en annan ryktbar qvinna i Rom, som dödade sig sjelf för att undgå att falla i händerna på tyrannen Maxentius, hvilken plägade nyttja allahanda pinomedel [5] mot sina offer.

En af dessa martyrer skall vara vår »liten Karin», som inom den katolska kyrkan är ett namnkunnigt helgon, firadt i

4 *Historia Ecclesiastica.* 7: 14: 15.

5 *πᾶν εἶδος βασάνων καὶ στρεβλώσεων καὶ θανατηφόρου κολάσεως.*

vester och öster. Filosofiska fakulteten i Paris har valt henne till sin skyddspatronessa, och har en festdag till hennes minne — den 25:e November, hvilken dag äfven efter vår almanacka är hennes. En på sin tid berömd reseskildrare, engelsmannen RICHARD POCOCKE [6], berättar från Sinai-bergen, att ett af dessa kallades Sankt Katarinas berg, och att på dess topp fanns en inskrift i en klippa, som uppgafs förvara helgonets lekamen. POCOCKE hörde äfven, förmodligen af munkarna i klostret bredvid, hennes saga. Kejsar Maxentius hade i Alexandria låtit fästa henne vid ett hjul; men hjulet brast i flere stycken, hvarefter han lät halshugga henne. Hon hade bedt till Gud, att Han måtte hindra, det hennes kropp fölle i de otrognas händer, och med samma som hon vardt död, förde englarne henne till toppen af detta berg, hvarifrån munkarne flyttade henne till klostret, så snart detta blef färdigt. Sedan man tillryggalagt ungefär en tredjedel af vägen till bergstoppen, träffar man Rapphönskällan, hvilken, efter hvad munkarne säga, upptäcktes genom de foglar, som flögo efter kroppen. De munkar, som gått för att söka helgonets lekamen, hade stannat på detta ställe, och blefvo helt bestörta, när en mängd af de nämda foglarne samlades på en punkt; de begåfvo sig dit och funno källan. Berget är mycket högt.

I Sverige fanns legenden åtminstone redan i medlet af 1300-talet, emedan vi ega den redan i Codex Bureanus, ehuru der endast i fragment.[7] Maxentius hade kommit till Alexandria och påböd att alla skulle offra åt gudarna. Katarina, dotter af konung Kostus, då hon satt i sitt palats och hörde olåten af offerdjur och prester, tålde icke längre Guds vanheder, utan gick djerft fram och talade inför kejsaren mot afgudarnas dyrkan. Kejsaren kallade till hopa femtio de främste mästare i boklig konst, att svara henne; desse talade till en början smädligen mot kejsaren, derför att de blifvit samlade till att disputera med en flicka; men dagen derpå öfvervann hon dem alla, så att de öfvergingo till kristendomen. Maxentius lät då döma de vise att brännas. Katarina tröstade dem, så att de med lugn undergingo döden. Kejsaren sökte ännu fresta

[6] *Voyages de* RICHARD POCOCKE, *trad. par* EYDOUS. 1. Neuchatel 1772. Sid. 438.

[7] Fortsättningen tagen ur C. Bildstenianus. Utgör n. 91 i *Ett fornsvenskt legendarium*, utg. af G. STEPHENS.

henne; hon skulle blifva när kejsarinnan och få en stod af guld, för hvilken alla skulle nedfalla. Då hon icke gaf med sig, lät han hudstryka henne och satte henne i mörka-hus, der hon tillbragte tolf dagar, under det englarne förde föda till henne. Maxentius måste nu resa bort; under tiden besökte hans drottning och marskalk Katarina och blefvo omvända, tillika med en mängd riddare. När kejsaren kom tillbaka och fick höra att hon ännu lefde, lät han göra »fyra hjul, och besätta dem rundt omkring med jernspikar, och laga så, att två af hjulen gingo mot andra två, och böd Katarina sitta öfverst mellan dem». Men Guds engel kom och bröt sönder hjulen. Då drottningen sökte taga henne i försvar, lät Maxentius misshandla och döda drottningen och derefter marskalken och riddarne. »Sedan lät Maxentius kalla Katarina och böd henne offra åt gudarne och varda furstefru, efter drottningens död, eller mista lifvet. Katarina valde döden, och dömdes att halshuggas; då bad Katarina sin bön till Gud och sade: 'Gerna går jag för din skuld under svärd. Jesu, Guds son, tag mot min själ, och gif din misskund åt alla dem, som mitt namn minnas med åkallan!' En röst kom från himlen och sade, så att alla hörde det: 'Kom i Guds glädje, Guds fästemö! Hvar och en varder bergad, som dig hedrar.' Sedan räckte hon fram halsen orädd, och rann mjölk i stället för blod ur hennes lekamen. Englar från himlen togo det halshuggna liket och förde det på en liten stund tjugu dagsleder bort till Sinai berg, och jordade henne der med heder.»

Legenden återfinnes i latinska legendsamlingar, och torde den redaktion, i hvilken den återfinnes hos JACOBUS A VORAGINE, 167:e kapitlet, ligga till grund för nyss anförda svenska.

Imellertid är det ett tomrum mellan den lilla enkla romansen och legenden med dess kejsare och kejsarinna, dess hofmarskalk och många riddare m. m. Det fylles genom en del uppteckningar, af hvilka närmast till legenden kommer en tysk hos HOFFMANN VON FALLERSLEBEN, *Schlesische Volkslieder*, n. 291. Andra tyska finnas hos SIMROCK, n. 75, samt ERK, 2: 4, 5: n. 1, och GRUNDTVIG, 101, känner icke färre än 12, under det han kan meddela 8 danska. Legenden har liksom blifvit söndersplittrad, så att en episod stänkt hit, en annan dit; sålunda har t. ex. en antydning om kejsarinnans (drottningens) besök hos Karin i mörka-

hus, som saknas i alla de andra danska, blifvit bevarad i en sådan (F), hvilken för öfrigt icke är särdeles god. En af de tyska, meddelad af O. L. B. WOLFF, *Halle der Völker*, 2: sid. 160, och MITTLER, 524, är så lik vår allmänt kända svenska, att det kan sättas i fråga, huruvida den senare är original. I alla händelser kan det vara af intresse att höra, huru »Liten Karin» tager sig ut på tyska.

Klein Käthchen.

1. Recht wie ein Sternlein strahlte
die kleine Katharin;
der stolze Kaiser sagte
zu allerschönsten Dirn:

2. "Und höre, kleines Käthchen,
sprich, willst du werden mein?
Mein Königreich zur Hälfte
es soll dein eigen sein."

3. "Dein Königreich zur Hälfte
das will mich gar nicht stehn,
gieb's deiner Frau Gemahlin,
lass mich mit Ehren gehn!"

4. "Und höre, kleines Käthchen,
willst du nicht werden mein,
so will ich lassen setzen dich
ins Nägelfass hinein."

5. "Und willst du lassen setzen mich
ins Nägelfass hinein,
Gott's Engelein vom Himmel
sie sehn die Unschuld mein."

6. Da setzen sie klein Käthchen
ins Nägelfass hinein,
da kamen zwei weisse Täubchen her
und flogen fort zu drei. [8]

[8] Från Itzgrund, en isolerad dal, som genomflytes af den lilla elfven Itz, hvilken utfaller i Main.

GRUNDTVIG anser, att den tyska visan är öfversatt från svenskan: att den visserligen icke är någon vitter öfversättning, men af någon svensk kan hafva blifvit sjungen i Tyskland, eller att någon tysk lärt sig den i norden, hvarefter omflyttningen från svenskan till tyska gått utan hjelp af penna. Den tyska visans »Kaiser är imellertid äldre än den svenskas »kungen», hvilket förefaller lämpadt efter svensk åskådning, och epitetet *unga* är åtminstone icke valdt för att karakterisera en tyrann, äfvensom den tyska visans

Gott's Engelein vom Himmel
sie sehen die Unschuld mein

är mera fylligt poetiskt än det svenska

Guds englar små, de se att jag
Oskyldig är dertill.

Till prof, huru en tysk öfversättning, som sjelf angifver sig som en sådan, tager sig ut, lemna vi följande [9]:

Klein Käthchen.

1. Das kleine Käthchen diente
Am jungen Königs Hof;
Sie glänzte wie ein Sternlein
Vor allen Mädchen fein.

2. Und wie ein Stern so strahlte
Vor allen Dirnen sie,
Der junge König sagte
Zur kleinen Käthe dies:

3. "Und höre, kleines Käthchen!
Sprich, willst du werden mein?
Grau Pferd mit goldnem Sattel,
Es soll dein eigen seyn."

4. "Grau Pferd mit goldnem Sattel
Das will mich gar nicht stehn.
Gebt es der jungen Königin,
Lasst mich in Ehren gehn."

9 *Braga*. Hgg. von O. L. B. WOLFF. Heft. 10.

5. "Und höre, kleines Käthchen,
Sprich, willst du werden mein?
Die rothste goldne Krone,
Sie soll dein eigen seyn."

6. "Die rothste goldne Krone,
Die will mich gar nicht stehn.
Gebt sie der jungen Königin,
Lass mich in Ehren gehn."

7. "Und höre, kleines Käthchen,
Sprich, willst du werden mein?
Mein Königreich zur Hälfte,
Es soll dein eigen seyn."

8. "Dein Königreich zur Hälfte,
Es will mir gar nicht stehn;
Gieb es der jungen Königin,
Lass mich in Ehren gehn!"

9. "Und höre, kleines Käthchen,
Willst du nicht werden mein,
So will ich lassen setzen dich
In die Nägeltonn hinein."

10. "Und willst du lassen setzen mich
In die Nägeltonn hinein:
Es sehn, dass ich unschuldig bin,
Dann Gottes Engelein!"

11. Sie setzten das kleine Käthchen
In die Nägeltonn' hinein;
Und herum sie rollten
Des Königs Dienerlein.

12. Da kamen her vom Himmel
Der weissen Tauben zwei,
Sie nahmen das kleine Käthchen,
Da wurden's ihrer zwei.

Till Katarina-sagan hör ock, trots betydande skiljaktigheter, en fransk visa, *La Sainte Cathérine*, i *Melusine* 1877: col. 508 (jfr BUCHON, sid. 172).

För öfrigt må anmärkas, att traditionen om Katarina blandar sig med en annan om ett helgon Dorotea. Vare sig att båda martyrerna äro en och samma person, så att Katarina (eller Hekaterina, den alltid rena) *blef* Doroteas tillnamn, eller att den ena af de båda qvinnor, hvilka EUSEBIUS omtalar, var en

Katarina, den andra en Dorotea, torde en verklighet ligga under legenden. Jfr GRUNDTVIG, 3: sid. 896.[10]

NYERUP säger i sin *Anmeldelse*, att genom tillägget i vår uppteckning 2, hvilket äfven förekommer i den danska uppteckningen i *Udvalgte Danske Viser*, 115:

Och sjelf den unga konungen han rulla' den omkring,

»den unge Konge gjøres til et saadant Umenneske, en saadan Satan fra Helvede, at man vel maa tvivle, om Sangen ogsaa virkelig hører til de ægte ret gamle».

I senare tider har visan, i den för oss mest kända formen, kommit in i Norge. Så berättar N. R. ØSTGAARD i *En Fjeldbygd*, att hon en tid var den visa, som mest »gick» i Österdalen; under den tid, denne författare skildrar, var det nämligen gerna en eller annan visa, som var mest omtyckt, och tillförseln kom oftast från Sverige, genom Nord-Österdalens samfärdsel öfver Rörås med de på folkvisor rikare svenskarne.[11]

Såsom på sätt och vis hit hörande kan slutligen nämnas, att det icke är endast saga och sång, som sökt förhärliga den oskyldiga flickans grymma martyrdöd, utan att äfven den bildande konsten otaliga gånger gifvit henne sin hyllning. Hos mrs JAMESON, *Sacred and Legendary Art*, 2: sid. 78 o. f., finnes hennes legend berättad och lemnas en öfversigt öfver hvad pensel och mejsel gjort för att förhärliga henne, »den kristna Pallas Athena»; ytterligare kunna nämnas den berömda tafla af GAUDENZIO FERRARI, som finnes i Brera i Milano, och St. Katrinas förlofning (jfr legendens uttryck »Guds fästemö») af CORREGGIO[12] i Eremitaget i Petersburg. Hon afbildas ofta med ett hjul och ett svärd som emblem; så på ett träsnitt från 1400-talet, som finnes i behåll[13]. För att

[10] Vidare RUFINUS (*Hist. Eccl.* Lib. 8: cap. 17) och EUTHYMIUS ZIGABENUS, *Commentarii in omnes psalmos*, 44, citerade i *Acta martyrum* P. THEODORICI RUINART *opera ac studio coll. cet.* Ratisbonæ 1859. Sid. 355.

[11] 2t Oplag. Chr:a 1852. Berättelsen *Fiskerne*, mot slutet (sid. 116). — Som prof på, huru omtyckta svenska visor voro i Norge, anför för öfrigt denne författare, att mången norsk sång gjordes till svensk på det enkla sätt, att *jeg* utbyttes mot *jag* och så många ord som möjligt fingo *a* till slutvokal.

[12] NAGLER, *Künstlerlexicon*. Artikeln ALLEGRI.

[13] WEIGEL und ZESTERMANN, *Die Anfänge der Druckerkunst in Bild und Schrift*. I. Lpz. 1856. sid. 149.

likväl blott hålla oss till norden, kan nämnas, t. ex., att WAHLBOM målade »Liten Karin» i sepia och att fru ELISABETH JERICHAU målat henne i olja (taflan förekom på konstutställningen i Göteborg 1869), hvarförutom i *Magasin för Konst, Nyheter och Moder*, utg. af BOYE, årg. 1838, finnes en planche (n. 23) efter en tafla af C. MAIER i Wien öfver *Den heliga Catharinas graflägning*.

Liten Karin är öfversatt på engelska af G. STEPHENS i *Foreign Quarterly Review*, 1840: October; på tyska, utom det anförda, hos STUDACH, n. 1; MOHNIKE, *Volkslieder*, 22, och i *Nordensaal*, 6.

4.

Kämpen Grimborg.

En allmänt känd äkta nordisk kämpavisa, upptecknad efter en tradition i Vestergötland. I alla landsorter finner man den tryckt; men alltid med tydliga spår af förfalskning, hvilket lättast upptäckes, då den jemföres med sin melodi.

Stanz. 9. I alla de tryckta lyder denna strof så: *Han klappar på dörren med fingrarna små.* För denna förändring skulle visst icke Grimborg tacka boktryckaren.

G.-A.

I Kongl. Bibliothekets samling af skillingstryck synes visan första gången med titel:

En Behagelig Och Mycket Nöjsam Kiämpe-Wisa, Om den Stridbare Kiämpen Grimborgs Stora Manlighet och Bedrifter. Sjunges som: Medan man lefwer i werlden säll, etc.[14] *Tryckt Åhr* 1738.

I Kongl. Bibliotekets samling af nämda slags tryck finnas 12 (+ 1?) upplagor af visan tryckt enstaka för sig; hon förekommer äfven flerfaldiga gånger tryckt till sammans med andra. Liksom med ett erkännande af att ett burleskt element ingår i den samma, kallas hon på titelbladen »en behagelig och nöjsam», »en mycket

[14] Så börjar 380:e psalmen i *Then Swenska Psalmboken* af 1697. Vid jemförelse med noterna i qvart-upplagan, *Stockholm, Burchardi tryckerij,* finnes endast en svag antydning till likhet, i rytmen, mellan psalmens och Grimborgsvisans melodi. Alla följande upplagor ha. "Sjunges: Under sin bekanta Melodie" o. s. v.

wacker och lustig» o. s. v. kämpevisa, och i en upplaga heter det ».. Om Herr Grimborg, Samt hans både roliga och konstiga sätt at fria, til en Kongs-Dotter». På 1850-talet börja titelbladen utstyra sig med skurrila träsnitt, hemtade ur tidningar, och kämpen heter nu »Grindborg»; den gamla visan är icke heller den samma, utan förekommer nu en af någon halflitterär person omgjord text, af hvilkens 44 stanzer som prof må anföras:

1. Det satt twå kämpar en sommarqwäll
Framför sin boning i nordens fjell,
Stallbröder woro de, föga rädda,
I jern och stål beständigt klädda.

2. Men Grindborg hette wäl en af dem,
Han grep om hornet med fingrar fem.
Han sa': jag wågar att för min flicka
Det fulla hornet i botten dricka.
O. s. v.

Redan från 1812 ega vi en omarbetning af Grimborgsvisan, införd i ett litet häfte med titel *Nordiska sånger*[15], utgifvet af DAVID MUNCK AF ROSENSCHÖLD, som i en not till visan säger, att »En wän af Nordiska poesien har på anmodan af *Nordiske Sångernas* Utgifvare benäget åtagit sig att söka återställa hwad den tyckes förlorat, och återgifwa den i den form, som han ansett mest öfwerensstämma med sin åsigt af Nordisk Poesi». Då denne bearbetare är P. H. LING, får stycket en viss märklighet. Några stanzer må lemnas till prof:

Der sutto twå kämpar wid nordligan fjäll,
De månde önska hwarann en god qwäll.
Men hwem skall föra wåra runor med äran?

Stallbroder talte till stallbrodren så:
"Har du ej lust att i brudesäng gå?"

"Fuller jag wet en wänfager mö;
Men ho, som der friar, han måste dö."

[15] *Första Häftet. Lund* 1812. *Tryckt hos Agardh & Comp.* 56 sid. 12:o. Om detta häfte talar TEGNÉR, (i ett bref till J. ADLERBETH) *Efterlemnade skrifter. Ny samling.* 1. Stockh. 1873. Sid. 87.

4. KÄMPEN GRIMBORG.

"Ha! Stallbroder min, du följe mig dit,
Jag då dig skänker min gångare hwit."
O. s. v.

Hvad den text angår, som GEIJER och AFZELIUS lemnat, ha vi icke rätt att betvifla att den är »uppteckna efter en tradition i Vestergötland», huru mycket än tyder på att den är en antikiserad afskrift af något skillingstryck. Vi anföra ur det af 1738 några läsarter:

1. Där sittia twå kiämpar nordast i fiäll,
De önska åt hwarannan en god qwäll,
Men hwem skal föra wåra Runnor så wähl med den ähran?

3. Fuller wet jag en wäner Mö och wif,

7. Giärdsgårdar woro af idela ståhl,

9. Grimborg han klappar med fingrena små,

På anmärkningen, att Grimborg icke skulle tacka boktryckaren för ändringen af »med vantarna grå» till »med fingrarna små», kan svaras, att af de två uttrycken snarare det senare ser ut som en ändring än det förra. »Han (hon) klappade på dörren med fingrarna små» är ett af dessa stereotypa uttryck, som genomgå flerfaldiga folkvisor, och förekommer i t. ex. *Sorgens magt*, stanz. 2; *Herr Lager och Jon*, stanz. 18; *Herr Redevall*, stanz. 8; *Herr Ulfver och fru Sölfverlind*, stanz. 11 o. s. v.; ett annat dylikt uttryck är t. ex. »Mitt halfva kungarike o. s. v.» i *Liten Karin*, stanz. 7, och *Den lille båtsmannen*, stanz. 18; ett par andra påpeka vi nedanföre.

I stället för här meddelade 11:e stanz har skillingstrycket:

11. Är du den samma den jag skall ha,
Hwi för du icke gull på hästarna?

Vidare:

13. Jag är en Konunge-Dotter så god
Och intet drar jag af dig tina skoor,

16. Konungen han ropte utöfwer sin gåhl,
I mine Hofmän kläder eder i ståhl,

17. Kiäre mine Hofmän kläder eder ej falskt,
Jag känner wäl Grimborg den wågehals,

BIBL. CODR. COP.

19. Kära Hofmän j wänten liten stund,
At jag dock får kläda mig annorlund,

20. Grimborg han uppå dörene sprang,
At Gångjärn, Låsen och Spikarne sang,

Följande två stanzer äro icke medtagna af de förre utgifvarne:

22. Grimborg han går uti höga hwalfs [sic!] Bur,
Der sittia tolf Kiämpar hel rädde på lur,

23. Grimborg han fnyste och gnäggja som Häst,
Desse tolf Kiämpar han fälte der näst,

Följande är otvifvelaktigt mera äkta än motsvarande stanz i vår text:

24. Grimborg tar Jungfrun wid hwitgohla lock,
Och binder så henne wid sadelknapp,

Efter den stanz, som motsvarar GEIJER-AFZELII 24:e, följa nu i skillingstrycket några stanzer, som delvis återfinnas längre ned (st. 29—31):

28. Grimborg han utbreder sin kappa blå,
Sjelf lyfter han skiöna Jungfrun der på,

29. Grimborg han klappar på bolstrarna blå,
Lyster skjön Jungfrun hwila här uppå,

30. Grimborg han hwilar i Jungfrunes famn,
Hwad tycker min Jungfru om sådan en Man?

31. Eder wil jag hålla för Kiämpe och Man,
Som mig tog genom siu Konunga land,

32. Eder wil jag älska Herre båld,
Skiönt j mig tagit med macht och wåld,

Följande läsarter må äfvenledes antecknas:

34. Hörer du Grimborg hwad jag säger nu,
Hwar hafwer du tagit din unga Fru?

40. Ach! kära Moder säger sant, wi ber,
Sjutton tunnor Gull wi lofwa nu Ehr,

43. . . .
Han såg intet Himmel för Eld och Krut,

44. . . .
Så länge jag raskar mig annorlund.

45. Grimborg han då uppå dörena sprang,
Och Jungfrun kasta brynjan uti hans hand,

46. Tolftusend' Hofmän han under sig slår,

En uppteckning, med melodi, från Fläckebo socken, Vestmanland, förekommer i *Runa*, 1869: sid. 37.

NYERUP gör i sin *Anmeldelse* den anmärkningen, att några strofer af *Kämpen Grimborg* finnas i *Hr Adelbrand* (*Udvalgte Danske Viser*, 162), om hvilken i anmärkningarna till samma samling, 3: sid. 443,4, »er gjort opmærksom paa, at den synes blot at bestaae af Stumper og Stykker, revne ud af andre, der navngivne Sange». För öfrigt anser han att visan är rigtigt karakteriserad af GEIJER, när denne i sitt företal kallar henne en travestering af kämpalifvet, i samma smak som Ramundersvisan. — De strofer, som likna hvarandra i de båda visorna, äro stanz. 21 och 23, 24 i Grimborgsvisan och följande i *Herr Adelbrand:*

12. Saa løste han op hendes gule Lok,
Og bandt hende vid sin Sadelknap.

13. Han kom ej forbi saa liden en Gren,
Der jo var Blod af Lenelilles Ben.

14. Han kom ikke til saa liden en Qvist,
Der var jo Blod af Lenelils Bryst —

men, som lätt inses, hafva dessa likheter icke mycket att betyda i afseende på visornas slägtskap, då en färd sådan som den skildrade hör till de stereotypa drag, om hvilka vi förut talat. Det återfinnes, utom i *Herr Apelbrand och Lena lilla*, stanz. 12—14, äfven i t. ex. *Stolts Hilla*, stanz. 24—26, och flerstädes. Man skulle då kunna säga, att Grimborgsvisan är beslägtad äfven med *Habor och Signild*, då följande stanzer i båda likna hvarandra:

17. "Ståndar upp, mina hofmän, I
kläden er ej falskt:
Jag känner väl Grimborg, han
är en vågehals."

38. "I stånden upp, alla mina hofmän,
I kläden eder icke falskt!
Det vill jag eder för sanning säga,
Habor är en vågehals."

Vidare kan angående dessa stanz 21—24 nämnas, att om man i litteraturen under och efter medeltiden, t. ex. i SHAKE-

SPEAR'S *Så tuktas en argbigga*, har prof på sträng behandling af spotska qvinnor, den i de nämda stanzerna skildrade, utom att den ser ut som ett lån, är nästan för »grum og cannibalisk», för att vara egnad att tillvinna anstiftaren den skönas hjerta.

Vigtigare än NYERUPS är GRUNDTVIGS anmärkning, att den från Vilkinasagan stammande visan om *Samson* (GRUNDTVIG, 6) »afgivet en væsentlig Deel af Stoffet til den af flere Viser sammensatte om »Kämpen Grimborg»». Den nämda *Samson* återfinnes hos ARWIDSSON, 1: 17, i två uppteckningar; men utom med ARWIDSSONS *Samsing* är Grimborgsvisan beslägtad med de efter följande hos ARWIDSSON: *Herr Dahlbo* (*Dalebu Jonson* och dess variant *Dalebuggin Jonson*, LANDSTAD, 24, 25; *Herr Dalebrud Jonsen*, KRISTENSEN, 1: 80), *Herr Grönborg* (*Östein Grönevoll*, LANDSTAD, 26; *Hr. Grønnevold*, KRISTENSEN, 2: 19) och *Unge Herr Essbjörn*.

Andra slägtingar äro *Stallbröderna* (ARWIDSSON, 2: 113), *Mange vove, men een gaaer af med Byttet* (SYV, 4: n. 71) och *Store bror og lille bror* (LANDSTAD, 23). I *Udvalgte Danske Viser* (jfr. 5: sid. 65) blef visan »udeladt for sin Unaturligheds Skyld. Her figurerer», fortsätter NYERUP, »en Heltinde, hvis Adfærd er saa grum og cannibalisk at der rinne Mølledamme af Blod af de Riddere, der have bejlet til hende, ligesom og alle Staverne i et Gjerde ere prydede med deres afhuggede Hoveder.» LANDSTAD »har en Formodning om», att det är — Parisiska blodsbrölloppet (d. 24:e Augusti 1572), om hvilket visan på ett förblommeradt sätt sjunger, och att med de två bröderna, som omkomma, möjligen afses FRANS och CASPAR COLIGNY. Imellertid vill han hellre rekommendera en allegorisk uppfattning af visan. Den stolta jungfrun skulle vara *Friheten* o. s. v. Då en hypotes icke bör förkastas på *den* grund, att den är djerf, kan anmärkas, bland annat, att slutet i den visa, LANDSTAD meddelar:

33. Den andre dags morgun, for dagin den var ljós,
da lág der tri lík úti store bróðers hús.

34. Den eine deð var lille brór, den andre var hans móy,
og sá hans gamle móðer af sorgi var dauð —

snarare liknar en af dessa stereotypa vändningar, om hvilka vi ofvanföre yttrade oss, än ser ut som en allegori. Det återfinnes

i t. ex. *Herr Peder och liten Kerstin*, st. 47, 48; *Herr Peder och Malfred*, st. 21, 22; *Herr Olof i elfvornas dans*, st. 11, 12; *Elfqvinnan och herr Olof*, st. 17, 18 o. s. v.

I anmärkningarna till *Den farlige Jomfru* återkommer GRUNDTVIG, 184, till Grimborgsvisan, och uppställer ett genealogiskt schema, som visar hennes slägtskap med *Samsing*, *Grönevold*, *Den farlige Jomfru* och *Adelbrand*. Han antager henne vara hopsatt af någon viskrämare eller boktryckare, och för öfrigt stammoder till alla de hit hörande bastarderna. Flygbladets text har blifvit allmänt spridd både i Sverige och Norge, och i det senare landet, i Telemarken, träffat *Den farlige Jomfru* »i sin folkelige Uskyldighetstilstand«; genom sina likheter med denna visa har Grimborgsvisan blifvit hopblandad med henne, hvarefter hennes från andra visor lånade främmande beståndsdelar dragit andra visor med sig. Den farliga prinsessan, som uppoffrar så många friare, är en i medeltids-dikterna ofta förekommande typ, och störar med mannahufvud förekomma mångenstädes, i *Tusen och en natt*, i *Fjölsvinnsmál*, *Heldenbuch* o. s. v.; jfr F. LIEBRECHT, *Zur Volkskunde*, sid. 153.

Kämpen Grimborg kan således visserligen icke på grund af sin uppkomst kallas någon »äkta nordisk kämpavisa», äfven fast MOHNIKE säger, att hon »ist sicher uralt»: af de gamla kämpavisorna har hon endast plagiaten. Vi frestas likväl att säga, att hon på sätt och vis ändå är ett slags »nordisk kämpavisa»; det öfverdåd och den karskhet, som genomgå henne, de lustiga dragen och till och med öfverdrifterna hafva något af svenskt lynne och stämning, åtminstone sådana dessa en gång varit. Visans stora spridning och de flere försöken till omarbetningar vittna för att hon, trots sina många och grofva fel, träffat en anslående ton.

Kämpen Grimborg är öfversatt af MOHNIKE, *Volkslieder*, n. 47.

5.

Skön Anna.

Denna tradition, hvars urgamla melodi så väl karakteriserar vår riddaretids melodier, är uppteckned i Upland, och är väsendteligen skild från den i landsorterna förekommande, mera allmänna visan, som är tryckt med rubrik: *Skön Anna en Konungsdotter af Engeland, som blef i sin barndom bortstulen och såld till en Herre i Meklenburg etc.* — och är anförd af *P. Syv* med en ursäkt att han gifvit den ett rum bland sina danska samlingar.

Stanz. 11. Att visa huru förderfvad man oftast får traditionen, kan denna strof anföras sådan den af allmogen i Upland merendels sjunges: *Men först skall du gå i höga luften blå, De bästa kläder på dig att kläda.*

G.-A.

Af *Skön Anna* finnes hos ARWIDSSON, I: 42, en uppteckning från Östergötland i 19 stanzer; i *Runa* 1865 sid. 17 en fragmentarisk uppteckning af en *Skön Anna,* med melodi, från Nerike: förmodligen den samma, som omnämnes i *Runa* 1869: sid. 34. För de svenska skillingstycken redogöres nedanföre; för öfriga nordiska motstycken redogör GRUNDTVIG, 258, hvarmed må jemföras 255—7. Han anser visan förskrifva sig från omkring 1400. Den färöiska *Brúnsveins Visa* i *Antiquarisk Tidsskrift* 1852: sid. 93 o. f. har gemensamma drag med *Skön Anna,* men sluter sig närmare till *Slegfred og Brud* hos GRUNDTVIG, 255.

5. SKÖN ANNA.

I inledningen till sin uppteckning nämner ARWIDSSON som till en viss grad liknande *Skön Anna Lady Jane* hos JAMIESON, 2: sid. 73 [jfr *Lady Jane*, sid. 371, och *Burd Helen*, sid. 376, af hvilka två uppteckningar den å sid. 73 är sammansatt] och ännu mera *Lord Thomas and Fair Annie* hos W. SCOTT, 3: sid. 36, och GILCHRIST, 1: sid. 199; vidare *Die wiedergefundene Königstochter* i *Wunderhorn*, 2: sid. 274 [ɔ: sid. 277 i upplagan af 1846]. Följande kan tilläggas. Före W. SCOTT meddelade HERD, 1: sid. 167, ett fragment af visan, hvilken återfinnes äfven hos MOTHERWELL, sid. 327, hos AYTOUN, 2: sid. 73, samt hos CHILD, 3: sid. 198, alla under namnet *Fair Annie*, hvarförutom CHILD äfven aftryckt W. SCOTT's uppteckning; vidare hos HOFFMANN VON FALLERSLEBEN, *Holländische Volkslieder, Weltliche Lieder* n. 26, och hos WILLEMS, 70, under namnet *Mooi Aeltje en Koning Alewijn;* hos *Longard*, sid. 23, samt *Mittler*, 333, *Die Schwestern*, (efter KRETSCHMER-ZUCCALMALGIO, 2: 32). På ingen af de anförda är här meddelade uppteckning grundad, om ock ett och annat anslag klingar snarlikt, som t. ex. vår stanz. 6 och följande i MITTLERS uppteckning:

3. Sie ging wol vor Schwiegermutter stehn:
Schwiegermutter, gnädigste Frau,
Ich wohnte so lange bei eurem Sohn,
Wann will er zu rechten mich trauen?

Och hos WILLEMS:

3. Zy ging al voor zijn moeder staen:
»Och, moeder, zeide ze, landsvrouwe,
Wanneer zalder Alewijn, uw eenigste zoon,
Wanneer zal hy my waerlijk trouwen?»

Oaktadt UHLAND, i *Anmerkungen zu den Volksliedern*, art. *Das Südeli*, sid. 128 o. f., och BÖHME, 77, flytta den nyss anförda visa i *Wunderhorn*, som hos den förre heter *Südeli*, 121, hos den senare *Die wiedergefundene Königstochter*, (ERLACH. 2: sid. 146), och der en broder återfinner sin bortröfvade syster, till samma diktgrupp som *Skön Anna*, anse vi med GRUNDTVIG den förra och den följd af tyska visor, som behandla samma ämne, för alldeles icke hit hörande. Lika litet torde hit kunna föras sådana spanska och portugisiska romanser som *La dos Hermanas*

i F. J. WOLF'S och C. HOFMANN'S *Primavera y Flor de Romances*, n. 130, och *Königin und Sklavin* i E. GEIBELS och A. F. SCHACKS *Romanzero der Spanier und Portugiesen*, sid. 334; likväl tvekar GRUNDTVIG att, mot F. J. WOLF, bestrida all slägtskap mellan *La dos Hermanas* och den stam af visor, till hvilken vår nu i fråga varande hör.

Bland skillingstrycken i Kongl. Bibliothekets samling finnas:

a. *Skiön ANNA, En Konungs Dotter af Engeland, Som blef i Barndom bortstulen och til en Herre i Mecklenburg som begärade benämde Konungs Dotter, beggom obewist, doch underligen uppenbarad hwar ifrån hon war kommen. Tryckt i Åhr.* Utom 2 andra upplagor, tryckta »i år», finnas ytterligare 2 gamla, den äldre tryckt 1768; visan finnes tryckt ännu 1827.

Denna text följer så godt som ord för ord sitt danska original, *Lykken spiller underligen*, SYV, 4: n. 17, hvilket åter antagligen är bildadt efter en lågtysk visa (äldsta danska skillingstrycket är af 1648).

Till jemförelse (se nedanföre) kunna tjena följande två stanzer:

23. Så wil jag gifwa hänne gåfwor rik,
Konung, sade hon, Herre,
Jag gifwer hänne mina möller sju,
De ligga öfwer Rin så breda.

24. De möller äro så wäl belagd,
Och äro så wäl beprydde,
Och det wil jag för sanning säga,
De mala canel och hwete.

b. Tre aftryck af texten i GEIJERS och AFZELII samling, Stockh. 1834 o. v.

Här meddelade visa synes vara tillblandad af flerfaldiga beståndsdelar, af hvilka man i SYVS nyss anförda, som återfinnes under n. 177 i *Udvalgte Danske Viser*, igenkänner flere, om ock illa åtgångna. Sålunda är i den danska visan Skön Anna en röfvad flicka, och kungen vill icke taga henne till gemål, derför att

10. ». . . . . .
Hun er af fremmede Lande,
Hendes Forældre kjender jeg ej,
Hun er mig solgt ihaande" —

under det att hon först i den 28:e stanzen i den svenska, liksom med glömska af inledningen, säges vara bortröfvad. Denna inledning förefaller eljest temligen lik den situation, med hvilken *Pröfningen* börjar, och stanz. 13 har väl mycket tycke af reminiscens från följande stanzer i *Herr Løvmand og Herr Thor*, *Udvalgte Danske Viser*, 199:

15. Og der de kom paa Højelofts Bro,
Der saae de Skibene store og smaa.

16. "Der seer jeg Sejlene brune og blaa,
Dem syede jeg med mine Fingre smaa.

17. Hisset seer jeg Seilene gule og grøn,
Dem syede jeg med mine Fingre i Løn."

I den svenska visan är det Skön Anna, som angående bruden säger:

15. ". . . . . .
Henne gifver jag mina utslitna skor,
Som jag hafver slitit med ära" —

under det att bruden i den danska bjuder på samma gåfva med orden:

21. ". . . . . .
Jeg giver hende mine gamle Sko,
Hun sømmer dem bedst att bære" —

och då det i den svenska visan är Skön Anna, som gifver

"qvarnar de sju,
Som gå mellan Dannemark och Sverige",

om hvilka det heter, att

"Det går ingen annan mäld deruppå
Än bara ideliga mandel",

så är det i den danska den nya bruden, som säger:

23. "Saa vil jeg give hende Gaver rig,
Konning, sagde hon, Herre!
Jeg vil give hende mine Møller syv,
De ligger over Rin saa fjerne.

24. De Møller ere saa vel belagt,
De ere saa vel beprydet,
Og det vil jeg forsanden sige,
De maler Canel og Hvede."

W. SCOTT anför en med *Lord Thomas and Fair Annie* beslägtad bretonsk »romance», *Lay Le Frain* eller *The Song of the Ash* — *Lai del Freisne* af MARIE DE FRANCE (*Poésies publiées p.* B. DE ROQUEFORT. Paris 1820. I: sid. 138 o. f.), öfversatt samma århundrade till engelska — och yttrar, att »ju längre våra undersökningar utsträckas, dess mera skola vi finna orsak att tro, att senare tiders romantiska ballader till största delen äro förkortningar af gamla metriska dikter, som blifvit berättade i en lättare versform och på mera modernt språk». Om ock *ett* af folkvisornas uppkomstsätt är sådant, ligger antagligen nämda franska »lai» icke till grund för den följd af visor, till hvilken *Skön Anna* hör, utan synes tvärtom MARIE DE FRANCE hafva förefunnit en tradition, som hon behandlat. Hennes dikt börjar nämligen med dessa ord:

Le la del Freisne vus dirai
Sulunc le cunte que jeo sai —

och slutar sålunda:

Quant l'aventure fu séue
Coment ele esteit avenue,
Le Lai del' Freisne en unt trove;[16]
Pur la Dame l'unt sis numé.

Genom *Lei lai del Freisne*, hvilken, som äfven ROQUEFORT anmärkt, har gemensamma drag med Griselda-sagan, hvilkens äldsta hittills funna representant, äldre än PETRARCA och BOCCACCIO, är *Den taalmodige Kvinde* hos GRUNDTVIG, synes *Skön Anna* få något sammanhang med samma berömda saga, hvilkens tema blifvit på flere olika sätt behandladt.

Skön Anna är öfversatt hos MOHNIKE, *Altschwedische Balladen*, n. 5, och hos R. WARRENS, n. 11.

[16] "Le Bretons en firent le Lai du Frêne" i ROQUEFORTS öfversättning. Han yttrar ock: "Ce lai paroît être du nombre de ceux que Marie avoit entendu réciter."

6.

Sorgens magt.

1.

Sjunges ännu i skogstrakten af Vestergötland. Den af Professor RAHBEK i Dannemark upptecknade traditionen om Åke och Elsa har af denna mycken likhet, och är troligen deraf blott en nyare förändring.

Stanz. 15. Bland flere upptecknade traditioner har blott en enda denna sista vers, hvilken, om han än i senare tider tillkommit, dock tydligen tillhör den fullkomligare upplösningen af denna folksång. *G.-A.*

1, 2.

Att RAHBEK upptecknat den sköna romansen om *Aage og Else*, som blifvit ytterligare ryktbar derigenom att ŒHLENSCHLÄGER inlagt den i sin *Axel og Valborg*, är icke grundadt. GRUNDTVIG, 90, finner AFZELII hela anmärkning, hvilken MOHNIKE (*Volkslieder*, sid. 204) upprepat, »underlig». Men om icke den danska visan utgör »en nyare förändring» af den svenska — GRUNDTVIG anser vår n. 1 vara mycket ursprunglig — så representerar den senare med sitt 2-radiga versmått ett äldre stadium af dikten än de konstfullare danska uppteckningarna med 4 versrader i stanzen.

En uppteckning från Östergötland, *Sorgens Magt*, återfinnes hos ARWIDSSON, 2: 91; hit hör ock en sägen hos HYLTÉN-CAVALLIUS, *Värend och Virdarne*. 1: sid. 475 o f.

På mångfaldiga håll förnimma vi spåren af en folktro, som ännu icke torde hafva dött ut [17], att yttringar af djup sorg störa de dödas hvila i grafven [18] — variationer af det sublima temat: *kärleken är starkare än döden.* I förevarande folkvisa har nämda tro fått ett af sina mest rörande uttryck; många mer eller mindre liknande lära vi känna af visans slägtingar, af hvilka GRUNDTVIG och HEINRICH HOFFMANN [19] sammanstält ett stort antal. En återfinnes hos PERCY, 3: 2: n. 6, *Sweet William's ghost,* med till en del olika vändningar: så t. ex. svarar »Willie», när Margaret beder honom komma in i hennes bur:

If I should come within thy bower,
I am no earthly man:
And should I kiss thy rosy lip,
Thy days will not be lang.

Andra finnas hos HERD, 1: sid. 76; MOTHERWELL: sid. 186; KINLOCH: sid. 240; för flere i fjermare slägtskap stående redogör GRUNDTVIG (jfr GRIMM, *Altdänische Heldenlieder,* sid. 505). På tyska finnes den hos MEINERT, sid. 3, *Der todte Freier,* (äfven hos ERLACH, 4: sid. 196, och KRETSCHMER-ZUCCALMAGLIO, n. 60, samt i *Wunderhorn,* 4: sid. 73) och flerstädes: antagligen var det ock fragment af samma visa, hvilka sommaren 1773 gåfvo G. A. BÜRGER anledning att dikta *Lenore,* den berömda balladen [20]. Hos ven-

[17] Hit hör ett uttryck af en dödgräfvare, som antecknaren hörde för några år sedan: "han grät och tjöt, så att jag trodde menniskan skulle stiga upp ur grafven."

[18] Curae non ipsa in morte relinquunt. VIRGILIUS, *Aen.* 6: 444.

[19] *Zur Erklärung und Beurtheilung von BÜRGERS LENORE.* En inbjudnings-skrift, aftryckt i *Altdeutsche Blätter von* MORITZ HAUPT *und* HEINRICH HOFFMANN. 1:r Band. Lpz. 1836. Sid. 174 o. f. — Denna dikt är ock behandlad af J. DUBOC, *Reben und Ranken.* Halle 1879. Sid. 93 o. f.

[20] Då ett af dessa fragment, som BÜRGER sjelf i ett bref till sin vän BOIE omtalat, finnes anfördt i GEIJERS förord, torde de andra förtjena nämnas:

"Graut Liebchen?"
"Nein: ich bin ja bei dir."

Wo lise, wo lose,
Rege hei den Ring! —

båda tillgodogjorda i *Lenore* (jfr HOFFMANN, anf. st.). HOFFMANN anser icke den i *Wunderhorn,* 2: sid. 19, införda *Lenore,* om hvilken GEIJER på nyss anf. st. yttrar sig, vara äkta, åtminstone icke romansens slut.

derna finnes ett motstycke enligt HAUPT UND SCHMALER, 1: n. 58, *Das Todtenhemd;* på böhmiska enligt ČELAKOWSKÝ, 1: sid. 5 och 3: sid. 16, äfvensom ett par serviska visor erbjuda jemförelsepunkter; på bretonska en mera utförd dikt, *Le frère de lait,* VILLE-MARQUÉ, *Barzas-Breiz,* 1: sid. 179; på nygrekiska hos FAURIEL, 2: 8, *Le voyage nocturne;* på spanska enligt TALVJ, *Volkslieder germanischer Nationen,* sid. 141; på italienska enligt BOCCACCIO, som på en motsvarande visa, ur hvilken han anför ett par versrader, grundat *Decamerone,* 4: n. 5, äfvensom en annan italiensk dikt af samma innehåll enligt uppgift af H. HOFFMANN skall återfinnas i *Canzoni a ballo composte dal Magnifico Lorenzo de' Medici e da M. Agnolo Politiano &.* (Florenz. 1568. 4:o); hit hör ock sagan om den hos flere grekiske författare, först HOMERUS (*Ilias,* 2: 695—701) och HERODOTUS (7: 33; 9: 116, 120?), samt hos åtskilliga latinska omnämde Protesilaos från Fylake och hans hustru Laodameia.

Särskildt förtjenar att nämnas EURIPIDES. Bland denne skalds förkomna sorgespel är det ett, med namnet *Protesilaos,* af hvilket F. G. WELCKER [21] med ledning af några fragment m. m. samt ett par berättelser hos HYGINUS n. 103 [22] och 104 försökt en sinnrik rekonstruktion. E. ROHDE, *Der griechische Roman,* sid. 33 not. 5), påpekar likheten mellan Protesilaos-sagan och *Helgakviða Hundingsbana önnur,* den förra efter så väl HYGINI berättelser som i synnerhet efter en annan version hos en mytograf [23], hos hvilken följande läses: »Laodamia optavit ut umbram mariti videret. Qua re concessa, non deserens umbram, in amplexibus ejus periit.» Namnen Helge och Protesilaos hafva så litet som möjligt ge-

[21] *Die Griechischen Tragödien mit Rücksicht auf den epischen Cyclus geordnet.* 2:e Abtheilung. Bonn 1839. Sid. 494 o. f.

[22] Vi anföra denna n. 103: Jolaus Iphicli & Diomedeæ filius . . . quem cuncti appellarunt Protesilaum, quoniam primus ex omnibus [de på trojanernas kust landstigande grekerna] perierat. Quod uxor Laodamia Acasti filia cum audisset eum perisse, flens petit à diis, ut sibi cum eo tres horas colloqui liceret: quo impetrato, a Mercurio reductus, tres horas cum eo colloquuta est. quod iterum cum obisset Protesilaus, dolorem pati non potuit Laodamia.
C. JULIUS HYGINUS, *Fabularum liber.* Lugd. Bat. & Amstel. 1670.

[23] *Mythographi tres* :o Vol. 3m i *Auctores classici, e Vaticanis codd. ed. Cur.* AUG. MAIO (1—10. Romæ 1828—38). 1: 158; 2: 215.

mensamt; deremot kunde *Helge* och Protesilaos' förra namn *Jolaus* locka till en del gissningar (jfr t. ex. det svenska *Olaus*, af folket ofta uttaladt *Olagus*).

GRUNDTVIG påpekar ock, hvad äfven H. HOFFMANN iakttagit, att samma tema, som i vår visa, återfinnes i Sæmunds-eddans *Helga-kviða Hundingsbana önnur*, »och det i en så skön gestalt, att väl ingen af alla de andra formerna kan mäta sig med den». Det är samma dikt, af hvilken en återklang ljöd i *Herr Hillebrand* och dess slägtingar, och »det är då», fortfar GRUNDTVIG, »må hända mera än en händelse, när ett af de engelska sidostyckena till denna visa, »Clerk Saunders» [SCOTT, 2: sid. 405], och likaledes BOCCACCIOS novell låta den döde fästmannen hafva *stupat för älskarinnans bröder*, som fallet är i fornqvädet om Helge». Om också icke hit hörande, kan nämnas att äfven i *Le frère de lait* hos VILLE-MARQUÉ ett slag har föregått; der är det dibrodren-fästmannens unge väpnare, som stupat.

NYERUP säger i sin *Anmeldelse* om *Sorgens magt:* »Er samme Thema som den danske *Aage og Else*, men Fremstillingen, som er ofulstændig och fragmentarisk, savner en Deel af de Træk, som i Dansken bidrage til at gjøre denne Ballade til et af de meest melankolske lyriske Stykker, som nogen Litteratur ejer (conf. 1 Tome. p. 381—83).» Den större fullständigheten hos texten i *Udvalgte Danske Viser* är imellertid vunnen genom sammansättning af en uppteckning i SANDVIGS *Levninger*, 1: n. 11, och 9 stanzer af en annan.

Sorgens magt, 1., är öfversatt hos STUDACH, n. 23, MOHNIKE, *Volkslieder*, n. 15; R. WARRENS, n. 44; H. HOFFMANN, anfördt ställe: sid. 202 o. f.; en öfversättning, till hvilken båda de här lemnade uppteckningarna och ARWIDSSONS blifvit använda, finnes hos TALVJ, anf. arb. sid. 313.

7.

Riddaren Tynne.

1.

Få bland våra gamla folksånger bära så tydliga spår af en hög ålderdom, som denna, både till idé och utförande. Såsom varianter anföras några ställen af ett tryckt exemplar, som betydligast afviker från de i Vermland och Vestergötland upptecknade traditioner, att visa till huru liten fördel nästan alla våra från trycket utgifna visor i senare tider blifvit förändrade. Det blir vid denna, så väl som vid de fleste af våra folksånger, svårt att bestämma, om de ursprungligen äro svenska eller norska — såsom naturen tycks genom belägenhet, seder och national-karakter hafva förenat dessa folk, har äfven af ålder deras historia och litteratur varit enahanda.

Stanz. 1. *Tröster* är ett gammalt ord, som i vårt nyare språk ej blifvit ersatt med ett motsvarande: det betyder *lugn i förtröstan på sin kraft.* Det är förmodligen för detta gamla ord eller för att få bättre rimslut, som denna vers så blifvit i det tryckta exemplaret förändrad:

1. Det var Riddaren Tynne,
Sin Glafwen mot bröstet han kryster;
Och anten han war till fot eller häst,
Var den Riddaren sedig och tyster,
Styrer väl de Runor.

Stanz. 1. Ordet *runor*, som i omqvädet förekommer, betyder här intet annat än sånger: så benämna finnarne ännu de visor, som de efter en gifven melodi improvisera vid åtskilliga tillfällen. Runorna synas af de gamla sagorna hafva varit indelta i tvenne slag: *målrunor* och *trollrunor*, eller besvärjningsqväden: dessa senare åter indeltes i tvenne slag: *skaderunor* och *hjelprunor;* hvardera bestående af fem, enligt Verelii anmärkningar till *Hervara-sagan*. Detta är nödigt att känna för att förstå denna gamla folkvisa. [Om de olika slagen runor jfr Völsunga-saga, 20:e kap., der Brynhild uppräknar dem för Sigurd. *Fornaldar Sögur Nordalanda* 1: sid. 166 (eller *Nordiske Fortids Sagaer,.. oversatte af Rafn.* 1: sid. 155 o. f.)]

Att omtalas i saga och *runor* var ett mål för de gamla kämpars ärelystnad och en högt skattad belöning för forntidens högre dygd; derföre slutas så många af visorna med den uppmuntran till sångaren, att väl utföra deras runor, eller att, värdigt hjeltarnes ära, besjunga deras bedrifter.

Stanz. 2. Den tryckta visan har här: *Ulle ville vargens dotter*, ett tydligt misstag af likheten i ljudet: ty man ser af det följande, att hon var en dvergakungs dotter.

Stanz. 21. Det är egentligen här, som de tryckta exemplaren afvika; der omtalas hvarken Bernerland eller fröken Hermelin. Dvergens fru säger der:

18. Jag hafwer en syster på Iseland,
Så väner och skön som en blomma:
En kämpe så modig som i wäl kan
Genom svärdet henne bekomma.
Styren wäl de Runor!

19. Aldrig får hon uti dansen gå,
Utan henne följa sju qvinnor;
Aldrig får hon på gullharpan slå,
Om ej Kungen sjelf är derinne.
Styren väl de Runor!

Stanz. 44. Här afviker åter den tryckta visan betydligen:

34. »Det var Nalkas den gamle Kung,
Han tog sig i skägget det hvita:
»Och hvem som kan fälla den kämpen så ung,
Guld, sabel och mård skall han slita.»
Styren väl de Runor!

35. De fäktade intill qvällen blå,
J tänken den äran att vinna,
Men somliga miste sitt unga lif
Och somliga blefvo stenblinda.
Styrer väl de Runor!

Men detta anförda kan vara nog, att se huru sträfvandet att få rimslut förstört våra äldre traditioner.

Stanz. 44, rad. 4. *Sabel* (sobel) och *mård* skattades högt och omtalas ofta i våra gamla sånger såsom kungliga skänker och belöningar för utmärkta bedrifter.

2.

Efter en gammal handskrift, funnen bland *hofkansler Celsings* (Carl XII:s *handsekreterare under dess fälttåg*) efterlemnade papper, och sannolikt af en hög ålder. Man kan vid jemförelsen af denna öfvertygas huru mycket äldre den under n:o 7 anförda traditionen [= 7: 1] är; och i allmänhet, huru mycket renare språket och poësien i våra äldsta folksånger äro förvarade bland den folkklass, som senast bildar sig efter den med hvart tidehvarf föränderliga smakens nycker. Originalets gamla stafningssätt bibehålles.

G.-A.

1, 2.

Ehuru Geijer i förordet säger, att han ej tvekar »att förklara den visa om Riddar Tynne, som i senaste Danska samlin-

gen [*Udvalgte Danske Viser*] finnes intagen T. 1. s. 281, hvars ändamål tycks vara, att nedsätta den svenska tapperheten mot den danska, för en senare öfverarbetning af den äldre folkvisan af samma namn», som här meddelas, och till och med upprepar detta påstående i samma skrift[24]; och ehuru NYERUP i sin *Anmeldelse* säger, att »Man kan gjerne gaae over til Hr. GEIJERS Mening, naar han i sin Fortale paastaaer, at den danske Vise om Hr. Tønne, hvis Øiemed synes at være at nedsætte den svenske Tapperhed og ophøje den danske, er en senere Bearbejdelse af en ældre Folkevise», är den svenska *Riddaren Tynne* näppeligen något annat än en öfversättning af den danska *Hr. Tønne*. Utan att derföre alldeles underskrifva, hvad i anmärkningen till visan i nyss nämda danska samling säges, eller att den samma har »ganske digtersk Opfindelse», kan man säga den vara den svenska mycket öfverlägsen. Flere smärre drag i den senare vittna om glömska och rimnöd, och metern är icke god: som prof på glömska kan anföras, t. ex., att tvärt emot hvad som säges åsyftadt med »runeslagen» (i stanz. 3):

Riddar Tynne skall jag till mig vända,

heter det (stanz. 7):

Riddar Tynne sin häst med sporren högg;
Han kunde honom mera ej hålla —

under det den danska visan har:

Herr Tønne sin Ganger med Spore tvang,
Han kunde dog ikke undrende

(jfr det svenska skillingstryckets stanz. 7);
den svenska visans stanz. 19, 20 lyda i den danska visan:

22. Det var Dvergens Datter,
Hun monne ad Bjerget gaae:
Efter gaaer Ridder Herr Tønne,
Han hverken hørte eller saae.

[24] I *Svea Rikes Häfder* (Upsala 1825. Sid. 170 o. f.) anför GEIJER åter *Riddar Tynne* och säger b. a.: "Många drag röja en hög ålder i denna Visa. Så är namnet på Dvergens runekunniga dotter *Ulfva*, detsamma som *Völva*, Vala — Spåqvinna i den äldre Edda."

23. Det var Dvergens Frue,
Lader brede med Silke en Stol,
Udi Dvale sad den Herre deri,
Alt indtil Hanen gol.

»De runeböcker fem» ser ut som tillkommet för att få rim till *dem*, då danskan har »Lader hente Bogen frem»; *namn* och *sägn* i stanz. 74 rimma sämre än *Navn* och *Sagn;* vår stanz. 35 lyder på danska:

42. "Vel mødt, Ridder Herr Tønne!
Din Hest kan vel med Gang.
Hvort saa vil Du ride?
Og haver Du Vejen lang?"
O. s. v.

UHLAND, *Anmerkungen zu den Volksliedern*, 2: sid. 262 o. f., omnämner äfven *Riddar Tynne*. Han har gifvit akt på »de runeböcker fem»; han finner att vår n. 1 »står den danska affattningen närmare, på ett sätt, som med muntlig fortplantning är beundransvärdt», m. m.; påpekar likhet med *Herr Peder och Dvergens Dotter*, ARWIDSSON 2: 146; och inser att visan har olikartade beståndsdelar: »hennes andra del, färden till bruden, synes, såsom icke någon sagolik uppfinning, bestämd att utröna dvergskänkernas underkraft i utförd handling»; hennes ålderdomliga drag deremot finnas i en annan sång af renare gjutning, hvilkens skönaste affattning är den danska *Elvehöj*.

Men är den svenska visan en efterbildning af den danska, med lätt förklarliga uteslutningar af sådant, som kan vara ämnadt att »nedsätta den svenska tapperheten», torde åter den danska vara en senare produkt med nu nämda ändamål, tilldanad af äldre element. Redan NYERUP påpekar i sin *Anmeldelse* likheten mellan *Riddaren Tynne* och *Ungen Svegder, eller Runernes Magt, Udvalgte Danske Viser* n. 42: se anm. till vår n. 10, *Hertig Silfverdal*.

Hos GRUNDTVIG *Herr Tönne af Alsö*, 34, och hos KRISTENSEN *Herr Tønder*, 2: 106.

I Kongl. Bibliotekets samling finnas af denna visa följande skillingstryck:

a. *Twänne Nya Kjämpa Wijsor, Then första: Om Ridder Tynne, Huruledes han frälste Drottning Armelin och*

henne til Ackta fick. Ridder Tyne han boor uppå Hallans &. [*Then Andra: Thet war rijka Konung Magnus han låter &. Sjunges bägge under sin behagelig Melodie.*] *Tryckt i Åhr.* (Från 1700-talets förra hälft). Föga bättre är texten i följande, som förefaller icke alldeles oberoende af den föregående:

b. 1. *En Wacker Kämpa Wisa, Om Den Namnkunniga Norrska Kämpen Och Riddaren Tynne, Sjunges under sin egen behageliga Melodie. Tryckt i år.* Det är hvarken denna upplaga eller föregående, som anföres i föreg. utgifvares anmärkningar.

2. — Ex. af äldre upplaga, *def.*

3. — Carlskrona, Tryckt år 1799.

4. — Götheborg, tryckt hos Samuel Norberg, 1841.

Då vi någon gång böra meddela ett prof på skillingstrycken, taga vi till ett sådant texten i det första af de här nämda, hvilken endast finnes i ett troligen unikt exemplar, och, så förvirrad den än är, möjligen kan innehålla något bidrag till utredning af visans anor och historia.

1. Ridder Tyne han boor uppå Hallands hög,
Han förer sin Glafwen mot bröste
Hwilken kommer honom til Häst eller Foot,
Them rijder en Riddare så tyster,
Styre wäl the Runer.

2. Tå war tå Ridder Tyne
han skulle skiuta Hjortar och Hinder
Ther fick han see Olle Willawarjans Dotter
Alt under gröna Linden at stånda,
Styre wäl the Runer.

3. Tå slår hon til Rune slag
så wäl hennes Harpa månde klinga
Then lilla gråå Gjöök på then Lilljeqvist,
Han breder tå uth sina Wingar,
Styrer wäl &.

4. Thet andra slag hon på Gull-Harpan slog,
Så wäl hennes Harpa månde klinga,
Then lilla Nächtergal uppå Qwisten satt
Wiste ey huru han skulle sjunga
Styre wäl the Runer.

5. Thet tredie slag hon på Gull-Harppan slog,
Så wäl hennes Harpa månde klinga,
Then lilla Fisk uthi Floden gick,
Wiste ey hwart han skulle simma,
Styre wäl the Runer.

6. Thet fjerde slag hon på Gull-Harppan slog,
Så wäl hennes Harppa månde klinga,
The willande Diur uthi Lunden sprang
Wiste ey hwart the skulle springa,
Styre wäl the Runer.

7. Ther blomstrades Marck ther löfwades Qwist
Tå månde ther Runer wålla,
Ridder Tyne medh sin Häst och Spårarna starck,
Kunde ey undan Runerna komma,
Styre wäl &.

8. Och tå war Ridder Tyne
Han stiger ned af sin Häst
Så gångar han sig under grönesta Lind,
Satte sigh Olle Willewarjans Dotter näst,
Styre wäl the Runer.

9. Ridder Tyne j sitten migh intet så när,
Nu kommer min Fader och min Fästeman
The slår oss bägge ihjäl,
Styre wäl the Runer.

10. Jag hafwer en Fästeman i Bärget inne,
Han spelar Gull-Tafwel så gjerna,
Min Fader han sanckar ihoop alla sina Hoff-Män,
Han spänner them alla uthi Harnesk,
Styre wäl the Runer.

11. Förr än j skola en Bärg-Konung ha,
Förr än honom skal sig lycka,
Förr skal jagh bryta min Glafwen i tw,
Bryta honom sönder i stycken,
Styre wäl &.

12. Och tå Olle Willawarjans Fru såg uth,
Om Bärget så ther fick hon see sin skjönaste Dotter,
Alt under gröna Linden at stanna,
Styre wäl the Runer.

13. Thet är fast bättre i Bärget wara,
At see uppå sin Bruda-skrud,
Än stå in under then grönesta Lind,
och slå Uppå Gull-Harpan then ny,
Styre wäl the Runer.

14. Thet är fast bättre i Bärget vara,
At see sin Bruda-skrud til ända,
Än stå in under then grönesta Lind,
Ridder Tyne medh Runer inbinda,
Styre wäl the Runer.

15. Thet war Olle Willewarjans Dotter
Såg nu at Bärget skred,
Efter träder Ridder Tyne Så båld
hennes kjortel för honom neg,
Styre wäl the Runer.

16. Tå war tå Olle Willawarjans Fru,
Tager en förgyllande Stohl
Ther satte hon Ridder Tyne ther på
öfwer Natten medan Hanen gohl,
Styre wäl the Runer.

17. Och tå war Olle Willawarjans Fru,
Hon war både wreder och wrång
Men hwad skulle tu under grönesta Lind,
Så litet lyder thet tig til tin gagn,
Styre wäl the Runer.

18. Och tå war Olle Willawarjans Fru,
Slår up the Rune-Böker fem
Så löser hon Ridder Tyne ther uth,
Hennes Dotter hafwer innebundit them,
Styre wäl the Runer.

19. Tå war tå Olle Willawarjans Fru,
Laas the Runer til ända
Ty wil jagh eder för sanning säija,
Min Dotter skal tigh aldrig öfwerwinna,
Styre wäl the Runer.

20. Jag är wäl födder af Christl. Blod
och tagen af Berget mitt,
Jagh hafwer ock en syster på Issland,
Som heter Drottning Armalin,
Styre wäl &.

21. Aldrig får hon uthi Dantzen gå,
Uthan hon skal följa the Qvinnor
Aldrig får hon på Gull-Harpan slåå,
Uthan sjelfwer Konungen är ther inne,
Styre wäl the Runer.

22. Konungen hafwer en Broder Son
Han stundar til Rijket at falla,
Honom har han achtat then höfwiska Möö
Then Roos och dygdiga Blomma,
Styre wäl the Runer.

23. Hon gaf Honom en Kläddning så ny
Hälst uthaf Silcke thet fina,
Alt hwad som på then Kläddningen war lagdt
War innelagt medh ädeliga Stenar,
Styre wäl the Runer

24. Hon gaf Honom ett fullgått Swerd
Ther til en förgyllande Brand,
Aldrig skal tu segla then Sjö,
[*Fattas i Kongl. Bibliotekets exemplar.*]
Styre wäl the R[uner.]

25. Aldrig skal tu segla then Sjö
Uthan tu skalt hinna till Landz,
Aldrig något Banesåår skalt tu fåå
Uthaf någon wreder Mans Hand,
Styre wäl the Runer.

26. Thet var Olle Willawarjans Fru
Hon skiäncker bådhe Mjöd och Wijn,
Skynda tigh snart uthaf Bärget uth,
För rätt nu Kommer Herren min,
Styre wäl the Runer.

27. Thet war nu Ridder Tyne
han månde från Bärget skrijda
Ther mötte honom then willande Warg,
Han månde åth Bärget skrijda,
Styre wäl the Runer.

28. God dag god dag Ridder Tyne
Tin häst kan wäl med tig gånga,
Hwar hafwer tu warit som längst
Eller hwart ligger Wägen at fånga,
Styre wäl the Runer.

29. Jag hafwer achtat migh åt Wärnamo,
At fästa mig en rosende Blomma,
Men jagh hafver Lust at fresta mitt goda Swerd,
Både til skada och fromma,
Styre wäl &.

30. Rijd fort rijd fort Ridder Tyne
för mig, Skalt tu Freden få niuta
Ty möter the Kjämpar på Issland,
The skal tin Glafwen sönderbryta,
Styre wäl &.

31. Så war tå Ridder Tyne
redh sigh uppå Isslandz Ägor,
Ther mötte honom the sju Nordiska Kiämpar
The woro både grymme och wrede,
Styre wäl the Runer.

32. God dag god dag Ridder Tyne
tin Häst kan wäl med tigh gånga,
Hwar hafwer tu warit som längst
eller hwart ligger Wägen til fånga,
Styre wäl &.

33. Jagh hafwer migh achtat åth Issland
fästa migh en rosende Blomma,
Jagh hafwer Lust at frästa mit goda Swärd
Både til skada och fromma,
Styre wäl &.

34. Antingen hafwer tu Lust om ähran at fächta,
Heller om Gullet thet röda,
Eller hafwer tu lust at gå en dust medh migh,
Om bägges wåra Fästemöör,
Styre wäl the Runer.

35. Intet hafwer jagh Lust om Ähran at fächta,
Ej heller om Gullet thet röda,
Jagh har Lust at gå en dust medh tigh
Om thet skal wara tina eller mina,
Styrer wäl the Runer.

36. Then första dust the samman tog
The Kiämpar the woro bägge grymma,
Södergick Allgotz goda Swerd,
Och Skiöltet falt på Marcken neder,
Styre wäl the Runer.

37. Then andra dust the samman tog
the Kjämpar the woro bägge,
Så gramma sönder gick Allgotz goda Swärd
Och Hufwudet fölt på Marcken then gröna,
Styre wäl the Runer.

38. Thet war the mordiska Kjäm [*fattas i Kongl Bibliotekets exemplar*] Hufwud-Skin,
Så gånger the sig på Slåttet
För gamala Konungen in,
Styre wäl the Runer.

39. Hijt är kommen en Kiämpe
så wreder och så wrång
Han slog ihiäl Allgott tin Broder
Som ock therföre får han nu skam,
Styre wäl the Runer.

40. Upreste gambla Konungen sig
Alt med sitt gambla gråå Håår,
Kunnen j then Kiämpen öfwerwinna,
Skal j slijta både Sabel och Mååard,
Styre wäl the Runer.

41. Tå war the Nordiske Kjämpar
the tänkte at winna then Prijss,
Tå blefwe the halta och Lemmelös
Af Skadan så blifwer man wijs,
Styre wäl &.

42. Han slog ihjäl både Ulfwar och Björn
brött sönder stora Jernstång,
Så tager han ut Drottning Armelin
Som länge hade suttit i twång,
Styrer wäl the Runer.

43. Thet hwad Drottning Armelin
hafwer wunnit öfwer all sin Nödh
Hon hwijlar hwar Natt så gladelig
Alt under Skarlaken rödh,
Styre wäl the Runer.

44. Thet war Drottning Armelin
Hon hafwer wunnit öfwer all sin Harm,
Hon hwijlar hwar Natt så gladelig
På Ridder Tynes Arm,
Styre wäl the Runer.

* * *

Om den aflägsna slägtskap, som möjligtvis torde kunna spåras mellan *Ásmund Fregdegævar*, LANDSTAD, 1, der en kämpe reser »norð i trollebotten», för att

"in i bergið gange
og taka út vene möy",

fruga Ermelin, en dotter till »Irlands Kongi bold», våga vi icke här yttra oss.

Riddar Tynne har blifvit behandlad i ett sångspel i fyra akter af CARL VON ZEIPEL (*Samlade skrifter*. 1. Upsala 1861. Sid. 171 o. f.) och är öfversatt hos STUDACH, n. 14; MOHNIKE, *Volkslieder*, n. 41; R. WARRENS, n. 9; KEIGHTLEY, sid. 97 och O. L. B. WOLFFS öfversättning af dennes *Fairy Mythology* 1: sid. 178.

8.

Pröfningen.

1.

Efter traditioner, upptecknade i Vestergötland. En dylik folkvisa finnes införd bland P. Syvs samlingar, hvarifrån sjunde strofen, som nu saknas i våra traditioner, är lånad.

2.

Efter en annan tradition.

Stanz. 1. *Tvinne* är ett provinsord och betyder *garn.*

3.

Efter en tradition med bifogad melodi från Vermland.

Stanz. 12 och 16. *Vaka*] Så kallas allmogens dansarsamqväm i Vermland om sommarnätterna.

G.-A.

1—3.

Nyerup påpekar i sin *Anmeldelse,* att vår visa är den samma som *Svend og hans Søster, Udvalgte Danske Viser* n. 202, och anför som prof stanz. 8—10 i den svenska visan, mot hvilka svara följande i den danska:

10. En Aftenstund saa var jeg født;
For Hanen gol, min Moder var død.

11. Den Tid de lagde min Moder i Grav,
Da ringde de for min Fader i Stad.

12. Der de lagde min Fader i Grav,
Da ringede de for mine Sødskend' i Stad.

Med så väl en del enskilda drag, t. ex. »duka de högas bord» i stanz. 16, och den falskt heroiska stanz. 18, som den moraliserande rigtningen af det hela förråder den första af de här lemnade uppteckningarna en senare hand.

Enligt anmärkningarna till den anförda *Svend og hans Søster* finnes visan på isländska bland de Arne-Magnæanska handskrifterna, n. 147, 8:o, och lyder hennes första stanz så:

Jomfru geck til Brunna —
þar er á ſjóldu Kalla —
Hun bleikir hviten Tvinna.
Dagur fagur pryder Veröld alla.

Af denna visa finnes en uppteckning, *Jungfrun i Gröna Lund,* hos ARWIDSSON, 2: n. 126; i denna, som förefaller som ett fragment, finnes imellertid intet om broder och syster, utan synes här endast friaren, hvilkens anbud afvisas; jfr ock *De Gamles Råd* hos ARWIDSSON, 3: 1. Hos SYV, 4: 70, med öfverskrift *Vidt er Viemod, og underligen kunde Folk samles igjen;* den derifrån lånade stanzen lyder der:

8. Men vil du ikke trolove mig,
Da sæt dig ned og snak med mig.

Liebesprobe i *Wunderhorn,* 1: sid. 61 (uppl. af 1845 sid. 70), och hos BÜSCHING UND VON DER HAGEN, sid. 193, hafva, som MOHNIKE, *Volkslieder:* sid. 212, anmärker, en aflägsen likhet med denna visa (jfr MEIER, *Schwäbische Volkslieder,* n. 163). Jemföras med henne kunna ock *Unter der Linde* hos UHLAND, 116 (aftryckt hos BÖHME, *Treue Liebe,* 39; jfr ock den följande, *Unter der Linde,* 40); ERK, *Liederhort,* 1 och 1[a]; *Bewährte Treue* hos O. L. B. WOLFF, *Halle der Völker,* 1: sid. 153; *Beproefde Trouw* hos HOFFMANN VON FALLERSLEBEN, *Holländische Volkslieder, Weltliche Lieder,* 29; LE JEUNE, sid. 203, äfvensom en hos O. L. B. WOLFF i ofvan anförda bok, 2: sid. 8, från BÖHL DE FABER, 1: sid. 245, under titel *Das treue Weib* öfversatt spansk romans.

Uppteckningen n. 3 är öfversatt på tyska hos STUDACH, n. 7; n. 2 i *Nordensaal,* 1, af AMALIE VON HELWIG; hos MOHNIKE, *Volkslieder,* n. 21; R. WARRENS, n. 30.

9.

Herr Peder och liten Kerstin.

Efter en tradition, sänd från Norrland och jemförd med några gamla tryckta exemplar i landsorterna. Denna folkvisa sjunges öfver allt med nästan oförändrad melodi, och är ännu en af vår allmoges mest älskade sånger.

Följande tvenne strofer, som vid tryckningen tillkommit, förekomma aldrig i de gamlas sång och tillhöra ej traditionen.

48. Han måste också bida den stora nöd,
Den älskog vilje vi begynna —
Att hon af sorgen ligger styf och död.
Allrakärasten min! jag kan eder aldrig förglömma.

49. Denna visan är både diktad och gjord,
Den älskog vilje vi begynna —,
Oss himlen bevare uppå denna jord,
Allrakärasten min! jag kan eder aldrig förglömma.

G.-A.

Den tradition, som ofvanför omtalas, förskrifver sig sannolikt från skillingstrycken, från hvilkas text den endast med obetydliga afvikelser skiljer sig: jfr t. ex. *Trenne Kärleks Klage-Wisor, Den Första: Om Herr Peder och Liten Chirstin, Huruledes deras Kärlek är plötsligen ändad worden... Tryckt i Gefle* 1765 och *Twänne Kärleks Klage Wijsor, Then Förra.*

Om Herr Päder Och Liten Chirstin Huruledes theras Kärlek [*är*] *plötsligen ändat worden,* (i Kongl. Bibliotekets samling, den senare i defekt exemplar). Skillingstrycket har flere stanzer än den här lemnade texten; sålunda finnas mellan vår stanz 5 och 6 följande:

6. Liten Chirstin förfäras af ett slikt tal,
At hon så snart kommit i samwets-qwal

och till sluts dessa stanzer:

47. Den första war Herr Peder den andra war hans Frilla,
Den tredje war unga Bruden lilla.

48. Hon måtte också lida den stora nöd,
At hon af Sorgen ligger styf och död.

49. Denna Wisan är både dicktad och gjord
Oss himlen bewara på denna här Jord.

Andra olikheter äro, t. ex., att vår stanz. 15, som med sitt »snöhvit*an*» och »röd*an*» också förefaller misstänkt, icke finnes i skillingstrycket; att vår stanz. 42 i nyss nämda tryck lyder sålunda:

41. Hwi hänger du min Stålts Chirstin här
Emedan du lefde jag hölt dig så kär;

att det fosforescenta ordet (i stanz. 17, 37 och 41) »fagergula», för hvilket man i föreg. uppl. synes hafva haft någon förkärlek (det förekommer likväl i *Den Falske Riddaren,* ARWIDSSON, I: n. 44, B, stanz. 12, 13), i skillingstrycket heter »gullfärga» (»guulfärgad») och »hwitgula», samt följande:

Stanz. 10: vers. 2 Ack stackar | Gud nåde
» 13: » 1 förkläde | skörte
» 18: » 2 fälla | släppa o. s. v.

Visan har varit känd på svenska förr, än de nu anförda flygbladen blefvo tryckta, att döma efter ett skillingstryck, *Een Lijten Fridz Wijsa* . . . 1649, om hvilken det heter, att den »Qwädhes såsom then Wiissan Her Pär och lijten Chirstin sittia öfwer Bord . . .» Omqvädena

Medh kärleek wille wij begynna

och

Aldrakäreste min, iagh kan eder aldrigh förglömma

hafva blifvit använda i en annan visa i ett skillingstryck, *Tree sköna Elskogz-Wijsor. Then Första: Kunde min gode Wän betänkia &c. Then gamle Östgöthe Danserwijsa* . . . Tryckt Åhr 1648.

Som NYERUP påvisar i sin *Anmeldelse*, är visan den samma som *Herr Peder og Liden Kirstin* i *Udvalgte Danske Viser*, n. 157. Vid jemförelse förefaller den danska visan mera genuin än den svenska; så t. ex. tyckes beskrifningen på Liten Kerstins bröllopskläder (stanz. 12, 13) och på brölloppet, liksom uttrycket »Inte ville bruden m. m.» (stanz. 31), vara oäkta tillsatser; stanz. 29, 30 tyckas orätt förlagda i småsvennens mun, utom att de äro en på detta ställe icke väl inlagd återklang af en i folkvisorna vanlig vändning, som vi nu erinra oss från t. ex. *Herr Lovmand og Herr Thor* (*Udvalgte Danske Viser*, 199):

9. Han haver meer Guld oppaa sit Bryst,
End Herr Lovmand haver udi sin Kist.

10. Han haver meer Guld paa Arm og Haand,
End Herr Lovmand haver i alt sit Land;"

och följande episod med svaret på brudens fråga faller sig naturligare än de svenska stanz. 27 o. f.:

17. Bruden hun talar till Tjenestepigen sin:
"Hoo er den Jomfru som skjænker Vin?"

18. Svarede det den Tjenestepig':
"Det er Hr. Peders Slegfredviv."

19. "Har Hr. Peder saadan en Slegfredmaar,
Hvi red han til min Faders Gaard?

20. Har Hr. Peder saadan en Slegfredviv,
Hvi bad han da min Fader om mig?

21. Hun haver mere Guld paa Fingre smaa,
End min Fader i al sin Gaard."

Af det, som kunde tyckas vara tillsatser, har likväl *en* episod, eller beskrifningen på Liten Kirstins bröllopskläder, längre anor, såsom vi nedanföre skola finna.

Hela vår visa synes vara en omdiktning af en äldre, *Liten Kerstins Hämd*, ARWIDSSON, 1: n. 45, och på samma sätt förhåller det sig med hennes danska motstycke, hvilket äfvenledes bakom sig har en äldre redaktion. Båda dessa meddelas hos

GRUNDTVIG, 210; den ena motsvarar ARWIDSSONS *Liten Kerstins Hämd,* den andra vår *Herr Peder och liten Kerstin,* till hvilken senare ett motstycke äfven finnes hos KRISTENSEN, 2: n. 52, *Hr. Peders Slegfred.* I GRUNDTVIGS A nöjer sig liden Kierstin med att sticka i hjel herr Peder, under det hon skonar hans brud; i ARWIDSSONS n. 45 går liten Kerstin, konungens syster, som herr Peder lockat, längre och bränner upp bruden på brudgummens arm, hvilket hon ock gör i *Liti Kerstis hevn* hos LANDSTAD, n. 67. I denna norska visa uppträder herr Peders frilla präktigt klädd och går och skänker i på bröllopet; hon har till och med, som i GRUNDTVIGS A, lånat af sin syster till sin utstyrsel. Episoden om bröllopskläderna i här meddelade text, hvilken jemväl återfinnes i en del engelskt-skotska motstycken, men icke fanns i den anförda n. 157 i *Udvalgte Danske Viser,* hänvisar derföre på ett annat ursprung för vår visa än åtminstone ensamt denna danska.

De engelskt-skotska motstyckena äro: *Lord Thomas and Fair Ellinor* i *Collection of Old Ballads,* 1723, 1: sid. 249; hos RITSON, 2: sid. 229; PERCY, 3: 1: 15; CHILD, 2: sid. 121; *Lord Thomas and Fair Annet* hos PERCY, 3: 3: 4; HERD, 1: sid. 24; CHILD, 2: sid. 125; *Sweet Willie and Fair Annie* hos JAMIESON, 1: sid. 22; CHILD, 2: sid. 131; *Fair Margaret and Sweet William* hos PERCY, 3: 2: 4; HERD, 1: sid. 85; RITSON, 2: sid. 232; CHILD, 2: sid. 140.

Omqvädet

Den älskog vilje vi begynna

lydde i föreg. uppl., förmodligen genom tryckfel:

Den älskog vilje vi berömma.

Den danska motbilden har

Den Elskoven ville vi nu gjemme.

Herr Peder och liten Kerstin är öfversatt af MOHNIKE, *Volkslieder,* n. 40; af L. TH. KOSEGARTEN, *Blumen.* (Berlin 1804) Sid. 103 o. f.; omtryckt i hans *Dichtungen.* (1—12. 5e Ausg. Greifswald 1823—25.) Bd. 10: sid. 98 o. f.; af E. M. ARNDT, i hans tidskrift *Der Wächter,* Bd. 3: Heft. 3, 4, sid. 405 o. f.

10.

Hertig Silfverdal.

Af denne romanz med sin gamla melodi har man blott kunnat få en enda uppteckning, från Upland. — Sångerskan börjar med denna inledande berättelse: »Tvenne kämpar hade trolofvat sina barn vid två års ålder. När hertig Silfverdals fader låg på sin dödsbädd, gaf han sin son ett halft gullband, med den underrättelsen, att andra hälften deraf bars af hans tillkommande brud. Han sökte henne länge förgäfves och då en dag hans hofmän med otålighet påskyndade hans giftermål, beslöt han, att som en annan *Hervor* gå till sin faders grafhög och besvärja honom att gifva den önskade upplysningen.» Sången följer.

G.-A.

Som NYERUP i sin *Anmeldelse* påpekar, är *Hertig Silfverdal* ett sidostycke till *Ungen Svegder, Udvalgte Danske Viser* n. 42, »som dog er langt udførligere og bestaaer af 41 Stropher, imod at den svenske kun har 19». Den är i den nämda samlingen aftryckt från SYV, 4: 24, från hvilken namnet »Svegder», i. st. f. *Svendal, Svejdal* m. m. tyckes förskrifva sig.

Visan är beslägtad med *Unge herr Svedendal*, ARWIDSSON 2: 143; *Ungen Svendal*, GRUNDTVIG, 70, och *Ungen Svejdal*, KRISTENSEN 1: 17. I alla andra behandlingar af detta tema än den svenska *Hertig Silfverdal*, af hvilken en uppteckning i 12 stanzer finnes i ett koncertprogram af R. DYBECK 1861 och i *Runa* 1865: sid. 16 o. f. samt ännu en, från Vester-Nerike, hos HOFBERG, sid. 249 o. f., är det sin *mor* kämpen väcker. Liksom uppteck-

ningen i *Udvalgte Danske Viser*, enligt hvad utgifvarne i en not 1: sid. 389 anmärka, har följande stanzer:

9. "Hvo er det, mig vækker,
Gjør mig saa stor Uro?
Maa jeg ikke med Freden ligge
Her under sorten Jord?"

10. "Det er ungen Svegder
Og kjære Sønnen Din,
Han vilde gjerne have gode Raad
Af kjære Moder sin."

lika med följande i n. 7, 8, *Berner Rise og Orm Ungersvend:*

24. "Hvo vækker mig sa aarle,
Og gjør mig saadan Men?
Kan jeg ikke med Freden være
Alt under haarden Sten?"
(Sid. 59).

15. "Det er jeg Orm Ungersvend,
Allerkjæreste Sønnen din;
Saa gjerne bedes jeg Hjelp af dig,
Allerkjæreste Fader min."
(Sid. 66).

så torde det genom påverkning från samma *Berner Rise og Orm Ungersvend* blifvit fadren, som i de svenska variationerna af temat *Hertig Silfverdal* blifvit åkallad i stället för modren.

Att de danska visorna i modren såsom föremål för åkallan bevarat ett äldre drag, visar sig dermed, att visan, enligt hvad GRUNDTVIG påpekat, är en efterklang af *Grógaldr*, en af de dikter, hvilka som bihang pläga åtfölja Sæmunds-eddan [25]. Väl är det icke med yttre medel, som modren i Sæmunds-eddans dikt utrustar sin son för färden, utan, såsom modren i *Sven Vonved*, GRUNDTVIG 18, med »goda galdrer»; men likheten är i öfrigt för stor, för att icke ett traditionelt sammanhang skulle ega rum mellan

[25] Jfr F. W. BERGMAN, *Vielgewandts Sprüche und Groa's Zaubersang*. Strassburg 1874. Sid. 155. BERGMANN är icke af den mening, som uttalas t. ex. af F. WINKEL HORN (*Geschichte und Literatur des Skandinavischen Nordens*. Lpz. 1879. Sid. 107), att *Ungen Svendal* vittnar om ett ursprungligt sammanhang mellan *Grógaldr* och *Fjölsvinnsmál;* utan anser visan hafva tillkommit för att sammanföra de båda Eddadikterna till en enhet.

denna gamla sång och *Ungen Svendal*, äfven om namnet Svendal *icke*, såsom GRUNDTVIG antyder som möjligt, skulle stå i någon kombination med *vendill* (med ett förslags-*s*), hvilket återfinnes i Ör-*vendill*, son af Geir-*vendill* och man till den trollkunniga Gróa, som skulle läsa bort stenen ur Tors panna. Folkdikten får ytterligare värde deraf att den gifver en antydning om hvilken den afslutning af *Grógaldr*, som nu mera icke finnes till, ungefärligen torde hafva varit. Tanken om en för en okänd mö »runbunden» man har visan för öfrigt gemensam med *Riddaren Tynne* och flere medeltidsdikter.

Att sångerskan af folket icke uttryckt sig så, som tyckes framgå af de föregående utgifvarnes inledning, och att hon icke erinrat om Hervara-saga, är temligen troligt.

Hertig Silfverdal är öfversatt af AMALIE VON HELWIG i *Nordensaal*, n. 4, och af MOHNIKE, *Volkslieder*, n. 48.

II.

Herr Hollkin och liten Kerstin.

Af denna folkvisa, som ännu skall sjungas bland allmogen i Vestergötland och Bohuslän, har man blott kunnat erhålla en enda uppteckning.

Stanz. 22. Sölfbebodd, som i de gamla visor förekommer, är troligen ett gammalt ord, och torde rättast utbytas mot silfbeskodd.

G.-A.

Hos ARWIDSSON, 2: 98, *Konung Adelkin och Liten Kerstin*, två uppteckningar samt fragment af en tredje. Hollkin och Adelkind äro antagligen ett och samma namn.

I sin *Anmeldelse* säger NYERUP att ingen make till denna visa finnes bland *Udvalgte Danske Viser*. Imellertid finnes den der, 5: sid. LXXX, åtminstone omnämd, enär det om visan *Der boede en Frue sønden Slesvig* (vår n. 13, *Herr Peder och Malfred*) säges, att den sjunges som »Herr Adelkind vilde ride af Gaard, hans Kjærrest hun sukked og sørged saa saare. Lad Faren bortgange», hvilken stanz så väl genom namnet Adelkind, som genom omqvädet (hos ARWIDSSON, uppteckningen B: »Låt fara bort ångest»), förråder sin slägtskap med de svenska visorna.

Visan har senare flere gånger blifvit tryckt på danska. Sålunda finnes hon i *Tilskuer. Et Ugeskrift. Udg. af* K. L. RAHBEK, 1822: *n.* 93, 94; i *Historisk Biographiske Samlinger. Udg. af* C. MOLBECH. Kbnh. 1851, sid. 512 o. f.: *Jomfru Søborg og Herr Adelkind* (med drag ur vår n. 8, *Pröfningen*), samt hos KRISTENSEN, *Den falske Terne*, 1: n. 131. Hos LANDSTAD, 80, *Den falske Terna*.

Finnes öfversatt hos MOHNIKE, *Altschwedische Balladen*, n. 7.

12.

Herr Magnus.

Från södra Vestergötland och Dalsland.

G.-A.

NYERUP påpekar i sin *Anmeldelse* att visan är den samma som *Hr. Peder og hans Slegfred, Udvalgte Danske Viser* n. 158, och att den svenska visan i stanz. 13—15 »har til Slutning et rigeligere Udstyr».

Vid jemförelse finnes den danska visan vida mera ursprunglig än den svenska. I den senare mördar liten Kerstin utan orsak; i den danska är det herr Peders »Slegfred», som sticker ihjel sin otrogne älskare, då han säger henne att han vill skaffa sig en annan brud. Herr Peders moder har i den danska visan varnat honom för hans frilla, som »far' med Svig»; detta drag finnes icke den svenska visan, men väl ett minne, som pekar tillbaka derpå i st. 7:

"..nu har jag sannat min kära moders ord."

Hos GRUNDTVIG, 208, lemnas, utom texten i det skillingstryck, som ligger till grund för anförda n. i *Udvalgte Danske Viser*, tre uppteckningar; hos LANDSTAD, 68, en: *Herre Per och Gjöðalin*. Som GRUNDTVIG anmärker, hafva de visor, som hos HERD, 1: sid. 148; MOTHERWELL, sid. 218; SCOTT, 2: sid. 419, heta *Earl Richard; Lord William* hos SCOTT, 2: sid. 239; *Young Redin* hos KINLOCH, 1: sid. 1, och hos BUCHAN, 1: sid. 118, *Young Hunting*, samma *början* som de nordiska visorna.

Herr Magnus är öfversatt hos MOHNIKE, *Volkslieder* n. 19, och hos R. WARRENS, n. 19.

13.

Herr Peder och Malfred.

Traditionen från Vestergötland.

Stanz. 1. I omqvädet sjunger allmogen alltid: *den sjöden gror aldrig.*

Stanz. 22. Freja kallas i Eddan *Odens* mö, fastän hon hade döttrarna *Hnoss* och *Gersemi.*

G.-A.

Är, enligt med hvad NYERUP i sin *Anmeldelse* säger, den samma som *Esben og Malfred, Udvalgte Danske Viser* n. 133, som innehåller 29 stanzer mera, om ock en del af dessa upptages af en må hända tillfogad inledning — i stället fattas t. ex. styrmannens svar i vår stanz 9. Öfver hufvud har den danska visan större konsistens. Dess herr Esben far sålunda hem, och icke till svärföräldrarna, för att träffa sin hustru, om hvilken han på sin resa drömt hvar natt, äfvensom han, innan han for, på hennes farhogor hade gifvit henne följande svar, hvilket väl faller sig bättre än det i svenska visans stanz. 7:

21. "De Spaaqvinder vil jeg lade sætte i Band,
Og tage vor Lykke af Herre Guds Haand."

Den danska visan har icke något om »äldsta dottern», som synes medtagen för att man skulle få det vanliga tretalet.

På danska är visan tryckt redan i *Tragica,* n. 26, utom att den finnes i handskrifter från 16:e och 17:e århundradet och ännu lefver i mundtlig tradition. Sedermera är den tryckt hos

FEILBERG, *Fra Heden*, sid. 119, *Liden Malfreds Vise*. Hos BUGGE, 25, *Maalfrí*, och i *Islenzk fornkvæði*, n. 24, *Málfríðar kvæði*. Hos HOFFMANN VON FALLERSLEBEN, *Schlesische Volkslieder* n. 5, *Alle bei Gott, die sich lieben;* visan derstädes jemföres med *Peder Palleson*, ARWIDSSON 2: n. 71 och variant sid. 437 o. f.; i *Frühlings-Almanach für* 1806, hgg. von BOTHE, sid. 132, en uppteckning, som blifvit aftryckt hos BÜSCHING UND VON DER HAGEN, *Sammlung deutscher Volkslieder*, n. 12, *Hans Markgraf;* i *Wunderhorn*, 2: sid. 250 o. f. med samma titel som hos HOFFMANN; ERLACH, *Hans Markgraf*, 2: sid. 136; med samma titel som i *Wunderhorn* och hos HOFFMANN, 4: sid. 127; hos MEINERT, sid. 127.

På engelska finnes visan hos RITSON, *Northumberland Garland*, n. 2; hos BUCHAN, 1: sid. 183, och sjunges enligt MOTHERWELL, *Minstrelsy, Introduction:* sid. LXXVII, ännu i Skotland, der Malfred heter Mary, Margaret eller Mabel.

MOHNIKE, *Altschwedische Balladen* n. 8, öfversätter omqvädet med »Die See, sie keimt niemals» och tyder detta så (anm., sid. 224), att »sjön medför aldrig trefnad, aldrig lycka; den bär inga frukter». Skulle vi våga någon gissning, vore det den, att något tyskt omqväde, hvilket vi imellertid icke kunna uppvisa — möjligen har det innehållit ett *ruht niemals* —, ligger till grund för så väl det svenska »den sjön [eller: 'den sjöden'] gror aldrig» som det danska »Men Søen roer aldrig». BUGGE anser ock att det norska »Men Söen gaar under» — på danska i *Udvalgte Danske Viser*, 5: sid. LXXX, »I men Søen drager under» — »vistnok er forvansket».

14.

Den bortsålda.

1.

Denna till ämne och versslag bland alla svenska folkvisor ensamma i sitt slag är upptecknad med sin melodi från stränderna af Vettern och norra skogsbygden af Vestergötland. Den enda uppteckning, man kunnat få af melodien, upptages; men är mindre tillförlitlig.

2.

Efter en uppteckning från Småland med bifogad melodi.

G.-A.

1, 2.

Hos HOFBERG, sid. 256, finnes en uppteckning från Längbro socken, Nerike, som nära sammanfaller med vår 1; hos AXELSON, *Vesterdalarne,* sid. 174, följande (med ändrad interpunktion):

Och styrman han kastar sina åror till att ro,
Och jungfrun hon vrider sina händer uti blo':
"Gud låt mig aldrig komma,
Gud låt mig aldrig komma till det judiska land, till att vandra."

"O kära ni min fader, visst håller ni mig kär,
Ni säljer bort er gullesa'l och köper mig igen;
Gud låt &c."

"Och gullesa'lar hafver jag int' mera än två,
Den ena skall jag sjelfver ha, den andra min broder få:
Du må fuhli komma,
Du må fuhli komma till det judiska land, till att vandra."

Uppteckaren meddelar icke de öfriga verserna, »emedan de äro fullkomligt lika de af GEIJER och AFZELIUS meddelade» — med undantag likväl för omqvädet. Hos ÖBERG, *Folkvisor*, 2, en uppteckning från Lunda socken, Södermanland, och hos O. RANCKEN, n. 2, en svensk uppteckning från Österbotten (med bifogade varianta vändningar från 3 andra), jemte melodi, och en finsk.

I sin *Anmeldelse* säger NYERUP, att ingen motsvarande dansk visa skulle finnas; imellertid var den, då detta sades, tryckt som skillingsvisa och fanns i handskrifter. På färöiska finnes den under namn af *Frísa Vísa* bland de *Færøiske Kvæder*, som V. U. HAMMERSHAIMB meddelat i *Antiquarisk Tidsskrift*. 1849-51 (Kbnh. 1852), sid. 95 o. f., och en af utgifvarne af *Udvalgte Danske Viser*, ABRAHAMSON, lemnade till GRÄTERS *Idunna und Hermode* en uppteckning från Slesvig.

VILMAR, *Handbüchlein*, sid. 207 o. f., tillskrifver denna visa en hög ålder; så ock de estniska folkvisornas utgifvare NEUS, som under n. 34 meddelar en uppteckning, *Die Ausgelöste*, och hänvisar till *Kanteletar*, LÖNNROTS edition, 3: sid. 131, 137 och 273. F. RÜHS[26] betecknar, sedan han yttrat att det i Finlands forntid icke brukade komma an på flickans bifall till giftermål, såsom mycket märkvärdig en gammal visa, i hvilken en flicka, som redan var såld åt en friare, blef bortröfvad af en ryss: »hvarken fader, moder, syster eller broder ville mot erläggande af brudpriset lösa henne ur fiendens våld; men en främmande ung man var vek nog, att betala hundra Thaler, då hon anropade honom om hjelp och lofvade blifva hans slafvinna för evigt, hans maka för beständigt.» Bland letterna finnes den ock, enligt ULMANN, sid. 368, och hos RALSTON, *The Songs of the Russian People*, sid. 298 o. f., anföras fragment af en visa, i hvilken en drunknande flicka anropar sin far om hjelp, då han svarar:

"My dear child,
I cannot swim,
I dare not go into the river,"

under det hennes älskare både törs gå i vattnet och kan simma. Om det, såsom RALSTON uppgifver, finnes ett antal lillryska visor,

[26] *Finland und seine Bewohner*. Lpz. 1809. Sid. 20.

i hvilka älskaren är lättare bevekt än föräldrarna, visar sig moderskärleken vara den starkaste i en rysk visa, *Der Gefangene*, hos ALTMANN, *Die Balalaika*, i hvilken dikten fått följande vändning. Der ser våren,

> Er, der purpurwang'ge Knabe,
> Er, der goldgehaarte Jüngling,
> Er, der Löser aller Schmerzen,
> Er, der Trockner aller Thränen,

in genom gallren till den fångne gossen och uppmanar honom att skrifva till sina vänner och bedja dem befria honom. Vännerna håna honom; så äfven den fångnes fästmö, då han anropar henne. Han vänder sig då till sin mor, som genast samlar alla sina tillhörigheter och löser honom ur fängelset.

Hos WALDBRÜHL, sid. 504, *Die Befreiung*, ber en yngling först sin far att rädda honom, men förgäfves; sedan flickan, som flätar ett tåg af sina loçkar, hjelper honom ur fängelset och låter honom från hennes skuldror och rygg stiga till häst och fly. I en serbisk visa hos GERHARD, 1: sid. 108, *Die Erlösung*, har motivet tagit en alldeles egen vändning; der anropar en fången flicka ynglingen att befria henne, och lofvar derför först att blifva hans syster, hvarvid

> Knabe spricht in kaltem Ton:
> Eine Schwester hab' ich schon —

derefter att blifva hans svägerska, med lika liten framgång, till dess hon lofvar att blifva hans käresta, då

> Küssend und dem Glück im Schoos,
> Band er schnell das Bräutchen los.

Sjelfständig är ock behandlingen i en annan serbisk visa hos KAPPER, *Gesänge der Serben*, 2: sid. 255 o. f. Två vendiska finnas hos HAUPT UND SCHMALER, 1: n. 74, *Die Erlösung*, och 1: n. 75, *Die Liebste löset uns*, och en krainisk hos ANASTASIUS GRÜN, sid. 30 o. f. I den sist nämda är det en fattig krigare, som ligger fången i ett torn, och anropar först sin far att lösa honom genom att gifva tre svarta hästar; sedan sin mor, som finner tre hvita borgar vara för högt pris för hans frihet; vidare brodren, som tycker tre blanka gevär, och systern, som finner tre vackra krukor vara

för mycket för den, tills han ändtligen frågar kärestan, som finner det lätt att för honom gifva sin hvita hand och äfven lifvet. Hit kan ock föras *Schwalbe als Botin* hos GOETZE, n. 46.

I Tyskland har visan ingen stor utbredning enligt REIFFERSCHEID, som under n. 5, *O Schipmann*, och sid. 138, meddelar två uppteckningar. Den återfinnes hos HOFFMANN VON FALLERSLEBEN, *Schlesische Volkslieder*, n. 23, *Des Liebsten Liebe die grösste Liebe;* hos ERK, *Liederhort*, 40 och 40[a], *Loskauf;* ERK UND IRMER, *Das losgekaufte Mädchen*, 2[s] Heft.: n. 53; KRETSCHMER, 1: n. 102; SIMROCK, n. 39, *Loskauf*, och UHLAND, 1: sid. 267, *Loskauf*. Mindre väntadt var att återfinna den i vester; men F. LIEBRECHT, *Zur Volkskunde*, sid. 222 o. f., meddelar ett sicilianskt och ett baleariskt motstycke, samt påpekar visan såsom upptagen hos E. DE COUSSEMAKER, *Chants populaires de Flamands en France* [?] och hos W. HENDERSON, *Notes on the Folklore of the Northern Counties of England and the Borders* (London 1866), sid. 333 o. f., *The golden Ball*, hvarförutom ett kataloniskt motstycke, som kommer våra svenska uppteckningar jemförelsevis ganska nära, *Lo rescat*, finnes hos BRIZ, *Cansons de la terra*, 4: sid. 11 o. f.

I den ofvanföre nämda *Frísa Vísa* ber jungfrun först sin far, derefter sin mor och till sist, och först då med framgång, sin fästman att rädda henne. HAMMERSHAIMB tillägger i en not, att *leken* kan fortsättas vidare, derigenom att flickan på samma vis uppmanar sin broder, sin syster och sina fränder att utlösa henne med sina dyrbarheter. Visan skulle i enlighet härmed hafva blifvit nyttjad som lek, åtminstone i norden, hvilket ytterligare bekräftas af en isländsk visa, som omtalas i nyss nämda årgång af *Antiquarisk Tidsskrift*, sid. 20, 21.

Den bortsålda, 1, är öfversatt på engelska af G. STEPHENS i *Foreign Quarterly Review*, 1840: October; hos STUDACH, n. 3; MOHNIKE, *Volkslieder*, n. 26; R. WARRENS, n. 27.

15.

Herren Båld.

Denna tradition, ett bidrag till upplysning af forntidens begrepp om trollväsendet, är med sin gamla melodi upptecknad i Upland.

G.-A.

Då NYERUP i sin ofta anförda anmälan nämde, att intet danskt motstycke fanns till *Herren Båld*, hade han så till vida rätt, som icke något sådant då fanns upptecknadt; ej heller blef förr än 1874, då 2: 1 utkom af KRISTENSENS *Gamle Jyske Folkeviser*, någon dansk uppteckning känd. KRISTENSEN, 2: 3, har tre varianter af *Hexeridtet*, som han kallar visan, hvilka likväl alla hafva en helt annan upplösning än vår och en motsvarande norsk, i det »lidel Kirstin», som hört sin svärmoders anklagelse, reser sin väg från allt sammans. Hos BUGGE, 13, *Ólav aa Kari*, A och B; sedermera en fullständigare uppteckning, *Olav og Kari*, i *Folke, et nordisk Tidsskrift, udg. af* BARFOD. 1* (Kbnh. 1859), sid. 361. BUGGE påpekar en portugisisk slägting hos F. WOLF, *Proben portugiesischer und catalanischer Volksromanzen* (Wien 1856), *Helene*, n. 8 bland de portugisiska. Här är det ock en svärmoder, som genom förtal vållar sin sonhustrus ofärd; mannen, som förgriper sig på sin hustru, hvilken omkommer till följd af en farlig ridt, ångrar sig imellertid här och företager en pilgrimsfärd. BUGGE jemför slutet i sin uppteckning B:

11. Du drege serkjen ótó blóe,
du sende den ti mí móer!

12. Du be, hó tvær han reine
aa gifte 'kje síne döttane fleire!

13. Du be, hó vi' tvaa han kvíte
— Trö meg ikkje for nære! —
aa gifte 'kje síne döttanne ti slike!"
Paa vollen dansa mí jomfrú —

med dels vår stanz 17, dels med följande stanzer ur *Hertug Hildebrand og liden Kirstin* (*Udvalgte Danske Viser*, 136):

21. "Vilt Du ikke hvile med mig,
Ilive kan jeg ej meer følge Dig.

22. Du tage min Serk, saa blodig den er,
Og den hjem til min Moder før.

23. Bed hende, den blege og toe vel ud;
Hun seer mig i den ret aldrig Brud.

24. Bed hende, den toe og blege hvid,
Og med den imorgen selv komme hid.

25. Om hun ej finder mig levende for sig,
Da bed hende komme og følge mit Lig."

dels äfven med några stanzer i en visa hos JAMIESON, I: sid. 66, *The cruel brother, or, the bride's testament* (öfversatt hos GRUNDTVIG, *Engelske og skotske Folkeviser*, sid. 212):

"O, what will you leave to your father dear?" —
"The silver-shod steed that brought me here."

"What will you leave to your mother dear?" —
"My velvet pall and silket gear."

"And what will ye leave to your sister Ann?" —
"My silken scarf, and my golden fan."

BUGGE sluter af våra stanz. 5—7 och motsvarande i de norska fragmenten till en hög ålder hos visan. Ett fornt drag återfinnes der ock; när Heðinn i *Helgakviða Hjorvarðs Sonar* (i Sæmundseddan) for hem från skogen, mötte han en trollqvinna, »su reið vargi ok hafði orma at taumum», och när asarne i *Gylfginning* (i den yngre Eddan) icke kunna få Balders skepp ut i sjön, skicka de bud på jetteqvinnan Hyrrocken, som, när hon infann sig, »reið vargi, ok hafði höggorma at taumum».

Herren Båld är öfversatt hos MOHNIKE, *Volkslieder*, n. 12, och hos R. WARRENS, n. 32.

16.

Den underbara harpan.

1.

Denna folkvisa är upptecknad i Vestergötland och förekommer i flere landsorter under åtskilliga förändringar. [27]

Stanz. 1. *Omqvädet* i denna visa är underkastadt många förändringar. Mest sjunges: *Tungt är mitt lif* och *Håll dig vid den unga.*

---

[27] Utg. tillåter sig här ett undantag från den regel, han i detta arbete uppstält för sig, att alltid lemna de föregående utgifvarnes inledningar och anmärkningar. Efter ofvan medtagna rader lästes i föreg. uppl. följande, hvilket innehåller ett af AFZELIUS sjelf, i en not (3: sid. 252) till hans slutord, rättadt misstag: "Den har blifvit öfversänd på färöiska af herr amanuensen Rask i Köpenhamn, som under sitt vistande på Färöarna hört den sjungas bland öboarna: en öfversättning skall tillika med originalet såsom variant nedanföre anföras." RASK kom aldrig till Färöarna; den af honom skickade visan var afskrifven ur SVABOS handskrift, 1: n. 16, på Store Kongelige Bibliothek i Köpenhamn. Naturligtvis bortfaller då ock rubriken i föreg. uppl. till samma Färövisa: "Folkvisa, upptecknad af herr RASK på Färöarna". Härvid stannar icke utg:s ändringar; ty texten till föreg. uppl:s "Rujma" är så full af fel, utom att den är återgifven i ett numera öfvergifvet stafningssätt, att han ansett sig böra alldeles lemna den å sido, och begagna en ny afskrift, för hvilken han har professor GRUNDTVIGS förekommande vänlighet att tacka. Någon vidare ändring af den svenska öfversättningen medför denna nya text icke, annat än, t. ex., att då det förra

"teâkji so varlia mêut taim Runarmenn"

öfversättes med

"Tagen varligen emot de runarmän",

det efter den här lemnade läsning blifver

Tagen så varligen mot dem, runarmän!

Hörpu-ríma.

1. Kómu tveir biðlar ríðandi í garð,
— Biður tygur renna —
bóðu til tá, sum yngri var.
Rúnarmenn! verið við teirri junfrú!
Biður tygur renna.
Takið so varliga mót teim, rúnarmenn!

2. Tá yngru teir til bóðu,
[tá] eldru teir forsmáddu.

3. Tann yngru kundi at spinna lín,
tunn eldra kundi at vakta svín.

4. Tann yngra kundi at spinna gull,
tann eldra kundi ikki at tægja ull.

5. Tann yngra kundi at spinna,
tann eldra kundi ikki at tvinna.

6. Systir talar til systur góð:
»Förum oss í sævarflóð!»

7. »Hvat skulu vit í sævarflóð gera?
vit hava ikki tvinni silki at bera.»

8. »Vit tváum oss so hvítar,
vit era tvær systrar líkar!»

9. »Um tú tváar teg allan dag,
tú verður ei hvítar' enn Gud tær gav.

10. Um tú tváar teg hvít sum fann,
tú fært ei mín festarmann.»

11. Tann yngra setur seg uppá stein,
tann eldra rendi hana út í streym.

12. Tann yngra rættir upp ljósa hand:
»Kæra systir! hjálp á land!»

13. »Eg hjálpi tær ei á land um sinn,
fyrr en tú játtar mær biðil tín.»

14. »Gjarna gevi eg tær alt, eg ár,
á biðlinum havi eg einki ráð.

15. Gjarna játti eg tær bæði,
biðil og brúðarklæði.»

* * *

16. Tað kom vindur af sunnan,
likið sló til grunnar.

17. Tað kom vindur á bylgjan blá,
likið mundi til landa slá.

18. Tað kom vindur af eystan,
líkið sló til neystar.

19. Tað kómu tveir pílagrímar niðan við á,
funnu á, hvar líkið lá.

20. Teir tóku hennara armar,
gjördu teir upp til harpur.

21. Tóku hennara gula hár,
gjördu tað upp til streingir[á].

22. »Förum oss í næsta bý,
sum vær vitum brullup í!»

23. Settu teir seg á hurðargótt,
tey hoyrdu so miklan hörpuslótt.

24. Svaraði strongurin fyssti:
»Brúðurin var min systir.»

25. Svaraði strongurin annar:
»Brúðurin var mín bani.»

26. Svaraði strongurin triði:
»Brúðgumin var mín biðil.»

27. Brúðurin roðnar sum eitt blóð:
»Harpan ger oss mikið óljóð.»

28. Brúðurin roðnar sum ein droyri:
»Hörpuna lystir oss ei at hoyra.»

29. »Visti eg, tað líkti tær illa,
ei skuldi eg hörpuna stilla.»

30. Svaraði strongurin fjórði:
brúðurin fleyt í blóði.

31. Teir slógu sina hörpu af magni:
brúðurin sprakk af harmi.

Stanz. 1. *Stevi*, omqväde, kallas ännu af allmogen för *ordstef*. [Ordet förekom i föreg. uppl. framför rad. 2 och 4.]

Stanz. 1. *Runarmen*, spåmän, vise, skalder; betyder här troligen *talemän* eller, som det i vissa landsorter kallas, *bönemän*. Af ordet *runa*, hemlighet, tal.

Stanz. 23. *Hurðar-gótt*] Isl. *Húrdar-gát*, den vinkel, som blifver bakom en öppnad dörr; kallas ännu i Jemtland *dörr-gåt*.

Öfversättning från färöiskan.

1. Kommo två friare ridande till gård —
Båda de skynda —
Friade till den, som yngre var.
Runarmän äro vi för den jungfrun!
Båda de skynda.
Tagen så varligen mot dem, runarmän!

2. Den yngre de friade till,
Den äldre de försmådde.

3. Den yngre hon kunde spinna lin,
Den äldre hon kunde vakta svin.

4. Den yngre hon kunde spinna gull,
Den äldre hon kunde ej spinna ull.

5. . . . . .

6. Syster talar till systern god:
»Begifvom oss till sjöaflod!»

7. »Hvad skola vi till sjöaflod göra?
Vi hafva icke silke att bära.»

8. »Vi skola två oss så hvita;
Vi äro två systrar lika.»

9. »Om du tvådde dig dagen all,
Du blef ej hvitare, än Gud dig gaf.»

10. »Om du tvår dig hvit som snö,
Du icke får min fästeman.»

11. Den yngre sätter sig på en sten;
Den äldre stötte henne uti ström.

12. Den yngre räcker upp ljusan hand:
»Kära syster, hjelp på land!»

13. »Jag hjelper dig ej på land någonsin,
Förrän du lofvar mig friarn din.»

14. »Gerna gifver jag dig allt, jag eger;
För friaren har jag inte råd.»

15. »Gerna lofvar jag bedja (*för dig*)
Friare och brudeskrud.»

16. Då kom vinden från sunnan,
Liket slog emot grunden.

17. Då kom vinden på böljan blå,
Liket månde mot landet slå.

18. Då kom vinden från östan,
Liket slog mot båtens hörn.

19. Då kommo två pelegrimer (*vida ifrån*),
Funno på, hvar liket låg.

20. De togo hennes armar,
Satte dem upp till en harpa.

21. De togo hennes gula hår,
Gjorde dem till strängar derpå.

22. »Begifvom oss till nästa by,
Som vi veta bröllop uti.»

23. Satte de sig i dörravrå,
De hörde så många harposlag.

24. Talade strängen den första:
»Bruden var min syster.»

25. Talade strängen den andra:
»Bruden var min bane.»

26. Talade strängen den tredje:
»Brudgummen var min fästeman.»

27. Bruden rodnade som en glöd:
»Harpan ger oss mycket oljud.»

28. Bruden rodnar som en blod:
»Harpan lyster oss ej höra på!»

29. »Visste jag det likade dig illa,
Ej skulle jag harpan stilla.»

30. Talade strängen fjerde;
Bruden flydde till sängs.

31. De slogo sin harpa med magt;
Bruden sprack af sorg.

2.

Den mest allmänna och kringspridda bland alla nordiska fornsånger är denna förändring af]den i första delen af dessa samlingar redan införda under namn af[*Den underbara harpan. Jamieson* anför från Skotland tvenne varianter derutaf, af hvilka motsvarande sjungas i Vestergötland, Småland och Upland, så lika de skotska som vore de blott öfversättningar; *W. Scott* i *Minstrelsy of the Scotish Border* anför den äfven ifrån Irland — allt tydliga vittnen om en tid, då alla dessa nordiska folk, som bebodde Östersjöns och Nordsjöns öar och stränder, hade språk och litteratur gemensamma. Följande tradition med sin vackra melodi är upptecknad efter fragment från Upland och Östergötland.

Slutet af denna folksång och i synnerhet sista strofen förändras nästan af hvar sångare eller sångerska: än, som i n. 17, [ɔ: nuvarande 16: 1], sjunges:

Det tredje slaget han på gullharpan slog,
Den bruden hon låg i brudsäng och dog —

än såsom i en annan uppteckning från Vestergötland, hvilken nära liknar den hos *Jamieson*, 1: sid. 315:

I slån den harpan emot en sten:
Hon klingar mitt hjerta så mycket till men —

som igenkännes i den skotska:

»Now pay the miller for his payne,
With a hie downe, downe, a downe a;
And let him begone in the dewil's name,
With a hie downe, downe, a downe a.»

Och än utan slutvers, med denna berättelse: »då måste den falska systern bekänna sitt brott och blef derföre bränd.»

De följande märkligaste förändringar af denna folksång hafva i landsorterna blifvit upptecknade:

Den första från Vestergötland, se n. 17 [:ɔ 16: 1] i denna samling, och den andra:

Det bodde en kung i Engeland,
(Tungt är mitt lif —)
Två döttrar hade han;
(Håll dig vid den unga.)

Den tredje från Upland:

Systeren talte till syster sin:
(Nu är sommaren kommen.)
»Kom skola vi gå till tvättesten.»
(Allt medan du reder och spinner.)

I denna tradition var slutstrofen så:

Om söndagen satt bruden med gullkronan röd,
(Nu är sommaren kommen)
Om månda'n låg hon i helvetes glöd.
(Allt medan du reder och spinner)

hvilken strof, rättad af ett fragment, som blott hade en rad till slutvers: *Så lade de henne på bål och på glöd:* gifvit anledning till den antagna läsningen.

Den fjerde från Östergötland:

Och systern lade med systern råd:
(Ungt är mitt lif.)
»Kom skola vi till sjöastranden gå.»
(Vållen I mig den tunga.)

Den femte från Finland:

Det bodde en konung så långt uppå ö,
(Ty Dannemark ligger så vida.)
Han hade två döttrar och begge voro mö'r.
(De rodde uti sjön med de åror.)

Stanz. 4. *Sjufalska råd*] den högsta list: *talet sju* såsom *nota superlativi* sättes ganska ofta framför adjektiv i forntidens sånger; äfven i sagorna förekommer ofta *sju-talet* såsom heligt, fullkomlighetstal.

Stanz. 15. I de flesta traditioner af denna sång är Necken upphofsmannen till den underbara harpan, hvilket väl öfverensstämmer med folkmyten om detta naturväsende, som oftare framställes såsom ett välgörande än skadeväsende. Uti ingen af de skotska traditionerna tillegnas detta underbara spel Necken: och i allmänhet förekomma mera sällan de mytologiska väsendena i de skotska och engelska samlingarna; ett bevis, att sångerna undergått större förändring, eller att deras upptecknare mera fäst sin uppmärksamhet vid tiden, för hvilken, än från hvilken de samlat.

The Cruel Sister.

There were two sisters sat in a bour;
Binnorie, O Binnorie;
There came a knight to be their wooer.
By the bonny milldams of Binnorie.
W. Scott. 3: sid. 81.

Den grymma systern.

1. Det sutto två systrar i buren sin;
Binnorie, o Binnorie!
Det kommer en friare till dem in.
Vid den sköna qvarndam i Binnorie.

2. Begåfvar den äldsta med handskar och ring;
Men älskade den yngsta öfver allting.

3. Han gifver den äldsta den guldbodda knif;
Men älskade den yngsta mer än sitt lif.

4. Den äldsta hon var så sorgse till mod;
Hon afund bar till sin syster så god.

5. »Kom låt oss gå ned till sjöastrand,
Och se vår faders skepp gå i land!»

6. Så tog hon henne vid liljehand
Och förde henne ned till flodens strand.

7. Den yngsta vid stranden på stenen stod;
Den äldsta henne stötte i stridan flod.

8. Och henne vid smärta midjan hon tog
Och henne ned uti djupet slog.

9. »O syster, syster, räck mig din hand,
Och dig vill jag gifva mitt halfva land.»

10. »Och syster, jag räcker dig icke min hand,
Och jag skall bli herre af hela ditt land.»

11. »Sjunk ned, sjunk ned i det djupa haf,
Stor harm din snöhvita arm mig gaf.»

12. »O syster, räck blott din handske till mig,
Och min Wilhelm god vill jag gifva dig!»

13. »Sjunk ned, sjunk ned, ingen hjelp skall du få;
Din Wilhelm god får jag väl ändå.»

14. »För din rosenkind och ditt gula hår
Jag all min tid skulle jungfru gå.»

15. Och stundom hon sjönk och stundom hon sam,
Till dess att hon kom till mjölnaredam.

16. »O fader, fader, stäm den dam;
Der flyter en hafsfru ell' snöhvit en svan.»

17. Så hastelig mjölnaren stämde sin dam,
Der sam en drunknad qvinnokropp fram.

18. De fagra, gullgula lockarne
För perlor och guld man kunde ej se.

19. Hennes smärta lif man kunde ej se;
Den gyldne gördelen var så bred.

20. En harpespelare fram der far,
Som plägade spela i konungens sal.

21. Och när han såg den jungfrun fin,
Han suckad'; det var en sorgelig syn.

22. Han gjorde af benet i hennes bröst
En harpa; bevekande var dess röst.

23. Han gjorde strängar af hennes hår;
Så sorgliga ljud den harpan slår.

24. Och harpan i konungens sal han bar,
Der hela det hof församladt var.

25. Så stälde han harpan på en sten,
Och strängarne började spela allen'.

26. »Der sitter min fader konungen
Och der min moder, drottningen.»

27. »Der ståndar Hugo, min broder god,
Och der står Wilhelm, min fästeman tro.»

28. Men sista ljud, som harpan sang,
Binnorie, o Binnorie!
»Ve, ve min falska syster!» det klang.
Vid den sköna qvarndam i Binnorie.

G.-A.

1, 2.

Af anmärkningarna i föreg. uppl. synes, huru allmänt denna visa förekommit i vårt land; hon lefver der ännu, och båda denna upplagas utg. hafva gjort hvar sina ganska goda uppteckningar, den ena från Dalarna, den andra från Östergötland, hvardera med melodi. Visan finnes hos ARWIDSSON, 99, i en uppteckning, om hvilken GRUNDTVIG, 95, anmärker, att stanzerna 1—18 äro mycket goda, men de följande 19—39 »give Visen en meget flau Vending»; och F. WOLF (i förordet till R. WARRENS' öfversättning), att det tragiska här är fullkomligt utplånadt och slutet helt prosaiskt. De senare stanzerna, t. ex. den, der fadren säger till den äldsta af systrarna:

33. "Du är en skamfläck för vårt land,
För dig så fasar hvar ärlig man!"

och den, der

39. Den yngsta bad för sin syster ändå. —
"Nej! laster jag aldrig lida må!"

äro också uppenbart i en senare tid omdiktade af någon välmenande person, för hvilken det dunkelt tragiska i den äkta visan varit för starkt.

Utom här, i fullständigt och i fragmentariskt skick, meddelade uppteckningar samt den nyss nämda hos ARWIDSSON är visan upptecknad i Finland. På ett af Finska fornminnesföreningen utsatt allmänt möte 1871 uppläste mag. R. ASPELIN en ballad, upptecknad på Teirfolk hemman i Sideby, hvilken K. COLLAN, som försett melodien med ett vackert ackompagnement, förklarade vara ett motstycke till *Det bodde en bonde vid sjöastrand.* Så väl den svenska, som de skotska, irländska och färöiska uppteckningarna vore likväl vidlyftigare än den i Finland funna va-

rianten, som med sitt omqväde »Sommar och äng, Alla små foglar de sjunga så väl om sommaren» samt framför allt med sin melodi skapat sig en sjelfständig form. Balladen kunde anses som ett motstycke till *Mistäs tulet* . ., hvilken finska visa utgör en sjelfständig variant till skotska och svenska folkvisor[28]. O. RANCKEN, n. 3, har fått fyra uppteckningar och meddelar af dem en, jemte läsarter från öfriga; liksom i den estniska visan nedanföre harpan göres af ett träd, heter det här:

11. Så sökte han i dagarna tre
ett träd, som skulle musiken hålla.

Endast till ännu ett intyg om visans spridning nämnes ett kuriosum, ett slags bearbetning af visan i en brochure af en C. G. LINDBLOM, *Antiquiteter i Thorskinge* (Göteborg 1836).

Visan igenkännes bland *Islenzk fornkvæði* i n. 13, *Hörpu Kvæði*, A och B; 3 norska uppteckningar finnas, af hvilka en hos LANDSTAD, n. 53 (jfr sid. 867), en annan af J. MOE, *Dæ bur ein Mann hær utmæ Aa* (i *Inberetning til det akademiske Kollegium om en i* . . . 1847 *foretagen Reise*, intagen i *Samlede Skrifter*, 2. Kr:a 1877. Sid. 96 o. f.) och 3 färöiska, utom den här lemnade (en i *Nyeste Skilderi af Kjøbenhavn*, 1821: n. 63). Såsom MOE anmärker, kommer hans uppteckning närmast till den här meddelade färöiska. GRUNDTVIG meddelar 7 danska och uppräknar 8 engelsk-skotska. De senare äro, utom den här intagna från W. SCOTT, hvilken är sammansatt af flere fragment och antagligen retoucherad af utgifvaren, följande: *The twa sisters* hos JAMIESON, 1: sid. 48 (jfr C. K. SHARPE, *A ballad book:* n. 10); *Binnorie* hos PINKERTON, *Select scotish ballads*, 1: sid. 102, icke fri från tillsatser; *The miller and the king's daughter* (jfr *Notes and Queries*, 5: sid. 591) hos JAMIESON, 1: sid. 315, hvilken af utgifvaren, som anser den vara en parodi på hans föregående uppteckning, barockt nog blifvit förd till »humorous» songs, under det GRUNDTVIG anser, att man här, trots några oäkta tillsatser, har visan i sin tragiska skönhet; tillika

[28] *Aftonbladet* 1871: n. 47. Extrablad, B. Här må ock antecknas det vid samma tillfälle lemnade meddelandet af professor C. G. ESTLANDER, att han påträffat en fransk variant till *Mistäs tulet*, en af de få beröringspunkterna mellan de nordiska och de franska folkvisorna.

är den en gammal uppteckning, då JAMIESON erhållit den i tryck från 1656; BUCHAN, 2: sid. 128, *The bonny bows o' London;* ytterligare två uppteckningar i *Notes and Queries,* 5: sid. 316 och 6: sid. 102.

Uppteckningarna variera i än det, än det fallet, såsom i fråga om de eller den, som hitta liket — spelmän, fiskare, pilgrimer o. a. — om harpans förfärdigande och den onda systerns slut m. m. En ännu otryckt visa från Gotland, i hvilken den döda kallas till lifs, bildar, enligt GRUNDTVIG, öfvergången till en saga *Princessan, som gick upp ur hafvet* (STEPHENS OCH CAVALLIUS, *Svenska folksagor,* n. 7) och vidare till flere andra sagor (jfr *Zeitschrift für deutsches Alterthum, hgg.* v. HAUPT, Bd. 3: sid. 35, och *Die Pfeife* hos K. W. WOYCICKI, *Polnische Volkssagen und Märchen.* Berlin 1839. Sid. 105) och visor, såsom hvilkas sista led GRUNDTVIG betecknar en estnisk visa hos NEUS, 13. I denna visa, i hvilken svägerskorna föröfvat brottet, förfärdigas instrumentet icke — så när som strängarna, till hvilka tagas den dödas hår — omedelbart af hennes kropp, utan af en björk, som uppvuxit ur den.

Hvad angår AFZELII, af ARWIDSSON upprepade påstående, att WALTER SCOTT skulle anföra en uppteckning från Irland, förhåller det sig så, att denne i inledningen till *The cruel sister,* 3: sid. 79, nämner sig hafva fått visan af J. C. WALKER, »the ingenious historian of the Irish bards», hvaraf icke kan slutas att den är irländsk. På den uppgiften, att Necken i de flesta traditionerna af denna sång skulle vara upphofsman till den underbara harpan, har utg. lika litet som GRUNDTVIG funnit någon bekräftelse.

Som en egenhet kan anföras, att *Den underbara harpan,* sedan den af HOFFMANN VON FALLERSLEBEN (*Gedichte,* 2: sid. 263. Lpz. 1834) blifvit öfversatt på en sydtysk dialekt, af ERLACH, 4: sid. 397, blifvit upptagen bland »Allemannische Lieder». Den och varianten äro öfversatta hos MOHNIKE, *Volkslieder,* n. 8 och 9; båda äfven hos R. WARRENS, n. 34: 1, 2.

17.

Jungfruköp. — Vallevans förklädning.

1.

En tradition från Vestergötland.

2.

Efter en tradition med melodi upptecknad i Nerike.

1, 2.

Af de båda visorna, hvilka vi, trots de icke obetydliga skiljaktigheterna, sammanfört, enligt efterdöme af GRUNDTVIG, 241, synes den senare representera en renare form. Jemte *Valivan* hos ARWIDSSON, 1: 26, sluter den sig till den utförliga *Ridder Valivan* hos LANDSTAD, n. 77 (en stanz af en annan uppteckning hos LINDEMAN, n. 85) under det *Skön Jungfrun* hos ARWIDSSON, 1: 41, till och med stanz. 13 i det väsentliga stämmer öfver ens med vår uppteckning 1, för att i det följande öfvergå till likhet med de två fullständiga af GRUNDTVIGS uppteckningar. GRUNDTVIG, 240, anser den visa, som meddelas af A. AHLQVIST, *Ölands Historia och Beskrifning*. 2: 1 (Kalmar 1822), sid. 242, (aftryckt af EICHHORN, *Äldre svenska folkvisor*, 3, *Danska kungen och liten Karin* i *Svenska Fornminnesföreningens tidskrift*, 1873: sid. 75 o. f.) vara en blandning af *Jungfruköp* och någon form af hans *Venderkongens Jomfrurov*; kanske snarare är den öländska visan sammansatt af en variant af vår n. 60 och samma *Jungfruköp*. En uppteckning af den

senare från Lunda socken, Södermanland, i 9 stanzer lemnas af E. ÖBERG, 3; en annan af BORGSTRÖM, n. 18.

GRUNDTVIG påpekar att visan förekommer i Spanien, *El marinero* hos MILÁ Y FONTANALS, *Observaciones sobre la poesia popular, con muestras de romances catalanes inéditos.* (Barcelona 1853; på tyska af F. WOLF i *Wiener-Sitzungsberichte für* 1856, **20**: sid. 126). Den kataloniska visan har närmast likhet med vårt *Jungfruköp.* Denna är öfversatt af MOHNIKE, *Altschwedische Balladen,* n. 9; *Vallevans förklädning* i samma samling, n. 18, och hos R. WARRENS, n. 18.

18.

Hertig Fröjdenborg och fröken Adelin.

Sjunges i åtskilliga landsorter under förändrade melodier, af hvilka de tvenne allmännaste blott upptages: en ifrån södra och en ifrån norra Sverige. Denna folksång är från trycket ofta utgifven, under namn af kärleksvisa.

Stanz. 18. *Neg* är ett gammalt, ofta i visorna förekommande ord, som betyder: *se skarpt på, fixera.*

Stanz. 30. Alla traditioner af denna vers synas vara tagna ur de tryckta exemplaren, och alltid sjunges äfven nedanstående strof, ehuru han troligen är nyare än de öfriga och öfverflödig; dock anföres han här, i händelse att någon kännare saknade den:

De lade hertig Fröjdenborg uppå en disk,
För allt, hvad som kärt är i verlden. —
De ristade honom som bönder rista fisk.
Mig tyckes det är tungt till att lefva.

Stanz. 38. Ordet *brast* vore utan tvifvel här den rättaste läsning, men som man har på ett dylikt ställe blott funnit i en enda tradition af *Den bergtagna. Sprack* har troligen tillkommit för rimslutets skull i senare tider; de gamla sökte blott likljudande slutord (*assonanser*).

Stanz. 47. I de tryckta exemplaren har efter vanligheten såsom *sens moral* en slutvers blifvit tillagd, som ej tillhör traditionen:

Nu är denna visan sjungen till slut,
För allt, hvad som kärt är i verlden. —
Christ gifve ingen måtte det i verlden stå ut.
Mig tyckes det är tungt till att lefva.

G.-A.

Bland skillingstrycken märkes: *En Ny Och mycket Behagelig Wijsa, Om Fröken Adelin Och Hertig Frögdenborg, Hwilken för sin kärlek skull blef kastad i Fängelse, och omsider ynkeligen dödad; Hwarpå hans Hjärta wardt så färskt tagit och der af för Fröken en kostelig Rätt tilredd; Och huru hon sedermera begärde et Glas med Mjöd, hwari hon drack sig sjelfwer til döds.* Stockholm 1757. I Kongl. Bibliotekets samling ytterligare 9 upplagor, under namn *En Mycket bedröflig Kärleks Wisa, En Ny och mycket Behagelig Kärleks-Wisa* m. m.

Den i föregående uppl. lemnade texten synes utgöra ett något öfverarbetad afskrift af de äldre skillingstryckens text, till hvilken en stanz, den 24:e, blifvit tillagd, under det ett par blifvit uteslutna, nämligen:

28[b]. De lade Hertig Frögdenborg uppå en Disk,
Och ristade honom som Bönder rista Fisk.

47[b]. Den Wisan hon är nu sungen til slut,
Ach! gifwe ingen kunde i Werlden det stå ut.

Att imellertid den förra af dessa uteslutna två stanzer icke är något nyare tillägg, framgår af flere intyg, såsom exempelvis följande stanz ur *Der Bremberger* hos BÖHME, 23: b:

5. Se leden Brunenberch up den disch,
se reten ên recht wo einen visch,
se nemen êm ut syn herte,
dat dede dem helde grot smerte.

En uppteckning hos DJURCLOU, *Ur Nerikes folkspråk*, sid. 96, aftryckt hos HOFBERG, sid. 252, har till första stanz den tolfte i vår text och till omqväde endast *Mig synes det är tungt till att lefva.* Den synes vara ett sammandrag af skillingstryckens text och har den nyss anförda stanzen 28[b]. En uppteckning i 37 stanzer meddelas i *Runa*, 1869: sid. 34; en annan, en stanz med melodi, hos ÖBERG, *Folkvisor*, n. 6.

I sin *Anmeldelse* anmärker NYERUP, att visans nyare ursprung flerstädes märkes, t. ex. i stanz. 4 och 6, och att hon icke finnes tryckt på danska, men väl i handskrift, samt att »Det Thyeisteiske Maaltid» (i stanz. 30) icke heller kunde »være en synderlig Anbefalning for den til at vorde optaget med i Samlingen» (ɔ: *Udvalgte Danske Viser*). Deremot intogs den i *Udvalg*, **2**: sid. 71, *Hertug Frydenborg*, en uppteckning i 19 stanzer, och ytterligare fyra danska uppteckningar meddelar KRISTENSEN, **2**: 61, *Ridderens Hjærte*.

På tyska finnes den hos UHLAND, 75: A och B, *Der Brennenberg;* i *Wunderhorn*, **4**: sid. 41, *Bremberger* (jfr ock **2**: sid. 232); hos BÖHME, 23: a, b, den ofvan anförda *Der Bremberger;* hos SIMROCK, n. 5, *Brennenberg* (öfversatt från n. 2 af följande); på holländska hos HOFFMANN VON FALLERSLEBEN, *Niederländische Volkslieder*, n. 6 och 7 (jfr *Anmerkung*) och hos WILLEMS, n. 53, *Brunenborch;* på engelska hos AYTOUN, **2**: sid. 173, *Lady Daisy;* CHILD, **2**: sid. 382, *Lady Diamond;* i MOTHERWELL'S *Introduction*, sid. 93, nämnes att i *A Ballad Book*, utgifven af C. K. SHARPE (1824), en hit hörande ballad med titel *Dysmal* skall finnas; skall ock förekomma i andra engelska samlingar och på italienska hos G. WIDTER, *Venetianische Volkslieder*, sid. 72, *Il padre crudele*. I GRÄSSES stora verk[29], afdelningen om medeltidens franska vitterhet, upptagas öfver tre sidor af en artikel *Om utbredningen af sagan om qvinnan, som måste äta sin älskares hjerta* och i *Beiträge zur Novellenkunde* (i *Germania*, 1r Jahrgang: sid. 260) uppgifver FELIX LIEBRECHT, att ämnet i *Hertig Fröjdenborg och fröken Adelin* återfinnes i BOCCACCIOS *Decamerone* **4**: 9, hvilken[30] lånat det samma från den provencalska trubaduren CABESTAING; hos båda är det likväl äktenskaplig otrohet, som straffas. F. H. VON DER HAGEN, som i *Minnesinger*, bd. 1: sid. 335 o. f., meddelar REINMANN VON BRENNENBERK'S dikter, gifver i sina biografiska o. a. uppgifter om denne skald i bd. 4: sid. 278 o. f. två versioner af Brennenbergssagan. Enligt den ena har en far eller bror till en i medlet af

[29] *Lehrbuch einer allgemeinen Literärgeschichte.* **2**: 2: 2. Dresden u. Lpz. 1842. Sid. 1120 o. f.

[30] Jfr J. DUNLOUP, *Geschichte der Prosadichtungen. Übertragen von* F. LIEBRECHT. Berlin 1857. Sid. 232 o. f.

1100-talet på slottet Brennenberg (nära Regensburg) lefvande historisk bärare af detta namn för något förräderi blifvit af den bayerske hertigen Henrik Lejonet afrättad och fyrdelad, hvarom det i en gammal sång heter:

"Man legt' den Prennberger auf den Disch,
Und schnitt ihn auf gleich einem Fisch." [31]

Enligt den andra, hvilken representeras af en visa i *Wunderhorn*, 2: sid. 232, *Der Bremberger*, skulle en svartsjuk man till en af »Der Bremberger» besjungen qvinna hafva dödat sångaren, skurit tungan ur hans mun och gifvit denna åt sin hustru att äta; sedan hon fått höra, hvad hon förtärt, skall hon hafva svultit sig till döds. Denna historia är, säger VON DER HAGEN, väl bekant till sina grunddrag, och berättas redan före BRENNENBERGS tid så väl om en provencalsk som om en nordfransk skald. GUILLEM DE CABESTAING, som lefde vid hertig Raimunds af Roussillon hof, väckte genom sina sånger hertigens svartsjuka; sedan han genom en låtsad kärlek till hertigens syster lugnat denne, förrådde han sig genom en ny sång, då Raimund slog honom till döds och lät sin maka äta skaldens hjerta o. s. v. Från 12-talets trubadurer gick denna saga öfver till BOCCACCIO och PETRARCA (bland *Triomphi*). Något mindre blodig är historien om den nordfranske kastellanen REGNAULT DE COUCY i Vermandois, som med Filip August och Richard for till det heliga landet; dödligt sårad befalde han sin väpnare att taga hjertat ur hans bröst och med det begifva sig hem till Fayels maka, som han besjungit; budbäraren föll i mannens händer, som förfor med hjertat såsom i den föregående sagan berättas. [32]

Möjligt är, att denna saga om hjertat blifvit öfverförd på skalden BRENNENBERG derför att denne af någon liknande orsak blifvit mördad och derför att han diktat »Minnelieder» till en gift qvinna. Den lärde utgifvaren af BRENNENBERG anser *det*

[31] Jfr ock UHLAND, *Schriften zur Geschichte der Dichtung und Sage*, 2: sid. 325 o. f.; 4: sid. 66—72; 5: sid. 209.

[32] REGNAULT DE COUCY'S dikter äro ännu i behåll: *Chansons du chatelain de* COUCY, *revues sur tous les manuscrits, par* FRANCISQUE MICHEL; *suivies de l'ancienne musique, mise en notation moderne, avec accompagnement de piano par M.* PERNE. Paris 1830.

vara en för svag anledning till sagan, att skalden på två ställen i sina dikter talar om den älskade såsom den rena, hulda, milda mörderskan, som hade hans hjerta hos sig, hvarhelst han än vore och fore, så att han med hel kropp voro sällsamt *delad*, vore här och der och likväl ingenstädes. Förklaringen är icke alldeles orimlig. Hela sagan skulle alltså, för så vidt den angår BRENNENBERG, hafva ett väl komiskt upphof från ett svulstigt uttryck: om detta är fallet, eller om äfven till grund för sagan om BRENNENBERGS hjerta ligger någon händelse, som slagit samtidens sinnen med fasa och af folkminnet blifvit bevaradt, låter sig icke nu afgöra. I alla händelser har *Hertig Fröjdenborg och jungfru Adelin* gamla anor — äldre åtminstone, än antecknaren föreställde sig, då, för ett par tiotal af år sedan under en resa i Vermland, hans skjutsgosse stämde upp visan för honom.

Ytterligare kan tilläggas, att den af mästersångare så väl som af folkdiktare omtyckta sagan om hjertat är behandlad af (högst sannolikt) KONRAD VON WÜRZBURG, hvilkens dikt *Das Herz* af VON DER HAGEN blifvit utgifven i *Gesammtabenteuer*, n. 11, och att i utgifvarens *Vorbericht* till detta verk, sid. CXVI o. f., sagan äfvenledes behandlas; att hit hör *Eine schöne Historie von des Fürsten zu Salerno schöner Tochter Gismunda* hos SIMROCK, *Volksbücher*, bd. 6: n. 3, (jfr samma utgifvares *Geschichtliche Sagen*, sid. 326, och GRIMM, *Deutsche Sagen*, 2: n. 499 och 500); att den är före i *The knight of curtesy, and the fair lady of Faguell* hos RITSON, *Ancient Engleish Metrical Romanceës*, 3: sid. 193, och att DECAMERONS *Guiscardo och Ghismonda* af C. EICHHORN blifvit utgifven i svenskt skillingstryck (första gången Stockh. 1861).

Visan är öfversatt af MOHNIKE, *Altschwedische Balladen*, n. 10, och hos R. WARRENS, n. 15.

19.

Konungabarnen.

1.

Denna sköna folksång, en erinring om *Hero* och *Leanders* rörande historia, sjunges i flere landsorter och är med sin melodi efter traditioner upptecknad. Oaktadt några spår af senare tider, synas de dock hafva mera qvar af forntidens enfald och renhet än något af de äldsta tryckta exemplaren. Att gifva tillfälle till en jemförelse, skall ett af dessa, såsom en förändring, för sin ålders skull nedanföre anföras.

2.

Efter en gammal folkvisa, tryckt 1686, meddelad ur herr professor Zetterströms samlingar.

3.

Uppteckning från Östergötland. En handskrift af denna folkvisa finnes i en samling från 1500-talet, i aflång oktav, på Kongl. Biblioteket i Stockholm.

G.-A.

1—3.

Ett skillingstryck, *Trenne Helt nya och wackra Wisor,... Den Andra: Det woro twå ädla Konungabarn &c. Huruledes en Konungs Son gaf sig i fara för sin hjertans kära skull, och therigenom förgecks; Och när en Konungs Dotter, hans bästa wän, thet fick weta, förgjorde Hon sig sielf. Sjun-*

ges under sin egen Melodie... Gefle 1798, innehåller flere skiljaktiga och delvis bättre läsarter, af hvilka vi meddela följande:

Stanz. 2: rad. 2. ... til Tig.
» 3: » 4. Ther skolen j komma i land.
» 5: » 3. ... i Lycktan.
» 6: » 2. ... breda bord.
» 8: » 2. ... Skarlakan fin.
» 8: » 4. ... på Kinn.
» 9: » 2. ... säja må.
» 12: » 1. ... wida sjö.
» 12: » 2. ... den hwita sand.
» 12: » 4. Han följer tig til den strand.
» 14: » 4. ... uth medh Land.
» 15: » 2. Hwad jag eder spörja må.
» 15: » 4. Här sjunka i böljan blå.
» 17: » 1—4. Hennes hjerta blef af sorger fult,
Med klagan, jämmer och we,
Och sade: är nu min Käraste död,
Så wil jag ej lefwa mer.
» 18: » 2. af sin hand.
» 18: » 4. Och tog sielf...
» 21: » 1. Så far nu wäl du snöda werld,
» 24: » 1—4. Nu Himlen han straffe then också,
Som orsak war ther til,
Så göre han än i thenna dag,
Then god kjärlek skilja wil.

Hos ARWIDSSON, 2: n. 115, *Konungabarnen*; sin uppteckning har han hemtat ur en af de 4 handskrifter, VB, som innehålla sådana af förevarande visa. En annan af dessa handskrifter, den i Bergshammars samling, innehåller en variant, hvilken, som ARWIDSSON påpekar, liknar vår uppteckning 2. Hos DJURKLOU, *Ur Nerikes Folkspråk*, sid. 102, finnes en uppteckning i 13 stanzer, utan melodi.

En anmärkning af NYERUP i hans *Anmeldelse*, att det, derför att visans original är tyskt, kan betviflas, att hon bör vara med i en skandinavisk vissamling från medeltiden, besvaras i AFZELII slutord med hänvisning till visans förekomst i äldre svenska handskriftsamlingar. Den är icke upptagen i *Udvalgte*

Danske Viser, der det, bd. 5: sid. 67, 68, nämnes, att den finnes tryckt på danska redan 1689, att originalet finnes i *Des Knaben Wunderhorn*, 2: sid. 252, och att den finnes på svenska i ett skillingstryck från Gefle 1801. Den infördes i NYERUPS *Udvalg*, 1: n. 12, och finnes hos KRISTENSEN, 1: n. 103, A och B.

Motstycken äro *Die Königstochter* hos BÜSCHING UND VON DER HAGEN, n. 72, och i *Braga*, 1s Heft: n. 10, hvilken börjar med vår visas 11:e stanz; *Der verlorne Schwimmer*, och *Die Königskinder*, *a* och *b*, i *Wunderhorn*, 1: sid. 334—338; *Die Königstochter*, ERLACH, 2: sid. 137, *Edelkönigskinder*, 2: sid. 580, *Der zwei Königskinder Tod*, 4: sid. 9, 11; *Die Königstochter* och *Edelkönigskinder* hos ERK UND IRMER, n. 28 och n. 29; *Zwei Königskinder*, UHLAND, 91; *Schwimmersage* och *Die zwei Königskinder* hos BÖHME, 25 och 26a, hvilken under *Zwei Königskinder*, n. 26, anför första stanzen af vår visa, första varianten, med den upplysningen att en melodi med påfallande likhet finnes för en tysk medeltidsvariant *Ach Elslein, liebes Elselein* i *Lautenbuch Newsidlers* 1536, 1. K. 3. UHLAND, *Anmerkungen*, sid. 97, erinrar om den medelhögtyska dikten *Hero und Leander* hos LASSBERG, *Liedersaal*, 1: sid. 333, och BÖHME yttrar följande: »Simmar-sagan eller sagan om de två kungabarnen torde i sin ursprungliga gestalt vara lika gammal, som den germaniska befolkningen i Europa, ja, germanerna hafva sannolikt medfört den från Asien; ty der, vid stranden af Tschinab i Pentschab, visar man grafven för de älskande Hîr och Rânjha och berättar om dem samma historia, som grekerna om *Hero och Leander*. Den är således urgammal och går tillbaka till Indien. Den behöfver alltså icke först genom grekerna, och då genom franska källor, hafva kommit till tyskarna. I Tyskland måste den varit känd åtminstone före tolfte århundradet, och det synes, som om den blifvit införd öfver hafvet och fortplantad söderut, då de flesta högtyska texterna framgått ur lågtyskan. Tiden har omändrat sagans drägt i språk och vändningar och efter land och främmande mark och klimat ombildat den . . .» Enligt ROHDE, *Der griechische Roman*, sid. 137, not. 2, härstammar detta påstådda sammanhang mellan sagan om Hîr och Rânjha och den om Hero och Leander från en uppgift af GARCIN DE TASSY i *Kisse-I-Kamrup. Les Aventures de Kâmrûp par* TAHCIN-UDDIN

(Paris 1834, sid. II), hvilken VON DER HAGEN, *Gesammtabenteuer. Vorbericht*, 15, sid. CXXVIII o. f., vidare fortplantat. Enligt ROHDE är innehållet i den indiska sagan, att döma efter ett annat arbete, som samma franska lärde öfversatt från hindostanskan, MACBUL AHMAD, *Hir et Ranjhan, légende du Pendjab* (1857), så väsentligt annat än det i *Konungabarnen*, att knappt något annat än den tillfälliga likheten i namnen Hero och Hir förenar dem båda.[33] Deremot finnes, fortfar ROHDE, en verklig likhet mellan legenden om Hero och Leander och en *persisk* lokalsägen, hvilken H. BRUGSCH omtalar i *Reise der preussischen Gesandschaft nach Persien* 1860/61 (Lpz. 1862), 1: sid. 184. »Öfver elfven Kyzyl-üzen (Amardos) leder, tätt invid Mianéh, en bro, kallad *Jungfrubron*. Denna bro lät en prinsessa bygga, som bodde i det vid stranden belägna *Jungfruslottet*, för att underlätta umgänget med den på andra stranden boende herden, hvilken dittills summit öfver elfven till den älskade princessan. Men nu uteblef den dittills trogne.» Som man finner, kan den af ROHDE påpekade likheten väl ifrågasättas, liksom han sjelf icke kunnat finna någon likhet imellan ännu en af GARCIN DE TASSY, *Histoire de la Littérature Hindoui et Hindoustani* (1, 2. Paris 1839, 47), 2: sid. 532, omtalad saga, som äfven skulle likna den om Hero och Leander, *La flamme de l'amour* af MIR TAQUI (i slutet af 18:e århundradet). — Om visans ytterligare förekomst i tyska samlingar kan ses BÖHME; på holländska finnes den hos HAERLEM, *Oudt Liedt-Boeck*, Bl. 53, FIRMENICH, *Germaniens Völkerstimmer*, 1: sid. 15, hos HOFFMANN VON FALLERSLEBEN, *Horæ Belgicæ*, 2: sid. 112 och hos WILLEMS, n. 55, *Van twee Konings Kinderen*.

Sagan om Hero och Leander är, som ofvan nämnes, behandlad af MUSÆUS[34], en af grekiska kejsardömets skalder, som anses höra till senast början af sjette århundradet. BERNHARDY[35] hänför ämnet för hans dikt till århundradet efter Kristi födelse,

33 Jfr och F. LIEBRECHT's anmälan af REIFFERSCHEID's *Westfälische Volkslieder* i *Göttingische gelehrte Anzeigen*. 1879: Stück 4.

34 MUSAEI *de Herone et Leandro carmen, græce et svethice p. p.* A. G. SJÖSTRÖM. 1, 2. Aboæ 1824. En äldre öfversättning hos G. REGNÉR, *Försök till Metriska Öfversättningar*. Stockh. 1801.

35 *Grundriss der griechischen Litteratur*. 2: 1. Halle 1856. Sid. 341 o. f.

och senare kan det icke sättas, då det tydligen åsyftas af VIRGILIUS, på ett ställe i *Georgica* (3: 258—63),[36] och OVIDIUS egnat Hero och Leander två af *Heroiderna* (18 och 19). Om sagans förekomst hos, utom DANTE, som anspelar på den i *Purgatorio*, cant. 28: stanz. 70—74, STRAPAROLA, LOPE DE VEGA, ANTONIO MIRA FRÅN MESCUA, MARLOW, HANS SACHS m. fl. kan ses ofvan citerade ställe i VON DER HAGENS *Gesammtabenteuer*.

Kungabarnen, andra uppteckningen, är öfversatt hos MOHNIKE, *Altschwedische Balladen*, n. 11, och hos TALVJ, sid. 321; första uppteckningen hos R. WARRENS, n. 12, hvarförutom KOSEGARTEN efter ett flygblad, *Blumen*, sid. 96, och *Dichtungen*, Bd. 7: sid. 252, fritt öfversatt den.

[36] O hur rasade blindt den yngling, som innerst till märgen
Brändes af kärlekens glöd, när han böljan, af nattliga stormar
Svallande, genomsam! Högt dundrade öfver hans hjessa
Himlens port, och dystert var dönet af klippornas bränning.
Hvarken en varnande röst han lydde af ömma föräldrar,
Eller en brud, som gick att i döden med honom förenas.
ADLERBETHS öfversättning.

20.

Herr Tideman och lilla Rosa.

Traditionen, med sin melodi, upptecknad i Upland.

G.-A.

ARWIDSSON, 2: 75, meddelar icke färre än 5 varianter af denna visa, hvilkens allmänhet både i Sverige och Danmark bevisas af en mängd uppteckningar: ARWIDSSON »har haft tillgång till sådana i Kongl. Bibliothekets i Stockholm manuskriptband MS., uti Bergshammars samling, Vol. 1, jemte sex uppteckningar, gjorda, under sednare tider, inom Östergötland och Småland.» Enligt hvad NYERUP i *Anmeldelse* påpekar, är visan, »paa nogle Smaating, og det sidste Vers nær», den samma som *Herr Oluf og stolt Mettelil, Udvalgte Danske Viser*, n. 193, som förut finnes hos SYV, 4: n. 61. I stället för vår visas vackra slut, stanz. 23—25, har den tryckta danska uppteckningen följande:

23. Herr Oluf vendtes til Væggen saa bradt,
Han døde end før Midienat.

24. Nu ligger Herr Oluf i sorten Jord —
For Norden.
Hans Fæstemø loved hans yngste Broder.
Nu ligger alla Aarer ud for Borde.

Imellertid hafva de otryckta danska uppteckningarna icke denna uppenbart oäkta afslutning: en visa från 1600-talet slutar med att man nästa morgon följde tre lik — Herr Oluf, hans Mø og hans Moder — till grafven, och en annan i Kongl. Biblio-

thekets handskrift *K, n.* 13 *fol.*, n. 61, har följande vackra slutrader:

Stolt Jngerlilla foer saa sorgefuld hiem,
Alt hindis guld glemte hun igien.

Visan sjunges, enligt meddelande af professor GRUNDTVIG, ännu i Danmark, i Vendsyssel och på Fyen, och har af BUGGE blifvit upptecknad i Telemarken.

Herr Tideman och lilla Rosa är öfversatt af MOHNIKE, *Altschwedische Balladen*, n. 13, och af R. WARRENS, n. 17.

21.

Lilla Rosa.

1.

Efter traditioner från norra skogsbygden i Vestergötland.

Stanz. 1. Af stroferna näst före de tvenne sista synes, att hela upplösningen af denna romans antydes i omqvädet: *I vinnen väl både rosor och liljor.*

Stanz. 16. *Bravad,* trots.

2.

Efter en annan tradition ifrån Vestergötland.

Stanz. 16. Bland de ställen, som mest äro underkastade förändring i denna folkvisa, är detta om deras dödssätt; allmännast sjunges en tradition med förändrad melodi och omqväde, der denna strof lyder så:

Så eldade de en badstuga så varm;
Med ära och med dygd —
Och öppnade ådrorna på hvarandras arm.
I vandren nu så vardelig! (varlig?)

3.

Efter traditioner från Upland.

G.-A.

1—3.

Som NYERUP i sin *Anmeldelse* påpekar, har *Lilla Rosa* några verser gemensamma med *Herr Lovman og Herr Thor*, *Udvalgte Danske Viser* n. 199: »dog er Catastrophen i det Svenske ganske anderledes, og ligesaa bedrøvelig, som den i Dansken er glædelig.» I vår tredje uppteckning är imellertid icke upplösningen sorglig; om ock på ett annat sätt, än Herr Lovmand vinner Ingelil, får hertigen äfven lilla Rosa, hvarföre intet hindrar, att de båda visorna må betraktas som olika behandlingar af ett och samma tema. Närmare våra uppteckningar 1 och 2 komma texter i danska skillingstryck och i handskrifter.

Denna icke särdeles gamla visa förekommer äfven hos ARWIDSSON, 2: n. 73, *Hilla Lilla*, och n. 74: A—C, *Rosea* (Roselin, Ros Lilla) *Lilla* (jfr ock 2: n. 68 och 69). Första omqvädet i *Hilla Lilla*,

Med äran och med er,

är snarlikt samma omqväde i vår första och andra uppteckning, under det andra omqvädet i den nämda visan hos ARWIDSSON,

Men strömmen rinner hvit som en lilja,

liknar det andra i vår tredje. *Rosea Lilla*, hos hvilken båda omqvädena i alla tre varianterna likna dem i vår uppteckning 1 och 2, visar sig ej blott derigenom beslägtad med de uppteckningar, här meddelas, utan ock genom sina slut, hvilka i A och B äro lika dem i våra 1 och 2, och i C det glädtigare, som återfanns i vår tredje variant. Det lyder:

18. Bruden hon somna i hertigens famn;
Med all äran och dygd!
Hon vakna intet förrn hon kom i annat land.
I finnen väl både rosor och liljor!

Slutet med träd eller blommor på de älskandes grafvar återfinnes, som ARWIDSSON påpekar, i flere visor, t. ex. i *Herr Nielus och stolten Adeluds*, *Udvalgte Danske Viser*, n. 114; *Herr Sallemand*, n. 153, och (jfr ARWIDSSON, 3: sid. 554) hos VILLE-

MARQUÉ, *Barzas-Breiz*, n. 2 (KELLER UND SECKENDORFF, n. 2); ERLACH, 3: sid. 448, *Graf Friedrich.*

ARWIDSSON nämner vidare, att *Sweet Willie and fair Annie* hos JAMIESON, 2: sid. 22, och GILCHRIST, 1: sid. 160 (aftryckt hos CHILD, 2: sid. 131), skall vara »af lika syftning» med hans *Hilla Lilla.* Den engelska visan kan väl till »syftning» och stämning sägas erinra om nu i fråga varande svenska visor, äfvensom slutet:

The tane was buried in Mary's kirk
The tither in Mary's quire;
And out o' the tane there grew a birk,
And out o' the tither a brier.

And ay they grew, and ay they drew,
Untill they twa did meet;
And every ane that past them by,
Said, "Thae's been lovers sweet!"

liknar det i *Hilla Lilla* m. fl.; men samma visa är *Sweet Willie and fair Annie* icke. Denna visa förekommer i en annan redaktion, efter ett flygblad, hos PERCY, 3: 2: n. 4, *Fair Margaret and sweet William*, aftryckt hos CHILD, 2: sid. 140; andra flygbladstexter hos RITSON, 2: n. 23 och hos HERD (1776), 1: sid. 85. Professor GRUNDTVIG, som i Bodleyanska biblioteket i Oxford jemfört några gamla flygblads text med PERCY'S, har funnit att denne i det hela rigtigt återgifvit dem, »med dog med mange smaa udpyntninger». För öfrigt meddelar AYTOUN, 2: sid. 244, JAMIESON'S text, med uteslutande af de verser, som denne ifylt, och med tillägg af en stanz, som fattas hos honom.

Beslägtade med den omtalade visan hos JAMIESON äro vidare *Lord Thomas and fair Annet*, PERCY 3: 3: n. 4 (CHILD, 2: sid. 125), och *Lord Thomas and fair Ellinor*, PERCY 3: 1: n. 15, RITSON, 2: n. 22 (CHILD, 2: sid. 121), båda flygbladstexter. Om den ofvannämda *Fair Margaret and sweet William* anmärker CHILD, 2: sid. 141, att den kommer närmare vår n. 69, *Herr Malmstens dröm.*

Visan återfinnes i ett skillingstryck, *En Historisk Wisa om Hertig Mamertus Eric, Son af Eric XIV:de; då förenämnde Hertig friade till Bonde-Dottren Singaliten som af Konungen såsom Hof-Fröken blef antagen* 1560. (Norrköping

1825). Denna i en viss klockarstil egendomligt moderniserade visa är genom en bred omständlighet uttänjd till icke färre än 79 stanzer. Singaliten, som tjenat »I fyratio weckor på sjette år», skrifver till hertigen, och bådas bref anföras; hertigen kommer till sin faders gård

Och ute för honom Borgerskapet står;

han får af borgerskapet höra, att det är bröllop på färde, går upp i bröllopshuset, dansar med bruden och sätter henne i brudbänken, hvarefter det heter:

46. Unga Hertigen talte till twå Hofmänner då,
I hämten mig in min lilla silfwerbål.

47. I hämten mig in honom fuller med win,
Ja sjelfwer lade han i tre underliga ting.

48. Unga Hertigen och bruden deras skålar drack,
Deras ögon de runno deras hjertan söndersprack.

49. Ett faseligt öde detta och war,
Det war wisst det rätta brudepar.

»Gamla Grefwen» får höra tilldragelsen, går in i likrummet, uttalar sin ånger och förordnar att

64. Unga Hertigen skall ligga uti min Konunga graf,
Singaliten skall ock bli lagd i samma graf.

Derpå blifver stor begrafning med många åskådare och vid klart solsken, en »ärestod» reses vid de dödas graf; inskriften anföres. Vidare:

71. Där wäxte upp twå Palmeträn wid deras graf,
De träden de wäxte upp till Kyrkans tak.

72. De träden de wäxte upp till kyrkans kamm,
Det ena bladet tar det andra i famn.

73. De träden de ståndet uppå deras graf,
De grönskar så wäl winter som sommardag.

74. De träden de ståndet ännu qwar wid deras graf,
Der stånde de gröna till domedag.

75. Der stånda de gröna till domedag,
Då står det brude par upp med glädje ur sin graf —

med hvilken stanz bearbetaren inkommer på deras uppståndelse, som omtalas i ytterligare 4 stanzer.

Lilla Rosa, 1, är öfversatt hos MOHNIKE, *Altschwedische Balladen,* n. 14; 2 hos ROSA WARRENS, n. 21.

22.

Habor och Signild.

Alla forntidens häfdatecknare hafva förvarat minnet af *Habors* och *Signilds* trogna kärlek, och nästan alla landsorter i de tre nordiska riken hafva ännu med hvarannan en oafgjord tvist om äran att förvara deras aska och hafva varit en skådeplats för de olyckligas sista missöden. Att styrka sin rätt att tillegna sig de händelser, som i denna gamla, älskade folkvisa besjungas, visar man ännu på flere ställen någon *källa, gård* eller *grafhög,* som bär deras namn, eller en *tärnelund,* der *falska tärnan* skall hafva fått sin graf: på *Seland,* i *norra* och *södra Jutland,* i *Nerike, Upland* och *Halland;* i *Aggerhus* vid *Stavanger;* men med största sannolikhet af sagor och handlingar visas sådana fornlemningar vid *Hagbarholm* i *Nordlands Amt,* i *Norge. Habor,* eller, som han äfven i historien nämnes, *Hagbarth,* var en konung och konungason från *Nidarås* (*Trondhiem*), och *Sivar, Signilds* eller *Signes* far, var sannolikt äfven en norsk konung. Sedan den vänskap och det fosterbrödralag var brutet, som *Sivars* söner hade svurit *Habor* och hans bröder (under hvilken tid Habor och Signild knöto sitt oupplösliga band) och *Sivars* söner fallit för Habors svärd, var äfven, enligt tidens oförsonliga hämdelag, *Habors* och *Signilds* förening för evigt bruten. Detta var grunden till den olyckliga upplösningen af dessa trogne älskandes händelser, hvilken författare från hela sju århundraden tillbaka nämna, redan som ett eko från det längst förflutna. Och alla tiders skalder hafva hvar på sitt sätt behandlat detta ämne; men man har länge sedan förglömt deras skrifter, då

den gamla, enkelt sköna visan öfverlefvat dem alla. Sjelfva visans ålder anses af *Sandvig* höra till 13:de århundradet. Ifrån alla landsorter har man deraf tryckta exemplar från 16- och 1700-talet. I utländska samlingar finnes den införd af *Grimm* p. 95; *Nyerup* och *Rahbek*, III. p. 3.

Stanz. 1. *Vif* förekommer ofta i de gamla visorna och synes betyda *brud, trolofvad mö* eller ock blott *ogift qvinna.*

Stanz. 3. I den danska visan, som synes vida äldre och fullständigare, säger Habor sin dröm för en elfvadotter:

9. Mig tyktes jeg var i Himmerig,
Udi den favre By;
Jeg havde min Kjærest' i min Arm,
Vi fulde gjennem den Sky.

10. »Det Du drømte Du varst i Himmerig,
Da skal Du vinde den Mø;
Tyktes Dig, Du faldt igjennem den Sky,
Du skal for hende døe.»

11. Og er det mig til Lykke lagt,
Att jeg maa vinde den Mø,
Da blir det mig ej till Sorrig vendt,
Skulde jeg end for hende døe.

Stanz. 12. Hvad *medjegårdar* betyder, är ej lätt att finna; i traditionerna sjunges *konungens gård* och i den danska läses *Borgegaard.*

Stanz. 12. *Axla kappan:* taga kappan omkring sig; *axla sitt skinn:* svepa sig i sin pels eller kappa.

Stanz. 13. *Nimma:* lära — är ännu qvar uti sv. ordet *förnimma.*

Stanz. 33. I de tryckta exemplaren från 1600-talet läses: *I snacken icke så.*

Stanz. 42. *Sölfbodd,* sammandraget af *sölfbonad:* inlagd med silfver — af ordet *bona.*

G.-A.

---

22. HABOR OCH SIGNILD.

Det är en namnkunnig, ofta citerad[37] och flerfaldiga gånger, från HANS SACHS[38] till E. W. RUDA[39], bearbetad visa, med hvilken vi nu gå att sysselsätta oss. Sagan om Habor (Hagbard) och Signild (Signe, Signy) är tillika så gammal, att den redan var känd af Harald Hårfagers skald, THJODOLF DEN HVINVERSKE, som anföres i SNORRE STURLESSONS *Ynglinga-saga*, kap. 22 och 28. Det talas der om »Signys älskares svala häst» och om »Hagbards halsduk»; sagan var således åtminstone redan i tionde århundradets första tiotal så bekant, att blotta anspelningar på der förekommande ting kunde förstås. Flere intyg, samlade af GRUNDTVIG, 20, finnas derpå, att sagan var känd af norska och isländska skalder från 9:e till 13:e århundradet; likväl berättar ingen af dem henne: först SAXO omtalar henne, i 7:e boken, när han berättar historien om Sigar, hvilken han intagit i sin danska kungalängd.

SAXO ej blott berättar Habors och Signilds saga, utan kan ock nämna den ort, der den händt: »Sigari oppidum», hvari ej blott GRUNDTVIG, utan före honom äfven OLE WORM[40] m. fl., tro sig igenkänna byn Sigersted nära Ringsted på Seland. SAXO säger, att det ej långt från Sigersted finnes en upphöjning, som har mycken likhet med ett urgammalt brandställe efter en herrgård, och att en bonde der skall hafva plöjt upp en bjelke, hvilken den person, som berättade saken för biskop ABSALON — som

37 Äfven inom skillingstrycket, såsom i *Några sköne-lustige och Ljuflige Wijsor*.. 1642:

4. Signil som een Roos vpran,
Kärleken henne doch påfan,
ty hon sigh vpbrende,
När hon sågh Habor sin wän,
Then hon älskade alleen,
Ynkeligh vphängdes.

38 *Tragedia Mit* 16. *Personen zu agiern, von zwei liebhabenden Hagwarti mit Signe des Königs tochter auss der Marck, vnd hat V. Actus* i upplagan af Nürmberg 1561. 3: 2; sid. 203 o. f. Här förekomma bland andra "4 brüder auss schwed.", af hvilka Hagwartus är en; Sigarus är kung i Danmark.

39 *Hagbard och Signe. Dramatisk dikt i tvänne afdelningar, af R—a.* Stockh. 1830.

40 *Danicorum monumentorum libri sex.* Hafniæ 1693. Sid. 133—138.

bekant, SAXOS gynnare och i mycket sagesman — skall hafva sett. SAXOS mening om scenen för sagan uppbars för öfrigt af traditionen på stället. Imellertid hafva äfven norrmän och svenskar velat tillegna sig äran af att förvara de olyckliga älskandes aska, om också icke på särdeles bättre grunder, än då man på île de Bourbon visar Pauls och Virginies graf. Danska författare, såsom VEDEL (i sin öfversättning af SAXO), HUITFELDT, CHYTRÆUS VEJANUS m. fl. hafva förberedt saken för senare svenska dermed, att de uttydt SAXOS »Sigari oppidum» såsom Sigerstad i Halland. J. RICHARDSON[41] anför i öfversättning följande ur CHYTRÆUS[42]: »Uti Söder Halland uti Åhrstads Sockn midt emellan thenna och thes *annexe* Assige, ses en ganska hög Klippa allestädes omgifwen med Sten, som af Folket i Landet kallas *Sigers* Berg; å hwilket Konung *Sigert* säges hafva bodt, hwars Dotter Habor lägrade. Nedan för Berget ligger en By, uti en mycket skjön dahl, som kallas Sigerstad.»

»Icke långt från sjelfwa Berget wid Assige Kyrkia ses twå stora långa stenar upresta, och stälta moht hwarandra, som fådt namn af Habor. Inbyggiarne kalla them Habors Stenar. Ty han tros här wara uphängd, hwilket instämmer med *Saxo,* som säger en Bielke wara å thet stället funnen af Bönderna, å hwilken han blifwit uphängd, &c.»

»På slätten Söder om Kyrkan säjes sjelfwa Signilds Kongs Dotters Bur[43] hafwa warit bygd.»[44]

»Jämwähl ses å samma ställe wid Sigers Berg mycket många upresta stenar, hwar hans Kiämpar tros wara slagne, althenstund

[41] *Hallandia antiqua & Hodierna.* 1, 2. Stockh. 1752. 2: sid. 103—110.

[42] Aftryckt i *Monumenta Scanensia* ed. cet. SVEN BRING [LAGERBRING]. 1*. Lund 1744, 45. Sid. 313 o. f.

[43] Palatium.

[44] Mellan detta och följande stycke har CHYTRÆUS följande, som RICHARDSON icke medtagit: In proxima parochia, quæ dicitur *Slettager*, palus quædam invenitur quæ af incolis hodie dicitur *Marekier*, & sine dubio eadem est, quæ a SAXONE dicitur Morkier, propter stragem illam luctuosam, quæ in eodem loco facta sit, dum fratres & consanguinei mortem ejus vindicarent. Dicit enim SAXO eos sylvam excidisse & planitiem esse in eodem loco, ubi antea sylva fuit, unde sine dubio pagus *Slettger* nomen sortitus est.

af rykte är öfwer alt kunnigt, at på hwilket ställe the tappraste Hieltar fordom hafwa fullit, ther sammastäds hafwa the uprest sådana stenar til minnes-tekn.»

En karta af O. WORM[45] öfver trakten har RICHARDSON aftryckt, äfvensom han bifogar en *Prospect af the å Assige heed befintlige minnes märcken* och en planche öfver *Habbors stenar.* I allt, hvad SAXO anfört, tror han sig återfinna den halländska bygden; så t. ex., då SAXO talar om en å Susa, öfverensstämmer den till djup m. m. med en halländsk Susa-å. Lyckligtvis finnes ett sammandrag af RICHARDSONS framställning af lokaliteten, af honom sjelf lemnadt till TUNELD, i hvilkens *Geographie Öfwer Konungariket Swerige*[46] följande återfinnes, som vi för dess korthets skull anföra:

»Emellan Halmstad och Falkenberg, vid vägen till Wester-Göthland finnes Minnestecken, såsom menas, efter Habors och Signilds Äfventyr: neml. på Asige slätt, *Signilds Bur* til vänster, och *Signilds Källa* til höger om Landsvägen, som går åt Wester-Göthland. Åfvanföre, Norr om Kyrkan, är *Habors Galge,* af tvänne höga stenar, och venster om vägen, åfvan Byn Guntorp, ligger *Sigurs* eller *Kongs-Berget,* med lemningar efter Slott. Längre up åt vägen förekommer *Habors Hög.*» Härtill kan följande läggas, hvarmed vi anse oss talat tillräckligt om visans halländska scen. LAGERBRING[47] sluter af den omständigheten, att en af SAXO omtalad skara till häst från Skåne anföll Konung Hake, sedan denne besegrat Sigar, och deraf, att icke något rytteri från Skåne i hast kunnat komma till Nerike, Uppland o. s. v., att »man bör förmodeligen lämna hedren åt Halland, om det är någon, at kunna upwisa en kjärlekslös fader, et swagt Fruentimmer och en narraktig älskare». C. G. BRUNIUS, som redogör för sagan,[48] anser att hon måste hafva en historisk grundval: »en idel saga, ehuru skön, kan säkerligen icke så anslå särskildta länders skiljaktiga invånare, att den fortlefver ett och annat årtusende i deras minnen»; men betviflar att Asigehed är hennes

[45] Anf. arb. Sid. 138.

[46] 2:a bandet. Stockh. 1793. Sid. 497.

[47] *Swea Rikes Historia.* I. Stockh. 1769. Sid. 100.

[48] *Resa genom Halland, Bohuslän* &c. Sid. 348 o. f.

rätta scen. »Det säkra är åtminstone», slutar han, »att Habor icke kunnat för sin kärlek blifva på mer än ett ställe hängd, och att, om han verkligen fått en sådan död, man icke för detta ändamål framsläpat så ofantliga stenar som de, hvilka här kallas Haborsgalge.» BEXELL har i *Hallands Historia och Beskrifning* icke något nytt att omtala i saken.

På samma sätt, som CHYTRÆUS m. fl. förberedt den halländska bygden åt RICHARDSON, har en dansk prest, PEDER POVLSEN[49], i Bleking, Listers härad, (1625) beredt en annan åt svenska författare. J. FLORÆUS[50] nämner, hvilken denna är, nämligen Ysana, der det finnes en »Habors-Eek» och »en wall och stenröskia, som hafwer namn af *Signilds Bur*»; imellertid synes han sjelf icke tro på denna trakt, utan föredrager Sigtuna, och förmodar att »Effterwerlden lärer sedermera uprättat the minningz märken i Bleking, til åminnelse af thet kärleks och trohets band, som warit emellan Habor och hans Signil.» FLORÆUS tillägger för öfrigt en gissning, »at under thenna kärleks handel, någon the Nordiskas *Heliolatria* förborgad warit», och omnämner till och med »en gammal Sägn, om Signild Solenes dotter» och, som GRUNDTVIG anmärker, hafva både SUHM[51] och N. M. PETERSEN[52] låtit sig förleda af denna förslagsmening. Så till vida är FLORÆI gissning märklig, som det röjer en aning om att folkvisor finnas, bakom hvilka något af »heliolatria» döljer sig: att sådant åtminstone icke från början varit fallet med vår visa, är antagligt, då väl ingen

49 I en antiqvarisk berättelse till OLE WORM. SUHM, *Samlinger til den Danske Historie*. I. Kbnh. 1779. Sid. 124.

50 *Flores antiquitatis scanicæ*. Götheborg 1743. Sid. 88 o. f.

51 Dersom ved denne Historie forstaaes en vis historisk Tildragelse, da er det vanskeligt att fatte, hvi Almuen haver paa saa mange forskiællige Stæder villet trække den til sig, og hvi saa mange Pladser ere opkaldte efter *Habor* og *Signe;* men stikker her under en Dyrkelse af Solen, saa bliver alting let fatteligt. SUHM, *Om Odin*. Sid. 26.

52 Fortællingen om Hagbard och Signe erkende jo alle for en Mythe; er Hagbarðr Odin? Ligesom Odin og Gunnlöd er forherligelse af livets åndig-poetiske side, så vilde da Hagbard og Signe være det af den jordiske elskovs fuldendelse. Er skuepladsen hensat hos os (den findes jo næsten overalt i norden) fordi der ved Segersted var et ældgammelt offersted med sin Valbrynd og sit Helkær (palus lethalis, Saxo s. 348)? N. M. PETERSEN, *Nordisk Mythologi*. Kbnh. 1849. Sid. 242.

celest företeelse kan antydas med brandscenen och den röda kappan. — En annan gammal svensk författare, som omnämner Bleking såsom Habors-sagans hembygd, är PETRUS PETREIUS i *Een kort och nyttigh Chrönica Om alla Swerikis och Göthis Konungar.*[53] Sedan PETREIUS berättat, huru Habor blef »vthi en Eek vphängd» och huru Signelille »tände strax Eelden på Slottet och brände sigh sampt sina Ternor op såsom aff många gambla Wijsor står til at see och förfara», tillägger han: »Hwilket een part mena at thet skal wara skeedt i Håtuna Sochn, ther nu Forsichtuna står, een part mena i Jwthland, een part i Bleking.» LAGERBRING säger i en af sina äldre skrifter[54] följande om den blekingska scenen: »..här och der på åkrarna ses hopskottade små kullar, hvilka ej obetydliga stenar omgifva i krets, så att tvifvel icke finnes, att ju krigsbyten af rätt många menniskor af ingalunda den lägsta hopen äro gömda i dem. Då man gått åttahundra steg från templet åt norr till, reser sig en kulle, femtio steg i omkrets, hvilken prinsessan Signilds namn gör mera utmärkt, enär den af åboarna kallas *Signilds Bur.* Härifrån ett pilhåll till kungsvägen, der den går till gästgifvargården *Norje*, synes en ek, lummig genom sina vidt utsträckta grenar, ärad genom ett kungligt och fornt namn; ty befolkningen kallar henne *Habors Ek.* ... PETRUS PETRÆUS för i sin krönika Blekings talan, då han berättar att Habors galge varit en ofantlig ek, hvilket folksägnerna i våra trakter bekräfta. Men derhän i enfald gå likväl åboarne icke, att de säga våra dagars ek vara så gammal, att hon kunde hinna upp till Hagbarts tidehvarf; utan ett rykte är, att, sedan den äldre af brand blifvit borttagen, den, som är der i dag, vuxit upp ur askan, ur hvilkens rötter tvenne telningar framgå, sedermera hopväxande till en enda stam. ... Men föga tillit förtjena sägnerna om Signild och Hagbart, om icke åboarna kunde visa en kungaborg eller åtminstone lemningarna efter en sådan. I detta fall kommer folksägnen till hjelp,

53 Nämligen upplagan af Stockholm 1614 (sid. 28 o. f.; stycket om *Amundh then Andra*), under det att det senaste af här anförda uttryck icke finnes i hvarken (qvart)upplagan af 1611 eller (oktav)upplagan af 1656.

54 Så framt *Dissertatio gradualis, Blekingiæ partem specialem adumbrans, De Listria . . quam pr.* SVEN BRING ... (Lund. 1748. 4:o.) är af honom och icke af respondenten PETRUS MÜTZELL.

då den påstår, att en landtgård, *Gjöngegården* i *Ysanna* benämd, fordom varit ett kungligt hus. Rätt ofta uppgräfda tegelstenar, och öfver hufvud andra fragment af bättre byggnadsmaterial, aflägga ett icke förkastligt vittnesbörd om gårdens forna beskaffenhet; om imellertid en kunglig värdighet prydt grunden, betviflas icke dess mindre.» N. H. SJÖBORG[55] bekräftar hvad LAGERBRING anfört om belägenheterna, men anser det icke för sin skyldighet, »at med väpnad hand och skärpad penna vid detta tillfälle bevisa riktigheten af de Blekingske minnesmärken». Hvad Kungsgården angår, tviflar han »at den varit så gammal, som Habors kärlek». För fullständighetens skull nämna vi, att en annan skildrare af Bleking, S. W. GYNTHER[56], känner den med Ysane förknippade sagan.

Men äfven i urgamla svenska landskap har man velat återfinna sagans hembygd. LAURENTIUS PETRI[57] omnämner i sin *Svenska Chrönika* sägner, enligt hvilka Habardh skulle vara en norsk kungason och Signild en svensk kungadotter, och som låta Habardh blifva hängd »icke långt ifrån Sigtuna på een plats, som ännu i dag kallas Habardhs slätt, belägen tvertöfver siöön emoot een by i Håtuna Sochen, benembdh Forn Sigtuna». JOHANNES MESSENIUS gör, stödjande sig på LAURENTIUS PETRI, i *Sveopentaprotopolis*[58] Signild till en svensk konungadotter och förlägger sägnen till »then wäl kunnoga Habors Slätth, som ligger hardt widh Sigtuna». Han yttrar än en gång om denna slätt, att den ligger midt emot Sigtuna »widh en Byy öfwer Siön, i Håtuna Sokn, som kallas Föresigtuna, ther fordom Konungzgården legat hafwer», och tillägger, mot SAXO: »Huru kan tå wara Sanningen lijkt, at Habor hafwer bött sin Elskogh

55 *Utkast til Blekings Historia och Beskrifning*. 1, 2. Lund 1792, 93. 1: sid. 15, not.; 2: sid. 358, not.

56 *Blekings historia*. 1*. Stockh. 1847. Sid. 5 o. f.

57 *Scriptores rerum svecicarum medii ævi*. *Edd.* SCHRÖDER & GEIJER. 2: 2. Upsal. 1828. Sid. 36.

58 . . . *förswenskat*, *Aff* H. HAMMERO. Stockh. 1657. 12:e kap. Nämnas kan äfven följande lilla distichon i MESSENII *Amphitheatrum* (Holmiæ 1610. Sid. 21):

Amundus Rex LI.
Bis duo sunt Regi Nati, sed sustulit vnum
Signis amor, tantæ sunt in amore neces.

i Danmark?»; hvad han ytterligare säger i ämnet, förtjenar, egendomligt som det är, och för den bestraffning, till hvilken det gifvit anledning, att anföras. »Ja,» — säger han — »migh är nyys aff troowärdige Menniskjor berättat, at en Bonde för fåå åhr, på samma Slätth, som ligger vth medh Mäleren, hafwer vpgrafwit aff Jordenne en Galgestock, på hwilken Habor, widh wår Saligheets åhr 222. bleff vphängder, och honom mångom wijsat. Och gifwer thet icke lijten troo til min Meening, och aldeles gijnt emoot förbenämde Slätth hafwer warit Konungzgården, ther Habor blef förrådd, gripin, och dömd til döda, twärt öfwer Åån til at vphängias. — Och hafwer man til itt klaart och vppenbara tingz förswar, thesse witnesbörd om Habors Slätth, och Håtuna Konungsgård, aff Sigtuna Stadz lägenheet indraga welat...» O. WORM[59] upptog mycket illa denna vanvördnad mot SAXO och försöket att beröfva Danmark »detta ryktbara och beundransvärda prof på kärlek och trohet, som Hagbart och Signe gifvit». Sedan han anfört MESSENII ord, utbrister han: »Du ser, strålande läsare, med hvilka murbräckor denna menniska försöker störta en så stor författare från sanningens och berömmelsens borg!» Den menniska bör vara utomordentligt oförskämd, som om ett ställe, som han aldrig sett, så djerft vågar försäkra och utsprida det, hvars motsats eget betraktande lärer. Han ber honom undersöka Saxos trakt,... och lofvar sig skola tro honom hafva giltiga skäl för sitt påstående, om han kan visa lika tydliga drag från Sigtuna-slätten[60]. Till MESSENII påstående, att den omtalade slätten fått sitt namn af Hagbart, som der blifvit hängd, svarar WORM: »Hagbart — vare sig han var svensk, eller, som MESSENIUS vill, norrman — som kommit till Danmark och en-

59 Anf. arb. Sid. 133 samt 135 o. f.

60 "Sed miror", fortfar O. WORM, "Saxonem nostrum tam sagaci oraculo prævidisse futurum, qui ipse litem hac de re intentaret, dum in hæc prorumpit: *Et ne cuiquam antiquitatis vestigia prorsus exolevisse credantur, prædictæ rei fides præsentibus locorum indiciis exhibetur, cum et Hagbartus pago vocabulum extinctus intulerit, nec longè à Sigari oppido locus pateat, ubi plano paululum agger elatior veteris fundi instar protuberantis humi speciem demonstrat.*" Hvad WORM här tager för ett "sagax oraculum" om framtiden, är antagligen sagdt till SAXOS egen samtid och blifver märkligt såsom kanske afseende någon redan då befintlig täflan om eganderätten till sagan.

kannerligen till Sigersted, till Signe, och der utfört det, som berättas af SAXO, äfvensom han der blifvit fången och dömd: huruledes skulle han alltså blifvit förd till Sverige, för att der undergå straff? Eller huru skulle Signe i Sigersted i Danmark hafva sett Hagbart nära Sigtuna på afrättsplatsen? Och han sjelf å sin sida i Sverige den nedbrinnande kungaborg, i hvilken Signe höll sig qvar, så att de tillsammans skulle omkomma i en och samma stund?» — Sin historia om den bevisande bjelken har MESSENIUS fått från SAXO — hvilket ser sannolikt nog ut — och vidare, menar WORM, om också en bjelke blifvit funnen, är derföre icke ådagalagdt, att den varit tvärslån öfver Habors galge. MESSENIUS bör bevisa, huru den kunnat hålla sig i jorden i ettusen fyrahundra år o. s. v.; för öfrigt får han, som säger att SAXO förlagt händelsen till Jutland, beskyllning för att vara »så pojke och rå i geografiska frågor, att han icke kan särskilja ett närbeläget kungarikes stora landskap» m. m.

Allt detta kunde MESSENIUS icke taga åt sig, ty femtiosex år förut var han död. Dess förinnan hade han väl ångrat sin bjelke, äfvensom den hårda behandling, som omtalas i hans lefnadsbeskrifning, väl varit egnad att stäfja hans patriotism; i ett senare arbete än det anförda, *Scondia illustrata*[61], återtager han sina villomeningar, och säger att »den meningen är sannast, att Signe varit danska och Habor norrman».

D. v. bibliotekarien GÖRAN WALLIN afhandlar äfven i en af sina akademiska skrifter, *Sigtuna stans et cadens*[62], Habors och Signilds saga, och är af den tron, att hon tillhör Uppland. Hans skäl äro namnen *Habors Slätt*, *Habors fiärd* och i synnerhet *Signils-hög* eller *Signils-berg*, »hvilket ställe, betecknadt med just detta namn, finnes i den urgamla *Hjalmars saga*, skrifven för mera än sjuhundra år sedan, och sålunda äldre än SAXO, detta danskarnes orakel, och för få, må hända ingen, känd för fyrtio år sedan.[63]» »Härtill kommer», säger WALLIN, »1. att de

[61] Tom. 13: sid. 28. (Stockh. 1704).

[62] Upsal. 1729. Sid. 206 o. f.

[63] Emedan sagan utgafs först 1690, af LUC. HALPAP. WALLINS hela bevisning förfaller dermed att *Hjalmars Saga* icke är urgammal, utan ett falsarium, såsom redan K. G. NORDIN visat i en akademisk afhandling (Upsala 1774).

isländska annalerna icke känna någon Danmarks konung *Sigar*, utan i hans ställe insätta Frode 3. eller den lugne; 2. att LYSCHANDER, ehuru dansk, som säkert antager Hagbart vara prins af Norge; 3. att TORFÆVS, som inser osäkerheten, icke vågar bestämma stället.... Följaktligen synes intet stå i vägen för att vi fastställa, att *Signis* fader varit en småkonung, och att han med sin dotter bott i *Sigtuna*.»

LARS SALVIUS[64] har hört att »vid en By, som kallas Signils-Berg eller Forn-Sigtuna, skal Habors Slätt vara at åskåda, som talas om i våra gamla Krönikor.» SALVIUS vet ock, att P. PETRÆUS förlagt Habors och Signils saga till Bleking [?], och nämner att J. G. HALLMAN, i den beskrifning öfver Nerike, som denne förf. på flere ställen omtalat sig hafva för händer, tänker visa »denne handelen sig tildragit vid Segersjö Kongsgård i Nerike, som namnen af *Habors* Röse, *Signilds* Källa och Kong *Sigurs* Högar eller Grafställe derstädes än i dag skola intyga».

Då vi härmed kommit in i Nerike, må följande nämnas. HÅRLEMAN[65], som på sin resa 1749 äfven besökte Segersjö herrgård, »råkade åter wid wägen en af jord och små sten ihopsamlad kulle, som bär namn af *Signels* hög». (Han hade förut sett en sådan i Bleking, ej långt från Sölvesborg; den tredje i Halland, mellan Halmstad och Falkenberg). Vidare: E. TUNELD (*Geografi öfver Konungariket Sverige*. 8:e uppl. Bd. 2. Stockh. 1828. Sid. 67) yttrar på tal om Segersjö, Lännäs socken, att »några förmoda, att Habor Amundssons och Signilds äfventyr tilldragit sig på denna ort, emedan här förekomma *Habors Röse*, *Signilds Källa*, Konung *Sigurs Hög* och Grafställe, som ännu bibehålla samma namn samt att Signild varit Konungens af Nerike Sigurs dotter och Habor Konungs Amunds son...».

Vi återkomma till Uppland. Äfven DALIN[66] är för detta landskap. Om Hugleik heter det, att »Sin hofhållning och sina gycklerier hade han egenteligen vid *Sigtuna*, hvaraf han förmodeligen är kallad *Sigar Konung*.» Signild var »hans wackra Doter» och Habor »en Prints från Norige», hvilken »i ställe för bröllop måst dö i en galge wid Sigtuna». »Detta Sorgespel»,

[64] *Beskrifning öfver Sveriget*. 1*. *Om Upland*. Stockh. 1741. Sid. 236.
[65] *Dag-Bok Öfwer En... Resa*, 1749. Stockh. 1749. Sid. 216.
[66] *Svea Rikes Historia*. I. Stockh. 1747. Sid. 367.

säger DALIN vidare, »är på åtskilliga sätt berättadt och med wisor besungit; man har ock sagt, at det skiedt i Dannemark; men det må wara händt på hwad sätt eller ställe man wil, så är det säkert, att *Habors* Broder *Hake* eller *Håkan* kort derpå besökte *Hugleik*, at utkräfja en fulkomlig hämd», hvarefter han i en not tillägger, »om *Hake* hämnat sin Broders död....., när han slog *Hugleik* (Sturl Yngl. S. c. 25.); så är saken klar nog: dessutom finnas wid *Sigtuna* olika mycket flera gamla tekn och bewis af denna händelse, än i Dannemark...: Der är *Habors galge*, *Signilds hög*, *Signils bärg* &c. &c....» I en äldre upplaga af sitt arbete yttrar TUNELD[67], angående Signilds berg m. m., att der »såsom menas, de twänne söta wänner, *Habor* en Norsk Konunga-Son, och Swea Konungen *Sigurds* Dotter, *Signild*, af kärlek til hwarannan, hafwa sitt lif tilsatt, i *VI. Seculo*...». Han nämner ock *Tärne-Sund*, sannolikt för att, i likhet med hvad som skett i Norge och Danmark, få ett minne af den falska tärnan; uppenbarligen har sundet fått sitt namn efter i Mälaren vanliga arter af tärnslägtet (*Sterna*).

Utom hos de anförda författarne finnes Haborssagan omnämd hos JOHANNES MAGNUS[68], hos WEXIONIUS[69], JOHANNES TERSERUS[70], LAURENTIUS PAULINUS GOTHUS[71], SCHEFFERUS[72], LOCCENIUS[73] och W. HORNBERG[74].

67 *Geographie Öfwer Sweriges Rike.* Femte uplagan. Stockh. 1773. Sid. 96.

68 *Gothorum Sveonumque Historia.* Romæ 1554. Lib. 7: capp. 3—5. Jfr öfversättningen .. *Swea och Götha Crönika .. på Swenska vthålkat aff* E. SCHRODERO. Stockh. 1620.

69 *Epitome Descriptionis Sueciæ cet.* Aboæ 1650. Stycket om Amund I., om hvilken det heter att han hade tre söner, "hvilkas vänskapsförbindelser och fejder med danska konungens söner äfvensom Habors eller Hagbarts och Signes kärlekshändelser äro tillräckligt kända af sagor och gamla sånger".

70 *Sacra Chronologia.* Upsaliæ 1657. År 223 p. Chr.

71 *Historia arctoæ Libri Tres.* Strengnesi 1636. Lib. 2: Cap. 27.

72 *Memorabilia sueticæ gentis* (äfven: *Memorabilium sueticæ gentis exemplorum liber singularis*). Amsterodami 1671. Cap. 25. § 5.

73 *Historiæ Svecanæ libri novem.* Francof. & Lps. 1676. Sid. 27. (*Swea och Götha Crönika ... på Swenska vthålkat aff* E. SCHRODERO. Stockh. 1620. Bok. 7: kap. 5).

74 *Forn-Sigtuna.* Stockh. 1858. Sid. 62 o. f.

De norska lokalisationerna af sagan, äfvensom de ännu, utom de redan nämda, återstående danska förbigå vi; de hafva alla blifvit omsorgsfullt samlade af GRUNDTVIG, 20, till hvilkens mönsterartade utredning vi om denna som andra Haborsvisan angående omständigheter hänvisa. Att sagan blifvit förlagd till så många ställen i norden, bevisar, till hvilken grad hon der slagit an; »ty det olärda folket», säger GRUNDTVIG vackert, »har i den fysiska natur, som omgifver det, sin stora bildbok, i hvilken det söker och finner illustrationerna till det, som mägtigast griper det.» Huru enfaldiga dessa lokalisationer än må förefalla, hafva de likväl mer eller mindre dragit de lärde med sig; som GRUNDTVIG ock påpekar, är LAGERBRING i det hela för en svensk ort, norrmannen SCHÖNING för en norsk, och flere danskar för en dansk. P. A. MUNCH[75] anser icke Hagbartssagan vara historisk; sjelfva tilldragelsen är dertill för romantisk, sagan allt för mycket kringspridd och lokaliserad. De försök, som SAXO och författaren af *Fundinn Norvegr* gjort, för att sätta den i förbindelse med historien eller med historiska genealogier, måste anses misslyckade. »Den stora utbredningen af sagan kan icke annat», fortfar MUNCH, »än göra den mycket misstänkt i historiskt hänseende. De flesta sagor, hvilka så som denna blifvit national- och lokalsagor hos olika folk eller folkafdelningar, tillhöra strängt taget icke någon enskild folkafdelning, utan det ursprungliga stamfolket; de äro» — — — »för det mesta fornsagor, medförda från folkets ursprungliga hem, men lokaliserade hos de enskilda stammarne i de trakter, der desse sedermera kommo att nedsätta sig.» Om vi skulle blifva lockade att säga, att Hagbarts och Signes saga, t. ex. med återvändande väringar, kunnat blifva förd från det östromerska rikets hufvudstad, så är det icke derföre, att redan första raden i den hit hörande *Hugdietrich* (om hvilken nedanföre):

Es wuchs zu Konstantinopel ein junger künig reich

skulle fört våra tankar åt detta håll, eller derföre, att scenen med den unge hjelten midt i den afskilda kretsen af qvinnor skulle hafva en afgjordt österländsk karakter, utan derföre, att episoden

75 *Det norske Folks Historia.* I: 1. Chra 1852. Sid. 313 o. f.

med hårstråt, som Habor icke nännes afslita, har ett tycke af byzantinsk smak. GRUNDTVIG medgifver, att den icke tillhör den nordiska forntiden; men fråga är, om den icke är så väsendtlig för sagan — lika väsendtlig som Virginies finkänslighet i BERNARDIN DE SAINT PIERRE'S dikt, om man får på samma gång nämna två så vidt skilda vitterhetsalster — att den icke kan tänkas bort derifrån; hvaremot likväl kan anmärkas, att episoden icke synes hafva varit bekant för SAXO, så framt en af dennes kommentatorer, P. E. MÜLLER, har rätt deri, att SAXO icke, om han känt den, skulle underlåtit att utbreda sig öfver den. SANDVIG säger (i *Indhold* till första häftet), att »liknande finner man hos de provencalska skalderna, men knappt något så starkt som detta», och enligt GRUNDTVIG har man ännu icke återfunnit episoden i någon af de franska romanerna från 12:te eller 13:de århundradet, der den väl kunde förekomma. Ett keltiskt-franskt upphof har derföre icke mera skäl för sig än det vi antydt som möjligt.

Till grund för den forntyska *Hugdietrich*, jemte fortsättningen *Wolfdietrich* intagen i VON DER HAGENS *Heldenbuch*, 1: sid. 167 o. f., samt i *Zeitschrift für deutsches Alterthum, hgg. v.* HAUPT, 4: sid. 401 o. f., ligger, såsom GRUNDTVIG anmärker, uppenbart en gammal tysk folkvisa, som måste hafva haft icke ringa likhet med vår. Hugdietrich lär sig qvinnoslöjd och förkläder sig och lyckas så få inträde på den borg, der den sköna Hiltpurg af sin fader gömmes för alla försåt. Omsider upptäcker han sig för prinsessan, som förskräckes, liksom Signild i vår stanz 31. Likheten upphör derefter: Hiltpurg får en son, den sedan kallade *Wolfdieterich*, och Dieterich, som farit hem, återkommer och äktar henne. — En visa, som erbjuder flere jemförelsepunkter med Habors och Signes, är *Das Königsfräulein in Litthauen* hos GOETZE, n. 39; men för öfrigt synes hon stå ensam, om ock motstycken till episoder i henne, t. ex. den med förklädningen, kunna uppvisas.

Angående visans förhållande till SAXOS framställning anmärker den berömde forskare, hvilken vi flere gånger anfört, att Haborssagan i det skick, hvari den finnes hos den danske krönikeförfattaren, måste tänkas behandlad i icke *en*, utan trenne särskilda folkvisor, af hvilka förebilden till vår visa varit den medlersta, och att den blifvit inledd med en visa om Habors första

besök vid Sigars hof och hans förhållande till Signes bröder, och sannolikt efterföljts af en tredje om Hakes hämd med den vandrande skogen. Men om blott den midtersta delen af SAXOS förtäljning kan jemföras med visan, kommer dertill, att det icke är afgjordt, huruvida vi i SAXOS framställning hafva ett omedelbart utdrag af folkvisan på hans tid, eller icke snarare en på sådana visor grundad episk konstdikt.

Habor och Signild finnes tryckt hos STEPHENS OCH CAVALLIUS, n. 3, der en hel uppteckning och varianter ur två andra anföras. Skillingstrycken i Kongl. Bibliotekets samling äro:

En Lustigh doch ynkeligh Wijsa, Om Habor Konung och Stoltz Signil liten. Huruledes theras Kärligheet och stadelighe Lofwen belff [sic!] *igenom Falskheet ändat. Tryckt i Stockholm Åhr,* 1638. Vidare 1688 och sedermera 11 upplagor, den sista af Göteborg 1838.

Några läsarter må anföras:

5.	Den drömmen råda	i st. f.	. . . gissa.
9.	De histe	»	. hissad'
	Under deras	»	. dess
11.	Det ringer uti det kalla jern	»	. klingar . . .
15.	Så doge	»	Så dödde
18.	Han leker med sin nål	»	. . med nål . . .
19.	. . tu djerfvare ögon	»	två . .

21. I skillingstrycket af 1638 lyder stanzen:

Aldrigh sågh iagh ingen stålten Jungfrw,
Kunne mindre sy medh Nåål,
Aldrigh sågh iagh ingen stålten Jungfr.
Kunde bättre dricka aff skåål.

26. Hur Habors hjerta det log i st. f. . . . slog (samtliga skillingstrycken hafva läsarten *log*).

32.	Jag var mig i er . .	»	Jag var i eder
	Med min hök	»	Allt med
33.	I snacken dock icke	»	I talen icke
40.	Det vill jag för sanning	»	er i sanning
42.	Förr än mången låter sitt lif	»	förr än hon . .
47.	nagla	»	nagel
51.	De bundo	»	Och bundo

56. mälte i st. f. sade
61. förra » tillförene
Uttrycket

Fast hellre hafver Habor aktat vinna sig den allra sköna

förefaller som en förvridning af något af de danska redaktionernas omqväden, t. ex.:

Huad eller om adt i winnder mig eller en saa wenen.
(GRUNDTVIG, 20. A.)

och lyder sålunda i de två varianter, som HYLTÉN-CAVALLIUS OCH STEPHENS meddela:

fast heller hade håbård achtet
att winna sigh then skiöne
(Uppteckning från medlet af 1600-talet).

och:

fast heller haffuer han achtat
winna sigh then skiöna.
(Kongl. Bibl. handskrift VB).

Äfven dessa två senare omqväden torde vara en dålig efterbildning. Att Habor skulle föredragit att »vinna sig den allra sköna», framför att t. ex. blifva hängd, behöfver ej gerna omtalas; deremot utgöra de danska orden ett uttryck, som undsluppit flere än en älskande flicka, och väl passar i sagan om en kärlek, som var förenad med faror.

Raden (i stanz 12):

Midt uppe på medjegårdar

synes icke vara annat än ett förvanskadt återljud af det danska

Midt udi den Borgegaard
(VEDEL).

Hagbard og Signe, som omnämnes redan af VEDEL i hans öfversättning af SAXO, trycktes först i hans *Tragica*, n. 1, derefter i SANDVIGS *Levninger*, 1: 6, *Habors ulykkelige Elskov*, och i *Udvalgte Danske Viser*, n. 111.

Den svenska visan är öfversatt af MOHNIKE, *Altschwedische Balladen*, n. 1.

23.

Axel Tordsson och skön Valborg.

Efter tryckta exemplar från 1715. — Är införd af *P. Syv*, IV. n. 23; *Grimm*, p. 357; *Nyerup* och *Rahbek*, III. pag. 257. Denna till sitt ursprung sannolikt norska folkvisa finnes tryckt och i traditioner i alla landsorter. »Dess historiska värde», säger *Nyerup*, »består i synnerhet deruti, att den bär stämpeln af medeltidens costume i Norge, och äkta nationalyttringar af sin tids *anda, seder, skick* och *fördomar.*» Äfven de händelser, som i denna allmänt kända och älskade folksång besjungas, äro från en för mycket aflägsen ålder, att till tid och rum kunna bestämmas; och flere landsorter hafva tillegnat sig dem. Af pergamentsbref och handlingar, som 1807 ännu visades dels hos privata, dels i kapellet i den vackra *Dragsmarks* dal i *Bohuslän*, synes troligt, att de ruiner, som der finnas, tillhört den *Mariæ kyrka*, som konung *Hakon Hakonsson* med sin tids hela prakt skall hafva bygt till *skön Valborgs* ära. Allmogen känner der ganska väl *skön Valborgs* händelser, visar hennes graf och sjunger hennes visa.

Stanz. 1. *Tafvel*, spel, af ordet *täfla*. I anglo-saxoniskan *taefl*, isl. *tafl*. Hos de gamla förekomma i synnerhet tvenne slags *tafvel: skaftafvel*, schackspel — och *vårtafvel*, tärningspel. Se *Ihres Gloss. Sv. Goth.*

Stanz. 16. *Täma* eller *säma*, anstå.

Stanz. 18. *Flöyel* betyder sammet; genom tryckfel läses i stället för *i sammet* i flere af de senare upplagor af denna visa: *i sinnet;* men i de äldre läses alltid *flöyelt* eller *flöyel.*

Stanz. 23. Af *Harald Gilles* ätt eller, efter prof. *Nyerups* mening, af den i medeltidens historia så namnkunniga *Gidska* slägten.

Stanz. 48. *St. Dorothea,* känd för sin kyskhet, anropades såsom vittne till en trogen och oskyldig kärlek.

Stanz. 51. *Arla* och *serla,* bittida och sent.

Stanz. 60. *Svartebroder,* dominikaner-munk.

Stanz. 66. Dubbel slägtskap var således grunden till deras händelsers olyckliga upplösning: *naturlig* och *andlig.* — Dopsyskon kallades de, som af samma person och med samma faddrar buros till dopet och kunde utan påfvens orlof icke få ingå giftermål med hvarandra.

Stanz. 82. *Karm* är ett ord, som i medeltidens skrifter ofta förekommer och betyder *täckt* eller ock en på alla sidor (*med karmer*) sluten *vagn.*

Stanz. 93. Till ceremonien, då äktenskap eller trolofning högtidligen upplöstes, hörde, att ett *handkläde* afskars mellan mannen och qvinnan och ringarne återvexlades.

Stanz. 106. *Lofven* betyder här *ed, löftesgång.* De anklagade behöfde för sin frisägelse tolf så kallade *edgerningsmän,* som besvuro deras oskuld: *Hakon* och elfva riddare voro löftesmän för *Valborgs* oskuld.

Stanz. 107. Prof. *Nyerup* anmärker här: »Att låta *St. Brigitta råda för* (uttyda) drömmar, är ganska passande; ty så väl den svenska hel. *Brigitta,* som dog 1373, som den irländska, hvilken lefde i 6:te seklet, äro kända för sina syner och uppenbarelser.»

Stanz. 137. *Ena,* sammandraget af *ensamme,* och synes stundom blott betyda *tillsamman.* Af sammanhanget synes, att *Erland* låtit de olyckliga utan vittnen säga hvarandra det sista farväl.

Stanz. 196. Att *kasta mull öfver en jungfrus arm* var ceremonien vid dess invigning till nunna: att beteckna hennes död för den öfriga verlden.

G.-A.

Näppeligen torde någon nordisk dikt, *Frithiofs saga* knappt undantagen, hafva varit så populär som romansen om *Axel och Valborg*. Blotta sammanställningen af de båda namnen förekommer så mycket, att det icke skall finnas många svenskar, i hvilkas öron den icke ljudit, och der i ett svenskt hus en far eller son heter Axel, skall det icke allt för ofta slå fel, att ju icke detta namn framkallat namnet Valborg åt en dotter. »Den säkraste prydnad, man träffar i en svensk bondstuga, är de begge älskandes bilder», säger GEIJER, och i vårt skillingstryck är visan representerad af en mängd (minst 24) upplagor. Genom OEHLENSCHLÄGERS bekanta sorgespel har man ytterligare blifvit påmind om »Axel och Valborg», och än i dag lefver deras visa i allmogens sång, särskildt i den romantiska Dragsmarksdalen i Bohus län. Också i Danmark och Norge har visan varit populär: »man kan bland alla de 200 visor, af hvilka PEDER SYVS samling består, icke nämna någon, som öfver hela Skandinavien i århundraden varit så allmänt känd och omtyckt som denna», säger NYERUP. HOLBERG och flere andra författare ha känt henne, och äfven före OEHLENSCHLÄGER blef hennes tema behandladt af skalder, som t. ex. af JONAS REIN [76].

Otvifvelaktigt förtjenar denna romans mycket lof, om den ock icke är fri från åtskilligt »sudd och skorr», och icke allestädes är originel [77]. GEIJER sätter den högt: den hör till dessa

[76] *Hagen och Axel, et originalt Sörgespil.* Kbnh. 1786.

[77] Så kan t. ex. stanz. 131 jemföras med följande i *Kung Wallemo:*

57. »Väl skulle jag taga din unga fästemö,
Visste jag att hon för dig vore mö».

58. »Och det vill jag dig säga för visst,
Jag aldrig en gång liten Kerstin har kysst».

Följande stanz:

36. På resan var han så hastig och snar,
Honom följde trettio svenner;
När han kom till sin moders gård,
Då red den herre allena.

kan jemföras med denna i Dagmarsvisan (ARWIDSSON, 2: n. 154):

15. Konungen han rider från Skåneborgs slott
Honom följde 500 svänner,

dikter, säger han, der den nordiska poesiens ursprungliga egenskaper äro mildrade af kristendomens ande, och der känslan, som

När som han til Redby kom fram,
Så rider då den Herren allena.

Erkebiskop Erlands ord:

101. »Med vatten utsläcker man elden stor,
Härtill den brinnande brand;
Men kärlighets brand långt öfver går,
Den ingen man dämpa kan.»

påminna om följande stanz i *Auch ein Schicksal* (*Wunderhorn*, bd. 3: sid. 161):

6. »Das Feuer kann man löschen,
Das Feuer brennt so sehr;
Die Liebe nicht vergessen,
Je nun und nimmermehr.»

Följande bild i

139. . . . . .
Så sorgelig vill jag lefva min tid
Som turturdufvan månd' göra.

140. Hon hvilar aldrig på grönan gren
Hennes ben är aldrig så trötta,
Hon dricker aldrig det vatten rent,
Men rörer det först med fötter

återfinnes, som HOFFMANN VON FALLERSLEBEN, *Schlesische Volkslieder:* sid. 355, påpekar, i hans n. 139, *Die Trauernde:*

4. Das Turteltäubelein so hübsch und so fein,
Es trinket kein Wasser, es trinket kein'n Wein,
Es trinket kein Wasser, es trinket kein'n Wein,
Es schlägt mit beiden Flügelein drein.

Den finnes äfven i andra visor, såsom *Unter der Linde*, UHLAND, 116:

12. . . . . .
. . . . . .
so will ich mir brechen meinen mut
gleich wie das turtelteublein tut.

13. Es setzt sich auf ein dürren ast,
das irret weder laub noch gras,
und meidet das brünnlin küle
und trinket das wasser trübe.»

ej ännu tillåter sig några lyriska utbrott, sprider en sådan själens vällukt öfver den enkla framställningen, att den, som ej kan förnimma den, kan sägas icke ännu haft hjerta att se poesien in i själen. — Med skärare färg har aldrig en kärlekssaga blifvit målad; hvilken fin rodnad går icke upp öfver t. ex. stanz. 131, 132, och när de älskande sista gången, de se hvarandra, talas vid, stanz. 137—147, är det som två näktergalar, som svara hvarandra en stilla qväll med aftonrodnad på bokskogens toppar.

Men med *den* äran, att odödligt lefva i sången, torde vår visa få låta sig nöja. Man har velat göra henne till historisk, man har bestämt den ort, eller till och med de orter, der hon spelar; man har ock sökt angifva den tid, då den besjungna händelsen tilldragit sig: vi skola se, på hvilka grunder.

Angående gudsif (*cognatio spiritualis*) må förut nämnas, att redan under den apostoliska tiden mellan faddrarne samt de döpta och deras föräldrar plägade bildas en nämare anslutning — hvaraf uttryck sådana som *filius* (eller *filiolus*) *de baptismo* — så att, om dopet förenade alla menniskor så nära med hvarandra, att de kallade sig bröder, det mellan faddrar och dopbarn knöts ett ännu starkare band. Häraf och sannolikt med anslutning till den romerska adoptionen uppkom begreppet om andlig slägtskap, hvilket genomgick hela medeltiden och trots många protester höll sig uppe, om det ock syntes i flerfaldiga olika skiftningar, intill dess det stora kyrkomötet i Trient förordnade, att endast *en* person, vare sig man eller qvinna, eller på sin höjd en man och en qvinna, skulle upptaga barnet ur dopfunten, och att mellan dessa båda och den döpta sjelf, äfvensom mellan den döpta, den döpande och den döptas fader och moder ingicks en andlig*

Hos Böhme, *Under der Linde*, 40:

10. Ich für jetzt einen betrübten mut,
gleichwie das turteltäublein tut,
Das seinen bulen verloren hat,
so sitzt es auf eim dürren ast.

11. Sie trinkt das wasser trübe,
das geschieht aus lauter güt und liebe,
Sie betrübts mit iren füssen:
o got, wie ist die lieb so süsse!»

slägtskap[78]. Axel och Valborg hade i herr Asbjörn en och samma gudfader och voro på den grund dopsyskon, möjligen äfven i det fall, att de icke blefvo döpta samtidigt. Likväl kan följande anmärkas. Det är väl så mycket svårare att få ett bestämdt besked af de sväfvande uppgifterna angående vilkoren för andlig slägtskap, som läran härom under tidernas lopp missbrukades till vinnande af skäl för skilsmessa; men af det absurda i att en och samma person skulle på olika tider och orter genom fadderskap kunna stifta slägtskap mellan äfven för hvarandra alldeles främmande dopbarn, vore man färdig att sluta, att blott gemensamt döpta barn kommo i slägt med hvarandra. En antydning om att Axel och Valborg döptes samtidigt innehålles må hända i följande stanz:

92. Een Frue dem begge till Daaben bar,
Der[79] de finge Daabens Gave;
Hr. Asbjörn begges deras Gudfader var.
Hinanden maatte de ej have[80] —

helst om den jemföres med den svenska stanz. 64, der det heter att de tillika döptes på samma ställe (»på Hökeborgs slott»). Bar en fru *dem båda* fram till dopet på samma gång, voro de också af ungefär samma ålder; men strax i visans början är Valborg ett barn, som går på golfvet och leker med äplen och päron, under det Axel är en riddare, färdig att resa till Rom, som lyfter »den lilla brud» upp i sin famn och önskar, att hon vore vuxen. Det betyder imellertid icke mycket, om denna motsägelse, till hvilken för öfrigt ingen af de flere lärde lagt märke, som sysselsatt sig med visan, finnes der eller icke; man mötes

[78] A. J. BINTERIM, *Die vorzüglichsten Denkwürdigkeiten der Christ-Katholischen Kirke.* 6: 2. 2:e Aufl. Mainz 1838. Sid. 419 o. f. Enligt ett citat ur LANCELLOTS ed. af jus canonicum hos CELSIUS, nedanför citerade afhandling, är cognatio spiritualis »abstinentia quædam, proveniens ex sacramenti collatione, vel ad illud (ut loquitur) tensione» [*detentione?*]. Enligt F. WALTER (*Lehrbuch des Kirchenrechts aller christlichen Confessionen.* 13:e Ausg. Bonn 1861. § 311) var i den latinska kyrkan giftermål förbjudet mellan den döpte och faddrarne, mellan den samme och faddrarnes barn, mellan den manlige och den qvinliga faddern och ändtligen mellan faddrarne och den döptes föräldrar, hvilket sist nämda förbud icke gälde öfverallt.

[79] Här konjunktion och ɔ: då.

[80] *Udvalgte Danske Viser.* 3: n. 143.

snart af andra i hennes data och kostym. Vi gå att omtala några.

De författare, som antingen vidrört romansen, eller gjort den till föremål för särskild undersökning, äro O. CELSIUS[81], E. FANT[82], R. NYERUP[83], A. E. HOLMBERG[84], F. PALUDAN-MÜLLER[85], OEHLENSCHLÄGER[86] och P. A. MUNCH[87].

O. CELSIUS förmodar, att den Kejsar Henrik, som nämnes i visans 32:a stanz, skall vara Henrik 1. eller Henrik 2., hvarigenom Axels och Valborgs skilsmessa skulle egt rum under Anund Jakobs (jfr SYVS *Antegnelser* till visan) eller Emund Gammals tider. Denna mening behöfver icke gendrifvas. E. FANT tager äfvenledes märke efter Kejsar Henrik i nyss nämda stanz, men gissar på Henrik 5., kejsare åren 1106—25; han tror ock, att den »Gildiska stämma», som nämnes i visan, är i slägt med kung Harald Gille, som blef dräpt 1136. Härvid är att anmärka, att det, enligt den bästa handskriften, är slägten *Gidske*, som nämnes i visan, och att Harald Gille icke var af någon gammal inhemsk slägt, utan irländare. Hela romansens klangfärg gör det för öfrigt orimligt att tänka på 1100-talet. — Bättre förtjenar AXEL EMANUEL HOLMBERG att höras, ehuru äfven han torde misstagit sig i följande utredning.

Enligt sjelfva visan och tillika traditionen i Dragsmarksdalen — belägen ytterst på Bokenäset, som på Bohusläns mellersta kust utskjuter mellan Gullmar- och Koljefjordarna — var för-

[81] *Observationes criticæ circa constitutionem ecclesiasticam, nostris Gudsivolagh dictam, quas . . . præside* OLAVO CELSIO . . . EPHRAIM L. SEPELIUS. Upsaliæ 1748. 4:o.

[82] *Specimen academicum, de historiæ patriæ vetusta in traditionibus vulgi residua. Quod . . . sub præsidio* ERICI M. FANT . . . JOHANNES DAN. GUSTORFF. Upsaliæ 1791. 4:o.

[83] *Axel Thordsen og Skjön Valborg, en norsk Ballade, med Anmærkninger af R. Nyerup; som Pröve paa den ny Skikkelse, hvori Abrahamson, Rahbek, og Nyerup agte at udgive den saa kaldte Kjempevisebog.* Kbnh. 1809. Detta program inflöt sedan i *Udvalgte Danske Viser.*

[84] *Dragsmarks kloster och sången om Axel och Valborg.* Stockh. 1856.

[85] *Skjön Valborg og Aslak Torsson* i tidskriften *Brage og Idun.* 2:t Bd. Kbnh. 1839.

[86] I den *Forerindring* till *Axel og Valborg*, som följer skådespelet.

[87] *Samlede Afhandlinger.* 4:e bd. Chra 1875.

loppet med Axels och Valborgs kärlekshistoria följande. Valborg Ingemarsdotter på Hultås, nära Dragsmark, älskades redan som barn af sin kusin Axel Tordsson, med hvilken hon såsom dopsyster derjemte stod i »andlig slägtskap». Medan herr Axel tjenade vid kejsarens hof, fick Valborg flere friare, bland hvilka den norske konungasonen Hakon var den förnämste. Axel skyndade då hem och förnyade förbundet med Valborg. För att gå den afundsamme prinsen till handa, framdrog nu en munk en bulla, som förbjöd äktenskap mellan dopsyskon, hvarefter biskopen under en öflig ceremoni i Mariækyrkan förklarade deras förening häfd. Kort derefter blef det krig i landet, då Axel skyndade att erbjuda prins Hakon sitt svärd. Hakon stupade i ett slag på Fidje hedar i Lyse socken, och Axel hämnades hans död, men blef sjelf dödligt sårad. Hans män sökte, enligt hans önskan, föra honom till Dragsmark; men på vägen dog han, hvarefter Valborg blef nunna i Dragsmarks kloster, der hon lefde i många år. För ännu få år sedan skall hennes grafhäll, en griftvård i 13:e århundradets stil, varit att se; nu finnes den under en uthuslänga. HOLMBERG anser det icke troligt, att visans Hakon[88] varit den Hakon 4. Hakonsson, som anlade Præmonstratensernas kloster i Dragsmark, ännu mindre att han varit Hakon Härdabred, hvilkens tid infaller ett århundrade före samma klosters anläggning; men att det icke är orimligt, att han varit den samme som Hakon den fjerdes son och Birger Jarls måg, prins Hakon. Denne dog 1257 af en sjukdom, hvarför visans uppgift om hans död på slagfältet skulle vara diktad; hvaremot

[88] Då namnet Hakon eller Haakon (Håkan) förekommer flere gånger, torde följande lista här för öfversigts skull få en passande plats:

1.	Haakon Adalsteins Fostre	935—60.	På hans tid var Norge ej kristet.
2.	» 2. Herdabreid	1161—62.	Dog som yngling.
3.	» 3. Sverressön	1202—04.	» af sjukdom eller gift.
4.	» 4. Hakonssön	1217—63.	» 59-årig, af sjukdom.
5.	» 5. Höilæg Magnussön d. ä.	1299—1319.	» vid 49 års ålder. Hade 10 år förut slutit fred med Danmark.
6.	» 6. Magnussön d. y.	1350—80.	» af sotdöd. Gift med Margareta.

Som man ser, passar ingen af dessa in med visans Haakon.

Axel kunnat stupa under ett infall, som danskarne 1256 gjorde på Bohuslänska kusten — ett antagande, som skulle styrkas af en tradition i sjelfva trakten för fältslaget, att fienderna varit danskar. Sin mening, att Valborgs historia bör föras till medlet af 13:e seklet, anser A. E. HOLMBERG styrkas deraf, att Gudsifvia-lagen infördes i norden af Wilhelm af Sabina 1247.

A. E. HOLMBERG har sig bekant, att historien icke känner något *jungfru*kloster i Dragsmark, och att sägnen om Axel och Valborg, liksom den om Hagbart och Signe m. fl., blifvit lokaliserad på flere ställen i norden, som t. ex. på Gidsköe (i Söndmör), på hvars kyrkogård man visar en »Valborgs grafsten».

R. NYERUP redogör för flere af de försök, som blifvit gjorda, att förlägga visan till den eller den orten, såsom af J. OEDMAN[89], hvilken söker förvärfva den åt Bohuslän; STRÖM[90], hvilken omtalar traditioner om en valplats för den i visan omtalade striden och om en Skön Valborgs graf; samt SCHÖNING[91], som berättar en annan tradition om en sådan valplats och om en Skön Valborgs bostad o. s. v. NYERUP anser fullkomlig ovisshet råda om både skådeplats och tid för romansen, och att dess historiska värde endast består deri, att »den bär en noggrann pregel af medeltidens kostym i Norge, och att man i den, som i en spegel, kan se den tidens ande och seder, bruk och fördomar, och öfver hufvud äkta nationela yttringar på mångahanda vis».

F. PALUDAN-MÜLLER anser det icke omöjligt, att Hakon i

[89] *Chorographia Bahusiensis.* Stokh. 1746. Sid. 259 o. f. samt 264 o. f. Enligt OEDMAN lät konung Håkan Håkansson i Norge 1234 för Valborgs skull »efter hon ther bodde, tijtföra alla the skiöna konstigt uthugne ock polerade Marmor-Stenar, som woro satte i alla kyrckans kanter, dörar ock fönster i åtskilligt Löfwärck, Bilder ock konstgjorda Lister från Dråntheim . .» . . . »bemälte Konung lät ock upbygga thersammastädes ett *Augustiner*kloster *S. Mariæ* til ära, (ther ock skiön *Walborg* ligger begrafwen, hälst hon bodde på *Håltås*, nu Regimentz-Qwarter-Mästare Bostället, hwar om står i the gamble Kämpe-wijsor) . . .» C. G. BRUNIUS (*Resa genom Halland, Bohuslän &c.* Lund 1839. Sid. 115) fann det af OEDMANS beskrifning lätt att inse, att den senare (?) byggnaden icke varit ett kloster, utan en kyrka; den uppgiften, att den norske konungen för Valborgs skull begåfvat kyrkan med ansenliga jordräntor, finnes blott hos OEDMAN.

[90] *Beskrivelse over Söndmör.* Soröe 1766.

[91] *Rejse igjennem en Del af Norge.* 1, 2. Kbnh. 1778, 82.

visan är den samme som den nyss nämde Hakon Hakonsson. Han förde kungstitel redan vid fadrens död, och om han ock dog af sjukdom, så skedde det samtidigt med det hans far bjöd lekte och lärde ut till ledung. Denne författare meddelar en text af visan, som han funnit i en handskrift på Frökenklostrets bibliotek i Odense: sjelfva handskriften är från medlet af 1500-talet, men Skön Valborgs visa är senare tillskrifven och kan, af manuskriptskäl att döma, knappt vara äldre än från förra hälften af 1600-talet.

OEHLENSCHLÄGER antager, att Axel var en son af en hirdman hos konung Sigurd, Tord Husfreia, och att Hakon var den Hakon Herdabreid, som stupade i ett slag mot Erling Skakke.

P. A. MUNCH går illa åt romansens historiskhet. Han anser den vara en helt och hållet *dansk* komposition, och att den händelse, der besjunges, från början till slut är uppdiktad, utan spår till historisk grundval. Ej blott att visan icke är diktad i Norge, utan snarare af en dansk, som må hända haft en tysk ballad framför sig, hvilken han velat lokalisera någonstädes i norden, hänvisar hon på en person, för hvilken Norges äldre historia varit fullkomligt okänd, ja, som kanske just derför, och emedan hans landsmän icke kände den, förlade sin dikt dit in. Att han kände till Gidske-slägten, bevisar ingen vidare kännedom om Norge, då denna slägt — jemte den från Talgö — var den enda, om hvilken man utanför Norges land hade något att berätta. Lika litet vittnar namnet Haakon något om någon kännedom om Norges historia; ty af åtminstone två konungasöner med detta namn, drottning Margaretas make och Haakon Magnusson d. ä., borde man hafva något minne i Danmark. Någon viss Haakon har icke föresväfvat författaren; ty OEHLENSCHLÄGERS mening, att visans Haakon kunde vara den Haakon Herdebreid, som stupade i sjöslaget vid Sekken 1162, förfaller, då man påminner sig, att denne konungason vid sin död knappt var femton år gammal och, om dessa unga år icke vore tillräckliga för att hindra honom från att uppträda som en riddares medtäflare, särskildt nämnes »barnslig till sitt väsende och kär i att leka». En antydning af OEHLENSCHLÄGER, att den Askell af Forland, som i en saga hos SNORRE nämnes som en af Haakon Herdebreids män, skulle vara visans Axel, förfaller derför att *Askell* på dan-

ska blifver *Eskill*, under det att det danska *Axel* svarar mot det norska *Aslak*. Namnet Valborg är blott skenbart nordiskt [?]; i de två första banden af *Diplomatarium Norvegicum*, der en mängd personnamn från tiden 1200—1550 förekommer, finnes det endast två gånger och båda gångerna på sådant sätt, att man har anledning att antaga, att det burits af tyska qvinnor. Så när som på *Asbjörn*, äro alla andra namn i visan tyska eller danska. Inga af dem äro historiska — så har, t. ex., aldrig någon erkebiskop Aage funnits i Norge o. s. v. De kyrkliga förhållanden, som omtalas i visan, gifva intrycket af en tid, då kyrkan blifvit en fast organiserad magt. Norge fick sin första erkebiskop i medlet af 1100-talet; men hans embete omtalas i visan såsom det länge, eller åtminstone i 50 år, skulle egt rum. Svarte-bror Knut, kungasonens skriftefader, har man ansett vara en dominikan, och det kloster, der Valborgs slägttafla fanns, ett dominikan-kloster. Men i Norge funnos inga »svarte-bröder»; väl svart-*munkar*, men det var benediktinerna, som kallades så, under det dominikanerna kallades *predikare*. Vill man antaga, att det från början stått *svartmunk* och *svartmunkskloster*, så hjelper detta icke, emedan benediktinerna icke hade rätt att hålla skriftermål eller utföra andra presterliga förrättningar. Antager man, att det stått *chorsbroder*, så svaras, att chorsbröderna icke bodde i kloster. Då dominikanorden (stiftad 1215) icke kom till Norge förr än 1230, måste en visa, der en dominikan (på *danska*, men ej på norska: Sortebroder) spelar en vigtig roll, vara diktad efter den tiden. Och icke nog dermed. I visan åkallas Sankt Birgitta, mer än sannolikt det svenska helgonet, och icke det obetydliga irländska af detta namn. Birgitta blef icke kanoniserad förrän 1391, och behöfde äfven som förklaradt helgon någon tid på sig för att »tränga igenom». Visan har dermed blifvit framflyttad till minst omkring 1400, om man också icke fäster sig dervid, att drägt, skick och seder der peka mot slutet af medeltiden, liksom lifvet på riddarborgar, riddarstriden till häst, jagten på rådjur — som åtminstone i äldre tider icke funnos i Norge![92] — grefvar och hertigar på danskt-tyskt ursprung.

[92] R. COLLET, *Oversigt af Norges vigtigeste Hvirveldjur*. Chra 1871. Bohusläns natur lämpar sig föga bättre än Norges för detta finlemmade och ömtåliga djur.

Men ändå längre tör hon kunna flyttas framåt, så att man frestas göra en gissning, antydd redan hos E. FANT, hvilken för Valborgsromansen till de visor, som »vid reformationens början beredde den nya läran insteg hos det svagare könet», eller hon skulle vara en tendensdikt. Reformationen framkallade i Tyskland och i Schweiz en ganska rik litteratur af flygskrifter, satirer och paskill, i hvilka missbruken inom kyrkan angrepos, och der påfven och kardinalerna, biskopar, prester och munkar samt lifvet inom kyrkan och klostren gjordes till föremål för gyckel och hån. Äfven i Skandinavien visade sig sådana skrifter, af hvilka flere voro mycket talentfulla. Ändamålet med vår visa skulle då hafva varit att bekriga den orimliga lagen om gudsif, hvilken den påfliga kurian stiftat, »såsom otaligt annat mot skrifven och oskrifven lag, ja, mot sjelfva den guddomliga lagen, af ren högfärd och lust att herska öfver samveten»[93]. Denna lag, hvilken åtminstone en gång med éclat blifvit tillämpad i vårt land, nämligen då hertig Valdemar skilde sig från sin hustru, marsk Torgils Knutssons dotter, — för att än en gång återkomma till den samma — grundades ju, som O. CELSIUS uttrycker det, derpå att »såsom vid naturlig börd menniskan födes af modrens sköte, hvaraf uppkommer naturlig slägtskap, så omfödes, inom det andliga, barnet liksom ur modren-kyrkans sköte, och deraf leder andlig skyldskap sitt ursprung». Vi hålla icke mycket på denna mening om något tendentiöst i dikten, hvilken för öfrigt icke delas af professor GRUNDTVIG, som anser den blott vara, hvad han kallar en »romanvisa».

Romansen syntes första gången i tryck i Kristiania-upplagan af VEDELS *Et Hundrede Viser* (1664), hvilken den är tillfogad såsom bihang. Hos SYV, 4: 23, och i *Udvalgte Danske Viser* n. 143.

Skillingstrycken äro följande:

En mycket skiön Historisk Wijsa, och [sic!] *Axel Thoreson om* [sic!] *Walborg Immersdotter Uthi hwilken Lyckones Ostadigheet kan rätteligen beskådas, alle unge Personer till ett lustigt Tijdfördrijf nu å nyo af Trycket utgången, Sampt Twänne Klage-Wijsor, Den Förste. Är jag endast född att*

93 O. CELSIUS.

lijda, &c. Den andra, Menophilus min högste Skatt, &c. Tryckt Åhr 1798 [hvilket KLEMMING af typografiska skäl anser böra tagas som 1708 eller 1698].

— — — Åhr 1724.

Med liknande vignett en upplaga »Tryckt i åhr».

— — — Åhr 1727.

— — — År 1740.

— — — År 1744.

— *Samt en Klage-Wisa.* Trykte år 1781.

— » » » Trykte MDCCLXXXV.

— *Samt Twenne Klage-Wisor.* Fahlun 1787.

— — — — — — — Gefle 1800.

— — — — — — — Gefle 1801.

En mycket wacker Historisk Wisa Om Axel Thoreson Och Walborg Immers Dotter, Uti hwilken Lyckans ostadighet kan rätteligen beskådas. Alla unga Personer till ett nöjsamt tidsfördrif. Samt till slut en Klage-Wisa . . . Carlskrona 1809.

— — —, *och skjön Walborg Immers-Dotter. Uti hwilken Lyckones ostadiga spel kan beskådas, alle unge Personer til ett lustigt Tidsfördrif, nu å nyo af Trycket utgången. Sjunges under sin aldeles egna Melodie. Samt Twenne Klage-Wisor,* . . . . Omtryckt i Gefle, År 1809.

En mycket skön Historisk Wisa om Axel Thoreson och Walborg Immersdotter, Uti . . . . Säljes i Björnståhls Bokhandel i Stockholm. Uddewalla, 1826.

— — — — Borås, 1827.

— — — — *Samt en Klage-Wisa.* Götheborg 1834.

I Kongl. Bibliotekets samling utom de nu angifna 7 defekta ex., hvilkas tryckår ej kunna bestämdt angifvas. Följande läsarter må antecknas:

Stanz. 5. den vill] Flere skillingstryck ha: dem ville.
» 21. pelegrim skön] Skillingstrycken hafva så i. st. f. pelegrim from hos G. o. A.
» 36. hastig och snar] häftig.
» 87. mötte den stad] Så i en del skillingstryck.

23. AXEL TORDSSON OCH SKÖN VALBORG.

Stanz. 117. Ensam du sjelfver] I flere skillingstryck förekommer: Ena du sjelfwa.

» 145. Esbjörn] G. o. A. ha »Elfbjörn».

» 149. Skam få du] Så i ett skillingstryck; ett annat har: Skam få tigh.

Visan är öfversatt af MOHNIKE, *Altschwedische Balladen*, n. 2.

24.

Herr Carl eller klosterrofvet.

Efter traditioner från Norrland och Vestergötland. Är en bland de allmännaste folkvisor, och utföres ofta af ungdomen i landsorterna såsom ett mimiskt skådespel. Att denna folkvisa eger någon historisk grund, och må hända har afseende på *Folke* och *Carl, Algots* söner, som bortröfvade *Svantepolk Knutsons* dotter fröken Ingrid, är väl möjligt; men utan all anledning har den af våra häfdatecknare blifvit förblandad med den näst efterföljande [nuvarande n. 92] mera sällsynta visan om herr *Sune Folkesons* klosterrof.

G.-A.

Af denna glädtiga visa finnes en variant, *Det lefvande Liket*, intagen i *Poetisk kalender*, 1816: sid. 63 o. f., och i yngre år har utg. gjort en god uppteckning, med melodi, från Dalarna. Den här meddelade är, enligt uppgift af dr J. A. AFZELIUS, upptecknad af GEIJER efter sång af fru ANNA SOFIA AFZELIUS, född DASSAU. I GYLLENMÄRS' visbok, sid. 191, finnes af visan en uppteckning, och hos RANCKEN, n. 4, en med melodi försedd variant, som, afräknadt sitt »klisternunnan» o. d., kommer utg:s dalska uppteckning ganska nära.

På danska är visan, som finnes i en följd handskrifter och ännu lefver i traditionen, tryckt i SANDVIG-NYERUPS *Levninger*, 2: n. 7, *Den forstilte Vaagestue*, i RAHBEKS *Læsning i Blandede Aemnen* (ɔ: *Hesperus*), 3: 151, och hos KRISTENSEN, 2: n. 62, *Vaagestuen*. I Norge har den i väsendtligen dansk språkform blifvit upptecknad af professor S. BUGGE.

På engelska ett motstycke hos BUCHAN, *Ballads of the North of Scotland,* 1: sid. 185 och 2: sid. 51. En svagare likhet företer *Der Scheintodte* hos ANASTASIUS GRÜN, *Volkslieder aus Krain,* sid. 36 o. f., och knappt hit hörande äro *La Maitresse captive* hos PUYMAIGRE, n. 13, i hvilken en kärlekssjuk flicka, hvilkens begrafning förberedes, får nytt lif, då konungens son kommer; samt *The gay goss-hawk* hos W. SCOTT, *Minstrelsy,* 2: sid. 377. I *Germania,* 1876: sid. 229, finnes en uppgift af F. LIEBRECHT, att visan skall förekomma hos FERRARO, *Canti Monferrini* (Torino 1870), n. 40, *Il Genovese.*

Visan är öfversatt af G. STEPHENS i *Foreign Quarterly Review,* 1840: October, sid. 49; och hos MOHNIKE, *Volkslieder,* n. 7.

25.

Oväntad bröllopsgäst.

1.

Denna bland vår allmoge ännu älskade folksång är upptecknad efter traditioner i Vestergötland. Den sjunges i flere landsorter med obetydliga förändringar; alltid med samma vackra och uttrycksfulla melodi.

Bland de allmännaste förändringar af denna visa är den, som börjas:

Den monsiör skulle sig bortresa
Till Tyskland Liljengren;
Så sade han till sin flicka,
Sin hjertans käraste vän:
Låt ingen dig bortlocka,
Till dess jag kommer igen.

och:

Det var två såta vänner,
Som höll' hvarannan kär;
Den ena for till Finland
Ifrån sin fästemö.

Med strofer af dessa båda är den här anförda gjord fullständigare, der traditionen syntes felaktig. De tvenne sista verser, som tyckas tillhöra senare tider, förändras nästan af hvar sångare eller sångerska; och ofta sjunga de ännu en slutvers:

När vi en gång sku råkas
I himlens trånga port,
Der skola vi få höra,
Hvad kärlek vi ha gjort.

2.

Traditionen från Norrland.

G.-A.

1, 2.

Till dess något bättre besked blifvit funnet, må det antagandet få gälla, att af de två här lemnade uppteckningarna den andra är den äldre, och att den utgått från en ännu äldre visa, hvilken fullt tydligt skönjes i stanz. 1—5, men i de följande fått gifva vika, antingen för en omdiktning — till hvilken anledningen kan antagas hafva varit den, att den ursprungliga visan hänvisat på katolska förhållanden, hvilka hos oss upphört att ega bestånd — eller ock för en helt annan visa. Omdiktningen, om det är en sådan, hvilken bär spår af en senare tid och har en viss bondsk karakter, tör sedan hafva lösgjort sig från inledningen, till hvilken hon för öfrigt icke särdeles fast anslöt sig, och blifvit en visa för sig sjelf, sådan som den första af våra två uppteckningar. Den äldre visa, som kunde förmodas hafva legat till grund för vår andra uppteckning, skulle då hafva varit ett svenskt motstycke till följande hos UHLAND, 96: A.

Die Nonne.

1. Ich stund auf einem berge,
ich sah in tiefe tal,
ein schifflein sah ich schwimmen
darin drei grafen warn.

2. Der jüngste von den dreien
der in dem schifflein sass
gaf mir einmal zu trinken
den wein auss seinem glas.

3. Was zog er von seinem finger?
einen ring von gold so rot:
'nimm hin, du hübsche, du feine,
trag in nach meinem tod!'

4. 'Was soll ich mit dem ringlein tun
wenn ichs nicht tragen darf?'
'ei sag, du habsts gefunden
draussen im grünen gras!'

5. 'Ei warum soll ich lügen?
stünd mir gar übel an;
vil lieber wolt ich sagen
der jung graf wär mein man.'

6. Es stund wol an ein vierteljar,
dem grafen traumts gar schwär
als ob seine herzallerliebste
ins kloster gangen wär.

7. Der herr sprach zu dem knechte:
'sattel unser beider pferd!
wir wollen reiten berg und tal,
der weg ist reitens wert.'

8. Und als er vor das kloster kam
gar leise klopft er an:
'wo ist die jüngste nonne,
die letzt ist kommen an?'

9. 'Es ist ja keine kommen,
es kommt auch keine herauss.'
'so will ich das kloster anzünden,
das schöne gotteshaus.'

10. Sie kam herauss geschritten,
schneweiss war sie bekleidt,
ir har war abgeschnitten,
zur nonn war sie bereit.

11. Was hat sie in den händen?
von gold ein becherlein;
er hat kaum aussgetrunken
springt im sein herz entzwei.

I *Runa*, 1842, finnes bland *Svenska Folkvisor*, n. 3 (sid. 38), en uppteckning från Harbo socken, Vestmanland, i två stanzer; det öfriga uppgifves lika med vår variant 2; i *Filikromen*, häft. 5: n. 7, en uppteckning, i hvilken sist nämda variant igenkännes, under det n. 10 i häft. 8 af samma samling är en helt annan visa, fast första stanzen är lånad från vår. I skillings-

trycken förekommer visan litet emellan och det ända in på vår tid, såsom i *En wacker Kärleks-Wisa, Jungfrun hon gångar på högan berg och skådar i djupan dal,* :,: Skellefteå 1850.

Ur *Twenne Nöjsamma Kärleks-Wisor, ... Den Andra: Unger-swän bad sin aldra, sin aldrakjäresta &c. Bägge kunna sjungas under sina egna behageliga Melodier.... Tryckt år,* 1776, låna vi följande:

1. Unger-swän bad sin aldra, sin aldrakjärasta Wän :,:
Han wille så litet bortresa, men komma snart igen.

2. När Unger-swän war bortrester, fick hon en annan kjär :,:
Som hennes hjerta behagade, alt efter sit egit begjär.

3. När Unger-swän det fick weta, fick han et bedröfwat mod :,:
Han bytte om sina kläder, där som Brölloppet stod.

4. Unger-swän han gångar sig i Bruda-huset in :,:
Där lyster han at reda en dants med Bruden sin.

5. Hwarför äst du så bleker hwarför' äst du så blå :,:
Det hafwer en annan mig lockat, när du for härifrå.

6. Unger-swän går i kammaren, slår dörren igen om sig :,:
Så wänder han om sit Time-glas och wäntar på sit lif.

7. När Unger-swän war inkommen, han satte sig straxt ned :,:
Så började han at skrifwa det långa Skiljo-bref.

8. När Brefwet war fullskrifwit och timen war förbi :,:
Så drar han ut sit gyllende Swärd, det sticker han genom sig.

9. När Blodet börjad rinna, som strida strömmar plä :,:
Så lätter han på dörren, kom in, min Wän och se.

10. Nu ser i Flickor alla, hur' ynkeligt det är :,:
At ha twå tungor i munnen, och hafwa en annan kjär.

En nära kommande variant med melodi lemnas af FAGERLUND, sid. 186 o. f., hvilken ock meddelar två finska »tvillingssystrar», hvilka likväl efter stanz 6 så till vida skilja sig från den svenska visan, som det på finska sidan är grefven, som öfvergifver jungfrun, hvarefter hennes klagan följer. — Som yngre har utg:n ofta hört visan sjungas.

En svensk-dansk variant, som en dansk tjenstflicka lärt af

en svensk kamrat, meddelas af Fr. Hammerich (*Brage og Idun.* 2: 2. Kbnh. 1839, 40. Sid. 163 o. f.) och förtjenar här en plats för sitt blandspråk, som framställer en folkvisa just under det hon är stadd på vandring:

1. Den Ungersvend bad sin »*flicka*»,
Sin allerkiæreste Ven,
Alt om Forlov at reise bort,
Og komme snart igien.

2. Der Ungersvend var bortdragen,
Kom strax en Anden igjen,
Som hendes Hjerte behagede,
Saasnart hun fik ham at see.

3. Da Ungersvend fik det at vide,
Fik han saa stoor en Uro,
Han skiftede om sine Klæder,
Til Bryllup vilde han gaae.

4. Og der han kom i det Brudehuus,
Begjærte han sig en Dands,
Han dandsed med Bruden saa sagtelig,
Hendes Hjerte tog til at hæve sig,
Der hun fik hannem at see.

5. »Hör, hör, min yndige *flicka*,
Hvi bliver Du saa röd?»
»Jeg haver for lang Tid hört og spurgt,
At I skulde været död.»

6. Den Ungersvend gick i Kamret ind,
Lukte Dören i Laas for sig,
Saa tog han op sit Timeglas
Og satte det for sig.

7. Han satte sig til at skrive
To store lange Brev,
Det ene om hans Kjæreste,
Det andet om hans Liv.

8. Der Glasset var udrundet,
Og Timen var forbi,
Saa tog han op sin skarpe Kniv
Og stak den i sit Liv.

9. Der Blodet begyndte rinde
I stride Straaler ud,
Saa tog han hen til Dören,
Bad Jomfruen komme see.

10. Saa kan Enhver vel vide
Hvor stor en Hjertesorg,
At love med sin Tunge
Og have en Anden kjær!

Första stanzen af en hit hörande visa, med melodi, finnes i *Udvalgte Danske Viser*, sid. LXXXVI.

BÖHME, som under n. 36, *Die drei Grafen*, meddelar UHLANDS ofvanföre lemnade text och ytterligare, 37 och 38, två andra, uppgifver att visan om grefven och nunnan med *Ich stand auf hohen Bergen* eller liknande början ännu sjunges mest och är den vidast spridda af alla tyska folkvisor; deraf ock de ändlöst många olika texterna, af hvilka han uppräknar en mängd. På tyska har han först träffat den eller rättare två af de inledande versraderna, jemte melodi, hos SCHMELTZEL, *Guter, seltzamer vn kunstreicher teutscher Gesang*, (Nürnberg 1544), hvarigenom visans tillvara redan på 16:e århundradet är intygad. Hon kan till och med uppvisas från 1400-talet; HOFFMANN VON FALLERSLEBEN, *Holländische Volkslieder, Weltliche Lieder*, 2: sid. 85, har i en handskrift från 15:e århundradet träffat orden

Ic stont op hohe berghen
ic scencten den coelen wijn

såsom angifvande en annan holländsk, andlig visas melodi (under n. 9 meddelar han en uppteckning). GÖTHE var den förste, som (1771) upptecknade hela visan på tyska, i Elsass; af honom öfverlemnades den till HERDER, som intog den i sina *Volkslieder*, 1. (Lpz. 1778), sid. 15; REICHHARDT upptecknade, äfvenledes i Elsass (1782), visans melodi, och tillika med denna återfinnes hon hos KRETSCHMER, 1: n. 63; hit höra ock n. 64, samt hos ERK UND IRMER, 1: n. 42, n. 49 och 50, a och b, samt 3: n. 50, och ERK, *Liederhort*, 18[a]. Visan synes för öfrigt i de flesta tyska samlingar: i *Wunderhorn*, 1: sid. 79, *Die Nonne*, och 3: sid. 220, *Das römische Glas;* hos ERLACH, 1: sid. 176, *Das Lied*

vom jungen Knaben och 3: sid. 62, *Romanze von den drei Grafen;* SIMROCK, n. 22, *Die Nonne;* MEIER, *Schwäbische Volkslieder,* n. 166 (jfr ock slutet i hans n. 164, *Falsche Liebe*); *Ich stand auf hohen Berge* hos FIEDLER, n. 5: A-C; HOFFMANN VON FALLERSLEBEN, *Schlesische Volkslieder,* n. 15, *Die Nonne.* der visans förekomst i otaliga tyska varianter äfvenledes intygas. Hon förekommer äfven hos venderna, enligt HAUPT UND SCHMALER, 1: n. 78 och 79, *Die wahrheitsliebende Tochter.*

Oväntad bröllopsgäst, 1, är öfversatt hos MOHNIKE, *Volkslieder,* n. 28.

26.

Stolts Hilla.

Hellelild im Kämmerlein, *Grimms Übers. altdänische Heldenlieder*, sid. 19. Hellelil og Hildebrand hos *Syv* och *Nyerup*, och finnes i *Kosegartens Blumen* (*Berlin* 1801) uti öfversättning från ett svenskt blad med öfverskrift: *En skön historisk Visa, utgifven af Hilla lilla, som klagar öfver sin Broders hårda medfart.* Utgifvarne, som ej egt tillfälle att jemföra något tryckt exemplar af denna visa, hafva följt traditioner, som ännu sjungas i Vestergötland, Bohuslän och Skåne.

Mellan första och andra verserna finnas i danskan följande tvenne, som bättre upplysa sammanhanget.

2. Det hun skulde med Guld virke,
Det syer hun med Silke.

3. Det hun sye med Silke skulde
Det syer hun med Guld.

Stanz. 10. Det är en anmärkning, som hvar samlare af forntidens sånger får anledning att göra, att de traditioner man har tillfälle att få ur sjelfva folkets egen mun och ej finnas i tryck eller handskrift, blifva alltid renast till diktion och poesi; men då allt beror af sångarens minne och individuela bildning, blir ofta det historiska ofullständigt och namnen i synnerhet förvridna. Så sjunges t. ex. i Vestergötland, förmodligen för rimslutens skull:

Den ena ville mig bortlocka
Och det var hertig Plocka.

och i den skånska traditionen läses:

Den ena hette hertig Måns (Måns eller Magnus),
Han ville med äran mig beslå.

Stanz. 18. Heter i danskan: *nævner mig ikke tildøde.* Om faran att under striden nämna en riddares namn, se anm. till Hillebrands visa i 1 delen af dessa samlingar, sid. 11 [i nu föreliggande upplaga: sid. 6.].

Prof. Nyerup anför bland sina anm. [3: sid. 438 o. f.] till denna folksång, slutet af en svensk, förmodligen tryckt, visa sålunda:

Min broder satte mig uti ett mörckt hus,
Hvem vet min sorg utan Gud!
Ther var mörckt och aldrig ljust.
Then lefver aldrig till, som jag kan klaga mina sorger.

Hvar gång, jag mig rörde,
Ormar och drakar jag der hörde.

Hvar gång jag mig vände,
Drakar och ormar jag tkände.

Min broder sålde mig för en klåka ny,
Hon hänger ännu uti Dahleby.

Hvar gång jag hörde den klockan klinga,
Mit hjerta månde sönder i bröstet springa.

Så snart hon hade de ord framfördt,
Sände hon sin själ till himmels högd.

Stanz. 29. Med *Mariæ kyrka,* som här nämnes i traditionerna från Vesterg., förstås utan tvifvel den på sin tid så ryktbara Mariæ kyrkan, som Hakon Hakonson med sin tids hela prakt lät bygga till skön Valborgs ära i den vackra Draksmarksdalen i Bohuslän, der ännu märkvärdiga ruiner visas af detta gamla tempel.

Stolts Hilla finnes tryckt, i slutet af 1600- eller början af 1700-talet, i Palmsköldska samlingarna å Upsala bibliotek, *Poët. Tom.* XXVIII.

G.-A.

26. STOLTS HILLA.

Temat är oss bekant från n. 2, *Hillebrand* och dess varianter; men den tilldragelse, som der omedelbart framställes, har här blifvit såsom berättelse lagd i munnen på en af de handlande, hvarigenom den ursprungliga sagan fått ett slags ram kring sig. Med den dramatiska infattningen utgör det hela ett litet konstverk i sitt slag, som af den intagande melodien ytterligare förhöjes.

Hos ARWIDSSON, 2: n. 107, *Hilla Lillas Klagan*, der likväl upplösningen blifvit en annan, som om sångaren fattat medlidande för Hilla Lilla, och velat förbättra hennes öde:

20. Drottningen klappa Hilla på blekblommad' kind:
»Och jag skall blifva bästa vännen din!»

21. »Och du skall aldrig lida någon nöd,»
Hvem vet min sorg utan Gud!
»Så länge jag äger guld och bröd.»
Den lefver aldrig till, som jag torde klaga mina sorger.»

Här meddelade uppteckning synes vara gjord af AFZELIUS sjelf, enligt bref till RÄÄF (jfr vårt citat sid. 3); en uppteckning skall ock finnas i Bergshammars samling, n. 122, sid. 200.

Ett skillingstryck, som omnämnes i *Udvalgte Danske Viser* 3: sid. 438 o. f., der äfven ett prof meddelas, finnes i Kongl. Bibliotekets samling och har till titel *Twenne Historiske Klage-Wisor, Then Första: Af Hilla Lilla, Öfwer sin egen Broders obarmhertighet som han emot henne bewiste. Then Andra: Thet ligger ett Slått i Öster-Rik, etc. Bägge sjungas efter bekant Thon. Tryckt i Åhr.* Häraf inalles 5 upplagor, hvar och en »Tryckt i Åhr». Texten i detta slags tryck är märklig nog att förtjena tillvaratagas; den följer (med ändrad stafning):

1. Hilla lilla sitter i buren —
Hvem vet min sorg utan Gud? —
Hon är så villan i sömmen sin.
Den lefver aldrig till, som jag torde klaga mina sorger.

2. Brådt kom bod för drottningen in:
Hilla lilla är viller i sömmen sin.

3. Drottningen axlade kåpan blå,
Så gick hon in dit Hilla lilla låg.

4. Så gick hon dit Hilla lilla låg;
Drottningen in genom dörren såg.

5. Drottningen in genom dörren steg,
Hilla henne med ögonen neg.

6. Drottningen slog Hilla på blombleka kind:
»Hilla, hvi syr du så en villan söm?»

7. »Nådige drottning, I slår mig icke så hårdt:
Jag är ett konunga-barn så väl som eder nåd.»

8. Hilla klappar ändå på bolsterna blå:
»Kom, nådige drottning, och hvila härpå.»

9. »Eder görs långt att stånda,
Medan jag klagar sorg och vånda.»

10. »Eder görs långt att bida,
Medan jag klagar ångest och qvida.»

11. »När jag var i min faders gård,
Två riddare mig dagelig akta' uppå.»

12. »Den ena het hertig Flocke;
Han ville mig med oäran bortlocka.»

13. »Den andra het hertig Hillebrand,
Konungens son af Engeland.»

14. »Han reste sig uti en grön lund,
Der lyste hertig Hillebrand hvila en stund.»

15. »Hillebrand, Hillebrand, sof icke länge:
Jag hörer min faders hästar i grön änge!»

16. »'Hörer du din faders hästar gny,
Heter jag hertig Hillebrand, jag lär ej för dem sky'».

17. »Hillebrand tager Hilla i famn:
'I dag skall du ej nämna mitt namn.'»

18. »Han slog den första skara,
Tolf riddare och min fader ned.»

19. »Han slog den andra flocken,
Mina sju bröder med krusade lockar.»

20. »Hillebrand, Hillebrand, stilla ditt svärd:
Det var min fader du slog i hjel.»

21. »Hon hade icke förr de orden nämt,
Förr än Hillebrand hade sitt banesår händt.»

22. »Hillebrand tager på sitt svärd:
'Hilla, detta äst du väl värd!'»

23. »Min broder tog mig i min gåla lock,
Och band mig så vid sadleknapp.»

24. »Min broder månd' rida och jag måste löpa,
Så illa månd' jag min fötter stöta.»

25. »Aldrig var så liten rot,
Hon tog icke stycke utur min fot.»

26. »Ej heller var så liten gren,
Hon tog ett stycke utur min ben.»

27. »Min bror satte mig i ett mörkt hus,
Der var mörkt och aldrig ljust.»

28. »Hvar gång jag mig rörde,
Ormar och drakar jag der hörde.»

29. »Hvar gång jag mig vände,
Drakar och ormar jag då kände.»

30. »Min broder sålde mig för en klocka ny,
Hon hänger ännu uti Daleby.»

31. »Hvar gång jag hörde den klockan klinga,
Mitt hjerta månde sönder i bröstet springa.»

32. »Hvar gång jag hörde den klockan slå,
Hjertat måste sönder i bröstet gå.»

33. Så snart hon hade de ord framfört —
Hvem vet min sorg utan Gud? —
Sände hon sin själ till himmels höjd.
Den lefver aldrig till, som jag torde klaga mina sorger.

26. STOLTS HILLA.

På danska finnes visan hos SYV, 4: n. 32, i SANDVIG-NYERUPS *Levninger*, 2: n. 20, och i *Udvalgte Danske Viser*, n. 154. GRUNDTVIG, n. 83, har (med SYVS) 7 uppteckningar.

Den »hertig Plocka», som i föregående utgifvares not omnämnes (jfr skillingstryckets *hertig Flocke* i stanz 12), har antagligen kommit till genom missförstånd, t. ex. af följande (GRUNDTVIGS D):

15. Saa lod ieg mig locke:
en rider aff samme flocke:

16. Hand hede unge her Hille-brand:
kongen søn af Enge-land.

Någon anledning, hvarför med Mariæ kyrkan i traditionerna från Vestergötland (jfr *Daleby* i skillingstryckets stanz 30 och *Mariboe Kirke* i SANDVIG-NYERUPS stanz 29) skulle förstås kyrkan i Dragsmarksdalen, kan utg. icke finna.

Visan är öfversatt af G. STEPHENS i *Foreign Quarterly Review*, 1840: April; af MOHNIKE, *Volkslieder*, n. 13; R. WARRENS, n. 13: 2.

27.

Liten Kerstin stalldräng.

Sjunges under förändrade namn och melodier i flere landsorter, men har troligen aldrig funnits tryckt i Sverige. Denna folksång tillhör äfven Danmark — se *Syv*, 31, och *Nyerup*, n. 184; *Grimm*, sid. 123 — och England, se *Percy's Reliques*, III. pag. 83. Traditionen af ord och melodi från Vestergötland.

Sällan får man nu mera höra sjungas detta äkta tragiska slut af denna allmänna folksång, utan i dess ställe en glad och skämtsam upplösning:

Och fruar och jungfruer de krusa' hennes hår:
Den förr varit stalldräng skall bli drottning i år.

Och fröknar och tärnor de krusa' hennes hår:
Och högaste grefvinnan satte gullkronan på.

Vår forntid älskade väl mest i sina sånger ett allvarsammare och tragiskt innehåll, men hade äfven sina glada och skämtsamma. Den allmänhet, denna sistnämda variant eger i alla landsorter och äfven i Danmark, bevittnar dess ålder. Den svenska drifver dock ej skämtet så långt som den danska, der sjelfve hertigen opassande skämtar:

17. Da kom ind Kongens Søn og lo:
»Kunde hver Stalddreng faae saadanne To!»

Stanz. 24. *Qvicker*, lefvande; *sättas qvicker i jord* är i de gamla förtäljningar och visor *falska tärnors* och elaka

stjufmödrars vanliga slut, sedan de förrådt de värnlösa barnen eller den trogna kärleken.

G.-A.

Denna i hela Skandinavien allmänna visa finnes på svenska hos ARWIDSSON, 2: 109, *Liten Kerstin Stalldräng*; hos HOFBERG, n. 4, en uppteckning i 18 stanzer från Knista socken, Nerike; hos ÖBERG, *Folkvisor*, 4, en uppteckning i 7 stanzer, med melodi, från Lunda socken, Södermanland, hvarförutom GRUNDTVIG, 267, *Jomfru og Stalddreng*, meddelar ytterligare 4 svenska uppteckningar, af hvilka en, från Östergötland, fullständig, och utom dessa 4 ett mindre fragment. Dessutom förekommer visan i skillingstryck, t. ex. (högst förvirrad) i *Fem mycket wackra och nya Kärleks-Wisor... Den Fjerde: Liten Kjerstin ser sig in i stallen &c.* (Lund, i Lundbergska Boktryckeriet, 1843.) Hos SYV, 4: 31, och i *Udvalgte Danske Viser* n. 184; danska uppteckningar har GRUNDTVIG ej färre än 24, de flesta fullständiga, och KRISTENSEN, 1: 42, meddelar en, *Herr Peders Stalddreng*; på norska finnes visan hos LANDSTAD, 78, *Liti Kersti som stalldreng*, äfvensom GRUNDTVIG meddelar flere norska varianter.

Det engelska motstycke, till hvilket föregående utgifvare hänvisa, är antagligen *The lady turned serving-man*, PERCY, 3: 1: 17, hvilken äfven ARWIDSSON säger vara »af lika syfte». Denna dikt, i hvilken en plundrad enka blifver drottning, står imellertid i vida aflägsnare slägtskap till vår visa än *Child Waters* hos PERCY, 3: 1: 9 (CHILD, 3: sid. 205), hvilken i PERCY'S *Folio Manuscript*, 2: sid. 269, förekommer i ursprungligare form efter ett flygblad, utan den vittre biskopens förbättringar. Hos JAMIESON, 1: sid. 113, *Burd Ellen*, 2 uppteckningar, af hvilka CHILD, 3: sid. 213, omtryckt den ena, »LORD JOHN stood in his stable door», med utelemnande af JAMIESON'S interpolationer, »och tre slutstanzer af den samme, hvilka, stridande mot all hemul, gåfvo en tragisk vändning åt dikten». Ytterligare engelska motstycken äro *Lady Margaret* hos KINLOCH, sid. 179 (CHILD, 3: sid. 390), och *Burd Ellen* hos BUCHAN, *Ballads of the North of Scotland*, 2: sid. 350. *Child Waters*, den äldsta, ehuru visserligen icke den renaste af de visor, som höra till samma grupp, har liksom sina slägtingar låtit förleda sig att ingå på Griseldasagans

område, ej osannolikt på grund af de vedermödor, för hvilka diktens hjeltinna utsatte sig, då hon tog tjenst som stallsven. Samtliga de skandinaviska uppteckningarna äro fria från dessa afsigtliga, omenskliga prof från älskarens sida på hans älskarinnas hängifvenhet, och, enligt GRUNDTVIG, äro de senare äfven främmande för den grundform af visan, som lefvat i England så tidigt, som under 11:e och 12:e århundradena.

En visa af samma aflägsnare slägtskap som PERCY'S först nämda *The lady turned serving-man* är *The Lament of the Border Widow* hos W. SCOTT, 2: sid. 315 (CHILD, 3: sid. 86), hvilken ballad AYTOUN, 2: sid. 88, på grund af en uppgift i *Border Minstrelsy*, inledningen till nämda visa, länge trott afse en skotsk fribytare, som af James den 5. hängdes öfver porten till sin egen borg; sedermera förmådde sig AYTOUN att öfvergå till MOTHERWELL'S åsigt, att balladen vore en skickligt afpassad ändring af PERCY'S *The lady turned serving-man.* Till samma grupp som PERCY'S och W. SCOTT'S två visor hör *Sweet Willie* hos KINLOCH, sid. 95, hvilken GRUNDTVIG anser tillförlitlig, ehuru den är ofullständig.

Från GRUNDTVIG, hvilkens omsorgsfulla, skarpsinniga undersökning — fruktbärande för folkvisornas karakteristik öfver hufvud genom hänvisningen till den märkliga, organiserande kraft hos folktraditionen, som gifver hvar enskild uppteckning inre helhet och enhet, till och med der, hvarest antingen väsendtliga drag gått förlorade eller främmande beståndsdelar tillkommit — särdeles väl utreder sammanhanget med nu i fråga varande dikt, låna vi följande uppteckning (267: E) af renaste vatten och närmast källan, hemtad ur en handskrift från 1656:

1. Liden Kirstin hun lader sig omskiere haar,
   — Den lille. —
   hun siger, hun vil tienne i danner-konges gaard.
   I en serch soffuer hun saa lønlig.

2. Her Peder hand suøber sit hoffued udi skind,
   saa gaar hand i høyelofft for dannerkonge ind.

3. »Her sidder i, danner-konge, kier herre min!
   will i haffue en liden smaa-dreng?»

4. »End liden smaa-dreng dend tienner os best,
haffde vi ellers rum till hans sadell og hest.»

5. »Hans hest skall hoes min i stald[en] staa,
i en seng vill vi begge gaa.»

6. Det led till vor-frue-dag i høest:
liden Kiersten begyndte at tyche for bryst.

7. Danner-konge ridder i blomstrende eng:
bort vor her Peders liden smaa-dreng.

8. »Høer du, her Peder! huad ig siger dig:
huor er den smaa-dreng, du flyde mig?»

9. »Min stald-dreng haffuer fared saa underlig en ferd:
hand kan iche bere sit eget suerd.

10. Min stold-dreng hauffuer faaed saa underlig et moed:
hand kan iche spende sin spore om foed.»

11. Her Peder suøber sit hoflued i skind,
saa gaar hand i høyelofft for dannerdronning ind.

12. »Her sidder i, droning faffuer och fin!
maa en aff eders møer gaa til stalddreng min?»

13. Droningen axeller paa kaaben blaa,
sielff monne hun i stalden gaa.

14. Droningen ind ad dørren trind,
liden Kiersten rachte hinde handen igien.

15. Droningen slog ud kaaben blaa,
[liden Kiersten hun fødde to sønner der paa.]

16. Droningen snøber dennem i hermelin,
hun bar dem i lofftet for danner-konge ind.

17. Op stoed danner-konge, saa høyet han loo:
»Huilchen aff mine sueene kand føede slig toe?»

18. Her Peder hand falder for kongen i knæ:
»Min naadig herre! vill i naade betee?»

19. »Her Peder, her Peder, beholt dit liff!
du feste liden Kierstin till din viff!»

20. Der vor glæde, og der vor gammen:
— Den lille. —
her Peder og liden Kiersten di gaffues tilsammen.
I en serch soffuer hun saa lønlig.

Af jemförelse med de öfriga nordiska varianterna framgår såsom något obestridligt, att det »äkta tragiska slut», som föregående utgifvare föredraga såsom bättre än den gladare upplösningen, blott finnes i här lemnade uppteckning (jfr dock JAMIESON's *Burd Ellen*), under det samtliga andra sluta med bröllop och glädje. GRUNDTVIG antager imellertid, att det fragment från en annan visa, stanz. 21—24, som här förvandlar lustspelet till ett sorgspel, icke härrör från AFZELIUS; och att blandningen eller hoplödningen blifvit företagen, ej i studerkammaren, utan i en bondstuga, utan att den derföre blifvit mera äkta eller hållbar. Äfven N. M. PETERSEN (*Om Behandlingen af Kjæmpeviserne* i *Annaler for Nordisk Oldkyndighed*, 1842-43, sid. 177 o. f.) anser den svenska visans afslutning oäkta, »thi hele Sangens pudsige Naivitet forstyrres jo aldeles ved nogensomhelst tragisk Slutning», och »naar den svenske Udgiver finder det upassende,» — att kungens son utbrister i de anförda orden — »saa springer han paa sin Side over fra Fortidens Sæder til vore.» Hit kan läggas, att det icke är folkvisans sätt, att — t. ex. som HEINE — nedrifva hvad hon sjelf uppbygt, och minst att, som här, låta det gå från bekymmer till glädje, för att plötsligt ända i sorg.

Liten Kerstin stalldräng är öfversatt af MOHNIKE, *Altschwedische Balladen*, n. 15.

28.

Stolts Botelid stalldräng.

Efter traditioner med melodi från Vermland. Denna är väl blott att anse såsom variant af föregående; men då den så mycket afviker och sjunges under en egen gammal melodi, har man följt de danska utgifvarnes exempel i sådana fall, och gifvit den sin egen nummer.

G.-A.

Äfven GRUNDTVIG, 267, tager denna visa som en variant af föregående. Näppeligen förtjenar hon att utgöra ett eget nummer; hon är mycket ofullständig och icke oberörd af inflytelser från annat håll (jfr hennes stanz. 3—5 med t. ex. stanz. 4—6 i vår 60: 1, *Liten vallpiga*).

Stolts Botelid stalldräng är öfversatt hos MOHNIKE, *Volkslieder,* n. 29 och i *Braga,* n. 1.

29.

Bergkonungen.

Denna i Vermland, Upland och flere landsorter under vackra melodier förekommande folksång är väl egentligen blott en förändring af *Den bergtagna,* som i första delen af denna samling [ɔ: n. 1] redan är lemnad; men då den så betydligen afviker derifrån och äfven i sjelfva upplösningen är med den olika, synes den förtjena sitt egna rum. Den vackra folkvisan om *Agnete og Havmanden* hos *Nyerup,* I. sid. 313, är af denna en imitation och, som *Nyerup* anmärker, blott ett fragment deraf. Äfven den näst föregående visan om *Havmanden* hos *Nyerup* och den engelska traditionen hos *Jamieson,* I. 208, erinra om denna och hafva samma tema. Att man i England och Danmark sjunger om en *Havmand,* när man i Sverige sjunger om en *bergakung,* är naturligt.

Traditionerna om forna tiders *bergtagningar,* hvilka bland vår allmoge ännu så allmänt tros och förtäljas, finnas utförligast i de prosaiska dikter eller sagor, de gamle så omständligt veta att berätta. Denna romans och de hos *Nyerup* om *Rosmer Havmand* innehållas nästan helt och hållet i de vackra folksagorna om trollet och de tolf riddarne i Ålleberg samt om trollet i Himmelsberget.

Stanz. 5. I danskan [*Den forræderske Havmand, Udvalgte Danske Viser,* n. 49]:

1. »Kjære Moder! I strax kjende mig Raad —
Mig tykkes det er tungt!
Hvorledes jeg Marstigs Dotter kan faae.
Mig tykkes det är tungt at udride.

7. Marstigs Dotter smiler under Skind:
Mig tykkes o. s. v.
»Gud give, den Ridder han var min.»
Mig tykkes det er tungt at udride.

Stanz. 6. Före denna strof förekomma i traditionerna tvenne verser, som onödigt afbryta berättelsen och tydligen äro ett tillägg af senare tider:

Huru mycket vill du mig gifva,
Tiden görs mig lång. —
Så vill jag till din kära moder skrifva.
Men jag vet, att sorgen är tung.

Och ville du gifva mig en skäppa med gull,
Tiden görs mig lång. —
Så skulle du få resa till din moder så huld.
Men jag vet, att sorgen är tung.

Stanz. 41. Rättast och mer enligt denna sångs natur torde man så hafva ändrat detta ställe:

Så glömde hon bort syster, så glömde hon bror,
Så glömde hon bort sin sorgbundna mor —

men då det allmänt sjunges så af allmogen, har man ej velat ändra detta vackra undantag från folkmyten om trolldryckens kraft, att verka glömska af allt det förflutna.

I första omqvädet sjunges allmännare: *Och tiden han göres mig lång,* hvilken läsning tillhör den anförda musiken.

G.-A.

Såsom i anteckningarna till n. 1, *Den bergtagna,* nämdes, är *Bergkonungen* en variant till den förra. Till de motstycken, som anfördes i samma anteckningar, kunna följande tilläggas, nämligen: MEINERT, *Volkslieder in der Mundart des Kuhländchens,* n. 43; SCHERER, *Jungbrunnen,* n. 7; *Wunderhorn,* 4: sid. 77, *Wassermanns Braut;* ERK, *Liederhort,* n. 17, *Der Wassermann,* och n. 17[a], *Wassermanns Braut;* HOFFMANN VON FALLERSLEBEN, *Schlesische Volkslieder,* n. 2, *Die unglück-*

liche Braut (jfr *Deutsches Museum*, hgg. von R. PRUTZ, 1852: 2: sid. 164); KRETZSCHMER-ZUCCALMAGLIO, 2: sid. 92, samt BÖHME, n. 90, *Wassermanns Braut*, hvarifrån en del af dessa citat hemtats. Visan omtalas ock hos UHLAND, *Schriften*, 7: sid. 387. »Visan om vattumannens brud», säger BÖHME, »sjunges visserligen i skilda delar af Tyskland, men när allt lägges tillsammans, synes imellertid ämnet blott vara hemma i de ursprungligen slaviska länderna (Schlesien, Brandenburg och Lausitz) och från dem hafva invandrat till Magdeburgska och Dessauiska områdena. I södra Tyskland och Thüringen samt vid Rhen äro sagan och visan fullkomligt obekanta. Skulle sagan möjligen ursprungligen vara *slavisk?*»

Ett af vittnena för det sid. 2 o. f. omtalade sammanhanget mellan visorna om den bergtagna och *Harpans kraft* eller följande visa hos FIEDLER, *Volksreime und Volkslieder in Anhalt-Dessau* (*Volkslieder*, n. 1), må här anföras:

Die schöne Agniese.

Es war ein wilder Wassersmann,
Der wollte des Königs Tochter aus England han,
Die schöne Agniese.

Er liess eine Brücke mit Gold beschlan,
Darüber sollte sie spazieren gan,
Die schöne Agniese.

Sie hat darüber wohl manchen Gang,
Bis sie mit der Brück' ins Wasser sank,
Die schöne Agniese.

Sie war unter dem Wasser ganz sieben Jahr lang,
Bis sie ihre sieben Söhne gebar,
Die schöne Agniese.

Sie nahm ihre sieben Söhne bei der Hand,
Und ging mit ihnen nach Engelland,
Die schöne Agniese.

Da hörte sie die Glöckchen in England schlan,
Da wollte sie in die Kirche gan,
Die schöne Agniese.

29. BERGKONUNGEN.

Als sie nun in die Kirche kam,
Da beugte sich Alles, was drinnen war,
Vor der schönen Agniese.

Was beugt ihr euch, ihr Christenleut'?
Ich bin das wilde Wassersweib,
Die schöne Agniese.

Als sie nun aus der Kirche kam,
Da stand der wilde Wassersmann
Vor der schönen Agniese.

Agniese, willst du wieder mit unters Wasser gehn (gan),
Oder willst du dein Leben auf dem Kirchhof lassen (lan),
Du schöne Agniese?

Eh' ich wieder mit unters Wasser geh,
Eh' will ich mein Leben auf dem Kirchhof lassen,
Ich schöne Agniese.

Da zog er aus sein blankes Schwert,
Und hieb ihr ihre Häuptlein ab,
Der schönen Agniese.

Und wo ein Tröpflein Blut hinsprang,
Da standen drei Engelchen mit Gesang
Vor der schönen Agniese.

Bergkonungen är öfversatt hos MOHNIKE, *Altschwedische Balladen,* n. 16; WOLFF, *Proben altholländischer Lieder,* sid. 131, samt *Halle der Völker,* 2: sid. 81; R. WARRENS, n. 8, och KEIGHTLEY, sid. 103. HOFFMANN VON FALLERSLEBEN refererar visan på dels prosa och dels vers i nyss anf. arbete under n. 1, *Die schöne Hannele.*

30.

Herr Peders sjöresa.

Är en af de allmännaste folkvisor och finnes äfven tryckt från flere orter. Den här anförda är upptecknad efter traditioner i Vermland, Nerike och Upland, och jemförd med ett exemplar, tryckt i Carlskrona 1787 [?].

Den i Uppland förekommande förändring af denna folksång med omqvädet

Men sjön förråder så många

liknar ganska mycket den danska visan om *Jon Rimaardsøns Skriftemaal.* Se *Nyerup,* II. sid. 221.

G.-A.

1, 2.

MOHNIKE, som i *Volkslieder,* n. 10 och n. 11, öfversatt båda uppteckningarna, sätter vår andra uppteckning före den första, derför att han anser den bättre: den är kortare och har ett omqväde, hvilket saknas i *Det var den unge herr Peder.* Likväl är öfvermodet hos denna visas hjelte förträffligt skildradt, äfvensom lottdragningen — anser MOHNIKE — kunde vittna för högre ålder. Han påpekar ock *Jon Rimaardsøns Skriftemaal, Udvalgte Danske Viser:* n. 92 som motstycke, samt anmärker följande. I vår uppteckning 2 faller herr Peder biktande ned för *sin styrman,* i vår 1 framför *masten,* om hvilken det några

stanzer förut är sagdt att den är bräckt. Skilnaden skulle komma sig deraf, att ordet *segelträl*, styrman, af en omarbetare blifvit taget för *segelträ*, mast, hvilket senare ord äfven skulle vittna för senare uppkomst. Det anförda danska motstycket, hvilket liksom vår 2 har omqväde (»Men Søen hun tager saa Mangen»), har

22. . . . . .
. . saa gjorde han sit Skriftemaal
Alt til det Segletræ.

Den danska visan, ett utfördt poem i 24 stanzer, har till och med SUHM, *Danmarks Historie*, II: sid. 287, ansett gälla en historisk person, som skulle varit bror till en Bendix och Lave Rimaardsøn, hvilken senare också blifvit besjungen såsom röfvare och våldsman (*Udvalgte Danske Viser*, n. 91 och 93). Den har flere olikheter med vår 1; så t. ex. förekomma der icke beskrifningen på fartyget, ingenting om gudlösheten hos »skeppare och styresmän» m. m.; hr Peder föreslår icke der sjelf att kasta tärning, och i stället för det svenska

16. . . . . .
. . mången redlig bondeson
Låtit sätta qvicker i jord

har den:

25. . . . . .
Saa mangen ærlig Bondesøn
Begravet i hedensk Jord.

Visan finnes redan i VEDELS *It Hundrede udvaalde Danske Viser*, 3: n. 2, *Her Jon Rimaardssøns Skrifftemaal oc Endeligt*. Redan VEDEL säger, att denne Jon Rimaardssøn möjligen varit »Bendit Rimardssøns Broder, som ocsaa vaar en Søhane, oc fangede Her Alff Anno 1289». I *Udvalgte Danske Viser* återfinnes visan under n. 92 och hos KRISTENSEN två uppteckningar, 1: n. 6 och 1: n. 119. Hos LANDSTAD, n. 82, *Unge herr Peder på sjöen*.

På svenska hos ARWIDSSON, 2: n. 67, *Herr Peders Sjöresa*, och hos FAGERLUND, sid. 194, en uppteckning med melodi. Sjelf har antecknaren upptecknat ett hit hörande fragment, med vacker melodi, från Dalarna.

30: 1, 2. HERR PEDERS SJÖRESA.

ATTERBOM synes hafva fått sin uppteckning, *Herr Pädars Sjöresa* i *Poetisk Kalender* 1716, sid. 52, från GYLLENMÄRS'ska handskriften, ur hvilken vi meddela följande:

1. Här pädher går på gården
krusat haf*uer* han håår,
gåår han för sin föster mor
lären i mig godh rådh,
mädh siön tager så månghen.

2. Inthe skalt tu på landhet döö,
eij heller blifua slaghen i krij,
vachta tigh vell för bölian blå
hun krencker titt ongha lif.

3. Snechan ligher på landhit,
gräset vndher henne gror
then ther icke af lan dhet drager
tienar icke sin herre i tro.

4. När som the komme sigh mit på sundh
bölian bordhi at slå,
han skreftha sigh för sin styresman
han kunne eij presten nåå.

5. Thet var tå här pedhar,
han faller på sin knä,
och så gorde han sit skrefter måll
alt för ett segel trä.

6. Röfuat hafuer jagh kiörcker
klåster hafuer jagh brent,
så mången är then stolts jung fru
iagh hafver med ordhen krengt.

7. Låckat haf*uer* jagh enckor,
suecket haf*uer* jagh möö
thet kom aldri uthi min hugh
iagh skulle på siön dödh.

8. Kommer här noghen till lands
min modher spörgh ef*ter* migh
sigh iag tienar på frammande land
så sörgher hon inthe migh.

9. Kommer här noghen till landhs
min fästemöö spörgh efter migh
sigh iagh legger på hafzens grund
om hun vil giftha sig.

Ursprungligast framträder visan, till grund för hvilken ligger en legend, i en skotsk uppteckning, hvilken professor GRUNDTVIG benäget påpekat för oss. Visan följer:

Brown Robyn's Confession[94].

1. It fell upon a wodensday,
Brown Robyn's men went to sea;
But they saw neither moon nor sun,
Nor star-light wi' their e'e.

2. We'll cast kevels us amang,
See wha the unhappy man may be;
The kevel fell on Brown Robyn,
The master man was hee.

3. It is nae wonder, said Brown Robyn,
Altho' I dinna thrive;
For wi' my mither I had twa bairns,
And wi' my sister five.

4. But tie me to a plank o' wude,
And throw me in the sea;
And if I sink, ye may bid me sink,
But if I sink, just lat me bee.

5. They 've tyed him to a plank o' wude,
And thrown him in the sea;
He didna sink, tho' they bade him sink,
He swim'd, and they bade lat him bee.

6. He hadna been into the sea
An' hour but barely three;
Till by it came our blessed lady,
Her dear young son her wi'.

94 PETER BUCHAN, *Ancient Ballads and Songs of the North of Scotland.* Edinburgh 1828. 1: sid. 110.

7. Will ye gang to your men again?
   Or, will ye gang wi' me?
   Will ye gang to the high heavens,
   Wi' my dear son and me?

8. I winna gang to my men again,
   For they wou'd be fear'd at mee;
   But I wou'd gang to the high heavens,
   Wi' thy dear son and thee.

9. It's for nae honour ye did to me, Brown Robyn,
   It's for nae guid ye did to mee;
   But a' is for your fair confession,
   You' ve made upon the sea.

Herr Peders sjöresa, båda uppteckningarna, är öfversatt af R. WARRENS, n. 39: 1, 2.

31.

Den lille båtsmannen.

1.

Denna öfver hela Skandinavien allmänna folkvisa sjunges med förändrade melodier i alla Sveriges provinser. Den är den sista af *Grimms* öfversättningar och kallas *Gutes Ende.* Af misstag anför han i anmärkningarna följande: *Dieses Lied findet sich auch Schwedisch: Gangerpiltens Wisa,* Gefle 1801; Gangerpilt är danskt, *Syv* IV. 36, *Nyerup* IV. 122, och finnes ej på den i Gefle 1801 utgifna visan. *I Poetiska kalendern för* 1816 har denna folksång af herr magister *Atterbom* med förbättringar blifvit införd. I allmänhet hafva de traditioner, som ännu finnas i Norrland, bäst bibehållit sin urform och förråda minst senare tiders handläggning. Denna är upptecknad efter traditioner i Norrland.

I alla tryckta exemplar, så väl som i danska upplagorna, finnes ännu en slutvers, som i norrländska traditionen saknas; och analogt med andra folkvisor om konungasöners förklädningar, då de äro stadde i giljarevärf, är alltid sista versen den förvånande katastrofen, då tiggarmasken afkastas och en konung eller konungason plötsligen uppenbaras; såsom det heter i *Pilgrimen:*

Han kastade af sin trasiga rock,
Derunder de röda gullsnörena satt.

Han kastade af sin slokiga hatt,
Derunder den röda gullkronan satt.

Bland de varianter, som näst den norrländska bibehållit sig oförändrade, är en i Uppland upptecknad tradition, som äfven här blifvit använd, och börjas:

Jungfrun satt i buren
Och sydde gull på skinn;
Kom en liten båtsman,
Tittade in.
En liten skön jungfru rinner ungersven i hugen.

Den bland de öfriga förändringarna af denna folkvisa, som minst förråder senare tiders handläggning, är antecknad i Vestergötland och nästan ord för ord öfverensstämmande med den, som blifvit tryckt i Skara 1763.

3.

En tradition från Östergötland skiljer sig obetydligt från föregående, utom i första strofen, som börjas:

Jungfrun satt i kammaren, stack silkestäcken röd,
Till henne kom en gångarpilt, begärde ett stycke bröd.

Efter en tradition, insänd från Småland med inledning och slut, som tydligen förråda senare tiders handläggning.

G.-A.

1, 3.

GRIMMS anmärkning synes hemtad från noten till n. 186 i *Udvalgte Danske Viser*, der det, 4: sid. 351, heter »Denne Romantse haves ogsaa paa Svensk trykt i Gefle 1801», ehuru han från danskan lånat en titel åt den svenska visan.

I samma not läses äfven: »Det første Vers i Svenskan synes vistnok at savnes i Peder Syvs Udgave, og dog [?] synes bemeldte Vers at være et Tillæg af en senere Haand.»

Omqvädet är i uppteckningen i *Udvalgte Danske Viser:*

Forinden den Fryd saa leve de sammen baade (i st. 21: baade sammen);

men i noten heter det: »I Dansken synges den gemeenlig med det Omqvæd:

For de spillede, de spillede Guldterning.»

Hos ARWIDSSON, 2: n. 103, *Gångarpilten*, hvilket ock är titeln på ATTERBOMS uppteckning i *Poetisk Kalender*, 1816: sid. 41, under det en uppteckning, med melodi, hos DJURKLOU, *Ur Nerikes Folkspråk*, sid. 105, heter *Liten Sjöman*. GRUNDTVIG, som redogör för de svenska uppteckningarna, meddelar ett skillingstryck, *Fyra stycken helt nya och Lustiga Wisor, Den Första: Om en rolig Friare . . . Tryckte nu i Åhr*, tre förut icke tryckta fragment samt en vers från GRØNLAND, sid. 15. Från skillingstrycket kan ytterligare nämnas, t. ex. *Twenne nöjsamme, och alt för sköna Kärleks-Wisor, Det är idel wanliga Samtal, emillan ungerswännar och Jungfrur . . . Den Andra: Hör du lilla båtsman hwad jag säger dig &c. Säljaren, underrättar wäl kjöparen om den wänliga wackra Melodien. Detta är förbättrat och framgifwit nu i åhr andra gången.* Visan har här 17 stanzer. Några läsarter kunna antecknas:

2. Första Gultärning på Tafwelbordet sprang,

8. Hör du lilla Båtsman du gånger jfrån mig,
Gull och gröna ängar dem wil jag gifwa dig,

15. Båtsman går på golfwet och hwässer up sit Swärd,

Visan förekommer på danska först hos SYV, 4: n. 36 — enligt GRUNDTVIG, 238, sannolikt från 1600-talets tradition — derefter i *Udvalgte Danske Viser*, n. 186; hos KRISTENSEN, n. 2, *Skjøn Jomfru og lidel Baadsmand;* på norska hos LINDEMANN, 1: n. 29, utom tre uppteckningar, som GRUNDTVIG erhållit från BUGGE.

Alla dessa uppteckningar hafva ett skämtsamt lynne och den äldsta kända af dem, den hos SYV, 1695, gör icke något undantag härifrån, så att ingen särskild anledning tyckes finnas för något antagande, att visan från början varit annat, än hvad hon nu är, en skämtsam dikt om ett »äfventyr». Imellertid antyder ännu en skandinavisk uppteckning, att här en inom folktraditionen i allmänhet ej ovanlig — ty det nya skämtar ej ogerna med

det gamla — metamorfos från allvar till lek egt rum. Enligt en fin anmärkning af GRUNDTVIG är *Tavlkvæði* i *Íslenzk fornkvæði*, n. 38, allt igenom hållen i en allvarsam ton: »spelaren är der icke en förklädd prins — som i alla fall icke sätter något på spel — utan uppträder i sin sanna skepnad som en riddare, hvilken, visserligen dragen af en annan lidelse än spelets, kommer till den farliga, bedårande spelarinnan, som hitintills har vunnit allt, ända från »strumpor och skor» till »femton bon», från en hvar, som vågat leka tafvel med henne. Då nu riddaren spelat bort sina sex borgar och all sin egendom, sadel och häst, strumpor och skor, går han ut på gården och anropar högtidligt Gud och allt heligt om bättre lycka, kommer derpå in med bleka kinder och sätter upp hufvud och hals mot jungfruns hand, som han nu vinner.» Den första af uppteckningarna i *Íslenzk fornkvæði* förskrifver sig från en handskrift från 1665 och den sista är af ungefär samma ålder; båda hafva således genast ett gifvet försteg i ålder framför SYVS. Men när de spelande sätta upp sina egna lif, eller, som i den isländska uppteckningen F, menniskor såsom vore de ting:

9. »Vilirðu, frúin, tefla við mig,
sextíu kastala set eg út við þig.»

10. »þar set eg mina þernu ígen,
eg má vel svara þèr, velborni sveinn!» —

flyttas tanken ovilkorligen vida längre tillbaka i tiden, om icke till hedendomen, så åtminstone till en af skuggorna från den i den kristna tiden, träldomen. Den från stämningen i de öfriga skandinaviska uppteckningarna skilda karakteren hos den isländska visgruppen behöfver likväl, som GRUNDTVIG anmärker, icke bero på en särskild isländsk utveckling; utan tör anledningen till skiljaktigheten snarare kunna sökas deri, att de isländska visorna representera dikten på ett äldre stadium än de dansk-norsk-svenska motstyckena, må hända visan sådan den sjöngs i Danmark under 12:te och 13:de århundradet. I stället för en skämtsam visa framkommer då en genrebild från gamla tider, hvilkas vilda seder sticka fram mellan de blomster poesien kastat öfver dem, liksom skogen med lummergräset och smultronrefvorna kläder stigmannens öfvergifna tillhåll.

31: 1, 3. DEN LILLE BÅTSMANNEN.

Ett par slaviska visor, en rysk hos GOETZE, n. 56, *Heiraths-anträge*, och en vendisk hos HAUPT UND SCHMALER, **2**: n. 60, *Alles gewonnen*, erinra i ringa mån om vår visa.

Den *Pilgrimen*, som anföres ofvanföre, sid. 161, är förmodligen en af de fem visor, AFZELIUS i ett bref till RÄÄF omtalar. (RÄÄF, sid. 215).

Uppteckningen 1 är öfversatt af STEPHENS, *Foreign Quarterly Review*, 1840: October; af MOHNIKE, *Volkslieder*, n. 39, och af R. WARRENS, n. 22.

32.

Herr Äster och fröken Sissa.

1.

Ehuru tryckt nästan i alla landsorter[?] och ganska allmän i gamla vissamlingar, sjunges dock nu mera sällan denna folkvisa. Denna tradition är med sin melodi uppteckned i Vestergötland och särskildt tryckt tillika med föregående i Vexiö. Sjelfva upplösningen är den samma som uti visan om *Ingefred og Gudrune* hos *Nyerup*, IV. sid. 158.

Stanz. 15. Härmed slutas den danska visan, som synes vara en sammansättning af denna och *Riddar Olle:*

31. Han klapped hende ved hviden Kind:
»Du sørg' ikke Allerkjæreste min!

Det var mine Svenne, Dit Bure brød,
Selv var jeg den Din Ære nød.»

Stanz. 23. *Led,* port, lider, provinsord; se *Ihres Dial. Lexik. Hviteborgs led,* hvita borgens port?

Stanz. 26. *Bruare,* ett gammalt adjektiv; *bruarehus, sjöarestrand,* brudehus, sjöastrand.

Stanz. 26. *Blus* eller *blous,* bloss, provinsord; *Ihr. Dial. Lexik.*

2.

Efter ett manuskript in 4:o på Kongl. Biblioteket i Stockholm med titel: *Någre gamble Wijser aff allehanda slagh, widh sin eigen gamble och Enfaldige Composition, al-*

äeles förvtan någor ändring eller Emendation, Såsom dhe öffwer kombne och vthi hastighet afskrefne äre. [ɔ: *Mythiska Sånger och Folkvisor*, sid. 98 o. f.]

G.-A.

1, 2.

I föregående upplaga var 2, *Herr Råstigh*, betecknad som variant till nuvarande n. 33, *Riddar Olle*, under det den tydligen har en rigtigare plats som variant till *Herr Äster och fröken Sissa*, såsom ock GRUNDTVIG, 277, bestämmer den. Svenska motstycken äro *Fru Margaretha*, ARWIDSSON, 2: n. 132, samt en fullständig och tre fragmentariska uppteckningar, hvilka GRUNDTVIG bifogat som *Bilag* till sin *Brud i Vaande*. Antingen hit eller till *Riddar Olle* höra de förvirrade fragment, som meddelas hos RANCKEN under n. 5.

På danska finnas 10 uppteckningar, af hvilka 4 gamla icke varit tryckta förrän hos GRUNDTVIG; 6 nya meddelas af KRISTENSEN, 1: n. 85: A, B, *Den trofaste Ridder*, och 2: n. 77: A—D, *Brud i Vaande*. I *Udvalgte Danske Viser*, 5: sid. LXXVI, har en melodi följande, möjligen hithörande textrad:

Ridder Oven han reed sig alt op under Ø.

På isländska sex uppteckningar, som meddelas hos GRUNDTVIG; något beslägtad med förevarande visa anser GRUNDTVIG *Margjit aa Jón i Vaddelió* hos BUGGE, n. 6, vara.

Texten i denna, den barmhertige riddarens visa, varierar på flere sätt. I 5 danska uppteckningar är, såsom i vår 1 — möjligen genom påverkningar från de visor, som höra till samma grupp som vår *Riddar Olle* (jfr ock stanz. 7, 8 i *Herr Äster och fröken Sissa* med stanz. 11—13 i *Riddar Olle*, 1) — riddaren sjelf fadren; i de öfriga danska och svenska antingen en okänd våldsman eller ock obestämd; i de isländska visorna är han en känd man. I ett par af de svenska uppteckningarna hos GRUNDTVIG vill modren till och med förgifva sin sonhustru, som riddaren försvarar o. s. v.

Uppteckningen 1 är öfversatt hos MOHNIKE, *Altschwedische Balladen*, n. 17.

33.

Riddar Olle.

1.

Efter en tradition från Östergötland, meddelad ur herr Wallmans samlingar och jemförd med uppteckningar från Småland och Vestergötland. Denna visa sjunges i landsorterna ganska allmänt, med åtskilliga förändringar, bland hvilka en ifrån Småland mest närmar sig den hos *Syv* förekommande IV. n. 62, *Grimm* pag. 195, och för samlares skull med sin melodi såsom variant meddelas.

Stanz. 15. Å den anförda handskriften var tecknad följande anmärkning: »Att i forntiden andra än furstinnor burit kronor, intygar *Vita St. Catharinæ, M. Scr. Bibl. Lincop.*, der auktor berättar, att St. Katarina fått i arf efter sin svägerska Gydha en *circulum aureum seu coronam, quam vivens gestare solebat, secundum patriæ consvetudinem, quæ tanti valoris erat, quod pretio ejus per ingentem annum b. Brigitta et filia ejus quoad victualia competenter procurabantur. (Romæ eodem tempore versabantur.)*»

2.

Efter traditioner från Småland.

Stanz. 7. Denna strof, som vanligast af de vid ordval sorglöse sångarne oftast sjunges:

Riddar' Olle hade en gammal skinnfäll,
Han kunde tala bättre än Riddar Olle sjelf.

läses i danskan mera poetiskt:

Herr Samsing haver to Nattergale,
De kunne saa artig om Fruer tale.

3.

Efter traditioner i Östergötland.

G.-A.

1—3.

Brud ikke Mö är titeln på motsvarande visa hos GRUNDTVIG, 274; och detta tema, som var före i vår *Herr Äster och fröken Sissa*, förekommer i en följd af icke färre än 7 visor, n. 274—80 hos GRUNDTVIG, af hvilka hvar och en har sitt särskilda karakteriserande drag till kännemärke. Såsom två karaktermärken för den visgrupp, till hvilken *Riddar Olle* hör, nämner GRUNDTVIG *den talande brudsängen* (sängfällen) och *ombytet af brud*, hvilka båda återfinnas i vår andra och med fragment från flere håll tillökade tredje uppteckning, men saknas i den första, under det båda återfinnas i en femte svensk uppteckning, meddelad i inledningen till *Brud ikke Mö*.

DJURKLOU, *Ur Nerikes Folkspråk, Äldre Folkvisor*, 4, anser sin *Konungen och Guldsmedens dotter* röja nära slägtskap med så väl föregående visa och denna som ock med ARWIDSSONS *Riddar Lage och Stolts Elensborg*, 1: n. 56, samt *Herr Peder och liten Kerstin*, 1: n. 57, A och B. Han antager, att den förstnämda visan är en ny, om ock något olika uppteckning af den om *Konungen och Guldsmedens dotter*, som omnämnes hos ARWIDSSON, inledningen till 1: n. 56, och anmärker, att hon företer någon frändskap med *Dankongen og Guldsmedens Datter* hos GRUNDTVIG, *Gamle danske Minder, Ny Samling, Heft.* 1, 2, sid. 67, hvarigenom hans, antagligen af olika beståndsdelar sammansatta visa skulle få samband med traditioner om Valdemar Atterdag och hans Gotlandståg 1361. Att detta icke inverkar på

de här meddelade *Herr Äster och fröken Sissa* samt *Riddar Olle*, inses lätt, då dessa icke förete någon frändskap med den anförda GRUNDTVIG'ska uppteckningen; det framgår för öfrigt, hvad särskildt *Riddar Olle* angår, af de skotska visor, som nedanföre nämnas.

På danska återfinnes visan, utom der vi redan antecknat, hos SYV, 4: n. 62, aftryckt, förkortad från 37 till 33 verser, i *Udvalgte Danske Viser:* n. 194, *Ingefred og Gudrune*, och från senare tider hos KRISTENSEN, 1: n. 53, *Ingefred og Gunder*. På tyska har den icke blifvit funnen, fastän der förekommande namn, det danska Vendelrod, hvaraf möjligen vårt *Väna lill'*, kunde vara det tyska *Vendildrud*, liksom Sölverlad *Salvalindis* o. s. v., i enlighet med hvad GRUNDTVIG påpekar.

Deremot finnes visan i Skotland och har der varit och må hända är ännu mycket utbredd. Hos HERD, 1: sid. 83, *Bothwell*, aftryckt hos AYTOUN, 2: sid. 85, och hos CHILD, 1: sid. 158, en uppteckning, der den ursprungliga folktonen är ganska väl bevarad; hos W. SCOTT, *Minstrelsy*, 3: sid. 52, *Cospatrick* (CHILD, 1: sid. 152), till formen mera ett utfördt poem, sammansatt af två uppteckningar; hos BUCHAN, *Ancient Ballads*, 1: sid. 204 (CHILD, 1: sid. 288), *Lord Dingwall*, till hvilka kan läggas en af CHILD och GRUNDTVIG nämd visa »of a suspicious character» hos R. H. CROMEK, *Remains of Nithsdale and Galloway Song* (London 1810): sid. 205. Nämnas kan ock, att MOTHERWELL, som i *Introduction*, sid. LXIX, betecknar balladen såsom »very popular» och »known to reciters under a variety of names», i *Appendix*, sid. XVI, lemnar första versen och melodien till en uppteckning, *Lord Bengwill*.

Bland de många magiska sätt, att utröna en qvinnas oskuld, som förekomma i medeltidsdikterna, träffar man icke hvarken den sängfäll och andra talande ting eller de talande näktergalar, som förekomma i hit hörande visgrupp.

Vår uppteckning 1 är öfversatt hos MOHNIKE, *Volkslieder*, n. 23, och af AMALIA VON HELVIG i *Nordensaal* n. 8.

34.

Slottet i Österrik.

Anses af *Nyerup* vara tyskt original; men då den i flere århundraden i Sverige varit en älskad folksång och redan allmänt var af trycket utgifven på 1600-talet, har den all rätt till ett rum i denna samling. Det är för öfrigt oafgjordt, hvilket land dessa, de germaniska, anglosaxiska och götiska folkstammarnes egendom, ursprungligen tillhöra: se *Grimms* förträffliga inledning till sina öfversatta *Heldenlieder*, sid. XXXIII etc. Denna folkvisa har i senare tider blifvit på flere ställen i tyska samlingar omtryckt, såsom i *Bragur*, VI. 1 *Abtheil.* sid. 205, hos *Eschenburg* och i *Des Knaben Wunderhorn;* samt äfven af magister Atterbom omarbetad införd i *Poet. Kalendern* 1816. En uppteckning, sänd från Vestergötland, öfverensstämmer fullkomligen med det här anförda exemplar, som är tryckt 1688, och finnes i prof. Zetterströms samlingar. Af den förtjenta musikkännaren, herr justitierådet Groenland i Köpenhamn är oss meddelad den gamla tyska melodien, och vi tro oss göra hvar musikälskare ett nöje, då vi bland bilagorna äfven meddela den.

Stanz. 1. I de svenska tryckta exemplaren upprepas ej sista orden af första raden; men i sången sker det merendels både i första och i den tredje såsom ett eko. Troligen har i forna tider, såsom ännu i finska allmogens runor, en korus af åhörarne upprepat dessa ord.

G.-A.

---

34. SLOTTET I ÖSTERRIK.

Slottet i Österrik, som förekommer redan i GYLLENMÄRS' visbok, sid. 26, är under titel *Dödsfången* tryckt i *Poetisk Kalender* 1816: sid. 32 o. f. I skillingstrycket märkes visan först i *Twå Werlzlige sköne Wijsor... Then Andra. Thet ligger ett Slott i Österrijk, Thet är så wäl bebundit, etc. Tryckt, Åhr* 1642, derefter flerfaldiga gånger. Texten i föregående upplaga är jemförd och delvis rättad efter den anförda skillingsvisan.

Visan återfinnes, som ofvanföre nämnes, i GRÄTERS *Bragur,* 6: 1: sid. 205 [aftryckt hos KRETZSCHMER, 1: n. 43], hos J. ESCHENBURG, *Denkmäler alter Dichtkunst* (Bremen 1799), sid. 446, och i *Wunderhorn,* 1: sid. 200, *Der unschuldige Tod des jungen Knaben,* hvilkens från ett flygblad hemtade text antagligen ligger till grund för vår svenska; i sin anmälan af *Wunderhorn* betecknar GÖTHE den som en »ernste Fabel, lakonisch trefflich vorgetragen». Den finnes, på tyska, vidare i en *Niederdeutsches Liederbuch,* n. 72, tryckt i början på 1600-talet, som i defekt exemplar fanns i UHLANDS ego; hos HOFFMANN VON FALLERSLEBEN, *Schlesische Volkslieder,* n. 8; hos ERK, *Liederhort,* n. 6 och 6[a]; FIEDLER, n. 12; MEINERT, sid. 53; VILMAR, *Handbüchlein,* sid. 99; SCHERER, *Jungbrunnen,* n. 17; och BÖHME, n. 27. Hon var till och med känd redan på 1500-talet enligt en hänvisning hos BÖHME till andra delen (1542) af FORSTERS *Liederbücher* (1—5. Nürnberg 1539—56), der en melodi finnes angifven med följande underlagda ord, hvilka, trots åtskilliga skiljaktigheter, torde höra hit eller åtminstone till någon äldre grundval för *Slottet i Österrik:*

Es ligt ein schloss in Oesterreich,
das ist gar wol erbawet
von zimmet vnd von negelein,
wo find man solche mauren, ja mauren.

På holländska hos HOFFMANN VON FALLERSLEBEN, *Niederländische Volkslieder, Weltliche Lieder,* n. 25, och på danska i NYERUPS *Udvalg af Danske Viser,* 1: n. 14.

MOHNIKE, som i *Altschwedische Balladen,* n. 17, gjort sig det besväret att öfversätta *Slottet i Österrik,* anser den omständigheten, att i den svenska visan *en* jungfru diktat visan och icke som i den tyska *tre,* intyga en vigtig variant, hvilken talar för

att visan ursprungligen är svensk. Det gamla *vin* ɔ: *vän* hade i Tyskland blifvit gjordt till *Wien*, och till grund för *Österrike* skulle ligga *Austrriki*. Härtill svarar HOFFMANN VON FALLERSLEBEN, *Schlesische Volkslieder* n. 8, *Der unschuldige Tod des jungen Knaben:* »Derpå kommer väl ingen att tänka, som fattat de nordiska och de tyska folkvisornas olikhet. Visan är till innehåll och diktion fullkomligt tysk, och torde först på 30-åriga krigets tid kommit öfver till Danmark och Sverige; *till sin vän* är ett blott missförstånd och den danska texten har derföre fullt rigtigt *til Wien i Østerrige.*»

Hos MEINERT heter det:

War hôt denn ao dos Lid erdôcht,
Gesounge ao desglaichen?
Drai schiene Jounfrailain zu Dem,
Ae'm Schlos ai Esterraichen.

Ett slott *Dem*, sammandraget af *Deben*, finnes i Österrike, nära ungerska gränsen; jfr UHLAND, *Anmerkungen zu den Volksliedern*, 4: sid. 142 o. f., hvilken anser dikten förskrifva sig från 16:e århundradets slut och vara en efterklang af en äldre dikt, *Frau Nachtigall*. Enligt BÖHME är Rosenberg (vårt »Rosenborg») förmodligen den i Böhmen vid Moldau, ej långt från gränsen belägna lilla staden med detta namn.

35.

Den förtrollade prinsessan.

Sjunges med samma melodi, som den föregående, med hvilken den oftast i folkets små samlingar delar samma blad af ett tryckt ark. De äldsta upplagorna äro dock ensamt tryckta med titel: *En vacker dock mycket bedröflig visa om en konungsdotter, huruledes hon af sin styfmoder med trolldomskonst blef förvandlad till näktergal, och huru hon omsider, genom Guds försyn, af en riddare blef befriad* — prydda med träsnitt, samt utan tryckningsort och år, men som det synes från slutet af 1600- eller början af 1700-talet: det är således sannolikt af herr *Nyerups* anmärkning till den danska visan, sid. 388, att den är en ordgrann öfversättning af den svenska, eller äro de båda öfversättningar af samma original.

G.-A.

NYERUP yttrar angående det danska motstycke, som upptogs i *Udvalgte Danske Viser*, n. 39, bland *Anmærkninger*, I: sid. 388, att det »lemnas efter tre jemförda tryckta exemplar, af hvilka ett med årtalet 1721»; äfven om något äldre svenskt skillingstryck kunde uppvisas, blefve deraf icke sannolikt, att den danska visan är en ordagrann öfversättning af den svenska. Skulle äldre tryckår hos anträffade skillingstryck gifva en visa prioritet, synes för öfrigt här vid lag den svenska visan ingenting hafva att vinna, då det äldsta svenska skillingstrycket, åtminstone i Kongl. Bibliotekets samling, är »Tryckt Åhr 1738»; vi anföra dess titel: *Twenne Nya och vackra WISOR, Then Första: Om en Ko-*

nungs-Dotter, huruledes hon af sin Stjuf-Moder, med Truldoms-Konst, blef förwandlat til en Nächtergal, Och hurulunda hon omsider af en Riddare ther ifrå blef befriad. Sjunges som: Thet ligger ett Slott i Österrik, etc. . . . Då en del rim falla sig naturligare i den danska redaktionen än i den svenska, har antagandet, att den förra ligger till grund för den senare, större skäl för sig än motsatsen. Både danska och svenska uppteckningar synas för öfrigt hafva framgått ur flygbladet; uppteckningen från norra Dalsland i *Runa*, 1844: sid. 94—96, bland *Svenska Folkvisor*, 2, förskrifver sig tydligen från detta håll, och *Den förtrollade Näktergalen* i *Poetisk Kalender*, 1816: sid. 44, är alldeles uppenbart efter skillingstrycket. Både den svenska och den danska visans ålder är eljest obetydlig mot den för öfrigt okända holländska visa, som med begynnelseorden »In oostenryck daer staet en stadt, si is wel ghecieret» tillkännagifver sig som hit hörande, och hvilkens melodi finnes i en reformert sångbok från 1540, *Souterliedekens ghemaect ter eeren Gods, op alle die Psalmen van David* . . . . . *Gheprent Thantwerpen By my Symon Cook.*

Visans härkomst erbjuder ett icke lätt löst problem. Till stämning, klangfärg, ton är den tysk; hvarförutom hela tyska visor finnas, som till viss grad till innehållet åtminstone påminna om henne, och i för öfrigt icke motsvarande tyska visor anslag höras, som hafva motstycken i den dansk-svenska (eller svensk-danska) visan: vi anföra t. ex., till jemförande med vår stanz 6, följande ur *Von drei Gesellen aus Rosenthal* hos O. L. B. Wolff, *Braga*, 1: sid. 128:

12. »Bis du im Wald, kleiner Vogel stolz,
Kann Niemand dich bezwingen;
So zwingt dich der Hagel, der kelte Schnee,
Und das Laub wohl von der Linde.»

I anmärkningarna till *Van drie ghesellen uit Rosendael* nämner Hoffman von Fallersleben, *Holländische Volkslieder, Weltliche Lieder*, n. 13, att han i närheten af Bonn ofta hört följande sjungas, som han jemför med våra stanz. 4—6:

Nachtigall, klein Vögelein,
Willst du mich lehren singen?

Ich will dir dein Füss mit Gold beschla'n,
Dein Händ mit goldnen Ringen.

Ich bin des Walds klein Vögelein,
Kein Mann kann mich bezwingen —
So zwingt dich der Reif und der kalte Schnee
Unds Laub wol von der Linde.

Flere likheter finnas i efterföljande från BÖHME, 158 (UHLAND, 17: A) lånade:

Frau Nachtigall.

1. Dar licht ein stat in Osterrik
de is so wol geziret
All mit so mannigen blömlin blaw,
mit marmelsten gemüret.

2. Darümme so licht ein grüner wolt
ein gröner wolt darümme,
Darinne so singet frouw Nachtegall junk
umb unser beider willen.

3. 'Fraw Nachtegall, klein waltvöglin,
lat du die helle singen!'
»Ick bin des waldes ein vögelin klein,
unde mi kan nemant dwingen.»

4. 'Bistu des waldes ein vögelin klein
und kant di nemant dwingen,
So dwinge di de rip unde kolde sne
dat löveken von der linden!'

5. Und wenn de linde er loof verlüst,
so behölt se man de este;
Daran gedenkt, gi megdelin junk,
und holdet juw tom besten!

6. Und is de appel rosenrot,
de worm de is darinne:
Und is de gesell all süverlich
he is van falschem sinne.

7. Daran gedenkt, gi megdlin junk,
unde latet juw nicht bedregen!
Und laven juw denn de gesellen vel,
se don necht denn dat se legen.

8. Zwischen Hamborch und Brunswik
dar sind de breden straten,
Unde de sin lef nicht beholden mach,
de mot it varen laten.

9. Achter mines vaders hof
dar flücht eine witte duwe:
Ick bin so mannigem valken entflagen,
gefangen hefft mi ein ule.

10. De ule de mi gefangen hefft,
der wil ick wol entflegen,
To Regensporch aver der müren hen
to minem steden leve.

Som synes, är denna tyska visa icke original till vår, liksom ej heller *Gespräch mit der Nachtigall* hos ERK, *Liederhort*, 58[a]; UHLAND, n. 16; ERLACH, 1: sid. 273, *Guter Rath;* SIMROCK, n. 87, *Gespräch mit der Nachtigall;* och *Wunderhorn*, 3: sid. 165, *Jahreszeiten*, äro det.

Antingen är nu den danska — och *möjligtvis* äfven den svenska — visan öfversatt från ett förgånget tyskt original, eller har ett nordiskt ämne med inlagda reminiscenser från tyska visor blifvit omdiktadt till den ordmelodi, som blifvit känd och omtyckt genom *Slottet i Österrik*, hvilken ofta gör vår visa sällskap inom skillingstrycket. Det nordiska tema, som bestått diktens episka substans, skulle då kommit närmast *Jomfruen i Fugleham* hos GRUNDTVIG, 56, särskildt dennas variant C; i hvilken visa och i den närmast föregående *Jomfruen i Ulveham*, äfvensom i n. 58, *Jomfruen i Hindeham*, i grunden ett och samma ämne behandlas, liksom äfven enskildheter äro för alla eller flere af visorna gemensamma. Ulfven i vår visa kan förskrifva sig från *Jomfruen i Ulveham;* upphäfvande af förtrollning genom utgjutande af den förhexades blod — en icke ännu öfvervunnen folktro — återfinnes både i denna visa och i *Jomfruen i Hindeham*, under det likväl den skilnaden eger rum, att på det förra hållet jungfruns späde broder, på det senare hennes fästman räddar henne. Äfven UHLAND, *Schriften*, 7: sid. 401, är benägen för att antaga, att visan uppkommit af en blandning af tyska och nordiska element. Slutet har något främmadartadt; har visan

kommit från Tyskland, har hon likväl infogat sig i den nordiska ballad-diktningen; särskildt är förvandlingen till varg ett öfver hufvud endast i norden gängse tema. — Vår visas *systerdotter* tager sig skäligen matt ut i förhållande till de två nämdas *syster* och *brud*, och redan med detta drag synes den vilja förråda sig som en senare och *gjord* produkt, till hvilket äfven flerfaldiga missljud, såsom det att riddaren högeligen förundrar sig öfver näktergalens sång vid midnattsstunden, synas vilja göra henne.

Från det nämda skillingstrycket har på ett och annat ställe en bättre läsart blifvit upptagen, såsom i stanz 16 orden *på qvist* och *vist* i stället för *för visst* och *qvist* o. s. v. Till uppgifterna om visans förekomst i Sverige kan läggas, att en uppteckning finnes hos M. Axelson, *Vandring i Wermlands Elfdal* (Stockh. 1852), sid. 20 o. f.

36.

Florens och Margareta.

Denna äfven i *P. Syvs* och *Nyerups* samlingar upptagna folkvisa är troligen en bland de äldre skandinaviska traditioner och har ofta blifvit tryckt i Sverige. Den sjunges i Uppland, under den bifogade melodi, men lärd ur tryckta visblad. Den är äfven deraf märkvärdig, att till flere svenska folksånger, såsom visan om *Carl och stolts Narva*, dess rytm och melodi blifvit lånade.

G.-A.

Denna tarfliga visa finnes redan i GYLLENMÄRS' visbok, sid. 85, hvarifrån ATTERBOM synes hafva tagit den uppteckning, han bearbetat för *Poetisk Kalender* 1816 (sid. 25), under titel *Florens och Fru Margreta.* I skillingstrycket mötes hon tidigt, eller redan 1642, i *Twå Werlzlige sköne Wijsor. Then Första. Huru Florens och gamble Her Herman frijade til then rijka Frw Margreta, Florens fick korghen, Herman henne bekom, och huru Florens lät förgöra Herman, och fick Frw Margreta til ächta . . . .*; omtryckt 1693. Stanz 13 är i skillingstrycket icke det enda lumpna draget, utan här bedes till Gud för herr Herrman (i stanz 14)

Att han skulle aldrig uppstå,

och fru Margareta svarar genast (stanz 18) på Florens' frieri, sedan det bondskt inlagda sorgeåret utlupit:

»Du äst min aldra bästa vän;
Du skalt sofva på min arm.»

Något bättre än åtminstone här lemnade text, som synes vara ett upphjelpt skillingstryck — likväl har utg:n från det se-

nare måst upptaga ett par rättande uttryck — är den danska, som lemnas hos SYV, 4: n. 85 och i *Udvalgte Danske Viser*, n. 201, *Grimer og Glob*, hvilka namn antagligen äro påhittade af SYV, då alla 11 uppteckningarna hos GRUNDTVIG, 86, hafva namnen Flores och Herman eller variationer af dem. GRUNDTVIG, som hänför visan till »romanvisor», eller en klass af riddarvisor, »hvilka icke gifva oss någon bild af medeltidens verkliga lif, men väl af hennes smak», betecknar den som en efterklang af den bekanta Tristramromanen.

Af helt annan och bättre halt är en färöisk uppteckning af HAMMERSHAIMB, för hvilken GRUNDTVIG redogör. Början är den samma som de dansk-svenska visornas; men då Marita vid sin hemkomst från kyrkan till sin husbonde Herman, jarlens son, af honom blifver tillfrågad om orsaken till sin sorg, svarar hon, att denna är den, att hon nu vet, hvilken som är hennes faders baneman. Herman söker trösta henne med löftet om att hämnas hennes fader och drager ut i krig, men träffas af »den första pilen i ledungen sköts» och som skickas honom af en viss Geyti, som låg i bakhåll. Då Flóvint Bænadiktsson får veta Hermans död, rider han strax å stad och friar till Marita; men hon afvisar honom, enär hon tror honom delaktig i dråpet på hennes husbonde, och går derefter i kloster.

Florens och Margareta är öfversatt hos MOHNIKE, *Volkslieder*, n. 31. Det ogrundade i påståendet, att dess rytm blifvit lånad till »visan om *Carl och stolts Narva*», hvarmed förmodligen menas nuvarande n. 103, visar sig vid första jemförande blick.

37.

Törkel Tråndason.

Är en i allmogens små samlingar ofta funnen, tryckt öfversättning af den hos *Syv* och *Nyerup* förekommande *Torkild Trundeson*. Sannolikt har den fordom varit en allmän skandinavisk folkvisa; och småningom i Sverige förlorat sig i ofvan anförda tradition.

Stanz. 2. *Arla*, tidigt om morgonen: se *Ihr. Glossar. Suiogoth.* I. pag. 101. Uttalas ofta i provinserna och finnes i tryckta visorna *årla* eller *årliga;* närmare i isländska ordet *ár* eller *aur*, början.

Stanz. 3. *Beta*, jaga, är gammalt isländskt och svenskt ord, som egentligen betyder *upphetsa hundar mot vilddjur*. Se *Ihr. Gl. Suiog.* I. pag. 176.

Stanz. 57. *Fro*, glad] gammalt svenskt ord, hvaraf ordet *fröjd* kommer. Se *Ihr. Gl. Suiog.* I. pag. 605.

Stanz. 87. *Serla*, sent] gammalt svenskt ord. Se *Ihr. Gl Suiog.* II. pag. 527.

G.-A.

I föregående upplaga följde denna visa näst efter *Florens och Margareta*, utan egen nummer och tryckt med kursiv stil, antingen derföre, att den igenkändes som blott en öfversättning, eller derföre, att den ansågs vara ett slags variant till samma visa, med hvilken den har någon likhet: i *Udvalgte Danske Viser*

kallas bland *Anmærkninger*, 4: sid. 360, den förra för en svag imitation af *Torkild Trundeson*. Imellertid har utg:n, om ock med någon tvekan, huruvida icke *Thorkil Troneson* hos ARWIDSSON, 1: n. 36, varit att föredraga framför en sådan öfversättning, gifvit den rum och nummer som en visa för sig. Den följer sitt original, förmodligen ett danskt skillingstryck, med högst obetydliga undantag troget i spåren, der öfversättaren förstått det och icke öfversatt som i stanz 145, *Det være GUd kiært i himmerig* med »Gud vare lof i himmelrik» o. s. v., eller omqvädet

Saa felder hun lyden for hannem (bleknar hon för honom),

med det alldeles barocka:

»Så fäller hon ljudet för honom» —

hvartill kan läggas, att öfversättaren utelemnat en stanz:

170. Saa finge de hennes villie,
Saa gladelig sagde hun ja,
De drucke deris bryllup,
Den samme maaneds-dag.

Den danska visan återfinnes hos SYV, 4: n. 69, och i *Udvalgte Danske Viser*, n. 200, samt i danskt skillingstryck redan 1635: i Kongl. Biblioteket finnes *En lustig Vise om Torekild Trundeson oc stolten Adelutz, Lystig at siunge. Prentet i Malmø, Aar* 1666. Att den är ännu äldre, visar sig deraf, att den omnämnes i en bok från 1589.

»Denna visa», säger den gamle PEDER SYV i sin *Forklaring*, »är mycket gängse, hvarföre jag velat låta henne vara med i de andras antal. Hvilken denne Torkild skall hafva varit, kan icke bestämdt sägas. Konung Knut den Store hade en, som het Torkild, hvilket uträttade mycket i England på hans vägnar. Om samme Torkild äfven må hända kan hafva blifvit skickad till Island, der kungen hade fått Norge? Men här säges, att Esbern Snare var med, hvilken lefde långt derefter, i kung Valdemar den förstes och hans sons kung Knuts tid. Kungar hafva aldrig funnits på Island, fastän det säges i både denna och andra visor; kanske dermed menas den förnämste, som jemte flere der förestod regeringen . . .» . . . »Eljest sättes i visorna ofta Island för Jorsals land eller Judeland, hvarthän Esbern Snare också reste

med flere stallbröder, hvilket vidare med vältalighet, med herr Esberns beröm, beskrifves i en gammal latinsk skrift om de danskes resa till det Heliga landet. . . .» »Sanningen att säga, kan om detta Island och mera, som här finnes, intet utan gissningar framföras; hvarföre det är bäst, att låta det stå vid sitt värde, med afseende derpå, att i visor ej allting kommer att aktas så noga.»

Dermed torde vi få lemna denna antagligen helt och hållet danska romanvisa.

38.

Riddaren Bryning.

Är sannolikt en bland de sista skandinaviska riddarvisor, och är nu en af svenska allmogens mest älskade sånger. Den har under sista århundradet blifvit utgifven från nästan alla boktryckerier i riket, med mer eller mindre förändringar, ofta med öfverskrift: *Historisk Visa om en berömd Riddare Herr Bryning och en Prinsessa af Engeland, Konung Edwards Dotter* etc. Alla dessa äro af boktryckarne utstyrde med många moderna sirater och fransyska ord, hvilka till en del efter en tradition från Upland blifvit utbytte. Den här anförda melodi är upptecknad efter en bondhustrus sång i Upland.

Stanz. 2. *Gildisk,* af gamla ordet *gild,* godkänd, mägtig; se *Ihr. Gl. Sv.* 1. pag. 674. Eller må hända står ordet *gildisk* här i samma bemärkelse som i visan om *Axel Tordson och skön Valborg* (se I. del. sid. 177 not. d [nuvarande upplaga sid. 118]).

Stanz. 9. *Lön,* löndom; gammalt och af isländska ordet *leyna* eller *löna,* dölja. Se *Ihr. Gl. Sv.* 2 pag. 95.

Stanz. 18. *Prud,* skön, behaglig; gammalt isländskt och svenskt ord. Se *Ihr. Gl. Sv.* II. sid. 353.

Stanz. 22. *Liljevand,* liljestängel, förekommer ofta i de gamla sångerna. Ordet *vand* är isländskt, svenskt och engelskt och betyder telning, stängel. Se *Ihr. Gl. Sv.* II. sid. 1036.

G.-A.

Af visan om *Herr Bryning* finnes i Kongl. Bibliotekets samling af skillingstryck följande upplagor:

a. En upplaga af Örebro 1791 i defekt ex., men hvilkens titel synes vara den samma som i följande, eller:

En Mycket wacker och behagelig Historisk Wisa, Om Den berömde Riddaren Herr Bryning, Och Konung Edwards Dotter Prinsessa af Engeland, Som bägge, efter Hans död, kommo til et lyckeligit Äktenskap och Regering, sedan Riddaren lång tid sutit fången. Alla Älskande Personer, til lust och behag. Och sjunges under sin egen behageliga Melodie. Gefle, tryckt hos Ernst Pet. Sundqvist 1801. (2 varianter).

Häraf ytterligare 5 upplagor. Det är tydligen på denna text den af föregående utgifvare lemnade grundar sig, ehuru den är så underhaltig, att den äfven inom det vanligtvis vårdslösade skillingstrycket framkallat en annan redaktion, hvilken återfinnes i följande.

b. *En mycket wacker och behaglig Historisk Wisa, Om Den Tappre och berömde Riddaren Herr Bryning Och en Konunga Dotter, Som bägge efter Konungens död, kommo til et lyckligt Ägtenskap och Regemente; sedan Riddaren lång tid setat fången. Sjunges under sin egen behagliga melodi. Å nyo uplagd, Sedan den med Danska Originalet blifwit närmare jämnförd och mycket förbättrad. Fahlun, Tryckte hos Pehr Ol. Axmar,* 1811. *Kostar* 1 *s. Banco.* (2 varianter).

Ridder Brynning inkom icke i *Udvalgte Danske Viser;* men i sin *Beslutning* till denna samling, i femte delen, säger NYERUP, sid. 70 o. f., att den af menige man »saa saare meget yndede», öfver hela Skandinavien kända och åtskilliga gånger tryckta visan tör inflyta i en ny samling, som icke osannolikt skall utkomma efteråt. »Väl», säger han, »vet man intet besked om hennes härkomst; men hvad angår hennes ålder, öfverstiger denna knappt slutet af 17:de århundradet. Stort yngre kan hon väl icke vara, då hon har sitt »*Inprimatur*» från samma I. I. BIRCHEROD, hvilkens approbation till tryckning man läser framför SYVS *Kjæmpeviser.*» NYERUP känner till det svenska skillingstrycket från Falun, och nämner att på danska den senare upplaga, som är tryckt hos I. R. THIELE, är ojemförligt mera korrekt och bättre än de äldre.

Den omnämda samlingen utkom med NYERUPS *Udvalg*, der *Ridder Brynning*, med melodi, inflöt under n. 15, men förkortad till 45 stanzer.

Förklaringen till det meningslösa uttrycket i st. 2, »en gildisk hjelt'», är ej osannolikt den ofvanföre lemnade. Samtliga skillingstryck med texten *a* hafva »en rasker hjelt», i texten *b* finnes det icke, och i NYERUPS *Udvalg* heter det:

»Han var den gjævest Helt».

39.

Sven Svanehvit.

Är enligt *Nyerups* anmärkning ett fragment af *Sven Vonved*, I. sid. 83. Sjunges i Sverige ganska allmänt, och har i senare tider ofta blifvit tryckt. Följande med melodi är tagen i Uppland, och jemförd med herr Atterboms goda uppteckning i Poetiska kalendern för år 1816.

Stanz. 1. *Vallareman*, förekommer ofta i de gamla folksångerna och betyder än *pelegrim*, af ordet *valla*, resa, irra omkring; än *röfvare*, såsom i visan om *Per Tyrssons döttrar i Vänge;* och än herde, i hvilken senare bemärkelse det här synes förekomma, om man jemför den med den ursprungliga visan *Sven Vonved*, som har ordet *Hyrde*.

Stanz. 2. Denne konung heter ofta i de tryckta visbladen konung *Vise*, och i den danska konung *Estmer*.

Stanz. 3. Denna halfva strof läses visserligen vackrare i Atterboms tradition:

Sven Svanehvit drager sitt blågula svärd:
»Nu skall du få fara en ömkelig färd» —

men då just detta ställe bevittnar visans slägtskap med den om *Sven Vonved*, har traditionen blifvit bibehållen oförändrad, att styrka den förmodan, att äfven i Sverige fordom funnits den fullständiga romans, hvaraf blott detta fragment hunnit vår tid.

Stanz. 8. Dödmannens fötter — *enl. en annan tradition:* döda mannens fjäte.

G.-A.

---

39. SVEN SVANEHVIT.

Den anmärkning af NYERUP, som ofvanföre omtalas, torde vara den, som återfinnes i *Udvalgte Danske Viser*, 1: sid. 379, bland *Anmærkninger*, der det, efter GRIMM, *Altdänische Heldenlieder*, påpekas, att stanz. 40—50 hos SYV 1: 16 med några små förändringar utgöra en svensk redaktion af »Svän Swane Wit» i skillingstryck från Gefle, 1800. Då hvart och ett bidrag till historien om denna märkliga visa har värde[95], meddela vi ur detta skillingstryck, *Trenne Helt nya och mycket nöjsamma Kjärleksvisor... Den Andra Swän Swane Wit reste den &c. Bägge kunna sjungas efter egne behagelige Melodier*, texten oförändrad:

1. Swän Swane Wit reste den vägen fram,
   där möter honom en annor Wallareman,
   och hörest du Wallareman hwad jag säger dig,
   kan du swara på de Spörsmål som jag nu spör dig.

2. Spörsmål så hafwer jag aldrig lärt,
   men jag hafwer slagit Kung Wise ihjäl,
   Å hafwer du slagit Kung Wise ihjäl,
   Förwist så hafwer du slagit min Fader ihjäl.

3. Swän Swane Wit drog ut sitt blågula swärd,
   nu skall du fara en ynkelig färd,
   så högg han honom i styckena så,
   Som Linda-löfwen uppå jorden ligga må.

4. Swän Swane Wit reste sig litet bättre fram,
   der möter honom en annor Wallareman,
   och hörest du Wallareman, hwad jag säger dig,
   kan du swara på de spörsmål som jag nu spör dig.

95 Icke ens följande lilla korn hafva vi velat förkasta, helst som det, utom notisen till »Swen Wänwud», innehåller en iakttagelse af temligen gammalt datum angående försummandet i vårt land af »de gamlas kämpa-qwäden»:

Wi hafwe mycket förråd i wåra sagor; men måste doch förskrifwa de gamlas kämpa-qwäden från Danmark. Det war något märkwärdigt, at råka på en wisa om Thor i Hafsgård, eller kanske Usagård, när han tappade sin hammar, och want honom igen, genom ätande och drickande, af Tossegrefwen, kanske Rimtussarnes Förste; et läckert drag utur Edda! Likaledes, at *Widrick Werlandsson bodt i Halland*: *i Halland dricker Widrick med kämpar sin.* Man får ibland höra små stumpar om Swen Felling, om Swen Wänwud, om Sigward Maren, Swen i wåra gillen.

Götheborgske Spionen, År 1766. *af Bengt Öhrwall.* Sid. 116.

5. Hwad är rundare än det rundaste hjul;
hwar under hwilar det fägraste djur,
Hwad är hwitare än Swanen,
och hwem kan ropa högre än Tranen.

6. Solen är rundare än det rundaste hjul,
I Himmelen så hwilar det fägraste djur,
och änglarne är hwitare än Swanen,
och åskan ropar högre än Tranen.

7. Hwad är swartare än ett kohl,
hvem är färmare än Lärko-wingar små,
Hwart ut ligger wägen den breda,
hwar ligger menniskan som ledast.

8. Synden är swartare än et kohl,
själen är färmare än Lärko-wingar små,
Til Helfwete ligger wägen den breda,
där ligger menniskan som ledast.

9. Hwem kan bygga den bredaste bro,
hwar löper fisken som stridast uti flod,
hwart ut hafwer Solen sitt säte,
och hwart ut ligger döda Mannens fötter.

10. Isen han bygger den bredaste bro,
der under går fisken som stridast uti flod,
Till wäster hafwer Solen sitt säte,
Till öster ligger döda mannens fötter.

11. Kan du alt detta så kan du wäl mer,
de Kjämpar de drucko i dagarne fler,
Swän Swane Wit strök Gullringen af sin hand,
och gaf honom til den Wallereman.

GRUNDTVIG, 18, anser de svenska texterna nedstamma från VEDELS; sedan han först blott vågat uttrycket *delvis,* slutar han med att anse dem icke hafva något annat ursprung. Som lätt märkes, innehålla de nog svåra förvridningar, såsom när i GEIJER-AFZELII text, på frågan i 5:e stanzen:

. . hvar finner du de fagraste djur?

i den 8:e svaras:

I himmelen der finner du de fagraste djur,

hvilket näppeligen kan vara annat än följande hos VEDEL:

8. . . . . .
huor da drickis den beste Iuul?
. . . . . .
i Himmelen holdis den fauriste Iuul.

Utom den ofvan nämda uppteckningen i *Poetisk Kalender*, 1816: sid. 32 o. f., finnes en i *Runa* 1871: sid. 66 o. f. i 12 stanzer; »Iselands konung» har här blifvit »Visones konung» och Sven Svanehvit, hvilkens senare namn uppgifves i Södermanland ofta lyda *Svanevik*, slår »vallarmannen» med sin *tumvi*. »Två i *Runa* meddelade gåtor», säger utg. bland *Rättelser och Tillägg* till *Runa* 1873, »n. 18 (fr. Närike) i årg. 1847, och i synnerhet n. 2 (från Daga hd. i Södermanland) i årg. 1850, antyda än flere märkliga artförändringar af denna visa, till hvilken utg:n har ännu två outgifna melodiuppteckningar, den ena och värdefullaste från Småland.» Bland skillingstrycken må ytterligare nämnas *Fyra utwalda och ganska lustiga Wisor, . . . Den Tredje: Svän Swane-Wit reste den wägen fram etc. Upsala, tryckte år* 1794, innehållande 11 stanzer; ett tredje från Gefle 1802 är aftryckt hos GRUNDTVIG bland *Tillæg*, Bd. 4: sid. 747 o. f., hvarförutom sid. 748 o. f. meddelas två förut otryckta svenska fragment. En melodi är uppteckad i Lunda socken, Södermanland, bland *Folkvisor*, 7, hos ÖBERG, äfvensom melodi finnes till *Sven Svanehvit* (*Svaneson*) hos RANCKEN, 1.

Visans danska före- och motbild *Svend Vonved* har varit föremål för undersökningar af — utom SVEND GRUNDTVIG — N. M. PETERSEN, S. BUGGE och G. VÍGFÚSSON, och äfven UHLAND har haft öga för dess betydelse. GRUNDTVIG säger, att »oaktadt vår visa otvifvelaktigt hvilar på en mycket gammal grundval, står den likväl nu liksom ensam och frändelös, utan andra bevis på sin gamla börd än sitt eget ansigte, när vi undantaga *gåtorna* i den, hvilka, fastän de alldeles fattas i en af uppteckningarna, likväl nog väsentligen höra med till vår visa». Han påpekar den täta förekomsten af gåtor i den nordiska poesien, från dem, som finnas i *Vafþrúdnismál*, *Alvissmál* och *Fjölsvinnsmál*, samt i Hervörs och Heidreks saga, ända till de norska »Gaadestev», som ännu lefva i folkmunnen, — till hvilka kunde läggas de, som med icke mindre lif lefva i Sverige. Samma ymnighet låter de två

danska uppteckningar, som hafva gåtor, ega, icke de samma, utan hvar och en sina särskilda, och då här meddelade svenska, från VEDEL härstammande uppteckning mestadels återgifver dennas gåtor, underlåter hon icke att tillägga några nya. Men icke blott den nordiskt-skandinaviska vitterheten har gåtverser: sådana förekomma ock i den tyska, från det gamla *Tragemundeslied* (*Altdeutsche Wälder, hgg. durch die Brüder* GRIMM, **2**: sid. 8 o. f.; jfr ERLACH, **1**: sid. 124, och UHLAND, n. 1, *Trougemund* och n. 2, *Kranzsingen*) och till nyare folkvisor, i den engelska folkdiktningen och till och med hos slaverna, på hvilket allt GRUNDTVIG anför en del bevis, som kunde ytterligare ökas.

Dessa likheter uppträda likväl allt för mycket kringströdda, för att hänvisa på något traditionelt sammanhang. I en saga deremot, *Kilhwch and Olven*, i den af lady GUEST utgifna samling af keltiska medeltidsdikter, som bär titeln *The Mabinogion*[96], finnes (**2**: sid. 272 o. f.) en episod, hvilkens öfverensstämmelse med Svend Vonveds-visan GRUNDTVIG förklarar sig hafva svårt att tänka sig som tillfällig och oberoende af traditionel förbindelse, och hvilkens likheter äfven BUGGE erkänner.

N. M. PETERSEN yttrar sig i en uppsats *Om Behandlingen af Kjæmpeviserne*[97] äfven om *Sven Vonved*. Den tankegång, som slingrar sig genom denna visa, är, som sjelfva namnet, en gåta. Ordet *Svanehvit* anser äfven han vara en förvridning af *Vonved*, och då Sven Vonved hos VEDEL jemväl förekommer under namnet (Svend) *Urmand* eller *Normand*, så är det senare namnet en förvridning af *Urmand*, likartad med den, som gjort *Svanehvit* af *Vonved*. *Ur* i *Urmand* skulle vara samma ord som det svenska *yr*, och namnet således komma på ett ut med *Vonved* (*vanvitr*), hvilket stämmer öfver ens med visans innehåll, der vanvett spelar en hufvudröle. Fabeln skulle efter N. M. PETERSENS åsigt blifva den, att Sven Vonved är en ung konungason,

96 *The Mabinogion. From the Lyfr Coch o Bergest and other ancient Welsh manuscripts with an English Translation and Notes; By Lady* CHARLOTTE GUEST. 1—3. London 1840—43. Ty värr afbryter den lärda ladyn sin öfversättning af det keltiska originalet just der man skulle söka särskilda jemförelsepunkter mellan dess och vår visas gåtor.

97 *Annaler for Nordisk Oldkyndighed*, 1842-43. Kbnh. 1843. Sid. 177 o. f.

som, fördjupad i skaldskap, icke tänkt på att hämnas sin fader. Modren påminner honom om hans pligter.... De samtala med hvarandra; hon segrar, men likväl slutar deras skilsmessa med en dissonans. Han vill vinna seger genom sin egen kraft, icke till följd af qvinnogalder; han rider ut, kommer i äfventyr, dräper kämpar och hämnas sin fader. Hemkommen, dräper han sin moder. -- Man förledes härvid mycket lätt att erinra sig Hamletssagan, i hvilken C. SÄVE[98] ville finna en historisk kärna. Äfven här är det en konungason, som det åligger att hämnas sin fader och hvilkens förhållande till sin moder är mängdt med bitterhet, hvilken är eller ställer sig sinnesrubbad — förvärfvar sig tillnamnet *hinn andblaudi* -- och berömmes för sina gåtor, af hvilka en, *Amlodes qvarn* (hafvet, som mal hafssanden), förevigat hans binamn. Utan att ingå på farliga konjekturer, lemna vi detta ämne, erinrande derom, att man på grund af SHAKESPEARE'S dikt antagit att en annan redaktion af Hamletssagan än SAXOS funnits till.

En antydning af GRUNDTVIG, att visan torde höra till de heroiskt-mytiska fornqvädena, utföres ytterligare af VÍGFÚSSON. Då hans anmärkningar angå den danska visa, af hvilken de svenska uppteckningarna blott äro fragment, förbigå vi dem; likväl må anföras följande:

Mot frågan i stanz. 6:

> Hvem är det, som bygger den bredaste bro,
> Och hvar gångar fisken som stridast i flod?

och svaret i stanz. 9:

> Och isen, han brygger den starkaste bro,
> Der under går fisken som stridast i flod —

svara dessa stanzer i en dansk uppteckning (GRUNDTVIG C):

> 41. [Huor da staar thi fesk y fluod?]
> huor gaar thi beste fuoller y stuodh?
>
> 43. »For østenn stuod thend feesk y fluod,
> for westenn staar thi fuoller y stuod.»

[98] *Om Hamlets namn och betydelsen deraf. Nordisk Universitets-Tidskrift.* 10:e årg.: 4:e häft.

»Fisken i flod» påminner VIGFUSSON om Midgårdsormen, enligt *Grimnismål*, 21:

Tund tjuter,
och Tjodvitnes
fisk sig i floden fröjdar;[99]

ty Midgårdsormen befinner sig visserligen *öster* om Valhall, emedan (*Grimnismål*, 10):

varg hänger
väster om dörren
och örn ofvanför.[99]

GRUNDTVIG finner ytterligare stöd för sin åsigt om Vonvedsvisans mytiska anor i namnet Vidrik, som förekommer i ett par uppteckningar: Vidrik torde vara ingen mindre än Odin sjelf, som kallas *Viðrir* och *Viðurr; Holland*, der »Vidrik» säges bo, kunde vara ett missförstådt *Hallen* (*Viðris höll* ɔ: Valhall, *Krakumál*, 25). BUGGE vill åter i »Vidrik» se *Didrik*, och Sven Vonved skulle vara identisk med Detlev Danske i *Didrikssaga*, kap. 24. Med nu tillgängligt material kan icke någon utredning vinnas af hit hörande frågor; vi få nöja oss med att omtala dem, tills det icke omöjliga inträffar, att nya uppteckningar af *Svend Vonved* eller af den kanske beslägtade *Hævnersværdet* (GRUNDTVIG, 25) medföra någon dager i detta mörker. Några rader angående enstaka ord må likväl få lemnas.

Frågan »hvad ropar högare än tranor?» och dess svar »tordön ropar högare än tranor» förefalla helt naturliga: under sina flyttningar sträcka tranorna högt upp och låta höra sina bekanta, höga »rop». Imellertid kan äfven här föreligga något annat än hvad som synes. Till VEDELS »Huo raaber høyere end en Trane?» finnes en annan läsart (GRUNDTVIGS A: stanz. 29): »huadt lydder høier enn thraann?», med anledning hvaraf GRUNDTVIG anför en färöisk gåta: »hvursu heitir sá reiða trumma, ið slær ivir allan heim?», hvilkens svar lyder: »toran eitur sá reyða trumma, ið slær yvir allan heim.» Detta »reyða trumma» är en förvridning af *reiðartruma*, fornnord. *reiðarþruma*, vagnsdån; det danska *thraann* skulle ock vara ɔ: *þruma* ɔ: *þrymr*, larm, dån[100]. Äfven om VEDELS läsart både gifver en gåta — som sådan likväl kanske för lättlöst — och är poetiskt vacker, med sin erinran om tra-

99 GÖDECKES *öfversättning*.

100 auf Gotland sagt man *Thorsåkan*, Thors fahren für donner, und das

nornas rop i höga himlen om våren och hösten, torde den få stå tillbaka för en med den färöiska analog eller identisk gåta, som fått gifva vika för den förra, derföre att man upphört att förstå ordet *þruma*.

GEIJER-AFZELII uppteckning har

3. Sven Svanehvit honom med sin tumme slog

och hos RANCKEN heter det

3. Sven Svaneson slog valleman allt med sin tum,

och tydligen har man i båda en förvridning (jfr VEDELS »Hand slog til hannem med Tange»). Utan att göra sig skyldig till någon svår konjektur, kan man antaga, att detta meningslösa *tumme* eller *tum*, hvilket äfven syntes i uppteckningen i *Runa*, är *tunga* eller den del af svärdet, som går in i fästet: den rasande kämpen skulle alltså gifvit vallaremannen det vanhedrande slaget med omvändt svärd. Svenska vapensmeder kalla allmänt nyss nämda del af klingan *angel*, men ordet *tånge* (tunga) förekommer äfven.[1] — Mäster Trougemund heter i *Tragemundeslied* en »varender Mann», hvaraf möjligen vårt *vallareman* är ett aflägset genljud, liksom VEDELS *Esmer Konning* kan ligga till grund för vårt »Iselands konung».

MOHNIKE, i anmärkningarna till *Volkslieder*, sid. 191, påpekar såsom liknande en engelsk visa, som HERDER från *Wit and mirth or pills to purge Melancholy* (bd. 2. London 1712) öfversatt i *Stimmen der Völker* bland dikter *Aus Nordwest*, n. 38, *Die drey Fragen*. Här är det en riddare, som förelägger en enkas tre döttrar trenne frågor, och tager den yngsta, som rigtigt besvarar dem. En af hans gåtor

Oder was ist lauter, als das laute Horn?

och lösningen

Und Donner ist lauter, als das laute Horn

erinra ock något om vår visa.

Sven Svanehvit är öfversatt hos MOHNIKE, *Volkslieder*, n. 6; hos R. WARRENS, n. 35 och WEBER, n. 6.

altn. *reið* bezeichnet nicht nur vehiculum, sondern auch tonitru, reiðarslag, reiðarþruma donnerschlag und blitz.

GRIMM, *Deutsche mythologie*. 3:e Ausg. (1854.) Sid. 151.

[1] Uppgift af hr löjtnant O. Bergström.

40.

Herr Lager och Jon.

Är en bland de skämtsamma folkvisor, som för sin ålder här får sitt rum, och är, med undantag af den historiska eller andra afdelningen, den sista tryckta visa, som upptages i denna samling [registret till föregående uppl. torde jemföras]; alla de följande romanserna äro upptecknade efter allmogens sång.

G.-A.

Denna af en viss drastisk bondhumor genomträngda visa, hvilkens popularitet intygas bland annat deraf, att orden »'Jag följer', sa' Jon» blifvit ett ordstäf, förekommer första gången i Kongl. Bibliotekets samling af skillingstryck 1776, med titel: *Twenne mycket Lustiga och Nöjsamma Kärleks- och Kämpa Wisor, Den Första: Om Herr Lager och Herr Jon &c.* (Med två vignetter, den ena på titelbladets baksida, föreställande herr Jon, den andra efter visans slut och föreställande herr Lager). Denna text är, på en del ord när, såsom mannelig i st. för manligen (st. 24) o. s. v., lika med den här lemnade. Dessutom finnas tre upplagor med titel *En Ny Och mycket Behagelig Kjärleks-Wisa, Herr Lager han tjente i Konungens gård &c. Sjunges vnder sin egen behageliga Thon. Tryckt samma åhr,* samt tre upplagor med utsatt år (1821—32).

Hos ARWIDSSON, 1: n. 37, en troligen äldre uppteckning och hos BORGSTRÖM, 12, en föga afvikande text från södra Vermland; jfr ock *Filikromen,* häft. 3: n. 23 (sid. 33). På danska finnes visan hos SYV, 4: n. 64, och i *Udvalgte Danske Viser,*

n. 196, *Herr Lave og Herr Jon.* I *Anmærkninger,* 4: sid. 355, säges, att visan förekommer särskildt med 6 inledande stanzer, som saknas hos SYV, och derföre anföras. Då de kunna innehålla någon lemning från en äldre text, af hvilken den svenska visan med sitt *dess* i st. f. *hennes* (stanz 6) och vändningar sådana som »myggor och flugor förgylde hans skägg» (stanz 17) möjligen förråder sig såsom en senare redaktion, meddelas de äfven här:

Hr. Peder han kommer fra Tinge hjem —
I ere vel bon.
Liden Kirsten hun gaaer sin Fader igjen,
At spørge om Jon.
I binde om Hjelm af Guld, og følge Hr. Jon.

»Velkommen, kjære Fader, fra Tinge hjem —
Hvad Tidende førtes paa Tinget frem
Alt om Herr Jon?»

»Det var den Tidende allerbedst,
Den rige Herr Lave haver Dig fæst
Og ikke Herr Jon.»

»Haver end rige Herr Lave mig fæst,
Da bliver det just ikke for hans Best',
Om lever Herr Jon.»

»Forend de Ord udtalede var',
Da kom Herr Lave ridend' i Gaard,
Men ikke Herr Jon.»

Herr Lave han lader sit Bryllup bo,
I ere vel bon.
Herr Jon han lader sin Ganger sko,
Jeg vil med, sagde Jon.
I binde op Hjelm af Guld, og følge Herr Jon.

Hos KRISTENSEN, 1: 82 och 2: 86, A—C, meddelas ytterligare uppteckningar af visan, som äfven finnes på isländska. Hos LANDSTAD, n. 93, *Han Lave og han Jon,* hvarförutom ett par stanzer ur en snarlik uppteckning anföras bland nyss nämda *Anmærkninger.* Då det i de samma säges, att *To Brude om een*

Brudgom i SANDVIGS *Levninger*, n. 15, är en imitation af vår visa, är detta näppeligen grundadt; deremot finnes det en sådan i *Ridder Ro og Ridder Rap* af BAGGESEN (*Danske Værker*. Bd. 3. Kbnh. 1845. Sid. 172).

Visan är öfversatt af MOHNIKE, *Altschwedische Balladen*, n. 20.

41.

Herr Heimer och fru Margareta.

Efter ett manuskript ur Statsministern, Hans excellens grefve v. Engeströms bibliotek. En uppteckning med melodi, tagen i Uppland, har gifvit obetydliga varianter. Rytm och melodi äro gemensamma med flere forntidens folksånger och tillhöra äfven visan om *Konung Birger och hans bröder*. Se n. 28 [nuvarande n. 93] af denna samling.

G.-A.

Detta tarfliga rimverk, som möjligen afser en verklig tilldragelse, kan icke gerna hänföras till hvad man vanligen kallar folkvisor; ännu mindre kan det sägas vara »från forntiden», då det på sin höjd förskrifver sig från 1700-talet. Rytmen är icke, som ofvanföre uppgifves, den samma som den i nu varande n. 93, åtminstone icke alldeles.

42.

Stolts Margareta.

1.

Denna i Vermland upptecknade tradition bär, både till innehåll och melodi, spår af en hög ålder. Den har fordom varit en allmän skandinavisk folksång och finnes fullständig hos *Nyerup*, III: 127, der uti de första stroferna berättas, att herr Peder vid sin hemkomst från en resa till Rom sporde sin hustrus otro; ett fragment af denna inledning läses i Poetiska kalendern för 1816, sid. 41.

Stanz. 7. Här synas två strofer vara sammandragna till en. — Sångerskan, som för upptecknaren sjöng visan, förenade denna vers med melodien derigenom att hon repeterade första takterna af den. Af namnet *Roma* synes, att herr Peder kom hem från en Romresa.

2.

Efter det i föregående variant anförda manuskript. [Registret till föregående upplaga torde jemföras.]

G.-A.

1, 2.

Visan är icke så alldeles ung som man af den första uppteckningen, med sådana om 1700-talet vittnande vändningar som t. ex. »Den Högste förlosse hans qvida», kan sluta; den finnes redan i VEDELS *Tragica*, n. 17, och i GYLLENMÄRS' visbok, sid.

189, under det vår andra uppteckning synes förskrifva sig från 1600-talets senare tiotal. Ett motstycke är *Fru Mettelil* i *Udvalgte Danske Viser*, n. 125, som i GRIMMS öfversättning har titel *Unglück durch Poesie*, hvarmed han lagt vigt vid de verser i originalet, som motsvara vår andra upptecknings stanz. 3—6, i hvilka herr Peder diktar och rimmar, men som bortfallit i första uppteckningen. I anmärkningen till *Fru Mettelil* heter det, att den första, »til Visens Indhold aldeles ikke passende» stanzen hos VEDEL blifvit utelemnad. Imellertid återklingar denna stanz

Æblet det hænger saa højt i Træ,
Saa nederligt monne det falde; —
Ihvo som haver en fuldtro Ven,
Han elsker hende vist over alle

i vår

5. »Äpplet sitter aldrig så högt vp i trä,
Däth stunder til Jorden falle,
Hwilken som hafwer en hiertelig kier,
Han önske henne godt öfwer alle.»

Ytterligare danska uppteckningar äro *Lidel Kirsten reiser hjem* hos KRISTENSEN, 1: n. 60, och *Den utro Hustru*, 2: n. 58, A—C. I tre af KRISTENSENS uppteckningar genljuder den ominösa visdiktningen.

På svenska finnes visan, utom i *Poetisk Kalender*, hos ARWIDSSON, 1: n. 59, *Herr Peder och Fru Margaretha*. Uppteckningen 2 är hemtad från *Mythiska Sånger och Folkvisor*, sid. 81—85.

Uppteckningen 1 är öfversatt hos MOHNIKE, *Altschwedische Balladen*, n. 22.

43.

Tofva lilla.

1.

Efter en tradition i Vermland.

Enligt *Nyerups* anmärkningar, 2. 376, skall denna händelse tillhöra konung Valdemars historia, och lilla Tofva hafva varit af familjen Putbus på Rügen.

2.

Denna variant af lilla Tofva är med bifogad melodi meddelad ur herr *D. Wallmans* samlingar.

Stanz. 4. *Snacka*, tala; provinsord. Se *Ihr. Dial. Lexic.* 161.

G.-A.

1, 2.

Den anmärkning till *Udvalgte Danske Viser*, 95, hvilken ofvanföre omnämnes, lyder sålunda: »I Suhms Valdemar Atterdags historia (i manuskript) talas strax efter berättelsen om Margaretes födelse om den ringa kärlek, som rådde mellan hennes moder och konungen, hvilken höll sig till Tove. Hon skall efter någras mening hafva varit af familjen Putbus eller Podebusk från Rügen.» Visan handlar icke om någon händelse i Valdemar den 4. Atterdags historia; icke heller var Tofva lilla af den nämda slägten.

Tove Lille i nyss nämda samling är hemtad från Svv, 4: 4,

der visan har till öfverskrift *Kong Valdemar IV.* Hon förefinnes ock hos KRISTENSEN, 2: 41, och är utförligt behandlad af GRUNDTVIG, 121, som, med SYVS, har 4 hela uppteckningar och ett par fragment; i *Íslenzk Fornkvæði*, 53, finnas ett par uppteckningar, *Kvæði af Tófu og Suffaralín*, äfvensom i handskrift en ofullständig sådan från Färöarna kännes.

De svenska uppteckningarna äro icke öfversatta, utan innehålla sjelfständiga drag, så vanstälda de än äro, bland annat genom sina slut — af hvilka i synnerhet den andra upptecknings ingens är alldeles förvirradt — och genom påverkningar från en i grunden alldeles annan visa, den följande *Liten Kerstin.* Till sådana sjelfständiga drag höra omqvädena, så väl det första:

Vore jag så vacker som Tofva lilla var,

hvilket återfinnes i den andra af KRISTENSENS visor:

Var jeg saa dejlig, som Drudelil er!

som det andra:

Men Tofva var konungens frilla.

hvilket igenkännes i ett af de ofvan omtalade fragmenten och i en icke hit hörande visa hos SYV, som af en afskrifvarinna genom misstag fått till omqväde:

For Tovelile var kongens frydele,

hvilket hänvisar på en Tofve-visa, om denna ock för öfrigt nu är förkommen.

GRUNDTVIG har genom en omfattande undersökning visat, att den Valdemar, som i Tofve-visorna är före, om han också icke nämnes i de svaga svenska traditionerna, är Valdemar 1.[2] De personer, som i dessa visor förekomma, äro konung Valdemar, hans drottning Sofia, Tovelille, konungens älskarinna, och hans söner Kristoffer och Knud. Alla äro historiska; blott i ett fall skiljer sig visan från historien, nämligen då hon gör Knud till konungens son med Tovelille, under det, så vidt man vet, Knud, så framt han är identisk med sedermera konung Knud

[2] Jfr *Gurre og Tovelille. Af* A. FABRICIUS i H. P. HOLSTS *For Romantik og Historie.* 12:e Bd. 1874. Sid. 321 o. f.

den 6. af Danmark, var son af Valdemar med Sofia. Då det i den andra isländska uppteckningen heter:

32. »Betri var hún Tófa mín í náttserki sín,
en þú, Suffaralín! í Svíaríkjum þín»,

så kan deremot invändas och har det blifvit invändt att Sofia, Valdemars drottning, icke var från Sverige. Förhållandet var, att Sofia var dotter till den polska prinsessan Richiza eller Svantoslava, som genom sitt tredje äktenskap gjorde henne, den ryska furstedottern, till vår Sverker den 1:s stjufdotter. Allt, som från hennes samtid återljuder om Sofia, bekräftar flerfaldiga folkvisors rykte om henne såsom skön, svartsjuk och grym, och den ogerning, som i Tofve-visorna tillskrifves henne, står icke motsägelse dermed, ej heller med hennes härstamning från ett barbariskt land. *Knytlinga-saga* känner (kap. 109) både Tófa och Kristofórus.

GRUNDTVIG lemnar äfven en förklaring huru Tofva-sagan kommit att blifva förd till Valdemar den 4:s historia. Den, som gjorde början, var HVITFELDT i 3:e delen (sid. 627) af Danmarks Krönike (1601), hvarvid han antagligen stödde sig på en visa, han hört och missförstått. Tovelille kom derpå in i adliga slägtböcker och *Lille* blef ett friherrligt namn, emedan man behöfde kungligt blod åt en Erik Valdemarssøn, »som skulle vara en oäkta son af Valdemar Atterdag, men man hade ingen moder åt honom, och detta var likväl af vigt för antaflornas skull». Ju längre det led, dess mera visste man om Valdemar den 4:s älskarinna Tove Lille från Rügen, af slägten Putbusch och syster eller kusin till en biskop i Odense o. s. v.

När drottningen i de svenska visorna låter tillreda bål för att bränna Tofva, under det hon eljest låter qväfva Tofva i en badstuga, så återfinnes detta drag i *en* dansk uppteckning, nämligen den andra hos KRISTENSEN.

Uppteckningen 1 är öfversatt hos MOHNIKE, *Volkslieder*, n. 25.

44.

Liten Kerstin.

Genom föregående variant förenas denna i södra Sverige förekommande tradition med *Tofva lillas* visa och *Kirstenlille fra Fyn;* se *Nyerup* IV. sid. 225.

G.-A.

Visan är i sig sjelf en helt annan än Tofva-visan, om ock drag från henne insmugit sig i dennas svenska uppteckningar, så att en skenbar slägtskap uppkommit mellan båda visorna. Hennes sjelfständighet synes tydligast vid jemförande med de äkta uppteckningar A, B (fragment) — F, som GRUNDTVIG, 128, meddelar. På danska finnes hon först hos SYV, 4: 82, omtryckt i *Udvalgte Danske Viser*, 4: 203; på isländska i *Íslenzk Fornkvæði*, 54: A, B, *Kvæði af Kristínu drottníngar elju*, äfvensom ett par otryckta norska uppteckningar finnas.

I de danska uppteckningarna vill drottningen af svartsjuka låta bränna sin tärna, liten Kirstin, men låter i stället föra henne till ett hedniskt land, i akt och mening att dess konung skall taga tärnan af daga. I stället vill den hedniske konungen äkta liten Kirstin, men då hon vägrar, derför att han är hedning, låter han döpa sig, hvarefter bröllop hålles. Liten Kirstin skickar en helsning till sin förra drottning och blottställer henne med en påminnelse om en tjenst, som liten Kirstin tillförene gjort henne. De olika uppteckningarna hafva flere olika drag; så t. ex. har SYVS, sannolikt öfverarbetade, text en episod, i hvilken drottningens sändebud på bortvägen omskrifva hennes bref, så att i dessa liten Kerstin föreslås till den hedniske konungens drottning i stället för till att brännas.

44. LITEN KERSTIN.

Som vid skärskådning af vår uppteckning och jemförelse med danska o. s. v. uppteckningar finnes, är hon nog illa förvanskad. Episoden om bålet, hvilken tyckes ha trängt sig in i de svenska Tofva-visorna, fattas; liten Kerstins helsning har — som i ett par norska texter — från en antydning om någon drottningens otrohet svält till en beskyllning för mord; stanz 11 är skäligen besynnerlig, under det orden i stanz 2, på samma gång de höra till berättelsen, i stanz 18 — nog fattigt — få utgöra ett svar af drottningen; föga klart besked får man om liten Kerstins återkomst, och hon blifver icke gift med någon hednisk konung, utan, som det vill synas, med den svartsjuka drottningens make. Att denne är Valdemar 1., oaktadt han i ingen uppteckning nämnes vid namn, anser GRUNDTVIG följa deraf, att drottningen, hvilken i *en* dansk visa kallas Soffie, i här i fråga varande visor just skildras så, som Valdemar 1:s drottning Sofie i andra folkvisor, som otvifvelaktigt angå henne, eller såsom svartsjuk, mycket grym, illa tåld af sin herre och man och sjelf icke någon förebild af äktenskaplig trohet; hvartill kommer, att i en dansk handskrift (ANNA KRABBES) den der befintliga visan är inledd af en anteckning, att liten Kerstin »haff*u*er tiendt i koning Woldemardz den førstis och droning Soffia frower-stoffue». Om någon verklighet ligger till grund för visans händelse, så att en tärna, af drottningen skickad ur riket, i främmande land blifvit väl gift o. s. v., låter sig nu icke afgöra.

Öfversatt hos MOHNIKE, *Altschwedische Balladen*, n. 36.

45.

Liten Kerstin befriar sin broder.

1.

Syv III. n. 8, *Nyerup* 4. sid. 37. Upptecknad efter sång i Uppland och Nerike. På sistnämda ställe sjunges denna visa på ett eget manér, som i folkpoesiens senaste tider var så allmänt och karakteristiskt: man förändrade nämligen de gamla omqväden, och förlängde det sista med en hop likstafviga ord, utan afseende på mening eller betydelse. Såsom ett prof införes nedanför denna tradition från Nerike, såsom variant, med bifogad melodi.

2.

Efter en uppteckning från Nerike.

G.-A.

1, 2.

Utom flere uppteckningar af denna visa i handskrift, af hvilka kan nämnas den i P. RUDBECKS *Småländska Antiqviteter* på Kongl. Biblioteket, finnes ett par hos ARWIDSSON, *Systern befriar sin Broder,* 2: n. 96: A, B; i *Liten Kerstin Sköldmö,* ARWIDSSON, 1: n. 28, är det en fästmö, som befriar sin trolofvade; jfr vår n. 68, *Riddaren Malkom.* På danska finnes den redan hos VEDEL, 3: n. 8, aftryckt i *Udvalgte Danske Viser,* 172, *Søsteren sin Broders Befrier;* hos GRUNDTVIG, 186, som i *Gamle danske Minder,* 3: n. 25 och i en anmärkning, 3: sid. 55, förut meddelat ett par uppteckningar, äro 8 sådana

samlade, hvartill kommer, att hos KRISTENSEN i bd. 1 meddelas 2, n. 1 (aftryckt hos GRUNDTVIG, nära beslägtad med de svenska) och n. 116, och i bd. 2 ytterligare 5, *Skjoldmøen*, n. 83: A—E. På isländska finnes visan i handskrift och på norska synas spår af henne hos LANDSTAD, sid. 620 o. f. GRUNDTVIG anser den i norden så vidt utbredda visan tillhöra det 12:e århundradet.

De olika uppteckningarna hafva bland skiljaktigheterna, utom det helas i hufvudsak lika gång, här ett, der ett annat lika drag, som man väl kan anse tillhöra en för dem alla gemensam grundform. Liten Kerstin frågar (ARWIDSSON, 96: B, alla uppteckningarna hos KRISTENSEN och flere af GRUNDTVIGS) efter sin broder. Hon kommer hem från ledung (ARWIDSSON, 96: B), och har länge varit borta, som det framgår dels af hennes fråga, om hon icke har en broder, dels af brodrens ord i vår uppteckning 1:

9. Här har jag lefvat i femton år,

hvilka återfinnas i en uppteckning hos GRUNDTVIG (186: B):

13. Her haver jeg ligget i femten Aar.

Liten Kerstin skulle sålunda hafva varit en sköldmö och hennes bragd får en naturlig relief. Så mycket mindre naturliga äro då visans afslutningar i vår uppteckning 2, ARWIDSSONS 96: A och i flere danska, t. ex. KRISTENSEN 83: D och E, der äfventyret till och med slutar dermed att kungen

tog lidel Kirstin i Favn
han gav hend' Guldkron' og Dronningens Navn,

under det att det rätta slutet antagligen är att söka i vår uppteckning 1:

Liten Kerstin satt på gångaren grå
Så rider hon sig så fort derifrå.

och i GRUNDTVIGS A—G (med undantag för sista stanzen i F).

Att döma deraf, att ordet *grefven* förekommer i den äldsta svenska uppteckningen, den hos RUDBECK, och flere goda danska texter, är det antagligen äldre än *kungen;* hvarvid likväl kan anmärkas, att äfven i den RUDBECK'ska uppteckningen liksom af glömska ordet *konung* en gång förekommer. Det skämtsamma draget i denna uppteckning, enligt hvilket Liten Kerstin i stället

för sin broder sätter »grefvinnan», hos ARWIDSSON, 2: n. 96, A: v. 27, »kungens prinsar två», B: v. 18, »konungens söner» o. s. v., och som återfinnes t. ex. hos KRISTENSEN 1: v. 18 (»Kongens Frillekvind'»), torde icke vara oäkta.

Namnet *Kerstin* förekommer först i de senare svenska uppteckningarna — icke i RUDBECKS — och i ett par helt unga danska.

Hvad visans omqväden angår, förtjenade de en särskild undersökning. Vi vända oss först till vår uppteckning 1.

MOHNIKE, som intagit den bland *Volkslieder*, n. 36, öfversätter »Man spelar i pavelun» med »Man spielt hinterm Vorhang», men tillägger i en anmärkning, sid. 222, att han lemnar derhän, huruvida han rätt förstått uttrycket. »*Pagelun*, *Pavelun*, *Paulun*, platt-tyska för der Pfau, kan här icke komma i betraktande; men väl det från det franska *pavillon* korrumperade, likaledes platt-tyska *Pagelun* och *Pavelun*, tronhimmel, baldakin. Det fanns under katolska tiden i de tyska Östersjöstäderna, och en kannerligen i Stralsund, brödraskap, som kallade sig Pagelunsällskap, af den tronhimmel, som medfördes på deras processioner.» Detta besynnerliga »Man spelar i pavelun» förekommer icke endast här, utan ock i ARWIDSSONS båda uppteckningar (här: paulun), och i en ännu otryckt heter det »Men det spelte pavelund»; hos LANDSTAD: »For sjell spenner hon tavlur». Näppeligen kan detta vara annat än en svår förvridning, liksom det första omqvädet »Falken då», »Falken tog» hos ARWIDSSON, »Falken tók» hos LANDSTAD och »Herre Falkentåg» i KRISTENSENS de svenska nära kommande uppteckning 1. GRUNDTVIG nämner, men »blott som ett löst infall»:

I Fangetaarn
Men han ligger spændt i Bojen —

hvilket likväl torde utgöra ett rätt lyckligt förslag; jfr följande hos KRISTENSEN, 116:

For de had' ham spændt udi Taarn.

Hvad angår omqvädet i Nerikes-uppteckningen, så anmärka vi, utan att underskrifva AFZELII ofvanföre uttalade påstående om förändringen af omqvädena, följande. ARWIDSSON, i anm. till 96,

säger, att med det omqväde han anfört »omvexlar, uti vissa traditioner, följande, hvilket har sin egen melodi:

Sinke, linke, linker um lej!
Herrar och förstar,
Bröder och systrar,
Svågrar och mågar,
Och den, som ligger bunden!» —

och GRUNDTVIGS uppteckningar F och G samt KRISTENSENS 2: 83: A—C hafva dylika ramsor, t. ex.:

F. Med Rink og Sink og Dink og Deje
. . .
Svager og Mager, Konger og Fyrster, Broder
og Söster, og den der ligger bunden.

G. Med Rindel, Sindel, Dindel Dej. —
. . .
Med Bender og Svender og Fader og Moder
og Søster og Broder den Sang er vunden.

Med tillhjelp af det svenska omqvädet kan möjligtvis någon mening utfinnas åt de danska.

Båda uppteckningarna äro öfversatta hos MOHNIKE, *Volkslieder,* n. 36 och n. 37 samt hos R. WARRENS, n. 32.

46.

Stige lilles bjudning.

Dessa i Vestergötland med melodi upptecknade strofer utgöra troligen slutet af en utförligare folksång. Man igenkänner i detta fragment upplösningen af många gamla folksagor, der en vallgosse, ja, ofta en katt (såsom i sagan om Kattenborg) bjuder konungen och hela hans hof hem till sitt slott, der slutligen oförmodadt allt på det härligaste sätt förvandlas.

G.-A.

Ofvanföre omtalade förmodan, att visan skulle vara ett fragment, bekräftar sig redan vid jemförelse med *Ridder Stig og Findal* i *Udvalgte Danske Viser*, n. 46, och ännu mera af GRUNDTVIG, 76, *Ridder Stigs Bryllup*, af hvilkens fullständiga text äfven delar, som komma vår uppteckning nära, lösgjort sig, så att af den ursprungliga visan uppkommit två visor. Då det af föregående utgifvares anmärkning synes, som skulle visan spela på sagans grund, är detta antagligen icke grundadt; goda skäl tala för att vi här äro på historisk mark och att visans hjelte kan bestämmas till tid och namn.

Den utförliga texten låter sin riddare »kasta runor», som äro ämnade åt »liden Kierstin», men i stället träffa »iomfru Riegesse», konungens syster. Följden blifver att denna, gripen af omotståndlig kärlek, gör riddaren ett besök, hvaröfver denne klagar hos konungen, hvilken kallar sin syster inför sig. Slutet blifver, att

kongen gaff sin søster bortt

åt riddaren, hvilken med sitt slott och det bröllop, han der håller, visar sig vara en vida förnämligare man än någon förmodat.

46. STIGE LILLES BJUDNING.

Den lärde utgifvaren af *Danmarks Gamle Folkeviser* har ådagalagt, att riddaren, vår Stige lille, icke osannolikt är den Stig Hvide till Bistrup, som stupade i slaget vid Viborg mellan Svend Grathe och Knud Magnussøn 1151. Väl hette hustrun till denne Stig Hvide, så framt han är den samme, som den Stígr hvítaleðr á Skóni, som omtalas i *Knytlinga-saga* (kap. 23.), icke Richissa, utan Margareta, Knud Lavards dotter; men det förra namnet, om det är origtigt, pekar i alla fall på Valdemarernas tid. Margareta var Valdemar den förstes syster.

Det »Malemo-sten», som förekom i föregående upplaga, har, ehuru ändradt bland *Rättelser*, med hela segheten hos ett tryckfel släpat sig fram i musiktryck o. a., och hos MOHNIKE, *Volkslieder*, n. 32, blifvit »Malemostein». Hos R. WARRENS, n. 41, heter det dock »Marmorstein».

Visan finnes äfven på norska, *Stig líten* hos BUGGE, n. 14, och på isländska, *Riddara Stígs kvæði*, i *Íslenzk fornkvæði*, n. 8.

47.

Herr Helmer.

1.

Syv IV, n. 82. *Nyerup*, 4: sid. 251. *Grimm*, 166. Denna i Uppland upptecknade tradition skiljer sig från den danska visan om *Helmer Blaa* med en tragisk upplösning, då deremot den danska slutas sålunda:

21. Saa drukke de Bryllup med Glæde och Gammen,
Foruden all Harm de leve tilsammen.

I en annan tradition förekomma dessa tvenne slutstrofer:

Jungfrun hon dansa' på kringkastad sko:
»Nu har jag mist fader, nu har jag mist mor,
Nu har jag mist syster, nu har jag mist bror,
Och ändå är jag en jungfru så god.»

2.

Efter det i föregående variant anförda manuskript [registret till föregående upplaga torde jemföras].

G.-A.

1, 2.

Hos Arwidsson, 1: n. 21, *Herr Hjelmer*. Utom hos Syv, 4: n. 84, och i *Udvalgte Danske Viser*, n. 209, *Herr Helmer Blaa*, finnes denna visa hos Grundtvig, *Gamle danske Minder*, 3:dje Samling: sid. 81, *Herr Hjælm*. Huruvida hon blott är en dikt eller ett minne af någon blodig tilldragelse, som på sångens vingar flugit kring verlden, kan utg:n icke afgöra, om han ock

är benägen för att antaga det senare. Då ännu i dag en sångare, såsom man finner t. ex. på våra marknader o. s. v., inför en fantastiskt målad vaxduk för intresserade åhörare föredrager den senaste kriminalhistorien, försiggår i grunden det samma, som vi kunna antaga skedde i äldre tider, då irrande sångare kringburo ej blott diktens luftigare håfvor, utan ock data om verkliga händelser, hvilka ett mindre förströdt slägte än det närvarande troget förvarade i ett jemförelsevis ointecknadt minne. SYV synes föra sin Helmer Blaa till en bestämd slägt, då han säger, att »paa Levestegaard udi Skaane bode de Blaaer mange Aar, før Landet blev kristnet. Herr Iver [Joar] Blaa var i Sverrig, 1240. Der var en Iver Blaa på Kosbølle, siden kaldet Ulfeldsholm, dernest Ellensbord, og nu Holkenhavn»; hans understundom med flit förändrade namn äro imellertid icke mycket att bygga på, och om äfven namnet Helmer Blaa tillhör visan, kunna andra der förekommande, Ebbe, Lang, Adser Hvid m. fl., vara vilseledande.

Då det i vår andra, från handskriften *Mythiska Sånger och Folkvisor*, sid. 32—35, hemtade uppteckning heter

8. »Wij wilja intet hafwa annor both,
Ähn högre hand och wenstre foot»

hvilket återfinnes i *Herr Helmer Blaa*, der herr Ebbe säger:

10. »Jeg vil ikke have anden Bod
End højre Haand og venstre Fod»!

gör GRIMM i *Altdänische Heldenlieder*, sid. 522, härtill följande anmärkning: »Die Sühne, welche verlangt wird, die rechte Hand und den linken Fuss, fordert auch Laurin im kleinen Rosengarten (Heldenbuch 1509. V. 548. Dresd. Ms. Str. 82) und der Fährmann Ruprecht (V. 959.). In der Wilkina Saga heisst Gramleif seine Leute von dem Vidga, der über die Brücke reiten will, ein gleiches Pfand nehmen (Cap. 35. p. 82.). So haut auch Geoffroy de Mayence dem hässlichen, der ihm den Weg hat versperren wollen, und den er zur Erde geworfen, die rechte Hand und den linken Fuss ab. *L'histoire de Giglan et de Geoffroy de Mayence. Paris s. a. 4. chap.* 17.»

Uppteckningen n. 1 är öfversatt hos MOHNIKE, *Volkslieder*, n. 33; R. WARRENS, n. 24; WEBER, n. 3.

48.

Ung Hillerström.

Denna i Uppland funna tradition har samma tema som föregående, men en lyckligare upplösning, hvilken så naivt i den glada och hurtiga melodien finnes uttryckt.

Stanz. 3. *Årligt* är en provinsförändring af *arligt, arla,* tidigt.

G.-A.

En fullständigare uppteckning i 16 stanzer, *Unger Sven,* finnes hos ARWIDSSON, 1: n. 43. Visan, som synes redan i *Tragica,* n. 15, intogs i *Udvalgte Danske Viser,* n. 123, *Jomfruen i Skoven,* och återfinnes hos KRISTENSEN i två uppteckningar, 1: n. 43, *Kjærligheds Styrke,* och 2: n. 80, *Jomfruens Brødre.* Förra hälften af *The bent sa brown* hos BUCHAN, *Ballads of the North of Scotland,* 1: sid. 30, motsvarar både visan i *Tragica* och *Ung Hillerström.*

Visan är öfversatt hos MOHNIKE, *Volkslieder,* n. 34, och hos R. WARRENS, n. 25.

49.

Carl Vågeman.

Efter ofullständiga uppteckningar från Vestergötland, Småland och Östergötland. De tvenne visorna om *Ung Axelvold* och *Hittebarnet,* hos *Nyerup,* synas i grunden vara blott en, och innehållas båda i denna svenska folksång.

G.-A.

Hos ARWIDSSON, 1: n. 58, *Pehr Wattenman,* hvilkens slut näppeligen är äkta: konungen befaller sina hofmän att hugga ett bål och Pehr Wattenman lyfter sjelf sin mor upp på det —

26. Men när som den elden var brunnen i glöd,
Då satt den jungfrun båd' fager och skön.

27. Der kommo två dufvor från himmelen ned,
Ack, nåde mig!
När de foro upp, så voro de tre.
Då sade den jungfrun: »Gud hafve lof till evig tid!»

Det fragment af en annan uppteckning, som meddelas af ARWIDSSON, har naturligare afslutning:

26. »Förr än ni skall låta stöpa min moder en kjortel af bly,
en kjortel af bly,
»Ja, förr skall vi åt fremmadt land fly!»
Så löndelig bär hon sorgen.

På danska finnes visan hos SYV, 4: n. 16; i *Udvalgte Danske Viser,* n. 176, *Hittebarnet;* hos KRISTENSEN, 1: n. 70, *Moderen Sønnens Brud* och 2: n. 49, *Moder og Brud,* A—C. På norska hos BUGGE, n. 19, *Unge Vaakukadd,* med hvilken

n. 20 kan jemföras; BUGGE anser att slutet i här meddelade uppteckning till en del är lånadt från en beslägtad visa hos SYV, 2: n. 12.

Hos T. DE HOFMAN, *Historiske Efterretninger om velfortiente Danske Adelsmænd* (2:n Deel. Kbnh. 1778. Sid. 136) berättas det i *Den Rosenkrandsiske Families Historie*, att danske kungens son, »unge Herr Stygge», reste till konung Ekuin i Westsachsen för att hjelpa honom i krig, »og blev der for sin Tapperhed af Fruentimmerne besynderlig afholdet». Med dottern till kronprinsen fick han en son, som modren efter hans fars bortresa lade ut vid stranden. Barnet, en gosse, växte upp och visade så stor tapperhet, att hans morfar, Keduval, nu konung, bortgifte honom med sin dotter. Bruden yppade förhållandet, hvarefter prinsessan och prins Stygge blefvo vigda. HOFMAN säger sjelf, att man både kan och bör tvifla på denna historia; den har för öfrigt ingen folklig hemul.

Carl Vågeman är öfversatt hos MOHNIKE, *Altschwedische Balladen*, n. 23.

50.

Knut hulings visa.

Huling eller som det uttalas *houling*, och på några ställen *hele*, är ett provinsord och betyder herde. Knut var en prins, förklädd till herde. Visan sjunges i Bohuslän och det dit gränsande Vestergötland.

G.-A.

RUDBECK omnämner i andra delen af *Atlantica*, kapitlet »OM Runstafwarnes uttydning» (sid. 628 o. f.) denna visa, som han uppgifver skulle sjungas midsommarnatten, hvarvid höllos »leekar som gå ut på Solens och Jordens gifftermål och des afwel, som är allehanda diur säd och frucht, då Herculs Wijsa sjunges:

Herkul war een Mader så rask,

hwilcken sluter alla verser med det ordstäfwe, Midsommar Natt hon war icke lång, 50 Waggor kom han på gångh, det war en man som så kunde lulla, när han gick wall.» Han påminner om Herkules hos konung Thespis' döttrar — »när denne historia wändes til Solens gång mot jorden des hustru, så förstås genom 50 waggor de 50 wickor om Året» o. s. v.

Något vidare har utg:n icke från svenskt håll kunnat inhemta om denna visa, som, om hon icke har den ålder RUDBECK ville gifva henne, genom ett visst, han vet ej rätt hvilket, fornt tycke och genom sin karakteristiska melodi talar om gammalt upphof. På DYBECK synes den senare hafva gjort ett lifligt intryck, att döma af de, för öfrigt något dunkla uttryck i *Runa*, 1869: h. 2, i hvilka det heter, att den kunde innebära åtminstone en före-

ställning om den enda sanna nordiska konstens förhållande till urtonerna, till naturen o. s. v.

De enda motstycken, utg:n kunnat finna, äro *Knud Hyrde* hos KRISTENSEN, I: n. 44, och *Hyrdingen*, I: n. 45. Den förra liknar vår uppteckning och drottningen sjelf är der en af Knud Hyrdes »ni og halvfemsindstyve», under det att i den senare kungens yngsta dotter heldre vill följa hyrdingen åt än bära en krona af det röda guld. I den *Förklaring öfver ovanligare ord och talesätt*, som följer *Svenska Vallvisor och Hornlåtar . . . utgifna af* R. DYBECK (Stockh. 1846), heter det: »*Höling* (Dalsl. o. fl.) = herde, vallgosse; äfven vallflicka; sål. *vallhjon* . . .» Mot detta säger BORGSTRÖM, *Berättelse öfver en resa*, sid. 205: »»Höling» = vallflicka. Håhling eller Huhling — så bör det stafvas — säges alltid om gossar, aldrig om vallflickor . . .» I. AASEN har *hyring* eller *høring*, som också uttalas *høling* ɔ: herde, vaktare.

Öfversatt hos MOHNIKE, *Altschwedische Balladen*, n. 19.

51.

Herr Redevall.

Uppteckningar och tryckta exemplar finnas af denna folkvisa i alla landsorter. *Nyerup* yttrar i sina anmärkningar [3: sid. 440], att hon *er en af de Sange, som fra Arildstid har, paa faa Forandringer nær, vedligeholdt sig eens over hele Skandinavien.* Den sjunges på Färöarna, i Danmark, Sverige och Norge. Riddarens namn är i synnerhet förändring underkastadt; Nedvall, Redevall och riddare Vall äro de i Sverige mest förekommande.

Slutversen i den danska är ganska vacker:

35. Sidsellille var ham saa tro og huld,
Nu ligger han hos hende i sorten Muld.

Flere strofer, som finnas i den danska, äro troligen i svenska traditionerna med tiden förlorade, såsom den omständigheten, att Sissa lilla före sin förlossning visade bort Medelvold till källan efter vatten, att han ej skulle vara vittne till hennes nöd, hvilket *Grimm* i anmärkningarna till sina *Altdänische Heldenlieder,* pag. 508, säger tillhöra forntidens blygsamhetsidé, att ingen mansperson vid dylika tillfällen fick vara närvarande. Detta bekräftas äfven i *Heldenbuch* (upplagan af 1590 i folio, pag. 110).

G.-A.

Visan finnes hos ARWIDSSON, 1: n. 54, *Krist' Lilla och Herr Tideman,* A, hvaremot B, som följer efter som variant, icke hör hit, utan utgör en annan visa, GRUNDTVIGS n. 265.

Utom i *Twenne nya Kjärleks-Wisor,... Den Andra: Det war den lilla Lisa, &c. Begge kunna Sjungas under sine egne behagelige Melodier. Tryckt i År,* som endast upptager de fyra första stanzerna, återfinnes den i *Twenne Nöjsamma Kärleks-Wisor, Den Första: Det war lilla Lisa och hennes kjära mor &c. Tryckt år, 1776,* omtryckt i Gefle 1801 och 1802. Hos GRUNDTVIG, 271, meddelas ytterligare 4 förut icke tryckta svenska texter; till sammans finnas från de tre nordiska rikena icke färre än 63 uppteckningar, af hvilka 58 äro fullgiltiga vittnen för visans väsende och form. Ej nog att de i hufvudsak stämma öfver ens i fråga om det helas gång, göra de i grunden det äfven angående de förekommande personernas namn: korteligen, här föreligger ett både ymnigt och solidt material, sådant det sällan erbjuder sig till utredning af en visa, hvarföre dennas härstamning och sammanhang också i GRUNDTVIGS mästarhand få en riklig belysning.

GRUNDTVIGS mönstring af hela denna skara af uppteckningar ådagalägger, att de scener, öfver hvilka handlingen framgår till sitt mål, äro följande. Moder och dotter sitta till sammans — vid guldväfven, »öfver bord», i en bur o. s. v. — då den senares belägenhet röjes på sätt, som i vår uppteckning omtalas: icke färre än 16 af 30 söder- och nordjutska uppteckningar börja imellertid med visans manliga person, och anledning finnes att antaga, att detta drag är äldre än det förra. — I fortsättningen på den förra scenen skyller dottern på mjöd eller vin; men yppar förhållandet, då modren tillbakavisar denna förevändning. I en del uppteckningar slår nu modren sin dotter, i andra gör hon en förklaring som den i vår stanz 6; båda episoderna saknas alldeles i en del texter. Modrens och dottrens samtal afslutas i alla uppteckningar med en hotelse af den förra mot både dottern och hennes älskare, hvarefter flickan skyndar till honom. De två älskandes samtal berättas i hufvudsak lika öfverallt; det slutar mestadels, ehuru icke i här meddelade text, dermed, att han beder henne samla guld i skrin, hvarefter de fly. (Den episod med en färjkarl, som vägrar de flyende sin tjenst, hvilken härefter möter i 3 norska uppteckningar, är antagligen för visan främmande.) När de älskande kommit ut i skogen, lyster det flickan att hvila en stund. Några uppteckningar låta henne nu

genast föda ett par söner; men detta är enligt GRUNDTVIGS åsigt en nyare sammandragning af den ursprungliga sagoformen, och står i förbindelse med bortfallandet af ett äfvenledes ursprungligt drag: flickans klagande jemförelse mellan huru hon nu hade det och huru hon hemma blef vårdad o. s. v. I sammanhang med denna episod står en annan, som på flere håll bortfallit, der riddaren erbjuder sig, att, med nedfäld hjelm, med förbundna ögon o. s. v., biträda henne i hennes nöd. Alla uppteckningar äro ense om att låta henne i det afgörande ögonblicket skicka riddaren efter vatten, dels för att vatten nu behöfves, dels för att endast aflägsna honom. Det är då riddaren är stadd i detta ärende, som han hör en näktergal sjunga, att hans älskade nu är död, hvarefter följer ett på flerfaldiga sätt varieradt tilltal af riddaren till fogeln, såsom följande ur en af GRUNDTVIG meddelad småländsk uppteckning:

19. »Näktergal, näktergal, sjung inte så!
det är Lisa lilla, som jag håller af.»

Äldre än alla de afslutningar af visan, hvilka mer eller mindre likna den, vår text företer, är antagligen den, som finnes i en följd jutska uppteckningar, i hvilka riddaren till sist lägger de två lefvande barnen till deras döda moder, och rider sina färde, för att, ju längre han aflägsnar sig från platsen, allt lifligare höra de små qvida under jorden, hvarföre han vänder om och sjelf tager sig af daga på grafven. Genom sin dystra kraft förråder detta drag sig som äkta; man skulle till och med kunna kalla det tragiskt, om icke en etisk insats fattades: riddarens beteende har ingen motivering, man förnimmer ingenting om hans sinnesförfattning, ej ens om det är i förtviflan han föröfvar sin ogerning; han blott försvinner som en hjertlös »barnfader» från en pinsam situation. Deremot passar det väl in i tysk gräslighetsromantik, och då GRUNDTVIG på den grund, att det finnes i jutsk tradition, i ett mellanstadium igenkännes i uppteckningarna från de danska öarna, men försvagadt och delvis omgjordt synes i de norska och svenska texterna, sluter, att visan invandrat från Tyskland, synes detta bekräfta sig af visans egna karakter. Hon finnes visserligen endast i *en* tysk uppteckning, SIMROCK: n. 40, aftryckt hos MITTLER, n. 194, ty KRETSCHMER-ZUCCALMAGLIOS (n. 90) om-

stöpta text kan knappt tagas i betraktande; men *det* är ingenting ovanligt, att en visa bättre behållit sig i ett land, der hon blifvit införd, än i det, der hon uppkommit. Utom på tyska finnes hon på holländska, hos WILLEMS, n. 231, *De Ruiter en mooi Elsje*, och hos HOFFMANN VON FALLERSLEBEN, *Niederländische Volkslieder*, n. 75. Spår af henne finnas ock inom den engelska folkpoesien; jfr GRUNDTVIG, 272, och *Leesome Brand* hos CHILD, 2: sid. 342.

Ytterligare må tilläggas, att efter riddarens död ytterligare några stanzer visa sig som »blommor på grafven», och att den början med visans riddare, som ofvanföre omtalades, just finnes i sådana texter, som hafva det såsom äkta antagna slutet. Hvad angår *namnen* i visan, hänvisar GRUNDTVIG på de fornhögtyska *Christehildis* och *Maþalvalds* såsom möjligen liggande till grund för visans namn. Slutligen bör icke förbigås, att visan äfven i musikaliskt afseende visar en ymnig produktion, då BERGGREEN, *Danske Folkesange*, n. 72, upptager icke färre än 9 melodier.

I *Udvalgte Danske Viser*, n. 156, *Herr Medelvold*, och hos KRISTENSEN, 1: n. 22, *Skjøn Medler og Redselille*. ARWIDSSONS *Moder och Son*, 2: 70, står till nu omtalade visa i alldeles samma förhållande som vår n. 26, *Stolts Hilla*, till n. 2: 1, *Hillebrand*.

Öfversatt hos MOHNIKE, *Altschwedische Balladen*, n. 21.

52.

Rafnen Rune.

Ramnen, som det heter i gamla språket, eller *rafnen*, är i folktraditionerna alltid en betydelsefull fogel, som far med olycksbud eller sjelf är i *ramahamn* förtrollad. Följande tradition från Östergötland, likasom den i *Nyerups* 1:sta del förekommande, äro båda blott lemningar af en äldrig och utförlig riddareromans, hvaruti *Blacken* spelar hufvudrollen, uppeldad af kung *Vallemos* (Valdemars) ridderliga löfte, då han ledde honom utur stallet:

«Nu, kära min Blacken, du för mig väl fram,
Så skall jag dig gifva ett så hederligt nam.»

Valdemar lofvade att ej under resan nämna Blackens namn; men på sundet glömde han detta löfte och ropade på sin Black, hvarvid denne förlorade sin styrka att föra sin herre öfver, och kastade honom i sundet, för att sjelf skynda till prinsessans räddning. Då han kom till *Ramund Runes* gård (så nämnes den elaka mannen), var bålet för prinsessan redan beredt. Hon igenkände genast *den gamla gam*, som fört brefvet och nu följde Blacken:

Och Blacken slog Ramund Rune för fot,
Så att han låg i sitt hjerteblod:

när han kom till sundet tog han frisk upp konung Vallemo och förde dem båda hem. Så länge Blackens namn icke var nämdt, uppehöll honom en öfvernaturlig eller trollmagt; men derefter hade han blott en vanlig styrka, hvilken nu lemnade honom, så att han, vid slutet af sin goda färd, störtade för sin herres fötter och dog.

I det hopp att, genom samlandet af flere fragment, en gång kunna gifva fullständig *den goda Blackens* romans, lemnas här oförändrad traditionen från Östergötland med bifogad melodi.

Stanz. 2. Här läses *bojor och ljud* i herr Wallmans uppteckning, som utan tvifvel är förändradt från det vanliga uttrycket *bojor och hjul.*

Stanz. 21. *Vita*, beskylla; gammalt svenskt ord. Se *Ihr. Gl. Sv.*, pag. 2027.

G.-A.

På danska i *Udvalgte Danske Viser*, n. 52, *Det uheldige Giftermaal*; GRUNDTVIG, 62, *Blak og Ravn hin Rune;* KRISTENSEN, 2: n. 66, *Blakken*, en hel uppteckning och ett fragment; i *Íslenzk fornkvæði*, n. 7, *Hildibrands kvæði*, A—D; hos LANDSTAD, 57 och 58, *Ravnen, som bere boð*, hvarjemte 3 ännu otryckta färöiska uppteckningar finnas.

Det är antagligen ett mycket gammalt qväde, som på svenska uppträder på de sätt, här meddelade uppteckning och det i inledningen till den samma antydda fragmentet utvisa. Huru denna ursprungliga dikt varit gestaltad, kan nu icke afgöras; vi kunna blott genom en jemförande granskning af motsvarande episoder och drag i de olika uppteckningarna utleta, hvad som i dem är jemförelsevis äkta. Utförligast och äldst af uppteckningarna är sannolikt GRUNDTVIGS *Blak og Ravn hin Rune;* LANDSTADS n. 58 kommer vårt svenska fragment närmast, under det KRISTENSENS *Blakken*, A, förefaller grundad på här meddelade fullständiga svenska uppteckning. Ehuru samtliga uppteckningar i ålder stå mer eller mindre tillbaka för den nyss nämda danska, kunna de gifva bidrag till en både mera utfyld och rigtigare text, än den hon för sig sjelf utgör.

Innehållet af denna återstälda text skulle blifva ungefär följande. Hildeborg — ty detta namn tör böra upptagas från ett par af de isländska uppteckningarna, i enlighet med ett nordiskt bruk att låta beslägtade personers namn börja med samma ord — har nyss blifvit bortgift af sin broder Hildebrand. Hennes

man, vår *grefve*, är en konung, hvilken de isländska, färöiska och norska texterna kalla Torkel. Visan börjar med ett samtal mellan Torkel och Hildeborg, hvilket i AFZELII text blifvit flyttadt längre fram i visan; Torkel förebrår henne dervid, att hennes bröder dräpt hans far, hvartill hon svarar med påminnelse om den bot, Torkel derför fått: i en norsk visa tillkommer det draget, att Torkel för en tärnas skull försmår sin hustru. Torkel ärnar låta bränna henne; faran är öfverhängande.

Det är nu, som Hildeborg får se korpen, hvilken hon öfvertalar att flyga den långa vägen till hennes broder Hildebrand genom att lofva honom Torkels hjerta och ögon, hvari GRUNDTVIG finner ett drag, som anstår den antagligen ursprungliga sagoformen, hvilkens fogel är en förtrollad prins, under det korpen i den svenska visan är en nog prosaisk fogel med näringsomsorger — liksom den svenska visans häst i det hela är en naturlig häst, fast med orimliga krafter, i stället för den danskas förtrollade kungsson. Hildebrand vänder sig nu till den underbara häst, Blacken, som skall bära honom den långa vägen till systern, och beder honom om hjelp, hvilken hästen lofvar gifva mot vilkor, att Hildebrand — liksom i det svenska fragmentet — icke nämner Blackens namn eller icke tilltalar honom, hvarefter det bär af till den fångna. Midt i sundet glömmer Hildebrand sitt löfte till Blacken, som kastar af honom, och nu ensam, *simmande* och ej som förut springande, fortsätter vägen och befriar Hildeborg och dödar hennes man. De olika texterna uppgifva olika den afkastade Hildebrands öde; den danska visan låter honom verkligen sjunka till bottnen, fast han, då Blacken återkommer med sin börda, står lefvande på stranden; i LANDSTADS n. 58 upptages Hildebrand på återvägen, medan han ännu simmande håller sig uppe — hvarmed möjligen Blackens snabba framfart sinnrikt antydes. Den enda rigtiga upplösningen af visan anser GRUNDTVIG vara den, att Blacken genom en kyss af Hildeborg åter förvandlas till en kungsson, hennes broder, äfvensom att korpen förlossas från sin fogelhamn genom att få Torkels lefver och lunga.

Angående ordet Blacken måste vi hänvisa till GRUNDTVIGS lärda exkurs. Eljest råder i texterna en tydlig förbistring af namnen: det typiska »liten Kerstin» har — äfven i den danska visan

— blifvit utbytt för det sannolikare Hildeborg; Hildebrand har i den svenska texten, antagligen genom en förflyttning, till hvilken ej motstycke saknas, fått sitt namn ändradt till Tune efter gårdens benämning, *tun*, hvilket ännu lefver såsom benämning på en »instängd gård utom boningshusen» (RIETZ); andra förvridningar skola nedanföre nämnas.

Hvad den till grund för alla dessa vexlande texter liggande urtexten varit, låter sig, som nämdt är, nu icke afgöra. Likheter med Blåskäggssagan finnas, ehuru svaga; i en tid af mindre betänksam forskning skulle man möjligen drista sig att göra en hypotes om en förvanskad soldikt, då den bortgifta mön skulle vara solen i nattens våld, hennes befriare dagen, på hvilkens ilande, glänsande häst hon återvänder öfver hafvet, hvarvid det antända bålet blefve soluppgången o. s. v.; Blackens förbud mot att hans namn nämnes kunde vara en främmande tillsats, som namnet Hildebrand fört med sig från dödnämningen i vår n. 2: 1, *Hillebrand* o. s. v. GRUNDTVIG tror, att ett med Eddans hjeltesånger samtidigt och jemnbördigt qväde besjungit vår visas tema, och att, huru litet detta än låter sig bevisa, hvad sjelfva visan i hennes helhet angår, en af hennes hufvudfigurer, Blacken, kan antagas härstamma från sagorna om de äldsta hjeltarne eller halfgudarne (fornkonúngar). Han har till och med att anföra en saga, som *kan* innehålla ett vittnesbörd om ett sådant fornqvädes tillvaro. I *Sögubrot af nokkrum fornkonúngum í Dana ok Svía veldi* [3], 5:e kapitlet, heter det: »Och i den tiden, då kung Harald Hilditönn kom till regeringen i Sverige och Danmark, var det en kung i Reiðgotaland, som hette Hildibrandr, och var en mägtig konung och stor krigare; men då han började åldras, uppehöll han sig hemma. Han hade två barn, en son vid namn Hildir, och en dotter, som hette Hildr; hon var den fridaste af alla mör och mycket stormodig. Och då kungen var mycket gammal, fick han banesot, och då soten kom det att lida med honom, hemtade han sin son till sig, och gaf honom många goda råd och säger, att *det* vore det första, att han gifte sin syster långt bort, och *det* det andra, att han icke afstode någon jordlott i sitt land

3 I *Fornaldar Sögur Nordlanda . . útgefnar af* C. C. RAFN. I. Kphn 1829. Sid. 363 o. f.

till henne [jfr stanz 3 och 4 i efterföljande uppteckning!], och *det* det tredje, att han icke gåfve henne sådana tjenare, att hon skulle hålla sig och sina män med magt. . . .» Kapitlet är ofullständigt.

I det af de tre manuskriptband, folio, på Kongl. Biblioteket, med ryggtitel *Varianter till Svenska Fornsånger,* som börjar med »Gamla Visor sjungna i ÖsterGöthland. 1810—1813. Dan. S. Wallman. och Joh. H. Wallman.» finnas tre uppteckningar af visan. Den första af dessa är antagligen den af GEIJER och AFZELIUS här lemnade; imellertid må några skiljaktigheter anmärkas. Rafnen Rune heter i handskriften *Ramel Rune,* och kommer *ridande;* det synes, som det varit af *Ravnen* i *Det uheldige Giftermaal,* som utgifvarne tagit sig anledning till ordet *rafnen,* hvilket, så vidt utg:n känner, i Sverige endast finnes i Skåne, under det *ram* finnes i visorna.

Efter vår stanz. 13 har uppteckningen följande:

»Och hörer du, min Blacke, hvad jag säger dig:
Och vill du nu föra mig åt främmande land?»

»Och väl vill jag föra dig åt främmande land,
Bara du inte nämner Brunblackens namn.»

I förbigående har äfven rike grefven i denna uppteckning fått ett namn. I den stanz, som motsvarar vår 30, heter det nämligen

Som jag var mö, när jag kom uti herr Päders famn.

I den andra uppteckningen heter korpen *Ramuld Rune* och synes här ett par stanzer, i hvilka Blacken tilltalas och svarar liksom ofvanföre.

Efter mycken tvekan, hvilketdera intresset han skulle gifva företrädet, antingen det honom knappt tillmätta utrymmets eller det möjliga bidragets till en utredning af visan, meddelar utg:n här det nämda handskriftsbandets tredje uppteckning, i hvilken han tror sig igenkäna det fragment, för hvilket redogöres i de föregående utgifvarnes inledning. Han tager dervid steget fullt ut och lemnar uppteckningen alldeles sådan den föreligger, med antecknarinnans naiva mellantal; det hela utgör en del af ett bref

från Vesterås, utan årtal, och undertecknadt »din ömma syster Lotten», otvifvelaktigt, då i brefvet helsas från »Björlingen» och omnämnas Lasse och Beata, A. A. AFZELII syster Anna Charlotta, enligt ANREPS *Svenska Slägtboken* gift med en Björling i nämda stad. Såsom biprodukt gifver det en inblick i historien om den GEIJER-AFZELISKA samlingens tillkomst; i alla händelser får visans dyrbarhet försona med bidragets beskaffenhet.

1. Konung Vallemo var en så viser man —
Det faller så underligt till —
Han gifte sin dotter på främmande land.
I riden så vardelig.

2. Den ena dagen stod hon brud i bänk,
Den andra dagen [låg hon] i bojor och jern.

3. »Och hvarför skall ni banka och binda mig?» —
»Du hade ej jordagods, när du kom till mig.»

4. »Jag kunde ej föra med mig svarta mull,
Jag hade ju med mig sju kistor gull.»

5. »Och gaf jag icke er fader
En förgyllande sadel?»

6. »Och gaf jag icke er moder
Ett gångande skepp i floden?»

7. »Och gaf jag icke er broder
En gångare grå så goder?»

8. »Och gaf jag icke er syster
Sju stora gullkistor?»

9. »Och hvarför skall ni banka och binda mig?» —
»Ty du var ej mö, när du kom till mig.»

10. »Så sannt hjelpe mig Gud fader och Helge and,
Som jag var mö, när jag kom till dig.»

11. »Du behöfver ej så noga spörja mig:
I morgon så skall du på brinnande bål.»

Jag minns ej namnet på den hårda äkta mannen; men hans plan var, att gifta sig å nyo och få mera guld, och sedan bli en svåra riker man och allt fort döda hustrurna och få ärfva deras gull; girighet lärer varit hans svaga sida.

12. »Och hade jag mig en fulltrogen vän,
Som bure de ord till min fader i qväll!»

13. Och fram kom då den gamla gam:
»Och nog så skulle jag föra't fort fram.»

14. »Och hade jag något till ungarna mina,
Jag skulle vara der inom ett par timmar.»

Nu minns jag inte, om hon inte, fängslad, var ur stånd att gifva gamen något till ungarna, utan skar ett stycke utur sitt bröst och gaf gamens ungar till tröst. Men som jag finner din vers passande, sätter jag den; sedan passar nog du det.

15. »Och tag dina ungar och lägg intill mitt bröst,
Så få de äta så mycket som dem lyster.»

16. »Om er fader han ej vill de orden tro,
Så sätt er nyckel uti mina klo.»

17. »Och här sitter du, kung Vallemo, vid bredan bord
(dricker mjöd och vin):
I morgon skall din dotter på brinnande bål.»

18. »Och far nu din väg, du gamle gam;
Min dotter hon fick en så hederlig man.»

19. »Och vill ni ej de orden tro,
Så se hennes nyckel uti mina klo!»

20. Kung Vallemo upp öfver bordet sprang,
Så mjödet och vinet kring honom sam.

21. Kung Vallemo gick åt stallet in,
Han skådar de fålarna bruna och grå.

22. Han skådar den bruna, han skådar den grå;
Men Blacken så lägger han sadeln uppå.

23. »Och kära min Blacken, du bär mig fort fram!
Dig vill jag gifva ett så hederligt namn.»

24. »Och nog så skall jag bära dig fort fram,
Bara du intet nämner mitt namn.»

Nu sam Blacken med kungen öfver sjö eller haf, kalladt sund; men om det var grå sund eller blå sund eller röda sund, minns jag ej. Men när de kommo halfvägs på detta stora *blå sund* — tror jag det hette — infaller kung Vallemo å nyo:

25. »Och kära min Blacke, du bär mig fort fram!
Och dig vill jag gifva ett så hederligt namn.»

Åter en vers, som jag inte minns rätt. Händelsen är den, att då kungen, tvärt emot Blackens förmaning, nämner honom i namn, var han med det samma ur stånd att längre bära kung Vallemo, hvarföre han sparkar med sin bakfot, så att kungen föll i sundet. Och Blacken fortsatte sin väg allena, och kom just som den olyckliga skulle brännas på bålet. Den versen, då han framkom, minns jag ej så noga.

26. Och när som han kom till grefvens [*öfverskrifvet:*
Ramuldrunes] gård,
Så gnägga' Blacken att murarna slapp ifrå.

Nu gjorde Blacken sig så yr och yster, att ingen kunde styra honom, och kung Vallemos dotter utbrister:

27. »Det vill jag säga och säga för sann,
Att ingen tar Blacken, men bara min man.»

28. Grefven klappa' Blacken uppå hans bak:
»Och kära min Blacken, du statt och var spak!»

29. Och Blacken han lyfte upp sin fot,
Den slog han i grefvens hjerterot —

eller hjerteblod; så der bortåt var det: nog af, Blacken slog ihjel grefven med sin bakfot.

30. Nu satte hon sig uppå Blackens bak,
Så rider hon hem uti godt mak.

31. Och när som de kommo till stora blå sund,
Der tog hon upp kung Vallemo frisker och sund.

Sedan var det blott en trenne verser: så snart kung Vallemo och hans dotter lyckligt hem anländt, dog Blacken af för stark motion. Och visan slutar med det kung Vallemo utbrister sorgligt, att om det ej vore synd, hade han lust att låta begrafva honom i sin graf. På henne har jag ej hört annat namn än kung Vallemos dotter. Dess man nämnes ej som grefve,

utan vid namn, som jag ej är i stånd att påminna mig. Snarare hette han Ragmuld rune än fogeln. Till exempel:

Och när som han kom till Ramuld runes gård,
Så gnägga' brunblacken, att murarna de sluppo ifrå.

Af detta, med tillhjelp af din visa, kan du nog få i hop henne.»

Ytterligare må jemföras *Blacken* hos ARWIDSSON, 2: n. 135, *Beijar-Blackjen* hos J. MOE, *Indberetning* i *Samlede Skrifter*, 2: sid. 124 o. f., samt GRUNDTVIG, 63, *Bedeblak*.

Rafnen Rune är öfversatt hos MOHNIKE, *Altschwedische Balladen*, n. 24.

53.

Grefven i Rom.

Denna är utan tvifvel af dessa andliga visor den äldsta och finnes i handskrift på Kongl. Biblioteket i Stockholm från 1573.

Af denna visa finnes en annan handskrift, från femton- eller sextonhundratalet, bland Palmsköldska samlingarna *Poet. Tom.* XXI. Den tyckes vara en öfversättning från danskan, eller ock författad under unionstiden, innan språken voro så bestämdt skilda. Den är i afseende på rytmen korrektare, annars i allmänhet mera vårdslösad. En läsart förekommer, som är märkligt bättre:

»Munkenn thett eij begärade,
Min ordh seije ther till neij.» — lyda så:

»Honn sagde iag thett ey begerer,
Mitt ården seyer ther till Ney.»

G.-A.

Att *Grefven i Rom* icke är någon »andlig visa», ligger i öppen dager, och om någon auktoritet behöfdes för diktens flyttande från en så origtig plats, som den i föregående upplaga hade, kan GÖTHES åberopas, som i sin anmälan af *Wunderhorn* uttryckligen kallar den en ballad (»Gute Ballade, doch zu lang»). Här meddelade text återfinnes i Kongl. Bibliotekets handskrift

Harald Olufssons visbok, sid. 35—51, efter hvilken föregående upplagas mycket felaktiga aftryck är rättadt. Som variant läsart antecknas, att ordet spare i stanz 3, rad 2, i handskriften är öfverstruket, och vnne öfverskrifvet.

Balladen, som träffas äfven bland *Palmsköldiana*, n. 382, 4:o, sid. 39, finnes i skillingstryck med titel *En ny märckwärdig Historisk Wisa, Om en Grefwe i Rom, som hade utlofwat sig at resa til den Heliga Graf, och huru hans wisa och förståndiga Fru rådde honom der ifrå; hwilket Råd han intet acktade, och huru han på Resan blef fången af Turken och måste der draga Plogen, och huru Grefwinnan reste til Turcka-Konungen i Muncka-Kläder, och med list och behändighet ransonerade sin Man utan Penninge-Lösen ur Turckiet. Sjung. som: Min GUD och Fader käre, Jag tackar &c. Tryckt i Gefle, 1761.* Utom trenne upplagor, tryckta »i år», och hvilka må hända äro äldre än 1761, finnas af denna visa, tryckt för sig, ytterligare 4 upplagor; i en upplaga af Göteborg 1819 är hon sammantryckt med en annan.

Med orden »Min Gud och Fader &c.» börjar psalmen n. 355 i *Then Swenska Psalm-Boken* af 1695. Vid nämda n. står »Se tonen *Num.* 412», hvarför melodien till n. 412 här blifvit upptagen. En annan finnes hos BÖHME, n. 7. Utom hos BÖHME finnes balladen i *Wunderhorn*, 1: sid. 289, *Lied von dem Grafen von Rom;* hos ERLACH, 2: sid. 84; MITTLER, sid. 24; UHLAND, n. 299. Hos E. WELLER[4] förtecknas af *Der Graff von Rom* 9 upplagor, af hvilka den äldsta är tryckt (i Nürnberg) 1510, och K. GOEDECKE[5] nämner en ännu äldre af (Bamberg) 1493.

I utförligare mästersång har ämnet blifvit behandladt i *Alexander in dem Pflug*, hvilken UHLAND, *Schriften*, sid. 299, anser äldre än balladen. I prosaisk behandling har det åter kommit in i svenskt skillingstryck med *Alexander af Metz, eller Historia om Riddaren för Plogen. Öfversättning från Tyskan* (Jön-

4 *Annalen der Poetischen National-Literatur der Deutschen im XVI. und XVII. Jahrhundert.* 1. Freiburg i. B. 1862. Sid. 199 o. f.

5 *Grundrisz zur Geschichte der deutschen Dichtung.* 1. 2:e Ausgabe. Dresden 1862. Sid. 86. Jfr *Deutsche Dichtung.* Hannover 1854. Sid. 568.

köping 1852), och som folksaga återfinnes det hos J. W. WOLF, *Deutsche Hausmärchen* (Göttingen 1851), sid. 98 o. f., *Die getreue Frau.* Spår af balladens förekomst på holländska finnas så till vida, som en visa ett flygblad från Gent (från 1600-talet) uppgifves sjungas som »Van den graeve van Roomen &c.».

Ehuru visan sannolikt är tysk, har den svenska öfversättningen gifvit STUDACH, n. 13, anledning till en omdiktning, *Frauentreue.*

54.

Sven i rosengård.

1.

Denna vackra lemning af en äkta nordisk fornsång är upptecknad efter traditioner i Vermland. Den, som hör detta fragment sjungas med sin härliga melodi, skall visserligen ej sakna den fullständigare folkvisan, om ej för att i flere strofer längre tjusas af den sköna sångens djupa och dystra behag. Det tema, som ligger till grund för denna sång, igenkännes äfven i den skotska romansen hos *Percy, Reliq. Vol.* 1. *p.* 59, hvaraf en skön öfversättning är gifven af *Herder,* i *Stimmen der Völker.*

2.

Mera allmän än föregående och känd i flere landsorter är denna variant.

Någon motsvarande folksång af denna finnes ej i de danska samlingarna; men väl strödda drag, som erinra om ställen häruti, såsom femte strofen af Sven Vonved. *Nyerup.* I. sid. 84.

»Naar maa jeg lade blænde Vin?
Naar maa jeg vente Komme din?»

»Naar Stenene tage til at flyde,
Og Ravne begynde at vorde hvide,
Da maa I vente Svend Vonved hjem;
Alle mine Dage kommer jeg ikke igjen.»

I de skotska folksångerna åter förekomma flere af samma innehåll och upplösning, ibland hvilka följande öfversättningar ur *Percys* och *Jamiesons* [1: sid. 59] samlingar såsom ett prof af skotska folkpoesien här må anföras:

The twa brothers:

»O will ye gae to the school, brother?
Or will ye gae to the ba?
Or will ye gae to the wood a-warslin
To see whilk o's maun fa' ?»

De två bröderne.

1. »O, vill du gå till skolan, broder,
Vill du till leken gå?
Eller bort, att se i Stridens skog
Hvem af oss falla må?»

2. »Vill icke gå till skolan hän,
Ej bollkast leka nu;
Men väl till Stridens skog: och den,
Som falla skall, är du.»

3. De stridde upp, de stridde ned
Den långa sommardag,
Tills Wilhelm upp och drog sitt svärd
Och slog ett dödligt slag.

4. »O broder, lyft mig upp och bär
I grönan dal mig ner!
Väl, ganska väl, två mina sår,
Att de ej blöda mer!»

5. »Och af mitt Hollandslinne tag,
Och rif det trå från trå,
I mina djupa sår det sätt,
Att de ej blöda så!»

6. Han lyfte honom upp och bar
I gröna dalen ner,

Hans djupa sår han tvådde väl;
Men de blödde mer och mer.

7. Han af hans Hollandslinne tog
Och ref det trå från trå
Och stoppad' i hans djupa sår;
Men de blödde mera då.

8. »O, lyft mig på din skullra opp,
Till kyrkogård mig bär;
Gör grafven djup, och lägg min kropp
I ro, att hvila der!»

9. »Vid hufvu't mina pilar lägg,
Vid fötterna min båga,
Vid sidan lägg min sköld och svärd!
Så var jag van att sofva.»

10. »När hem du kommer till vår far —
Efter mig han spörja lär —
Säg, att jag är på kyrkogård,
I skolan ensam der.»

11. »När du går hem till syster vår,
Hon frågar efter John:
Säg, att jag är på kyrkogård,
Gröngräset gror rundtom.»

12. »Och går du till min fästmö tro —
Hon spör väl efter sin vän —
Säg, att han är på kyrkogård,
Kommer aldrig mer igen.»

13. Och han kom hem till sin fader,
Han spör efter sin son John —
»Jag lemnad' honom på kyrkogård
I skolan der allen».

14. Och han kom hem till sin syster,
Hon spör efter sin bror John —
»Jag lemnad' honom på kyrkogård,
Gröngräset gror rundtom.»

15. Och han kom hem till hans fästmö tro,
Hon spörjer efter sin vän —
»Jag lemnad' honom på kyrkogård,
Och aldrig lär han komma igen.»

16. »Hvarför är din kind så blek, Wilhelm?
Så röd den fordom var.» —
»Jag hafver jagat djur och rå,
Och det mig mödat har.»

17. »Hvad blod är på ditt svärd, Wilhelm?
O Wilhelm, säg för mig!» —
»O, det är blod af min grå hund:
Han ville ej drifva för mig.»

18. »Ej blod utaf din hund, Wilhelm!
Hans blod var aldrig så röd;
Men utaf min trolofvade:
Du slagit honom död.»

19. »Det gråter jag, det sörjer jag;
Det osäll gör min dag;
Sin hjertans kär när andra se,
Min skådar aldrig jag.»

20. »O, hvilken död vill du dö, Wilhelm?
Nu, Wilhelm, säg för mig!» —
»Vill sätta mig i en bottenlös båt
Och segla den salta sjö.»

21. »När kommer du tillbaka, Wilhelm?
Nu, Wilhelm, säg för mig!» —
»När på det gröna sol och måne dansa,
Och det lär aldrig ske.»

Stanz. 1. Anledningen till denna öfversättning af *wood a-warslin*, se *Jamieson* I. *pag.* 59.

Ännu närmare den svenska folkvisan kommer följande, i *Percy's* samlingar [1: n. 5] anförda skotska romans:

Edward, Edward.

Quhy dois zour brand sae drop wi' bluid,
Edward, Edward?
Quhy dois zour brand sae drop wi' bluid?
And quhy sae sad gang zee, O?
O, I hae killed my hauke sae guid,
Mither, Mither etc.

1. Hvi är dit svärd så stänkt med blod,
Edvard, Edvard?
Hvi är ditt svärd så stänkt med blod,
Och hvi så blek är du, o! —
O, jag har huggit min hök så god,
Moder, moder!
O, jag har huggit min hök så god,
Och jag har ingen nu, o!

2. Din hök hade aldrig blod så röd,
Du säg mig, kära son, o! —
O, jag har slagit min gångare död,
Som var så stolt och skön.

3. Så gammal re'n var gångar'n din:
Det ingen sorg kan ge, o! —
O, jag har mördat fader min,
Ack, ve mig arme, ve! — o!

4. Hvad bot vill du väl göra då?
Min son, säg det för mig — o! —
Min fot skall mer ej hvila få,
På jorden ingen hvila få,
Öfver hafvet, långt från dig — o!

5. Med hus och gård hvad gör du då?
Så fagra äro de — o! —
Till dess de falla, låt dem stå,
Jag skall dem aldrig se — o!

6. Hvad ger du då din' barn och ditt vif,
När du är öfver sjö — o! —
All verlden vid, att tigga sitt lif,
Och söka efter bröd — o!

7. Hvad ger du då din moder kär,
Edvard, Edvard?
Hvad ger du då din moder kär,
Säg, kära son, för mig — o! —
Allt helvet's qval af mig du bär'!
Moder, moder!
Allt helvet's qval af mig du bär'!
För råd, du gifvit mig — o!

G.-A.

1, 2.

Upptecknaren af den första varianten torde vara GEIJER, att sluta af hvad AFZELIUS yttrar i *Afsked af Swenska Folksharpan*, sid. 64: »Under sina resor i landsorterna, särdeles i sin hembygd, Värmland, samlade han [GEIJER] vackra bidrag och sände mig den tiden ofta uti bref de sånger, som mest gjort intryck på honom, bland hvilka »*Sven i Rosengård*» med sin uttrycksfulla melodi alltid ansågs af honom såsom en perla i vår sångkrans, och då han, i de aftonstunder, vi under dessa glada ungdomsår tillbragte tillsammans, satte sig till sitt forte-piano, var länge den sköna melodien till Sven i Rosengård det thema, hvarmed han började sina herrliga fantasier.» — Hos ARWIDSSON, 2: n. 87, två uppteckningar samt en svensk öfversättning af en finsk variant hos SCHRÖTER, *Finnische Runen*, sid. 124; en melodi från Lunda socken, Södermanland, hos ÖBERG, *Folkvisor*, 8. Som ett intyg om visans spridning i vårt land kan nämnas, att hon fått en parodi, såsom i *Fyra Stycken Nya och Lustiga*

Wisor, . . . Den Tredje: Huru är du blefwen gifter du Daniel ungerswän? etc. Götheborg, . . . 1794; omtryckt i Gefle 1798 och 1802.

Hos GRUNDTVIG, *Engelske og Skotske Folkeviser*, sid. 175, en uppteckning från södra Seland. Hos PERCY, **1**: 1: 5, *Edward, Edward* (omtryckt hos CHILD, **2**: sid. 225); JAMIESON, 1: sid. 60, *The twa brothers* (CHILD, **2**: sid. 221); MOTHERWELL, sid. 60, *The twa brothers;* sid. 339, *Son Davie, Son Davie* (CHILD, **2**: sid. 228).

Hos PERCY är det fadren, som blifvit dödad, men i MOTHERWELL'S *Son Davie, Son Davie* brodren; i båda har ett mord skett, och till och med antydes, i förbannelser, som påminna om den i efterföljande n. 55, stanz 55, att modren eggat till det. I MOTHERWELL'S första variant, *The twa brothers*, har temat fått en annan vändning; brodren dör till följd af en olyckshändelse:

A dirk fell out of William's pouch,
And gave John a deadly wound —

hvilket föranleder utgifvaren att förmoda visan sammanhänga med en sorglig tilldragelse inom slägten Somerville, hvarvid likväl olyckan vållades af pistoler. JAMIESON, som meddelar samma uppteckning, låter deremot brodrens död föranledas af ett afsigtligt dråp; men stället är interpoleradt, och MOTHERWELL anser JAMIESON med sin interpolation hafva begått ett missgrepp, så till vida, som balladens rörande intresse är egnadt att koncentrera sig i dens gränslösa sorg och obotliga samvetsagg, som varit den ouppsåtliga orsaken till sin broders död. CHILD åter gifver JAMIESON rätt; afvikelsen från originalet är otvifvelaktigt på MOTHERWELLS sida, som mildrat en fasansfull tilldragelse för att lämpa den efter en modern och förfinad känsla.

MOTHERWELL yttrar, sid. 340, angående PERCY'S uppteckning att det är anledning att antaga, att den herre, som öfverskickade den, gjort några misslyckade förbättringar af texten och förändrat dråparens namn till *Edward,* hvilket namn aldrig förekommer i någon skotsk ballad, annars än då en engelsk kung afses. Sin uppteckning *Son Davie, Son Davie* betraktar han som äkta tradition; »men den gifves nu», tillägger han, egendomligt nog, »hufvudsakligen i afsigt att bereda ett tillfälle att bevara den

melodi, på hvilken den sjunges, bland de andra melodier, med hvilka detta band kommer att riktas.» Ty värr synes detta meddelande af melodien hafva stannat vid en skön tanke; ty bland de *tunes*, som MOTHERWELL bifogar, finnes icke någon till *Son Davie*. Både GRUNDTVIG, i ofvan anförda ungdomsarbete, och O. L. B. WOLFF, *Halle der Völker*, 1: sid. 22, anse denna MOTHERWELL'ska uppteckning för den fullständiga och äkta formen af den berömda visan, om hvilken TALVJ, *Volkslieder germanischer Nationen*, sid. 601, säger följande: »Vi räkna den till det väldigaste, som den tragiska skaldekonsten någonsin frambragt. Denna ballad erbjuder ett slående bevis på den oerhörda tragiska kraft, som ligger i en nästan till nakenhet gränsande enkelhet i framställningen. Den är dramatisk från början till slutet, intet inledande, berättande ord, vi *se* hela scenen; hvarföre skulle skalden då försvaga den med en beskrifning? Genom hela samtalet icke en enda bild, icke en enda liknelse, och likväl står en hel tafla för våra ögon. Der hvart ord gifver ett lefvande begrepp, är hvart ord en bild.»

MOHNIKE, som i *Volkslieder* öfversatt så väl vår första uppteckning, hvilken han afsigtligen satt i spetsen för samlingen, som den andra, sid. 183 (bland anmärkningarna), anser att den förra icke är något fragment, utan fullständig, enär i sjelfva verket intet fattas i den; »men väl ser man på den andra visa, som utgifvarne likaledes meddelat, att de tillfogade stroferna äro en senare tillsats. Att hustru och barn nämnas, har verkligen något besynnerligt, då visan vinner, om man tänker sig dråpsmannen såsom ännu yngling. Öfver hufvud tror jag, att den allt för stora längd, af hvilken många af de gamla skandinaviska, engelska och skotska visorna och balladerna lida, till största delen uppkommit genom senare tiders tillsatser. *Sven* åter »— det är fortfarande MOHNIKE, som talar —» betyder i allmänhet *gosse*, *yngling*, och är här väl icke något namn; i den senare romansen synes det likväl stå såsom namn.» Att en mängd folkvisor blifvit belamrade med senare tiders tillsatser, är utom allt tvifvel — vår andra uppteckning synes icke vara fri från sådana, och ännu mindre ARWIDSSONS — men lika säkert, som att visorna ofta uppträda i förlängdt skick, är, att de *icke sällan* sjelfva äro förkortningar. Folkvisorna hafva uppkommit på flere sätt: vi antyda här ett.

Visserligen icke alla, men likväl en del af dem äro, hvad PERCY kallar sina uppteckningar, »reliques of ancient poetry», konstdikter, som under en lång färd genom mångas hjertan och minnen blifvit hvad de äro, ofta och delvis blifvit försämrade, men äfven ofta och i andra afseenden förbättrade — önskas ett kort och träffande intyg på förbättring, få vi hänvisa till en uppsats af H. STEINTHAL, *Zur Volksdichtung*, i *Zeitschrift zur Völkerpsychologie*, 1879: H. 1, i hvilken visas, hvad en dikt af UHLAND vunnit genom traditionel fortplantning. Under eldprofvet af den färd, vi talade om, har blott det väsentliga af dessa konstdikter behållit sig, under det att det ovigtigare bortfallit, hvarefter återstoden uppträder med denna egna plasticitet, genom hvilken folkvisorna på sätt och vis erinra om naturens alster; med denna frihet från allt, som kunde påminna om verkstad eller förråda tillkomstsätt, genom hvilken de så afgjordt skilja sig från *mängden* af dikter med kända författare, och medelst hvilken de erinra om den fordran på äkta poesi, hvilken GÖTHE[6] uttalat i de märkliga orden: »Je incommensurabeler und für den Verstand unfasslicher eine poetische Production, desto besser.» Om det ofta anförda uttryck af W. GRIMM[7], att »en folkvisa diktar sig sjelf», skall hafva mening, anse vi det vara den, att hvad i en dikt på egen hand förmår göra sig gällande, så länge den saknar skyddet af fixering genom tryck eller skrift, quinta pars, som qvarstår efter skrädning och nötning, just bildar, hvad vi kalla »folkvisa». MOTHERWELL'S *Son Davie* må derföre så till vida vara äkta, som den står närmare en utförlig dikt af *en* skald; men vår första uppteckning är, som »folkvisa» betraktad, icke mindre äkta i sin smärta, spänstiga form.

Sven i Rosengård, båda uppteckningarna, äro öfversatta, utom af MOHNIKE, af R. WARRENS, n. 37: 1, 2, äfvensom den första af dem är öfversatt af AMALIE VON HELWIG i *Nordensaal*, n. 2; den andra på engelska af W. AND M. HOWITT, 1: sid. 258.

[6] ECKERMANN, *Gespräche mit Goethe*. 3. Magdeburg 1848. Sid. 173; jfr ock sid. 171, 72.

[7] *Altdänische Heldenlieder*, sid. 541.

55.

Den lillas testamente.

Detta, efter traditioner från Östergötland upptecknade, motstycke till föregående är sannolikt blott ett fragment af en utförligare folksång. Äfven melodien liknar ganska mycket den anförda varianten till *Sven i rosengård*, och visar, huru i allmänhet melodierna till folkvisor, som i rytmen äro lika, blifvit förblandade, så att ofta blott omqvädet gör åtskilnad. Den lilla hade blifvit förgifven af sin stjufmoder och sin amma, och smärtorna deraf uttryckas uti omqvädet. Denna folksång har i de kända utländska samlingar ingen motsvarande och finnes troligen blott i svenska traditioner: dock är sjelfva upplösningen äfven i andra länders folkvisor ganska allmän. Se de sista stroferna af skotska romansen The cruel Brother, or the Brides Testament. *Jamieson* I: 66.

Den enda förändring man vid denna folksång hört, är i det första omqvädet:

Rosen liten kind,

och

Du lilla rosenkind;

obetydliga förändringar, men tydligen tillhörande senare tider.

Då den lillas egen moder redan var död, synes väl den femte strofen ej så egentligen tillhöra visan; men införes såsom den allmänt i traditionerna sjunges.

G.-A.

---

55. DEN LILLAS TESTAMENTE.

Hos ARWIDSSON, 2: n. 88, *Den Lillas Testamente*, hvilken uppteckning har företrädet framför vår, så till vida som den beskrifning, på huru den njutna födan bekom hundarne —

4. »Hvart kommo de hundarne?» —
»Remna i femton stycken,
»Hundarne små!» — —

hvilken återfinnes i de tyska motstyckena, i vår saknas, och som dess stanz 10 synes lånad från *Drottning Damma* (ARWIDSSON n. 154):

25. »Jag hafver intet tid längre tala med er,
Mitt timmeglas är snarligen utrunnit,
Ty himmelriksens klåckor the ringa efter mig
. . . . . .»

Härmed kunna jemföras *Grossmutter Schlangenköchin*, *Wunderhorn*, 1: sid. 20, och *Die Stiefmutter*, 4: sid. 92; ERLACH, 3: sid. 459; ERK, *Liederhort*, 2 och 2ª, *Die Stiefmutter;* MITTLER, n. 96, *Stiefmutter*, och 97, *Grossmutter Schlangenköchin;* UHLAND n. 120, *Stiefmutter;* KRETZSCHMER-ZUCCALMAGLIO, 2: n. 104, *Die Schlangenköchin;* PETER, *Volksthümliches aus Österreichisch-Schlesien*, *Volkslieder* n. 6, *Schlangenköchin; Kind, wo bist du denn henne west?*, n. 4 hos REIFFERSCHEID, som hänvisar till F. W. SCHUSTER, *Siebenbürgisch-Sächsische Volkslieder* &c. (Hermannstadt 1865), sid. 62, och till F. A. SNELLAERT, *Liedjes, Oude en nieuwe* (Gent 1852), sid. 73, samt *Der vergiftete Knabe* hos HAUPT UND SCHMALER, 1: n. 77. Hos AIGNER, *Ungarische Volksdichtungen*, sid. 127, *Der vergiftete Knabe;* jfr ock WALDAU, *Böhmische Granaten*, 2: sid. 109.

Sedan BURNS, enligt CHILD, 2: sid. 244, i JOHNSON'S *Scots Musical Museum*, 1: sid. 337, meddelat två stanzer af en engelsk variant, till hvilka JAMIESON i *Illustrations of Northern Antiquities*, sid. 319, lade ytterligare två, gaf KINLOCH, *Ancient Scottish Ballads*, sid. 109, en fullständig uppteckning (omtryckt hos CHILD, 2: sid. 244). I denna har en man blifvit förgifven af sin käresta, hvilken han önskar

The tow and the hatter, for to hang on yon tree, —

i *Lord Randal* hos W. SCOTT, 2: sid. 261 (CHILD, 2: sid. 248), i hvilken kortare uppteckning olycksönskningen fattas, har mannen äfvenledes fått gift af kärestan; under det hos BUCHAN, 2:

sid. 470, CHAMBERS, *Scottish Ballads*, sid. 324, noten, *The croodlin doo* (aftryckt hos CHILD, 2: sid. 363), äfvensom i en uppteckning af SHARPE i en senare upplaga af JOHNSON'S *Museum*, utgifven af LAING, enligt GRUNDTVIG, *Engelske og Skotske Folkeviser*, sid. 286, innehålles en version, i hvilken det, liksom i de svenska uppteckningarna, är en flicka, som blifvit förgifven af sin stjufmoder. REIFFERSCHEID nämner ock de för utg:n icke tillgängliga HALLIWEL, *Nursery Rhymes of England* (5th ed. 1854); CHAMBERS, *Popular rhymes of Scotland* (1826) och GRAHAM, *Songs of Scotland* (1856), såsom innehållande hit hörande varianter, äfvensom en sådan skall finnas i BOLZAS samling af folkvisor från Como. En katalanisk, *El testamento de Amelia*, finnes hos F. WOLF, *Proben*, sid. 115.

W. SCOTT, som, stödd på endast en afskrift, ändrat *Ronald* (hvilket namn är återupptaget af AYTOUN, *Lord Ronald*, 2: sid. 126) till *Randal*, anser det icke omöjligt att balladen afser den Thomas Randolf eller Randal, Earl af Murray och syskonbarn till Robert Bruce, hvilken vid sin död (1332) var ståthållare öfver Skotland — och detta oaktadt omständigheterna vid denne Randals död, som för öfrigt med rätta bestrides hafva blifvit mördad, uppgifvas olika med dem i balladen. Om hvilkendera af de två versionerna, den med en döende man och den med det döende barnet, är ursprunglig och hvilkendera härledd, vågar utg:n icke bestämdt yttra sig. W. GRIMM, som i *Drei altschottische Lieder* (Heidelberg 1813) yttrar, sid. 3, att *Lord Randal* och *Grossmutter Schlangenköchin* i *Wunderhorn* otvifvelaktigt äro samma visa, säger, att det enkla och storartade i framställningen, som endast behöfver få ord för att röra vårt innersta hjerta, på båda hållen äro lika, blott att intrycket af den tyska visan ytterligare höjes genom omqvädet, hvilket under hela samtalet håller modrens aningsfulla ångest och barnets skärande smärta för vår själ. Af ännu starkare verkan blifva då de svenska uppteckningarna — jfr MOHNIKES anmärkning nedanföre — hvilka visa icke mindre naturlig styrka och tillika äro mera ogrumlade.

Folktron om giftmord medelst i föda eller dryck ingifna giftiga reptilier, är, som SCOTT äfven uppgifver, gammal; han anför ock ur en krönika en berättelse om konung Johans död af sådant slags gift, som antagligen varit känd af SHAKESPEARE (jfr

beskrifningen på konungens sjukdom i *King John*). REIFFERSCHEID anför flere exempel på nämda folktro.

Den lillas testamente är öfversatt hos STUDACH, n. 22; MOHNIKE, *Volkslieder*, n. 2; R. WARRENS, n. 33; hos W. AND M. HOWITT, 1: sid. 265 (aftryckt hos CHILD, 2: sid. 366). MOHNIKE anser, att denna visa ännu mycket mindre än föregående, *Sven i rosengård*, är något fragment, och att förvandlingen till mormor från stjufmoder i *Grossmutter Schlangenköchin* är högst olycklig i den tyska med allahanda på intet vis lyckliga tillsatser försedda ändringen af den nordiska sången.

Deri, att den lilla önskar himlen åt sin döda moder, men skepp o. s. v. åt sina lefvande syskon, behöfver tydligen icke ligga den oegentlighet, som ofvanföre anmärkes.

56.

Dufvans sång på liljeqvist.

1.

Efter en tradition med melodi, sänd af en vän från Jemtland. Hvar uppteckning från det härliga Norrland styrker den förmodan, att bland dess invånare dessa lemningar af forntidens sånger bäst blifvit förvarade. Denna sång är en bland de få, som bevisligen sjungits i Sverige under mer än fyra århundraden; ty i Josephs dramatiserade historia, som är tryckt redan på 1500-talet, nämnes den såsom gammal *folkvisa*, der bonden sjunger, sedan han visat Joseph vägen till sina bröder:

. . . nu han på väghen kom.
Ty gåår jagh min Koss j fagre wädher,
Så gladeligh iagh een wijsa quädher:
Duffuan sitter på Lilje quist, gud rådhe,
Hon siunger så fager om Jesu Christ.
Men Gudh giffue oss sina nådher.

2.

Under tryckningen har följande märkliga variant till n. 71 [nuvarande 56: 1], Dufvans sång på liljeqvist, med melodi, blifvit meddelad ur herr *D. Wallmans* samlingar.

G.-A.

1, 2.

Att »Josephs dramatiserade historia» blifvit tryckt redan på 1500-talet, torde icke vara grundadt; enligt KLEMMING i förordet

till omtrycket af 1849 är *Josephi Historia, Nylighen vthsat på Rijm* tryckt först (i Rostock) 1601; sedermera på 1600-talet är den tryckt ytterligare tre gånger. Såsom författare anses THOMAS PETRI GEVALIENSIS, död som kyrkoherde i Vingåker 1605.

Af *Dufvans sång på liljeqvist*, denna sköna dotter af folkvisa förmäld med andlig sång, synes en uppteckning i *Poetisk Kalender*, 1816: sid. 67, *Den fromma jungfruns begrafning*, (jfr sid. XVI); utom ännu otryckta svenska, som nämnas af GRUNDTVIG, 104, *Engelens Budskab*, finnes en variant, med melodi, i *Westergötlands Fornminnesförenings Tidskrift*, 1869: sid. 73 o. f. Denna uppteckning, som börjar sålunda:

Det sitter en fogel på lindanqvist,
Han sjunger så wäl om Herran Gud, Krist.
I himmelen är en stor glädje —

ansluter sig närmast till vår andra: i början kommer en bonde »och lyder på», sedan en krigsman; men först jungfrun hör fogelns kallelse. Visan synes ock i skillingstryck, såsom i *Tre alldeles nya Wisor... Den Andra: Det lefvande Liket: Herr Carl han drömde om en natt &c.* [torde tilläggas anteckningarna till n. 24] *Den Tredje: Den fromma Jungfruns Begrafning: Det satt en Fogel på liljeqwist &c.* Jönköping 1832. Vi meddela denna text (med ändrad interpunktion):

1. Det satt en fogel på liljeqvist —
Om sommaren —
Han sang så däjligt om Jesu Krist.
I himmelen är stor glädje.

2. Det stod en jungfru och hörde derpå:
Han sang, att hon skulle bli döder i år.

3. »Han sjunger, att jag skall bli döder i år;
Jag känner mig inte döden att få.»

4. »Men hjertat det slår så tungt i mitt bröst,
Och qväfvas vill min unga röst.»

5. »Och kära min syster, du bädda min säng!
Jag känner, att döden han blir mig så sträng.»

6. »Och kära min broder, du hugg nu min bår!
Jag känner, att döden han blir mig så svår.»

7. »O kära min moder, I sätten er ner!
Jag känner, att snart jag skiljas från er.»

8. »Och kära min dotter, du tala ej så!
I morgon komma unga grefvar på vår gård.»

9. »Det är väl godt att bli grefvefru;
Men bättre är att bli Kristi brud.»

10. Och innan aftonsolen rann ner,
Den jungfru hon rörde sig aldrig mer.

11. De lade det liket allt uppå en bar,
Och många unga jungfrur krusa' hennes hår.

12. Det buro det liket allt öfver en äng,
Och der föllo tårar som ner faller regn.

13. De buro det liket allt öfver en ö,
Och der föllo tårar som ner faller snö.

14. De buro det liket allt öfver en slätt,
Och alla Guds englar de lyfte så lätt.

15. De kasta' på kistan den svarta mull,
Och alla Guds englar de offrade gull.

16. De buro det liket i kyrkan fram —
Om sommaren —
Och alla Guds englar gick före och sang:
»I himmelen är en stor glädje!»

I de två fullständiga uppteckningarna hos GRUNDTVIG finnes ett drag, som saknas i våra: »Vor Herre» talar »til Engelen saa trøstelig», att han skall ned till jorden och hemta en (den) »Jomfru hid til mig». Utom i de GRUNDTVIG'ska varianterna, som sannolikt förskrifva sig från skillingstryck, finnes visan på danska ytterligare hos FEILBERG, sid. 121, *Himmelbruden.* På norska en uppteckning *Torø liti* i *Indberetning fra Ludv. M. Lindeman . . . om Reise for at optegne Folkmelodier,* n. 4, med melodi (jfr hans *Norske Fjeldmelodier,* n. 58, *Duva sættö se pa*

Liljankvist) i *Norske Universitets- og Skole-Annaler*. 2ⁿ Række: 5:te Bd. 1850.

Om denna visa, såsom GRUNDTVIG anser, har sitt verldsliga sidostycke eller sin förebild i hans n. 68, *Ridderen i Fugleham*, till hvilket antagande ännu en anledning kan sökas deri, att i samma danska visas svenska motstycke, *Den Bedelgranna* hos ARWIDSSON, 2: n. 112, stanz 8, en vers från den omdiktade visan inkommit i förebilden, så är detta icke det enda exemplet inom folkvisan på travesti till andlig visa från verldslig (jfr anteckningarna till vår n. 87, *Resan till Österlandet*). Den ganska medvetna afsigtlighet, som en dylik travesti förutsätter, hänvisar på en bildad diktare, liksom det religiösa syftet på en andlig, och då visan redan i 1600-talets början var så spridd, att den kunde passa till karakteristiken af en den tidens »rusticus», hafva vi här icke osannolikt att göra med en dikt af en katolsk andlig från medeltiden — möjligtvis en svensk, då af samtliga beslägtade visor priset torde böra gifvas en svensk, vår första uppteckning. Ett enda främmande motstycke, och detta tvifvelaktigt, är utg:n bekant, nämligen *Die Himmelsbraut* hos HOFFMANN VON FALLERSLEBEN, *Niederländische Volkslieder*, n. 201.

Dufvans sång på liljeqvist, uppteckningen 1, är öfversatt af STUDACH n. 8; MOHNIKE, *Volkslieder* n. 17; TALVJ, *Volkslieder germanischer Nationen* sid. 311; WEBER n. 8; båda uppteckningarna af R. WARRENS n. 46.

57.

Liten Kerstins bröllop och begrafning.

Äfven denna i all sin enfald rörande folksång har som den föregående samma sorgliga tema, samma upplösning: bröllop och begrafning. Den omvexling af omqvädet från *så gladelig* till *så sorgelig*, som här i nionde strofen förekommer, är särdeles ovanlig. Traditionen är upptecknad efter sång i Uppland.

G.-A.

Denna visa torde icke vara annat än en bearbetad variant till föregående; hon finnes icke på danska och har, så vidt utg:n känner, inga motstycken på andra språk. Öfversatt hos MOHNIKE, *Volkslieder* n. 18; R. WARRENS n. 28; WEBER n. 4.

58.

1.

Herr Ulfver och fru Sölfverlind.

Traditionerna af denna sjunges i Vestergötland och Uppland under förändrade namn och melodier. Den följande såsom allmännast af dessa varianter förtjenar för sin tragiska upplösning och sin melodi uti samlingen sitt rum. Hos *Syv* och äfven hos *Nyerup* I. 205 förekommer en motsvarande, kallad *Den dödes Igjenkomst*, och hos *Grimm Die Mutter im Grabe.* Men den förmodan *prof. Nyerup* yttrar i sina anmärkningar, i anledning af tvenne anförda strofer ur en helt annan visa, att af denna danska visa en svensk öfversättning skulle finnas, är utan tvifvel ogrundad.

Stanz. 2. *Kind,* barn, son, slägte, i isländskan *kynder,* son, tysk. *Kind,* barn. Se Ihr. *Gloss. Sviog.* I. pag. 1065.

2.

Stjufmodren.

Variant af föregående efter traditioner ifrån Vestergötland.

Stanz. 9. *Togo af sitt råd* är en isländsk konstruktion: *taka af råd sitt,* fast fatta sitt beslut.

Stanz. 13. Då tvenne uppteckningar från Vestergötland hafva ordet *fre-främsta,* såsom ett särdeles superlativ, har

man ej velat ändra detta uttryck, i händelse det kan gifva språkforskare anledning att närmare undersöka denna provincialism.

Stanz. 18. *Äst,* sammandragning af *deräst,* eller af ordet *är det så?* Står ofta som en affirmation; se *Ihres Dial. Lexic.* s. 3.

G.-A.

1, 2.

I sången har, så vidt vi känna, moderskärleken aldrig mera gripande blifvit förhärligad, aldrig framstått i skönare förklaring än i åtskilliga af de visor, som nu äro i fråga, i hvilka öfvergifvenheten hos de små, som mist sitt naturligaste, närmaste värn, skildras med sådan tonens innerlighet, med så rörande medkänsla och dertill i så träffande öfverensstämmelse med verklighetens företeelser, att om någon spirituel fransk *physiologie des orphelins* en gång skrifves, denna säkerligen kommer att skildra sitt föremål med i hufvudsak samma drag. Här firas denna kärleks triumf öfver döden, liksom i den sköna *Sorgens magt* ungdomskärlekens seger öfver samma magt. »Bland nästan alla nationers folkvisor», säger TALVJ, *Geschichte der Slavischen Sprachen und Literatur,* sid. 333, »finna vi några, som beklaga *moderlösa barns* sorgliga och öfvergifna belägenhet. Det tyckes knappast gifvas något, som lättare rör menniskohjertat till medlidande, än en hjelplös liten varelses sorgliga och rörande ställning, som är öfverlemnad åt en *stjufmoders* nåd, hvilken med sin traditionela hårdhjertenhet för folkets fantasi framställer ett slags fogelskrämma.» Bland de dikter, med hvilka folkets sångmö tagit de moderlösa under sitt milda hägn, framstå i synnerhet de nordiska, och främst bland dem med ovansklig fägring den danska, som med HENRIK HERTZ' *Svend Dyrings Hus* åter lefvat upp i modern diktkonst, till ännu ett intyg om den pregnant poetiska kraft, som kan gömmas i en folkvisa, äfvensom till ett sorgligt bevis derpå, att vi genom att försumma tillvaratagandet af våra traditioner, liksom vi mist månget bidrag till historien om de bildningsströmningar, som genomgått vårt folk, också spilt dyrbara stycken af detta folks poetiska kapital.

ARWIDSSON, 2: 90, *Styfmodern*, som haft tillgång till fem uppteckningar, meddelar två, den ena från Östergötland, den andra från Gotland, samt ett fragment från Vermland. »En nyare behandling af denna gamla sång», säger han, »kringlöper i mångfaldiga aftryck, under titel af *Styf-Modern*», hvarefter han meddelar en stanz af denna »nyare behandling», hvilken befinnes vara fru LENNGRENS öfversättning af RAHBEKS romans »Den fromme Fru Signe på Sottesæng laa». En stanz finnes hos DYBECK, *Svenska folkmelodier*, n. 38, hvartill kan läggas två stanzer från NYERUPS omnämda anmärkning (*Udvalgte Danske Viser*, 1: sid. 399 o. f.), meddelade åt honom af RUTSTRÖM:

Jag lemnade Dig mina bolstrar blå,
Att mina små Barn skulle hvila deruppå.
Gud frögde Din Själl, Drottning Damma!

Om Du ville vara mina små Barn en Mor,
I Himmelriket skall jag bereda Dig en Stol!
Gud frögde Din Själl, Drottning Damma.

Så litet stanz 20 synes passa som afslutning till vår första uppteckning, är den icke främmande för stjufmorsvisorna, enkannerligen icke för de slaviska. Från dem eller någon dem närmare motsvarande nordisk form af visan kan den hafva kommit till vår variant och utträngt dess äldre slut.

På danska synes visan först hos SYV, 4: n. 78, *Den Dødes Igienkomst*, af hvilken och en uppteckning i *Dansk Literaturjournal* 1781 bildades n. 28 i *Udvalgte Danske Viser* med samma titel. Hos GRUNDTVIG, 89, (med SYVS) 14 uppteckningar, af hvilka den första är äldst, att sluta, mindre af den omständigheten, att hon är upptecknad ett till tre hundratal år före de öfriga, än af de ålderdomliga uttryck, som förekomma i henne, hvilken högre ålder imellertid icke utesluter möjligheten af förklarande bidrag från de yngre varianterna, hvarom allt vi hänvisa till utgifvarens utredning. Vi hafva till den endast att göra det tillägg, att då GRUNDTVIG finner följande stanz i den SYV'ska varianten

26. Det femte hun satte på sit skiød
Og gav det af sin dj saa sød —

innehålla ett orimligt och smaklöst drag, det samma återfinnes i COUSSEMAKERS *Jeanne:*

5. . . . . .
En zy nam het jongste zoontje
En zy ley't aen haer borst bloot.

7. En zy gaf't nog eerst te zuygen,
Gelyk al de mœders kuisch.

Hos LANDSTAD n. 62, *Den vonde stjúkmóðir*, med variant sid. 844; i *Íslenzk fornkvæði* n. 11, *Stjúpmóður kvæði*, A, B och ett fragment, äfvensom färöiskt motstycke finnes i handskrift.

Hos tyskarne har visan icke ännu befunnits representerad i flere än en visa, *Waisleins klage* hos MEINERT, sid. 149 (aftryckt i *Wunderhorn*, 4: sid. 135, och hos MITTLER, n. 342); som HAUPT UND SCHMALER anmärka, öfverensstämmer denna variant till ämne samt flerstädes till ord med de vendiska och polska uppteckningarna: såsom uppteckning i en tysk enklav i ett slaviskt land, har den ett omtvisteligt germaniskt upphof. En flamländsk uppteckning, ofullständig, är ofvan nämda *Jeanne* hos COUSSEMAKER, n. 58, och i England har visan äfven blifvit funnen. Sålunda berättar JAMIESON, *Illustrations* sid. 318 o. f., att, då en öfversättning af *Den Dødes Igienkomst* i *Udvalgte Danske Viser* upplästes för en mycket gammal herre från Dumfrieshire, denne förklarade sig i sin ungdom hört en dylik, »with all the circumstances of name and place», och enligt en artikel *The Folklore of France* af A. LANG, sid. 105, i *Publications of the Folk-lore Society*, 1 (1878), har EMILY BRONTÉ uppteckna ett stycke af en visa från Yorkshire, i hvilken en död moder återvänder till sina af deras stjufmoder misshandlade barn. Hos DAMASE ARBAUD, *Chants populaires de la Provence*, 1: sid. 73, en hit hörande visa, *Les Ourphelins*.

Hos NEUS finnes, n. 42, 43 och 44, en del *Waisenlieder*, af hvilka den första och äldsta, som enligt utgifvaren knappt skall vara obekant för någon estnisk qvinna, företer likheter med de nordiska. Grundtanken är, enligt NEUS, icke okänd för finnarne, men har hos dem ingått i en utförlig legend om jungfru Maria (*Neitsy Maarian wirsy* [?] hos LÖNNROT, *Kanteletar*, 3: n. 6.)

Hos slaverna synes temat hafva blifvit omfattadt med förkärlek, och behandlingar möta på flere håll. HAUPT UND SCHMALER gifva två uppteckningar, 1: n. 132 och 2: n. 102, båda under titeln *Die Waise*, till hvilka, 1: sid. 370 o. f., dels komma en öfversättning från ERBEN, *Písně Národní* (1—3. Prag 1843—52), n. 1, *Sirotek* (jfr I. v. DÜRINGSFELD, *Böhmische Rosen*, sid. 161, *Das verwaiste Kind*), och en från PAULI, *Piésni ludu Polskiego w Galicyi* [Lidow 1838. Sid. 75; (jfr TALVJ, nyss anf. arb. sid. 33, *Das arme Waisen-Kind*)], dels omnämnes befintligheten af ett ukrainskt och ett lettiskt motstycke. Hos RHESA, *Dainos* n. 7, och hos NESSELMANN, *Littauische Volkslieder*, flere mera eller mindre hit hörande visor, såsom n. 69, 72, 71, 68 och n. 70 (ofullständig).

Herr Ulfver och fru Sölfverlind är öfversatt hos MOHNIKE, *Altschwedische Balladen* n. 25, och hos R. WARRENS n. 40; på engelska hos W. AND M. HOWITT, 1: sid. 272. — Ännu en svensk uppteckning må tilläggas: *Stjufmodrens sång*, hos RANCKEN, n. 7.

59.

De två konungsdöttrarna.

Är en ibland de mera sällan förekommande folkvisor, men sjunges dock ännu någon gång i landsorterna af de gamla, såsom ett kärt barndomsminne. I herr D. Wallmans samling finnes af denna ett fragment med anvisning till en psalm-melodi; men i Uppland sjunges den under en egen, som, upptecknad efter en bondhustrus sång till denna tradition, anföres.

Man finner i denna mycken likhet med den danska om marsk Stigs olyckliga döttrar, som efter sina föräldrars död vandrade verlden omkring och sist, såsom tärnor vid norska konungens hof, genom sin väfnad vunno drottningens nåd och medlidande.

G.-A.

Hit höra *De Två Konungadöttrarne* hos ARWIDSSON, 2: n. 114; i *Runa*, 1842: h. 2, bland *Folkvisor*, 8, en variant från Lill-härad, Vestmanland, upptecknad af C. SÄVE 1841, hvartill kommer en fjerde uppteckning, från Östergötland, af hvilken GRUNDTVIG, 146, meddelar ett utdrag. På danska hos VEDEL 2: n. 33, i *Udvalgte Danske Viser* n. 79, *Marsk Stig-Viserne. No. 5.; Villfar og Sylvklar* hos LANDSTAD, n. 55, synes från en hit hörande norsk variant fått stanz. 46 o. f., under det att föregående stanzer tillhöra en annan visa.

Så vidt skrifven historia känner, efterlemnade den bekante marsken, som slog kung Erik Glipping, icke några döttrar; men detta behöfver icke hafva hindrat sången att bevara deras minne, och denna visa, eller rättare, hvad den ursprungliga visan tidigt nog *blef* i ett af hennes danska motstycken, kan vara ett lika så

godt intyg om deras tillvaro som en anteckning af en krönikeskrifvare. Den äldsta uppteckningen, den första af de tolf, GRUNDTVIG meddelar, handlar visserligen *icke* om dem: hennes Kong Sigfred, Kong David och Kongen af Kollen (Colonia, Köln?) äro alla gestalter, för hvilkas sagolif under medeltiden kan ligga till grund ett verkligt lif i ännu äldre dagar; men redan i en handskrift från 1500-talet synas Marsti och »di daatter tho», som fingo »saa trannge lycke» och foro »wide om verde*n*», hvilket väl kan intyga att marsken haft döttrar, och att deras irrande, fredlösa lif väckt folkets medkänsla, som åt dem anslagit en äldre visa. Inom folkvisan råder icke brist på exempel på dylika öfverflyttningar.

Utg. kan icke neka sig det nöjet, att, till ett prof derpå, att man ännu i dag och i Stockholm kan finna en blomma från folkvisans lustgård, här lemna en variant, som han i December 1878 upptecknat efter föredrag af en gumma från Sabbathsbergs fattighus. Den några och sjuttio år gamla qvinnan var bördig från Strengnäs, men hade i unga år kommit till Stockholm. Som man finner, har visan, om hon en gång äfven i Sverige blifvit lämpad till marsk Stigs döttrar, åter fjermat sig från dem och återgått till den sagolikare formen.

1. Det gingo två princessor uppå konungens gård —
Två rosor, två ädeliga blommor —
De blefvo bergtagna, me'n de voro små.
Ty de voro från Engeland komna.

2. Och när de varit borta i femton år,
Då frågte de vägen till konungens gård.

3. Och när som de kommo på konungens gård,
Drottningen sjelfver ute för dem står.

4. »God dag, nådig drottning, här sjelfver ute står:
Behagar nådig drottningen tjenstmöjor i år?»

5. »Ja, nog behöfver jag tjenstmöjor i år;
Men hvad kan ni göra uppå konungens gård?»

6. »Jo, väl kan vi brygga, jo väl kan vi baka,
Och väl kan vi det röda gullet maka.»

7. »Jo, väl kan vi väfva, jo, väl kan vi spinna,
Och väl kan vi det röda gullet tvinna.»

8. »Ja, jag hafver spunnit till en silkesväf,
Den skall ni få väfva allt till ett probér.»

9. Den yngsta hon trädde i skaft och i sked,
Den äldsta hon satte sig i silkesväfven ned.

10. Och första dagen hon på silkesväfven vof,
Då skapte hon himmel, då skapte hon jord.

11. Och andra dagen hon på silkesväfven vof,
Då skapte hon måne, då skapte hon sol.

12. Och tredje dagen hon på silkesväfven vof,
Då skapte hon jorden och alla gröna trän.

13. Och fjerde dagen hon på silkesväfven vof,
Då skapte hon hafvet och alla fiskar små.

14. Och femte dagen hon på silkesväfven vof,
Då skapte hon fader och då skapte hon mor.

15. Och sjette dagen hon på silkesväfven vof,
Då skapte hon syster och då skapte hon bror.

16. Och drottningen går på golfvet och flätar upp sitt hår:
»En sådan väf jag aldrig nånsin såg.»

17. Och konungen tog väfven och lad' den på sitt knä:
»Hvad skall dessa flickor hafva för sitt besvär?»

18. »Den yngsta hon skall mina nyckelknippor bära,
Den äldsta hon skall unga hertigen få ega.»

19. »Ja, väl kan jag min faders nyckelknippor bära,
Men aldrig kan min syster min broder få ega.»

20. »Och hvar har ni varit, mina döttrar så båld,
Som borta har varit uti femton år?»

21. »Ja, vi ha varit i berget det blå» —
Två rosor, två ädeliga blommor —
»Der röda gullet lyser i hvar enda vrå.»
Ty de voro från Engeland komna.

Öfversatt hos MOHNIKE, *Volkslieder* n. 30 och hos R. WARRENS, med upptagande af stanzer hos ARWIDSSON, i *Norwegische &c. Volkslieder, Anhang* II., n. 1; på engelska hos W. AND M. HOWITT, I: sid. 270.

60.

Liten vallpiga, med varianter.

1.

Länge lär denna sång hafva varit allmogen kär, och sjunges derföre i alla landsorter, under mångfaldiga förändringar och oftast med vackra melodier. Äfven den följande, under sin egen nummer upptagna traditionen om *Qvarnflickan* tillhör samma tema. Denna uppteckning är tagen i Vestergötland och sjunges under samma melodi äfven i Uppland.

Slutet af denna visa är i synnerhet underkastadt förändring, och knappast sjunges det af två personer lika. I den uppländska traditionen sjunges ännu en slutstrof:

Fruger och jungfruger de ledo stor harm,
När getpigan fick sofva på konungens arm.

2.

Efter en tradition i Östergötland, meddelad ur herr *D. Wallmans* samlingar, och jemförd med ett fragment från Vestergötland.

Stanz. 7. *Leka en lek,* sjunga en sång, se *Ihr. Gl. Sv.* II, pag. 56. Betyder äfven att på en gång sjunga och med mimisk dans utföra sångens innehåll, hvilket i forntiden var brukligt (se, bland oräkneliga andra ställen, hos *Nyerup* visan om *Haagens Dands og Qvad,* IV: sid. 100) och ännu är

brukligt vid ungdomens lekar på landsbygden; hvarom utförligare, då vi få tillfälle att lemna våra samlingar och anteckningar öfver detta ämne i allmänhetens händer.

3.

Med melodi, upptecknad efter en tradition i Nerike.

4.

Upptecknad i Östergötland, och meddelad ur herr *D. Wallmans* samlingar.

Stanz. 9. *Väja*, akta på, vårda; provinsord — se *Ihr. Dial. Lexic.*

5.

Efter traditioner från Småland och Norrland. Af melodierna synes blott den norrländska bära spår af ålderdom.

Den norrländska traditionen skiljer sig obetydligt från denna, utom i första strofen, hvilken äfven under musiken anföres. Melodien upptages i bilagorna, såsom äldre än den småländska, och troligen den ursprungliga till båda dessa förändringar.

Lill' Karin stod i buren och mol,
Herren min! —
Hon sjunger fägre än göken gol.
Sommar och äng,
Och alla små foglar de sjunga väl.

G.-A.

1—5.

Hos ARWIDSSON, I: n. 62, *Liten Inga;* n. 63, *Wallkullorna:* A. *Stolts Karin, Getepigan,* B. *Lilla Lisa,* C. *Liten Getepiga,* till hvilka kunna läggas n. 64, *Stolts Karins Sång.* Likväl är icke härmed tillgången på varianter uttömd: ARWIDSSON säger,

att han »har om händer ett stort antal uppteckningar» af visan, hvilken förekommer redan i en af handskrifterna på Bergshammar; i DYBECKS *Svenska visor* finnas stanzer af två uppteckningar, 1: n. 12 och 2: n. 3, från Gestrikland och från Södermanland, under det yttermera tre otryckta varianter finnas, ur hvilka GRUNDTVIG, 243, anför en och annan stanz. Det är, kunde man säga, en rikdom, som ser ut som en »bemärkelse» för vårt, de många ryktbara sångerskornas land.

Under allt detta har visan utanför Sverige blott blifvit funnen på två håll, i Jutland, KRISTENSEN, 1: n. 50, *Den fejreste Sang*, och på Färöarna, anförd af GRUNDTVIG, på danska med märken af färöisk tunga.

Vår första uppteckning är öfversatt af STUDACH, n. 9, och hos MOHNIKE, *Altschwedische Balladen*, n. 26; den andra hos R. WARRENS, n. 42: 1; den tredje hos MOHNIKE, anf. arb. n. 27, och hos R. WARRENS, n. 42: 2.

61.

Vedergällningen.

Traditionen med melodi är tagen efter uppteckningar i Vestergötland och Vermland.

Stanz. 14. *Armhvita linn'*, i stället för *det hvita armelinn'*, hvit näsduk; förekommer ofta med denna omflyttning i sagor och folkvisor.

G.-A.

Hos ARWIDSSON, 2: n. 124, *Svennens Svek*, A och B, af hvilka den senare kommer nära intill *Greven og Kongedatteren* i *Udvalg af Danske Viser*, 1: n. 16, skickad till NYERUP från Norge (melodien i *Udvalgte Danske Viser*, 5: sid. LXXXVI, är från annat håll); båda uppteckningarna likna *Van een Coninx dochter* hos HOFFMANN VON FALLERSLEBEN, *Holländische Volkslieder, Weltliche Lieder* n. 7, der det redogöres för visans förekomst i holländska samlingar. Samma upplösning har ock *Utroskab straffes* hos KRISTENSEN, 1: n. 65. På svenska vidare hos AXELSON, *Vandring i Wermlands Elfdal*, sid. 17 o. f., en uppteckning i 22 stanzer, liknande ARWIDSSONS B, och hos FAGERLUND, sid. 200, 14 stanzer, — utgifvaren hänvisar till *Album utgifvet af Nyländingar*, 6 (Helsingfors 1875) — samt inom skillingstrycket flerfaldiga gånger såsom i *Fem nya och wackra Kärleks-Wisor. Den Första: Ack om jag kunde komma till min lilla wän i qväll, &c. Norrköping, Törnequists boktryckeri, 1841.* Då denna uppteckning i flere afseenden är olika med

den i kontexten meddelade, hvilken skämmes af den tokiga stanz 5 och eljest har åtskilliga fel, om dess slut ock, kanske mera genom en händelse, fått en skälmskt täck vändning, meddela vi den:

1. Ack om jag kunde komma till dig min lilla wän i qväll,
Wisserligen woro det glädje och fröjd :,:
Ack om jag finge hwila på lilla wännens arm,
Si då wore jag af hjertat förnöjd. :,:

2. Flicka! om jag wisste hwad du hade i ditt sinn,
Eller hwad du i tankarna bär. :,:
Om du hafwer någon, som är kärare än mig,
Då will jag wara långt ifrån dig. :,:

3. Intet har du att förwänta utaf mig,
Hwarken pengar, silfwer eller guld. :,:
Men ett uppriktigt hjerta det gifwer jag dig,
Så länge jag har andan i mig. :,:

4. Förskjuten blir jag utaf alla Menniskor,
Alldra mäst utaf lilla wännen så kär. :,:
Men Herre Gud Fader i höga Himmelen,
Han hjelper den, som fattiger är. :,:

5. Om alla berg i dalarne woro af rödaste guld,
Och att wattnet wore wändt uti win. :,:
Detta alltsammans will jag gifwa ut för dig,
Att du blifwer alldra kärasten min. :,:

6. Är det nu sant, som du talat har med mig,
Att du håller mig så hjerteligen kär. :,:
Så skall du gå hem till min kära far och mor,
Och begära trolofning åt mig. :,:

7. Jag war wäl hemma hos din fader och moder i går,
Men de swarade mig alldeles nej. :,:
Kan intet sköna jungfrun taga låf utaf sig sjelf,
Och sen rymma ur landet med mig. :,:

8. Hur skall jag kunna taga låf utaf mig sjelf,
Och sen rymma ur landet med dig. :,:
För när som wi kommer i främmande land,
Si då ämnar du att swika mig. :,:

9. War inte lik Tomas, som twifwelaktig war,
Ej eller någon dyliker man. :,:
Kan du nu inte tro hwad jag talat har med dig,
När jag räcker dig min tro och min hand. :,:

10. Men si när wi kom uti främmande land,
Ibland wänner och fränder så mång. :,:
Si der fick han se en unger wacker mö,
Straxt började han swika sin wän. :,:

11. Ungerswän han drager ut sitt blanka gullswärd,
Och slog jungfrun på rödhwita kind. :,:
Han sade: du skall aldrig tro någon fager ungerswän,
Förr än du får beprö̊fwa han sin. :,:

12. Jungfrun hon föll uppå sina bara knän,
Bad en bön så innerligen till Gud. :,:
Att ungerswän skulle komma till hennes faders gård,
Och då wara både halter och blind. :,:

13. Men när som sju år woro gångna omkring,
Hörde Gud sköna jungfruns bön. :,:
Ungerswän kan kom då på kryckorna twå,
Och han war då både halter och blind. :,:

14. Ständer upp ständer upp sköna jungfru i dag,
Och gif din förra wän litet bröd. :,:
Nog mins jag den dagen, som den har watt i går,
Då du ej led warken hunger eller nöd. :,:

I Tyskland, säger HOFFMANN VON FALLERSLEBEN, finnes ingen med denna, sannolikt ursprungligen holländska visa beslägtad; de nordiska motstyckena åter anser han innehålla en fragmentarisk och mindre ålderdomlig text. Vår uppteckning är öfversatt hos STUDACH n. 21; hos MOHNIKE, *Altschwedische Balladen* n. 29; R. WARRENS n. 31.

62.

Herr Apelbrand och Lena lilla.

Denna förekommer äfven hos *Nyerup*, III: sid. 225 och 386, och anses, i dess anm. till den senare, vara sammansatt af reminiscenser från andra folksånger, hvilket blott kan sägas om några strofer midt uti sången, och det har den gemensamt med många andra folksånger; men början och upplösningen göra denna visserligen till en sjelfständig folksång. Traditionen är upptecknad i Uppland och sjunges äfven i Östergötland, men under annan melodi och vid slutet förblandad med *Grimborgs* visa, n. 4 i]I. del. af[denna samling.

Oftast får man, i stället för den här anförda slutstrofen, höra följande:

Apelbrand drog så vred ut sitt svärd,
Så hugger han liten Lena ihjel.

En af *D. Wallman* meddelad uppteckning från Östergötland begynnes sålunda:

Herr Apelbrand han rider på Lena lillas gård —
Vore jag så ung som en lilja! —
Och ute för honom Lena lilla står.
Så vinna vi den jungfru Helena.

G.-A.

Med denna visa, af hvilken en uppteckning från Östergötland, *Herr Hildebrand och Lilla Lena*, finnes hos ARWIDSSON,

1: n. 31, må jemföras *Herr Adelbrand, Udvalgte Danske Viser* n. 162, och *Hertug Hildebrand og liden Kirstin,* samma samlings n. 136, hvilken senare förekommer redan i *Tragica* n. 29. Om *Herr Adelbrand* heter det bland *Anmærkninger,* 3: sid. 444: »Den synes ikke være meget gammel; og man støder paa en Deel Reminiscentser fra andre Sange»; såsom sådana i den svenska uppteckningen kunde betecknas stanz. 12—14 (n. 26, *Hilla lilla,* stanz. 24—26) och 15—18 (n. 15, *Herren Båld,* 16—19), om de icke snarare vore att antaga såsom för de olika visorna gemensamma stereotypa vändningar. För lån från n. 4, *Kämpen Grimborg,* kan visan i alla händelser fritagas, då denna, sjelf en mosaik af plagiat, svårligen inbjudit till några lån. — Två senare danska uppteckningar äro *Herr Adelbrand* hos KRISTENSEN, 1: n. 100: A och B.

Öfversatt hos MOHNIKE, *Altschwedische Balladen* n. 30.

63.

Jungfrun i blå skogen.

Detta vackra fragment af en åldrig nordisk sång erinrar om Pyrami och Thisbes rörande händelser [OVIDIUS, *Metamorfoser*, 4: 55—166], och är med melodi upptecknad i skogstrakten af norra Vestergötland. *G.-A.*

Hos ARWIDSSON, 2: n. 140, *Warulfven*, och hos AXELSON, *Vandring i Wermlands Elfdal*, sid. 20, en uppteckning. Af intresse för frågan om folkvisornas omqväden och varnande för konstruktioner om dem, då de genom sina förvridningar så ofta utgöra en för lös grund att bygga på, är att se, huru det kraftiga, talande

Ty hon var i vildskoga vånda

i både ARWIDSSONS och AXELSONS antagligen senare uppteckningar blifvit, hos den förre:

Ty hon var med älskona bunden!

och hos den senare:

För jungfruen var af älskogen vunnen.

Anmärkningsvärda likheter finnas mellan *Varulven* hos GRUNDTVIG, 54, och vår n. 75, *Harpans kraft* (GRUNDTVIG 40), ja, man skulle i den förra kunna tro sig se äfven en skymt af det sammanhang, som vi i anteckningarna till n. 1, *Den bergtagna*, antydt ega rum mellan denna n. 1 och nyss nämda 75, i den åt undergång invigdas många söner (*Varulven*, stanz. 23, 24). Här är likväl icke rum för ett försök att utreda den möjliga slägtskapen mellan förevarande visa och de två andra.

GRUNDTVIG har kallat visan *Varulven:* »att det icke är något naturligt rofdjur, utan en *varulf*[8], som här framträder, är klart

[8] *Man-varg;* om *vär*, isl. *verr* ɔ: man, kan redan IHRE upplysa.

nog, oaktadt visan ingenstädes säger det: ty det är barnet i modrens lif, som han söker.» Han får häri rätt af W. HERTZ, *Der Werwolf. Beitrag zur Sagengeschichte* Stuttgart 1862, sid. 60, hvilken anser, att, utom vargens tal, den omständigheten, att han välter om trädet och bär bort det nyfödda barnet, som han slitit ur moderlifvet, vittnar om ett trolskt väsende. Väl ansågs redan den naturlige vargen eftertrakta ofödda barn, såsom OLAUS MAGNUS vet berätta[9] — hvartill kan höra ARWIDSSONS

12. Herr Peder han red sig till rosende lund.
Då möter han ulfven med fostret i mund —

men sådana hade äfven mycken användning i vidskepelsens tjenst, hvarpå nyss anförde tyske lärde nämner flere prof. HERTZ har samlat en del uppgifter om lykantropien, angående hvilken finnes en hel, icke liten litteratur, till hvilken äfven vårt land gifvit bidrag, bland dessa ett så sent som af (Lund) 1846, med ett skillingstryck: *En mycket märkwärdig historia om en Wandringsman som i sjuttonde seklet blef, i tio års tid, förwandlad till en Warg.* I öfverensstämmelse med det starka intryck, i fråga varande rofdjur, med dess egendomligt kusliga uppträdande — vare sig det, ensamt eller i mindre flock, plötsligt visar sig, eller, i större mängd, infinner sig som en krigets hungrige följeslag — synes hafva gjort på äldre slägten, torde tron på menniskors förvandlingar till vargar icke hafva dött ut på folkdjupet[10].

Jungfrun i blå skogen är öfversatt af AMALIE VON HELWIG i *Nordensaal*, n. 5, MOHNIKE, *Altschwedische Balladen*, n. 28, och R. WARRENS, n. 22.

9 . . . viatores armatos incedere oportebit, vt se, jumentaque sua illæsos conseruent, præcipuè mulieres partui viciniores: quibus lupi capto odore magis insidiantur. (*Historia de Gentibus Septentrionalibus*. Romæ 1555. Lib. 18: c. 13.). Jfr ock S. ÖDMAN, *Anmärkningar rörande Hushållningen och Sweriges Natural-Historia utur Olai Magni Swenska Historia* i *Hushållnings-Journal* [utgifven af Patriotiska Sällskapet], 1784: September. Sid. 30.

10 Jfr K. MÜLLENHOFF, *Sagen, Märchen und Lieder der Herzogthümer Schleswig, Holstein und Lauenburg* (Kiel 1845), sid. 231 o. f., der några sägner om till vargar förvandlade menniskor berättas, äfvensom J. M. THIELE, *Danmarks Folkesagn* (1—3. Kbnh. 1843—60.), 2:n Deel: sid. 279 o. f., der tillika några uppgifter gifvas om hit hörande litteratur.

64.

De sju gullbergen.

Denna folksångs rytm och melodi, som ursprungligen synas hafva tillhört *Hillebrand,* n. 2 i]första delen af[denna samling, hafva varit mycket älskade af allmogen, och derföre ofta blifvit använda i senare folksånger. Denna tradition är upptecknad i Uppland.

Stanz. 25. Denna hedersbevisning kan jemföras med konung Olof Haraldsons ståtliga mottagning af sin moder Asta: *Sturlessons K. Olof den heliges saga.* XXX. kap.

G.-A.

Hos GRUNDTVIG, 249, *Den trofaste Jomfru,* två svenska uppteckningar, den ena från Vermland och den andra från Småland; hos LANDSTAD, 74, *Herre Per og stolt Margit,* samt 75, *Herr Nikelus.* Liksom ett par danska fränder lånat omqväden och namn från Riboldsvisan har vår uppteckning lånat det samma och ännu mera från vår motsvarande n. 2, *Hillebrand;* ett annat fel (jfr likväl nedanstående) är hennes guld*berg,* under det den vermländska uppteckningen, liksom de norska och danska, har guld*borgar.* Eljest har denna märkliga visa äfven i den mindre goda svenska varianten bevarat grunddragen af den saga, hon berättar: en riddare (hertig o. s. v.) friar till en jungfru och lofvar henne gylne borgar (»guldberg»); han föreslår henne att följa sig hem, hvarefter de fara öfver ett vatten; sedan sätter han henne på prof: dels är han fredlös, dels icke den rike man, han utgifvit sig för, dels har han en annan käresta; den trofasta jung-

frun består alla profven, hvarefter han hedrar henne och allt slutar i glädje.

Hos JAMIESON, 2: sid. 149, *Lizie Lindsay*, som utgifvaren betecknar såsom mycket populär i nordöstra Skotland; hos CHILD, 4: sid. 63, en uppteckning med samma namn (aftryckt från WHITELAW, *The Book of Scottish Ballads*); jfr ock poemet *The Nutbrowne Maide*, sid. 142, ɔ: *Das nussbraune Mädchen* hos HERDER, *Stimmen der Völker, Nordwestliche Lieder* n. 11; hos BUCHAN[11], 2: sid. 98, *Bonny Lizie Lindsay* samt hos AYTOUN, 1: sid. 276, *Donald of the Isles*. »Låglandsflickors flykt med ståtliga högländare var ett älsklingsämne för Höglandsskalder, och sådana tilldragelser voro ingalunda ovanliga», säger AYTOUN, som äfven berättar en historisk dylik flykt; såsom en svag möjlighet påpeka vi, att det kan vara »the Hielands», som återljuda i vår visas »guldberg», hvilken derigenom att hon måst söka stöd i en mera bekant visa tillkännagifver sig som bortkommen från sin ursprungliga typ.

I *Stoltz Heinrich* hos SIMROCK n. 9 (jfr MITTLER n. 226, KRETZSCHMER-ZUCCALMAGLIO 1: n. 106 samt REIFFERSCHEID, 16, *Stoltz Syburg, der wollt freien gehn*, och 17, *Und als ich auf grün Haide kam*) lockar älskaren Margretchen med sju qvarnar, som skola mala socker och kanel, men befinnas vara »ein grün Haid», hvarefter Margretchen för missräkningen dödar sig med svärd. Antagligen har denna visa från början hört hit.

Öfversatt hos MOHNIKE, *Altschwedische Balladen* n. 31, och hos R. WARRENS n. 14.

[11] Upplagan af 1875, som härefter i dessa anteckningar citeras.

65.

Rosilias sorg.

Signelil hos *Nyerup*, 4. sid. 104, visar att äfven denna vackra romans varit en gammal skandinavisk folkvisa. Den sjunges ännu i Småland och Östergötland och är meddelad ur herr *D. Wallmans* samlingar.

Stanz. 3. *Väle* | provinsord och betyder *väl, fullväl;* uttalas ofta *fälle*, och torde vara sammandraget af *fullväl?*

G.-A.

Hos ARWIDSSON, 1: n. 54: B (men icke A, som ej hör hit), och hos GRUNDTVIG, 265, *Jomfruens Harpeslæt*, 3 svenska uppteckningar från Småland, af hvilka likväl 2 äro fragment. Hos SYV, 4: n. 28, och i *Udvalgte Danske Viser* n. 182, *Signelil.* Hos LINDEMAN, *Fjældmelodier*, n. 320, en sannolikt hit hörande stanz, hvarförutom professor BUGGE i Telemarken gjort en uppteckning af visan.

Som GRUNDTVIG anmärker, innehåller en af uppteckningarna (G) af hans n. 37, *Jomfruen og Dværgekongen*, delar af nu i fråga varande visa samt snarlika omqväden. Denna visas

Hvem bryder Løven og Lindegreen?

och följande i 265, A:

Hvo bryder løven af de træer?

påminna äfven om ett af omqvädena till vår n. 6, *Sorgens magt.* Någon vidare slägtskap de olika visgrupperna imellan kan imellertid svårligen uppgöras.

Rosilias sorg är öfversatt af MOHNIKE, *Altschwedische Balladen*, n. 32.

66.

Röfvaren Rymer.

Upptecknad efter en tradition i Uppland. Sångerskan började med en berättelse, som liknade folksagan om *Blåskägg:* Rymer hade förut bortlockat sju prinsessor och, då de kommo in i skogen, mördat dem; han blåste då, i sin lur, signal för hans sju systrar, hvilka kommo med sina spadar att uppkasta den olyckligas graf och dela rofvet.

G.-A.

Den dikt, för hvilken vi gå att i största korthet redogöra, är en af de mest spridda af alla folkvisor, utan att en jemförande granskning af dess många variationer belönar med något bestämdt resultat; tvärtom tör sällan den känsla af misströstan, som lätt öfverfaller vandraren på traditionernas gungfly, kunna stegras högre än under sysselsättningen med den. Är den i grunden mytisk, med en demon till hjelte, eller har på den blodgödda grunden af något af dessa kolossala brott, till hvilka äfven den samtida kriminalhistorien haft motstycken, legendbildningen med vanlig växtkraft låtit uppkomma och frodas dessa knappt genomträngliga snår, mot hvilka kritiken nu behöfver skärpa sina redskap? GRUNDTVIG, 183, har visat att uppteckningarna, om man i tidsföljd granskar dem, utgå från en mytisk skymning och efter hand komma i allt bjertare dagsljus; men härvid kan anmärkas, att äfven de äldre danska varianterna icke äro af bästa tradition, så till vida, som de förete lån från andra visor, hvarföre en viss karakter af härleddhet icke kan frånkännas dem. En annan förklaring finnes till röfvarens mordlust än den, att han skulle vara ett

af dessa af flerfaldiga mytiska beståndsdelar sammansatta onda väsenden, åt hvilka medeltidens gäsande fantastik gaf lif: både BÖHME, sid. 62, och REIFFERSCHEID, sid. 162, påpeka, att den hudsjukdom, som gifvit anledning till namnet *Blåskägg*, troddes kunna blifva botad genom bad i rena jungfrurs blod[12], och i enlighet härmed kunde den verklighet, som ligger på bottnen af kanske hvarje mera betydande legend såsom det fantasien inciterande ämnet, *här* vara historien om någon i större skala företagen kur af nu i fråga varande slag. Det omedelbara sammanhang mellan vår visa och Blåskäggssagan, som UHLAND, *Schriften*, 4: sid. 58 o. f., samt VILMAR, *Handbüchlein*, sid. 51 o. f., taga för gifvet, medgifves imellertid icke af GRUNDTVIG, som anser likheten mellan sagan och visorna vara minst, om man jemför de senare med den förras renaste form, den, med hvilken hon uppträder i sina nordiska och tyska redaktioner. För GRUNDTVIGS åsigt om röfvaren såsom ett ondskefullt andeväsende kunde eljest, om det antoges, att nu i fråga varande två grupper af tradition åtminstone i första hand vuxit ur samma rot, *det* tala, att Blåskägg verkligen är ett sådant i en »fiaba» hos VISENTINI, *Fiabe Mantovane* (1879), n. 39, hvilket intyg på den grund får betydelse, att de italienska sagorna öfver hufvud utmärka sig för väl bevarad ålderdomlighet och fast byggnad. Då alla försök till, icke lösning, utan redan en blott uppställning af visans problem, visat sig fullkomligt hopplösa med det utrymme, som stått oss till buds, lemna vi det med dessa antydningar, och inskränka oss till dels en hänvisning till den danske mästarens kommentarier — ett profstycke på det detaljstudium, som är den samtida vetenskapens lösen — dels en registrering af oss tillgängliga data om visans förekomst.

Hos ARWIDSSON, 1: n. 44, A och B, *Den Falske Riddaren*, af hvilka B återfinnes i ett skillingstryck: *Fyra nya och wackra Kärleks-Wisor,... Den andra: Om en Jungfru, som blef bortröfwad af en Riddare, röfwaren Rymer.* Lund 1851 (omtryckt

[12] Om sjukdomars botande genom drickande af eller badande i blod, som för öfrigt ansågs som speciel näring för demonerna, se en uppsats af S. CASSEL, *Zum armen Heinrich* HARTMANNS VON AUE i *Weimarisches Jahrbuch für deutsche Sprache, Literatur und Kunst hgg. von* HOFFMANN VON FALLERSLEBEN UND OSCAR SCHADE. 1. (Hannover 1854.) Sid. 408 o. f.

1852). Vår efterföljande *Röfvaren Brun* är ock en variant af samma tema. — Hos LANDSTAD n. 69, *Svein Norðmann*, och n. 70, *Rullemann og Hildeborg;* ehuru utgifvarne af *Udvalgte Danske Viser*, enligt 3: sid. 435, haft ett skillingstryck af visan att tillgå, upptogo de henne icke i sin samling, utan förekommer hon intagen i sådan först hos GRUNDTVIG, som i *Engelske og Skotske Folkeviser*, sid. 233, förut meddelat en uppteckning.

De engelska motstyckena äro *The Gowans sae Gay* hos BUCHAN (1875), 1: sid. 22 (aftryckt hos CHILD, 1: sid. 313, under titel *Lady Isabel and the Elf-knight*); *The Water o' Wearie's Well* hos BUCHAN, 2: sid. 191 (CHILD 1: sid. 316); *May Colvin, or false Sir John* hos MOTHERWELL, sid. 67, enligt GRUNDTVIG samma text, men med ändringar ur traditionen, som *May Colvin* hos HERD (1776), 1: sid. 93 (hos CHILD, som säger att balladen är mycket gammal och känd under flere titlar, 2: sid. 272); *May Collin* i den för utg:n icke tillgängliga SHARPE, *Ballad Book* (1824) n. 17; jfr MOTHERWELL, *Introduction*, sid. LXX: not 24; samma uppteckning, ökad med 7 stanzer, hos BUCHAN, 2: sid. 43, *Fause Sir John and May Colvin;* hos AYTOUN, 1: sid. 219, *May Collean.* Hos R. BELL, *Ancient Poems, Ballads and Songs of the Peasantry of England* (1851), skall äfven finnas en variant, sedan flere gånger bearbetad; MOTHERWELL nämner, anf. st., ett flygblad, äfvensom BELL, enligt GRUNDTVIG, ett annat.

I tyska samlingar förekommer visan ofta, och efterföljande hänvisningar må åtminstone kunna gifva en föreställning derom, då utg:n icke här kan använda dem till några sammanställningar. UHLAND, n. 74: C, [*Gert Olbert*] (MITTLER, n. 79); KRETZSCHMER-ZUCCALMAGLIO, 2: n. 28, *Die Gerettete* (MITTLER, n. 85); LONGARD, n. 24, *Von einem wackern Mägdlein, Odilia geheissen, so da ein falscher Räuber grausamlich zu verderben gedachte und wie sie solchem gar mannlich begegnet ist;* SIMROCK, n. 7, *Schondilie* (MITTLER, n. 86, *Vom Rhein*); ERLACH, 4: sid. 598, *Jungfrau Linnich* (KRETZSCHMER-ZUCCALMAGLIO, 1: n. 92; MITTLER, n. 87), hvilka alla kunna betecknas som lågtyska (från Rhentrakterna norr och vester om Mainz) och komma de nordiskt-engelska uppteckningarna närmast. Följande äro högtyska, nämligen UHLAND, 74: A, *Ulinger* (MITTLER, n. 77; *Wunderhorn*, 4: sid. 101; ERK, *Liederhort*, 28[b]), och 74: B [*Adelger*]

(MITTLER, n. 76); MEINERT, sid. 61, *Der Brautmörder* (MITTLER, n. 80); MEIER, n. 168, *Annele;* n. 167, *Der falsche Sänger,* två varianter, till hvilka kommer en tredje, sid. 302, börjande med orden »Es reitets ein Ritter durch Haber und Klee»; H. PRÖHLE, *Weltliche und geistliche Volkslieder &c.,* n. 5, *Der Reiter und das Königestöchterlein;* ROCHHOLZ, *Schweizersagen aus dem Aargau* (1, 2. Aarau 1856), 1: sid. 24, *Das Guggibader-Lied.* Efterföljande härstamma från det östra, fordom slaviska Tyskland: HERDER, *Volkslieder,* 1: sid. 79, *Ulrich und Aennchen* (*Wunderhorn,* 3: sid. 225; MITTLER, n. 78; SIMROCK, n. 6); ERLACH, 3: sid. 450, *Schön-Ulrich und Roth-Aennchen* (MITTLER, n. 84); HOFFMANN VON FALLERSLEBEN, *Schlesische Volkslieder,* n. 13; ERK UND IRMER, 1: H. 6: n. 56, *Schön-Aennelein;* GRÄTER, *Idunna und Hermode* 1812: opaginerad sida, *Schön Ullerich und Hanselein* (HOFFMANN VON FALLERSLEBEN, anf. arb. n. 12, *Schön Ulrich und Rautundelein; Wunderhorn,* 4: sid. 301; ERK, *Liederhort,* n. 28[a]; MITTLER, n. 81); MEINERT, sid. 66, *Ulrich und Annle* (ERLACH, 4: sid. 216, MITTLER, n. 83); LONGARD, n. 23, *Von einem frechen Räuber, Herr Ulrich geheissen;* KRETZSCHMER-ZUCCALMAGLIO, 2: n. 15, *Ulrich* (MITTLER, n. 82), med hvilka två sist nämda visan återvändt till vester. Ytterligare må tilläggas BÖHME 13[a], *Ritter Ulrich* (*Ulinger*), 13[b] *Das Lied vom Adelger* (*Ulinger*), 14, *Der Brautmörder;* samt REIFFERSCHEID, 18, *Es zog ein Ritter wol über den Rhein* samt, bland *Anhang, Es wollt sich ein Markgraf ausreiten* och bland anmärkningarna till hans n. 16, 17 (hvilka icke höra hit) och n. 18 ytterligare 3 uppteckningar: »Wer will met Gert Olbert utriden gohn», *De Mörners Sang* och »Es sitzt gut Ritter auf und ritt». Med BÖHMES 15, *Halewyn,* äro vi inne på de holländska visornas mark; sedan WILLEMS i *Anzeiger für deutschen Vorzeit, hgg. von* MOHNE, 1838: col. 448, meddelat nu nämda uppteckning, hvilken upptogs äfven af UHLAND, n. 74: D, och af HOFFMANN VON FALLERSLEBEN, *Niederländische Volkslieder,* n. 9, infördes den i *Oude vlaemsche liederen,* n. 49, *Halewijn.*

En redaktion af visan af antagligen senare bildning — WILMAR kallar den »eine ungeschickte Entstellung» — och enligt hvilken riddaren tager jungfruns lif finnes hos NICOLAI, *Feyner kleyner Almanach,* 2: n. 21, *Eyn kleglych Lydleyn von eyner Königs-*

Tochter vnndt eym Ritter, aftryckt hos ERLACH, 2: sid. 120; KRETZSCHMER-ZUCCALMAGLIO, 1: n. 72; MITTLER, n. 89, *Der Ritter und die Königstochter;* något afvikande hos KRETZSCHMER-ZUCCALMAGLIO, 2: n. 95, *Der verstellte Räuber;* ERK, *Liederhort,* n. 28; med godtyckliga ändringar i *Wunderhorn,* 1: sid. 39, *Liebe ohne Stand.* I hufvudsak lika med NICOLAI's uppteckning är MITTLER n. 90, »Es ritten drei Reiter wol über den Rhein», mera afvikande SIMROCK n. 8, *Stoltz Sieburg,* aftryckt hos MITTLER n. 88.

Äfven hos de latinska folken finna vi variationer af vår visas tema, och kunna som sådana anföras: PUYMAIGRE, *Chants populaires recueillis dans le pays Messin,* sid. 98, *Renaud et ses quatorze femmes;* CHAMPFLEURY, *Chansons populaires de provinces de France* (Paris 1860), sid. 172, *Belle, allons nous épromener;* BUJEAUD, *Chants et Chansons populaires de provinces de l'ouest,* 2: sid. 226, *La fille de St. Martin de l'Isle.* Hos G. WIDTER, *Volkslieder aus Venetien,* n. 73: a och b, *La figlia del Conte;* A. WOLF, som utgifvit WIDTERS samling, anser att visan har ett mytiskt upphof: att den är en gemensam tillhörighet för de flesta europeiska folk, hvilkas hit hörande uppteckningar blott så till vida skilja sig sinsimellan, som än flickan sjelf dödar röfvaren, än blifver dödad af honom och sedan hämnad af sina tillskyndande bröder; för öfrigt anser WOLF sammanhanget med Blåskäggssagan uppenbart; hos CONST. NIGRA, *Canzoni popolari del Piemonte* (Fasc. 1—6. Torino 1862), fasc. 5: sid. 149 o. f., en hit hörande visa, *La Monferrina,* af hvilka NIGRA meddelar 4 versioner; jfr ock sid. 161, *Il Corsaro;* hos MARCOALDI, *Canti popolari inediti Umbri, Liguri, Piceni, Piemontesi, Latini* (Genova 1855), sid. 166, *La Vendicatrice;* RIGHI, *Saggio di canti popolari Veronesi* (Verona 1863), skall med n. 94 gifva ett hit hörande motstycke. Hos J. WOLF Y C. HOFMANN, *Primavero y flor de romances,* 2: 119, *Romance de Rico Franco,* öfversatt af E. GEIBEL UND A. F. VON SCHACK, *Romanzero,* sid. 377; bland de *Romanzen Asturiens,* som JOSÉ AMADOR DE LOS RIOS meddelat i *Jahrbuch für romanische und englische Literatur,* 3:r Bd. (1861), finnas, *Novelescos,* 2, två versioner af en hithörande romanz; hos C. F. BELLERMANN, *Portugiesische Volkslieder und Romanzen* (Lpz. 1864), till

hvilken utg:n icke har tillgång, skall, sid. 169 o. f., finnas en hit hörande sådan.

Hos HAUPT UND SCHMALER, hvilka, 1: sid. 323, antaga att visan behandlar Blåskäggssagans tema, *Elsbeth und Kleinholder*, 1: n. 1; W. VON WALDBRÜHL, *Slawische Balalaika*, sid. 425, *Schön Annchen;* näppeligen hit hörande är *Wer der Mutter nicht folgt* hos TALVJ, *Volkslieder der Serben*, 2: sid. 74. Då NEUS, 1: n. 2, vill föra sin *Kallewisohnes Tod* — i hvilken en flicka, som gått ut för att binda qvastar, sticker i hjel Sullewi, Kallewis son, som begär en kyss af henne, och, då hon kommer hem, prisas af sina föräldrar — till hit hörande visor, förefaller detta nästan orimligt; huruvida, som NEUS vill hafva det, *Kallewi*, förkortning för *Kallewepoeg*, kan vara samma namn som *Halewijn*, förstår utg:n icke bedöma. Möjligen hit hörande är *Molnár Anna* hos AIGNER, *Ungarische Volksdichtungen*, sid. 120.

Öfversatt hos STUDACH n. 11; MOHNIKE, *Volkslieder* n. 46; R. WARRENS n. 20.

67.

Röfvaren Brun.

Denna kan anses såsom variant af föregående, är med melodi sänd af herr *D. Wallman,* och tillhör med många af de märkligaste stycken i detta band, den vackra samling af folksånger, han med en så lycklig hand upptecknat i den enda socknen *Slaka* i Östergötland.

G.-A.

Såsom i anteckningarna till föregående n. är nämdt, är denna visa en variant af dess tema; anses ock som sådan af GRUNDTVIG. Öfversatt hos MOHNIKE, *Altschwedische Balladen* n. 33.

68.

Riddaren Malkom.

Denna romans från vår riddaretid sjunges ännu i Östergötland. Den har en motsvarande i *Nyerups* samlingar, 4. sid. 119.

Stanz. 22. *Fä,* eller rättare *fae,* gods, egendom, penningar är gammalt svenskt och isländskt ord. Se *Ihr. Gl. Sv.* I. pag. 443.

G.-A.

Så pass helgjuten denna visa än tör förefalla, innehåller hon likväl två ganska olikartade beståndsdelar, såsom hvilkas ena representant kan nämnas *Liten Kerstin Sköldmö* hos ARWIDSSON, 1: n. 28, en parallel till SYV, 4: n. 33, *Udvalgte Danske Viser* n. 185, *Liden Kirsten sin Fæstemands Befrier;* under det den andra är en visa, som GRUNDTVIG, 188, bifogar sin *Den fangne Fæstemand* som *Bilag.* I den senare berättas, huru »herre Marquor» tager afsked af sin fästmö; »di saais rett aldrig mere», ty på vägen möter Marquor sin morbroder och byter häst med honom, hvilket har till följd, att han strax derefter gripes som tjuf och hänges. Denna visas omqväde, »Ieg lider til min jomfruenns naade», har möjligen bidragit till en öfvergång till den andra, som har omqvädet »Nu staar ald min glæde i min Jomfrues vælde»; men ej osannolikt är, att man för hennes sorgliga ämne släppt den olycklige herr Marquors visa, som synes besjunga en verklig tilldragelse, och gifvit henne en gladare upplösning genom att tillfoga en redan färdig visa. — Utom här lemnade uppteckning finnas tre otryckta svenska, af hvilka GRUNDTVIG meddelar ett profstycke.

Hos SIMROCK n. 30 och hos MITTLER n. 105–07, *Der Herr von Falkenstein;* ERLACH, 1: sid. 155, *Das Lied vom Herrn von Falkenstein* (aftryckt från HERDER, *Stimmen der Völker, Teutsche Lieder* n. 10); KRETZSCHMER-ZUCCALMAGLIO, 1: n. 86 och 2: n. 38.

I fall Falkensteins visa är historisk, gifver vår *Riddaren Malkom* ett märkligt prof på omgestaltning af ett af folkvisan upptaget tema. Skäl finnas ock för ett antagande, att en verklig tilldragelse ligger under den tyska sången, som det lönar mödan att anföra. I *Deutsches Museum von 1785,* Bd. 2: sid. 381 o. f., finnes en berättelse (aftryckt hos ERK UND IRMER, **1**: **6**: sid. 43) om de anledningar till fiendskap, som funnos mellan herr Simon till Lippe och hans son Bernhard å ena sidan och hertig Henrich af Braunschweig och Lüneburg å den andra, hvilka hade till slutlig följd, att herr Bernhard gick hertigen till mötes och i grund slog honom i en blodig träffning vid Odernberg 1404. Den braunschweigiske hertigen blef tillfångatagen och inspärrades tredje dagen derefter i bergsslottet Falkenberg i Lippeskogen, der han tre fjerdedels år förvarades i ett rum, som efter honom kallades furstekammaren och ännu under sjuttonde århundradet visades bland slottets ruiner. Inbyggarne i Lippeskogen öfverlemnade, efter urgammal tysk sed, minnet af denna hertigens fångenskap på slottet Falkenberg åt sina efterkommande genom en folkvisa. Den omständigheten, att hertiginnan af Braunschweig sjelf kom till hertig Bernhard af Lippe och utbad sig sin gemåls befrielse, skulle utan den falkenbergska visan, som inför henne talande med herr Bernhard, icke blifvit bevarad, då hvar och en tryckt och skrifven underrättelse om den braunschweigisk-lippeska fejden förtegat den.

Öfversatt af MOHNIKE, *Altschwedische Balladen,* n. 34, och R. WARRENS, n. 16.

69.

Herr Malmstens dröm.

Efter en tradition med melodi från Östergötland.

G.-A.

Hos ARWIDSSON, 2: n. 71, *Peder Palleson* och n. 72, *Hertig Nils*, jfr och n. 118, *Unger Svens sorg; Runa*, 1845: sid. 15, *Svenska Folkvisor* n. 1, en uppteckning från Vestmanland; DJURKLOU, *Ur Nerikes Folkspråk*, *Äldre Folkvisor* n. 7, *Den sörjande*, 15 stanzer med melodi; *Folkvisor* n. 1 i *Westergötlands Fornminnesförenings Tidskrift*, häft. 1 (1869); hos BUGGE, 26: A, B, *Maarstig aa hass möy;* på danska endast i flygblad, men allmän.

Hos KINLOCH, *Ancient Scottish Ballads*, sid. 31, *Lord Lovel* (CHILD, 2: sid. 162); J. H. DIXON, *Ancient Poems, Ballads, and Songs of the Peasantry of England, Lord Lovel*, sid. 78, der det heter, att visan är af hög ålder.

I *Wunderhorn*, 1: sid. 53, *Der Ritter und die Magd*, mera ett utfördt poem än en folkvisa; hos NICOLAI, *Eyn feyner kleyner Almanach*, 1: n. 2, *Eyn klegliche Mordgeschicht, von ey'm Graven vundt eyner Meyd* (KRETZSCHMER-ZUCCALMAGLIO, 1: n. 54); hos ERLACH, 2: sid. 531; UHLAND, 97: A, båda med samma titel, under det B är en holländsk variant; ERK, *Liederhort* n. 4, *Von der schönen Bernauerin* (Agnes Bernauerin † 1435); FIEDLER, *Volksreime &c.*, *Volkslieder* n. 8, *Zu späte Reue;* BÜSCHING UND VON DER HAGEN n. 12 (sid. 30), *Hans Markgraf* (ERLACH, 2: sid. 136); HOFFMANN VON FALLERSLEBEN, *Schlesische Volks-*

lieder n. 4, *Der Ritter und die Magd;* dermed nära öfverensstämmande HAUPT UND SCHMALER, I: n. 136, *Der Herr und die Maid;* MEINERT, sid. 218, *Des Prinzen Reue*, en särdeles god uppteckning.

På tyska hos MOHNIKE, *Altschwedische Balladen,* n. 35; R. WARRENS n. 29.

70.

Den grymme brodren.

Blott i Skotland och det nordliga Sverige har denna gamla skandinaviska folkromans bibehållit sin allvarsamma form och tragiska upplösning; men i södra delarne af Sverige och Norge har den upplöst sig i skämt, såsom hos *Nyerup*, 4: 228, eller i grofva tvetydigheter. Sångerskan, efter hvilken denna är upptecknad, började med en berättelse, huru fröken Anna utan sin broders vetskap och bifall gift sig, och sedan i hemlighet besöktes af sin man, hvilken, upptäckt af hennes bror, blef slagen.

Stanz. 1. Denna gamla form af 2. pers. singul. förekommer ofta i de gamla sångerna af orden *höra* och *se*: *höresdu, sesdu.*

De allmännaste förändringar, under hvilka detta ämne förekommer i allmogens sånger, äro förnämligast tvenne: Den förra, en förändring, hvaruti en man upptäcker på detta sätt sin hustrus otro, och klagar i omqvädet: *Gud bedre mej, jeg er en Mand, som maangen anden Man,* sjunges ofta på norska språket i landsorterna och är, fastän i en gröfre stil, öfverensstämmande med den spanska romansen, som hos *Grimm*, sid. 519, finnes öfversatt; den senares tragiska upplösning får man tillskrifva den varma spaniorens och den lugna nordmannens olika sätt att emottaga sin olycka. Och i den senare, hvilken allmännast förekommer, är detta ämne

behandladt såsom vaggvisa med dertill bestämd melodi, då omqvädet adresseras till barnet, som ligger i vaggan, med dessa ord:

Tore lille! — Tore ligger och lurar.

Om ofvanstående romans förenades till ett helt med den, som förekommer under n. 6 i första delen af denna samling [nu varande **6**: 1], och i synnerhet den variant derutaf, som i andra delens bihang II är införd [**6**: 2], så skulle af dessa tvenne uppkomma en motsvarande till den skotska traditionen *Clerk Saunders*, hvaraf en öfversättning följer.

Clerk Saunders.

Clerk Saunders was an earl's son,
He liv'd upon sea-sand;
May Margaret was a king's daugther,
She liv'd in upper land.
JAMIESON, 1: sid. 83.

1. Klerk Sonders var en grefveson,
Han lefde vid sjöastrand;
Marg'ret var en konungadotter båld,
Hon bodde så högt upp i land.

2. Klerk Sonders var en grefveson,
Och lärd uti skola var han;
Marg'ret var en konungadotter båld,
Sin tro de gifvit hvarann.

3. Öfver mark månd' han gå, uti mörkret blå,
Öfver grönskande bladen små,
Men då han kom till Margarets dörr,
Så sakta han klappade på.

4. »O, sofver du, vakar du, Margaret,
Eller är du i buren inne?» —
»Uppå min dörr, o, hvem är det,
Som så väl mitt namn har i minne?» —
»Jag är klerk Sonders, fästeman din,
Statt upp, statt upp och släpp mig in!»

5. »O, vill du till gulltafvel, Margaret,
Eller sitta till bords vid min sida?
Eller vill du till bädden, som står beredd,
Allt medan vi tiden förlida?» —

6. »Och inte vill jag till gulltafvel gå,
Ej sitta till bords vid din sida;
Men väl till den bädd, som beredd månd stå,
Den långa natt att förlida.»

7. De hunno ej väl att luta sig ned,
Ej slumra den ringaste blund,
För'n upp ock stodo, vid deras bädd,
Hennes bröder i samma stund.

8. »O, säg oss, Margaret så båld,
Du det ej dölja må:
Hvad är det för en häst så stolt,
Vi sågo i stallet stå?»

9. »Gångarn är min; och må bli din,
Att rida bland kullarne på:
. . . . . .»

10. »Men skynden, skynden er härifrån,
I bålde bröder min'!
För jag är så sjuk, som nånsin låg,
En tärna i buren sin.» —

11. »O, säg oss, Margaret så båld,
Du det ej dölja må:
Hvad är det för en hök så stolt,
Som i ditt kök månd' stå?» —

12. »Den hök är min och må bli din,
Att jaga på höjderna med —
. . . . . .»

13. »Men skynden, skynden er härifrån,
I bålde bröder min';
För jag är så sjuk, som nånsin låg,
En tärna i buren sin.» —

14. »O, säg oss, säg oss, syster kär,
Du dölj det ej för mig;
Hvem är det, Marg'ret, som ligger der,
Emellan väggen och dig?» —

15. Hon sade: »min tjenstemö det är,
Hon är i natt så sjuk.»
Hon sade: »min lilla tärna det är,
Tre gånger som jag så sjuk.» —

16. »Vi redo öst, vi redo vest,
Och mycket vi sett och sport;
Men af alla tärnor, i verlden vi sett,
Bar ingen gullsporre på sko.»

17. Sitt svärd hennes äldste broder drar,
Ett annat drog hennes andra,
Och svärden i klerk Sonders' bröst,
Så kalla mötte hvarandra.

18. »O, ve eder, falske bröder min',
En ond död måtten i dö!
I måtten fält Sonders i öppen strid,
Och ej i bädd hos sin mö!»

* * *

19. När sju år hade kommit och gått —
Lång var Margaretas sorg —
Vid månens bleka sken månd' hon stå
I det höga torn af sin borg.

20. Hon stod och såg öfver fältet ned,
Hvad hon kunde skåda få,

Då öfver vallen vankande skred
En vålnad, dimmig och grå.

21. »O, är du en fattig man, som här
Vill gästa inom denna mur?
Eller kanske du en röfvare är,
Som kommit att bryta min bur?» —

22. »Jag är klerk Sonders, din fästeman tro;
Marg'ret, betrakta mig!
Fast nu du är stolt, betänk, att så
En gång skall blifva med dig!» —

23. »Är du klerk Sonders, min fästeman tro —
Så underbart synes det mig —
Hvar ä' dina goda armar två,
Som fordom omfamnade mig?» —

24. »I mullen de multna, af maskar de frätas,
Marg'ret, betrakta mig!
Fast nu du är stolt, betänk, att så
En gång skall blifva med dig!»

25. Och ljufligt en liten fogel sang
Vid vägen, men sorgefull;
Öfver mörka heden var hennes gång,
Som följde kroppen af mull.

26. »Ett rum bredvid ditt hufvud, Sonders,
Eller vid din fot mig lofva!
Eller fins ett rum vid din sida, Sonders,
För en mö, att ligga och sofva?» —

27. »Ej något rum vid mitt hufvud, Marg'ret,
Och ej vid min fot kan jag lofva,
Och intet rum vid min sida, Marg'ret,
För en mö att ligga och sofva.»

28. »Marg'ret, gack hem och sy din söm,
Gack hem och fördröj ej din gång!
För då du är lagd i din goda bädd,
Din dag skall icke bli lång.»

G.-A.

BUGGE, 24: A—C, *Far aa dótter*, finner ofvan nämda uppfattning af anledningen till den spanska romansens tragiska upplösning, jemförd med det sätt, hvarpå det nordiska motstycket slutar, vara »noget skjæv; Aemnets skæmtende Behandling hos Nordmændene turde være at tilskrive en nyere tids Indflydelse». Hos ARWIDSSON, 1: n. 55, *Thore och Hans Syster*, hvilken icke har något blodigt slut:

81. »Det tryter ej syster falska fund,
»Förr tryter det vatten i Vestre sund.»

82. »Det tryter ej syster falska råd,
Malfred min fruga!
»Förr tryter det vatten i Vestre å.»
Thore lille, Thore ligger och lurar —

mera afgjordt skämtsamt hos SYV, 4: n. 73:

16. Naar kvindfolk fattes svar paa stand,
Tidt og mange sinde,
I vester hav da fattes vand.
Alt sørger hun for hiertekiere sin.

I *Udvalgte Danske Viser* n. 204, *Det hurtige Svar* (jfr *Anmærkninger*, sid. 362); på färöiska i *Antiqvarisk Tidsskrift* 1849-51, sid. 88, *Faðir og dottir*, der både den qvinliga talförheten, vid hvilken de nyss nämda uppteckningarna stanna, är före:

36. Firr trýtur streymur í á,
enn kvinnur kunna ei andsvàr fá —

och dottern hämnas som i den isländska visan nedanföre:

42. Kindi hon eld àf hvíta lín,
inni brendi hon fàðir sín.
Men riddar' svevur aleina.

Bland *Íslenzk fornkwæði*, 34: A—M (de två sista fragment),

Ólöfar kvæði, af i hufvudsak det innehållet, att fadren efter samtalet med sin dotter Olöf visar henne älskarens hufvud, som hänger vid hans sadelbåge, då hon svarar (A):

31. Vilda eg það, faðir minn!
að eldur kæmi í byínn þinn —

hvarefter det strax börjar brinna.

Utom den *Clerk Saunders,* som ofvanföre meddelas i öfversättning från JAMIESON, 1: sid. 80 (aftryckt hos CHILD, 2: sid. 319), finnes en dikt med samma namn hos W. SCOTT, 1: sid. 405 (CHILD, 2: sid. 45), hvilken, liksom *Clerk Sandy* hos BUCHAN, 1: sid. 156, af CHILD betecknad som »entirely worthless», är alltför utbroderad, för att kunna kallas motstycke till folkvisan; jfr ock GILCHRIST, 1: sid. 154; AYTOUN, 1: sid. 48, och KINLOCH, sid. 233. En hit hörande visa hos HERD, 2: sid. 272, har en lustig karakter, och en af F. WOLF i företalet till R. WARRENS' *Schwedische Volkslieder* omnämd skotsk visa, *Our gudeman came home at e'en,* skall fullkomligt hafva sjunkit ned i frivol parodi; mer eller mindre åt parodi gå ock de tyska motstyckena, såsom *Des Mannes Heimkehr* hos HOFFMANN VON FALLERSLEBEN, *Schlesische Volkslieder,* n. 195; SIMROCK, n. 249, *Der betrogene Ehemann;* ERLACH, 4: sid. 90.

I södern synes temat hafva behållit sitt allvar, att döma efter de två visor, F. WOLF i nyss nämda företal, sid. XXXV, påpekar i J. WOLFS och C. HOFMANNS *Primavera y flor de romances,* n. 136, *De Blanca-Niña,* och 136: a, *Romance del conde Lombardo;* här är det en man, som öfverraskar sin otrogna hustru, hvilken han ock dödar. Den förra af dessa är troligen samma romans som den *De la blanca niña,* hvilken påpekas af W. GRIMM, *Altdänische Heldenlieder,* sid. 519, såsom befintlig i en äldre samling, *Romancero de Amberes* (1555).

Den grymme brodren är öfversatt hos MOHNIKE, *Volkslieder* n. 27; R. WARRENS n. 26.

71.

Linden.

1.

Med denna begynnes en liten samling af sånger, som innehålla folkmyterna om bergtagning och förtrollningar. Dessa romanser förekomma oftare upplösta i prosaiska berättelser, och äro deruti skiljaktiga ifrån de öfriga folkvisorna, att de alltid hafva en glad och lycklig upplösning. Uti kärleks- och kämpevisan måste alltid kämpen och kärleken lida och gå under, men i trollvisan måste de segra, och trollmagten gifva vika. Uti detta slags myter intager linden ett betydande rum och anses ännu af allmogen såsom helig och räknas bland boträd, det är sådana träd, under hvilka elfvor, tomtar och lindormar älska att vistas. Man är mycket mån om dessa träds vård, och kring dem är icke godt att vistas efter solgången.

Uti den skotska romansen *Kempion* hos *W. Scott*, III, pag. 26, der på lika sätt en jungfru af sin grymma stjufmoder förtrollas, förelägges äfven såsom vilkor för befrielsen en omfamning och trenne kyssar af *Kempion:*

»I weird ye to a fiery beast,
»And relieved sall ye never be,
»Till Kempion, the kingis son,
»Cum to the crag, and thrice kiss thee.»

Samma omständighet förekommer äfven i följande fragment, upptecknadt i Uppland:

Min styfmoder hon mig varit så vred,
Hon skapte mig till en lind, i jorden ned,
(Hvem vet min sorg utan Gud?)

Hon skapte mig till en lind, så fager och så vän,
Hon sad' jag skulle stå der, tills herr Magnus tog mig dä'n.

Min kista gjorde de utaf ekevallsbom,
Och den satte de uti jorden tom.

Min kista klädde de med rosor och med blad,
Den satte de tom uti jorden ned.

. . . . . .
. . . . . .

Herr Magnus han springer den linden i famn;
Så hastelig en jungfru af henne upprann.
(Hvem vet min glädje utan Gud?)

Sångerskan, efter hvilken denna tradition i Uppland upptecknades, lade mycken vigt vid den allmänna sägn, att händelsen skall hafva tilldraget sig vid k. Salomos tempelbyggnad, till hvilken linden skulle huggas. I Vestergötland, der äfven visan sjunges, nämnes ej denna omständighet. Om professor *Nyerup* meddelat den gamla handskrift af denna visa, han nämner i sina anmärkningar, 5: sid. 25, hade han gjort sig mången läsare ännu mer förbunden.

Stanz. 14. *Rinnare*, springare, snabbfotad häst. Se *Ihr. Gl. Sv.* II, pag. 443.

2.

Efter ett fragment, upptecknadt i Östergötland af *D. Wallman*, och meddelas för sin melodi och sitt åldriga språk.

Stanz. 3. En sålunda i ulf förtrollad kallas i sagorna och folkmyterna *varulf* eller *manulf*. *W. Scott* förmenar, att detta ord först symboliskt blifvit brukadt att utmärka en hämdfull och rofgirig, men sedan från allegoriska sånger och berättelser öfvergått till folktro. Ofta får man ännu

i landsorterna på fullt allvar höra förtäljas, än huru män från sina hustrurs sida midt på natten lupit bort i skogen och i femton år (den oftast förelagda tiden) varit ulfvar, hvilket kallas *gå varg* — än huru hela brudskaror under färden till kyrkan blifvit förvandlade till *varulfvar*. Märkvärdigt var, under sista krigsåren med Ryssland 1808-9, det allmänna rykte, som allmogen visste att berätta, att svenska fångarne af ryssarne förvandlades i varulfvar och hemsändes att plåga landet.

Huru konung Hrings son Björn sålunda blef af sin stjufmoder förvandlad, kan utförligt läsas i *Hrolf Krakes saga* och hos *W. Scott*, III. pag. 31.

Stanz. 6. *Husa*, draga strumpor på, värma; verb. af ordet *huser*, strumpor; provinsord. Se *Ihr. Dial. Lex.* pag. 76.

Stanz. 7. *Spoa, spoda*, röra t. ex. vid trampning af spinnrocken? Provinsord. Se *Ihr. Gl. Sv.* pag. 167.

Stanz. 8. *Bedlare*, friare, af *bedla*, bedja om, fria; gammalt svenskt ord. Se *Ihr. Gl. Sv.* I, pag. 156.

G.-A.

1, 2.

I *Udvalgte Danske Viser*, 5: sid. 25 o. f., anföres ett fragment ur en hithörande dansk visa, af hvilken GRUNDTVIG, 66, meddelar tre uppteckningar, och KRISTENSEN, 2: n. 31 (jfr 1: n. 5), likaledes tre. En svensk-dansk hit hörande (?) liten visa meddelas i *Runa*, 1842, 2: sid. 62, och hos ARWIDSSON, 2: sid. VI, omnämnes en hit hörande variant såsom befintlig i Bergshammars samling. Om en liten tysk visa, som vi anföra efter SIMROCK, n. 91, *Das Mädchen und die Hasel*, antages ligga till grund för de skandinaviska lindvisorna, hvilka hon med sin enkla naturlighet öfvergår i poetisk verkan, kunna inkast häremot göras, bland annat med ett par beslägtade slaviska visor, som äfvenledes hafva förtrollning —

1. Es wollt ein Mädchen zum Tanze gehn,
Sie gieng gar wunderschöne.
Was fand sie da am Wege stehn?
Eine Hasel die war grüne.

2. Nun grüss dich Gott, Frau Haselin,
Wovon bist du so grüne?
Nun grüss dich Gott, feins Mägdelein,
Wovon bist du so schöne?

3. Wovon dass ich so schöne bin,
Das kann ich dir wohl sagen:
Ich ess weiss Brot, trink kühlen Wein,
Davon bin ich so schöne.

4. Issst du weiss Brot, trinkst kühlen Wein
Und bist davon so schöne,
So fällt der kühle Thau auf mich,
Davon bin ich so grüne.

5. Wenn aber ein Mädchen ihren Kranz will behalten,
Zu Hause muss sie bleiben,
Darf nicht auf alle Narrentänz gehn,
Die Narrentänz muss sie meiden.

6. »Schweig still, schweig still, Frau Haselin,
Und thu dich wohl umschauen!
Ich hab der stolzen Brüder zwei,
Die sollen dich umhauen.»

7. Haun sie mich gleich im Winter um,
Im Sommer grün ich wieder;
Wenn aber eine Jungfer ihren Kranz verliert,
Den kriegt sie nimmer wieder!

Jfr HERDER, *Volkslieder*, **1**: 2: n. 1, *Das Mädchen und die Haselstande* (ERLACH, 1: sid. 153); MEINERT, sid. 29, *Das Mädchen und die Hasel* (hos ERLACH, 4: sid. 202; jfr ock 4: sid. 8; *Wunderhorn*, 4: sid. 351); HOFFMANN VON FALLERSLEBEN, *Schlesische Volkslieder*, n. 100 (*Wunderhorn*, 1: sid. 272) samt n. 101 och n. 102; *Wunderhorn*, 4: sid. 350 och sid. 351; KRETZSCHMER-ZUCCALMAGLIO, 1: n. 71, *Es wollt ein Mädchen brechen gehn.*

Die Erle hos MEINERT, sid. 122, hör näppeligen till nu anförda tyska visor, men har i stället ett tycke af de svenska uppteckningarna; tre spelmän hugga på aspen, som de finna »zum Fiederle gut»; trädet befinnes vara en af sin moder förtrollad flicka, som beder dem gå till modrens dörr och spela för henne. TALVJ, *Geschichte der Slavischen Sprachen*, sid. 328, anser att den lilla visan hos MEINERT är af slaviskt ursprung, och med-

delar i öfversättning en snarlik, fullständigare uppteckning, *Der Mutter Fluch.* Ytterligare må nämnas ett par littauiska motstycken hos RHESA, *Dainos*, n. 39, *Auf den Leinbaum;* NESSELMANN, *Littauische Volkslieder*, n. 202, och ett vendiskt hos HAUPT UND SCHMALER, 1: n. 54, *Des Ästleins Lehre.* Att visan funnits på engelska, intygar ett poem hos J. RITSON, *Ancient Songs and Ballads* (1829), 2: sid. 44, *A mery ballet of the Hathorne tre*, hvartill hon synbarligen gifvit anledning.

Anledningen till att af den ursprungliga hasseln blef en lind, kunde hafva varit den, att den förra icke hos oss vunnit poetiskt burskap, under det den senare af ålder haft det. Linden är hemmets träd, och sällar sig gerna till menniskoboningar. »Det finnes inga lindskogar», anmärker A. v. PERGER [13], »men der, hvarest menniskor slagit sig ned, infinner sig linden; hon står midt i byn och betecknar det ställe, der man träffas om aftnarna och der man talar om socknens angelägenheter.» Redan före Karl den stores tid stod i Tyskland i hvar by en lind, under hvilken invånarne sammankommo till högtider och rådplägningar. Ej under då, om linden blef föremål för uppmärksamhet framför flere andra träd, hvaraf äfven den omständigheten är ett uttryck, att många ortsnamn och, som den nyss anförde v. PERGER anmärker, slägtnamn i både Sverige och Tyskland hafva att tacka linden för sin uppkomst — han nämner ett svenskt namn, »Lindegreen»; kunde ock hafva nämt LINNÉ. Linden skulle ock tagas om händer af den mytbildande fantasien, och hade svenska tomtar och elfvor en omtyckt plats under henne, var detta äfven fallet med tyska, enligt PERGER o. a. Men, för att öfvergå till vår visa, då af hasseln blifvit en lind, kunde ingen användning göras af den förras kända förmåga, att, om hon afhugges vid roten, uppskjuta nya telningar, hvadan det låg nära till hands att gifva visan en helt annan vändning.

MOHNIKE, *Altschwedische Balladen* har öfversatt ej blott den första uppteckningen, n. 37, och den andra, sid. 262, utan ock, sid. 260, det i inledningen anförda fragmentet; R. WARRENS, n. 10, båda uppteckningarna.

[13] *Deutsche Pflanzensagen.* Stuttgart 1864. Sid. 285 o. f.

72.

Lindormen.

I.

Lindormen eller, som den äfven nämnes, *hvita ormen,* spelar i sagoverlden en betydande roll; den skadar ingen menniska, utan anses dess möte såsom den lyckligaste och sällsyntaste händelse. Tvenne personer, som egt denna sällsamma lycka, voro i södra Sverige ryktbara i medlet af förflutna århundradet, en i Jönköpings län, och en vid Enekulla i Vestergötland, till hvilka från aflägsna orter hela skaror af hjelpsökande sjuklingar strömmade, och sagor om deras underkurer berättas ännu såsom ett slags legender bland allmogen. Det sätt, hvarpå den senare vann sina förborgade kunskaper, berättas hafva varit följande: såsom liten gosse gick han en gång ute i marken, der han mötte *hvita ormen,* han fattade uti honom; men ormen lemnade skinnet i hans hand och försvann; detta lade gossen vid hemkomsten i grytan och doppade sedan deruti en bit bröd, hvarefter en inre syn hos honom öppnades att genomskåda naturens förborgade krafter och på en gång den stora kunskapen meddelades, att använda mineral, djur och örter till läkemedel och andra underbara förrättningar. Detta kallas af allmogen *att blifva klok,* och den omnämde drängen kallades allmänt *den kloke gossen,* och omtalas äfven i *Linnæi Wästgöta Resa,* sid. 100[?]. Ett slags ekar, som icke skola fälla sina löf om vintern, anses såsom helgade åt lindormen med en viss vördnad, och kring roten säges han ligga ringslagen.

Lindormen föreställes mera som ett godt naturväsende än djur och bör ej förblandas med *lingorm* (ljungorm), som

i *Sn. Sturleson, Ragnar Lodbroks* och flere sagor nämnes såsom skadedjur, och icke med någon af alla de slag, *W. Scott* omtalar uti inledningen till *Kempion.* Chevaleri-romanernas och sagornas *lindormar* äro merendels förtrollade prinsar eller prinsessor, som genom kärlek måste befrias ur trollens område.

Romansen sjunges i Småland och Östergötland; men förekommer i andra landsorter oftare såsom folksaga. En fattig torparedotter mötte en gång i skogen lindormen, och måste följa honom; mot aftonen efter mödosam vandring kommo de till en liten stuga, der de gingo in, och der ingen lefvande varelse fanns utom lindormar. Flickan af förskräckelse gömde sig i en vrå, och såg deras lekar och måltider omkring hennes följeslagare, som satt på ett slags tron midt i stugan. Han bjöd henne alltid deltaga i måltiden, men i tre dagar nekade hon: han bjöd henne hvar afton komma till den mjuka bädd, hvari han sof; men i tre nätter vakade hon. Ändtligen bevekt af hans böner, somnade hon en afton i hans bädd, och då hon åter uppvaknade, såg hon sig vara i det härligaste slott, och, i stället för den stygga lindormen, den skönaste konungason vid hennes sida. Denna romans är äfven införd i *Nyerups* samling, 1, sid. 255.

Stanz. 4. *Minn,* kyss; gammalt svenskt ord. Se *Ihr. Gl. Sv.* II, pag. 181.

2.

Efter en annan tradition med melodi, äfven upptecknad i Östergötland.

Stanz. 14. *Kåll,* i stället för *kall;* provinsord.

G.-A.

1, 2.

Hos ARWIDSSON, 2: n. 139, *Lindormen;* för öfrigt i en saga, *Kung Lindorm,* hos NICOLOVIUS (N. LOVÉN), *Folklifvet i Skytts*

härad i Skåne (Lund 1847), sid. 48; SYV, 4: n. 34; *Udvalgte Danske Viser*, n. 40, *Den omskabte Ridder;* GRUNDTVIG, 65; KRISTENSEN, 1: n. 71, *Lindormen.*

Af utländska motstycken må jemföras ANASTASIUS GRÜN, *Volkslieder aus Krain*, sid. 69, *Ein verzauberter Prinz.* Ännu märkligare frändskap med vår visa företer *The Laidley Worm o' Spindleston Hengh* hos F. SHELDON, *The Minstrelsy of the English Border* (London 1847), sid. 54. Balladen är af känd författare, om man — hvartill all anledning finnes — får tro SHELDON, hvilken såsom sådan uppgifver »den gamle bergsskalden DUNCAN FRASER från Cheviot, som lefde a. D. 1320. Att den är autentisk», tillägger han, »bevisa tillräckligt stilen och de kärfva, kraftiga rimmen; för dess popularitet kan jag väl gå i borgen, då jag ofta hört den på mina vandringar i Bamboroughtrakten sjungas af fiskarhustrurna och arbetshjonen på fältet.» En prinsessa har väckt sin stjufmoders afund, och förvandlas af henne till en stygg (laidley) och glupsk orm. En riddare har hört talas om denna orm och far öfver hafvet med tre och trettio man —

My only syster burd Margaret
Some sickness haplys ail;

ormen ber honom nedlägga sitt svärd och spänna ned sin båge, och i dess ställe gifva honom tre kyssar, efter hvilka ormen förvandlas till en skön qvinna.

Uppteckningen 1 är öfversatt af MOHNIKE, *Volkslieder* n. 35; en fri bearbetning på vers af den af de förre utgifvarne anförda sagan finnes hos STUDACH, n. 19.

73.

Necken.

I.

Om alla de naturguddomligheter, som, oaktadt en verklig upplysnings framsteg, ännu med ett slags vördnad, må hända af traditionernas ålder, bibehållit sig i folktron, gäller den föreställningen, att de uti en stor strid blifvit besegrade och förvisade att förvaras till domedag uti vissa boningsställen, såsom *hafsmannen*, *hafsfrun* och *Necken* i hafven samt större sjöar och floder; *strömkarlen*, hvilken liksom Necken är en musikens genius, i mindre forsar; *bergtrollen* i bergen; *elfvorna* i lundar och under löfträd; *högfolket* och *högspelarne* i kullar. Katolska presterskapet, så väl som det lutherska i sina läroböcker, bemödade sig väl att väcka afsky för dessa naturväsenden, såsom djefvulens anhang; men ännu bibehålles dock för dem ett visst vördnadsfullt medlidande, såsom för magter, hvilka på menniskan och naturen hafva ett stort inflytande, och, fastän nu olyckliga, dock en gång skola åter blifva sälla, eller, som det heter, *få förlossning*. Detta är ett tydligt bevis, att dessa folkmyter äro äldre än kristendomen, och härstamma från de eddiska myterna.

Föreställningarna om *Necken* äro mångfaldiga: sitter han på vattenytan i sommarqvällen och håller sin gullharpa, så synes han: än såsom en liten skön gosse med gult lockigt hår och en röd mössa på hufvudet; än ofvan vattnet blott som en vacker ung man, men nedan såsom en häst; och än som en gammal gubbe med sidt skägg, såsom han äfven i en dansk romans, allmänt känd under namn af Zinclars Vise, föreställes:

73: 1. NECKEN.

Riflen hænger ej meer paa Væg,
Hist sigter graahærdede Skytte,
Nøkken opløfter sit vaade Skjeg,
Og vænter med Længsel sit Bytte.

[EDVARD STORMS *Samlede Digte.* Kbnh. 1785. Sid. 142 o. f.]

På Island skall folkets föreställning om deras *Hnikur* (ett af *Odins* eddiska namn) vara, att han alltid såsom en vacker häst visar sig på stränderna, men lätt att skilja från verkliga hästar, deraf att hans hofvar äro bakvända; låter någon förleda sig att sätta sig på honom, så störtar han genast ut i hafvet med sitt rof. I svenska traditioner af sagor och sånger föreställes han alltid såsom grym emot hvar högmodig mö, som försmådde sina friares kärlek; sådant är det ämne, som behandlas i följande visor; men blef han sjelf förälskad i en jordisk tärna, så var han mot henne den artigaste fästman i verlden.

För att få lära musik af Necken, skall ett svart lam vara ett tacknämligt offer: äfven måste man lofva uppståndelse och förlossning. I alla landsorter har man en berättelse, som äfven ur *herr Wallmans* anteckningar är sålunda meddelad: »Tvenne gossar lekte en gång vid en ström, som flöt förbi deras hem. Der satt Necken på vattnet och spelte på sin harpa; men barnen tilltalade honom: '*hvad är det värdt, att du, Necker, sitter här och spelar; du blir ändå aldrig salig?*' Då begynte Necken bitterligen gråta, kastade sin harpa, och sjönk i djupet. Då barnen kommo hem, berättade de för sin fader, som var sockenprest, hvad som händt. Fadren sade synd vara om Necken, och bad barnen genast gå tillbaka att trösta honom med tillsägelse om förlossning. De gjorde så, och då de kommo ned till strömmen, satt Necken på vattnet, sörjde och grät. Då sade de till honom: '*sörj inte så, du Necker: vår far har sagt, att också din förlossare lefver;*' då blef glädje för mycken låt; Necken tog sin harpa och spelte så ljufligt, ännu länge sedan solen var nedgången.»

Ehuru Necken ej blifvit ansedd öfva dylika grymheter emot andra än dem, som sådant förtjent, iakttaga dock landtfolket noga, då de äro i vattnet, vissa preservativ mot hans magt. Metaller och i synnerhet stål tros *binda Necken*, hvarföre, då de bada i öppna sjön, merendels en knif nedsättes i bottnen, eller sättes en nål i ett säf. [Jfr S. ÖDMANN, *Hågkomster*, uppl. 1861: sid. 55.]

2.

Necken föreställes under alla åldrar; och då det i folksagorna omtalas en *gammal neck*, som sitter på klippor eller stränder och vrider vattnet ur sitt våta skägg, inträffar beskrifningen med den gestalt, under hvilken *Odin* i de isländska sagorna säges hafva uppenbarat sig. I denna gestalt kallas han den lede *stygge Necken* i sin sjöahamn. Så förekommer han i följande variant af]den i första delen tryckta[visan om *Grefvens döttrar vid Elfvabolid.*

Den rysliga folkvisan, som hos *W. Scott* under namn af *The Dæmon-Lover* förekommer, är i grunden den samma som föregående.

Stanz. 7. *Vånna*, fråga efter, bekymra sig om: provinsord. Se *Ihr. Dial. Lex.* pag. 162.

G.-A.

1, 2.

Hos SYV, 4: n. 91; *Udvalgte Danske Viser* n. 49, *Den forræderske Havmand;* LANDSTAD n. 39, *Nykkin beðlar til Heiemo; Íslenzk fornkvæði* n. 2, *Elenar ljoð*, hvarförutom en otryckt färöisk uppteckning, *Nikurs vísa*, och flere hit hörande skandinaviska sagor finnas. Mer eller mindre hit hörande äro följande hos: MEINERT, sid. 77, *Wassermanns Braut* (ERLACH, 4: sid. 219; *Wunderhorn*, 4: sid. 75); HOFFMANN VON FALLERSLEBEN, *Schlesische Volkslieder* n. 2, *Die unglückliche Braut;* ERK UND IRMER, 1: 6: n. 4, *Königs Töchterlein*, samt i den af HOFFMANN VON FALLERSLEBEN i *Deutsches Museum*, 1852: Bd. 2, meddelade *Nachlese* af *Deutsche Volkslieder: Wassermanns*

Braut, sid. 164, (omtryckt i *Wunderhorn*, 4: sid. 77); hos KRETZSCHMER-ZUCCALMAGLIO, 2: n. 92, *Die Nixenbraut*.

På engelska hos W. SCOTT, 2: sid. 427, *The Dæmon-Lover*, och hos BUCHAN, 1: sid. 209, *James Herries;* i båda synes så litet återstå af folkvisa, att de snarare äro att anse som poem med motiv från traditionen. Äktare är ett fragment, som MOTHERWELL, sid. 93, meddelar i inledningen till sin *The Dæmon Lover*. Samma föreställning om Necken såsom en djefvul finnes hos både I. VON DÜRINGSFELD, *Böhmische Rosen*, sid. 189, *Des Teufels Braut*, och hos VILLE-MARQUÉ, *Barzas Breiz*, sid. 259, *La Fiancée;* jfr öfversättningen af KELLER UND SECKENDORFF, n. 12, *Die Braut in der Hölle*.

Uppteckningen 1 är öfversatt hos TALVJ, *Volkslieder germanischer Nationen*, sid. 303; hos MOHNIKE, *Volkslieder*, n. 50, och hos R. WARRENS, n. 4; andra uppteckningen hos TALVJ, anf. anb. sid. 305. STUDACH, n. 16, har i ett poem, *Des Nixleins Trost*, fritt återgifvit den efter WALLMAN i inledningen meddelade sagan.

74.

Grefvens döttrar vid Elfvabolid.

Efter flere jemförda uppteckningar och tryckta exemplar. Bland de många förändringar, som af denna gamla folkvisa förekomma, äro de följande allmännast: *Det bodde en grefve på Södervallahed* och *Det bodde en bonde på Östervallahed.* Den här anförda traditionen från Vestergötland är troligen den äldsta.

G.-A.

Bland de få omflyttningar af numren i föreg. uppl., som utg:n tillåtit sig, är det en, att han stält nu i fråga varande n. närmast intill den, i synnerhet med uppteckningen n. 2, närbeslägtade *Necken,* under det visan förut utgjorde n. 11. Af de skillingstryck, som ofvanföre omnämnas, må här anföras *Twenne mycket lustiga Kärleks-Wisor, Den Första: Det bodde en Herre wid Österwalla he, &c. . . . Calmar, tryckte år 1808,* hvarifrån följande variant förtjenar meddelas:

1. Det bodde en Herre på Österwalla He,
Han hade tre Döttrar och granna woro de,
Med all ära.

2. Den ena war så dägelig, Den andra war så grann,
Den tredje hon förlofvade At aldrig taga man.

3. En Herre kom resande till sköna Jungfruns gård,
Sköna Jungfrun för honom ute månde stå.

4. Jungfrun hon spasserade i kammaren sin,
Trulls gifwe, Trulls gifwe den Herren wore min.

5. Jungfrun hon spasserade med Herren uti wagn,
Hans hästar de stodo som Lejon uppå land.

6. Kära min Herre I körer icke fast,
Ty Er tömmar är af silke Och icke utaf bast.

7. Den Herren han körde öfwer backa, Han körde öfwer spång:
Han körde sköna Jungfrun för den sista gång.

8. Ack kära min Herre! I släppen mig på land;
Ty eder will jag gifwa mitt guldröda band.

9. Ditt guldröda band det passar jag ej på,
Men aldrig så skall du ur wagnen min gå.

10. Kära min Herre, I hjelpen mig på Ö,
Ty eder will jag gifwa min Guldkrona rö.

11. Din guldkrona röd den passar jag ej på;
Men aldrig så skall du ur wagnen min gå.

12. Och hemma gråter Fader Och hemma gråter Mor,
Hemma gråter Syskon Och så min lilla Bror.

13. Ja, hemma må de gråta, Ja gråta hwem som will;
Men nu så är du inne, Nu hörer du mig till,
Med all ära.

Hos RANCKEN, sid. 17, en uppteckning, »Det bodde en herre vid Liminga gård», i 13 stanzer; en annan har några veckor förr än detta tryckes kommit utg:n till handa från Dalarna.

I sin *Anmeldelse* påpekar NYERUP, att samma tema ligger till grund för *Den forræderske Havmand, Udvalgte Danske Viser* n. 49. Öfver hufvud kunna alla de i föregående n. anförda motstyckena gälla som sådana till *Grefvens döttrar vid Elfvabolid;* det närmast kommande motstycket är likväl *De Waterkeerl in der Ja'* hos BÖHME, 91, som hemtat uppteckningen från FIRMENICH, *Germaniens Völkerstimmen,* 3: sid. 20 (jfr 3: sid. 11, *De Waterkärl in d' Ja'*).

Öfversatt hos MOHNIKE, *Volkslieder* n. 49; R. WARRENS n. 3.

75.

Harpans kraft.

1.

Detta bidrag till *Neckens* historia är en ganska allmän skandinavisk folksång och sjunges i alla landsorter. Trenne af dess märkvärdigaste melodier bifogas. Denna visa förekommer äfven hos *Nyerup* I. sid. 326.

Denna traditionen sjunges i Östergötland.

2.

Efter en annan tradition.

3.

Efter traditioner från Vestergötland och Vermland med bifogad melodi.

Stanz. 5. Denna folkvisa har blifvit lokaliserad i flere landsorter. De allmännaste ställen, som nämnas, äro: *Värnamo, Ringfalla-, Renfalla-* och *Vendels-å.*

Den af de öfriga varianter, som mest förekommer, är den, som börjas:

Ungersven han gångar sig uppå gården —
Liten vän, liten vän! —
Liten Kerstin hon sitter i buren och gråter.
Liten Kerstin och vi vilja följa ungersven inför åland.

G.-A.

1—3.

ARWIDSSON, 2: n. 149, meddelar tre varianter af denna visa och säger sig haft tillgång till åtta mer eller mindre afvikande och fullständiga traditioner från olika landsorter; hos DJURKLOU, *Ur Nerikes folkspråk och folklif*, sid. 91, en uppteckning, utan melodi, i 17 stanzer, äfvensom ett fragment, båda från Stora Mellösa; jfr HOFBERG, *Romanser* n. 6, som uppgifver, att »ingen af de äldre folkvisorna förekommer så allmänt öfver hela Nerike som denna»; hos FAGERLUND, sid. 191, en variant med melodi, till hvilket allt kan läggas en öfverarbetning af här lemnade varianter i AFZELII *Afsked af Swenska Folksharpan*, sid. 20 o. f., der »Orden, något närmade till närvarande tids fordringar, återgifva den gamla Folkvisan med dess melodi»; denna text är öfversatt hos WEBER, n. 9. En halft dansk, bearbetad uppteckning meddelas i *Runa*, 1845: sid. 101, efter en handskrift från 1693; aftryckt hos GRUNDTVIG, 40: F. Liksom i flere andra upptecknin-gar, är tilldragelsen här förlagd till en viss trakt, Näsums socken i Skåne. Före GRUNDTVIG finnes visan blott meddelad i *Udvalgte Danske Viser* n. 53, efter ett skillingstryck af 1679, och i F. BARFODS *Brage og Idun* (1839, 40) 2: 2, sid. 316 o. f., med melodi. Hos LANDSTAD n. 51, *Gaute og Magnild*, och n. 52, *Guðmund og Signelita*, och bland *Íslenzk fornkvæði* n. 3, *Gauta kvæði*.

I anteckningarna till så väl n. 1 som n. 29 har utg:n omnämt det af REIFFERSCHEID som möjligt antagna sammanhanget mellan de till dessa visor hörande upptecknings-grupper och *Harpans kraft;* men för öfrigt hör denna fråga till de många, som han i detta arbete måste nöja sig med att blott framkasta. Icke heller har han här tillfälle att söka upprita de hopflytande gränserna mellan nu i fråga varande visa och flerfaldiga af de tyska motstyckena till n. 73 och n. 74, till hvilka nu må läggas *Die Unglücksbraut* hos PETER, *Volksthümliches aus Österreichisch Schlesien, Volkslieder* n. 25.

Från Landshöfdingen på Gotland hr grefve R. HORN har utg:n under arbetets tryckning fått sig tillskickad följande variant af *Den bergtagna*, uppteckna i Vestra Göinge härad i Skåne, Brönnestads socken, 1842. Den meddelas här, då tillfället att

föra den till den närmast beslägtade visan är förbi. Uppteckningen har sitt intresse bland annat derföre, att den ådagalägger (stanz 19, 20), med hvilken lätthet folkvisan fogar sig in i en ny smakrigtning.

1. Annetta hon gångar sig på Hallinge bro,
Der möter hon en hafsens man så god —
Falifa, Falifalifa-a —
Der möter hon en hafsens man så god.

2. »Hör du, Annetta, hvad jag dig säga vill:
Vill du blifva aldra kärasten min?»

3. »Ja, nog vill jag blifva aldra käraste din,
Bara jag visste, hvar du hade ditt hem.»

4. »Jag hafver mitt hem under böljan den blå,
Dit ingen kan segla, mycket mindre gå.»

5. Han stoppte hennes öron, han stoppte hennes mun,
Se'n for han med henne till hafsenes bo'nn [botten].

6. Annetta satt åtta år vid vaggan och sjöng,
Och då fick hon höra ljufva englars sång.

7. Annetta hon gångar sig för hafsesmannen in,
Hon beder sig om lof att i kyrkan få gå.

8. Och hafsesmannen lade Annetta på sinn',
Att ingen finge veta, hvar hon haft sitt hem.

9. Se'n stopptes hennes öron och stopptes hennes mun,
Och Annetta hon fördes på jordenes grund.

10. Annetta hon gångar sig på kyrkogården in,
Och der möter hon kära moderen sin.

11. »Hör du, Annetta, hvad jag dig säga får:
Hvar har du varit i åtta runda år?»

12. »Jo, jag har varit hos en hafsens man så fin,
Sju söner har jag aflat allt med en hafsens kung.»

13. »Hör du, Annetta, hvad jag dig säga vill:
Hvad fick du då för sköna äran din?»

14. »Å jo, jag fick en silfvervirkad särk,
Och den har jag slitit med möda och med värk.»

15. »Hör du, Annetta, hvad mer jag säga vill:
Hvad fick du mera för sköna äran din?»

16. »Å jo, jag fick en harpa utaf guld,
På den han bad mig spela, när han var sorgefull.»

17. »Hör du, Annetta, hvad jag dig säga vill:
Fick du icke mera för sköna äran din?»

18. »Å jo, jag fick en silfverskaftad knif;
Jag önskar att han sutte i hans hjerta och lif.»

19. »O moder, nu jag offrat mitt lif och sagt dig allt,
Nu vill jag gerna hvila i graf, fast der är kallt.»

20. »Lägg nu mig uppå kullen med ansigt ut mot haf
Och sätt en hviter neckros nå'n gång uppå min graf» —
Falifa, Falifalifa-a —
»Och sätt en hviter neckros nå'n gång uppå min graf.»

Uppteckningen 1 är öfversatt af STEPHENS i *Foreign Quarterly Review*, 1840: April; af STUDACH, n. 18, och MOHNIKE, *Volkslieder*, n. 24; 3 hos KEIGHTLEY, sid. 150; TALVJ, *Volkslieder germanischen Nationen*, sid. 302; WOLF, *Halle der Völker*, 2: sid. 94.

76.

Hafsmannen.

Hafsmannen föreställes såsom ett mera godt och välgörande väsende. Han tros bo i klippor och berg vid hafsstränderna. Traditionen om hafsmannen är meddelad af herr *D. Wallman* efter en uppteckning från Bohuslän, hvars gamla borg vid Kungelf här skall förstås med Danemarkaslott. *Rosmer Havmand* hos *Nyerup* I, sid. 218, hvaraf denna är ett fragment, synes häraf hafva varit en allmän skandinavisk folkvisa.

Scott och *Jamieson* synas göra sig det origtiga begrepp om nordiska folkmyterna, att dessa naturväsenden der skulle föreställas rent af såsom djefvulens anhang; och den senare anmärker ganska naivt, då han talar om hafsmannen i denna visa, att »han synes hafva varit ett godt stycke djefvul och i grunden den bästa kristen af de tre».

G.-A.

Då vi icke ega rätt att betvifla, att här lemnade visa är från Bohuslän, torde D. WALLMAN hafva haft tillgång till *två* mycket lika uppteckningar, att döma deraf, att bland de båda brödernas »Gamla Visor sjungna i ÖsterGöthland» i det handskriftsband, som nämnes ofvanföre, sid. 227, finnes en sådan, angående hvilken är antecknadt: »söngs af Krigsmannen Åström på Slaka backe, Ö. G., 1813. — Han hade lärt den under ett fälttog i Skåne.» Visans härstamning från Skåne lemnar ett skäl till för den förmodan, till hvilken hon i öfrigt gifver anledning, att

hon utgör en efterbildning af VEDEL, 2: n. 6 (jfr ock n. 7 och 8); att den svenska redaktionen hvarken är gammal, eller, om också troligare en skriftlig affattning än tradition, synnerligt god, inses lätt. I *Udvalgte Danske Viser* n. 31—33, *Rosmer Havmand;* hos GRUNDTVIG, 31, *Rosmer,* och hos LANDSTAD n. 5, *Rolf Gangar,* som likväl blott är fragment. I *Illustrations of Northern Antiquities,* sid. 397, har JAMIESON lemnat en uppteckning på blandad prosa och vers; förut har han omnämt den samma i *Popular Ballads and Songs,* 1: sid. 217, der han påpekar, att visan varit känd för SHAKESPEARE (*King Lear,* Act. 3: scene 4). Då det i *Popular Ballads* hette, att Child Rowland skulle vara kung Arthurs yngste son, har JAMIESON i *Illustrations* uppgifvit detta vara en blott gissning.

Vigtigare för visans utredande än alla de andra motstyckena är en färöisk visa, *Gongu Rolvs kvæði,* af hvilken finnas fyra uppteckningar, för hvilka GRUNDTVIG utförligt redogör. Han gör ock sannolikt, att visan ursprungligen är norsk; bland andra skäl, han anför, är det ett, som kan hemtas från det danska namnet *Svane,* vårt *Vänna,* hvilket sannolikt uppkommit genom missförstånd af det fornnorska *svanni* (qvinna).

På tyska hos MOHNIKE, *Volkslieder* n. 42, och hos R. WARRENS n. 2.

77.

Hafsfrun.

1.

Hafsfrun föreställes i traditionerna, än såsom ett välgörande, och än som ett förrädiskt väsende. Hennes åsyn anses af sjömannen, såsom *skogsfruns* för jägarn, båda storm och olycka. Fiskare påstå sig ofta se henne, i sommarsolskenet, då en tunn dimma ligger öfver sjön, sitta på vattenytan och med en gullkam kamma sitt långa gula hår, eller uppdrifva sin snöhvita boskap, att beta på holmar och stränder. *Hafsfrun* likasom *skogsfrun* synes i folkmyterna symbolisera den råa sinligheten: att förföra till medlidande och älskog visa de sig såsom unga sköna jungfrur, af nattkölden skälfvande och frusna, vid jägarnes eller fiskarnes upptända eldar. Menniskor, som drunkna och ej återfinnas, tros hafva blifvit intagna i hafsfruns boningar.

Traditionen är upptecknad i Vestergötland.

Stanz. 4. *Yppaste*, ypperligaste: af gamla svenska ordet *ypper*, förträfflig.

2.

Efter en annan tradition.

G.-A.

1, 2.

Hos Arwidsson, 2: n. 150, som säger, att visan finnes kringspridd öfverallt i otaliga artförändringar, 2 uppteckningar; hos

WERNER, sid. 76, *Sven Hildebrand;* i *Westergötlands Fornminnesförenings Tidskrift,* häft. 1: sid. 77, en uppteckning med två gånger samma omqväde

Blåser allt kallt väder ifrån sjön!

Härmed kan jemföras SYV, 4: n. 14, »udeladt for sin Ubetydeligheds Skyld» i *Udvalgte Danske Viser* (5: sid. 63). En grefve i Saxenland hade en son, herr Guldbrand, och en dotter, Ismar. Guldbrand far bort ur landet, och under hans frånvaro röfvar Kong Hogen hans syster; Guldbrand uppsöker henne och återtager henne från Kong Hogens drottning. *I fall* denna visa ligger till grund för de svenska uppteckningarna, innehåller hela nu i fråga varande visgrupp ett upplysande bidrag till historien om legenders uppkomst. — Hos KRISTENSEN, 1: n. 124, *Guldebrand og Ismaar,* och 2: n. 59, *Den gjenfundne Søster;* hos LINDEMAN, *Indberetning* (i *Norske Universitets og Skole Annaler* 1850), *Viser* n. 1, *Herr Peder.*

Första uppteckningen är öfversatt af MOHNIKE, *Volkslieder* n. 43; den andra af A. VON HELVIG i *Nordensaal,* n. 7.

78.

Herr Olof.

Upptecknad efter traditioner i Uppland.

G.-A.

Äfven med denna visa har utg:n tillåtit sig en flyttning, då han från hennes förra plats som n. 21 flyttat henne intill visor af liknande art. Hon igenkännes hos GRUNDTVIG, 45, under namn *Hr. Bösmer i Elvehjem;* hos KRISTENSEN, 1: n. 94, *Herr Bøstlund og Havfruen,* och 2: n. 29, *Ridder og Havfrue,* under sist nämda n. i icke färre än 4 uppteckningar, oaktadt det i *Efterskrift* till första delen hette, att den der lemnade varianten var »det första och enda vittnesbördet om det fortsatta lifvet i folkmunnen i Danmark af en af våra yppersta gamla visor, som endast är bevarad i en gammal dansk uppteckning från 16:e århundradet». Exemplet visar, att uppteckningar ännu kunna göras, äfven när utsigterna till sådana synas rätt mörka; äfven hos oss skulle högst sannolikt öfverraskande upptäckter komma att göras på nu i fråga varande område, om vi blott finge tillräckligt af upptecknare. Hos LANDSTAD, n. 47, *Herr Byrting og elvekvinna.* Omqvädet är, som GRUNDTVIG anmärker, eget nog nästan det samma i både den danska väl 300 år gamla visan och i den norska och svenska, oaktadt det icke står i något närmare förhållande till visans innehåll.

KRETZSCHMER-ZUCCALMAGLIO, 1: n. 8 (en stanz) och n. 9 (sju stanzer), »Herr Oloff reitet (so) spät und weit», hafva en alltför pretiös litterär pregel, för att kunna vara äkta tradition. Hos J. GRIMM, *Irische Elfenmärchen* (Lpz. 1826) skola, n. 102 o. f., finnas hit hörande sagor.

Öfversatt hos MOHNIKE, *Altschwedische Balladen* n. 22 och hos R. WARRENS n. 5.

79.

Herr Olof i elfvornas dans.

Det är allmänt bekant, att *alferna* i de eddiska myterna delas i *svartalfer* och *ljusalfer*. Likaså föreställas *elfvorna* i folkmyten såsom onda eller goda; de senare bo i luften, dansa på gräset eller sitta på trädens löf; de förra anses som ett underjordiskt folk, som ofta förorsakar menniskor skador och sjukdomar, för hvilka ett slags egna läkare, under namn af *kloka*, finnas i alla landsorter.

Elfvorna tros hafva sina konungar, fira sina bröllop och hålla sina gästabud, allt som hos oss här ofvan. Ett intressant mellanslag af elfvor förekommer i våra traditioner, under namn af *högfolket;* de tros bebo kullar och ättehögar, och, då de visa sig, bära de en skön menniskogestalt, såsom i de trenne romanserna föreställes: allmogen synes fästa vid dem ett djupt melankoliskt begrepp, såsom sörjande ett halfsläckt hopp om förlossning. Blott få gamla personer veta nu mera att berätta något annat om dem, än de ljufliga körer, som någon gång i sommarqvällarne skola höras ur högarne, om man stilla lyssnar eller, som det heter i visan, *lägger sitt öra till elfvehög;* då må ingen vara nog hård, att med minsta ord nedslå deras hopp om förlossning, då den vackra musiken skall förbytas i bitter gråt och klagan. Det synes vara anledning, att sluta af de jemförda traditioner, att denna föreställning om *högfolket* härleder sig från kristendomens början och de första kristnas medlidsamma begrepp om dem, som hedentima, utan kunskap om Frälsaren, i heden jord blifvit högsatte, och hvilka olyckliga varelser måste vanka omkring dessa lägre regioner, eller sucka i sina högar till den stora förlossningens dag.

De, som förmenas ega förmågan att se dessa och andra dylika andeväsenden, hvilket i synnerhet skall tillkomma *söndagsbarn,* sägas *vara i syne;* äfven skola elfvorna sjelfva ega magt att gifva detta utomordentliga sinne.

De små underjordiska *elfvorna,* som tros bo under menniskornas boningar, föreställas såsom nyckfulla och skola efterapa menniskornas alla förrättningar. De skola älska snygghet omkring gården och belöna tjenstehjon, som äro måna om renlighet. Följande berättelse är ganska allmän: en tjenstflicka, som af elfvorna i ett hus var mycket älskad, i synnerhet för den omtanken att alltid långt bortföra från husen orenlighet och vatten, som skulle utslås, blef en gång af dem bjuden till ett bröllop; allt gick ordentligt till och hon blef begåfvad med några hyfvelspån, dem hon med god mine emottog och gömde; men då brudparet kom, låg olyckligtvis ett halmstrå i deras väg; brudgummen kom väl öfver, men bruden föll på näsan, hvarvid flickan ej kunde tillbakahålla ett utbristande löje, då hasteligen allt försvann. Följande dagen fann hon med bestörtning de förmenta hyfvelspånorna vara lika många guldstycken.

Obekant med de eddiska så väl som våra folkmyter, har *W. Scott* förblandat elfvorna icke blott med dvergarne, utan med allt, som hos oss förekommer under benämning *rå,* hvarigenom den vidlyftiga inledningen till *The Young Tamlane* uppkommit.

Romansen sjunges i Uppland och Östergötland. Den finnes på danska hos *Syv* IV, n. 87; *Grimm,* sid. 91; *Nyerup* I, sid. 237, samt öfversättningar deraf uti flere engelska, skotska och tyska samlingar.

G.-A.

Hos ARWIDSSON, 2: n. 148, *Herr Olof och Elfvorna,* två goda uppteckningar; utg:n kan icke underlåta att påpeka den talande tystnaden imellan följande två stanzer i B:

17. Jungfrun la' sitt hufvud till Herr Olofs bröst:
»Herr Olof, Herr Olof, hvi sofven I så tyst?»

18. Och jungfrun hon tog sin silfverbodda knif,
Och den stack hon i sitt unga lif —

såsom ett äkta drag af folkpoesi; ej lätt skall man kunna uppvisa någon retorisk-poetisk reticens, som i stark verkan kan mäta sig med det. En uppteckning af DJURKLOU i *Ur Nerikes folkspråk, Äldre Folkvisor* n. 2, har omqvädena

Till den dag faller in

och

För det han var förlofvad med Rosin,

hvilka, såsom DJURKLOU anmärker, kunna vara förvridningar af

Drifver dagg, faller rim

och

Jag lofvar eder tro min (ARWIDSSON: 148: B),

men också ganska väl kunna försvaras. Uppteckningen skiljer sig från de andra svenska deri, att hennes jungfru med sin sölfbodda knif tillfogar riddaren ett sår, i stället för att gifva honom »sot och sjukdom» o. s. v. Så ock i *Kvæði af Ólafi liljurós* i *Íslenzk fornkvæði*, n. 1, der Olav lutar sig ned öfver sadelbommen för att »með hálfum huga» kyssa jungfrun, såsom hon begär, hvarvid hon stöter sitt svärd i hans sida. Hos SYV, 4: n. 87, hvilken, sedan den af HERDER, *Volkslieder* (1779), 2: sid. 158, *Erlkönigs Tochter* (ordet *Erlkönig* beror på ett missförstånd eller helt enkelt ett tryckfel), blifvit öfversatt på tyska, sedan i flere samlingar blifvit intagen som tysk folkvisa; det var för öfrigt antagligen från denna visa GÖTHE fick motivet till sin *Erlkönig*. I *Udvalgte Danske Viser*, n. 35, *Elveskud;* hos KRISTENSEN, 1: n. 18, en uppteckning af samma namn, med melodi; hos LANDSTAD n. 40, *Olaf Liljukrands*, jemte variant sid. 843. Äfven färöiska, otryckta, uppteckningar finnas, enligt GRUNDTVIG, 47. Hos HERD, 1: sid. 161, en visa, *Clerk Colvill and the mermaid*, i hvilken en af sin fästmö varnad riddare låter förleda sig af en hafsfru att binda ett hufvudkläde af hennes silkeskjortel om sitt värkande hufvud; han drager svärdet, hvarvid hon som hafsqvinna simmar ut; riddaren hemkommer sjuk. Af ett annat, af GRUNDTVIG anfördt, intyg känner man, att förbindelser mellan män och »fadæ» (féer) i England ansågos möjliga och för de förre troddes medföra döden.

Någon verkligen tysk — icke på tyska öfversatt — folkvisa af hit hörande art har icke blifvit funnen; men en medeltids-

dikt, *Peter von Stauffenberg und die Meerfei*, som GRÄSSE [14] anser författad af en okänd skald i Elsass vid 1300-talets slut, innehåller en saga om en riddares förbindelse med en fée, som förlänar honom ungdom intill hans död och öfverhopar honom med rikdom; då han genom giftermål med en annan blifver henne otrogen, dör han, fast mot hennes vilja. I *Wunderhorn*, 1: sid. 401 o. f., förekommer en bearbetning af denna dikt, *Ritter Peter von Stauffenberg und die Meerfeie*, i 7 romanzer, hvilken troget följer sin förebild; jfr ock den följande, *Der Ritter von Stouffenberg*, sid. 412 o. f., som sjelf utgifver sig för att vara bearbetad af den af ENGELHARDT tryckta texten.

Något liknande är hos HAUPT UND SCHMALER, 1: n. 3, *Die traurige Hochzeit*, som likväl icke innehåller något om elfvor, utan endast skildrar brudens väntan på och sorg öfver sin brudgumme, som störtat från hästen. I 2: n. 182, *Die weinende Braut*, förekomma icke heller elfvor: en näktergal har fått sitt bo plundradt och sina ungar röfvade; som det vill synas till straff härför, får bruden sakna sin fästeman, som fördröjer sig i skogen. — *Le seigneur Nann et la Korrigan* hos VILLE-MARQUÉ, *Barzas-Breiz*, 1: n. 2, har en trolsk karakter, som flyttar den närmare intill de nordiska visorna.

Näppeligen hafva de naturväsenden af flere slag, som synas i de visor, hvilka nu äro före, i folkfantasien haft det skaplynne de efter hand fått i vår litteratur, troligen ej utan inverkningar från den tyska nyromantiken — enkannerligen sedan PALMBLAD ur en af dennas urkunder, TIECKS *Phantasus*, för *Poetisk Kalender*, 1816, öfversatte *Die Elfen* — oaktadt icke heller på tysk mark åtminstone elfvorna länge torde varit de små sippa varelser de sedan blefvo: GÖTHES *Erlkönig* är ännu ett kusligt skadevässende. För att kunna göra ett slags englar af dylika frossfantom, fordrades att hafva kommit ett godt stycke in i den sentimentala naturbetraktelsen, som för folket är nära nog alldeles främmande.

Öfversatt hos KEIGHTLEY, sid. 82; W. AND M. HOWITT, 1: sid. 269; MOHNIKE, *Volkslieder* n. 20; R. WARRENS n. 7.

[14] *Lehrbuch einer allgemeinen Literärgeschichte*, 2: 2: 2: sid. 948 o. f. Jfr *Der Ritter von Stauffenberg, ein Altdeutsches Gedicht, hgg. von* C. M. ENGELHARDT. Strassburg 1823.

80.

Elfqvinnan och herr Olof.

1.

Denna uppteckning från Östergötland synes blott vara en utförligare förändring af föregående och närmar sig mera den romans, som förekommer hos *Syv*, *Grimm* och *Nyerup* på de ställen, som i föregående inledning äro anförda.

2.

Bland de talrika varianter af detta uråldriga tema, som i traditionerna förekomma, förtjenar i synnerhet denna att anföras; den är funnen i en handskrifven samling i 4:o, som på Kongl. Biblioteket förvaras [*Mythiska Sånger och Folkvisor* sid. 23.].

G.-A.

1, 2.

Visan ej blott synes vara en variant af föregående, utan är det uppenbart; har ock som sådan blifvit ansedd af GRUNDTVIG, 47. Ej blott att visorna under detta och föregående n. samt ARWIDSSONS 2: n. 148, A och B, likna hvarandra, utan samtliga skandinaviska uppteckningar med här behandlade tema stå hvarandra mycket nära. Bland annat gifva de alla samma namn, Olof, åt riddaren.

Uppteckningen 1 är öfversatt hos MOHNIKE, *Volkslieder*, sid. 210; 2 hos KEIGHTLEY, sid. 86, och hos TALVJ, sid 295; aftryckt hos O. L. B. WOLFF, *Braga*, 2: sid. 91.

81.

Elfvefärd.

Oräkneliga äro de förändringar, under hvilka denna folksång, så väl ännu i traditioner, som i gamla handskrifter förekommer. Bland de senare må uppteckningen, som finnes i ett qvarts-MS. på Kongl. Biblioteket, anföras [*Mythiska Sånger och Folkvisor* sid. 23]. Den nämda visan *Elfvehöj* hos *Nyerup*, 1: sid. 234, är med denna fullkomligt öfverensstämmande.

G.-A.

Af det äfven till denna upplaga bifogade registret till den föregående kan ses, huru denna visa, hvilken utg:n enligt stanz. 7 kallat *Elfvefärd*, varit omblandad med de 3 efterföljande. Tydligen utgör den en visa för sig; den är det svenska motstycket till en dansk visa, som blifvit räknad bland folkpoesiens fagraste blomster och, icke minst genom HEIBERGS bekanta dram, under namnet *Elfve(r)höj* blifvit vida berömd. Liksom den danska text af *Elvehöj*, som var känd före GRUNDTVIGS stora arbete, är här meddelade visa, om icke ett fragment, så en mindre utförd redaktion; både den och VEDELS text, 2: n. 9, den, som likväl gjort visan namnkunnig, sakna en hel episod, hvilkens äkthet knappt kan i fråga sättas, då den, utom att den visar sig organiskt infoga sig på sin plats hos GRUNDTVIG, 46: A, såsom hit hörande bekräftas af ett fragment hos LANDSTAD, *Eg sette min hest i hellarskóg*, sid. 849 (jfr särskildt not 1). Enligt denna episod är en af elfqvinnorna, och just den, som skickas fram, för att bjuda ungersvennen den farliga drycken, hans syster, som

redan är intagen i berget. Hon varnar honom och ber honom blott låtsa dricka, men spilla ut drycken*—

> th*ett* er saa ledt i biergit att werre
> alt hoss thi elffue-quinnde!

brodren vill då att hon skall följa honom, men hon förklarar det omöjligt att rymma från elfvorna: komme hon till verldens ände, skulle hon före soluppgången vara åter hos dem.

Af ARWIDSSONS **2**: n. 147, *Bergqvinnorna,* hör A närmast hit.

82.

Hertig Magnus och elfvorna.

Uti en uppteckning från Småland sjunges om en *hertig Magnus och elfvorna*, och synes vara en öfvergång från föregående till den första af denna afdelning.

De ytterligare förändringar, som i landsorterna af denna folkvisa förekomma, bestå mest i omqvädets eller de strofers förändringar, som innehålla de löften, hvarmed elfjungfrurna sökte locka herr Magnus; såsom i en af traditionerna från Östergötland:

Och eder vill jag gifva en klädning så ny,
Som någon riddare månd' bära;
Hon är inte sömmad, hon är inte sydd,
Utan virkad af guldet det röda.

Och eder vill jag gifva ett gångande skepp,
Som gångar med fyra gullåror;
Det gångar så väl på djupande haf,
Som uppå stridande vågor.

Och eder vill jag gifva qvarnarne tre,
Som ligga mellan Tiftorp och Tärna —
. . . . . .

Detta slags lokalisering, som merendels tillhör senare tider, är af ingen historisk betydelse, utan förändras ofta i

hvar landsort, der traditionen är något allmän. Ännu en förändring af denna gamla folksång skall börja följande afdelning.

G.-A.

Hit snarare än till föregående n. hör *Herr Magnus* hos ARWIDSSON, 2: 147: B, om ock denna uppteckning icke är fri från den besynnerliga blandning med Elvehöjsgruppen, som återkommer äfven i första varianten af nästa visa. Hos GRUNDTVIG, 48, ett par motstycken med snarlikt omqväde, fast olika slut, i det riddaren drager svärdet mot den förledande jungfrun. GRUNDTVIG anser icke omöjligt, att visan är af svenskt ursprung, om än de danska uppteckningarna äro renare och bättre.

En uppteckning, med melodi, som kommer den lemnade texten nära, gifves i *Westergötlands Fornminnesförenings Tidskrift,* häft. 1 (1869): sid. 82. Den börjar så:

Herr Magnus han gångar sig åt rosendelund,
Han tänkte sig litet till att hvila;
Då kommo till honom de bergatrollen tre,
De ville med honom litet tala:
Min gode Herr Magnus trolofwen Er med mig,
Ty Eder jag bjuder så gerna!
I swaren mig ej nej, utan jo! ja!

En af ofvanför nämda »ytterligare förändringar» har blifvit med melodi upptecknad i Lunda socken, Södermanland, af E. ÖBERG. Uppteckningen, *Bergatrollets frieri,* har 7 stanzer; den fjerde må till jemförelse med stanz 3 i ofvan antecknade fragment anföras:

3. Eder vill jag gifva de qvarnarna tolf,
Som stå mellan Tillö och Ternö.
Stenarna de äro utaf rödaste gull,
Och hjulen silfverbeslagna.
Herr Mannelig, Herr Mannelig
Trolofven I mig.
För det jag bjuder så gerna;
I kunnen väl svara endast ja eller nej,
Om I viljen eller ej.

Likheten mellan »Tiftorp och Tärna» och »Tillö och Ternö» (i södra Södermanland) förtjenar afseende. — Dessutom må ett

skillingstryck anföras: *Fyra mycket wackra Kärleks-Wisor, Den Första: Herr Magnus han går sig till Rosendelund, etc.... Carlskrona, Tryckte* 1801.

1. Herr Magnus han går sig til Rosendelund,
Honom lyster där litet at hwila,
Så kommo til honom de Bergs-Trollen tre,
De wille där med honom tala:
Min gode Herr Magnus! trolofwer Ni mig,
För Eder jag bjuder så gärna;
Ni swaren mig aldrig nej, utan jo ja.

2. Den ena hon går til hans fötter at stå,
Den andra hon wiskar i hans öra;
Den tredje hon hade en så ljufwelig ton,
At berg och dalar månde sig röra.

3. Eder wil jag gifwa en skjorta så fin,
Som nånsin någon Riddare skall bära:
Hon skall intet wara werkad eller sydd,
Utan stickad af Silket det hwita.

4. Eder wil jag gifwa en Klädning så fin,
Som nånsin någon Riddare skall bära:
Hon skall intet wara werkad eller sydd,
Utan werkad af guldet det röda.

5. Eder wil jag gifwa min gångare grå,
Han ståndar i stallet det höga;
Sadelen han är af rödaste guld,
Och betslet af dimante-stenar.

6. Eder wil jag gifwa de Fålarne tolf,
De går uti Rosendelunden,
Och aldrig har där warit Sadlar uppå dem,
Ej heller Betsel uti deras munnar.

7. Eder wil jag gifwa de Oxaparen sju,
Och alla skall de wara snöhwita;
Och Ni skall få söka i Konungariken sju,
Och aldrig skall Ni finna dem så lika.

8. Eder wil jag gifwa de Qwarnarna twå
Som står emellan Tipan och Tärna;
De skall icke wara utaf Järn eller Stål,
Utan Guld til baraste kjärna.

9. De gåfworna de wore wäl goda om du
Wore en Christelig Qwinna;
Men nu är du utaf den ondas parti,
Och af de olika stämmer;
Min gode Herr Magnus trolofwer Ni mig,
För Eder jag bjuder så gärna,
Ni swarar mig aldrig nej, Utan jo ja.

I ett bref till RÅÅF (ofta anf. arb. sid. 258) skrifver HARTMANSDORFF den 12. April 1811: »WESTERLING har skickat mig 18 vismelodier, dels på visor, som vi redan hafva, dels på andra, som vi få. . . . Ibland denna samling finnes äfven hertig Magni visa . . .» Öfversatt hos TALVJ, *Volkslieder germanischer Nationen,* sid. 300.

83.

1.

Herr Magnus och hafstrollet.

Denna och följande variant, om *Herr Magnus och elfvorna*, äro blott förändringar af den allmänna skandinaviska folkvisan, som förekommer hos *Syv*, *Grimm* och *Nyerup* under namn af *Elvhöj*. Den har i senare tider blifvit lämpad till en historisk händelse; se följande afdelning, visan om *Hertig Magnus och hafsfrun*.

Stanz. 4. Man har ej velat borttaga detta ord, ehuru dess etymologi ej kan gifvas.

2.

Hertig Magnus och hafsfrun.

Hertig Magnus, Gustaf den I:s yngste son, tillbragte såsom svagsinnig sina sista lefnadsår på Kungsbro sätesgård och på Vadstena slott i Östergötland. Allmänna traditioner finnas der ännu om den händelse, som i följande visa besjunges: han skall en dag, tjusad af hafsfruns skönhet, som ifrån sjön vinkade honom, hafva kastat sig hufvudstupa utför fönstret i vattnet; men lyckligtvis oskadad af sina väktare blifvit upptagen, då han berättade sig lätt af tvenne uppräckta armar i sitt fall hafva blifvit emottagen. I anledning af dessa berättelser har man utan tvifvel på honom

lämpat den under n. 95 i föregående afdelning upptagna folkvisan om herr Magnus och elfvorna.

Traditionen är upptecknad i Småland.

G.-A.

1.

Att denna visa, hvilken vi skilt från föregående, för att kunna föra visorna om elfvor till sammans, ännu mindre än *Herr Magnus och elfvorna* är en blott förändring af *Elvehöj*, inses lätt. Den är öfversatt hos MOHNIKE, *Volkslieder* n. 45, och R. WARRENS n. 6: 1.

2.

Uppgiften om befintligheten af en dylik tradition i trakten kring Kungsbro eller kring Vadstena står för den förra upplagans räkning. Visan må varit tillämpad på hertig Magnus eller icke, så tillhör hon samma familj som de två närmaste föregående numren, och har sålunda ett äldre ursprung, än att hon skulle kunna vara omedelbart diktad om den sinnessvage hertigen. Att den med senare prydnader i halfherrestil — jfr t. ex. stanz 4 — utstyrda texten är väl klen, behöfver icke påpekas; likväl är visans hänförande till hertig Magnus icke så alldeles ungt, då hon redan 1791 i en — förut (sid. 123) citerad — akademisk afhandling af E. M. FANT[15], med hänvisning till DALINS Svenska historia, 3: 2: sid. 123, anses gälla den olycklige fursten.

Öfversatt hos MOHNIKE, *Volkslieder* n. 44; R. WARRENS n. 6: 3.

[15] *De historiæ patriæ vetusta in traditionibus vulgi residua*, der det heter: »Memorant ducem Ostro-Gothiæ *Magnum*, R. Gustavi I. filium, cum in arce Vadstenensi mente captus servaretur, monstrum marinum (*Haf-Fru*) suavissimo cantu amorem sibi declarasse somniatum, ex secunda ædis contignatione in arci subjectam fossam desiliisse; fidi autem ministri cura fuisse servatum. Hujus rei in documentum memini me puerum cantilenam audiisse, cujus singuli versus hæc verba habebant: *Hertig Magnus, Hertig Magnus, Jag bjuder eder goda gåfvor, velen J mig äga.*»

84.

Per Tyrssons döttrar i Vänge.

1.

Vänge har varit beläget på Malmskogen i Östergötland, der ännu många sägner gå om de sorgliga händelser, som ligga till grund för denna folksång. En brunn, som ännu 1673, enligt en gammal handskrift, bar namnet af *Vänge brunn,* säges hafva uppsprungit på det ställe, der jungfrurnas hufvud föllo. I nejden deromkring och i synnerhet vid en gammal smedja, på skogen belägen, skola dessa tärnor ännu hvar midnatt visa sig.

Traditionen anföres sådan den ännu sjunges i Östergötland.

Stanz. 5. *Vallare,* förklarades af sångerskan betyda röfvare. Ordets etymologi af ordet *valla,* irra omkring, eller af *vall,* gräsmark, kan gifva anledning att förklara det synonymt med *stigman,* en, som irrade omkring på obanade vägar. Flere anledningar till ordets derivation finnas uti *Ihres Gl.* Sv. G. II. pag. 1033.

Stanz. 21. *Kerna* kyrka är belägen ej långt ifrån Linköping.

2.

Tvenne handskrifter af föregående finnas på Kongl. Biblioteket. Den första med påteckning: *Pär Jonson i Frössle söng denna wijsan* 1. *Junij* 1673.

3.

G.-A.

1—3.

Af denna sorgdigra dikt, till hvilken musiken fogat så sköna vingar, finnes en uppteckning hos ARWIDSSON, 2: n. 166, *Pehr Tyrsons Döttrar i Wänge*, samt en i en akademisk afhandling af C. J. WESSÉN, *De paroecia Kärna* (Upsala 1836. 8:o). Förekommer i *Udvalgte Danske Viser* under n. 164, *Hr. Truels's Døttre;* bland *Íslenzk fornkvæði* n. 15, *Vallara kvæði*, 5 hela uppteckningar och två fragment; hos LYNGBYE, *Færøiske Qvæder, Anhang* n. 5, *Torkjils rujma.*

Hos MOTHERWELL, sid. 88, *Babylon; or the bonnie banks o' Fordie* (CHILD, 2: sid. 277; öfversatt hos GRUNDTVIG, *Engelske og Skotske Folkeviser* n. 34); hos KINLOCH, sid. 210, *Duke of Perth's three daughters* (CHILD, 2: sid. 281); AYTOUN, 1: sid. 159, *The bonnie banks o' Fordie*, en sammandragning af MOTHERWELL'S text; han förmodar att dennes *Babylon* (Baby Lon) är en förvridning af *Burd-alane*, d. ä. *the Solitary*, »a very appropriate name for a outlaw», hvilket gafs åt den siste öfverlefvande sonen af en ryktbar skotsk krigare, som 1296 försvarade sitt slott mot engelsmännen. Någon hit hörande tradition inom slägten Perth är icke bekant för AYTOUN, hvilken icke synes obenägen att förlägga visan till Fordie's stränder.

Då vi härmed äro inne på frågan om visans lokalisering, må följande data nämnas, som, om de icke yppa något om den verkliga scenen för den fasansfulla tilldragelsen, likväl tala om det intryck den gjort på äldre slägtens sinnen. Enligt en anteckning af biskop A. OLOFSSON RHYZELIUS i Kärna sockens kyrkbok, anförd i WESSÉNS afhandling, »är en gammal tradition eller fornsaga i Socknen, att thens Kyrka hafwer fått namn af en förnäm quinnos person, en Herres eller Landtdrotts dotter, wid namn *Catharina*, *Karin* eller *Karna* [jfr den färöiska visans *Keâtrun*], som ther på platsen blifvit af sine egne bröder, hwilke öfwat Skogsröfweri, ömkeligen mördad . . . Munkarna hafwa mera förswagat än styrkt denna traditionen thermed, att de utsmyckat honom med dicktade mirakel eller järtecken: Såsom att denne S:ta Karna har blifwit mördad Jula-Otta eller morgon, tå hon warit under wägen till Kyrkan; och på hennes marks eller dödsplats har upsprungit den kostliga källan, som ännu är på

Kyrkogården . . .» Hos S. ROGBERG OCH E. RUDA, *Historisk beskrifning om Småland* (Carlskrona 1770), sid. 408, berättas det, att der gården Geraryd i Hinneryds socken nu är, fordom varit en herrgård, Änga, »hwaräst skal bodt en ansenlig man wid namn *Truls*, som haft 6. barn, 3. Söner och 3. Döttrar. Sönerne woro liderlige, och i unga år gingo utur Fadrens hus på ströfwande: och då deras Systrar, någon tid derefter, om Julnatt gått ifrån deras gård *Änga* til Slottet *Sunnerborg* i Torpa S., skola de af deras Bröder blifwit mördade och kastade i 3. små sjöar eller gölar, som ännu kallas Syster-gölar. Sönerne gingo derpå til Fadren, och upwiste sine Systrars kläder, dem Fadren straxt igenkände, och slog straxt 2. söner ihjäl, utan at dem känna; och då han af den 3. fick höra hela sammanhanget, lät han slå sig i järn, och störtade sig af förtwiflan i en liten sjö, som kallades Stafsjön; och sjunges ännu i dag af allmogen en visa om denna handel med *Trulls* och hans barn, som är alt för widlöftig at anföra, ehuru hon är på gamla wiset besynnerlig nog.» I en artikel, *Nordiska Fornlemningar*, i *Iduna*, 7:e häftet (1817), berättas (sid. 191 o. f.), en liknande saga från Bosgården, fordom Engagården, i Norrhveddinge socken, Malmöhus län; en visa med omqväden

Kaller vare den skogen

och

Dertill tre vackra jungfrur

hörde artikelns författare äfven på trakten. På det ställe, der flickorna ihjelslogos, upprunno tre källor, *Jungfrukällorna*, nära Gissleberga å; fadren hette Truls, modren Signe[16]. I fru E. WIGSTRÖMS under tryckningen af dessa anteckningar utkomna samling *Folkdiktning* (Kbnh. 1880) berättas, sid. 208 o. f., utförligare samma sägen.

Bosgården är icke den enda skånska ort, som blifvit gjord till scen för visan. S. BRING berättar i *Monumenta Scanensia*, 1 (Lund 1744, 45): sid. 305, att i Munka Ljungby finnes en källa med ljufligt vatten, och att socknens folk omtala följande historia om hennes upprinnelse. I det närbelägna Tosterup bodde en

[16] Båda citaten omnämda af C. EICHHORN i *Svenska Fornminnesföreningens tidskrift*. 1878: n. 4, sid. 77 o. f.

ädling med trenne döttrar. Emedan det den tiden icke fanns någon kyrka i Tosterup, begåfvo sig de tre flickorna en juldag till Munka Ljungby i ottesången. På vägen blefvo de uppfångade och dödade af tre röfvare, som hade en håla i nejden; sedan desse blifvit gripne och skulle lida sina välförtjenta straff, yppade de, hvar de hade nedgräft flickorna, och emedan dessas lik ännu voro oangripna och fria från all förskämning, började en källåder framvälla, då de blifvit uppgräfda ur jorden. — Hos P. F. SUHM, *Samlinger til den danske Historie*, I: 1 (Kbnh. 1779): sid. 130, berättas från Hyby socken, Bara härad, att döttrarna till en riddare, herr Truels på Vindingetorp, på väg till kyrkan blifvit våldförda af röfvare; och i samma *Samlinger*, sid. 141, från Skurups socken, Vemmenhögs härad, att två söner af herr Troels till Trölstrup, som gifvit sig till röfvare, mördat sina två systrar, hvilka voro på väg till julottan. Äfven i denna sägen finnes en på platsen för ogerningen upprunnen källa.

De danska lokaliseringarna af sagan — till Falster[17] och Möen[18] — omnämna vi blott, då de antagligen komma att behandlas af professor GRUNDTVIG.

Uppteckningen 2 är jemförd med två blad i samlingen *Mythiska Sånger och Folkvisor;* »1816 fanns ett tredje blad, innehållande slutet, 5 verser och anteckningen om Vänge brunn», enligt KLEMMING. De två bladen, som tillhört HADORPH och äro

[17] E. PONTOPPIDAN, *Marmora Danica*. (Hafniæ 1739.) Sid. 275. Jfr ock hans *Den Danske Atlas*, Bd. 3 (Kbnh. 1767): sid. 368, och H. DE HOFMANS *Supplement* till samma arbete (ɔ: *Den Danske Atlas*, Tom. 6. Kbnh. 1774), sid. 519. — Egentligen tyckas hufvud af män och qvinnor i sten, prydnader på Hörbelöfs kyrka, föranledt sägnens förläggande till ön.

[18] B. C. SANDVIG, *Beskrivelse over Øen Møen* (Kbnh. 1776), sid. 30 o. f., säger att »I Kogsebye har ved Aar 880 eller 900 boed den mægtige Ridder Hr. Truels, hvis 3 Døttre, da de vilde gaae til Horbeløf Kirke i Falster, efterdi her paa den Tiid ingen Kirke var paa Landet, bleve dræbte af 3 Røvere, hvoraf den eene var deres kjødelige Broder». SANDVIG meddelar den 38 stanzer långa visan, enligt hvilken en af röfvarena undkommit och genom en pilgrimsresa försonat sitt brott. Han återkom sedan och blef begrafven på Harbölle mark, der fordom stått ett minnesmärke, kalladt Pillegrimsteenen. Till minne häraf ses på gaflen af Aastrup kyrka två manshufvud bredvid hvarandra med en i muren gjord dubbel stege och på koret ett fruntimmershufvud. På Horbelöfs kyrktorn ses två manshufvud med ett qvinnohufvud mellan sig.

försedda med anteckningar af honom, återfunnos i Mars 1879; de stanzer 27—31, som funnits å det tredje, icke återfunna bladet, äro jemförda med en afskrift af RÄÄF i ARWIDSSON'ska samlingen på Kongl. Biblioteket af varianter till *Fornsånger*. Som en egenhet må anföras att MARIANNE EHRENSTRÖM i sina *Notices sur la littérature et les beaux arts en Suède* (Stockh. 1826, sid. 3) af anteckningen här ofvan fått anledning att förära vår vitterhet »un jeune troubadour, *Pierre Frösle*». — Uppteckningen 3, i föregående upplaga mycket felaktigt återgifven, är från *En Vijsebook*, sid. 79 o. f.

Vår första uppteckning är öfversatt, fritt och, som MOHNIKE, *Volkslieder*, sid. 190 anmärker, »ganz verfehlt», hos STUDACH n. 11; MOHNIKE, anf. arb. n. 5.

85.

Magdalena.

Är en af de allmännaste folksånger och förekommer under olika melodier och förändringar i alla landsorter. En uppteckning af denna är införd i *Poetisk Kalender för* 1816. Man har här valt en uppteckning, som, ehuru i södra provinserna ganska allmän, är minst känd, och ej förut blifvit funnen tryckt bland våra folkvisor. Den är med melodi meddelad af *herr D. Wallman.*

G.-A.

Denna visa har hos GRUNDTVIG, 98, till öfverskrift *Maria Magdalena,* men det senare namnet är förherskande i de rent danska — de icke-färöiska — visorna och de svenska texterna hafva blott *det,* hvari möjligtvis ligger en antydning om deras yngre uppkomst: det är ett gentile (Maria från Magdala), som först då, när känslan af dess betydelse upphört, kunnat börja lefva som ett fristående namn. Att hela visan uppkommit först sent in i medeltiden, bevisas af hela hennes specifikt katolska skaplynne, verkheligheten och betecknandet af qvinnans tredje brott såsom det svåraste. Något verkligt traditionelt sammanhang mellan den här besjungna Magdalena och Skriftens Maria från Magdala torde vara omöjligt att uppvisa. Hvad traditionerna angår, vexla de mycket i fråga om några af Skriftens Marior, hvarom åtskilligt kan inhemtas i HERZOGS *Real-Encyklopädie für protestantische Theologie und Kirche,* artikeln *Maria Magdalena.* Sålunda var enligt de grekiska fädren den onämda synderska, som med sina tårar vätte Herrens fötter och smorde dem

med olja (LUKAS 7: 37, 38), samt Maria från Bethanien, som smorde Honom med nardus (JOH. 12: 3), två skilda personer, under det den qvinna, som i den spetälske Simons hus inoljade Hans hufvud (MATTH. 26: 6, 7), enligt några af dessa fäder var en annan än Maria från Bethanien. Latinarne tenderade deremot i allmänhet till att göra så väl de nu nämda qvinnorna, som till och med Maria från Magdala, hvilken Herren befriat från sju demoner, till en och samma botfärdiga Maria Magdalena: en uppfattning, som stadfästes af Gregorius den store. Imellertid synas de båda traditionsgrupperna hafva enats derom, att Maria Magdalena begifvit sig till vesterlandet, enligt den grekiska till Rom, under det den latinska låter henne (jfr *Acta sanctorum tutelarium ecclesiæ Tolonensis* o. fl. hos HERZOG anförda verk) jemte Lazarus och Martha — enligt samma tradition, som nyss nämnes, hennes syskon — m. fl. såsom en Evangelii förkunnarinna fara till Gallien, der hon efter ett skeppsbrott landar i Massilia. Sägnen har låtit henne som botgörerska vistas i en håla vid Arles; möjligen beror detta derpå, att någon till botgörelser begagnad eller anslagen håla varit helgad åt Maria Magdalena. För öfrigt finner författaren till den anförda artikeln i HERZOGS encyklopedi det lika meningsfullt, att franska folket valt — utom Dionysius Areopagita och Lazarus — synderskan Magdalena till skyddshelgon, som att engelsmännen valt Josef från Arimathia, den rike rådsherren, till sin patron, och påminner om att gallerna genom druidkulten voro vana vid dyrkan af qvinliga storheter. Hennes dag blef den 22. Juli, då solen brinner som varmast (jfr *Acta Sanctorum* för detta datum). Traditionen om den stränga botgörerskan i Provence är icke gammal; GRUNDTVIG spårar den först i midten af 11:e århundradet, och först 200 år senare finnes den upptecknad hos VINCENTIUS BELLOVACENSIS, *Speculum historiale* (Nürnberg 1483), 10: 93—102; upprepad af JACOBUS A VORAGINE, *Legenda aurea*, 90:e kap. (det 96:e i GRÆSSES edition), äfvensom i Maria-Magdalenasagan i ett *Fornsvenskt Legendarium*, bd. 1, berättas om hennes ökenlif.

Någon anledning af traditionen, att, såsom vår visas alla texter göra, låta den samaritanska qvinnan och Maria Magdalena vara en och samma person, finnes icke. Traditionen har eljest en legend, enligt GRUNDTVIG må hända äldre än visans, om en

Maria från Egypten, omnämd i HERZOGS encyklopedi och i nyss nämda svenska legendsamling.

I *Poetisk kalender,* 1816: sid. 20 o. f. *Magdalena,* hos ARWIDSSON 1: n. 90, och i ett skillingstryck *Trenne Helt nya och wackra Wisor, Den Första: Om Magdalena. Magdalena hon går sig til Sjöarne twå, etc. Sjunges som: Nu hafwer denna ljusa dag &c.... Gefle 1798.* Detta har en i åtskilligt från här meddelade afvikande text, som börjar sålunda:

Magdalena hon går sig til sjöarna twå,
Hwem bryter löfwen af lifsens träd?
Til Henne kom HERran JEsum Christ,
Sjelf tråder hon daggen af jorden.

och har 23 stanzer. Något om sockenprest finnes icke; som hennes brott nämnes följande:

Twå [barn] hafwer du med en fader,
Hwem bryter löfwen af lifsens träd?
Det tredje har du med hans broder,
Sjelf tråder hon daggen af jorden.

Hr magister A. A. BORENIUS i Borgå har haft den godheten att som motstycken påpeka för utg:n *Mataleenan wesimatka i Kanteletar,* 3: n. 5, öfversatt af ELIAS LÖNNROT i *Helsingfors' Morgonblad* 1832: n. 42 samt i R. TENGSTRÖMS *Finsk Anthologi,* 1: sid. 180, och i *Album utgifvet af Nyländingar,* 6: sid. 227; jfr FAGERLUND, sid. 185.

Öfversatt hos W. AND M. HOWITT, 1: sid. 282; STUDACH n. 4.

86.

Underbar syn.

Uppteckning med melodi från Norrland.

G.-A.

I *Vesterdalarne, dess natur och folkminnen,* sid. 73, berättar M. AXELSON om en trolsk gubbe, som farit öfver en kärra på en stenhäll, och säger, att »Denna sägen påminner om följande vers i en af ARWIDSSONS [sic!] folkvisor:

»Nu hafver jag sett det, jag aldrig förr såg,
Att gråstenen flyter och mannen sitter på.» »

Utom denna lilla skymt och skillingstryckets texter har utg:n icke från svenskt håll förnummit något om St.-Jakobssagans förekomst i senare svensk tradition; hvad här meddelas, är icke annat än fragment, såsom framgår af jemförelse med de fullständigare motstycken, som nedanföre påpekas. I skillingstrycket märkas: *Twenne Wackra Wijsor, . . . Then Andra: Nu hafwer jag sedt det jag aldrig förr såg, &c. Tryckt År 1778.* En äldre (?) upplaga är *Tryckt i Åhr.* Samma tryck skiljer sig något från här meddelade. Visan är här 15 stanzer lång; mellan 5:e och 6:e stanzen i vår visa finnes följande:

Ther sitter then, som hafwer hållit Guds bud,
Sitter uti Himmelen i en härlig skrud,
GUD finnes under tiden.

vidare mellan 7:e och 8:e följande två stanzer:

Ther sitter Qwinnan som slagit har sin Man
Sitter uti helfwetit, med glödand' swärd i hand,
GUD m. m.

Ther sitter then som hafwer flätat hår.
Sitter uti helfwetit, uti lågan stor,
GUD m. m.

vår 11:e st. fattas; deremot finnes till slut följande:

Nu wil jag eder råda hwar man på jorden bor,
Som thenna Wijsan sjunger, han gifwe grann agt uppå,
GUD finnes under tiden.

Mindre olikheter finnas ock, såsom i st. f. »svart som en jord» (stanz 10): »under domen stor».

I *Santa Jaakup* hos LYNGBYE, *Færøiske Qvæder, Anhang* n. 3, tager Jakob Vår Herre i handen och säger, att han vill kristna Garcialand.

2. »Huru vill du det kristet få,
Du har icke skepp att segla på?»

svarar Gud, men aposteln invänder, att Herren kan skapa skepp, hvarefter han får befallning att gå till hafsstranden, der det skall ligga en liten sten. Sankt Jakob går med sin bok i handen till hafsstranden, ristar kors i stenen, som då flyter, och glider fram femhundra mil. Flere se stenen och gå efter kungen öfver Garcialand; kungen frågar Jakob, hvad denne vill i hans land. Då aposteln säger, att hans skapare är bättre än kungens, svarar kungen, att han skall tro på denne skapare, i fall Jakob vill väcka hans son till lifs. Jakob manar fram den döde, som omtalar, huru det är i helvetet. Ganska nära öfverensstämmande härmed är *Sancte Jeppe* i NYERUPS *Udvalg*, 1: n. 11, fast denna uppteckning, när den i helvetets befolkning särskildt ser »Krokonen med sin falske Tap» och »Fogeden med sin høje Hat», vittnar om bondska tillägg. Hos GRUNDTVIG, 100, 2 uppteckningar; han påpekar, att visan utgöres af två afdelningar: den om helgonet, som kommer seglande på en sten, och den med synerna från himmel och helvete. Om ock en dylik färd berättas om andra helgon, så har den legendens intyg för sig att gälla aposteln Jakob, Zebedæi son: i *S. Jakob den större saga i Ett fornsvenskt legendarium*, bd. 1, berättas, huru apostelns lärjungar togo hans lik, och utan ledare och styre foro öfver hafvet; de hamnade i Galicien, buro den döde i land och lade den sten, de först funno, öfver honom, då »stenen veks for benom som

vaks for insighle». Något utfördare berättas legenden hos JACOBUS A VORAGINE, kap. 99 (GRÆSSES edition)[19]. Den andra afdelningen, den med synerna, till hvilkas införande anledning fås af den uppväckte döde, tillhör samma vidt utgrenande medeltidsdikt som Solsången och dess ättlägg, det norska *Draumekvæði* (LANDSTAD n. 7: 1, 2) — af hvilken ett sista, döende återljud förnimmes i den svenska *Det underbara bältet* (*Filikromen*, häft. 1: n. 21) —, Ansgarii sagan (hos RIMBERTUS, *Vita Anscharii*, kap. 2), *Sankt Patrikssagan* o. a.

Öfversatt hos W. AND M. HOWITT, 1: sid. 284; STUDACH n. 6; MOHNIKE, *Volkslieder* n. 4 och R. WARRENS n. 45.

[19] Decollato autem Jacobo, ut ait Johannes Beleth, qui hanc translationem diligenter exsequitur, discipuli ejus corpus nocte timore Judæorum rapientes navi illud imposuerunt et sepulturam divinæ prudentiæ committentes navim sine regimine conscenderunt et angelo domini duce in Galiciam in regno Lupæ applicuerunt. Erat enim in Hispania regina quædam sic dicta a nomine et merito vitæ. Deponentes igitur corpus de navi super quendam magnum lapidem illud deposuerunt, qui lapis mox ut cera corpori haesit et in sarcophagum corpori se mirabiliter coaptavit. Ingredientes igitur discipuli ad Lupam dixerunt, dominus Jesus Christus mittit ad te corpus discipuli sui, ut, quem noluisti suscipere vivum, suscipias defunctum. Et narrantes ei miraculum, qualiter scilicet sine regimine illuc venisset, locum ad ejus sepulturam congruum petierunt.

87.

Resan till Österlandet.

Efter ett tryckt exemplar med öfverskrift: *Huru den andliga bruden, den heliga kristeliga kyrkan fröjdar sig öfver brudgummen etc.*, sjunges som: *Jag är en främling bland alla.* Den är införd i *Poetisk Kalender för* 1816.

G.-A.

Resan till Österlandet återfinnes under namnet *Den andliga Brudens vallfart* i *Poetisk Kalender,* 1816: sid. 77 o. f. Af de äldre skillingstrycken kunna nämnas: *Twenne Nya Andeliga Wisor, Den första: Huru den Andeliga Bruden, den Helga Christeliga Kyrkan frögdar sig i Andanom öfwer Frälsaren och Brudgummen Christo, utdragen af den Heliga Skrift. Til österland wil jag fara, &c. Sammanskrefwen af A. E. F. Sjunges som: Jag är en främling bland alla &c. Tryckt i Gefle, 1768.* (Omtryckt i Gefle 1770; Carlscrona 1786). Ytterligare: *Trenne Nya och Andeliga Wisor, Den Första: Huru den Andeliga Bruden &c.* (Gefle 1774; omtryckt ibd. 1776, 1797 och 1801).

Något främmande omedelbart motstycke till vår visa känner utg:n icke; men väl finnes det en holländsk visa, i hvilken anslag förekomma, som återljuda i *Resan till Österlandet.* Denna holländska visa, *De gebonden Nagtegaal,* är intagen i bröderna Grimms *Altdeutsche Wälder,* 2 (1815): sid. 45 o. f.; vidare innehåller *Jungbrunnen* hos Uhland n. 29 (jfr n. 30) en hit hörande stanz:

6. Bei meines liebsten bette
da stond drei beumelein,
das ein treit muscatblüt,
das ander negelein;

die muscat die ist süsse,
die negelein die seind gut,
der ein lieben bulen hat
der treit ein frischen freien mut.

Hos HOFFMANN VON FALLERSLEBEN, *Holländische Volkslieder, Weltliche Lieder* n. 27, *De gebonden Nachtegaal;* i andra upplagan (ɔ: *Niederländische Volkslieder*), n. 104, *Liebesausflug,* jfr n. 105, *Die bessere Stätte,* en flyttningsvisa, hvilken utförligare återfinnes hos WILLEMS, n. 19. HOFFMANN, som anser WILLEMS' stanz. 6—9 mycket misstänkta och icke underskrifver hans åsigt om den höga åldern i hans *verhuizingslied,* anser den ursprungligen vara en kärleksvisa, som blifvit ändrad till hvad hon nyttjas till. »Man sjunger årligen denna visa der [i Brabant]», säger WILLEMS, »bland bönderna på Sankt Johannes' dag i Juni månad, vid bondpigornas så kallade *overhalen,* och då som en *flyttningsvisa.* Hemtningen sker i vagnar, prydda med blommor och bladguld, och dragna af fyra eller sex hästar, som trafva så fort de kunna. Detta sjungande sällskap sitter i åkdonet på de nylegda tjenstflickornas klädkistor, och pigorna blifva vid hvart värdshus på vägen och vid ankomsten till gården undfägnade af karlarne. Få af bönderna kunna flere än tre eller fyra stanzer, alltid de första, emedan vagnen mycket ofta håller stilla för ett glas, och man, när man far vidare, alltid börjar sången å nyo; men alla förklara och sjunga, att de fara *naer Oostland,* utan att de egentligen veta, hvar detta *Oostland* är beläget. Somliga tro det vara *Roozenland.*»

»Säkert är det», fortfar WILLEMS, »att man sedan otänkbara tider hör denna visa på de brabantska bätten, och det lider alltså intet tvifvel, att den kommer till oss från de tider, då tusentals flamländare och brabanter foro till Österlandet, d. v. s. till norra Tyskland, och der grundade landtbrukskolonier. Ända till våra dagar hafva dessa der — från tolfte och trettonde århundradena — mer eller mindre bevarat sina flamländska lagar och sitt flamländska språk.»

Resande tala om rå plumphet i det holländska folklifvet, och på de nu omtalade flyttningsfärderna gick uppsluppenheten antagligen mycket långt. Med deras scener till bakgrund, framstår

den svenska sången som ett ur en vild grund vuxet stilla blomster, och äfven om den är en travesti af den ursprungligare kärleksvisan, utgör den ett vackert prof af helgande ombildning. KARL SIMROCK[20] har på ett ställe yttrat, att en med fritt sinne samlad folkvisbok måste komma att likna den duk med två slags djur, rena och orena, som aposteln Petrus i drömmen såg sänka sig ned från himlen: om, visserligen icke orenheter, men uppteckningar af mindre värde influtit i föregående utgifvares arbete, innehåller detta likväl några äkta poetiska smycken, och till dessa räkna vi den sköna dikt, med hvilken vi nu sysselsätta oss. Den går icke fri från alla anmärkningar, och särskildt brister den något i klarhet; men i innerlighet går den så djupt, att den kan räknas till ett af intygen på — hvad särskildt bekräftas af hela skillingstrycket, inom hvilket de andliga visorna lemna de öfriga långt bakom sig — att den svenska sången i den kristna etern lyftes till högre flygt och rör sig med säkrare vingslag än öfver hufvud någonstädes annars. Må hända skulle den till och med kunna nyttjas som ett inlägg i frågan om Höga Visan, hvilken den ådagalägger kunna med en lätthet, som synes tala för en inneboende sådan rigtning, låta sig öfverföra till en mystiskt glödande dikt.

Hos BÖHME, 185[a] *Fahrt zur Liebsten*, holländsk, med tysk öfversättning i följande n., och 186, *Uitwykelingslied*. Vi anföra den först nämda:

1. Na Ostland wil ik varen,
daar woont er mijn zoete lief,
over berg en over dalen —
schier over der heiden[21] —
daar woont er mijn zoete lief.

2. Al vor min zoete liefs deurtje
daar staant twe boompjes klein,
den een draagt noten van muskaten —
schier over der heiden —
den anderen draagt nagelen fijn.

[20] *Die deutschen Volkslieder. Anmerkungen:* sid. 593.

[21] WILLEMS jemför detta omqväde med det i *Grefve Guncelin* (ARWIDSSON: 1: n. 6):

Friskt upp före dag, vi komma väl öfver heden!

3. De noten zijn ronde,
kruitnegelen ruiken zoo zoet:
ik weende dat mij vrijde een ruider —
schier over der heiden —
un is het een arme bloed.

4. Hij nam ze bij der handen,
bij haar schneewitte hand,
hij leidde ze alzoo verre —
schier over der heiden —
daar zij en bedje vand.

5. Daar lagen zij twe verborgen
die lieve lange nacht
van der avond tot den morgen —
schier over der heiden —
tot scheender den lichten dag.

Utterligare må hänvisas till O. L. B. WOLFF, *Proben altholländischer Volkslieder,* sid. 25, öfversatt i *Halle der Völker,* 1: sid. 148; LE JEUNE, *Letterkundig Oversigt,* sid. 236, och till *Wunderhorn,* der, t. ex. 1: sid. 213, visor finnas med en eller annan ton från den holländska kärleksvisan. UHLAND anser, *Schriften* 4: sid. 31 o. f., att den rätta början till den visa, han meddelar, i Tyskland gått förlorad, men bibehållit sig på holländska. Äfven en tysk andlig travesti finnes, af hvilken han från ett skillingstryck anför en stanz:

In meines bulen garten
da stehn vil edler blüt,
wolt gott, ich solt ihr warten!
das wer meins herzen freud.

Öfversatt hos STUDACH n. 12.

88.

Den sköna Dorotea.

Finnes tryckt med öfverskrift: *En eftertänklig historisk visa. Sjunges som: Hvad min Gud vill etc.*

G.-A.

Det ofvan nämda tryck, som lemnat föregående utgifvares text, är antagligen följande:

En eftertänckelig Historisk Wisa, När twå gånger hundrade Från Christi börd, etc. Om then. Skjöna Dorothea. Sjung. som: Hwad min Gud wil, etc. [Större stjerna.] *Tryckt i år.*

Utom fem andra visor, »tryckta i år», en »Tryckt nyligen» och en »Tryckt i Gefle» finnas häraf i Kongl. Bibliotekets samling följande skillingsupplagor:

En wacker Historisk WISA, Om S:ta DOROTHEA, Som efter Lands Furstens öfwer Cappadocien, Fabritii befalning, hwilken hon thess otuchtiga begiär icke tilstädja wille, och således affalla ifrån then sanna Gudens dyrckan, blef jämmerligen marterader och af daga tagen, uti then Romerske Kejsarens Diocletiani tid, År efter Christi bröd [sic!] *den 6 Februarii, hwilken dag på Runstafwen med ett halft korss är utmärkter. Kan sjungas som: Hwad min Gud wil, altid thet sker, etc. Stockholm, Uti P. J. Nyströms Tryckeri, 1757.*

Ytterligare tryckt i Gefle 1770 och 1784; vidare 1800 s. l. och i Kalmar 1845.

Utom i upplagan af Gefle 1770, der det heter »Sjunges som: O! Jesu när jag hädan skal etc.», och upplagan af Kalmar 1845,

der ingen melodi angifves, hänvisas öfverallt till »Hwad min Gud wil, altid thet sker». Så börjar psalmen n. 262 i 1697 års psalmbok, under det n. 387 börjar med den andra anförda versraden.

Några smärre skiljaktigheter kunna antecknas från de andra skillingstrycken än det här följda, såsom:

St. 1. På en viss dag . . . Then sjette dag
Med stort misshag
I Göya af Christne munnar

St. 2. Af hvilket hon sitt namn hade . . . Af hwilkom hon sitt namn hade:
Ty Dorus thess Far och Mor Thea war,
Som sjelfwe om dygd sig winlade

St. 5: v. 4. *klåda* omvexlar med *låga;* G. och A. hafva »bråda».
St. 7: v. 3. *fårets* » » *lammets.*
O. s. v.

Uppenbarligen är vår »visa» icke någon verklig visa, utan ett skäligen torftigt poem, som föga värdigt behandlar det poetiska motivet. Den heliga Doroteas legend berättas hos SURIUS[22] (1522—78), en karthusian, känd för den fanatism, med hvilken han motsatte sig reformationen. Händelsen tilldrager sig »in prouincia Cappadociæ apud Cæsaream ciuitatem». »Præses persecutor» Sapritius, som kommit till Cæsarea, kallar inför sig den för fägring och fromhet berömda jungfrun Dorotea och befaller henne att offra åt gudarna. Dorotea svarar, att Gud befalt henne att tjena Honom allena. Sapritius fortfar att yrka på offer åt gudarna och Dorotea att neka; bland annat omtalar hon ljufligheten i paradiset, »der lundarne alla tider smyckas af äplen, der alla tider liljorna skimra, rosorna blomstra, fälten stå i vårlig skrud, kullarna äro smyckade, källorna ljufliga, och de heliges själar fröjdas i Kristus». Sapritius skickar två systrar, Christe och Calliste, som affallit, till Dorotea; men hon återför dem till kristendomen. Sapritius låter henne blifva bränd med facklor och slagen i ansigtet; omsider fäller han den domen, att den stolta flickan, som icke velat offra åt de odödliga gudarna, skall dö för svärd. Då hon går ut ur domarens palats, säger en sakförare,

[22] *De probatis Sanctorum historiis, partim ex tomis* ALOYSII LIPOMANI . . . *partim etiam ex egregiis manvscriptis codicibus . . . fide collectis per* F. LAVRENTIVM SVRIVM *Carthvsianvm.* Tom. 1. Coloniæ Agrippinae 1570. 6. Februarij (sid. 866).

Teofilus, på spe till henne: »hej, du Kristi brud, skicka mig äplen eller rosor från din brudgummes lustgård!» — »Och Dorotea svarade: 'ja, jag skall göra så'. Då hon alltså hade kommit till sin dråpmans hugg, begärde hon af bödeln, att det måtte tillåtas henne att kort bedja: och då hon hade slutat sitt tal, se, en pilt visade sig framför henne, bärande i en duk tre de yppersta äplen och tre rosor. Till honom sade hon: 'jag besvär dig, att du bär detta till Teofilus, och att du säger honom: se der, hvad du begärde af mig, att jag skulle skicka till dig från min brudgummes lustgård'.» Hon blef derefter afrättad, och följdes snart i döden af Teofilus, som blifvit kristen.

89.

Den hedniska konungadottern i blomstergården.

Lika allmän, som de tvenne föregående, och under samma melodi förekommer denna folkvisa. Såsom länge älskad af de fromma sinnen, har den ofta blifvit tryckt och finnes derföre oftare i allmogens små samlingar än i dess minnen och sjunges mera sällan. Dess innehåll och dess bestämda rytm och rimslut förråda en bildad författares hand och skulle beröfva den sitt rum bland folkvisor, om ej folket så allmänt tillegnat sig den. En vacker förändring med några felande eller utlemnade strofer läses i herr *Atterboms Poetiska Kalender för* 1816.

G.-A.

Texten är jemförd med den i ett skillingstryck: *En skjön WISA Om en Hednisk Konunga-Dotter Som gick i sin Faders Blomstergård att plåcka Rosor, öfwer hwilka hon föll uti stor förundran, efter desse blomster wore så däglige och af intet skapade: Begärte derföre i sitt hjerta, at känna den Mästaren som kunde frambringa sådan härlighet; Hwilket ock skedde: ty om natten som hon låg och sof uti sin Kongelige Kammar, uppenbarades en Ängel för henne, som underwiste henne uti en dröm om HErran JEsum och den himmelska härligheten, hwilket hon trodde, och då hon upwaknade, reste hon från sin Faders härlighet bort i främmande land och lät underwisa sig i den Christeliga Tro, förde sedan en ärbar wandel och dödde saligt: som Wisan widare förmäler. Kan sjungas som: Det ligger ett Slott i Österrik*

&c. Tryckt år 1773. Af visan, tryckt särskildt, ytterligare tre upplagor.

Under titel *Konungsdottren och Blomstermästaren* i *Poetisk Kalender,* 1816, sid. 14 o. f., och sedan omtryckt i de olika upplagorna af ATTERBOMS lyriska dikter.

I en uppsats i *Dansk Kirketidende,* 1858: n. 20, om *Den hedenske Konge-Datter i Blomsterhaven* anser G. STEPHENS den uppteckning af visan, som lemnas af UHLAND n. 331, »Es was ein jungfraw edel» för den äldsta och bästa, och finner det sannolikt, att den är diktad i 13:e eller 14:e århundradet. Närmast denna kommer, anser han, en bearbetning från 14:e eller 15:e århundradet på högtyska, upptagen i *Wunderhorn,* 1: sid. 15, *Des Sultans Töchterlein und der Meister der Blumen,* som är mycket skön och har flere hedniska reminiscenser; den omnämnes af LONGFELLOW i *The golden Legend.* Efter anvisning af MOHNIKE, *Altschwedische Balladen,* sid. 205, kan hit tilläggas, att B. I. DOCEN i *Miscellaneen zur Geschichte der teutschen Literatur,* 1 (München 1809): sid. 263, infört en fullständigare uppteckning än den i *Wunderhorn,* efter ett skillingstryck från 1658. Yngst och svagast finner STEPHENS den skandinaviska ballad, som NYERUP med flere ändringar och borttagande af 7 hela stanzer intagit i *Udvalg,* 1: n. 10, hvarföre han anför en flygbladstext från föregående århundradet; texten i de svenska flygbladen anser han vara öfversatt från den i de danska, som åter är en fri omarbetning af den högtyska, som finnes i *Wunderhorn.*

»I den äldsta dikten», fortfar STEPHENS, »är en kungadotter hänryckt öfver blomsterverldens prakt, och vill hedra hennes skapare, om hon kunde få se honom. Strax står han vid hennes sida. Hon följer honom till ett jungfrukloster, och ser honom underbart försvinna inom dess murar; men hon fortfar att bedja de mystiska nunnorna, tills hon släppes in och återförenas med sin brudgumme. — Den högtyske författaren finner allt detta betänkligt, ja, nästan otroligt. Knytande händelsen till ett historiskt moment — korstågen eller något liknande — gör han henne till en *sultans* dotter, låter Jesus komma till henne först vid midnattstiden, för att föra henne till himlens port, genom hvilken hon träder in, under det läsaren har en känsla af att det hela likväl må hända blott var en syn. — Med den tredje uppteck-

ningen hafva vi kommit in på reformationens och det »förståndigas» och »nyttigas» tider. Den är uppbygglig som en katekes, och i predikoton uttänjer den ämnet, tills vi slutligen underrättas om att det hela var en *dröm*. Härmed försvinner väl det otroliga, men ock så godt som hela det poetiska, det symboliserande och upplyftande i den ursprungliga tanken.» Vi underskrifva icke alldeles denna STEPHENS' åsigt om visan: hvad hon i sin första protestantiska redaktion i vissa delar möjligen förlorat, har hon vunnit i andra, och dermed blifvit minst lika skön som i den katolska formen; hvad den tredje redaktionen angår, anse vi visan äfven i denna kunna räknas till verldspoesiens briljanter.

Vidare må anmärkas *De Soudans Dochter* hos HOFFMANN VON FALLERSLEBEN, *Holländische Volkslieder, Geistliche Lieder* n. 26; i hans *Niederländische Volkslieder* n. 19. Ämnet, heter det här, är urgammalt och rent bibliskt, och har redan ofta blifvit poetiskt behandladt. Sagan om sultanens dotter tyckes imellertid höra till tidigast 1500-talets början; åtminstone har den då blifvit till en början tryckt på prosa. Efter denna prosadikt skrefs sedan i Holland en längre konstdikt, som trognast blifvit bevarad i skillingstrycken; denna text, som utbredt sig äfven i södra Nederländerna, inknappades sedermera, emedan den befanns för lång, och fick andra slutstrofer, som mera gingo i folkton, utan att derföre kunna gälla som äldre eller ursprungligare. HOFFMANN påpekar äfven den egenheten, att en text i en holländsk vissamling af 1722 öfverensstämmer med stanz. 1—11 i den text, han meddelar; men sedan icke går längre än till Herrens afsked från flickan; huruvida äfven den ursprungliga visan stannade dervid, kan nu icke afgöras. Denna måste, fortfar han, redan tidigt hafva blifvit omdiktad hos folket, och en sådan omdiktning anser han den text vara, som lemnades af TONIS HARMANSZ (TEUNIS HARMSEN) VAN WERVERSHOEF, hvilken näppeligen är *författare* till visan, såsom J. ET L. ALBERDINGK THIJM, *Oud en Nieuwe Kerst-Liederen*, sid. 284, citerade af COUSSEMAKER, *Chants populaires des Flamands de France*, i anmärkningarna till n. 55, *Het Soudaens-Dochtertje*, vilja hafva honom. I VAN PAEMELS och LE JEUNES samlingar, hvilka utg:n icke fått tillfälle att se, skola äfven finnas uppteckningar af visan.

Hit höra ock *Des Sultans Töchterlin* hos SIMROCK, n. 78,

51 stanzer, samt *Regina* hos MEIER, n. 208, blott 9 stanzer; som en efterklang af visan kan ock betecknas UHLANDS n. 332; men då HOFFMANN VON FALLERSLEBEN i *Niederländische Volkslieder*, sid. 353, för *Die verlorne Braut* hos HAUPT UND SCHMALER, I: n. 293, till samma diktgrupp, är det på endast den grund, att flickan går med Jesus i en blomstergård; då hon sedan fördröjer sig der i hundratjugu år, som förefalla henne som två timmar, äro vi inne på en helt annan, bekant legend.

Föregående upplagas af grofva tryckfel vanstälda text — t. ex. (stanz 5) *smaka* i st. f. *samka'*; (st. 9) *helgad* för *helt glad;* (st. 21) *I stadig tro och ära* för . . *mig ära;* (st. 39) *sälla vän* för *själavän* o. s. v. o. s. v. — är rättad efter skillingstrycken. En helt fri öfversättning finnes hos STUDACH n. 2.

90.

Offersång vid Sankt' Ingemos källa.

Ännu samlar en gammal sedvänja eller tron på underverk och helande kraft landtfolket vissa högtidsaftnar kring deras heliga källor, der de offra, två sina skador, dricka eller hemta vatten åt sina hemmavarande sjuka; men offersångerna hafva helt och hållit försvunnit ur deras minne, till hvilket de synas ej haft lika rätt, som den egentliga folkvisan: ett prof, hurudana dessa sånger varit, torde här finna ett passande rum. Ännu midsommarsnatten år 1671 sjöngs denna offervisa eller psalm, under det att folket för sig och äfven för sina sjuka kreatur hemtade vatten ur källan, enligt ett dokument, som af hr lektor W. Luth ur Skara konsistorii arkiv blifvit meddeladt. Nämda dokument har till öfverskrift: *Thenna afgudiska och vidskepliga bön läses och brukas vid Capellet och Ingemolund och Ingemokälla, belägen på Dahla och Ljungoms skog (i Westergöthl.) dit många församlas Pingestdag och Midsommarsnatt, jemväl Pedersmässenatt etc.*

Förleden Midsommars natt 1671. *var där folk med skabboge och blinde Häst-Creatur, att the ther för creaturen ofrade, en dhehl af folket blotta sig och tvetta sin heela kropp och taga vatn i flaskor hem med sig.*
(*Afskr. efter en anteckning, som finnes i Consistorii Archivo.*)

G.-A.

Enligt ett bref från LIVIJN till RÄÄF (ofta anf. arb. sid. 274) d. 26. Maj 1812 hade den förre ur Skara konsistorii handlingar afskrifvit en signerisång, hvilken möjligtvis är den här lemnade. Då utg:n ålagt sig att återgå till och granska alla föregående uppl:s källskrifter, har han äfven hos M. V. Consistorium i Skara efterfrågat nu i fråga varande lilla urkund; men fått det svar, att den icke finnes i stiftsbiblioteket, och att det betviflades, att den funnes i konsistoriets arkiv, som för öfrigt vore för vidlyftigt att för denna saks skull genomleta. Imellertid ville bibliotekarien hr dr C. TORIN, som upplyste att berörda källa lärer varit belägen inom Dala pastorat, Gudhems härad och Höjentorps fögderi, förmoda, att texten till sången, som enligt hans uppgift är afskrifven af bibliotekarien V. O. LUTH och lektorn J. CARLMARK, båda män af facket, är rigtig.

Om det qvinliga helgonet Sankt' Ingemo och hennes källa jfr AFZELIUS, *Sago-Häfder*, 3 (1841): sid. 137.

Bland de otryckta skrifter, som OLAUS PETRI efterlemnade, nämnes[23] äfven en *Om Offwerkiällor i Swerige;* dylika spelade antagligen en anmärkningsvärd rôle i äldre tider, äfvensom vallfärderna till dem väl lefde med fullt lif på reformatorns tid, då han ansåg ämnet värdt en afhandling. Antagligt är äfven, att med sånger, som den här meddelade, spredos och underhöllos tonföljder, som återklinga i vår folksång, endast genom den bevarade åt en senare tid, som beundrar folkvisorna för ett patos, hvartill endast mera sällan deras texter uppkalla, till hvars väckande väl behöfdes något mera än ett äfventyr ur riddarlifvet, en saga om en jungfru, som »skulle sig till ottesången gå» o. s. v., korteligen ett patos, hvilket hänvisar till religiös härkomst. Det sammanhang mellan den andliga sången och folkvisornas melodier, som vi här antydt, intygas för öfrigt, snart sagdt inpå vår tid, af skillingstryckens täta hänvisningar till koralerna i »gamla psalmboken». På tal om våra folkmelodier, kan utg:n icke afhålla sig från att här påpeka ett väl icke nog uppmärksammadt ställe i en mycket bekant bok. Från djeknarnes sockengång berättar S. ÖDMANN i *Om disciplinen &c. vid Wexiö gymnasium* . . . (*Hågkomster*, 4:e uppl. sid. 47) följande, sedan han talat om

[23] Jfr J. G. HALLMAN G:SON, *Oluff Petri Phase och Lars Petri* . . *Til Lefwerne och Wandel Beskrifne.* Stockh. 1726. Sid. 146 och 168.

välfägnaden för ynglingarna: »Derefter sjöngo vi en Latinsk Cantilena, dock blott i de bättre bondhusen. Dessa Cantilener voro från katholska tiden per traditionem öfverflyttade till Wexiö skola, der de årligen efter gifvet lof af rector under hela Adventstiden sjöngos, medan lärarne samlades och samspråkade i förstugan. De voro rimmade och handlade i synnerhet om Jungfru Maria, som i dem upphöjdes med många besynnerliga titlar, t. ex. Maris stella, divinitatis sella o. s. v. De vise män förekommo ock i dessa sånger. Deras melodier, hvilka jag sedermera närmare studerat, voro högst förträffliga och till en del af den oefterhärmliga grekiska musiken, utan Semitoner merendels i moll med sköna brytningar. Melodierne fortplantades från djekne till djekne utan noter. Nu äro de aflagda och glömda. Jag föreställer mig ofta, huru munkarne vid sina Vigilier sysselsatte sig med dessa andaktsöfningar.»

Melodien till nu i fråga varande sång blef ej upptecknad med texten. Denna är öfversatt hos R. WARRENS, *Norwegische &c. Volkslieder, Anhang* II: n. 11.

91.

Sankt Staffans visa.

1.

Denna folksång har af ålder varit en svensk nationalsång och sjunges en gång om året, annandag jul, i alla rikets provinser, i synnerhet i Helsingland, der denna nordens apostel lefde och dog. Då man undantager de fem första stroferna, blifva de öfriga lika många varianter, som det fins sångare: uti dem uppräknas alla de önskningar, som egnas det hus, vid hvars dörr eller fönster de afsjungas, och all den välfägnad, de besökande sångarne sig utbedja. De flesta historiska upplysningar, som om detta nordens helgon äro att tillgå, finnas i följande anteckning å det af herr magister docens *Schröder* benäget meddelade exemplar:

»*St. Stephanus,* Staffan, *Helge l. Hille Bror Staffan* var en af kristendomens första lärare i Sverige och samtidig med *S. Eskil, S. Botvid* och *S. David.* Med *Adalbert* anses han hafva hit anländt under *Stenkils* regering. Af alla de lärare, som vid kristendomens början i norden hit ankommo från främmande land, var *St. Staffan* den, som begaf sig längst upp i landet, eller åt Helsingland, hvarföre han också blifvit kallad helsingarnas apostel, på samma sätt som *St. Eskil* räknas för södermanländingarnes, *St. David* för vestmanländingarnes och *St. Sigfrid* för vestgötarnes apostel. Denne *St. Staffan* är således en helt annan historisk person än *St. Stephanus* från Alvastra, Upsalas första erkebiskop under *Carl Sverkerssons* regering vid år 1164. Detta må anmärkas, efter som flere auktorer misstagit sig,

och med honom förblandat den person St. Staffan, hvars minne är hos allmogen ännu i så stor vördnad och firadt i den kanske mest bekanta folkvisa vi ega.

Hos allmogen finnas ännu många traditioner qvar om *St. Staffans* apostlafärder. I en disputation under kanslirådet *Ihre: De S. Stephano primo Helsingorum Apostolo*, utg. i Upsala af *Er. Brunnelius*, helsinge, 1748, äro några förvarade. *S. Staffan* berättas hafva, vid sin ankomst till orten, först nedsatt sig i *Trönö*, nu annex till *Norrala*. De äldre berätta, huru han härifrån anstälde sina färder efter solens gång. Om morgonen färdades han från *Norrala* till *Arberå*, der han hvilade öfver natten, hvaraf denna socken har en *häst* i sitt sockensigill, emedan *S. Staffan*, efter sägen, på sina färder hade 5 hästar eller *fålar*, som visan säger, med sig. Från Arberå fortsattes färden till *Jerfsö*, *Ljusdal*, och så vidare fortsattes resan genom hela Helsingland, inom en veckas förlopp, då han återkom till Norrala. Flere namn på byar finnas efter honom, såsom *Stafåker*, *Stafsäter*, *Stafsund*, *Stafverön*, *Stafqvistel* m. fl.

St. Staffan lefde på en tid, då hedendom och kristendom här i landet envist bekämpade hvarandra. Hans öde blef det samma, som de första kristna lärares i norden, martyrdöden. Han blef, under en af sina vanliga färder, af hedningarne ihjelslagen på en skog, som skiljer Helsingland och Gestrikland och nu kallas *Tönnebro heden*. Han anses då varit 65 år gammal. Efter dess egen förutsägelse blef hans lik hemfördt till Norrala på en förut otämd fåle. Öfver hans graf bygdes ett litet träkapell, som ännu står qvar (fast repareradt) i östra hörnet af Norrala kyrkogård och kallas *Hille bror Staffans graf*. Det är hugget af tjocka bjelkar, 6 alnar i längd och 4 i bredd, och är i *Örnhjelms Hist. Sveon. Eccl*, pag. 260., äfvensom i förenämde *Brunnelii* disputation, aftaget. Af allmogen har det varit i mycken ära hållet. [Jfr *S. Stephans graf i Norrala Kyrkogård i Östra Helsingland* af SVEN NORELL i *Ecclesiastik Tidskrift*, utg. af ROGBERG och WINBOM. 8:e häft. Upsala 1831, sid. 27 o. f.]. *St. Staffan* erhöll helgon-glorian, så mycket vi veta, ej genom romerska Stolens påbud, utan såsom ett sjelf-

krafdt uttryck af folkets vördnad för hans fromma vandel och rena nit och grymma död.

St. Staffan har, hvad till slut måste observeras, blifvit ofta förblandad med St. Stephanus från Alvastra, som blef Upsalas första erkebiskop och efter sin död dekreterades i Rom för helgon. Men både äldre historiska vittnesbörd [24] samt traditioner och ännu qvarlefvande folksägner skilja vår *St. Staffan* bestämdt från denne senare person. Anmärkningsvärdt är, att allmogen för likheten med *Stephanus protomartyr*, som i Apostlagerningarna omtalas, alltid firat *St. Staffans* minne på *St. Stephani dag* eller *annan dag jul.* På denna dag sjunger ungdomen nästan öfver hela landet *Staffansvisan.* På denna förlustar den sig med samqväm, och *Brunnelius* nämner, att i dessa gillen drickes *Staffans minne*, hvilket i Helsingland heter *St. Staffans kanna.* Enligt *herr prof. Zetterströms* berättelse firas äfven i *Jemtland* sådana samqväm, och de unga personer af mankönet, som dervid äro skaffare eller tillställare, kallas ännu *Staffansmän.* — *St. Staffan* har alltid varit i ära hållen såsom en stor *hästarnes patron*, hvarföre allmogen ännu på denna dag bättre lagar om sina hästar, består dem bättre foder, och gifver dem dricka, som hela året skall bevara dem för olyckshändelser o. s. v.»

2.

Efter dessa strofer följa efter behag uppmuntringar till gästfrihet eller lyckönskningar. En fullständig uppteckning af en sålunda utförd *Staffansvisa* är denna.

Bland de oräkneliga förändringar, som af denna folksång förekomma, äro allmännast följande tvenne:

Staffan var en stalledräng —
  Hållt dig väl, fålan min! —
Han vattna' sina fålar fem;
  Allt för den ljusa stjernan —

[24] *Chronicon Prosaicum*, utgifvet af Messenius 1615, hvars ålder visst går upp till slutet af 1300-talet, talar bestämdt om *St. Staffan* i Helsingland.

Dager synes inte än, inte än;
Men stjernorna de blänka,
Som för dagen gå,
Som för oss ska' lysa
Detta nya år.

Staffan var en stalledräng —
Vi tackom nu så gerna —
Han vattna sina fålar fem
Allt vid den ljusa stjernan.
Ingen dager syns ändå,
Men den ljusa stjernan, som för dagen månde gå.

Ofta improvisera Staffansmännen hela sången igenom, då vanligen en början blifver: *Sankte Staffan helsar god morgon, Hållt dig väl, fålan min* etc. Det anses vara mot gästfrihetens bud att länge låta dem sjunga utanför dörren, utan att bjuda dem in; sker det, så sjunger Staffansmannen:

Sitta vi längre utanför er vägg —
Hållt dig väl, fålan min! —
Så fryser det is uti vårt skägg etc.

G.-A.

1, 2.

Hos Hofberg, *Nerikes gamla minnen, Äldre Skämtevisor* n. 2, en uppteckning i 7 stanzer; i *Westergötlands Fornminnesförenings Tidskrift*, häft. 1 (1869): sid. 75-o. f., en i 6 stanzer, och några sådana i *Filikromen*, 9: n. 2.

Staffans-visans skillingstryck äro följande:

1. *En lustig Wisa, Staffan war en Stalledräng; &c. Sjunges under sin egen behagliga melodie. Upsala, tryckt år 1796.*

Är nästan alldeles lika med vår andra uppteckning. Olikheterna finnas mest i omqvädena, enligt hvad följande utvisar:

1. Staffan war en Stalledräng;
Hålt dig wäl Fålan min,
Han wattnade de Fålar fem.

Hjelp mig O Sancte Staffan!
Solen lyser intet än,
Men Stjernorne de blänka.

Det meningslösa »Ett åre» i föregående upplagas stanz 26, upprepadt st. 29, heter här »Åt året» och (rigtigt) »åt åre».

2. *Staffans Wisa.* Stockh. 1825.

3. » » » 1828.

Båda dessa följa vår uppteckning 1; efter dess 7 stanzer fortsätta de med n. 2, från och med dennas 8:e stanz, men bibehålla omqvädet från n. 1.

4. *Sankt Staffans Wisa.* Upsala 1826.

Tydligen ett aftryck efter vår uppteckning 2.

5—7. *Staffans-Wisan* (Skara 1847 och 1848) samt *Beskrifning öfver Annandagsridningen samt 3:ne Staffans-Wisor* (Skara 1851), alla tre försedda med samma vignett: tre ridande män, af hvilka den i midten för en strålande stjerna på en stång. Texterna i dessa tryck variera något från våra.

8. *St. Staffans Wisa.* Upsala 1860. Aftryck af GEIJER-AFZELII inledningar och texter.

Det torde vara kändt, att i många delar af vårt land den plägseden af ålder funnits och väl ännu förekommer, att bygdens unga karlar tidigt på morgonen annandag jul sadla hästarna och redan före dagningen gifva sig ut på utfärder, under hvilka de hålla utanför grannbostäderna och sjunga en visa; sången brukar ha till följd att de inbjudas på förplägning, hvarefter de rida vidare, och samma sak förnyas vid nästa gård. På detta *Staffanssked*[25] för en af ryttarne på en stång ett slags lykta, hopfogad af ett par tunnband, spärrade från och förenade med hvarandra genom spjelor; i tunnbanden är ett talgadt papper utspändt och ett ljus brinner i den så gjorda lyktan, hvilken äfven plägar förfärdigas i skapnad af en sexkantig stjerna, möjligen derför att i senare tid bruket att gå med trettondagsstjerna, genom traditionens försvagande, blifvit flyttadt till julannandagen, under det från början detta bruk var alldeles skildt från Staffansskedet[26]. ARNDT omtalar Staffansridten och den »i hela Sverige

[25] Det isländska *skeið*, skarpt traf, lefver ännu.

[26] Jfr G. UPMARK, *Julvisorna om Jesus och Maria, om Betlehems-*

sjungna nationalsången» om Staffan på två ställen i sina svenska reseskildringar[27]; de omtalas ock i en mängd äldre svenska skrifter, som det blefve för långt och vore ändamålslöst att anföra[28]; om Staffan stalledräng sjunges ock i Finland, men der blott af befolkningens svenska del[29].

Äfven REUTERDAHL[30] tror att visan gäller den Stenphi — hvilket namn likväl icke är det samma som namnet *Staffan* — som af erkebiskop Adalbert ordinerades till skritefinnarne och såsom missionär kallades *Simon* (således åter en namnolikhet). Ser man efter, hvad som verkligen står i den ofvan anförda disputationen[31], är der icke bestämdt påstådt, att det skulle vara Helsinglands apostel, han och ingen annan, hvilkens minne firades på det sätt, vi omtalat; utan der står, att missionären kommit att blifva firad, möjligen till följd af munkarnes tillskyndan, genom en förvexling med Stefan, den förste martyren, hvilken således skulle föregått och ligga till grund för festen. Ett af skillings-

stjernan och Sankte Staffan i *Läsning för folket.* Ny följd. Bd 2: häft. 1. 2:a uppl. Stockh. 1875.

27 *Reise in Schweden.* 1: sid. 43 och 3: sid. 76.

28 Några må likväl i förbigående antecknas: O. CELSIUS, *De Gestricia* (akad. afh. Upsala 1720; 4:o), 1: sid. 9, yttrar på tal om Mordbäck: »Hic rivulus a *Weksiön* in *Stensiön* per mediam viam publicam decurrens, a cæde Stephani, primi apud Helsingos verbi Dei præconis, nomen, ut ferunt, traxit.... Multa alioqui fabulosa de Stephano per Norlandias cirumferuntur. Superest item cantiuncula quæ *S. Staffans wisa* dicitur, quam pueri secunda feria festi nativitatis Christi, ostiatim magno ore ebuccinare solent.» E. FRONDIN, resp. A. H. FORSSENIUS, i *De Schedvia Westergothiæ urbe* (akad. afh. Upsala 1734. 4:o), sid. 3, noten, talar ock om »*Staffans-skede,* lusus, vel ut rectius dicam licentia puerorum agrestium, qui in Festo S. Stephani, eqvis vecti per villas discurrunt, & cerevisiam in lagenis, ad hoc ipsum præparatis, mendicando ostiatim colligunt». I en annan akademisk afhandling under samma E. FRONDIN, resp. SV. BÆLTER, *De Helsingia* (Upsala 1735. 4:o) säges, sid. 45, om mordet på Staffan: »Hinc notissimum carmen illud S. Stephani (*S. Staffans wisa*) feria secunda nativitatis Christi cani solitum, ex coeca vulgi superstitione ortum suum duxit.»

29 Jfr WARELIUS, *Bidrag till Finlands kännedom i ethnografiskt hänseende* i *Suomi.* 1847: sid. 122 o. f.

30 *Svenska kyrkans historia.* 1 (1838): sid. 409 o. f.

31 *De Stephano, Primo Helsingorum Apostolo,* ... PR. J. IHRE ... Resp. E. BRUNNELIUS. Upsaliæ 1748. 4:o.

trycken säger rent ut, att annandag jul *egentligen* firades till minne af den förste martyren; »men för likheten uti namn [?] och dödssätt [?] har vårt folk på denna dag upptagit en plägsed, som häntyder på den nordiske Helge Staffan.» Osannolikheten i, att Staffan Helsinglands apostel skulle vara visans hjelte, växer, om man med vår visa jemför en dansk uppteckning hos GRUNDTVIG, 96; jfr KRISTENSEN, 2: n. 36. I denna lyder den stanz, med hvilken visans egentliga kärna börjar, sålunda:

6. Sanct Stefan han leder de Foler i Vand
alt ved den ljuse Stjærne:
»For vist er nu Profeten fød,
som frelse skal al Verden!» —

och ej nog dermed, utan genom samma stanz träder den danska uppteckningen, och medelst henne vår svenska visa, i förbindelse med dels en visa från Färöarna om Sankt Staffan, af HAMMERSHAIMB meddelad till STEPHENS och införd i dennes artikel *Viser om Christi Barndom* i *Dansk Kirketidende*, 1852: n. 19; dels en engelsk »Carol for Saint Stephens day» hos RITSON, *Ancient Songs*, 1: sid. 141, i W. SANDYS' för utg:n icke tillgängliga *Christmas Carols* (London 1853), sid. 246, samt hos T. WRIGHT, *Songs and Carols* (London 1856): sid. 63; jfr nedanföre citerade artikel af STEPHENS. Att Helsinglands apostel blifvit besjungen i Danmark är möjligt, om också icke mycket troligt; men näppeligen kunde han blifva det på Färöarna och ännu mindre i England.

Helsinglandsaposteln, hvilket hans namn nu må hafva varit, kan visan icke gälla, och uppgiften om honom som en stor hästarnes patron, hvilken t. o. m. influtit i historiska läroböcker, kan saklöst utgå ur dem, liksom också Stefan den helige af Ungern förmodligen genom någon förvexling blifvit gjord till en hästpatron. Men innan vi gå vidare, må anföras en annan visa, som dels innehåller den legend om den stekta tuppen, som finnes i GRUNDTVIGS och RITSON'S nyss omnämda uppteckningar, dels utförligare berättar Herodes' resa, som antydes i den förra och i den färöiska texten. Den utgör en af de tre Staffansvisor, som meddelas i skillingstrycket af Skara 1851, och bildar ännu en föreningslänk mellan våra uppteckningar i kontexten och de icke-svenska visorna om St. Stephanus. STEPHENS har fått den införd i *Dansk Kirketidende*, 1861: n. 3, 4.

91: 1, 2. SANKT STAFFANS VISA.

1. I Bethlehem i Juda en stjerna upprann
Allt under Christi födelsetimma . . .
»Nu är oss födt hit i werlden ett barn,
Som för oss skall dödas och pinas.»

2. Herodes kallar på sina hofmän och sitt råd:
»Jag kan väl inte tro eder talan,
Förrän hanan uppå detta bord
Slår ut sina wingar och galer.»

3. Och hanen slog ut sina wingar och gol,
Allt under Christi födelsetimma . . .
»Jag kan inte trifwas på denna här jord
Förrän jag det barnet får pina.»

4. Herodes han wred sina händer i blod
Allt under Christi födelsetimma,
Herodes han föll på sin kungliga stol,
Förunderligt han månde bortswimma.

5. Men Herren han talte till Josef alltså
I sömnen igenom en ande:
Wak upp, tag Maria och barnet med dig
In i det Egyptiska landet.

6. Och när som de kommo der ett åkergärde låg,
Så gick der en såningsman och sådde.
»Kommer det någon och frågar efter oss,
Så säg att du aldrig någon såge!»

7. Och såningsman han swarade Maria alltså . . .
Han trodde hon war ena frua . . .
»Jag hafwer lofwat min Herre och min Gud,
Att jag aldrig någonsin skall ljuga.»

8. Maria talte till den trogne såningsman
Som Gud henne sjelfwer tillrådde:
»Gack du nu straxt hem och tag folket med dig,
Skär fort upp den säden du sådde!»

9. Men efter kom Herodes den grymme tyrann,
Hans hästar öfwer alla månde springa;
»Har du sett en man med en qwinna och ett barn,
Kom ridande allt på en åsninna?»

10. Ingen har jag sett, som färdats här fram,
Sen jag denna säden utsådde . . .
»Då såg jag en man med en qwinna och ett barn
Kom ridandes allt på en åsninna.»

11. Herodes kasta om sina hästar och sin wagn,
Så hastigt han dem kunde wända:
»Är det nu så längesen de färdades här fram,
Så äro de wid werldenes ända.»

För att upptaga den för ett ögonblick släppta tråden: hvad har Stefan den förste martyren att göra med hästen, som väsentligen hör till annandagens högtid? Ingen anledning finnes, hvarken i Apostlagerningarna eller inom den katolska traditionen, hvilken senare tvärtom gör en annan, en S. Antonius, till hästarnes patron, att antaga att den helige Stephanus haft något att göra med hästar. Om annandagen såsom i ett eller annat hänseende hästens dag tala OLAUS MAGNUS[32], P. ELVIUS d. ä.[33], IHRE i en annan disputation än den redan anförda[34] m. fl.; i den förut omtalade disputationen under IHRE säges, sid. 31, att Stefan varit hästarnes patron och att, ej utan vidskepelse, hästarne på annandagen pläga ledas till andra källor än de vanliga för att vattnas; om hästar tala till och med vignetterna på de bästa af de skillingsvisor, som meddela Staffansvisan, och det af GEIJER[35]

[32] . . . die 26. Decembris super stagna, ac flumina congelata, instar speculi micantia, infiniti terrarum incole in qualibet prouincia (distinctis licet communitatibus) pro brauio, ac gloria in agilioribus equis certaturi congrediuntur. *Historia* (Basel-upplagan). L. 1: cap. 24.

[33] *De veterum Sueogothorum hiemali festo Juliorum.* (Akad. afh. i Upsala, tryckt i Stockholm 1703. 16:o), sid. 25 o. f. »Equos soli cæsos fuisse quoque accepimus; . . . non emeritos & viribus fractos equos huic negotio destinabant, sed præstantis formæ & velocitatis eximiæ, quos ut haberent, ex singulis provinciis [antagligen till icke liten del från det om hästafveln sig vinnläggande Helsingland] adductos publicis certaminibus committebant, ut, qui ceteris velocitate præstarent, illos currui solis trahendo idoneos munus acceptum offerrent. Et hujus certaminis die 26 Decembris olim facti meminit Olaus Magnus; unde observare licet antiqui moris tenax esse vulgus nostrum, quod etsi inscium causæ, cujus gratiâ id faciat, tamen die memoriæ S. Stephani dicato equos suos agitare suevit.»

[34] *De Superstitionibus Hodiernis Ex Gentilismo Residuis.* Pars 1 (Upsaliæ 1750): sid. 33 o. f.

[35] *Svenska folkets historia,* 1 (1832): sid. 335.

omtalade bruket hos våra bönder, att om julen köra i kapp från kyrkan, lefver ännu; ja, ej längesedan lästes i en tidning[36] om ett i Halland skedt öfvervåld, föranledt af ett med Staffansridten sammanhängande bruk, att annandag jul gå till grannen och rengöra stall och ladugård. Och det är icke endast i vårt land hästen på annandagen är föremål för särskild uppmärksamhet; enligt intyg, samlade af GRUNDTVIG, är han eller har han varit det äfven i Danmark, England och Tyskland. GRUNDTVIG nämner till en början följande hypotes till förklaring. Den äldsta uppteckningen af visan, den engelska, låter Stephanus tjena hos Herodes; men som kock eller något dylikt, då han framställes bärande maten — galthufvudet — från köket till kungens bord. Den färöiska visan angifver ingen bestämd form för hans tjenst; men den danska låter honom »ride de Foler i Vand», och den svenska gör honom uttryckligen till en »stalledräng». Detta kunde vara ett ursprungligt drag, hvarmed Stephani hästpatronskap vore förklaradt; men det är svårt att antaga det vara ett sådant: den svenska visan är ingen säker hemul, då den icke är annat än ett vilsefaret fragment, behängdt med en del alldeles främmande tillägg, utom att dess intyg motsäges af den engelska visan, der martyren är en kock, oaktadt hans egenskap som patron för hästarna var lika känd i England som i Sverige och Danmark. Hafva de skandinaviska visorna begagnat en redan tillvarande folktro och folkplägsed, och efter dem gjort Stephanus till hästkarl, eller beror hans förhållande till hästen på någonting annat?

En väl tilläst dörr synes här stänga vår väg, men hon tör kunna öppnas. Genomgår man *hästens* egenskaper, finner man näppeligen någon, som synes kunna gifva anledning till den besynnerliga, envisa förbindelsen mellan honom och julen. Bland *julens* egenskaper är det deremot en, som genom sin innehållsrikdom öppnar utsigt till en förklaring: denna egenskap är den, att vår kristna jul kommit att blifva firad på ungefär samma tid af året som den gamla hedniska. Den senare föll således, tillika med sina plägseder, under vår jul; men gamla bruk äro seglifvade, huru väl de än öfvertäckas, om de också omgöras och få nya namn, enligt hvad mångfaldiga bevis ådagalägga. Helt säkert kunde

[36] *Aftonbladet.* 1877: n. 24.

åtminstone de första uppsättningarna af kristna lärare i vårt land icke afskaffa många af de hedna bruk, de här förefunno, utan måste nöja sig med att oskadliggöra dem genom att gifva dem ny rigtning eller liksom döpa dem, fast vi icke nu känna, huru långt den katolska ackommodationen i detta fall gick i vårt land. Vår visa skulle i enlighet härmed kunna betraktas som ett slags palimpsest: skrapar man bort den senare texten, finnes under Staffan ingen mindre än den gamle guden Frey eller Frö, solens och *hästens* gud, hvilken enligt P. A. MUNCH[37] blott skulle dyrkas i länder, der Ynglingar herskat, men om hvilkens kult äfven danska ortnamn tala. Här skulle således föreligga ett stycke hednisk hymn, sammanhängande med den vidt utbredda solkulten, och med god vilja kan man tänka sig att något litet drag derifrån glömt sig qvar i orden, i den i visan omtalade färgen på hästarne:

Två de voro röda.
. . . . . .
Två de voro hvita.
. . . . . .

Missionärerna gjorde S. Stefan till Frös tronarfvinge på den grund, att jul-annandagen redan tillhörde detta helgon; men om så icke varit, kunde en tillfällig anledning till att välja just honom ligga i det fornhögtyska verbet *stephan, trafva,* om hvilket man väl kunde påminnas på en dag af allmän ridt.

Denna tanke om Stephanus protomartyr som en Freys efterträdare är icke ny; J. W. WOLF[38] har, föregången af antydningar hos FINN MAGNUSSEN (citerad af GRUNDTVIG), uttalat den; den delas af SIMROCK[39] och W. MANNHARDT[40], och en preussisk officer, M. JÄHN[41], som skrifvit ett verk i två band om hästen i folksägnen, och i egenskap af kavallerist till yrket känner en

37 *Samlede Afhandlinger,* 1 (1873): sid. 496 o. f., noten.

38 *Beiträge zur deutschen Mythologie.* 1 (Göttingen 1851): sid. 124.

39 *Handbuch der deutschen Mythologie.* Bonn 1853, 55. Sid. 550, 51 och 558.

40 *Wald- und Feldkulte.* 2 (Berlin 1877): sid. 295, der ytterligare hänvisningar finnas.

41 *Ross und Reiter in Leben und Sprache, Glauben und Geschichte der Deutschen.* 1, 2. Lpz. 1872. Jfr ock SUHM, *Om Odin,* sid. 26.

mängd data om hästens behandling under jultiden, hyser icke det minsta tvifvel om att den afsatte nordiske guden gömmer sig bakom kristendomens första blodvittne.

Gå vi till Staffansvisans melodier, igenkännas de lätt som variationer af ett och samma tema, och särskildt en af dem, den karakteristiska uppteckningen i *Filikromen*, är både fornartad och väl passande för unison menighetssång. Vi stå här framför ett fält, der man, som den ädle kaptenen hos RUNEBERG, »måste med mycket mod och med mycken försigtighet framgå», och våga oss icke långt ut; men en hypotes må vi få hemta på denna gungande mark: den, att i dessa melodier återklinga toner, som mången gång ljudit vid en helig solens fest i ultima Thule. Den, som hört, att än i dag i synagogorna skola ljuda tongångar från Gamla testamentets dagar, öfverraskas icke mycket af en sådan lifaktighet hos en melodi; vi hafva i alla händelser icke vågat mera än en gissning.

Uppteckningen 1 är öfversatt hos STUDACH, n. 10, och hos MOHNIKE, *Volkslieder*, n. 38.

92.

Klosterrofvet.

Den tradition af denna gamla folkvisa, som någon gång af de gamla ännu skall sjungas i Vestergötland under *Riddar Tynnes* melodi, är i det närmaste lika med den uppteckning, *herr kanslirådet Ihre* anfört i en under honom utgifven dissertation *Om Ymseborgs slott.* Att *Gyllenborg* i sin tragiska behandling af detta historiska ämne och *Rosenhane* i sin *Konungalängd* (sid. 90) af okunnighet om den rätta klostervisan och missledde af den föregående gjort en falsk slutsats, är sannolikt. Denna folkvisa anföres äfven af *P. Syv,* IV. n. 12, *Grimm,* pag. 287, *Nyerup* och *Rahbek,* II, pag. 182.

Stanz. 1. Man får sannolikt ej af detta ställe döma till visans ålder.

Stanz. 22. Af detta ställe skulle väl *Gyllenborg* och *Rosenhane* ej hafva gjort denna slutsats: *Detta bortförande skedde ej på något groft och våldsamt sätt, utan voro Her Sune och des följeslagare klädde som änglar etc.* Förvexlingen med föregående klostervisa [nu varande n. 24] är tydlig.

Stanz. 23. *Ymseborg* skall vara grundadt af konung *Knut Folkunge* vid sjön *Ymsen,* redan i trettonde århundradet, och skall hafva tillhört *Folkungaslägten* ända till k. *Magnus Ladulås'* tid. Dess ruiner äro aftagna i *Dahlbergs* verk.

G.-A.

Till föregående inledning må läggas följande. Den anförda dissertationen af IHRE har till titel: . . *De ARce YMSEBORG, Quam . . . Sub Præsidio* . . JOHANNIS IHRE . . . NICOLAUS J. DRYSÉN, *V-Gothus.* (Ups. 1755, 4:o). SHERING ROSENHANE[42] gör Helena till en dotter af Sverker 2., och tillägger[43] angående klosterrofvet: »Detta bortförande skedde ej på något groft och våldsamt sätt, utan voro Hr Sune och des Följeslagare klädde som Änglar. Häröfver författades i senare tider en Visa, hvaruti Nunnorna införas talande om deras Syster, som en Ängel bortröfvat. Slutorden i hvar Vers är: *medan man sofver allena,* och slutas hela Sången med denna Vers:

Det var de Kloster-Nunnor, de hade söm för sig.
Christ gifve en sådan Guds Ängel tog både dig och mig
Medan man sofver allena.»

Den tragiska behandling af detta historiska ämne, som ofvanför omtalas, har till titel *Sune Jarl eller Sverkers död. Tragedie, i Fem Acter. Upförd för första gången På Drotningholm, Den 21 Augusti 1783.* Stockh. 1783.

På svenska finnes visan tryckt, utom i den omtalade disputationen, hos ARWIDSSON, 1: n. 163, *Wreta Kloster-Rof;* hos HYLTÉN-CAVALLIUS OCH STEPHENS, *Sveriges historiska och politiska visor,* n. 6, och i det skillingstryck, som citeras sid. 41 i dessa anteckningar. Hos SYV 4: n. 13, med 5 från en annan uppteckning lånade stanzer ökad i *Udvalgte Danske Viser* n. 87; GRUNDTVIG 138. Då utg:n ansett NYERUPS flere gånger förut citerade anmälan som också ett bihang till GEIJERS och AFZELII verk, må den för fullständighetens skull äfven nu anföras: den danske anmälaren påpekar, att deras *Klosterrofvet* är den samma som nyss nämda n. 87 i den danska samlingen, der den motsvarande är 48 stanzer lång och har ett annat omqväde:

Saa vide da lægge de Helte deres Vej over Sverrig.

»I det Svenske», säger NYERUP vidare, »savner man ugjerne den rørende Strophe om den miskjendte og af hendes Mand Sune Folkunge icke godt behandlede Fru Ellens 3 Døttre.

[42] *Svea-rikes konungalängd.* Stockh. 1790. Sid. 20.

[43] Härmed kan jemföras E. FANTS förut citerade afhandling *De historia patriæ vetusta in traditionibus vulgi residua.*

46. »Frem ginge de Jomfruer tre,
Og dem randt Taare på Kind,
Saa bade de strax Venskab
Deres Fader af Moder sin.»

Ogsaa synes den svenske Vise at være ufuldstendig, da den mangler Slutningsverset:

48. »Saa toge de stolt Ellen,
Lagde hende i sorten Jord;
Saa saare sørged' Hr. Sonne,
For han var hende ikke god.»»

Granska vi visans namn och data, visar det sig först och främst[44], att namnet Magnus omöjligen kan vara rigtigt. Syv vill i sin förklaring hafva det till Magnus Ladulås; men han, som dog på Visingsö (1290), efterträddes på tronen af en son, Birger Magnusson, och hans dotter Rikissa, som han insatte i Klara kloster, blef aldrig röfvad derifrån, utan dog som dess abbedissa. Namnet Magnus behöfver imellertid icke vålla något synnerligt bryderi; det är hemmastadt och typiskt i folkvisorna, och bakom det kan gömma sig ett annat. Redan Messenius[45] gifver då hänvisning på ett sådant, då han i förbigående talar om en Helena, dotter af konung Sverker (den andre), hvilken med våld blifvit röfvad ur Vreta kloster och med Sune Folkeson hade dottern Katarina; väl blifver icke saken dermed fullt klar, då Sverker 2. Carlsson ej dog sotdöd, som visans kung, utan stupade i strid (slaget vid Gestilren 1210), och då en trolofning mellan Sverkers ena dotter, Helena eller Elin, med en spansk furste är något för historien okändt; hvartill kan läggas, att Sune Folkessons broder Knut icke är känd af historien. Hela denna episod med qvinnoröf-

44 »Qvod ad hanc cantilenam attinet, varia sunt tam qua genealogica quam qua historica, quæ mendis scatent, quæ nescio, utrum auctoris ignorantiæ an oscitantiæ descriptorum adscribere debeam», heter det hos Drysén i en not efter visan.

45 Post cædem vero Suercheri, Suno Folchonis filius, claustrum violenter ingressus Vretense Monialium, inde Helenam, mortui regis filiam, sub cura amitæ, illic officio antistitæ fungentis, velut loco tuto morantem, in absentia parentis, abduxit; Quæ in matrimonium ducta, genuit marito VII filias, quarum una cessit postmodum regio conjugio, prout cantio, hoc de raptu Helenæ pervetusta, testatur. *Scondia illustrata.* 2: sid. 22.

varenas ridt till Upsala *kan* imellertid vara ett romantiseradt tillägg, ämnadt att gifva högre relief åt brödernas våld, som derigenom onekligen framstår mera planmässigt ondskefullt och får en karakter af hån, under det den faderlösa flickans ställning framhålles som än mera värnlös; den spanska trolofningen är en temligen typisk vändning, till hvilken talrika motstycken finnas inom folkvisorna, och hvad brodren Knut angår, är hans från Knut den helige, Folke digres svärfader, ärfda namn vanligt inom Folkunga-slägten, ja, han kan vara en och samma Knut, som blef gift med Erik den 10. Knutssons dotter Elin.

Dessa svårigheter afräknade, synes visan ej blott stå på historisk grund, utan till och med känna en del icke eljest tillvaratagna uppgifter. Sune Folkesson är historisk och lika så Elin: i *Diplomatarium Suecanum*, n. 295, afsäga sig år 1237 Suno, Folke jarls son, och Elena, Svercher konungs dotter, sina arfvedelar i Kimstad till förmån för Vreta kloster; ibd. n. 302 gifver Elena, Svercher konungs dotter, med bifall af så väl sin herre [ɔ: man?] Sune, Folke jarls son, som sina döttrar Katarina och Benedikta, jordagods på Visingsö till Alvastra kloster, 1240. Det i visan skildrade förhållandet mellan Sune Folkesson och den brud, han genom sin våldsbragd förvärfvat, har helt och hållet pregeln af inre sanning, och då en af de danska uppteckningarna (A) uttryckligen nekar, att Sune vigt sig vid Helena —

66. I haffuer mig hafft udi attenn aar
och giortt mig dagllig quide:
och hollt mig for eders slegefred,
och icke for adell-viff —

då de flesta andra icke synas antaga det, utom en, som låter henne hålla bröllop med honom, och en, som låter henne på sotsängen vigas vid honom, hafva vi framför oss ett samlif af det slag, som borde blifva följden af en sådan början. Att det verkligen var ett äktenskap, om ock sent ingånget, framgår deraf, att till donationen 1240 inhemtades döttrarnas bifall, hvilka, om de icke varit legitimerade, väl icke blifvit åtsporda.

Enligt de olika uppteckningarna har Elin med Sune Folkesson tre döttrar, och en af dem heter i alla Karin, till hvilken i en dansk uppteckning modren säger:

45. . . . . .
du skall haffue Suergiss landss konge god
och rade for Suerrig[s] rige;

Sunes dotter Katarina blef ock gift med konung Erik 11., enligt ett ställe hos MESSENIUS[46], der klosterrofvet ytterligare omtalas. Till en annan dotter säger den döende modren (GRUNDTVIGS C):

44. Du skalt giffuis y closter
alt medt thett guld saa rødt:
och du skalt tagis der udt igienn
alt medt saa møgen møde.

Om denna dotter nämnes ingenting i den vanliga historien, som icke känner flere än *två* döttrar af Sune och Helena: Katarina, sedermera drottning, och Benedikta, som blef gift med den storslägtade Svantepolk till Viby, son af hertig Knut till Reval och sonson till Valdemar 2. af Danmark: hon nämnes icke i det gåfvobref (*Diplomatarium Suecanum* n. 377), hvari drottning Katarina 1250 skänkte sin fasta och lösa egendom till Gudhems kloster samt åt sin syster Benedikta så väl Söderköping med tillhörande, som ock de jordagods deras fader inköpt; icke heller i den urkund (*Diplomatarium Suecanum* n. 387), i hvilken konung Valdemar stadfäster donationen. Likväl finnes en hemul för antagande af denna dotters tillvaro: i den *Chronologia* af okänd författare för åren 816—1263, som finnes intagen i *Scriptores rerum suecicarum*, band 1: sid. 47 o. f.,[47] finnes för år 1245 antecknadt, att »Laurentius legifer quidam Ostgothorum rapuit sororem reginæ Sueciæ», och STRINNHOLM, 4: sid. 315, yttrar att denne Laurentius till äfventyrs är samma man, som, landsförvisad af Erik 12. och Birger jarl, uppehöll sig i Norge. Förbigåendet af denna dotter är imellertid svårförklarligt; »ty äfven om man», säger GRUNDTVIG, »skall tänka, att senare författare med flit underlåtit att nämna denna tredje syster, derföre att hon kunde

[46] »Ipsemet [Erik 11. halte och läspe] verò cognatam sororiorum, Catharinam, filiam Sunonis Folchungi, & neptem regis Suercheri, ex Helena, violenter quondam de coenobio abducta Vretensi, adscivit conjugem, ut inviolabilem cum æmulis contraheret amicitiam...» *Scondia Illustrata*, 2: sid. 26.

[47] STIERNMAN, *Swea och Götha Höfdinga-Minne*, 1: sid. 262; BENZELIUS, *Monumenta Ecclesiæ Sveogothicæ*, sid. 86; *Scriptores rerum Danicarum*, 1: sid. 391; DALIN, *Svea Rikes Historia*, 2 (1750): sid. 203.

antagas hafva gjort slägten skam, skulle detta likväl icke kunna gälla vid tiden för modrens gåfvobref, utställdt fem år förrän denna dotter hade blifvit bortförd. Skulle hon må hända den tiden hafva varit *klostergifven* och derföre icke rådfrågad angående modrens förfogande öfver det till Alvastra skänkta godset? Eller är det ett misstag i både den gamla kronologien och visan, att en af Sunes döttrar blef röfvad eller tagen från ett kloster?» Då af Benediktas tre döttrar med Svantepolk: Ingrid, Ingegerd och Karin, den förstnämda af Folke Algotsson blef röfvad och förd till Norge, och sedermera, så väl som Karin, kom till Vreta kloster, kan en förvexling med henne vara möjlig. I alla händelser har modrens spådom angående dottern Karin en karakter af *vaticinium de eventu,* som låter oss antaga visan vara diktad ett stycke tid efter den besjungna tilldragelsen; i sitt närvarande svenska skick kan hon icke föras längre tillbaka än till sextonde århundradets senare årtionden.

Imsjöholm (Ymseholm, Imseholm) hade 1458 och 1491 tillhört Bondeslägten, kom sedan under Skara domkyrka, men återgick till samma slägt genom skänk af Carl 9.; vi veta icke, hvilken hemul DRYSÉN har, då han uppgifver, att man med säkerhet känner, att Suno Folckunge, hvilken på hans tid lefde i folkminnet och kallades *Thune Fante, Thone Fole* och *Sune Fole,* varit en af egarne till godset. DRYSÉN hade fått visan, hvilken han kallar *perantiqua,* af assessorn i Bergskollegium, kammarherren Gustaf Gabriel Bonde, en af dem, åt hvilka han tillegnat sin afhandling. Denne var född 1709 på Hallandsberg i Vestergötland, der före honom far, farfar och farsfarfar bott; den sistnämde, Ulf Bonde, kammarjunkare hos hertig Karl och häradshöfding i Marks härad, har tecknat sitt namn i den visbok, hans kusin, Margareta Bonde, fått af Beata Urne, och som nu på Kongl. Biblioteket vittnar om den uppmärksamhet högadeln den tiden skänkte den poetiska traditionen.

Öfversatt hos MOHNIKE, *Altschwedische Balladen,* n. 3.

93.

Konung Birger och hans bröder eller Brunkes förräderi.

Denna hos oss i medlet af 1700-talet ofta [?] tryckta folkvisa kallas *Historisk berättelse eller ganska öm visa af Er. Fahlberg.* Den är, enligt professor *Nyerups* anmärkning, i grunden den samma som den gamla danska folkvisan, och finnes på isländska uti Arnaemagnaeanska samlingarna, och är således sannolikt, att Fahlberg begagnat den gamla traditionen och sjelf blott utstyrt den med *prolog* och *epilog.* Några talesätt i sjelfva den danska visan tyckas förråda, att den så väl som händelsen ursprungligen tillhör Sverige, och att äfven hos oss måste hafva funnits äldre och renare traditioner deraf. Imellertid förtjenar denna för historiens skull ett rum i denna samling.

Syv, II. n. 39. *Grimm,* pag. 410. *Arnaemagnaeanska handskr.* n. 147 i oktav. *Nyerup* och *Rahbek,* II. pag. 176.

Stanz. 26. *Svänker,* svek, bedrägerier; af ordet *svinka,* söka undflykter. *Ihr. Gl. Sv. Goth.*

Stanz. 43. *Vindögat,* fönstret. Huru genom tryckningen våra traditioner förderfvas, kan äfven detta ställe visa: här läses i de tryckta exemplaren:

Kung Birger han in genom *vinglasen* såg.

Stanz. 50. *Brunkeberg* var den tiden en skogvuxen plats utanför staden. Hos *P. Syv* säges i anmärkningarna:

Den arge . . Johan Bronk . . blev med sit Parti lagt paa Steyler; paa det Bierg uden for Stokholm, som af hannem siden fik Navn, og kaldes Bronkebierg.

Stanz. 52. Här slutas den egentliga visan, och af *Fahlbergs* epilog ser man, att denna nya upplaga eller, må hända, öfversättning ej är äldre än sedan konung Adolf Fredriks regeringstid.

G.-A.

Den här lemnade texten är tagen från ett skillingstryck: *Sanfärdig och Historisk Berättelse, Uti en ganska öm Wisa, Huru som Konung Birger, år efter Christi börd 1317, uti Nyköpings Stad, med den falska Herr Johan Brunkes Råd och list, låto twenne sina bröder, Hertig Eric och Hertig Waldemar, uti fängelset swälta ihjäl, hwarföre han sedan med sin Drottning, måste rymma til Dannemark, hans äldsta Son blef halshuggen, och Brunke steglader på Brunkeberg i Stockholm, Som i wisan widare förmäles. Kung Birger han war en Herre så båld etc. Sjung. som: Himmelriket liknad wid tio Jungfr. Til Trycket ingifwen af Eric L. Fahlberg. Afskedad Gardes-Soldat. Tryckt i Gefle,* 1784.

Ytterligare omtryckt: utan tryckort 1785, Gefle 1799 och dersammastädes 1801. Hos STEPHENS OCH CAVALLIUS, *Sveriges Historiska och Politiska Visor*, n. 8.

Redan NYERUP påpekar i sin *Anmeldelse*, att »Det som her leveres er ikke andet end Er. Fahlbergs i det 18de Aarhundredes første Halvpart forfærdigede Udarbejdelse af den i And. Sør. Vedels Samling først bekjendtgjorte Tradition». Visan hos VEDEL, 2: n. 39, är aftryckt i *Udvalgte Danske Viser* n. 85, *Kong Byrge og hans Brødre;* hos GRUNDTVIG, 154, utom VEDELS text, två uppteckningar eller rättare två varianter af en och samma uppteckning, ingendera förut tryckt.

Då samma handskrift, som VEDEL för sin text begagnat, ännu finnes i behåll, är en inblick i det arbete, han förehaft, för att komma till sin text, oss väl beredd. Han har i icke oväsendtlig mån omgjort den ursprungligare visa, som föreligger med GRUNDTVIGS 154: A, af hvilkens 33 stanzer han först och främst fått 58. Den äkta folkvisan — vi följa här GRUNDTVIGS framställning —

låter fru *Ingeborg* afråda sina *söner* från att resa *från Stockholm till Danmark;* väl är namnet *Ingeborg* origtigt, då hertigarnes moder, Magnus Ladulås' enka, hette Helvig; men detta fel har en temligen naturlig uppkomst, då begge hertigarnes gemåler hette Ingeborg. Vid detta fel har VEDEL fäst sig och begagnat det som utgångspunkt för en ny kombination; han låter visans *svenska* drottning Ingeborg vara den *danska* drottning Ingeborg, Erik Menveds gemål och hertigarnes syster, och framställer henne varnande sina *bröder* från att lemna *Helsingborg* och fara *till Sverige*. Ej nog med dylika ändringar, omgör han alldeles historien och gör kungen till den ensamt skyldige, under det visan framställer drottningen och Brunke såsom de företrädesvis brottslige, och under det författaren till *Gamla Krönikan*, som var samtidig med de händelser, han berättar, angående drottningen qvällen före den olyckliga natten säger, att

3780. man sigh*er* at ma*n* aldregh saa
drotni*n*gena swa gladha som tha

och att

3930. Drotni*n*gen ok brwnkogha the try
the diktado mangt ond radh aff ny
haffde konu*n*gin ej them sät swa mykit
han haffde sina bröder ey swa swikit.

VEDEL ej blott frikänner drottningen, utan söker förhärliga henne genom följande ord, som han lägger i hertigarnes mun:

36. . . . . .
»Wi tro vor kiære Broder Kone saa vel,
hun lader oss io icke suelte ihiel.»

37. . . . . .
»Den Fromme Droning saa vel wi tro,
hun giffuer oss Halm at soffue paa.»

Anledningen till denna VEDELS omtanke om den svenska drottningens goda namn och rykte finner GRUNDTVIG dels deri, att hon var en boren *dansk* kungadotter, dels ock deri, att VEDEL, att döma af hans inledning, synes hafva trott att hon hette *Sofie*, samma namn, som den drottning bar, hvilken han tillegnade sina *Itt hundrede Viser*, och af hänsyn för hvilken han

förbigick alla visor om en annan ondskefull drottning med samma namn.

STRINNHOLM i *Svenska Folkets Historia*, 5: sid. 343, noten, säger att den danska visan i *Udvalgte Danske Viser* »härstammar troligen från Sverige, ty att här funnits gamla sådana, har all sannolikhet». Vi lemna denna sannolikhet derhän; den tidens svenska kultur var nog underlägsen Danmarks, för att behöfva vitter införsel derifrån; och hvad särskildt denna visa angår, var man i Danmark tillräckligt berörd af de tilldragelser, den besjunger, för att af dem göra en *dansk* visa. Något spår till en ursprunglig svensk visa om dem har, så vidt utg:n känner, icke blifvit funnet.

94.

Konung Erik och spåqvinnan.

Sänd af herr magister *Schröder* med följande upplysningar: »denna märkvärdiga visa är upptecknad efter traditioner från Uppland. Skulle man försöka att framleta det historiska faktum, som för denna visa ligger till grund, så förete sig flere omständigheter, som antyda konung *Erik* (12.) *Månssons* och dess gemåls död. Isländska urkunder, citerade af *Torfaeus* i dess Hist. Rer. Norvegicar. T. 4. pag. 484, omtala vid år 1358, att denna konung med sin gemål och tvenne späda barn aflidit i en epidemi, som vid samma tid härjade landet. Att detta också är rätta förhållandet, synes äfven *Lagerbring* (S. R. H. Tom. 3. pag. 455) vara böjd att antaga, ehuru Rimkrönikan, *Ericus Olai* och efter dem *Olaus Petri* samt efterföljande berätta, att denna olycksfödde prins, hvilken, genom händelsernas tvång såsom proklamerad konung och medregent under fadrens lifstid, tidigt blef ett mål för sin faders hat och aristokraternas misstro, föll i blomman af sin ålder genom förgiftning, hvarföre i synnerhet drottning Blanka, hans moder, fått skulden. Imellertid hafva vi också gamla inhemska historiska vittnesbörd, som ej nämna dessa svarta tillställningar. Konung Erik dog hastigt något öfver 20 år gammal, äfvensom dess gemål Beatrix, en prinsessa från Brandenburg, med hvilken han i ett kort äktenskap hade tvenne barn, som också helt späda vid samma tid afledo. Dessa omständigheter äro i visan också påfallande. Då i de 8:de och 11:te stroferna omtalas, att af hofmän samt af fröknar endast tvenne voro trogne, igenkänner man lätt den oenighet och den misstrogenhet,

som, enligt historieskrifvares vittnesbörd, då delade det kungliga huset.

Imellertid bör med denna visa jemföras en i *Danske Visesaml.* n. 69: *Dronning Dagmar spaaes af en Havfrue* med anmärkning dervid sid. 351 i 2:dra delen; den har flere omständigheter lika.

G.-A.

Hos AXELSON, *Vesterdalarne*, sid. 175, en uppteckning i 17 stanzer, med till första omqväde:

Men till att draga trådar ifrån tilja,

hvari några ljudlikheter med det danska (GRUNDTVIG, 42: A):

Den haffru dandzer paa tilie

kunna igenkännas. Äfven det andra omqvädet:

Det sker då allt efter Guds vilja,

kan vara ett återljud af nyss nämda upptecknings

For hun haffde fremmitt hind wilie.

Hos VEDEL, 2: n. 24, en uppteckning, som möjligen är en utbrodering af den, som GRUNDTVIG med sin A gifver efter en handskrift. Hos VEDEL har visan till öfverskrift »Droning Dagmar spaaes aff en Hafffrue, at hun skal dø vdi Barnfødsel», men för öfrigt innehåller sjelfva visan ingenting om drottning Dagmar. I *Udvalgte Danske Viser* n. 69 hänföres den äfven till drottning Dagmar, fast det i *Anmærkninger*, 2: sid. 351, heter att den »har slet intet med sand Historie att gjøre, men er lutter Fabelværk». Der citeras ock PEDER HANSØN RESEN, *Kong Frederichs den Anden Krønicke* (Kbnh. 1680), sid. 308 o. f., der det berättas om en bonde från Samsö, som 1577 begaf sig till Köpenhamn och begärde företräde på hofvet, der han sade sig vara skickad af en hafsfru, för att, dels bebåda drottningen välsignadt tillstånd, dels varna konungen för den öfver hand tagande synden och gudlösheten. Denna hafsfru skulle vara en dotterdotter till den, som förkunnade konung Valdemar, att hans drottning Helvig gick med en dotter, »som skulle öfvergå sin fader

i välde och regemente». Hafsfrun från Valdemar Atterdags tid vittnar icke något för att den hafsfru från Valdemar Seiers, som VEDEL framför, haft någon tillvara i folktraditionen. Drottning Dagmar visar sig först med säkerhet hos KRISTENSEN, I: n. 55, *Dronning Dagmar og Havfruen;* men det kan i alla fall betviflas, att visan från början gält henne, hvilkens väna bild synes så inpreglat sig i folkets sinne, att hon förvandlats till en typ af en ung, älskad furstinna, som tidigt dör från sin make och sitt folk. Enligt meddelande af professor GRUNDTVIG skall en otryckt färöisk uppteckning göra troligt att visan gält Erik Presthataren i Norge. Någon bekräftelse härpå kan icke fås af *Den vise kvinna* hos BUGGE, n. 21, hvilkens språkform intygar svensk härkomst.

Öfversatt hos STUDACH n. 5; MOHNIKE, *Volkslieder* n. 14.

95.

Elisif Nunna i Risberga kloster.

Af magister docens *J. H. Schröder* ur Upsala Bibliotek benäget meddelad med följande intressanta upplysningar: »Denna visa, en af de vackraste från fornåldern, är i flere afseenden märkvärdig. Den utgör femtio strofer, och är författarens namn bekant, nämligen biskop *Nils den helige* i Linköping[48] enligt femtionde strofen. En uppgift, som är vigtig vid undersökningen af våra folkvisors ålder. Utaf jemförelsen emellan denna och andra folkvisor kan kännaren sedermera draga ytterligare bestyrkelser för andra visors samtidighet och äkthet o. s. v.

Denna visa är tillförene utgifven af den om våra fornlemningar förtjente kyrkoherden D. *Joh. Gust. Hallman* (Stockh. 1732. 4:o). Denna skrift, nu mera sällsynt, har följande vidlyftiga titel: *Then Högborna Nunnan Elisif Eriks Dotter Af Risberga Klöster, Til the I Hennes lefwerne sig tildragne Lycks- och Olycks Händelser, Under Sångwis författade Rim, wid pass för 342 Åhr sedan beskrifwen Af Biskop Nils then Helige i Linkiöping, Hwilka Rim A. C. 1520 blifwit afskrifne Af Laurentius Andreæ En Fransiscaner Munk; Men nu Igenfunne och til then Swenska Konunga och Kyrckio Historiens uplysning, Med bifogade Anmärkningar Utgifne af Johan Göstaf Hallman Göstafsson.* Stockholm 1732. 4:o. Det manuskript, *Hallman* begagnat, slutades med följande märkliga anteckning, hvaraf man kan döma om det sammas ålder: *'Anno D:ni nostri JEsu Christi MDXX ego Laurentius Andreae ord. frat: S. Fransisci hoc*

[48] Han dog 1391. *Rhyzelii Episcoposc.* pag. 131.

apographum scripsi. qvod de pulcerrima et castissima Elisabetha virg. Risb. ornatissima composuit S. Nicolaus Epis. Lincopensis, Patronus noster in coelis optimus orat pro nobis infelicissimis his temporibus, qvibus gloria et honos omnibus Sanctis impie absumitur'.»

Stanz. 1. *Eric Kettilsson Vase*, riksmarskalk. — Jemför vidare *v. Dalin, S. R. H.* del. 2 pag. 538, der det omtalas, huru konung Albrekt sökte skaffa sina tyska gunstlingar giftermål inom de förnämsta familjer i Sverige, ofta med dessa senares största missnoje.

Det är i afseende härpå, som också Rimkrönikan säger om konung *Albrekt:*

Swenska jomfr*u*r ok änkior badhe
gaff han tidzskom vtan fränder radhe
hulken swensk th*e*r fik moth tala'
han leedh th*e*r före nödh ok qvala.

Stanz. 2. Elisabeth.

Stanz. 2. *Warnemo* kloster, beläget i Vermland. Se *Rhyzel.* Monast. pag. 192.

Stanz. 3. *Risberga* kloster i Edsbergs socken i Nerike. *Rhyzel.* l. c. p. 232.

Stanz. 4. S. Catharina, S. Britas dotter, gift med Eghard von Kyrnen, död i Vadstena 1381. Kallas i medeltidens handlingar alltid: *Virgo et Vidua*, i anledning af det med mannen ingångna kyskhetslöfte. *Vastovii Vitis Aquilon.* pag. 108.

Stanz. 8. Eghard l. Eginhard von Kyrnen. V. supr.

Stanz. 11. Kolmården.

Stanz. 17. Så kallad af konung *Harald Gylle*, ättens stamfader.

Stanz. 24. *Kumblabo-kloster* nämnes af *J. Vastovius*, men anses der af *Rhyzelius* vara ett misstag för *Ramunda-*

boda, men då äfven denna handskrift bestyrker *Vastovii* benämning, är anledning sluta, att ett kloster under namnet *Kumlabo* varit beläget i Nerike, som ej i klosterbeskrifningen blifvit upptaget.

Stanz. 29. *Falköping;* äfven detta ms. bestyrker stället för fältslaget mellan konung *Albrekt* och *Margareta*.

G.-A.

Den lilla af då varande komministern i Ladugårdslands församling i Stockholm mag. JOHAN GÖSTAF HALLMAN GÖSTAFSSON utgifna skriften undgick icke samtidas uppmärksamhet, och omnämdes, t. ex., af biskop JÖRAN WALLIN i *Gothländske Samlingar*[49]; men synes sedan hafva blifvit allt mera afglömd, till dess J. H. SCHRÖDER inskickade den — som det tyckes, i afskrift — jemte några upplysningar, till utgifvarne af *Svenska folkvisor*. AFZELIUS intog den sedan i sina *Sagohäfder*[50], HYLTÉN-CAVALLIUS OCH STEPHENS införde den i samlingen *Sveriges Historiska och Politiska Visor*, äfvensom sedermera STARBÄCK intagit den i sina *Berättelser ur svenska historien*[51], och HOFBERG, som äfven omnämt den i ett föregående arbete[52], aftryckt i den i *Nerikes gamla minnen*[53]. För öfrigt omtalas visan i en uppsats af M. ROTH om *Riseberga kloster*[54], och en historisk roman, *Wadstena kloster*[55], samt en teaterpjes, af F. HEDBERG[56], hafva blifvit skrifna på hennes grund.

AFZELIUS vet i *Sago-Häfder* om i visan nämda personer och händelser åtskilligt mera än hvad visan gifver vid handen:

49 1:a delen. Stockh. 1747. Sid. 145. 2:a delen. Stockh. 1776. Sid. 139 o. f.

50 5 (1843): sid. 32 o. f.

51 4:e delen. Ny uppl. Örebro 1867. Sid. 314 o. f.

52 *Edsbergs socken* i *Föreningens för Nerikes folkspråk och fornminnen verksamhet under år 1861. Redogörelse af föreningens styrelse.* Örebro 1863. Sid. 21.

53 Örebro 1868. Sid. 103 o. f.

54 *Förr och Nu.* Bd. 4: h. 12. 1874.

55 [Af C. D. ARFVEDSSON.] 1, 2. Stockh. 1848.

56 *Stolts Elisif. Skådespel i fem handlingar.* Stockh. 1870.

så t. ex. hade herr Eriks »husfru» tidigt dött; »änskönt Karin var blott sju år gammal, bortlades dockorna, emedan hon fått en uppmaning i en syn, eller dröm, att bortlägga barnsligheterna»; Elisif sörjde mycket Karin, sedan denna lemnat klostret o. s. v.

Sin mening, att NICOLAUS HERRMANNI vore visans författare, hade för öfrigt SCHRÖDER qvar 17 år senare i en afhandling[57], der nämde betydande skald, »Hymnologorum nostratium facile princeps», omtalas. HYLTÉN-CAVALLIUS OCH STEPHENS funno visan »ej allenast högst rörande, utan äfven af stor vigt för uppfattningen af tidehvarfvet och af orsakerna till konung ALBREKTS fall. Sjelfva behandlingen», fortfara de, »oaktadt sin halft krönikelika enfald, förråder både smak och känsla.» Äfven HOFBERG finner — i *Nerikes gamla minnen* — visan i litteraturhistoriskt hänseende hafva en stor märkvärdighet, »derför att hon är från Sveriges medeltid det äldsta skaldeverk, hvars författare man känner till namnet»; till formen finner han henne vara »en efterbildning af de gamla folkvisorna»: väl att hon »saknar nästan alldeles dessas ljufva anslående diktfärg; deremot tecknar hon i klara, lifliga drag sjelfva händelsen» o. s. v.

Utan att vara någon *kännare*, kan man emellertid lätt få anledning att betvifla både att Elisifsvisan är »en af de vackraste från fornåldern» och till och med att hon är från »fornåldern»; att hon har någon vigt »för uppfattningen af tidehvarfvet och af orsakerna till konung ALBREKTS fall», och att hon till formen är en »efterbildning af de gamla folkvisorna» m. m. Både språk och »diktfärg», fabel och data uppställa så många inkast mot henne, att vi icke se, huru hon skall kunna räddas som äkta. Att Elisif som ett slags ny Helena skulle framkallat det krig, som slöts med Albrekts undergång, är hvarken historiskt eller historiskt rimligt, och den teatraliskt-drastiska bönhörelse, genom hvilken »skutan hon brakas all sunder» och Elisif ensam räddas, är allt för legendartad, för att förtjena afseende om det gäller historia. »Diktfärgen» är *icke* folkvisans; hon saknar de djerfva sammandragningar, det omedelbara framförandet, utan inledningar och förklaringar, af de handlande och talande perso-

57 *De poësi latina medii ævi in Suecia.* Upsaliæ 1833. Jfr ock SCHRÖDERS disputation *Translatio S. Catherinæ.* 1. Ups. 1832.

nerna, som äro så karakteristiska för folkvisan; icke heller är versformen från medeltiden, utan igenkännes som en af 1600-talets psalm-metrer. Man jemföre t. ex. följande stanz ur n. 214 i 1695 års psalmbok med en stanz ur visan:

7. Så låter oss waka, och hafwa thet nijt,
At tron och wår kärlek må brinna;
Wij måge här följa wår Brudgum medh flijt,
Och ewiga salighet finna,
Thet himmelska bröllopet Amen.

1. I Östgiötha bodde en Herre swa bold,
Herr Erik han sig månde kalla,
Många byar och godz han ägde i wåld,
Som honom med rätta tilfalla,
HErre Christ radi fyr oss allom.

Vänder man sig till språket, så ej blott att det icke är 1300-talets, kan det icke ens sägas likna 1500-talets; väl var svenskan redan under det senare århundradet icke medfaren, men den hade icke *de* fel, som visan företer. Föga behöfves det flere än ett exempel på hvilka språkfel, det innehåller; man mötes strax i andra stanzen af en mening, som i detta fall kan göra till fyllest. Den lyder: »Han ägdi ena Dotter . . . Swa mikliga fromman och fager.» Eget är, att J. H. SCHRÖDER icke anade oråd af formen »ägdi», då han eljest väl visste att »verbet» hette *átti* i imperfekten, och *åtte* till och med lefver ännu[58]; *mikliga* eller *mikiliga* är isländska och icke svenska; *from* betydde i det gamla språket, som redan IHRE (i *Glossarium*) nämner, icke vårt *from*, utan förekommer i betydelsen *fortis, strenuus* ofta i medeltidsskrifter som epitet åt hjeltar, under det *from* ɔ: *mitis, benignus* är senare; för öfrigt är *fromman* en maskulin *ackusativ*, fastän ställd utmed nominativen *fager*. Det låter mycket väl tänka sig, att visans språk blifvit förvanskadt af afskrifvaren-franciskanen LAURENTIUS ANDREÆ, helst som vår noggrannhet vid handskrifters återgifvande den tiden icke var uppfunnen, utan ett kopierande, som vi skulle kalla sjelfsvåldigt, snarare hörde till regeln än till undantagen; ytterligare kan HALLMAN hafva omgjort munkens godtyckliga afskrift. Imellertid finnes icke ett ord af HALLMAN, som antyder någon hans bearbetande åtgärd, oaktadt, derest någon bearbetning egt rum, denna — som bland annat borde gält äfven versformen — skulle varit ingenting mindre än

58 RIETZ.

en fullständig omdiktning, på samma gång visan utgifves för ett *apographum* af LAURENTIUS ANDREÆ, enligt en anteckning af honom, som HALLMAN anför. Ja, redan ordet »apographum» i en munks skrift har något misstänkt: det finnes blott på två ställen hos romerska författare, och är på det ena bibehållet som grekiskt; hos DU CANGE finnes det ej ens upptaget. Stilistiska inadvertenser, och dessa af en helt annan art, än att de skulle kunna tillskrifvas den gamle biskopen, träffas flerstädes, och särskildt smakar detta *förstått* i stanz 14 starkt af detta vanliga, affärdande uttryck — till tjenare o. s. v. — »har ni förstått mig?», som HALLMAN kan antagas ofta hafva funnit i de för honom väl bekanta franska skådespelen.

Gå vi närmare lös på visans uppgifter, finna vi snart dem vara behäftade med ej blott åtskilligt vacklande och mindre sannolikt, utan till en del ock med motsägelser mot kända data. Hvilken var sålunda den Bernhard, med hvilken konung Albrekt umgicks så nära och för hvilken han så lade sig ut? Han finnes ingenstädes nämd mera än i Elisifsvisan, så kungagunstling han än här synes hafva varit; till och med den omständigheten, att icke hans utländska namn blifvit försvenskadt (till *Berndt* e. dyl.), såsom det hände med främmande namn i den tidens Sverige, gifver detta namn något tvifvelaktigt. Hvilken var »herr Erik», Elisifs far? Hvar låg hans slott, vare sig det, som HOFBERG tror, hette *Ladhära*, eller, som HYLTÉN-CAVALLIUS OCH STEPHENS uppgifva, *Ladhära port*? För svensk geografi har det tills nu blifvit främmande. Hvar i Nerike låg det *Kumblabo-kloster*, för hvars tillvaro denna visa endast är den andra hemuln af två, under det den första, hos J. VASTOVIUS, af RHYZELIUS[59] förklaras för ett misstag i st. f. *Ramundeboda*?

»Herr Erik» förtjenar likväl sin särskilda undersökning. HALLMAN säger i en af de anmärkningar, med hvilka hans upplaga är försedd, att »likast synes thet hennes Fader war then samma Erik Kettils son, hwilken förmäles i Swenska Historien warit anförare för the Swenska, som under Drottning Margareta stridde emot Konung Albrect»; i inledningen ofvanföre säges han vara riksmarskalken Erik Kettilsson Vase, hvilket AFZELIUS ock

59 *Monasteriologia Sviogothica*. Sid. 237 o. f.

antyder i *Sagohäfder*. I hela Vasa-ättens stamtafla förekommer likväl ingen Erik Kettilsson; den först kände af ätten, som 1371 var väpnare och verkligen var en Kettilsson, hade förnamnet *Nils*. HOFBERG, som i den första af hans här anförda skrifter äfven antager, att herr Erik var riksmarsken »Erik Kjellson (Kettilsson) Wase», tillägger dock[60] i en not, att »Han räknas af senare tiders häfdaforskare till Wasaätten, men förde icke denna ätts vapen, och kallas Puke i Diarium Wadstenense», och uppgifver i sitt senare arbete, *Nerikes gamla minnen*, utan vidare tal om Vasaslägten, att visans herr Erik var Erik Puke, konung Håkans marsk i Vestergötland. Om denne Erik Kettilsson, kallad Puke, af den gamla Pukeätten, kan hos STIERNMAN[61] inhemtas, att han, som 1368 kallades »Riddare och Marsk innan Wermelandhe», dog 1396 och var gift med Ingrid . . ., som äfven dog 1396. I visan åter heter det om Elisif:

17. Hennes Moder den rika Fru Anna
Af Norske Gylleroten är . . .

Visans *Anna* kunde väl vara lika god som STIERNMANS *Ingrid*, om icke den förra finge en så apokryfisk bismak *deraf*, att Harald Gilles slägt, som, så vidt vi veta, icke ens nämnes i sagorna, näppeligen var så berömd, att det kunde åberopas som en heder att tillhöra den. Vore namnet Ingrid origtigt, följer icke deraf att Anna var det rätta namnet. JÖRAN WALLIN vet nämligen ännu ett namn på herr Eriks maka: Elena Persdotter af Grindaby. Han omtalar Elisifs-sagan efter HALLMANS skrift, och antager, att det kloster, der Elisif efter sitt skeppsbrott stannade, var Solberga, hvars nunnor voro af samma orden som hon sjelf, eller cistercienser. Ehuru, fortfar han, Elisif icke dröjde länge i Solberga, ville hennes far, »herr Erik», visa sin tacksamhet »dymedelst at han efter sin Dotters död och som han mente, hennes Sjel till någon liso», skänkte klostret »en half lest Rogs renta» af ett par gårdar. I detta gåfvobref »pro anima filie mee» förekommer senast nämda namn på herr Eriks maka, och söker WALLIN förklara motsägelsen med visans namn dermed, att der

[60] Under hänvisning till GEIJER, *Svenska folkets historia*, 1: sid. 220 (Örebro-uppl.).

[61] *Swea och Götha Höfdinga-Minne*. 2: sid. 113 o. f.

»är i Historien förskrifwit eller misstagit, såsom i 27. *versen* står *Vrban* den Sjunde i stelle för den Sjette, eller at Frun hetat både *Elena* och *Anna*, eller ock at Her *Erik* warit 2. gångor gift, och at den senare warit Elisifs Stjufmoder». Nämnas bör emellertid, att herr Erik icke, hvarken till tid eller ort, daterat gåfvobrefvet i fråga, som, enligt WALLIN, endast finnes i en afskrift af tre gotländska andlige 1459. STIERNMAN vet ingenting om det samma; i dess ställe nämner han, att Erik Kettilsson Puke, som 1363 gjorde »ett häfdaskifte jordha oc godhza medh sinne kæro syster, syster Yliane, priorissa innan systra clostre i Skæninge», 1369 i Riseberga kloster gaf alla sina gods i Vermland till bemälda kloster m. m. samt att han i testamente gifvit till Alvastra kloster all sin del i Jusberg. Man har svårt att komma på det klara med herr Erik, både som äkta man och såsom donator. Enligt HOFBERG förhöll det sig med den af STIERNMAN omtalade donationen till Risberga på följande sätt. Då, under striderna mellan Magnus Smek och Albrekt, Håkan Magnusson i Norge innehade Vermland, der Erik Puke styrde som hans marsk, hade klostrets vermländska besittningar blifvit det frånhända, och de blott återställdes (1369), med Håkans medgifvande, till det samma under försäkran om full besittningsrätt.

Författaren till band 2. af den nu under utgifning varande *Sveriges Historia* yttrar (sid. 95) den förslagsmeningen, att med »herr Erik» menas, »förmodligen icke herr Erik Kettilsson marsk, såsom man gemenligen antagit, hvilken icke bodde i Östergötland, utan snarare herr Erik Karlsson, höfvidsman i detta landskap». Något stöd för denna mening hafva vi icke lyckats finna.

Visans kronologi är särdeles betänklig. JÖRAN WALLIN försöker uträkna, när skeppsbrottet skulle ha tilldragit sig: Albrekt blef, säger han, slagen vid Fala »Matthesmesso-dagen» (den 24. Februari) 1388 [sic!], och biskop Nils dog 1391; om det antages, »at *Bernhard* icke strax gaf sig på resan ifrån *Stockholm*, emedan denne Staden länge efter Slaget stod K. Albrekt tilhanda, så måste han likwäl anten år 1389. eller 1390. aldrasidst seglat af med Stolts Elisif, helst kerleken skyndade på». WALLIN hade förut icke vetat att biskop Nils flere gånger än 1372 och 1376[62]

[62] Jfr *Annales fratrum minorum Visbyenses* i *Scriptores danici* ed. LANGEBEK. 1: sid. 260.

varit på Gotland: visan är, liksom hon är det för flerfaldiga andra uppgifter, den enda källan derför, att han varit der äfven 1389 eller 1390, och detta oaktadt han hade klart för sig, att en resa i landet just vid den tiden var förenad med faror, enligt ett bref från honom sjelf af Linköping 1387, anfördt af LAGERBRING, 3: sid. 701 och 703, i hvilket han klagar öfver den allmänna osäkerheten i landet, »adeo quod ullus secure transire potest, ne mala captione capiatur». — HOFBERG försöker en beräkning öfver tiden för klosterrofvet. Underhandlingarna om de vermländska egendomarnas återställande till klostret gåfvo, menar han, marsken anledning att sätta sin 7-åriga dotter dit. Då hon vid bortröfvandet sannolikt var fylda tjugu år, skulle detta »fastställa tiden för klosterrofvet till 1383 eller 1384», hvilken beräkning han finner »ganska sannolik» af en urkund, i hvilken biskop THORD, 1384, omtalar en plundring, för hvilken Riseberga varit utsatt. »Att tyskarne föröfvat den», fortfar HOFBERG, »säger väl icke brefvet, men vi känna för väl deras framfart under dessa tider, för att misstanken skulle kunna falla på några andra.» (Nerike var imellertid ett af de landskap, som Albrekt innehade, så att man snarare kunde komma att tänka på en plundring af andra än tyskar; för öfrigt talar biskopen i den nämda urkunden om *flere* plundringar och våldgästningar[63]). Antages det, att plundringen (plundringarna) af klostret stått i sammanhang med bortröfningen, skulle denna, menar HOFBERG, egt rum minst 5 år före slaget vid Falköping. Men var Elisif tjugu år, då hon 1384 röfvades ur klostret, borde »Wår heliga Fru Carin» hafva varit af något så när samma ålder, emedan »lekesystrar», enligt visans påstående, ville lära *dem båda* barnalekar, och det heter (stanz 8), att det led fram *många år*, innan Katarina blef gift med herr Eghard, hvilket hon, som bekant är, blef redan vid tolf eller fjorton års ålder[64]. Katarina är ingen

[63] »Audiuimus quod dictum monasterium propter guerrarum commociones impiorum depredaciones violencias et hospitalitates violentas ad tantam paupertatem deuenerit, quod prefate sanctimoniales non possunt de redditibus suis congruam sustentacionem habere, ymmo quo ad victum et vestitum cotidie quod dolent referimus defectum et penuriam notabiliter paciuntur.»

[64] »Byrghitta byrgerssdoter et ægardus gener suus» heter det vid ett jordbyte 1344. *Diplomatarium Suecanum*, 5: sid. 288.

okänd person och historien går icke in på att gifva henne jemnårighet med »den fagra ros», Elisif ännu efter tiden för Falköpingsslaget skulle vara[65]. Eget förefaller det emellertid, att en så svår motsägelse, som den mellan Katarinas ålder och Elisifs, hvilken nästan tränger sig på den läsande, icke blifvit iakttagen af någon före M. ROTH (i uppsatsen *Riseberga kloster*). Han kommer till den slutsatsen, att Elisif vid tiden för klosterrofvet borde hafva varit öfver 40 år, »vid hvilken ålder en kvinna näppeligen blir föremål för bortröfvande». Lägger man till denna ålder den tid, som förflöt mellan hennes bortröfvande och resan till Gotland, borde »den fagra ros» då hafva varit ett ganska bedagadt fruntimmer.

Lägges allt detta till hopa, skall det påståendet icke förefalla vågadt, att hela Elisifsvisan är understucken. Hvilken, som begått detta underslef, ett af dessa, till hvilka motstycken i alla litteraturer förekomma, låter sig numera icke uppvisa; men en blick på några andra arbeten af HALLMAN ådagalägger, att det icke är omöjligt, att den, hvilken det onekligen ligger närmast att i fråga sätta, också är den sannskyldige.

I HALLMANS bekanta bok *The Twenne Bröder Oluff Petri Phase... Lars Petri... Til Lefwerne och Wandel Beskrifne* (Stockh. 1726), 28:e kapitlet, finnes ett bref från Laurentius Petri till Erik 14., som uppgifves skrifvet strax efter Sturemorden. P. E. L. THYSELIUS har emellertid[66] visat, att detta bref, som icke är dateradt, som icke varit kändt förr än HALLMAN tryckte det, som genomgås af en häftighet, hvilken illa förlikar sig med det åtminstone i senare år ända till svaghet fogliga och medgörliga lynnet hos LAURENTIUS PETRI, och som innehåller kronologiska fel, icke kan vara äkta. Dess författare vänder sig särskildt mot en lastbarhet hos honung Erik, för hvilken denne, då brefvet skrefs, icke längre kunde tillvitas, enär han nu var gift och för sin legitima gemål öfvergifvit alla lösa förbindelser. Om här skulle

[65] I *Chronologia vetusta*, n. 17 i *Scriptores*, uppgifves Katarinas dödsår till 1386; i en annan *Chronologia*, ibd. n. 23, nämnes som sådant 1379.

[66] *Skandia*. 3:e bandet. Upsala 1834. Sid. 133 o. f.

föreligga en *pia fraus?* Det låter tänka sig att HALLMAN, med en välmening, som icke får i fråga sättas, åsyftat en annan konung än den brefvets beskyllningar för lösaktigt lefverne och hotfulla tal om straffen för ett sådant efter orden gälla. På svenska tronen satt då en känd skörlefnadsman; HALLMAN var, då den omtalade lefvernesbeskrifningen trycktes, ännu en obefordrad prestman eller åtminstone, då han samma år fick Dylta torftiga pastorat, svagt befordrad, och kunde ej lätt rakt fram uppträda mot sin konung — hvartill likväl bör läggas, att om konungen icke väl kunde upptaga förebråelser för sitt ostadiga lefnadssätt, sådana mot Fredrik dess bättre upptogos af hans drottning[67]. — Från sin ungdoms krestomatier minnes något hvar dessa franska historieskrifvare, som låta Attila och andra heroer hålla akademiska tal à la THOMAS: om HALLMAN såsom son af sin tid delade en uppfattning af historien »magistra vitæ», enligt hvilken det var en icke blott tillåtlig, utan skön användning af henne, då hon ställdes i moralens tjenst och förmåddes säga de magtegande sanningar, så har han *icke, om* han fingerat straffbrefvet till Erik 14., i samma mån försyndat sig mot sanningen, som vi måste anse att en urkundsförfalskare i våra dagar gör.

Det finnes ett senare arbete af HALLMAN, der nyss förevaande slags retoriska och sedolärande historieskrifning framträder mera afgjordt och, om uttrycket icke stöter, ogeneradt, *Polska Kongars Saga och Skald* (Stockh. 1736). HALLMAN har här åtskilligt att berätta om Lechus den förste, Cracus, Lechus den andre o. a. motbilder till vår egen historias »snögubbar», och ej dermed nog, utan han kan ock lemna deras porträtt. KLEMMING[68] har upplyst om denna boks tillkomst: större delen (44 af 49) af porträtten äro aftryck af gamla plåtar, som förut varit använda till ett äldre arbete, tryckt i Rom 1591, hvarföre HALL-

[67] Man synes hafva kommit under fund med, att det kunde löna sig att mot Fredrik uppträda som censor morum, »hvilket ock somliga gjorde utan förtäckta ordom, som ock gerna gjorde deras lycka och transporter till feta pastorater. Härigenom fick Svensson Norrköping och Stenbom Wingåker». Jfr C. C. GJÖRWELL, *Anteckningar* 1731—57 i *Samlingar utgifna af föreningen för de skånska landskapens historia &c.* II. 3. 1875.

[68] *Ur en antecknares samlingar.* Stockh. 1868 73. Sid. 2 o. f.

MAN således här uppträdt som författare af »text till plancher» — en litterär bedrift, som väl icke får klandras, men icke heller har synnerligt anseende. Skulle han hafva haft någon del i efterföljande lilla svek, kan hans litterära samvetsgrannhet icke gerna sättas utom alla tvifvel: genomgår man nämligen dessa porträtt af kungar före vår porträttkonsts tid, finner man att ett och samma konterfej fått tjenstgöra två gånger, eller först åt Siemovitus (n. 12) och derefter åt Henricus Probus (n. 29). Saken är den, att den först nämda regenten icke finnes i den romerska boken, och således icke der något hans porträtt; men detta har i den svenska blifvit hjelpt på det okonstlade sätt, att man tagit ett annat och vid tryckningen i pressen öfvertäckt dess namn och ordningssiffra. Arbetet utgafs nämligen nummervis.

Det ligger något motbjudande i att uppträda med beskyllningar mot en skugga utan försvarare, men HALLMANS litterära pålitlighet synes oss icke oangriplig. Lyckligtvis sammanfaller icke denna med hans heder »som menniska och prest»; han lefde på en tid, då en falsk antik mer eller mindre icke betydde mycket, då »fornåldern» var ett fantastiskt något, dit man saklöst kunde förlägga hvarjehanda, på samma gång som ett slags fatabur för moraliska exempel och poetiska motiv. Var han af sitt eget eller, hvarpå det kanske mera kom an, sin tids litterära samvete oförhindrad att begå ett falsarium, så var han det ännu mera på talentens vägnar; ty en mjukare och böjligare penna än hans, efter hvad han både i den anförda polska historien och i sina dikter[69] ådagalagt, fans icke hos hans svenska samtida, hvarföre också HAMMARSKÖLD yttrar, ats hans sångmö »ofta gläder läsaren med ett, på de tiderna sällsynt, öppet sinne för versificationens betydelse». Särskildt hade han sinne för folkvisan; i en af noterna till Elisifsvisan säger han, att han »hört samt afskrifne äger åtskilligt af thet slaget», och i sorgspelet *Erik och Waldemar* begagnar han sig af sin bekantskap med den till en i hög grad dramatisk effekt, då han, just som snaran om de olyckliga hertigarnas hals knytes till, låter spelas och sjungas »sådana stycken, som angå gammal svensk ära och tro».

[69] Intagna i 19:e delen af HANSELLIS *Samlade vitterhetsarbeten af svenska författare från Stjernhjelm till Dalin.*

Cui prodest scelus, is fecit — skulle han kunnat draga något gagn af ett falsarium som det i fråga varande? Något sådant kan svårligen uppvisas; väl begagnar sig HALLMAN af tillfället, att i inledningen till visan, som är tillegnad Arvid Horn, för tredje gången tala om sin tillärnade beskrifning öfver Nerike, till hvilken han gjort »en hop märkwärdiga samlingar», men ett sådant tillfälle hade han väl lätt kunnat skaffa sig med mindre omsvep. Det var för öfrigt i denna landskapsbeskrifning HALLMAN, enligt en uppgift af LARS SALVIUS [70], skulle visa, att Habors och Signes saga spelat på Segersjö kungsgård i Nerike: något, som äfven hör till karakteristiken af hans vetenskapliga ställning till den äldre historien,

Öfversatt hos STUDACH n. 64 och hos MOHNIKE, *Altschwedische Balladen* n. 44. Visan utkom 1817 i Strengnäs i skillingstryck i två varianter.

70 *Beskrifning öfver Sveriget.* 1*. *Om Upland.* Stockh. 1741. Sid. 236.

96.

Gotlandsvisan.

Ur ett qvartmanuskript från 1500-talet, tillhörigt öfverste kammarherren m. m. *friherre Stjernelds* dyrbara samlingar, meddelas detta och följande stycke: båda märkvärdiga för de historiska upplysningar de kunna gifva om de omtvistade händelser, som de besjunga och med hvilka de lära vara samtida. Denna har till öfverskrift: *De Gothlandia a Svecis ablata Anno* 1444, och anföres med sin urgamla melodi, öfver hvilken står *Gothlands Visan.* Denna melodi lär varit mycket allmän, då flere historiska visor och bland dem n. 91 [??] efter den blifvit sjungen.

Berättelsen hos *v. Dalin* om detta gotländska fälttåg 1449 öfverensstämmer fullkomligen med hvad i visan anföres, äfven deruti att den frikände svenska fältherrarne, *Olof Axelson* och *Måns Gren*, för det förräderi, dem af andra häfdatecknare påbördas[71]. Der anledning till sådana misstankar funnits, plär folkvisan ej glömma att omtala det. Deremot omtalas de trenne fältherrar, som konung Carl 8.

[71] Se *Lagerbring*, Sv. R. Hist. 4:de del. sid. 431—36 och Rimkrönikan, der det heter:

> än me*re* oära ha*n* [Magnus Gren] tha haffde
> k*onung* c*ristiern* troskap oc ma*n*skap sagde
> oc giorde thz mz töliga liste
> at enge swe*n*ska th*er* aff wiste.

[Utg:n har återgifvit Rimkrönikornas ord efter KLEMMINGS edition i st. f. efter texten hos HADORPH och i *Scriptores*.]

sände att återtaga Visby och fästningen, såsom konung Kristiern och danskarne alltid öfverlägsna i striden, men ej i att underhandla. Emot sina egna försäkringar gjorde Kristiern ur fästningen ett anfall, men blef tillbakaslagen, och följden af svenskarnes flere segrar blef — förlusten af Gotland. Uti det åtecknade årtalet 1444 skiljer sig visan från våra öfriga häfder.

Stanz. 1. *Valde* eller *välde*, sammandraget af svenska ordet väldige eller af anglosaxiska ordet *weledi*, rik, mägtig. *Ihr. Gl. Sv.* 2. pag. 1078.

Stanz. 3. *Varde*, försvarade: af gamla ordet *vara*, värja. *Ihr. Gloss. Sv. G.* 2. 1045.

Stanz. 4. *Röste*, djerfve, oförskräckte, gammalt svenskt ord, af isländska ordet *hravstr*, stark. *Ihr. Gl. Sv.* 2. p. 468.

Stanz. 7. *Blida*, en slunga (*balista*), som nyttjades vid belägringar. Se *Ihr. Gl. Sv.* 1. pag. 208.

Stanz. 7. *Skraga* eller *Skrafva*, stormtak? Ett instrument, som brukades vid belägringar. *Ihr. Gl. Sv. G.* 2. p. 620.

Stanz. 17. *Kära*, anklaga, beklaga: *Gudj kär't*, Gudi klagadt. Se *Ihr. Gl. Sv. G.* 1. pag. 1046.

Stanz. 27. *Vanska*, förändra, förbättra: *Gudh vanske*, Gud bättre. *Ihr. Gl. Sv. G.* 2. pag. 1038.

G.-A.

Här meddelade text är tagen från En *Vijsebook*, sid. 43, der den har till öfverskrift: »Gottlandia a Swecis ablata Anno 1444». Interpunktionen är, liksom i n. 97, 98 och 100, icke bibehållen. Hos STEPHENS OCH CAVALLIUS n. 13, der de få afvikelserna från STJERNELD'ska handskriften anföras.

97.

Tord Bondes mord.

Ur samma handskrift, som föregående, af öfverkammarherrn m. m. *baron Stjerneld* benäget meddeladt, lemnas detta stycke, såsom ett märkvärdigt bidrag till historien om Carl 8. Knutssons oroliga regering. *Tord Bondes* arm, säga våra häfdatecknare, uppehöll sin konungs tron: han tillintetgjorde genom sin rådighet och sin tapperhet alla *Kristierns* anläggningar mot Carl och rikets väl. Ehuru mägtige danskarne voro genom det stora anhang, de egde inom landet, måste de dock alltid se sina förhoppningar om framgång förstöras genom den trogne Tords segrande vapen. Sedan han slagit dem i Vestergötland och Småland, och der intagit deras fäste *Danaborg*, på ett sätt att det sedan fick namnet *Danasorg*, blef det dem vigtigt att rödja en så farlig motståndare ur vägen. Genom förräderi lyckades detta på *Carlsborg*, en befäst ort på norska gränsen, der marsken efter sina segrar öfver de danske uppehöll sig. Redskapet för denna nesliga gerning blef *Jösse Boson*, en dansk född, som i *Tord Bondes* tjenst förvärfvat sig hans hela förtroende och blifvit satt öfver dess öfriga tjenare. Huru vid detta ömkansvärda mord, för hvilket konungens och Sveriges lycka föll, vidare tillgick, är ämnet för denna folksång. Häfdatecknarne, säger Lagerbring, äro ovissa om året för denna händelse: denna visa blifver då så mycket märkvärdigare, som den i andra strofen uppgifver årtalet 1456 och således bestyrker *v. Dalins* mening. Se *v. Dalins* S. R. H. 2. pag. 701. Med den *i Sverige planterade rosendeqvist*,

som nämnes i visan, förstås Tord Bonde, och med *den hvassa tisteln*, Måns Gren, som efter Gotlands öfverlemnande öfvergått till danskarne och nu för konung Kristierns räkning belägrat *Borkholm på Öland.*

G.-A.

Texten återgifven efter i *En Vijsebook,* sid. 41, der visan har till öfverskrift »*Her Tord bon*de huru ha*n* ynckeligha förrodd*er* bleff». Hos Stephens och Cavallius n. 14; de obetydliga varierande läsarterna anföras der.

98.

Slaget vid Brunkeberg.

Näst efter Sankt Görans visa förtjenar visserligen ingen bättre sitt rum än den här följande, som just besjunger slaget vid Brunkeberg. Såsom redan är nämdt, finnes om detta slag en fullständig beskrifning i Rimkrönikan, till hvilken vi ock hänvisat läsaren. Den är af ett åsyna vittne, ty författaren säger:

jak stodh och saagh oppa
thz thetta monde saa tiil gaa

Många omständigheter förenade sig att göra denna stora händelse till ett särdeles kändt nationalminne. Striden bar ännu helt och hållet den gamla enfaldiga karaktern af de tider, då den personliga tapperheten afgjorde allt. Det gälde i folkets tanke Sveriges befrielse eller träldom, och således lif eller död. Sturens gemål med fruar och jungfrur stodo på den höga muren af Stockholms slott, der alla stadens fattiga äfven voro samlade. *Allmwser nogh monde the ther fonga, ath oss skulle tess bäther i striidhen gånga* heter det i Rimkrönikan. Så åskådades slaget, som begyntes kl. 11 f.m. d. 11. Oktober 1471, som var en torsdag. Alla Stockholms borgare visade det lifligaste deltagande för dess utgång. Då de fingo höra herr Stens ankomst,

hwar borghare tiil androm sadhe
görom oss nw gladhe
nw faar konungh cristiern skam.

Derföre förstärkte de äfven Sturens här med 1300 man, *blanke som een iiss — ther waare hoffswäne mäste iw the alla bäste*, hvilka omtalte det konung Kristian sagt sig skola slå Sturen med ris. Under sjelfva slaget anföllo ännu 2000 man ur staden till sina stridande landsmäns hjelp. Konung Kristians här var delad i tre hopar. Den första blef på flottan, som låg under landet vid Blasieholmen. Den andra och förnämsta hopen, vid hvilken konungen sjelf befann sig, innehade Brunkeberg. Den tredje stod nedanför berget på andra sidan vid St. Klara kloster. Brunkeberg hade Kristian befast med *några nya funder*, säger rimkrönikan. Han hade der låtit uppföra en så kallad *skärma* af träd samt uppstält *rysskorgar*, fylda med sand och sten. På dessa förskansningar hade han många fältstycken eller *bysser*, hvaraf den största kallades *Mojsan*. Emot denna höjd rigtade de svenska sitt förnämsta anfall. Tre gånger stormade de uppföre höjden och blefvo tillbakaslagne, hvarpå Sten Sture vände sig mot den hopen, som stod vid Klara kloster. Då de, som stodo på berget, sågo detta, öfvergåfvo de sina fördelar, och ryckte ned med hufvudbaneret. Då ropade de svenske:

Nw är däner af danmark
Kompne tiil oss wppå slätha mark —
V^c [500] danske tha störthe om kull —
Danebroka slog af marken neder.

Det lyckades dem dock, att rädda detta sitt hufvudbaner tillbaka på berget, dit de svenska efterföljde och intogo förskansningarna:

Svänsk opstigha thet bergit stora
Ok strax däner wndan foro
The wille tiil skippen löpa
Wiisseligha i wäghen the siik döpa.

Stockholms borgare hade nämligen i hemlighet, medan slaget stod, afsågat stockarna i den kafvelbro, som danskarne lagt mellan Norrmalm och skeppen, så att många drunknade. Visan uppgifver deras antal till 800. Rimkrönikan säger 700

eller 900. Segern var afgjord — slaget hade stått i fyra timmar. Konung Kristian sårades af ett skott i munnen —

Thz börgia fasth om siidher bläsa
ett hakabyssa lod i kong cristierns näsa
Fyra af hans framtändher lösnade af thz lod.

Deremot sårades Knut Posse af konungens egen hand. (*Fants* fortsättn. af *Lagerbrings* historia. Upsala 1794 s. 38.) Sten Sture högg sjelf alltid in der trängseln var som starkast. En fattig bonde, *Starka Björn* kallad, lopp under hela slaget framför hans häst med ett stort och bredt slagsvärd, och rödde rum för honom, huggandes med magt på båda händer.

Her sten som manligha motte stridha
Gudh halp honum mz sina naadhe
Thz han slapp allan waadhe
The swänske om qwällen alla qwadho
Drukko ok giorde siik alla gladha
Takkadhe gudh för sine naadhe
Och saa för lithen skadhe.

Många sade då, att de sett ett brinnande svärd öfver sig i luften, så ofta de svenske samlade sig till anfall.

Sancte erik konungh som är sweriges wärdh
Leeth tha wisseligha wanka siit swärdh

tillägger Rimkrönikan. — Segerns frukt var, att Sverige blef fritt från allt vidare anfall under konung Kristian den förstes lifstid, och att:

her steen siith nampn mz ärom bar
och aather fiik hwart thz sloth i swerige war.

Den följande visan meddelas här efter ett ms. i Kongl. Biblioteket, jemfördt med ett annat i herr öfverkammarherren baron Stjernelds samlingar. — Den i visan nämda Erik Karlsson är *Erik Karlsson Vase* till Norrby S. R. Råd och liksom denna tidens Vasor och Oxenstiernor i allmänhet (han hade i första giftet Iliana Oxenstierna) en ifrig anhän-

gare af unionspartiet, som efter Carl Knutsons död, hvilkens oförsonliga fiende han i lifstiden varit, gjorde allt för att bringa Kristian på svenska tronen. — Då detta nu misslyckades, försonade han sig med Sten Sture på en herredag i Söderköping 1472. — Hvilken den *herr Gustaf* är, som i visan säges fört svenska baneret, kan ej med visshet bestämmas, då Rimkrönikan tiger härom. Månne *Gustaf Carlson* (Gumsehufvud) till Ekholmen och Arnö, riddare och riksråd samt lagman i Uppland, som var med konung Carl Knutson förbunden genom dubbelt svågerlag och egde Sten Stures förtroende och vänskap? Jfr Botin, p. 705.

G.-A.

Från *En Vijsebook*, sid. 35, med öfverskrift »Een Wisa om kon*n*ung Christiern». I samma handskrift finnes, sid. 48, ännu en afskrift af samma visa; båda aftryckta hos STEPHENS OCH CAVALLIUS n. 16.

99.

Riddaren Sankt Göran.

Denna visa har den egna märkvärdighet att hafva varit nyttjad såsom svensk fältsång; och detta är väl ett mer än tillräckligt skäl att här gifva den ett rum. Den 11. Oktober 1471 stod det bekanta slaget på Brunkeberg vid Stockholm, i hvilket Sten Sture den äldre segrade på konung Kristian 1. och danskarne, och derigenom för längre tid försäkrade fäderneslandets trygghet mot utländskt öfvervåld. Sedan rimkrönikan, som har en utförlig beskrifning af detta slag, anfört Sten Stures tal till sitt folk, der han bland annat säger:

heether jak her steen
i dagh skal jak ey wara seen
. . . . . .
konungen däner drawantha ther tiil
jak ey spara äller frykte wiil
wylin i alla göre saa
saa mottom wy strax nämaren gaa

the waare i hiertat alle tröste
och swaradhe alla mz eeth röste
wy wyliom alla göra saa
mz gudz hielp alla fasta staa
wy wyliom waara sak for gudhi klagha
och i gudz nampn aastadh dragha
thera hierta war wthan twnga
thy beegynnadhe the alle siunga

och giorde siik godhan liisa
och qwaadho sancti örians wysa
. . . . . .
saa komma the oppa norra malm

Ibland liknande exempel, att romanser brukats såsom stridssånger vilja vi blott erinra derom, att i slaget vid Hastings, som underlade England Vilhelm Eröfraren, norrmännen skola sjungit visan om Roland. Åt *Sankt Göran* eller (såsom han med ett uttal, som ännu bibehålles i vissa landsorter, äfven kallas) *Sankt Örjan* eller *Yrian* upprättade Sten Sture ett eget altare i Stockholms Storkyrka, 1488, och lät följande året af en utländsk konstnär förfärdiga och å samma rum uppsätta hans beläte till häst i strid med draken. 1528 beslöt ståthållaren Peder Hård med borgmästare och råd, att den stora Örjanen skulle flyttas till Vårfruchor (vid norra dörren), emedan han borttoge allt rummet i kyrkan. Då den för sin häftighet och sina politiska missöden under Carl 9. bekanta kyrkoherden mäster Erik Skeppare sedan gjorde några förändringar i kyrkan med en hop bilders och andra katolska styckens afskaffande, qvarlemnades dock *Sankt Görans* beläte med hvad dertill hörde (*Elers, Stockholm.* 1 del. s. 119 och 126.), och finnes i Stockholms Storkyrka bibehållet intill denna dag. När belätet var färdigt, skall mästaren, hvilken somliga säga varit från Antverpen, på rådhuskällaren af en Stures tjenare blifvit ihjelstucken, på det han aldrig något skönare verk göra skulle. Berättelsen är en folksfabel, som man återfinner på flere ställen om flere berömda arbeten, och som på det i fråga varande utan behof och utan trovärdighet blifvit lämpad. — Den här meddelta visan är ännu bland allmogen välkänd, och finnes ofta tryckt med följande titel: *En wacker Wisa om den förträffelige Hjelten, Riddaren Sanct Göran, hvilkens fast konstrike Beläte den Högborne Furste Herr Sten Sture den äldre, Sverges Rikes Föreståndare lät med stor bekostnad förfärdiga, och till evigt monument uti Stockholms Stadskyrka uppsätta* 1489. Den helige Georg, som af Sten Sture med särskild vördnad synes ha blifvit omfattad, var alla

fromma krigares patron. I en versifierad legend om Sankt Yrian, som finnes i det ms., hvilket i katalogen på de från Antiqvitets-arkivet till Kongl. Biblioteket aflemnade handlingar är upptaget under sign. D. 4., och hvarom herr Rääf lemnat oss underrättelse, säges om det ridderliga helgonet strax i början:

I the nödh aengin wara ma
Ther hon*om* bidh*is* m*ed* kaerlikheet
Ha*n*s böön wardh*is* aff Gudhi weet
Oc hwilkin ma*n* i striidh skal wara
Oc gör han hon*om* nakra aera
Foro wist a the*n* sama dagh
Skeer hon*om* enkte dötzsins slagh.

Detta förklarar, hvarföre äfven danskarne, ehuru med olika lycka, vid nämda tillfälle anbefalt sig åt Sankt Görans skydd. *Ridder sanct jorgin skal dat baner worin,* säger enligt Rimkrönikan konung Kristian före slagets början. Legenden, hvarpå visan grundar sig, är väl ursprungligen inkommen från Tyskland, der man har ett fragment af den redan från medlet af 9:de århundradet. Om legendens och visans många tyska bearbetningar och upplagor se: *Litterarischer Grundriss zur Geschichte der Deutschen Poesie etc. durch von der Hagen und Büsching.* Berlin 1812.

G.-A.

Till hvad ofvanföre säges om stridssången vid Hastings, må följande läggas. Enligt GASTON PARIS[72] är det berömda epos, som är kändt under namnet Rolands-sången, en enstaka spillra af en rik episk litteratur, som blomstrat hos de nuvarande fransmännens förfäder. Den form, i hvilken vi ega denna dikt, står mycket nära den äldsta, om den icke utgör just den äldsta redaktionen, hvilken uppkommit af spridda folkvisor, som blifvit samlade till en enhet. PARIS vågar icke afgöra, om den normandiska språkdrägt, poemet har i en handskrift på Oxfords bibliotek, tillhör författaren (redaktören) eller en afskrifvare; icke

[72] *Histoire poétique de Charlemagne.* Paris 1865. Sid. 69 o. f.

heller om denna form är den, i hvilken Rolands-qvädet sjöngs vid Hastings. — Det sjöngs *icke* af hela hären, utan af den normandiske krigaren Taillefer ensam, enligt källuppgiften hos WACE i *Roman de Rou* (vs. 13149—13155). C. ROSENBERG, hvilkens åsigt om Rolands-poemets härkomst synes redan af titeln på hans hit hörande arbete, *Rolandskvadet, et normannisk Heltedigt* (Kbnh. 1860), anser det af det anförda stället hos WACE bestämdt följa, att Taillefer för sina landsmän föredrog en episk dikt, eller rättare ett fragment af en sådan, då det af situationen följer, att han icke kunnat sjunga igenom ett helt epos, äfvensom att sålunda uppkommer, ej endast en analogi, utan en verklig likhet med Thormod Kolbrunarskald, som före Stiklarsstadslaget sjöng en del af Bjarkamål.

I hvilken mån den »sancti örians wijsa», som sjöngs i Brunkebergs slag, var den samma, som här blifvit lemnad, kan icke afgöras; men ej allt för osannolikt är, att skilnaden de båda redaktionerna imellan icke varit stor. Det finnes ett intyg, eller något liknande ett intyg, härpå i ett stycke dokument från (må hända medlet af) 1500-talet; detta dokument utgöres af tre papperslappar eller rättare två papperslappar och en remsa, som professor G. STEPHENS funnit i permen till en bok, tryckt 1570. Då detta fragment, som nu finnes å Kongl. Biblioteket, i flere afseenden är märkligt, meddelas det här: Texten inledes af några i anmärkningarna till detta arbetes musikaliska del införda noter och har till öfverskrift:

Om RIDDAR S. Orian.

1. Loffuat warde jomf*r*v ma*ria*
och henne welsignade son
jack uill eder en viso at queda
hon är gjordt om riddar s*anc*to orria*n*.

2. Ma*ria* honom riddar*e* gjorde
han skulle

Dieffullen f[år så mån*ge*] sielle
my*n* h*erre* han far tees mijne

För then stadh ther ligher en siöö
ha*n* är kringh murat medh stener
vtij then siöö then drache boor
han [är] then staden till mena

99. RIDDAREN SANKT GÖRAN.

Drachan han är sså ondhe van
huar dagh vill han haffua sina födha
folk och fää han alt förtärer
han ligher then staden [ödha].

Alle the hans andhe kenna
the bliffue strax dödhe
han haffuer så lenge på then stade*n* blest
thet stadhen ligger halft parten ödhe.

Thee borgare gange sigh vppå rådh
huath [the] skulle giffua honom til födha
Huare*n* dagh williom vi honom ena meniskia vissa
så måtte uårt liff forlengia.

Thet hende the*t* gick så snart omkringh
till konu*n*ghx dotter affalla
the borgare ginge sig alt för thet [sloth]

geffua
heller vij skolo*m* brytta then hårda mur
och kasta bårt stockar och stenar.

Hören i mine kere borgare
i äre*n* min*n*e kiere godhe uen*n*er
gull och sillf penningh er ther
thet vill for mina dotter [jack] giffua.

Ännu ett fragment af gammal uppteckning finnes, eller följande i Kongl. Bibliotekets handskrift i 12:o *Wisbok* (att skilja från *Een Wiisbook,* 8:o), sid. 169—74. Redan första raden i föregående uppteckning, med dess jungfru Maria, hänvisar till äldre tid än nu i fråga varande fragment, hvilket äfvenledes må meddelas:

1. Loffuat wari gud fader vdi himelrijk
Och hans welsignade son,
Jag will eder en wijsa queda
hon är gjordt aff Ridder Sancte Jören.

2. Wår herre han talade til Riddar Sancte Jören
Du skalt mitt erande vthrijda
Till Babylon then store stadh
Moott dragen skal tu strida.

3. Then staden är både breder och lång
Och bor en konung der inne.

Diefuulen får så månge sieler
Jag får helftene minder.

4. Ten konungen eger en dåtter så karsk
Alt them til lycka och helsa
Then Jungfru är både skäär och we*n*
Ifrån draken skalt tu henne frelsa.

5. Alt wid then staden der ligger en siö
Han är kringmurat medh stenar
Alt vdi den sjöö then draken boor
Han är then staden till meene.

6. Alt i then siön then draken boor
Han är then staden till mene
Fålk och fää förtärer han
Så må han then staden vthöda.

7. Han går sig för staden vp
Han blåser sin anda så fule
Alle the hans anda kenne få
Så blifua the alla dödha.

8. Alle the hans anda kenne fåå
Så blifua the alle dödha
Han hafuer så lenge med them öödt
Then staden ligger halfwer i ödhe.

9. Konungen i staden war,
Han gaf der itt gått rådh
Att hwar dag honom en men*n*iskia gifua
Så få wij thes lenger lefue.

10. På thet sidzsta hende thet så
At th*et* på konungens dåtter månde falla
The bårgare gingo för slothet vp
Och konungens dåtter vthkalla.

11. Konung holt th*et* tu haf*er* låfuat
Och gör oss icke till meene
Eller wij bryte then tiocke mur
Och kastom stockar frå stenar

12. Höre i mijne kiere borgare
J äre mijne gode [73] wenner

73 Öfverskrifvet: käre.

Guld sölf och peningar
Det will iag jifue för henne.

13. Han böd och vth sitt rijke halfft
Han wille thet gerne gifue
The borgare sade neij
Ty wåre barn wille gerne lefue.

14. Hörer tu mijn dåtter kier
Du skalt till draken gåå
Jag hade tig achtet en konga son
Och icke den draken tilhånda.

15. Hon kledde på sig sin bedasta kläder
The besta som hon förmåtte
Hon tog sig ett lamb vdi hånd
Så söriende gick hon af slottedt.

16. Hon gick sig af staden vth
Hon wreed sine hender så såre
Hwart och ett barn i staden war
Thå felte för henne tårar.

17. Hon gick sig på högt berg
Hon såg sig alt omkring
Der kom sancte Jöran ridende
Hans hest gick alt i springande.

18. Hans Brand war hwijt hans kårs war rödh
Som han vdi sine hender förde
Hans harnesk skindis som in sooll
Och Jungfrun eij swennen kende.

19. Hilla moth hilla moth iungfru god
Hui sörie i så såre
Hwad eder till dödha är lagdt
Thet skulle i för mig oppenbare.

20. Jag skal mig til draken gåå
Jag är honom till föda gifuen
Ridher bårt rider bort fagre ungerswen
Om eder lyster lenger at lefua.

21. Icke will iag bårt ridha
Jag wåre mig icke bekendt
Jag . . .

Den äldsta upplagan af Sankt-Görans-visan med utsatt tryckår i Kongl. Bibliothekets samling af skillingstryck utgör *Twenne wackra och skjöna Wijsor, Then Första. Om then förträffeliga Hjälten, Riddaren Sanct Göran, Hwilkens fast kånstrijke Beläte, then Högborne Furste, Herr STEN STURE den äldre, Swäriges Rijkes Förståndare, lät medh stoor bekåstnad förfärdiga, och til ewig monument uti Stockholms Stadz Stor Kyrckia upsättia, Åhr 1489. . . . . Sjunges under deras egne Melodier. Tryckt Åhr 1709.*

Af visan, dels tryckt ensam, dels tillsammans med andra, finnas åtminstone 13 upplagor. Här meddelade text är jemförd med skillingstryckets af 1709; då i föregående upplaga stafningen hvarken var gammal eller modern, har utg:n af denna låtit den helt och hållet blifva det senare. Ytterligare må nämnas en text i *Poetisk kalender,* 1816: sid. 7 (jfr sid. XIV o. f.), och en af GRUNDTVIG, 103, omtalad uppteckning från Småland, hvartill kan läggas, att i den kodex från 1490-talet, som i handskriftsbeskrifningen till *Herr Ivan Lejon-Riddaren,* utg. af J. W. LIFFMAN och G. STEPHENS, kallas A, finnes legenden om Sankt Göran, som särskildt blifvit utgifven af S. HEURLIN[74]; att i *Själinna Tröst,* utg. af KLEMMING, sid. 122 o. f., berättas hans saga, och att den återfinnes i *Ett Forn-svenskt Legendarium* n. 79 (bd. 1: sid. 490 o. f.). För öfrigt var Sankt Göran, hvilkens namn och rykte möjligen hitförts af engelska missionärer, ett vida i vårt land berömdt helgon, hvarpå flerfaldiga exempel kunde anföras. Der genom rådmannen Johan Furuboms pådrifvande 1636 uppbygdes Johannes' kyrka, hade förut stått ett St. Görans kapell och i grannskapet ett efter honom uppkalladt hospital, som båda funnos 1286; ett annat St. Görans kapell fanns strax bredvid Upsala, vesterut; ett sådant kapell fanns i Östergötland, ett St. Örjans kloster, Helge-Ands-hus eller hospital i samma landskap, och den första handelssocieteten i Stockholm skall hafva hetat St. Görans Gille, må hända derföre, att den hade sina sammanträden i den gamla St. Görans Gillestuga. Utom med den bekanta bilden hedrade Sten Sture d. ä. helgonet med ett den h.

74 *Legenda S:ti Georgii Cappadociensis. Pr.* S. BRING . . . *ed.* S. HEURLIN. Lundæ 1844. 8:o.

Örjans altare och prebende, med dertill hörande ränta[75]. — Om Sankt Göran någonsin varit på väg att utgå ur det svenska minnet, förekoms för öfrigt detta genom FRANZÉNS bekanta, länge populära ballad.

Men det är ej endast i Sverige som Sankt Göran varit ett helgon af hög rang: både den romerska och den grekiskt katolska kyrkan fira sedan gammalt den 23. April som hans dag; hos mohammedanerna är hans anseende nästan ännu större; sedan 1200-talet är han Englands och sedan 1300-talets början Rysslands skyddspatron; Henrik 2. (1002—24) förde på sitt tåg mot Böhmen en fana med hans bild och en lindorm, och denna bild utgör ännu Strumpebandsordens tecken o. s. v.; kyrkor och kapell i både Öster- och Vesterlandet hafva namn efter honom. Han är icke blott officielt en storhet, utan äfven en folklig; den engelske matrosen för ständigt sitt »by George» i munnen, och folkvisan har tagit sig honom an, fast visserligen icke många intyg derpå blifvit tillvaratagna och förvarade till vår tid. Sålunda har icke ens GRUNDTVIG funnit någon engelsk folkvisa om honom, oaktadt han är en af hufvudpersonerna i den gamla svärdsdansen, som ännu lefver på Färöarna; fastän hans strid med draken är ämnet för ett i England och Skotland ännu bekant folkskådespel, och fastän hans martyrium redan är besjunget af AELFRIC († 1052). På tyska finnes blott *en* verklig folkvisa om honom, *Ritter Sanct Georg* hos MEINERT, sid. 254 (ERLACH, 4: sid. 258); ty *Ritter St. Georg* i *Wunderhorn*, 1: sid. 157, förskrifver sig icke från tradition, utan är en legend på rim. Hos HAUPT UND SCHMALER, 1: n. 285, *Der heilige Georg;* jfr 2: n. 95. I folk*sagan* förekommer han ofta; till hvad VERNALEKEN derom vet att säga, kan tilläggas en lokaliserad affattning af sagan hos K. BARTSCH, *Sagen, Märchen und Gebräuche aus Meklenburg.* 1 (Wien 1879): N. 57.

Sankt Görans historia är flere gånger skrifven.[76] Han skall

75 Jfr E. S. RUDA, *Förbindelsen Lärare och Åhörare Emellan . . . Samt Historisk Berättelse Om Det Fordhna Riddar St. JÖRANS Hospital . . .* Stockh. 1766. Sid. 3 o. f. i bokens senare afdelning.

76 I en äldre tidskrift, *Hannoverisches Magazin* (på Kongl. Biblioteket), 1782: Stück 3, *Der Ritter St. Jürgen;* jfr Stück 38. — A. v. GUTSCHMID, *Die Sage vom h. Georg.* Lpz. 1862 (Separat från *Berichte der K. Sächsischen*

hafva lidit martyrdöden under den stora förföljelsen i Syrien i fjerde århundradets början; enligt GUTSCHMID affattades den grekiska legenden om honom i *Acta Sanctorum*, 3. April, senast på 500-talet. Kejsar Diokletianus sammankallade sina ståthållare i Österlandet till en rådplägning, som gälde de kristna och hade förföljelsedekret till följd. Georg, en son af förnäma kristna föräldrar i Kappadocien, begaf sig jemte sin moder till Palestina, der han utmärkte sig genom sin tapperhet som krigare. Han uppträdde på Diokletiani hof, och då han fick höra talas om förföljelsen, utdelade han sina egodelar bland de fattiga och bekände sig som kristen inför kejsaren. Inga tortyrmedel kunde förmå honom att offra åt gudarna, och han gjorde underverk, som omvände många, bland dem kejsarinnan. Hon såg, huru Georg i Apollos tempel medelst korstecknet tvang afguden att bekänna, att den onde ande, som bodde i bilden, blott vore den från Gud affallne engeln; dervid störtade alla afgudabelätena omkull, och sönderslogos. Derpå afrättades både kejsarinnan och Georg, hvilket skedde en 23. April. Utom denna grekiska legend fanns en annan, latinsk, som uppgafs vara författad af Georgs tjenare. Djefvulen ingaf Dacianus, persernas kejsare, att anställa en stor förföljelse mot de kristna, under hvilken Georg från Kappadocien blef förfärligt marterad. Denne latinske Georgs dödsdag var den 24. April.

Sankt Göran var ännu blott detta helgon och icke riddaren med draken ända in på 1200-talet: VINCENTIUS BELLOVACENSIS (*Speculum historiale*, 12: 131, 32) vet ännu icke något om striden med draken. Öfvergången till denna senare del af Sankt Görans saga bildar möjligen den grekiska legendens episod med Apollobilden, hvilken återfinnes i den af REINBOT VON DORN efter ett franskt original bearbetade medelhögtyska dikten *Der heilige Georg*, i *Deutsche Gedichte des Mittelalters*, hgg. von F. H. VON DER HAGEN UND J. G. BÜSCHING, 1 (Berlin 1808). Fullt färdig uppträder drakstriden först hos JACOBUS A VORAGINE, men nu

Gesellschaft der Wissenschaften 1861, sid. 175 o. f.). TH. VERNALEKEN, *Die Sage vom heiligen Georg* i *Germania*, 9r Jahrg. (1864): sid. 471 o. f.

Bland afbildningar må antecknas ett träsnitt från 1375—1400 hos WEIGEL UND ZESTERMANN, *Die Anfänge der Buchdruckerkunst* n. 14, sid. 36; jfr JAMESON, *Sacred and Legendary Art*, 2: sid. 4 o. f.

fick den ock fart, både var den nu kyrkligt auktoriserad och anslöt den sig till bibliska bilder, ja, till förkristna draksägner, sådana de återfinnas hos alla historiska folk, möjligen som dunkla minnen från de fruktansvärda strider menniskan under den qvartära ålderns första och tertiärperiodens sista tider hade att bestå mot en bålstor fauna. Om någonstädes från, borde det vara från det gamla Egypten vi skulle förnimma något mera än sväfvande sägner i denna sak: också har CH. CLERMONT-GANNEAU i en uppsats i *Revue archéologique*, 1876: häft. 9 och 12; 1877: häft. 1, *Horus et Saint Georges*, med anledning af en bas-relief i Louvrens egyptiska afdelning, föreställande en riddare i romersk krigardrägt, dödande en krokodil, sökt visa Sankt-Göranssagans sammanhang med gamla mytologiska bildningar (Perseus och den feniciske guden Reseph). GUTSCHMID påpekar, att just i Kappadocien iranska gudar blifvit dyrkade, och anser Mithra, ljusets representant och demonernas förgörare, som Sankt Görans förebild; Georgios skulle till och med vara ett binamn åt Mithra. — Han skyddar i fältslagen sina dyrkare och hölls derföre i särskild vördnad af de romerska soldaterna. Att den katolska kyrkan skulle fästa sina blickar på drakmyten och söka infoga i den sitt legendväsende var, hvad man kunde vänta; hennes koncilier försökte, som bekant är, ofta till kristna ombilda allahanda qvarlefvor från den hedna tiden.

VERNALEKEN anser Sankt Göran i germaniska länderna hafva tagit arf efter den gamle Odin, om också icke ensam, då han väl delat det med St. Martin och St. Mikael. Odin var krigarnes gud och St. Göran blef medeltidens hjeltehelgon; Odins segerförlänande brynja blef Sankt Görans skjorta, som gör kämpen säker mot alla vapen. Näppeligen skulle hans visa blifvit sjungen i Brunkebergsslaget, om han blott varit en romantisk figur; det fordras en mägtigare magt, än som kan innebo i en sådan, att elda till valplatsens hänförelse; af en visa om en blott legendhjelte blifver icke gerna en sång, som till kraft och verkan liknar *Förfäras ej, du lilla hop!* När germanerna voro i begrepp att hålla ett fältslag, *ituri in proelio*, besjöngo de, säger TACITUS (*Germania*, kap. 3), Herkules, d. v. s. någon gud, som för romaren förvandlades till den för honom bekanta halfguden. Man kan invända: Rolandssången vid Hastings; men vid närmare be-

traktande torde detta inkast kunna förvandla sig till något, som liknar sig till ett intyg för vår mening om Sankt-Göranssångens ursprung. Angående Rolandsdiktens uppkomst har en tysk lärd, H. MEYER[77], lemnat följande förklaring. Med det historiska minnet om slaget vid Roncevaux blandade sig efter hand de mytiska traditioner om verldens undergång, som vi känna från Eddan; Fenris-ulfven blef hertig Lupus af Gascogne o. s. v. På samma sätt är Roland sjelf en senare uppfriskning af en gammal gud Hruodo eller Hrodo, den samme som vår Tyr, hvarföre vårt *tisdag* (Dienstag, tuesday) på holländska heter *roydach*. Myten om guden Hruodo eller Hrodo har omkring år 800 bytt om gestalt och börjat gälla en hjelte Hrodoland eller Roland, och sagan om denne är en blandning af mytiska och historiska beståndsdelar. Äfven vid Hastings var det sålunda kanske en gammal gud, som med hemlandsminnenas och den blott illa glömda vantrons magt eldade de halfkristna normanderna.

»Byzantinarne», säger GRUNDTVIG, »hade väl redan tidigare tillskrifvit Sankt Göran åtskilliga underverk, såsom att han, efter kejsar Johannes Kantakuzenos' egen uppgift, en gång frälste honom från att blifva offer för en sammansvärjning; men det var likväl först *normanderna*, som så till sägandes utskrefvo detta helgon till aktiv krigstjenst; ty efter Boemunds ledsagares, munkens Roberts, berättelse hade han kommandot öfver den himmelska härskara, som kom korsfararne till hjelp mot turkarna utanföre Antiokias murar år 1098; han visade sig der på sin hvita häst, förande det hvita baneret med det röda korset. Det är, som sagdt, första gången han, så vidt man vet omtala, visar sig på en valplats; men det blef icke den sista. Han var åter i synlig måtto närvarande vid Jerusalems stormning året derpå, och hundra år derefter sågs han kämpa i spetsen för de kristna mot morerna i Spanien och visade sig också för en af Fredrik Barbarossas härförare på dennes korståg 1190. Då han således trädt i tyske kejsarens tjenst, måste han ock år 1248 hjelpa den rättrogne Vilhelm af Holland att taga Aachen från den af kyrkan bannlyste kejsar Fredrik.» — Vi hafva sett, huru Sankt Gö-

77 *Abhandlung über Roland.* Bremen 1868. Anmäld af KUHN i *Zeitschrift für deutsche Philologie.* 1r Bd: S. 491 o. f. och i *Revue critique d'historie et de littérature*, 5e année: 1r sém. 1870. S. 98 o. f.

ran ifrån ett skäligen vanligt legendhelgon steg till drakens bane och medeltidens krigarpatron; om ett ämne till det förra från början fanns i hans saga, eller om normanderna, hvilka, enligt GRUNDTVIGS anmärkning, först sågo honom på valplatsen och för öfrigt voro de, som egentligen skapade medeltidens romantiska diktkonst, också först öfverförde drakstriden på honom, låter sig icke ännu afgöra; nog är, att traditionen om hans martyrskap allt mera förlorade sig och att drakstriden, sedan 14:de århundradet fäst vid honom, blef hans karakteristiska gerning.

Öfversatt hos MOHNIKE, *Altschwedische Balladen*, n. 43.

100.

Slaget vid Brännkyrka, 1518.

Detta minne af den första drabbning mot danskarne, hvari vår så älskade Gustaf Vasa nämnes, är meddeladt af den om våra fornhäfders samlande och utgifvande så förtjente kammarherrn m. m. baron *Stjerneld* och finnes i det ms., vid n. 64 [nu varande n. 96] blifvit beskrifvet: *En Visa om Brännekyrkio Slagh anno nostrae salutis* 1518. Den angår således det bekanta slag, i hvilket riksföreståndaren *Sten Sture den yngre*, den 22. Juli 1518, vann seger öfver danskarne, vid hvilket tillfälle *Gustaf Eriksson* (*Vasa*) förde svenska hufvudbaneret. Jfr *Dalin* Sv. R. Hist. D. 2. sid. 885.

Stanz. 8. *Feligh dag*, trygg, fridlyst dag, då stillestånd var slutadt. Se *Ihr. Gl. Sv. G.* 1. pag. 464.

G.-A.

Hos Stephens och Cavallius n. 18, och meddelas der uppgifter om läsarter m. m.

101.

Konung Gustaf I och dalkarlarne.

1.

Denna uppteckning är sänd af *herr Schröder* med följande anmärkningar: »Denna dalkarlarnes bekanta kämpavisa meddelas här efter en på 1600-talet gjord uppteckning, som med bifogad melodi i handskrift förvaras på Kongl. Biblioteket i Stockholm. Med denna hafva vi jemfört en annan gammal uppteckning i Palmsköldska samlingarna på Upsala Universitets Bibliotek. En tredje uppteckning från Venjans socken i Dalarna har komminister *J. R. Schultz* uti sitt *Minne af konung Gustaf* I:s *vistande i Dalarne åren* 1520—21 infört i *M. Swederi* Stockholms Magazin, Januari 1780. Den innehåller blott 16 strofer, och eger således icke samma fullständighet som de förenämda. Den synes annars vara af något nyare datum; men som den innehåller några omständigheter om *slaget vid Brunnbäcks elf*, meddela vi den efteråt.»

Stanz. 3. Har afseende på det slag, som Långfredagen 1520 stod emellan danskarne och dalkarlarne vid Upsala. *Dalin* S. R. H. Tom. 2. sid. 900.

Stanz. 6. *Snöskräfvor*, snöripor.

Stanz. 6. *Furufnatten*, ekorre.

Stanz. 11. *Tuna hed*, nära Stora Tuna kyrka, är ännu Dalregementets kampementsplats.

Stanz. 18. *Porsöl,* så kalladt af getpors (Ledum Palustre), som i forna tider nyttjades i stället för humla.

2.

Dalvisan, upptecknad i Venians socken i Dalarna och aftryckt af *herr Swederus* i *Stockholms Magazin för* 1780 *Januari.* Sid. 64.

G.-A.

1, 2.

Hos Stephens och Cavallius n. 21.

102.

Slaget vid Stångebro, 1598.

Upptecknad efter ett handskrifvet exemplar, som förvaras i Peringsköldska samlingarna på Kongl. Biblioteket i Stockholm, och är öfverskrifvet: *fins i en gammal Songbok, Björksta Kyrka tillhörig.* I brädden af papperet är tecknadt med blyerts: *Om Stångebro Slag af Olof Rabenius.*

G.-A.

103.

Konungen och herr Peder.

Efter originalupplagan, som, bland berättelserna om *konung Carl XII:s* seger *vid Narva,* är tryckt i qvart, *Stockholm* 1701, och finnes ibland herr *exp.-sekreteraren Thomées samlingar.* Man inser lätt, huru litet gemensamt, till idé och utförande, denna eljest lyckliga härmning af sin tids folkvisor eger med de föregående. Den är författad af *Gunnar Eurelius* (sedan adlad med namnet *Dahlstjerna*), berömd såsom *konungaskald* vid Carl II:s död, öfversättare af *Pastor Fido* och den första, som införde *Ottave rime* bland svenska skaldeslagen. Visan med sin gamla melodi blef snart allmän och sjunges ännu i åtskilliga landsorter. Såsom imitation af den tidens folkspråk och talesätt, har man trott sig till en del böra bibehålla det stafningssätt författaren sjelf nyttjat. I allegorien förekomma *zar Peter,* under namnet *herr Peder,* konung *Carl XII* och stolts *Narva,* den mö, om hvars egande de strida.

Stanz. 1. Visan, som i originalet kallas *Götha Kämpa-Visa om Konungen å Herr Pädar,* är stafvad efter allmogens uttal med sina gamla *casus,* då omqvädet läses sålunda: *J hafven dät väl hördt, att CARL KUNG bar sorgian för hennar.* Men som författaren sjelf ej öfverallt följt denna stafning, utan ibland brukar ordet *sin* i stället för *si, dät* för *dä* och *henne* för *hennar* o. s. v., har man följt den vanligaste. De ryska namnen, som enligt allmogens uttal äro förbråkade, igenkännas lätt.

Stanz. 3. *Dåva,* dvala. *Ihres Gl. Sv. Goth.*

Stanz. 9. Är i de senare upplagar ändradt till *skräckli mycket godt.*

Stanz. 10. *Skålla,* synas; provinsord. *Ihres Sv. Dialect-Lexicon.*

Stanz. 12. *Dolg,* stor, ansenlig; provinsord. *Ihr. Dial. Lexicon.*

Stanz. 19 *Vara* i *syne:* hos allmogen en förment egenskap att se öfversinliga ting; tros i synnerhet vara medfödd *söndagsbarn.*

Stanz. 22. *Nastun,* nattstugan, sängkammaren.

Stanz. 23. *Belare,* friare; provinsord. Isl. *Bidil, bidlur.*

Stanz. 26. *Nättel,* nässlor; provinsord.

Stanz. 28. *Portarna utaf gångjernen jag lyfter?*

Stanz. 33. *Sval,* svale, öfvervåning. *Ihres Gl. Sv. Goth.*

Stanz. 33. *Smaal, smale,* hop, mängd. *Ihres Gl. Sv. Goth.*

Stanz. 35. *Vindöga,* rundt fönster. *Ihres Gl. Sv. Goth.*

Stanz. 51. *Fählin,* rädd; provinsord. Isl. *folur.*

Stanz. 47. *Rida till Tuna och lära veta hut,* är ett gammalt svenskt ordspråk. Om gamla ordet *tuna* bland sina många bemärkelser äfven har den af *stad,* så är anledningen till ordspråket gifven.

Stanz. 53. *Bära kalfskinn till en,* gifva korgen?

Stanz. 53. *Grec,* provinsord. *Han är icke rädd, han är ej lätt att löpa på. Ihr. Sv. D. L.*

Stanz. 60. *Saxe,* dansk.

Stanz. 77. *Skår,* en linie af slaget hö, provinsord. *Ihr. D. L.*

Stanz. 77. *Gränja,* gnissla med tänderna, skria af raseri.

Stanz. 77. *Tirfing*, det ryktbara svärd, som tillhörde *Angantyr* och *Hervor*, och aldrig, sedan det var draget, kunde stillas utan mans blod eller bane.

Stanz. 77. *Blodrödan hane;* enligt *Eddiska* myterna, förebudet till blod och nederlag.

Stanz. 97. *Bardas*, strida, af isl. ordet *bard*, stridsyxa.

Stanz. 99. *Rinnare*, snabbfota häst; häst i fullt språng. *Ihr. Gl. Sv. Goth.*

Stanz. 99. *Låge*, vindfälle, hop af fälda träd. *Ihr. Gl. Sv. Goth.*

Stanz. 102. *Tagde*, teg; provinsord.

G.-A.

MALMSTRÖM, *Grunddragen af Svenska Vitterhetens Historia*, I (1866): sid. 106, yttrar om nu förevarande dikt af GUNNO EURELIUS-DAHLSTJERNA, att den »ådagalägger huru djupt han fattat den gamla nordiska kämpavisans sanna anda[?], och huru troget han förstod att återgifva den i dess råa kraft och kärnfulla humor». — — »För hundrade år sedan var den i hvar mans mun, och ännu i min barndom hörde jag i min födelsebygd den sjungas och citeras af gammalt folk; nu är den, såsom mycket annat af samma slag, måhända förgäten, så vida den ej fortlefver på folkets läppar i någon aflägsen bygd af fäderneslandet, der de nya slagdängorna ännu icke hunnit utträngа den.»

Sedan NYERUP i sin *Anmeldelse* återgifvit inledningsorden till visan, tillägger han: »Her kan endnu denne mærkelige Omstændighed lægges til, at Visen haves i dansk Oversættelse, og er her bleven optaget med saadant et Bifald, at den holdt sig bland vor Almue over i ett halvt Seculum.» Äfven Sinclairsvisan öfverflyttades på dansk grund, och vi misstaga oss må hända icke mycket, om vi häri finna ett uttryck för ett den danska nationens deltagande i våra sympatier, som, likt de forna folkfrederna, vittnar om att statskonstens missgerningar icke lyckades förbittra de två beslägtade folkens hjertan.

104.

Malkolm Sinclair.

För sitt poetiska värde, sin vackra, gamla melodi och såsom en redan öfver ett halft århundrade allmänt känd och älskad folkvisa, upptages här detta stycke, fastän, strängt enligt planen, ej tillhörande denna samling. En sägen har uppgifvet *Mörk* (auktor till *Tekla*, *Adalrik och Göthilda* m. fl. berömda skrifter) såsom dess författare; men en af herr *medicinalrådet Rutström* meddelad underrättelse, att ett koncept till denna visa blifvit funnet bland herr *Odels* efterlemnade handskrifter, gör det sannolikt, att denne för sina *tal, hållne i Frimurare-logen,* förut kända författare, äfven varit lycklig skald. Visan har af trycket ofta blifvit utgifven med följande titel: *Hjeltarnes samtal med den tappre och omisteliga, men på sin hemresa från Konstantinopel i nejden af Breslau, d. 19 Juni 1739 förrädeligen mördade Svenske Majoren vid Uplands regemente: Den Välborne Herren Herr* Malkolm Sinclair, *uppå de ljufva Eliseiska fälten i de dödas rike: berättadt af Herden Celadon, som af en gammal obekant gubbe blifvit oförmodligen dit och dädan förd.*

Man finner de äldre upplagorna af denna visa både med prolog och epilog; hvilken senare äfven är tryckt särskildt och bär till öfverskrift: *CelAdOns, vid återkomsten från de Elisäiske fälten öfver Majoren Hr Malcom Sinclairs död, i aftonlugnet med en ängslig Fleut spelade, och sedan i Ceder djupt inskurna Klage-Skald.* Dessa uti ordet *CelAdOn* ut-

märkta A och O betyda utan tvifvel *A. Odel.* Till denna epilog hörde må hända det ms., som i föregående anmärkning omtalas; då sjelfva visan möjligen, enligt den allmänna sägen, kan ega *Mörk* till författare.

G.-A.

I skillingstrycket synes först

Hjeltarnas Samtal, Med Then Tapre och Omistelige, Men På sin hemresa ifrå Constantinopel, i neigden af Bresslau then 19 Junii År 1739. förrädeligen mördade Swenska Majoren wid Uplands Regemente til Fot, Then Wälborne Herren, Herr Malcom Sinclair, Uppå The ljufwa Eliseiska Fälten i the Dödas Rike, Berättadt af Herden CELADON, Som af en gammal obekant Gubbe blifwit oförmodeligen thit och tädan förder samma År. Tryckt År 1741.

Ofvanför texten läses: »Mel. En Celadon gaf Frögde-Rop &c.»

Häraf utkom samma år ytterligare 4 upplagor; inalles hafva minst 73 upplagor utkommit. Visan utkom äfven som skillingstryck på danska *De swenske Heltes Samtale paa de liflige elisæiske Marker i de Dødes Rige med den svenske Major, Hr. Malkom Sinklair.* Kbnh. s. a. Hos STUDACH n. 24, hvarförutom MOHNIKE, *Altschwedische Balladen,* sid. 204, nämner sig hafva sett ännu en tysk öfversättning.

Texten är rättad efter en af upplagorna af 1741. Först en af 1785 har, st. 2, »lappris don» i st. f. lappris blom. Det gamla stafningssättet är af oss icke behållet.

En af upplagorna 1741 har efter visan följande. »NB. För Bresslau, som står på Tituln och i Materien kan läsas Christianstadt i Slesien. Ses af Posttidningar No 65.» Detta nummer af *Stockholms Post-Tidningar* innehåller, under Stockholm den 20. Augusti, en notis, att en berättelse om mordet på Sinclair utkommit. Titeln är *Omständeligh Berättelse om thet på Majoren Malcom Sinclair, then 17. Jun. år 1739. vid Christianstadt i Schlesien föröfvade försåtelige och grymma Mord, när han uti Kgl. Maj:ts höga ärender war stadd på sin hemresa ifrån Constantinopel. Stockh. 1741. 4:o.* (WARMHOLTZ 6154; i hans *Bibliotheca Historica Sueo-gothica* synas flere titlar till Sinclairs-litteraturen.)

104. MALKOLM SINCLAIR.

Före sjelfva visan läses följande
Företal.

HÖr Apollo, städ mig skrifwa,
Städ mig några rader gifwa
Fram för Sweas öpna Syn,
Städ min ringa hand uprita,
Med en kall och bleker krita
Några ord i swarta skyn.

Hese Swanor skrika illa,
At Thalia tiger stilla,
När som hon bör qwilra til,
Säga at hon ej bör gråta
När som hon bör rinna låta
Strider ström för Hjelte gill.

Therför fast jag är en Herde,
Utaf mycket ringa wärde,
Dristar jag mig ändock be,
Få med dusand klang kringbära,
Hwad til Major SINCLAIRS ära
Himlen mig har låtit se.

Tu ock wet mit öga iälde
Tårar, rätt så snart det smälde,
Och wår SINCLAIR tumla kull,
Fast jag föråt häfftigt snyffta,
Förr än nu ej kunnat lyffta
Lutan upp ur mit Skatt-Tull.

Tid och saker ä' sådana,
At man får så litet blan'na
In af det som är *reelt*.
Therför' må man mig ursäkta,
At jag thenne sak så äkta,
Mycket ej i ljuset stält.

Therför' unn mig nu then heder
At för Sweas fötter neder
Lägga thenna halfwa[78] dickt;
Jag ödmjukast thet förhoppas,
SINCLAIR tål min blommor knoppas,
På thes mull med kärlig plikt.

[78] Ofullkomliga.

Dessutom finnes en efterskrift på vers: CELADONS Wid återkomsten från de Eliseiske Fäldten I De Dödas Rike, Öfwer *Majoren* Herr MALCOM SINCLAIR, I aftonlugnet med en ängslig *Fleut* först spelada, och sedan i Ceder djupt inskurna Klage-Skald.

Utom Dalins *En Celadon gaf fröjderop* hafva flere andra visor blifvit sjungna på samma melodi som Sinclairsvisan, t. ex. *En ny och lustig Wisa Om Pehr och Stina. Fahlun 1801.*

Ett motstycke till den är följande:

De Makalöse Högstsalige Konungarnes, Konung Gustav Adolphs och Konung Carl den Tolftes Rop, Ifrån de Dödas Rike Til Hjeltinnan Swea, Wid slutet af des Riksdag 1741, Då Kriget förkunnades mot Czaren af Ryssland. Rördt af en Herde, Som . . . Stockh. 4:o.

Det versifierade förordet, undertecknadt CELADON, börjar sålunda:

Sist när jag dusa Lutan tog
At mig en stund förnöja,
Och några hesa toner slog,
I tancka at uphöja,
Så godt jag kunde Swerjes JARL,
Den tapre SINCLAIR wittra,
Som led för Swerje som en Karl
Oskyldigt döden bittra.

ATTERBOM anser i *Svenska Siare och Skalder.* 3 (1862): sid. 183 o. f., den anförda stanzen vara ett tillkännagifvande af ODEL sjelf att han skrifvit Sinclairsvisan. Sist må anmärkas att »samtal på de eliseiska fälten» var en för den tidens politiska o. a. ströskrifter ytterst vanlig titel.

105.

Hönsgummans visa.

Af samma anledning som *Malkolm Sinclairs* visa fick ett rum i den första delen, må äfven denna, såsom den mest allmänna och älskade svenska folksång, sluta den andra delen. Den är författad i medlet af adertonde seklet af herr *O. Carelius*, kyrkoherde i Huddinge och Brännkyrka församling i Södermanland, efter en gammal rytm, som tillhör flere äldre svenska folkvisor. Från alla tryckerier utgifven och nästan i alla allmogens samlingar finner man denna visa, och gifves knappast i Sverige någon koja, der man ej kan få höra den sjungas. Den meddelas här efter den förmodligen äldsta upplagan, tryckt i Stockholm hos *Salvius* 1752, in 4:to, med öfverskrift: *Hönsgummans Visa, som hon söng för sig sjelf i Hönshuse, på Herregålen, när sista kalase var.*

Stanz. 3. 1. Kon. *Carl X Gustaf* och drottn. *Hedvig Eleonora.* 2. *Carl XI* och *Ulrika Eleonora.* 3. *Carl XII.* 4. *Ulrika* och *Fredrik I.* 5. *Adolf Fredrik* och *Lovisa Ulrika.*

Stanz. 4. Drottning *Kristina* 1654.

Stanz. 5. *Carl X Gustaf.*

Stanz. 5. *Hedvig Eleonora.*

Stanz. 6. *Carl XI* född d. 24 Nov. 1655.

Stanz. 7. *Ulrika Eleonora* den äldre.

Stanz. 8. Prinsarne: *Gustaf* född 1683, död 1685; *Ulrika* född 1684, död 1685; *Fredrik* född i Sept. 1685, död i Okt. samma år; *Carl Gustaf* född 1686, död 1687.

Stanz. 8. Kronprinsen *Carl* född 1682.

Stanz. 8. Prinsessan *Hedvig Sofia* och *Ulrika Eleonora.*

Stanz. 9. Den 26. Juli 1693.

Stanz. 10. *Carl XI* dog d. 5. April 1697.

Stanz. 11. *Carl XII.*

Stanz. 11. 1718 d. 30. Nov.

Stanz. 12. *Ulrika Eleonora.*

Stanz. 12. *Fredrik I.*

Stanz. 13. *Ulrika Eleonora,* död 1741. *Fredrik I,* död 1751.

Stanz. 14. *Adolf Fredrik* och *Lovisa Ulrika.*

Stanz. 14. Ordet häle är *provinsielt* och betyder en ung bonddräng.

Hönsgummans visa har sedermera blifvit tryckt, med imiterade fortsättningar, som på intet sätt kunnat hinna originalet. En af dem under titel: *Hönsgumans sista Quäde som hon söng nyss före sin död om det som skedt i Herregålen in till närvarande tid, jemte det hon söng för sig sjelf medan kalaset var i Herragålen,* är tryckt 1774. Utom denna fortsättning, (hvilken såsom den minst misslyckade bland de misslyckade försöken här efteråt meddelas), finnes uti en upplaga, tryckt i Falun 1811, ännu en fortsättning till nyaste tider; men den kan i värde på intet sätt mäta sig med de föregående, hvarföre vi ej heller ansett den samma böra i denna samling upptagas.

Stanz. 3. År 1771 d. 12 Febr.

Stanz. 4. Vid sin faders frånfälle vistades *Gustaf III* i Frankrike.

Stanz. 8. Revolutionen d. 19 Aug. 1772.

Stanz. 12. *Sofia Magdalena.*

G.-A.

Den här ofvan omtalade upplagan är förmodligen följande: *Höns-Gummans Wisa, Som hon söng för sig sjelf, i Höns-Huse, på Herre-gålen, när sista kalase war. Melodien: När som ifrån Horizonten wår, then Solen klar, etc. Stockholm, tryckt hos Lars Salvius 1751.* 4:o. I Kongl. Bibliotekets samling finnas af denna visa såsom särskildt tryckt 13 upplagor, den senaste af Stockholm 1821.

Bland upplagor, i hvilka Hönsgummans visa finnes sammantryckt med icke hit hörande andra, kan nämnas följande: *Underdånigt Fägne-Qwäde Öfwer Den Högborna Prinsessans af Baden, wår nu warande Allernådigste Drottnings ankomst til Swerige. Nu alt Folk i Swea Länder &c. Sjunges som: Kulen höst med rägn och töcken. Den Andra: Höns-Gummans Wisa, Som hon sjöng för sig sjelf, den 26 Nowember 1751 då det stora Calaset war i Herre-Gården.... Gefle 1802.*

Redan af sin samtid var kyrkoherden i Huddinge, Brännkyrka, Nacka och Erstaviks församlingar, OLAUS PETRI CARELIUS, d. 1758[79], känd som författare till denna visa: så läser man i *Den Swenska Mercurius*, 1758: April—Juni, under rubriken Strengnäs: »H. *Olof Carelius*, kyrkoherde i Huddinge och Brenkyrka, strax wid Stockholm, död d. 12 Maj. Han war en studerad Man och en af wåra lustiga Poeter, och war Förf. til den bekanta *Hönsgummans Wisa*, som utkom wid Kröningen 1751.» Jemte en lefnadsteckning öfver författaren är visan tryckt i *Samlade Vitterhetsarbeten af svenska författare, utg. af Hanselli.* 16:e delen. Upsala 1873. Denne utgifvare vitsordar äfven, att visan, som skrefs med anledning af Adolf Fredriks och Lovisa Ulrikas kröning i November 1751, varit en af våra mest älskade och mest sjungna folkvisor.

79 AURELIUS, *Strengnäs Stifts Herdaminne.* 1. (Stockh. 1785): sid. 219 o. f.

I Kongl. Bibliotekets samling af skillingstryck uppträder snart den här meddelade fortsättningen. Den förekommer dels med titel *fortsättning*, dels under namnet »hönsgummans dotters visa», hvilket synes hafva blifvit tillagdt den först då en tredje hönsgummevisa tillkom; ett skillingstryck heter: *Höns-Gummans Sista Qwäde, Som Hon söng nyss före sin Död, Om det som skedt i Herregålen in til närwarande tid. Jemte Det hon söng för sig sjelf, Medan kalaset war i Herregålen. Sjunges under sin vanliga Melodie.* Stockh. 1774, hvilken rubrik förekommer ini kontexten till *Hönsgummans Wisor. Nyaste upplagan. Med Upplysningar och Förklaringar. Stockh. 1843*, der stanzerna äro numrerade i följd med den gamla visans (ɔ: inalles 29). — Af upplagorna med titeln »fortsättning» eller utförligare: *Höns-Gummans Wisa, Som Hon söng . . . Med Fortsättning, Aldrig jag tänkte få lefwa den dag, Då så skulle gå. &c. Sjunges som: När som ifrån Horizonten wår, den Solen klar, &c. Örebro 1785* finnes i Kongl. Bibliotekets samling 4 upplagor + 1, hvilken senaste synes vara ett aftryck ur detta arbetes föregående upplaga.

Af upplagorna med uttrycket »hönsgummans dotter» finnes ingen, der denna visa icke är förenad med en den tredje visan, fortsättningen till fortsättningen. Den äldsta upplagan af detta tryck är följande:

Höns-Gummans jemte des Dotter och Dotter Dotters Wisor, Som de sjungit för sig.sjelfwe i Hönshuset på Herrgålen när sista Kalase war. Den Första: Haner och Höner och Kycklingar små, sjung &c. Den andra: Aldrig jag tänkte få lefwa den dag. Den tredje: Mormor som ansade Hönsena små, Alla tre sjunges under sine mycket bekante melodier. Falun, 1810. [Jemte: *Tränne nya Kärleks-Wisor.*] Nya upplagor: 1. Falun 1811; 2. ? [def. ex.]; 3. Ekesjö 1844.

Som författare till denna visa anses[80] kyrkoherden i Blacksta och Vadsbo församlingar, Strengnäs stift, LARS HALLMAN GÖSTAFSSON, f. 1711, d. 1762[81].

[80] JOHAN GÖSTAF HALLMAN GÖSTAFSSON, *Erik och Waldemar.* Upsala 1875. Sid. VI: not.

[81] AURELIUS, *Strengnäs stifts herdaminne.* 1. Sid. 55 o. f.

Deremot finnas »Hönsgumman och hennes dotter-dotter» tryckta till samman i följande upplagor:

Höns-Gummans och hennes Dotter Dotters Wisor, Sjungne i samma Hönshus År 1822..... Stockholm, . . 1822. Häraf i Kongl. Bibliothekets samling ytterligare 4 upplagor. Den tredje, Jönköping 1832, som kallar sig »Ny, förbättrad Upplaga», börjar med den olikheten, att st. 18, 25 och 30 äro tillagda.

Författaren till den, med förbättringen, 30 stanzer långa dotter-dotter-visan ha vi icke lyckats finna. Den finnes särskildt tryckt med titel:

Höns-Gummans Doter Doters Wisa, Sjungen i samma Hönshus År 1821. Stockh. 1821.

Ny upplaga. Skara 1821. Båda dessa 28 stanzer.
» » » 1848. 31 stanzer.

En fjerde hönsgumme-visa, hvilken i ett skillingstryck fått namn *Den Unga Hönsgummans nya Tillägg till hennes gamla Mormors Wisa* (ini kontexten till den ofvan anförda *Hönsgummans Wisor.* Stockh. 1843). I detta tryck är visan numrerad i följd med LARS HALLMANS fortsättning (stanz. 30—34).

Följande visa:

Höns-Gumman I Öppet Höns-Hus med En Hel korg Påsk-Ägg För En Dubbel Slant. Kan om behagas rätt wäl Sjungas under Höns-Gummans Wisas egen behageliga Melodi. Stockholm 1772, 4:o; en annan upplaga tryckt i Carlscrona År 1784. (26 stanzer) hör mindre genom sitt innehåll, då den icke såsom de föregående är en liten regenthistoria i förklädnad, än derigenom, att den är hållen i de föregåendes tonart, till nu i fråga varande vis-cykel. Som prof må en stanz anföras:

1. Kom nu både jungfrur, mamseller å fler'
Så många ni ä
Sikterer å junkrar, små herrar å mer
Munserer, som plä
Ur korgarna veta
Att krammet uppleta —
Och hvad ni må heta,
Så kommen ändå,
Eder påskägg att få;
Här ä mitt förrå.

106.

Stenen i grönan dal.

I sammanhang med *St. Staffans* visa bör denna, *om stenen i grönan dal,* anföras, emedan denna sten af traditionerna förmäles vara upprest af *Staffan,* som vid hans fall skall fäst den bekanta profetian: *När Svenske anamma utländske seder* etc. Af sjelfva visan äro tvenne afskrifter förvarade bland Peringsköldska samlingarna på Kongl. Biblioteket, och af *herr kanslirådet Wallmark* benäget meddelade: den förra, märkt, XXXIII med påteckning *Ex ipso descripta autographo,* har följande ingress:

»Een Wijsa, som ähr stelt uppå någre skriffter, som stå på een Runesteen emillan Norie och Jemteland som gifva tillkenna huru med tijden skulle tillgåå här uttij Sverig, och lyda samma skriffter således:

»När Svenske anamma Ryske seder, Än står steenen i grönan daal.
När Kyrkior och Clöster blifva fångahus, Än står steenen i grönan daal.
När skalkar och bofvar trifvas och ärlige män fördrifvas, Än står steenen i grönan daal.
När Prester varda Bönder och Bönder blifva widunder, Tå ligger steenen omkull i grönan daal.»

»Thenne skrift är funnen i salige Gamble Archiebispens Mester *Larses* Liberie efter hans dödh, och finnes nu i sanning bevisligt att förbemälte Steen ähr omkullfallen och therföre ähr thenna Schrifften fullbordat.»

Den andra afskriften af samma visa, tagen efter ett år 1617 tillhopa med tvenne andra tryckt exemplar, har följande ingress. »Then första är om then Profetien, som är *tagen utaf Runestenen* i Grönan Daal, som säges vara millan Norrike och Jemteland. Thenne Prophetien är så lyydhande, som hon uthi S. framlidne Ärkabiskop *Laur-Nericii Librij* strax efter hans dödh funnen ähr.»

Nu följer den ofvan anförda profetian, som det synes, endast återställd till rim, med några förändringar, som vi skola utmärka med särskilta stilar:

Swenske taga widh *uthländske* seder,
Och landet mister sin fordna heder.
Ähn står stenen i grönan dahl.

Kyrckor wändas i fångahus,
Gudstjensten mister sitt fängna liuus.

Skallkar och bofvar trifvas,
Godhe och gamble drifwas.

Präster warda bönder,
Och bönder *sedhan* widunder.
Nu ligger stenen i grönan daal.

»*Öfver thesse ordh är seedan thenna wiisan* gjord af sal. *Herr Jesper* fordom Kyrkeherde i *Wadstena och Mariestadh*, etc.» . . hvarefter sjelfva visan: »*I werldhen medhan wij lefve*», begynner.

»Begge dessa manuskript», anmärker kanslirådet *Wallmark*, »skilja noga sjelfva *visan* ifrån den *profetia*, hvaröfver den är gjord eller, som det heter i den äldsta afskriften, *ställd*. De öfverensstämma äfven deri, att profetian är funnen i erkebiskop Laurentii Nericii efterlemnade papper. Den sista afskriften nämner tillika *herr Jesper* (Marci) såsom *visans* författare. Så mycket besynnerligare förefaller det då att Ekman i sin beskrifning om Vermland sid. 193 uppgifver samme *Jesper Marci*, Vermlands första superintendent, såsom författare till *profetian* omkring 1580. I den

variant han meddelar saknas helt och hållit 2:dra versen; de öfriga likna hvarannan, utom att hvarje börjas med *när* och att i första versen andra raden heter: — *Kyrkor och Kloster rifvas neder.*

Det berättas, att erkebiskop *Laurentius Petri* vid en resa genom Norrland skall hafva besett stenen och vid detta tillfälle låtit åter uppresa den samma. Figurerna derpå äro nu mera både otydliga och oförklarliga. Den, som vill se dem och inhemta utförligare kännedom af detta märkliga monument, finner den i Hermansons disputation *De Lapide in valle virente,* Upsala 1733, äfvensom i *Rudbecks Atl.* tab. 29. och i *Dahlbergs Svecia ant. et hod.,* och i baron *Tilas' Utkast till Sveriges Mineral Historia.* Stockholm 1765.

Visans uråldriga melodi är bifogad till handskriften.

G.-A.

Tre Swenshe Wijsor. Then första, är om then Prophetien som är taghen vthaf Runestenen i Grönandal som sägz wara millan Norrike och Jemteland . . . Tryckt på thet Åhr 1617.

På titelbladets andra sida läses:

Thenne Prophetien är så lydhande, som vthi S. framlidne Ärkebiskop *Laur: Nericij librij* strax effter hans dödh funnen är.

SWenske tagha widh Vthländsk sedher,
Och Landet mister sin forna hedher,
Än står Stenen i grönan daal.

Kyrkior wändes i fånga Hus,
Gudztiensten mister sitt fångna liws.
Än står Stenen i grönan daal.

Skalkar och bofwar trifwas,
Godhe och Gamble drifwas.
Än står Stenen i grönan daal.

Präster warda Bönder,
Och Bönder sedhan widhunder.
Nu ligger Stenen i grönan daal.

Öfwer thesse ord är sedhan thenna Wijsan
giord af Sal. Her Jesper fordom
Kyrkeherde i Wadstena
och Mariestad etc.

På jernbruket Ljusnedals egor, Herjedalen, finnes på ett afstånd af nära $^1/_4$ mil från norska gränsen och ej långt från vattendraget Grönan eller Grönån, en enstaka sten ungefär i omfång af ett vanligt större bondhus. Redan det, att detta stenblock ligger så skildt från den öfriga bergmassan, gör att det ådrager sig uppmärksamheten af alla, som färdas fram i nejden; men äfven denna är i sitt slag ovanlig. Den är nämligen en $^3/_4$ mil lång och $^1/_2$ mil bred dal med sällsynt vacker växtlighet, och gräset hinner der ofta till en aln i längd; också hafva lapparne sedan gammalt haft en viss förkärlek för orten, hvilken de årligen besökte, till dess den genom laga skifte tillföll bruket. Tilläggas bör likväl, att flere andra uppgifter om »stenen i grönan dal» finnas, och att en jemtländsk sägen förlägger den nordligare upp, någonstädes i Skurdalsporten, i trakten af Handöl.[82]

Enligt förmodligen samma jemtländska tradition ligger stenen en knapp half mil från Storliens jernvägsstation. »Stenen», heter det i den artikel vi nu anföra[83], »är för öfrigt af anspråkslösa dimensioner och föga intresse. Af den ursprungliga inskriften finnes intet qvar, men deremot finnes å stenens ena sida inristadt ett vapen af friherre Daniel Tilas, som under en resa i Jemtland 1742 fann stenen ligga kullfallen och, innan den på hans föranstaltande åter restes, på den samma lät föreviga sitt namn, ett exempel, som, i parentes sagdt, vunnit efterföljd af en mängd efterkommande resande. Å stenens andra sida synas några kabbalistiska tecken, synbarligen tillkomna samtidigt med det friherrliga vapnet.» Skuurdalsport ligger helt nära, hvarföre den andra af de två nyss lemnade uppgifterna får någon bekräftelse.

»Vi hafva hittills passerat dels förbi och dels igenom 3:ne s. k. fjellportar, d. v. s. fjellöppningar mellan tvenne »fjell-stötar», berättar en annan reseskildrare[84]. »Flera sådana fjäll-öppningar», säger Hülphers, »förekomma vid Gränsen, och hafva namn af portar. På långt afstånd likna de en stor dör eller gata, emellan Bergs-kullarna». — Jo, jag tackar för »kullar!» — höga branta

[82] För dessa uppgifter har utg:n att tacka brukspatronen hr W. Farup på Ljusnedal.

[83] *Minnen och hågkomster från en vistelse i Jemtland och dess fjell bygder* i *Nya Dagligt Allehanda*, 1879: n. 146.

[84] *Post- och Inrikes Tidningar*. 1879: n. 200.

fjell med sina tvärstupande väggar. *Skarfdörren* är den längsta, *Ekorndörren* den väldigaste och ehuru *Skårdalsporten* har de minsta dimensionerna — omkring 1,600 fot i genomsnitt och med *endast* 50 till 60 fots höga dörrposter — är dock den sistnämnda jemväl af ett ganska stort intresse, dels emedan klöfjevägen från Jemtland till Meraker går derigenom — fordom en stor stråkväg, nu mera endast en knappast igenfinnelig stig — och dels emedan »Stenen i grönan dal» står så godt som i portgången, endast några hundra steg från sjelfva porten på svenska sidan, invid den fordna vägen och ej långt från Skårdals-sjöns strand, 2,096 fot öfver hafvet.»

»Denna sten, som så ofta legat kullfallen och så återigen varit upprest — i hvilket uppresta tillstånd han nu befann sig, och såsom det säges så varit allt sedan landshöfdingen baron *Tilas*, år 1742, fann honom »kullfallen» — och åter uppreste honom, är af triangulär skepnad, 3 fot i basen, 1 fot i toppen, 3 fot hög och 1 fot tjock. Om jag säger, att han är af tälgsten och han skulle vara af någon annan geologisk komposition, beder jag om ursäkt för misstaget[85].»

»Bland andra inristningar på denna vidt bekanta sten synas tydligt frih. Tilas' vapen jemte årtalet 1742 samt på toppen af stenen årtalet 1690. Än vidare synes der ett, likaledes tydligt bibehållet, *kors*, som tros förskrifva sig från elfte seklet, då den helige *Staffan* skall hafva döpt åtskilliga hedningar i den närbelägna, nyss nämnda fjellsjön.»

Ett prof på visans utseende i latinsk drägt tör icke sakna intresse:

Cùm Suecus acceptat peregrinos undique mores,
Templaque cum claustris evertunt Supperiores:
Firmus adhuc extat lapis hac in valle virenti.
Cùm perversorum mundo florentior est sors,
Sed crux dira probis animis infligitur et mors:
Firmus adhuc extat lapis hac in valle virenti.
Presbyter agricolæ similis sed quandò vigebit,
Agrique cultorem mirari iure licebit:
Stratus humi pausat lapis hac in valle virenti.

J. MESSENIUS, *Specula*. Holmiæ 1612.

85 Sedan detta skrefs, har »vår geolog» upplyst, att stenen i grönan dal verkligen är af något slags tälgstensartad materia. Not af reseskildraren.

Oftare anförda arbeten.

ABRAHAMSON, NYERUP OG RAHBEK, Udvalgte Danske Viser fra Middelalderen; efter A. S. Vedels och P. Syvs trykte Udgaver og efter haandskrevne Samlinger udgivne paa ny. 1—5. Kjøbenhavn 1812—14.

AFZELIUS, ARV. AUG., Afsked af Swenska Folksharpan. Med bidrag till Swenska Folksångernas Historia. Melodierna harmonierade af E. DRAKE. Stockholm 1848.

AIGNER, LUDWIG, Ungarische Volksdichtungen uebersetzt und eingeleitet. 2:e Auflage. Budapest 1879.

AHLSTRÖM, J. N., 300 Nordiska Folkvisor, harmoniskt behandlade för en röst och Piano-Forte. Stockholm.

Album utgifvet af Nyländingar. 2; 5—7. Helsingfors 1864—78.

Dessa band, hvilka utg:n icke haft tillfälle att se, förrän hans arbete redan var till största delen uppsatt, då han hade äran mottaga dem som gåfva från Nyländska studentafdelningen i Helsingfors, innehålla följande motstycken till n. i den GEIJER-AFZELIUS'ska samlingen, nämligen:

Bd. 5: n. 1, *Rosen lilla* till vår n. 21.

» » n. 2. »Om alla de berg vor' af rödaste gull» till vår n. 61.

Bd. 6: sid. 172 till vår n. 85.

» » » 173. »Min fader och min moder de lefde i stor nöd» till vår n. 14.

Bd. 6: n. 3. »Hör du, becki' båtsman!» till vår n. 31.

Bd. 6: n. 5. *Jungfru Maja* till vår n. 85.

Bd. 6: n. 8. »*Vallkulla*» till vår n. 60.

Bd. 6: n. 9. *Jungfrun hon gångar på högan berg* till vår n. 25.

Bd. 7: n. 1. »Där sitter en fogel» till vår n. 56.

Bd. 7: n. 3. »Sköna jungfrun satte sig i buren och gret» till vår n. 65.

ALTMANN, JULIUS, Die Balalaika. Russische Volks-Lieder gesammelt und in's Deutsche getragen. Berlin 1863.

ARBAUD, DAMASE, Chants populaires de la Provence recueillis et annotés. 1, 2. Aix 1862, 64.

ARWIDSSON, ADOLF IWAR, Svenska Fornsånger. En Samling af Kämpavisor, Folk-Visor, Lekar och Dansar, samt Barn- och Vall-Sånger. 1—3. Stockholm 1834—42.

AXELSON, MAXIMILIAN, Vesterdalarne, dess natur, folklif och fornminnen. Under vandringar derstädes tecknade. Stockholm 1855.

—, Vandring i Wermlands Elfdal och Finnskogar. Stockholm 1852.

AYTOUN, WILLIAM EDMONDSTOUNE, The ballads of Scotland. 4th edition, 1, 2. Edinburgh and London 1870.

BELL, ROBERT, se DIXON, J. H.

BELLERMANN, C. F., Portugiesische Volkslieder und Romanzen. Portugiesisch und Deutsch mit Anmerkungen. Leipzig 1864.

BERGGREEN, A. P., Folke-Sange og Melodier, fædrelandske og fremmede, samlede og udsatte for Pianoforte. 1—11. 2:n Udgave. Kjøbenhavn 1860—71.

BORGSTRÖM, LUDV., Folkvisor, uppteckade i Wermland och Dalsland under sommaren 1845. Christinehamn 1875.

Studenten FERDINAND LUDVIG BORGSTRÖM dog (1846) året efter

sedan han med understöd af Vitterhets-, Historie- och Antiqvitets-Akademien gjort en forskningsresa i vestra Vermland. Det lilla häftet, som förekommer tillsammans med en *Berättelse* om den mindre resan, utgafs af Kollega A. LARSSON, men utlemnades icke i bokhandeln. — Folkvisorna synas vara utbrutna spalter ur *Christinehamns Allehanda*, 1875: n. 57 o. f.

BORGSTRÖM, LUDV., Berättelse öfver en resa i Wermland, anställd sommaren 1845, på Kongl. Vitterhets-, Historie- och Antiqvitets Akademiens bekostnad. Christinehamn 1875.

BRIZ, FRANCESS PELAY, Cansons de la terra. Cants populars catalans. 1—5. Barcelona 1866—77.

BUCHAN, PETER, Ancient Ballads and Songs of the North of Scotland, hitherto unpublished. 1, 2. Edinburgh 1875.

Denna upplaga, som är »Reprinted from the Original Edition of 1828», har först under arbetets tryckning kommit utg:n till handa.

BUCHON, MAX, Chants populaires de la Franche-Comté. Paris 1878.

BUGGE, SOPHUS, Gamle Norske Folkeviser. Samlede og udgivne. Kristiania 1858.

BUJEAUD, J., Chants et Chansons de l'Ouest, Poitou, Saintonge, Aunis et Angoumois, avec les airs originaux, recueillis et annotés. 1, 2. Niort 1866.

BÜSCHING UND VON DER HAGEN, Sammlung Deutscher Volkslieder, mit einem Anhange Flammländischer und Französischer, nebst Melodien. Berlin 1807. (Jemte ett häfte musik.)

BÖHL DE FABER, JUAN NICOLAS, Floresta de Rimas Antiguas Castellanas. 1—3. Hamburgo 1821—25.

BÖHME, FRANZ M., Altdeutsches Liederbuch. Volkslieder der Deutschen nach Wort und Weise aus dem 12. bis zum 17. Jahrhundert. Gesammelt und erläutert. Leipzig 1877.

Canti e racconti del popolo italiano pubblicati per cura di DOMENICO COMPARETTI ed ALESSANDRO D'ANCONA. 1. Canti popolari monferrini, raccolti ed annotati dal GIUSEPPE FERRARO. Torino &c. 1870.

ČELAKOWSKY, FRANZ LADISLAUS, Slowanské Národní. 1—3. w Praze 1822—27.

CHAMBERS, R., The Scottish Ballads; collected and illustrated. Edinburgh 1829.

CHAMPFLEURY, Chansons populaires des provinces de France. Paris 1860.

CHILD, F. J., English and Scottish Ballads. Selected and edited. 1—8. Boston 1857, 58.

Collection of old ballads 1723.

Denna samling har utg:n icke haft tillfälle att se.

COUSSEMAKER, E. DE, Chants populaires des Flamands de France, recueillis et publiés avec des mélodies originales, une traduction française et des notes. Gand 1856.

DIXON, J. H., Ancient Poems, Ballads, and Songs of the Peasantry of England. London 1846.

Utgör n. 62 i de samlingar, som utgifvas af Percy Society.

En annan upplaga är:

DIXON, J. H., Ballads and Songs of the Peasantry of England. Edited by ROBERT BELL. London s. a.

DJURKLOU, G., Ur Nerikes Folkspråk och Folklif. Anteckningar utgifne till fornvänners ledning. Örebro 1860.

DÜRINGSFELD, IDA VON, Böhmische Rosen. Czechische Volkslieder übersetzt. Breslau 1851.

DYBECK, RICHARD, Runa. En skrift för fäderneslandets fornvänner. Häft. 1—4. Stockholm 1842, 43.

—, Runa. Antiqvarisk tidskrift. Stockholm 1844, 45.

—, Runa. Svenska fornsamlingar. Stockholm 1847, 48.

—, Runa. Läsning för nordens fornvänner. Stockholm 1850.

—, Runa. En skrift för nordens fornvänner. 1—5. Stockholm 1865.

Edda. En isländsk samling folkliga forntidsdikter om Nordens gudar och hjältar. På svenska af P. A. GÖDECKE. Stockholm 1877.

ERK, LUDWIG, Deutscher Liederhort. Auswahl der vorzüglichern deutschen Volkslieder aus der Vorzeit und der Gegenwart mit ihren eigenthümlichen Melodien. Berlin 1856.

ERK, LUDWIG, UND IRMER, WILHELM, Die deutschen Volkslieder mit ihren

Singweisen. Zweite Ausgabe in Einem Bande. [Häft. 1—6, med egen paginering och numrering af styckena i hvart häfte]. Leipzig 1843.

ERLACH, F. K. VON, Die Volkslieder der Deutschen. Eine vollständige Sammlung der vorzüglichen deutschen Volkslieder von der Mitte des fünfzehnten bis in die Hälfte des neunzehnten Jahrhunderts. Herausgegeben und mit den nöthigen Bemerkungen und Hinweisungen versehn, wo die verschiedenen Lieder aufgefunden werden können, . . . Mannheim 1834—36.

FAGERLUND, L. W., Anteckningar om Korpo och Houtskärs socknar i Bidrag till kännedom af Finlands Natur och Folk, utgifna af Finska Vetenskaps-Societeten. 28:e häftet. Helsingfors 1878.

FAURIEL, C., Chants populaires de la Grèce moderne. 1, 2. Paris 1824, 25.

FEILBERG, H. F., Fra Heden. Haderslev 1863.

FERRARO, se CANTI.

FIEDLER, E., Volksreime und Volkslieder in Anhalt-Dessau. Dessau 1847.

Filikromen. Hittills otryckta skämtsamma sånger (ord och musik), samlade och utgifna af AXEL I. STÅHL [Pseudonym för THEODOR ÖBERG]. Samling 1—9. Stockholm 1850—65.

FIRMENICH, JOHANNES MATTHIAS, Germaniens Völkerstimmen. Sammlung der deutschen Mundarten in Dichtungen, Sagen, Mährchen, Volksliedern u. s. w. 1—3. Berlin 1842—67.

Fornkvæði, Íslenzk, ved SVEND GRUNDTVIG og JÓN SIGURDSSON. Heft. 1—3. Kjøbenhavn 1854—59 (Nordiske Oldskrifter udgivne af det nordiske Literatur-Samfund. 19, 24, 26).

FRYKHOLM, MARIA, Folkvisor från Vermland. Stockholm, Abr. Hirsch.

GEIBEL, E., UND SCHACK, A. F. VON, Romanzen der Spanien und Portugiesen. Stuttgart 1860.

GERHARD, W., Wila. Serbische Volkslieder und Heldenmährchen. Abth. 1, 2. Leipzig 1828.

GILCHRIST, JOHN, A collection of ancient and modern Scottish Ballads, Tales, and Songs: with explanatory notes and observations. 1, 2. Edinburgh 1815.

GOETHE, anmälan af *Wunderhorn* i *Jenaische allgemeine Literaturzeitung* 1806 i *Sämmtliche Werke*. 26. Stuttgart 1858. Sid. 102 o. f.

GOETZE, P. VON, Stimmen des russischen Volks in Liedern. Gesammelt und übersetzt. Stuttgart 1828.

GRIMM, W. C., Altdänische Heldenlieder, Balladen und Märchen, übersetzt. Heidelberg 1811.

GRIMM, Brüder, Altdeutsche Wälder. 1—3. Cassel 1813—16.

GRUNDTVIG, SV., Engelske og Skotske Folkeviser, med oplysende Anmærkninger fordanskede. Heft. 1—4. Kjøbenhavn 1842—46.

—, Danmarks Gamle Folkeviser. 1—3, *4*, 5: Heft. 1, 2. Kjøbenhavn 1853—78.

Fjerde bandet är, då detta skrifves, icke fullständigt utkommet.

—, Gamle danske Minder i Folkemunde, samlede og udgivne af Svend Grundtvig.

1. 1:ste og 2:det Hefte (Andet Oplag). Kbnh. 1855.
   3:dje » » 1854.
   4:de » » »
   5:te » » »
2. Ny Samling. 1:ste og 2:det Hefte. Kbnh. 1856.
   » » 3:dje og 4:de Hefte. Kbnh. 1857.
3. Tredje » Kbnh. 1861.

GRÜN, ANASTASIUS [pseudonym för ANTON ALEXANDER MARIA GRAF VON AUERSPERG], Volkslieder aus Krain. Leipzig 1850.

GRÖNLAND, P., Alte Schwedische Melodien gesammlet von E: G: GEIJER und A: A: AFZELIUS; Für das Piano-Forte harmonisch bearbeitet und dem Herrn Professor A: BÖCKH gewidmet. Copenhagen bei C: C: Losse.

GRÄTER, F. O., se *Idunna und Hermode*.

HAGEN, VON DER, se BÜSCHING.

HAGEN, F. H. VON DER, Minnesinger. Deutsche Liederdichter des zwölften, dreizehnten und vierzehnten Jahrhunderts, aus allen bekannten Hand-

schriften und früheren Drucken gesammelt und berichtigt . . . . 1—5: 1, 2. Lpz. u. Berlin 1838—56.

HAGEN, F. H. VON DER, Gesammtabenteuer. Hundert altdeutsche Erzählungen: Ritter- und Pfaffen-Mären, Stadt- und Dorfgeschichten, Schwänke, Wundersagen und Legenden . . . 1—3. Stuttgart und Tübingen 1850.

—, Heldenbuch. Altdeutsche Heldenlieder aus dem Sagenkreise Dietrichs von Bern und der Nibelungen. Meist aus einzigen Handschriften zum erstenmal gedruckt oder hergestellt durch FRIEDR. HEINR. VON DER HAGEN. 1, 2. Lpz. 1855.

HAMMERSHAIMB, V. U., Sjúrðar Kvæði, samlede og besörgede. 1, 2. København 1851, 55.
Ur: Nordiske Oldskrifter udgivne af det nordiske Literatur-Samfund. Heft. 12.

—, Feröiske Kvæder, henhörende til Hervarar saga (i Antiquarisk Tidsskrift udg. af det K. Nordiske Oldskrift-Selskab 1849—51. Kjøbenhavn 1852).

HAUPT, L., UND SCHMALER, J. E., Volkslieder der Wenden in der Ober- und Nieder-Lausitz. 1, 2. Grimma 1841, 43. 4:o.

HERD, DAVID, Collection of Ancient and Modern Scottish Songs, Heroic Ballads &c. 1, 2. 1769, 72. Ny upplaga. 1, 2. 1776.
Detta arbete känner utg:n endast efter aftryck och citat.

HERDER, J. G. VON, Volkslieder. 1, 2. Leipzig 1778, 79.

—, Stimmen der Völker in Liedern. (I HERDER'S *Sämmtliche Werke*. 8:r Theil.) Tübingen 1807.

HOFBERG, HERM., Nerikes gamla minnen, sådana de ännu qvarlefva i fornlemningar, fornfynd, aflefvor af medeltidens kyrkliga konst, folklif, sånger, sägner, folkspråk m. m. Örebro 1868.

HOFFMANN [VON FALLERSLEBEN], HEINRICH, Holländische Volkslieder. Mit einer Musikbeilage. Breslau 1833 (ɔ: Horae Belgicae studio atque opera HENRICI HOFFMAN FALLERSLEBENSIS. Pars secunda).

—, Niederländische Volkslieder. 2:e Ausgabe. Hannover 1856. (ɔ: Horæ Belgicæ. Studio atque opera HOFFMANNI FALLERSLEBENSIS. Pars Secunda. Editio Secunda.)

HOFFMANN VON FALLERSLEBEN UND RICHTER, ERNST, Schlesische Volkslieder mit Melodien. Aus dem Munde des Volks gesammelt und herausgegeben. Leipzig 1842.

HOWITT, WILLIAM AND MARY, The Literature and Romance of the Northern Europe. 1, 2. London 1852.

HYLTÉN-CAVALLIUS, GUNNAR, OCH STEPHENS, GEORGE, Sveriges historiska och politiska visor. 1*. (—1650). Örebro 1853.

Idunna und Hermode. Eine Alterthumszeitung. Herausgegeben von F. O. GRÄTER. Jahrgang 1—4. Breslau &c. 1812—15.

JACOBUS A VORAGINE, Legenda Aurea vulgo historia lombardica dicta. Ad optimorum librorum fidem recensuit Dr TH. GRÆSSE. Dresdæ & Lipsiæ 1843—46.

JAMESON, ANNE, Sacred and Legendary Art. 1, 2. London 1848.

JAMIESON, ROBERT, Popular Ballads and Songs, from tradition, manuscripts, and scarce editions. 1, 2. Edinburgh 1806.

—, Illustrations of Northern Antiquities, from the earlier teutonic and scandinavian romances; being an Abstract of the Book of Heroes, and Nibelungen Lay; with translation of metrical tales, from the Old German, Danish, Swedish, and Icelandic Languagues; with notes and dissertations. Edinburgh 1814. [I detta arbete är afdelningen On the teutonic romances af HENRY WEBER; öfversättningarna af Heroic and romantic ballads af R. JAMIESON.]

Kanteletar taikka Suomen Kansan Wanhoja Lualuja ja Wirsiä [Kanteletar eller finska folkets gamla sånger och verser (utg. af ELIAS LÖNNROT)]. 1—3. Helsingissä 1840.

KAPPER, SIEGFRIED, Die Gesänge der Serbien. 1, 2. Leipzig 1852.

KEIGHTLEY, THOMAS, The fairy mythology; illustrative to the romance and superstitions of various countries. 1, 2. London 1833.
(Häraf *A new edition, revised and*

greatly enlarged. London 1850. Denna upplaga är för föreliggande arbete begagnad). — På tyska med titel:

Mythologie der Feen und Elfen; vom Ursprunge dieses Glaubens bis auf die neuesten Zeiten. Aus dem Englischen übersetzt von Dr O. L. B. WOLFF. 1, 2. Weimar 1828.

KELLER, A., UND SECKENDORFF, E., Volkslieder aus der Bretagne. In Deutsche übertragen. Mit XVI Originalmelodien. Tübingen 1841.

Se VILLE-MARQUÉ.

KINLOCH, G. R., Ancient Scottish Ballads. Edinburgh 1827.

KRETZSCHMER, A., Deutsche Volkslieder mit ihren Original-Weisen. Unter Mitwirkung des Herrn Professor Dr. MASSMANN in München, des Herrn VON ZUCCALMAGLIO in Warschau und mehrerer anderer Freunde der Volks-Poesie, nach handschriftlichen Quellen herausgegeben und mit Anmerkungen versehen. Berlin 1838.

Hit hör såsom Zweiter Theil:

ZUCCALMAGLIO, A. WILH. V. [Pseudonym för WILH. VON WALDBRÜHL], Deutsche Volkslieder mit ihren Original-Weisen. Unter Mitwirkung des Herrn Professor Dr. E. BAUMSTARK und mehrerer anderer Freunde der Volks-Dichtung, als Fortsetzung des A. KRETZSCHMER'schen Werkes gesammelt und mit Anmerkungen versehen. Berlin 1840.

KRISTENSEN, EVALD TANG, Jydske Folkeviser og Toner, samlede af Folkemunde, især i Hammerum-Herred. Med en Efterskrift af SVEND GRUNDTVIG. Udgivne med Understøttelse af det Jyske historisk-topografiske Selskab. [1.] Gamle Jyske Folkeviser. [2]. [Med öfvertitel: Jyske Folkeminder]. Kjøbenhavn 1871, 76.

LANDSTAD, M. B., Norske Folkeviser, samlede og udgivne. Christiania 1853.

LASSBERG, VON, Lieder Saal das ist: Sammelung altteutscher Gedichte. 1—4. St. Gallen 1846.

LIEBRECHT, FELIX, Zur Volkskunde. Alte und neue Aufsätze. Heilbronn 1879.

LINDBLAD, A. F., Der Nordensaal. Eine Sammlung schwedischer Volkslieder mit Begleitung des Pianoforte nach den alten Gesangweisen bearbeitet. 2 Hefte. Berlin, Schlesinger. (Här finnas 9 svenska folkvisor, af hvilka 8 äro öfversatta af AMALIE VON HELVIG och 1 af C. KLINGEMANN.)

LINDEMAN, LUDV. M., Halvhundrede Norske Fjeldmelodier harmoniserede for Mandsstemmer. Udgivne af det Norske Selskab. Kristiania 1862.

[LONGARD, J. B.,] Altrheinländische Mährlein und Liedlein. Coblenz 1843.

LYNGBYE, H. C., Færøiske Qvæder om Sigurd Fofnersbane og han Aet. Med et Anhang. Samlede og oversatte. Med en Indledning af P. E. MÜLLER. Randers 1822.

MEIER, ERNST, Schwabische Volkslieder mit ausgewählten Melodien. Aus mündlicher Ueberlieferung gesammelt. Berlin 1855.

MEINERT, JOSEPH GEORGE, Alte teutsche Volkslieder in der Mundart des Kuhländchens. Erster Band. Wien und Hamburg 1817. (Äfven med litografieradt titelblad: Der Fylgie von JOSEPH GEORGE MEINERT. Erster Band. Wien 1817.)

Mélusine. Revue de mythologie, littérature populaire, traditions & usages, dirigée par H. GAIDOZ & E. ROLLAND. Paris 1878.

MITTLER, FRANZ LUDWIG, Deutsche Volkslieder. Marburg und Leipzig 1855.

MOHNIKE, GOTTLIEB, Volkslieder der Schweden. Aus der Sammlung von GEIJER UND AFZELIUS. 1*. Berlin 1830.

Några af dessa öfversättningar trycktes först som prof i *Das Ausland*, 1828.

—, Altschwedische Balladen, Mährchen und Schwänke sammt einigen dänischen Volksliedern. Stuttgart und Tübingen 1836.

MOTHERWELL, WILLIAM, Minstrelsy: Ancient and Modern, with an historical Introduction and notes. Glasgow 1827.

NESSELMANN, G. H. F., Littauische Volkslieder, gesammelt, kritisch be-

arbeitet und metrisch übersetzt. Mit einer Musikbeilage. Berlin 1853.

NEUS, H., Ehstnische Volkslieder. Urschrift und Uebersetzung. Hgg. von der ehstländischen literärischen Gesellschaft. 1, 2. Reval 1850, 51.

NICOLAI, CHRISTOPH FRIEDRICH, Eyn feyner kleyner ALMANACH Vol schönerr echterr liblicher Volcksliedder, lustigerr Reyen vundt kleglicherr Mordgeschichte, gesungen von Gabriel Wunderlich weyl. Benkelsengerun zu Dessau, herausgegeben von Daniel Seuberlich, Schusternn zu Ritzmück ann der Elbe. Jahrg. 1, 2. Berlynn vundt Stettyn 1777, 78.

NYERUP, R., se Udvalg.

NYERUP, Anmeldelse. I *Dansk Minerva. Et Maanedsskrift, udgivet af* K. L. RAHBEK, 1815: September, finnes en *Anmeldelse af svenske Viser fra Middelalderen* [af R. NYERUP], separat under titel *Kort Udsigt over de af A. A. Afzelius og E. G. Geijer udgivne Svenske Viser fra Middelalderen med Henvisning til de til dem motsvarende danske. Af* R. NYERUP. Kbnh. 1815.

I denna artikel heter det, att man af de i anmärkningarna till *Udvalgte Danske Viser fra Middelalderen* införda parallelerna fått anledning, att önska sig tillfälle till öfversigt af hela förrådet af svenska visor från medeltiden; att denna önskan förvandlades till hopp, då man i nyss nämda arbete, femte delen, läste att kongl. sekreteraren RÅÅF i några år sysselsatt sig med att samla svenska visor, och att denna önskan uppfyldes, då första delen af GEIJERS OCH AFZELII samling utkom, t. o. m. att det var en angenäm öfverraskning att samlingen kom från annan hand än hr RÅÅFS, ty ju flere arbetare i vingården, dess rikare skörd. Artikeln nämner vidare, hvilka utgifvarne voro, och säger derefter:

»Antallet af de her aftrykte Viser beløper sig till 30, hvoraf de to sidste [*Konungen och herr Peder* och *Malkom Sinclair*], såsom diktade i närvarande århundrade, alldeles icke höra till närvarande sak; liksom de danske utgifvarne [af *Udvalgte Danske Viser*] icke heller kunde motstå frestelsen att i sin samling medtaga Tyre Dannebod från 17:e århundradet.»

»Af de 28 har man nära två tredjedelar på danska, dels ord för ord öfverensstämmande, dels mer eller mindre afvikande från hvarandra i biomständigheter. Näppeligen kan denna märkliga identitet förklaras deraf, att de skulle vara öfversättningar från det ena språket till det andra. Deras hem må icke sökas i någon särskild provins, utan är hela Skandinavien deras vagga; och deras härkomst sträcker sig så långt tillbaka i forntiden, då dialektskilnaden icke var så stor länderna imellan, som den blef efter Unionen.»

Anmälaren genomgår här särskildt hvar och en af visorna i samlingens första del, och har utg:n i kommentarierna tillgodogjort sig det hufvudsakligaste i hans anmärkningar. Han slutar med utdrag ur GEIJERS *Inledning*, hvilken han anser innehålla »en herlig Skat af kritiske og æstetiske Bemærkninger, dem Enhver, der vil fælde en rigtig Dom over disse Middelalderspoesier, maa lade være sit Studium og bruge som Vejledning.»

PERCY, TH., Reliques of ancient english poetry: consisting of Old Heroic Ballads, Songs, and other Pieces of our earlier Poets, Together with some few of later Date. The third edition. London 1775.

—. Bishop Percy's Folio Manuscript. Edited by John W. Hales and Frederick Furniwall. Utgöres af
Ballads and Romances. 1—3.
Loose and humorous Songs. 1, 2.
London 1867, 68.

PETER, A., Volksthümliches aus Österreichisch-Schlesien. 1. Troppau 1865.
Innehåller sid. 179—358 *Volksliedder.*

[PINKERTON, JOHN,] Ancient scotish poems, never before in print. But now published from the MS. Collections. 1, 2. London 1786.
Scottish tragic ballads. London 1781.
Select scottish ballads. 1, 2. London 1783.

[PINKERTON, JOHN,] Ancient scottish poems. 1, 2. London 1786.
Scotish poems. 1—3. London 1792.
» » of the sixteenth century. 1 [, 2]. London 1801.
PRÖHLE, H., Weltliche und geistliche Volkslieder und Volksschauspiele. Leipzig 1855.
PUYMAIGRE, Chants populaires recueillis dans le pays Messin. Metz 1865.

RALSTON, W. R. S., The songs of the russian people. London 1872.
RANCKEN, OSKAR, Några prof af folksång och saga i det svenska Österbotten. 1. Sånger. 2. Melodier. 3. Folkberättelser: äfventyr m. m. Separat ur *Finska Fornminnesföreningens Tidskrift.* 3 (1874).
REIFFERSCHEID, ALEXANDER, Westfälische Volkslieder in Wort und Weise mit Klavierbegleitung und liedervergleichenden Anmerkungen. Heilbronn 1879.
RHESA, L. J., Dainos oder Litthauische Volkslieder. Gesammelt, übersetzt und mit gegenüberstehendem Urtext hgg. . . . Neue Auflage. Durchsehen, berichtigt und verbessert von F. KURSCHAT. Berlin 1843.
RITSON, JOSEPH, Ancient Songs and Ballads, from the Reign of King Henry the second to the revolution. 1, 2. London 1829.
—, Northern Garlands. The Bishopric Garland . . . The Yorkshire . . . The Northumberland . . . The Northcountry Chorister . . . London 1810.
—, Ancient Engleish metrical Romanceës. Selected and publish'd. 1—3. London 1802.
Runa, se DYBECK.
ROHDE, ERWIN, Der griechische Roman und seine Vorläufer. Leipzig 1876.
RÄÄF, L. F., AF SMÅLAND och hans literära umgängeskrets. Bilder från flydda dagar framstälda af ARVID AHNFELT. Stockholm 1879.

[SANDVIG, BERTHEL CHRISTIAN,] Levninger af Middel-Alderens Digtekunst. Förste Hefte. Kjøbenhavn 1780. Andet Hefte [Udgivet af R. NYERUP]. Kjøbenhavn 1784.
SCHERER, GEORG, Jungbrunnen. Die schönsten deutschen Volkslieder. 3:e Auflage der Deutschen Volkslieder. Berlin 1847.
SCHRÖTER, H. R. VON, Finnische Runen. Stuttgart und Tübingen 1834.
SCOTT, W., Ministrelsy of the scottish border: consisting of historical and romantic ballads, collected in the southern counties of Scotland; with a few of modern date, founded upon local tradition. 1—3. 5th edition. Edinburgh 1821. (Namnet WALTER SCOTT förekommer först under dedikationen, till Henry, Duke of Buccleuch.)
SIMROCK, K., Die deutschen Volkslieder. Frankfurt a. M. 1851. [Utgör bd. 8 i *Die deutschen Volksbücher.* Gesammelt und in ihrer ursprünglichen Echtheit wiedergestellt von KARL SIMROCK.]
STUDACH, J. L., Schwedische Volksharfe, mit einer Beilage Norränaliedern und Melodieen. Stockholm 1826.
SUHM, P. FR., Om ODIN og den Hedniske Gudelære og Gudstjeneste udi Norden. Kbnh. 1771.
SYV, P., Et Hundrede udvalde Danske Viser, om allehaande mærkelige *Krigs-Bedrivt* og anden selsom Eventyr, som sig her udi Riget ved gamle *Kæmper,* navnkundige *Konger,* og ellers fornemme Personer begivet haver, af *Arilds* Tid til denne nærværende Dag. Forøgede med det Andet Hundrede Viser, om Danske Konger, Kæmper og Andre, samt hosføyede Antegnelser, til Lyst og Lærdom. Kiøbenhavn, 1787. [Med ett titelblad framför fjerde part: Det andet hundrede Wiiser om Danske Konger, Kiemper og Andre, som er denne Viise-Bogs Fierde Part. Trykt Aar 1787.]

TALVJ [ɔ: THERÈSE ALBERTINE LUISE VON JACOB, gift ROBINSON], Volkslieder der Serben. Metrisch übersetzt und historisch eingeleitet. 1, 2. Halle 1825, 26. (Ur WUK STEPHANOWITSCH KARADSHITSCH'S samling. Lpz. 1824).
—, Versuch einer geschichtlichen Charakteristik der Volkslieder germanischer Nationen mit einer Uebersicht der Lieder aussereuropäischer Völ-

kerschaften. Leipzig 1840. (Med förtitel: Charakteristik der Volkslieder.)

TALVJ, Uebersichtliches Handbuch einer Geschichte der Slavischen Sprachen und Literatur. Nebst einer Skizze ihrer Volks-Poesie. Deutsche Ausgabe, übertragen und bevorwortet von Dr. B. K. BRÜHL. Leipzig 1852.

Tidsskrift, Antiquarisk, se HAMMERSHAIMB.

Udvalg af Danske Viser fra Midten af det 16:de Aarhundrede til henimod Midten af det 18:de, med Melodier. I Forening med Auditeur P. RASMUSEN udgivet af R. NYERUP. En Fortsættelse af de i Aarene 1812—14 udgivne Kjæmpeviser. 1, 2. Kjøbenhavn 1821.

UHLAND, LUDWIG, Alte hoch- und niederdeutsche Volkslieder mit Abhandlung und Anmerkungen. 1: 1, 2. Stuttgart und Tübingen 1844, 45. [Äfven med litografieradt titelblad: Deutsche Volkslieder gesammelt von LUDWIG UHLAND.]

—, Schriften zur Geschichte der Dichtung und Sage. Bd. 3, 4. Abhandlung über die deutschen Volkslieder. Bd. 7. Sagengeschichte der germanischen und romanischen Völker. Stuttgart 1866, 69; 1868.

ULMANN, C., Lettische Volkslieder, übertragen im Versmaass der Originale. Riga 1874.

WALDBRÜHL, WILHELM VON, Slawische Balalaika. Leipzig 1843.

WARRENS, R., Schwedische Volkslieder der Vorzeit. Aus der Sammlung von ERIK GUSTAF GEIJER UND ARVID AUGUST AFZELIUS. Im Versmass des Originals übertragen. Mit einem Vorwort von Dr. FERDINAND WOLF. Nebst 49 Melodien. Leipzig 1857.

—, Norwegische, Isländische, Färöische Volkslieder der Vorzeit. In den Versmassen der Originale übertragen. Hamburg 1866.

Anhang II, sid. 327 o. f. innehåller: Nachtrag zu den Schwedischen Volksliedern der Vorzeit.

WEBER, F. W., Schwedische Lieder, übersetzt und mit ihren Singweisen und Klavierbegleitung herausgegeben. Paderborn (1872).

[VEDEL, ANDERS SØRENSØN,] It Hundrede vduaalde Danske Viser, Om allehaande Merckelige Krigs Bedrift, og anden seldsom Euentyr, som sig her vdi Riget ved Gamle Kemper, Naffnkundige Konger og ellers forneme Personer begiffuet haffuer, af arilds Tid indtil denne næruærindis Dag. Prented vdi Ribe paa Lilibierget af Hans Brun *Anno MDIXC cum gratia et privilegio.*

Denna första upplaga blef omtryckt i Helsingör 1609 och i Köpenhamn åren 1632, 1643 och 1671 samt en gång i Christiania, 1664. Titeln på den senaste är lika den anförda till och med ordet Dag, hvarefter följer: oc nu paa nyt igien oplagt. Christiania. Prentet hos Mickel Thomæsøn. Paa Hans Hoffs Bogh-Bekaastning, oc findes hos honnem til Kjøbs. Aar 1664.

Oktav, opaginerad.

Dedikationen, företalet och ett par små moraler på latin strax efter företalet saknas i denna upplaga, hvilkens korrektur är ytterst vanvårdadt.

[—,] Den 1. Part Tragica eller Gamle Danske historiske Elskoffs Vjser, som ere lagde om saadan Kjerlighedsøffvelse, som haffve taget en tragiske eller Sørgelig Ende. Prentet i Kjøbenhaffn hos Jørgen Lamprecht, Aar 1657. Paa Joachim Moltkens Bekostning.

WERNER, HILDER, Westergötlands Fornminnen. Stockholm 1868.

WHITELAW, A., The Book of Scottish Ballads; collected and illustrated with Historical and Critical Notices. Glasgow &c. 1845.

WIDTER, GEORG, Volkslieder aus Venetien. Herausgegeben von ADOLF WOLF. Wien 1864.

WILLEMS, J. F., Oude Vlaemsche Liederen ten deele met de melodiën. Gent 1848.

VILMAR, A. F. C., Handbüchlein für Freunde des deutschen Volksliedes. 2:e Auflage. Marburg 1879.

WIDTER, GEO., Volkslieder aus Venetien. Hgg. von A. WOLF. Wien 1864.

Aus: Sitzungsberichte der K. Akademie der Wissenschaften, besonders abgedruckt.

VILLE-MARQUÉ, Th. DE LA, Barzas-Breiz. Chants populaires de la Bretagne. Recueillis et publiés. Avec une traduction française, des éclaircissements, des notes et les mélodies originales. 1, 2. Paris 1839.

På tyska, se KELLER UND SECKENDORFF.

Viser, Udvalgte Danske, se ABRAHAMSON.

WOLF, F., Proben portugiesischer und catalanischer Volksromanzen. Wien 1856.

WOLF, J., Y HOFMANN, C., Primavera y flor de romances ó coleccion de los mas viejos y mas populares romances castellanos. 1, 2. Berlin 1856.

WOLFF, O. L. B., Halle der Völker. Sammlung vorzüglicher Volkslieder der bekanntesten Nationen, grössentheils zum ersten Male, metrisch in das Deutsche übertragen. 1, 2. Frankfurt am Main 1837.

—, Braga. Sammlung Deutscher, Oesterreichischer . . . Volkslieder in ihren ursprünglichen Melodien mit Klavierbegleitung u. unterlegter deutscher Uebersetzung. H. 1—14. Bonn s. a.

10:e häftet innehåller *Schwedische Lieder*, eller följande n. ur GEIJERS OCH AFZELII samling:

1. Stolts Botelid Stalldräng.
2. Pehr Tyrssons döttrar i Vänge.
3. Grefvens döttrar vid Elfvabolid.
4. Sorgens magt.
5. Herr Magnus.
6. Den bergtagna.
7. Herr Peders sjöresa.
8. Den lillas testamente.
9. Liten Kerstins bröllop och begrafning.
10. Sven i Rosengård.
11. Liten Karin.
12. Dufvans sång på liljeqvist.

—, se KEIGHTLEY.

Wunderhorn, Des Knaben. Alte deutsche Lieder gesammelt von L. A. v. ARNIM UND CLEMENS BRENTANO. 1—3. Charlottenburg, Berlin, 1845, 46. + 4r Bd. Nach A. v. ARNIM'S handschriftlichen Nachlass hgg. von LUDWIG ERK. Berlin 1854. [Intagen som Bd. 13, 14, 17, 21 i LUDWIG ACHIM'S VON ARNIM'S sämmtliche Werke.]

ZETTERSTRÖM, CARL, föddes den 16. maj 1767 i Jemtland, Rödöns socken och gården Nederby. Fadren, Nils Säterström, var ryttare, gift med Karin Carlsdotter. I denna by befans då Jemtlands största bokförråd. Prosten Henning Tideman hade under en längre tid inköpt sina embetsbröders boksamlingar, för att öka sin egen, och på enkesätet i Nederby hade hans enka uppstaplat böcker i alla rum, vindar, visthus och herbergsrum. Ett af bygdens barn, ryttarens son, började äfven att läsa i böckerna, och fick en brinnande läslust. Prosten C. P. Eurenius märkte vid ett husförhör hans kunskaper, och 1779 blef gossen satt i Frösö skola, fortsatte vid gymnasiet i Hernösand och blef student i Upsala 1789. Här fick den unge studenten kondition hos assessor Gahn och började studera medicin, för hvilken vetenskap han redan förut ådagalagt liflig hog. Med. kand. 1796, licentiat 1797, samma år med. doktor och med. adjunkt 1802. Ordinarie professor 1820; död i Upsala 1829. En mindre del af hans boksamling tillföll genom testamente universitetets bibliotek; större delen Östersunds läroverk.

ÖBERG, EMIL, Folkvisor (i: Bidrag till Södermanlands äldre kulturhistoria, på uppdrag af Södermanlands fornminnesförening utgifna af H. AMINSON. 1. Stockholm 1877. Sid. 20 o. f.).

Tillägg.

N. 14. I en anmälan af REIFFERSCHEIDS *Westfälische Volkslieder* af R. KÖHLER i *Zeitschrift für Deutsches Alterthum*, Bd. 12 (1880): H. 3, anföres en version af visan, i hvilken anledningen till flickans dödande blifvit alldeles utplånad. Den omotiverade mordlusten hos röfvaren i n. 66 och 67 kan från detta drag hos det tyska motstycket till vår *Den bortsålda* få en förklaring: motivet till morden har funnits, men efter hand förlorats.

N. 18. Om trubaduren CABESTAING kan jemföras E. BESCHNIDT, *Die Biographie des Trobadors Guillem de Cabestaing und ihr historischer Werth.* Halle 1879. (*Akademisk afhandling* i Marburg).

N. 66 och 67. I en uppsats, *Bidrag til den nordiske Balladedigtnings Historie, 2. Holofernes,* i *Det philologisk-historiske Samfunds Mindeskrift,* Kbnh. 1879, har S. BUGGE sökt visa, att den balladgrupp, till hvilken våra n. 66 och 67 höra, fått sitt ämne från den bibliska berättelsen om Judith och Holofernes. Till grund ligger öfversättningen i Vulgata, hvilkens latin synes hafva blifvit illa missförstådt; den latinska texten har likväl icke varit visans omedelbara källa, och den olärde skalden har öfver hufvud icke haft någon skrifven behandling af ämnet för sig. — Skalden har haft sitt hem i vestra Tyskland — om man låter detta namn omfatta Nederländerna — möjligen hos någon af de frankiska stammarna. Sedan medvetandet om ämnets ursprung gått förloradt, har balladen lösrifvit sig från hvar fortsatt inflytelse från den bibliska texten, och förändrat och utvecklat sig efter de vilkor, som i allmänhet gälla för en igenom muntlig tradition fortplantad dikt.

N. 90. Från adjunkten hr dr. Landtmansson i Skara har utg:n fått mottaga följande tillägg: Eftersom hans Högvördighet Biskopen i Schara af oss som i Daala Sochn äro boendes fordrar en sannfärdig berättelse om den qvinnan Ingemoo som i förriga tidher hafver vistats på denna orten samt om den källan och lunden, som kallas Ingemoo Källa och Lundh; så hafva vi af våra förfädher hört at den samma Ingemoo hafver widh sin tidh warit hållen för en heligh qvinna, hafver på det rummet blifwit dödh och begrafwen där källan och lunden nu är, men hennes lik sedan fördt derifrån och uppå Daala kyrkjogård der hennes graf ännu är at finna. Källan anbelangande, så är hon belägen i Ljungoms Sochn; men Lunden är uthi Daala

Sochn; Och hafva i många tijdher varit vidskepelse brukat hoos samma Källa och Lundh. — — —

Rättelser.

Sid.	2	öfverst	står:	**1:** 2.	läs:	**1:** 1, 2.
»	3	»	»	**1:** 2.	»	**1:** 1, 2.
»	3	7:de raden	nedifrån	står:	Wallman'ska	bör vara WALLMAN'ska
»	4 och 5	öfverst	står:	**1:** 2.	läs:	**1:** 1, 2.
»	4	rad 3	uppifrån	står:	Wallman	bör vara WALLMAN
»	11	» 5	»	»	BELL, *Ancient Poems*	bör vara: *Dixon, Ballads and Songs of the Peasantry of England, ed. by* BELL
»	28	» 7	»	»	skillingstycken	läs: skillingstrycken
»	29	» 16	»	»	*Longard*	bör vara LONGARD
»	29	» 16	»	»	*Mittler*	» » MITTLER
»	29	» 2	nedifrån	»	*La*	läs: *Las*
»	30	» 6	uppifrån	»	*La*	» *Las*
»	32	» 18	nedifrån	»	la	» lai
»	34	» 21	»	»	n. 60	» 2: n. 60
»	88	» 11	uppifrån	»	bevaradt	» bevarad
»	141	» 17	nedifrån	»	tkände	» tå kände
»	175	» 5	»	»	HOFFMAN	» HOFFMANN
»	221	» 1	»	»	n. 90	» 2: n. 90
»	233	» 8	»	»	sid. 229	» 4: sid. 229
»	327	» 8	»	»	*historiæ*	» *historia*
»	335	» 6	»	»	*i* bör vara i	
»	337	» 7	»	»	*i* » » i	

Register till anmärkningarna.

N:o.		Sid.
1.	Den bergtagna	1
2.	Hillebrand	6
	Variant. Herr Redebold	6
	» Kung Vallemo	7
3.	Liten Karin	12
4.	Kämpen Grimborg	21
5.	Skön Anna	28
6.	Sorgens magt	33
7.	Riddaren Tynne	37
8.	Pröfningen	49
9.	Herr Peder och liten Kerstin	51
10.	Hertig Silfverdal	55
11.	Herr Holkin och liten Kerstin	58
12.	Herr Magnus	59
13.	Herr Peder och Malfred	60
14.	Den bortsålda	62
15.	Herren Båld	66
16.	Den underbara harpan	68
17.	Jungfruköp. — Vallevans förklädning	82
18.	Hertig Fröjdenborg och fröken Adelin	84
19.	Konungabarnen	89
20.	Herr Tideman och lilla Rosa	94
21.	Lilla Rosa	96
22.	Habor och Signild	101
23.	Axel Tordsson och skön Valborg	117
24.	Herr Carl eller klosterrofvet	131
25.	Oväntad bröllopsgäst	133
26.	Stolts Hilla	140
27.	Liten Kerstin stalldräng	146
28.	Stolts Botelid stalldräng	151
29.	Bergkonungen	152
30.	Herr Peders sjöresa	156
31.	Den lille båtsmannen	161
32.	Herr Äster och fröken Sissa	166

N:o.		Sid.
33.	Riddar Olle	168
34.	Slottet i Österrik	171
35.	Den förtrollade prinsessan	174
36.	Florens och Margareta	179
37.	Törkel Tråndason	181
38.	Riddaren Bryning	184
39.	Sven Svanehvit	187
40.	Herr Lager och Jou	195
41.	Herr Heimer och fru Margareta	198
42.	Stolts Margareta	199
43.	Tofva lilla	201
44.	Liten Kerstin	204
45.	Liten Kerstin befriar sin broder	206
46.	Stige lilles bjudning	210
47.	Herr Helmer	212
48.	Ung Hillerström	214
49.	Carl Vågeman	215
50.	Knut hulings visa	217
51.	Herr Redevall	219
52.	Rafnen Rune	223
53.	Grefven i Rom	232
54.	Sven i rosengård	235
55.	Den lillas testamente	244
56.	Dufvans sång på liljeqvist	248
57.	Liten Kerstins bröllop och begrafning	252
58.	Herr Ulfver och fru Sölfverlind	253
	Variant. Stjufmodren	253
59.	De två konungsdöttrarna	258
60.	Liten vallpiga. Med varianter	261
61.	Vedergällningen	264
62.	Herr Apelbrand och Lena lilla	267
63.	Jungfrun i blå skogen	269
64.	De sju gullbergen	271
65.	Rosilias sorg	273
66.	Röfvaren Rymer	274
67.	Röfvaren Brun	280
68.	Riddaren Malkom	281
69.	Herr Malmstens dröm	283
70.	Den grymme brodren	285
71.	Linden	292
72.	Lindormen	297
73.	Necken	300
74.	Grefvens döttrar vid Elfvabolid	304
75.	Harpans kraft	306
76.	Hafsmannen	310

N:o.		Sid.
77.	Hafsfrun	312
78.	Herr Olof	314
79.	Herr Olof i elfvornas dans	315
80.	Elfqvinnan och herr Olof	319
81.	Elfvefärd	320
82.	Hertig Magnus och elfvorna	322
83.	Herr Magnus och hafstrollet	326
	Variant. Hertig Magnus och hafsfrun	326
84.	Per Tyrssons döttrar i Vänge	328
85.	Magdalena	333
86.	Underbar syn	336
87.	Resan till Österlandet	339
88.	Den sköna Dorotea	343
89.	Den hedniska konungadottern i blomstergården	346
90.	Offersång vid Sankt' Ingemos källa	350
91.	Sankt Staffans visa	353
92.	Klosterrofvet	365
93.	Konung Birger och hans bröder eller Brunkes förräderi	371
94.	Konung Erik och spåqvinnan	375
95.	Elisif Nunna i Risberga kloster	378
96.	Gotlandsvisan	391
97.	Tord Bondes mord	393
98.	Slaget vid Brunkeberg	395
99.	Riddaren Sankt Göran	399
100.	Slaget vid Brännkyrka, 1518	412
101.	Konung Gustaf I. och dalkarlarne	413
102.	Slaget vid Stångebro, 1598	415
103.	Konungen och herr Peder	416
104.	Malkolm Sinclair	419
105.	Hönsgummans visa	423
106.	Stenen i grönan dal	428

[illegible]
400 [illegible] 47

EE. 3. 21.

SVENSKA FOLKVISOR

EE 3. 22

E LEGATO
WILLELMI PATON KER
SOCII SOCIIS DESIDERATISSIMI
PER OCTO LUSTRA SEPTEMVIRI LIBRIS ELIGENDIS
ET RECTORIS THEOLOGIAE
MCMXXIII

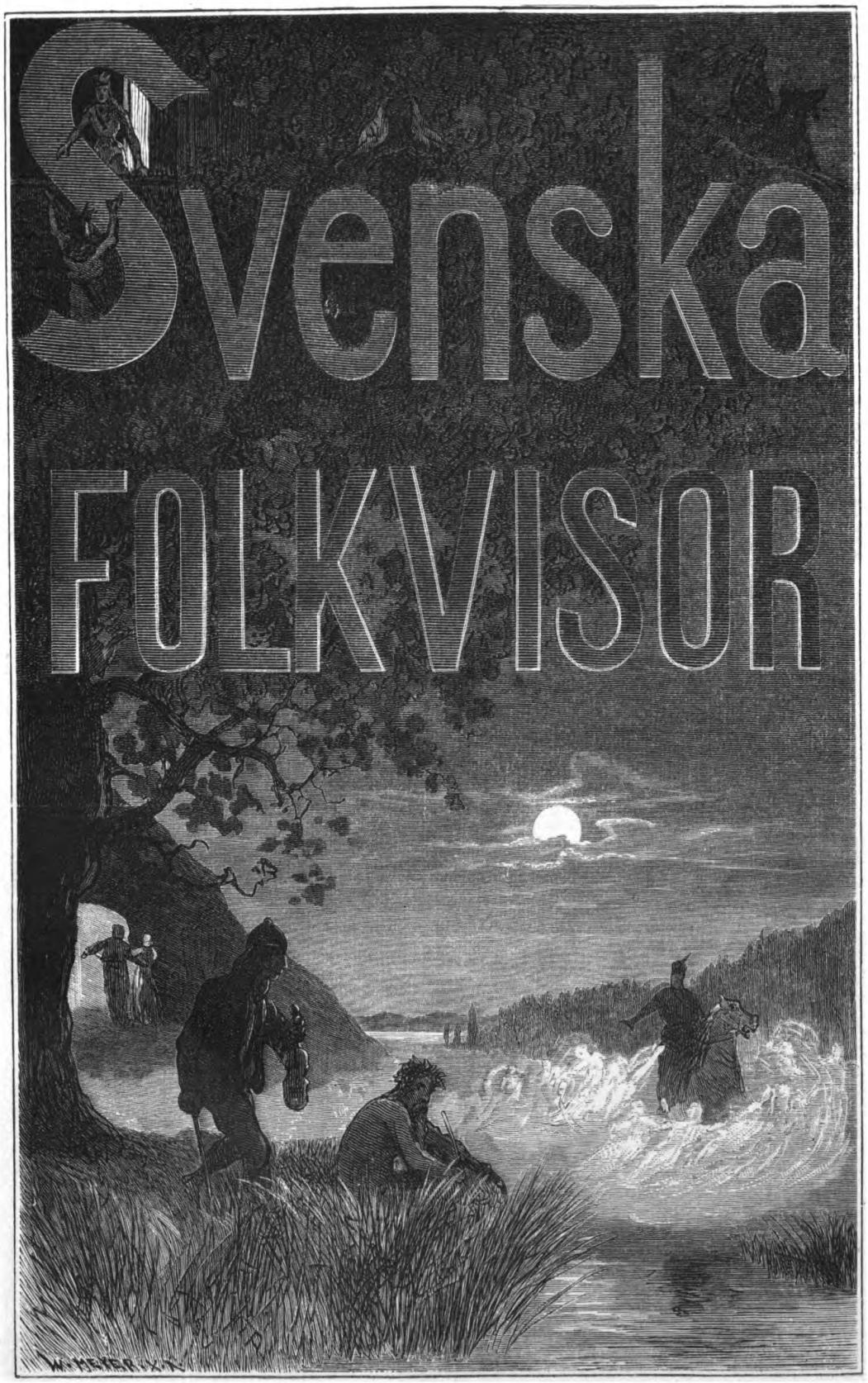
Svenska
FOLKVISOR
W. MEYER

SVENSKA

FOLKVISOR

UTGIFNA AF

E. G. GEIJER OCH A. A. AFZELIUS.

NY, BETYDLIGT TILLÖKAD UPPLAGA,

UTGIFVEN AF

R. BERGSTRÖM OCH L. HÖIJER.

STOCKHOLM
Z. HÆGGSTRÖMS FÖRLAGSEXPEDITION.

IVAR HÆGGSTRÖMS BOKTRYCKERI
1880.

BIBL. CODR. COLL. OMN. ANIM. TOXO

III.

MUSIK.

Anmärkningar öfver gamla nordiska sången.*

Uti inledningen till första delen af de svenska folkvisorna, utgifna af Geijer och Afzelius, har jag låtit yttra: 1) att de gamla nordiska visorna hade en egen skala, skild så väl från kyrkotonernas, som de moderna tonarternas, — 2) samt att denna skala vore gemensam för den skandinaviska, tyska, engelska och skotska folksången. Jag vill nu genom några anmärkningar upplysa och berigtiga dessa yttranden. Den gamla nordiska skalan är: *d, e, f, g, a, b, c, d, upp-* och *nedåt;* — så vidt den nämligen på klaveret kan uttryckas; ty äkta sångare och sångerskor bland allmogen, på hvilkas öron den moderna musiken ej haft någon inflytelse, taga i denna skala, efter hvad man kunnat iakttaga, tonerna *b* och *c* högre än vi. Huru de öfriga tonerna sväfva, kan jag ej ännu med säkerhet säga. Man borde, för att fullkomligt bestämma skalan, hafva hört och jemfört folksången i de flesta af rikets provinser. Undersökningen vore intressant. Men till att anställa den är jag för fattig, och hvem vill väl bestå kostnaden?

Jag förutser en invändning. Man skall säga: denna så kallade egna nordiska skala är ju ej annat än en transposition af kyrkoskalan i *a*, eller, såsom den vanligen kallas, den æoliska tonen? Genom hvad jag anmärkt om tonernas sväfning i den nordiska skalan, är redan detta inkast i sjelfva verket vederlagdt. Jag anmärker dock vidare: att man i de gamla äkta folksångerna aldrig skall finna en enda *öfverskridande* eller *förminskande* följd, t. ex. *f—giss; h—f; c—giss,* o. s. v. — svårligen ett 6 toners språng. Kan allt det samma sägas om kyrkoskalan i *a* och äro dessa skilnader blott tillfälliga? — Hela gången af modulationen visar dessutom en olikhet, som bättre låter sig kännas än beskrifvas. Slutfallen hafva många egenheter, hvilkas alla förändringar jag ej ens ännu, efter så lång tids sysselsättning med den nordiska folksången, tilltror mig att uppgifva. För våra dur- och moll-öron låta många af dessa besynnerligt. Ej så för allmogen, som vid dem är van och ännu för den moderna musiken mest förblifvit främmande. Vill man i de gamla visorna införa några af dessa förmenta förbättringar i melodien, som ett modernt öra skulle fordra, svaras ofta af den sjungande: herrn vill att vi skola sjunga på det nya viset. Jag har sjelf fått detta svar, så i Tyskland som i Sverige.

* Ur *Svea: Tidskrift för vetenskap och konst.* 1:a häftet. Upsala 1818. Sid. 78 o. f. (2:a upplagan, Upsala 1824. Sid. 100 o. f.).

Jag har haft tillfälle att jemföra en stor mängd af dessa melodier. Jag har i synnerhet fäst mig vid dem, som, derigenom att de i modulationer afveko från våra vanliga tonarter, uttryckte en originel karakter. Resultatet af denna jemförelse har varit, att deras grundskala är den, som jag här uppgifvit. Jag medgifver, att man i den minsta delen vanligtvis träffar den fullkomligt ren och utan främmande och senare tillsatser. Dessa tillsatser äro ofta af en sådan beskaffenhet, att jag ej alltid kunnat återställa sången till hvad jag ansett dess ursprungliga renhet fordra. Det har ej alltid varit möjligt att afgöra, om afvikelserna skolat sättas på en okunnig upptecknares eller sångares räkning, och jag befinner mig sjelf för nära hufvudstaden, för att ofta hafva tillfälle att höra den äkta sången ur folkets mun. Jag är öfvertygad att, om detta tillfälle gåfves, skulle de mesta af dessa störande afvikelser i melodierna af sig sjelfva försvinna, och visa sig såsom främmande tillsatser.

En djupare gripande anomali måste jag dock nämna. Det finnes för de gamla visorna ännu en skala, som jag i början höll för den rätta nordiska. Den är sålunda sammansatt: *d, e, f, g, a, b, a, h, c, d;* deremot nedåt alltid: *d, c, h, a, g, f, e, d.* Det vill säga, att om en melodi ej går öfver 6 toner, tages alltid lilla sexten; men går melodien öfver 6 toner, tages alltid stora sexten. Inledningstoner inblandas öfverallt, såsom i tonen *a,* t. ex. *a, giss, a;* men faller melodien, t. ex. *e, d, c, h, a, g,* så tages alltid bestämdt *g,* aldrig *giss,* och det till och med i de minsta figurer, såsom:

$\frac{1}{4}$	$\frac{1}{8}$	$\frac{1}{8}$	$\frac{1}{4}$
a,	*giss,*	*a,*	*g,*

om nämligen perioden slutar. Dissonanser förekomma aldrig, om ej såsom genomgående: och man skall härvid ej låta förvilla sig af sångarens förslagsnoter, hvilka göres med den största hvasshet. Många anse dessa orätt för stamnoter.

Denna nu nämda skalas egenheter återfinner man verkligen i de flesta gamla nordiska visor. Jag har likväl kommit från den tanken, att anse den för den ursprungliga. Den är dertill för mycket sammansatt, hvarföre jag vill kalla den för den *sammansatta skalan. När* och *huru* denna uppkommit af den förra enklare, vill jag ej åtaga mig att säkert bestämma. Jag tror dock att den uppkommit under medeltiden genom presterna.

Ju längre man kommer från hufvudstaden och in i landet, ju renare är i allmänhet folksången. — Man kan säga att koralsångens renhet efter dess *egna* skalor tilltager i samma förhållande. Allmogen sjunger ofta sina koraler förundransvärdt rigtigt, i synnerhet der intet orgelverk finnes. Det är merendels organisterna, som misshandla dessa koraler, hvilka dock äro det största, som den tyska musiken har att uppvisa; ty Luthers koral är vida skild från latinska sången. Sjelfva visorna sjungas alltid enstämmigt. Jag känner intet enda undantag från denna regel. *Ringlekar* äro de enda jag hört sjungas flerstämmigt af allmogen. Deremot sjungas visorna ej sällan med ackompagnement af en viol (eller nyckelharpa), men med en annan stämning än den vanliga. Den ackompagnerande rättar sig deri efter sångaren, att tonerna *b* och *c* i skalan blifva högre än i vår vanliga. Näst viol och nyckelharpa

är vallhornet det enda instrument, som jag vet varit i bruk bland svenska allmogen. Det brukas äfven att ackompagnera, och har högst 9 toner, ej andra än de, som tillhöra den omnämda skalan; *b* och *h* tagas med half betäckning på det hål, som tillhör denna ton. Andra vallhorn äro utan hål och brukas till rop och signaler. — Efter hvad här anfördt är om sättet att föredraga folkvisor, kunde det ej falla mig in att sätta dem flerstämmigt * eller någon del af dem, t. ex. det så kallade *omqvädet,* i kör, hvartill detta väl aldrig varit ämnadt. Deremot tillåta de gamla visorna, både genom sin natur och ett redan gällande bruk, instrumental-ackompagnement, och jag har gifvit ett sådant, i den tanke att ett ackompagnement, rätt behandladt, skulle kraftigare utveckla den originella karakteren af sången. Dertill fordras åter att strängt hålla sig vid den grundsats, att ingen ton må i ackompagnement förekomma, som ej hör till sångens egna, naturliga skala — samma grundsats, som gäller om den harmoniska behandlingen af kyrkotonerna. — Jag har i de nyligen utkomna begge häften af folkvisorna följt denna grundsats vid alla de melodier, hvilkas ålder och äkthet synas mig satta utom tvifvel. Någon gång har jag för jemförelsens skull lemnat både en modern och antik behandling af samma melodi. De rent moderna melodierna har jag naturligtvis ej gjort mig samvete af att handtera såsom sådana; men de flesta dock med hänseende till deras karakter, t. ex. *Ack hör du, liten Karin!* — I den första delen skall man i allmänhet, i dessa afseenden, finna mig mindre konseqvent. Det kommer deraf att jag, ehuru gammal, lärt något, sedan det skrefs.

Den här uppgifna skalan anser jag ligga till grund ej blott för den svenska, utan äfven för hela den skandinaviska folksången, som således i sina gamla lemningar enligt denna bör behandlas. Att det samma äfven skulle gälla om den engelska och skotska, är ett yttrande, som jag vid närmare betänkande hellre vill återtaga än bevisa. Deremot leda mig flere spår på den tanken, att denna slägtskap eger rum emellan den skandinaviska och gamla tyska folksången.

Jag är född i Thüringen, hölls tidigt till musik, spelte från 9 års ålder orgorna till den kyrkomusik, som om söndagarne uppfördes af skolgossar, handtverkare och bönder, hvarvid skolmästaren gjorde kapellmästaretjenst. Om hösten var fogeljagten ett af mina käraste tidsfördrif. Jag uppehöll mig då i skogen flere dagar, stundom 2 mil från mitt hem, ibland kolare. Några bland dessa voro mina bästa vänner; de kunde många sagor och en otalig mängd så kallade *Snapperlieder* — så benämnas folkvisor i min hemort. Att sitta hos dem i deras hyttor och höra på äfventyr om förtrollade prinsar och prinsessor, under det den nattliga vinden susade i de uråldriga träden — trakten var mellan Oberschönau och Sturtzhausen — gaf mig ett nöje, som jag ännu påminner mig med en vällustig rysning. I synnerhet kommer jag

* En fyrstämmigt satt melodi finnes likväl af mig under n. 7 i första delen af folkvisorna. Jag behandlade den så för ros skull, emedan den på detta sätt liknade en gammal, hvad man kallar, Rundgesang; och emedan sjelfva melodien, enligt min öfvertygelse, är ej en af de rätta och äkta, och behöfver ännu, efter flere undersökningar, rättelser, innan den med säkerhet kan bestämmas.

i hog en dialogiserad saga om en prinsessa, som förvandlades i en fogel och fängslades i bur. Detta tillstånd skulle vara, till dess hennes älskare, hvilken naturligtvis var en prins, skulle under hvad skepnad som helst åtnjuta hennes högsta gunst. En medlidsam trollqvinna förvandlar älskaren i en domherre, på det han måtte kunna uppsöka den sköna. De älskande träffas efter många äfventyr, vilkoret uppfylles, förtrollningen upphör och i detta ögonblick instämma begge ömsesidigt i en kort sång, hvars melodi outplånligt fäst sig i mitt minne, ehuru jag alldeles förgätit orden. Melodien var sådan som den här finnes anförd:

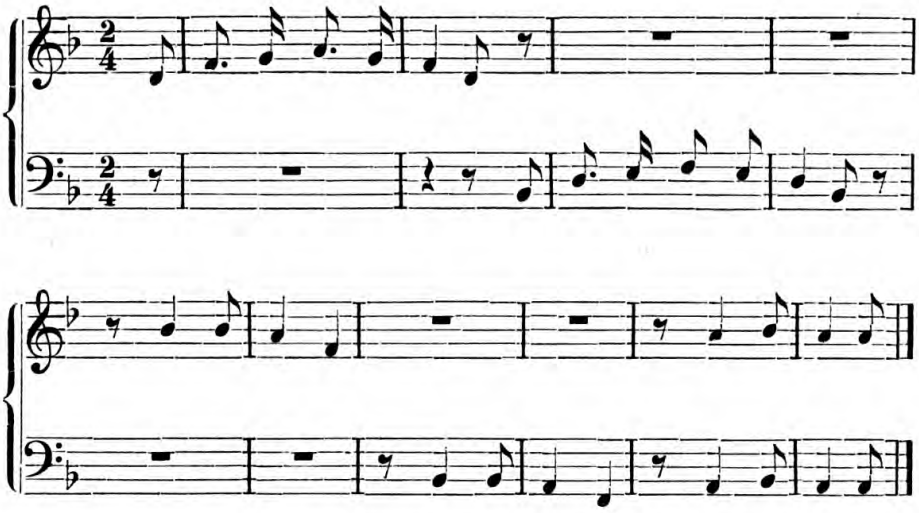

Jag påminner mig äfven melodien till en dans från Thüringen. Jag hörde den der ofta bland folket vid deras bröllop, då man efter gammal plägsed dansade kronan af bruden. Jag bifogar den äfven:

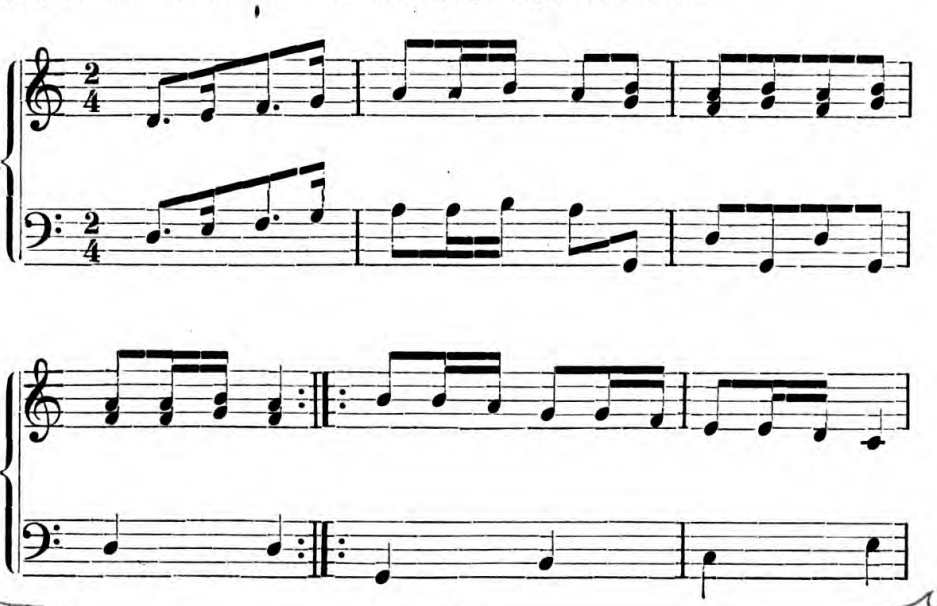

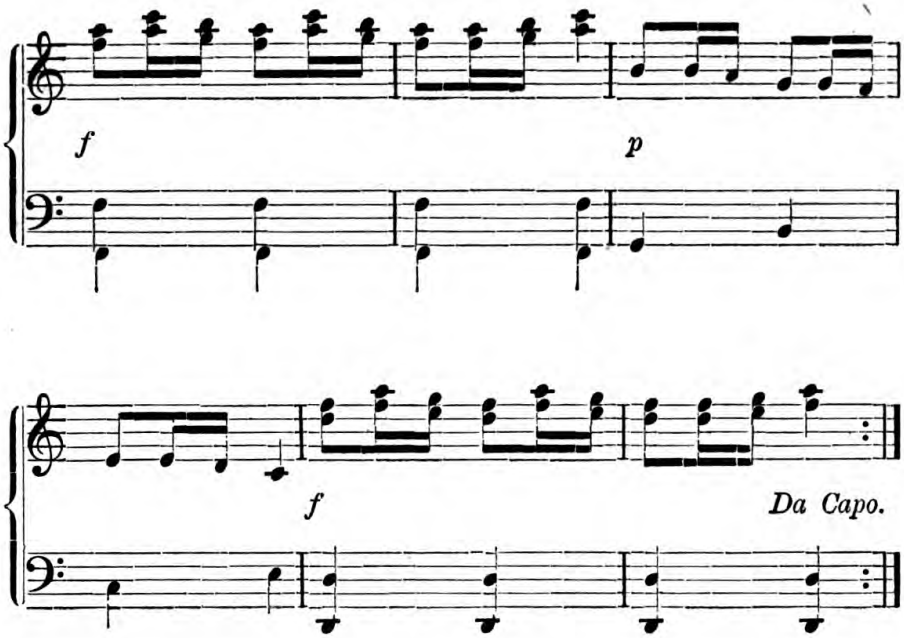

Vid de takter, som äro betecknade med *forte*, instämde hela menigheten med skri. Begge dessa melodier äro i samma skala, som den jag angifvit ligga till grund för den nordiska folksången.

Att den lappska sången, ehuru till karakteren helt olika, dock — enligt allt, hvad jag af den känner — rör sig inom samma grund-tonart, som den nationella svenska, är äfven en underrättelse, som ej skall sakna intresse. På 1780-talet kommo några lappar med renar till Stockholm. De befattade sig med att spå, hade trummor, pipor och ett slags viol, samt äfven ett instrument, som liknade trumpet-marin. Dessa lappar besökte mig under sitt vistande i staden ofta, nästan hvar eftermiddag, trakterades med kaffe, bränvin och tobak, hvaremot de regalerade mig med spådom och musik efter deras sätt. Fingo de intet eller för litet till bästa, så bekom jag straffsånger. En af dem talade väl svenska. De voro tvenne mans- och trenne qvinspersoner. All deras sång föreföll mig som improvisation, hvilken de beledsagade med olika åtbörder. Deras melodi var mer deklamation, än långsam, än hastig; än deklamerade en alldeles ensam, än alla tillsammans. Stundom gränsade denna mimiska deklamation till det mest sublima. Den deklamerande tycktes rasa, hans tal flög som ljungelden. I synnerhet var detta fallet, då han föll i en spådom om det tillkommande. Introduktionen, som alltid rättade sig efter ämnet, var vid dessa tillfällen högst imponerande. En enda sjöng långsamt med ackompagnement af deras instrument, men stundom blef sången flerstämmig. — Efter mycket besvär och upprepadt åhörande fann jag, att den harmoniska följden af deras modulationer var ungefär sådan, som följande bilaga utvisar:

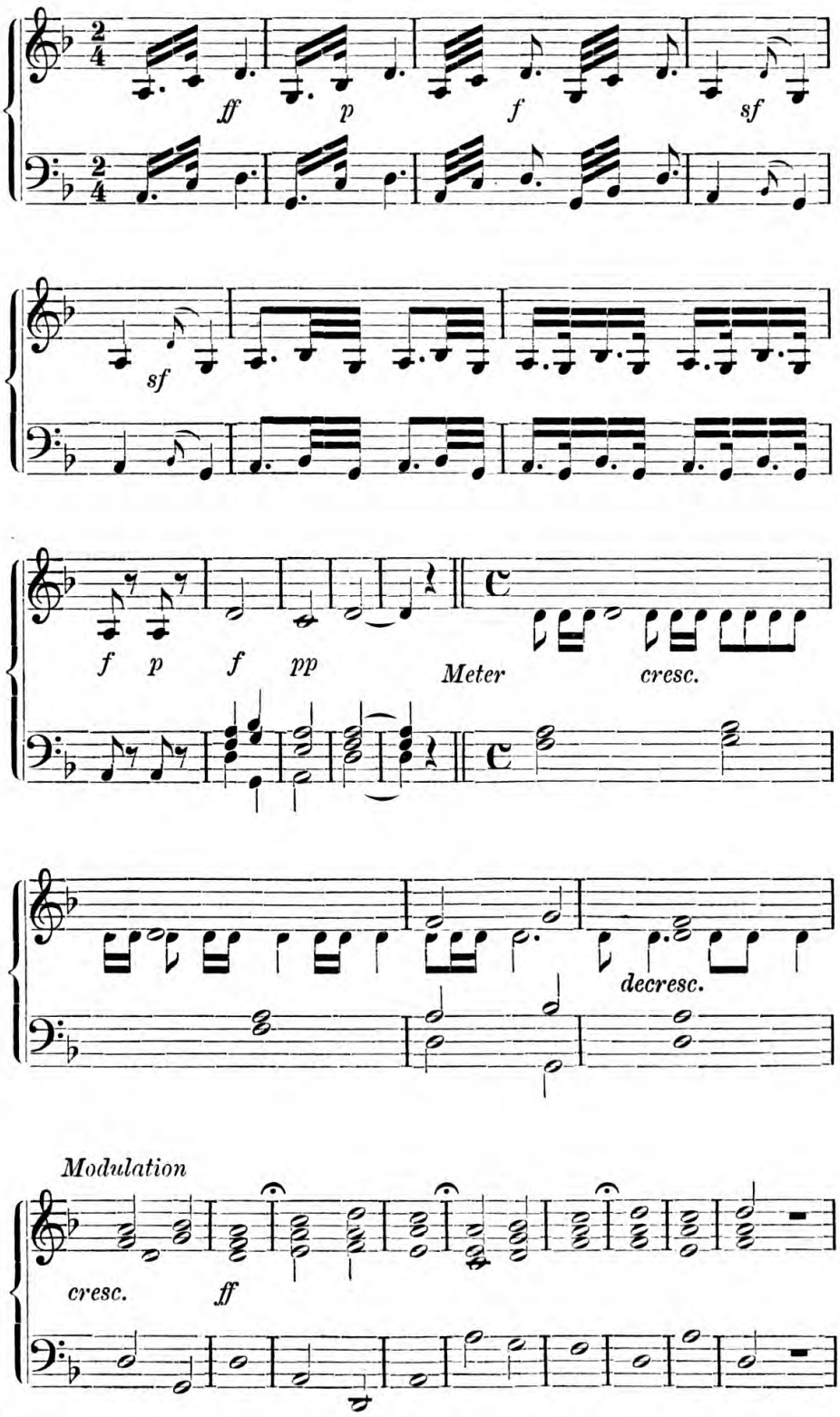
ff
p
f
sf
sf
f
p
f
pp
Meter
cresc.
decresc.
Modulation
cresc.
ff

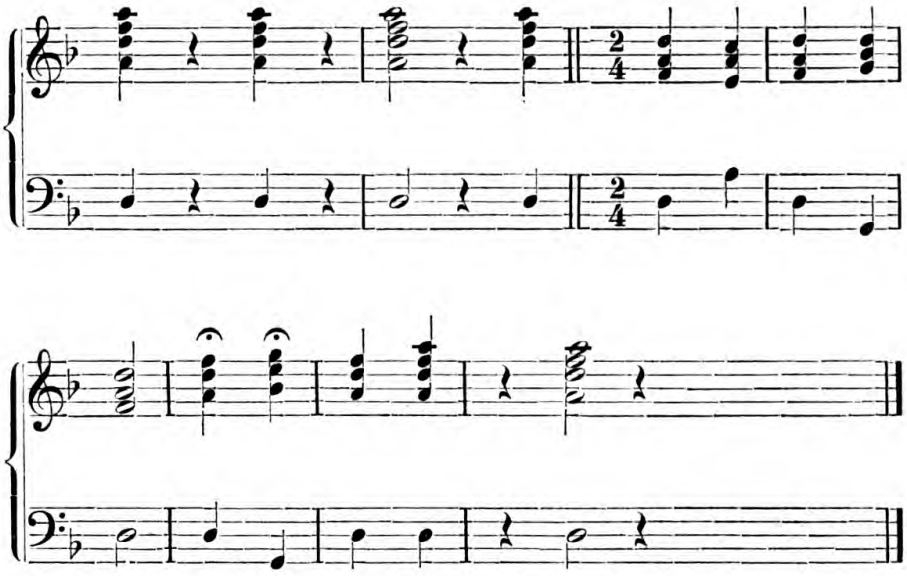

Här har jag äfven börjat med en af dessa intrader. Vid det sista *fortissimo* upphäfde de alla med höjda armar ett skri. Åtskilliga takter förlängdes till 4 och 8 takters tid. Tvenne särskilda finalkadenser kunde jag bestämdt urskilja. Dessa stå upptagna vid slutet. Dock tyckte jag mig märka att de nyttjade den sista i en högtidligare mening. För öfrigt gälde om deras sång, hvad jag redan anmärkt om den nationella svenska. Man hörde aldrig någon *öfverskridande* eller *förminskande* följd. Ännu en egenhet var att modulationen från *d* till *f* aldrig förekom. — Kapellmästaren *Naumann* var den tiden i Stockholm och hörde dessa lappar flere gånger. Sedan vi åhört dem och jag upptecknat egenheterna i deras modulation, sade han en gång med ifver: *Sonderbar! — Rohe Nationen, die keinen Begriff von Musik haben, beschämen Musiker von Profession.* Om jag ej haft för mycken aktning för *Naumann,* skulle jag svarat med *Reichardt's* ord (*Musik. Kunst-Magazin* 1. B. s. 6.) *Halbes Studium der Kunst entfernt von der Natur. Nur ganzes Studium bringt erst wieder der Natur nahe.* Men här må dessa ord stå på sitt ställe.

Man kan för öfrigt ej nog förundra sig öfver den stora okunnighet, som öfverallt röjer sig hos dem, hvilka skrifvit öfven den nordiska nationalmusiken. — Så finner man uti *Deutsche Monatsshrift,* 2:ter B., Berlin 1792. en afhandling: *Ueber die National-Musik einiger Nordischen Völker,* hvarest det sid. 126 säges: *Der Schwede hat ganz und gar keine National-Musik, sein Loos ist andern nachzuahmen. Der Däne hat einige vortreffliche Melodien, man muss aber nicht vergessen, dass die meisten ursprünglich Isländisch sind.* I allt detta har förf., som signerat sig D. M., fullkomligen orätt, ty att svenskarne hafva en både alldeles egen och förträfflig nationalmusik, är redan tillräckligt bevisadt; danskarnes deremot anser jag vara ursprungligen svensk, och hvad isländska musiken angår, har jag icke haft tillfälle att om den samma inhemta någon kännedom; dock tror jag, att äfven den till sitt ur-

sprung är svensk eller norsk, emedan, som man vet, svenskar och norrmän i 9:de seklet först befolkat denna ö.

Samma okunnighet och skefhet i omdömet om nordens nationalmusik finnes i *C. F. D. Schubart's Ideen zu einer Ästestik der Tonkunst,* Wien 1806, s. 240, hvarest, då förf:n omtalar Sveriges och Danmarks musik, han yttrar sig: *Diese beyden Königreiche haben nie Epoche in der Tonkunst gemacht: der Geschmack anderer Nationen hat sie in der Musik geleitet;* samt då han särskildt talar om Sveriges, så förnämt säger: *Schweden hat indess doch einen Nationalgesang; doch dieser Nationalgesang ist so unbedeutend, dissonirt so sehr mit dem Stimmeisen der Natur, dass es den Leser langweilen würde, wenn ich ihm nur ein einziges Schwedisches Beyspiel vorlegte.* — Denna okunnighet hos utländingen om vår nationalmusik torde dock kunna förlåtas; men att vi sjelfva till den grad förakta våra gamla och härliga nordiska sånger, att vi icke en gång bemöda oss att lära känna deras originella skönhet och natur, utan hellre med största begärlighet lära oss, att eftergnola franska vaudevilles, airs, chansons, och mera dylikt, det kan aldrig förlåtas! — Ej under då om utländingen påstår, att vår musik blott består i efterhärmning!

Hæffner.

För att sluta denna första samling af vår forntids sånger återstår blott — sedan herr *Geijer* uti inledningen och den senare afhandlingen om omqvädet tecknat folkpoesiens karakter och historia, — att här lemna några upplysningar om dess senaste öden; angifva källorna och på det förbindligaste nämna dem, hvilkas bidrag riktat våra samlingar för dessa sista tvenne fortsättningar derutaf.

Det var först under sista delens tryckning, som utgifvarne blefvo närmare bekanta med Englands och Skotlands dyrbara förråd af samlade forntidssånger. Jemförelsen af *Percys, Jamiesons, W. Scotts* samlingar och i synnerhet den senares upplysningar till hvar sång, med våra traditioner och sagor, romanser och folkmyter, är så mycket vigtigare, som den tydligen bestämmer deras ålder längst fram i medeltiden, till hedendomens och kristendomens första strid, — en tid, då nordmannaspråket och nordens vikingsfarare hade ett hem på hvar och en af Nordsjöns och Östersjöns öar och stränder. Då denna gemenskap upphörde och småningom, med kristendomens stadgande, folken blefvo roligare sittande, hvar på sin strand, förgingos dock ännu icke de gemensamma sångerna och sagorna, men utbildades hvar och en, tillika med landets språk, och antogo småningom, under traditionernas fortgång, något af det folks karakter, hos hvilket de fortplantades. Härutaf kan förklaras, hvarföre så många sånger äro gemensamma för alla dessa folk. — Härutaf den mängd af lika ord, som finnas i de engelska, skotska och skandinaviska visorna; ja, ofta förekomma i de skotska romanserna hela strofer så lika vissa af vårt språks dialekter, att en bonde, i synnerhet från Jemtland, Vestergötland och Vermland, skulle förstå dem. Vi hafva trott oss

göra allmänheten ett nöje, då vi för jemförelsens skull infört i 3:e delen några verbala öfversättningar af skotska sånger.

Huru folkvisan blifvit det, och dess öde ifrån den tid hon i den bildade verlden, blott någon gång som en kuriositet, blef ihogkommen, eller af fornforskare en och annan strof, med samma sinne som en gammal stenristning, läsen och förvarad; samt hvad Europas öfriga nationer gjort att rädda från glömskan sin forntids minnen, kan inhemtas af herr *Geijers* inledning, — men hvad våra landsmän gjort för detta ändamål, var oss då icke ännu bekant. De handskrifna samlingar, som legat undangömda på Kongl. Biblioteket i skåpen n. 32, 33 och 34, öfver hvilka kataloger ännu ej hunnit blifva upprättade, af hvilka en först finnes nämd af herr bibliotekarien *Hammarsköld* i Upsala Litteratur-tidning 1813 n. 12, vittna, att äfven Sverige i alla tider egt vänner af litteraturen, som insett vigten af ett sådant företag. De märkligaste af dessa samlingar äro följande trenne:

1. Ett manuskript på papper uti aflång oktav. Hvart ark är utmärkt med en bokstaf i nedra kanten, hvilket fortsättes med samma stil till något mer än halfva boken och har på F-arket namnet *Harald Olofsson.* Vid slutet af följande visan, som är skrifven med en annan hand, står årtalet 1572 och vid sista visan af samma hand 1573.

2. En pappershandskrift i oktav, har till permar ett grönmåladt pergamentsmanuskript och derå skrifven titel *Wijse Book.* Stilen oredig och synes vara från samma tid som den förra.

3. En samling i qvart, med redig piktur skrifven, synes vara från 1600-talet. Utanpå permen står följande titel: *Några gamble Wijser aff allehande Slagh, midh sin eigen gamble* och *Enfaldige Composition, aldeles förvtan någor ändring eller Emendation, såsom dhe öffver kombne och vthi hastigheet afskrefne äre.* Af denna samling äro varianterna sid. 215, 224 i 2:a delen, samt till n. 94, 95 och 98 i 3:e delen anförda.

Af dessa förråd, bland hvilka äfven finnas åtskilliga större metriska stycken af sagor och eddiska myter, tillika med det, som herr *Rääf* under fleråriga forskningar i södra orterna samlat, kunna vi hoppas ett vigtigt bidrag till medeltidens historia och litteratur.

Flere af Tysklands och Danmarks berömda litteratörer hafva, så väl i enskilda bref till utgifvarne, som i allmänna journaler, lemnat första delen af denna samling sitt bifall och en granskande uppmärksamhet. I synnerhet må nämnas herr professor *Nyerups* i Köpenhamn 1815 särskildt tryckta afhandling, kallad: *Kort Udsigt over de af A. A. Afzeiius og E. G. Geijer udgivne Svenske Viser fra Middelalderen med Henvisning til de til dem modsvarende Danske.* *

* Sid. 11 af denna afhandling rättas den uppgift, som af missförstånd blifvit gjord uti inledningen till visan n. 17, att den färöiska traditionen skall hafva blifvit upptecknad på Färöarna: den är deremot tagen ur den samling af färöiska visor, som en infödd färöbo, *Svabo,* gjort och hvilken finnas på Kongl. Biblioteket i Köpenhamn. Men vid anmärkningen, sid. 13, om visan n. 20, Konungabarnen: *Da Visens Original er tydsk og fra det 16de Aarhundredet kunde tvivles om den hører med i en skandinavisk Visesamling* — få vi åter anmärka, att uppteckningar af denna visa, såsom en allmän folkvisa, finnas i våra samlingar på Kongl. Biblioteket från 1500-talet, och att således herr *Pr. Nyerup* äfven här

Såsom de gamla kumbel och bautastenar mest äro att finna på hedar och vildmarker, så måste ock dessa forntidens minnen sökas på aflägsna orter; och de så kallade obildades minnen äro de stenar, i hvilka de äro inristade, och hvarur de ej utan svårighet kunna läsas och samlas. Då största delen af denna samling på detta sätt uppkommit, är lätt att inse, det sådant ej kunnat ske utan möda och flere personers biträde, som för samma sak varit intresserade. Af dessa må i synnerhet med erkänsla nämnas: bröderna *Wallman* *, som från Östergötland meddelat de flesta från denna landsort införda visor, upptecknade efter tvenne i hela bygden ryktbara sångerskor: *Maria Hansdotter* och soldatshustrun *Natterberg* i Slaka socken: de melodier, som äro meddelade efter den förras sång, äro upptecknade af den berömde musikkännaren dr. *Strufve* i Norrköping; och den senares af herr *Grevilli* med omsorg och noggrannhet samlade. För upptecknningarna ifrån Småland hafva vi att tacka herr brukspatron *Ehrenpreutz:* från Vestergötland, herr pastor *Selander;* och från Norrland, k. hofpr. pastor *Dillner,* af hvars kännedom och nit vi ännu hafva mycket att hoppas för fortsättningen af våra efterforskningar. De med sina sköna melodier i Nerike upptecknade traditioner äro meddelade af vår för allt godt nitälskande *Franzén,* och oss så mycket kärare, som de försäkrat oss om dess bifall och deltagande i framgången af detta företag. **

För harmonien äfven till de här upptagna melodier hafva vi att tacka herr hofkapellmästaren *Hæffner,* med undantag af n. 66, 75 och 99, hvilka äro af en annan hand. Att ej för mycket öka kostnaden, hafva vi för dessa tvenne, såsom för de kommande delar beslutat att med harmoni lemna ett inskränktare antal af melodier, men de öfriga utan, öfvertygade att de, som det förtjena, ej skola af musikälskare blifva förgätna.

Som tiden, då en ny fortsättning af denna samling kan gifvas, är obestämd, ock ovisst om samma plan dervid kommer att följas, så öfverlemna vi härmed dessa trenne delar, såsom för sig ett fulländadt helt, i den vördade allmänhetens händer, — och då vårt ändamål varit befrämjandet i fosterländska litteraturens kännedom, kunna vi ej tvifla om dess fortfarande bevågenhet.

Stockholm den 8. November 1817.

A. A. Afzelius.

mäste låta gälla sin goda anmärkning sid. 3: *Neppe skal denne mærkelige Identitet forklares deraf, som vare de Oversættelser fra det ene Sprog i det andet. Deres Hjem maa icke søges i nogen enkelt Provinds, men hele Skandinavien er deres Vugge...*

* Med dem lär allmänheten framdeles få göra en närmare bekantskap, då snart deras betydliga samlingar af svenska folklekarne äro färdiga att läggas under pressen.

** »Utgifvarne af Sv. Folkvisor 1814—16 hafva glömt omnämna att jag till deras arbete bidrog med 70 romanser, de flesta med melodier», har RÅÅF anmärkt. *Jfr L. F. Rääf af Småland,* utg. af AHNFELT, sid. 18. (Not af B.)

I.

Den bergtagna.

I.

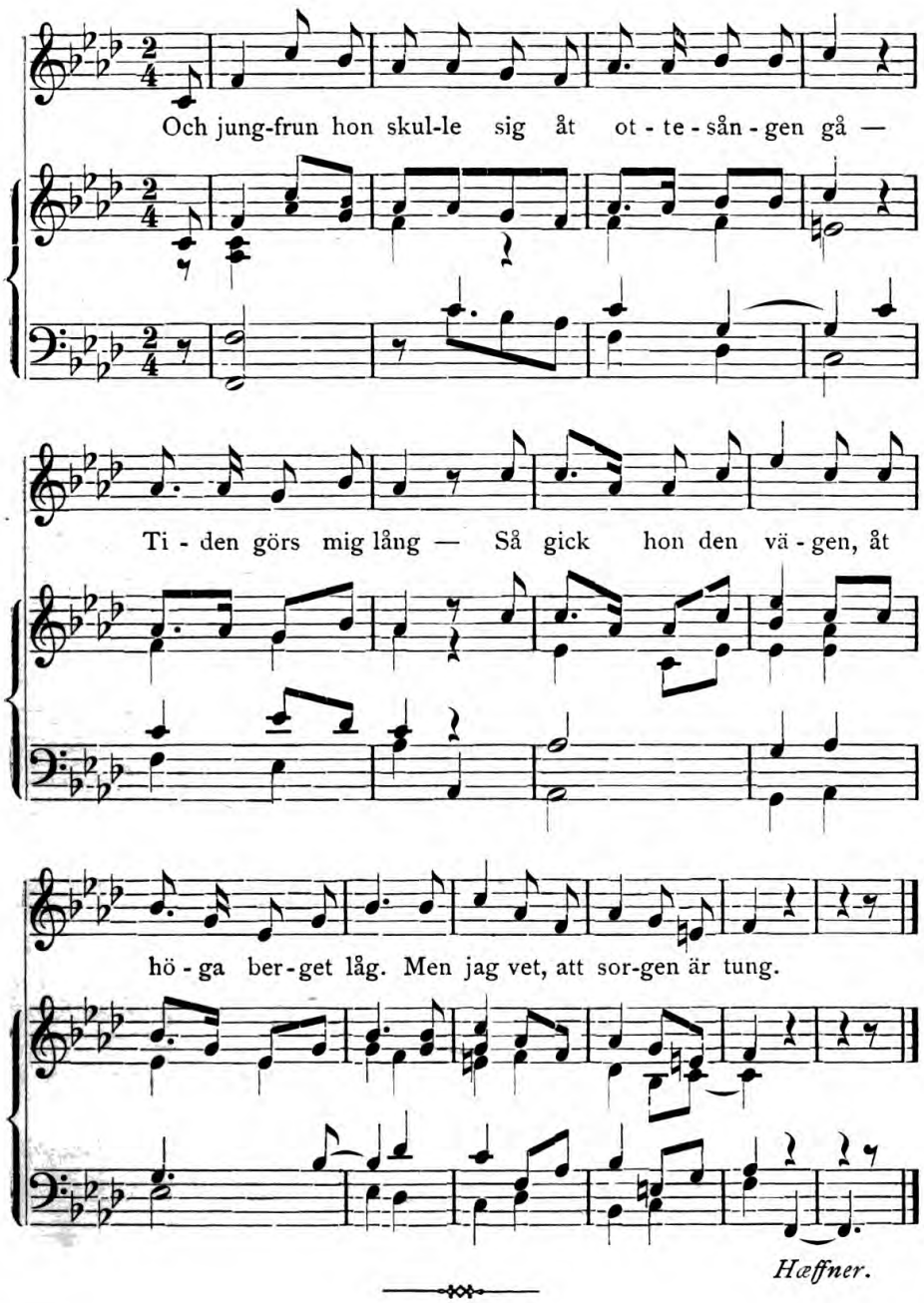

Hæffner.

I.

Den bergtagna.

2.

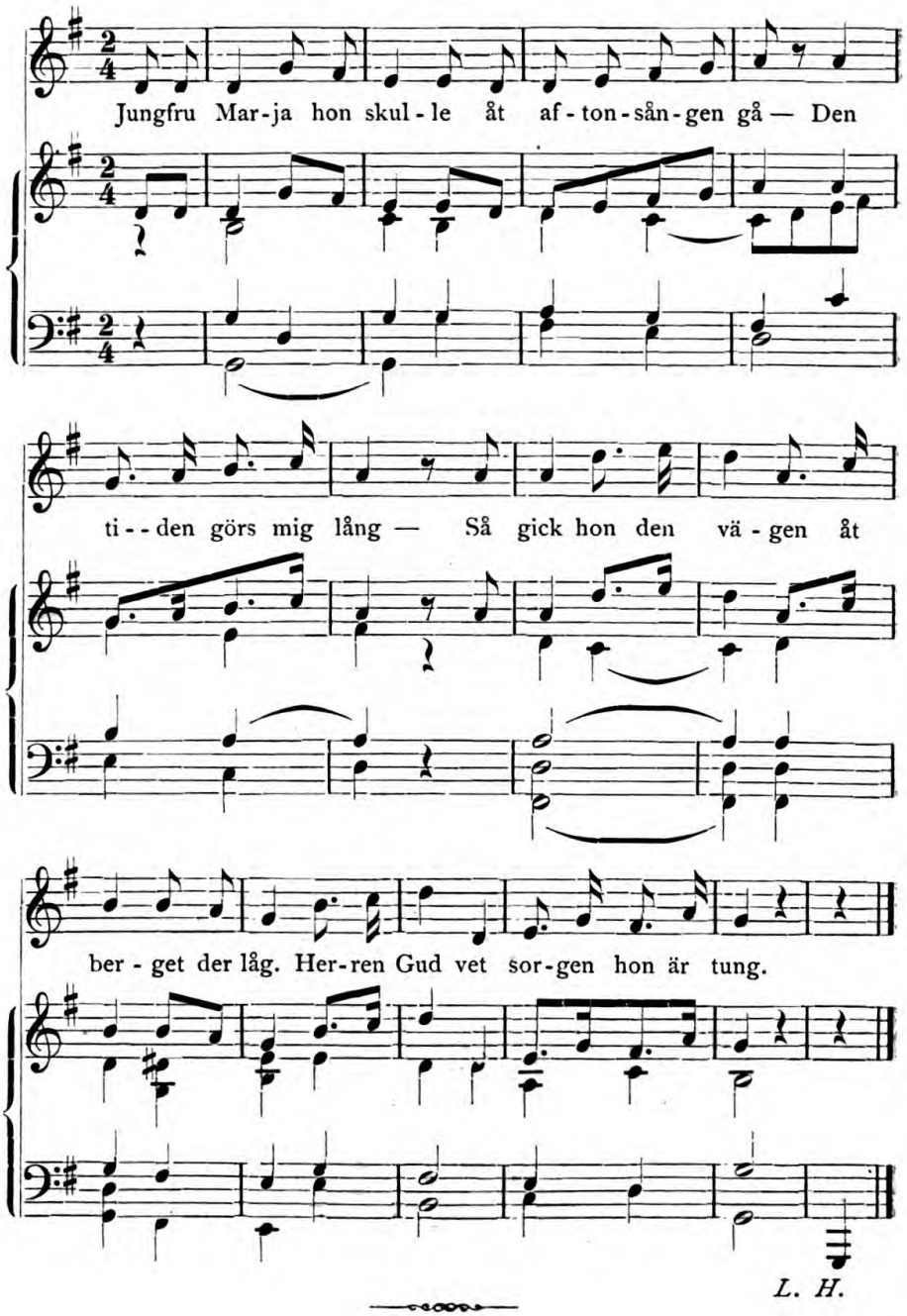

L. H.

I. *

Och jungfrun hon gick sig åt ot - te - sång — Löf och hal - lon-

qvist! — Så tog hon den vä - - - - gen, som

minst var lång. Ty hon bär en hjer - te - lig ån-ger.

L. H.

2: 1.

Herr Hillebrand.

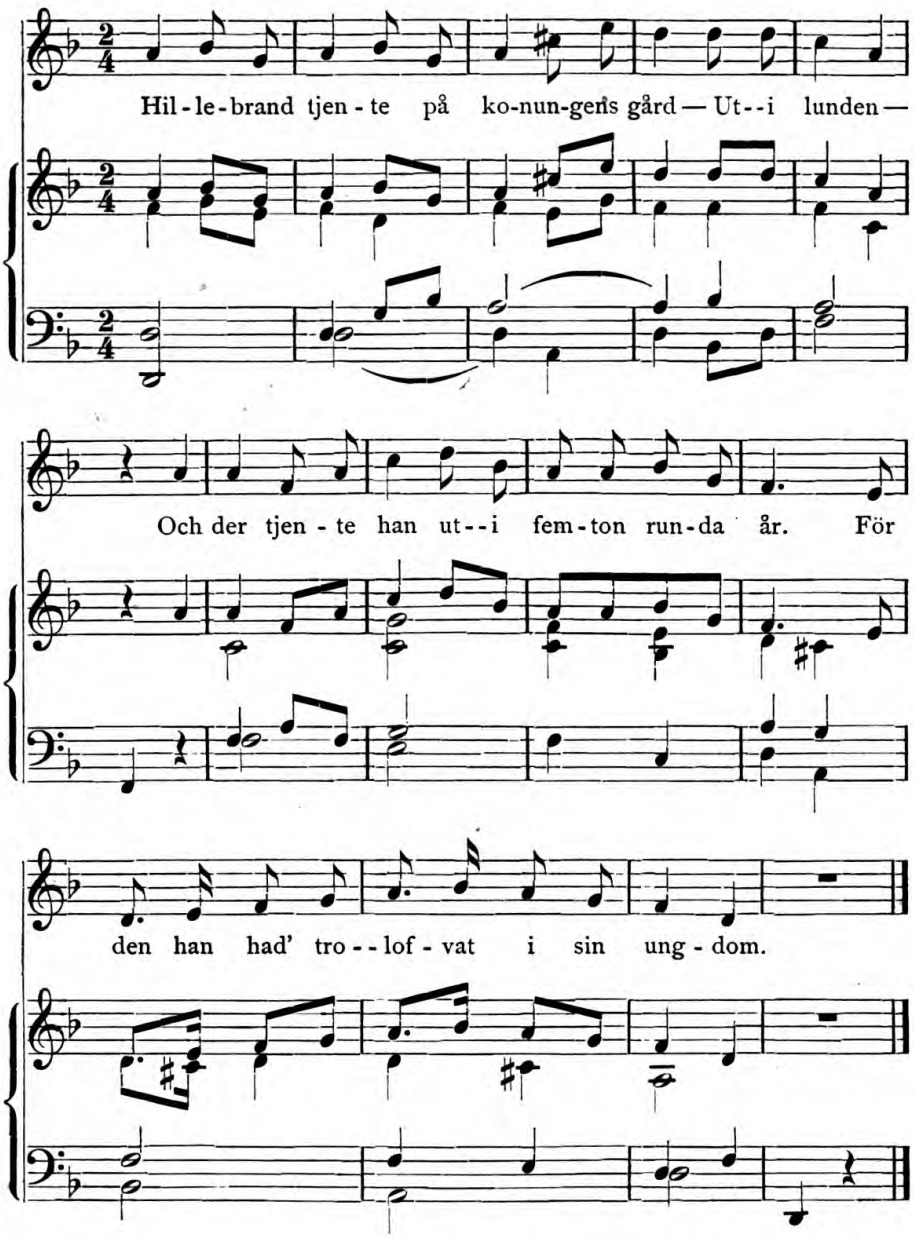

L. H.

2: 2.

Herr Redebold.

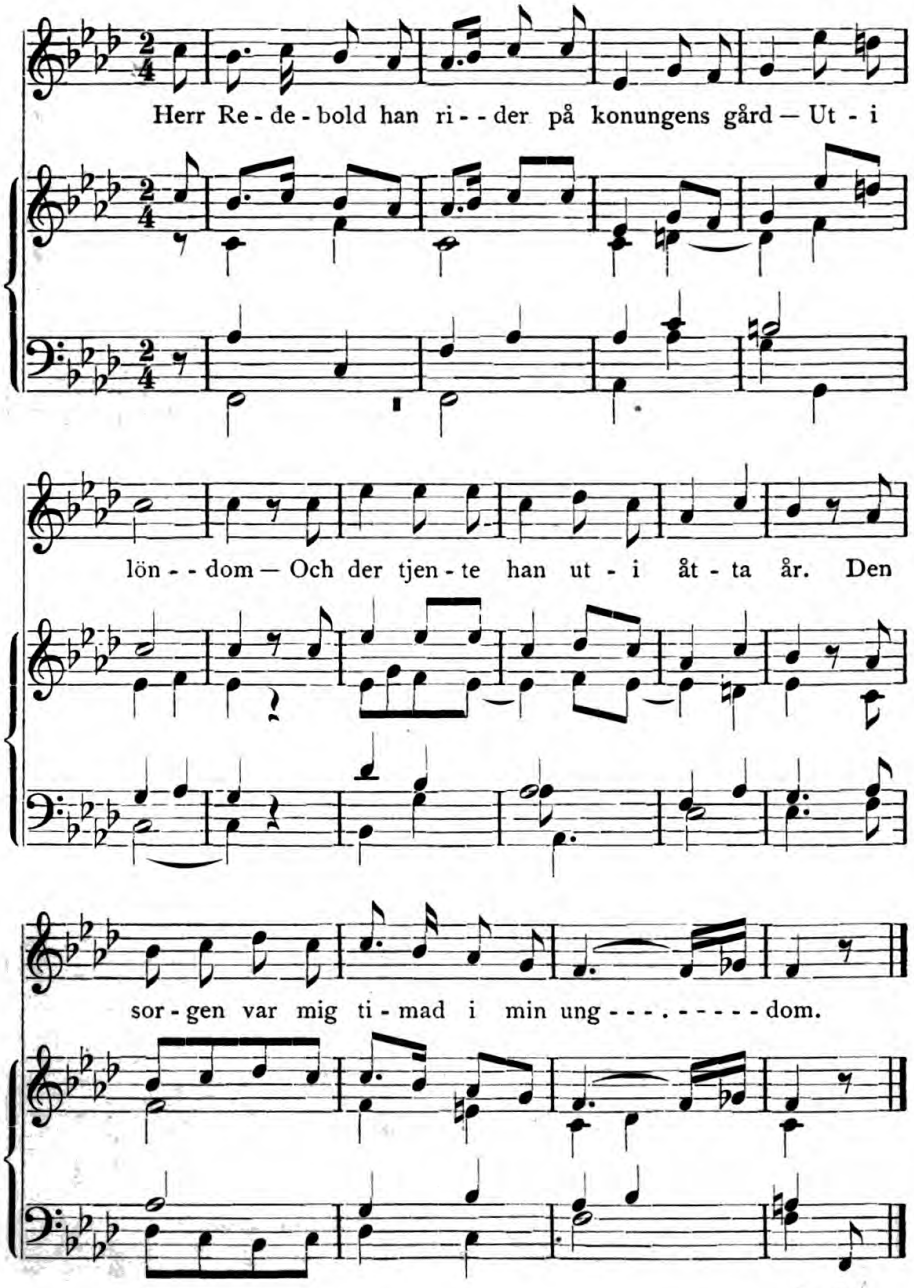

L. H.

3.

Liten Karin.

1.

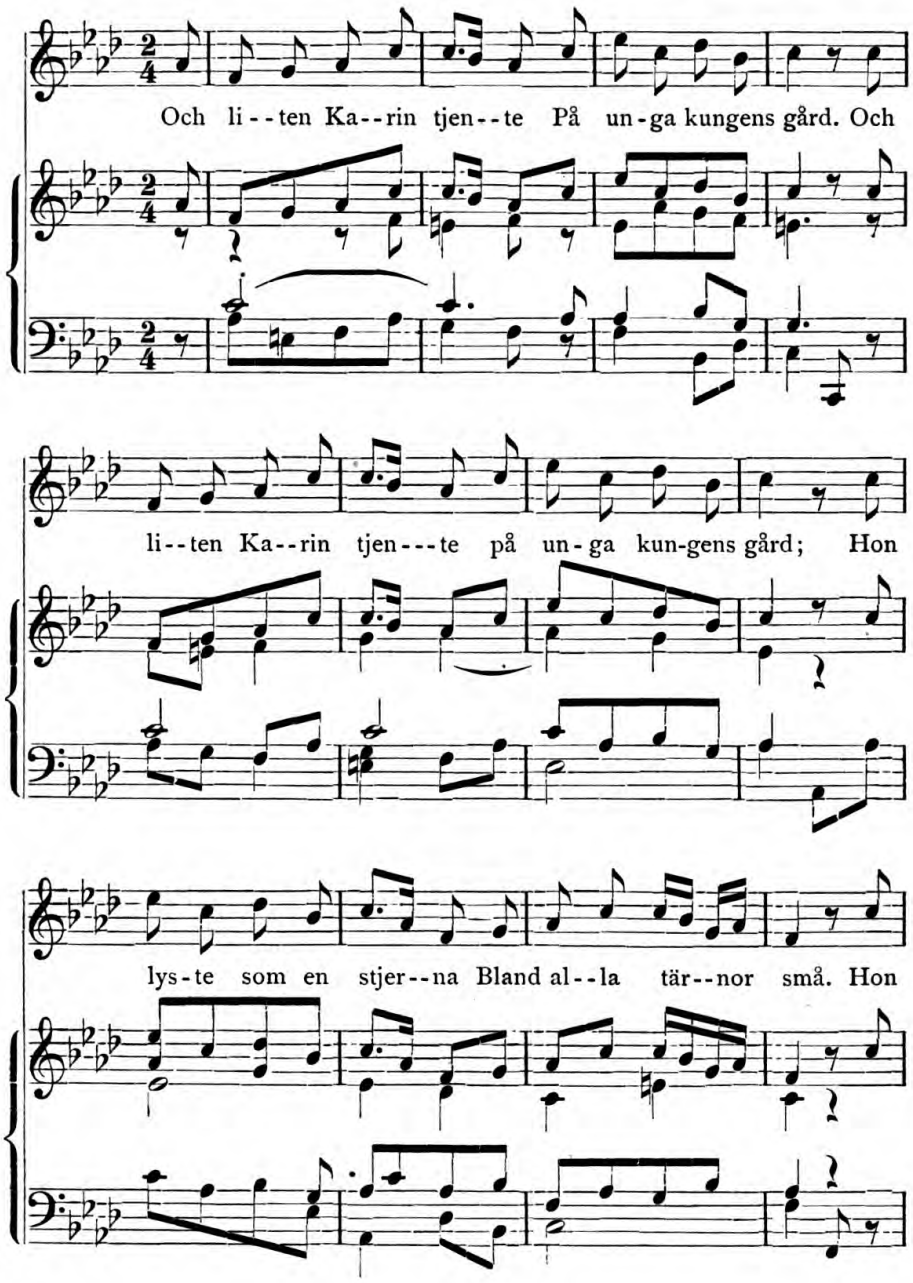

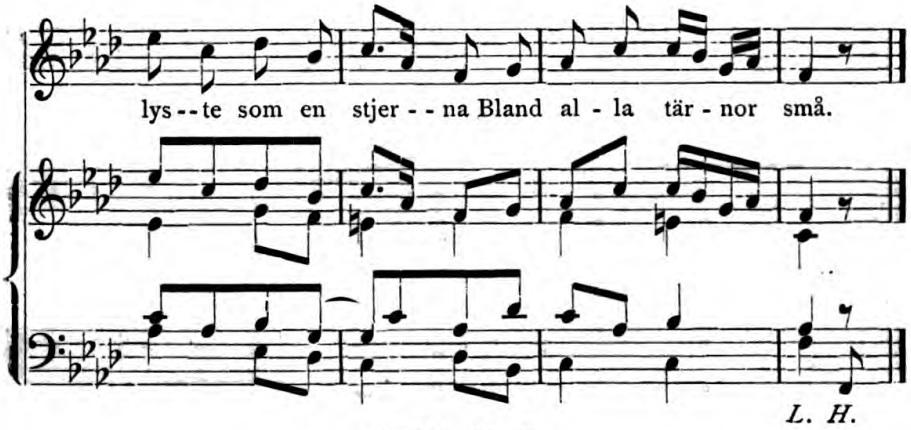

4.
Kämpen Grimborg.
a.

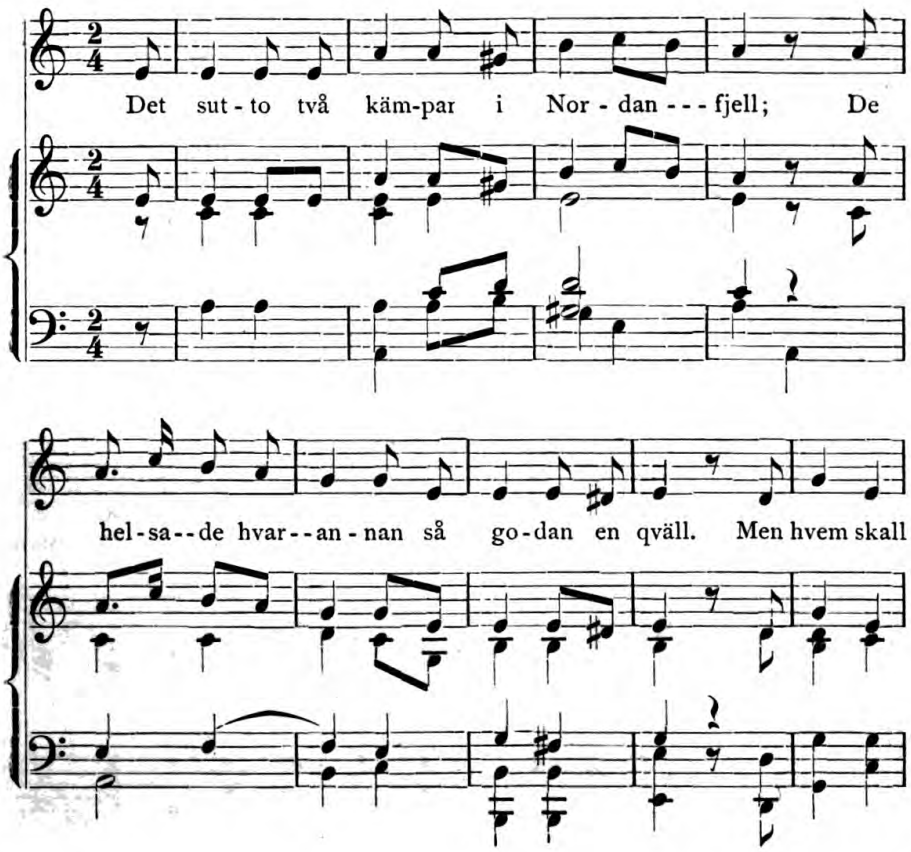

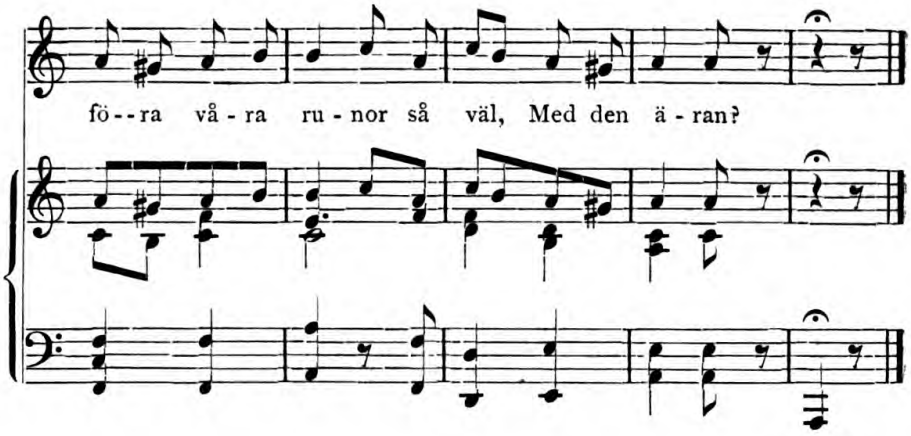

L. H.

4.
Kämpen Grimborg.
b.

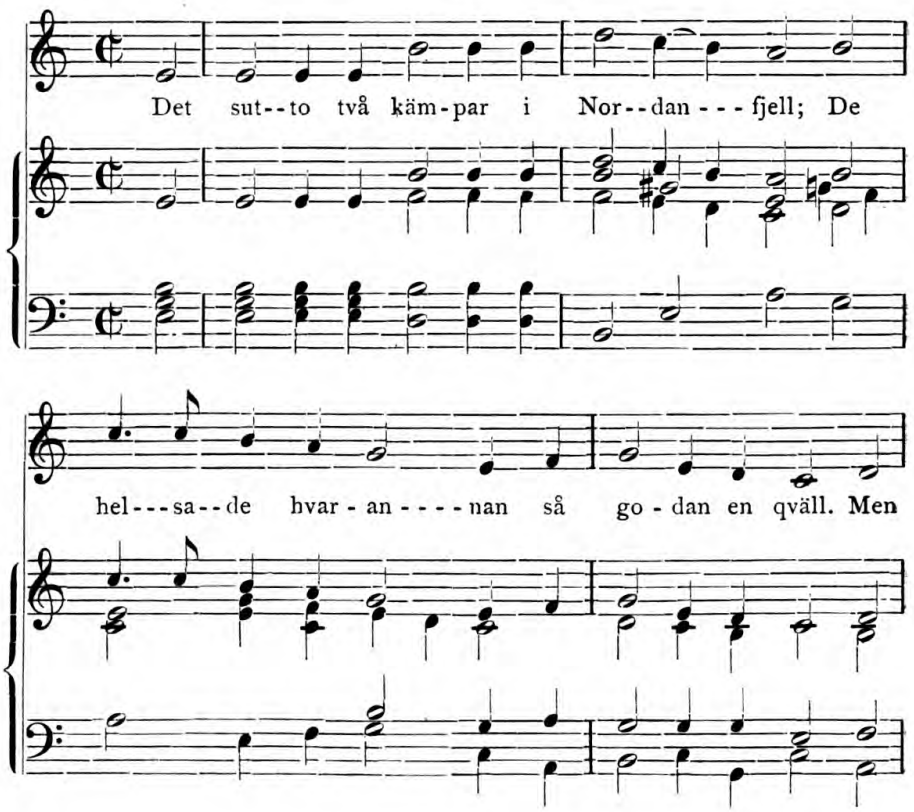

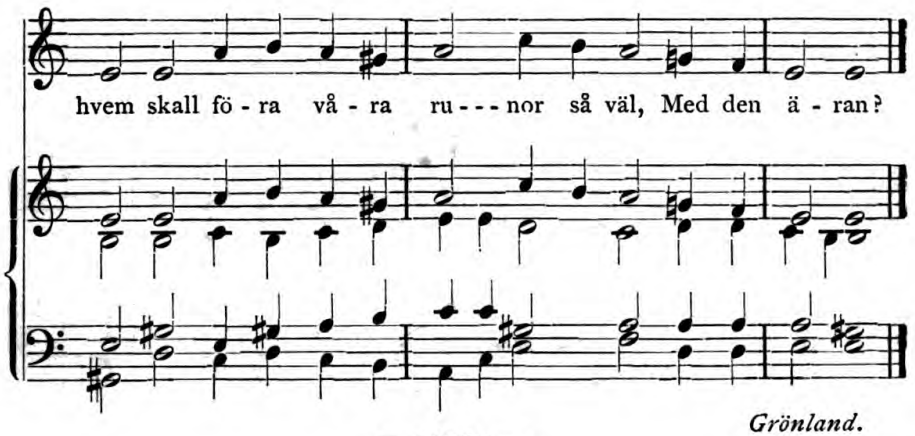

Grönland.

5.

Skön Anna.

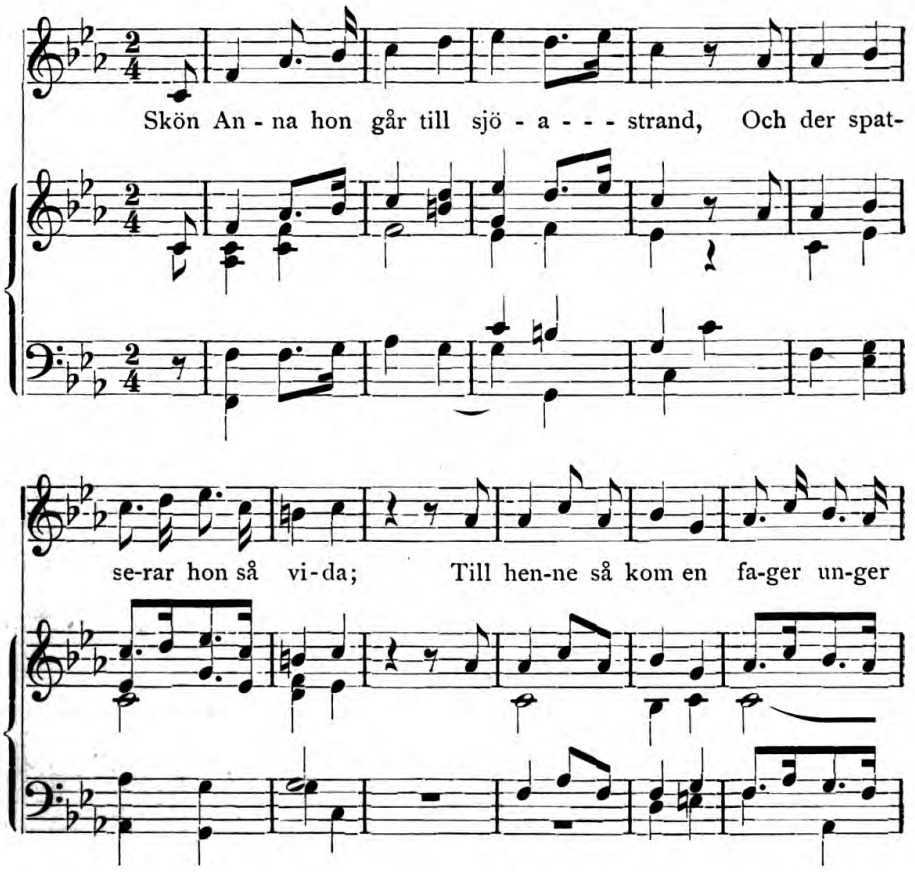

5.* SKÖN ANNA.

man, Han hel - sa - de på hen - - ne så bli - da.

L. H.

5.*

1. Skön An - na hon går sig åt sjö - a - - - strand, Hon
2. "God dag, lil - la An - - na, så fa - ger och fin, En

skå - dar sig om så vi - da; Till hen - ne så kom det en
bön jag nu må be - gä - ra: Om du vil - le föl - ja af

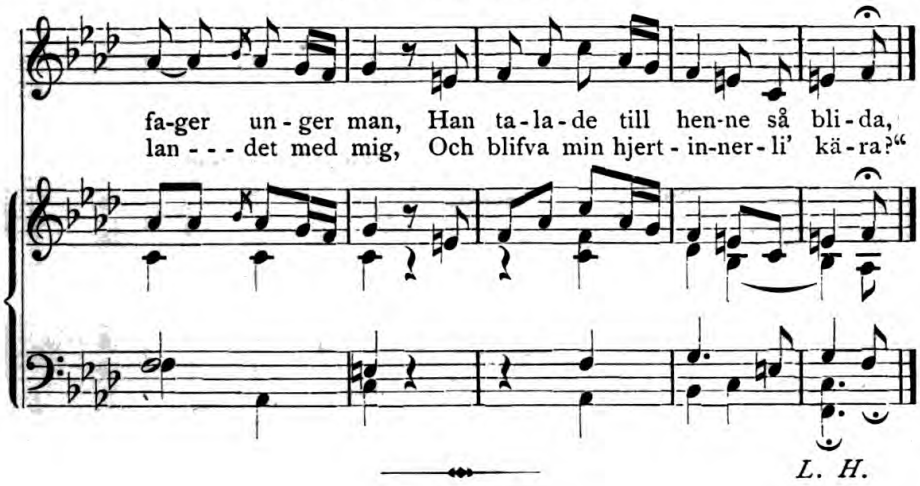

6.

Sorgens magt.

I.

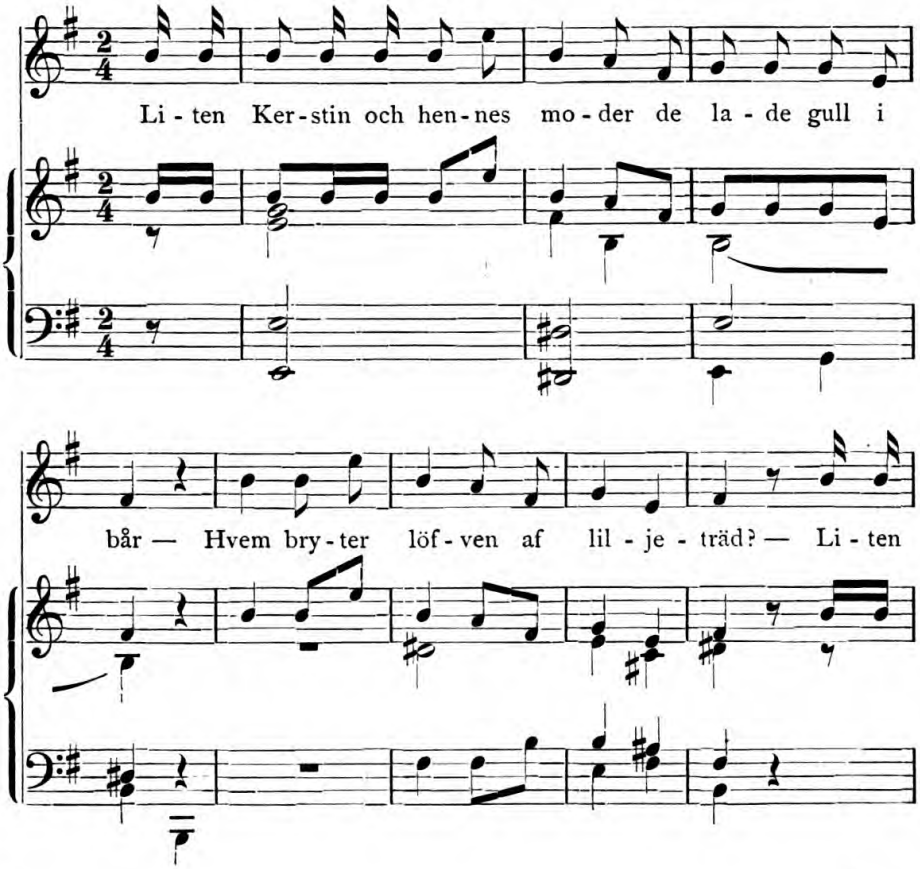

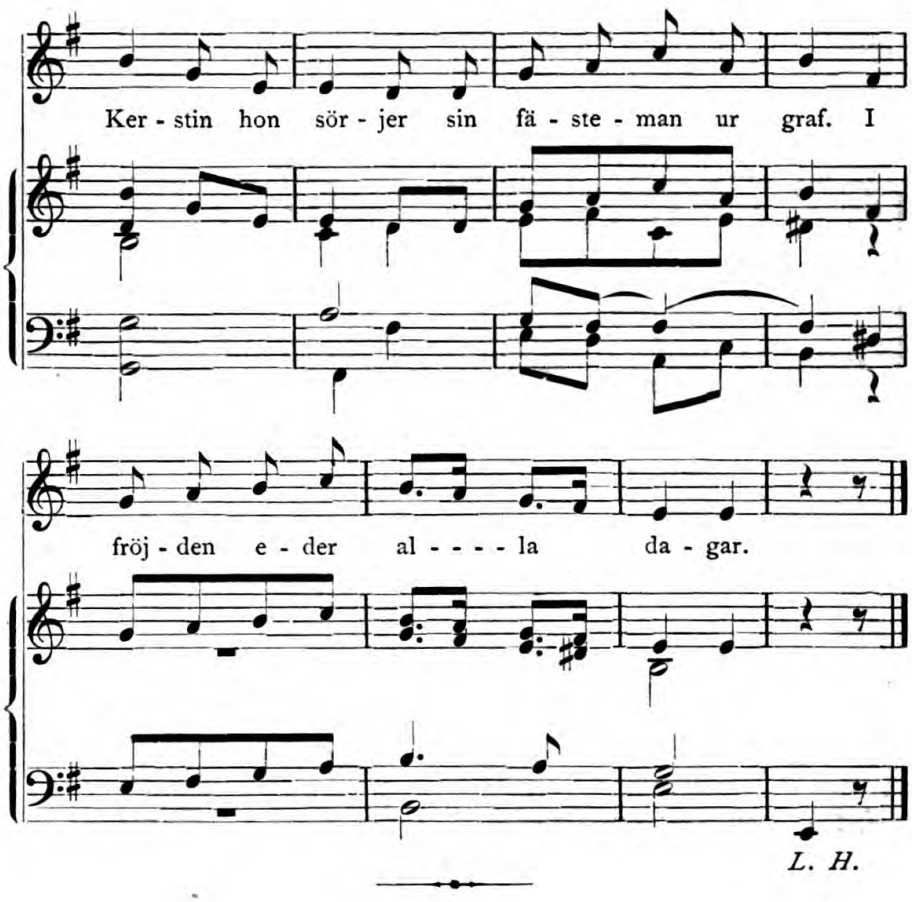

6.

Sorgens magt.

2.

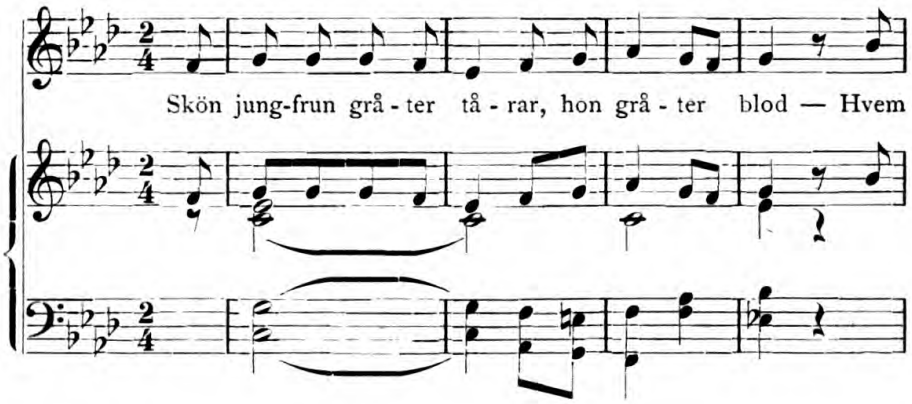

bry-ter löf-vet af lil-jo-ne-träd? — Hon gråter sin kä-ra-ste af

svar-tan jord. I fröj-den e-der al-la da-gar.

L. H.

7.
Riddaren Tynne.

1.

Och det var rid-der Tyn-ne, Han var en rid-da-re så

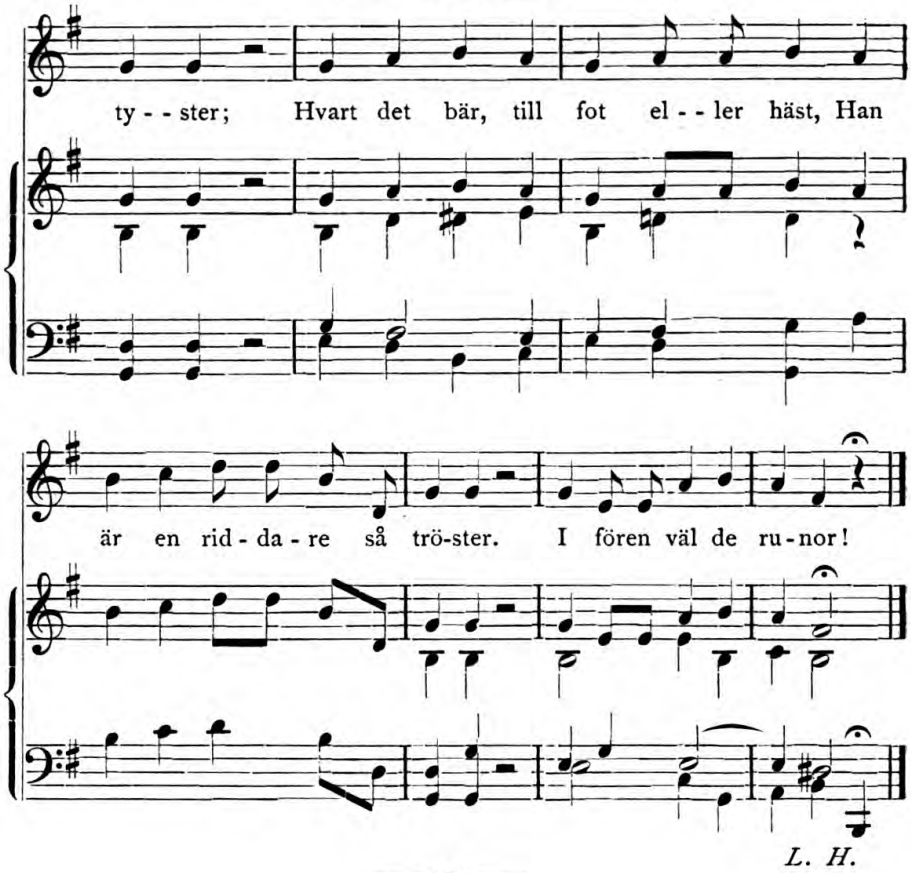

8.

Pröfningen.

I.

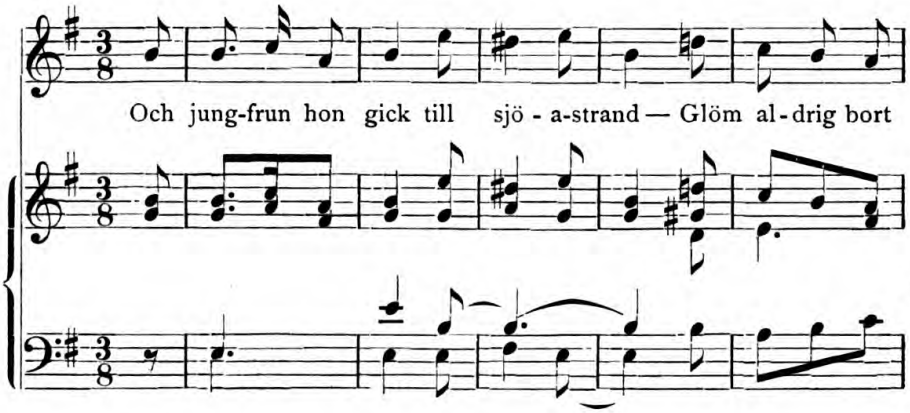

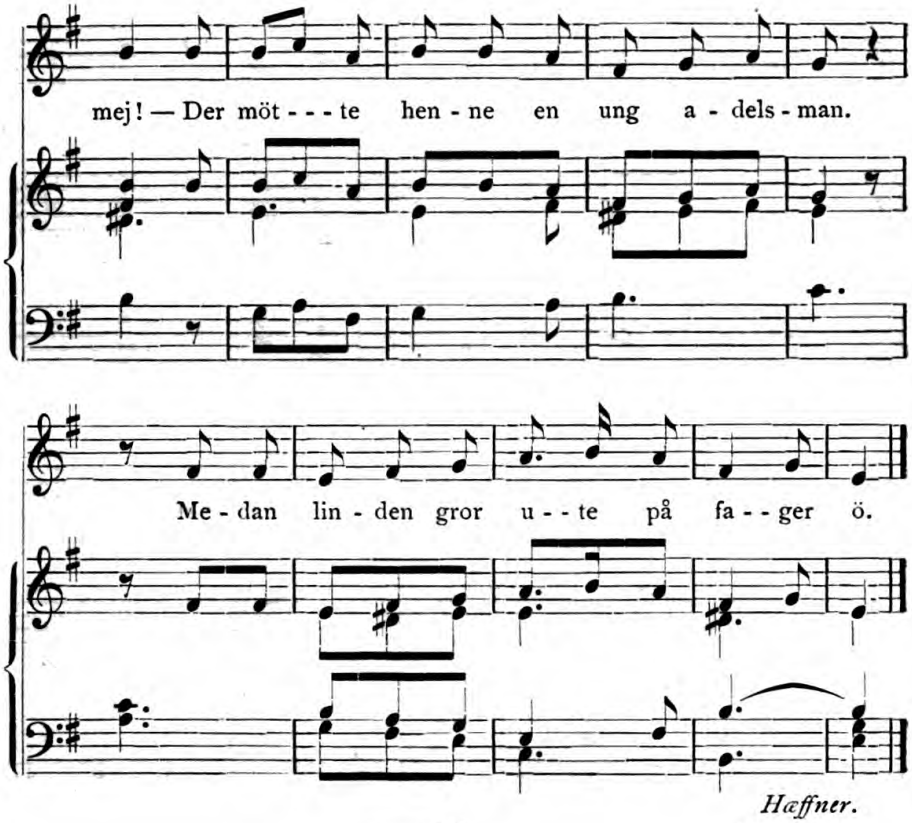

8.

Pröfningen.

3.

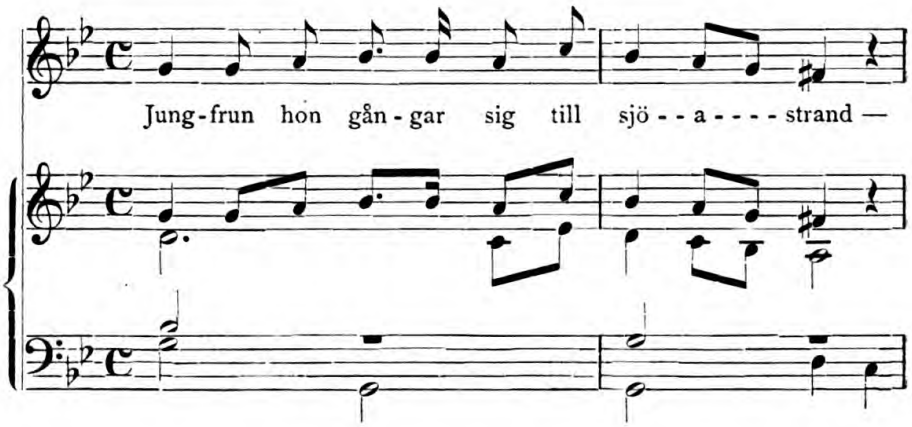

8: 3. PRÖFNINGEN.

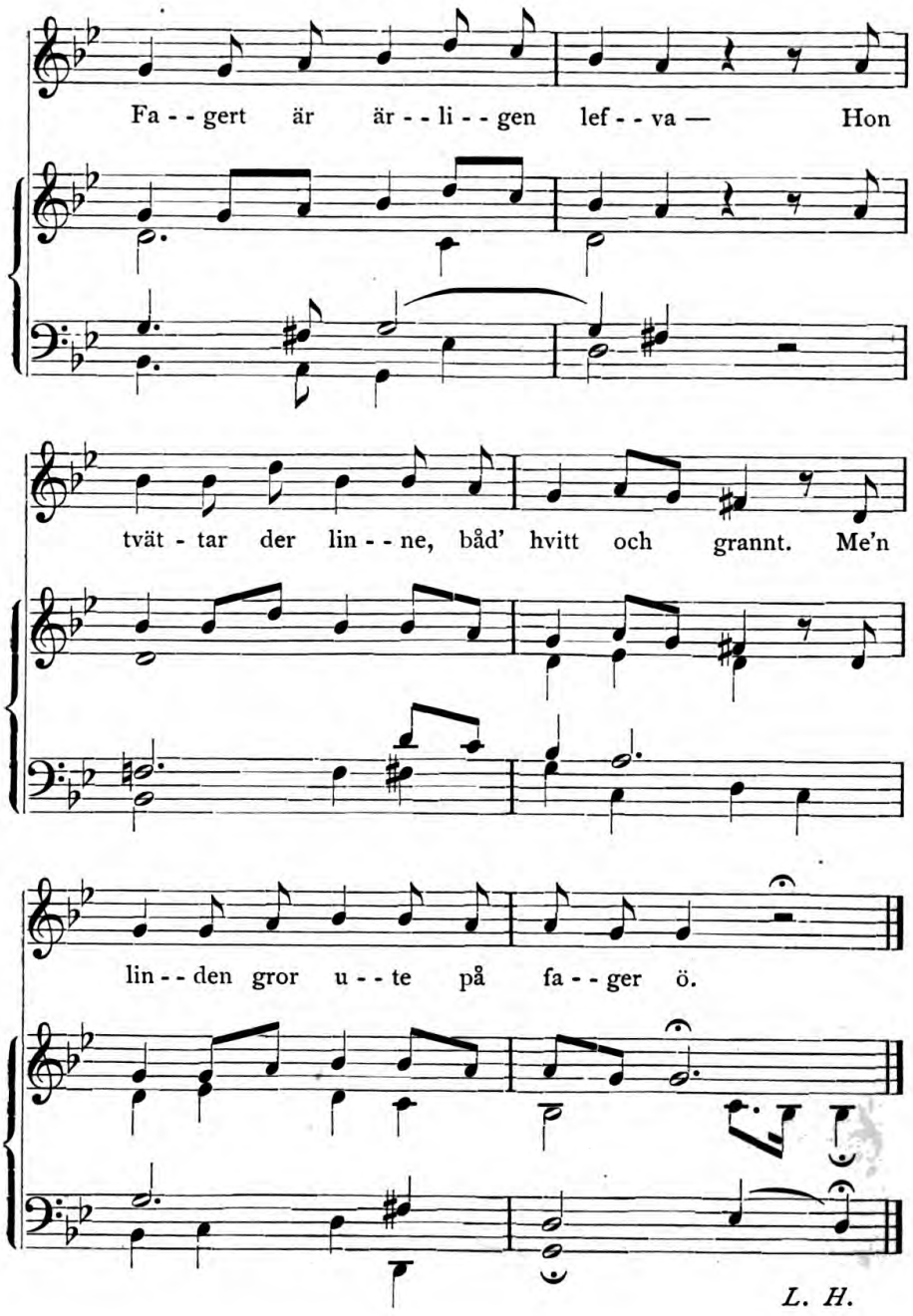

L. H.

9.

Herr Peder och liten Kerstin.

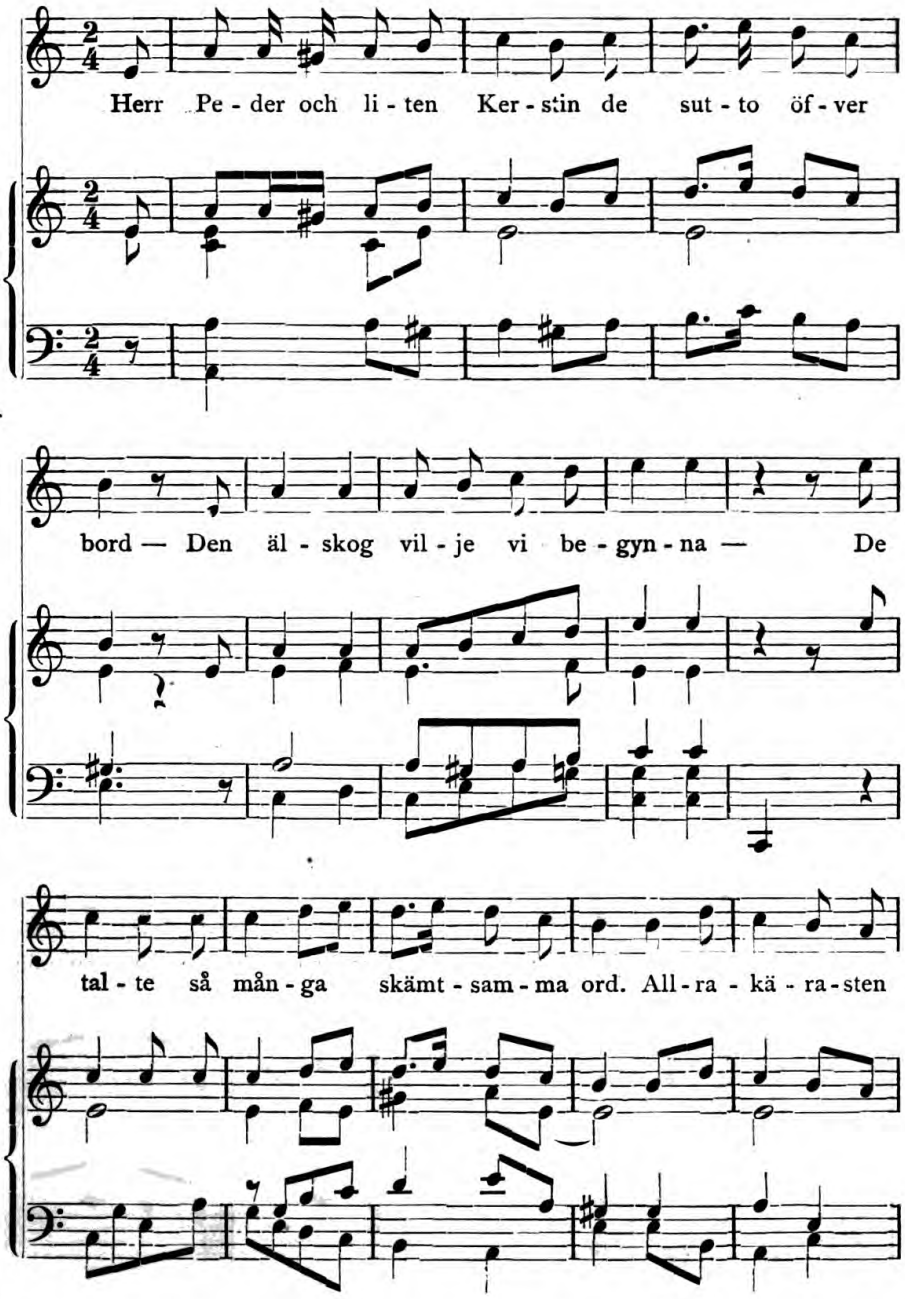

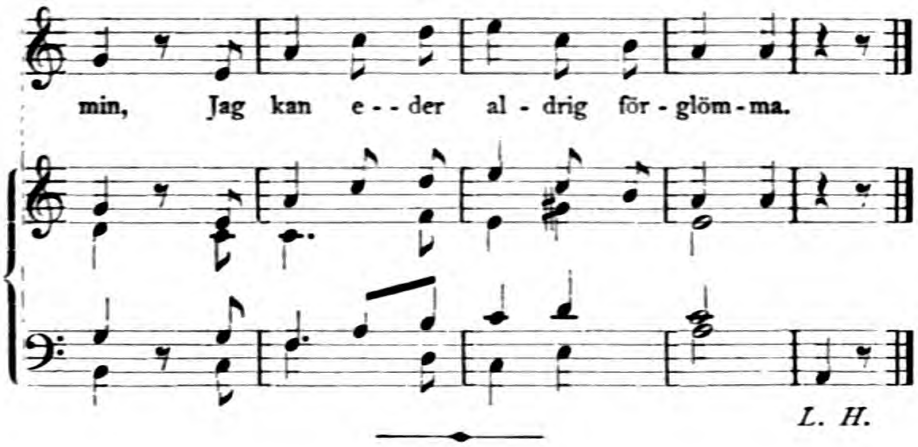

10.

Hertig Silfverdal.

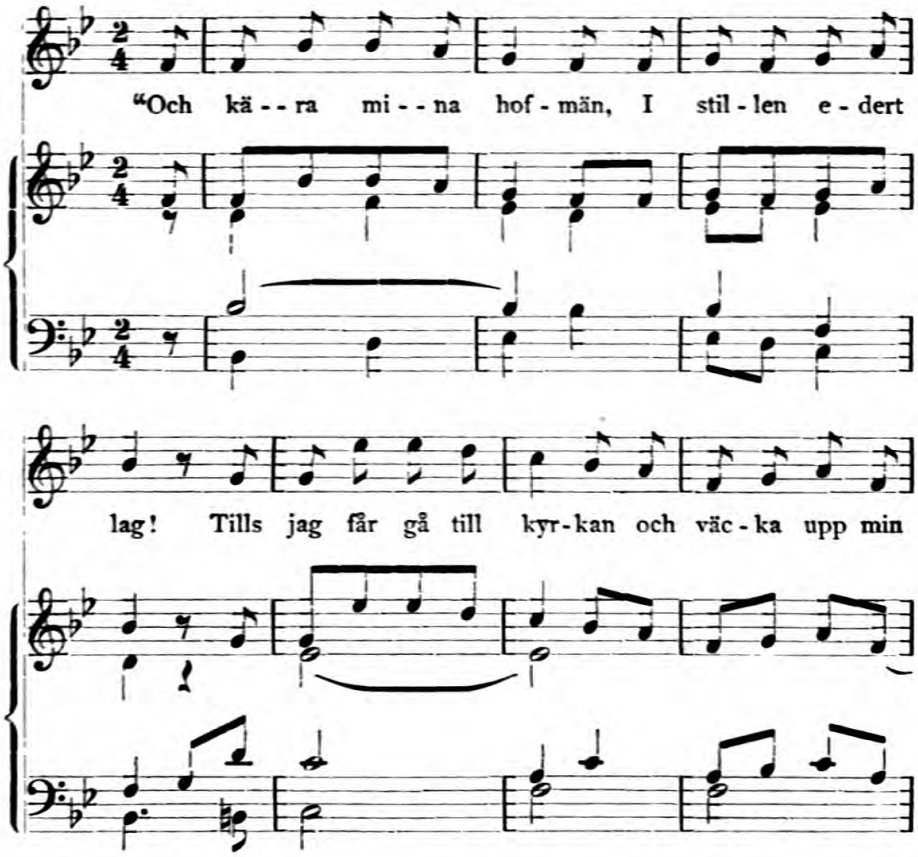

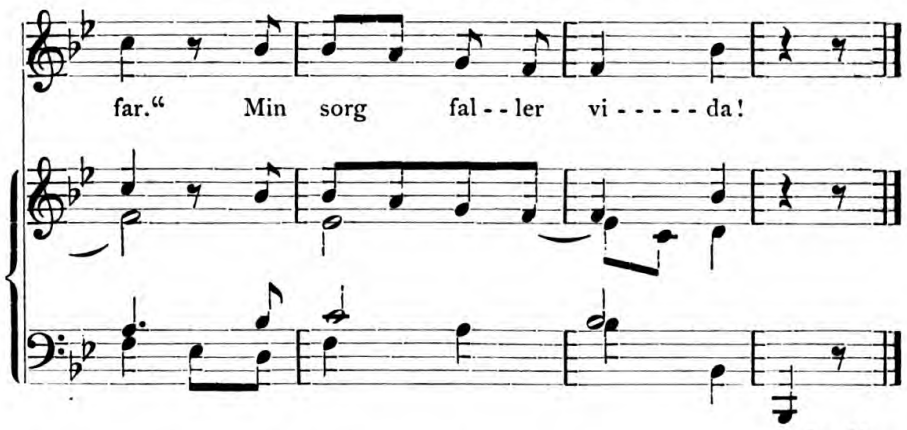

L. H.

II.

Herr Hollkin och liten Kerstin.

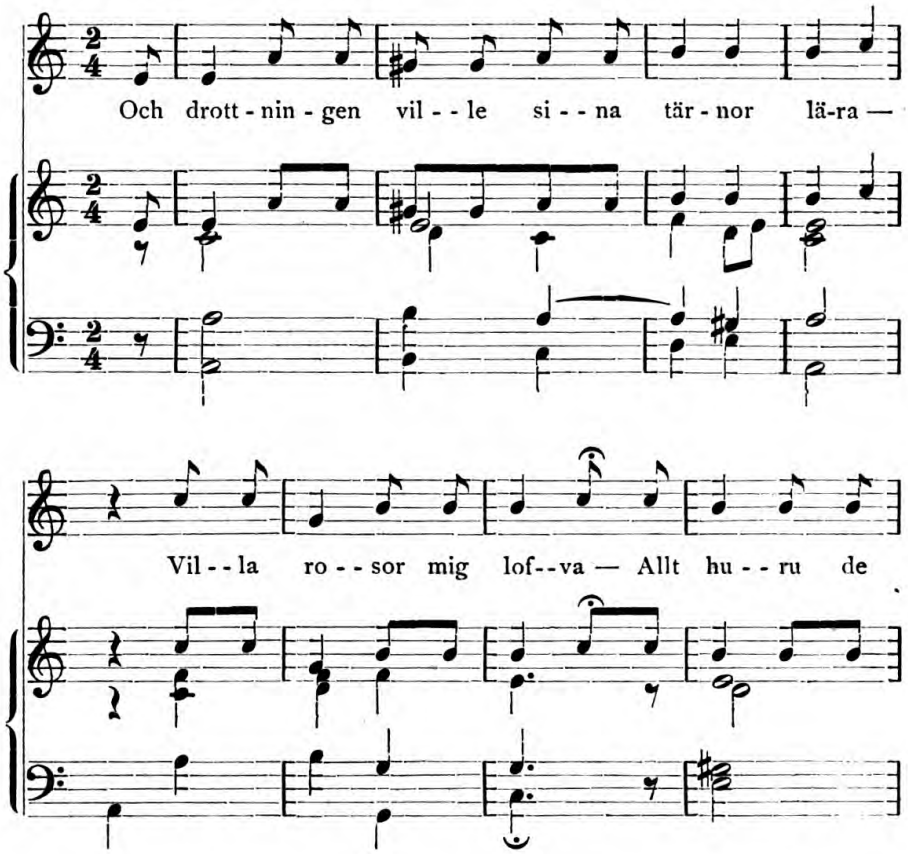

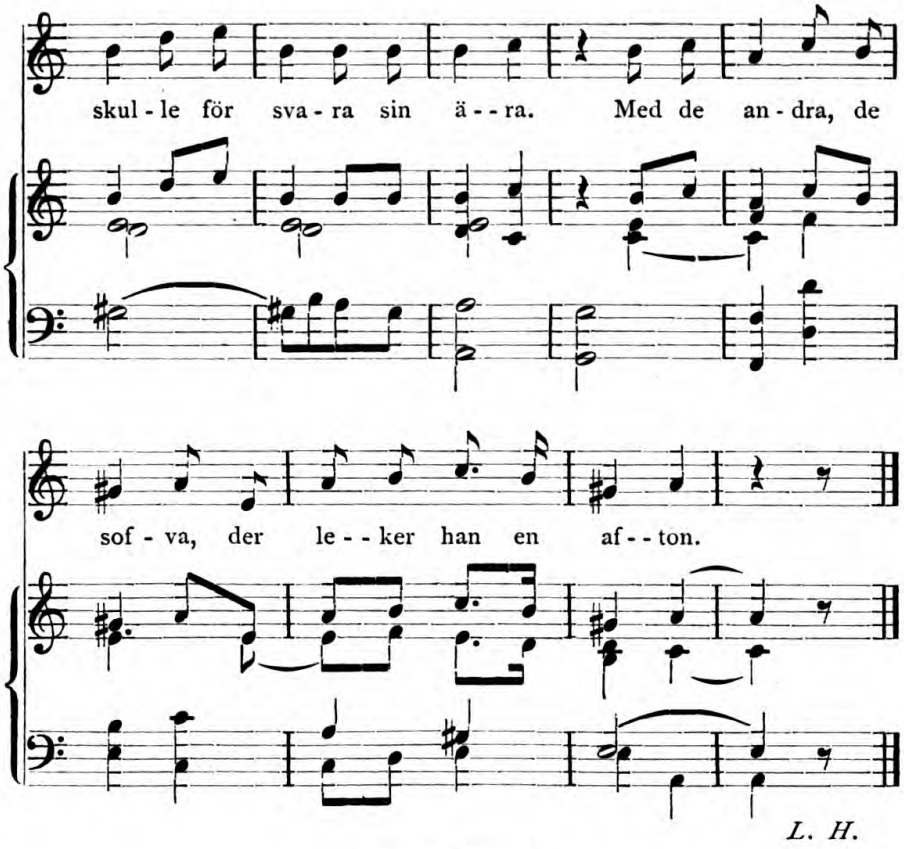

12.

Herr Magnus.

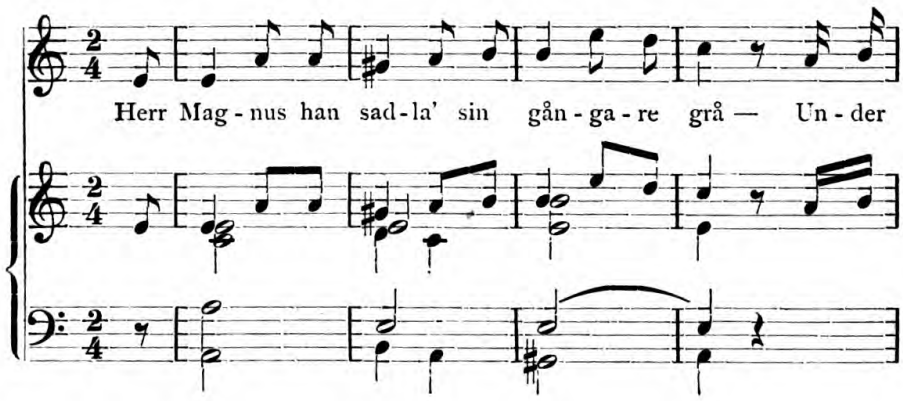

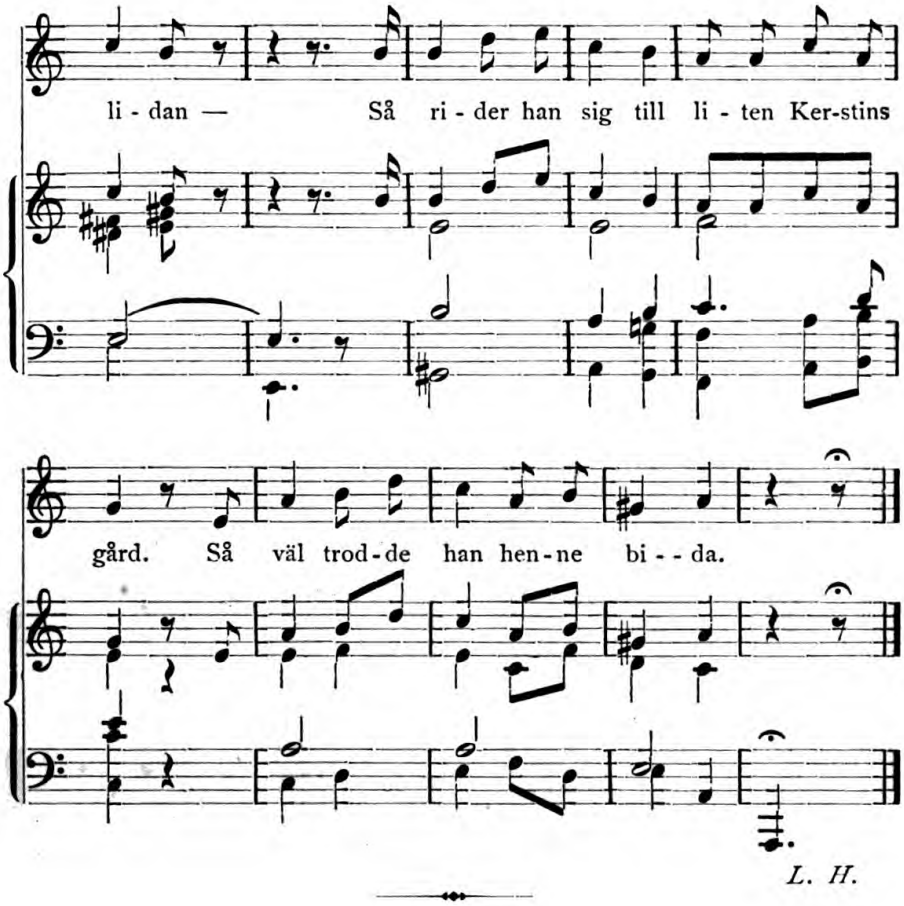

13.

Herr Peder och Malfred.

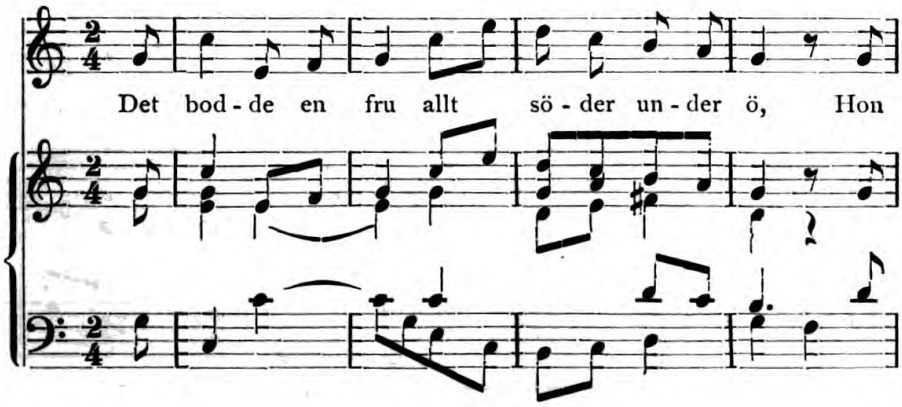

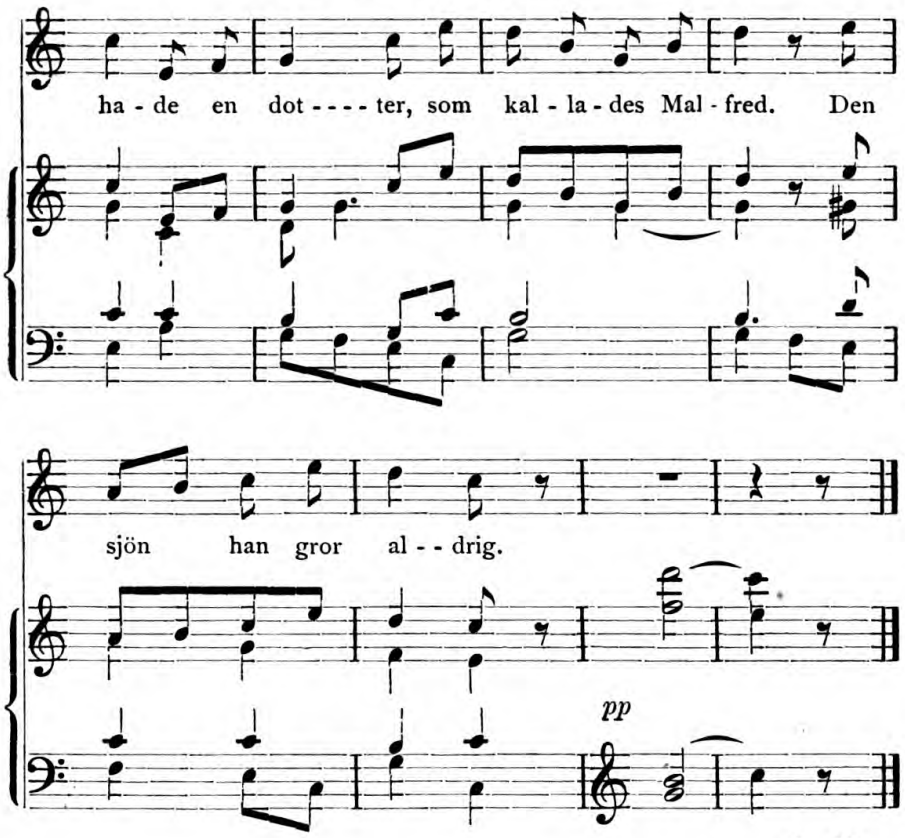

L. H.

14.

Den bortsålda.

1.

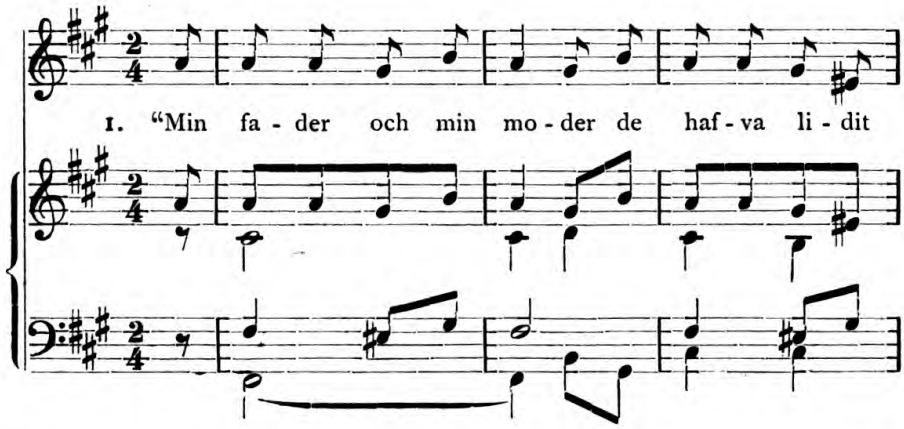

14: 1. DEN BORTSÅLDA.

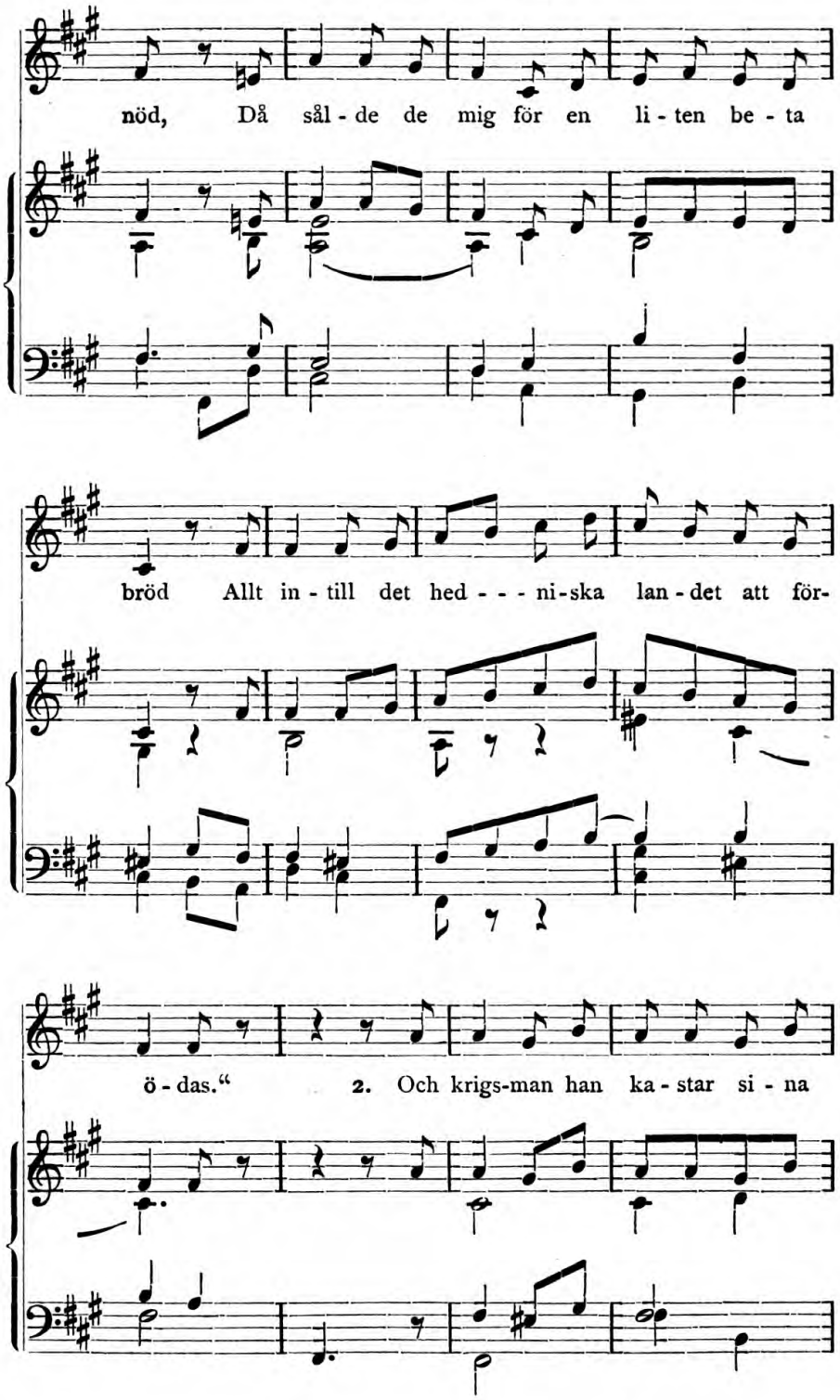

BIBL. CODR. OXON.

14: 1. DEN BORTSÅLDA.

å - ror till att ro, Skön jung-fru lil - la vri - der si - na

hän - der ut - - i blod: "Och trö - sta den, som skall

kom - ma till det hed - - - - ni - - ska lan - det att för -

14: 1. DEN BORTSÅLDA.

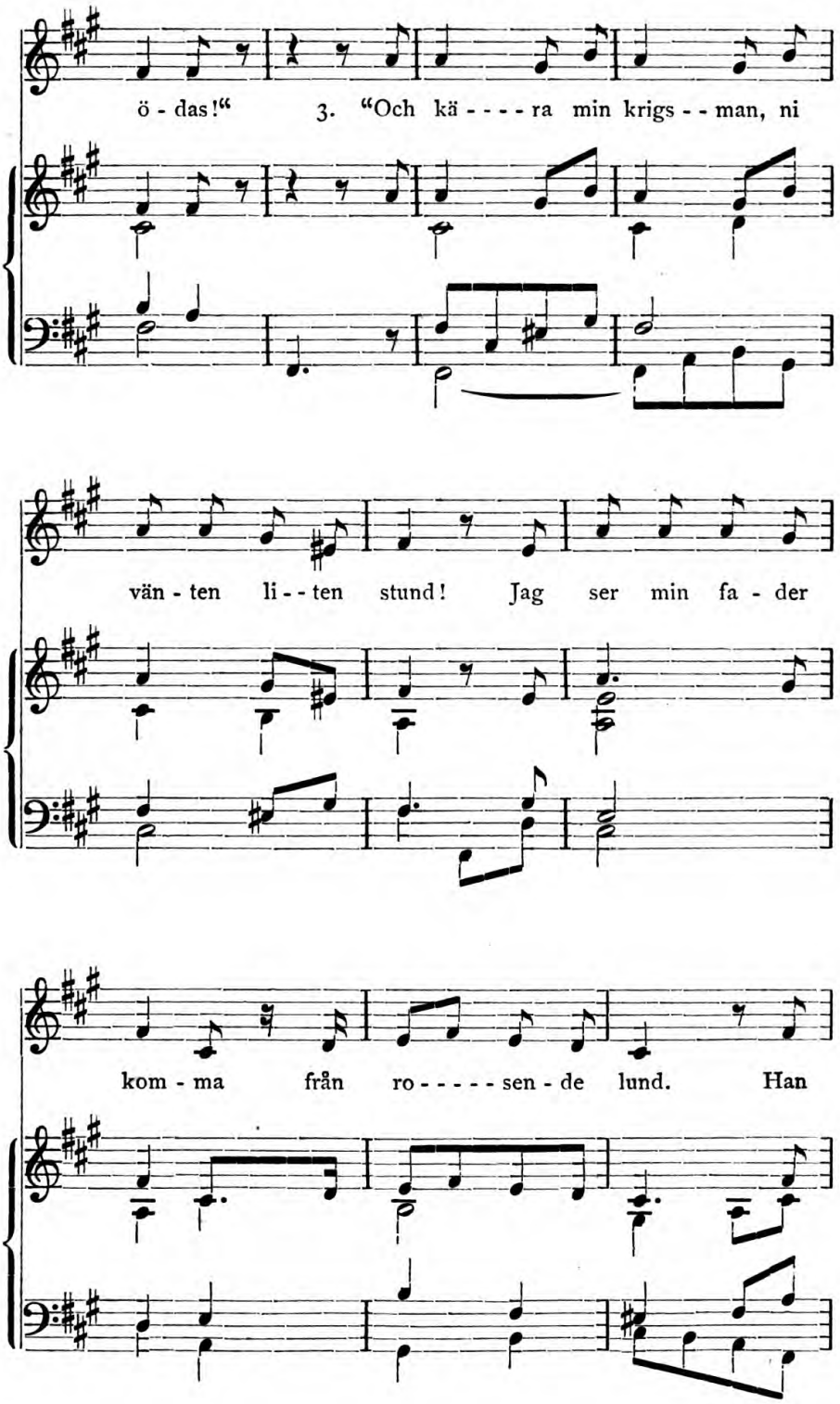

14: I. DEN BORTSÅLDA.

hål - ler mig så kär, Han ta - ger si - na o - xar och

lö - ser mig der - med; Så slip - per jag att kom - ma till det

hed - - - ni - ska lan - det att för - - ö - das."

L. H.

15.

Herren Båld.

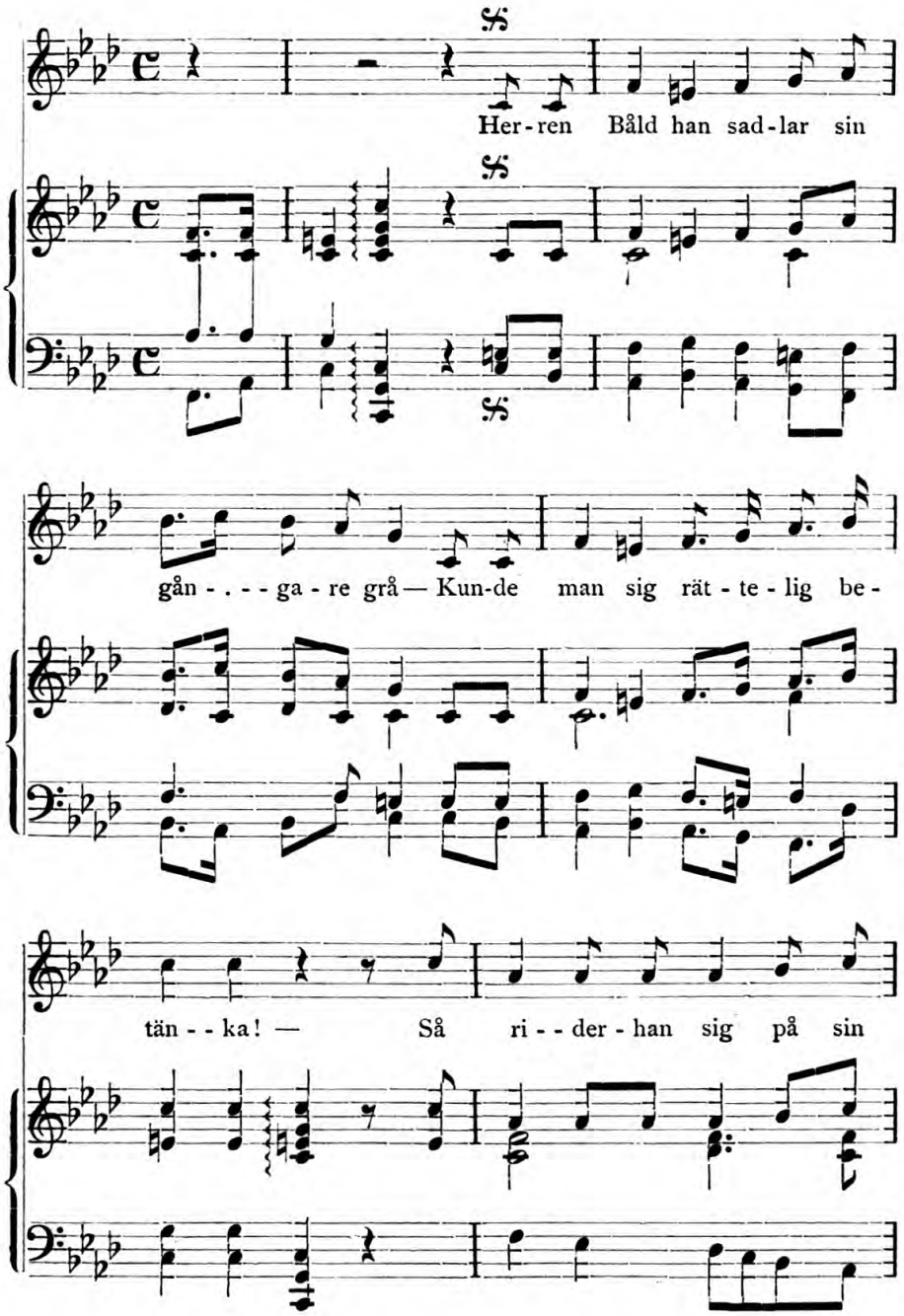

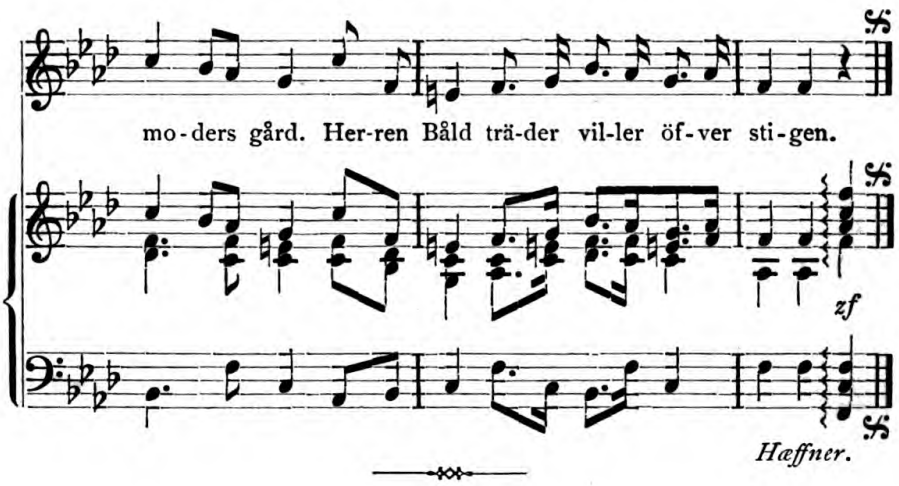

16: 1.

Den underbara harpan.

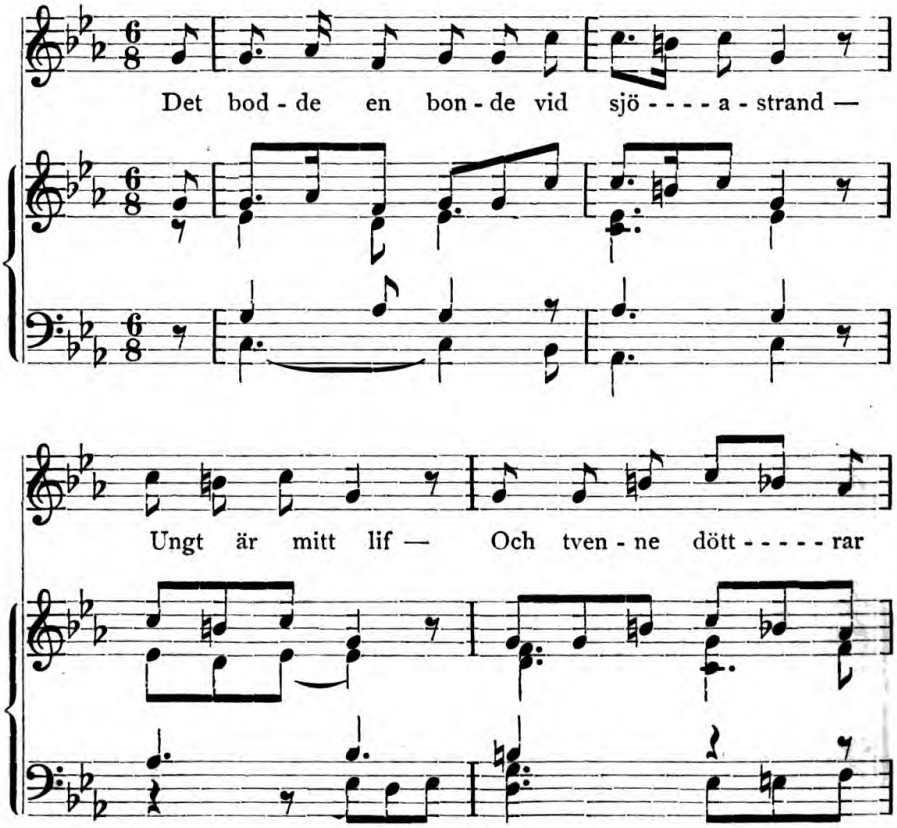

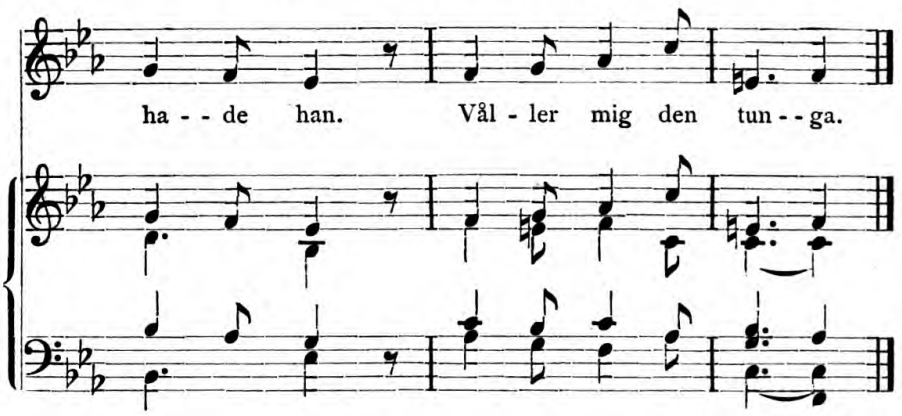

L. H.

16: 2.

De två systrarna.

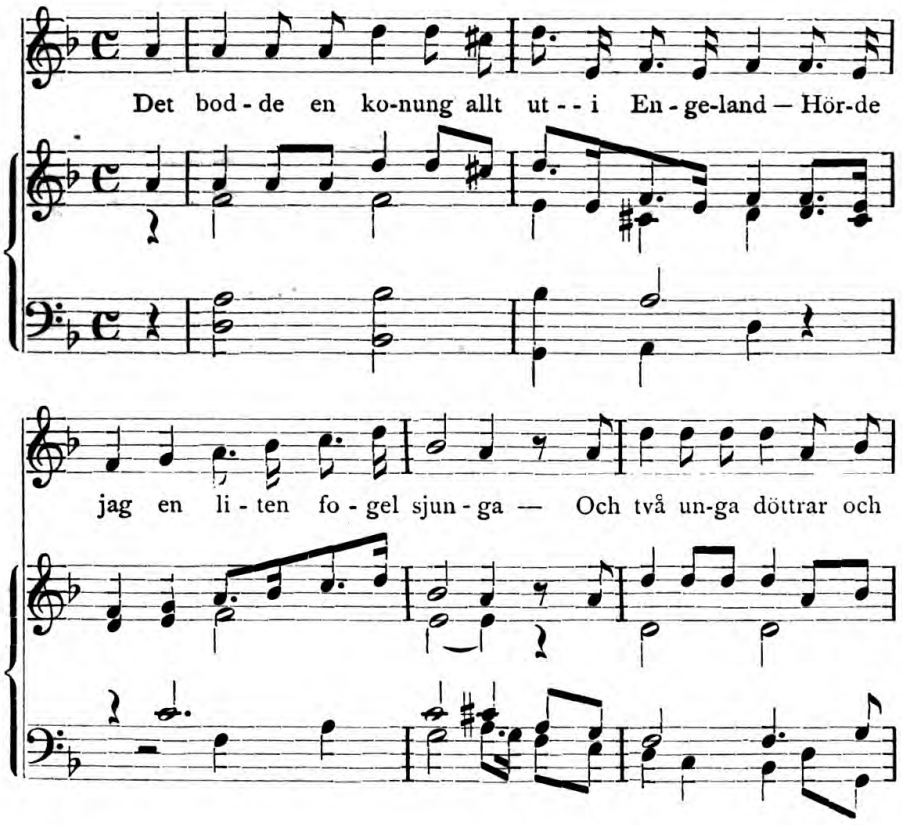

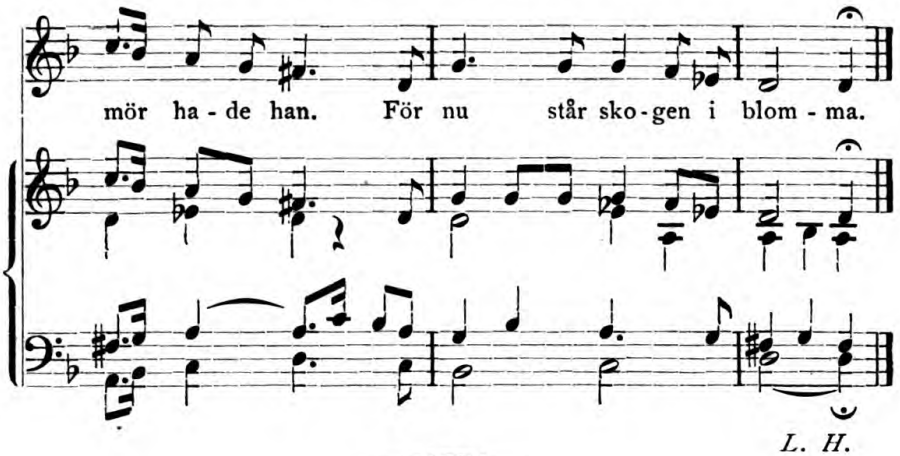

L. H.

17: 1.

Jungfruköp.

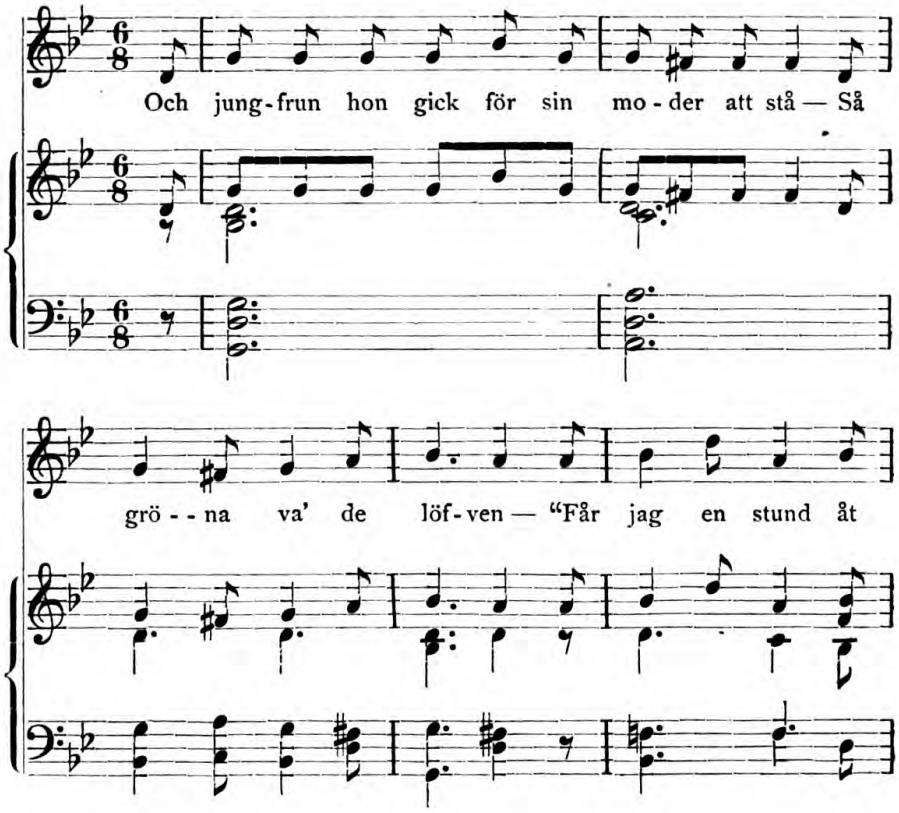

lun - - - - den gå?" Svi - ka vill hon vän - nen sin;

Krä - ma - ren ly - ster hon föl - - ja hem.

L. H.

17: 2.

Vallevans förklädning.

Val - le - van han seg - - lar så sent om en qväll, Då

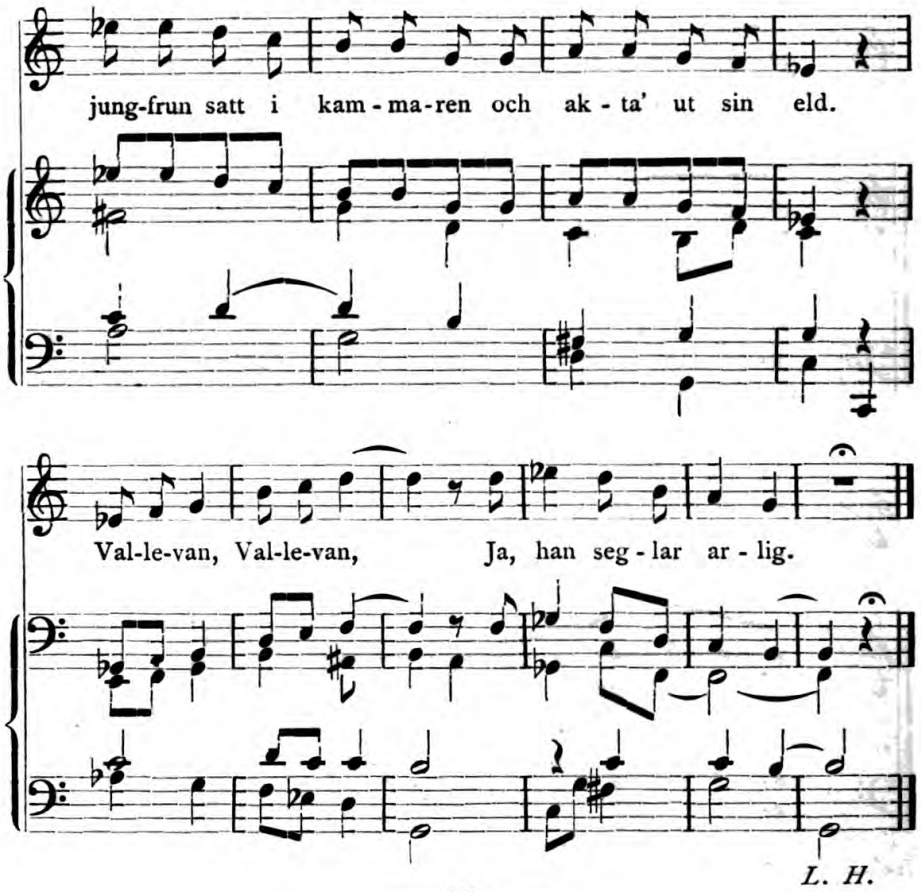

18.

Hertig Fröjdenborg och fröken Adelin.

a.

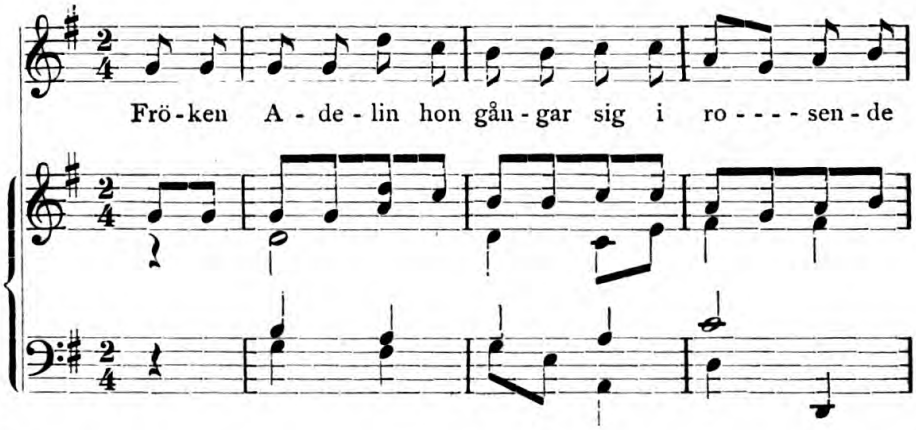

18: a. HERTIG FRÖJDENBORG OCH FRÖKEN ADELIN.

gård — För allt hvad som kärt är i verl-den — Att

Ped.

hem - - - - ta de ro - - sor, bå - - de hvi - - - - ta och

blå. Mig tyc - kes det är tungt till att lef - - va.

L. H.

18.

Hertig Fröjdenborg och fröken Adelin.

b.

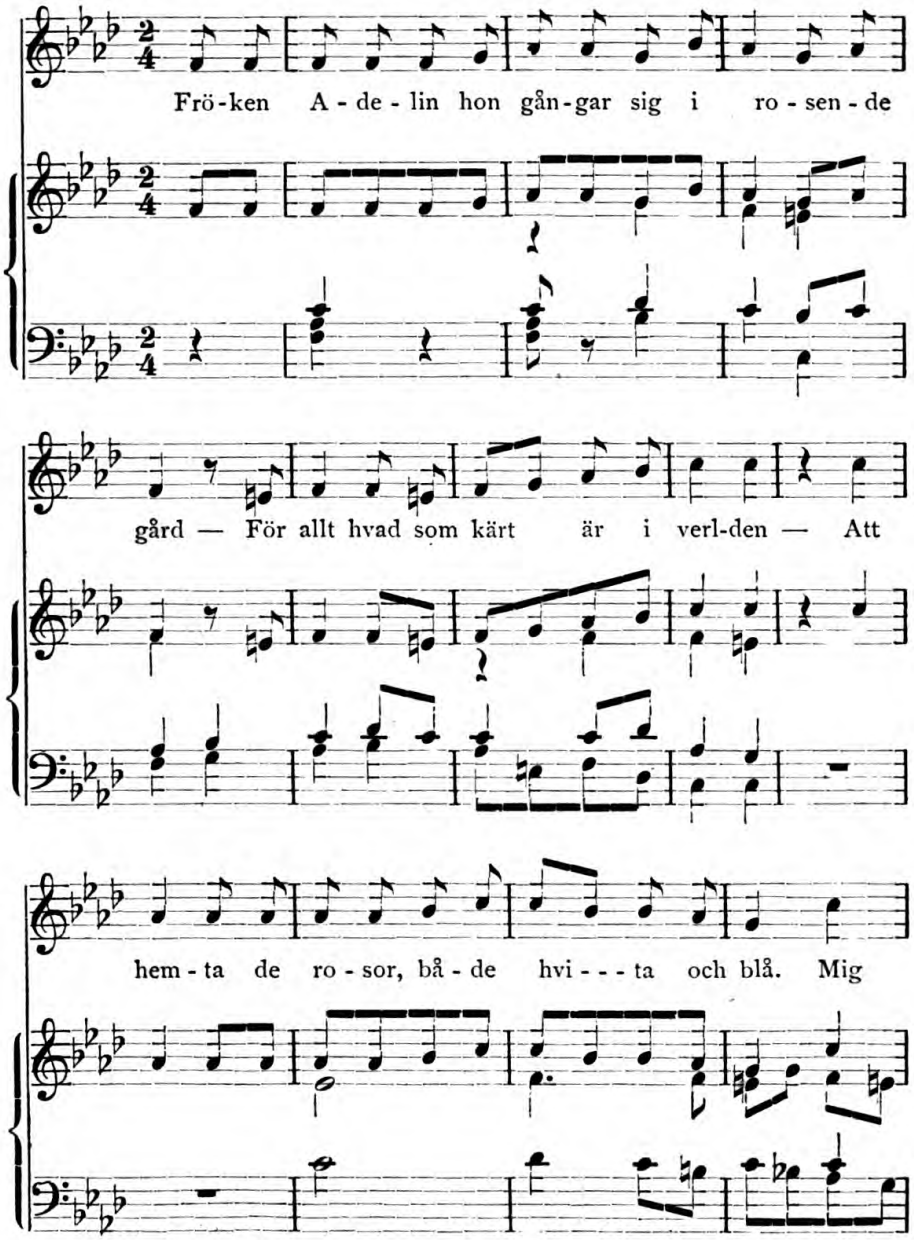

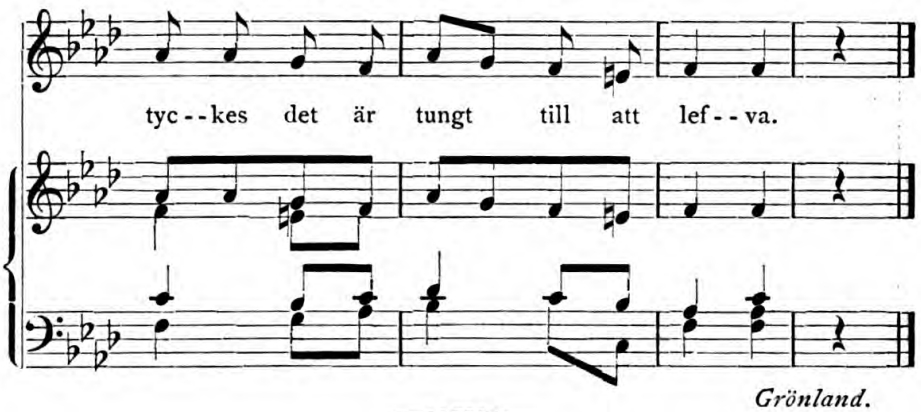

Grönland.

19.

Konungabarnen.

1.

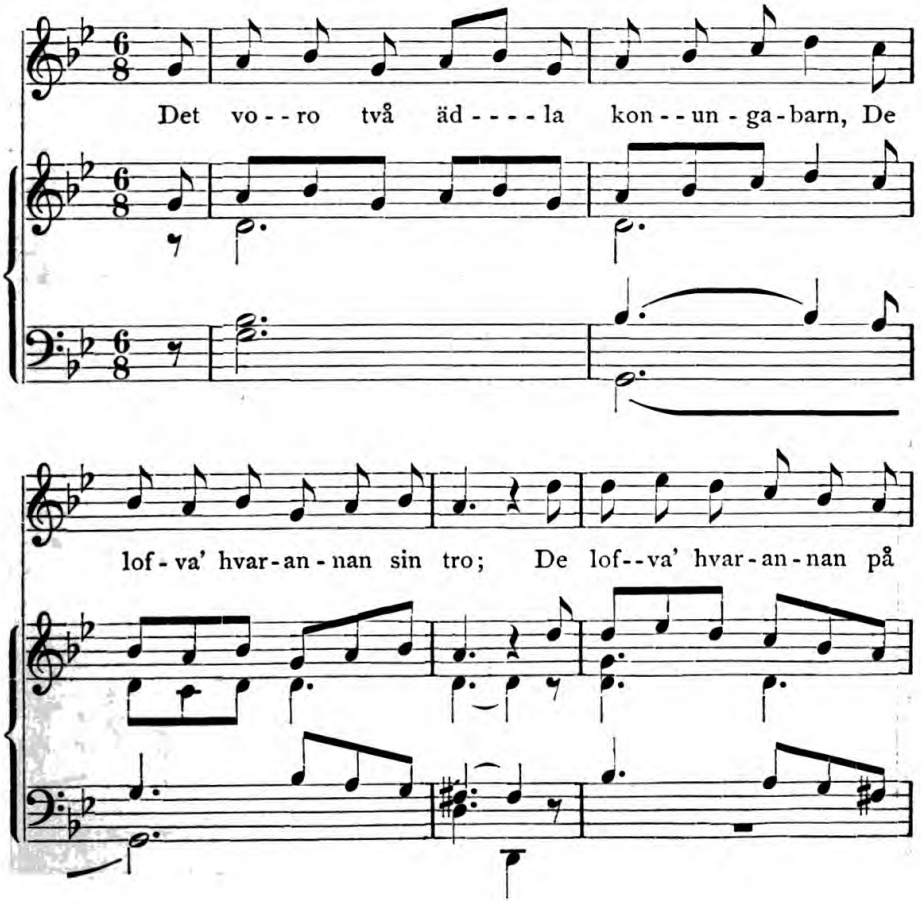

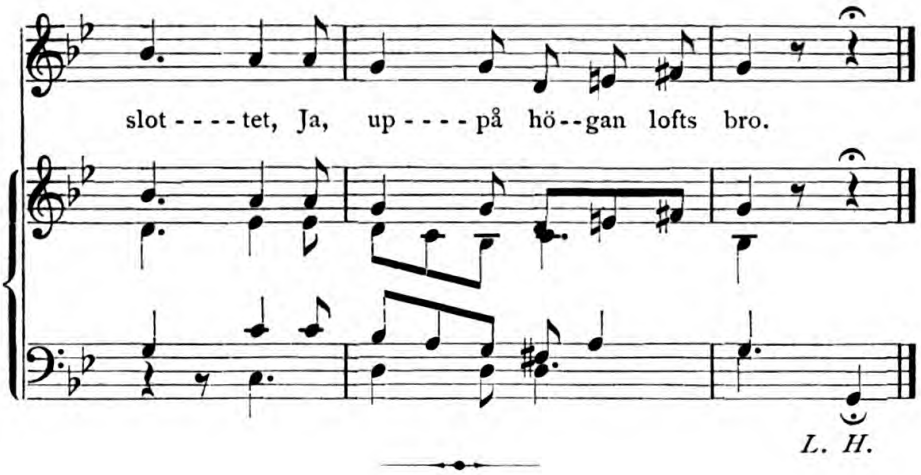

19.

Konungabarnen.

3.

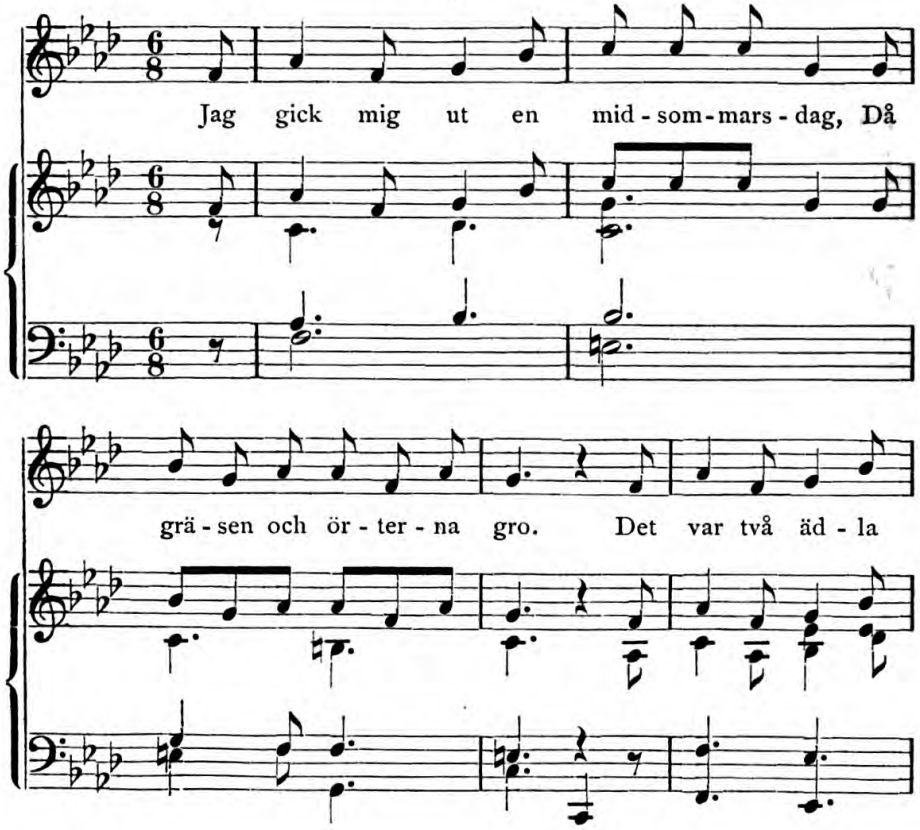

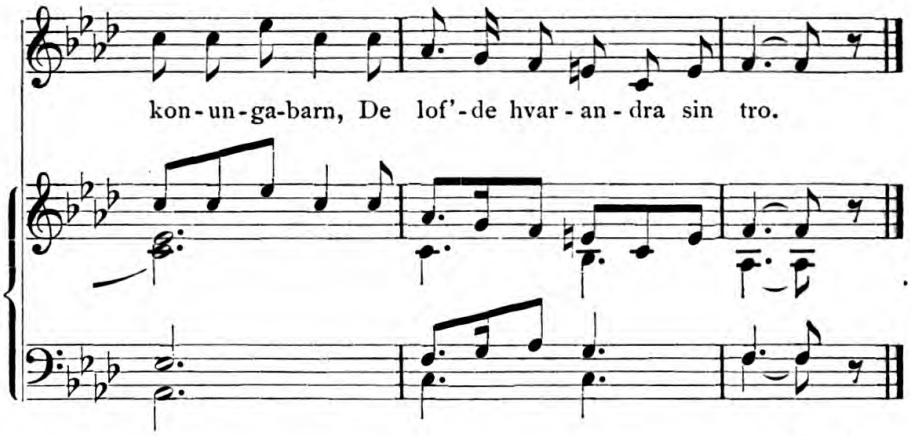

L. H.

20.

Herr Tideman och lilla Rosa.

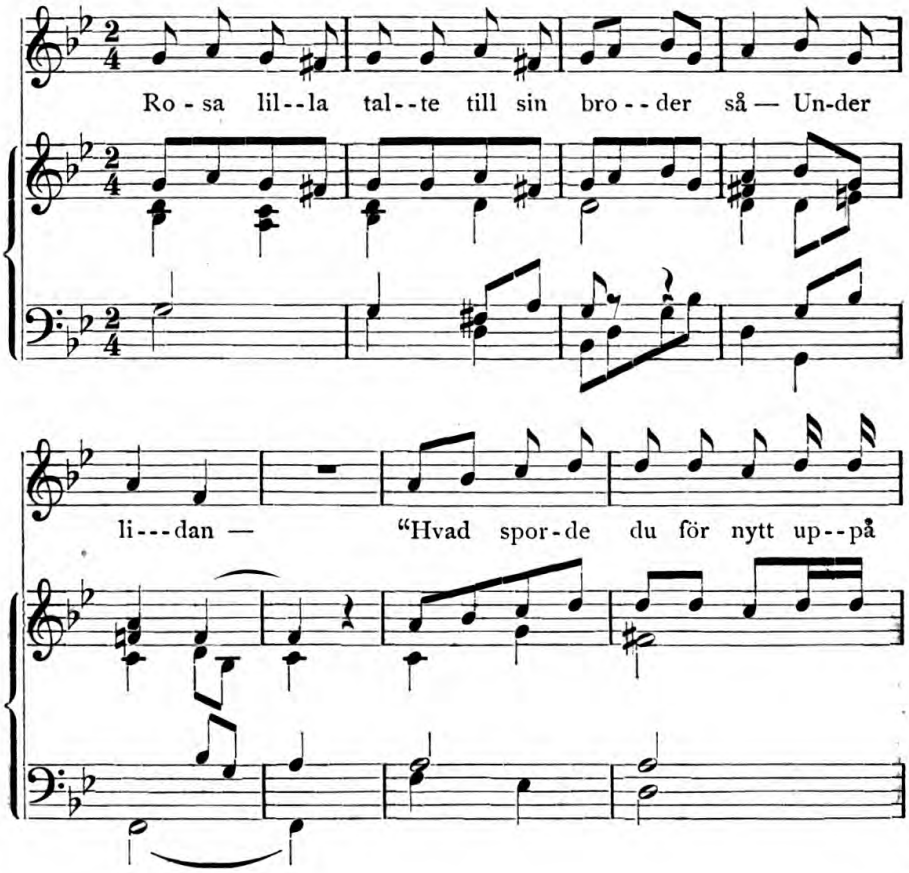

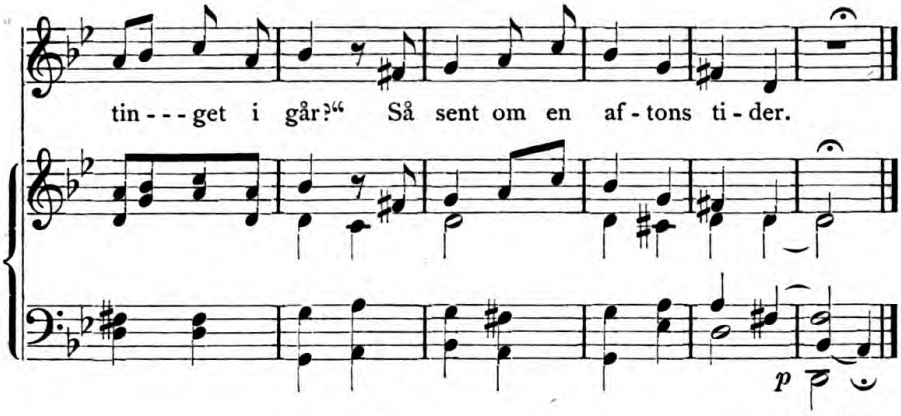

21.

Lilla Rosa.

1.

Dorisk.

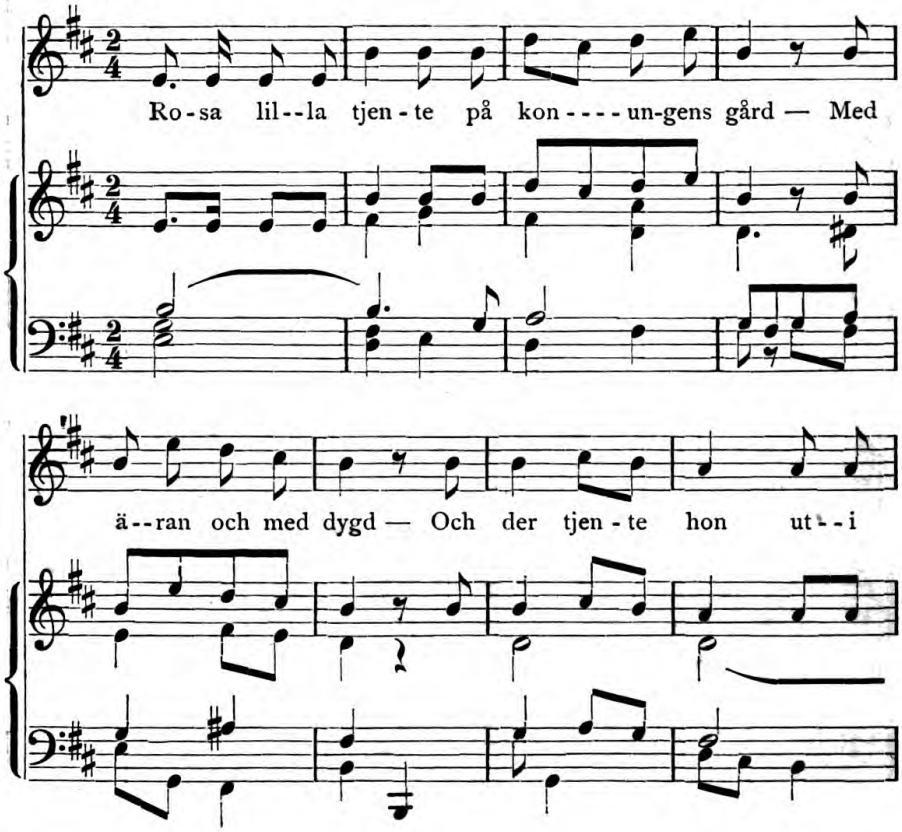

22. HABOR OCH SIGNILD.

åt - - ta run - da år. I vin - nen väl, I vin - nen

väl bå - - de ro - - - - - sor och lil - - jor.

L. H.

22.

Habor och Signild.

Ha - bor kung och Si - var kung, De be - gyn - te sig ett

22. HABOR OCH SIGNILD.

kif; Det var allt om stolts Sig - nil li--ten, Hon

var så vänt ett vif. Fast hell - re haf - ver

Ha - bor ak--tat vin - na sig den all--ra skö - na - ste.

L. H.

23.

Axel Tordsson och skön Valborg.

a.

Aeolisk.

De lek - te gull - taf - vel vid bre-dan bord, I gläd - je och

lust med al - - - - - - la, De fru - er tven - ne med

ä - - - ra stor; Så un - der - lig le - ken månd' fal - - - - - -

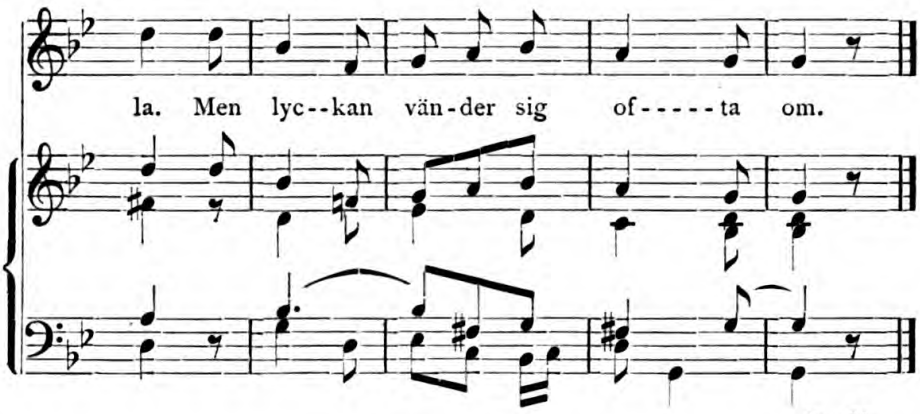

L. H.

23.

Axel Tordsson och skön Valborg.

b.

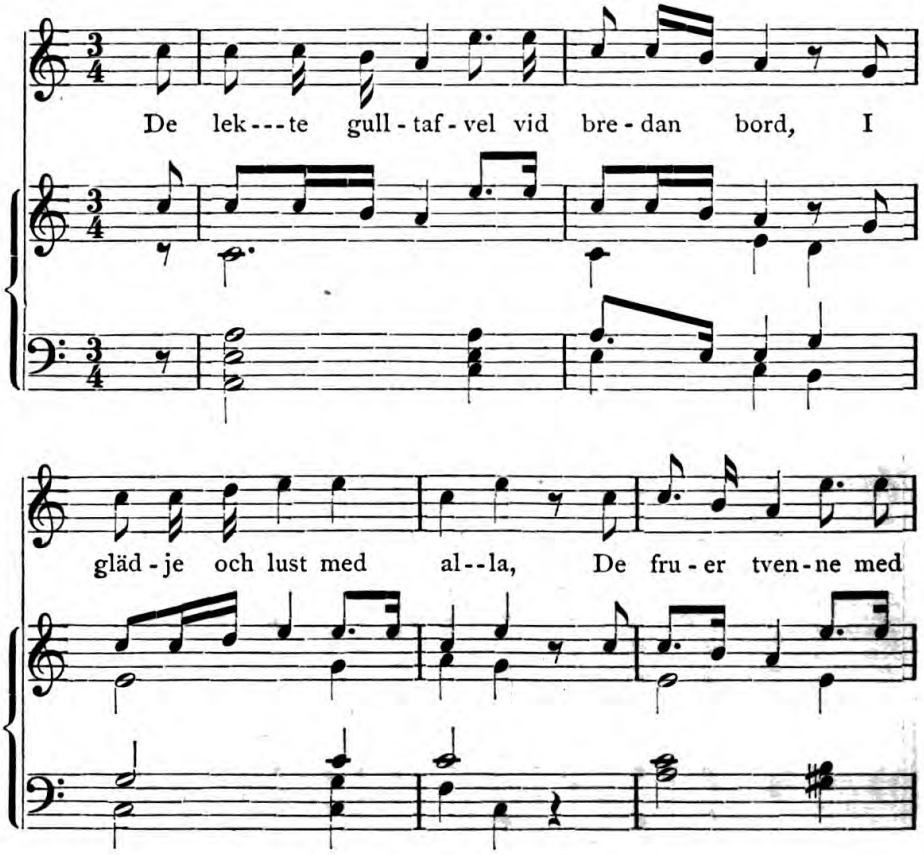

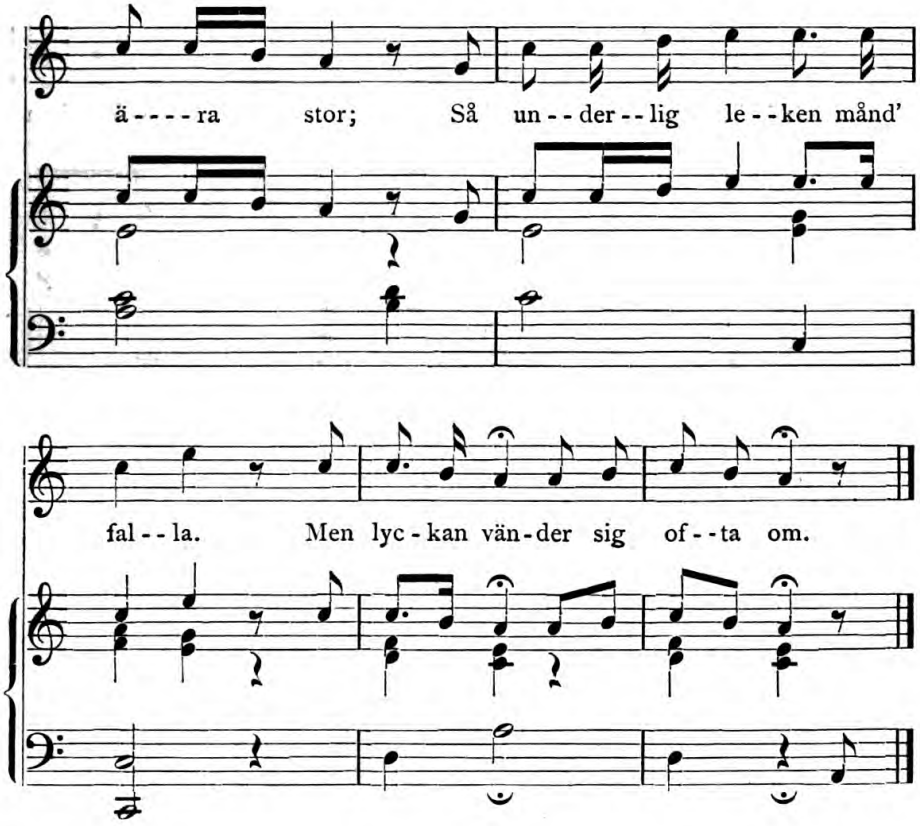

23.

Axel Tordsson och skön Valborg.

c.

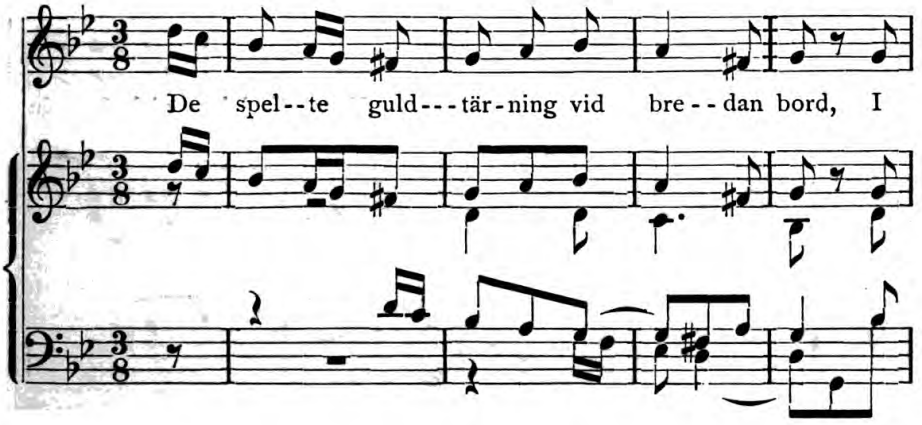

gläd-je och lust med al-----la. Men lyc-kan hon

vän-der sig of-----ta om.

L. H.

24.

Herr Carl eller klosterrofvet.

Herr Carl han gick för sin

24. HERR CARL ELLER KLOSTERROFVET.

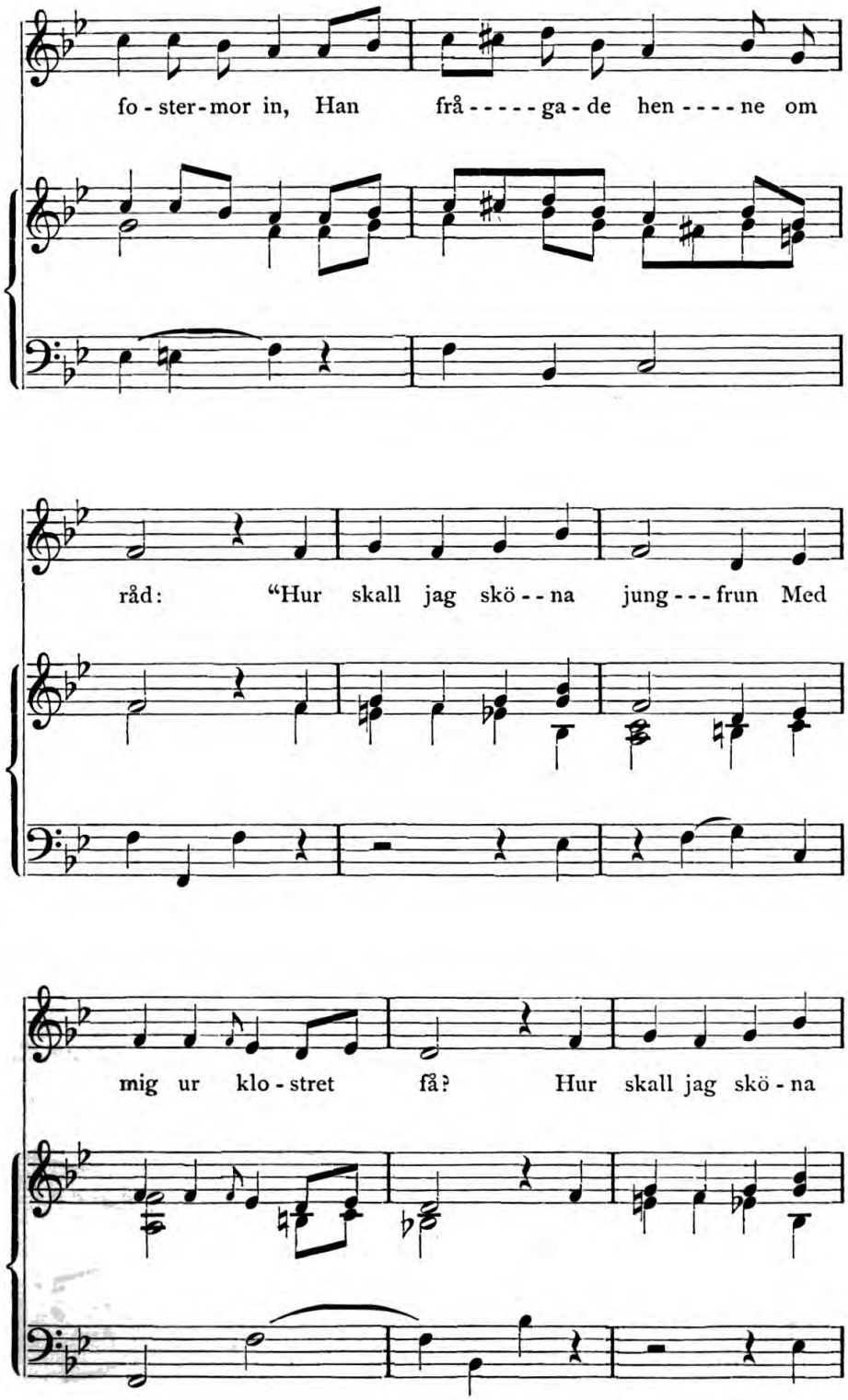

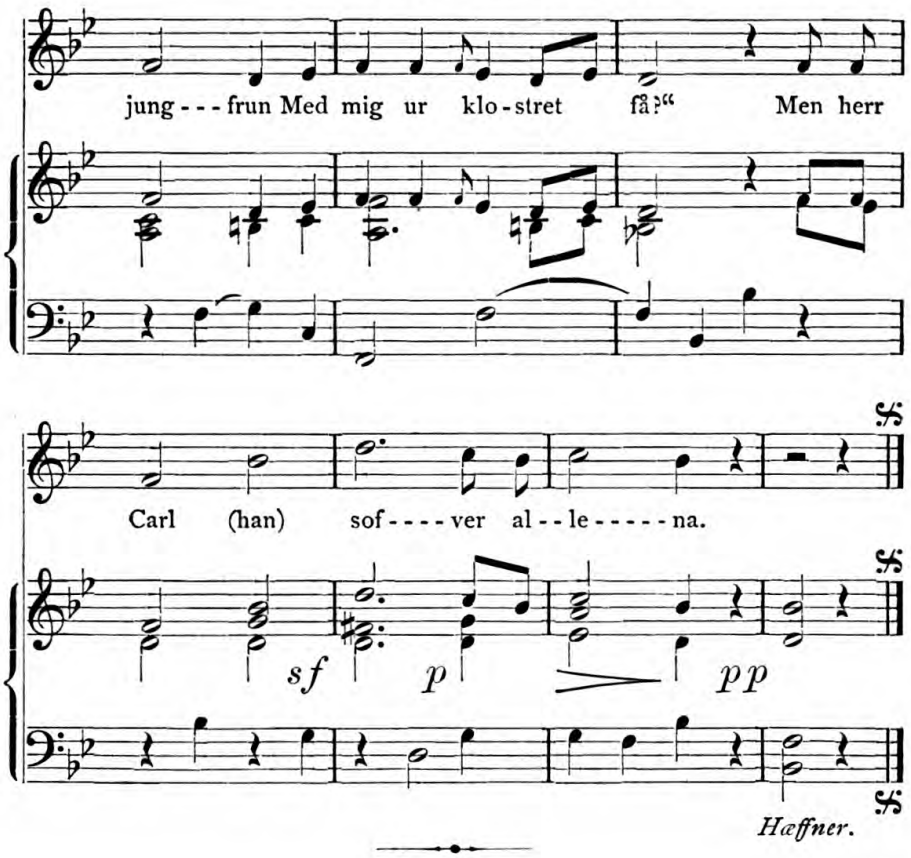

25.

Oväntad bröllopsgäst.

1.

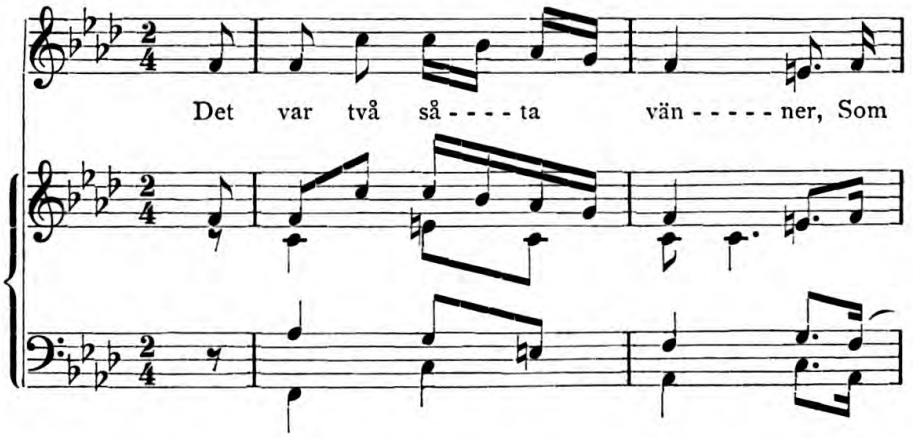

25: I. OVÄNTAD BRÖLLOPSGÄST.

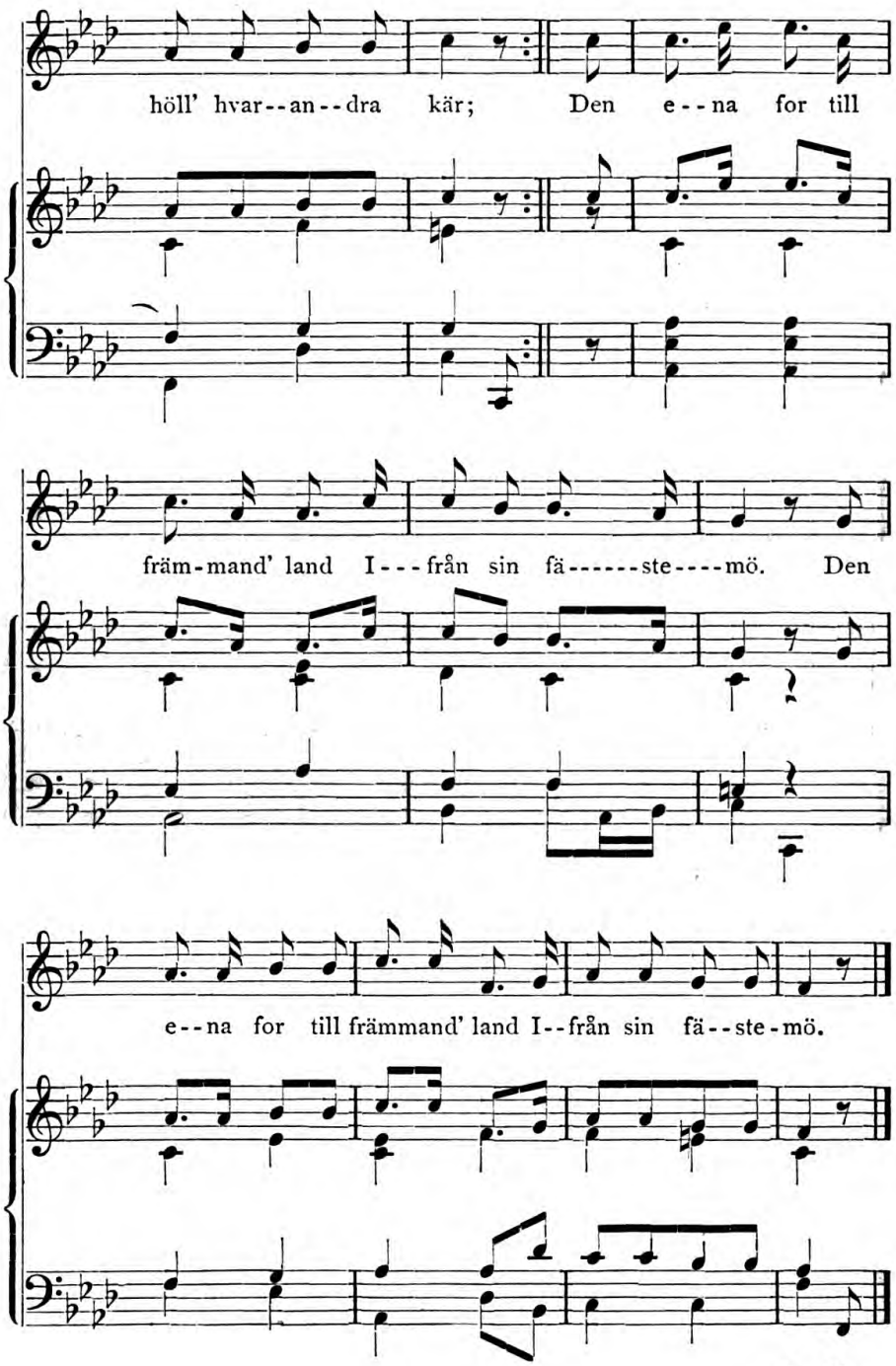

L. H.

25.

Oväntad bröllopsgäst.

2.

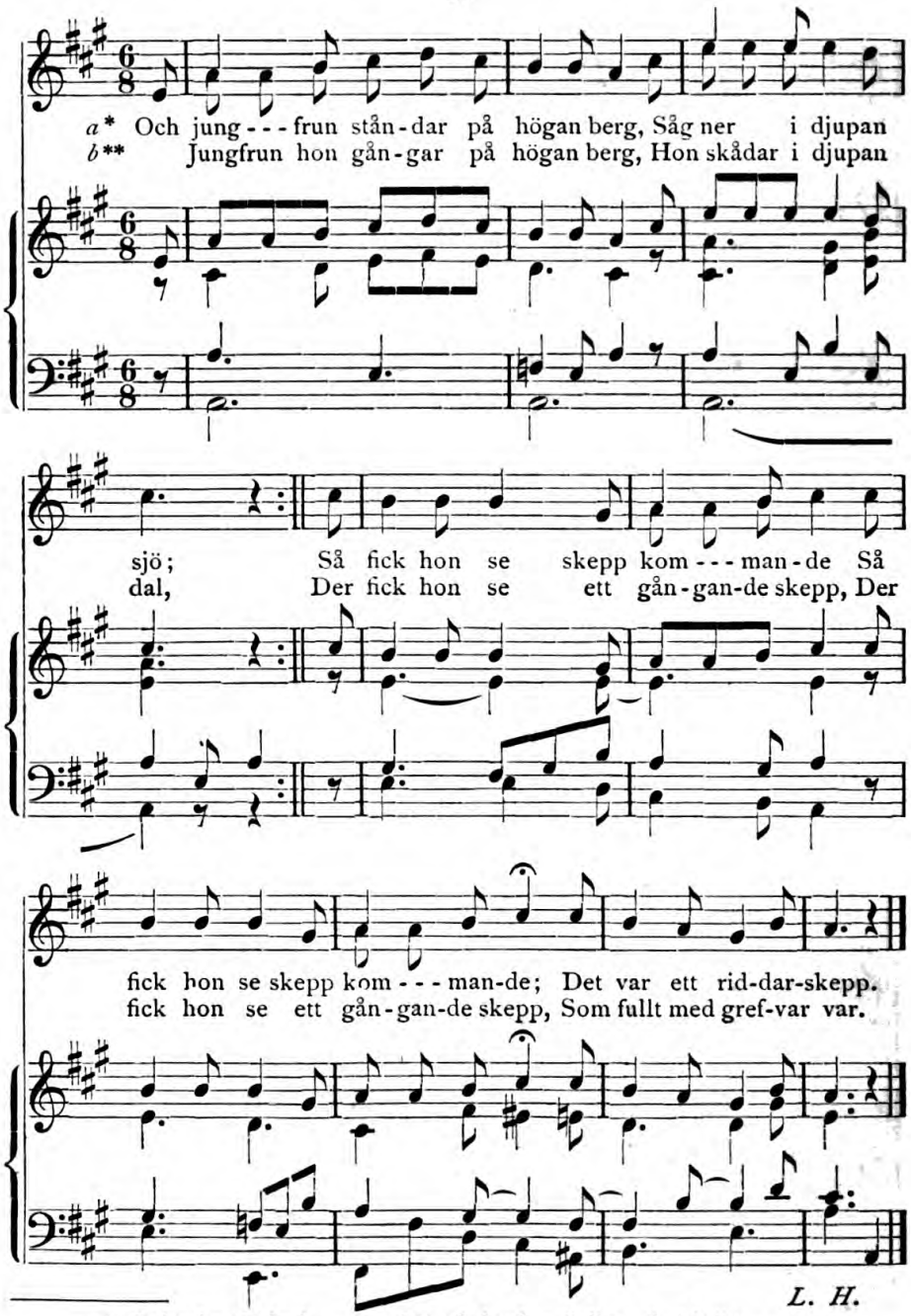

a* Orden hos Dybeck. b** Orden hos Geijer och Afzelius.

26.

Stolts Hilla.

Hil - - la lil - - la sit - ter i kam - ma - ren sin —

In - gen vet min sorg u - tan Gud — Hon fäl - ler så mån - gen

tår up - på kind. Den lef - - - - ver al - drig till, som

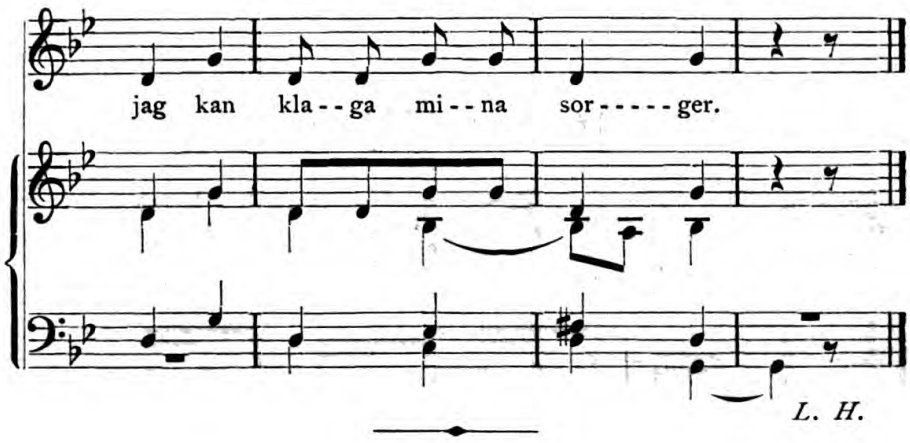

27.

Liten Kerstin stalldräng.

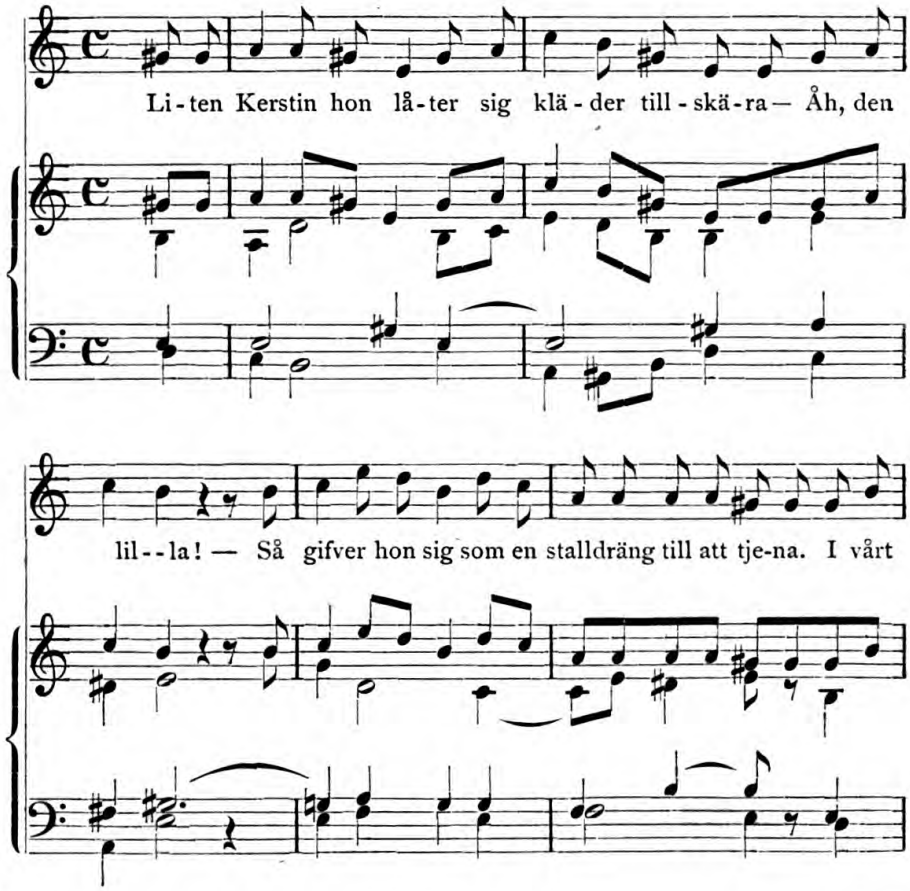

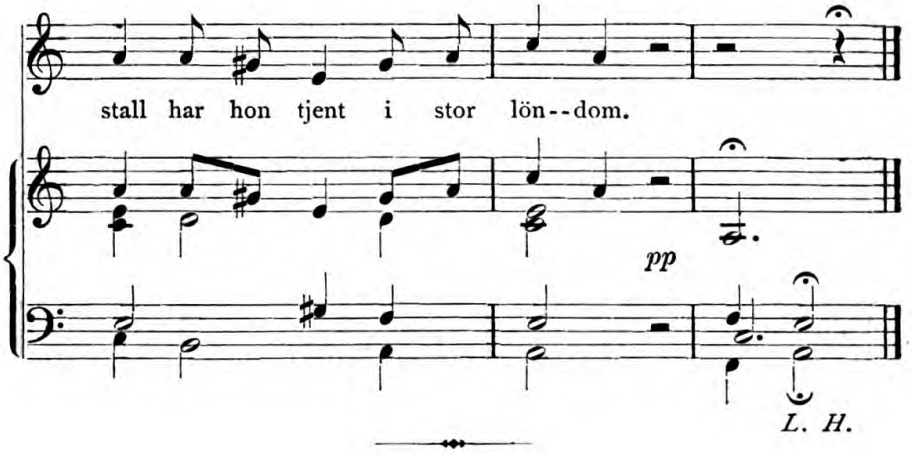

28.

Stolts Botelid stalldräng.

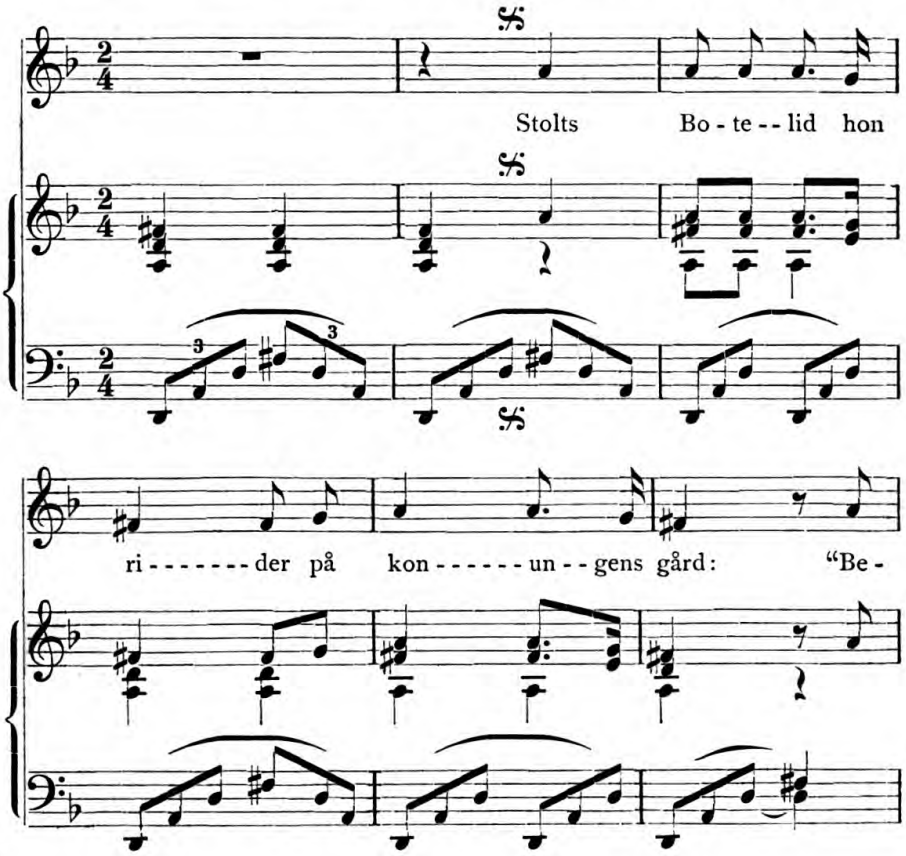

28. STOLTS BOTELID STALLDRÄNG.

höf - - ver min ko - nung stal - - le - - dräng i år? Be -

höf - - ver min ko - nung stal - - le - dräng i år?» Hon

sa - - de, hon har lust till att ri - - - - - - da.

L. H.

29.

Bergkonungen.

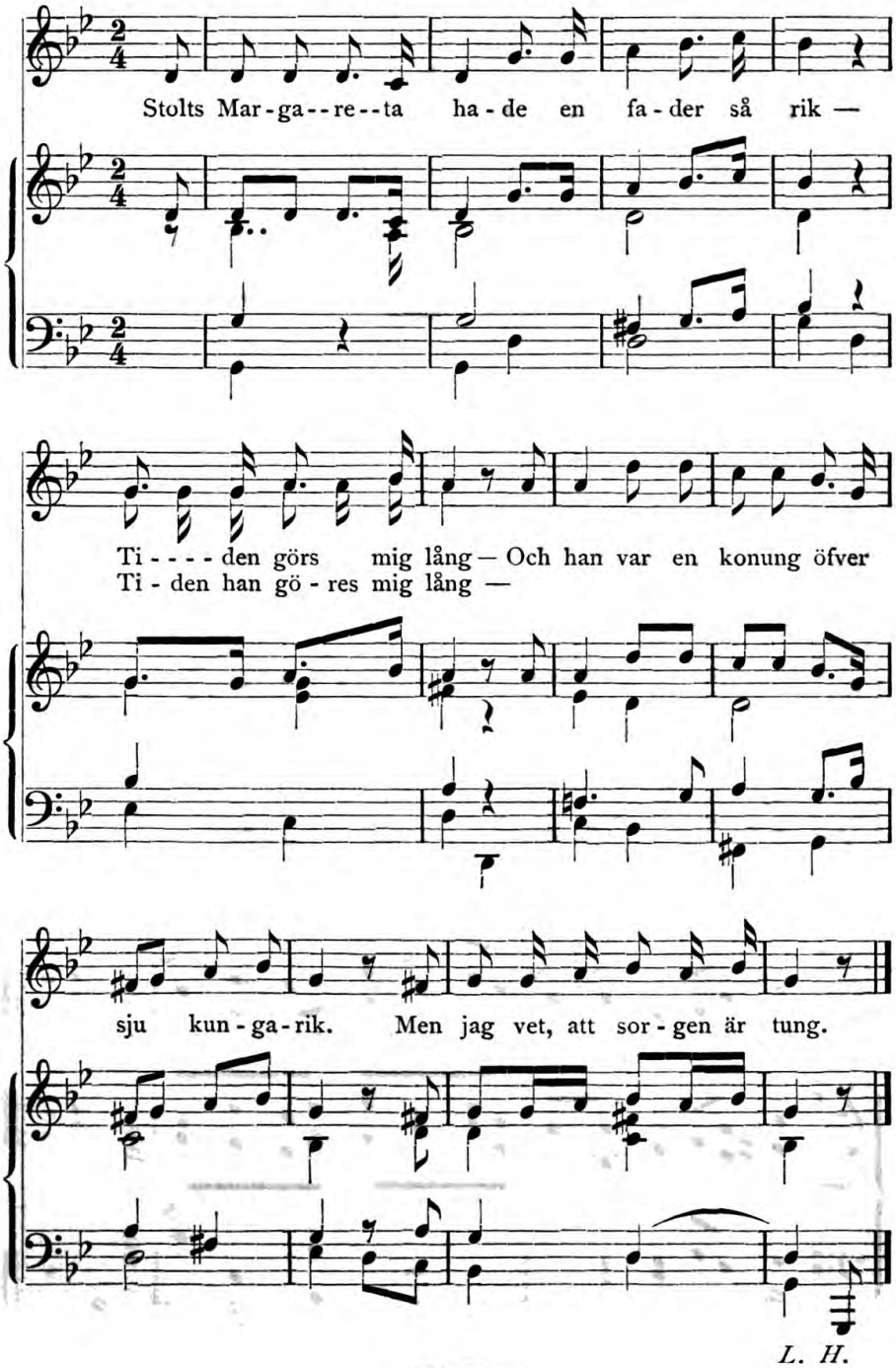

30.
Herr Peders sjöresa.

I.

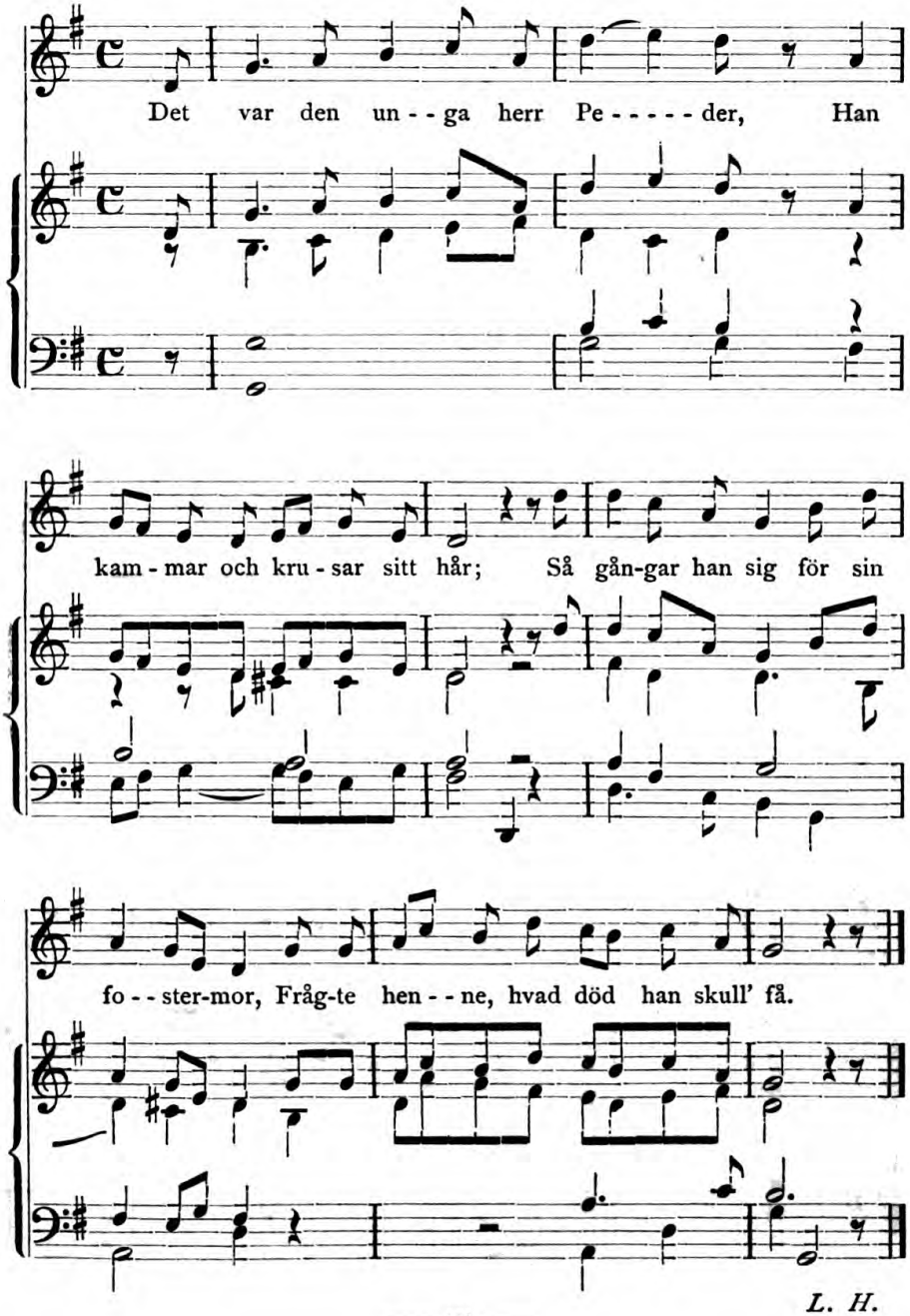

L. H.

30.*

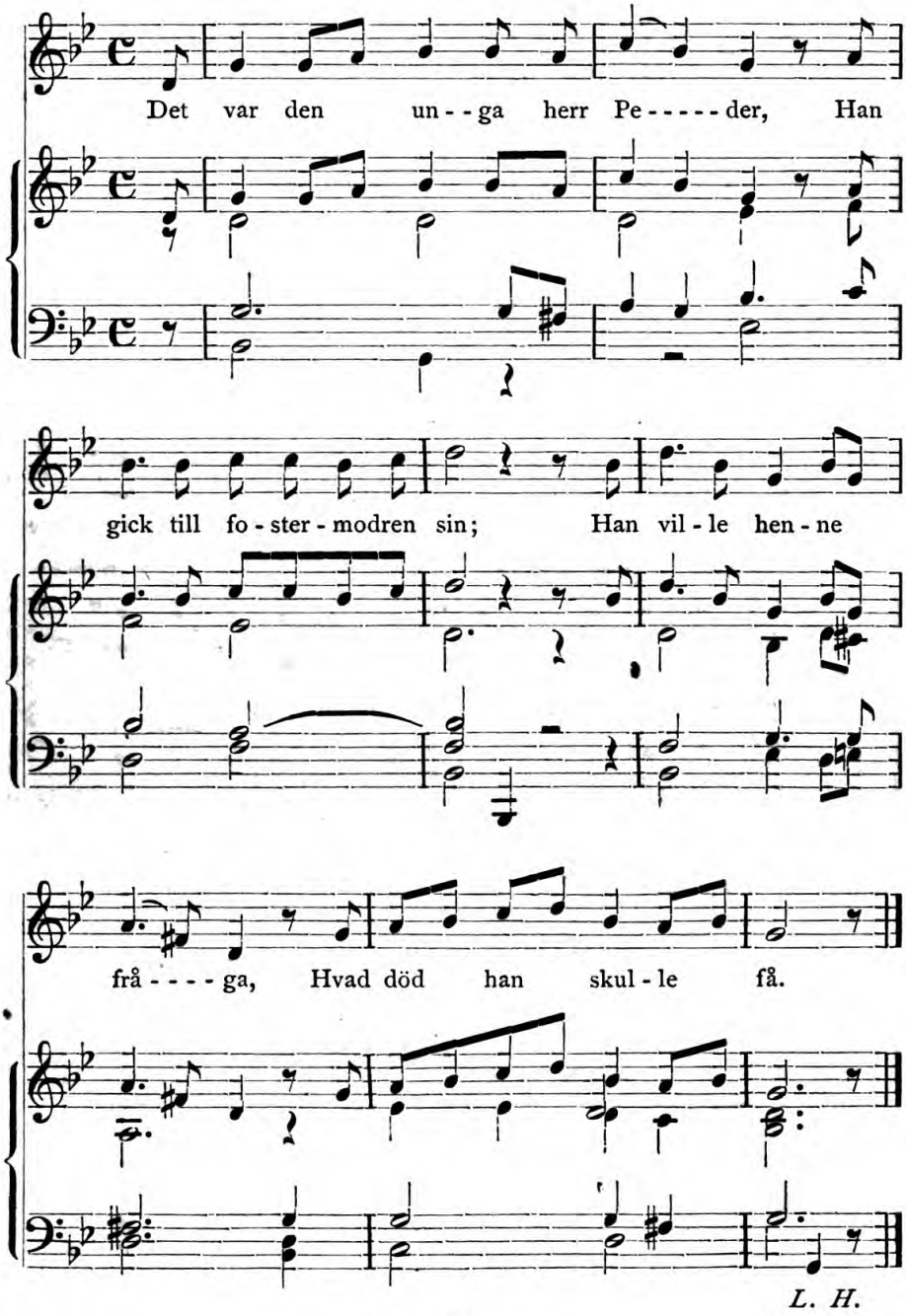
Det var den un - - ga herr Pe - - - - - der, Han
gick till fo - ster - modren sin; Han vil - le hen - ne
frå - - - - ga, Hvad död han skul - le få.
L. H.

30.**

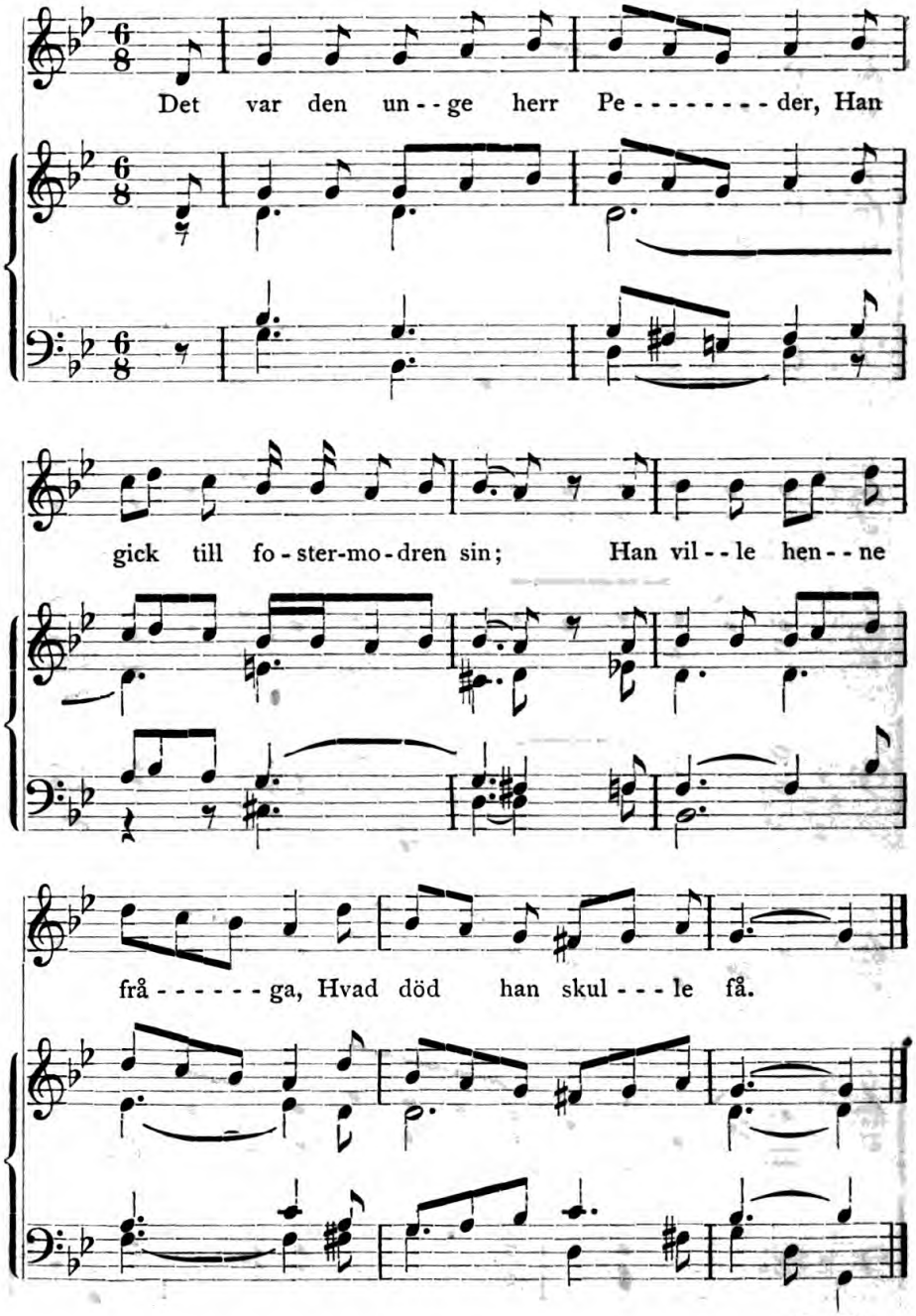
Det var den un - - ge herr Pe - - - - - - - - der, Han
gick till fo - ster-mo - dren sin; Han vil - - le hen - - ne
frå - - - - - - ga, Hvad död han skul - - - le få.

L. H.

31.

Den lille båtsmannen.

I.

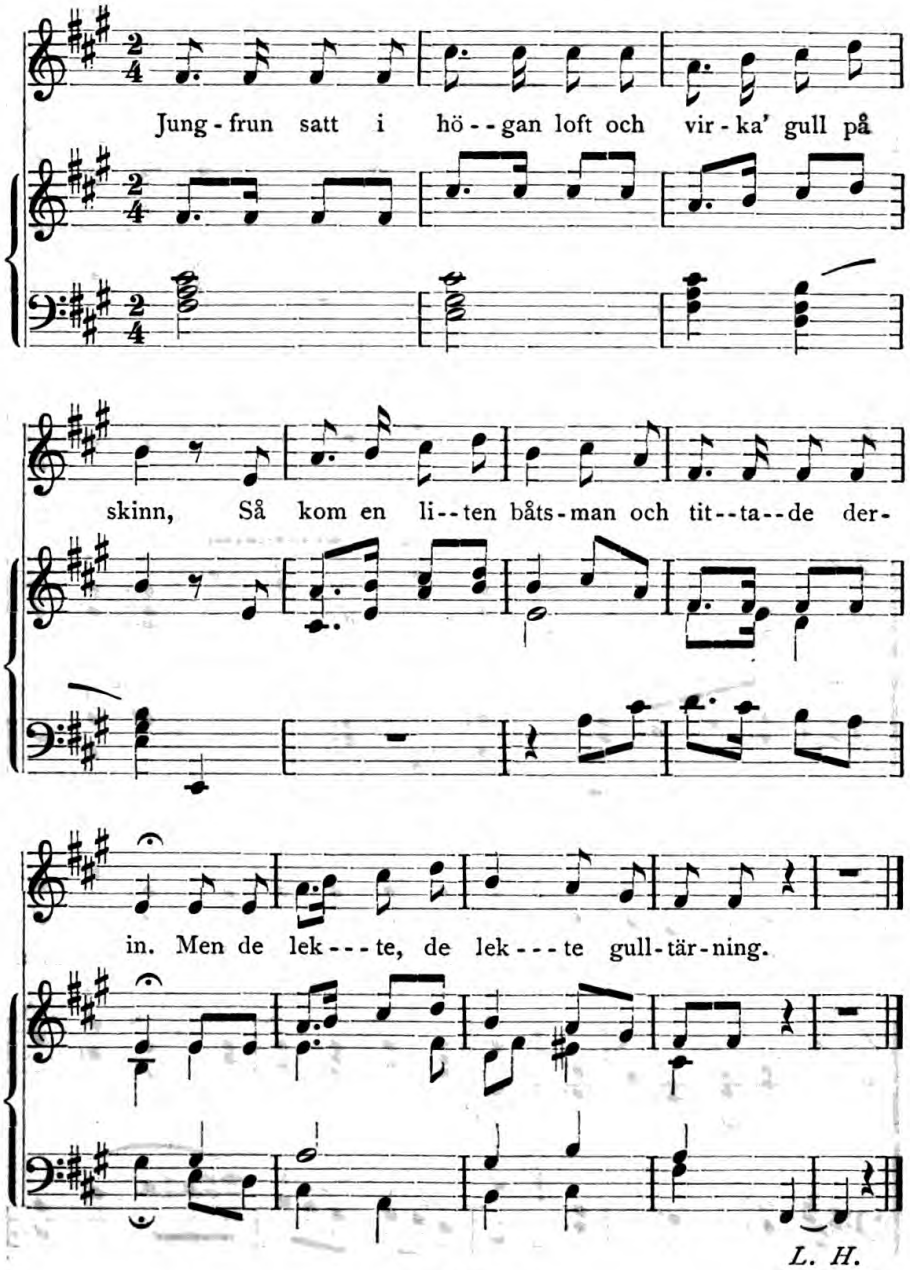

31.*

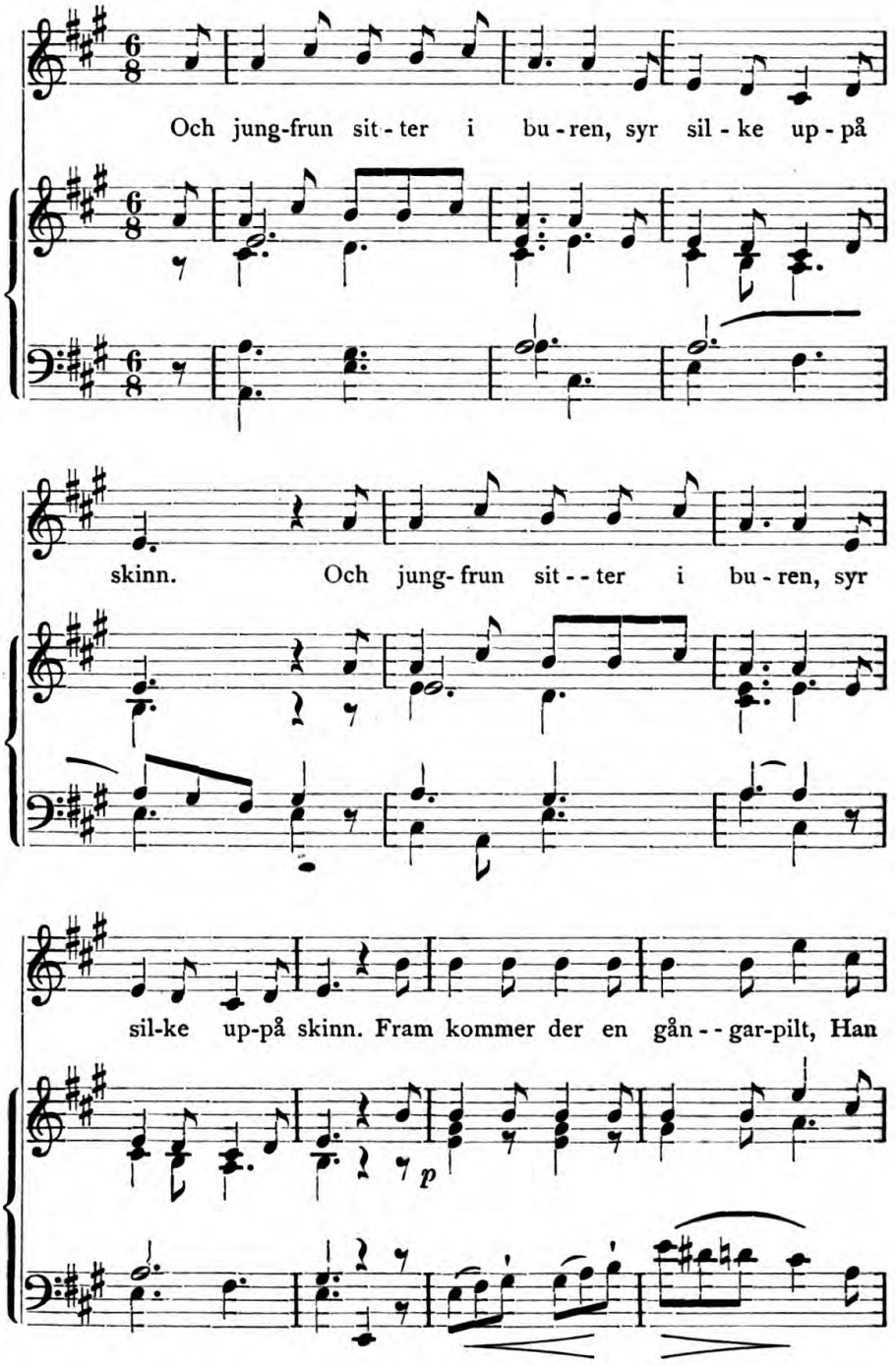
Och jung-frun sit - ter i bu - ren, syr sil - ke up - på
skinn. Och jung- frun sit - - ter i bu - ren, syr
sil-ke up-på skinn. Fram kommer der en gån - - gar-pilt, Han
p

31.** DEN LILLE BÅTSMANNEN.

trä - der nu der - in. Så spe - - - la de gull - tär - - - - - ning.

L. H.

31.**

Och jung - frun satt i kam - ma - ren, stack sil - kes - täc - ken

röd. Till hen - - ne kom en gån - - gar - pilt, be-

31.*** DEN LILLE BÅTSMANNEN.

gär - - de ett styc - - ke bröd. Så lu - - - ste - - lig de

täf - - la - - de.

sfz

p

L. H.

31.***

Och jungfrun satt på lof - tet, hon söm-mar guld på skinn. Så

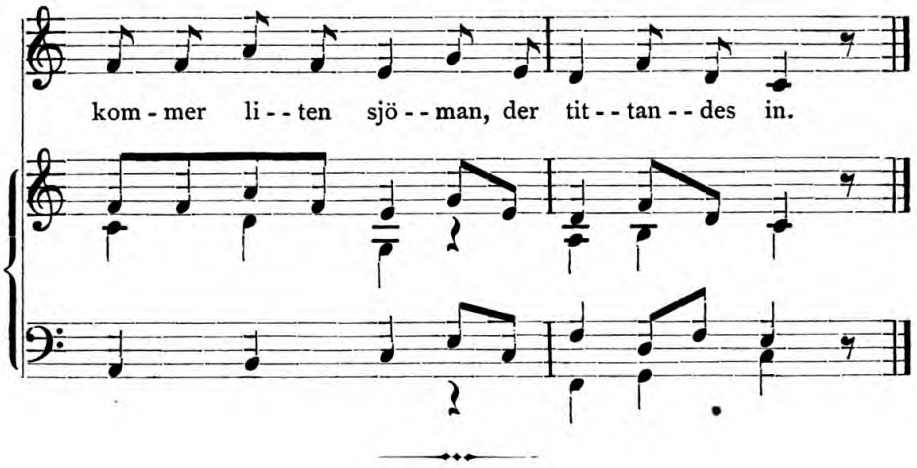

32: 1.

Herr Äster och fröken Sissa.

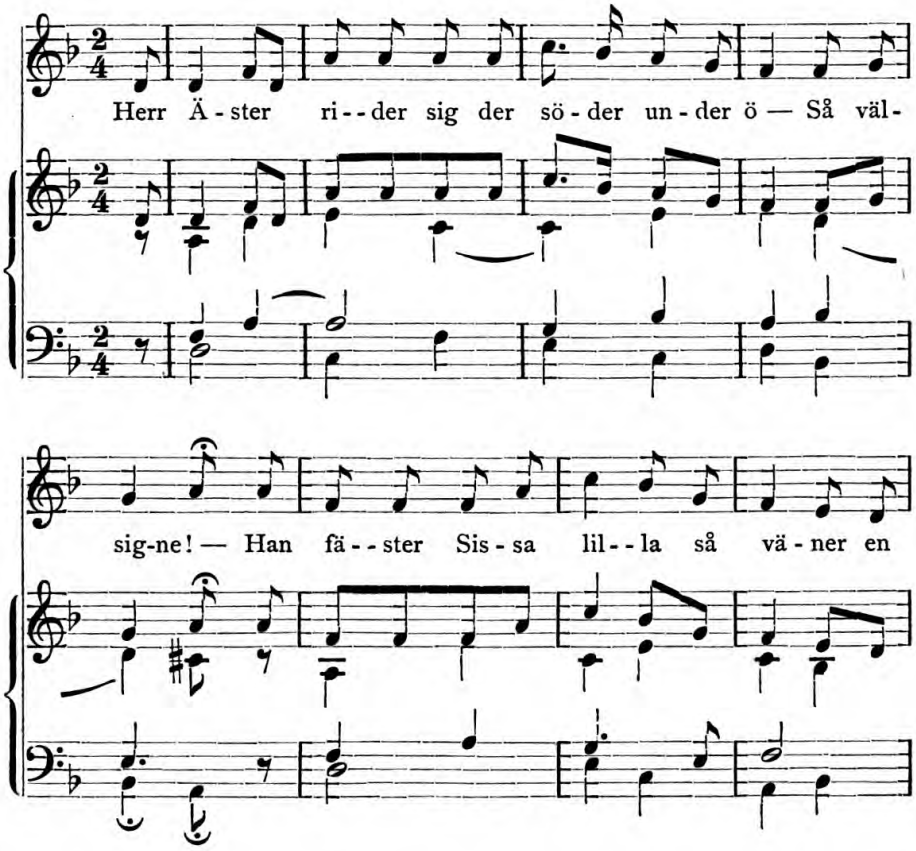

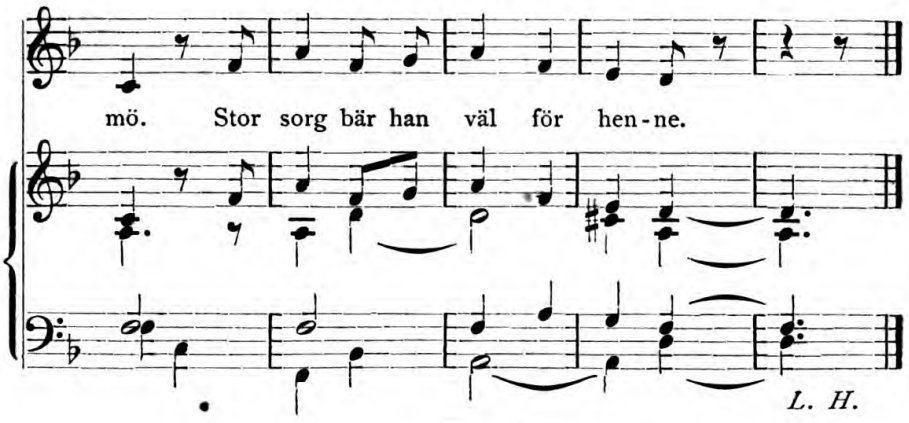

33.

Riddar Olle.

I.

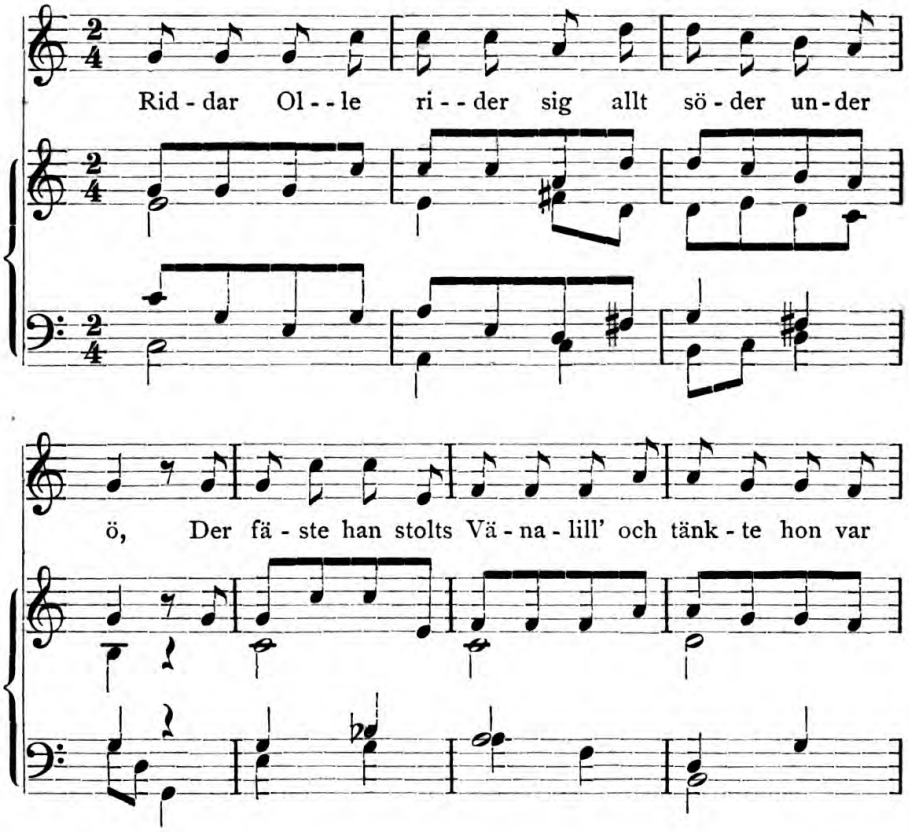

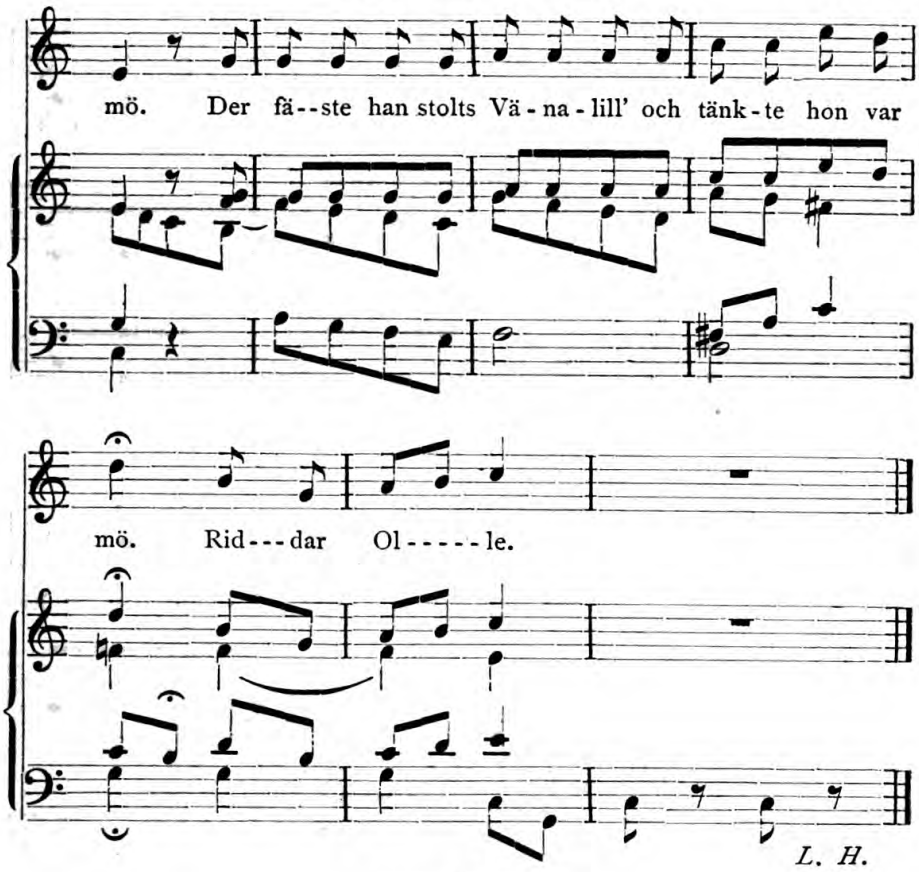

33.

Riddar Olle.

2.

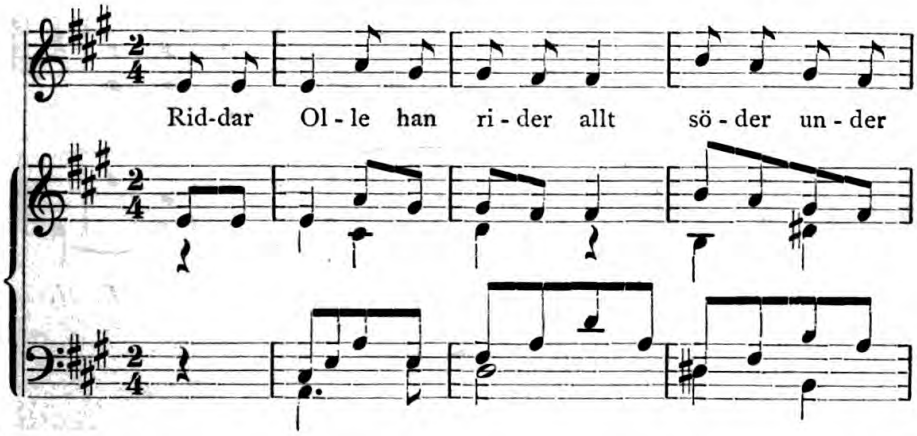

33: 2. RIDDAR OLLE.

ö, Der fä - - ste han stolts Sva - - ne - - li och

tänk - - te hon var mö. Der fä - - ste han stolts

Sva - ne - - - li och tänk - te hon var mö. Rid-dar Ol - - le.

L. H.

34.

Slottet i Österrik.

a.

Hypodorisk.

Det lig - ger ett slott i Ö - - ster - - rik —

Ö - - - ster - rik — Det är så rikt be - - bun - det, Med

silf - - - - ver och det rö - da gull — Rö - - - - da gull — Och

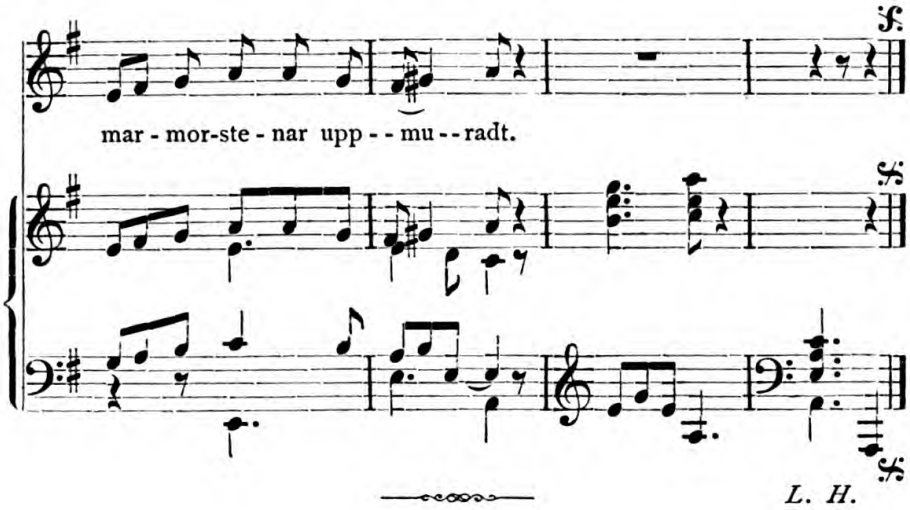

36.

Florens och Margareta.

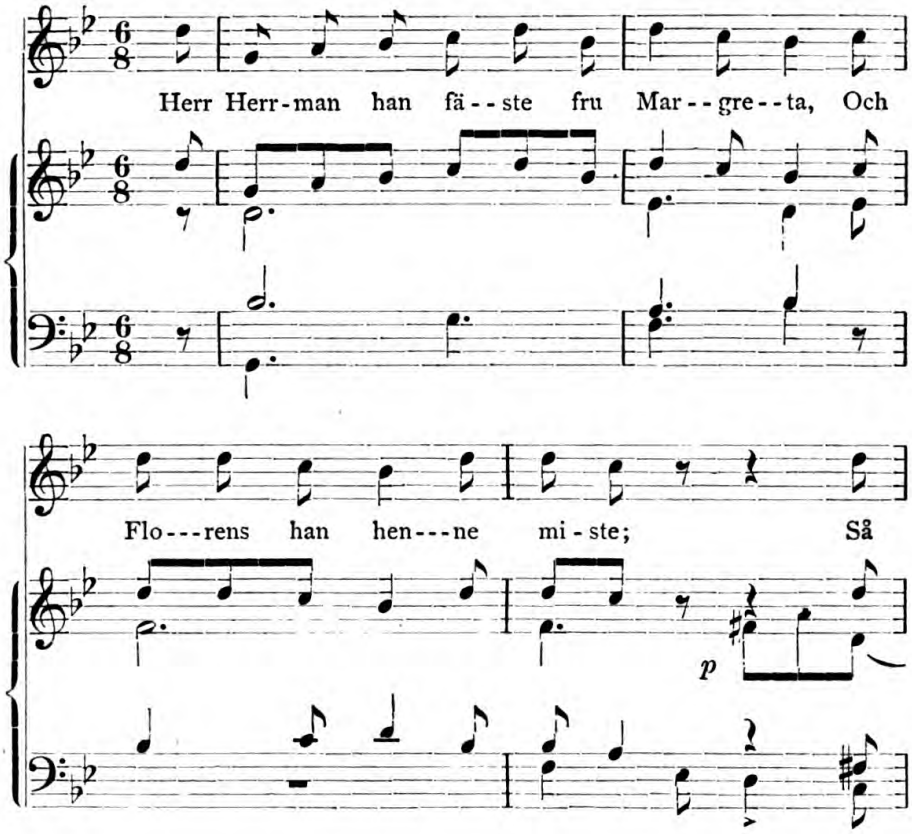

36. FLORENS OCH MARGARETA.

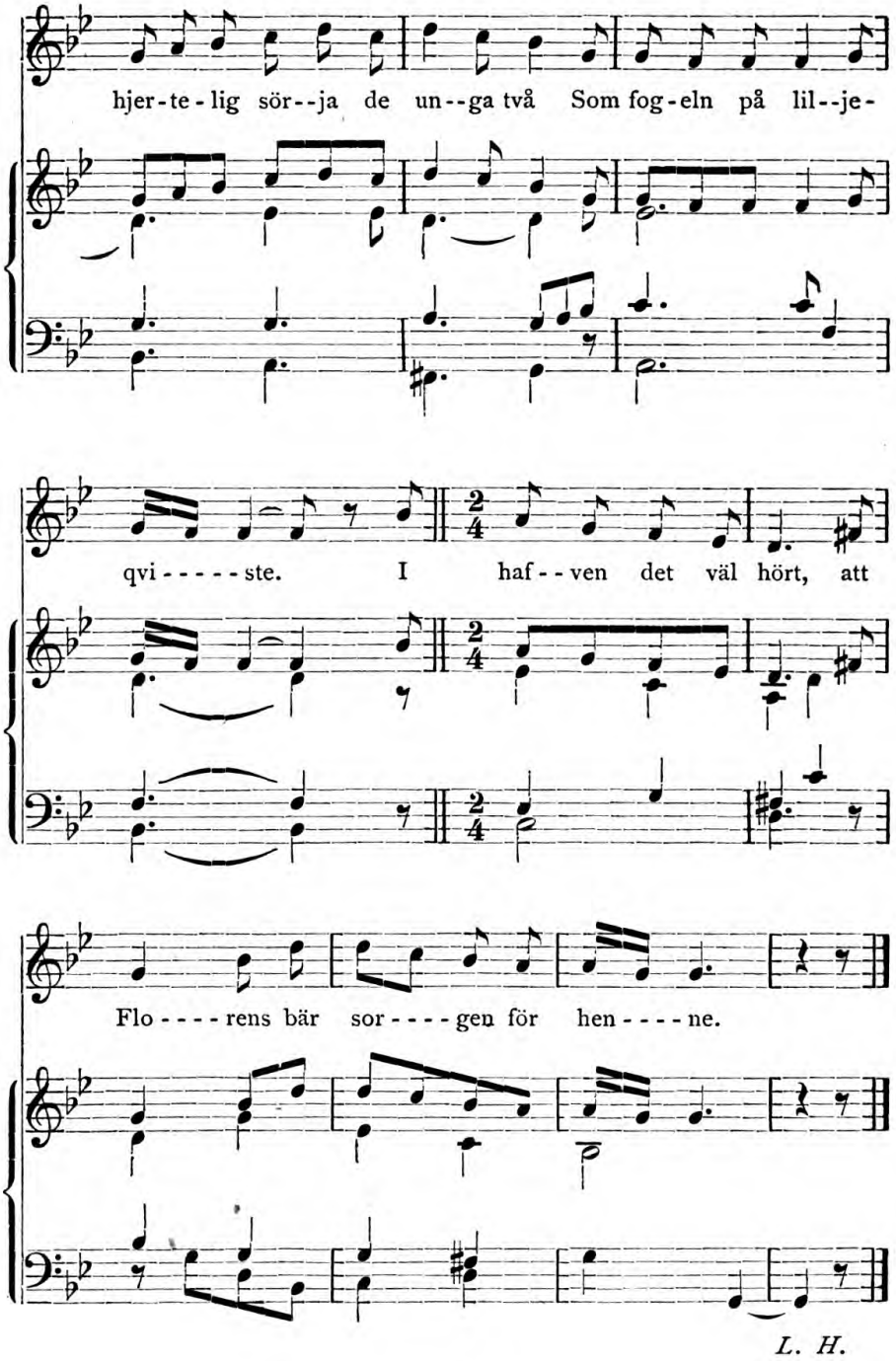

L. H.

38.

Riddaren Bryning.

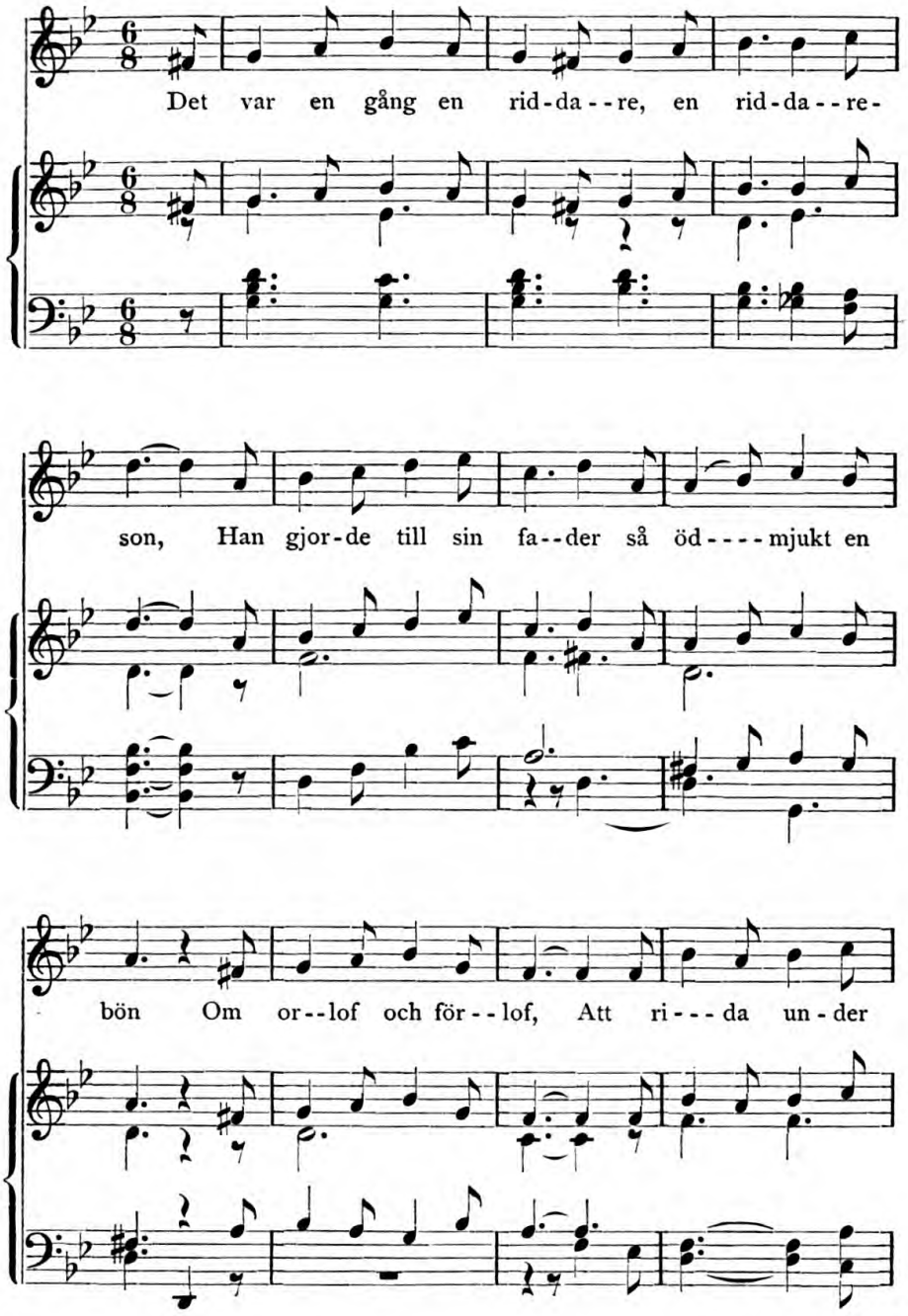

38.* RIDDAREN BRYNING.

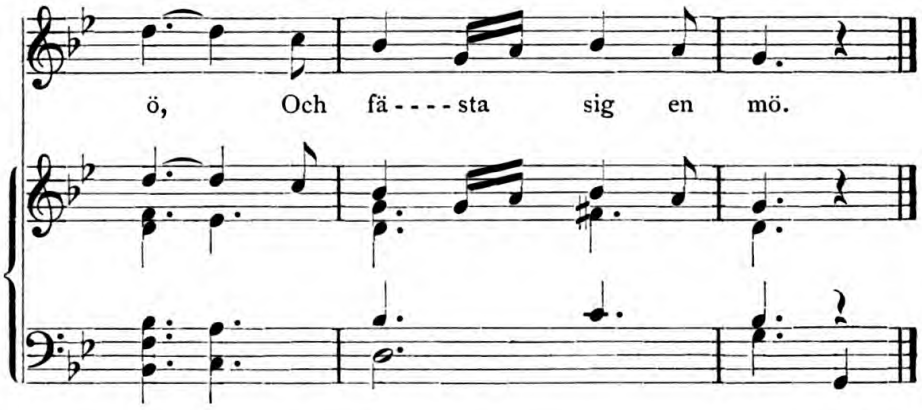

L. H.

38.*

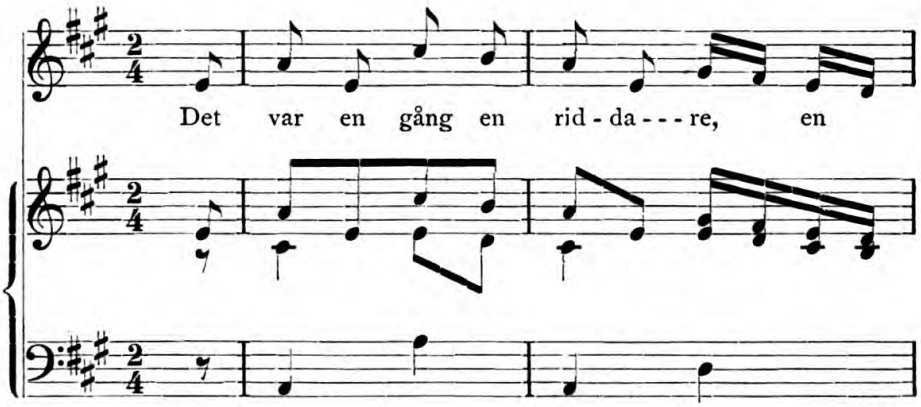

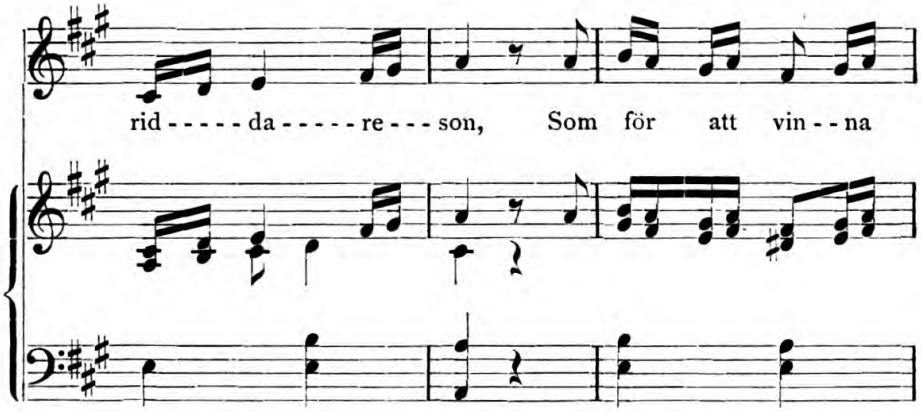

38.* RIDDAREN BRYNING.

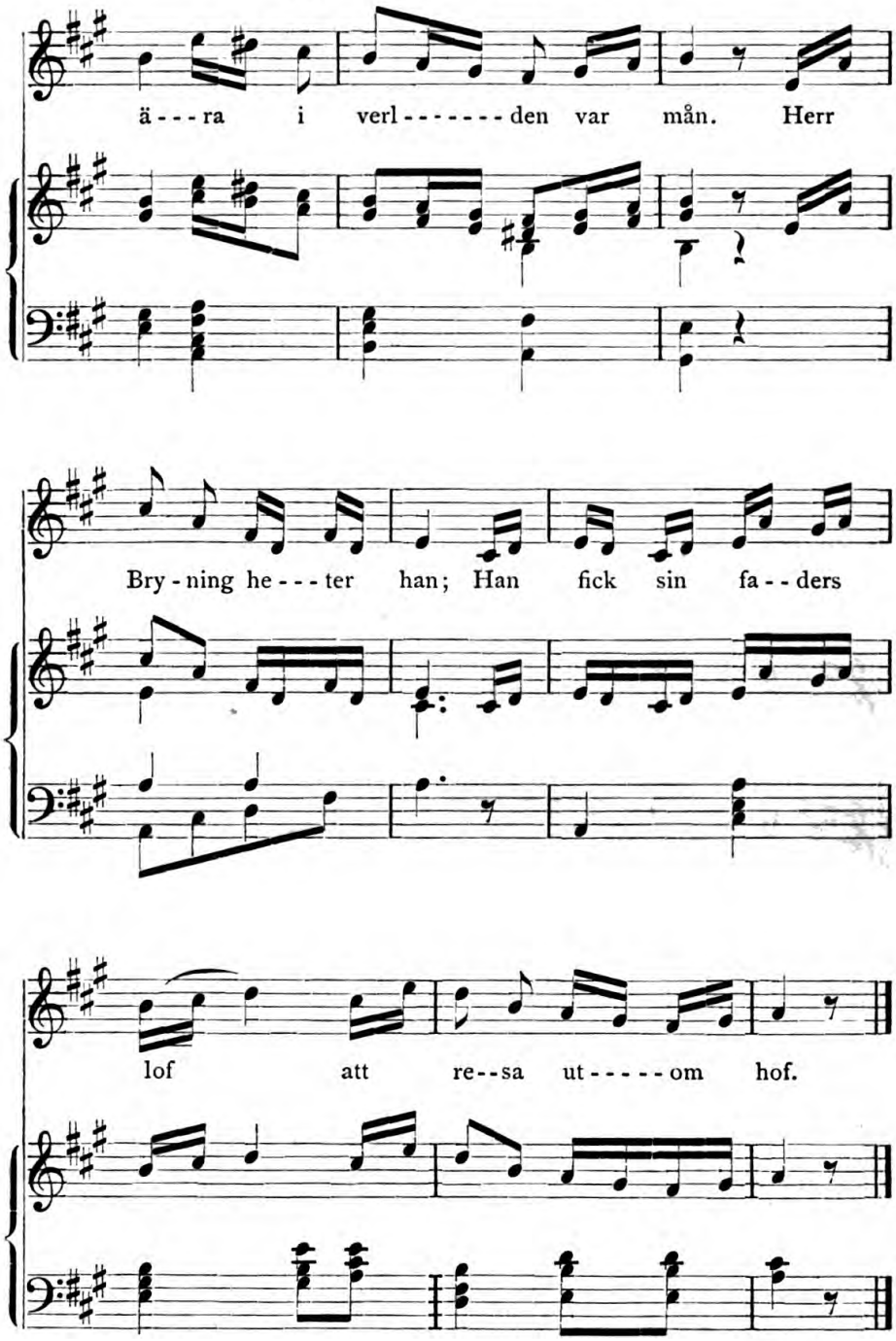

Ahlström.

39.
Sven Svanehvit.

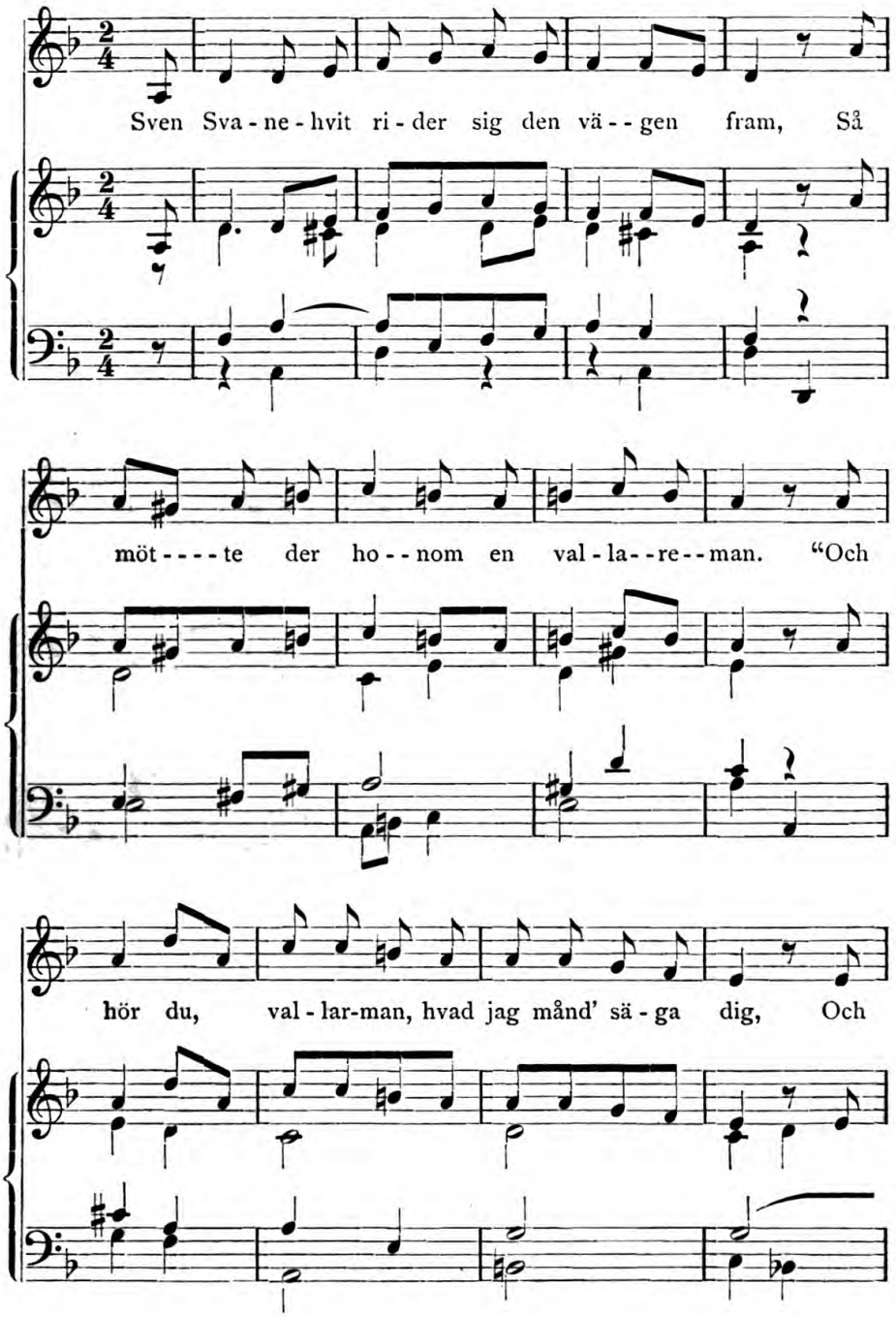

39.* SVEN SVANEHVIT.

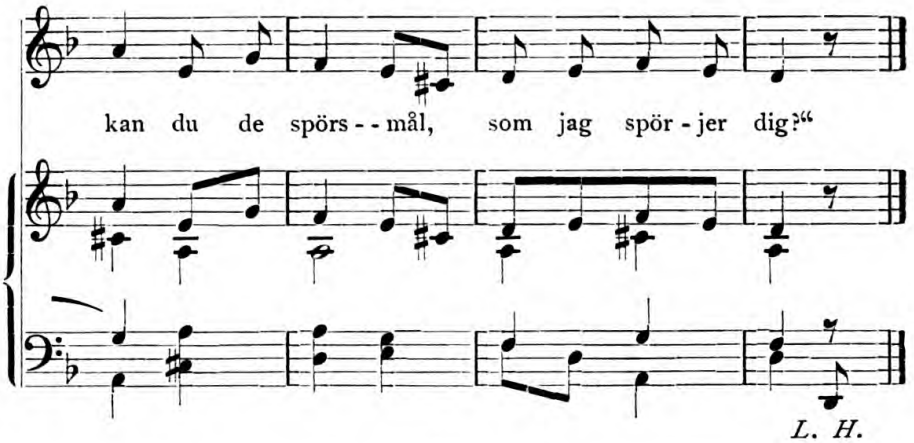

39.*

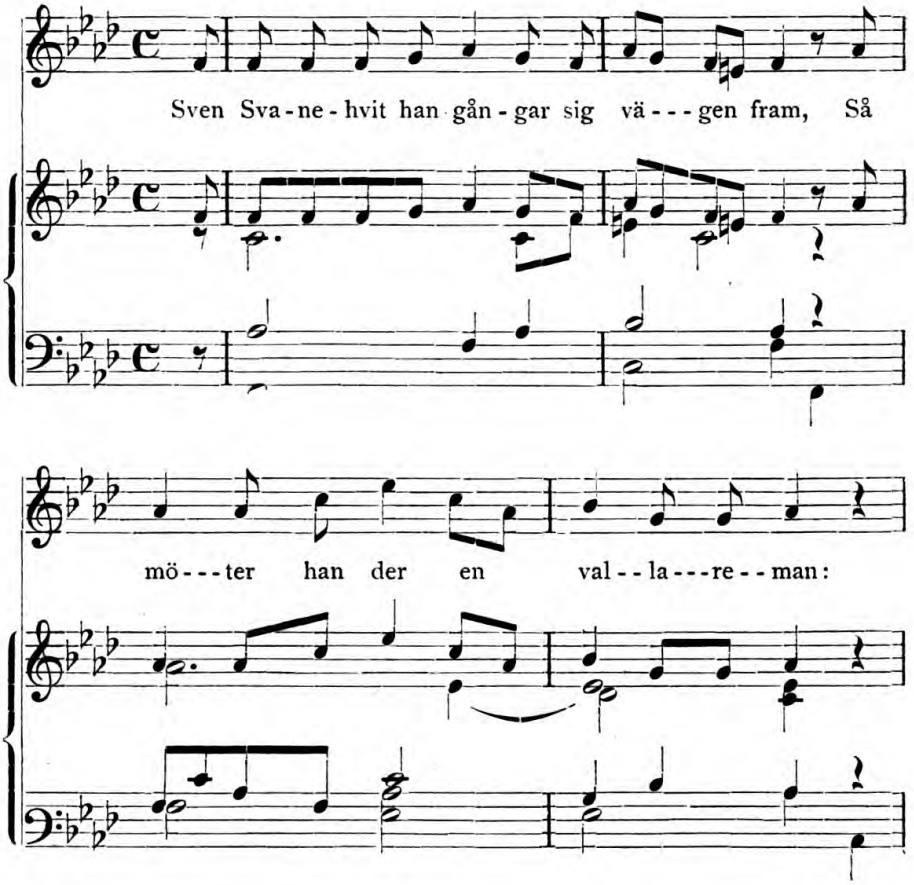

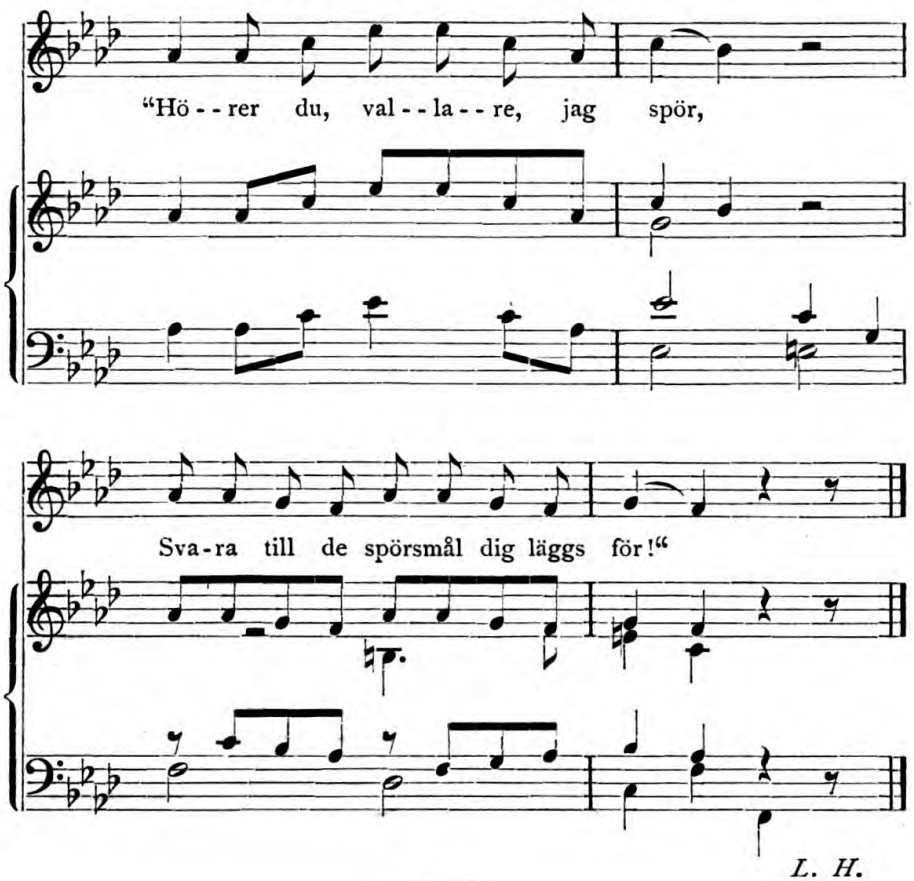

L. H.

40.

Herr Lager och Jon.

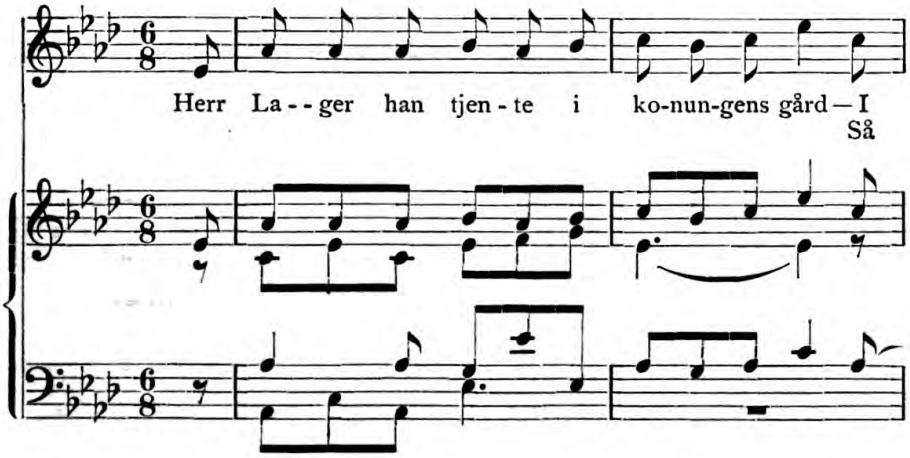

40. HERR LAGER OCH JON.

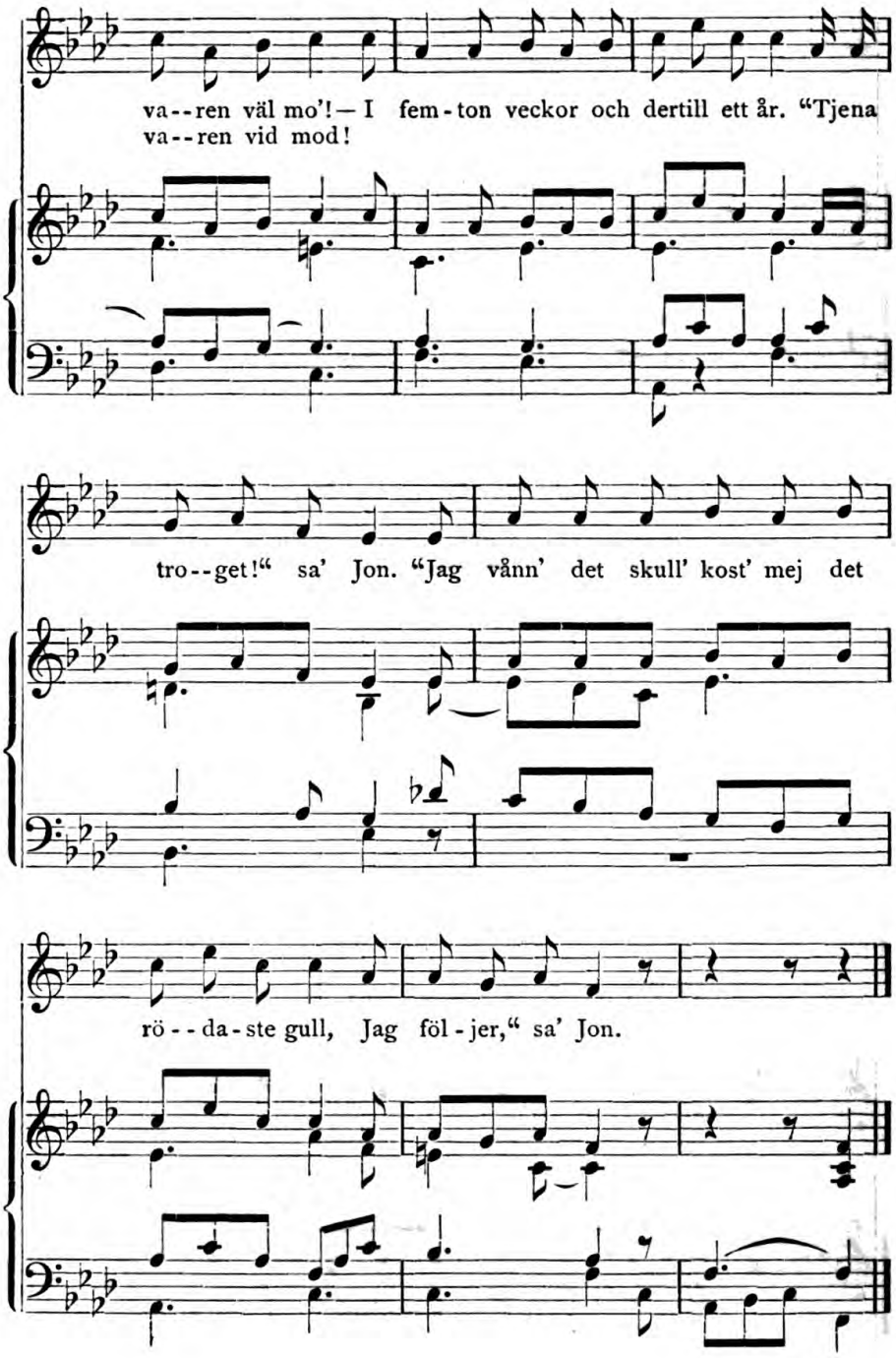

L. H.

41.

Herr Heimer och fru Margareta.

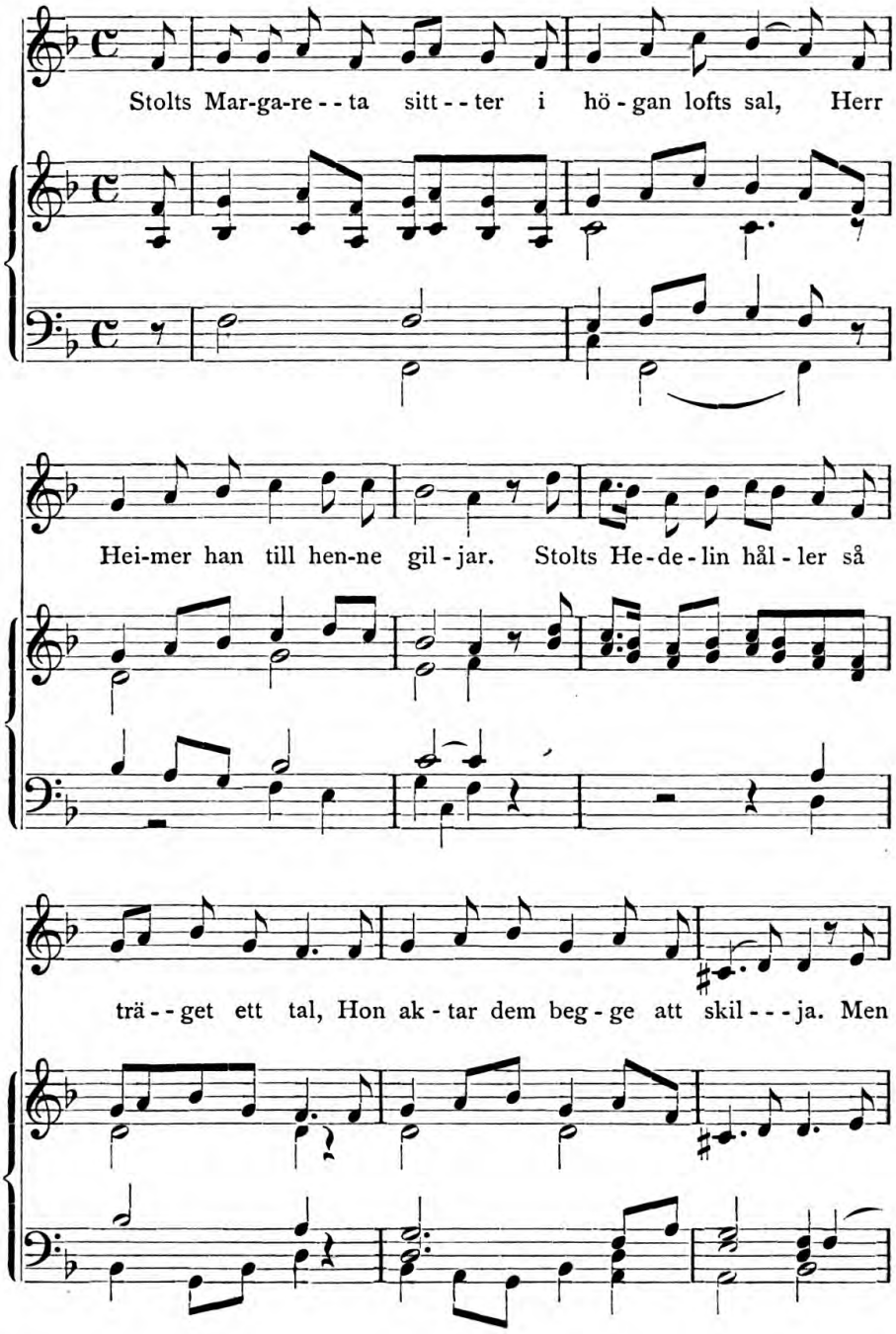

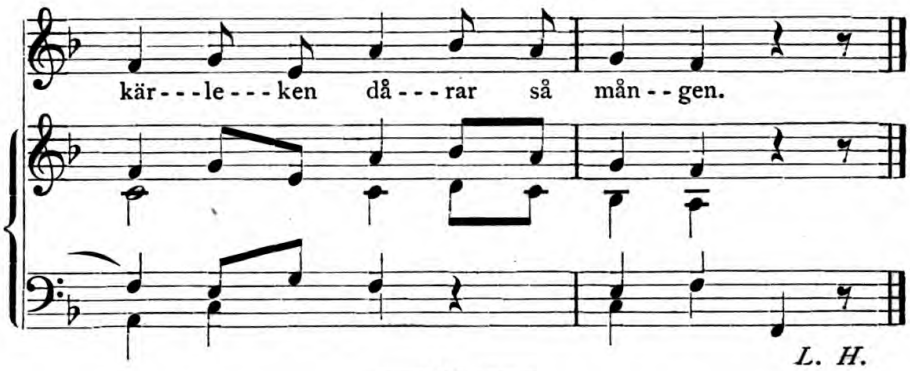

42.

Stolts Margareta.

1.

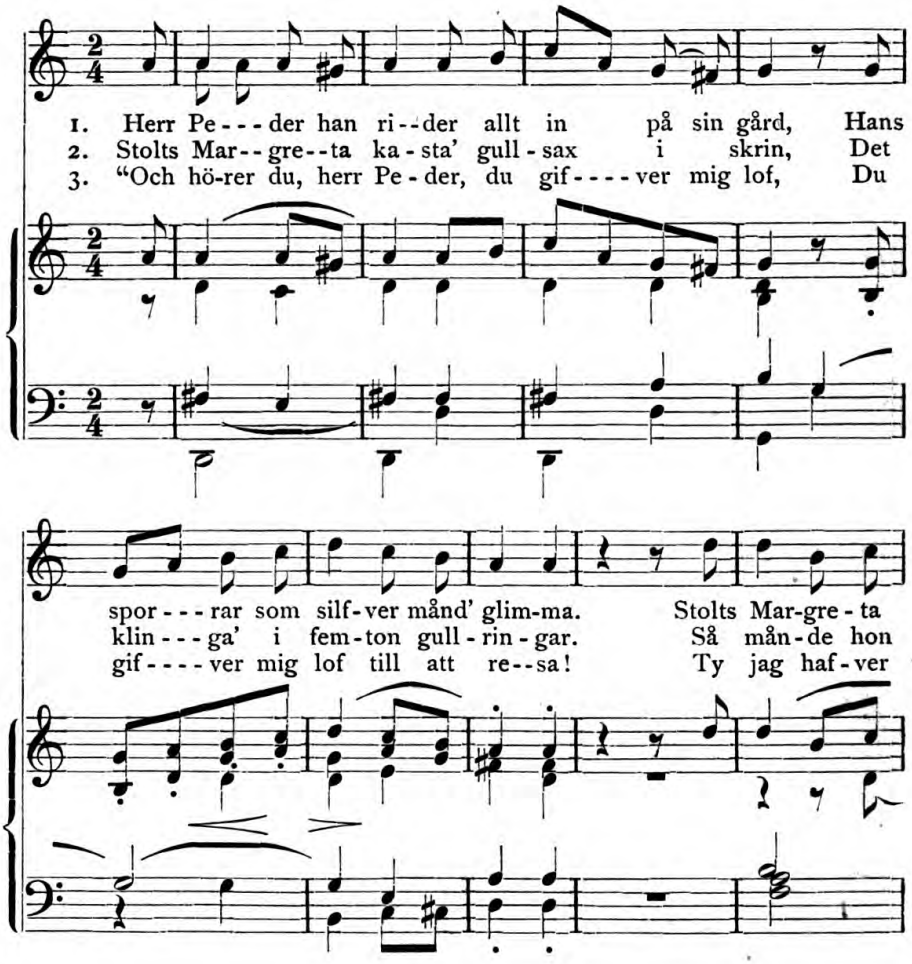

42: 1. STOLTS MARGARETA.

sprin - ger i bu - re - kam-marn in, Så stri - da hen - nes
sig till herr Pe- - - - - der gå in, Så stri - da hen - nes
sport min fa- - der va- - ra sjuk, Och jag vill ger - na

tå - rar mån - de rin - na. Så lön - ligt bar hon sor - gen.
tå - rar mån - de rin - na. Så lön - ligt bar hon sor - gen.
ho - - - - nom be - sö - ka.“ Så lön - ligt bar hon sor - gen.

p

4. “Och haf - ver du sport din

42: 1. STOLTS MARGARETA.

fa - der va--ra sjuk, Den Hög--ste för - los - se hans qvi - da!

Men om det vo--re nu, som det förr har va--rit

sfz

vant, Så skul - le mi--na små - - - - sven - ner ri-da."

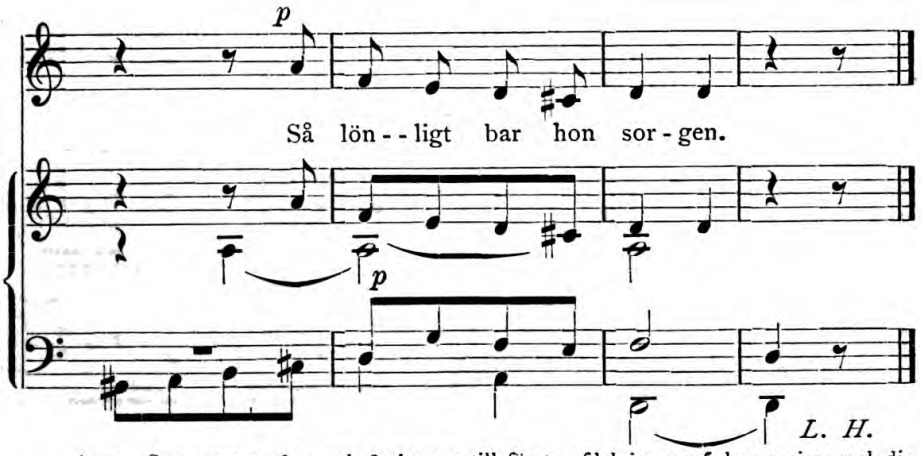

Anm. Stanzerna 5, 6, 7 och 8 sjungas till första afdelningen af denna visas melodi; stanzerna 9, 10 och 11 till melodiens andra afdelning.

43.
Tofva lilla.

I. a.

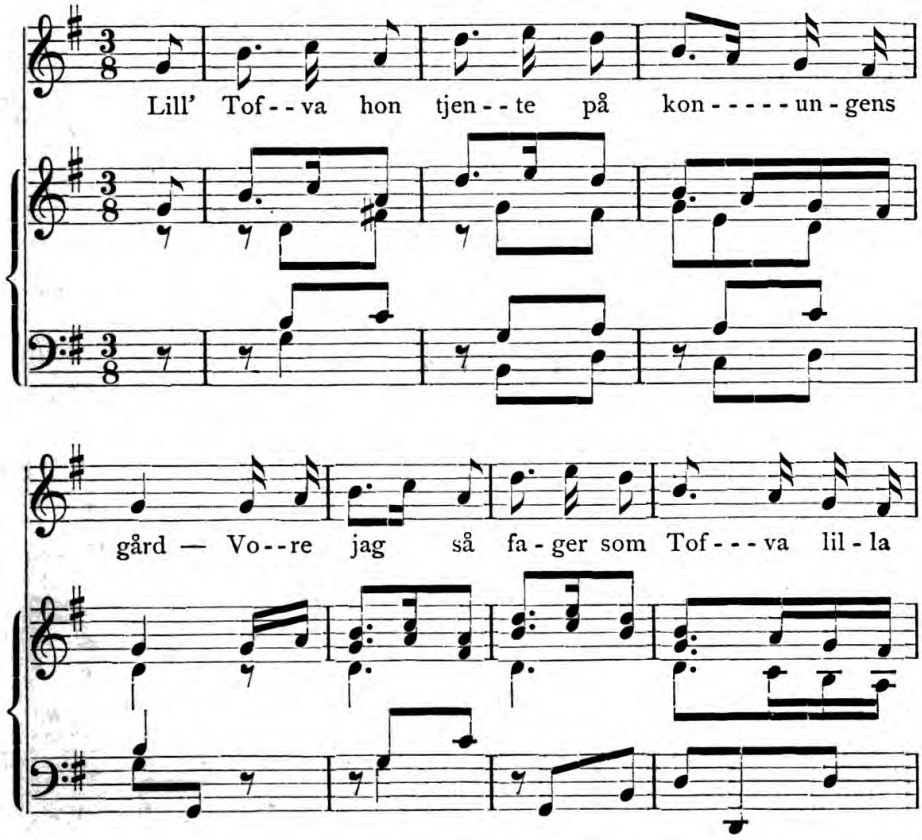

var! — I fem - - - - - - ton vec - kor och der - till ett

år. Men Tof - va var kon - un-gens fril - la.

L. H.

43.
Tofva lilla.
1. b.

Lill' Tof - va hon tjen - te på kon - un-gens gård — Vo - re

jag så fa - ger som Tof - va lil - - la var! — I femton veckor och

der - till ett år. Men Tof - va var ko - nun-gens fril-la.

L. H.

45.

Liten Kerstin befriar sin broder.

1.

Li - ten Ker - - - stin gån - gar sig i stal - let

in — Kär - le - ken drar. Der skå - dar hon få - lar - ne

al - - la fem. Man spe - - lar i pa - - ve - - lun.

L. H.

45.

Liten Kerstin befriar sin broder.

2.

Li - ten Ker - stin hon går sig åt stal - - - let in — För

45: 2. LITEN KERSTIN BEFRIAR SIN BRODER.

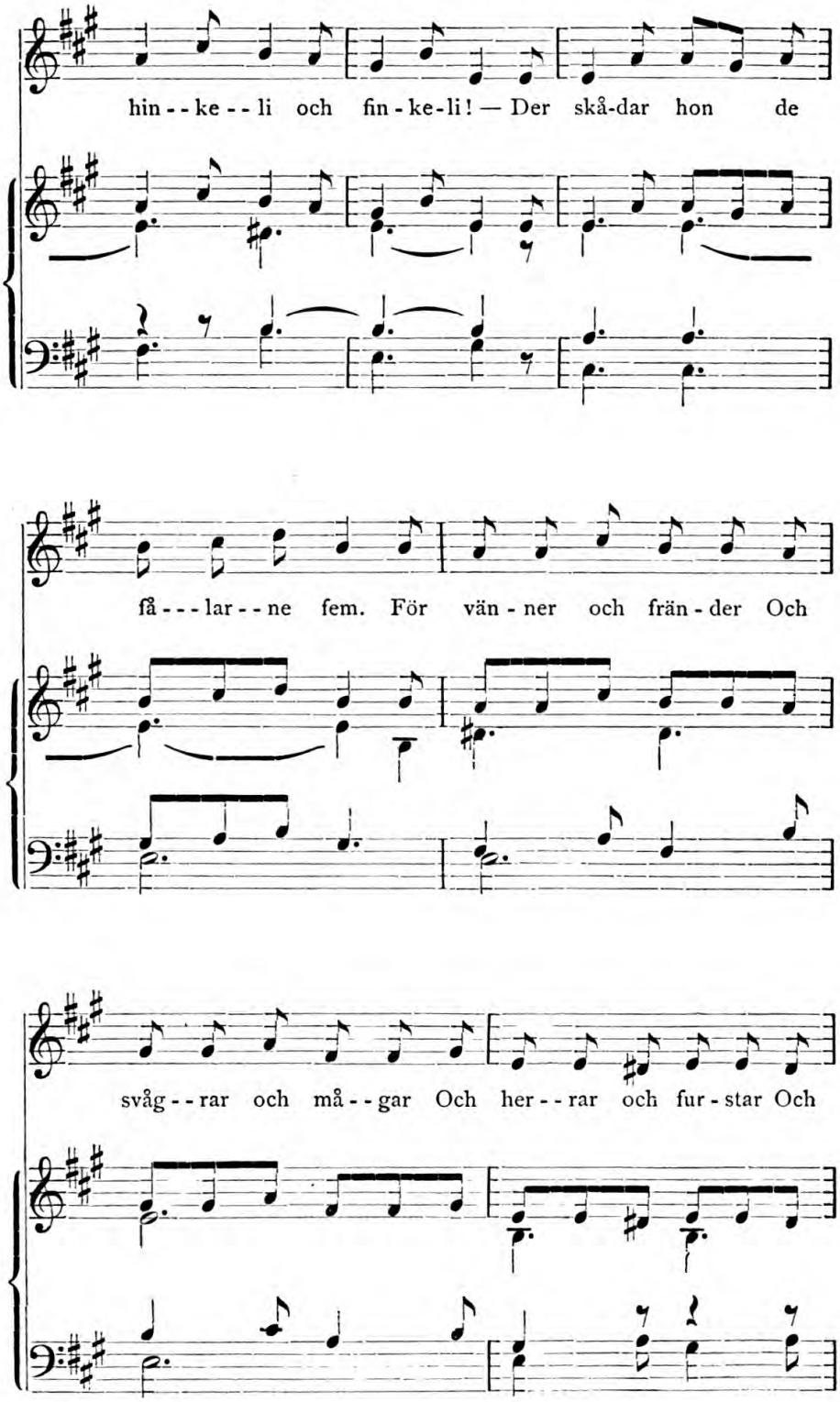

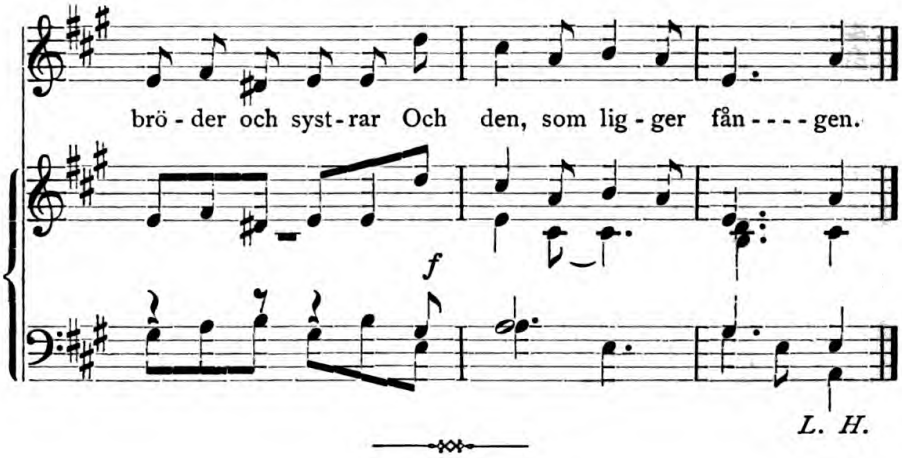

46.

Stige lilles bjudning.

a.

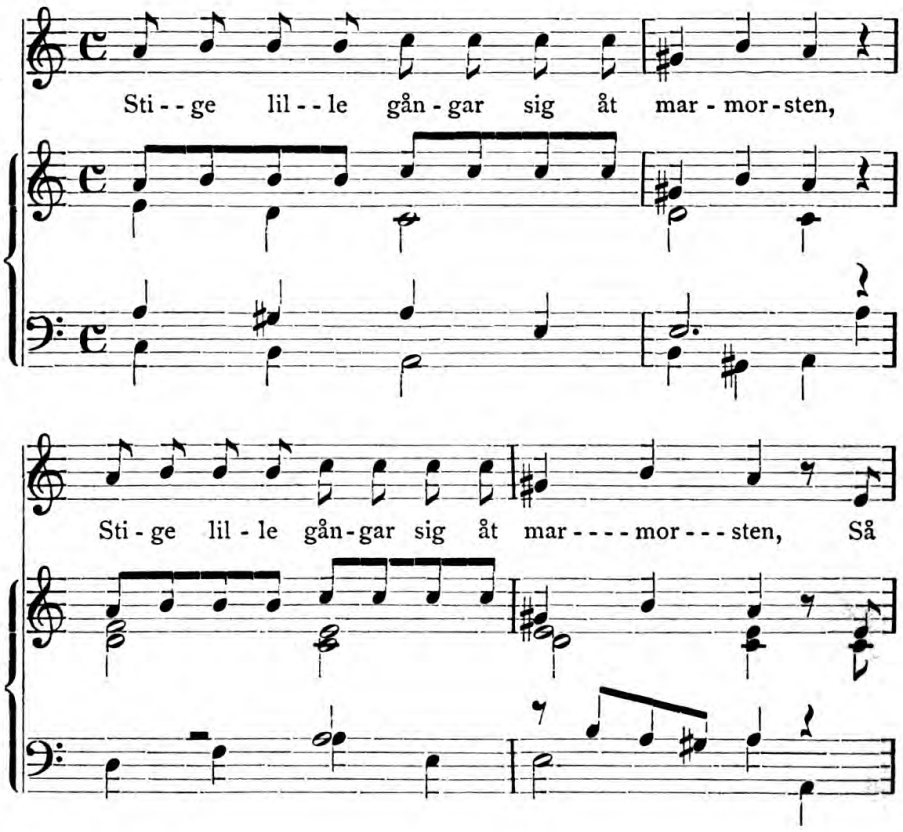

bju - der han ko - nun-gen med sig hem. Så fröj--de--lig. Så

bju - der han ko - nun-gen med sig hem. Så fröj-de--lig.

L. H.

46.

Stige lilles bjudning.

b.

Sti - - ge lil - - le gån - gar sig åt mar - mor - - - - sten,

46: b. STIGE LILLES BJUDNING.

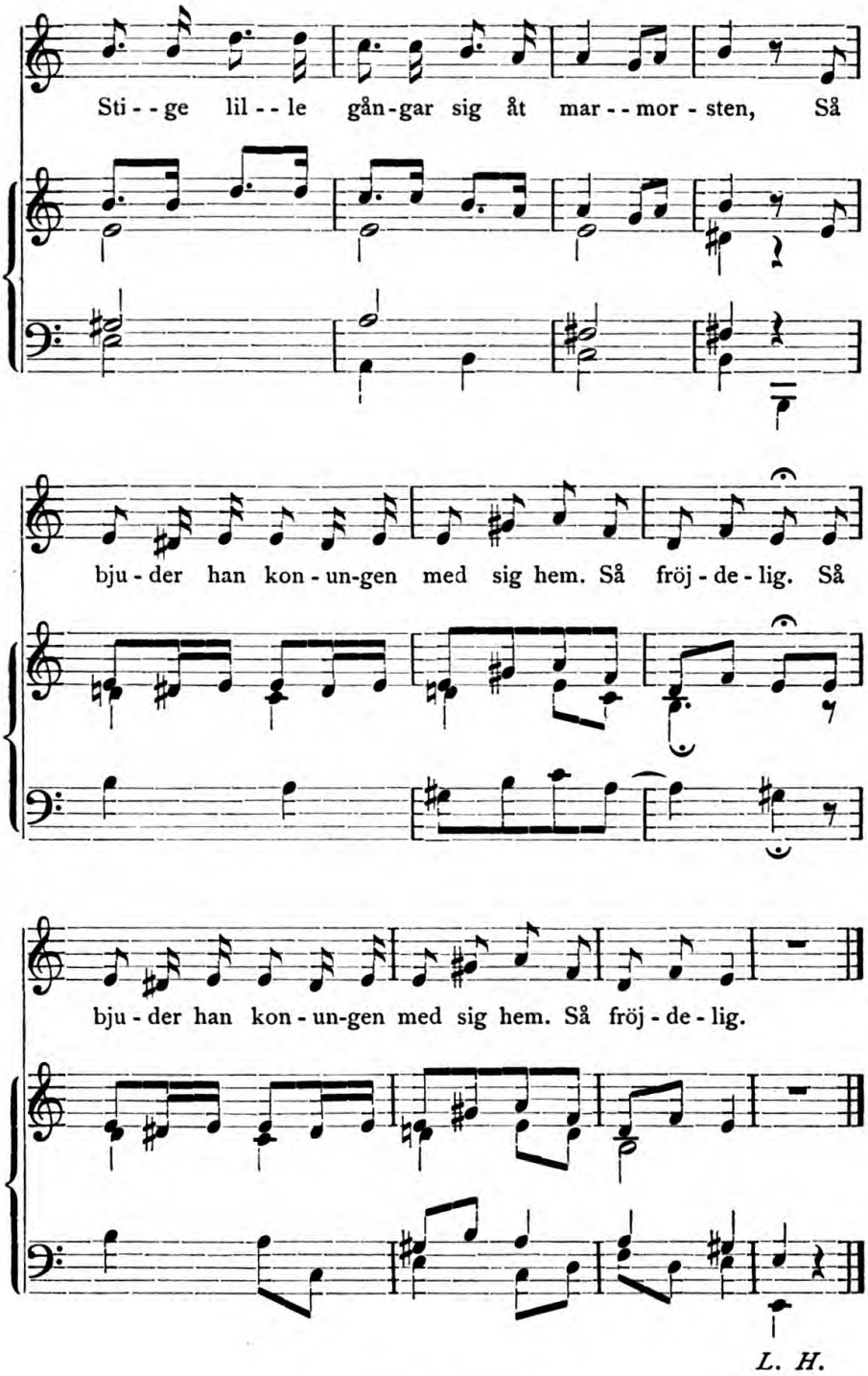

L. H.

47.
Herr Helmer.

I.

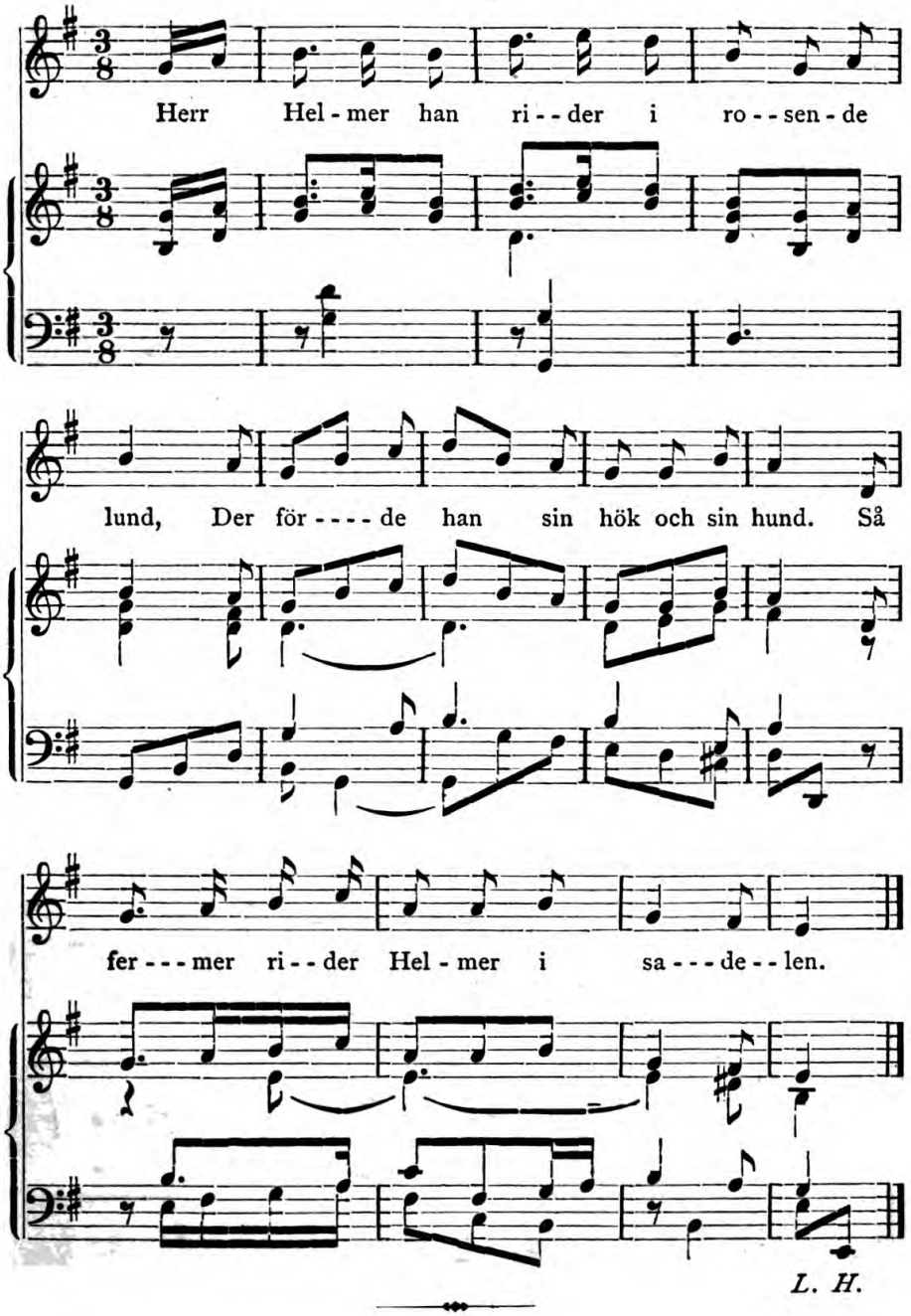

48.

Ung Hillerström.

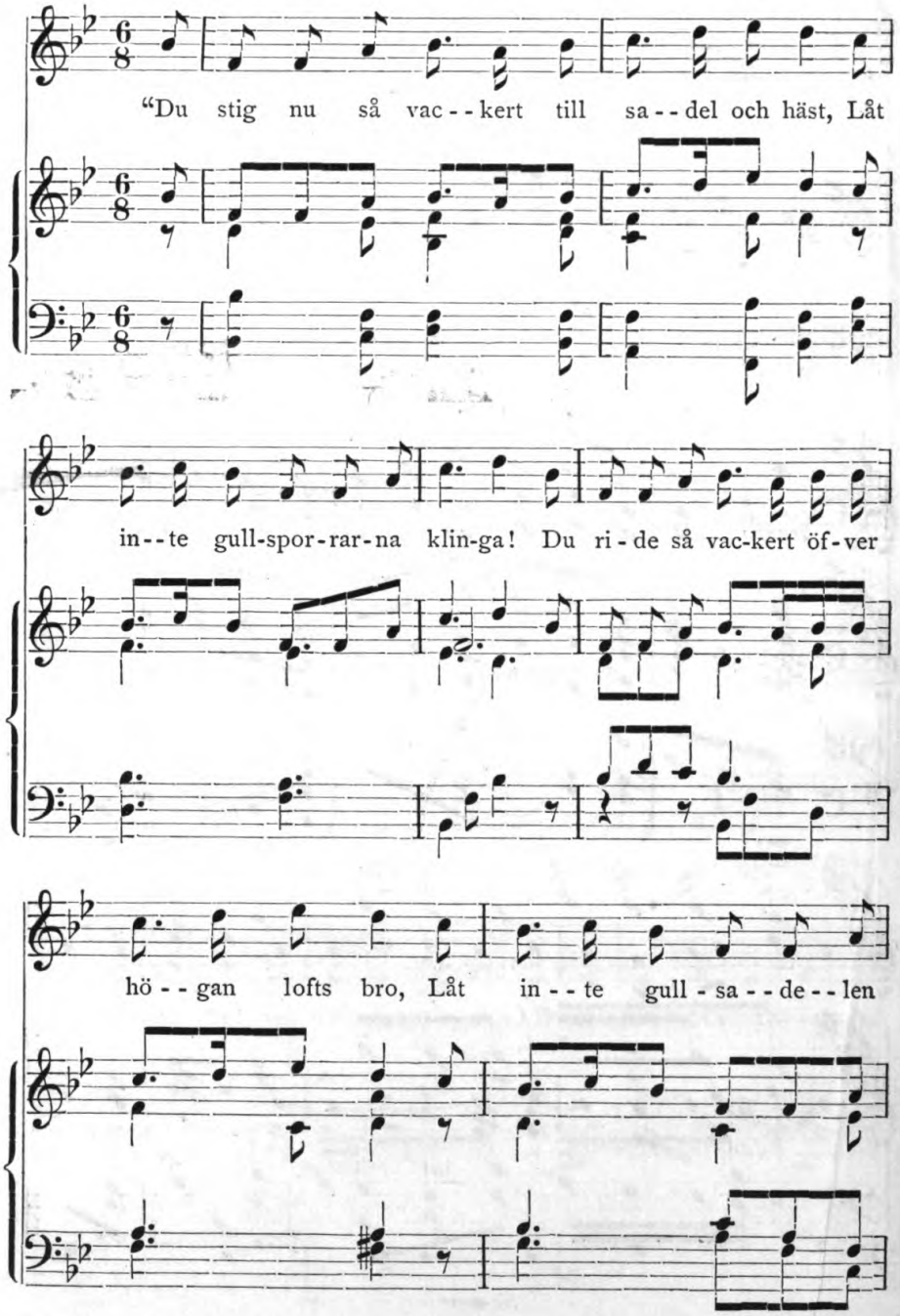

49.* CARL VÅGEMAN.

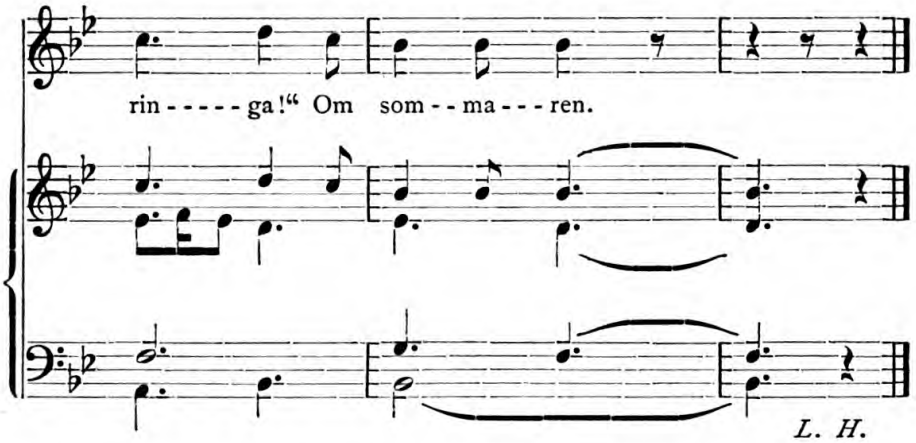

49.*

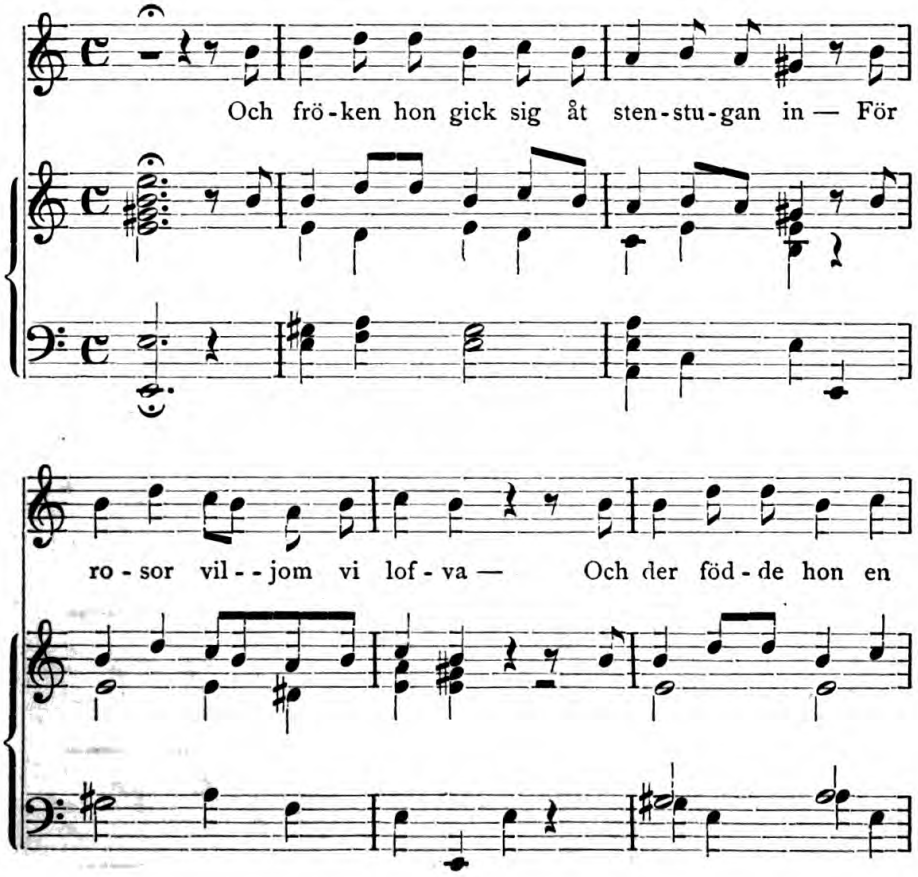

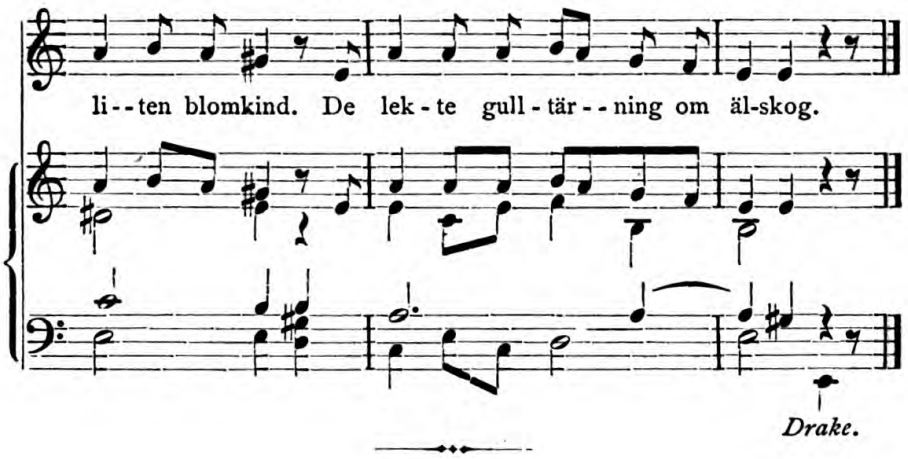

50.

Knut hulings visa.

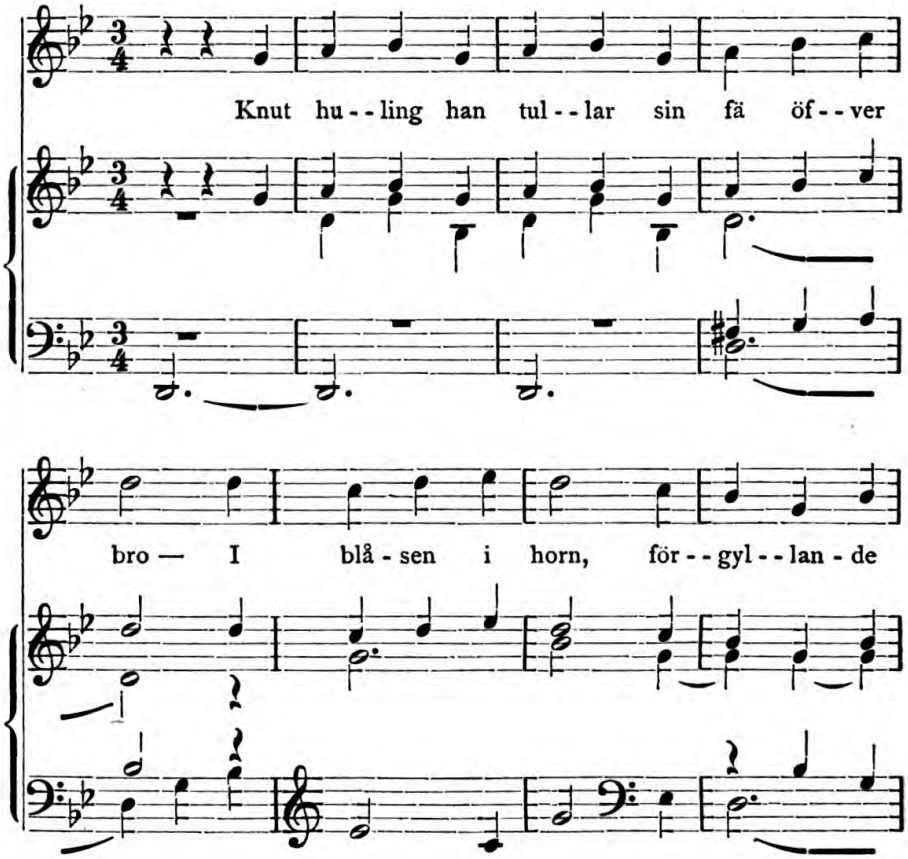

lur! — Fem - - - - ton flic - - kor det har han i

tro. För den ut - - länd - ske hu - - - - lin - - gen.

L. H.

51.

Herr Redevall.

Lil - - la Li - - sa och hen - nes mo - - der de

51. HERR REDEVALL.

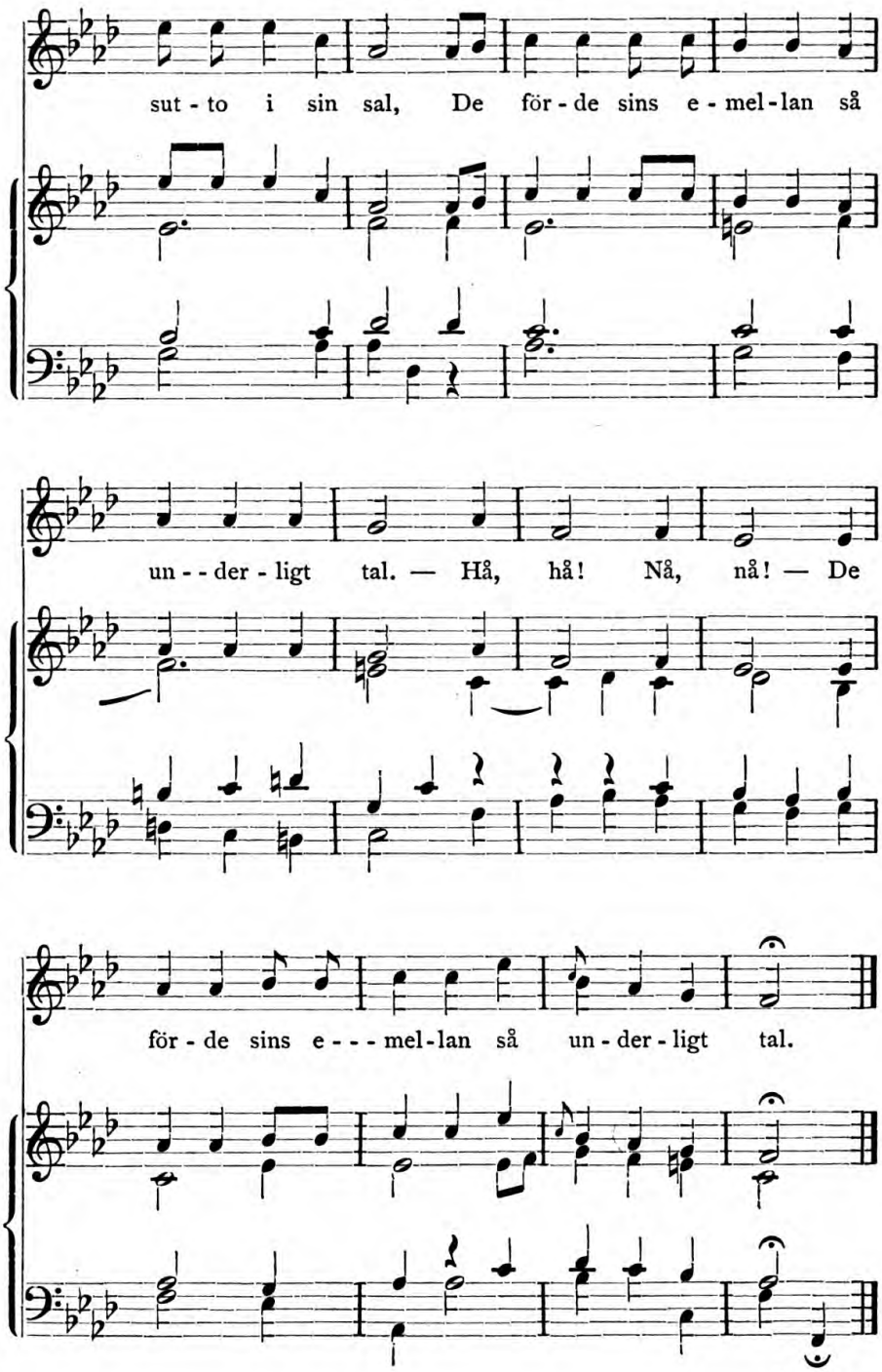

L. H.

52.

Rafnen Rune.

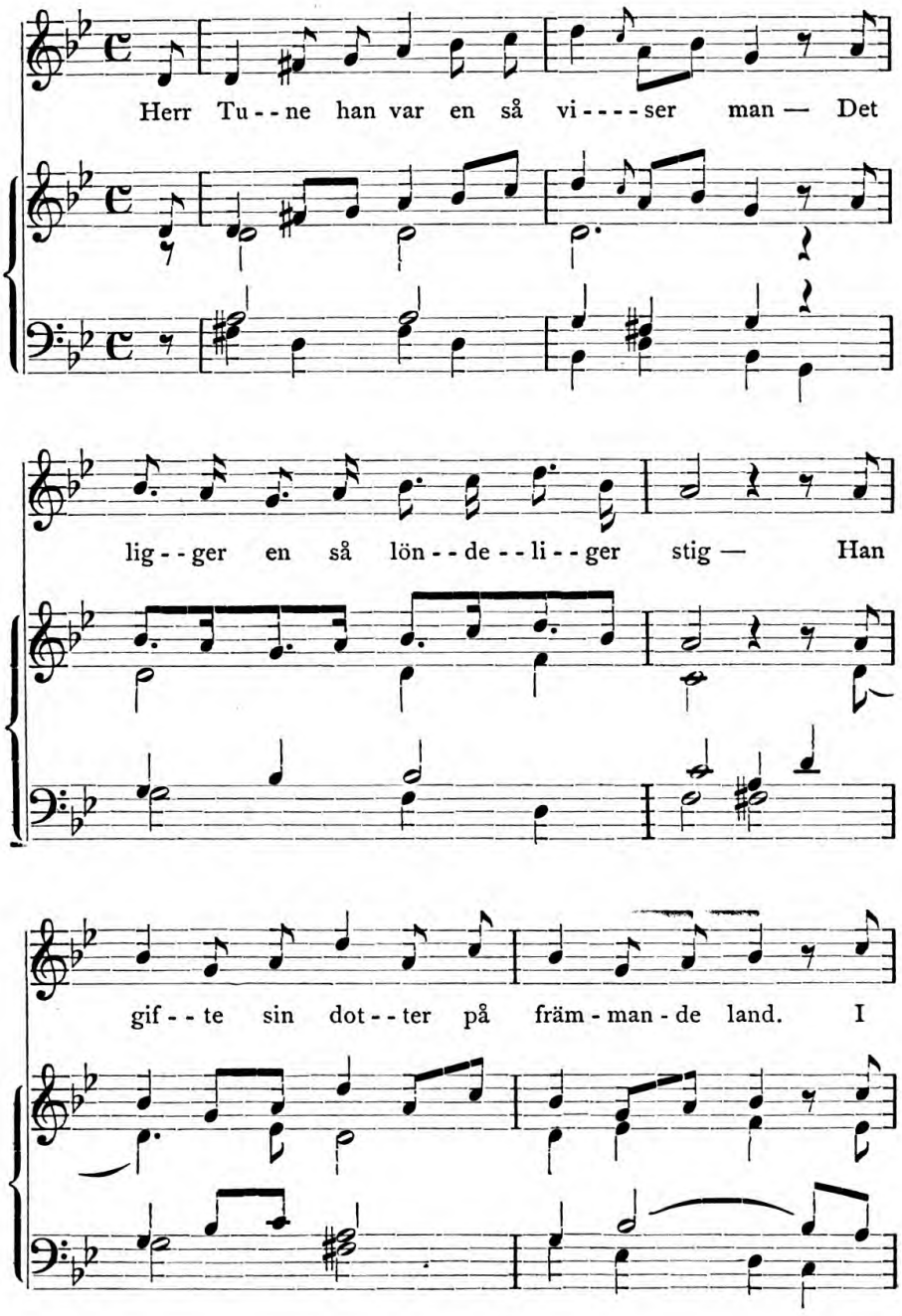

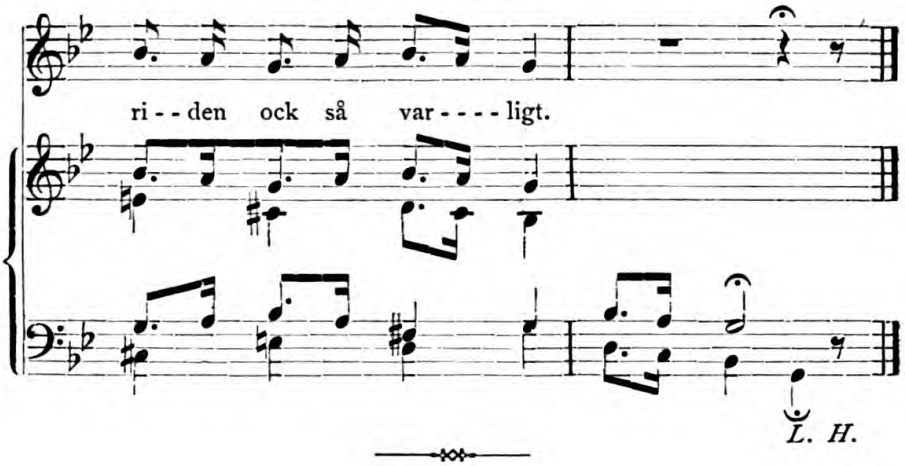

53.
Grefven i Rom.

a.

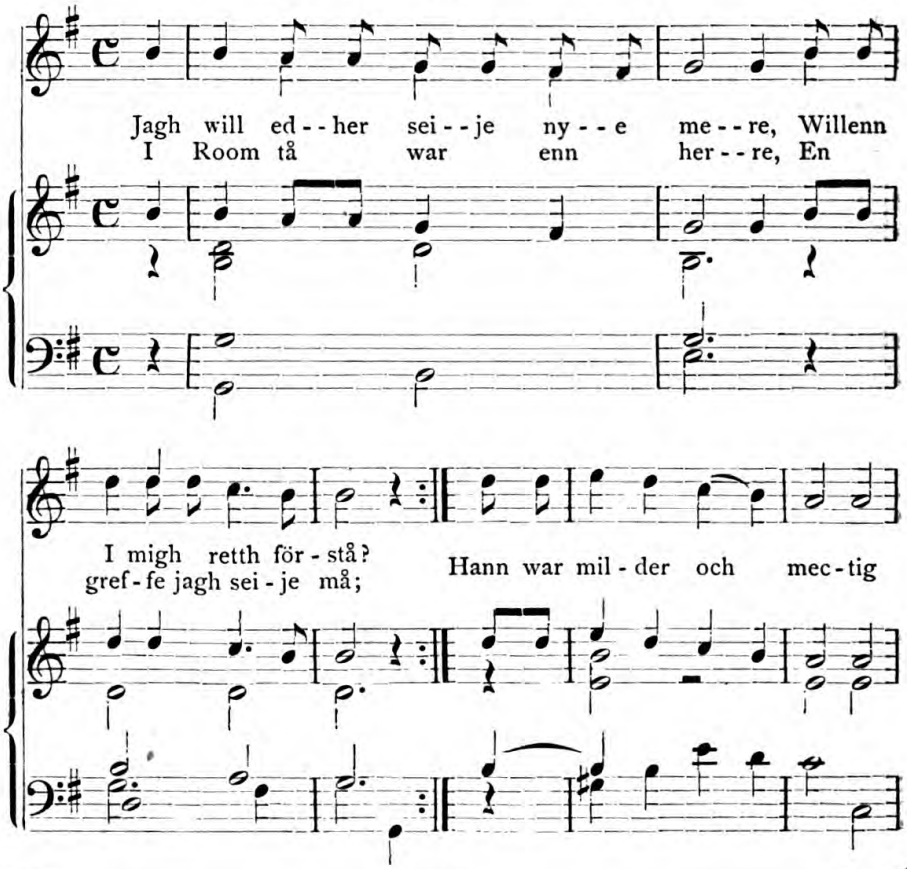

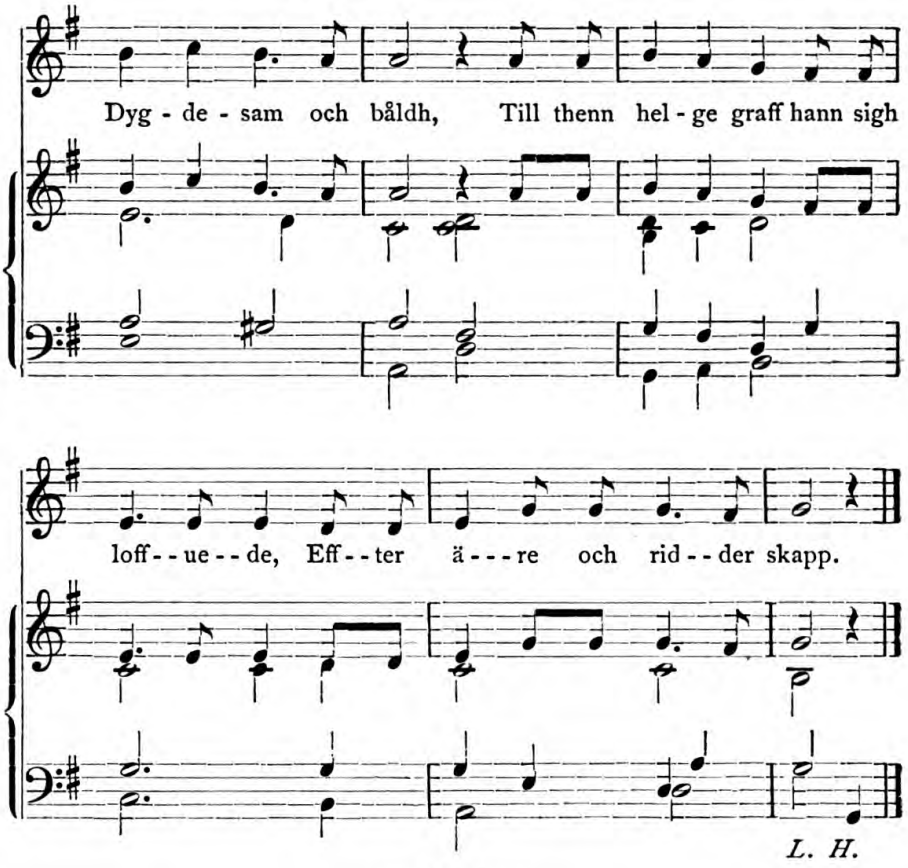

54.

Sven i rosengård.

I.

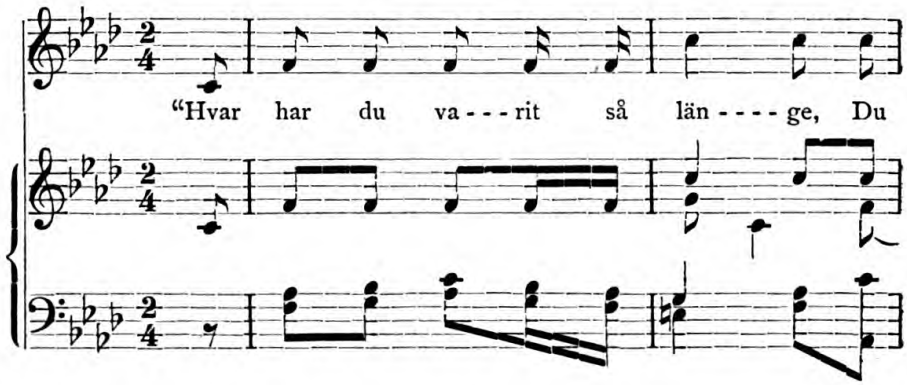

54: I. SVEN I ROSENGÅRD.

Sven i ro - - sen - - gård?" — "Jag har va - - rit i

stal - - - - let." Kä - ra mo - der vår! I vän - ten mig

sent, men jag kom - mer al - - - - drig.

L. H.

54.

Sven i rosengård.

2.

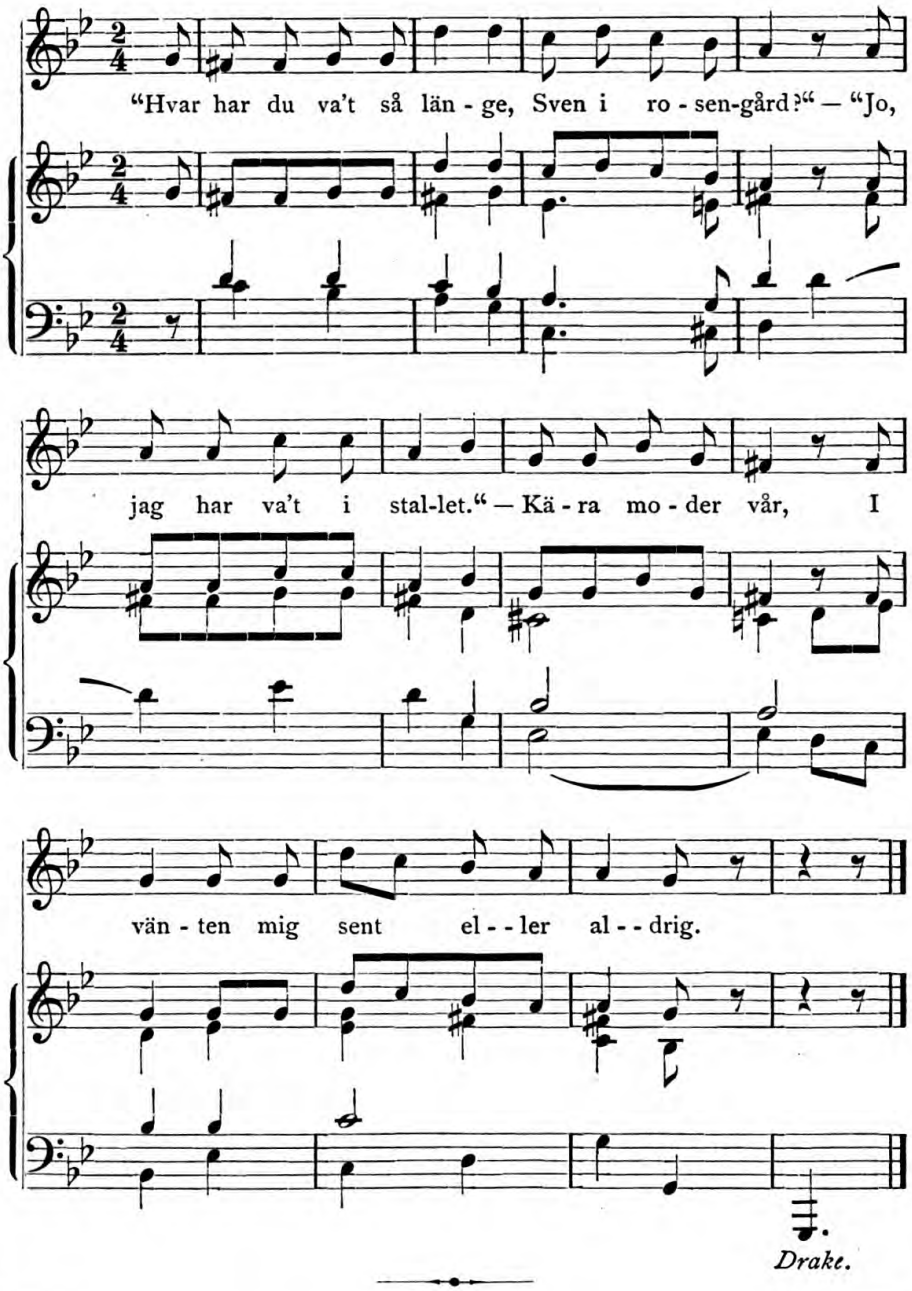

55.

Den lillas testamente.

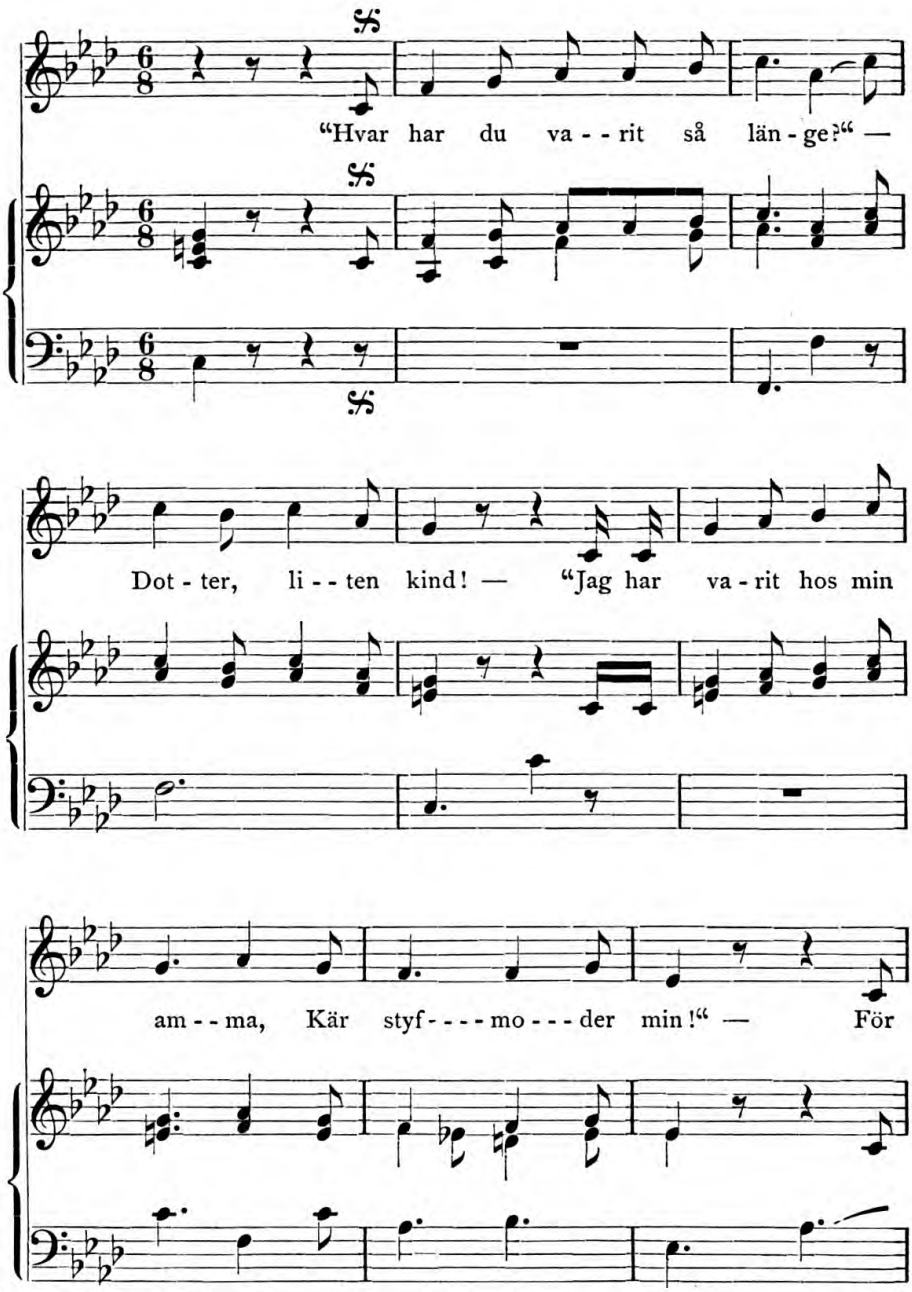

55.* DEN LILLAS TESTAMENTE.

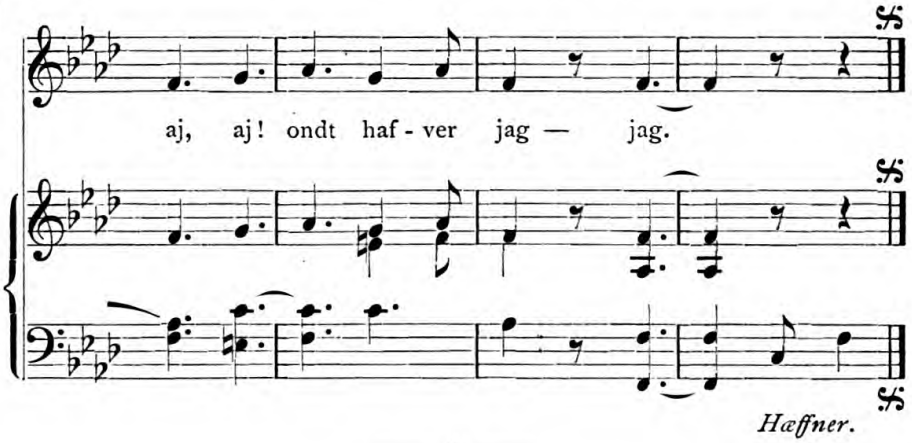

55.*

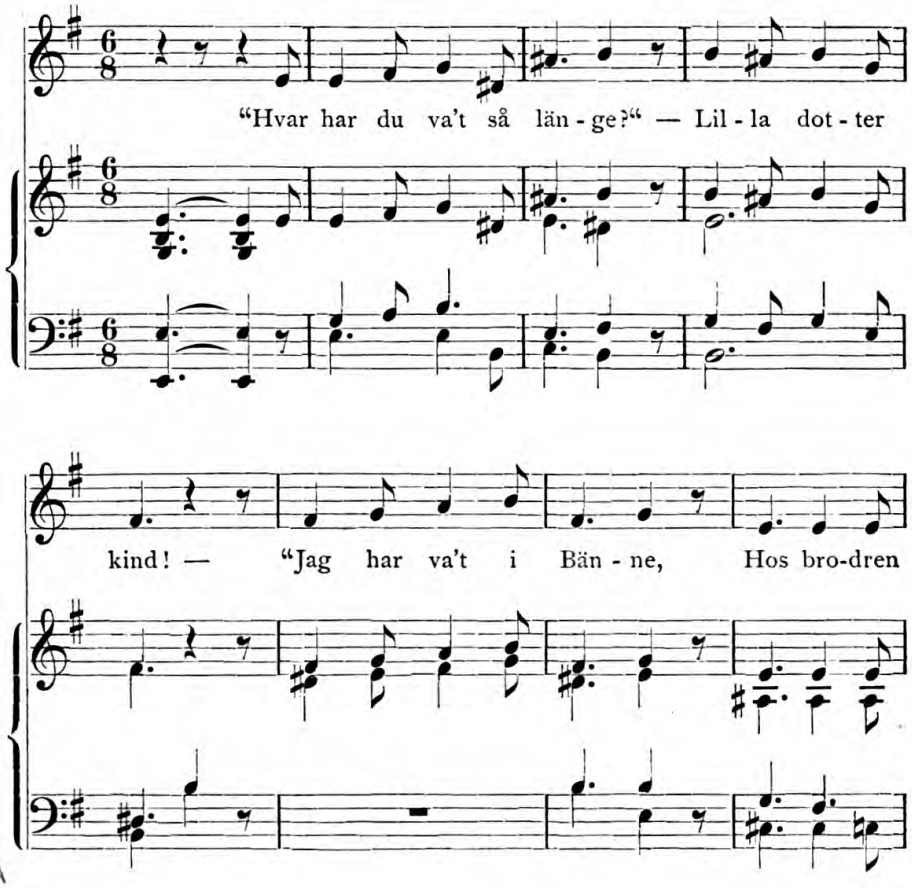

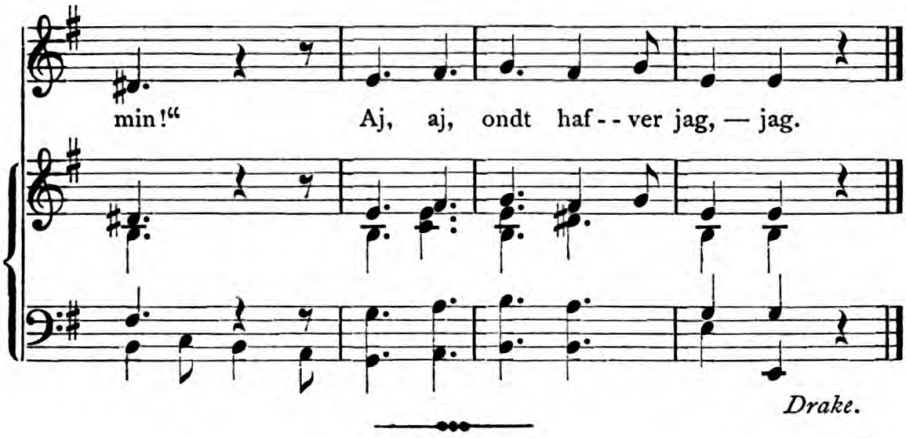

56.

Dufvans sång på liljeqvist.

I.

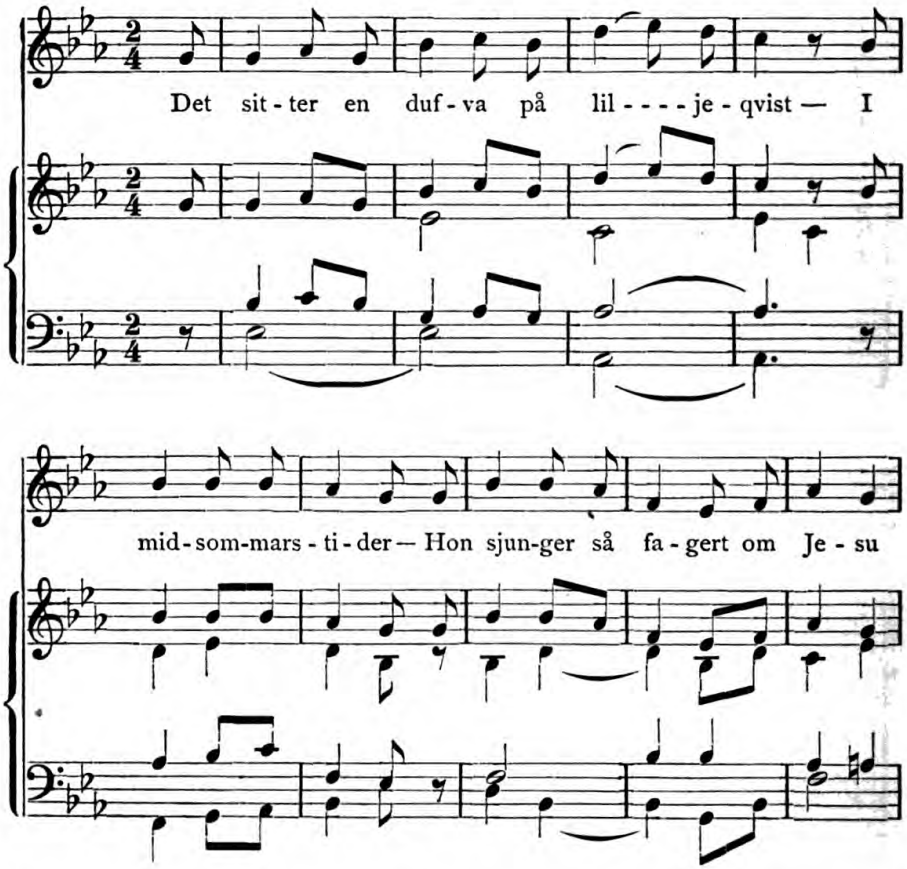

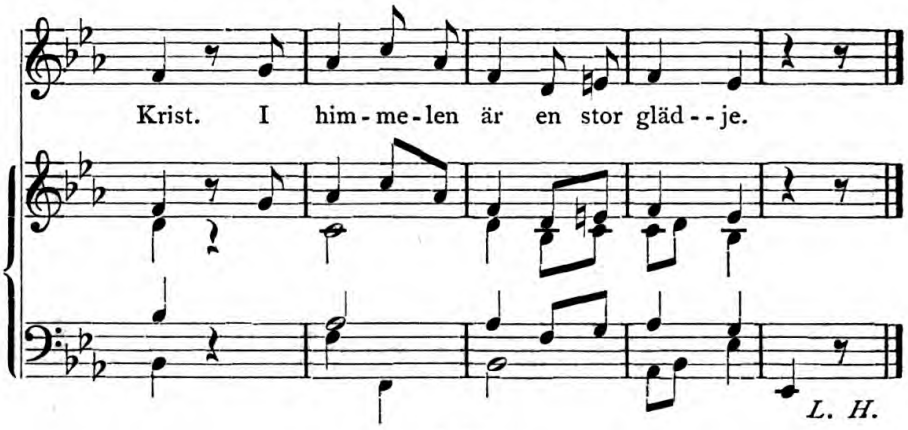

56.

Dufvans sång på liljeqvist.

2.

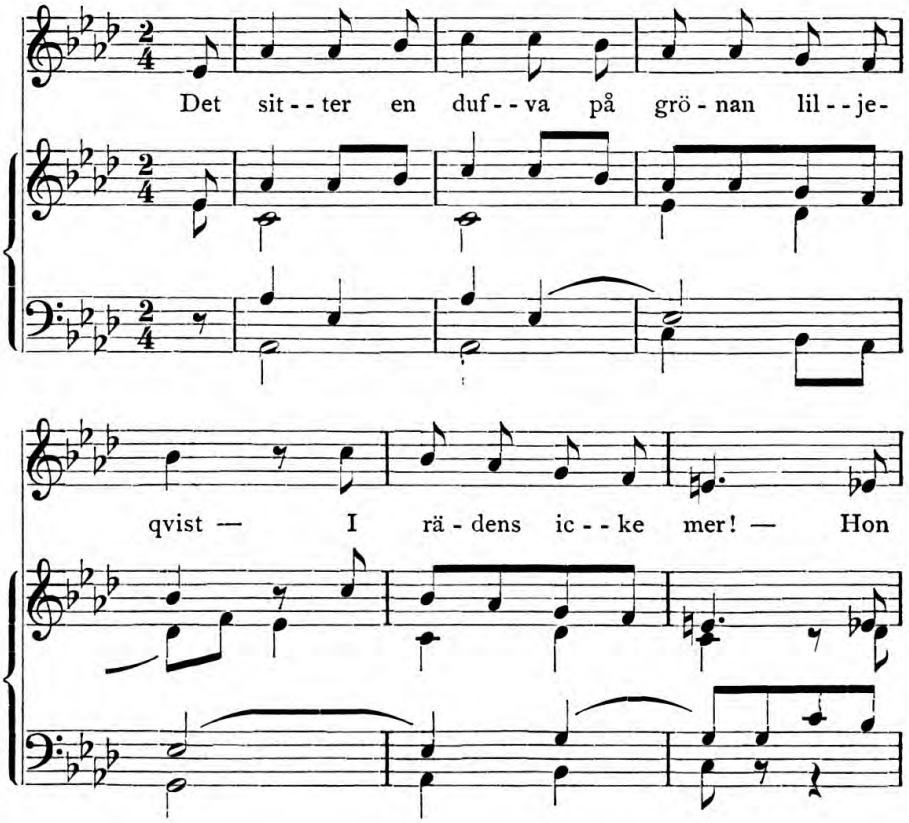

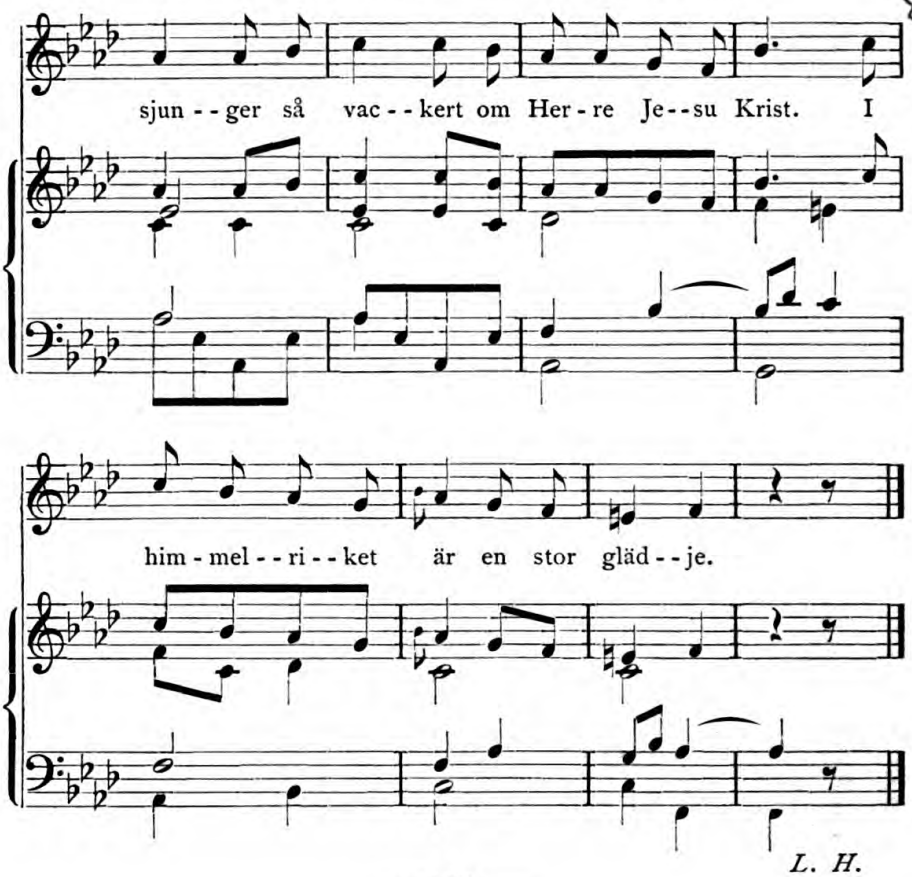

L. H.

57.

Liten Kerstins bröllop och begrafning.

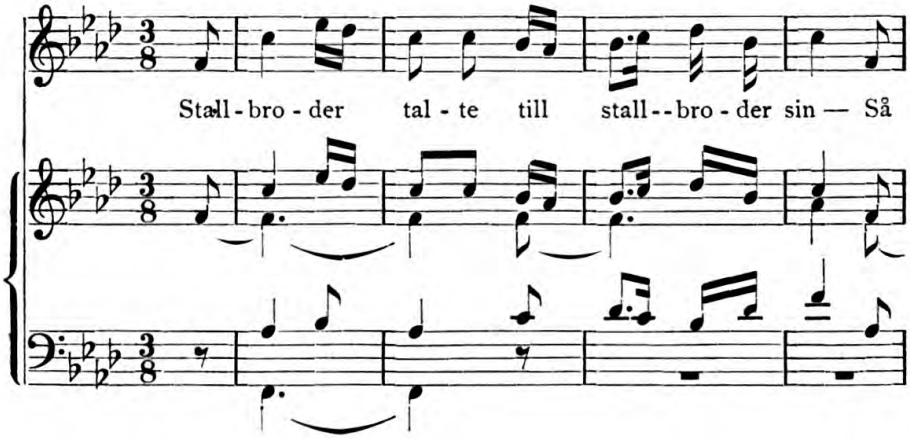

gla - - de-lig — "Får jag li - - - ten Ker - stin, skön

sy - - - ster din?" Så fal - ler min hug till hen - ne.

L. H.

58: 1.

Herr Ulfver och fru Sölfverlind.

Herr Ulf - - ver han var en rid - da - re - - man,

58: 1. HERR ULFVER OCH FRU SÖLFVERLIND.

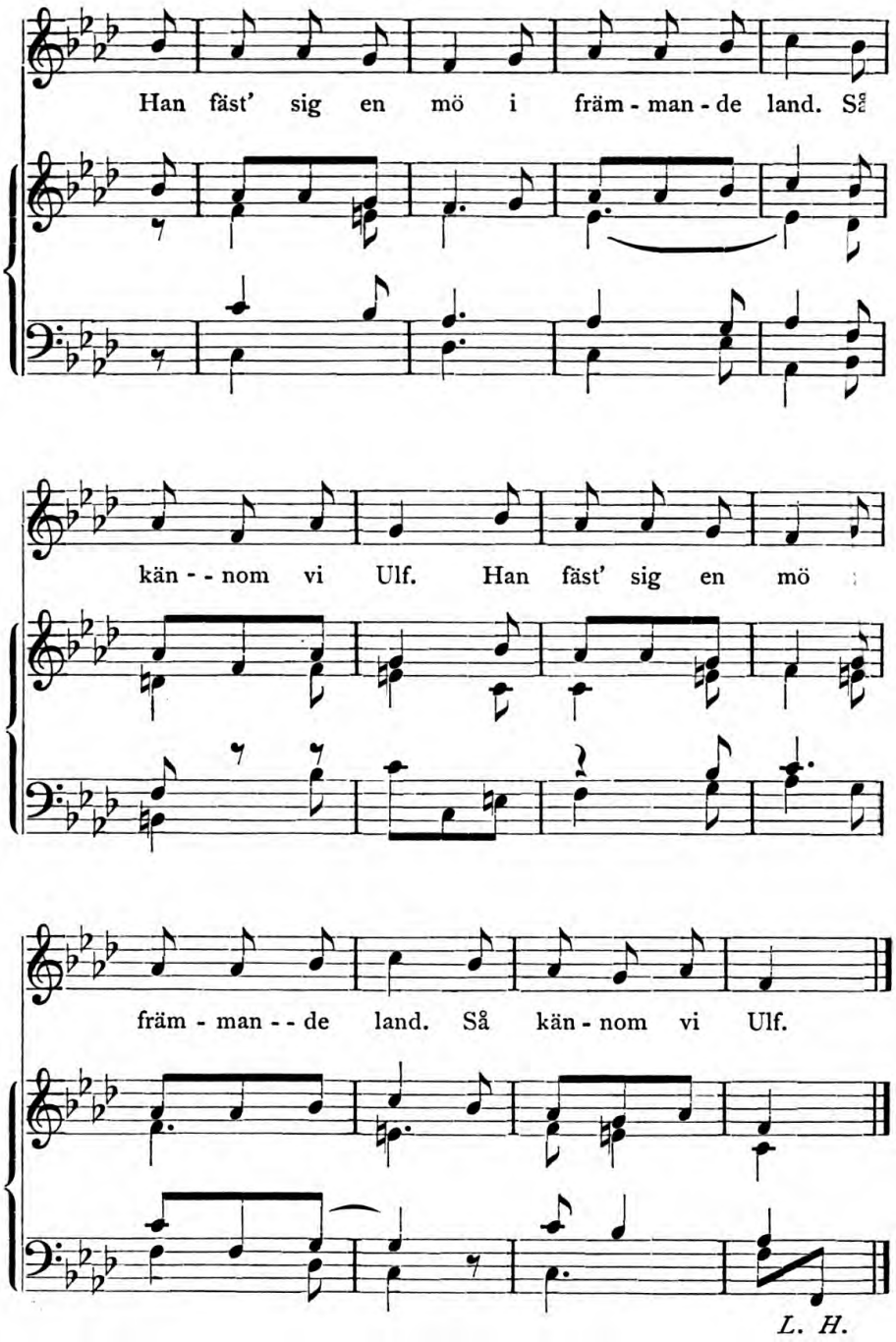

58: 2.

Stjufmodren.

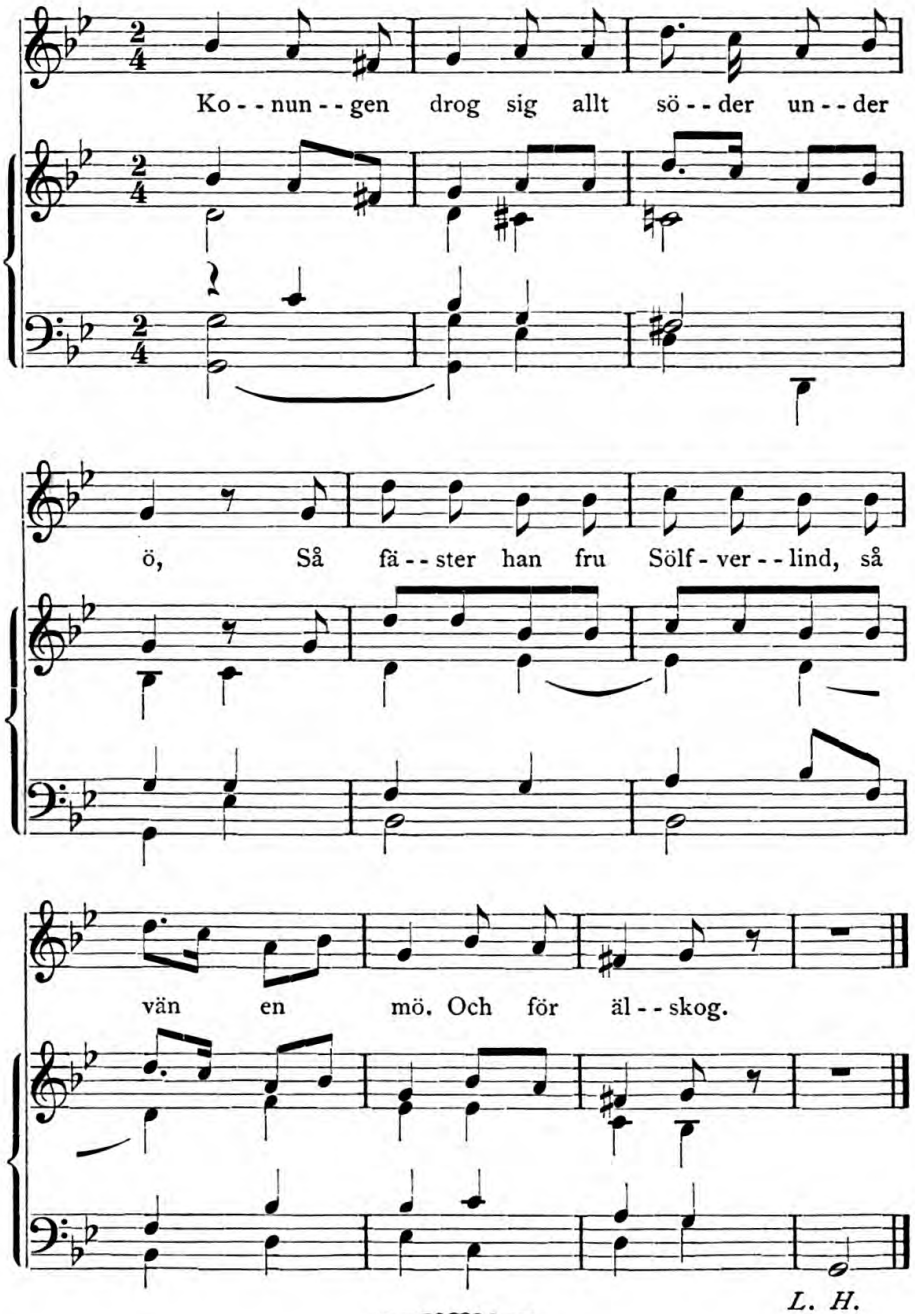

L. H.

58: 2.*

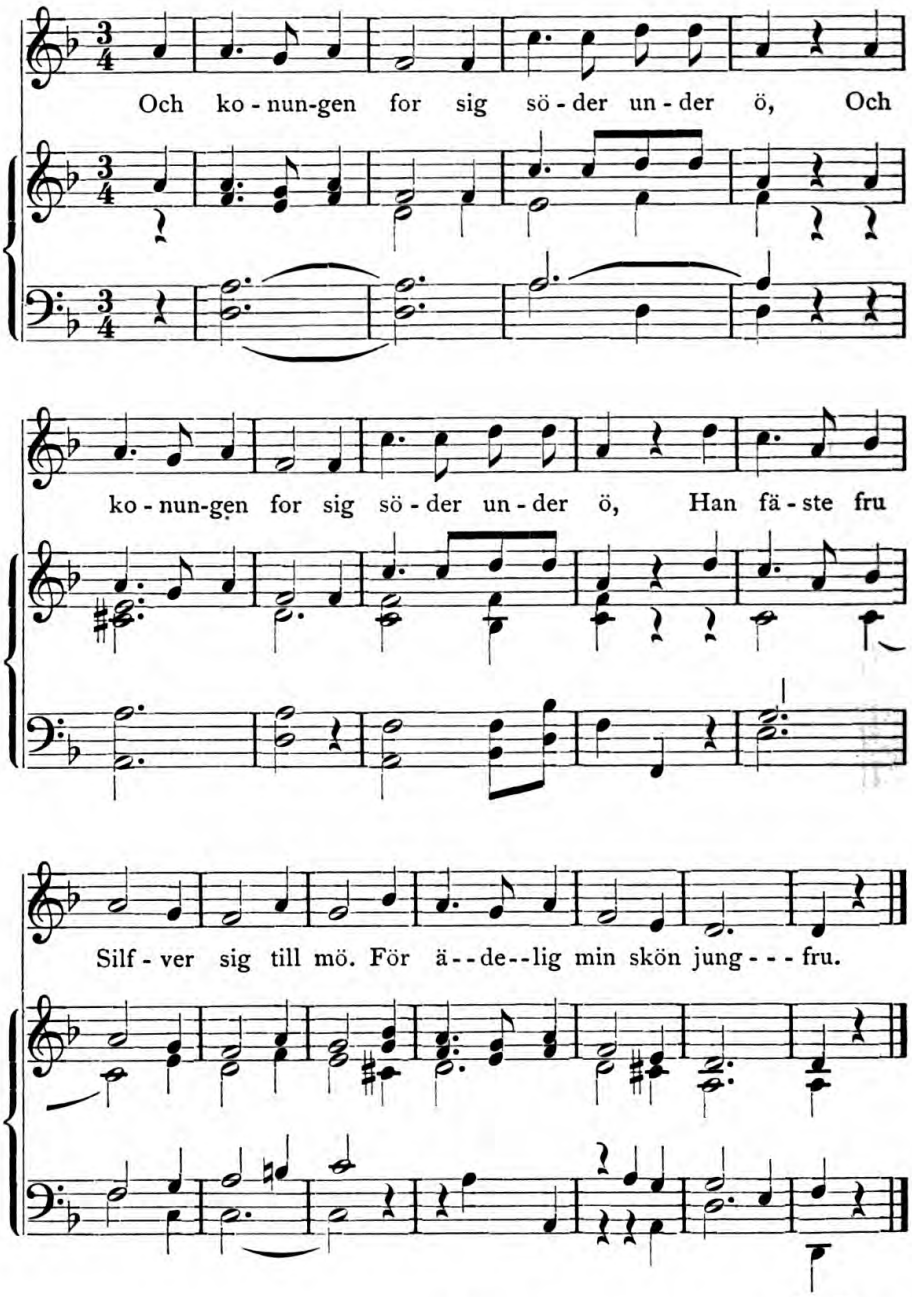
Och ko - nun-gen for sig sö - der un - der ö, Och
ko - nun-gen for sig sö - der un - der ö, Han fä - ste fru
Silf - ver sig till mö. För ä - - de - - lig min skön jung - - - fru.

L. H.

59.

De två konungsdöttrarna.

a.

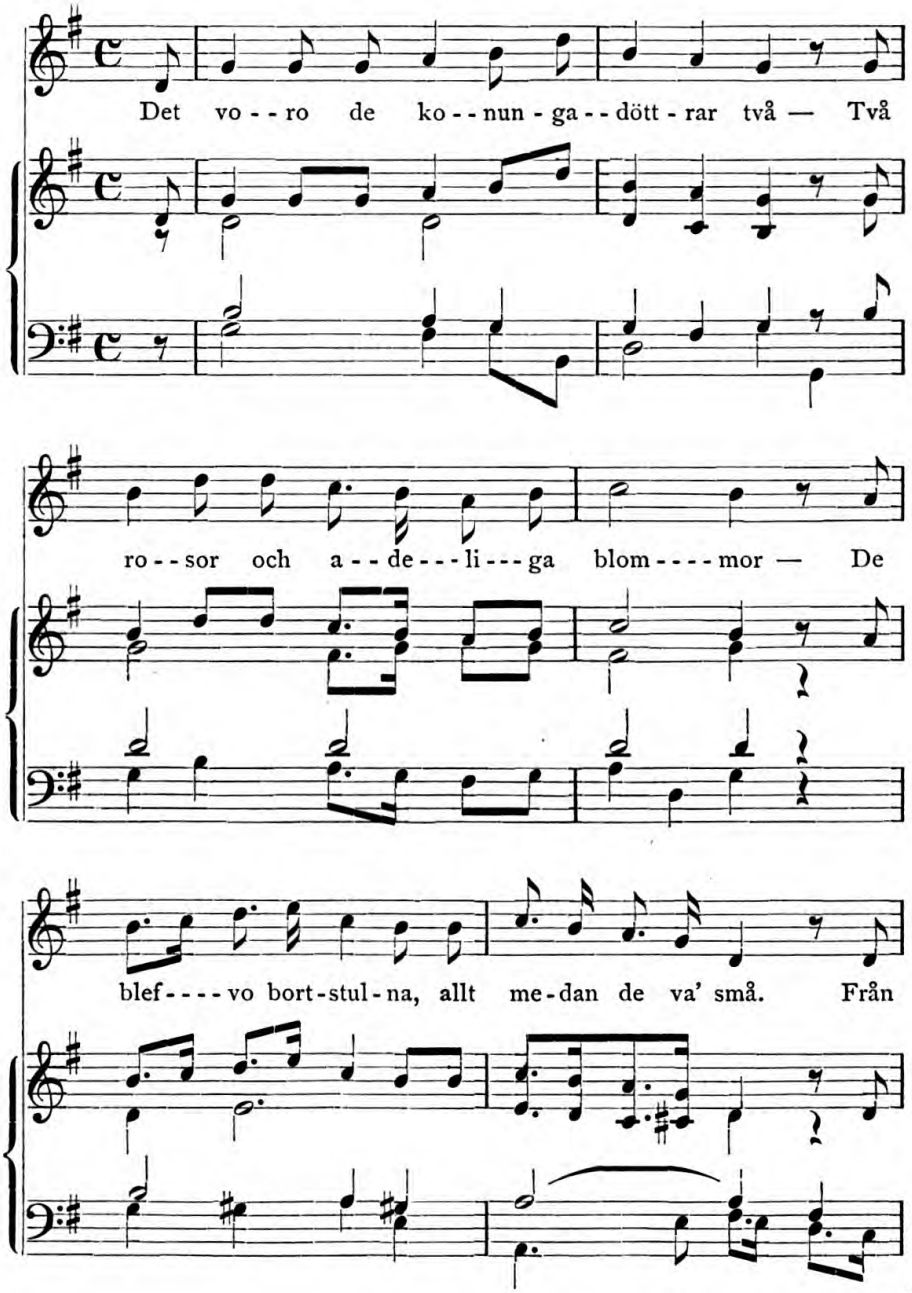

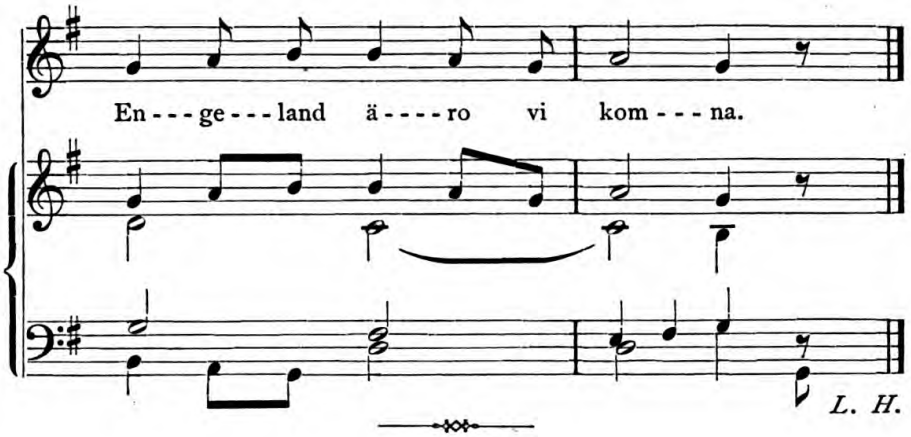

59.

De två konungsdöttrarna.

b.

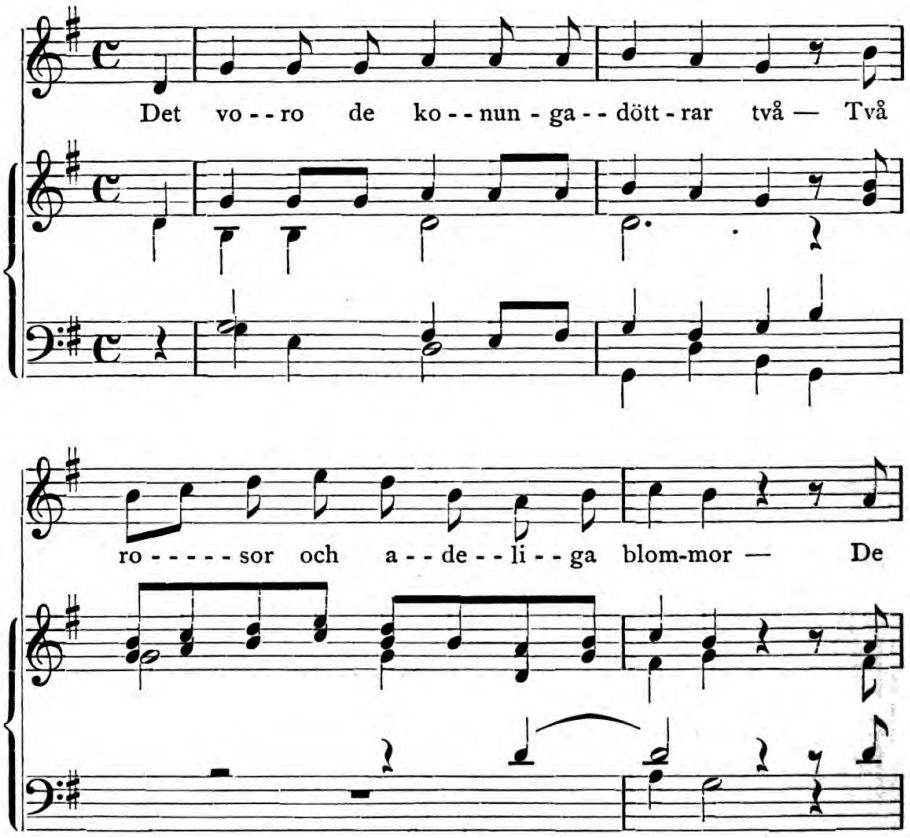

blef - - vo bort - stul - na allt me - dan de va' små. Från

En - - ge - - - land ä - - - - ro vi kom - - na.

L. H.

60: 1.

Liten vallpiga.

Li - - ten vall - - pi - ga hon tul - - - - la - de vall — Så

väl hon kan — Hon sjunger så vac-kert för get-ter-na all'. Så

väl hon qvä - - - - da kun-de.

pp

pp

L. H.

60: 2.

Stolts Gundela liten vallkulla.

Och ko - - nun - gen stån - dar i höganlofts bur: "Hvem

är det, som blås i min för-gyl-da lur?“ Så stolt var den Gundela

Un - ger - sven och vi, vi vin - na hen - ne al - - drig.

L. H.

60: 3.

Inga liten qvarnpiga.

Ko - nun-gen han vak - na - de, i hö - gan loft låg:

60: 3. INGA LITEN QVARNPIGA.

Ko - nun - - gen han vak - - na - - de, i hö - - gan - loft

låg: "Hvem är det, som på min gull - - - har - pa

slår?" In in - - - - - - un - der e - - ke - lund så grö - nan.

L. H.

60: 4.

Inga lilla.

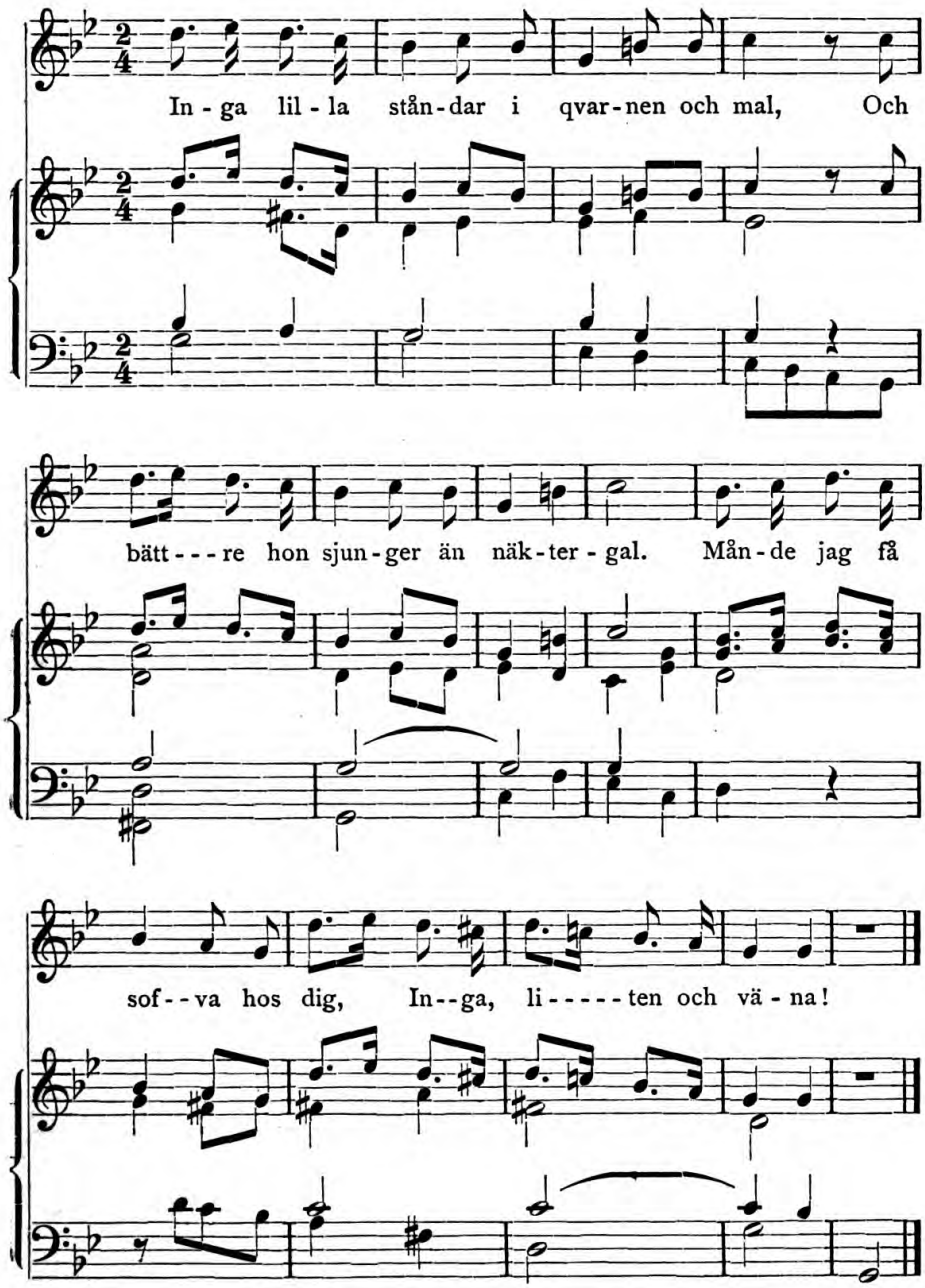

L. H.

60: 5.

Stolts Elin.

(Se anmärkningarna till 60: 5).

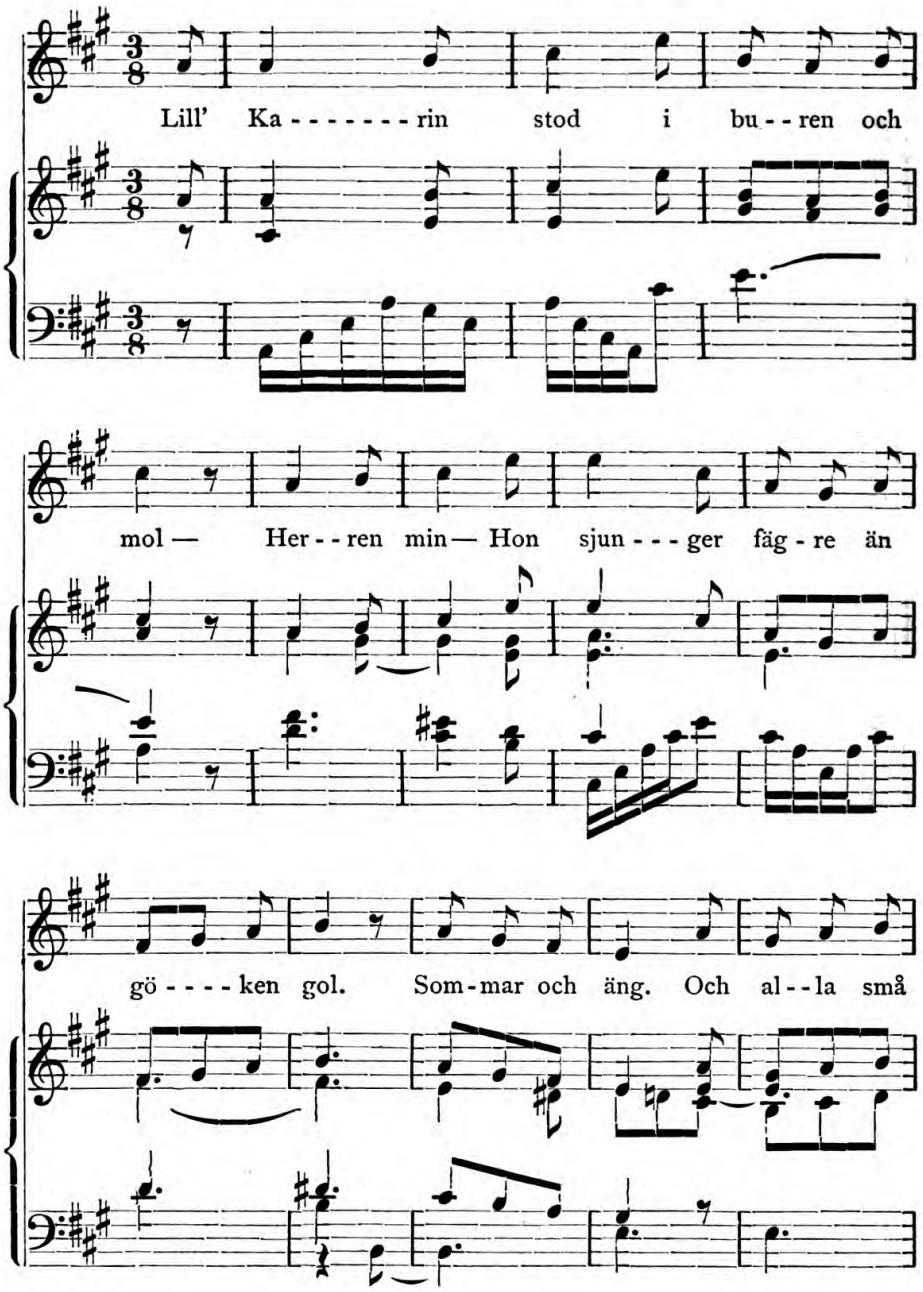

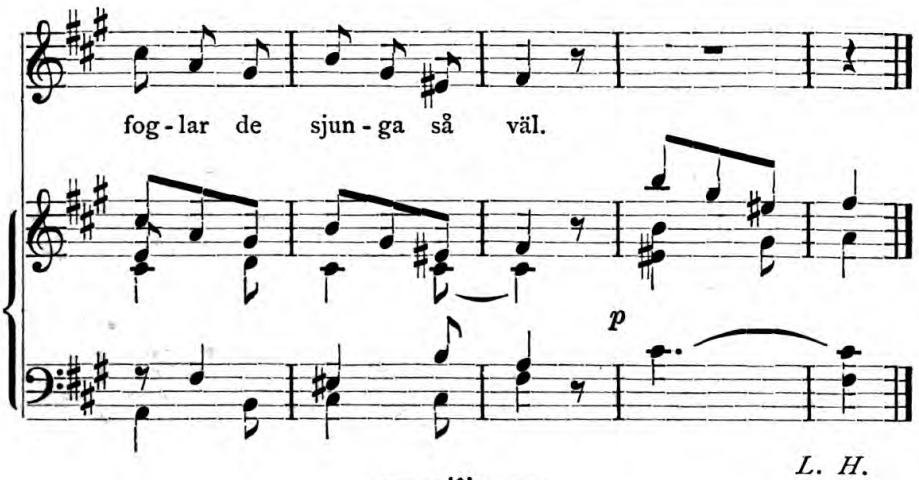

L. H.

61.

Vedergällningen.

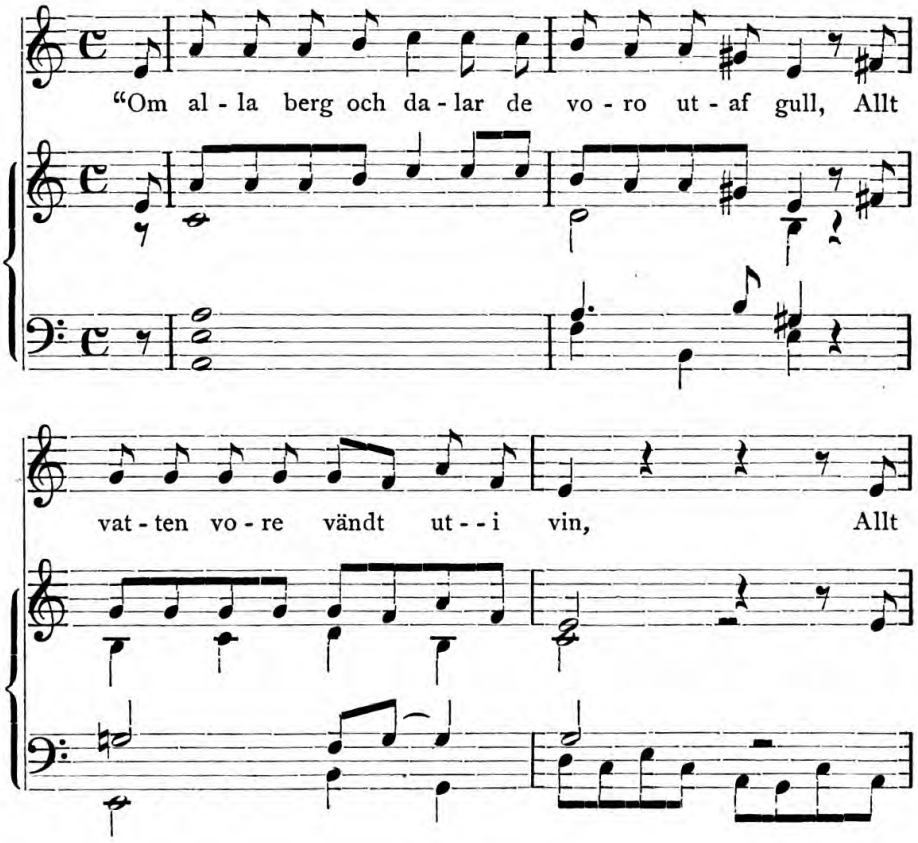

sam - - mans vil - - - - le jag vå - - ga för din skull, Du,

som är all - - ra - - kä - - - - - ra - sten min."

L. H.

62.

Herr Apelbrand och Lena lilla.

Her - tig A - pel - brand ri - - - der på Le - na lil - - las

62. HERR APELBRAND OCH LENA LILLA.

gård — Vo - - re jag sjelf ung som en lil - - ja! —

Le - - na lil - - la u - - - - - te för ho - - nom mån - de

stå. Nog min - nes du det, jung - fru Le - - na.

L. H.

62.*

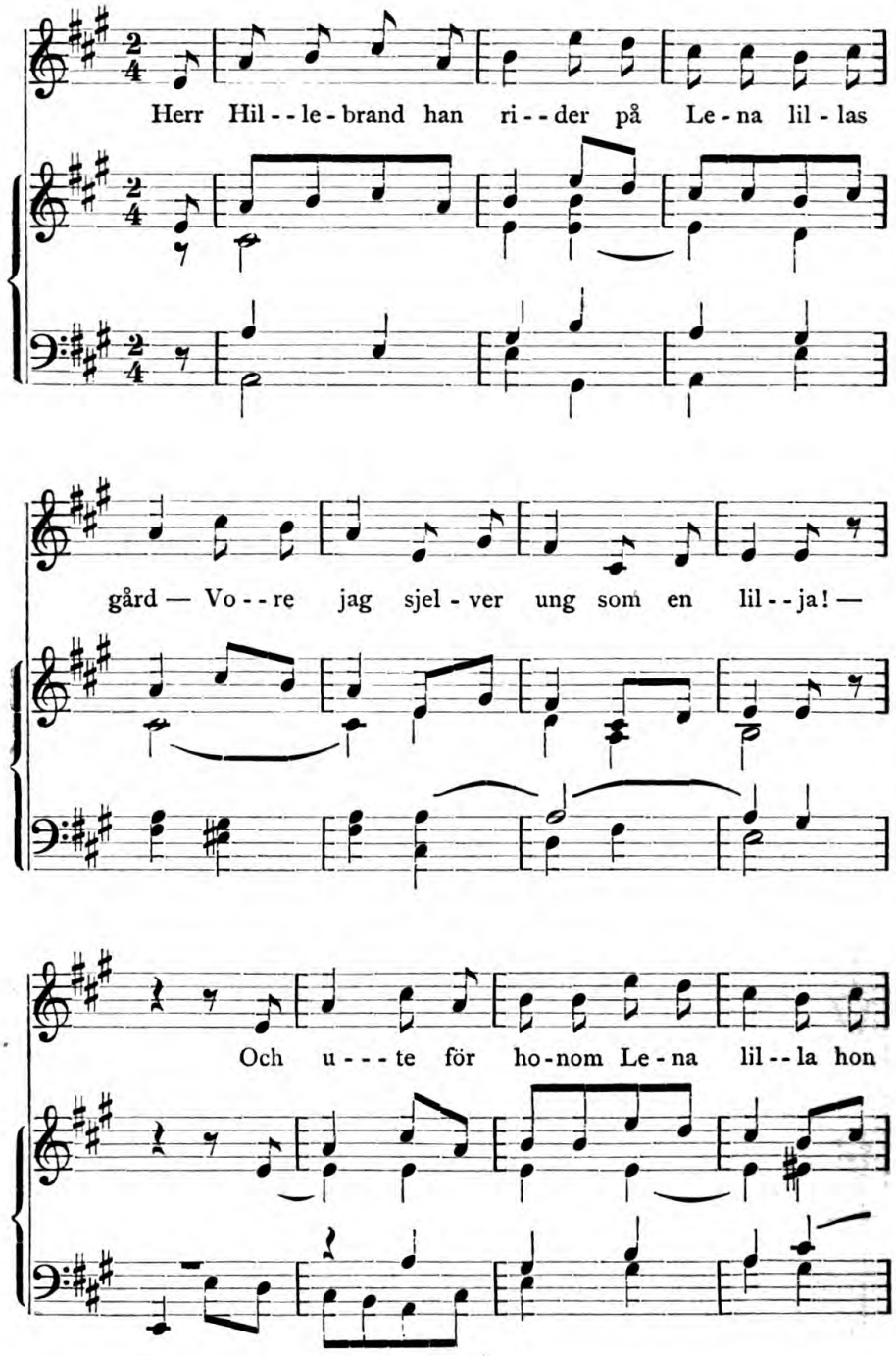
Herr Hil - - le - brand han ri - - der på Le - na lil - las
gård — Vo - - re jag sjel - ver ung som en lil - - ja! —
Och u - - - te för ho - nom Le - na lil - - la hon

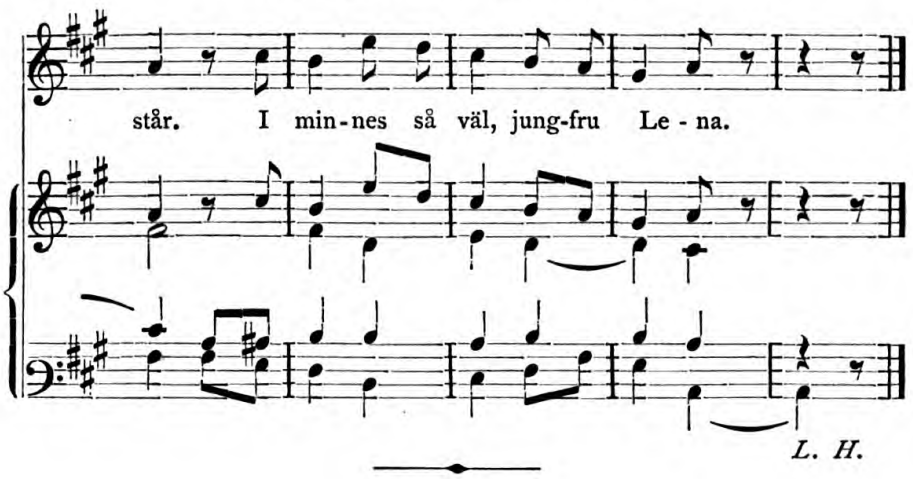

63.

Jungfrun i blå skogen.

a.

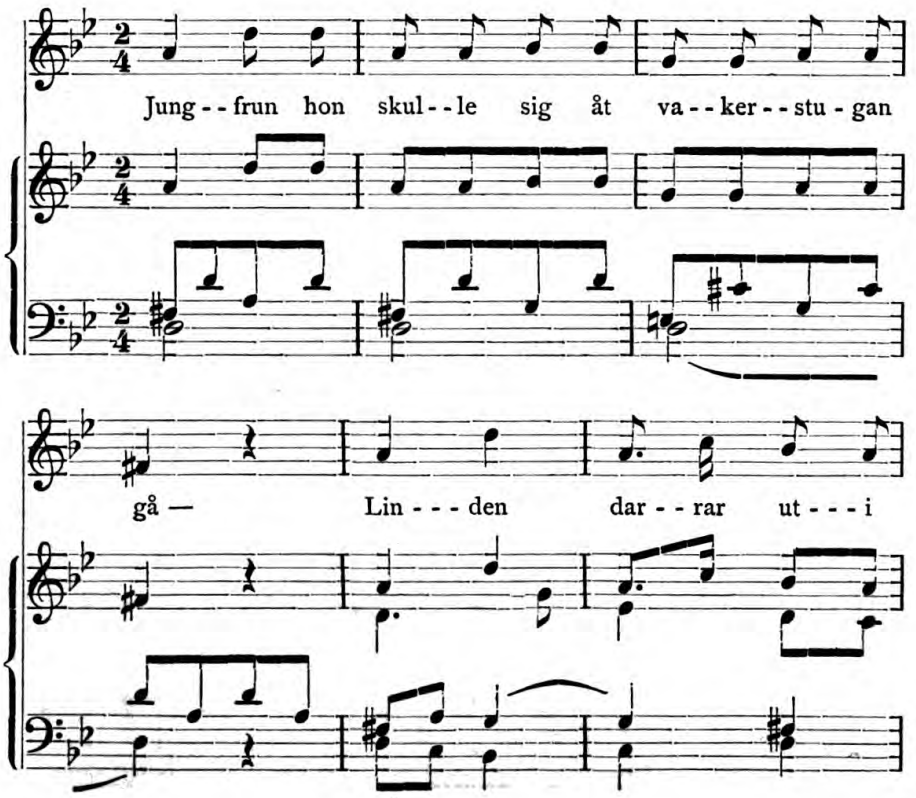

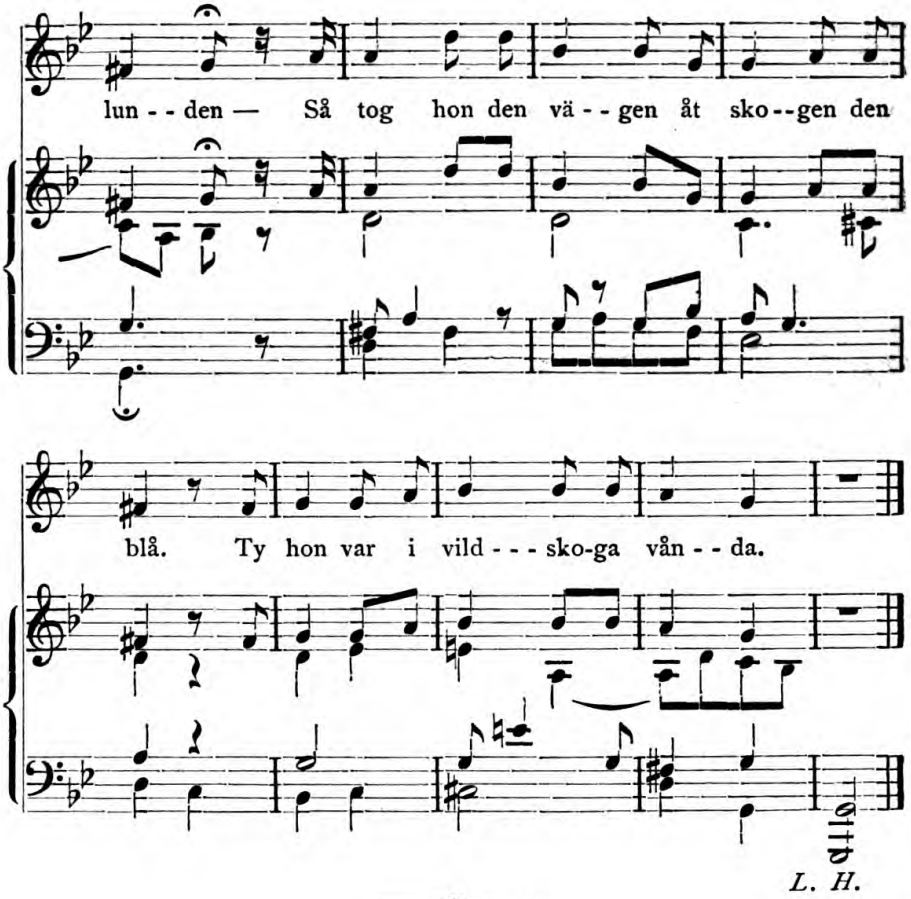

63.

Jungfrun i blå skogen.

b.

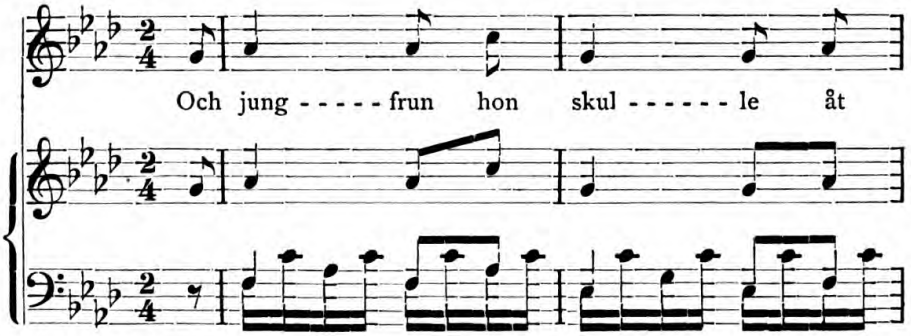

63: b. JUNGFRUN I BLÅ SKOGEN.

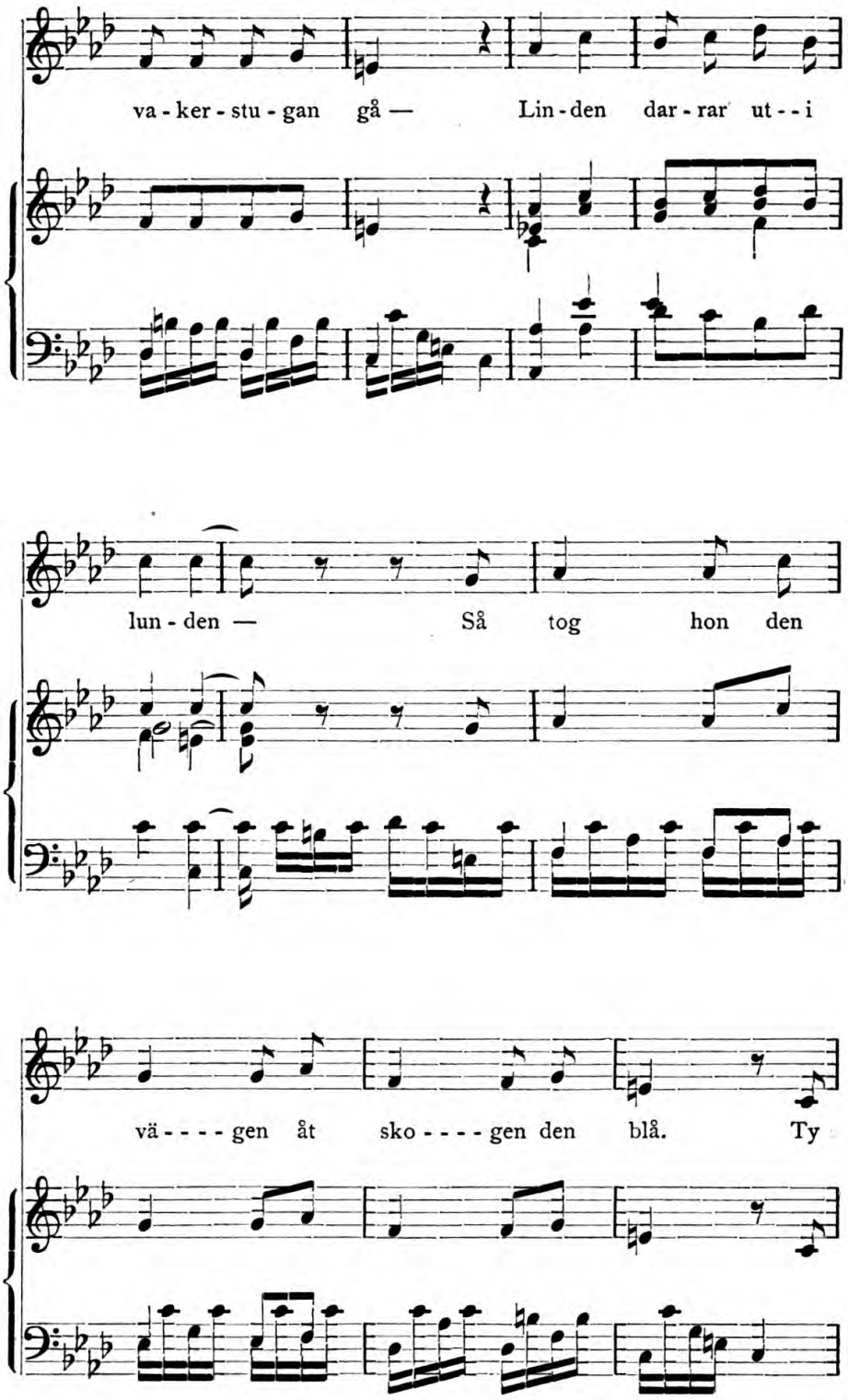

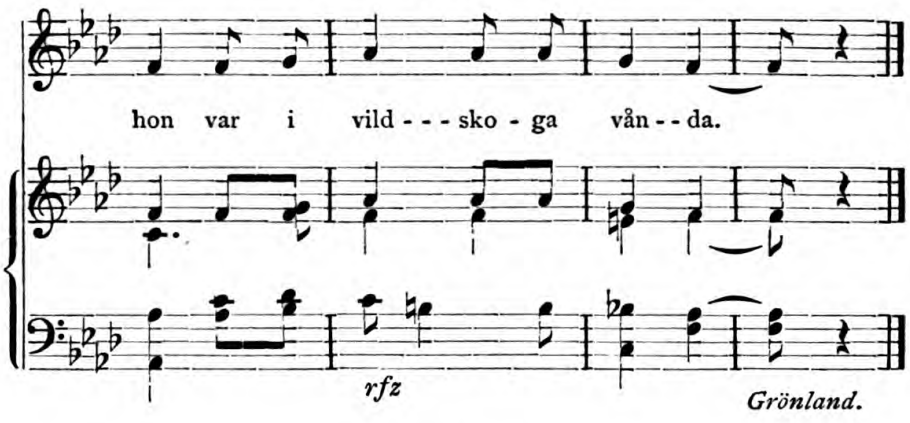

64.

De sju gullbergen.

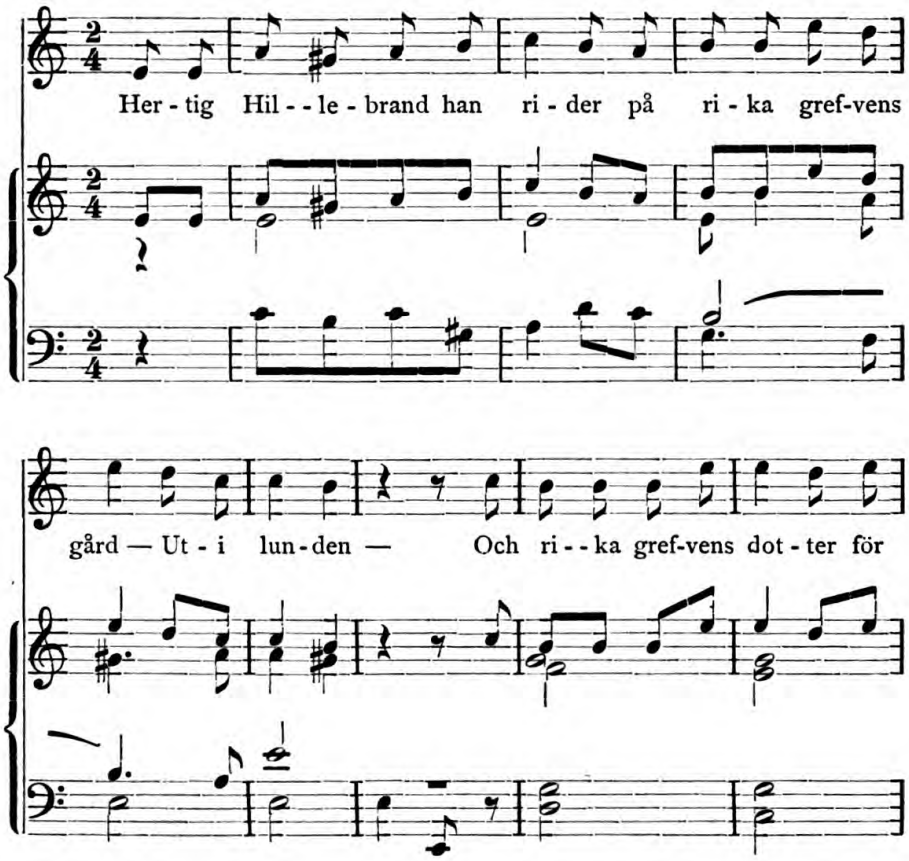

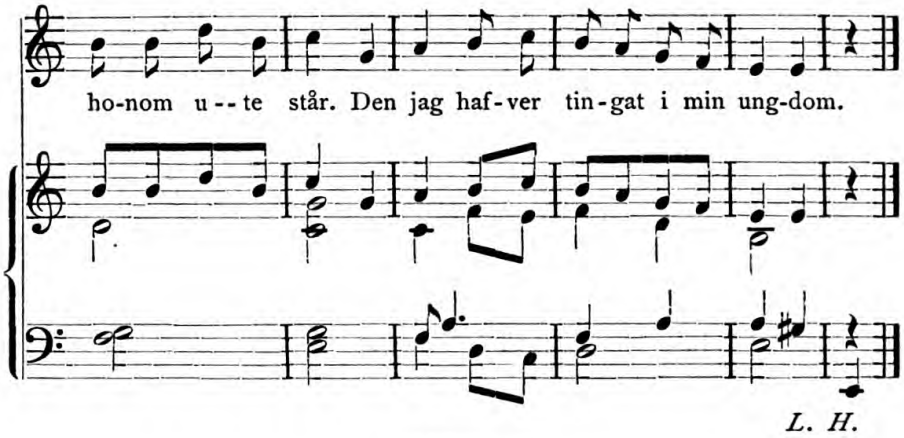

65.

Rosilias sorg.

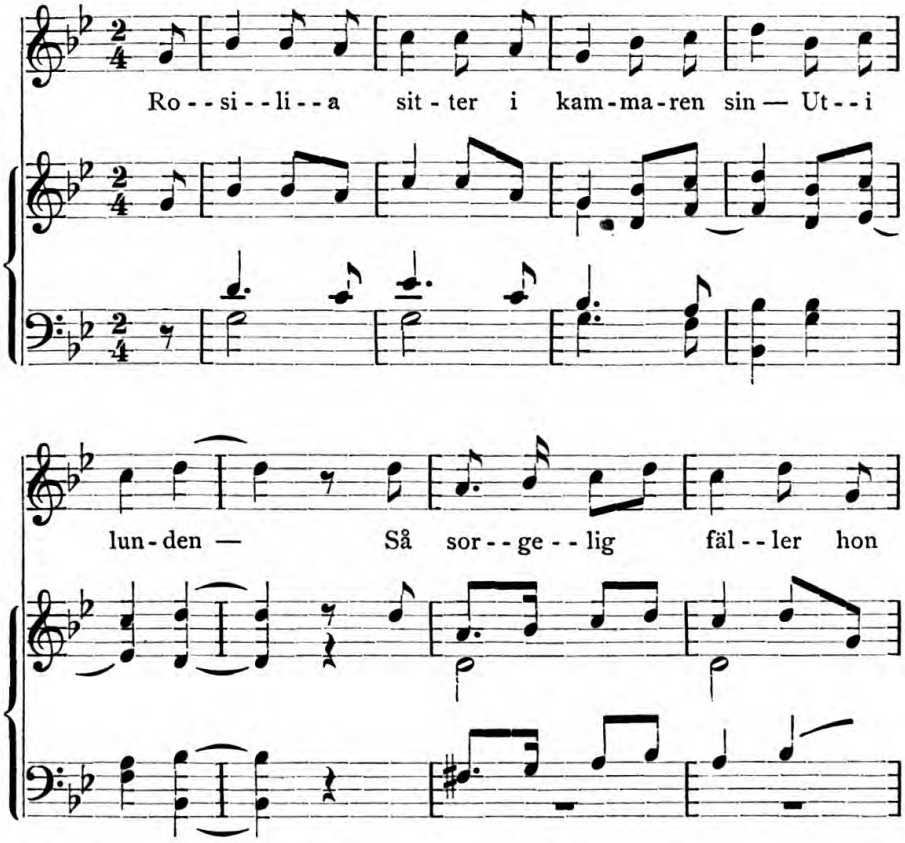

tå - rar up - på kind. För lekt haf - ver hon med

ko - - nun - ga - - - so - - nen den un - - - - ga.

L. H.

66.

Röfvaren Rymer.

Herr Ry - mer han ri - der på jung - - - fru - ens gård — Tro-

66. RÖFVAREN RYMER.

lof - vat han I mig — Och jung - frun hon u - - - - te för

ho - - - - nom står. Två hvi - ta fjäd - - rar för

han i sin hatt Och fal - - ken på sin hand.

L. H.

67.
Röfvaren Brun.

Brun han ri - - der sig till jungfruns gård — Brun sof-ver al-

mf *p*

le - - - na — U - - te för ho - - nom jung-frun står. Det

blå - ser och det reg - - - - - - - - - - - nar

sfz *sfz* *rfz*

* De dubbelt tecknade noterna i basstämman kunna för ombytes skull efter behag användas.

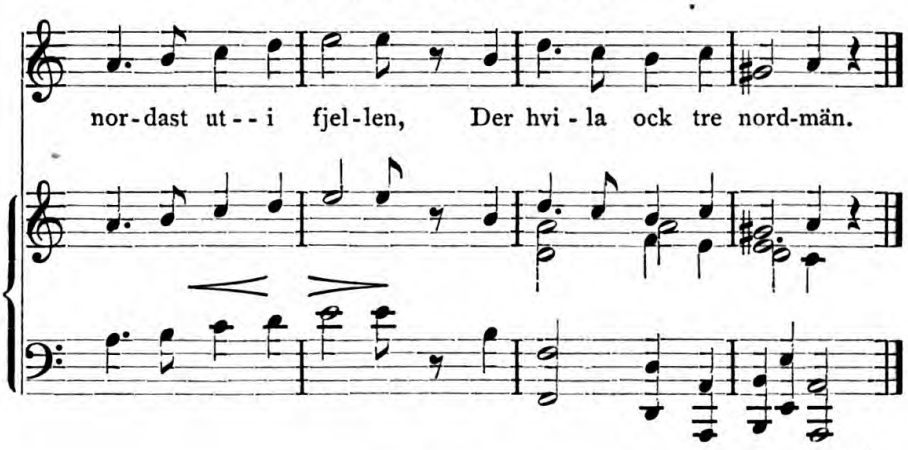

L. H.

69.

Herr Malmstens dröm.

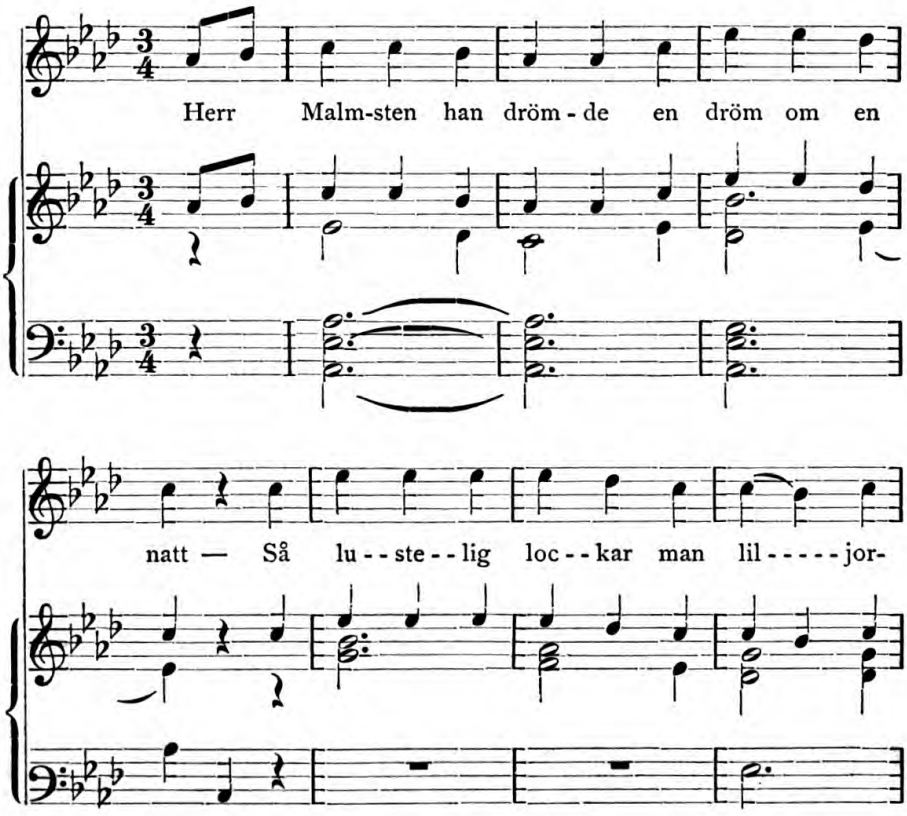

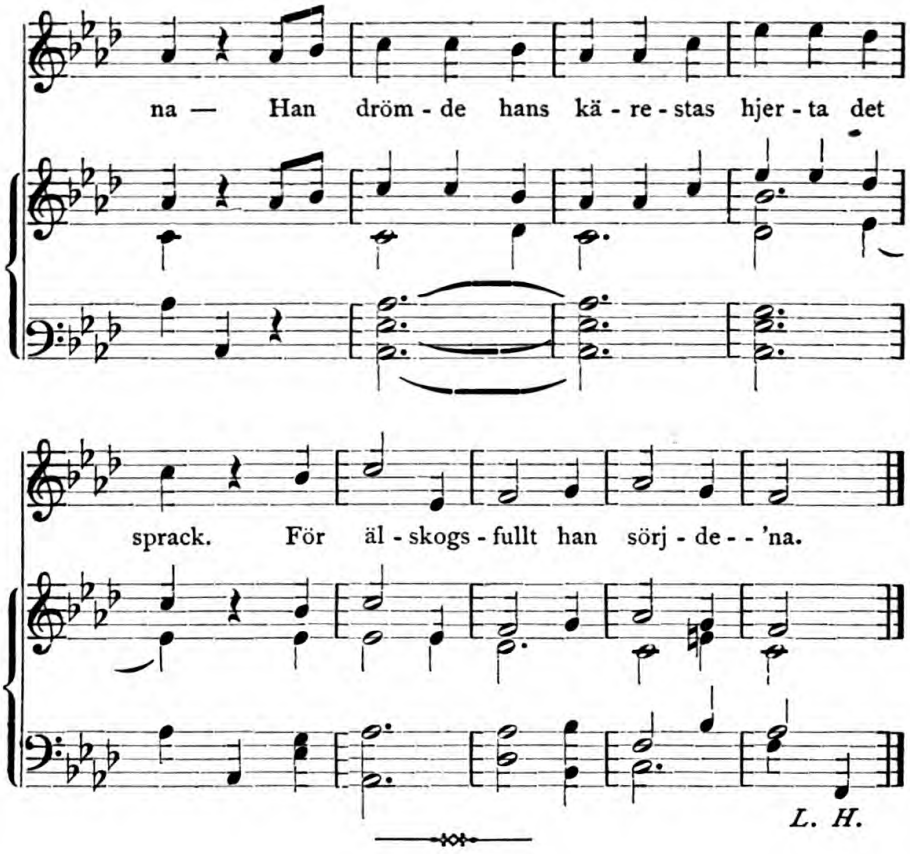
na — Han dröm - de hans kä - re - stas hjer - ta det
sprack. För äl - skogs - fullt han sörj - de - - 'na.
L. H.

71.

Linden.

1.

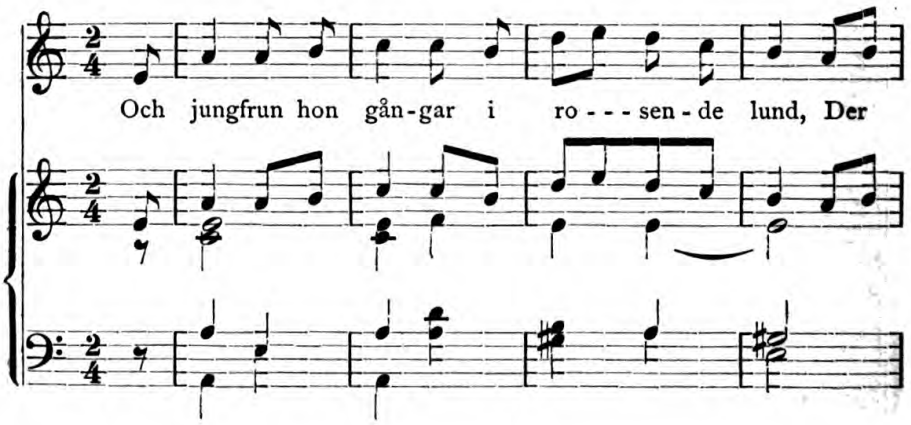
Och jungfrun hon gån - gar i ro - - - sen - de lund, Der

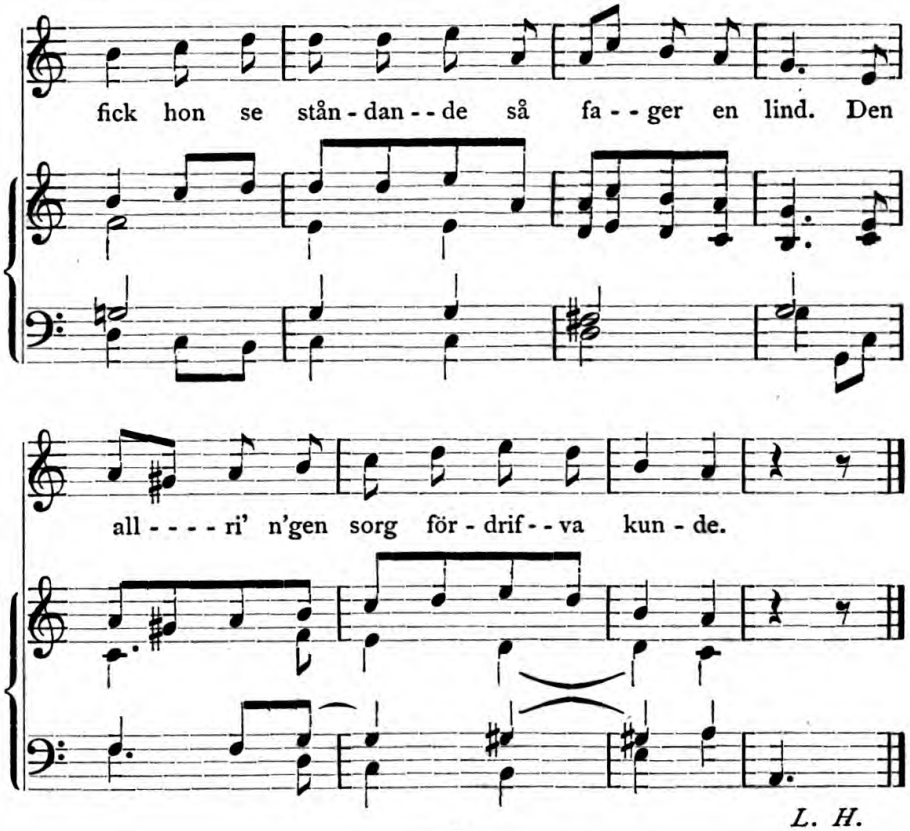

L. H.

71.

Linden.

2.

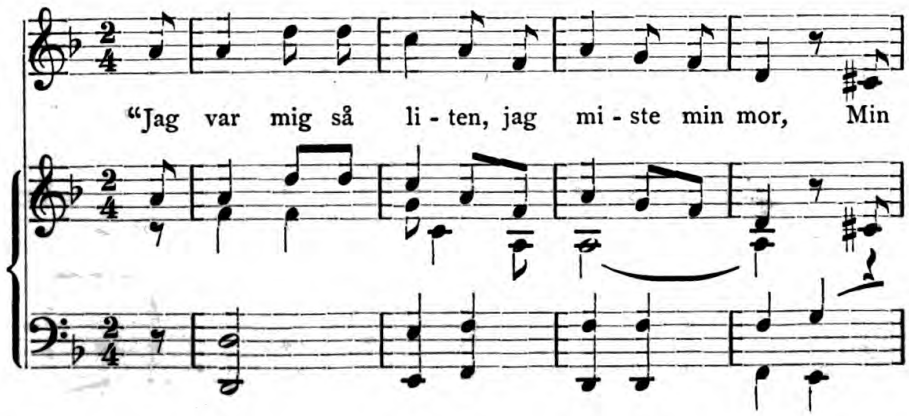

71: 2.* LINDEN.

fa - - - - der han gaf mig i styf - mo - ders våld.“ I

år så blir det en som - mar.

L. H.

71: 2.*

Min styf-mo-der är blif-ven på mig så ond,

Det var mig en stor sorg. Hon ska - pa - de mig i så

un - der - lig led. Hu - ru skul - le jag glä - - - da mig?

L. H.

72.

Lindormen.

I.

Lind - - - or - - men rin - - ner sig åt far - - - - stu - gan

72: I. LINDORMEN.

in — Och de lek - - te — Han sjun - - ger så fa - gert om

kä - - ra - sten sin. Och de lek - te, De lek - te ut - - i

nät - - ter och al - - la si - - na da - - gar.

L. H.

72.

Lindormen.

2.

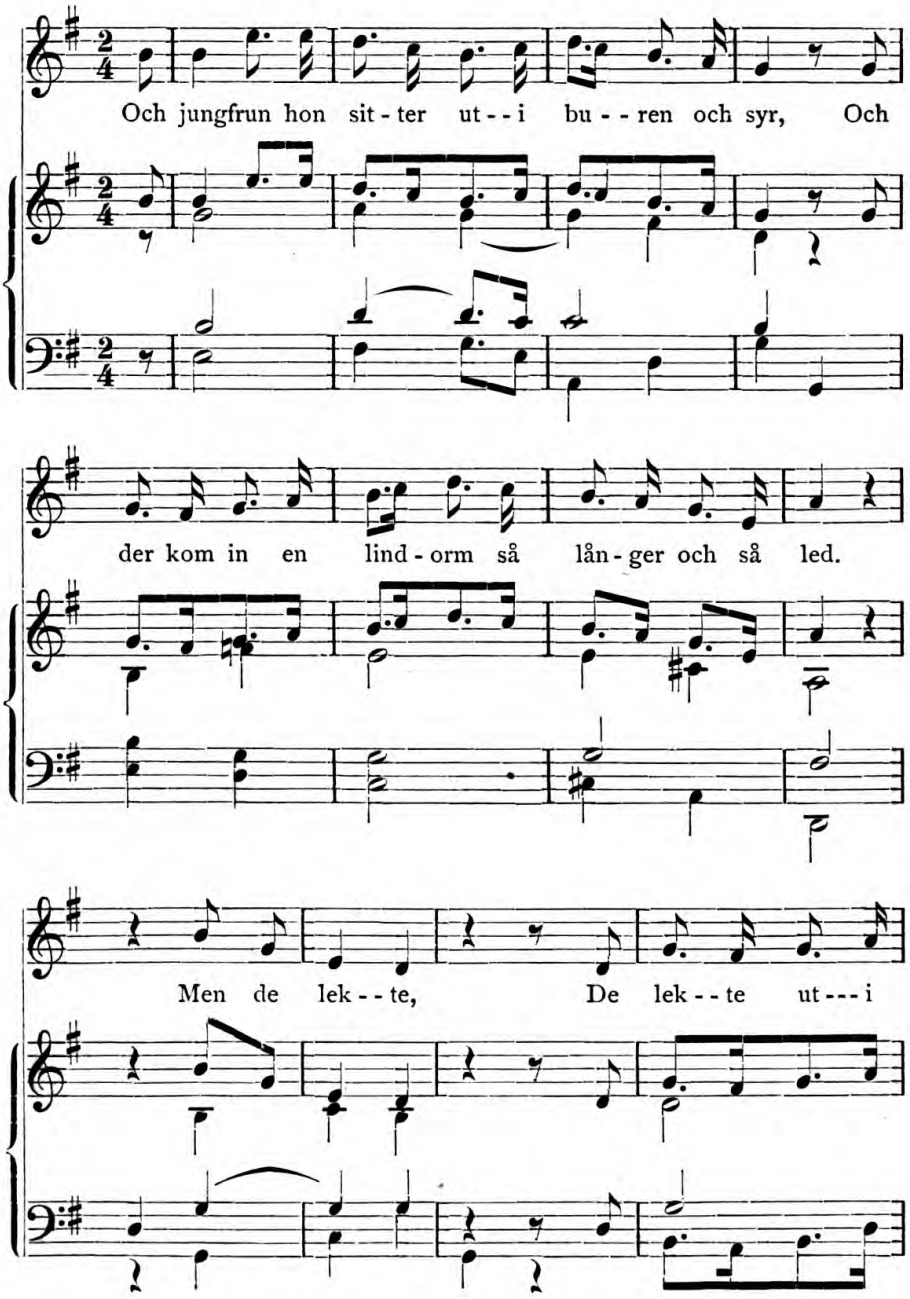

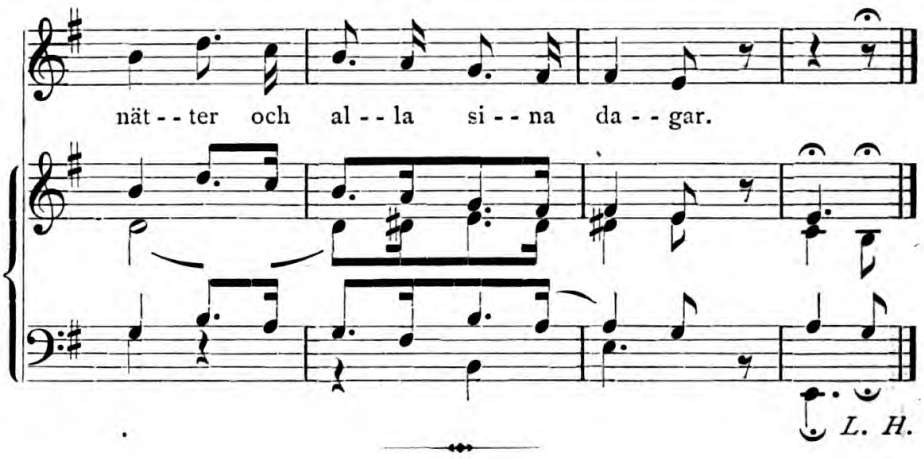
nät - - ter och al - - la si - - na da - - gar.
L. H.

73.

Necken.

I.

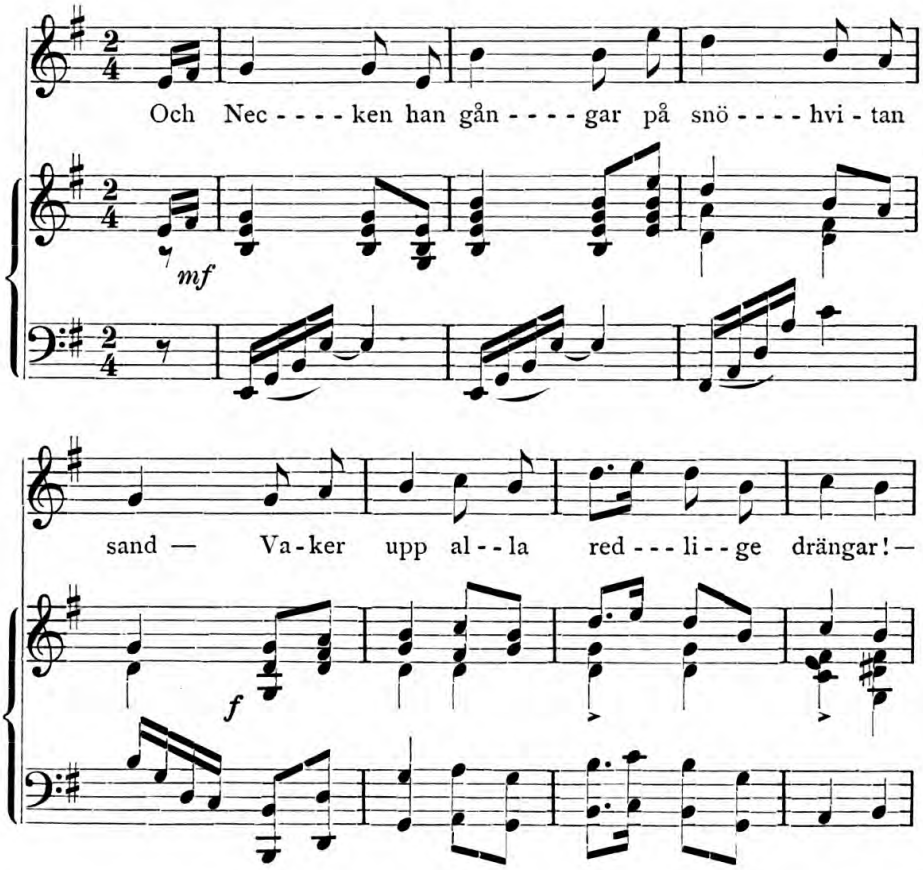
Och Nec - - - - ken han gån - - - - gar på snö - - - - hvi - tan
mf
sand — Va - ker upp al - - la red - - - li - - ge drängar! —
f

73: 1. NECKEN.

Så ska - par han sig till en väl - - di - - ger

p *f*

man. De un - - ga haf - - va sof - - vit ti - - den

sfz *p*

allt för län - ge.

p

L. H.

74.

Grefvens döttrar vid Elfvabolid.

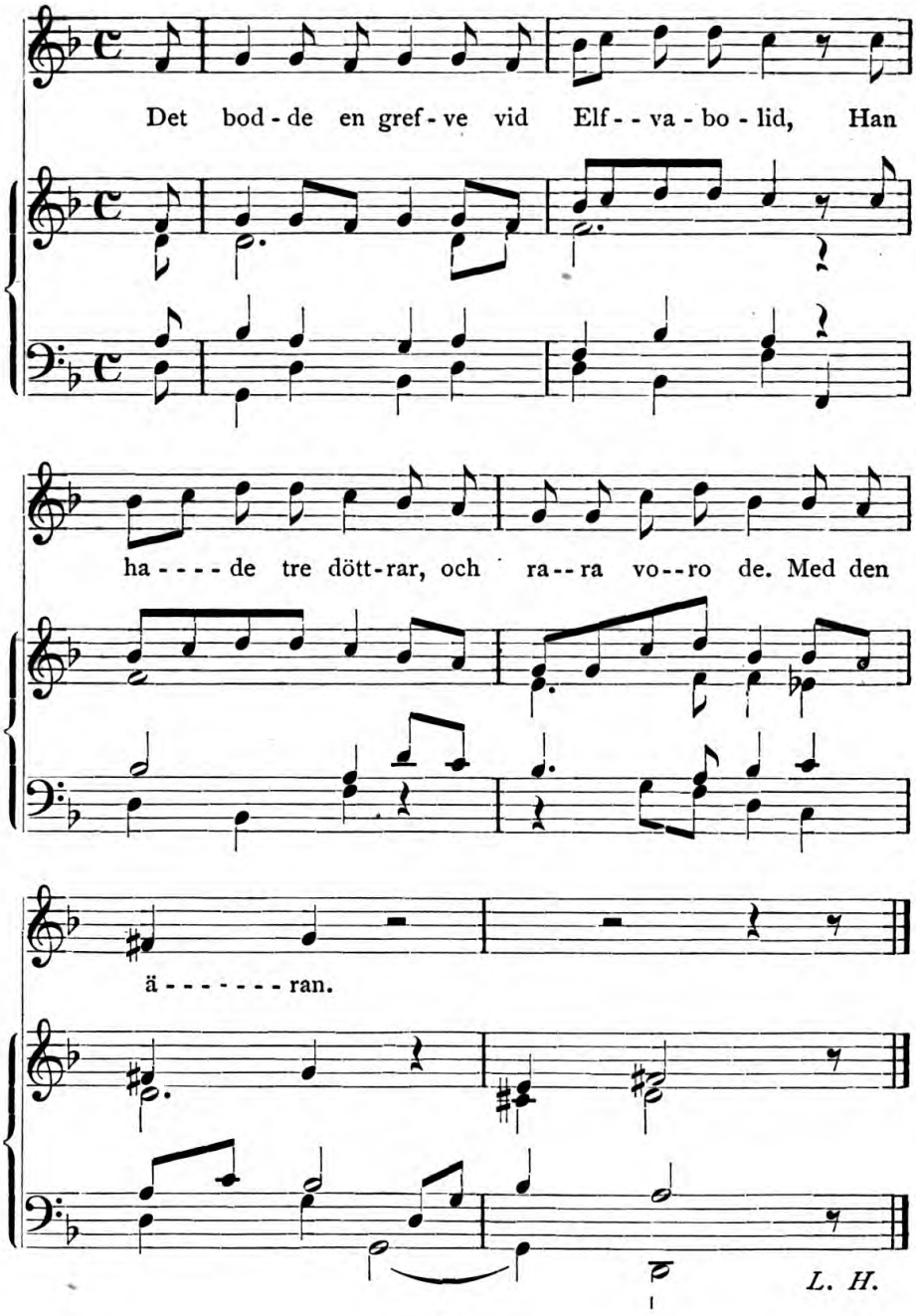

75.

Harpans kraft.

I.

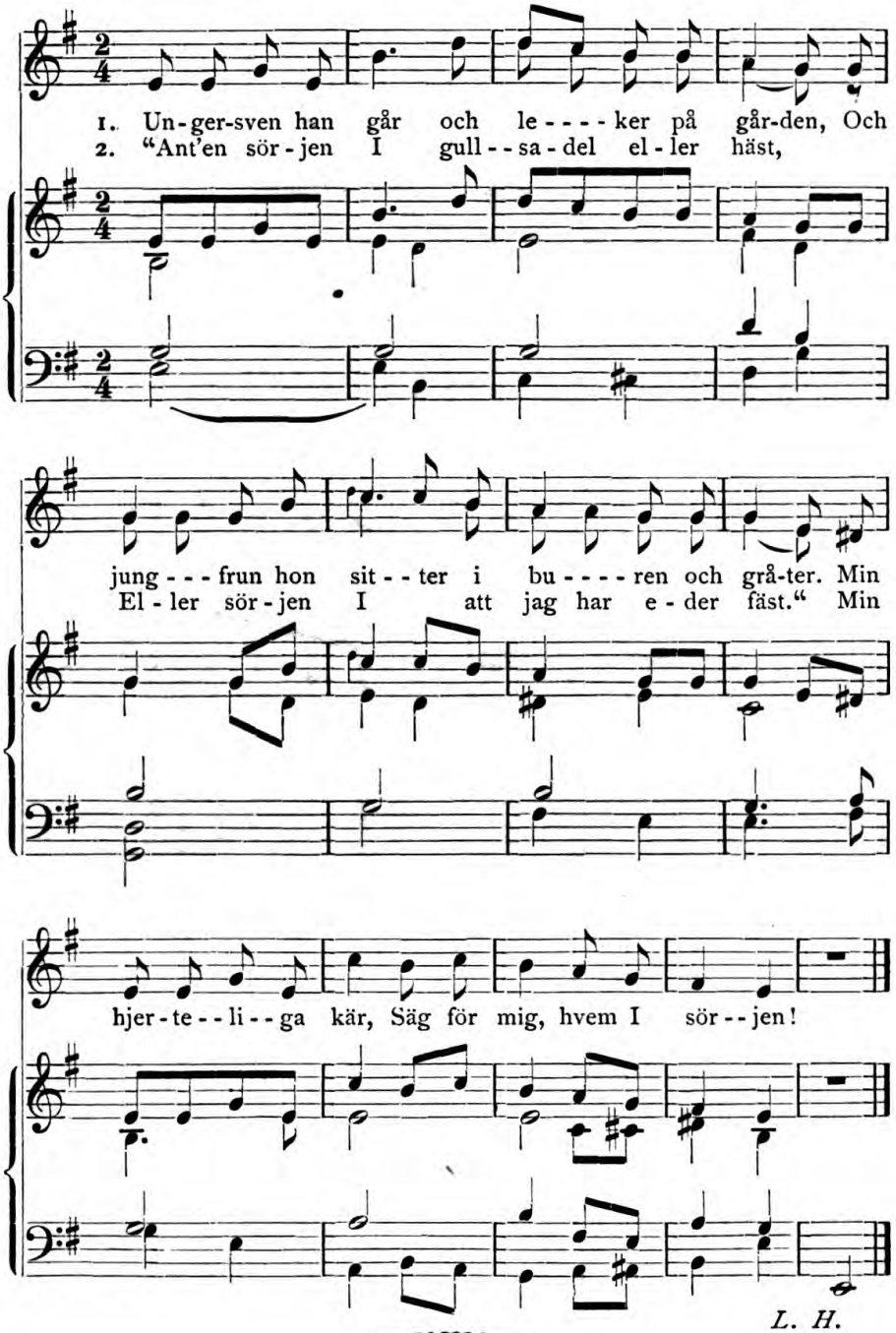

L. H.

75.

Harpans kraft.

2.

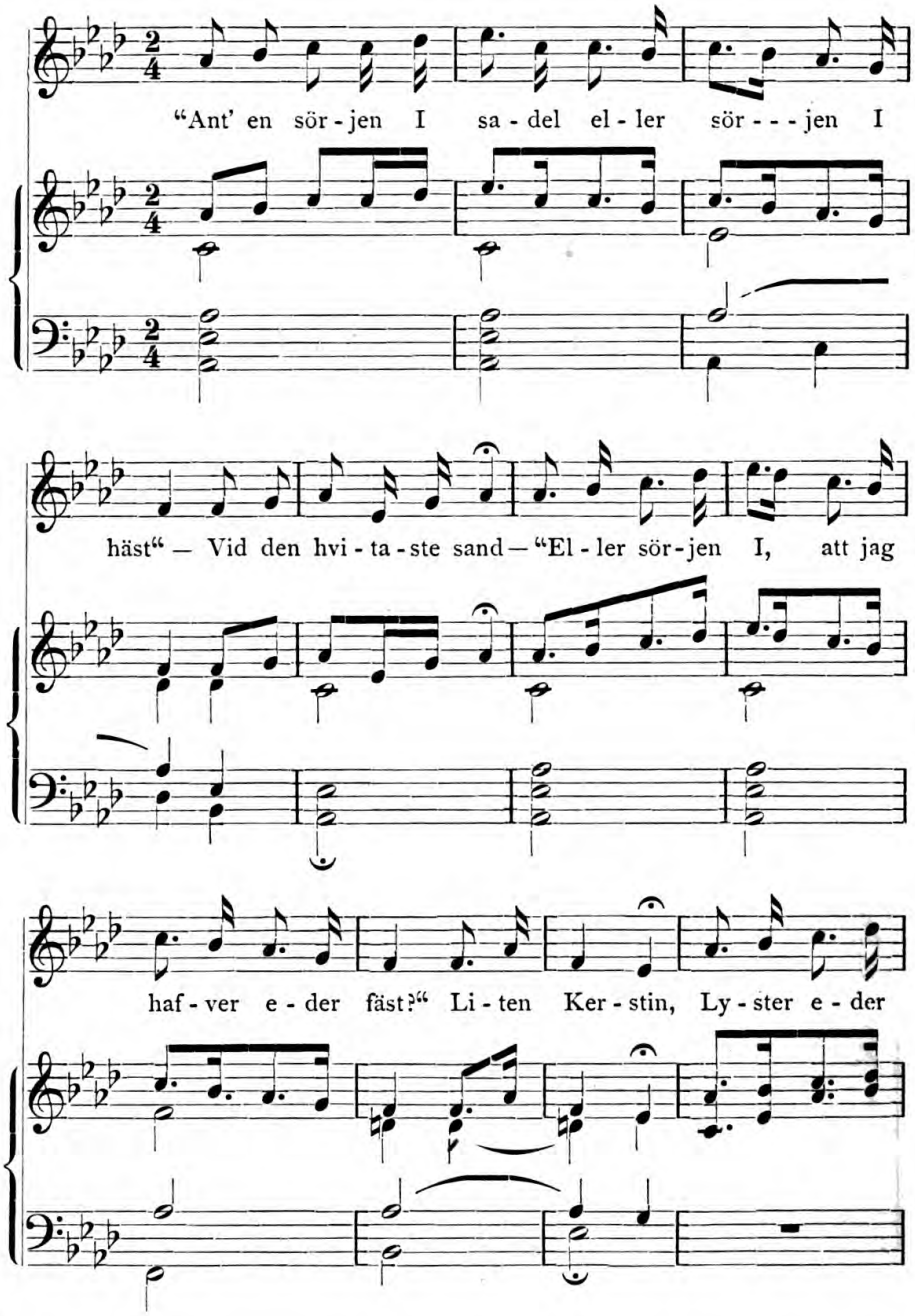

föl - - ja un - - ger - - sven in - - för ö - land?

L. H.

75.

Harpans kraft.

3.

Li-ten Ker-stin hon sit-ter i bu-ren och grå-ter; Herr

Pe-der går på går-den, spe - - lar och le - - - ker. Min

hjer - te - - li - - ga kär, Min hjer - te - - li - ga kär, I

sä - - gen mig hvar - - - - för I sör - jen!

L. H.

77.

Hafsfrun.

2.

Herr Hil - - le - - brand han tal - te till sin mo - - der

77: 2. HAFSFRUN.

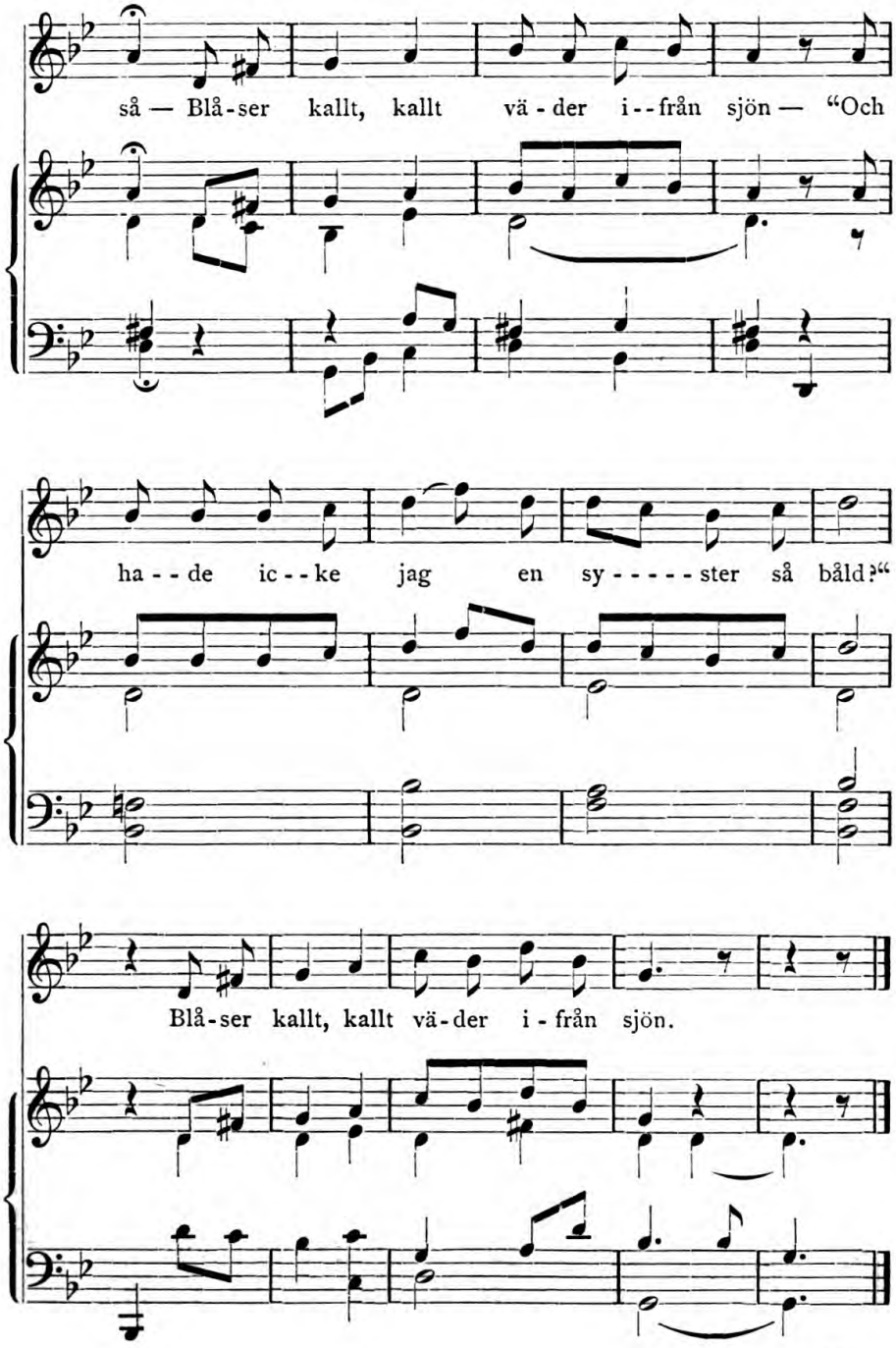

L. H.

78.

Herr Olof.

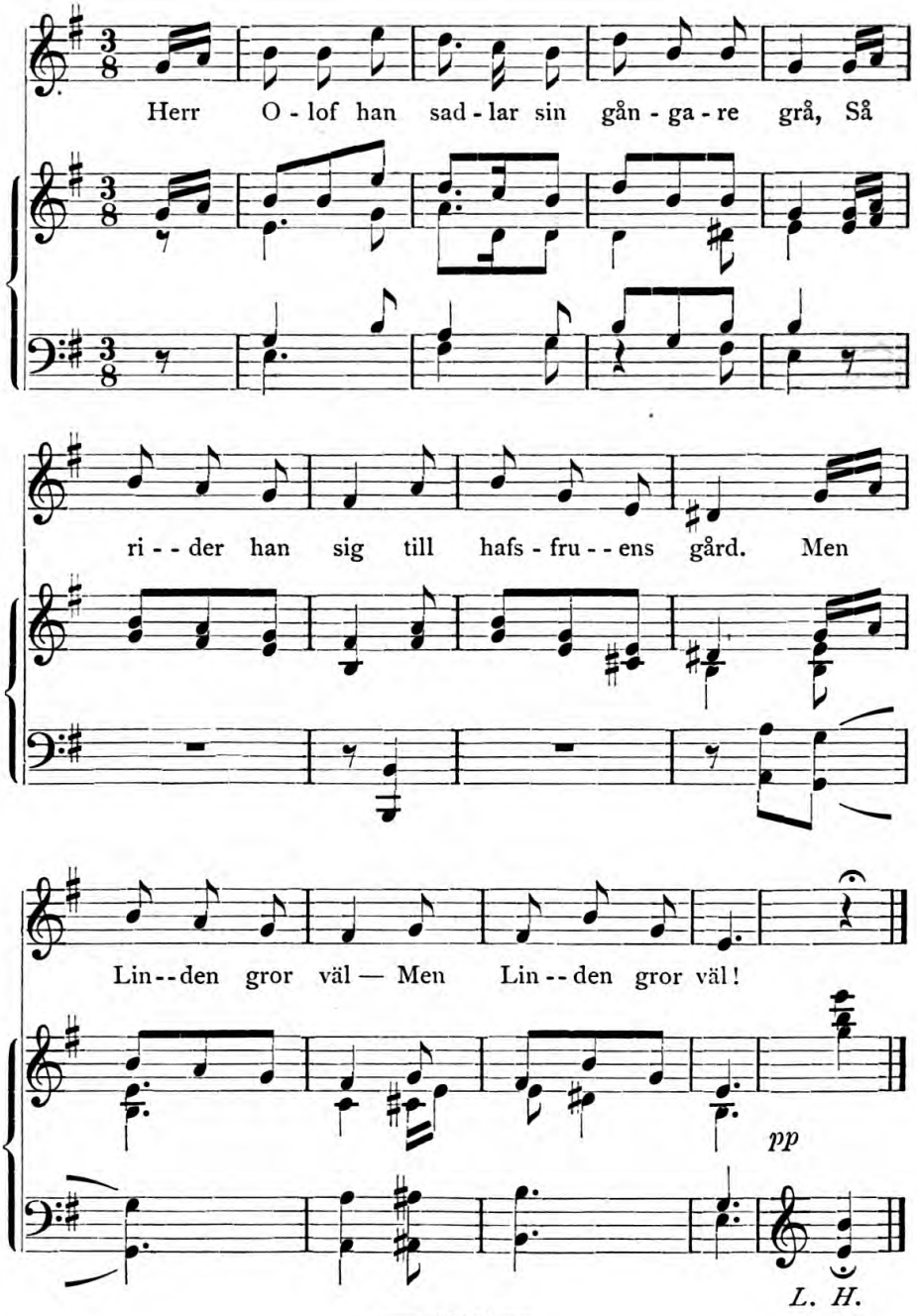
Herr O - lof han sad - lar sin gån - ga - re grå, Så
ri - - der han sig till hafs - fru - - ens gård. Men
Lin - - den gror väl — Men Lin - - den gror väl!
pp
L. H.

79.

Herr Olof i elfvornas dans.

Strof 1—7.

Herr O - - - - - - - - - - - - - - - - lof han

mf

red sig ut om en

ot - - - - - ta, Och så kom han

79. HERR OLOF I ELFVORNAS DANS.

in i elf - - - - - - - ve - - - - dans - -

stim. Den dan - sen går väl, Så

Strof 8—12.

väl ut - - - i lun - - den. Och bru - - - - - - den hon

79. HERR OLOF I ELFVORNAS DANS.

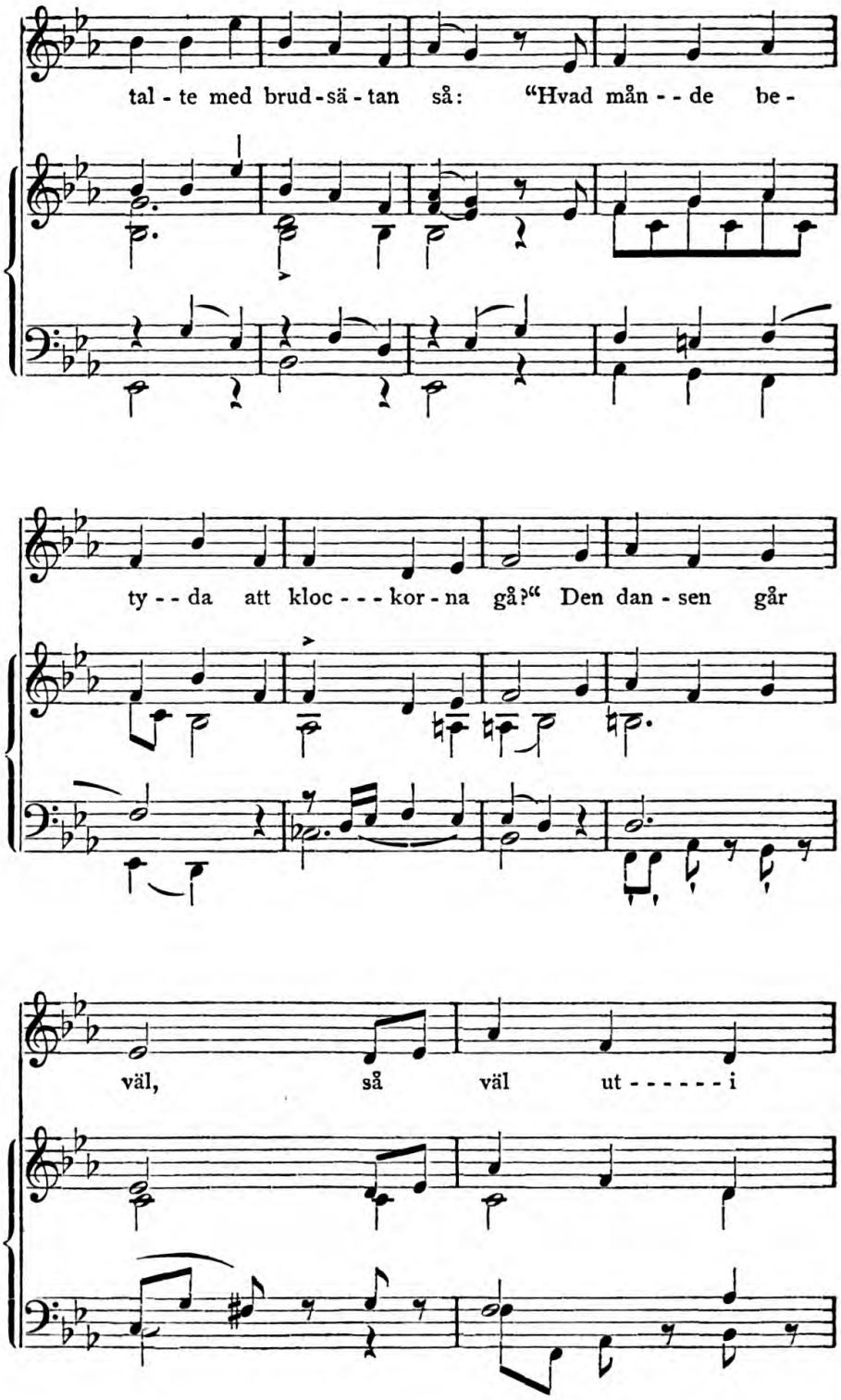

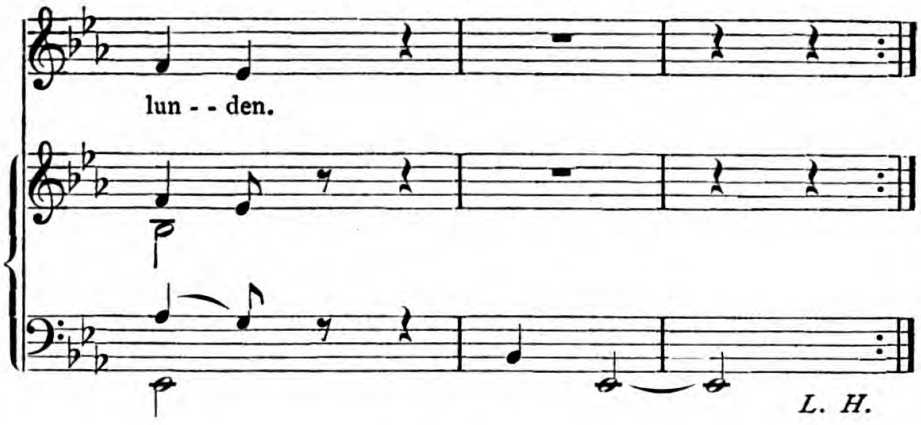

80.

Elfqvinnan och herr Olof.

1.

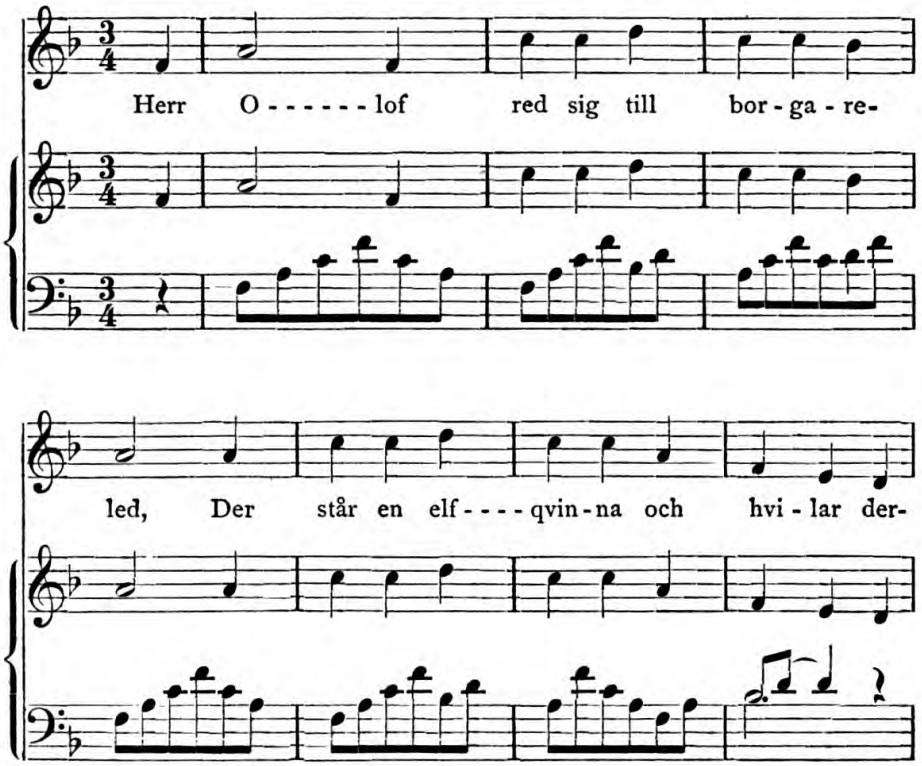

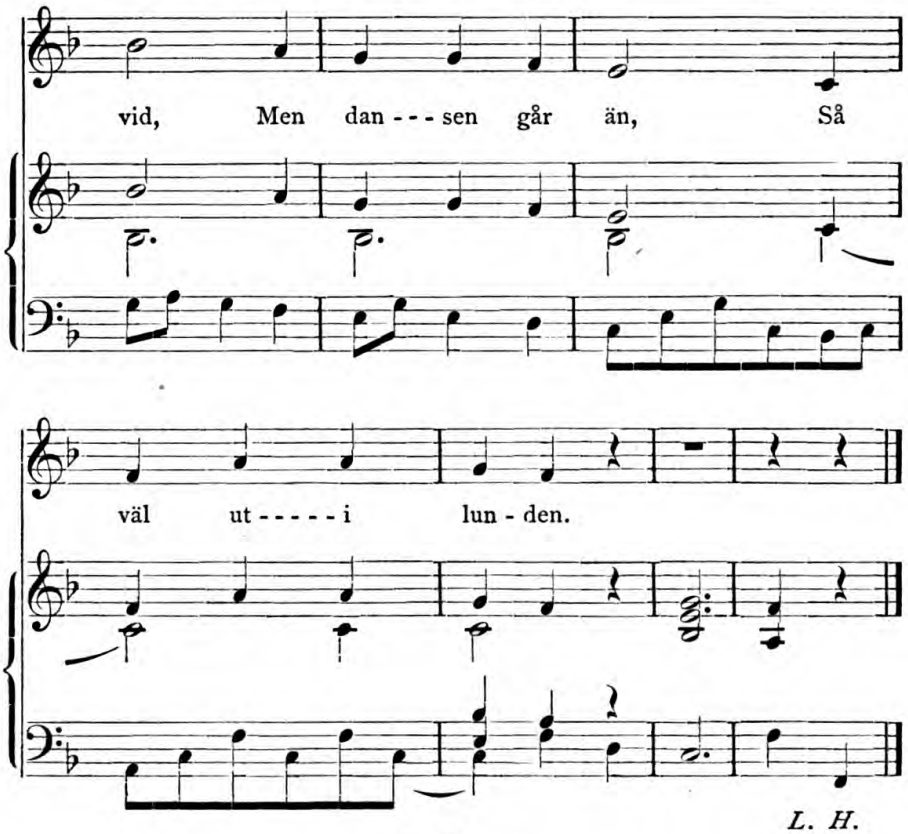

L. H.

82.*

Hertig Magnus och elfvorna.

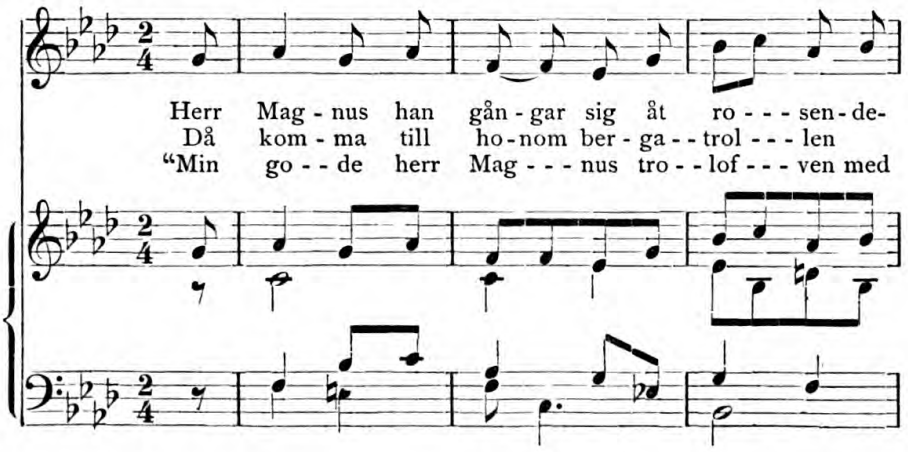

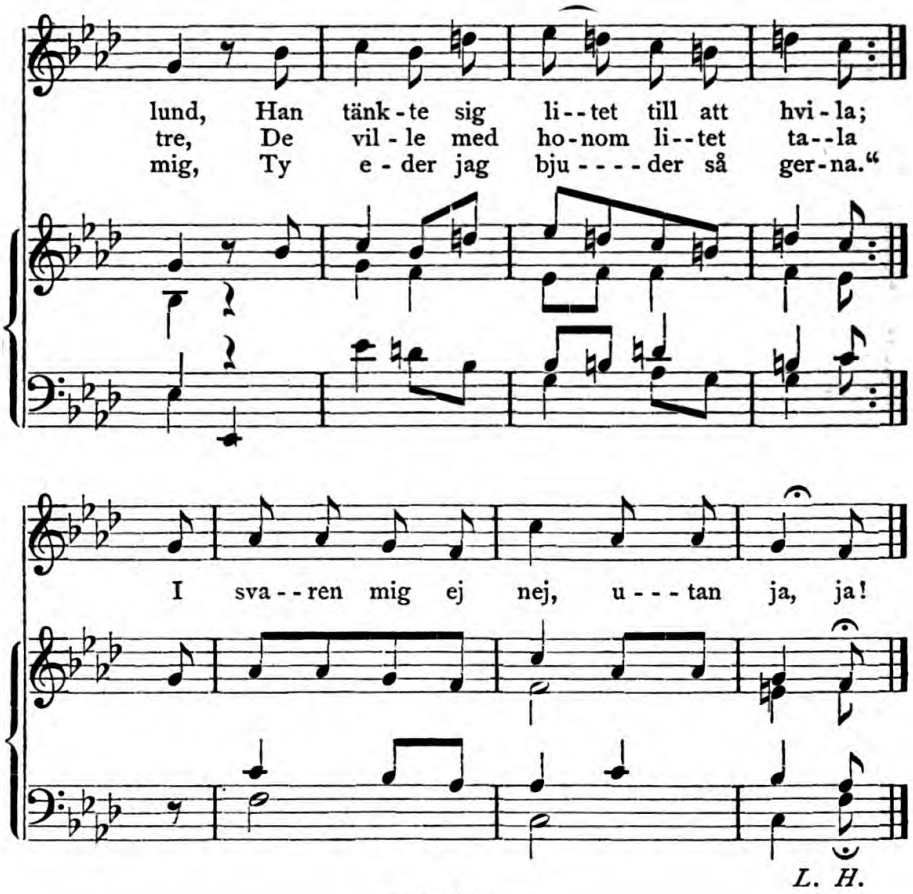

83: 1.

Hertig Magnus och hafstrollet.

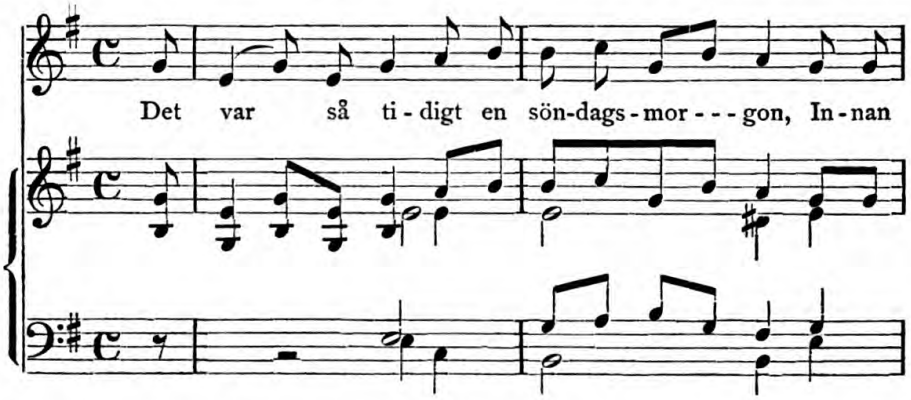

83: 1. HERR MAGNUS OCH HAFSTROLLET.

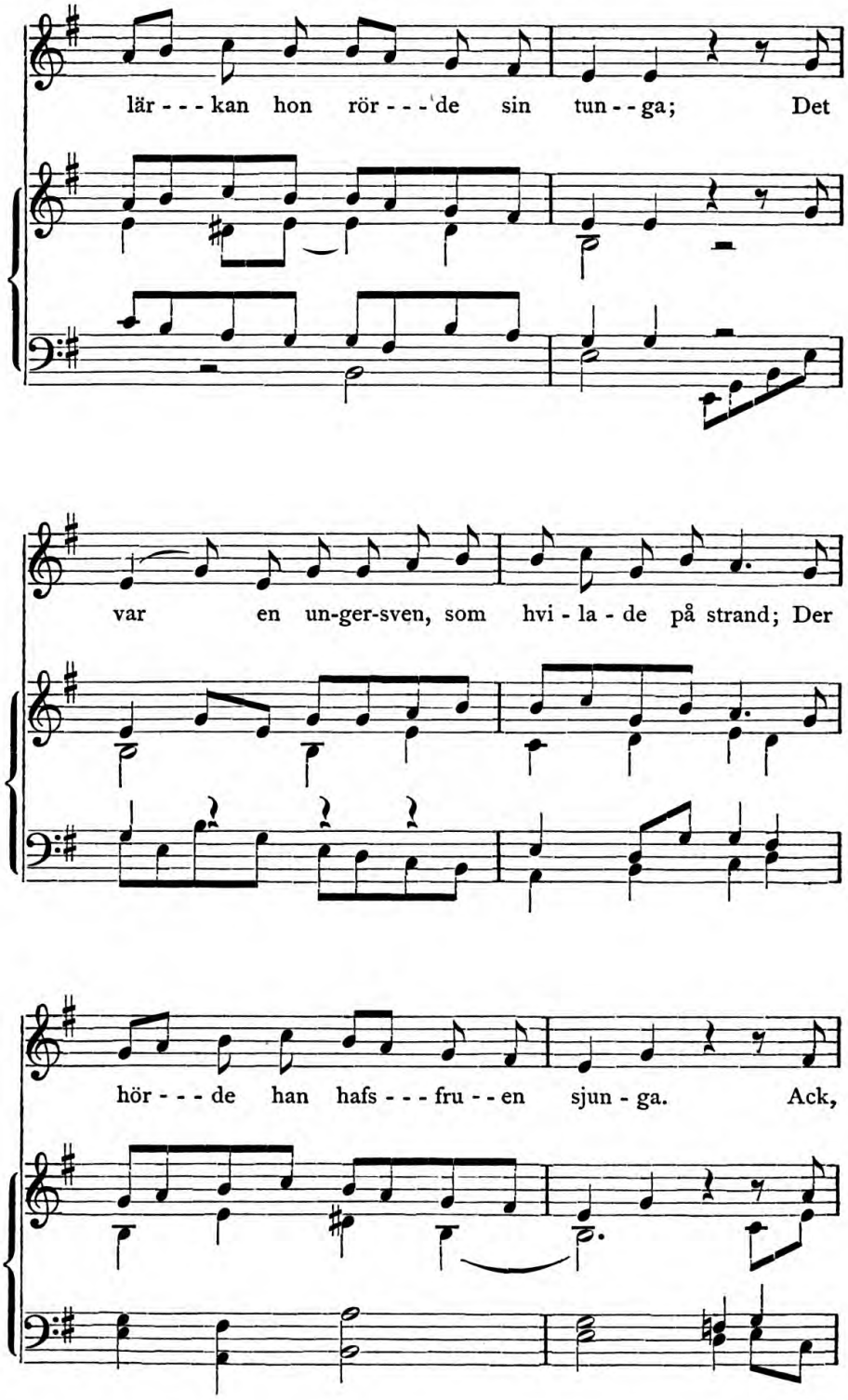

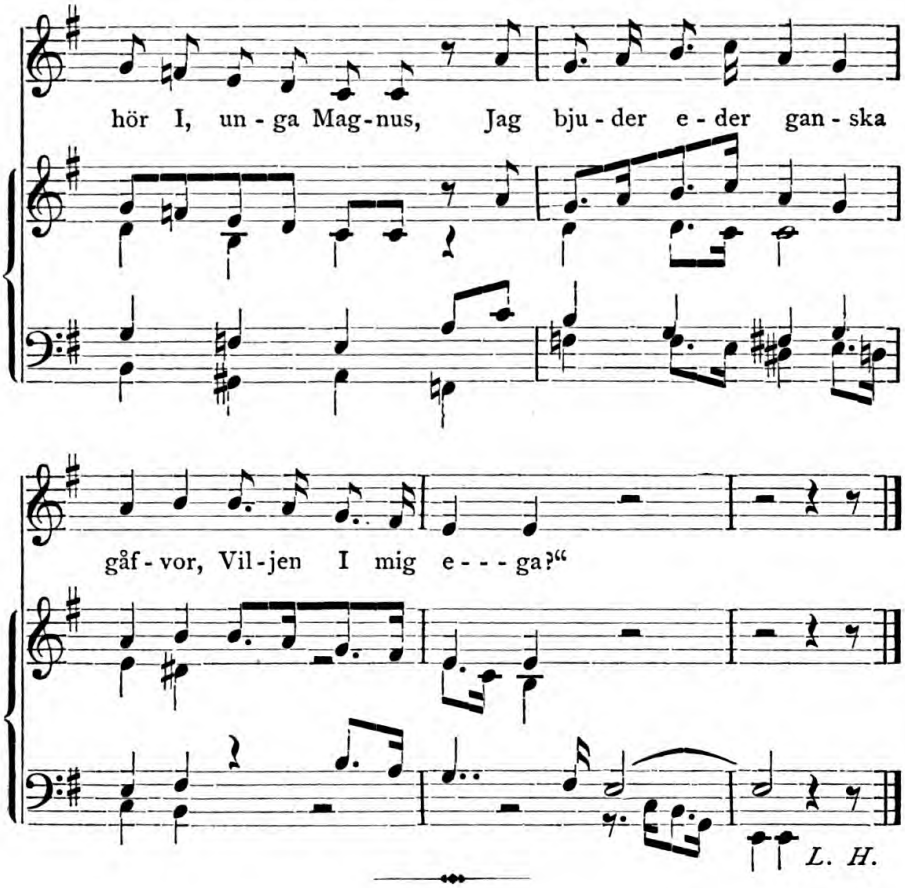

84.

Per Tyrssons döttrar i Vänge.

I. a.

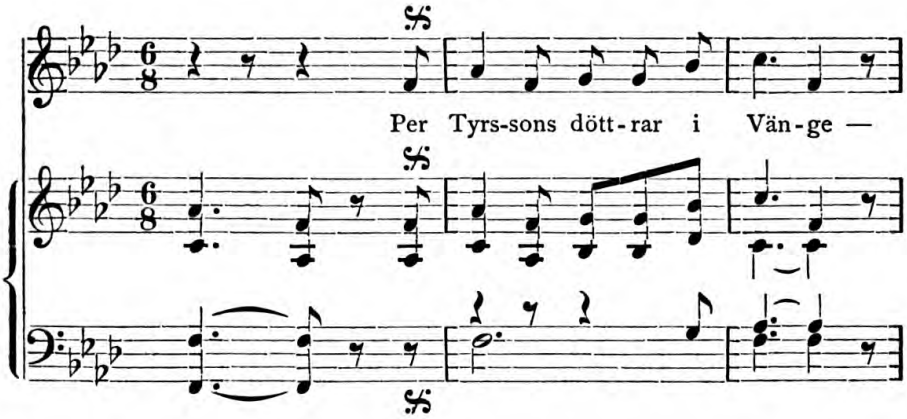

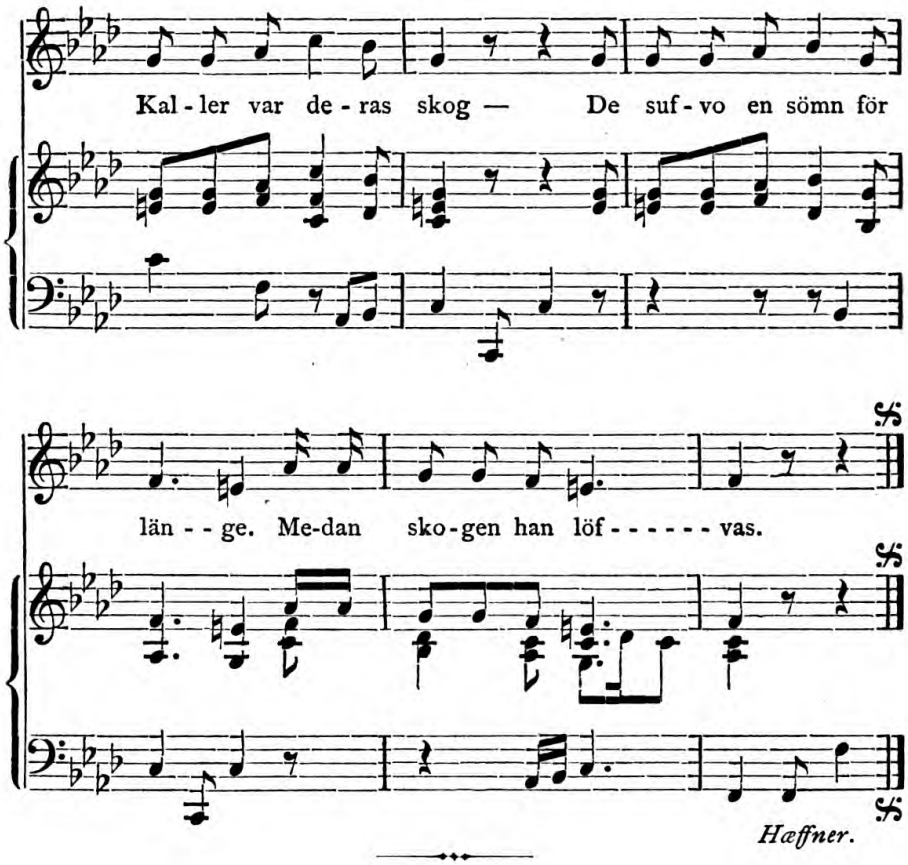

84.

Per Tyrssons döttrar i Vänge.

1. b.

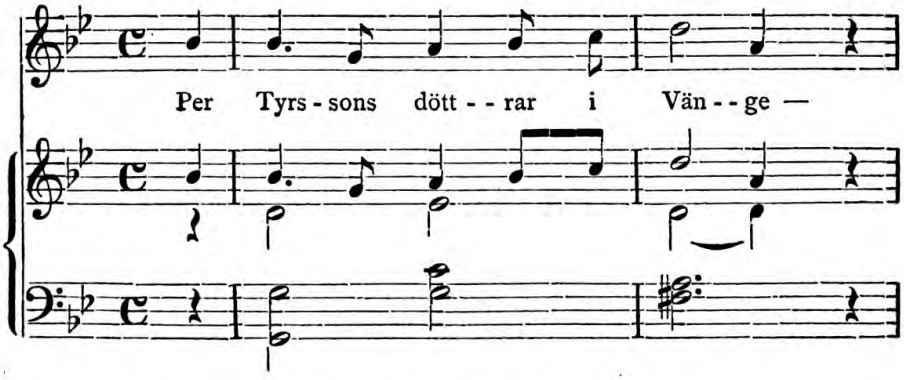

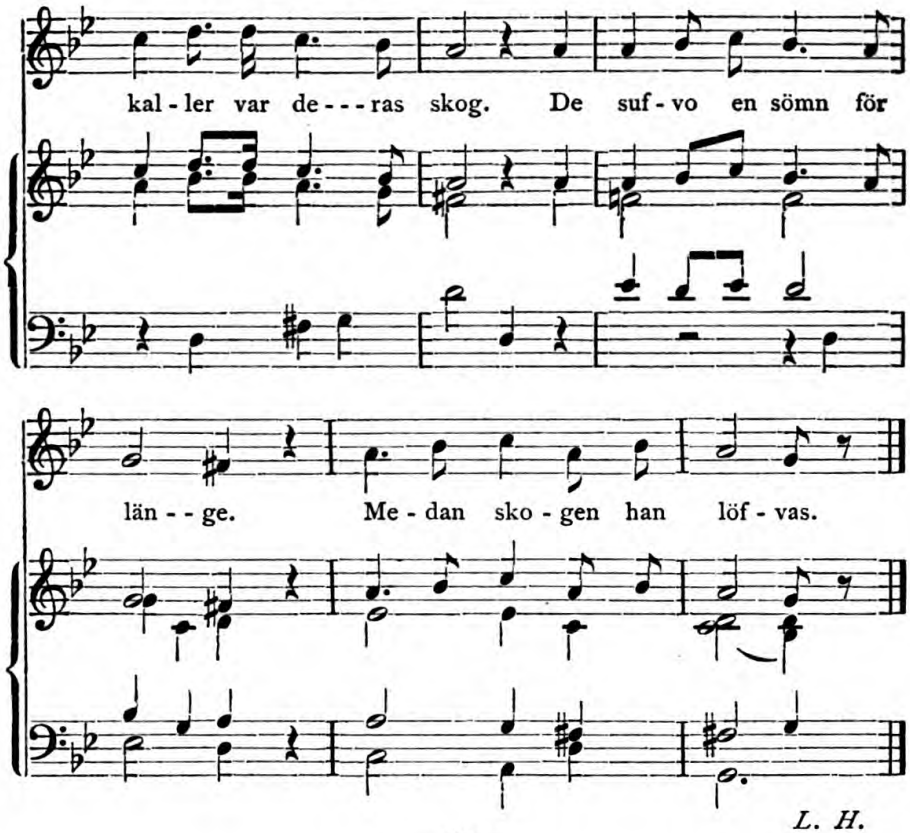

L. H.

85.

Magdalena.

a.

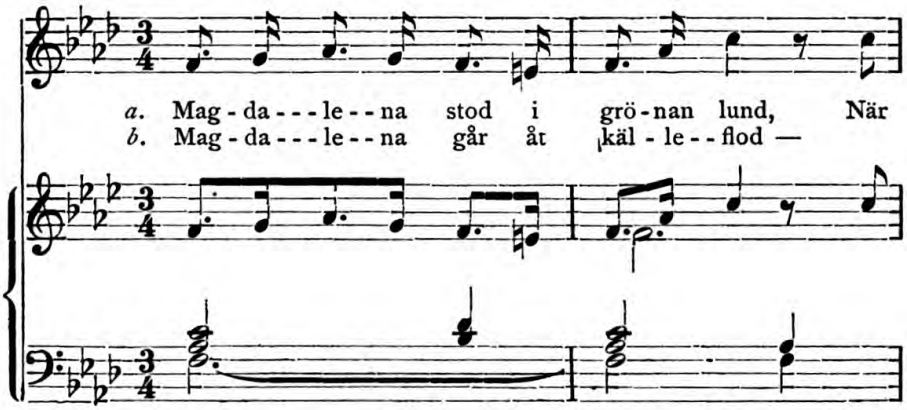

so - len sig haf - ver röd - nat. Och sjelf Gud fa - der till
So - len skiner öf - ver e - nen — Och Her-ren Je - sus för

hen - - ne kom. Allt ut - - - i lun - - den grö - - na.
hen - - ne stod. Allt un - - der lin - - den grö - - na.

a. Orden hos Arwidsson. *b.* Orden hos Geijer och Afzelius.

L. H.

85.

Magdalena.

b.

Mag - da - - - le - - - - - - na stod i grö - - - - - nan lund,

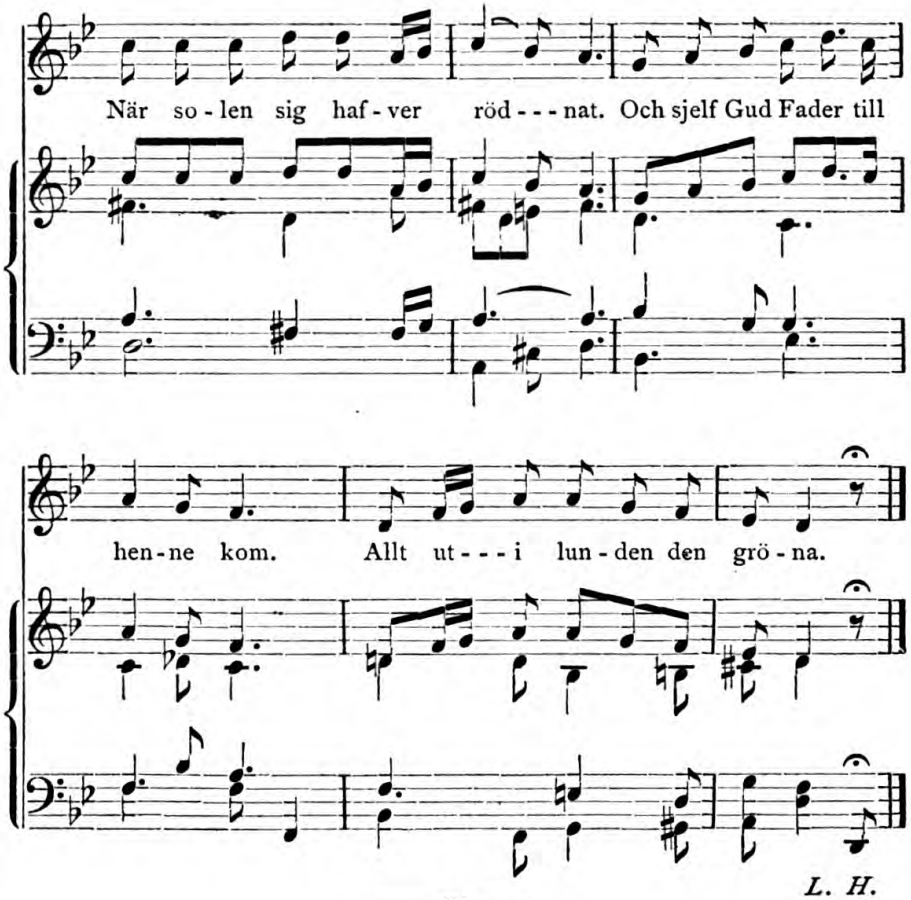

85.*

Magdalena.

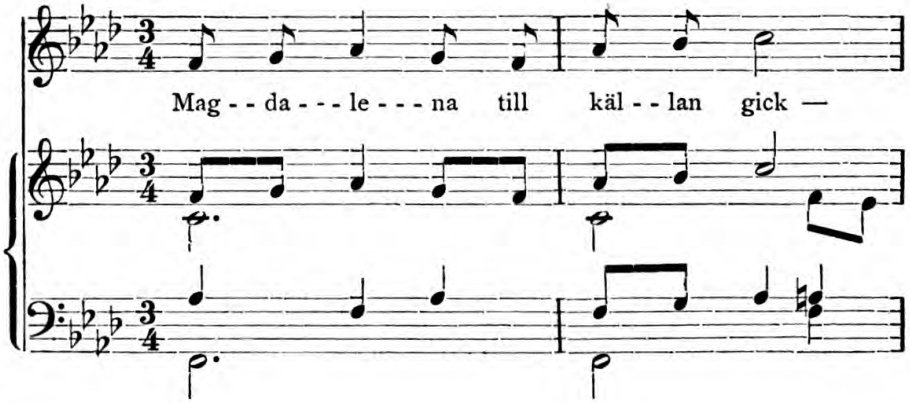

So - - len ski - ner vi - - da — Att hem - ta vatt - net det

kal - - - la. Allt un - der lin - den den grö - na.

L. H.

86.

Underbar syn.

"Nu haf - ver jag sett det jag al - - - - drig förr såg, Att

grå - - ste - - nen fly - - - - ter och man - - nen sit - - ter

på.“ Gud fin - - nes väl un - der ti - - den.

L. H.

87.

Resan till Österlandet.

Till Ö - - ster - - land vill jag fa - - - ra, Der

87. RESAN TILL ÖSTERLANDET.

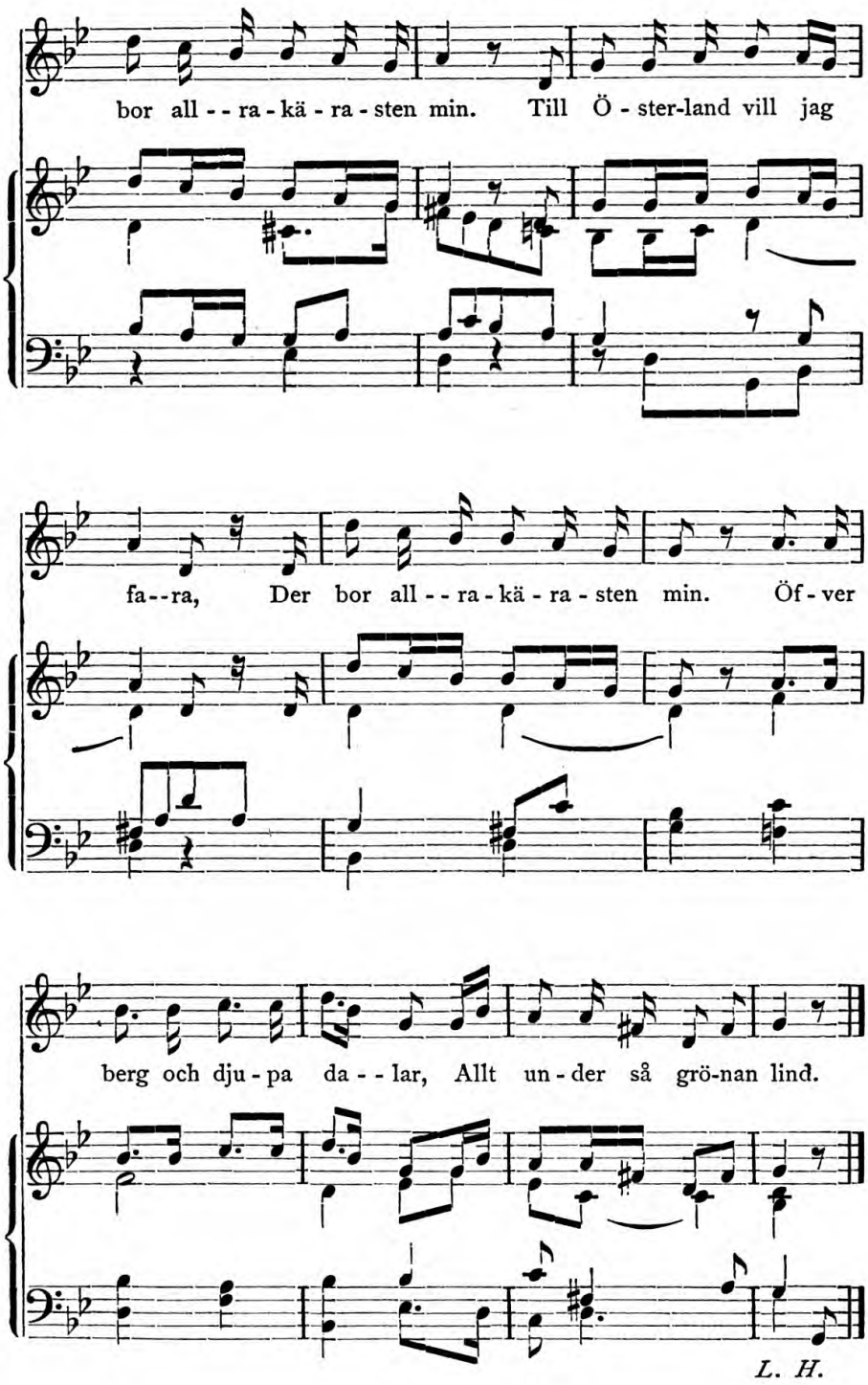

88.

Den sköna Dorotea.

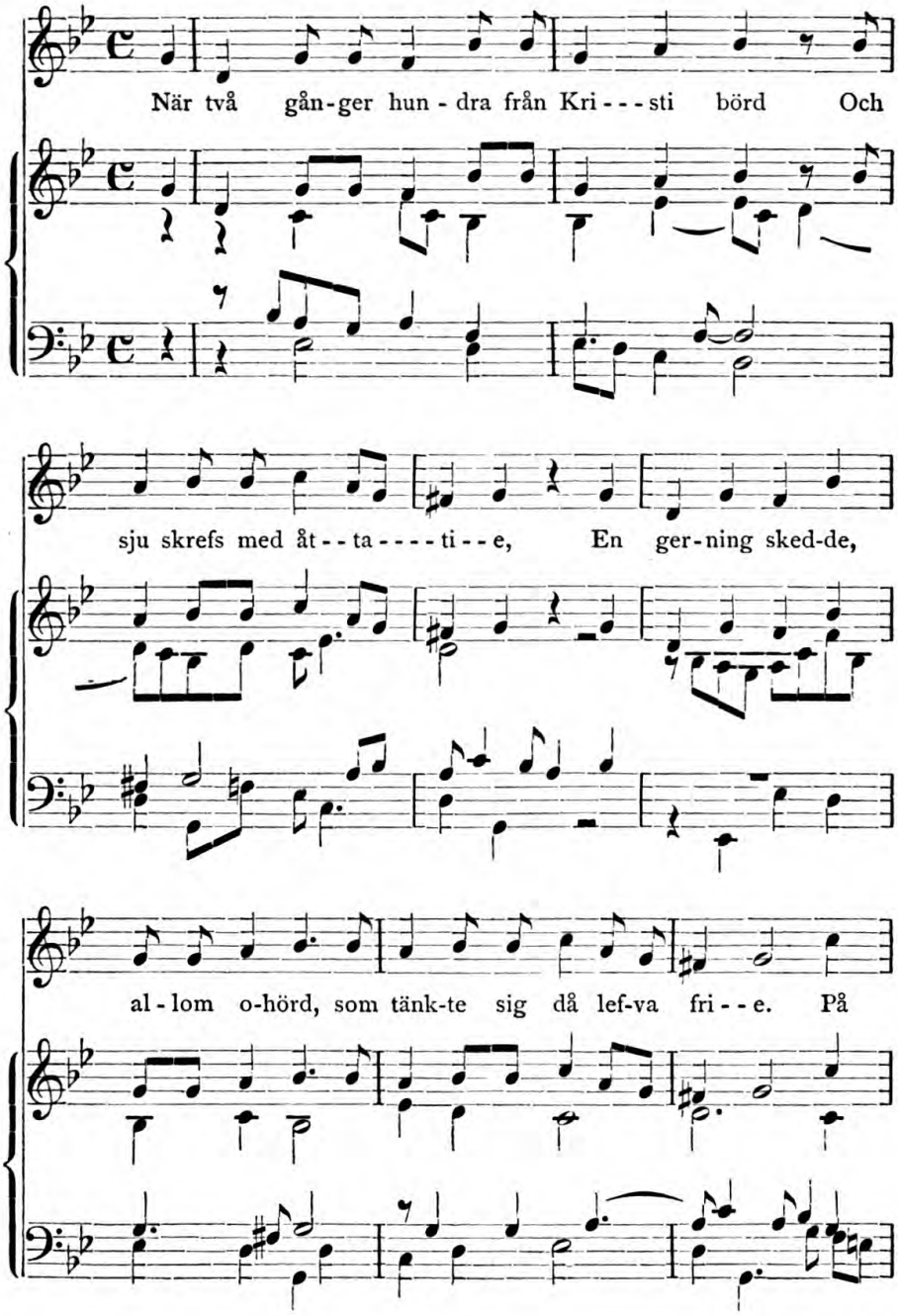

88. DEN SKÖNA DOROTEA.

en viss dag Ett stort miss - - hag, Af

mån - ga de Krist - nas mun - nar Man hör - de stor låt Och

myc - ken gråt, För de bar - ba - - - ri - ske hun - dar.

L. H.

89.

Den hedniska konungadottern i blomstergården.

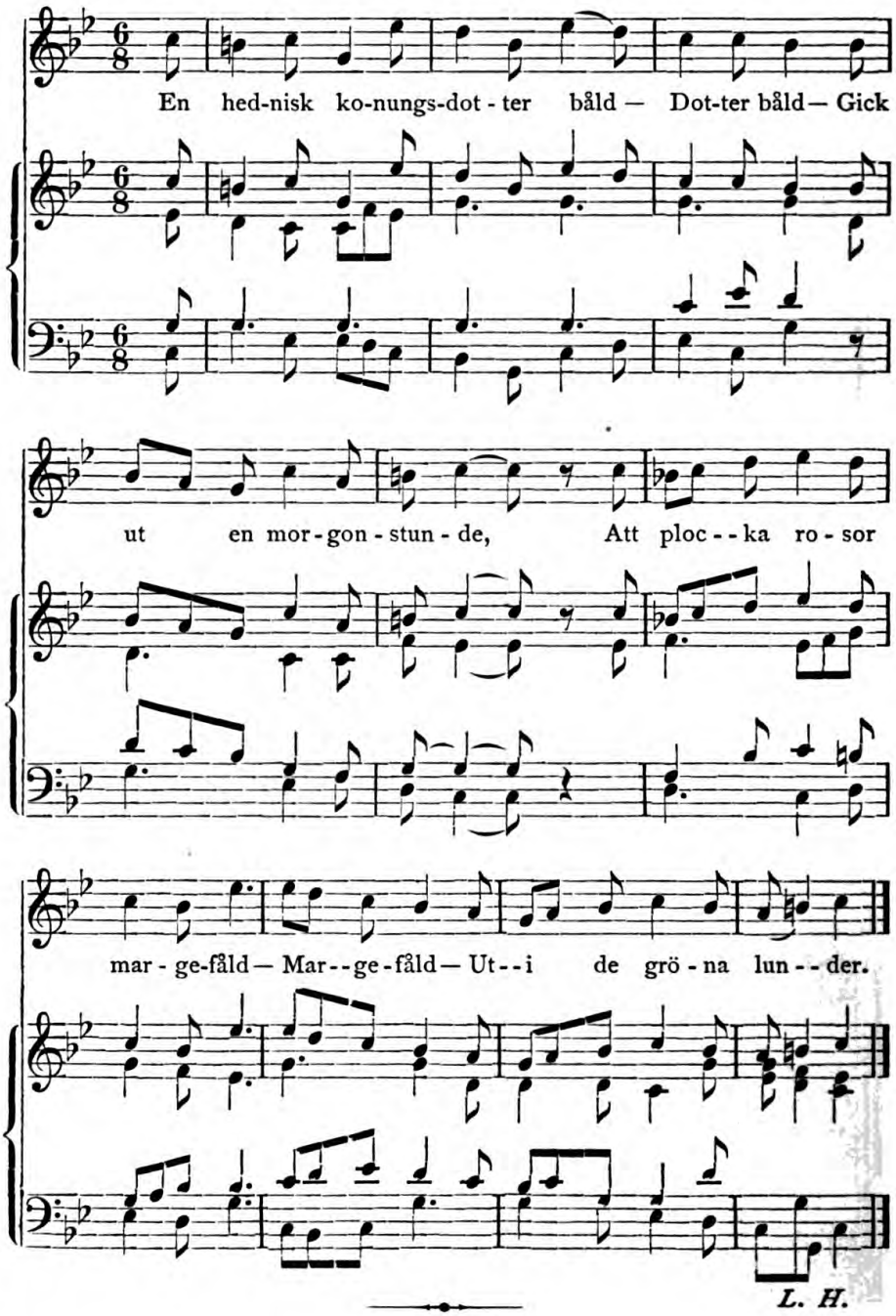

91.

Sankt Staffans visa.

I.

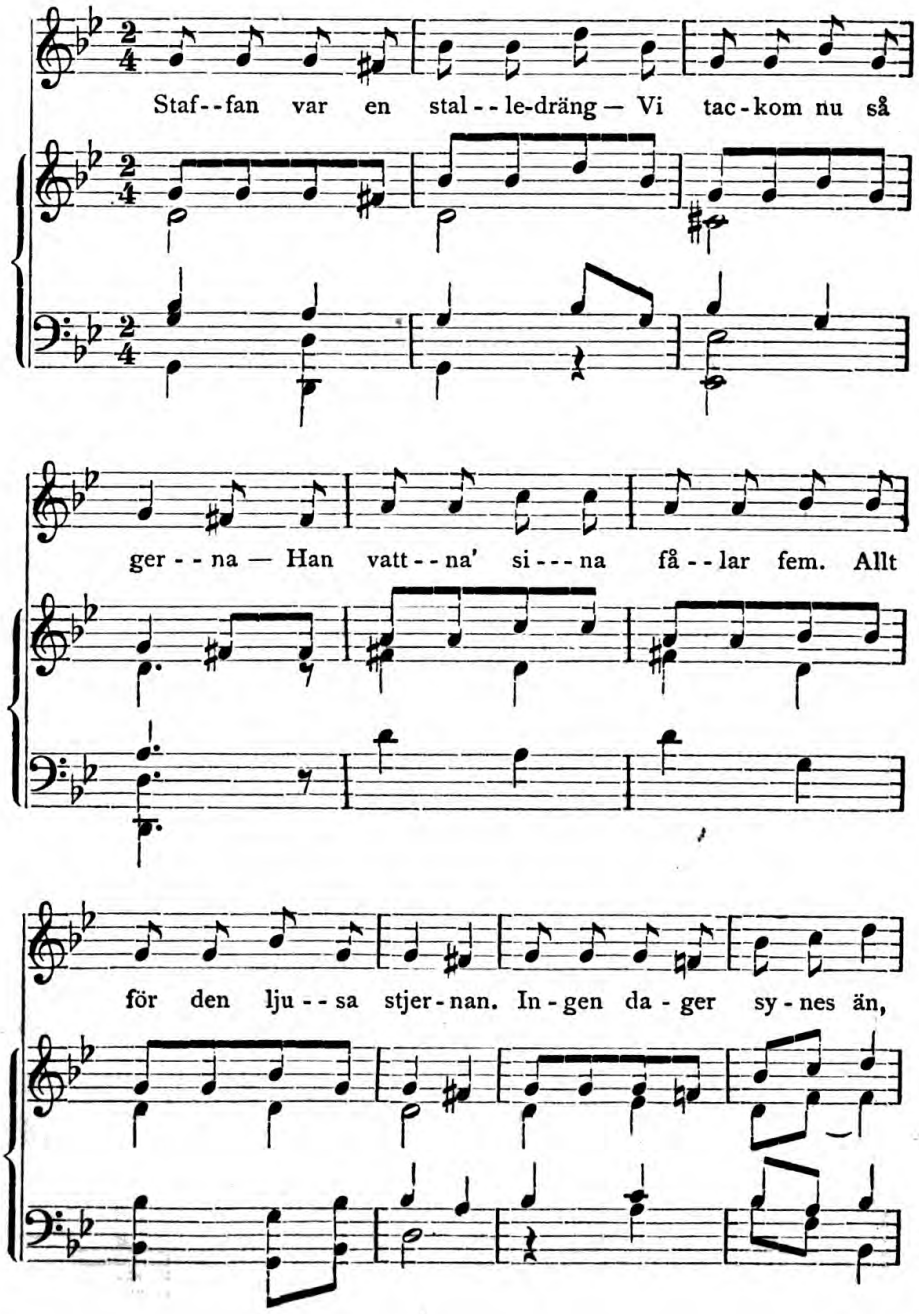

91: 2.* SANKT STAFFANS VISA.

Stjer - nor - - na på him - me - - len de blän - ka.

L. H.

91: 2.*

Staf-fan var en stal-le-dräng — Hålt dig väl, få-lan min! — Han

vatt - - na - - de de få - lar fem. Allt vid den lju - sa stjer-

91: 2.** SANKT STAFFANS VISA.

nan. So - len ly--ser in--te än, in--te än, Men

stjer - nor - - na på him--me--len de blän--ka.

L. H.

91: 2.**

Staf - fan var en stalldräng — Håll fast få - lan min, Så

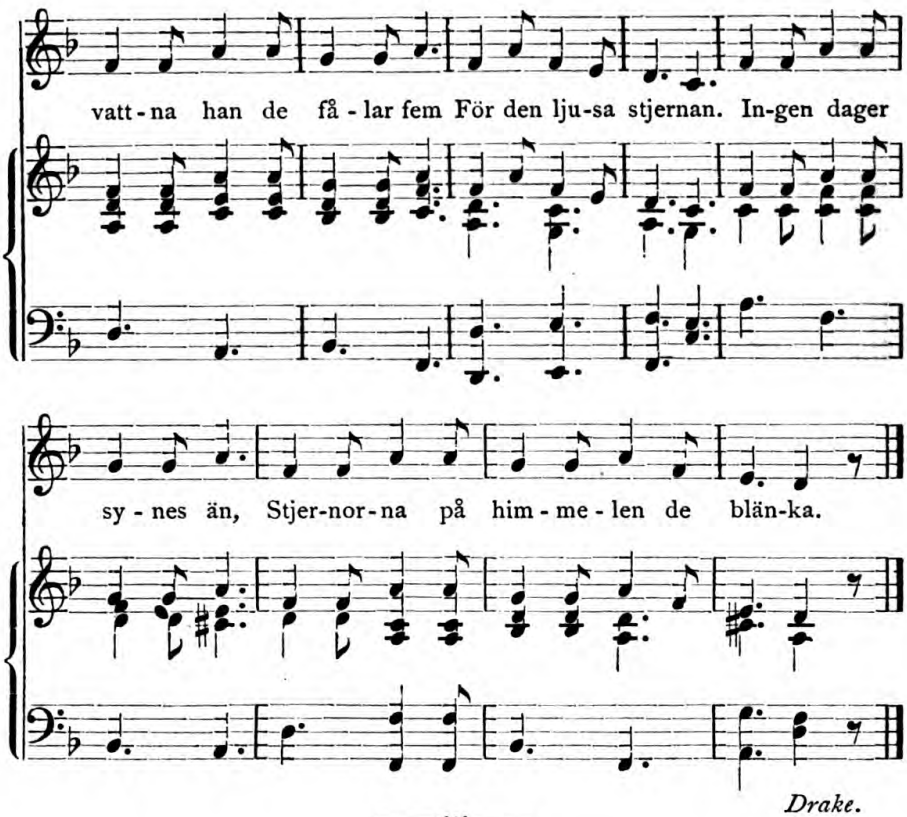

Drake.

93.

Konung Birger och hans bröder eller Brunkes förräderi.

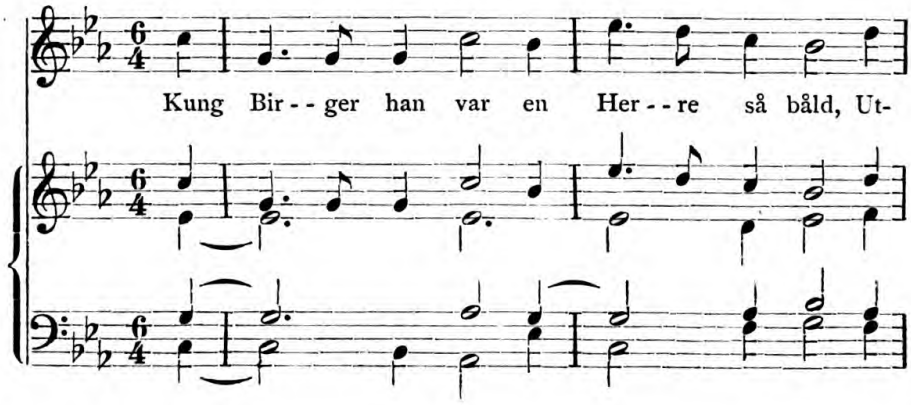

93. KONUNG BIRGER OCH HANS BRÖDER ELLER BRUNKES FÖRRÄDERI.

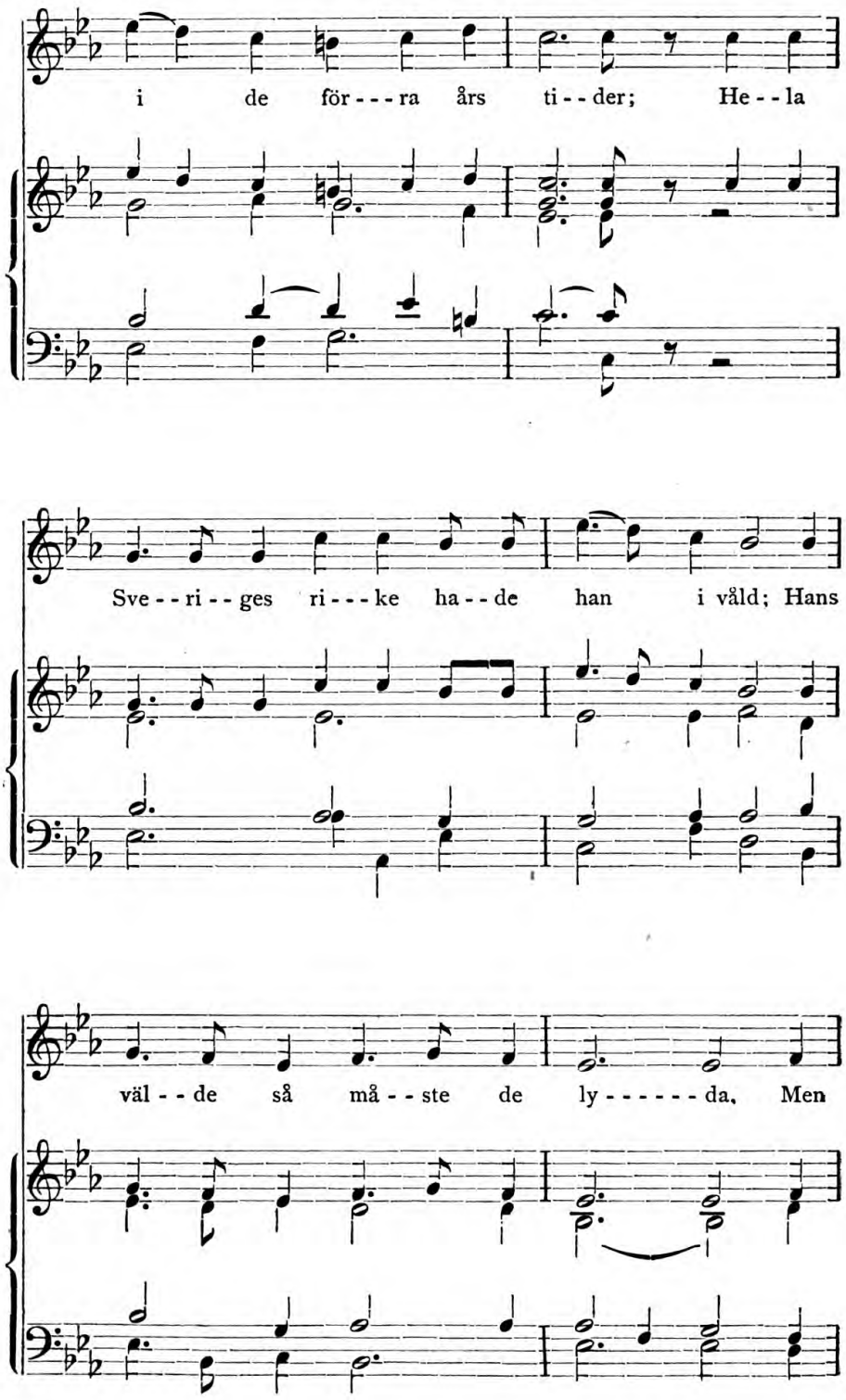

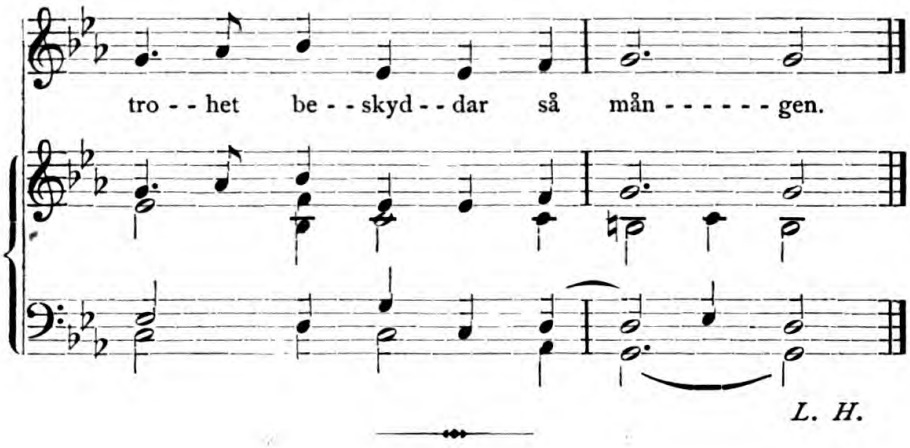

94.

Konung Erik och spåqvinnan.

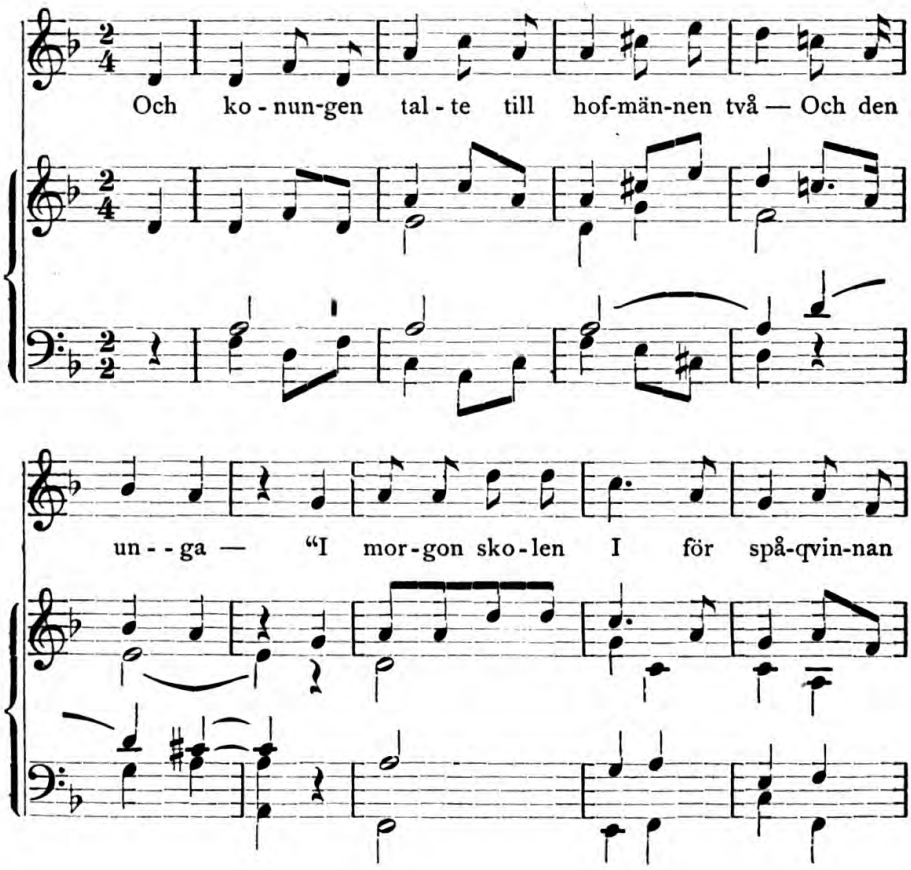

gå.“ I be - - - den al - - - la väl för un - - - ga

ko - - nung E - - - - - - rik!

L. H.

96.

Gotlandsvisan.

Hypoæolisk.

Wij kla - - ghe thett al - - - le För her - - rar och
Hwad Swe - - ri - - - ghe ær scheed Medh swech och

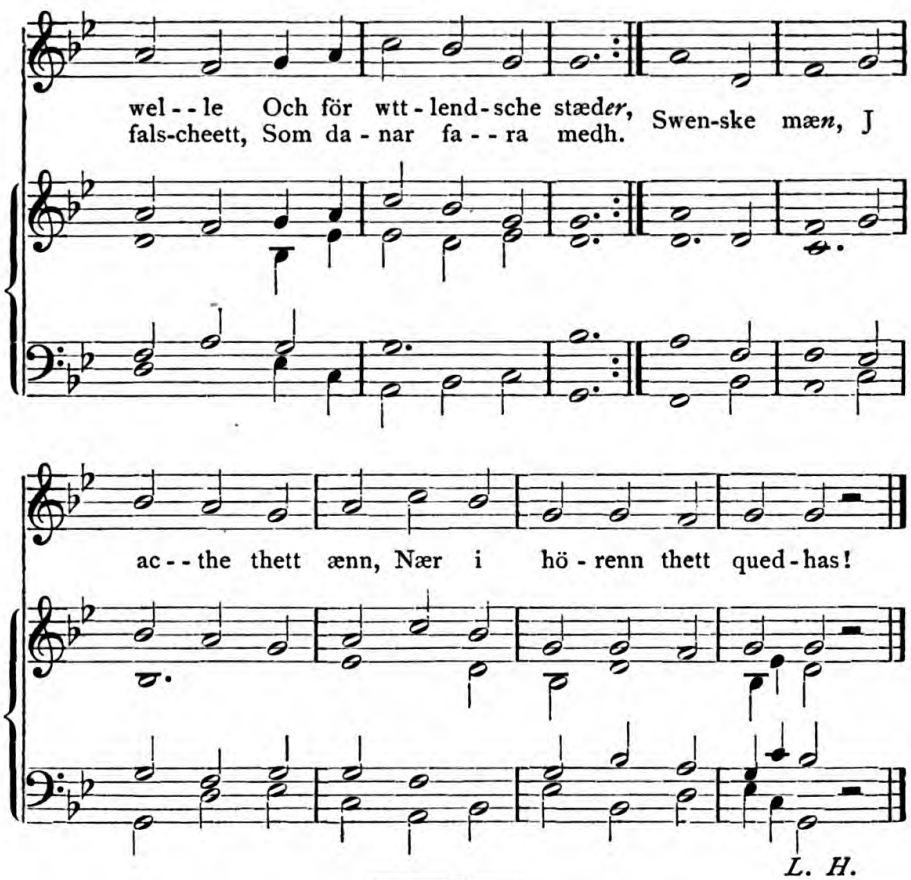

99.

Riddaren Sankt Göran.

a.

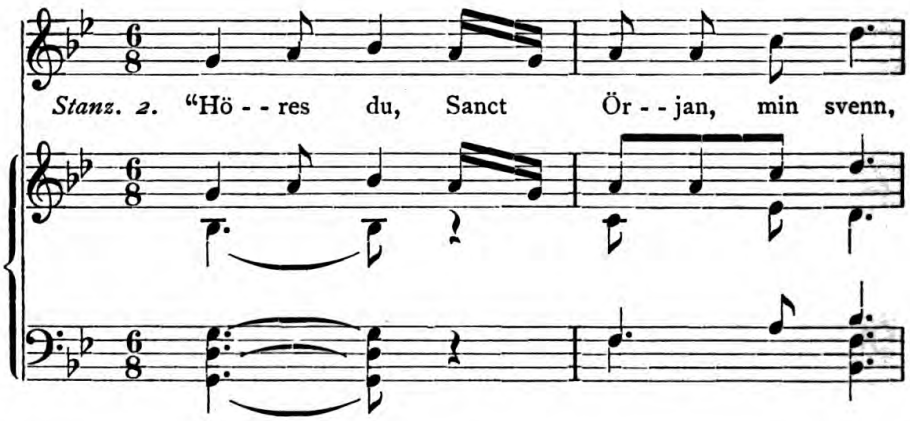

Vill du mitt ä--ren-de ri---da? Till Ba-by-lon, den

sto--ra stad; E---mot den dra--ken stri-da."

L. H.

99.

Riddaren Sankt Göran.

b.

"Hör du, sankt Ör--jan, du äst min sven, Du

skall mitt ä - - ren - de ut - - ri - da, Till Ba - by - lon den

skö - - ne stad, E - - mot den dra - - ken att stri - da.

L. H.

101.

Konung Gustaf I och dalkarlarne.

I.

Hypodorisk.

Ko - nungh Gö - - staf rij - - dher till Dah - - lar - - ne, Han

101: 1. KONUNG GUSTAF I OCH DALKARLARNE.

tin - - - gar medh Dahl - - kar - - lar sin; Men

Christiern lig - ger för Sö-dher-malm, Han ä - - ter stu - lin

swijn. Christiern sit - ter i Stoc - - - - - - holm

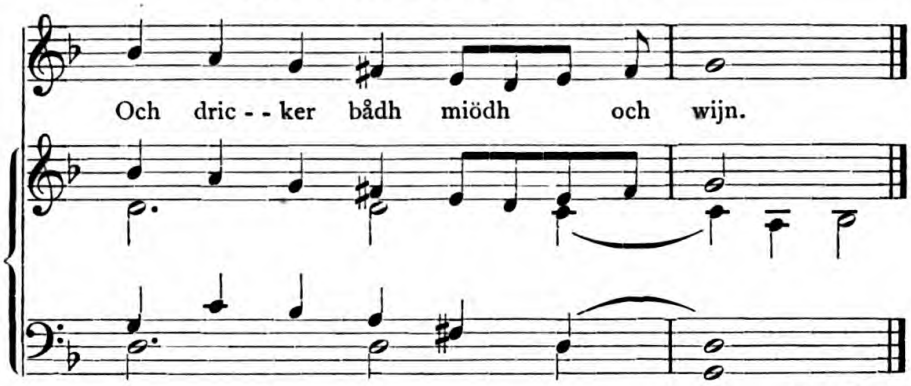

L. H.

103.

Konungen och herr Peder.

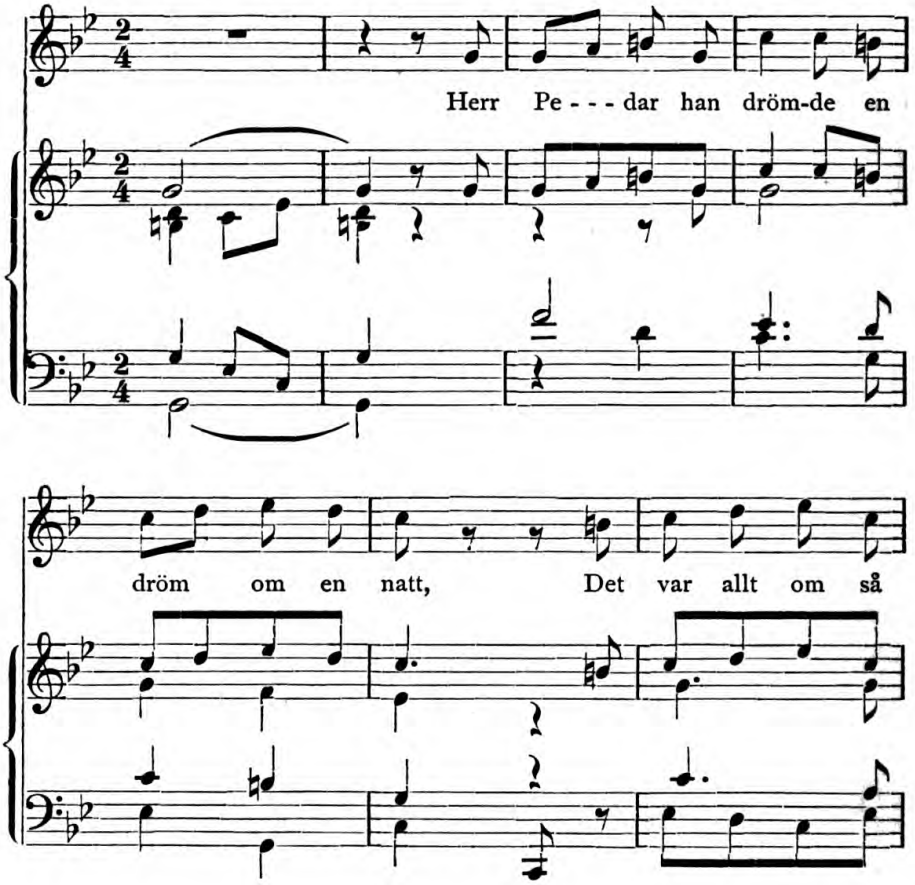

103. KONUNGEN OCH HERR PEDER.

vä--ner e--na mö-ja; Den vil-le han i

söm-nen så ger-na ta--ga fatt, Han nap-pa hen-ne

hårdt i sin slö--ja. I haf-ven det väl

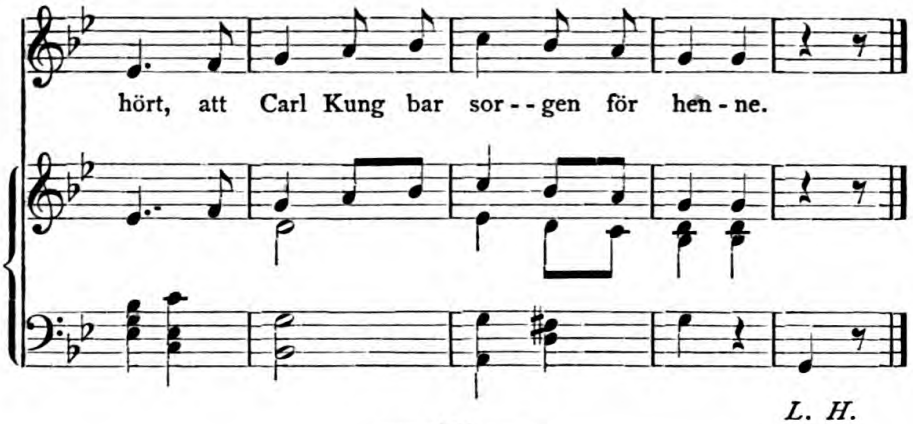

L. H.

104.

Malkolm Sinclair.

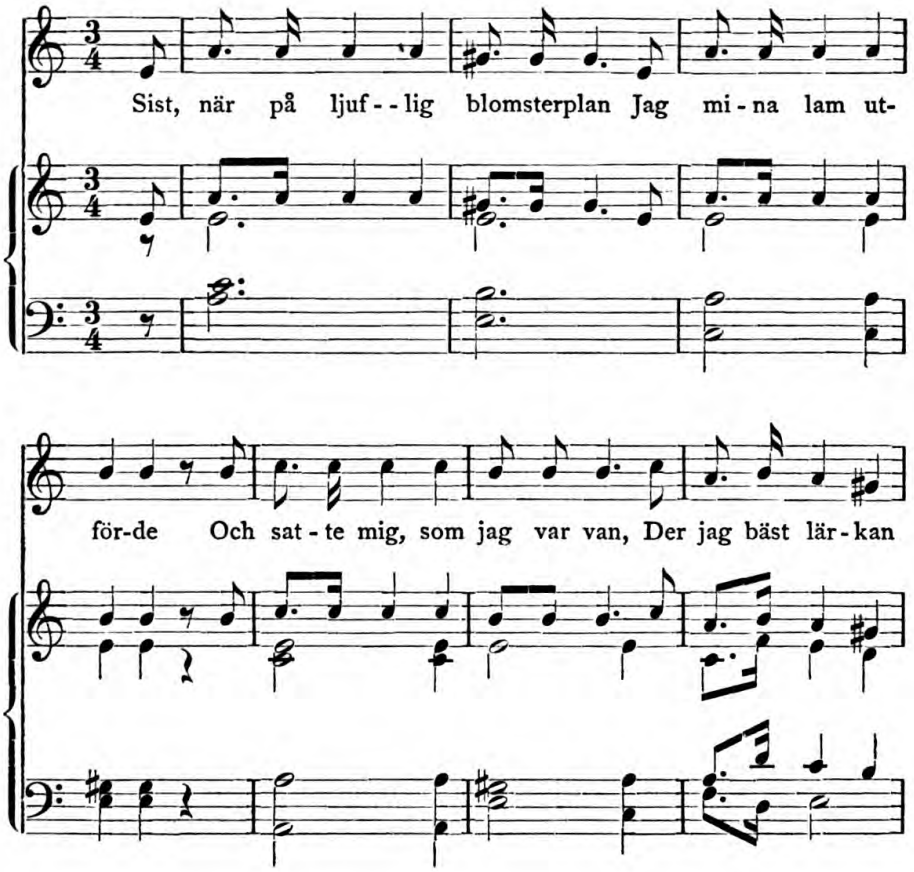

104. MALCOLM SINCLAIR.

hör - de, Så kom till mig en gam-mal man, Be-

prydd med silf - ver - - - hå - - ren; Han såg mig gan - ska

gun - stigt an Och hel - - sa - - de: God må - - ron!

L. H.

105.

Hönsgummans visa.

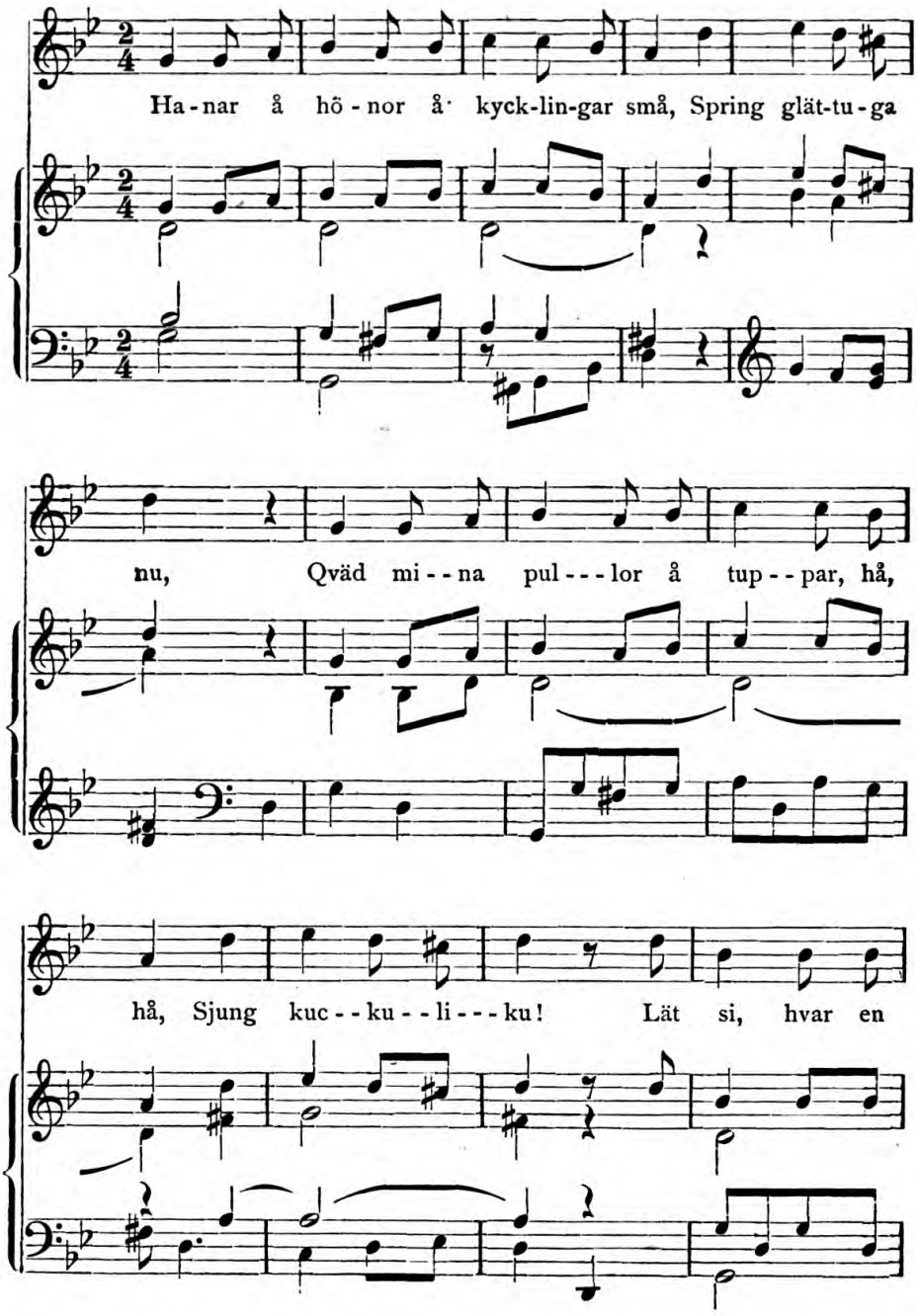

105. HÖNSGUMMANS VISA.

hop - - par I - kring si - - na kop - - par Å näb - - ba - - na

dop - par. Jag or - - kar il - - - la gå, Sit - - ter

gam - - - - mal å grå, Men qvä - - der än - - då.

L. H.

106.

Stenen i grönan dal.

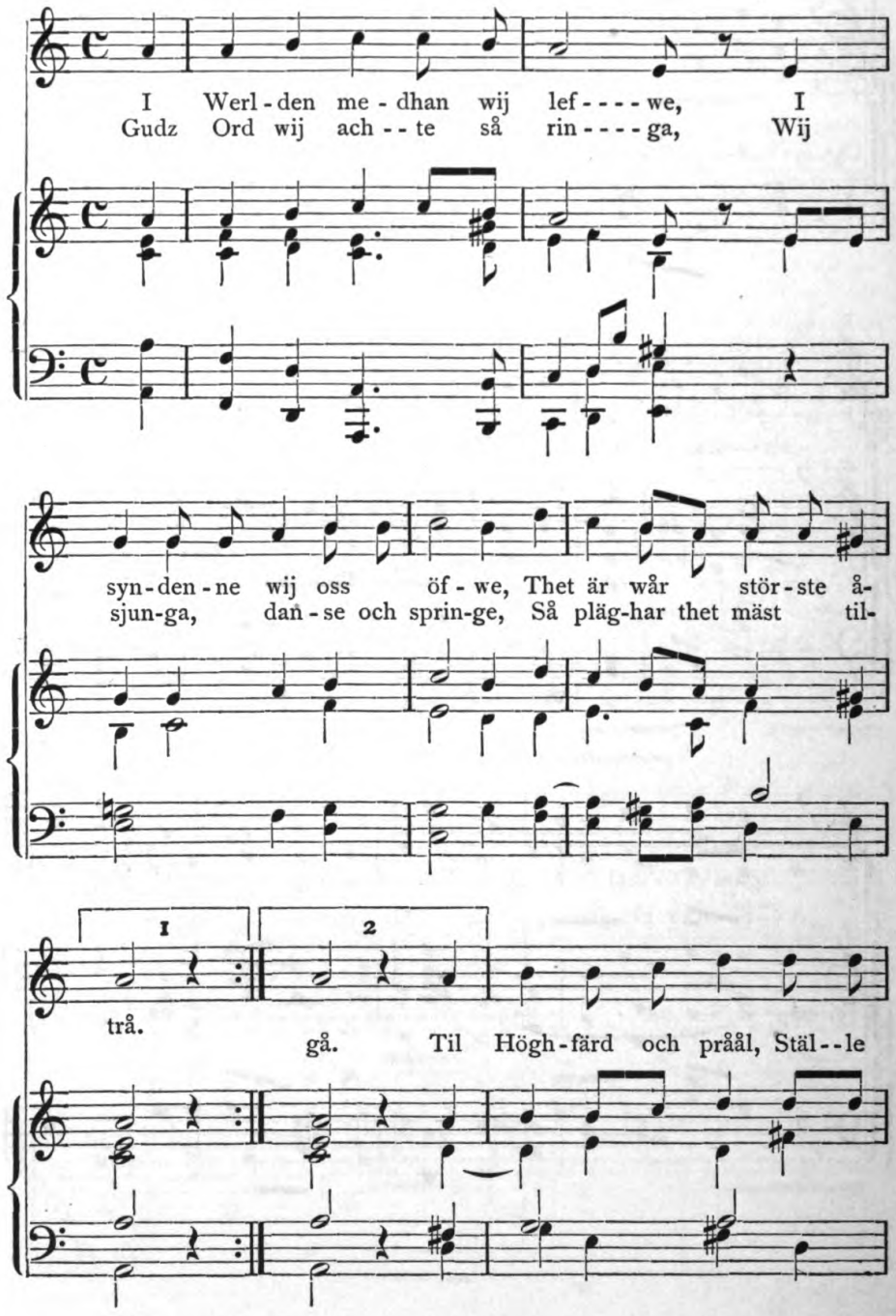

106. STENEN I GRÖNAN DAL.

wij wårt mål, Then är nu ach - tat öf - wer

an - - dra, Som kan go - - dha se - - dher för - wand-la; Som

A - - pi - nior plä-gha gö - - ra, Alt nytt we - - le wij in - - fö - ra.

L. H.

BILAGOR.

2: 3.

Lord Douglas' sorgspel.

(Se textanmärkningarna sid. 7.)

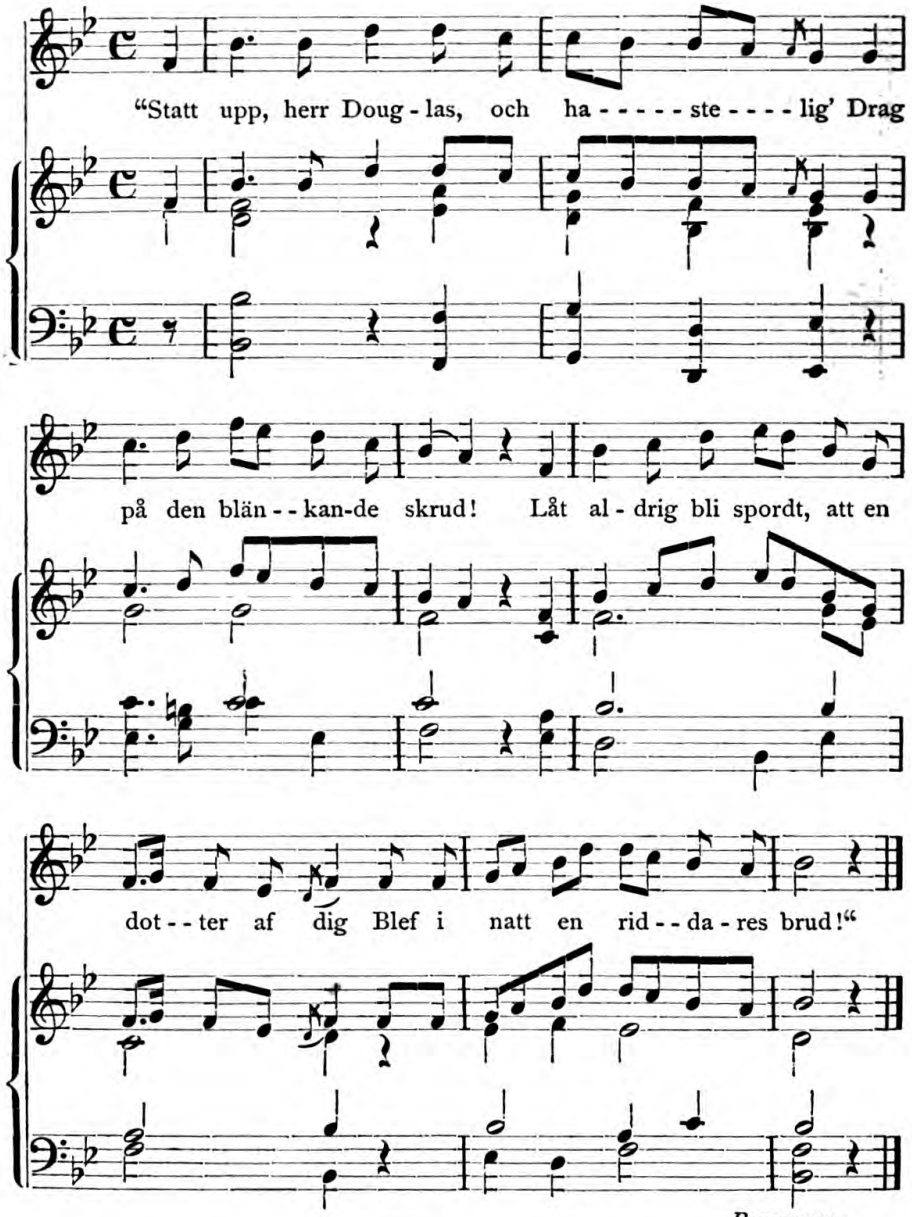

Berggreen.

7: a, b.

Riddaren Tynne.

Kapellmästaren Hæffners uppteckning, med hans sättning för två körer.)

Deklameras efter poesien, ej strängt efter takt.

1:sta kör.

För tre röster. Två tenorer.

Och det var rid - der Tyn - - - ne, Han

Två körer. Bas.

var en riddare så ty-ster; Hvart det bär, till fot eller häst, Han

2:dra kör.

är en rid-da-re så trö-ster. I fö - ren väl de runor!

16: 3.

De två systrarna.

(Se textanmärkningarna sid. 75.)

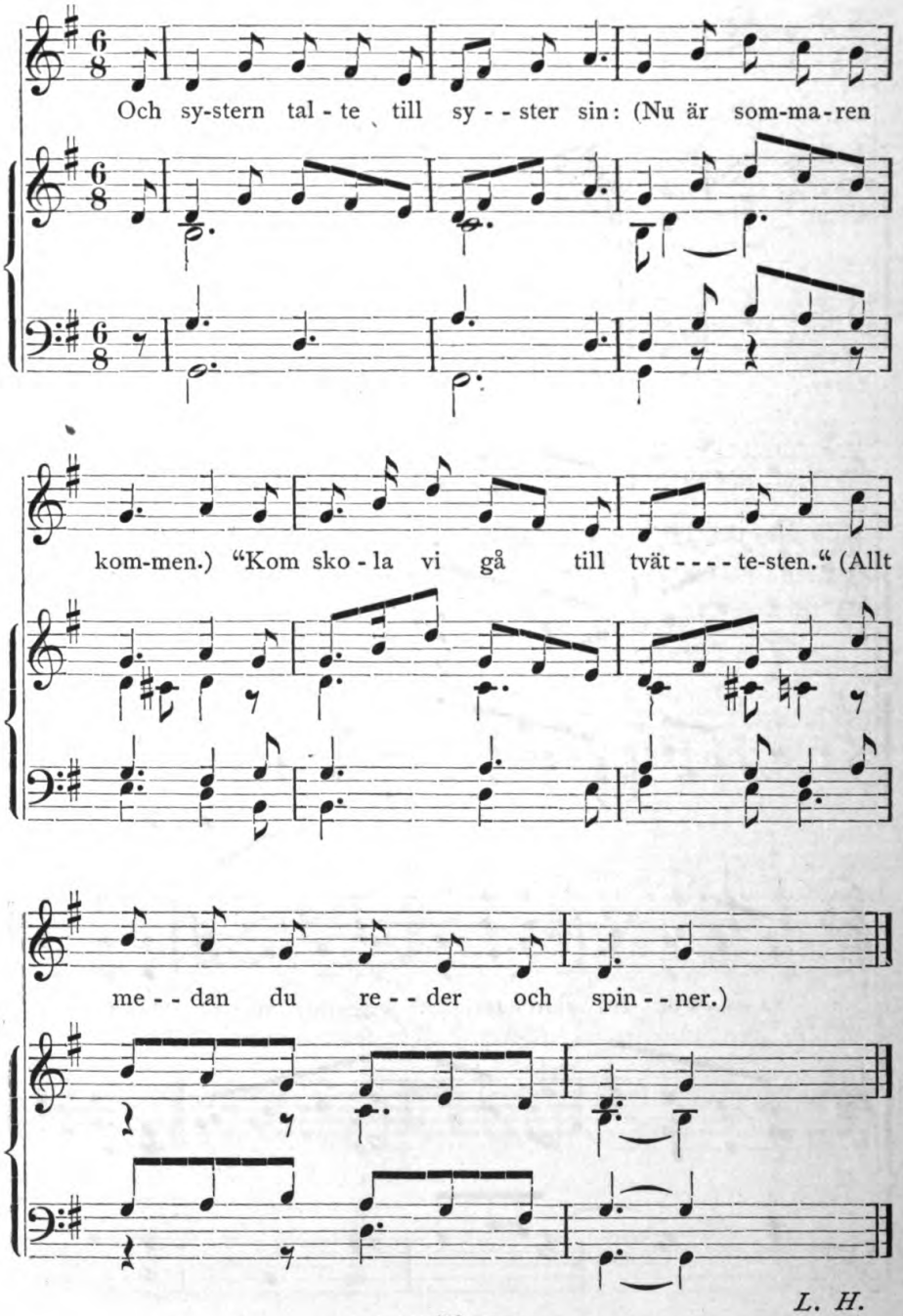

L. H.

16: 4.

De två systrarna.

(Se textanmärkningarna sid. 76.)

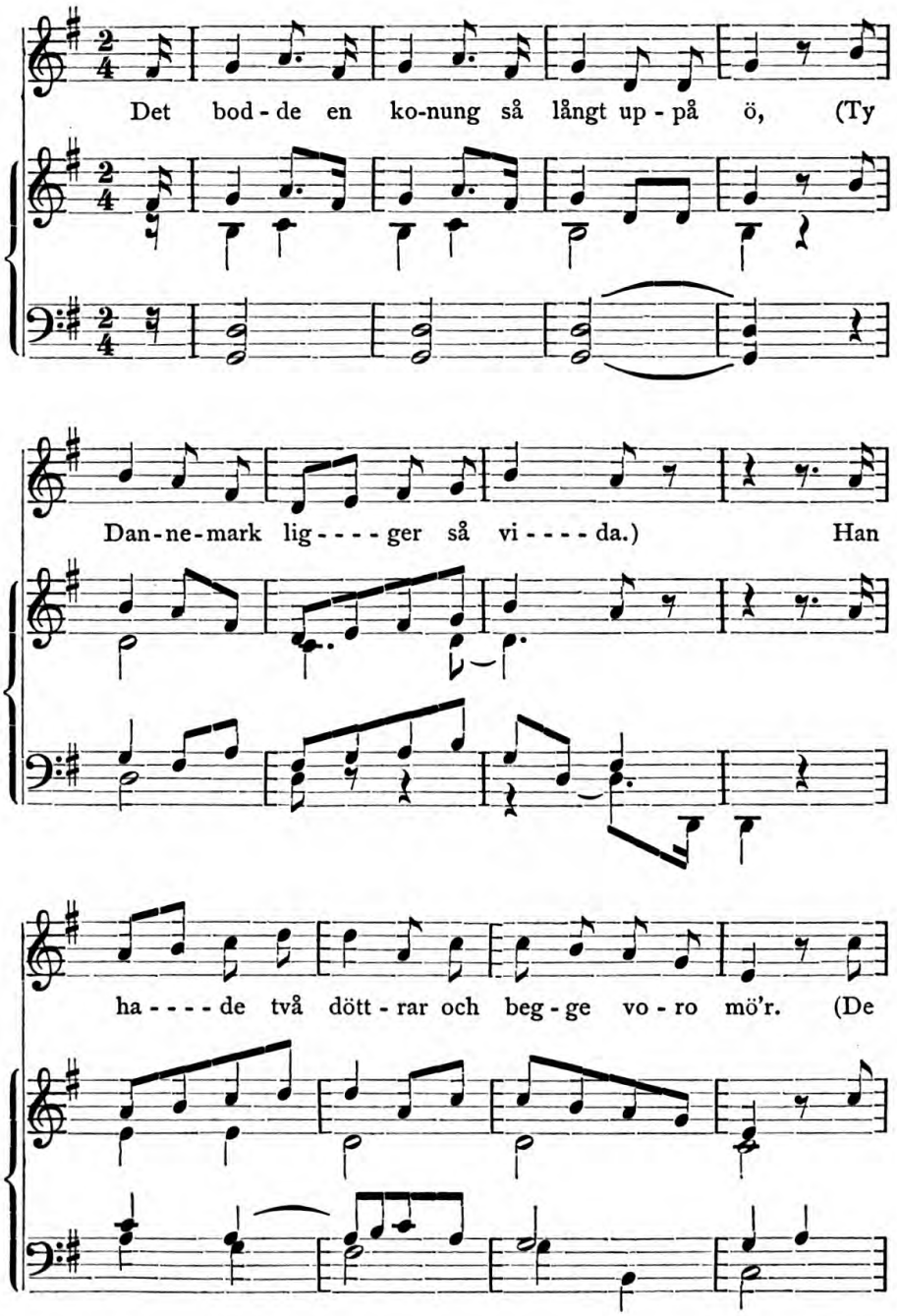

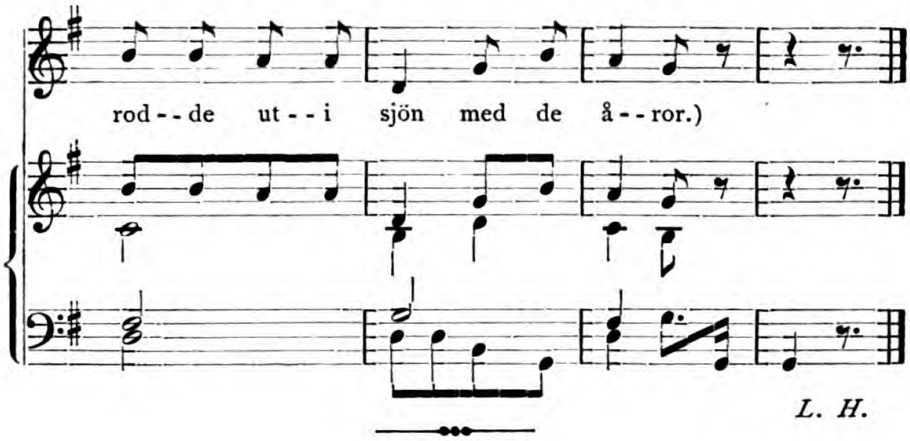

16.*

De två systrarna.

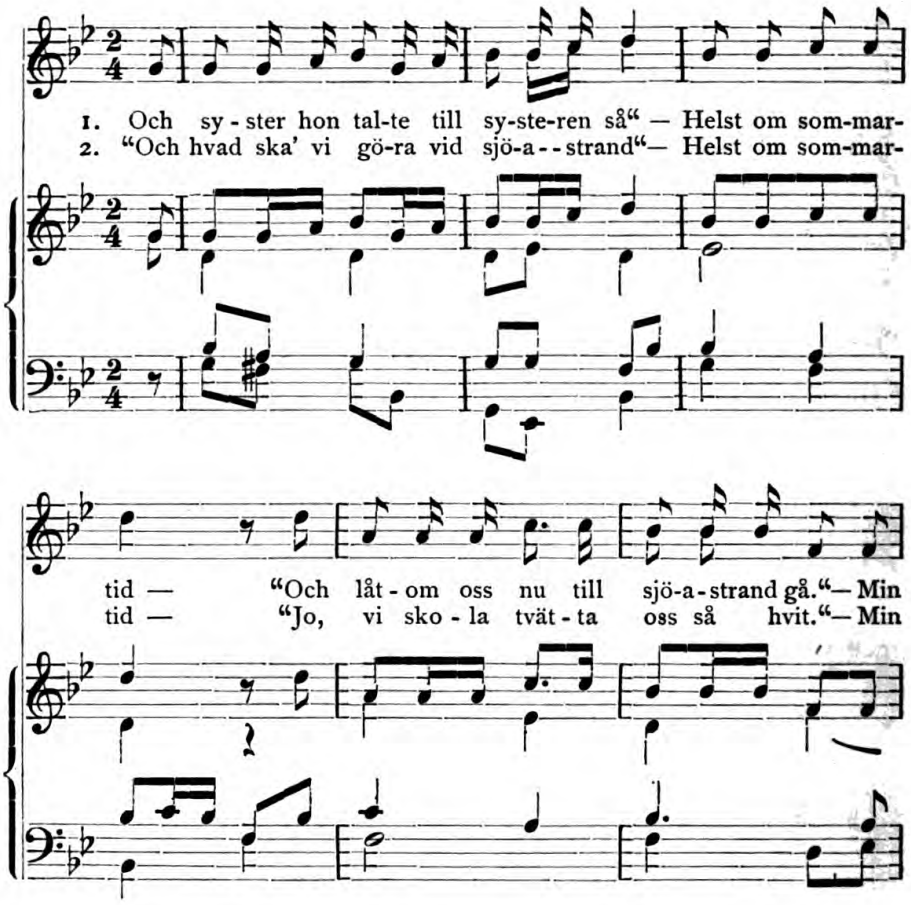

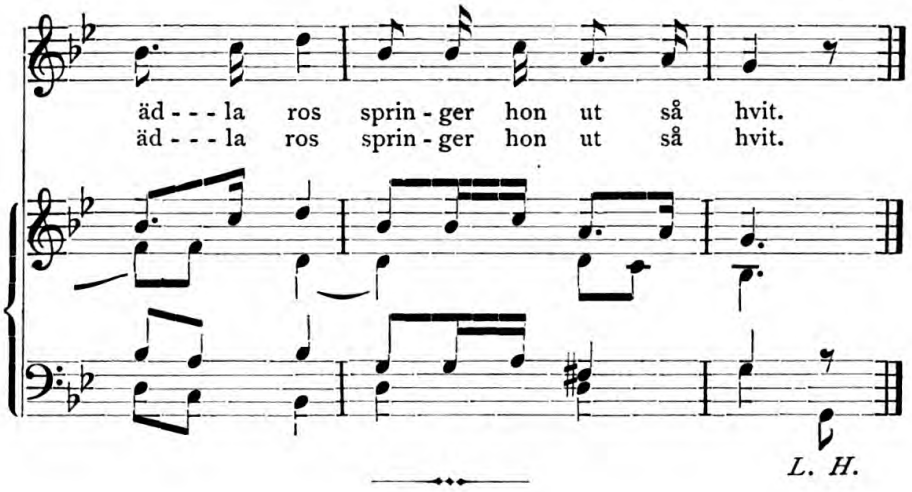

16.**

De två systrarna.

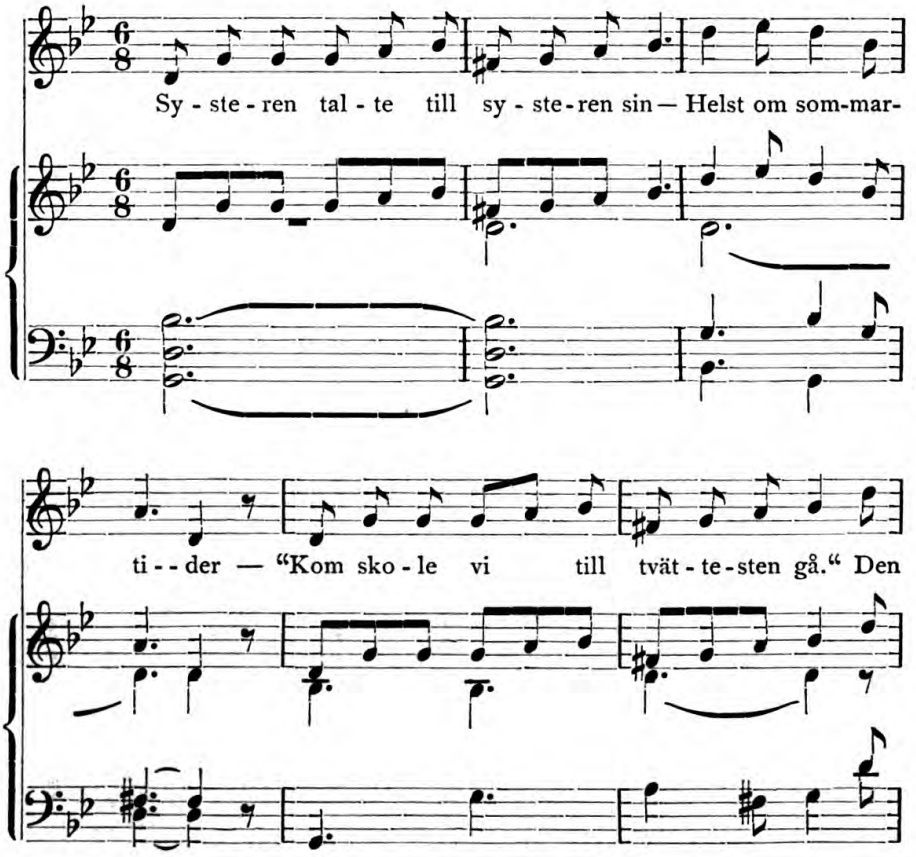

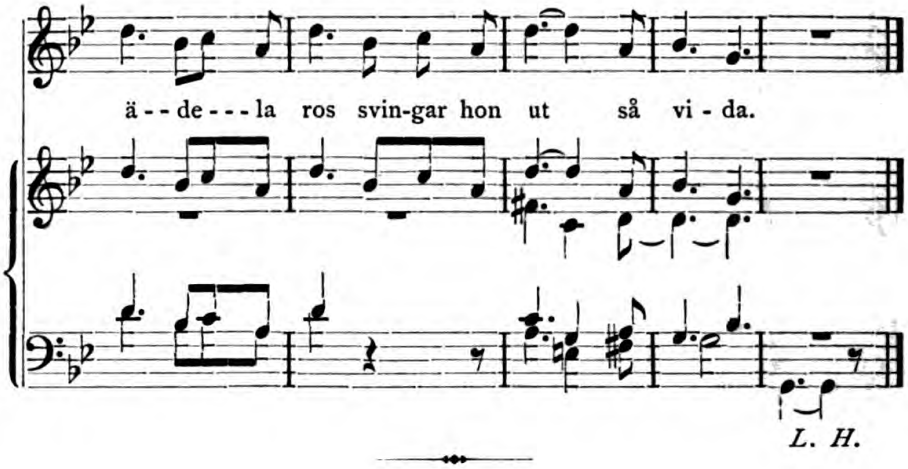

17: 1.*

Jungfruköp.

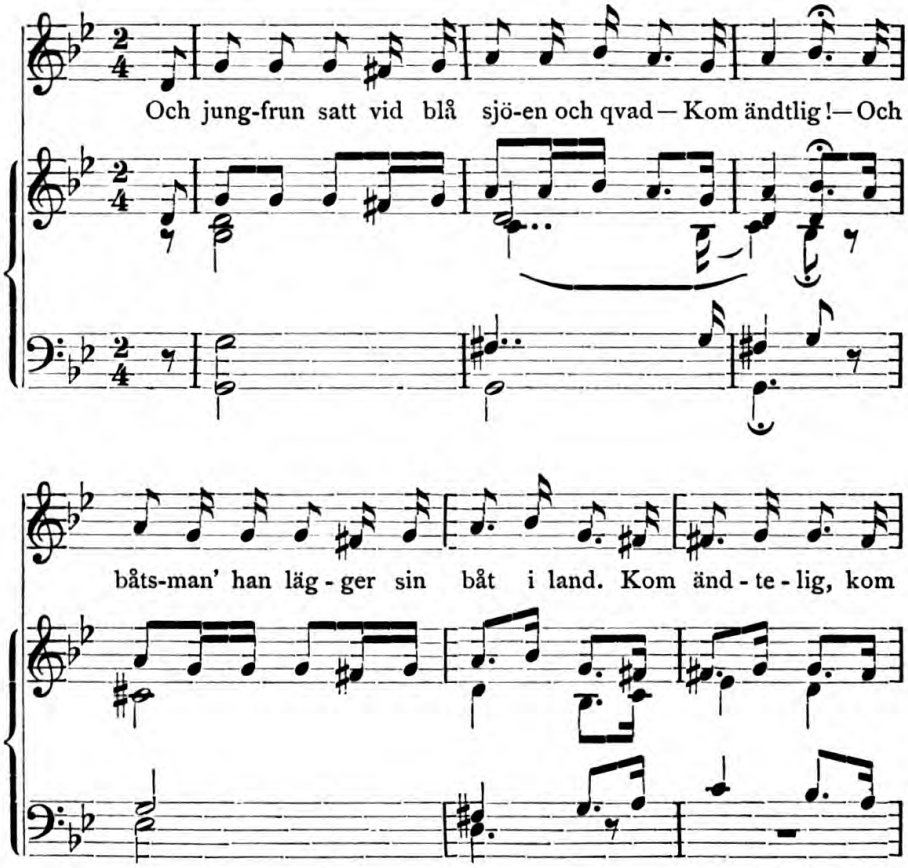

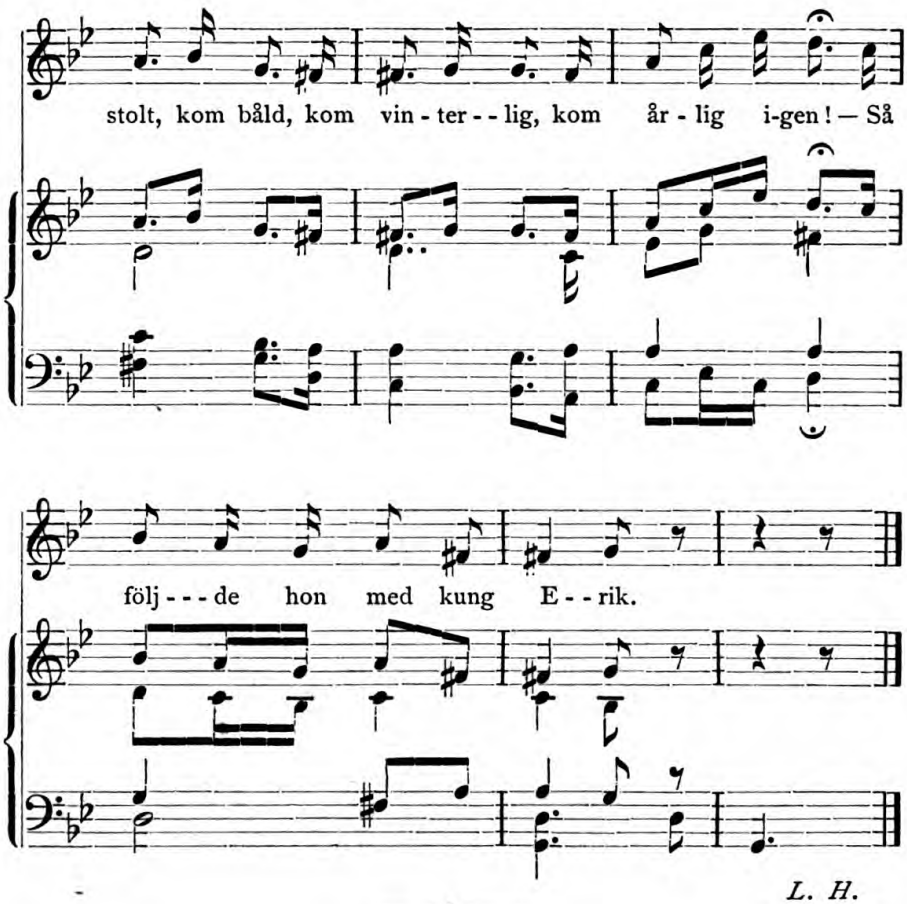

L. H.

22.*

Habor og Signild.

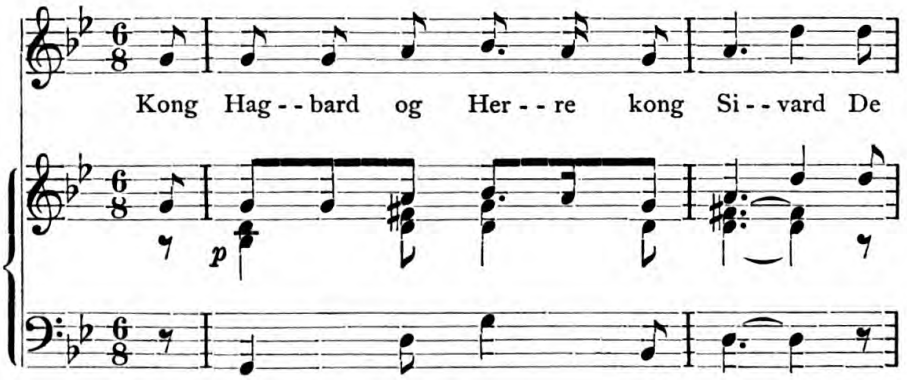

yp - pe - de den-nem ett kiv Alt om hin stol - - - ten

mf

Sig - ne lil; Der - for lod Hag-bard sit Liv. Hvad

p

hel - - ler I vin - de mig el - ler end saa væn en Mø?

Berggreen.

25: 3.
Oväntad bröllopsgäst.

(Se textanmärkningarna sid. 137.)

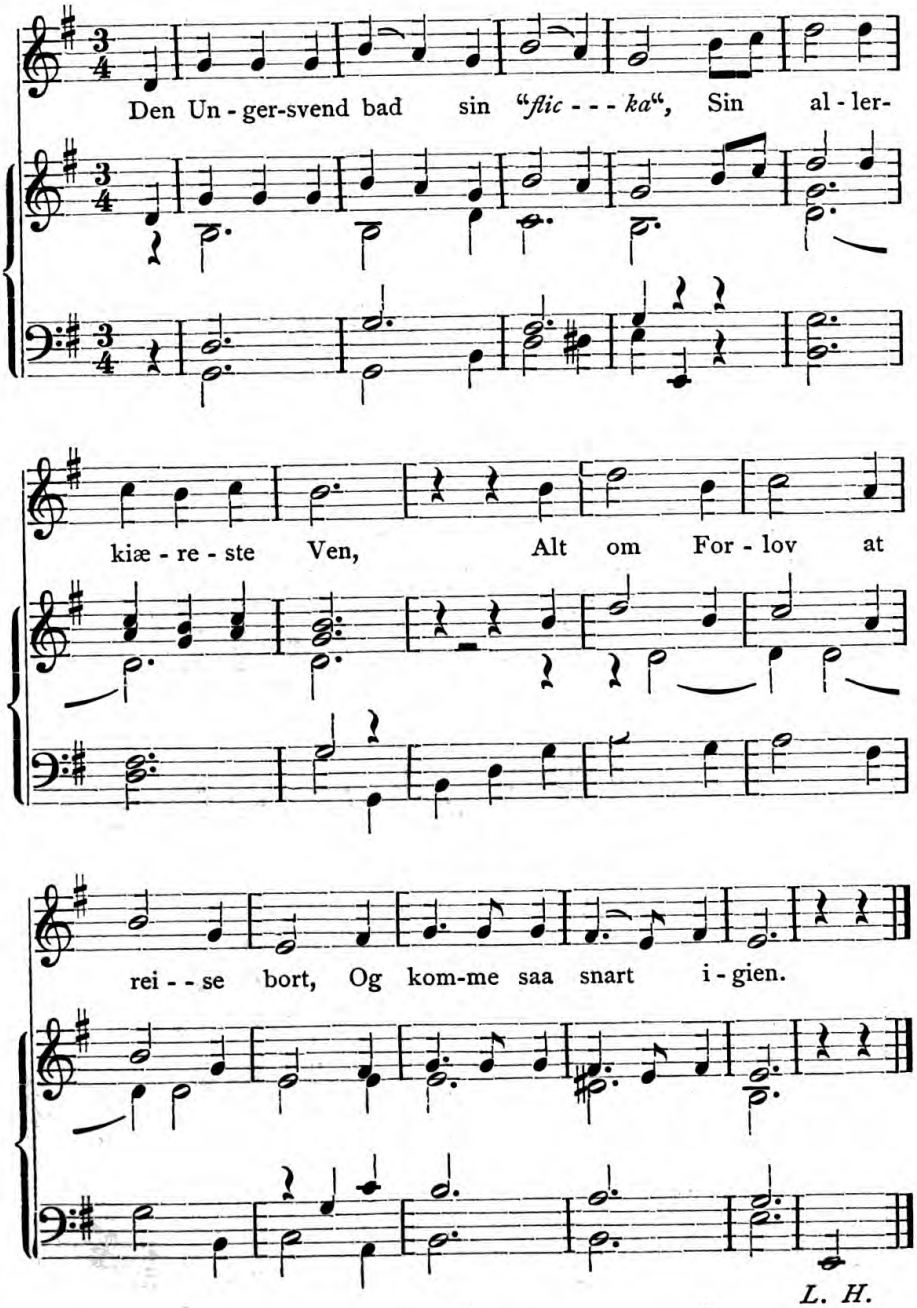

26.*

Stolts Hilla.

Och Hil - la lil - - la sit - ter i bu - - ren sin — Hvem

vet min sorg u - - tan Gud! — Hon sticka' med silke, hon

vir - - ka' med guld. Den lef - ver al - drig till, som

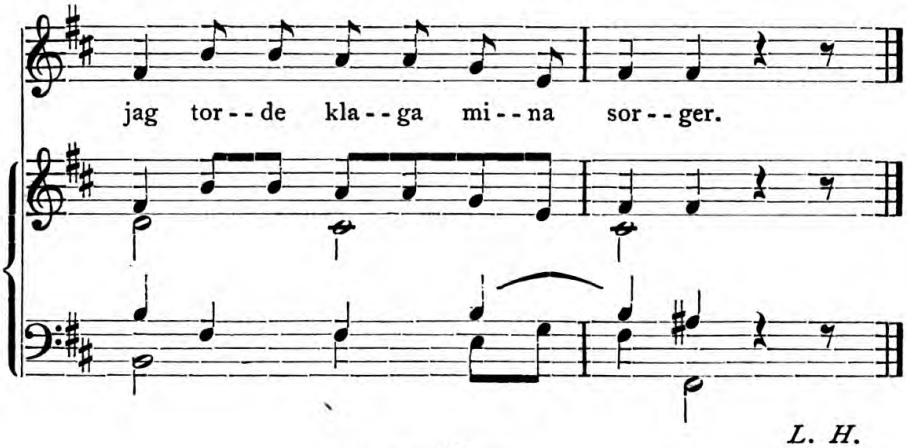

L. H.

34: b.

Der unschuldige Tod des jungen Knaben.

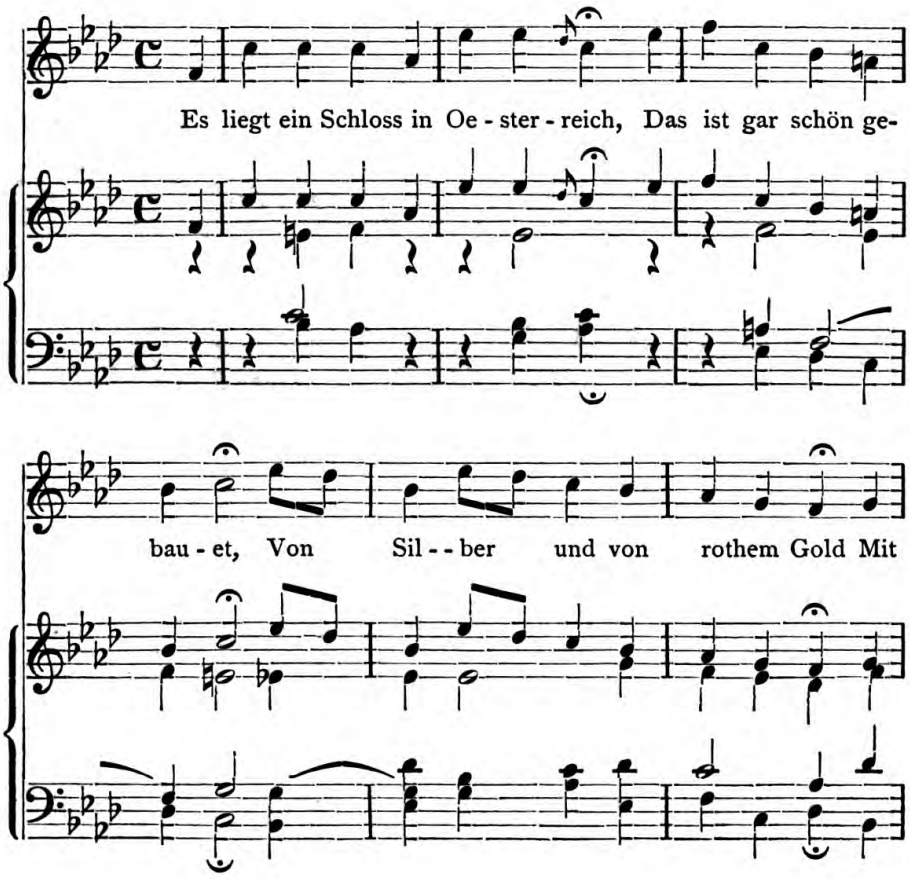

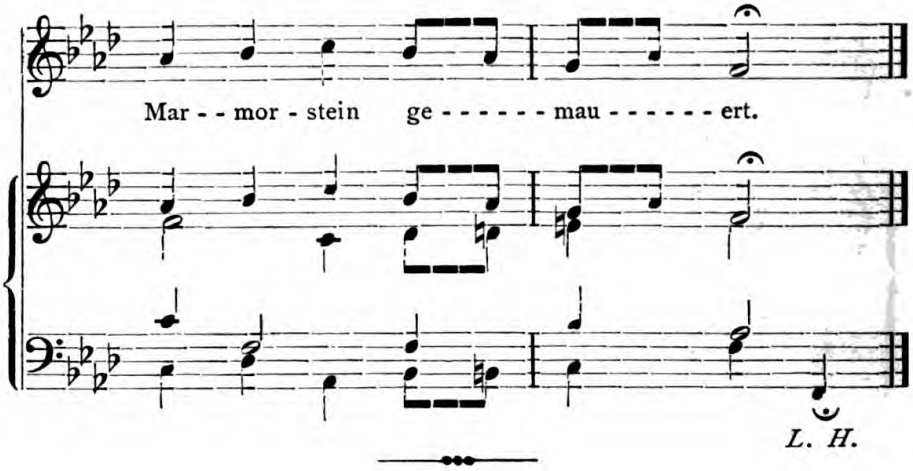

34: c.

Slottet i Østerrig.

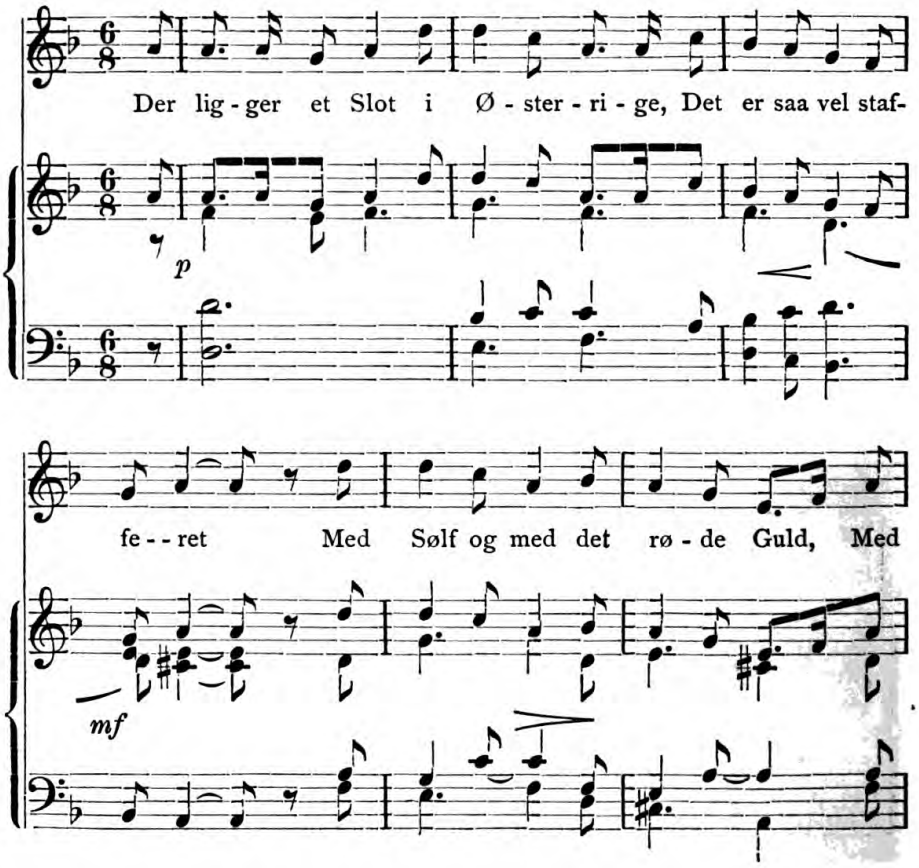

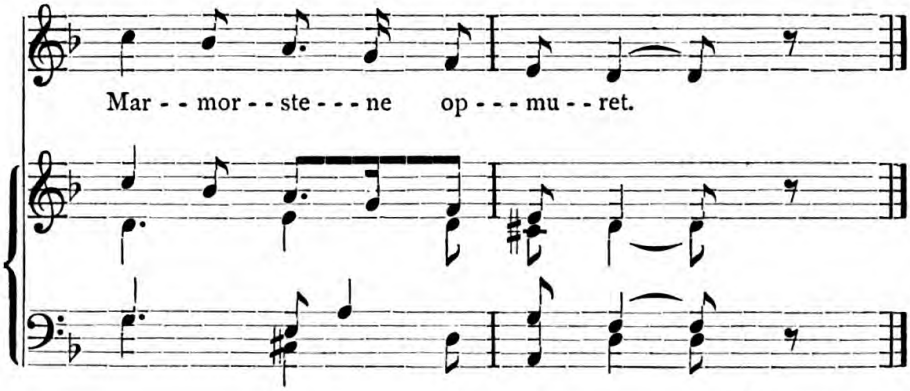

Berggreen.

35.*

Nattergalen.

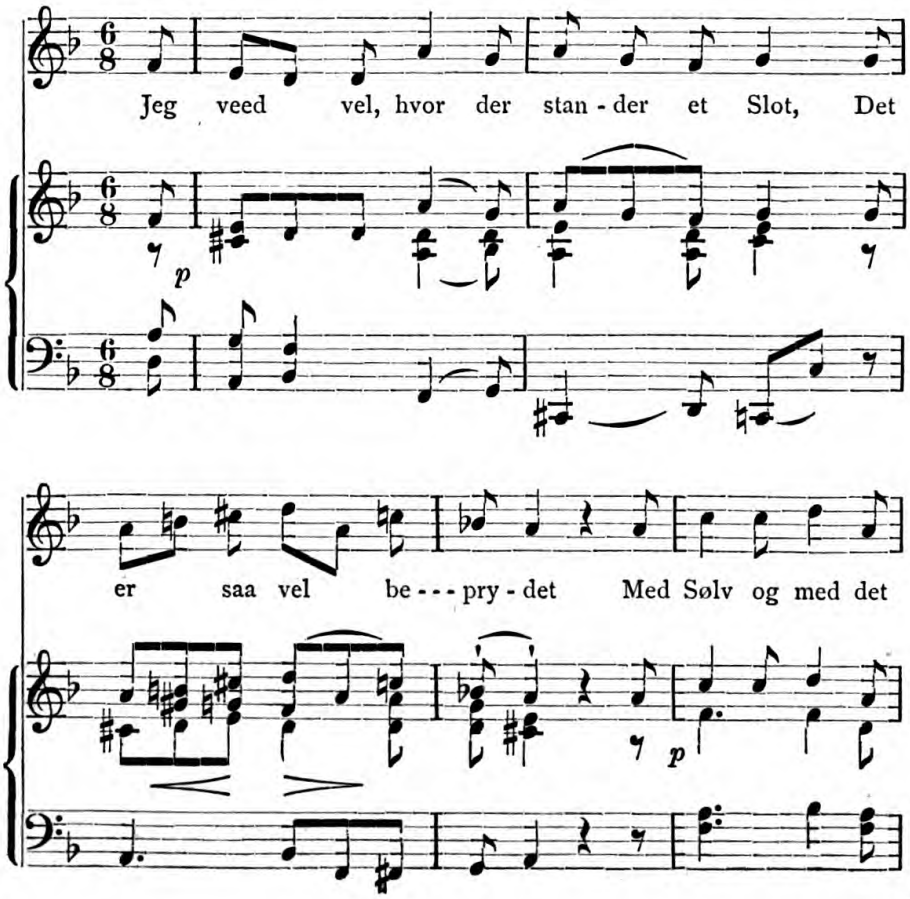

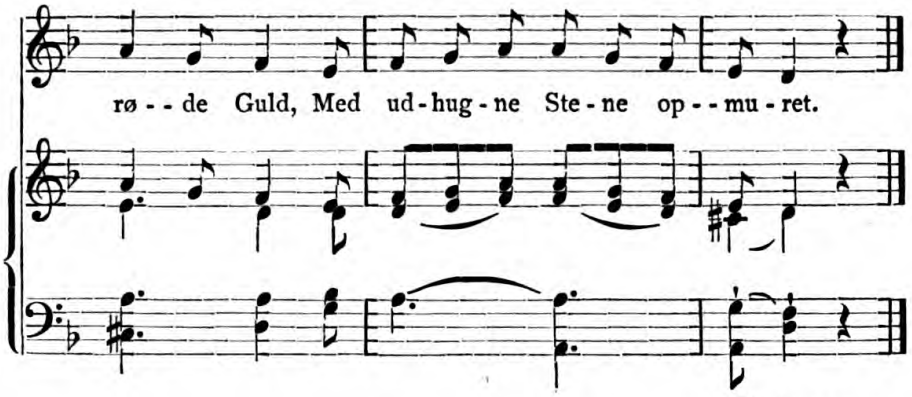

Berggreen.

40.*

Han Lage og han Jon.

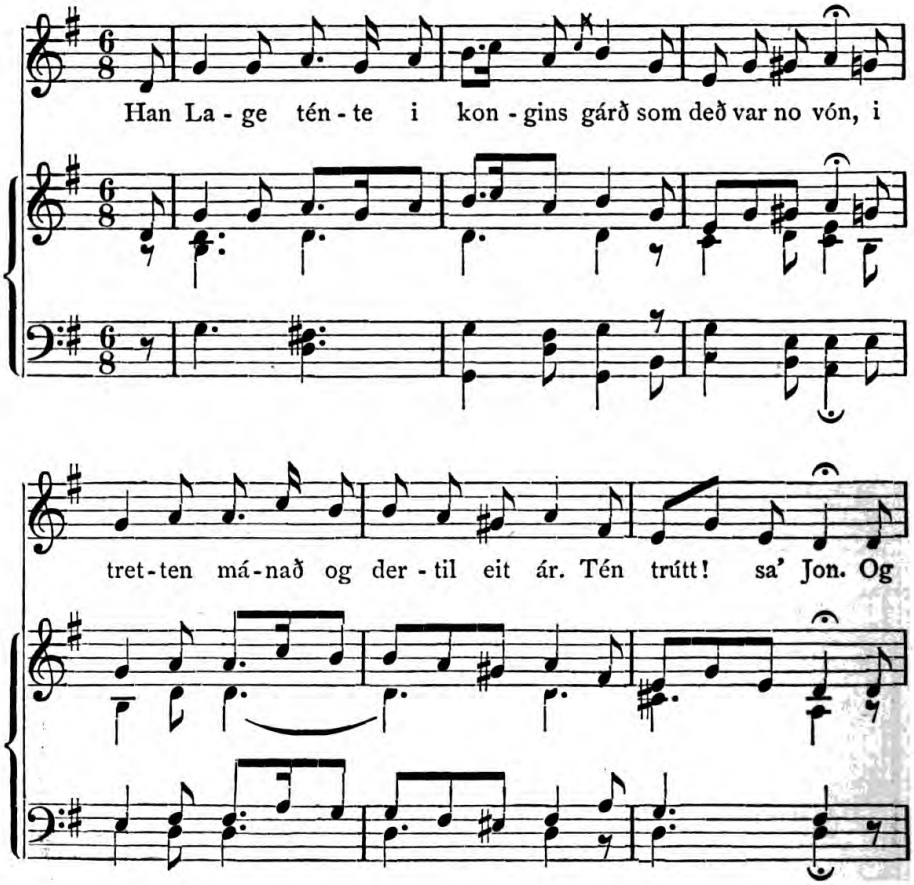

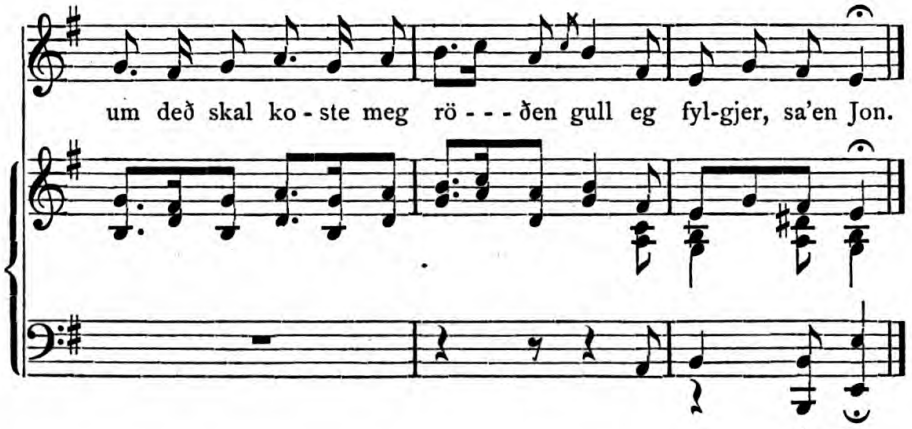

L. H.

53: b.

Der Graf von Rom oder der Graf im Pfluge.

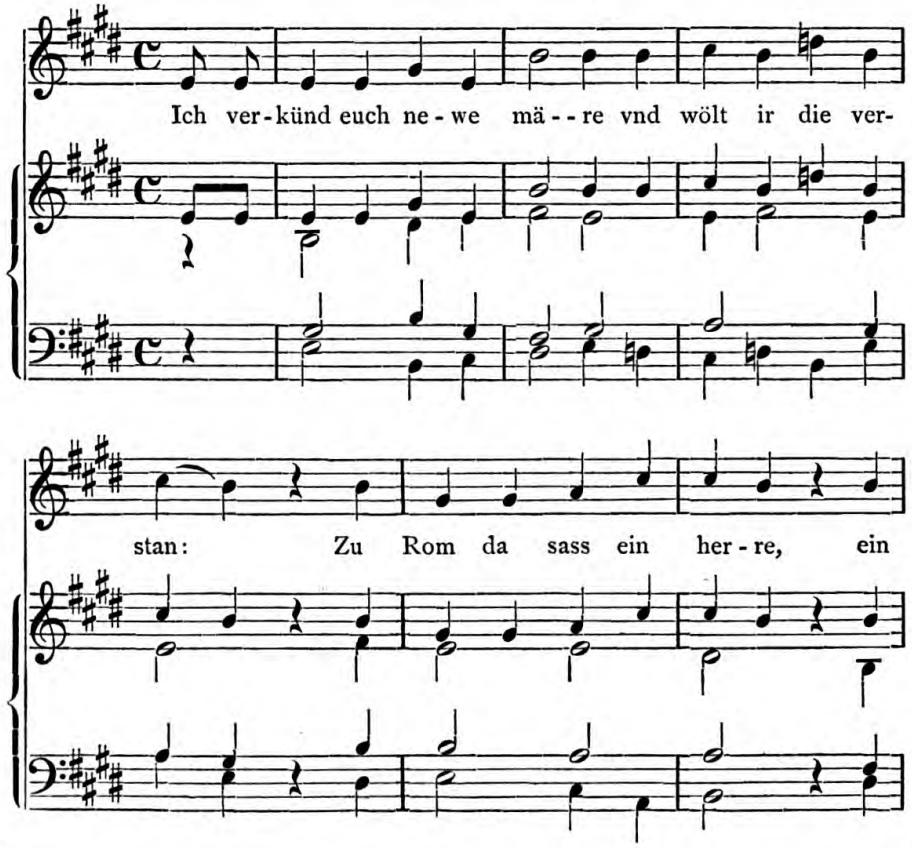

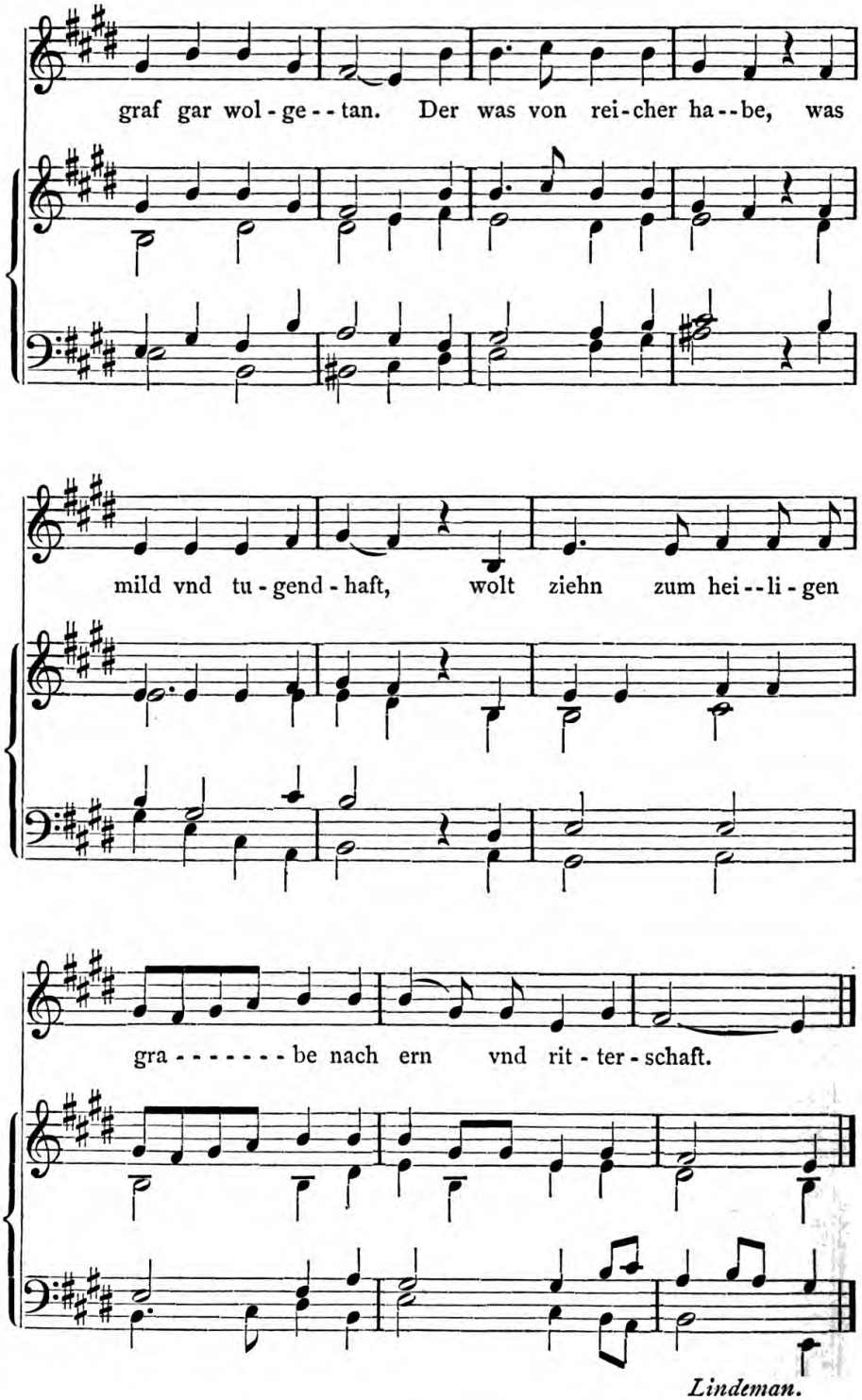
graf gar wol - ge - - tan. Der was von rei - cher ha - - be, was
mild vnd tu - gend - haft, wolt ziehn zum hei - - li - gen
gra - - - - - - - be nach ern vnd rit - ter - schaft.
Lindeman.

89.*

Den hedenske Kongedatter i Blomsterhaven.

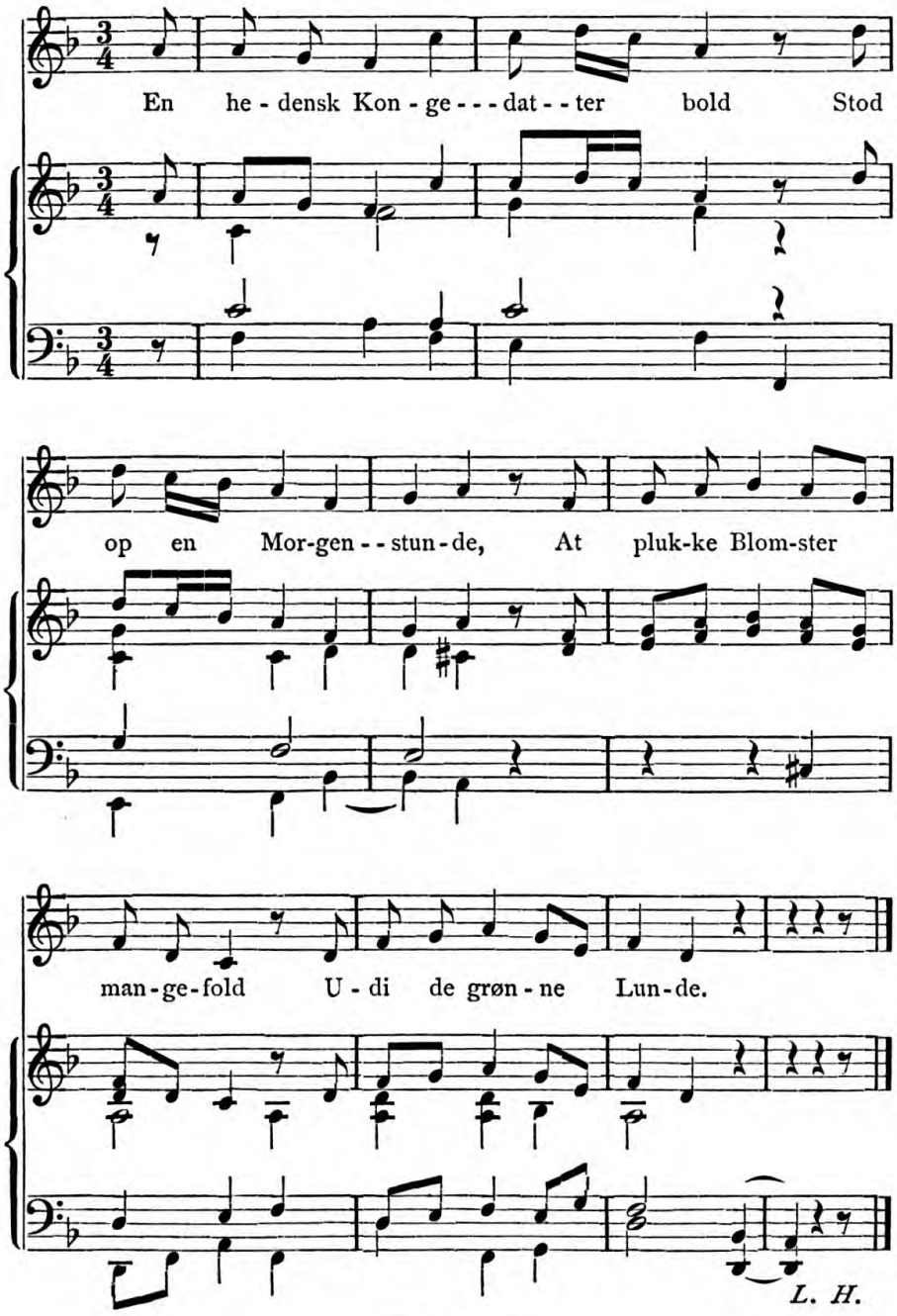

101. bis.

Konung Gustaf I och dalkarlarne.

Andante.

Kunung Gö - - - staf

ten.

rij-dher till Dah - - - lar - ne, Han tin-gar medh

Dahl-kar-lar sin; Men Christiern lig - ger för Sö-dher-malm,

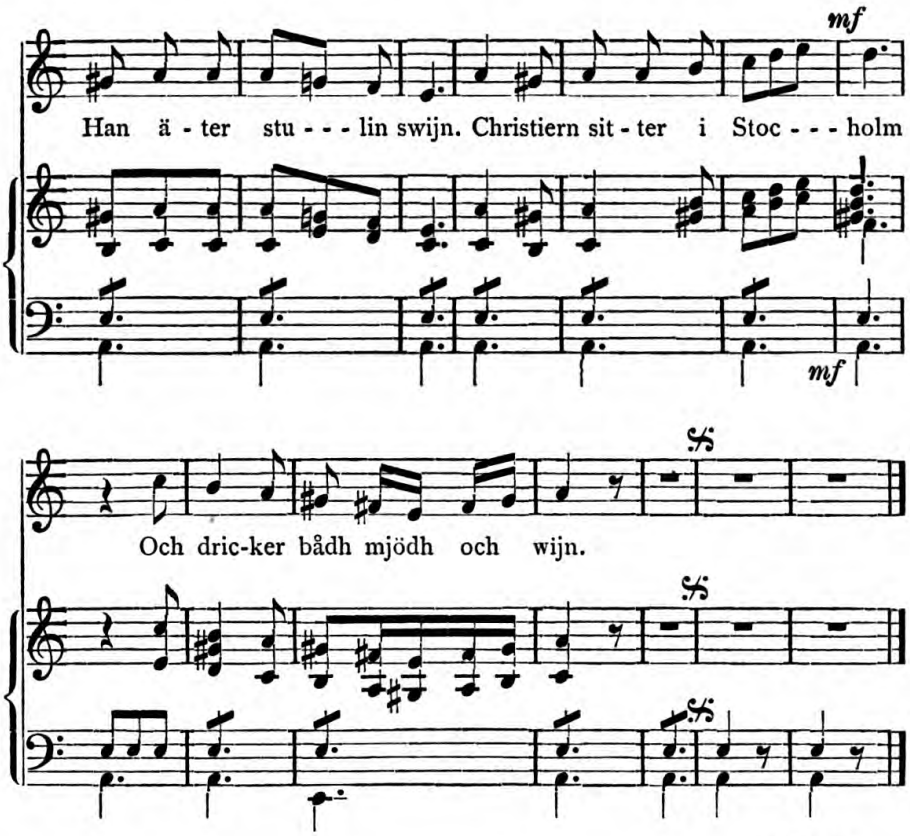

Hæffner.

106. bis.

Stenen i grönan dal.

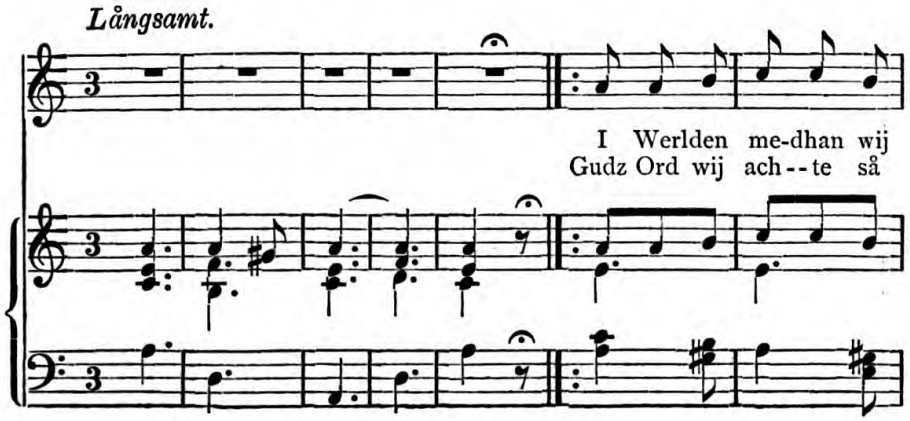

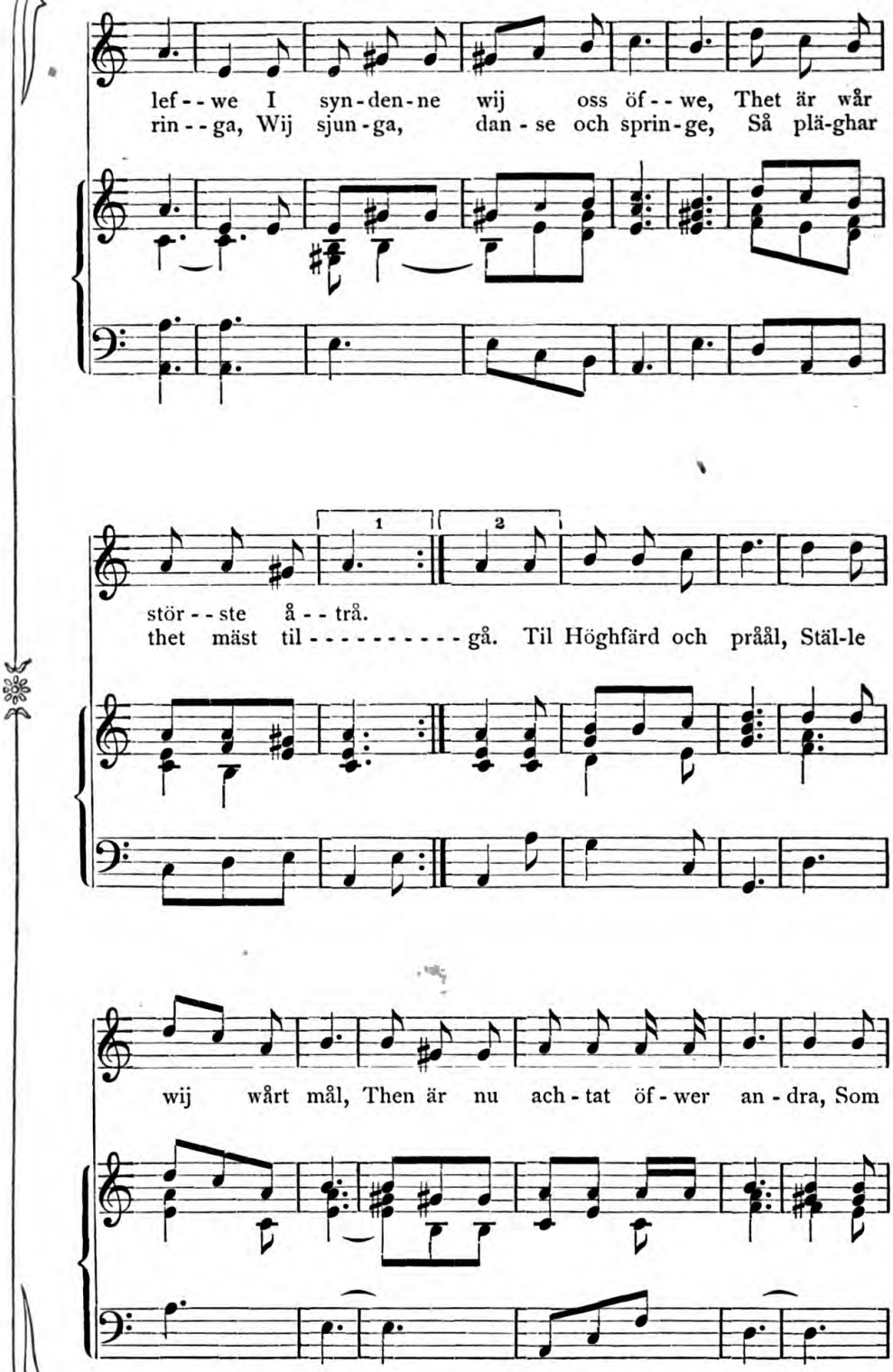
lef - - we I syn - den - ne wij oss öf - - we, Thet är wår
rin - - ga, Wij sjun - ga, dan - se och sprin - ge, Så plä-ghar
stör - - ste å - - trå.
thet mäst til - - - - - - - - - - gå. Til Höghfärd och pråål, Stäl-le
wij wårt mål, Then är nu ach - tat öf - wer an - dra, Som

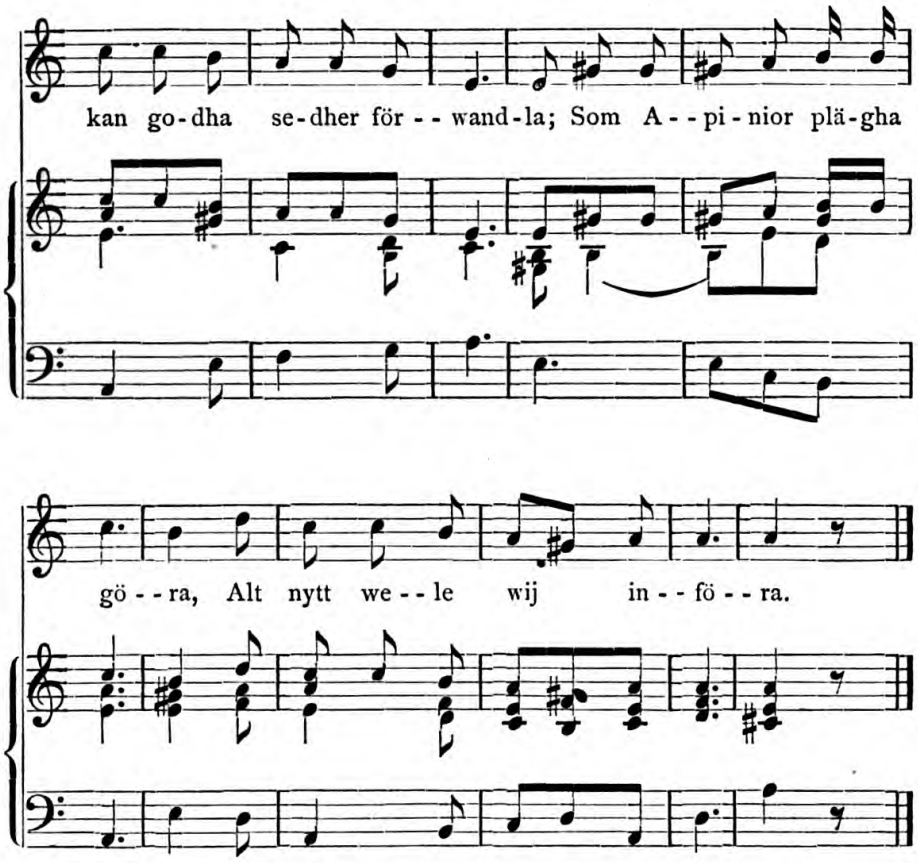
kan go-dha se-dher för - - wand-la; Som A - - pi - nior plä-gha
gö - - ra, Alt nytt we - - le wij in - - fö - - ra.

Hæffner.

ANMÄRKNINGAR TILL MELODIERNA.

De melodier, hvilkas ord afvika från textens, äro betecknade med en eller flere stjernor; de, som ega gemensamma ord, äro betecknade med en bokstaf.

I öfrigt hänvisas till hvad i textanmärkningarna rörande melodierna meddelas.

1: 2. GRÖNLAND, sid. 23.
1: *. ARWIDSSON, 2: n. 142. Östergötland.

2: 2. GRÖNLAND, sid. 33.
2: 3. BERGGREEN, *Engelske, Skotske og Irske Folke-Sange.* Skotland. Se *Bilagor.*

4: b. GRÖNLAND, sid. 2.

5.* DYBECK, *Svenska folkmelodier,* n. 8. Södermanland.

6: 2. GRÖNLAND, sid. 24. Var. se DYBECK, *Svenska Visor,* h. 2: n. 9.

7: 1. a. »Melodien, sådan den af allmogen i Vestergötland sjunges.» HÆFFNER.
7: 1. b. Satt för två körer af HÆFFNER, som här vidtagit åtskilliga afvikelser från den föregående uppteckningen. Se *Bilagor.*

8: 3. GRÖNLAND, sid. 24.

14: 2. Den af G.-A. anmärkta och uppteckningen bifogade melodien är antagligen den samma som näst föregående.

16: 1. Var. se DYBECK, *Runa* 1874, n. 41.
16: 3. GRÖNLAND, sid. 28. Se *Bilagor.*
16: 4. GRÖNLAND, sid. 28. Se *Bilagor.*
16.* DYBECK, *Svenska Folkmelodier,* n. 19. Hidinge socken i Nerike. Se *Bilagor.*
16.** L. HÖIJER. Östergötland. Se *Bilagor.*

17: 1.* DYBECK, *Runa* 1872, sid. 81. Norra Dalsland. Se *Bilagor.*

18: b. GRÖNLAND, sid. 12.

19: 1. Var. se COUSSEMAKER, *Chants populaires des Flamands de France,* n. 54.
19: 3. GRÖNLAND, sid. 24.

21: 1. HÆFFNER och GRÖNLAND hafva sänkt 7:de taktens 2:dra melodinot. Enligt utg:s åsigt kan den ursprungliga tonen här icke hafva varit någon annan än ciss. Tonarten är rent dorisk, och vill såsom sådan icke veta af någon *liten* sext. Att här göra en för tonarten så främmande utvikning, behöfves dessutom icke. Oegentligheten har förmodligen tillkommit genom osäkerhet hos föresångaren.

22. GRÖNLAND, sid. 10.

22.* BERGGREEN, *Danske Folke-Sange,* n. 11. Se *Bilagor.* Var. se LINDEMAN, *Fjeldmelodier* n. 50.

23: b. HOLMBERG. Dragsmarksdalen i Bohus län. Melodien är æolisk.

23: c. DYBECK, *Svenska Folkmelodier,* n. 4. Kosteröarna i Bohus län. Var. se LINDEMAN, *Fjeldmelodier* n. 25.

24. Hårdheten i harmonien undvikes, om i takterna 8, 9, 12 och 13 återställningstecknen borttagas, samt om senare hälften af takt. 10 och 14 får följande utseende:

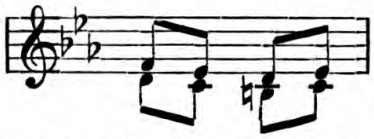

25: 2. DYBECK, *Runa* 1842, h. 1: n. 3. Harbo socken i Vestmanland. Var. se MARIA FRYKHOLM, n. 7. *Udvalgte Danske Viser,* 5: sid. LXXXVI.

25: 3. BARFOD, *Brage og Idun.* Se *Bilagor.* Var. se DYBECK, *Runa,* 1842, h. 2: n. 9.

26.* ARWIDSSON, 2: n. 107. Östergötland. Se *Bilagor.*

30.* ARWIDSSON, 2: n. 67. Östergötland.

30.** ARWIDSSON, 2: n. 67, var. Östergötland.

31.* GRÖNLAND, sid. 15.

31.** GRÖNLAND, sid. 15.

31.*** DJURKLOU, *Ur Nerikes Folkspråk och Folklif,* Musikbilaga n. 1. Nerike.

33: 2. GRÖNLAND, sid. 16.

34: a. En skiljaktig uppteckning hos DYBECK, *Runa* 1872, sid. 82. Var. se AHLSTRÖM, n. 210 och 241.

34: b. GRÄTER, *Idunna und Hermode,* 1:ster Jahrgang, Beylage, H. 22. HÆFFNER. Se *Bilagor.*

34: c. BERGGREEN, *Norske Folke-Sange.* Se *Bilagor.* Enligt LINDEMAN, som upptecknat melodien i Gol i Hallingdal, skall i 6:te takten tecknet 𝄐 vara åsatt. Den obetydliga ändring af harmonien, som blifvit gjord i takt. 3 i basen, är obehöflig, enär originalets felfria behandling icke gaf anledning till en sådan rättelse här.

Originalet:

35.* BERGGREEN, *Danske Folke-Sange.* Fyen. Se *Bilagor.*

38.* AHLSTRÖM, n. 88. Närs socken på Gotland.

39.* DYBECK, *Runa* 1871, sid. 67. Vårdinge socken i Södermanland.

40. Melodien är hemtad ur en i utg:s ego befintlig, af prof. E. DRAKE egenhändigt skrifven samling af svenska folkvisor.

40.* LANDSTAD, n. 93. Se *Bilagor.*

42: 1. I textens 7:de stanz förekomma följande två tillagda versrader:

Men jag hafver sofvit hos min lilla buresven,
Och mig till så liten en fromma.

Till dessa rader må sjungas samma melodinoter, som förekomma öfver de två närmast föregående versraderna:

Och väl står det till med unga mannen min,
Och väl står det till uti Roma.

Takterna 1 och 2 blifva mera välklingande sålunda:

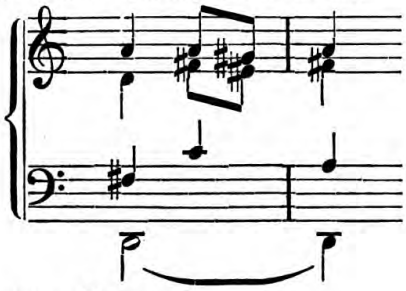

43: 1. b. GRÖNLAND, sid. 19.

46: b. GRÖNLAND, sid. 21.

49.* DRAKE'*ska samlingen.* Se Anmärkningar, n. 40. Var. se ARWIDSSON, 1: n. 58, *Pehr Wattenman.*

53: a. Denna melodi uppgifves i skillingstrycken sjungas som n. 355 i svenska psalmboken af år 1695, der det hänvisas till n. 412.

53: b. BÖHME, n. 7. Se *Bilagor.* »Efter mångårigt sökande», säger BÖHME, »fann jag denna melodi hos MICH. PRÆTORIUS, *Musæ Sioniæ,* 7 (1609): n. 178, med öfverskrift: *Im Thon, Vom Graffen zu Rom,* till orden: »An Gott hats nie gemangelt.»

54: 2. ARWIDSSON, 2: n. 87, A och B. Småland och Östergötland.

55.* ARWIDSSON, 2: n. 88. Östergötland.

56: 1. Var. se LINDEMAN, *Fjeldmelodier,* n. 26.

56: 2. GRÖNLAND, sid. 28. Var. se *Westergötlands Fornminnesföreningens Tidskrift,* I, h. 1: sid. 73.

58: 2. GRÖNLAND, sid. 29. Jfr ARWIDSSON, 2: n. 90, B.

58: 2.* DYBECK, *Svenska folkmelodier,* n. 38. Gotland.

59: a. Var. se DYBECK, *Runa* 1842, h. 2: n. 8.

59: b. GRÖNLAND, sid. 30.

60: 2. AHLSTRÖM, n. 149.

60: 4. Var. se ARWIDSSON, 2: n. 62.

60: 5. Orden till en del olika med textens, men lika med HÆFFNERS uppteckning.

61. Var. se DYBECK, *Svenska Folkmelodier,* n. 10. — MARIA FRYKHOLM, n. 14. — NYERUP, *Udvalg* I, n. 16: A—C.

62.* ARWIDSSON, 1: n. 31. Östergötland.

63: a. Var. se ARWIDSSON, 2: n. 140.
63: b. GRÖNLAND, sid. 32.

64. HÆFFNER har följande taktindelning:

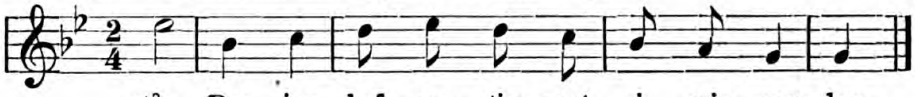

GRÖNLAND deremot denna: Sid. 33.

Det tillfälliga inträdet af $^3/_4$ och nästföljande $^4/_4$ takt icke antydt.

65. HÆFFNER har följande rytmiska indelning:

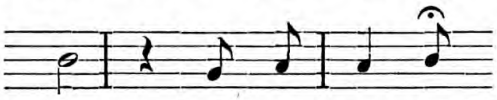

Var. se ARWIDSSON, 1: n. 54, B.

71: 2.* ARWIDSSON, 2: n. 138, B. Östergötland.

72: 2. En olikhet i melodien hos GRÖNLAND, sid. 36:

Var. se ARWIDSSON, 2: n. 139 och 139: B.

73: 1. GRÖNLAND, sid. 36.

75: 1. Vid stanz. 2 ega hos HÆFFNER takt. 3, 4, 7 och 8 i melodien följande utseende:

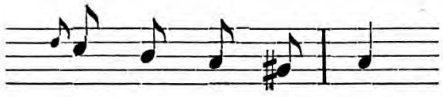

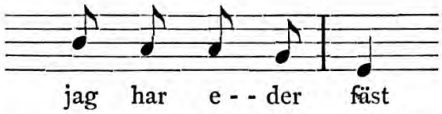

Var. se ARWIDSSON, 2: n. 149, A och B. — AFZELIUS, *Afsked af Svenska Folksharpan,* n. 6.

77: 2. HÆFFNER och BERGGREEN hafva följande rytmiska indelning:

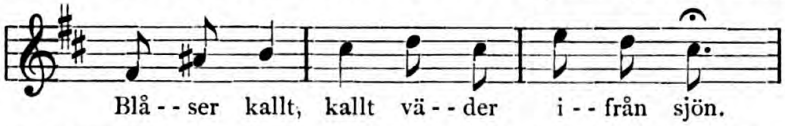

Var. se ARWIDSSON, 2: n. 150, A och B. — *Westergötlands Fornminnesförenings Tidskrift,* h. 1, sid. 78.

79: Jfr LINDEMAN, *Fjeldmelodier* n. 49. Var. se *Udvalgte Danske Viser,* 5: sid. XXIX och XXX.

82.* *Westergötlands Fornminnesförenings Tidskrift, Folkvisor* n. 2. Kindefalla i Kåkinds härad af Skaraborgs län.

84: 1. a. Var. se ARWIDSSON, 2: n. 166.

85: a. ARWIDSSON, 1: n. 60. Östergötland.
85: b. ARWIDSSON, 1: n. 60 variant. Östergötland.
85.* AXELSON, Vesterdalarne.

87. AHLSTRÖM, n. 168. Melodien företer till någon del likhet med n. 210 i 1695 års psalmbok.

88. *Svenska psalmboken* af år 1695, n. 262. *G.-A.*

89. AHLSTRÖM, n. 76. Vestergötland.

89.* NYERUP, 1: n. 10. Se *Bilagor.* Omtagningarna af 1:sta och 3:dje versradernas slutord i den svenska texten saknas i den danska. Hos COUSSEMAKER, *Chants populaires des Flamands de France,* n. 55, ses nedanstående melodi, om hvilken författaren, sid. 200, yttrar: »C'est aussi une de celles dont le caractère s'éloigne de la tonalité moderne; la phrase musicale du premier vers et celle du dernier semblent avoir du rapport avec une des phrases mélodiques d'une litanie de la Vierge».

Het soudaens-Dochtertje.

Andante.

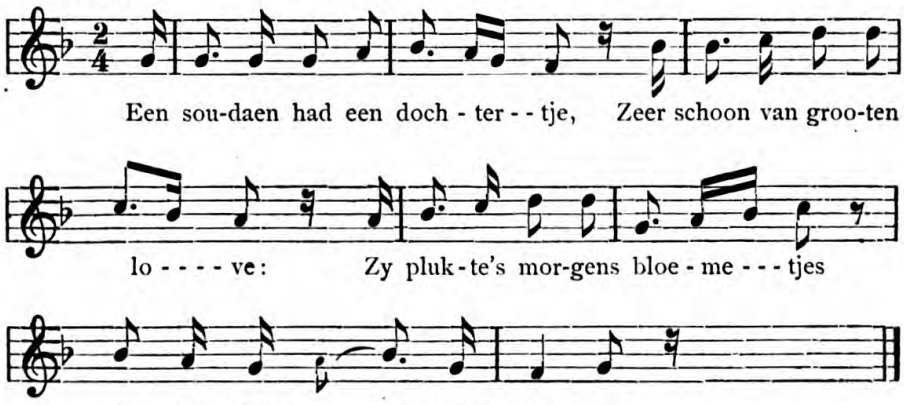

91: 2.* *Filikromen,* 9:de samlingen.

91: 2** DRAKE'*ska samlingen*. Se *Anm.* n. 40. Var. se *Westergötlands Fornminnesförenings Tidskrift, Folkvisor* n. 4.

92. »Sjunges med obetydlig förändring efter n. 7.» HÆFFNER.

93. »Efter en psalmmelodi i svenska koralboken, n. 214.» HÆFFNER. Under samma nummer igenfinnes denna melodi i svenska psalmboken af år 1695 (1739 års upplaga).

96. »Efter ett gammalt manuskript.» HÆFFNER.
HÆFFNERS uppteckning af melodien har blifvit jemförd med handskriften *En Vijsebook*, sid. 48, der visan har till öfverskrift: *Gottland wijsa her fore schriffuit.*

98. »Sjunges som n. 96.» HÆFFNER.

99: a. Den troligen äldsta, hittills icke offentliggjorda uppteckningen af melodien till denna visas inledningsstanz — visserligen helt fragmentarisk, men icke saknande historiskt intresse — påträffade utg. i HYLTÉN-CAVALLII OCH STEPHENS' handskrifna samlingar på Kongl. Biblioteket. Å ett, synbarligen från den inre sidan af någon perm afrifvet, gulnadt, af klister nedsöladt blad är nedanstående notskriftfragment upptecknadt:

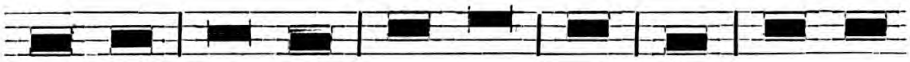

Sjelfva visan, hvilkens melodi är från Småland, och skrifven på ett särskildt blad med vanlig notskrift, äfvenledes till finnandes i nyss nämda samling, börjar med orden:

Höres du Sanct Örjan.

99: b. DYBECK, *Runa* 1875. sid. 32. Kolmorden, Krokeks socken, Östergötland.

101: 1. Den från HÆFFNER i några fall afvikande uppteckningen är hemtad från handskriften *Mythiska Sånger och Folkvisor.* Början har följande utseende:

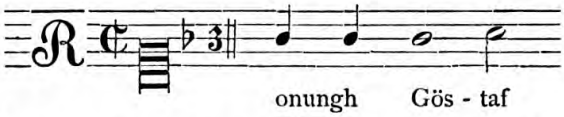

Den stora bokstafven på notplanets början är en uncialbokstaf, betecknande första bokstafven i ordet *konung.* Hos HÆFFNER börjar manuskriptet sålunda:

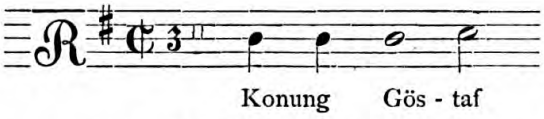

HÆFFNERS arrangering af melodien med harmoni se *Bilagor,* n. 101, bis.

103. Såsom det synes hos BERGGREEN, hafva här hviloställen blifvit i melodien anbringade vid 2:dra och 4:de versradernas slut. Omqvädet kommer derigenom att framträda mera betydelsefullt. Hvarken HÆFFNER eller GRÖNLAND hafva aktat detta nödigt. Den förre har melodien tecknad sålunda:

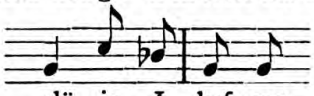

Den senare (sid. 11) så:

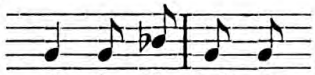

Den af BERGGREEN upptagna norska visans ord begynna så: »Der boer en Jomfru i dette Land». Möjan, eller jungfrun — i norska texten: »skjøn Halden» — är en personifiering af Fredrikshalds fästning. BERGGREEN anser icke osannolikt, att melodien är komponerad af någon norsk matros.

104. Samma melodi finnes hos ARWIDSSON, 3: sid. 279, till orden:

Jag gick mig ut en morgonstund,

och angifves der vara upptecknad i Östergötland. Hos ERK, sid. 106, finnes en melodi till *Das Mädchen und die Hasel,* som eger mycken likhet med vår; den går i dur, och består af 8 takter. Närmare underrättelse än att hon förskrifver sig från Schlesien, uppgifves icke. AHLSTRÖM säger, att melodien »lärer vara komponerad af LULLY», men angifver icke något stöd för denna uppgift. I CAPELLE'S *La Clé du caveau* är införd en melodi, med hvilkens första hälft vår melodi företer en påfallande likhet. Den igenfinnes under n. 22, och uppgifves, sid. 245, vara komponerad af Abbé DE MANGENOT, till orden:

Bacchus, cher Gregoire.

Melodien följer här:

Allegretto.

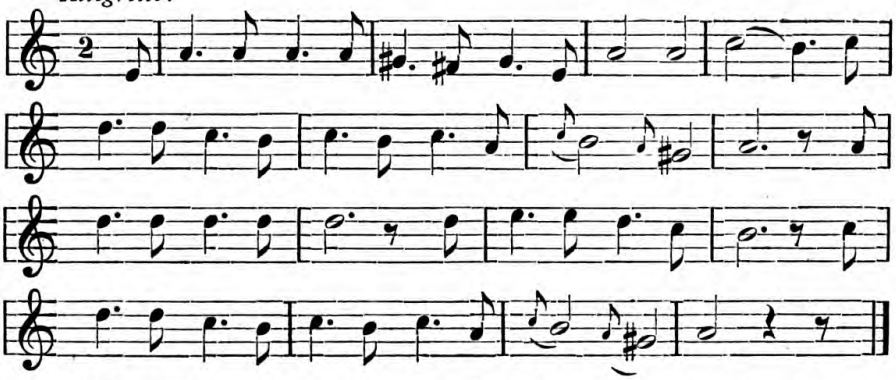

106. »Efter ett manuscript i kongl. Bibliotheket i Stockholm». HÆFFNER. HÆFFNERS behandling af denna melodi är införd i *Bilagorna,* n. 106: bis.

Rättelser:

		7.	7.
Sid. 13	*står:*	Riddaren Tynne.	*läs:* Riddaren Tynne.
		1.	1: a.
» 32, femte notplanet,	»		»
» 62 och 63	»	Vä-na-lill'	» Vä-na lill'
» 110	»	höganlofts	» högan lofts
» 114	»	60: 5).	» 60: 5.)
» 147	»	rosende-	» rosende
» 154. Det under ordningsnumret 85.* stående ordet **Magdalena,** bör utgå.			
» 163,	*står:*	min,	*läs:* min!
» 174, första textraden,	»	vattna	» vattna'
» » sista textraden,	»	han	» Han
» » » bokstafven,	»	v.	» w.
» 165	»	tider;	» tider,
» »	»	rike	» Rike
» »	»	ha-de han i	» han ha-de i
» »	»	lyda.	» lyda:
» » Bokstafven v utbytes mot w			
» 167. Öfver 1:sta noten i takt 3 på 1:sta notplanet skall tecknet 𝄐 anbringas.			
» 176, 2:dra textraden,	*står:*	Quäd	*läs:* Quäd,
» 181	»	7: a, b.	» 7: 1. b.

Register till musiken.

Sid.

Ant'en sörjen I sadel eller sörjen I häst 138
Brun han rider sig till jungfruns gård 126
De lekte gulltafvel vid bredan bord 41, 42
De spelte gulltärning vid bredan bord 43
Den ungersvend bad sin "flicka" 189
Der ligger et Slot i Østerrige 192
Det bodde en bonde vid sjöastrand 28
Det bodde en fru allt söder under ö 21
Det bodde en grefve vid Elfvabolid 136
Det bodde en konung allt uti Engeland 29
Det bodde en konung så långt uppå ö 183
Det ligger ett slott i Österrik 65
Det sitter en dufva på grönan liljequist 101
Det sitter en dufva på liljeqvist 100
Det sutto två kämpar i Nordanfjell 7, 8
Det var den unga herr Peder, Han gick 55, 56
Det var den unga herr Peder, Han kammar 54
Det var en gång en riddare 68, 69
Det var så tidigt en söndagsmorgon 148
Det var två såta vänner 46
Det voro de konungadöttrar två 107, 108
Det voro två ädla konungabarn 35
Du stig nu så vackert till sadel och häst 88
En hedensk Kongedatter bold 137
En hednisk konungsdotter båld 160
Es liegt ein Schloss in Oesterreich 191
Fröken Adelin hon gångar sig i rosende gård 32, 34
Habor kung och Sivar kung 39
Han Lage tente i kongins gárð 134
Hanar och hönor 176
Herr Carl han gick för sin fostermor in 44
Herr Helmer han rider i rosende lund 89
Herr Herrman han fäste fru Margreta 66
Herr Hillebrand han rider på Lena lillas gård 118

Sid.

Herr Hillebrand han talte till sin moder så 140
Herr Lager han tjente i konungens gård 73
Herr Malmsten han drömde en dröm om en natt 127
Herr Magus han gångar sig åt rosende lund..... 147
Herr Magnus han sadla' sin gångare grå 20
Herr Olóf han red sig ut om en otta..... 143
Herr Olof han sadla sin gångare grå 142
Herr Olof red sig till borgareled..... 146
Herr Peðar han drömde en dröm om en natt 172
Herr Peder och liten Kerstin de sutto öfver bord 17
Herr Peder han rider allt in på sin gård 76
Herr Redebold han rider på konungens gård 5
Herr Rymer han rider på jungfruens gård..... 124
Herr Tune han var en så viser man 93
Herr Ulfver han var en riddareman..... 103
Herr Äster rider sig söder under ö..... 61
Herren Båld han sadlar sin gångare grå 27
Herr Apelbrand rider på Lena lillas gård 116
Hertig Hillebrand han rider på rika grefvens gård 122
Hilla lilla sitter i kammaren sin 49
Hillebrand tjente på konungens gård 4
Hvar har du varit så länge? Dotter liten..... 98
Hvar har du varit så länge, Du Sven..... 55
Hvar har du va't så länge? Lilla dotter 99
Hvar har du va't så länge, Sven..... 97
Hör du, sankt Örjan, du äst min sven 169
Höres du, sankt Örjan, min svenn 168
I Werlden medhan wij lefwe 178, 199
Jag gick mig ut en midsommardag..... 36
Jag var mig så liten, jag miste min mor 129
Jag will edher seije nye mere 94
Ich verkünd euch newe märe 195
Jeg veed vel, hvor der stander et Slot 193
Inga lilla ståndar i qvarnen och mal 113
Jungfrun hon gångar på högan berg 48
Jungfrun hon gångar sig till sjöastrand 15
Jungfrun hon skulle sig åt vakerstugan gå 119
Jungfru Marja hon skulle åt aftonsången gå 2
Jungfrun satt i högan loft och virka' gull på skinn..... 57
Knut huling han tullar sin fä 20
Kong Hagbard och Herre kong Sivard 187
Konungen drog sig allt söder under ö 105
Konungh Göstaf rijdher till Dahlarne 170, 198
Konungen han vaknade, i högan loft låg 111
Kung Birger han var en Herre så båld 164

Sid.

Lilla Lisa och hennes moder de sutto i sin sal 91
Lill Karin stod i buren och mol..... 114
Lill Tofva hon tjente på konungens gård 79, 80
Lindormen rinner sig åt farstugan in 131
Liten Kerstin gångar sig i stallet in 81
Liten Kerstin hon går sig åt stallet in 82
Hiten Kerstin hon låter sig kläder tillskära 50
Liten Kerstin hon sitter i buren och gråter 139
Liten Kersti och hennes moder de lade gull i bår 11
Liten vallpiga hon tullade vall..... 104
Magdalena går åt källeflod 152
Magdalena stod i grönan lund 152, 153
Magdalena till källan gick 154
Min fader och min moder de hafva lidit nöd 22
Min styfmoder är blifven på mig så ond 130
Nu hafver jag sett det jag aldrig förr såg..... 155
När två gånger hundra från Kristi börd..... 158
Och det var ridder Tynne..... 13, 181
Och drottningen ville sina tärnor lära 19
Och fröken hon gick sig åt stenstugan in 89
Och Hilla lilla sitter i buren sin..... 190
Och jungfrun hon gick för sin moder att stå 30
Och jungfrun hon gick sig åt ottesång 3
Och jungfrun hon gick till sjöastrand..... 14
Och jungfrun hon gångar i rosende lund 128
Och jungfrun hon gångar på högan berg 48
Och jungfrun hon sitter uti buren och syr..... 133
Och jungfrun hon skulle sig åt ottesångeu gå 1
Och jungfrun hon skulle åt vakerstugan gå 120
Och jungfrun satt i kammaren, stack silkestäcken 59
Och jungfrun satt på loftet, hon sömmar 60
Och jungfrun satt vid blå sjöen och quad..... 186
Och jungfrun sitter i buren, syr silke 58
Och konungen for sig söder under ö 106
Och konungen ståndar i höganlofts bur..... 110
Och konungen talte till hofmännen två 166
Och kära mina hofmän, I stillen edert lag 18
Och liten Karin tjente 6
Och Necken han gångar på snöhvitan sand 134
Och syster hon talte till systeren så 184
Och systern talte till syster sin 182
Om alla berg och dalar..... 115
Per Tyrssons döttrar i Vänge 151
Riddar Olle rider sig allt söder under ö 62
Rosa lilla talte till sin broder så 37

Sid.

Rosa lilla tjente på konungens gård 38
Rosilia sitter i kammaren sin 123
Sist när på ljuflig blomsterplan 174
Skön Anna hon går sig åt sjöastrand 10
Skön Anna hon går till sjöastrand 9
Skön jungfrun gråter tårar 22
Staffan var en stalldräng 163
Staffan var en stalledräng 161, 162
Stallbroder talte till stallbroder sin 102
Statt upp, herr Douglas 180
Stige lilla gångar sig åt marmorsten 84, 85
Stolts Botelid hon rider på konungens gård 51
Stolts Margareta hade en fader så rik 53
Stolts Margareta sitter i högan lofts sal 75
Sven Svanehvit han gångar sig vägen fram 72
Sven Svanehvit rider sig den vägen fram 71
Systeren talte till systeren sin 185
Till Österland vill jag fara 156
Ungersven han går och leker på gården 137
Vallevan han seglar så sent om en qväll 31
Wij klaghe thett alle 167

EE 3. 22